

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

‘Ομιλίας τεσσαράκοντα καὶ μία,

ᾧν προηγούνται

ΔΥΟ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΑΙ ΝΕΙΔΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδιδόμεναι μετὰ Προλεγόμενων

Κελεύσει

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΙΟΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ.

ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ,

Διευθυντής: ~~ὁ κ. Δ. ΔΕΛΛΑΡΗΣ~~

—•••••

1857.

141. P. 54.

α. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐννοεῖται ἐν ὅλῃ πλουσίᾳ ἐν πάσῃ σοφίᾳ.

πρὸς Κολασσ. Γ'. 17.

Πρὸς: Τυπογραφείου Ἀριθ. 26.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Η τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν πίστεως σωτήριος διδασκαλία ἐστὶ μὲν ἐν ταῖς θείαις γεγραμμένη Γραφαῖς, ὑπὸ τῶν αὐτηκόων τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν ἀπαραλλάκτως παραδοθεῖσα, ὅπως τε παρὰ τοῦ οὐρανοῦ Διδασκάλου καὶ Λυτρωτοῦ τοῦ ἀνθρώπου γένους παρέλαβον, καὶ ὅπως ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ ὑστερον ὠδηγήθησαν, τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ ἐμπλησθέντες χαρισμάτων διετρανώθη δ' ἐξῆς ἐπὶ τὸ ἐναργέστερον καὶ ὡς οἶόν θ' ἰκανῶς ἀνεπύχθη κατὰ τὰ δυσέφικτα ταῖς ἀσθενεστέραις διανοίαις, πλατύτερον, ἀλλ' ἀπαραχαράκτως, ἐξενεχθεῖσά τε καὶ διερμηνευθεῖσα ὑπὸ τῶν αἰεὶ δίκην φωστήρων ἐν τῷ νοητῷ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματι διαλαμπάντων θεσπεσιῶν καὶ θεοπνεύσων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἡμῖν καταλελοίπασι σοφοῖς καὶ ποικίλοις συγγράμμασι. Καὶ γὰρ οὗτοι οὐδὲν ἤτον τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων σκευὴ ἑαυτοὺς τίμια τῆς θείας χάριτος δι' ἐνθέου πολιτείας καὶ ἀκραίφνου ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλου ἀπεργασάμενοι, εἰδότες σὺν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ (α), ὡς ἐστὶν ἐν ταῖς Γραφαῖς δυσνόητά τινα, τῆς ἀνω ῥοπῆς καὶ φρενὸς ὀξείας δεόμενα, ἀ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀσκήριτοι στρεβλοῦσι, καὶ πρὸς τῷ μηδὲν κερδαίνειν καὶ σφᾶς αὐτοὺς διασφάλλοντες προσαπόλλυνται, καὶ αὐτοὶ πρῶτον ταῦτα δι' ἐνδελεχοῦς καὶ ἀδιαλείπτου κατανοήσαντες μελέτης, ἐξηγοῦντο ἔπειτα καὶ διεσάφουν τὰς ἱερὰς βίβλους, διδάσκοντες τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ τοὺς ἐπισφαλεῖς στηρίζοντες, καὶ πάντας εἰς κατόρθωσιν τῆς εὐαγγελικῆς παρακαλοῦντες πολι-

τείας· οὕτω δ' ὀρθῶς καὶ εὐκρινῶς ταύτας τε διερμήνευσαν, καὶ πρὸς τὰς ποικιλομέρους καὶ τερατώδεις ἀντιταξάμενοι αἵρεσις, ἀραρότως τὴν τῆς ἀληθοῦς πίστεως διδασκαλίαν ἐκράτουν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἔμπειρον ἐστερέωσαν, οὐχ ὅπλοις καὶ ξίφεσι τῶν ἀντιπάλων περιγενόμενοι αἵρετικῶν, ἀλλὰ τῇ πανοπλίᾳ τοῦ θείου λόγου, ὃς ὑπὲρ πᾶσαν τομώτερός ἐστι μάχαιραν, καθελόντες καὶ ὡς ἀνεμῶλια διασχεδάσαντες τὰς τῆς πονηρίας ξενοφώνους καὶ ἀλλοκότους διδασκαλίας, ὥστε, εἴ τις τῶν νῦν μῆτε κατὰ τὰ ἐκείνοις δεδογμένα πιστεύει καὶ ὁμολογῇ, τὰ τε ἱερὰ λόγια κατὰ τὸ δοκοῦν οἱ ἐξηγεῖσθαι τολμῶν, ἐπειδὴ φανερώς ἀν οὕτω σπεύδοι νεωτερίζειν καὶ ἀντικεῖσθαι «τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ» (β), ὅπερ ἄνωθεν παρὰ τῶν Ἀποστόλων παρέλαβον, ἐξελαύνεσθαι τοῦ περιδόλου τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τοῦτον, καὶ ὅλως τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ὡς μέλος ἀποτέμενεσθαι σεσηπός, καὶ ὡς καὶ αὐτὸν τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν συνειδήσιν ἀπωσάμενον καὶ περὶ τὴν πίσιν ναυαγοῦντα τῷ Σατανᾷ μεθ' Ὑμεναίου καὶ Ἀλεξάνδρου παραδίδοσθαι, «ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν» (γ).

Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ πανσέπτῳ τῶν ἁγίων καὶ θεηγόρων Πατέρων χορῷ, τῶν ἐξ ἔργων καὶ διδασκαλίας μεγάλων γενομένων, καὶ μελωδησάντων μὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐναρμόνιον θεολογίας μέλος, τρανῶς δ' αὐτῇ τὸ τῆς ὁμοουσίου Τριάδος παραδόντων μυστήριον, τῶν γενναίων ὁ ἅμα τῆς ὀρθοδοξίας

(α) Ἐπιστ. Β' Κεφ. γ', 16.

(β) Α' Τιμ. 4, 11.

(γ) Αὐτῷ. 20.

προμάχων καὶ ἀκαθαιρέτων τῆς μουσικῆς Σιών πύργων, ἐναρίθμιος γέγονε καὶ ὁ μέγας μὲν ἐν ἱεράρχαις, πολὺς δ' ἐν θεολογίᾳ καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς κινδυνεύουσης εὐσεβείας ζῆλον, ὁ μετὰ τὸν πρῶτον ἐκείνον δεύτερος οὗτος ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμάς, ὁ τῆς Θεσσαλονικέων ἐκκλησίας ποιμὴν καὶ θαύματουργὸς ἐν ἁγίοις, οὗ τῶν πολλῶν καὶ πλείστου ἀξίῳ λόγῳ συγγραφῶν εἰσι καὶ αἱ ἡδη εἰς φῶς προλοῦσαι διδασκτικαὶ Ὁμιλίαι.

Τῇ μὲν οὖν ἐνάρετον καὶ ὄντως εὐαγγελικὴν τοῦ θεοφάρου τούτου Πατρὸς πολιτείαν, καὶ τοὺς παντοίους ἀγῶνας, οὓς γενναίως τῇ ἄνωθεν ἀντιλήψει ἀγωνισάμενος κατὰ τῆς εὐσκόθεν τότε διὰ Βαρλαάμ τοῦ ψευδωνύμου μοναχοῦ ἐγκατασκευάσης στυγεράς τῶν θεομάχων καὶ μοναχομάχων αἵρέσεως, Βαρλαάμ μὲν τὸν αἰρεσιάρχην αὐτὸν καὶ Ἀκίνδυνον τὸν πολυχίνδυνον, καὶ τοὺς πιόντας τὰ φαρμακώδη τῆς τούτων δυσσεβείας νάματα, εἰς γῆν τέλεον κατέβραξε, τῇ βριαρᾷ ραπίσας τῶν λόγων παλάμη, τῶν ἀπὸ γλώττης τε καὶ τῶν ἐκ μέλανος, αἰδία δὲ τῆς εὐσεβείας νικηφόρα ἐστήσε τρόπαια καὶ ἀκαινοτόμητον τὸν πάτριον τῆς ἀληθείας λόγον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ διεφύλαξε, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ ἱερὰ καὶ ἀδέκαστος ἱστορία διὰ μακροτέρων σὺν τῷ πρέποντι ἐπαίνῳ διέξεισι (α)· πάρεστι δὲ καὶ ἐνταῦθ' ὅραν τρανῶς ἐκτιθέμενα ἐν τῷ βιογραφικῷ λόγῳ, ὃν ἄριστον ἀπὸ λαμπρῶν τῶν πραγμάτων συντέταχε Φιλόθεος ὁ ἐν Πατριάρχαις ἁγιώτατος, εἰδὼς τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τῶν αὐτοῦ ἀ-

ρετῶν ἐς μάλιστα πεπειραμένους· συνεκτυπωθῆναι δ' αὐτὸν (β) ἐνταῦθα ἔδοξεν, ἵνα πλήρη ἔχοιεν οἱ εὐσεβεῖς γινώσκοντες, οἷος ἀτεχνῶς ἦν διὰ παντός τοῦ βίου ὁ μεγαλάνυμος συγγραφεὺς Γρηγόριος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς μεγάλην τῆς ἀναγνώσεως ὠφέλειαν ἐπιφερούσης, παντὶ τε μὲν δὴ που εὐσεβεῖ καὶ τῶν καλῶν μιμητῇ, οὐχ ἥκιστα δὲ τοῖς ἔσω τοῦ βήματος τυγχάνουσι καὶ τοῖς μακρὰν τῆς ἐγκοσμίου τύβης τελεώτερον διώκειν βίον ἡρημένοις, τύπαν ἀρετῆς καὶ ὑπογραμμὸν παρεχούσης.

Τηλικούτῳ δὲ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῶν πατρίων δογμάτων ὑπερμάχῳ ὄντι τῷ θεῷ Γρηγορίῳ, συνέβη καὶ αὐτῷ, ὁ κατὰ πάντων τῶν μεγάλων τῆς ἀληθείας προασπιστῶν ἡ ἱστορία παρέδωκεν· δεινὸς γὰρ ἔσχεν ἰδίᾳ πολέμιους τοὺς τῆς βδελυρᾶς αἵρέσεως προστάτας, πολυθείας καὶ ἀθείας ἐγκαλούμενος· μάλισα δὲ Νικηφόρον τὸν Γρηγοράν, ὃς ἐπὶ τῇ ἔξῳ καὶ καταργουμένῃ μεγαλαυχούμενος σοφία, λίαν κατ' αὐτοῦ ἐξεμαίνετο, καὶ ἀμαθὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπαίδευτον ἀποκαλῶν περὶ τὰ θεῖα· ὁ τίς τὸν τίνα; τὸν πάμπλουτον τῆς θείας θησαυρὸν σοφίας, καὶ, κατὰ Γεννάδιον (γ), τῇ μὲν δυνάμει τῶν λόγων καὶ τέχνῃ μήτε Νεῖλῳ τῷ μακαρίῳ, μήτε ἄλλῳ τινὶ τῶν μεγάλων παραχωροῦντα τῶν πρωτείων, εἰδήσει δὲ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν διδασκάλων τῆς πίστεως, καὶ ἀρετῇ πρὸς τούτῳ καὶ ταῖς ἐκ Θεοῦ χάρισι δι' αὐτὴν, εἴπερ τις τῶν πώποτε διαπρέψαντα, ὁ παντάπασι θεολογίας ἄμοιρος καὶ ὁμοῦ τι οὐδέποτε ἱερὸν μετὰ χειρὸς λαβὼν βιβλίον (δ)· καὶ

(α) Βλ. Ἱστορ. Κατακουζ. Ἱστορ. Ἐκκλ. Μελιτ. Αἰών. 10^ο Κεφ. η' καὶ 11^ο. Συμ. Θεσσαλ. κατὰ Αἰρίσι. Κεφ. κα. Δοσιθ. Προλεγ. ἐν Τόμ. Ἀγάπ.

(β) Πάλαι τοῦτον εἰδὼς εἰς χυδαῖον μετενεγκλὼν ὕψος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος ἐν τῷ «Παλαμάς ἐκείνος» ἐν Βιέννῃ, 1781. ἔπειτα καὶ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐν τῷ νέῳ Ἐκλογίῳ. Βιέν. 1803. Συνέγραψε δὲ βιογραφίαν τοῦ θεοῦ Γρηγορίου καὶ ἱεροθεοῦ τῆς Σακελλαρίας. (ὅρα Fabric' Bibl. Graec. T. X. p. 472 prim. edit. καὶ XI. p. 519. edit. Harl.).

(γ) Ἐν τῷ κατὰ Βιέννη σημειώμ. (Ἰδε ἐν τοῖς Προλ. T. Ἀγάπ. σελ.

7.). Ὁ δὲ Νεῖλος οὗτος ἴσως Καθασίλας ἐστὶν ὁ Θεσσαλονικὴς Ἀρχιεπίσκοπος, ἀνὴρ θεοτάτος τε καὶ εἰς ἄκρον παιδείας ἐλησιχῶς καὶ πλεῖστα συγγεγραφώς, πρὸς οὓς καὶ πραγματείαν κατὰ τῆς τῶν Ἀτίνων κεινοτομίας. βλ. Ἱστορ. Μελ. Αἰών. 17^ο Κεφ. κβ'.

(δ) Ἀποσάφην δὲ κακηνέμους (ὁ Γρηγοράς) ἀσυνεσίαν περὶ τὴν τῶν θεοφάρων Πατέρων διδασκαλίαν, καὶ οὕτω πλημμελῶς ἐκδεχόμενος αὐτὴν (ἴσ. αὐτὴν), ὡς καὶ πρὸς πᾶν τὸν κεντικὸν ἀποδοκιμασθῆναι, πᾶσαν αἵρεσιν ὁ τάλας ἐπισώρευσε τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ τε καὶ ψυχῇ· διὸ καὶ ἀντι-κείμενος κατέστη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς αὐτῶς τῶν αὐτῶς

παντοίας δ' ἐμάσας ὕβρεις καὶ τὰ ἐξ ἀμάξης εἰκάν-
τε καὶ γραφῇ παραδοὺς (α), τό τε κλέος ἡμαύρωσε
καὶ δ' φέρων ἐνηδρύνετο, τὸ σεμνὸν τῆς φιλοσοφίας
ὄνομα κατήσχυνεν, ἀφιλόσοφον ἑαυτὸν καταδείξας
φιλόσοφον (β). Ἀλλὰ τούτους τὰ τε συγγράμματα
τοῦ θείου Πατρὸς ἐπαρκούντως ἀναίρει καὶ αὐτό-
χρημα ψεύδους ἐκγόνους καὶ ἀθέους ἀποδείκνυσι,
καὶ αἱ συγκροτηθεῖσαι τότε ἱεραὶ Σύνοδοι συκοφάν-
τας ἀντικρυς ἐξήλεγξαν ὄντας καὶ ἀναθέματι καθυ-
πέβαλον, οὐ μόνον ὡς νόθε καὶ ἐκφύλι διδασκαλίας
ἀσεβεῖς καθηγητὰς, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ Γρηγορίου
λοιδορον καὶ ὑβριστικὴν γλῶτταν κινούντας (γ).
Οὕτω γάρ, ἐκείνον οἱ πάντες ἐπ' ἀκριβείᾳ δογμα-
των καὶ διδασκαλίας ὁρθότητι ἐθαύμαζον, ὥς τε, τὴν
ἰδίαν τῆς πίστεως ὁμολογίαν (δ) εἰς ἐπήκοον ἀνα-

περιβλῶν δικαίως ἀππλάθη καὶ ἀπεκνήχθη παρρησία καὶ τοῖς ἀναθί-
ματι καθυπεβληθεῖσιν ἐγγράφως συνετάχθη· ἐξ Ἀνωμ. βλ. καὶ Συμ.
Θεσσαλ. κατὰ Αἰρ. Κεφ. κ'. Κατὰ τῶν τοῦ Γρηγορίου βλασφημιῶν καὶ ὁ
ἁγιάτατος Πατριάρχης Φιλοθέος συνήγαγε ἱβ' ἀντιρρητικούς λόγους, οἱ
καὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Τομ. Ἀγάπης.

(α) Ὁρ. τὴν ἱστορ. αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ιδ. βιβλ. ἔως τοῦ τελευταίου (κδ'),
ἔθα ὡς ἄλλος Παφλαγὼν, ἀμέτρως καὶ ἀναίδως ὑβρίζει τε καὶ κατα-
φεύδεται καὶ ἅμα κομπορρήμονεϊ.

(β) Παρατιθεῖσθαι ἐνταῦθα ἐκ τῶν τοῦ ἁγιοτάτου Φιλοθέου ἀντιρρητι-
κῶν, τό τε τὸ χωρίον· « Γρηγοῖ δ' οὐτοσίην, ἐκ βαρβάρων παρὰ τὴν
τῶν πόλεων βασιλίδι ταυτηνὴ καὶ τὴν μεγάλην ἰλῶν τῶν Ἐκκλησιῶν
τοῦ Χριστοῦ μητέρα (τῆς γὰρ Παφλαγῶν ἔρημο τοῦ γῆς), καὶ ἀγω-
γῆς καὶ παιδείας ἐνταῦθα καὶ μούσας ἑλληνικὰς μετασχόν, ὡς καὶ
μετέωρον ἀσκήσας τινα δοῦξας καὶ ὀνόματος εὐμοιρῆσαι τινος, μάλλον δὲ
καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν πράγματος ὑψηλοτέρου καὶ μαιζονος, τὸ μὲν βαρβαρον
ἔθος ἀμνησέει καὶ τὴν φωνὴν ἀποβαλεῖν ἔσχε, τῶν δὲ τρόπων τε καὶ
τῆς γνώμης τὸ βάρβαρον οὐ μόνον οὐκ ἔσχε ἀποβαλεῖν, ἀλλὰ καὶ προσ-
εξηργάσατο καὶ προσέθηκεν ἐκ παντοῦ τοῦ πολλοῦ τοῦ περιόντος, τῶν ἡμο-
φύλων χεῖρων τὰ τοιαῦτα φανείας, ὡς μηδὲ παραβάλλειν ἐξείναι· μάλλον
δ' ἐκείνοι μὲν, εἰ καὶ βάρβαροι τὴν γλῶτταν ἄλλως καὶ τὸ ἔθος ὄντας
τυγχάνουσι, τῆς ἀγωγῆς τε καὶ τῶν πατριῶν οὕτω ταυτὶ χορηγούντων,
ἀλλὰ καὶ τρόπων εἰσὶ χρηστῶν καὶ καλοκάγαθίας καὶ ἀρετῆς φροντισταί,
καθόσον εἶδον τε· εὐσεβεῖας τε πρὸ τῶν ἄλλων καὶ τῶν ἀποστολικῶν τε
καὶ πατρικῶν δογμάτων σπουδασταί τε καὶ φύλακες, ὡς καὶ αὐτῆς
ἐπὶ τούτων μετὰ πλείστης γε φιλοτιμίας ἐν τῇ τοῦ καιροῦ παρασχόντι,
ὡς ἂν εἴποις ἑδῶς, ἀφίστασθαι τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ καὶ κατεξανίστη
τῆς καὶ θρησκαμένης καὶ παιδαγωγησάσης καὶ λόγων καὶ ὀνόματος
μεταδόουσης, ὡς μὴ ὀφείλει, Ἐκκλησίας· καὶ τὰ διονύτεια καὶ ἀπει-
κνέματα καὶ πόρνοι παντὸς παραδείγματος ἀκολούθη καὶ τολμηρῇ
γλώττῃ κατὰ τῆς Χριστοῦ νόμης ὑβρίζει, καὶ Βαρλαάμ κατ' αὐτόφνημι

γνόντος ἐν τῇ κατὰ τῶν Βαρλαάμιτων (ε) συλλογεί-
σῃ ἱερᾷ συνόδῳ, ἕκαστος ἑαυτῷ εὐχετο τοῖς τῆς ὁ-
μολογίας ἐκείνης συναπελθεῖν δόγμασι, καὶ μετ'
ἐκείνης ἐμφανισθῆναι τῷ κριτῇ ζώντων καὶ νεκρῶν
κατὰ τὴν τῆς κοινῆς ἀπολογίας ἡμέραν (ς). Ἐνθεν
τοὶ καὶ πολλὰν αὐτῷ ἀνωμολόγησιν χάριν, α ὡς συμ-
φώνως τοῖς ἁγίοις πᾶσιν εἰπόντι καὶ συγγραψάμε-
νω, καὶ εἰς συνηγορίαν τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας
ἐπὶ τοσοῦτον σπουδάζσαντι, ὕβρεις τε καὶ συκοφαν-
τίας καὶ ἐπηρείας ἄλλας ὑπενεγκόντι ὑπὲρ τοῦ ἐξε-
λέγξαι Βαρλαάμ ἐκείνον καὶ τὸν Ἀκίνδυνον, καὶ τῆς
μετὰ ταῦτα μέχρι νῦν ἀναφανέντας συμφώνως αὐ-
τοῖς, καὶ τῆς πατροπαραδότου πρὸς Θεὸν πίστεως καὶ
εὐσεβείας τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν πολλοῖς ἐπι-
χειρήμασι καὶ δόλοις μεταστῆσαι σπυδαζόντας» (ζ).

τοῦτο τὸν μυσταγωγὸν τῶν τοιούτων παρενεγκών· ἐκ τοῦ ιδ' ἀντιρρητ.

(γ) Ὁρα τοὺς κατ' αὐτῶν ἐκδοθέντας συνοδικούς Τόμους ἐν προλεγ.
Τ. Ἀγάπ. Ἐξένεγκαν δὲ καὶ οἱ Βαρλαάμιται ἀντιτόμους κατὰ τῶν Ὁρθο-
δόξων. ὡς Παλαμίτας ὠνόμαζον παρὰ τὸν θίον Παλαμᾶν, ὡς περ αὐτὸς
οὗτος μαρτυρεῖ, λέγων οὕτως· « ὡς περ εἰς ἰστορίαν Χριστοῦ ἀληθινὸς ὁ
ἐπὶ πάντων Θεὸς, ἀντίχριστοι δὲ πολλοὶ γινώσκουσιν . . . οὕτω καὶ συνο-
δικὸς Τόμος κατ' εὐσεβείαν ἐφ' ἡμῶν, εἰς· ἀντίτομοι δὲ καὶ νῦν
γινώσκουσιν πολλοί ». βλ. Βοϊνίη σημ. εἰς Γρηγορ. σελ. 1290.

(δ) Βλέπε αὐτὴν ἐν τῇ α ὁ Παλαμᾶς ἐκείνος » σελ. 232.
καὶ ἐν Προλ. Τ. Ἀγάπ. σελ. 83.

(ε) Τούτων ἐξείχον ὁ Ἀκίνδυνος καὶ ὁ Γρηγοῖ καὶ οἱ Μητροπολίται,
Ἐπίσκοποι καὶ Γάμου. Ἐξείδωκε δὲ ἡ Σύνοδος αὕτη καὶ Τόμον κατ' αὐτῶν
(βλ. αὐτὸν αὐτόθ. Προλεγ. Σελ. 53—83.), ὃν ἀνατρέψαι ὁ Γρηγο-
ῖς ἐπεχείρησεν, ἀντίτομον συγκατατύσας ἐκ δέκα λόγων, ἐφ' ᾧ
καὶ οἱ ἀντιρρητικοὶ τῷ Φιλοθέῳ ἐκπιπύοντο. Οὕτω δὲ φησι περὶ τούτου
ὁ Καντακουζηνός (ἐν ἀρχῇ τῶν κατὰ Προχόρου ἀντιρρητικῶν περὶ τοῦ
Θαλαρίου φωτός)· « ὁ δὲ (Γρηγοῖς) τὴν τοιαύτην ἐνεχθεῖσαν ψῆφον
μὴ ἐνεγκὼν κατὰ τοῦ Τόμου χωρεῖ καὶ οὐτ' ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, οὐτ'
ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν θείων Πατέρων καὶ θεολόγων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς
κοιλίας αὐτοῦ βλάσφημα ἐρεύγεται ῥήματα· ἐνθεν τοι καὶ τῷ ἁγιοτάτῳ
Πατριάρχῃ Φιλοθέῳ βιβλίον ἐξέπονθῃ κατὰ πάντων, τῷ Σδομικῷ πυρὶ
ἰοικὸς, τῷ τεφροῦντι γλώσσας βλασφῆμους καὶ ἀσεβεῖς. Ὡς δ' αὐτῶς
καὶ ὁ Φιλοθέος. « Καὶ Τόμου προδόντος τὸ τπικαῦτα συνοδικοῦ, ἐν δὲ
καὶ βασιλεὺς καὶ πατριάρχης καὶ ἡ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἱερὰ σύνο-
δος ἐπέγραψεν ἡμεῖς, ὁ Γρηγοῖς τὴν ἔπταν καὶ τὴν αἰσχύναν μὴ φέ-
ρων, ἅμα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἡμοφρόνων αὐτοῦ κινήσεις, ὡς αὐτὸς ἐκείνος
ἐν τοῖς οἰκείοις λόγοις φησὶ, κατὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ ἱεροῦ Τόμου χωρεῖ,
καὶ πειράται λόγους ἀντιρρητικοῖς, ὡς ἐκείνος ὑπέλαβεν ἀνατρέπειν ἐκείνους »

(ς) Προλ. Τ. Ἀγάπ. σελ. 57.

(ζ) Αὐτόθ. σελ. 80.

Καὶ ἔχρι τοῦ νῦν δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐκείνους μὲν τῷ αἰωνίῳ παραπέμπει ἀναθέματι (καὶ παραπέμπει δὲ ἕως ἐπὶ γῆς ἐστὶν) ὡς ξένων εἰσηγητὰς δογμάτων, ἐν τῷ ἀναγινωσκομένῳ συνοδικῷ (α) κατὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, τὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ δὲ καὶ τῆς νικαυτα μνημονεύει, ὥδε τὸ μνημόσυνον ἐκφωνοῦσα « Γρηγορίου τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, τοῦ συνοδικῶς ἐπ' Ἐκκλησίας μεγάλης Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίνδυνον τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἐφευρετὰς τῶν καινῶν αἵρέσεων καθελόντος, σὺν τῇ αὐτῶν πονηρᾷ συμμορίᾳ, τοὺς τὴν φυσικὴν καὶ ἀχώριστον ἐνέργειαν καὶ δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπλῶς πάντα ὁμοῦ τὰ φυσικὰ τῆς ἁγίας Τριάδος ἰδιώματα, κτίσματα τετολμηκότας εἰπεῖν· ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τῆς θεότητος ἀπρόσιτον φῶς, τὸ λάμψαν ἐπὶ τοῦ ὅρου ἀπὸ Χριστοῦ, θεότητά τε κτιστὴν, καὶ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς μύθους ἐκείνους ἐπεισαγαγεῖν ἐπιχειρήσαντας αὖθις κακῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, τῆς δὲ κοινῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀληθινῶν καὶ ἀπταιστων περὶ θεότητος δογμάτων σοφῶς καὶ γενναίως ἀγαν προπολεμήσαντος καὶ συγγράμασι καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι, καὶ μίαν θεότητα καὶ Θεὸν ἓνα τρισυπόστατον, ἐνεργῇ, θελητικόν, παντοδύναμον, ἀκτιστον διὰ πάντων κατὰ τὰς θείας Γραφάς, καὶ δὴ καὶ τοὺς θεολόγους ἐξηγητὰς τοῦτον ἀνακηρύξαντος Ἀθανασίου φημι, καὶ Βασίλειον, Γρηγόριον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόσομον, Κύριλλον τε πρὸς τούτοις καὶ Μάξιμον τὸν σοφόν, καὶ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ Θεορρήμονα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ κοινωνοῦ, καὶ συνωδοῦ, καὶ συμφώνου, καὶ σπου-

δατοῦ, καὶ συναγωνιστοῦ πάντων τούτων ἀναφανέντος καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν, αἰωνία ἡ μνήμη, γ'. » Καὶ προσέτι καὶ κατὰ τὴν προσεχῇ ἐκείνῃ Κυριακῇ ἐπιτελεῖσθαι κατ' ἔτος ὥρισε τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καὶ ἱερὰν μνήμην καὶ πανηγυρικῶς δι' ἐγκωμίων ἀγεσθαι, ἀντιδοξάζουσα οὕτω τὸν αὐτὴν δοξάσαντα καὶ τῆς αὐτῆς ὀρθοδοξίας μέγαν πρόμαχον καὶ κήρυκα γεγονότα (β).

Νενόμισαι δὲ ἡ ἑορτὴ Συνοδικῶς ὥστε πανδήμως ἐν ταῖς καθόλου τῶν Ὁρθοδόξων ἐκκλησίαις ἀγεσθαι, τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχοῦντος Φιλοθέου, ἐν ἔτει σωτηρίῳ α' τ' ξ' ἡ'. ἔξ' δηλονότι ἔτισιν ὕστερα τῆς τιμίας αὐτοῦ ἀναλύσεως· ἀλλὰ καὶ πρὶν γε τοῦτο γενέσθαι, ὡς ἀγίῳ τιμᾷς ἀπένεμον κατὰ μέρος ἐντισι τῶν ἐκκλησιῶν οἱ φιλευσεβεῖς, καὶ οἶκον Θεοῦ δειμάμενοι τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐσέμνυναν, αἷ τε καὶ μεταξὺ ζῶντα πολλὰ εἰδότες θαυματουργήσαντα δυνάμει τῶν ἐν ἑαυτῷ τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων, καὶ ἀποιχόμενον ταχὺν ἐν ἀνάγκαις εὐρίσκοντες ἀντιλήπτορα καὶ ποικίλης ἀξιούμενοι εὐεργεσίας τῷ χαριτοδρῦτῳ αὐτοῦ προστρέχοντες σκήνει (γ)· δὴλον δ' ἐξ ὧν Φιλόθεος αὐτὸς πρὸς τὴν ἱερὰν ἐλεξε σύνοδον, τὴν κατασβέσασαν τὸν τελευταῖον ἐν τῇ ἐφ' ἡλῆξει τῆς Βαρλααμικῆς αἵρέσεως σπινθῆρα, Πρόχορον τὸν Κυδώνην· φησὶ γάρ· « Τὸν ἅγιον ἐκείνον ἐγὼ καὶ θεοφόρον ἄνδρα, τὸν ἱερὸν λέγω Γρηγόριον, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ πολιτείας τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης καὶ ἱσαγγέλου, καὶ τῶν μεγάλων ἀγώνων, οὓς ἡγωνίσατο κατὰ τε τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων, ὅσα ἐμὲ εἰδέναι τὸν ἐκείνου πεπειραμένον μάλιστα, ἔτι τε καὶ ἀφ' ὧν ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας γενναίως ἡγωνίσατο, καὶ ταύτης προέστη, καὶ συγγράμμασι καὶ λόγοις καὶ

(α) Βλέπε Τριφίδιον.

(β) Μνημονεύει αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς 18^{ης} Νοεμβρίου, καὶ νῆ ἀναπέμπεται ἐν Κυρίῳ πρὸς τὴν ἁλκτον μεταστάς ζωὴν.

(γ) Καὶ εἰσέτι σώζεται ἐν Θεσσαλονικῇ εὐωδίας δὲ πλήρης καὶ ἀκτιστὸν ἱατρικὸν τοῖς πίστιν προσιοῦσιν ὑπάρχον.

διαλέξει καὶ παντὶ τῷ δυναμένῳ στηρίξας αὐτήν, ἍΓΙΟΝ ἔχω τοῦτον, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας τῶν θεοφόρων Πατέρων κατ' οὐδὲν ἐλλείποντα καὶ μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ τὰ ἐμὰ πρὸς ἐκεῖνον ἐγκώμια, διὰ τε κανόνων καὶ ὕμνων ἐμοὶ πονηθέντα (α), καὶ ὅσα ὁ παρ' ἐμοῦ συγγραφείς ἐκείνους βίος καὶ τινων ἐγκωμίων μέρη· μά- λιστα δὲ ἀκριδῶς πεπληροφόρηται τοῦτο, καὶ στέργω καὶ τιμῶ τοῦτον ὡς ΑΓΙΟΝ ἀπὸ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, ἃ μετὰ τὴν ἐνθένδε πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν εἰργάσατο, ἱαμάτων πηγὴν τὸν ἴδιον ἀναδείξας τάφον· ὅπερ πληροφορηθῆναι βυλόμενος ἐγὼ, οὐχ ὡς ἀμφιβάλλων περὶ τούτων, οἶδα γὰρ τὸν ἐκεῖνου βίον ἀξίον ὄντα τοιαῦτα ποιεῖν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀμφιβάλλοντας καὶ ἀπιστοῦντας αὐτοῖς, ἐμήνυσσα τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ τῷ μεγάλῳ Οἰκονόμῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, ἵνα ἐξετάσῃ καὶ εὖρῃ τινὰ τῶν θαυμάτων ἐκείνου καὶ γράψῃ μοι ταῦτα. Ὁ δὲ οὐ πρότερον ἤδω- λήθη τοῦτο ποιῆσαι, πρὶν ἢ τοὺς ἰαθέντας αὐτοὺς καὶ τῶν θαυμάτων ἀπολαύσαντας ἀμέσως θεάσῃ- ται, καὶ λάβῃ παρ' αὐτῶν μαρτυρίαν, ὅτι ἀληθὴ εἰσι τὰ λεγόμενα· καὶ οὕτως ἔγραψε πρὸς με καὶ ἀπέστειλε ταῦτα, λαβὼν ἀξιοπίστους μάρτυρας. Ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸ ἐμοῦ Πατριάρχης ἀκούων ταῦτα, ἔγραψε πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς, ἵνα συναχθέν- τες ὁμοῦ εὕρωσι τὰ ὁμολογούμενα καὶ προφανῆ θαύματα, καὶ γράψωσι καὶ υπογράψωσι καὶ ἀποστεί- λωσι πρὸς αὐτὸν οἵτινες καὶ αὐτοὶ ὁμοίως πεποιή- κασι· συναχθέντες εἰδήσει καὶ ὀρισμῷ καὶ τῆς μα- καρίτιδος ἐκείνης καὶ ἁγίας δεσποίνης τῆς μητρὸς

τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν Αὐτοκράτορος, καὶ τοὺς ἰαθέντας αὐτοὺς προσκαλούμενοι, καὶ μετ' ἀ- σφαλείας λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἀληθὴ εἰσι τὰ περὶ τούτων λεγόμενα, οἱ καὶ γράψαντες ταῦτα καὶ υπογράψαντες, πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ Πατριάρχην ἀπέστειλαν, ὡς καὶ τὰ γράμ- ματα μαρτυρεῖ παρ' ἡμῖν ὃν ἀρτίως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀκαταλήπτου κα- θήμενος καὶ ἰδιάζων, περιφανῆ τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν ἐπετέλουν τῷ ἁγίῳ τούτῳ· καὶ τοὺς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ταύτης μελωδοὺς ἔχων μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν τοῦ κλήρου· καὶ νῦν πάλιν ἐπανελθὼν εἰς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον θρόνον, ἐ- πεὶ οἱ Λαυριῶται ἔγραψαν καὶ ἀνέφερον ἡμῖν περὶ τούτου, ἔγραψα πρὸς ἐκεῖνους, ἵνα πᾶς ὁ βουλό- μενος ἑορτάζῃ τούτῳ κατ' ἰδίαν· καὶ νῦν τοῦτο λέγω, ὅτι πᾶς ὁ θέλων ἑορτὴν ἐπιτελεῖν τούτῳ, ἀκωλύτως ταύτην ποιεῖτω· ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ Ἐκ- κλησίᾳ οὐκ ἐποιοῦμεν τοῦτο, καὶ καθόλου ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις πανταχοῦ, ὅτι οὐκ ἔχω περὶ τού- του τῇ ἱερᾷ συνόδῳ ἐκοινωσάμεν· νῦν δὲ ἀπόφα- σιν δεδώκαμεν καὶ γνώμην κοινὴν, ἵνα ἑορτάζεται. Τοῦτο δὲ σύνηθές ἐστι γινόμενον ἐν τοῖς ἁγίοις οὖς, ὁ Θεὸς δοξάζει· οἷον γέγονε καὶ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ τῷ οἰκουμένικῳ Πατριάρχῃ· ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκεῖνον ἐδόξασε διὰ τῶν θαυμάτων, καὶ μήπω τῆς Ἐκκλησίας ἀναστηλωσάσης αὐτόν, ἑορ- τὴν ἐπετέλουν περιφανῆ οἱ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ μοναχοί, καὶ τὴν ἱεράν αὐτοῦ εἰκόνα ἔφερον ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθε- δοξίας, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς λιτανείαις διὰ μέσης

(α) Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὕμνοι τοῦ ἀνωτάτου Φιλοθέου ποιηθέντες ὕμνοι ἀ- σπεριζοῦσιν ἦν καὶ μέχρι τῆς δὲ ἡ Ἐκκλησία φάλλει ἀκολουθίαν τὴν ἱεράν αὐτοῦ γεραίρουσα μνήμην· ἔστι δὲ, ὡς γνωστὸν, ἐν τῷ Τριῳδίῳ τετυπωμένη, ἀνω τῶν ἀποστίχων καὶ τῆς λιτῆς· πλήρη δὲ ἰδίᾳ ἐξέ- θωκεν ἐν τῷ αὐτῷ Π α λ α μ α ς ἐ κ ε ἰ ν ο ς· ὁ δολιδμος Ἀθανάσιος, προ- σθεὶς καὶ τὴν ἑλπίαν τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ ἱερέως· ὅπου συνείδετο καὶ τὸ

εἰς αὐτὸν ἐγκώμιον τοῦ ἱεροτάτου Νεῖλου, τοῦ μικροῦ ὑστερον μετὰ τὴν Φιλοθέου τὸν πατριαρχικὸν λαμπρύναντος θρόνον· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀθανά- σιος ἐπιφάνηκεν ἐν Θεσσαλονίκῃ πανηγυρικὸν λόγον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου· (βλέπε ἐν τῷ τῶν Μπακαρίων τοῦ Χρυσομακάριου λόγῳ, ἐκδοθέντων ἐν Κοσμοπόλει [Βιέννῃ] τῷ 1793).

τῆς πόλεως ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς· ὕστερον δὲ τῆς
ιεράς συνόδου τοῦτο εἰπούσης, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ
Ἐκκλησίᾳ ἐορτάζεται· καὶ ἐπὶ ἄλλοις δὲ πολλοῖς
γέγονεν ἁγίοις ἀνδράσι καὶ γυναιξίν, ὧν τὰ τίμια
λείψανα κεῖνται ἐν πολλοῖς τῶν κατὰ τὴν βασιλίδαν
ταύτην τῶν πόλεων εὐαγῶν Μοναστηρίων, καὶ ἐορ-
τάζονται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός, μήπω τῆς
Ἐκκλησίας εἰπούσης τοῦτο οὐκ ἔτι. Τοιοῦτον οὖν
γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου· πῶς γὰρ οὐκ
ἂν ἔχοιμεν αὐτὸν ἅγιον καὶ θεοφόρον, ὃν ὁ Θεὸς ἐ-
δόξασεν οὕτω διὰ θαυμάτων, ὡς καὶ πολλοὺς ἐορ-
τάζειν τούτῳ περιφανῶς ἐν ἐτέραις πόλεσι, καὶ μά-
λιστα ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ ναὸν ἀνεγείραί τινα
ἐπὶ τῷ τούτῳ ὀνόματι ἐν τῇ Καστορίᾳ, καὶ ἄλ-
λαχοῦ πολλοὺς ἐορτάς ἐκτελεῖν πανδήμως αὐτῷ;
ἍΓΙΟΝ οὖν ἔχω τοῦτον καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδά-
σκαλον, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων θεοφόρων Πα-
τέρων καὶ διδασκάλων ἓνα, ἅπερ ἡ θεία Σύνοδος
καὶ ἀπεδέξατο καὶ ἐπήνεσε» (α)· καὶ ἡμεῖς δὲ στέρ-
γομεν καὶ ἀσπαζόμεθα, καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς ἐσόμενοι
οὐ μὴ ἀθετήσουσιν εἰς τὸν αἰῶνα.

Οὐ μὲν δ' ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τῶν Λατίνων πα-
ρανόμους καινοτομίας γενναιοπρεπῶς ἀντίστη τὸ
πυρίπνουν καὶ τρανόφθογγον τῆς ἀρώμου θεολο-
γίας στόμα, ὁ διαπρύσιος τῆς ὀρθοδοξίας κήρυξ
Γρηγόριος, τὰς τε ἄλλας στηλιτεύσας καὶ τὴν ἐν
τῷ ἱερῷ συμβόλῳ προσθήκην γραφικαῖς ἀποδείξε-
σιν ἀσεβῶς καὶ παναθέσμως καινοτομηθεῖσαν ἐλέγ-
ξας· διὸ καὶ τοῦτον οἱ ἀμρὶ τὸν Ποντίφηκα οὐκ ἤτ-
τον ἐχθραίνουσιν, ἢ Φώτιον ἐκείνον τὸν πανθαύμα-
στον καὶ Μάρκον τὸν ὄντως Εὐγενικόν, διερρύηκός τι
τοῖς χεῖλεσι φθεγγόμενοι, τι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν
γλῶτταν ἔλθοι· μάλιστα δὲ φρυάττουσι (β) καὶ

ἀγανακτοῦσιν ὑπὸ δεινοῦ τοῦ μίσους ὠθούμενοί τε
καὶ ἐκρινώμενοι, ἐν τοῖς ἁγίοις ἡμῶν Πατράσι κα-
τείλεγμένους αὐτοὺς ὀρῶντες καὶ τὸν ἔπαινον πατη-
γυρικοῖς ἄσμασι δημοσίᾳ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐξαγ-
γελλόμενον, τοῦτο μὲν καθόλου διατεινόμενοι μη-
δένα δύνασθαι τῶν παρ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ, ὡς μὴ ὥφειλε,
γενομένου ταῖς Ἐκκλησίαις σχίσματος Θεῷ εὐα-
ρεστῆν, καὶ εἰς τὴν μοῖραν ἐγγράφεσθαι τῶν ἐπι-
γῆς τιμαῖς γεραιρομένων, παρὰ σφίσι δὲ μόνοις,
ὡς ἀποτελοῦσι δηθὲν τὴν ἐκλεκτὴν τοῦ Κυρίου μάν-
δραν, ἐξεῖναι καὶ πάνυ πολλοὺς, τοῦτο δὲ ἰδίᾳ τού-
τους αἰτιώμενοι ταραξίας δὴ τινὰς τῆς Ἐκκλησίας
καὶ τοῦ σχίσματος αἰτίους γεγονέναι ἀνδρας.

Πρὸς γοῦν τὸ πρῶτον σοφῶς πάνυ ὁ μέγας ἀπο-
κρινάσθω Εὐγένιος, Κλαρκίῳ γράφων τῷ περιω-
νύμῳ (γ). «Ἄλλ' ὁ, φησι, φθάσας ἔφην, οὕτω μὲν
ἡμᾶς περὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἁγίων κρίσεως ἔχειν,
οὕτω δ' αὐτοὺς Λατίνους περὶ τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ
περὶ τῶν παρ' ἑκάστοις, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν, οἷς ἂν
τύχουσιν ἀντιθρησκεύοντες ἕκαστοι, θαυμαστὸν οὐ-
δὲν, ὅτι μὴ καὶ μάλα ἀχόλουθον· ὧν δ' ἔπεστι θαυ-
μάζειν, ἐκεῖνο μὲν πρῶτον ἦν, πῶς ταῦτα μηδαμῶς
συνιέντες, ἀνύσειν εἰς κρίσιν ὀρθοδοξίας ἐντεῦθεν
οἱ πρὸς ἡμᾶς διαφερόμενοι ὑπειλήφασιν, τοὺς μὲν
ἁγίους δηλονότι τοὺς παρ' αὐτοῖς ἡμῖν ἐπισείοντες,
τῆς δὲ καθ' ἡμᾶς ἀποσειόντες; τοῦτο δὲ δεύτερον καὶ
μετ' ἐκεῖνο, πῶς ἐπίπαν τοῦ τῶν ἁγίων κανονισμοῦ
τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἀποστεροῦσι, περὶ αὐτὰ οἷον
ἀβλεπτοῦντες τὰ προδηλότατα καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν
τοῖς πᾶσι προκείμενα; δυοῖν γὰρ ὄντοι περὶ τοῦ-
του, ἃ οὐδὲ μάλα πάνυ λεπτῆς φρενὸς χρήζει τῆς
διαστελλούσης, τό τε κανονίζειν ἁγίους καὶ τὸ ἀ-
ξίως, τὸ μὲν διὰ τὰ εἰρημένα ἐξετάζειν περιττόν ὄν,

(α) Ἐκ τοῦ κατὰ Προχέρου συνοδικοῦ Τόμου· βλέπε Προλεγ. Τ.
ἀγ. σελ. 109.

(β) Ἀντὶ πάντων βλέπει τὸν δεινὸν Ἀλλάτιον ἐν τῷ de lib. Eccl.

Græcorum, καὶ ἄλλαχού τῶν συγγραμ. αὐτοῦ.

(γ) Ἐπιστ. πρὸς Πέτρον Κλαίριον. Ἐκδ. ἐν Ἀθήναις, 1844.

ἐκεῖνο ἔδει καὶ ὑποκρίσθαι ὁμολογόν· καὶ ὥσπερ ἡμεῖς τοὺς Λατίνους ἐνδελεχῶς τινὰς κανονίζειν ὡς ἁγίους καὶ ἴσμεν καὶ πεπιστεύκαμεν, οὕτω καὶ αὐτοὺς περὶ Γραικῶν κρίνειν προσήκειν, ἵν' ἐν τούτῳ γοῦν ἡμῖν ἐξ ἴσου ἐδόκευεν δίκαιοι, καὶ ἀντεμέτρουν ἐν ᾧ μέτρῳ αὐτοῖς ἐμετρήσαμεν. Ἀλλὰ τοὺς μὲν Βερνάρδους τοὺς τούτων, καὶ Βερναρδίνους, καὶ τοὺς πολλοὺς καὶ παντοίους Φραγκίσκους, καὶ τὸς Καράλους, καὶ τοὺς Βοναθενταύρας, Αἰκατερίνας τε καὶ Τερσίας καὶ Βριγγίτας, ὅσους τε καὶ ὅσας, ἡμεῖς τοῦ παρ' αὐτοῖς καλανδαρίου οὐδαμῶς ἀποξέομεν· φθόνος γὰρ οὐδαίς· ἀπολαυόντων δὴ καὶ ταύτης τῆς εὐετηρίας τε καὶ εὐκληρίας μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς πλαγίῳ λόγῳ ἀδομένης χρυσῆς ἔννας παλινδρομῆσαι δοκεῖν, καὶ τὸν φορὸν βλέπειν τῶν ἡμιθέων καὶ ἡρώων αἰῶνα· αὐτοῖς δὲ τίς ἢ τοῦ ἀδικεῖν ἡμᾶς τοσαύτη φιλοτιμία, ὥστε καὶ εἴ τις ἐν ἡμῖν εὐαγγελικῶς τὸ ζῆν ἐν πάσῃ ἀκριβεῖα διαμετρήσας, ἡ ἀσκήσει πολυχρονίῳ τὸ σαρκίον εἰς ἀπάθειαν κατατήξας, ἢ καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ τὸν διὰ πολλῶν αἰκιῶν καὶ σρεβλώσεων, καὶ τελευτᾶν τὸν διὰ ξίφους θάνατον ὑποσᾶς, εἰς τὴν τῶν ἁγίων (οὐκ ἄνευ δῆπου τῆς διὰ θεοσημειῶν ἐρεῦνης καὶ κρίσεως) ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναγέγραπται τάξιν, μὴ δὲ τοῦτο εἰδέναι θέλειν, μὴθ' ὁμολογεῖν αἰρεῖσθαι, μὴδ' ἀκούειν ἀνέχεσθαι; ἀλλ' εἴπερ οἷόν τε ἦν καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν μηνολογίου ἐξαλείψαι, περὶ πολλοῦ ἂν καὶ τοῦτο ποιῆσαι (α); οὐκ εἰσὶν ἅγιοι, φασί, τοῖς Γραικοῖς; ἀπόγε τοῦ σχίσματος καὶ ἐξῆς κανονιζόμενοι· τί γὰρ, ὦ λῶσσι; ἢ ὅτι οὐδὲ πλούτου περίσσεια ἡμῖν ἐστίν, ὡς ἐν χιλιάσι χρυσῶ καὶ ἀργυρίῳ τοὺς κανονισμοὺς δὴ τούτους ἐπιτελεῖν; ἢ ὅτι οὐδὲ τοῖς ἐκ τῶν πύργων χαλκείοις, τοῖς ὑπὲρ

τὸ Δωδωναῖον ἀτεχνῶς ἐκεῖνο ἤχοῦσιν, ὅσαι τε ἡμέρας ὦραι, ὅσαι τε νυκτὸς, περιττῶς καὶ μάλα αὐτοὺς διακωδωνίζομεν; ἢ ὅτι οὐδὲ τοὺς παλαιοὺς ἁγίους, οἷον ἀνδριάντας τινὰς τῷ μακρῷ χρόνῳ κατηρειπώτας, καὶ χαμαὶ κειμένους ἀντιπαριόντες, περὶ τοὺς νεωτέρους μονονουχί ἐπιχαίνομεν, τούτους ἐν εἰκόσι τὰ πλεῖστα, τούτους ἐν ναοῖς, τούτους ἐν πανδήμοις ἑορταῖς τε καὶ πανηγύρεσι, τούτους ἐν εὐχαῖς, τούτους ἐν ἐπικλήσεσιν ἐξόχως γεραίροντες, τούτους ἄνω καὶ κάτω στρέφοντες, τούτους πνέοντες; ὡς καὶ φθόνον ἂν τοῖς πάλαι τοῦ Θεοῦ θεράπουσιν ἐντῆξαι, οὕτως ὀλιγώρως πρὸς αὐτοὺς ἔχοντας, εἰ τοῦ πάθους ἐγένοντο ἡττονες; ἢ τούτων μὲν οὐδὲν ἐστίν, ὅπερ ἂν εὐλόγως αἰτιασαίμεθα; ἐκεῖνο δὲ καὶ μάλιστα, ὅτι τὸ κανονίζειν ἁγίους ἐαυτῷ μόνῳ προσήκον ὁ Ῥώμης ἡγεῖται; ὡς ἔοικεν ! Ἀμέλει τοι καὶ τῷ Βικαρίῳ (ἀντιπροσώπῳ) τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ πᾶσα ἐδόθη ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ ἐξ αὐτοῦ μόνον εἴ τις ἱερατείαν μέτεισιν ἐπὶ γῆς, εἴ τις δόξης ἀπολαύει ἐν οὐρανοῖς, ὡς ἐκ πηγῆς τὴν χάριν ἀρύσεται· ἐνθεν τοι καὶ οὐδ' ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς παρ' ἡμῖν εἶναι εἰκός, οὐδ' ἁγίους ὅλως ! . . . αὐτοὶ δὲ τοσοῦτο μόνον ὑπονύξαντες, ἵνα μὴ πάνυ χαίροιν οἱ γενναῖοι, ἐπὶ τῇ παρ' αὐτοῖς τῶν ἁγίων πολυπληθείᾳ μεγαλαυχούμενοι, φέρε δὴ καὶ τινὰς τῶν παρ' ἡμῖν, ἀπὸ τοῦ σχίσματος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοξασθέντας, συντόμως σοι καταλέξωμεν ».

Καὶ ἀπαριθμεῖ τοίνυν ἐφεξῆς ὅτι πλείους ἁγίους; μάρτυρας, ὁμολογητὰς, δόσις, δικαίους, τὸς πάντας τοῖς ἐπὶ γῆς θαύμασι πιστευμένους τὴν σφῶν ἐν οὐρανοῖς παρὰ Θεοῦ δόξαν, εἰ καὶ οὐ δοκεῖ τοῖς τάναντία φρονοῦσι δοξάζεσθαι· οἷς δὴ καὶ τὸν θαυμα-

(α) α Τούτου (Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ) τὴν ἀκολουθίαν ἐν τῷ Τριῳδίῳ περιχομένην, πάντα λίθεν κακινήμασιν ὥστε ἐξαλείφαι τῆς βίβλου οἱ ἐπὶ τῆς ἰσχυρίσεως τῶν ἐκδομένων βιβλίων τεταγμένοι Φράτορες· ἀλλ'

οὐδὲν ἦν οὐκ, τῶν ἑνεῶν αἵ ποτε, τό γε ἐπ' αὐτοῖς, ἀκίνητα ἡμῖν τὰ τῆς πίστεως τετηρηκότων καὶ ἀνεπηρέαστα » ὁ αὐτὸς αὐτόθ. σελ. 23.

τουργόν τουτονί Γρηγόριον συντάσσω, καὶ θαυμά-
τι ἀναφέρει ἀπὸ τῶν Νεκταρίου τοῦ Ἱεροσολύμων,
ἐφ' οὗ καὶ γέγονεν, ἀντιβῆρητικῶν· ἐν τινι γάρ, φη-
σὶν ὁ Νεκτάριος, τῶν Κυκλάδων νήσων, τῇ νῦν λε-
γομένη τῆς ἁγίας Εἰρήνης, βλασφημούντων αὐτὸν
ποτε Λατίνων τινῶν ἐκεῖσε πλεόντων ἐν σκάφῃ διὰ
ψυχαγωγίαν, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ,
καὶ τοι γαληνιώσης τῆς θαλάσσης, αὐτανδρον αὐ-
θωρὸν ἐποντίσθη τὸ πλοῖον, κατὰ τὴν βλασφημίαν,
ἣν ἔλεγον, ὅτι, εἰ ἅγιος εἶ ὁ Παλαμᾶς, καταπον-
τισάτω ἡμᾶς. εἶτα ἐπάγει· «Καὶ οἶδα, λέγων, ὅτι
ὥς μέγαν ἡγείσθε τὸν ἄνδρα πολέμον, ἰσχυρῶς
ταῖς ὑμῶν καινοτομίαις ἀντιταξάμενον, καὶ τοῖς
ἁγίοις ἐντεταγμένον ἀκούοντες, ἀποσρέφεσθε· ἀλλ'
οὐδὲν παραβλάπτεται παρ' ὑμῶν ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀ-
ρετὴ τε καὶ ἀγιότης» (α). Ταῦτα μὲν περὶ τούτου
ἄλλος τάληθές ἀποκρίναι, ὅστις γε ἀπαθῶς κρίνει.

Καὶ τᾶλλα δ' ὁμοίως ὥς ἀνέδην ληροῦντες ψεύ-
δονται καὶ ἥκιστ' ἀληθῆ λέγουσιν, αὐτόθεν δῆλοι-
πότεροι γὰρ ἂν μάλλον αἰτιαθεῖεν πράγματα τῇ
Ἐκκλησίᾳ παρεσχημένοι, οἶδε, τῆς εὐσεβοῦς προα-
σπίζοντες ποιμένης καὶ ὑπὲρ τῶν ἀνέκαθεν καλῶς
κειμένων ἐθῶν τε καὶ δογμάτων ἀμυνόμενοι, ἢ ἐ-
κείνοι, ἔρια μὲν Πατέρων αἰώνια μένειν τεθειμένα
μεταίροντες καὶ ἄρδην ἀνατρέποντες, τὰ δὲ καίρια
τῆς πίστεως δόγματα καινοτομοῦντες (β), καθ' ἡμέ-
ραν τε καινὰ ἐπισφύροντες, καὶ ἐν πᾶσι μονονουχί
γεωτερίζοντες, πανταχοῦ δὲ γῆς καὶ πάσῃ ὀρθοδο-
ξοῦσιν ψυχὴ τὰ τολμηρὰ αὐτῶν καινοτομήματα ἐμ-
φυτεῦσαι καὶ κατασπεῖραι σὺν βίᾳ πολλῇ καὶ μηχαν-
ήματι ποικίλῳ σπιδάζοντες (γ); Ἀλλὰ γὰρ σιγάτω
πᾶσα γλωτταλία τῶν φιλονείκως ἐχόντων, οἷγα

δὲ πᾶσα ἔσω ἢ τῶν ἀποστατῶν δυσσεβῆς συμμορία,
καὶ ἐμφραττέσθω «τῶν ἐκατὸν καὶ δώδεκα
πηγῶν τοῦ χιλιοῖκου Βατικάνου τὰ μυ-
ριόχρονα σόματα» (δ), τὰ σφοδρὰ μὲν κατὰ
τῶν ἁγίων τούτων ἀνδρῶν ῥέοντα, πρὸς πέτραν δ'
ὁμῶς κῆμα ὥσπερ ῥόθιον καταρῥασόμενα· οὔτε γὰρ
ἂν παραβλαφθεῖν πάμπαν παρ' αὐτῶν ἢ τούτων ἀ-
ρετῇ καὶ ἀγιότης· πῶς γὰρ ἀράσσονται οὐς μὴ ἀ-
ρᾶται Κύριος, ἢ πῶς καταράσσονται οὐς μὴ κατα-
ρᾶται ὁ Θεός; (ε). Ὁ, τε γε μὴν ἀγῆρως τῆς δόξης
σέφανος μυρίῳ λαμπρότερος καὶ χρυσοπλοκώτερος
κατασκευάζεται, ἐπεὶ περ καὶ μεταστάντες ὥσανεῖ
μαρτυρίου βασάνους ὑφίστανται, οὕτως ἀθεμίτοις
γλώτταις καθάπερ μάστιξιν ὑβριστικῶς ἐνεκ' ἀλη-
θείας ἀείποτ' αἰκίζόμενοι. Τοιγάρτοι καὶ χαίρόντων,
ἵνα μὴ τι ἕτερον φῶμεν, τοῖς ἁγίοις λοιδορούμενοι
τοῖς τοῦ Θεοῦ, Ἀλλάτιοί τε καὶ Ἀρχοῦδιοι, καὶ
Καρυοφύλαι, καὶ Κομνηνοί, καὶ εἰ τινες ἄλλοι, δ-
σοι τε νῦν τοιοῦτοι τῇ ἀγίᾳ καὶ ὑψηλῇ παρα-
σιτοῦσι καθέδρα, καὶ ὅσοι τὸ ἔπειτα φανήσονται,
μέχρις ἂν ὁ καιρὸς, θεία δῆτα νεύσει, ἐπιστῇ, δς
τὴν ὑπὸ τῆς ἀνομίας διαβραγαῖσαν τῆς ὀρθοδόξου
πίστεως τοῦ Πέτρου πέτραν διαρθρώσει καὶ ἰάσεται,
ὅπως ἂν τὰ τρία ταῦτα, ὁ εἰς τρισυπόστατος Θεός,
ἢ μία πίστις, τὸ ἐν βᾶπτισμα, ὀρθῶς ὑφ' ἀπάντων
πρεσβεύηται, ὥσπερ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν καὶ μάρ-
τυρες ὡμολόγησαν, ἄνδρες τε θεοφόροι ἐδίδαξαν
καὶ σύνοδοι ἱεραὶ καὶ θεοσύλλεκτοι ἐβεβαίωσαν, καὶ
ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν καὶ θείᾳ χάριτι κρατοῦντες ὁ-
μολογοῦμεν. Ἐκεῖνο μὲν τοι τελευταῖον εἰς αὐτοὺς
εἰδέναι χρή, ὃ ἐν παροιμίαις τῷ θεοσώφῳ εἴρηται (ς).
«Οἱ δὲ ἐκφέροντες λοιδορίας, ἀφρονέστατοί εἰσιν·

(α) Εὐγεν. Ἐπιστ. σελ. 42.

(β) Βλέπε Παπιστ. Ἐλέγχ. ἐν Κωνσταντ. φ. ω'· καὶ ἰδίᾳ τὴν προσ-
πονημένην τῷ Β'. Τόμ. Ἐπιστ. Εὐγεν. Βουλγ.

(γ) Αὐτίκα ἐπὶ τοῦ ἁγίου Φωτίου τοῦ Βουλγάρου χριστιανισάντας

ὅφ' αὐτοῖς ποιήσασθαι παντοίως οἱ πάπαι ἠγωνίσαντο· κἀντιῦθεν ἡ
πολλὰ ἐκείνη τῆς Ἐκκλησίας ταραχὴ ὄρε Πατριγ. Παπιστ. Ἐλέγχ.

(δ) Βλέπε Οἶκον περὶ τῶν Ο, Ἑρμην. Τ. Δ'. σελ. 753.

(ε) Ἀριθμ. κγ', 8.

(ς) Παροιμ. Σαλ. ι, 18—19.

ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφύζη ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χειλέων νοήμων ἐστὶν· ἡμεῖς γὰρ ταῦτα ἤδη τε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμενα καὶ αἰεὶ διὰ μνήμης ἔχοντες, φειδόμεθα χειλέων, ὥς μὴ ἄφρονες νομιζόμεθα, καὶ περ οὐ λοιδορίαν ἐκφέροντες, οὐδὲ κρίνοντες ἢ ἐπικρίνοντες (οὐ γὰρ ἀλλότριον κρίνειν οἰκέτην παιδευόμεθα ἐν Εὐαγγελίοις), ἀλλ' ἀλήθειαν διὰ βραχείων λέγοντες, ἦν καὶ ἰδιοὶ τινες αὐτῶν, ἐν νῷ τῆς πλάνης γενόμενοι, ὁμολογοῦσιν τε καὶ κηρύττουσι γεγωνυῖαν ἀφιέντες φωνήν, καὶ διὰ μακρῶν τῇ ἱστορίᾳ παρέδωκαν (α)· καὶ ἱκανῶς δὴ, τό γ' ἐφ' ἡμῖν, τοῖς μακαρίοις τούτοις ἀφοσιώσασθαι δοκοῦντες, ἐπάνειμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον, ἵνα τι καὶ περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου ἐκπρωμεν Γρηγορίου.

Πολλὰ γὰρ καὶ ποικίλα συγγραψάμενος κατέλιπε τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ οἷα κειμήλια ἀνεκτίμητα διὰ τε τὰ πελάγια ἐν αὐτοῖς τῆς θείας σοφίας νάματα, καὶ τὴν ἀκριβῆ καὶ καθαρὰν τῶν ἀκηράτων δογμάτων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως διδασκαλίαν· οἷον κατὰ τῆς Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνος ἀσθεθείας τε καὶ πλάνης βιβλία ΙΘ'. Ἐτερον ὅτι Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνος εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες κακῶς ὄντως καὶ ἀθέως εἰς δύο ἀνίσχουσιν θεότητας τὴν μίαν. Δύο ἀποδεικτικά (πρὸς Λατίνους) ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται. Ἐτερον

ὅτι οἱ Λατῖνοι τοῦ ἐνὸς ἁγίου Πνεύματος δύο ἀρχὰς δυσσεβῶς δογματίζουσι. Δύο κατὰ Βαρλαάμ περὶ τῶν δύο ἀρχῶν καὶ περὶ ἄλλων. Δύο περὶ τῆς τοῦ Γρηγορίου ψευδογραφίας ὁμοῦ καὶ δυσσεθείας. Ἐλεγχον διπλοῦν κατὰ τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ φωτός τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου. ΡΝ. Κεφάλαια φυσικὰ καὶ θεολογικὰ, ἠθικὰ τε καὶ πρακτικὰ καὶ καθαρτικὰ τῆς Βαρλααμίτιδος λύμης. Ἐπισολὰς δογματικὰς καὶ ἀπολογητικὰς καὶ ἀντιρρήτικὰς. Ἔτερα κεφάλαια περὶ προσευχῆς καὶ καρδίας καθαρότητος. Δύο ἀπολογητικούς λόγους περὶ θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτὰς μεθέξεως. Ἄλλας τε οὐκ ὀλίγας, οὐδ' ἥττονος ἀξίας λόγους συγγραφάς, καὶ τὰς ἀνὰ χεῖρας Ὀμιλίας· καὶ πρόβρησιν δὲ περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἡ ἀρχὴ· « Γινώσκετε, τέκνα μου, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης μέλλει διαιρεθῆναι εἰς πολλὰ τμήματα » (β). Οἷος μὲν οὖν ὁ τοῦ λόγου χαρακτήρ καὶ ἡ χάρις ἐν τοῖς τοσοῦτοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐπανθεῖ, τοῖς ἀναγνοῦσιν αὐτὰ ὅλα καὶ δεινοῖς ἄλλως τὰ τοιαῦτα κρίνειν οὔσι, παρείσθω ἐξετάζειν καὶ ἀποφαίνεσθαι (γ)· ἡμῖν δὲ τὸ πολυωφελὲς λογιζομένοις, λυπεῖσθαι ἔπεισιν, ὅτι ἅπαντα, πλήν τινων τύποις τὸ φῶς ἰδόντων (δ), τὰ λοιπὰ μένσι χειρόγραφα ἐν βιβλιοθήκαις ἀποτεθησαυρισμένα, καὶ ὡς χρυσὸς κεκρυμμένος,

(α) Βλέπε Πραγματ. περὶ τοῦ ἁγ. Πνεύμ. τοῦ ἀειδίου Ἀδάμ Ζορ-νικαβ. ἱστορ. τοῦ Σχι.σμ. Θεοδωρίχ. δὲ Νιάμ (περὶ οὗ ἴδε ἐτί φησι Μαλέτ. Λίον ΙΕ' κεφ. ζ'). καὶ ἄλλους πολλοὺς ὁμοίως Λατίνους πολλὰς τῶν καινοτομιῶν τῆς Λατινίδος Ἐκκλησίας ἐξελέγκαντας· οἷον· Πυθαῖον ἐν τῷ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Καλμέτον ἐν τῷ περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ μυστικοῦ δείπνου, τὸν Καρδινάλιον Βόναν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐνζύμων, καὶ τὸν Γάλλον le Brun ἐν τῷ περὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

(β) Βλέπε ἀκριβῆ ὑπωσούν κατάλογον τῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου Πατρὸς ἐν Fabric Bibl. Graec T, X, p. 456. prim. edit. καὶ XI. p. 496. Harl. παράδλ. καὶ Boivin. σημειώσ. εἰς Γρηγορ. σελ. 1317. edit. Bonnæ 1830.

(γ) Ὁ σοφὸς Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων φαναγός, ὡς ἵσταν, ἱκανά, ταῖανδε ἐξήνεγκε νρίσιν· α Πολλὴ δὲ καὶ ἡ καλλιέργεια καὶ χάρις καὶ δύναμις ἐν ταῖς αὐτοῦ συγγραφαῖς ἐπανθεῖ, σαφηνεία τε

λαμπρῆ, καὶ κυριολογία, καὶ συνθέσις, ἡρίμα βιούσης, μελιτοῦ γλυκύτητι κατηγαλίσμενη· ὅθεν πάλιν ἐμελῶδες ἡ καλλιτέλειος τοῦ θεοφιλεστάτου Φιλοθίου κινύρα· «Οἱ λόγοι σου, πάνσοφε, καὶ τὰ σεπτὰ συγγράμματα, δρόσος οὐρανία, μέλι πέτρας, ἄρτος ἀγγέλων τοῖς ἐντυγχάνουσι, νίκταρ, ἀμβροσία, γλυκασμός, ἥδυσμα, Γρηγόριε, καὶ πηγὴ ζῶντος ὕδατος» (ἐν τῷ κανόνι· φδῆ ε.). Βλέπε Προλ. εἰς τὸν ἐξέδωκε Δεκάλ. σελ. 6.

(δ) Ἔστι δὲ ταῦτα, ὅσον ἡμεῖς ἴσμεν, τὰ ἐξῆς α.) δύο λόγοι (οἱ καὶ ἐνταῦθα περιέχονται) εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ἐν τῇ νιοτάτῃ προσθήκῃ τῆς Βιβλ. τῶν Πατέρων, Παρισ. 1648. καὶ μόνον Λατινιστὶ ἐν τῇ Βιβλ. τῶν Πατέρων T. 26. έκδοσ. Λουγδ. 1617. β.) δύο λόγοι, ἧτοι πρῶσοποποιία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τῆς μὲν ἐγκαλούσης τῷ σώματι, τοῦ δὲ ἀπολογουμένου μετὰ δικαστικῆς ψήφου, ἐν Παρισ. τῷ 1553. ὑπὸ Ἀδρ. Τεουρνέζου. ἐφεξῆς δὲ καὶ μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως ἐν διαφόροις τῶν Πατέρων Βιβλ.

τὸν ἀποκαλύψοντα καὶ δημοσιεύοντα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναμένοντι τοῦτο δ' αὖ ἐκ πολέμου τινὸς γέγονε τύχης, ἢ τὸ ἡμέτερον τῶν ὀρθοδόξων γένος οὐκ ἄλλως καταπολεμησάι δυναμένη, πρὸς τὸ ἀποστερηθῆαι αὐτὸ κατέφυγε τὰ ἀτεγχετα κατ' αὐτῆς ὑπάρχοντα βέλη, τὰ τοῦ θεοφόρου τούτου διδασκάλου συγγράμματα· ἥδη γάρ ποτε Νικοδήμος ἐκεῖνος ὁ ἀκάματος ἐν πόνοις ἀνὴρ καὶ τοῦ Ἄθω κλέος, συναγαγὼν αὐτὰ τῇ δε κακέϊσε διεσπαρμένως σωζόμενα, καὶ σήμερώσεσι πλείστασι ὅσαις καὶ αξιολόγοις καταπλουτίσας, ἐπεμψεν εἰς Βιέννην, ὅπως τύποις ἐκδοθῶσιν· ἀλλ' οἱ ἐκεῖ τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων ἐπικριταί, τῷ πρὸς τὸν συγγραφέα μίσει ἐντακέντες, κατέσχον καὶ τελέως ἀφανῆ ἐποίησαν (α). Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Νικοδήμου πολλῶ πρότερος ὁ εὐκλεῆς ἐν τοῖς τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχαις Δοσίθεος ἅπαντα ἐκδοθῆναι φροντίσας, ἀπέστειλεν «εἰς τὸν ἀναγκαῖον τόπον», καθάπερ αὐτός φησι (β), σὺν ἄλλοις ἄλλων συγγράμμασιν ἐκτυπωθῆναι, δι' ἣν τινα μὲν τοι αἰτίαν οὐχ ὅλως διὰ τῶν πιεστηρίων διήξεν, αὐτοὶ γοῦν τέως ἀγνοοῦμεν. Ταῦτα μὲν δὴ ὡς γέγονε τότε γέγονεν.

Νῦν δ' ὅπερ Νικοδήμος ἰδεῖν οὐκ εὐτύχησεν, ἵνα τοῦ κόπου τοὺς καρποὺς κομίσαιτο, οὔτε Δοσίθεος ὀπηδήποτε περᾶναι εὐμοίρησε, τοῦθ' ἕτερος, τὸν

Προσῆτι καὶ Γαλλιστὶ ἐν Παρίσι. τῇ 1870. ὑπὸ Κλαυδ. Ἐσπινασίου. γ', οἱ δύο ἀποδεικτικοὶ τῆς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τινι συλλογῇ (ἢ καὶ τοῖς τίτταισι τῶν ὀρθοδόξων Πατριάρχαις ἀνατίθεται)· ἐν Λονδίῳ, 1024. δ') ἐν τῇ Φιλοκαλῖᾳ τῶν ἱερῶν Νηπιτικῶν (Ἐντίφησι, 1782). Πρὸς Ζένην μονάζουσιν. Ἰπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων. Γ. Κεφάλαια περὶ προσευχῆς· τὰ ΡΝ. Κεφάλαια. Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας· ὅς καὶ ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου ἐν τῇ ἐπιτομῇ αὐτοῦ Δογματικῇ ἐκδίδεται (Λειψία 1806). καὶ ἰδίᾳ ἐφ' ἡμῶν μετὰ προλόγου ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Οἴκου. Κωνστ. τοῦ ἐξ Οἴκου. Ἀθήνησι, 1851. ε.) δέκα Ὀμιλῖαι ἐν Μόσχᾳ 1776· ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ἑλληνοστοῦ Ματθαίου (τὸ γένος Γερμανοῦ ἐκ τῶν διαμαρτυρουμένων) ὅς τῇ ἡμετέρῃ ἀοιδίμῳ Εὐγενίῳ, ἀρχιεπισκόπῳ τότε Σλαβονίῳ καὶ Χερσῶνος, τὴν βίβλον ἀνατίθει, παραίνοι τὴν προσφανετικὴν Ἐπιστολὴν οὕτως· ἀδέχου τοίνυν τὸ, μετὰ τὸν Δημήτριον τὸν Μυροβλύτην, μέγα θαῦμα καὶ ὁράϊσμα τῶν Θεσσαλονικίων, τὸν μέγαν ἐν Οἰολογίᾳ

ὑπὲρ τῶν καλῶν ζῆλον ἐφάμιλλος ἐκείνοι, ἐν μέρει, τό γε νῦν ἔχον, ἐκτελεῖ τὰς δε ἐκδιδοὺς τὰς ὈΜΙΛΙΑΣ· Κύριλλος οὗτος ὁ τὸν Δοσιθέου θρόνον ἐπαξίως διαδεξάμενος καὶ ταῖς τῶν ἀρετῶν μαρμαρυγαῖς ἐνδόξως κατακοσμών. Εὐέλπιδες δ' ἐσμέν, ὅτι καὶ ὅλον ἐκπληρώσει τὸ ἔργον, συναθροισθῆναι ἅπαντα ἐπιμεληθεὶς, εἴ που ἐν ταῖς τοῦ ἀγιωνόμου Ὅρους μοναῖς καὶ ἀλλαχοῦ ἐναποκείμενα σώζονται, εἰς καταισχύνην μὲν τῶν κακογνωμόνων, ὠφέλειαν δὲ καὶ καύχησιν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος· ὡς γάρ ποτ' ἐξ Ἱερουσαλὴμ λόγος ἐξηλθε Κυρίου καὶ ἐκ Σιών νόμος, οὕτω νῦν αὖθις ἐκ τῆς αὐτῆς νόμος καὶ λόγος ἐκτυπος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος ἐξέρχεται καὶ ἐξελεύσεται, Τυπογραφεῖον ἐν αὐτῇ τοῦ ζηλωτοῦ τούτου τῆς πατρῴας εὐσεβείας ἀνδρὸς πηξαμένῃ· διὸ δὴ καὶ γενεὰ αὐτῷ ἡ ἐσομένη εὖ μάλα ἐρεῖ τὸν ἔπαινον ἐπικροτοῦσα, μὴ ὅτι γε οἱ νῦν ἡμεῖς.

Αἱ δ' οὖν Ὀμιλῖαι αὗται, αἱ χάριτος ὄντως καὶ πνευματικῆς πεπληρωμέναι ἀφελείας, τῶν πολλῶν οὔσαι, ὥσπερ εἴρηται, συγγραμμάτων τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, πρῶτον νῦν εἰς φῶς ἄγονται ἐκ χειρογράφου (γ) ἀρχαιοῦθεν κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγιοτάφικτὴν σωζομένου βιβλιοθήκην, καὶ τοῖς πᾶσιν ἥδη ἀνάγνωσμα παρέ-

καὶ ὀρθοδόξια, καὶ τῇ παλαιᾷ ἐφάμιλλον νεώτερον Γρηγόριον. Δίχου, ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ, τὸν λαμπροφανότατον τῆς ἀληθείας κήρυκα, τὸν τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδοξίας, τῆς ἀμωμότητος τε καὶ ἀκιδόλητος, γενναιοτάτου πρόμαχον. Δίχου τὸν φιλολογώτατον ἐν ἀρχιερεῦσι, τὸν σοὶ καὶ σοφίᾳ καὶ δόξῃ, (τοῦτέστι δοξασίᾳ δογματικῇ) ἀκαὶ πολιτεύματι προσκυκούμενον, τὸν Χρυσόστομον καὶ χρυσορρόημον ἐκκλησιαστήν. Βλέπε προλεγ. εἰς Δεκάλ. σελ. ε. ὕθιν καὶ ἡμῖν ταῦτ' ἀντιγίγραπται. Καὶ τινα τίλος ὑπὸ Ἀλλατίου ἐν τῇ Δ' τόμ. Graeciae Orthodox. ἐν Ρώμῃ 1632.

(α) Βλέπε Παπιστ. ἐλέγχ. τόμ. Α' σελ. τελευτ. ὑπόσημ. καὶ βίον Νικεδ. ἐν Α'. τόμ. τῆς Ἑρμην. εἰς τὰς ἐπιστ. τοῦ Παύλου. (Ἐντίφησι, 1819).

(β) Προλεγ. Τ. Ἀγ. σελ. 1. παρὰ. αὐτῶν σελ. 371.

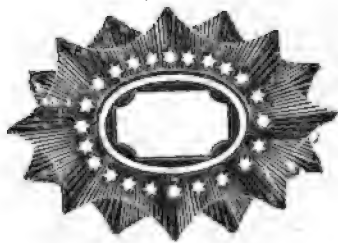
(γ) Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐπὶ χάρτου μὲν, ἀλλὰ καθαρῶς ἔγραψε Νικοδήμος τις ἱερομόναχος, εἰς δὲ τῶν πατέρων τῆς κατὰ τὴν Οἰοσπονί-

χονται ψυχωφελέστατον καὶ εἰς νομὰς ἄγον σωτη-
 ρίους· ἀναζήσας γὰρ αὐθις ἐπὶ γῆς δι' αὐτῶν ὁ κε-
 χαριτωμένος τοῦ Εὐαγγελίου διδάσκαλος, οὐχ' ὥς-
 περ πάλαι Θεσσαλονικεῖς μόνους, οὓς ποιμαίνειν
 λογικῶς ἐπεπίστευτο, διδάσκει καὶ τοῖς σωτηριω-
 δεστάτοις τοῦ Εὐαγγελίου καταρδεύει νόμασιν,
 ἀλλὰ κοινὸς ἅπασι καθίσταται ποδηγέτης καὶ σύμ-
 βυλος τῶν εἰς τὴν ποθουμένην ἀγόντων σωτηρίαν,
 προτρέπων μὲν καὶ παρακαλῶν ἐπὶ τὴν μετ' εὐσε-
 βείας πάσης ἀρετῆς ἀσκησιν καὶ κατόρθωσιν, ἀπο-
 τρέπων δὲ τῆς ἀποτροπαίου καὶ τὴν ψυχὴν ἐνταυ-
 θά τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι λυμαινομένης ἀμαρτίας,
 ἐν πάσαις πολλὰ τε καὶ καλὰ λέγων· καὶ δὴ καὶ ἐν
 τῇ κζ'. ταῦτα, δι' ὧν καὶ καταπαύομεν ἅττα προ-
 τάξει ἐγνωμεν· «Ὅστις οὖν ἐθέλει ῥυθῆναι τῆς
 ἀλήκτε κολάσεως ἐκείνης, καὶ τῆς αἰδίου τοῦ Θεοῦ
 βασιλείας κληρονόμος γενέσθαι, μὴ ζιζάνιον ἔσω,
 σπέρμα πονηρὸν καὶ βλαπτικόν, ὥς εἶναι κοινὴ λύ-
 μη σώματί τε καὶ ψυχαῖς τῶν ἐγγιζόντων, παρά-

δειγμα θεομισῆς προκείμενος πονηρῶν ἔργων τε καὶ
 λόγων, μηδὲ καλᾶμνη καὶ ἄχυρον, οὕτω μὲν κοῦ-
 φος, ὥς εὐρίπιστος εἶναι ταῖς τοῦ πονηροῦ πνεύ-
 ματος αὖραις τε καὶ προσβολαῖς, οὕτω δὲ ἀχρεῖος
 ὥς εἰς βρῶσιν παθῶν ἀλόγων καὶ δαιμόνων προ-
 κεῖσθαι, ἀλλὰ σῖτος ἔσω, πάντων τῶν ἀχρείων καὶ
 πονηρῶν ἔργων ἀπεχόμενος, καὶ τὰς ἀντιθέτους
 ἀρετὰς ἐργαζόμενος, καὶ φέρων τὴν τῆς μετανοίας
 καρπούς· οὕτω γὰρ ἂν εἴη τῆς οὐρανίου ἀποθήκης
 ἄξιος, καὶ υἱὸς κληθείη τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς, καὶ
 εἰς τὴν ἐκείνου βασιλείαν ὥς κληρονόμος εἰσεέλθοι
 χαίρων, τῇ θεῇ δόξῃ περιλαμβόμενος. Ἦς γένοιτο
 πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα
 σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ
 ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων»· ναὶ δὴ καὶ ταῖς
 σαῖς, Ἱεράρχα θεσπέσιε, εὐπροσδέκτοις δεήσεσιν·
 Ἀμήν.

κην κειμένης ἱερᾶς Μονῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, τῷ
 1563 ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἔται, ὡς γίνεται δῆλον δι' ὧν αὐτὸς Νικό-
 δημος τὴν βίβλον ἐπισφράγισεν· φησὶ γάρ· «Χριστὸν δίδου μογήσαντι

τὴν πολυούλγον ἀρωγὴν, Νικοδήμου ἱερομονάχου Ἀναστασιώτη· ἐν τῷ ἐ-
 πτακισχυριστῷ ἰερόμνηστον πρῶτον ἔται ἐγράφη ἡ βίβλος αὕτη, Ἰνδι-
 κτιῶνος ἑκτῆς».

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ,

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ,

ἐν ᾧ καὶ τινων ἀπὸ μέρους Ἱστορία θαυμάτων αὐτοῦ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ μὲν ὁ μέγας πανηγύρεως ὑπόθεσις καὶ λογικῶν ἀγώνων ὁρᾶται πάλαι τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ προκείμενος· θαρρεῖ δ' ἐς δεῦρο τὸν ἀγῶνα τῶν πάντων οὐδείς, ἀλλ' ἐστήκασι πάντες ὁμοῦ λογοποιοί τε καὶ ῥήτορες, καὶ τὸ χρυσοῦν ὡς ἂν εἴποι τις τῶν σοφῶν γένος, τὸν μὲν λόγον ὀκνοῦντες, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ὑποθέσεως ἐξ ἴσου παραχωροῦντες, σιγῇ δὲ μόνῃ τὸν ἄνδρα τιμῶντες, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου βλέποντες γλῶτταν, καὶ ὥσπερ τὴν φωνὴν ἐκπληττόμενοι. Καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ οἶόν τε ἦν τὴν ἐκείνου διάνοιαν ἀναλαβεῖν καὶ τοὺς λόγους, καὶ τοῦτο τὸ πεφυκὸς ἐχορήγει, πάντες ἂν ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ἐπεχείρουν, καὶ οὐδείς τῶν ἐν λόγοις ζώντων καὶ μούσαις ἀπεδειλία τὸν λόγον· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξῆν μόνως ἐπιτυχεῖν τῶν εἰκότων, καὶ μόνῃς ἂν ἦν τῆς διανοίας καὶ τῆς γλῶττης ἐκείνης οὗτος ὁ ἄλλος, καὶ μόνος ἐκείνος ὁ λόγος κατὰ σκοπὸν ἐβεβλήκει. Ἐκείνου δὲ μὴ παρόντος, μηδὲ τῶν πραγμάτων τὰ τοιαῦτα διδόντων, ἀλλ' ὑποχωρούντων καθάπερ ἐφῆν ἐξίσης τῶν δυναμένων κατὰ λόγον, καθόσον οἶον τε τὰ τοιαῦτα

περαίνειν, ἀνάγκη τὴν φιλίαν ἐκνικῆσαι κἀνταῦθα, καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀγώνων κατατολμῆσαι, μὴ τὸ ἐαυτῆς ὁ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος ζητοῦσαν, πάντα δὲ καὶ πιστεύσαν καὶ ἐλπίζουσαν, ὡς φησὶν ὁ αὐτὸς αὐθις.

Ῥητόρων μὲν οὖν καὶ λογογράφων πάντων σχεδὸν τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτὸς τὰ ἔσχατα φέρων, τοῦ δὲ γε πόθου τοῦ πρὸς ἐκείνον, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν φίλων ἐνὶ μηδενὶ παραχωρεῖν ἀνεχόμενος τῶν πρωτείων, δίκαιος ἂν εἴην καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὑπεισελθεῖν τὸν ἀγῶνα, τοῦ μὲν κατ' ἐμαυτὸν καὶ τῆς ἐπακολοθούσης ἥττης τῷ λόγῳ βραχύν τινα ποιούμενος λόγον, τὸ δὲ χρέος ἐκ τῶν ἐνόντων ἀποτινύς ὡς οἶον τε· οὕτω καὶ γὰρ ἔξειν μοι τὰ τοῦ λόγου κατ' ἐλπίδας νομίζω, εἴτε τῆς ὑποθέσεως εἰπεῖν τι καὶ ὅπως οὖν ἄξιον δυνηθεῖη, εἴτε καὶ κατόπιν ἔλθοι τῶν πραγμάτων ὡς λόγος· ἐπιτυχόντι μὲν γὰρ τῷ τὴν εὐνοίαν ἐνδεδειχθαι, καὶ τὸ κατὰ σκοπὸν βαλεῖν ἂν προσέσται· διαμαρτῶντι δ' αὖ τῆς ἀξίας, εἰ καὶ μὴ ἄμφω, τὸ γοῦν ἕτερον πάντως ἔσται. Καὶ δεῖξομεν ὡς οὐ φιλοτιμίας καὶ λόγων

ἐπιδείξεως χάριν, ἀλλὰ φιλίας μόνης, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν γιγνομένου, καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς πολλῶ τινι τῷ μέσῳ κατατολμῶμεν, ἐπαίνων τε καὶ κρότων καὶ δόξης οὐδένα ποιούμενοι λόγον, εἰ τὰ τῆς εὐνοίας τῆς πρὸς ἐκεῖνον σώζοιτο μόνον, καθὰ δὴ καὶ προῦφην. Οὐ μὲν ἡ φιλία τὸν λόγον ὡς ἂν εἰσθῇ τις ἰσως δεκάσει πρὸς ὑπερβολὰς ἐξαχθεῖσα· οὔτε γὰρ πρὸς ἡμῶν τε κάκεινου τὸ τοῖς τοιούτοις δίδόναι, καὶ παρὰ τοῖς εἰδόσιν ὁ λόγος, καὶ κριταὶ κάθηνται σχεδὸν πάντες τῶν λεγομένων, τοῖς πράγμασι παρατιθέντες τοὺς λόγους, καὶ μετὰ τῆς ἀκριβείας ἀπαιτοῦντες τὰ ὄντα· ὡς καὶ τοῦναντίον ἅπαν ἡμᾶς δεδιέναι μᾶλλον, οὐ τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν τοῦ λόγου, τὴν μειονεξίαν δὲ καὶ τὴν ὑφ' ἑσιν μᾶλλον, καὶ τὸ μὴ πᾶσιν ὡσαύτως ἐπεξελεῖν ἂν δεδυνῆσθαι· ὑπὲρ οὗ καὶ παραιτεῖσθαι παρὰ τοῖς εὐγνώμοσι τῶν ἀκροατῶν ὁ λόγος, δίκαιος ἂν εἴη πρό γε τῶν ἄλλων, ὡς μὴ τὰ ἐκεῖνου παρὰ τούτου ζητεῖν πάντα, μηδὲ τὸ τοῖς πᾶσιν ἐφεξῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπεξίεναι· οὐδὲ γὰρ οἶόν τε μήτε τοῦ πλήθους μήτε τοῦ μεγέθους τῶν πραγμάτων ταῦτι συγχωρούντων, μνησθήσεται δὲ τῶν ἀναγκαιοτέρων τῆς ἱστορίας τοῦ θαυμαστοῦ βίου ἐκεῖνου καὶ μᾶλλον κατεπειγόντων, ἐξίστης τὴν τε ἀμετρίαν καὶ τὴν βραχυλογίαν ἐκκλίνων, καθ' ἃσον οἶον τε καὶ κατὰ δύναμιν ἐκεῖνον μιμούμενος.

Γρηγορίῳ τοιγαροῦν τῷ μεγάλῳ, πατέρες κατὰ τὸν μέγαν Ἰωβ, εὐγενεῖς μὲν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν· τὴν δὲ μεγίστην ταυτηνὴ καὶ βασιλεύουσαν, τὴν τοῦ θαυμαστοῦ Κωνσταντίνου φημί πόλιν σχόντες εἰς μετοιχίαν, ἐνταῦθα καὶ παίδων πατέρες ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν ὁμοῦ χρηματίζουσιν, ὧν ὁ θαυμαστός Γρηγόριος πρῶτος κατὰ γένεσιν εἰσιῶν τὸν βίον, πρῶτος οὐκ ἐν τοῖς κατὰ κόσμον καὶ λόγοις καὶ πράγμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑψηλοῖς πολλῶ πλέον καὶ ὑπὲρ κόσμον ἐφάνη, ὡς ἐνί

τινι μηδενὶ καὶ ὅπως οὖν τῶν πρεσβείων ἐκοσμήσθαι. Πατρίδος μὲν οὖν εἵνεκα καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἐσχηκότος, περιττόν μοι δοκῶ πως τὸ λόγοις νῦν θέλειν ἐπεξίεναι· ἀρκεῖ καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ βασιλεύουσιν ἀπασῶν φημι παρὰ πάντων αὐτὴν ἄνωθεν καὶ προσεῖρησθαι καὶ εἶναι, καὶ πάσας ὑφ' ἑαυτὴν ἔχειν, καὶ ὁμοῦ τῶν ἀπασῶν ἐν ἅσιν ὑπερέχειν, καὶ μέγεται καὶ κάλλει καὶ θέσει, καὶ κράσει στοιχείων, καὶ ἀέρων ἐπιτηδειότητι, καὶ ξηρᾷ καὶ θαλάσσει, καὶ τὸ πανταχόθεν ἐκ γῆς τε καὶ θαλάττης ὑφ' Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων, καὶ παντός ὁμοῦ γένους δωροφορεῖσθαι· τὸ δὲ κράτιστον καὶ ὑπερκείμενον τούτων, τὸ καὶ λόγων καὶ σοφίας ἄνωθεν χρηματίζειν ταύτην μητέρα καὶ οἰκητήριον, Ἑλλήνων ἀντικρυς πεφνηνέαι, τὴν πάλαι θρυλλουμένην Στοᾶν καὶ τῆς Περιπάτους καὶ τὰς Ἀκαδημίας, εἰς ἑαυτὴν ὁμοῦ πάντα συναγαγοῦσαν μετὰ τῆς εὐσεβείας· καὶ τὴν μὲν ἀθείαν καὶ τοὺς μύθους καὶ τοὺς μακρὰς λήρους μετὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῶν παραλογισμῶν, καὶ τῆς συχνῆς ἀδολεσχίας καὶ τῆς ἀπάτης εἰς τὸ ἐκεῖνων Κυνόσαργες ἀπορρίψασαν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, καὶ τῇ τοῦ ἐνός τρισυποστάτου καὶ παντοδυνάμου καὶ παντοκράτορος Θεοῦ πίστει, τῷ τε Σταυρῷ καὶ τῇ τοῦ Εὐαγγελίου ἀπλότῃ κατακοσμήσασαν τὴν σοφίαν ἐκείνην, καὶ δούλην εὐγνώμονα καὶ ὑπηρετικὴν ἀναδείξασαν τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας.

Τὴν γοῦν οὕτω διὰ πάντων θαυματούμενην Γρηγόριος ὁ θαυμαστός εὐμοιρήσας πατρίδα, τοιούτους καὶ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας ἔσχεν, ὁποίους τὸν τοιοῦτον ἔδει τῆς γενέσεως ἔχειν αἰτίους· ἡ ὁποίους τινες εἶναι τὸν τοιοῦτον εἰσενεγκόντας τῷ βίῳ, καὶ δῆλον ἐκείθεν. Τοῦ γὰρ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, Ἀνδρονίκου φημί τοῦ πάνυ, τῶν τῆς βασιλείας ἐπειλημμένων σκήπτρων τὸ τηνικαῦτα, τῆς συγκλήτου μὲν εἰς καὶ ὁ τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου πατήρ ἦν, καὶ τοῖς ἐν τέλει συνηριθμεῖτο. Τοσαῦτα

γε μὴν τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν ἐκείνῳ προσῆν, καὶ τὸ συγκεχωρηκὸς παρὰ πάντων ἐν τοῖς τοιούτοις, ὡς καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον τοῦ υἱωνοῦ τε καὶ βασιλέως, τὰ ἐς ἀρετὴν φημι καὶ ψυχῆς παιδευσιν καὶ κατέρθωσιν ἤθους, αὐτὸν ἐλέσθαι τὸν βασιλέα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, καὶ τοι γε καὶ συνετὸς καὶ θξύς τις πεφυκὼς ἐν ᾧ πασι καὶ ἀγχίνῃς, καὶ τὰ πρωτεῖα φιλοτιμούμενος ἐν τοῖς τοιούτοις φέρεσθαι κατὰ πάντων, οὐκ ἠδεῖτο καὶ διδάσκαλον ἀρετῆς, καὶ σύμβυλον ἀγαθὸν, καὶ μυσταγωγὸν καὶ ὁδηγὸν τοῦ καλλίστου παντός ἐκείνον κεκτησθαι. Ἀμέλει καὶ σφοδρότερον ἐστ' ὅτε τῷ βασιλεῖ τῷ θυμῷ κατὰ τῶν οἰκείων χρωμένῳ, καὶ πρὸς ὀργὴν ἐξαγομένῳ καὶ ἀπειλὰς καὶ λοιδορίας ἐκείνων, πάντες μὲν ὥσπερ ἀπὸ συνθήματος ὁμοῦ καὶ ὑπεξίσταντο, καὶ τῷ κράτει καὶ τῷ θυμῷ παρεχώρουν, τὴν τοῦ λέοντος ἐρυγὴν κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπεπτιχότες. Ὁ δὲ καὶ ἐπεισῇ ὀργιζομένῳ μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παρρησίας, καὶ τῆς ὀργῆς ὑφιέναι καὶ ὑποχαλᾶν παρεσκεύαζεν εὐθέως ἐκείνον, τοῦ τε ταπεινοῦ καὶ χαμαιζήλου τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἀναμιμνήσκων ἥρέμα, ἧς καὶ αὐτὸς φησιν ὧν δήπου τυγχάνεις, εἰ καὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμογενῶν ἀρχὴν ὑπὸ Θεοῦ προεδλήθης· καὶ νοθεσίαις εὐαγγελικαῖς τε καὶ πατρικαῖς, καὶ δὴ καὶ ταῖς παρ' ἑαυτοῦ σοφαῖς εἰσηγήσεσι, καὶ ταῖς τῶν λογισμῶν ἐπωδαῖς τε καὶ φαρμακείαις πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸν ἐπανάγων ταχέως· δς καὶ τῆς παρρησίας καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ πρὸς ἀρετὴν πεφυκότος, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἀποθαυμάζων τὸν ἄνδρα, χάριτάς τε μεγάλας καὶ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ὠφελείας ἀνωμολόγει, καὶ τῶν μεγίστων τιμῶν τε καὶ ἀξιώσεων προθύμως ἡξίου, πάντων ἐν ᾧ πασι σχεδὸν προτιθεῖς καὶ αὐτῶν τῶν προσηκόντων καθ' αἷμα, διὰ γε τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα, καὶ τὸ πρὸς μόνον τὸ καλὸν καὶ τὸν Θεὸν ἀντικρυς βλέπον· οὐδὲ γὰρ λόγοι τὸ σπουδαζόμε-

νον καὶ φιλοτιμία τις καὶ ἐπίδειξις ἦν ἀρετῆς αὐτῷ κατὰ τινὰς μόνῃ· ἀλλὰ πράγματα μᾶλλον ἦσαν οἱ λόγοι, καὶ καρπὸς ἀπροσπαθείας ὁμοῦ καὶ χρημάτων καὶ λημμάτων καὶ τῆς κενῆς δόξης, καὶ δὴ καὶ τῆς θαυμαστῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

Τοσαύτη δὲ καὶ ἡ κατὰ νοῦν ἦν αὐτῷ νῆψις, καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς ἐπεστράφθαι, καὶ τοι γε καὶ βασιλεῖ καὶ συγκλήτῳ καὶ τοῖς τοιούτοις ὁσημέραι συνόντι, ὡς μὴδὲ τοῖς ἔξω καὶ μάλιστα τοῖς ὀξυτέροις τε καὶ συνστοῖς τὸ κατ' αὐτὸν ἀγνοεῖσθαι. Ὁ γοῦν βασιλεὺς ὁμιλῶν αὐτῷ περὶ τῶν συμπιπτόντων ὡς ἔθος, ὀπηνίκα τοῦτον ἐβλεπε πρὸς λήθην ἰόντα τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν πυνθανόμενον αὐθις, ὃ δὴ καὶ οὐκ ἀνεκτῶς ἐφερεν, ἐτέρων ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαις πασχόντων ἐστ' ὅτε, εὐήθειάν τε ὁμοῦ καὶ ἀπαιδευσίαν καταγινώσκων ἐκείνων, ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς ἔλεγε νῦν οὐ διὰ βραθυμίαν τινα καὶ σπουδῆς ἔνδειαν εἰς λήθην ἦλθε τῶν λόγων, ἀλλὰ διὰ σπουδὴν μᾶλλον καὶ νῆψιν τῶν ἔνδον, καὶ τὸ προσευχῇ καὶ Θεῷ τὴν διάνοιαν ὥσανεὶ προσηλῶσθαι. Διὰ ταῦτα καὶ πᾶσιν αἰδέσιμος ὢν, καὶ ἄρχοντας καὶ κριτὰς καὶ δυνάστας ὁμοῦ πάντας ἀνηρτημένος· πολλῶν ἀδικουμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἦν προστάτης, καὶ πλείστοις τὰς συμφορὰς ἔλυε καθ' ἐκάστην· Κωνσταντίνῳ τοιγαροῦν τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν, τῷ καθ' ἡλικίαν δευτέρῳ, καὶ δὴ καὶ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὰ δεύτερα κεκτιμένῳ, κακῶς τῇ δυνάμει κατὰ πένητός τινος χρησαμένῳ χήρας, καὶ ταύτην παρὰ πᾶσαν δίκην χρυσίνων ἀφελομένου τριακοσίων, ὃ τοῦ Γρηγορίου πατὴρ προσελθὼν καὶ διαλεχθεὶς, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ἀναμνήσας, καὶ ὅσον ἐκείνῳ καὶ δίκης μέλει καὶ νόμων καὶ πενήτων καὶ χηρῶν ὡς μάλιστα προστασίας, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, καὶ πέπεικεν εὐθέως, καὶ τῇ χήρᾳ τῶν

ιδίων ἔδειξεν ἐκστάντα προθύμως, ἥ καὶ τὸν προ-
στάτην τῆς εὐεργεσίας ἀμειβομένη, τὰ τῶν χρη-
μάτων ἡμίσεα, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς
προθυμίας προσῆγεν. Ἀλλ' οὐ καλῶς οὐδ' ἀξίως
ἀμείβῃ τὸν εὐεργέτην ὑποφθάσας εἶπεν ἐκεῖνος, ὧ
γύναι, προφάσει σμικρᾶς τινος δωρεᾶς τῶν μεγί-
στων ἀποστεροῦσα· νῦν μὲν γὰρ καθὰ δῆπου καὶ
αὕτη πειραθεῖσα γινώσκεις, πρόσέστί μοι τὸ τὰ
τοιαῦτα πρὸς τοὺς κρατοῦντας τε καὶ δυνάστας ἰ-
σχύειν περαίνειν, τοῦ Θεοῦ πάντως συναιρομένου,
οὐ, τί ἂν γένοιτο τοῖς νοῦν ἔχουσι κρεῖττον; εἰ δ'
ὡς αὕτη φῆς ἐκείνοις ἑμαυτὸν δοίην, χρημάτων γε-
νόμενος ἥτιτων, ζημιωθήσομαι πάντως ἐκεῖνα, καὶ
Θεοῦ καὶ τῶν διδόντων συνήθως κατεγνωκότων,
καὶ τί τῆς ἀνοίας ταύτης ἂν ποτε γένοιτο χεῖρον;
Ἀλλ' ἀπιθι, τῶν μὲν ιδίων αὕτη κατ' ἐξουσίαν ἀπο-
λαύουσα μόνη, μηδενὸς ἐνοχλοῦντος ἔτι, Θεῷ δὲ τὸ
πᾶν τῆς εὐχαριστίας ἀνατιθεῖσα, καὶ ἡμᾶς μόναις
ταῖς εὐχαῖς δωρουμένη.

Οὐ πρὸς χρήματα δὲ μόνον καὶ κτήματα, καὶ
τὴν κάτω καὶ παιζομένην καὶ παίζουσαν τοὺς πολλὰς
δόξαν, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ
τὰ φίλτατα τὸ ἀπροσπαθὲς ἐπεδείκνυτο καθ' ὑπερ-
βολὴν ὁ γενναῖος, καὶ φυσικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν
ἐκείθεν ἰσχυροτάτων δεσμῶν, καὶ τῆς σχέσεως φι-
λωνεικῶν ὡς περικρατεῖν τῷ πρὸς Χριστὸν φίλτρῳ
ᾧθεν καὶ πρὸς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἐρωτώ-
μενος, ὅτου χάριν μὴ καὶ αὐτὸς τοῖς ἀπαλωτέροις
ἔτι καὶ νηπίοις τῶν παίδων καὶ προσφύεται πυκνὰ
καὶ χερσὶ καὶ χεῖλεσι, καὶ προσελάῃ καὶ προσπαίζει
κατὰ τὸ σχετικὸν πεφυκὸς καὶ τὸ κοινὸν τῶν πα-
τέρων ἔθος· βούλομαι μὲν ἔλεγε καὶ αὐτὸς ταῦτα,
φίλοι, τοῦ φίλτρου καὶ τῆς φύσεως πολλάκις ὑπο-
κινούντων, τὴν δὲ συνήθειαν δεδοικώς, μήπως καὶ
εἰς ἕξιν μοι τοῦ πράγματος καταστάντος, πᾶν δυ-
σχερῶς τε καὶ μικροψύχως καὶ αὐτὸ τοῦτ' ἀναξίως

τοῦ δεδοκότος Θεοῦ περὶ τὴν ἀφαίρεσιν ἐνίων δια-
τεθείην· εἰκὸς γάρ τινος καὶ προθανεῖν τῶν οἰκείων
πατέρων, ἀδήλου τε καὶ ἀορίστου τῆς τελευτῆς ἡ-
μῖν οὔσης, τῆς πολλῆς συνηθείας τε καὶ φιλίας
ἑμαυτὸν ἐπέχω τῆς πρὸς τοὺς παῖδας, ὡς ἂν τοῦ
χωρισμοῦ, Θεοῦ δηλαδὴ κελεύοντος, ἐπισάντος, μὴ
πάντη γε ἀπαράσκευος καὶ ἀνέτοιμός τις ὀφθείην,
καὶ φιλόπαις ἢ φιλόθεος μᾶλλον· ἀνάγκη καὶ γὰρ
πάντως, τῷ μὲν μεγέθει τοῦ φίλτρου, καὶ τῷ μέ-
γεθος ἰσοστάσιον ἐπακολουθήσαι τῆς λύπης· τῷ
δὲ σφοδρῷ τε καὶ ἀκαθέκτῳ τῆς λύπης, ὁ κίνδυνος
ἔπεται τῶν τῆς ἀχαριστίας λόγων τε καὶ πραγμά-
των, ἃ τίς ἂν οὐκ ἀπεύξαιτο σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ
τῶν εὐσεβεῖν ἀληθῶς βεβλομένων; ἃ δὴ καὶ πράγμα-
σιν αὐτοῖς, ὁ ἀψευδὴς ἐκεῖνός ὄντως ἄνθρωπος τοῦ
Θεοῦ, ἐν γε τῷ τοῦ καιροῦ παρασάντι καλῶς ἐβεβαίε.
Τῶν γὰρ παίδων ἐνός τινος αὐτῷ νόσῳ συσχεθέν-
τος βαρεῖα, καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν καὶ τὴν ἀναγκαίαν
προθεσμίαν ἰόντος, πρὸ μὲν τῆς τελευτῆς πολὺς
τις ἦν τοῦ Θεοῦ δεόμενος, καὶ τῷ μεγίστῳ φαρ-
μάκῳ τῆς εὐχῆς ὑπὲρ ἐκείνου νοερῶς ὁμοῦ τε καὶ
αἰσθητῶς χρώμενος· ἐπεὶ δὲ καταλύσαντα τὴν ζωὴν
εἶδε, καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν τῷ ὄντι ζωὴν ἀπιόντα,
τῆς εὐχαριστίας τῆς πρὸς Θεὸν εὐθύς ὅλος ἦν
καὶ τῶν ὕμνων, τὰ ἐπὶ τῷ παιδί τελευτήσαντι πάλαι
τῷ μεγάλῳ Δαβὶδ πεπραγμένα καὶ αὐτὸς ἐν-
δεικνύμενος ἀντικρυς, καὶ πράγματα τοὺς ἑαυτοῦ
δεικνὺς λόγους, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην, ὡς καὶ τῶς
πρὸς παραμυθίαν παραγεγονότας τῶν φίλων, αὐ-
τὸς καὶ παραμυθίσασθαι μᾶλλον, καὶ τὰ εἰκότα
διδάξαι.

Ἐνός ἡ δυοῖν τῶν κατὰ τοὺς θαυμαστοὺς τοῦ
μεγάλου πατέρος ἔτι μνησθεῖς, ἐπ' αὐτὸν ἐκείνον
καὶ δὴ βαδιοῦμαι, τῶν ἄλλων τοῖς εἰδόσι παραχω-
ρήσας. Σπούδασμα καὶ τοῦτο τῶν Γρηγορίου πατέ-
ρων, τὸ μὴ μόνον αὐτοὺς φημι, μοναζόντων καὶ

διδασκάλων καὶ πατέρων πνευματικῶν ὁμιλίαις ὁσημέραι προσέχειν, ἀλλὰ καὶ τῆς παιδας ἐνάγειν εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁδηγεῖν, οὐ τοὺς ἀκμάζοντας μόνον καὶ ἡλικίας ἡμμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀτελεῖς ἔτι, καὶ ἄρτι πρῶτως ἀρχομένους καὶ λέγειν, καὶ συνιέναι τῶν ὑφ' ἐτέρων δηλαδὴ πρὸς αὐτοὺς λεγομένων, ἵν' ἐξ αὐτῆς τῆς εἰς τὸν βίον εἰσόδου τοῖς ἱεροῖς λόγοις καὶ ταῖς διδασκαλίαις εὐθὺς τυπῶνται καὶ πλάττωνται τὰς ψυχάς. Ἀκατίου τοιγαροῦν ἐπιθάντες πανοικεσία ποτὲ, πρὸς τὸ πέραν τῆς θαλάττης ὑπὲρ τὰ Γαλάτου κείμενον φροντιστήριον ἀνήγοντο τοῦ θείου Φωκᾶ, τῷ καθ' ἡσυχίαν ἐκεῖ προσεδρεύοντι, σπουδάζοντες ὡς ἔθος ἐντυχεῖν μοναστῇ τε καὶ πρεσβυτέρῳ, καὶ τῆς παρ' ἐκείνου διδασκαλίας ἀπολαῦσαι, καὶ τοὺς πνευματικούς ὑποδέξασθαι τύπους καὶ τὰς εὐχάς. Καὶ τοίνυν ἀνιόντες ἐκεῖσε, ὁ τοῦ Γρηγορίου πατήρ ἐκυνθάνετο τῶν οἰκείων, εἰ τῶν πρὸς τράπεζαν ἐπιτηδείων ἐπιφέρονται τι τοῦ διδασκάλου· τῶν δ' εἰρηκότεων μηδέν τι τῶν ἀξίων ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν, ὑπὸ λήθης καὶ ἀσχολίας συναρπασθέντας, δυσχεράναι μὲν τὸν ἄνδρα, καὶ ὡς μὴ καλῶς γεγεννημένῳ τῷ πράγματι μέμψασθαι, ἀναγαγεῖν δὲ ὡς ἔθος ἐκείνῳ καὶ τοῦτο πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν χορηγίαν ἐπεύξασθαι. Τόδ' οὐ λόγος ἀπλῶς ἦν, ἀλλὰ καὶ τετελεσμένον ἔργον ἐξαισίως τε καὶ ὑπερφυῶς μετὰ βραχὺ πάνυ· ἀνέπλει μὲν γὰρ τὴν θάλατταν ἡ λέμβος φέρει· αὐτοὺς, ὁ δ' ἐμβαλὼν τὰς χεῖρας τῷ κύματι, τὸν τῆς θαλάττης Δεσπότην μετὰ πίστεως ἐζήτει τὸ θήραμα ταῖς ἀλαλήτοις τοῦ νοῦ προσευχαῖς. Εἴτ' ἐκεῖθεν μικρὸν προϊόντες, ὧ τῆς καινῆς θήρας! ὧ τῶν θαυμαστῶν ἔργων τε καὶ δυνάμεων οἷς ὁ πάντων Δεσπότης τοὺς οἰκείους θεράποντας δοξάζει! τὴν χεῖρα τῶν ὑδάτων ὁ καινὸς ἁλιεὺς αἰφνίδιον ἀνασπάσας, λαύρακα τῶν μεγίστων ἐκεῖθεν ἀνάγει, καὶ τοῖς συνοῦσι προθεῖς κατὰ μέσον

τοῦ ἀκατίου, ἰδοὺ φησί καὶ ἡ σχεδιασθεῖσα παρὰ Χριστοῦ τράπεζα τῷ Πατρί. Οἱ δὲ τῷ τοῦ πράγματος ἐξαισίῳ καταπλαγέντες, καὶ τὸν θαυματοργὸν ὑμνηκότες σὺν ἐκείνῳ Θεόν, ἀπήεσαν τε πρὸς τὸν πρεσβύτερον, θυμηδίας καὶ θαύματος πλήρεις, καὶ κοινὴν ἐποιοῦντο σὺν ἐκείνῳ τὴν καινὴν ὄντως θήραν καὶ τράπεζαν. Τίς ἔγνω τοιοῦτον θήραμα τῶν νῦν, ἢ τῶν πώποτε; καιρὸς τάχα που καὶ ἡμᾶς μετὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης φωνῆς νῦν εἰπεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰ τοῦ θαύματος ἴσα, καὶ δὴ καὶ τὰ τῆς πίστεως τῶν καινῶν θηρευτῶν· πλὴν ὅσον ἐκείνοι μὲν ἐπ' ἐρημίας ὑπαιθρίοις κρυμμοῖς τε καὶ ἄμβροις ὑπὲρ εὐσεβείας ταλαιπωροῦντες ἔτος που ἑβδομον, καὶ τὸν Θεὸν ἐπ' ἐκεῖνα κοινῇ πάντες καλοῦντες σὺν μακρᾷ τῇ δεήσει· ὁ δὲ τοῦ Γρηγορίου πατήρ οὗτος, ἄρτι τῶν βασιλείων καὶ τῆς οἰκίας τῆς ἑαυτοῦ προϊών, καὶ μόνος ἐντυχὼν τῷ Θεῷ μόνῳ, καὶ δεηθεὶς ἡσυχῇ, τῶν αὐτῶν ἡξιοῦτο κατὰ μέσων τῶν ὑδάτων τε καὶ τοῦ πλοῦ, ὧν περ κατὰ τῶν ὁρῶν κάκεινοι καὶ τῆς ξηρᾶς, ὡς μηδὲ τοῦ μάννα καὶ τῆς ὀρυτογομήτρας, καὶ τῶν θρυλλουμένων ἐκείνων παλαιῶν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων, καὶ ταῦτα τὸ παράπαν καθυστερεῖν.

Ἐν τούτοις καὶ τοῖς ταιούτοις, τῷ πατρὶ θαυμαστῶς ἤδη καταλύοντι τὴν κάτω ζωὴν, καὶ πρὸς τὴν ἄνω τε καὶ μακαρίαν μεθισταμένῳ, χειραμένῳ τε ἐπὶ τέλει καὶ τελεσθέντι τὰ μοναχῶν, ὧν περ οὐδὲ πρότερον ὅσον ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ φημί καὶ τοῖς ἔργοις ἀτέλεστος ἦν, ἡ καλὴ πρόσεισι Καλλονή· καὶ ἄμφω γὰρ ἡ ὁμόζυγος ταῦτι φερωνύμως ἐκλήθη, τὸ μὲν κατὰ κόσμον, τὸ δὲ κατὰ μοναχούς· αὕτη τοιγαροῦν προσιούσα, ἐπεὶ τὸ πρὸς αὐτὸν εὐμενὲς καὶ τὴν ῥοπὴν ἐβλεπε τοῦ κρατοῦντος, ἡξιοῦν ἐκεῖνον ἐδεῖτο, προμηθείας εἶνεκα καὶ προστασίας τῶν παίδων. Ὁ δ' οὐ μόνον οὐ προσήκατο τὰ λεχθέντα, οὐδὲ τῶν σπλάγχνων ὡς ἄνθρωπος

ἡττων ὥφθη τῶν πατρικῶν, ἀλλὰ κακείνην ἀνάξια τοῦ φρονήματος ἔλεγεν εἰρηκεῖναι τοῦ οἰκείου νῦν τε καὶ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς· ἐγὼ γάρ φησιν, οὐ τοῖς ἐπιγείοις καὶ μερικοῖς τουτοῖσι βασιλεῦσιν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ τῶν ὧλων Δεσποίνῃ τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος δηλαδὴ βλέπων ἵσταμένην αὐτῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ταύτῃ τοὺς ἐμούς καταλείπω παίδας· καὶ οὐκ ἐψεύσθη γε τῶν ἐλπίδων ὁ σοφὸς ὄντως ἐκεῖνος· τοὺς τε γὰρ ἐπὶ γῆς βασιλέας γνησιώτατα, καὶ ὡς οὐδ' ἔστι τῶν ἄλλων, ἡ κοινὴ βασιλὶς πέπεικε, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν ἐκείνοις προσχεῖν, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξιόντας ἐντεῦθεν ὑποδεξαμένη, καὶ κηδεμῶν ὥφθη καὶ ὀδηγός, καὶ παντοδαπή τις σώτειρα καὶ σωμάτων ὁμοῦ καὶ ψυχῶν, καθὰ δὴ καὶ προῖων ὁ λόγος δηλώσει μοι. Τοιαῦτ' ἐκ πατέρων ὁ θεὸς Γρηγόριος δεδεγμένος τοῦ βίου τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἀφορμὰς, σκοπῶμεν ἐξῆς ὅσω τῷ μέτρῳ θαυμασῶς ὑπερῆλασεν, ἐπεὶ καὶ καιρὸς ἡμᾶς ἤδη πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον τρέψαι τὸν λόγον.

Κωνσταντῖος μὲν οὖν ὁ καλός· αὐτῷ καὶ γὰρ ἀπὸ Κωνσταντίνου μετωνόμασται πρὸς μοναχοὺς ἀποκλίνας ὁ τοῦ μεγάλου πατὴρ, ἐπὶ τέλει τοῦ βίου καθάπερ ἔφην, τὰ ἐνταῦθα καταλιπὼν πρὸς Θεὸν ἀπῆει καὶ τὰ πάλοι ποθούμενα· ἡ δὲ μήτηρ καταλειφθεῖσα σὺν τοῖς παισὶν, ἀπαλοῖς ἔτι σφόδρα τὴν ἡλικίαν οὔσιν· οὐπω καὶ γὰρ τὸν ἑβδομον ἐνιαυτὸν ὑπερβεβηκώς ὁ καθ' ἡλικίαν δηλαδὴ πρῶτος Γρηγόριος ἦν ὁ καλός, χεῖρασθαι μὲν εὐθύς εἶχε διὰ σπεδῆς, καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὸν κόσμον ἀπολιποῦσα γενέσθαι καθ' ἑαυτήν, εἰργεταὶ δὲ πρὸς ὀλίγον τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς προθυμίας τέως, πατρᾶσι καὶ διδασκάλοις πνευματικοῖς χρησαμένη συμβούλοις ὡς ἔθος· οὕτω καὶ γὰρ οὐ σαυτῇ μόνῃ εἶπον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τοῖς παισὶ τὰ δέοντα χρῆση, κάλλιστα τὸ

κατ' ἐκείνοις διαθεμένη, καὶ θρέψασα καὶ παιδαγωγήσασα κατὰ νόμον Χριστοῦ· ὁ δὲ καὶ κατὰ σκοπὸν εἰς ἔργον ἐξέβη, Θεοῦ δηλαδὴ ἐνεργοῦντος κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τοῖς τὸ ἀγαθὸν ἐλομένοις.

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ καλός εἰς λόγων ἀσκησιν καὶ παιδείαν τὴν θύραθεν ἐκδοθείς· οὐδὲ γὰρ ἔδει τὴν τοιαύτην ψυχὴν τε καὶ φύσιν, μὴ καὶ τῶν ἐκείθεν μετέχειν βελῶν καὶ τῶν ὀπλων· ἐπεὶ τὰ τῆς γραμματικῆς προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς ἔτι τελούμενος ἦν, τῆς προστασίας εὐθύς καὶ συμμαχίας ἐξ ἀφιετηρίας πειρᾶται τῆς θαυμαστῆς ἀναδόχου, τῆς κοινῆς φημι τῶν πάντων Δεσποίνης· δεικνὺς ὡς οὐκ εἰς κενόν, οὐδ' ἀργοί τινες καὶ ἀπρακτοὶ τοῦ πατρὸς ἦσαν οἱ λόγοι, πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ἐκείνην προῖσταμένου, καὶ τοῖς παισὶ κυβερνήτην παντοδαπὸν καὶ πρύτανιν ἐφιστάντος· ἀλλ' αὐτὴ καὶ κυβερνήσει καὶ χειραγωγήσει καὶ ὀδηγήσει καλῶς διὰ πάντων, καὶ πρὸς λιμένας ἀγαθοὺς καταπαύσει τὸ τελευταῖον· τῶν γὰρ προτελείων ἀπτόμενος τῆς παιδείας ὁ Γρηγόριος, ἐπὶ πάνυ νεαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ καθάπερ ἔφην, ἐπεὶ δυσχερῶς πως εἶχε πρὸς γε τὸ ἀποστοματίζειν, ὅρον ἑαυτῷ τίθῃσι μὴ πρότερον ἄπτεσθαι τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἐξαγγελίας, πρὶν ἂν πρὸ τῆς σεπτῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος τρίς μετ' εὐχῆς ἱερᾶς εἰς γῆν κλίνῃ τὸ γόνυ· ὁ δὲ καὶ γιγνόμενον, ῥᾶστα καὶ ἀπρόσκοπα τὰ τῆς ἐξαγγελίας τῶν μαθημάτων καθ' ἑκάστην αὐτῷ διετίθει· εἰ δὲ που συνέβη τὰ τῆς συνήθους εὐχῆς τε καὶ προσκυνήσεως παραδρῶμεν τοῦτον, λήθῃ συναρπασθέντα, καὶ τὰ τῆς ἀπαγγελίας εὐθύς ἠπράχτει· καὶ κενός ὁ ἀγωνιστὴς τῶν ἐκείθεν ὀπλων τε καὶ τῆς συμμαχίας ἐςερημένος, καὶ πληγαῖς ὑπεύθυνος παρὰ τοῖς γυμνασταῖς τε καὶ διδασκάλοις. Οὐ μὲν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος ψυχὴν οὕτω γνησίως καὶ συμπαθῶς διατεθῆναι πέπεικεν ἡ βασιλὶς καὶ προστάτις περὶ αὐτόν τε καὶ

τοὺς λοιποὺς παῖδας, ὡς ἀξιώσαι μὲν αὐτοὺς καὶ τῆς ἄλλης πάσης προνοίας, ἀναλωμάτων φημί παντοδαπῶν καὶ σιτηρεσιῶν ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καὶ τῶν χρημάτων, καὶ ὧν οἱ τῆς βασιλικῆς ἀπολαύοντες μετέχουσιν εὐμενείας· μετακαλεῖσθαι δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὸν συνεχῶς ἐκείνους, καὶ θεὰς καὶ ὁμιλίας μεταδιδόναι, καὶ τοι γὰρ καὶ νέους ὄντας πάνυ τὴν ἡλικίαν ὡς εἶπον, πολὺ τὸ εὐμενὲς τε καὶ φιλάνθρωπον κεκτημένης. Οἱ δὲ γὰρ περὶ τὸν βασιλέα καὶ τὰ βασίλεια πάντες, ὅσοι τε τῶν ἐν τέλει φημί καὶ ὅσοι τῶν κάτω, Γρηγόριον σὺν γὰρ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τοῖς βασιλείοις ὄρωντες, μετὰ πλείους πάνυ τῆς διαθέσεως, οἱ τοῦ ἀγίου παῖδες ἔλεγον οὗτοι· τοσαύτη τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ φίλτρῳ πρὸς τὸν γεγεννηχότα καὶ τοὺς παῖδας κατεῖχοντο.

Βραχὺ τὸ μεταξὺ καὶ γραμματικὴν ὁμοῦ καὶ ῥητορικὴν ὁ Γρηγόριος ἀριστα κατορθώσας, ὡς ὑπὸ πάντων, καὶ αὐτῶν φημί τῶν τηνικαῦτα καθηγητῶν τε καὶ κορυφαίων τοῦ λόγου καθ' ὑπερβολὴν ἐν λόγοις τε καὶ συγγράμμασι θαυμάσθηναι. Τοιοῦτος ἐν γὰρ τοῖς φυσικοῖς τε καὶ λογικοῖς, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς Ἀριστοτελικοῖς ὤφθη, ὡς καὶ τὸν ἐπὶ σοφίᾳ παντοδαπῇ καὶ μαθήμασι μάλιστα θαυμαζόμενον ὑπὸ πάντων τὸ τηνικαῦτα, καὶ βασιλεὺς καὶ τοῖς κοινοῖς τῶν Ῥωμαίων δεξιῶς μεσιτεύοντα πράγμασι, Λογοθέτην φημί τὸν μέγαν, λόγῳ ἐπὶ τοῦ βασιλέως πρὸς Γρηγόριον ὑπὲρ τῆς λογικῆς Ἀριστοτέλους πραγματείας κεκνηχότα, τοιαῦτα παρὰ τῆς ἐκείνου γλώττης ἀκοῦσαι, καὶ οὕτω καθ' ὑπερβολὴν ἐκπλαγῆναι τὸν νέον, ὡς μηδὲ παρ' ἑαυτῷ κατασχεῖν, μηδὲ κρύψαι δυνηθῆναι τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τὸν λόγον εὐθὺς μετ' ἐκπλήξεως τρέψαντα πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης εἰπεῖν εἰ παρὼν ἀχροατῆς καθίστατο τούτου, ἐπή-

νεσεν ἂν οὐ μετρίως, ὡς ἐγὼ νομίζω· Ἐγὼ δ' ἐκεῖνο φησὶ λέγω τέως, ὅτι τοιαύτας ἔδει τὰς ψυχὰς καὶ τὰς φύσεις εἶναι τῶν μετιόντων τοὺς λόγους, καὶ μάλιστα τὰ τῷ Ἀριστοτέλει τουτῷ διὰ πολλῶν φιλοσοφιθέντα καὶ συγγραφέντα. Διὰ ταῦτα, καὶ βασιλεὺς ἐγκαλλωπιζόμενος ἦν ὥσανει τῷ γενναίῳ καὶ χαίρων, καὶ μεγάλα τινὰ περὶ αὐτοῦ καὶ φανταζόμενος ἅμα καὶ βουλόμενος· ἀλλ' ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἄνω Βασιλέα καὶ τὰ βασίλεια καὶ τὴν σύγκλητον τὴν ἄφθαρτον καὶ ἀγήρω βλέπων ἐκείνην, καὶ ὅλως τοῦ κατ' ἐκεῖνα σκοποῦ γιγνόμενος καὶ τοῦ πράγματος, βραχύν τινα λόγον ἐποιεῖτο τῶν ἄλλων ὁμοῦ πάντων, μᾶλλον δ' οὐδὲ φροντίδος οὐδὲ λόγου σχεδὸν ἡξίου κατ' ὀλίγον ἐκεῖνα, «Μερίς μου εἶ, Κύριε, εἶπα τοῦ φυλάξασθαι τὸν νόμον σου» (1), μετὰ τοῦ Προφήτου καὶ αὐτὸς λέγων· καὶ, «Ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα» (2)· καὶ, «Ἀποστρέψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα· ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσον με» (3), καὶ τὰ προσόμοια τούτοις. Διὰ τοῦτο καὶ μονασταῖς μᾶλλον καὶ πατρᾷσι σπουδαίοις καὶ διδασκάλοις τῆς ἀρετῆς ἑαυτὸν ὑπετίθει, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ κατιόντων Ἄθω τοῖς προὔχουσι καὶ σπουδαιοτέροις, οἱ δὲ καὶ χαλεπὴν αὐτῷ καὶ προσάντη τὴν εὐθείαν καὶ Εὐαγγελικὴν ὁδὸν, καὶ σκληρόν τινα καὶ βαρὺν ἔλεγον ὀφθήσεσθαι τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν, ἐν μέσοις οὕτω στρεφομένῳ διὰ παντὸς τοῖς κόσμῳ καὶ κοσμοκράτορι πάσαις ἔχοντι ταῖς προθυμίαις ὑποκειμένοις, καὶ ζῶσι μὲν τούτοις, τεθνηκόσι δ' ἐκεῖνοις, καὶ συγκατασπῶσιν ὁσημέραι καὶ τοὺς συνόντας ἐκεῖθεν, εἰ μὴ σφόδρα σπουδαῖοι τε καὶ νήφοντες ὄντες τύχωσιν· ὅθεν καὶ κράτιστον μὲν τι προηγουμένως καὶ ἀσφαλέστατον συνεβούλευον εἶναι

(1) Ψαλμ. ριή, 57. (2) Ψαλμ. ριή, 35. (3) Ψαλμ. ριή, 37.

τὸ καὶ τῆς οἰκίας ὁμοῦ καὶ τῆς πρόλευς ἀποστάντα
κούφως τε τὸν οἰκεῖον σταυρὸν αἶρειν, καὶ ὀπίσω
τοῦ κεκληχότος Χριστοῦ κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον,
ἐπὶ τὴν ἐρημίαν εὐθὺς καὶ τὸ σεπτὸν ὄρος βαδί-
ζειν· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξέσται σοι τοῦ σκοποῦ καὶ
τῆς ἐξαρχῆς ἐνστάσεώς φησι μὴ διαμαρτεῖν· τῶν
μὲν προσισταμένων ἀνθρώπων τε καὶ πραγμάτων
ἀπαλλαγέντι, τοῖς δὲ συνάρασθαι δυναμένοις ἐκεῖ
συναφθέντι καλῶς. Εἰ δὲ δυσχερὲς πως ἡ ἀβρόα
πρὸς ἐκεῖνα μετástασις καὶ μεταβολή, διὰ τινὰς
ἴσως προκατασχούσας αἰτίας, ἀλλ' εὐτέλειαν ἐν ᾧ
πασι τέως καὶ δυσπάθειαν σώματος καὶ σκληρὰν
ἀγωγὴν πρὸ τῶν ἄλλων ἀναλαβεῖν σε δεῖ, καὶ οὕτω
τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς θεμελίους τοῦ τῆς ἀρετῆς οἴκου
καταβαλέσθαι κάλλιστα, συναιρομένου δηλαδὴ τοῦ
Θεοῦ· ρίξαι καὶ γὰρ τινὲς φησιν οἶονεῖ καὶ αἰτίαι
πεφύκασιν ἐκεῖναί τῆς τε θαυμαστῆς φημι ταπεινο-
φροσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ καθαρότητος, καὶ
ἀγιασμοῦ ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος, τῶν καλ-
λίστων ἀρχῶν τε καὶ προοιμίων ξυμπάσης τῆς ἀ-
ρετῆς. Ταῦτα καὶ θεόληπτος ὁ μέγας ἐκεῖνος ὄν-
τως τῆς Φιλαδελφείας φωστήρ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐ-
δίδασκε τὸν Γρηγόριον, ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἡσυ-
χίας τε καὶ ξυναυλίας τοῦ τῆς ἀγιότητος ὄρους,
εἰς τὴν ἱεράν φημι προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας με-
ταβάς ἡ ἀναβάς, καὶ πατὴρ καὶ μυσταγωγὸς τῶν
καλλίστων ἐκ πατέρων ἀνωθεν αὐτῷ χρηματίσας,
ὕφ' οὗ καὶ τὴν ἱεράν νῆψιν καὶ τὴν νοερὰν ἀριστα
μυηθεὶς προσευχὴν, εἰς ἕξιν θαυμαστῶς αὐτῆς ἐ-
ληλάκει, ἐν τοῖς θορύβοις ἔτι καὶ τῷ κόσμῳ διά-
γων· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον. Τότε δὲ τῆς τῶν
πατέρων συμβουλῆς ὁ καλὸς ἀκούσας Γρηγόριος,
πτηνὸς ἦν εὐθὺς τέμνων ἀέρα, καὶ δαλὸς εἰς πῦρ,
ἡ καὶ ἵππος εὐγενὴς τις τρέχων ὀξέως κατὰ πεδίον·
εὐτέλειαν μὲν γὰρ ἐνδυμάτων ὁμοῦ καὶ ὑποδημά-
των καὶ στρωμνῆς καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἀγωγῆς

καὶ διαίτης, οὕτω καθ' ὑπερβολὴν φασὶ τοῦτον ἀ-
σχῆσαι, καὶ οὕτως οἶονεῖ μεταρρυθμίσαι καὶ μετα-
πλάσαι τὴν ἀναστροφὴν καὶ τὸ ἦθος ἅπαν πρὸς
ταῦτα, ὥς καὶ ἡλλοιωσθαι τισὶ πολλάκις δόξαι τὰς
φρένας καὶ παραπαίειν, καὶ μηδὲ ταυτηνὴ τὴν ἀ-
δοξίαν ἐπαισχυνθῆναι. Ἐγκρατεία γε μὴν καὶ νη-
στεία καὶ ἀγρυπνία δεδοκέναι τοσοῦτον, ὥς μὴ
μόνα τὰ τῶν βρωμάτων ἡδέα καὶ οἷς προσέκειτο
μάλιστα πρότερον μετὰ πλείστης γε τῆς σπουδῆς
ἀπορρίψαι, καὶ προσέτι τὸν περὶ τὸν ὄρθρον τε καὶ
τὴν ἑω προσγινόμενον ὕπνον, κατὰλληλόν τε πε-
φυκότα καὶ πρὸς σύστασιν ἀναγκαῖον τῇ φύσει, κά-
κείνω περὶ πλείστου πάλαι γεγεννημένον, ἀλλὰ καὶ
εἰς στενὸν πάνυ καὶ σκληρὸν τὰ τῆς τραπέζης ἑαυ-
τῷ καταστῆσαι, ἄρτω σμικροτάτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι
τὰ τῆς ἀναγκαίας χρείας ἀποπληροῦντι. Διὰ τοῦτο
καὶ φύσεως ἀνώτερος ἦν ἤδη, τοῦ ὑπὲρ φύσιν φιλαν-
θρώπως συναιρομένῃ· καὶ τῶν βαρυτάτων ὀρέξεων
καὶ παθῶν γενναίως ὁ γενναῖος ἐκράτει, καὶ αὐτῆς
περιγεγονῶς τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἐκεῖ-
θεν ἐπαναστάσεως ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, καὶ μέ-
σον τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὑλῶν τῶν ἐκεῖνα τρεφόν-
των, καὶ φλογὸς δίκην ἐκεῖνα ὑπαναπτόντων, ὥς
καὶ δοκεῖν πως αὐτὸν ὑπεράνθρωπον εἶναι.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἐβλεπεν ἤδη
καὶ τὸν βέλτιστον Ἀθῶ, τῶν μειζόνων ἐφιέμενος
ἀθλῶν, καὶ τῆς ἐντελεσέρας καὶ ὑψηλῆς πολιτείας·
ὁ μὲν βασιλεὺς ζημίαν οὐ σμικράν οὐδὲ τὴν τυχοῦ-
σαν, ἀλλὰ καιριωτάτων ἀποβολὴν, καὶ τοῦ κράτους
ἀκρωτηριασμὸν οἶονεῖ τινα τὴν διάστασιν ἡγούμε-
νος τούτου, παντοδαπὸς τις ἦν, καὶ λόγοις καὶ
πράγμασι καὶ φιλοτιμίαις βασιλικαῖς, καὶ τῶν με-
γίστων ὑποσχέσεσι παρ' ἑαυτῷ κατέχων τὸν ἄνδρα,
καὶ τὴν ἀναχώρησιν οὐδοτιοῦν συγχωρῶν· ἀλλ' ἐ-
κείνου πάντα μᾶλλον ἢ τούτου διδόντος, καὶ δω-
ρεὰς καὶ τιμὰς ἐπιγείου τε καὶ φθαρτῆς βασιλείας

τας εἰς δουλείαν ἀνθρωπίνην ἀγούσας, ὅποῳ ποτ' ἂν εἶεν, βασιλείας οὐρανῶν καὶ θείας υἰοθεσίας μετὰ μὴδ' αὖτε προτιθέναι, σοφώτατά τε καὶ ὑψηλότατα καὶ λέγοντος καὶ φρονούντος· τῆς ἐσχάτης καὶ γὰρ ἀπαιδευσίας τε καὶ ἀνοίας τοῦτ' ἂν ᾤετο πεφυκέναι προδήλως, παραχωρεῖ καὶ ἄκων ἐκεῖνος τῇ τοῦ γενναίου ἐνστάσει, καὶ ῥήμασιν ἅμα καὶ δάκρυσιν ἐμφαίνων τὸ πάθος, καὶ ὥς οὐκ ἀνεκτῶς τὴν διάστασιν φέρει, ἅμα δὲ καὶ σοφῶς τοῦ μέλλοντος καταστοχαζόμενος καὶ ἀψευδέστατα προφητεύων· μέγας μὲν τις ἔλεγε καὶ θαυμαστός ἐμελλεν ἀποθῆσθαι παρ' ἡμῖν οὗτοσί καὶ τῷ κόσμῳ μένων, ἐπεὶ δὲ τῶν κρείττωνων ἐρῶν πρὸς ἐκεῖνα καλῶς μεταβαίνει, καὶ παρ' ἐκείνοις θαυμαστός μετ' ὀλίγον ἔσται τῶντι καὶ μέγας.

Γρηγόριος μὲν οὖν τὸν ἐφηβον ὑπερβεβηκώς ἦδη, καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἣ περ ἐφημεν σπεύδων, οὐκ ἴδιον ἑαυτοῦ τ' ἀγαθὸν ἐτίθετο μόνου, οὐδὲ τὸ ἑαυτοῦ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον μόνον ἐζήτηι, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἐτέρων. Τοὺς γοῦν ἐν τῷ οἴκῳ πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν θεῖαν φιλοσοφίαν ἀνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας πρότερον μεταθείς πάντας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκιοτέρους τῷ γένει, καὶ δὴ καὶ τοὺς εὐγνωμονεστέρους τε καὶ συνεωτέρους τῶν δούλων, ἀποστήσας τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς καὶ τῆς ὕλης, καὶ τοῖς ἐνταῦθα φροντιστηρίοις καὶ μονασταῖς καλῶς ὑποθείς καὶ συναριθμήσας, οὕτω μετ' ἀγαθῶν τῶν προσιμίων, καὶ συχῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἐξεῖσι τῆς οἰκίας ἅμα καὶ τῆς πατρίδος, πρὸς τὴν τῶν μειζόνων τε καὶ ὑπερφύων θαυμαστὴν ἐμπορίαν, τοὺς ἀρρένας τῶν ἀδελφῶν, δύο δὲ ἦσαν οὗτοι, μεθ' ἑαυτοῦ μόνους λαβῶν. Ἐξήεσαν μὲν οὖν τῆς Κωνσταντίνου, φθινοῦσης ὁπώρας ἦδη, πρὸς τὸν ἱερόν Ἀθῶν καὶ τὴν ἐκεῖ παροικίαν βλέποντες. Θράκην γε μὴν διόντες, καὶ κατὰ τὸ Παπίκιον γεγονότες· ὅρος δι' ἱερόν

τοῦτο πάλαι μεταξὺ κείμενον Θράκης τε καὶ Μακεδονίας· καὶ μονασταῖς ἀνείμενον ἀνδράσι τότε θαυμαστοῖς καὶ σπουδαίοις, καὶ τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι καλῶς, ἐγγχειμάζειν παρ' αὐτοῖς ἔγνωσαν. Τὸ δὲ ἄρα προνοίας θειοτέρας ἦν ἔργον, τὸν σοφὸν δηλαδὴ Γρηγόριον, καὶ τὴν ἐπισκιάζουσαν αὐτῷ θεῖαν χάριν κακεῖνοις παραδεικνύσης, καὶ ὁδηγούσης πρὸς ἀληθῆ θεογνωσίαν κάλλιστα πολλὰς δι' ἐκεῖνα, καθ' ἃ δὴ καὶ προῖων ὁ λόγος δηλώσει. Τοῖς τε γὰρ φιλοσοφοῦσιν ἐκεῖ τὰ τῶν μοναχῶν σὺν γε τοῖς ἀδελφοῖς συνοικῶν καὶ συμφιλοσοφῶν, μέγας τις τῶντι καὶ θαυμαστός ἀνεφάνη καὶ λόγῳ καὶ ᾗθει καὶ σχήματι καὶ βαδίσματι καὶ προσοχῇ καὶ συνοίᾳ, καὶ ἀπλῶς πᾶσιν οἷς ὁ κατὰ Θεὸν ἄνθρωπος ζωγραφεῖσθαι καὶ χαρακτηρίζεσθαι πέφυκεν, ὥς καὶ τοὺς ὁρῶντας ἐκπλήττειν ἔχειν, πρεσβυτικὸν οὕτω καὶ μοναδικόν τε καὶ φιλόσοφον ὄντως, καὶ λόγον καὶ πρᾶξιν καὶ φρόνημα καθορῶντας ἐν ἀτελεῖ καὶ νεάζοντι σώματι. Καὶ οἱ πρὸς τῷ γειτνιαζόντι σκηνοῦντες αὐτοῖς ὄρει τὰ Μαρκιανιστῶν ἢ Μασσαλιανῶν ἄνωθεν ἐκ προγόνων νοσοῦντες, τῆς Γρηγορίου θαυμαστῆς δηλαδὴ γλώττης οὐκ ἀγενεῖς γεγονάσι τρόπαιον· ὥς γὰρ ἦσθοντο κακεῖνοι τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖ παρὰ τῷ ὄρει καὶ ταῖς τῶν μοναστῶν σκηναῖς γεγονότος, πρῶτα μὲν κατὰ δύο καὶ τρεῖς ἀπήεσαν πρὸς ἐκεῖνον, ὁμιλίας χάριν καὶ διαπίρας· ὥς δ' ἔγνωσαν μὴ δ' ἱκταρ τὸ τοῦ λόγου πρὸς αὐτὸν βάλλειν δεδυνάμενοι, πρὸς ἑαυτοὺς ὑπεχώρουν αὐθις, ἀδυναμίαν μὲν ἑαυτοῖς διαλέξεώς τε καὶ τοῦ σώζοντος λόγου, τοῖς δὲ σφῶν αὐτῶν διδασκάλοις τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν περὶ Θεοῦ λόγων, καὶ τὴν δογματικὴν ἀκρίβειαν ὑπ' ἀπορίας προσμαρτυροῦντες, καὶ ὥς οὐδ' ἂν φησι δυνηθείς εἰς ὄψιν τε καὶ λόγους αὐτός ποτ' ἐκεῖνοις οὐδὲ προσολίγον ἐλθεῖν. Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος Πνεύματος γεγονὼς πλήρης, καὶ τὸν περὶ Θεοῦ

συκοφαντούμενον ζηλοτυπήσας κάλλιστα λόγον, οὐδὲ τὴν φέρουσαν πρὸς ἐκείνους ἀπέειπεν, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν τὸν ἕτερον μόνον, σπουδῇ πρὸς ἐκείνους ἀνῆει. Οἷα μὲν οὖν καὶ ὅσα τοῖς ἐξάρχουσιν τε καὶ καθηγηταῖς τῆς αἵρέσεως, εἰς διάλογον καταστάς, καὶ συμμίζας πνεύματι διελέκται θεῖω, καὶ ὡς τὰ παρ' ἐκείνων προβλήματα καὶ ζητήματα δίκην ἀραχνίων ἀμογητὶ διαλύων ὁμοῦ πάντα, πρὸς πᾶν τούναντίον τὰ τοῦ ἀγῶνος αὐτοῖς περιέτρεψε, μηδὲν ὑγιᾶς, μητ' αὐτὸς μηδὲ ποσοῦν λέγοντας ἀποδείξας, καὶ μάτην κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μὴ ὄντα παραληροῦντας τε καὶ συμπλάττοντας, λέγειν ἐφεξῆς οὐ τοῦ παρόντος ἀν εἶη καιροῦ καὶ τοῦ λόγου, μείζονος ἱστορίας ἔργον γε ὄντα· ἐνὸς δὲ τινος ἐκείνων ἀναγκαῖόν τέως μνησθῆναι, καὶ οὕτως ἀπὸ μέρους ὃ φασὶ παραδειξαι τὸ πᾶν.

Ἔδοξαν οἱ τῆς αἵρέσεως ταυτησὶ τῶν Μασσαλιανῶν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι, μόνην προσευχὴν Χριστιανοῖς προσήκουσαν πεφυκέναι, τὴν πρὸς αὐτοῦ Χριστοῦ, τοῖς μαθηταῖς πυθομένοις πάλαι, δοθεῖσαν ῥητῶς, τὰ δ' ἄλλα πάνθ' ὁμοῦ, μάτην ἡμᾶς φησὶ συνείροντας εὐχεσθαί τε καὶ ψάλλειν, μὴ τῆς ἐκείθεν μηδαμῶς διὰ γνώμης ὄντα, μηδὲ τῶν θείων θεσμῶν· διὸ καὶ μόνην ἐκείνην τῇ κατ' αὐτοὺς Ἐκκλησίᾳ νενομοθετηκότες, τὴν ἄλλην ἀπηγόρευσαν πᾶσαν. Τοῦτ' οὖν καὶ Γρηγορίῳ τότε πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ τῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας, ὡς δὴ τι μέγα καὶ ἰσχυρὸν παρήγον, καὶ παρανομεῖν ἀντικρυς ἔλεγον πᾶσαν, νόμους θεῖους τε καὶ χρησμούς οὓς οὐκ ἔξεστιν ἀδεῶς ὑπερβαίνουσιν. Ὁ δὲ γε τῆς ἱερᾶς εὐχῆς, εἰπερ τις ἀγωνιστὴς καὶ φίλος Γρηγόριος, τὸν ὑπὲρ αὐτῆς κἀνταῦθα λόγον ἀναλαβὼν, ἀλλ' εἰ καὶ ἡμεῖς ἔφη τὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εὐχῆς καὶ

δεσποτικῆς ἀθετοῦμεν, ὡς αὐτοὶ συκοφαντοῦντες φατέ· ἀλλὰ τοὺς ἱεροὺς ἐκείνους Χριστοῦ μαθητάς, τοὺς καὶ πρώτους ὑπὲρ αὐτῆς ἐρομένους, καὶ ταύτην ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντας Χριστοῦ, οὐκ ἂν εὐθὺς ὡς ἐγ' ὦμαί ποτε εἴποι τε παραβεβηκέναι τὴν παράδοσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκείνη, ἥ τί περὶ ἐκείνων φατέ; τῶν δ' εἰρηκότων ὁμοῦ πάντων εὐθὺς, τοὺς μὲν πρώτους μαθητάς τε καὶ Ἀποστόλους φύλακας καὶ πληρωτάς τῆς ἐντολῆς πεφυκότας Χριστοῦ, τὴν εὐχὴν αὐτοὺς τε τετηρηκέναι, καὶ τοῖς ἐξῆς διὰ τῶν Εὐαγγελίων ὡσαύτως τὴν αὐτὴν παραπέμψαι, ὑμᾶς δ' αὐτοὺς τὴν παράδοσιν ἀθετῆσαι παρεισαγάγοντας τὰ ἑαυτῶν· ὁ θεὸς ὑπολαβὼν αὐτοῖς Γρηγόριος, καὶ πῶς φησὶν ἐκείνοι μετὰ τὴν εἰς οὐρανούς ἀποδημίαν Χριστοῦ, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς κλήτου πρὸς αὐτοὺς ἐπιδημίαν τε καὶ φανέρωσιν, ἐπειδὴ παρὰ τῶν θεοσκότων Ἰουδαίων ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ κηρύγματος ἐν Ἱεροσολύμοις ἤλαύνοντο, φωνὴν ὁμοθυμαδὸν ἄραντες, σὺν γε τοῖς ἰδίοις πρὸς τὸν Θεόν· οὕτω καὶ γὰρ ὁ θεὸς Λουκᾶς ἐν ταῖς αὐτῶν ἱστορεῖ πράξεσιν· οὐ τὰ τῆς εὐχῆς ἐκείνης ἠῤῥξαντο ῥήματα, ἀλλ' ἕτερα μᾶλλον τὰ τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρείᾳ προσήκοντα μάλιστα; οἱ καὶ οὕτω γεγόνασιν ἐπιτυχεῖς τῆς εὐχῆς, καὶ ὧν περ ἐπήγγελλον, ὡς καὶ Θεὸν ἀνωθεν ἐπισημήνασθαι παρευθὺς, σεισμῷ τε τοῦ καθ' ὃν προσηύχοντο τόπῳ, καὶ Πνεύματος ἁγίου παρυσία τὴν εὐχὴν βεβαιώσαντα; «Δεθέντων καὶ γὰρ αὐτῶν φησὶν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλην τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παύσεως» (1). Πῶς δὲ καὶ ὁ Τελώνης κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καὶ τοι γε μὴ τὴν αὐτὴν εὐξάμενος πρὸς Θεὸν εὐχὴν, ἀλλ' ἕτερά τε δεηθεὶς καὶ εἰπὼν, κατέβη δεδικαιωμένος ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον; ὥστ'

(1) Πραξ. δ', 31.

ἐκεῖνο δεῖ νοεῖν τε καὶ συνάγειν ἐκ τῆς διδασκαλίας Χριστοῦ τὸν γε νοῦν ἔχοντα, ὅτι οὐ τοῖς ῥήμασι μόνοις ἐκείνοις τὸ πᾶν συνέκλεισε τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ τύπον δεδωκώς μᾶλλον εὐχῆς τοῖς πιστοῖς δι' ἐκείνης, τοῦτο μυστικῶς ἐξεπαίδευσε, τὸ καὶ εὐχομένους καὶ ψάλλοντας καὶ δεομένους καὶ εὐλογοῦντας αὐτὸν ἐν παντί καιρῷ, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ διὰ παντός ἐν τῷ στόματι φέροντας, τῆς διανοίας ἔχεισθαι πανταχοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν θεῶν ῥημάτων ἐκείνων, καὶ μηδαμῶς ἐκεῖθεν ἀποστατεῖν· καὶ ὅρα τὸ τῆς διδασκαλίας ἡκριβωμένον· οὐδὲ γὰρ εἶπε, τοῖς Ἀποστόλοις δηλονότι παραδιδὼς τὴν εὐχὴν, ὅτι ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ τούτους μόνοις τοὺς λόγους προσεύχεσθε· ἀλλὰ πῶς; οὕτω φησὶ προσεύχεσθε ὑμεῖς, δηλονότι κατὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν καὶ τὸν τύπον, ὃν ἐγὼ νῦν ὑποδείκνυμι· κανόνα τινα καὶ γνώμονα τέμνων οἶονεῖ τοῦ πῶς δεῖ τῷ Θεῷ προσιέναι καὶ εὐχεσθαι, ὅπερ δὴ καὶ αὐτοὶ φθάσαντες ἤτησαν· «Δίδαξον γὰρ φησιν ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὰ καὶ Ἰωάννης τοὺς ἰδίους ἐδίδαξε μαθητάς» (1). Ταῦτα τοιγαροῦν οἱ πρῶτοι Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι πρῶτοι παρ' αὐτοῦ μαθόντες Χριστοῦ, αὐτοὶ τε τῷ τῆς προσευχῆς κανόνι κάλλιστα καὶ κατὰ λόγον ἐχρήσαντο, καὶ ἡμᾶς τὲς αὐτῶν μαθητὰς ἐδίδαξαν ἅπερ καλῶς ἐδιδάχθησαν· ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἐξ ἐκείνου κοινῇ τε πράττομεν καὶ ἰδίᾳ, πρὸς τὸν κανόνα καὶ τὴν πρώτην ταύτην εὐχὴν ἀνάγοντες πάνθ' ὅσα περ ἂν εὐχόμενοί τε καὶ ψάλλοντες λέγωμεν, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον πάντοτε καὶ πανταχοῦ προσευχόμενοι, κατὰ τὸν αὐτοῦ δηλαδὴ λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν· οὕτω καὶ γὰρ φησι προσεύχεσθε ὑμεῖς. Ἄ δὲ καὶ περὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἡμῶν σωτηρίας

καὶ ἀναπλάσεως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τουτουοῖ τοῦ Σταυροῦ διήλθε, καὶ ὡς ἄνωθεν ἐν τοῖς Πατράσι τε καὶ Προφήταις ὁ τοῦ Σταυροῦ τύπος ἐνήργει, καὶ μυστικῶς κακείνους ἐτελείου, τὸ πράγμασιν αὐτοῖς ἐκφανέν ὕστερον τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον, αὐτῆς ἐκείνης καὶ νῦν ἔξεστιν ἀκούειν διεξιούσης κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα τῆς σοφῆς γλώττης καὶ θεολόγου, ἐν οἷς δηλαδὴ περὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ λογογραφῶν διαλέγεται. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις καθ' ὑπερβολὴν καταπλήξας ἐκείνους, καὶ ὥσπερ ἀποβράψας τὰ σῶματα, καὶ τὴν μακρὰν ἐπισχὼν γλωσσαλγίαν, νικητῆς ἀριστος καὶ στρατηγὸς ὥσανεῖ μετὰ λαμπρῶν τῶν τροπαίων ἐκεῖθεν ἐπάνεισιν· ὁ γὰρ τῆς αἵρέσεως ἑξαρχος, εἰς νοῦν ἐξ ἐκείνου τοὺς τοῦ Γρηγορίου λόγους βαλόμενος, καὶ τ' ἀληθὲς ἐκείνων καταμαθὼν καὶ θεόπνευστον ἀντικρυς, αὐτός τε καὶ συχνοὶ τῶν οὐκ ὀλίγη μοῖρα τοῦ πλήθους μετὰ μικρὸν τὴν Κωνσταντίνου κατεκληφότες, τῇ μεγάλῃ τῶν πιστῶν προσίασιν Ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν πατρῶαν ἐξομοσάμενοι πλάνην, μέρος καὶ αὐτοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνεδρίου γίνονται· καὶ ταῦτ' ἦν εἰσόδια καὶ προαγῶνες οἶονεῖ Γρηγορίῳ τῆς ἱερᾶς ἀναχωρήσεώς τε καὶ ἡσυχίας, τοὺς μεγίστους ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ τὰ τελευταῖα προμηνύοντα τρόπαια.

Θαῦμα δ' οὐ μικρὸν καὶ τοῖς τὸ ὄρος παροικοῦσι μονασταῖς ἐπανιῶν ἐκεῖθεν ἐνήκεν, ὅτι τε τὰς τῶν θηρῶν ἐκείνων χεῖρας καὶ τὰς ἐπιβουλάς ἐκφυγεῖν ἐδυνήθη, τοσούτων ὄντων καὶ τηλικούτων, καὶ ὅτι μόνος πρὸς τὴν τῆς αἵρέσεως ἐνστασιν καὶ τὴν τοσαύτην φλυαρίαν οὐ μόνον ἀντέσχεν, ἀλλὰ καὶ περιφανῶς ὑπερέσχε τε καὶ κατετροπώσατο, τῇ τοῦ Χριστοῦ δυναμούμενος χάριτι, τοὺς καὶ πολλὰκις λάθρα τε καὶ φανερώς ἀνελόντας, τὲς αὐτοῖς ἀντι-

(1) Δουκ. ιᾶ, 4.

λέγοντας· ὁ δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τε καὶ τ' ἀδελφοῦ λαθραίως ἐπικειρηκότες, λύκος μάτην χανὼν ἀνεφάνησαν, τῆς θείας χειρός τε καὶ δυνάμεως ἀοράτως τῶν οἰκείων ὑπερμαχούσης. Ἔτι καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις ἐκείνοις ὄντων, καὶ διαλεγομένου τοῦ Γρηγορίου, καθὰ δὲ καὶ προῦφην, ἐπεὶ μετὰ τὴν τοῦ συλλόγου διάλυσιν ἐπ' οἴκου χωροῦντες ἦσαν, βρώματα μὲν τινα τοῖς περὶ τὸν Γρηγόριον εἰς διατροφὴν τε καὶ τράπεζαν οἱ πλάνοι καὶ αἰμοχαρεῖς ἐκεῖνοι πέμπειν ἐδόκουν· τὰ δὲ ἄρα θάνατον παρ' ἑαυτοῖς φέροντα κεκρυμμένον οὐ διέλαθε τὸν Γρηγόριον, ἀλλὰ τῆς ἀφανοῦς κακουργίας θεῶν συνεῖς δηλαδὴ Πνεύματι, δέχεται μὲν, μηδένα δὲ τούτων ἄψασθαι μηδοτιοῦν παραινέει· οὗ δὲ καὶ γεγονότος κατὰ γνώμην ἐκείνου, ἐπεὶ τῶν συνόντων τις διάπειραν ὥσανεῖ πεποιημένος τοῦ πράγματος, τὸν ἄρτον ἐκεῖνον τοῖς κυσί πρὸ τῆς θύρας ἀπέρριψε, καὶ τούτου τῶν κυνιδίων φαγὼν ἓν, εὐθύς καθωρᾶτο νεκρόν· τήνικαυτα καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τὸ διορατικὸν τοῦ ἀνδρός ἐξεφάνη, καὶ ὅτι δηλητηρίων καὶ θανάτου τῆς τῶν μισαφόνων τραπέζης μεστῆς οὐσης, τοὺς συνόντας εἰκότως ἐκεῖνος ἀπεῖργε πάντας τῆς μεταλήψεως.

Ταῦτα καταμαθόντες οἱ θεοφιλεῖς ἄνδρες ἐκεῖνοι, καὶ πολὺ τῷ προτέρῳ προστεθεικότες θαύματι, καὶ τὸν Γρηγόριον νῦν μᾶλλον καταπλαγέντες, παντοδαποὶ τινες ἦσαν καὶ ἔργοις καὶ λόγοις καὶ παντί γε τῷ δυναμένῳ παρ' ἑαυτοῖς κατασχεῖν τὸν ἄνδρα, καὶ τῆς ἐκείνου σοφίας τε καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπολαύειν εἰς ἅπαν· ὅπερ ἐκείνῳ καὶ πόρρῳ σκοποῦ καὶ σχεδὸν ἀδύνατον ἦν ἤδη, πρὸς τὸν κάλλιστον Ἀθῶ, καθὰ δὲ καὶ εἰπὼν ἐφθην, καὶ τὰς ἐκείνου χάριτας ἐκ μακροῦ βλέποντι. Ἦρος τοιγαροῦν ἀρχομένου, τοῖν δυοῖν ἀδελφοῖν ἅμα τοῦ ὄρους ἀπάρας, εἰς τὸν ποθοῦμενον ἀνεισιν Ἀθῶ, καὶ παρὰ τῇ τοῦ Βατοπεδίου γενόμενος λαύρα Νικοδήμῳ φοιτᾷ τῷ γεν-

ναίῳ, ἀνδρὶ θαυμαστῷ κατὰ τε πράξιν καὶ θεωρίαν, ὡς οἱ τὸν Ἀθῶ παροικοῦντες πλὴν ὀλίγων ἴσασι πάντες, κατὰ μὲν τὸν Αὐξεντίου βουνόν, ὃς ἀπαντικρὺ Βυζαντίου πρὸς ἀνατολὰς ἐν Χρυσουπόλει πέραν πρὸς τῷ ἄκρῳ κείται τῆς Προποντίδος, πρότερον πᾶσαν ἀρετῆς ὁδὸν ἡσκηκότε πρὸς ἄκρον, ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου δ' ἐς ὕστερον γενομένῳ, καὶ τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς ἀθλοὺς μετὰ τῆς ἰσῆς σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας ἐπὶ πλείστον διηनुκότε, ἐνθα δὲ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μακαρίου μακαρίως διὰ Χριστὸν τετύχηκε τέλους. Τούτῳ τοίνυν καλῶς ὁ καλὸς ἐκεῖ Γρηγόριος προσελθὼν, αὐτοῦ που σκηνημένῳ καθ' ἡσυχίαν, καὶ κίρεται παρ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς ὑποταγὴν ἑαυτὸν τελείως ἐκδίδωσιν.

Οἷος δ' εὐθύς μετὰ τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀποταγὴν ὁ θαυμάσιος ἦν, καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ τοῖς τοῦ νοῦ θεωρήμασι δῆλον ἐκείθεν. Ἔτος μὲν αὐτῷ δεύτερον ἡνυστο ἤδη νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ νήψει καὶ ἀδιαλείπτῳ προσευχῇ πρὸς Θεὸν ἐπειγομένῳ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ὁδηγόν τε καὶ προστάτην ὁμοῦ καὶ μεσίτην προΐσταμένῳ τὴν Θεομήτορα, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄσαι ὦραι τὴν ἐκείνης συμμαχίαν τε καὶ τὴν ὄψιν, καὶ λόγοις καὶ εὐχαῖς καὶ νοεροῖς τιθέντι κινήμασι, καὶ ὑπ' ἐκείνη χειραγωγῷ, τὸν τῆς ὑπακοῆς δρόμον ἀνύοντι· ἡρεμοῦντι δὲ ποτε κατὰ μόνας, καὶ ἑαυτῷ καὶ Θεῷ καθ' ἡσυχίαν προσέχοντι, θεὸς τις ἀνὴρ, ὕπαρ οὐκ ὄναρ, θεοπρεπῶς ἄφνω πρὸ ὀφθαλμῶν ἵσταται, ὁ τῶν Εὐαγγελιστῶν φησι κορυφαῖος Ἰωάννης, ὁ τῆς βροντῆς γόνος, ὁ ἐξαίρετος Χριστοῦ μαθητῆς τε καὶ φίλος ἦν οὗτος· ὃς δὲ καὶ ἱλαρῶς ἐκείνῳ τὰς ὁψεις ἐπιβαλὼν, ἦκω σοι φησὶν ἄγγελος πρὸς τῆς πάντων ἀγίων ἐπέκεινα Δεσποίνης καθάπερ ὁρᾷς, ἐρησόμενος, ὅτου χάριν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, ὄσαι ὦραι σχεδόν, οὐ διαλείψεις οὕτω βεῶν· Φώτισόν μου τὸ σκότος,

φώτισόν μου τὸ σκότος· ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς ἀπαρ-
ποιήτως αὐτοῖς ἐκείνοις ἐνταῦθα δεῖ τοῖς ἱεροῖς ῥή-
μασι χρῆσασθαι· τοῦ δ' ἀνθ' ὁπενεγκόντος, καὶ τί
δ' ἂν ἄλλο πρὸς Θεὸν ἐμπαθὴς καὶ πλήρης ἁμαρ-
τιῶν ἄνθρωπος αἰτήσασαι προσευχόμενος, ἢ τὸ ἐ-
λεηθῆναι καὶ φωτισθῆναι, πρὸς τὸ εἰδέναι τε καὶ
πράττειν τὸ ἐκείνου σωτήριον θέλημα; ἀλλὰ μὴ
δειλία, μηδ' ἀμφίβηλέ φησιν ὁ ἡγαπῆμενος Χριστοῦ
μαθητῆς αὐθις, ἢ πάντων διακελεύεται Δέσποινα
δι' ἡμῶν, αὐτὴ γάρ καὶ ἐγὼ σοι βοηθὸς ἔσομαι· τοῦ
δὲ Γρηγορίου τὸν μυσταγωγὸν ἐπανερομένου καὶ
πάλιν, καὶ ποῦ μοι τὰ τῆς συμμαχίας ἄρ' ἔσται
παρά γε τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου μου, ἐν τῷ πα-
ρόντι ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; ὁ τῶν μεγάλων καὶ ὑψη-
λῶν Εὐαγγελιστῆς καὶ πάλαι καὶ νῦν, κἂν τῷ πα-
ρόντι μάλα χαριέντως τε καὶ ἡδέως φησὶ, κἂν τῷ
μέλλοντι.

Καὶ ὁ μὲν ταῦτα καὶ χρηματίσας ὑπερφύως, καὶ
τῆς θείας ἐκείνης ὁμοφῆς καὶ τῶν μεγάλων ἐμπλή-
σας ἀβρότητος τῆς Θεομήτορος δωρεῶν τὸν Γρηγό-
ριον ἀφανῆς ἦν· ὁ δὲ τῷ καλῷ μαθητῇ καὶ συνοίκῳ
καὶ ζηλωτῇ τῆς πολιτείας καθόσον οἶον τε, καὶ τῶν
μεγάλων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων ἐς ὕψερρον συνα-
γωνιστῇ Δωροθέῳ, μετὰ πολυετῇ τινα χρόνον, σὺν
πολλοῖς διεξῆκει ταῦτα τοῖς δάκρυσι, κἀκεῖνα του-
τοισὶ προστιθεῖς, ὅτι κἂν τῷ πατρικῷ φησιν οἴκῳ,
καὶ τῇ τῶν μαθημάτων σχολῇ, καὶ δὴ κἂν τοῖς
βασιλείοις πρό γε τῆς πάντων σχολῆς καὶ τῆς ἀνα-
χωρήσεως ἀναστρεφόμενῳ μοι, θαυμαστὴ τις ἦ τε
πίστις προσῆν, καὶ ἡ μετὰ ζεούσης τινὸς τῆς ἀγά-
πης προσεδρεῖα τε καὶ ἐλπίς ἐπὶ τὴν Παρθένον καὶ
Θεομήτορα· ὅθεν καὶ ἡμέρας ἀρχομένης ἐκάστης,
τοῦτο μοι παντὸς ἅμα καὶ ἔργου καὶ λόγου προύρ-
γαίτατον ἦν, τὸ πρὸ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εἰκόνης φημι
πάντα, τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ μεγάλην καὶ τοῖς ῥή-
μασι καὶ τοῖς πράγμασιν εὐχὴν, μετὰ πλείστης ὁ-

σης τῆς κατανύξεως καὶ τῆς συντριβῆς τῆς καρ-
δίας εἰπεῖν, ἐκείνην φημι τὴν τῆς ἐξομολογήσεως
καὶ μετανοίας ὁμοῦ καὶ δεήσεως πλήρη, τὴν ἐκ τῆς
θαυμαστῆς Αἰγυπτίας ἐκείνης τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ
λαμπρὰ προοίμια φέρουσιν.

Τρίτος ἐνιαυτὸς τῷ Γρηγορίῳ μετὰ τὴν ἀποτα-
γὴν ἦν, καὶ Νικόδημος ὁ καθηγητῆς καὶ πατὴρ,
πλήρης ἡμερῶν τῶν τε θείων ὁμοῦ γεγονώς καὶ
τῶν ἀνθρωπίνων, εὐκλεῶς καὶ μακαρίως ὄντως ἐξε-
δήμει πρὸς Κύριον· ὁ δ' ἐκείθεν ἀπάρας εὐθέως
εἰς τὴν μεγίστην μεταβαίνει Λαύραν Ἀθανασίου
τοῦ πάνυ φημι, καὶ ξενίας ἐκεῖ καὶ ὑποδοχῆς ὑπὸ
τῶν πατέρων τῆς φίλης καὶ συνήθους ἐκείνης ἀ-
ξιωθείς, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀληθῶς καὶ ὑπὲρ τὰ πά-
τρια καὶ τὸ ἔθος ἐκείνης τυχῶν, πάντων ἤδη προ-
κατελημμένων τῇ φήμῃ, καὶ τὰ εἰκότα πάλαι δο-
ξαζόντων περὶ αὐτοῦ, καὶ μένει παρ' αὐτοῖς, καὶ
συνδιατρίβει τρεῖς ὅλως ἐνιαυτοὺς, καὶ θαυμάζεται
κἂνταῦθα τῆς πολιτείας τε καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀ-
ξίως, μείζω πολλῷ καθυποδείξας τῆς φτήμης τὴν
πεῖραν, καὶ τοὺς λόγους κατόπιν ἰόντας τῶν πραγ-
μάτων ὡς μάλιστα· μέρους καὶ γάρ τινος ὡς ἔθος
ἐκείνοις ἐπιμελεῖσθαι τῆς κοινῆς τῶν ἀδελφῶν τρα-
πέζης, καὶ δὴ καὶ τοῖς ψάλλουσιν ἐν τῷ ναῷ συνί-
σασθαι καὶ συνάδειν τὰ θεῖα, παρὰ τοῦ τῆς Λαύρας
δηλαδὲ πρσεστῶτος ἐπιτραπείς, θαῦμα τοῖς συ-
νοῦσι διὰ πάντων ὥρᾳτο, καὶ πάντας ὁμοῦ καὶ
πρεσβύτας καὶ νέους, καὶ κοινωνικοὺς καὶ ἀναχω-
ρητὰς, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας ἤγεν εἰς ἐκπληξιν·
οὐ γὰρ τῇ μὲν τῶν ἀρετῶν προσκείμενος ἦν, τῆς
δέπως κατωλιγώρει· οὐδὲ τῆς μὲν εἰς ἄκρον ἐλά-
σας, τῆς δὲ δακτύλοις ἄκροις ὥσπερ παραπτό-
μενος· οὐδὲ τὰς μὲν καθόλου καὶ γενικὰς πλείστου
τινὸς ἐτιμάτο, τὰς δὲ μερικὰς κατὰ τινὰς τῶν δο-
κούντων ἠτίμαζεν· ἀλλ' οὕτω καὶ πράξιν καὶ λό-
γον, καὶ τὰ καθόλου τε καὶ τὰ κατὰ μέρος, καὶ

πάνθ' ὁμοῦ καὶ μεθ' ὑπερβολῆς κατορθοῦν ἔσπευδεν, ὡς εἶναι τινα συνδρομὴν καὶ ξυνοικίαν παντὸς ἀγαθοῦ τὴν ἐκείνου ψυχὴν, πάντας μετὰ θαύματος χειρουμένην, καὶ πάντων πρὸς ἑαυτὴν τὰς ψυχὰς ἐπιστρέφουσιν. Τί δ' ἂν εἴποι τις τό τε τοῦ ἡθους καὶ τῆς ὁμιλίας κεχαρισμένον; καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἐν σοφίᾳ καὶ κράτει τοσῶνδε λόγων ὑποβηκός τε καὶ μέτριον; ὃ καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι μύωψ τις ἦν ὥσανεὶ πρὸς κατάνυξιν.

Ἐκράτει μὲν οὖν ὁ γενναῖος καὶ πάντων, οὐ τῶν ἀλόγων παθῶν φημι καὶ ὀρέξεων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀναγκαίων αὐτῶν περιουσία σπουδῆς, μετὰ τοῦ σώματος οἶονεὶ φιλονεικῶν, ἔξω τοῦ σώματος γίγνεσθαι· ὕπνου γε μὴν καὶ τῆς ἐκείθεν ἀνάγκης τοσοῦτον αὐτὸν ὑπερσχεῖν τὸ τηνικαῦτα φασίν, ὡς ἐπὶ μηνσὶν ὅλοις ἅμα τρισὶ νύκτας ὁμοῦ πάσας ἄγρυπνος καθάπερ εἴ τις ἄσαρκος διατελέσαι, σμικρὰ τινα μετὰ τὴν τροφήν κατὰ μεσημβρίαν ἐκάστης ἡμέρας τοῦ ὕπνου μετέχων, ὥς γε μὴ τὸν ἐγκέφαλον οἶμαί τι τῶν ἀνηκέστων παθεῖν, τοῦ κατὰ φύσιν ἐκτραπέντα διὰ ξηρότητα. Ἄλλ' ὁ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς μονώσεως ἔρως, ἡρεμεῖν ἐνταῦθα διὰ τέλους οὐκ εἶασε τὸν Γρηγόριον· ὅθεν καὶ τὴν Λαύραν καὶ τάκει πάντα μετὰ τρίτον ἐνιαυτὸν, ὡς ἔφην, καταλιπὼν, εἰς ἐρημίαν τὴν φίλην μετὰ σπουδῆς ἄπεισι· τοῖς μὲν ὦν περ ἀπέστη λύπην, οὐ φορητὴν, τοῖς δὲ πρὸς οὓς ἐπέστη χαρὰν ἐφάμιλλον ἐργασάμενος.

Εἶχε τοιγαροῦν αὐτὸν ἡσυχία ἢ φίλη, καὶ ὁ τῶν ἀναχωρητῶν ἱερὸς χώρος ἐκεῖνος, ὃν ἐγγχωρίως Γλωσσία φασίν. Εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἐκ μακροῦ ποθουμένην σὺν γε τοῖς ὁμοτρόποις καὶ φίλοις καὶ τῶν αὐτῶν σπουδασταῖς, ὧν καθάπερ εἴ τις ἑξαρχός τε καὶ κορυφαῖος Γρηγόριος ἦν ἐκεῖνος ὁ πάνυ, ἐκ Βυζαντίου μὲν καὶ αὐτὸς τὰς τοῦ γένους ἀρχὰς ἔχων, μέγας δὲ τις καὶ περιβόητος ἐν ἡσυχίᾳ καὶ

νήψει καὶ θεωρίᾳ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ χρηματίσας, καὶ θαυμασθεὶς καθ' ὑπερβολὴν, οὐ παρ' ἐκείνοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐν τῇ πατρίδι τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι πολλῷ μᾶλλον ὕστερον, ὅπου καὶ τὸ τέλος τῆς προσκαίρου ζωῆς ταυτησί δεξάμενος, καὶ πρὸς τὴν ἀληκτον μεταβάς, ἀξίως ὑπὸ Θεοῦ μαρτύρηται, ὑπερφυῶς τὰ ὁσ' αὐτὸν καὶ τὴν ἐκείνου κόνιν δοξάσαντος· ὃ καὶ τὸν ὁμώνυμόν φασι καὶ ὁμότροπον τοῦτον, ἐφ' ἱκανὸν τότε συγγεγονότα, τὰ κάλλιστα τε καὶ ὑψηλότερα τῆς κατὰ νοῦν ἐνεργείας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγίστης τε καὶ πρώτης θεωρίας φιλοσοφῆσαι καὶ συμφιλοσοφῆσαι, ἅπερ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος τὰ θεῖα, καὶ χρόνῳ καὶ σπουδῇ καὶ πείρᾳ καὶ θεοφόρων ἀνδρῶν ὁμιλίᾳ φθάσας ἐκτῆσατο.

Ἄ μὲν οὖν ἐκεῖ τῷ Γρηγορίῳ κατὰ μόνας ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ δι' ἡσυχίας συνόντι κατῳρῶνται, οὐ πάνυ τοι ῥᾶστον οὐδ' εὐχερὲς οὐδενὶ τινὶ τῶν πάντων, πάντ' ἐφεξῆς διέναι· πῶς γὰρ ἂν διὰ μετριοφροσύνης ὑπερβολὴν αὐτὸς οὐδὲν ἤττον ἀπέκρυπτε τῶν λάθρα τὰ δεινότερα κακούργούντων καὶ πονηρευομένων, τῆς ἀριστερᾶς ἀποκρύπτων ἄριστα, καὶ μετὰ τῆς γιγνομένης σπουδῆς εἰς αἰετὸς τῆς δεξιᾶς ἔργον, κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, καὶ κρυπτῶς τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ βλέποντι, τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ νοῦ προσευχὴν ἐν πνεύματι καὶ λατρείᾳ προσάγων; Ἄ δὲ περὶ αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ προῤῥηθεὶς μοι συναγωνιστὴς ἐξεῖπε καὶ φίλος· οὐδὲ γὰρ κάκεινον λανθάνειν οἶον τε ἦν διὰ πάντων· πολλῶν μὲν φησι καὶ μεγάλων ὁ σοφὸς Γρηγόριος, ἑαυτῷ κατὰ μόνας ἐκεῖ συνῶν καὶ Θεῷ, τῶν αὐτοῦ κεκρυμμένων ἡξίωται δωρεῶν τε καὶ χαρισμάτων, ἃ τίς ἂν εἰς τ' οὐμφανὲς καθεξῆς προενέγκῃ πάντα; Τὰ δὲ γε προφανῆ καὶ γνωστὰ καὶ τοῖς ἔξω τέως, καὶ ὑφ' ὧν ἂν τις καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀφανῶν ὑπόληψιν τε καὶ γινώσκῃ ραδίως ὁδηγηθεῖ, ταπεινώσεις ἦν ἀκροτάτη, καὶ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἢ φησὶν ὁ θεῖος

Ἀπόστολος ἀνυπόκριτος ἐκ καρδίας ἀγάπη, τὰ πρῶτα καὶ μέσα καὶ τελευταῖα τῶν ἀρετῶν ἐρείσματα καὶ σοιχεῖα, καὶ τελειωτικά ξυμπάσης ὁμοῦ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας καὶ ἀγωγῆς, εἶπερ αὐτοῦ μὲν διδασκαλία πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ οἰονεὶ προηγούμενον μάθημα, τὸ, «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρῶτος εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν» (1)· κατὰ δὲ τὸν αὐτοῦ λόγον αὖθις, πᾶσα ἐντολὴ τε καὶ νόμος θεῖος ἐν τῷ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν ἀνακεφαλαιουσθαί πως καὶ συμπεραίνεσθαι πέφυκεν. Ὁ δὲ γε μακάριος Παῦλος πάντων ὑπερτιθεὶς ἀπαραμίλλως τῶν ὑπερφυῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων, καὶ καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑποδείκνυσι ταύτην, ὡς μὴδὲ τὸ μαρτύριον μὴδὲν τι πεφυκέναι δίχα τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς παρ' αὐτῆς ξυμμαχίας· καὶ ἀγάπη φησὶν αὖθις μετὰ πολλῆς μάλα τῆς παρρησίας, οὐδέποτε ἐκπίπτει.

Κατανύξεως δὲ πέρι φησὶν ὁ αὐτὸς καὶ δακρύων τί χρὴ καὶ λέγειν; ὅπως γε καὶ τὴν κατάνυξιν αὐτὴν δι' ἀγάπης ὑπερβάς καὶ τὸ πένθος, κατὰ τοὺς τῶν θεοφόρων περὶ τούτων ἀνδρῶν λόγους, ἀσφορητὶ κατὰ τὰς τῶν πηγῶν ἀενάους, τῶν ὀφθαλμῶν διὰ παντὸς ἀποβλύζων ἦν ταῦτα, παινόντα καὶ ξυνιστάντα σὺν γε τῇ ψυχῇ φασὶ καὶ τὸ σῶμα, τῷ περιόντι τῶν θείων δεσμῶν τε καὶ τῶν ἐρώτων, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, ὅπερ καὶ παρὰ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῷ συμπαρέμεινε χρόνον ὡσαύτως, καθὰ δὴ καὶ πάντες αὐτῷ σύνοισμεν πλὴν ὀλίγων, πρᾶγμα καὶ λόγος καὶ θαύματος πέρας, καὶ μὴδὲ τοῖς τῶν θεοφόρων ὡσαύτως ἐμφερόμενον καὶ βίοις καὶ λόγοις, καὶ τοῖς εἰδόσι γε μόνοις ὡς ἐγ' ὧμαι μὴ ἀπιστούμενον. Ἀλλ' οὐ καὶ διὰ τέλους τῆς ἐνταῦθα

καλλίστης διατριβῆς τε καὶ ἡσυχίας ἀπολαύειν ἔσχον κατὰ σκοπὸν· δυοῖν ἐνιαυτῶν καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν Γρηγορίου παραρρυσθέντων, τοῦ ληστικοῦ τῶν χάκισ' ἀπολουμένων Ἀχαιομενιδῶν συνεχῶς ἐπιτιθεμένων τῷ ὄρει, καὶ τοὺς ἔξω τειχῶν μάλιστα τῶν μοναχῶν ἡσυχάζοντας ἐλαυνόντων καὶ θορυβοῦντων, καὶ καθ' ἐκάστην σχεδὸν, νῦν μὲν ταῖς αἰφνιδίαις ἐφόδοις καὶ καταδρομαῖς καὶ ἀναιρέσεσι καὶ αἰχμαλωσίαις, νῦν δὲ καὶ μόναίς ταῖς ὑποψίαις καὶ τῷ δέει ταραπτόντων, καὶ τὴν φίλην ἡσυχίαν διακοπτόντων, ἀναγκάζονται καὶ ἄκοντες μεταβῆναι, θείῳ κἂν τούτῳ πειθόμενοι δῆπουθεν νόμῳ φεύγειν κελεύοντι διωκομένους, καὶ μὴ ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐλαύνουσι· τὴν γοῦν ἡμετέραν καταλαβόντες Θεσσαλονίκην σὺν γε τοῖς φίλοις καὶ ὁμοτρόποις, δυοκαίδεκα δ' οἱ πάντες ἅμα τὸν ἀριθμὸν ἦσαν, βουλευόνται μετ' ἀλλήλων εἰς ταῦτό συνιόντες, καὶ Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ Ἀθῶ καὶ πάντα τὰ ἐνταῦθα καταλιπόντες εὐθὺ χωρεῖν Ἱεροσολύμων, κάκει προσκυνήσαντες τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν. Ἐπεὶ δὲ τοῖς πᾶσι συνεδόκει καλῶς βεβουλευθῆναι, καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν ἐβλεπον ἤδη καὶ τὴν ἀποδημίαν, Γρηγόριος ὁ σοφὸς καὶ τὴν ἀνωθεν ψῆφον καὶ τὴν εὐδοκίαν ἐζήτει, καὶ τὸ κῆρος ἐκείθεν ἠύχετο τῶν βεβουλευμένων. Ἡσυχία προσανέχοντι τοιγαροῦν, καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑπὲρ τούτων αὐτῶν τοῦ Θεοῦ δεομένῳ, ὅψις ἐφίσταται τοιάδε, καὶ πρὸς ὕπνον τινὰ κατιέναι δόξαντι μεταξὺ τῆς εὐχῆς. Ἐδόκουν φησὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐκείνοις συνῶν, μεθ' ὧν δηλαδὴ καὶ τὰ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῖν ἐσπευδάζετο, παρὰ τοῖς τῶν βασιλείων προαυλίοις ἐστάναι, καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ παρόντος, καὶ βασιλικῶς τε καὶ ὑψηλῶς ἄγαν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου προκαθημένου, καὶ τῆς περὶ

αὐτὸν δορυφορίας καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν τάξεων ὡς ἔθος παρισταμένων, ὧν εἰς τις πρὸς ἡμᾶς ἐκείθεν ἰὼν μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παῖρησις τὴν τοῦ δουκὸς δ' οὗτος ἀξίαν ἐδόκει περιβεβλησθαι· ἐμὲ μὲν φησιν ἀμφοτέραις ἐδόκει περιβαλὼν καὶ ἐνστερνισάμενος, ὥσανεὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔλκειν, πρὸς δὲ τὴν ἐμὴν ἐταίρην ἐπιστραφεὶς, ἰδὼν τοῦτον, ὡς καὶ ὑμεῖς ὁρᾶν ἔχετε φάναι, κατέχω παρ' ἑμαυτῷ, τοῦ βασιλέως οὕτω προστεταχότος· εἰ δ' ὑμῖν αἰρετόν ἐστιν ἀπιέναι, πορεύεσθε· καὶ γὰρ ὁ κωλύων οὐδεὶς· Ταῦτα καὶ χρηματισθεὶς ἐκ Θεοῦ καθάπερ ἐζήτει, καὶ τοῖς φίλοις κοινωσάμενος ὁ Γρηγόριος, παραμένειν αὐτόθι κοινῇ πάντες δεῖν ἔκριναν, καὶ μηδαμῶς ἐξιέναι τῆς αὐλῆς καὶ τῶν περιχώρων τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης καὶ πολίτου καὶ πολιούχου καὶ παντοδαποῦ φρεροῦ καὶ προστάτου, τοῦ ἐν μάρτυσι φημι θαυμαστοῦ Δημητρίου· αὐτὸν ἐκείνον καὶ γὰρ ὥοντο καλῶς εἶναι τὸν τοῖς θείοις τε καὶ βασιλικοῖς καινῶς οὕτως διακονοῦντα προστάγμασι, καὶ φιλικῶς τε καὶ γνησίως κατέχοντα τὸν Γρηγόριον, καὶ δι' αὐτοῦ τῆς λοιποῦς, νῦν μὲν εἰς τὴν σπουδαζομένην ἡσυχίαν τε καὶ τὴν ἀναχώρησιν, εἰς δὲ τὴν προεδρίαν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἱερὰν ἀρχὴν τε καὶ προσασίαν ὑστεραν· ὃ δὲ καὶ μετὰ χρόνον οὐκ ὀλίγον θαυμαστῶς οἰκονομεῖσθαι παρὰ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ σοφίας τε καὶ προνοίας ἐμελλε, πόρρωθεν τὰς τῶν μεγάλων πραγμάτων προκαταβαλλομένης ἀρχάς.

Ἐνταῦθα καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης μέγα καὶ θαυμαστόν ὁ θαυμάσιος ἀξίωμα δέχεται, κοινῇ τῆς συνούσης ἐταιρείας τῶν ὁσίων ἐκείνων αὐτοῦ δεηθέντων, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ πρὸς μακρὰς ἐώρων ὁδοιπορίας, καὶ πρὸς ἀγνώτας τινὰς τὸ παράπαν ἐμελλόν ἀποπλεῖν, κάκεινα τοῖς λογισμοῖς,

καθὰ δὲ καὶ προῦφην πόρρωθεν ἐφαντάζοντο· Ἄλλ' ἐπεὶ τὸν κατ' ἀρετὴν ὑψηλὸν οὕτω καὶ μέγαν, καὶ καταλλήλως ἔδει διὰ πάντων τοῖς μεγίστοις καὶ ὑψηλοῖς ἐγχειρεῖν, ἡγνόητο δ' αὐτοῖς τὸ παράπαν ὁ τῆς ἱερωσύνης μουσαγωγὸς τε καὶ τελεστής, πρόσεισι τῷ Θεῷ περὶ τῶν προκειμένων τουτωνὶ μετ' εὐλαθείας πευσόμενος ὁ Γρηγόριος, καὶ τὴν προκειμένην ἀποστολικὴν δέλτον λαβὼν ἐν χεροῖν, καὶ πρὸς Θεὸν ἄρας μετὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῦ, δι' αὐτῆς ἐπεζήτει πῶς ἐν γνώσει γενέσθαι, καθόσον οἶον τε, τοῦ θείου θελήματος· Ἀνελίξας τοιγαροῦν, καὶ τὸ ὄμμα τοῖς ἐγχειμένοις ἐπιβαλὼν, ἐκείνοις εὐθύς ἐντυγχάνει, οἷς δὴπε καὶ πρὸς Γαλάτας πάλαι γράφων ὁ σοφὸς Παῦλος τοῦ λόγου προοιμίους ἐχρήσατο· «Παῦλος Ἀπόστολος λέγων, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρός» (1). Ἐντεῦθεν ἐκείνος συνείς, ὡς οὐκ ἄνευ ἐπιφροσύνης οὐδ' ἐπιπνοίας Θεοῦ τὸ γιγνόμενον, οὔτε μὴν τῶν ἀνθρωπίνων τι καὶ χαμαὶ ἐρχομένων, τοῖς ὑψηλοῖς ἐκείνοις καὶ θείοις ὅλως προσίσταται, καὶ δέχεται τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ θείως καὶ ἱερῶς, εἴπερ τις οἶμαι τῶν πάντων, καὶ προσκυνεῖ τὸν δεδωρημένον, καὶ πρὸς μείζονας τῆς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας εὐθύς ἀποδύεται, ἐν αἰσθήσει τῆς θείας ἀξίας γεγεννημένος, καὶ τιμῶν μάλα σοφῶς ὁ σοφὸς τὸν τετιμηκότα· ἢ καὶ τὸ δῶρον, οἰκειότερον εἰπεῖν, ἑαυτῷ μᾶλλον αὖξων, καὶ τὴν λαμπάδα καὶ τὸ πῦρ ἀνάπτων ὅσημέραι τοῦ Πνεύματος.

Τῆς γὰρ Θεσσαλονίκης μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ τὸν θεῖον ἐκείνον, ἧ περ ἔφην χρησμόν, μικρὸν προελθόντες, καὶ τῇ γείτονι Βεῤῥοῖα γενόμενοι, τὸ ταύτῃ παρακείμενον ὄρος, καὶ τὴν ἐκεῖ συνισταμένην τότε τῶν μοναζόντων σκήτην εἰσέρχονται·

(1) Γαλ. α', 1.

ἔνθα δὴ καὶ φροντιστήριον θείας φιλοσοφίας ὁ Γρηγόριος συστησάμενος, σὺν δέκα τοῖς ἐταίροις καὶ τῶν ἰσῶν σπουδασταῖς τε καὶ κοινωνοῖς, τὸν πληρέστατόν φημι καὶ τέλειον ἀριθμόν, τὰ τῆς ἄνω καὶ θείας τελειότητος, ὁ πλήρης ὄντως παντός ἀγαθοῦ, καὶ αὐθις φιλοσοφεῖν ἀρχεται, τὰς μὲν πέντε τῆς ἐβδομάδος ἐκάστης ἡμέρας αὐτός τε μένων ἀπρόιτος, καὶ μηδένα τῶν πάντων μηδαμῶς εἰς ὁμιλίαν παραδεχόμενος, Σαββάτῃ δὲ καὶ Κυριακῇ πρὸς τε τὴν μυστικὴν δηλαδὴ θυσίαν, καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν προΐων πνευματικὴν ὁμιλίαν καὶ ἔνωσιν. Ἔτος μὲν οὖν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τηνικαῦτα τριακοστὸν ἦν, εἶχε δὲ καὶ τοῦ σώματος ἐβρώμενως ἔτι, μήπω μηδεμιᾶς προσβαλοῦσης αὐτῷ νόσου μηδὲ βραχύ· ὅθεν καὶ μειζόνων πολλῶ τῶν ἀγῶνων καὶ σκληροτέρας τῆς ἀγωγῆς ἄπτεται, νηστεία καὶ ἀγρυπνία μακρὰ κατατήκων τὸ σῶμα, καὶ φιλονεικῶν εἰς τέλος ὑποτάξαι τῷ πνεύματι· ἐγκρατεία τε παντοδαπὴ καὶ νῆψει, καὶ τῇ συνήθει τῶν δακρύων πηγῇ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν ἀπολεπτύνων τε καὶ καθαίρων, καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἀνάγων αἰεὶ θεῖον διὰ τῆς ἀδιαλείπτου φημι τοῦ νοῦ προσευχῆς, καὶ τῆς ἀμέσου κατὰ χάριν τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε καὶ ἐνώσεως. Ἐντεῦθεν οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, Ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἐν αὐτῷ βρύνοντες ἦσαν, καὶ πάντες οὐχ οἱ σὺν αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ ὄρος ἐκεῖνο κατ' ἔρωτα θείας φιλοσοφίας καὶ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ὡσαύτως, ὥς εἰς ἀρχέτυπον καὶ εἰκόνα τινὰ τῆς ἀρετῆς θαυμαστὴν τὴν ἐκείνου πολιτείαν τε καὶ τὸν λόγον ἐώρων, καὶ θαῦμα τι καινὸν τὸ κατ' αὐτόν, καὶ πόρρω τῆς καθ' ἡμᾶς ταυτησὶ γενεᾶς, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον σχεδὸν αὐτοῖς ἐνομίζετο· ἐξέπληττε καὶ γὰρ αὐτοὺς μετὰ τοῦ τῆς πράξεως ὑψηλοῦ καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ καινόν τε καὶ ὑπερφυὲς ὄντως τῆς θείας σοφίας, καὶ μηδενὶ τινὶ τῶν ἄλλων παραβαλλόμενον.

Καὶ τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅπως γε καὶ σιωπῶν, καὶ μόνον ὁρώμενος, ὃ θαυμάσιε, θαῦμα ταῖς τῶν δρώντων ψυχαῖς ἐνεποίεις; νῦν μὲν σύννοους τις ὦν καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν Θεὸν ὅλως ἐπεσραμμένος, καὶ λελουμένος ὑπερφυῶς τοῖς καινοῖς ἐκείνοις ῥεύμασι τῶν δακρύων· νῦν δ' ὡς ἀπὸ καμίνου πυρὸς τὰ πρόσωπα φέρων ὑπὲρ φύσιν φωτεῖσθαι, καὶ τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος μετεσκευασμένα τε καὶ ἡλαιοῦμένα, καὶ μάλισθ' ὅτε τῆς τῶν ἱερῶν μουσικῆς τελετῆς, ἥ καὶ τοῦ οἰκίσκου καὶ τῆς ἡσυχίας ἐξήεις.

Ἐν δὲ τούτοις ὄντι καὶ τοῖς τοιοῦτοις, ἀπαίρει μὲν τῶν ἐνταῦθα, καὶ πρὸς Θεὸν μετὰ συχνῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἢ καλλίστη καὶ προσφιλες ὄντως μεταβαίνει μήτηρ τῷ Γρηγορίῳ· γράμματα δ' εὐθὺς τῶν ἐκείνῃ συνασχεμένων θυγατέρων παρθένων ἐκ Βυζαντίου δηλαδὴ πρὸς τοῦτον φοιτῶσι, τήν τε τῆς κοινῆς μητρὸς ὁμοῦ γνωρίζοντα τελευτήν, καὶ αὐτὸν πρὸς ἐπίσκεψιν ἑαυτῶν καὶ πνευματικὴν ὁδηγίαν παρακαλοῦντα. Πείθεται τοῖς γράμμασι καὶ τῇ προσκλήσει τῶν ἀδελφῶν, πολὺ μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ὁμοῦ κεκτημένοις, ἀνεισιν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἔχων ἄμφω μεθ' ἑαυτοῦ· εὕρισκει τὰς ἀδελφὰς κατ' οὐδὲν ψευσαμένας τὸ γένος, θαυμάζει τὴν ἀρετὴν, ἐπαινεῖ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸ διὰ πάντων καθαρὸν καὶ ἡκριβωμένον τοῦ βίου· καὶ Θεῷ τὴν προσήκουσαν ἀποδεδωκώς ὑπὲρ πάντων εὐχαριστίαν, καὶ τὰ ὑψηλότερα καὶ αὐτὸς ἐφ' ἱκανὸν μυσταγωγήσας καὶ παραινέσας, τῆς ἐπανόδου καὶ αὐθις καὶ τῆς ὑποστροφῆς τῆς πρὸς τὴν ἀναχώρησιν γίνεται· ἀλλ' οὐ συνεδόκει καὶ ταῖς ἀδελφαῖς ταῦτα· ἡ γὰρ κάκεινον σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτόθι παρεῖναι, καὶ διδάσκειν καὶ νουθετεῖν ὅσημέραι, καὶ τῆς πρὸς ἀρετὴν τε καὶ Θεὸν ἀξίως ἡγεῖσθαι, ἡ καὶ αὐτὰς συναποδημεῖν ἐκείνοις, καὶ πρὸς τὴν ξένην τε καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἀπιέναι πᾶσαν ἔλεγον εἶναι

ανάγκην. Ὁ δὲ τὸ μὲν παραμένειν τῇ πατρίδι καὶ αὐθις ἀδύνατον εἶναι φήσας, τὸ δὲ καὶ τὰς ἀδελφάς συναποδημεῖν καὶ δυνατόν λογισάμενος καὶ συμφέρον, σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ταύτας παραλαβὼν εἰς Βέρροϊαν ὑποσρέφει καὶ αὐθις, καὶ τῇ πόλει ταύτας ἐγκαταστήσας, κακεῖ τῆς συνήθους ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως ἔχεσθαι καὶ αὐθις παρασκευάσας, εἰς τὸ ὅρος αὐτὸς ἐπανατρέχει καὶ τὴν ἀσκητικὴν αὐθις καλύβην.

Βραχὺς ὁ μεταξὺ χρόνος, καὶ ἡ προτέρα τῶν ἀδελφῶν Ἐπίχαρις, τὸ σῶμα καὶ τὸς ἀδελφὸς σὺν γε τοῖς ἐνταῦθα πᾶσι καταλιποῦσα, πρὸς Θεὸν εὐκλεῶς διαβαίνει, παρθενικοῖς τε καὶ ἀσκητικοῖς ὑπερφυῶς κατεστειμένη χάρισμασιν ἀοράτως, καὶ σημείοις Ἀποστολικοῖς οὐκ ἀμυδρῶς καὶ τοῖς ἔξω τὴν χάριν ἐπισημαίνουσα· τὴν τε γὰρ τελευτὴν ἑαυτῆς δέκα πρότερον ἡμέραις ὑγιῶς ἔτι τοῦ σώματος ἔχουσα σαφέστατα προῦφη, καὶ τὸς ἀδελφούς ἐκ τοῦ ὅρους εἰς τὴν πόλιν ἐλθόντας διὰ τοῦτ' αὐτὸ παρ' ἑαυτῇ κατασχοῦσα, καὶ Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου τῶν ἀδελφῶν τὸν θάνατον ὡσαύτως ἤκειν ὅσον οὕτω Πνεύματι θείῳ προεῖπε, καὶ ὡς ἀπελεύσεται μὲν ὁ Γρηγόριος συνάμα τ' ἀδελφῷ Μακρίῳ καὶ αὐθις μετ' ὀλίγον ἐς Ἀθῶν, πειρασμοῖς δὲ μετ' ἐκεῖνο περιπεσεῖται ποικίλοις πρὸς χρηστὸν ἀφορῶσι τὸ πέρας· ἃ δὴ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ἐξέβη πρόβρῃσιν, μηδενὸς τινος μὴδ' ὁτιοῦν διαπεπτωχότος· εἶχε γὰρ ἐκ παιδικῆς πάνυ τῆς ἡλικίας οἶονεῖ τινα σὺντροφον καὶ συνακμάζουσαν τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ πρὸς Θεὸν διὰ παντὸς ἐπεστράφθαι, καὶ δὴ καὶ τὴν εὐτέλειαν καὶ τὸ πένθος, καὶ τὴν τῶν ρεόντων τουτωνί καὶ φθαρτῶν περιφρόνησιν· περὶ ἧς δὴ καὶ Γρηγόριος ὁ σοφὸς θαυμαστά τινα καὶ μνήμης ἄξια διεξήκει παρὰ τῆς καλλίστης ἀκηχοῦς μητρὸς, ὡς

αὐτὸς ἐκεῖνος πρὸς τοὺς οἰκείους ἔλεγεν ὑστερον, ἃ καὶ διὰ τὸ μῆκος νῦν ὁ λόγος παρήκεν· ἐκεῖνο γε μὴν ἀναγκαῖον τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι.

Πολλῶν τινῶν τὸ τῆνικαῦτα σπουδαίων παροικούντων ἐκεῖνο τὸ ὅρος, καὶ τις παρ' ἐκείνοις γηραιὸς ἦν καὶ τὴν ἡλικίαν ὁμοῦ καὶ τὸν τρόπον τὴν κλήσιν Ἰώβ· σπουδαῖος τὴν πολιτείαν, ἀπλοῦς τὸ ἦθος, ἐπιεικὴς καὶ χρηστότητι καὶ πᾶσιν ἀγαθοῖς, ὡς εἰπεῖν ἐν βραχεῖ, διαλάμπων. Οὗτος ἐνγειτόνων αὐτοῦ που σκηνοῦμενος, Γρηγορίῳ καὶ συνήθης καὶ ὁμιλητὴς ἐγεγόνει καὶ φίλος, τῆς ἀρετῆς τοὺς τῶν αὐτῶν ἐραστὰς δι' ἑαυτῆς ὡς τὰ πολλὰ συνδεούσης ἀλλήλοις. Οὗτος τῷ μεγάλῳ συνήθως ποτὲ συγκαθήμενος, καὶ φιλήκοον οὖς τοῖς ὑπ' ἐκείνους λεγομένοις διδούς, ἐπειδὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα λέγοντος ἠκηκόει, ὡς πάντα τὸν ἀπὸ Χριστοῦ καλούμενον ὁποῖς ποτ' ἂν εἴη τάγματος, τὴν ἀδιάλειπτον ἀσκεῖν δεῖ προσευχὴν κατὰ γε τὴν Ἀποστολικὴν παραίνεσιν· «Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» (1), κοινῇ τὴν Ἐκκλησίαν διδάσκουσα, καὶ δὴ καὶ τὸν Προφῆτην Δαβὶδ· καὶ τοι γε καὶ βασιλέα πεφηνότα, τὸ «Πρωρῶμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός» (2), φάσκοντα, οἷς δὴ που καὶ Γρηγόριος ὁ μέγας ἐπόμενος, μνημονευτέον Θεοῦ φησι μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον, κοινῇ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς πιστοὺς ὡσαύτως τὸν λόγον ποιούμενος· καὶ χρή φησι καὶ ἡμᾶς πειθόμενους τοῖς προῤῥηθείσι, μὴ τοὺς ἔξω κόσμου καὶ μοναστὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας, καὶ πάντας ὁμοῦ ταῦτα διδάσκειν ὡσαύτως, καὶ πρὸς αὐτὸ τοῦτ' ἐνάγειν πάσῃ σπεδῇ. Τούτων ὁ γηραιὸς ἀκούσας πρὸς τοῦ σοφοῦ, καὶ οὐκ εἶδ' ὅτι παθῶν, ἀντιλέγειν ἐπειρᾶτο τοῖς οὕτω φανεροῖς καὶ ἀντιβρήτοις, τῶν ἀναχωρηχότων τοῦ κόσμου καὶ μο-

(1) Α' Θεσ. ι, 17. - (2) Ψαλμ. ιε, 8.

ναστῶν μόνον διατεινόμενος εἶναι ταυτί, ἀλλ' οὐ τῶν πολλῶν καὶ κατὰ κόσμον ἀπλῶς. Ἐπεὶ δὲ καὶ πολλὰ ἕτερα προσόμοια τοῖς ῥηθείαις αὐθις ὁ μέγας προσθεὶς πείθειν οὐδαμῶς εἶχε τὸν γέροντα, τὸν μὲν περὶ τούτων ἱσχυρῶς λόγον, τὴν πολυλογίαν καὶ τὴν ἔριν ἀποποιούμενος πάσῃ σπουδῇ· ἐπεὶ δὲ καὶ διαλυθέντες ἀπ' ἀλλήλων ἐπ' οἴκου χωροῦντες ἦσαν, καὶ ὁ οἰκίσκος εἶχε συνήθως ἐκάτερον εὐχῇ καὶ ἡσυχίᾳ προσέχοντα, Θεὸς ἀνωθεν εὐθὺς διαίτα τοῖς λεχθεῖσιν, Ἀγγέλῳ δηλαδὴ διακόνῳ χρησάμενος, διδάσκων μὲν καὶ τὸν ἀγνοοῦντα φιλανθρωπῶς ἅ μὴ μεμάθηκε, τιμῶν δ' ὑπερφυῶς πῶς ἂν εἴποις σὺν γε τοῖς λαληθεῖσι καὶ τὸν Γρηγόριον· ὃς καὶ λαμπρὸς λαμπρῶς εὐχομένῳ τῷ γέροντι παρασῆς· μηδαμῶς φησὶν ἄλλως περὶ τῶν διωμιλημένων ὑμῖν πρὸ βραχέως, ὃ οὗτος, ἔχε καὶ φρόνει, ἡ καθάπερ ὁ ἱερὸς ἔφη Γρηγόριος. Καὶ ὁ μὲν ταῦτ' ἐπιτάξας ἀφανὴς ἦν εὐθὺς· ὁ δ' ἀγγελικὴν εἶναι καὶ θεῖαν μὴ ἀγνοήσας τὴν διδασκαλίαν τε καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, σπουδῇ πρὸς τὸν ὅσιον εὐθὺς ἀπεισι, τὰ δρασθέντα τε καὶ ἀκουσθέντα θεῖως μηνύων, καὶ συγγνώμην αἰτῶν τῆς οὐ καλῆς ἐκείνης ἀπειθείας καὶ τῆς ἐνστάσεως, ἧς καὶ τυχῶν, καὶ κρεῖττον ἢ περ ἐβούλετο· τίς γὰρ ἐκείνῳ πρὸς μετριότητά τε καὶ ἀγάπην ἐνάμιλλος; ἀχώριστος ἦν ἐξ ἐκείνου σχεδὸν τοῦ μεγάλου, καὶ δεσμοῖς ἀρρήκτοις ὁμονοίας τε καὶ φιλίας ἀλλήλοις ἀρίστα συνεδέθησαν. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ πρὸς ὃν ἐφίλει Χριστὸν ἀπῶν, καὶ πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ὁ χρηστός Ἰωβ ἤδη γενόμενος, μεγάλας ἐπὶ πάντων ἀνομολογῶν ἦν τῷ Θεῷ τὰς χάριτας, ὅτι τε συνήθης καὶ ὁμιλητὴς ἐγεγόνει τῷ Γρηγορίῳ, καὶ ὅτι πολλὰ τινα καὶ μεγάλα τῆς ἐκείνου διδασκαλίας καὶ τῆς φιλίας ἀπώνατο.

Πέμπτος ἐνιαυτὸς ἦν καθ' ἡσυχίαν, ἡ περ ἔφη, ἐνταῦθα τῷ σοφῷ διατρίβοντι, καὶ τὸ Ἰλλυριῶν ἐπιστρατεῦσαν ἔθνος τοῖς χωρίοις ἐκείνοις, μᾶλλον

δὲ καὶ συνεχῶς ἐπιόντες, καὶ ὄρη καὶ πεδία καὶ ἀγροὺς καὶ συνοικίας ὁμοῦ πάσας, τὰς μὲν ἐξανδραποδιζόμενοι καὶ δηρῶντες, τὰς δὲ καὶ πυρὶ κατακαίοντες, ἀναγκάζουσι κάκεινον μεταβῆναι καὶ αὐθις καὶ παρὰ τὸν βέλτιστον ἐλθεῖν Ἀθῶν· ὃν δὴ καὶ καταλαβὼν, καὶ πρὸς τῇ μεγίστῃ Λαύρᾳ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ πάλιν Ἀθανασίου γενόμενος, καὶ χαίρων χαίρουσι τοῖς φίλοις πατράσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐποφθεῖς, οὐκέτι μὲν τῆς Λαύρας ἐντὸς ὥσπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον, ἐκτὸς δὲ περ μᾶλλον καὶ ταύτης ἐγγὺς, ἐν γε τῷ τοῦ θείου Σάββα φροντιστηρίῳ φημί, τὴν καθέδραν καὶ τὴν τῆς ἡσυχίας σκηνὴν πῆγνυσιν· ὀλίγα μὲν τῇ Λαύρᾳ καὶ τῷ πλήθει προσίων τε καὶ συγγινόμενος, ὀπηνίκα δηλαδὴ πρὸς ἱερουργίαν μόνον καὶ τὴν τῶν μυστικῶν τελετὴν ἐκ διαλειμμάτων ὥς καὶ τοὺς λοιποὺς πρεσβυτέρους τὸ κοινὸν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ἐκάλει, κοσμεῖν ἑαυτοὺς καὶ δοξάζειν ὥσπερ, οἷα τὰ τῆς καλῆς περὶ τὰ τοιαῦτα σπαθῆς τε καὶ φιλοτιμίας ἐκείνων, κἀντεῦθεν βουλόμενοι· ἑαυτῷ δὲ καθ' ἡσυχίαν ἀκροτάτην συνήθως μόνῳ συνὼν καὶ Θεῷ, καὶ μήτε τῆς καλύβης μηδ' ὅπως οὖν προῖων, μήτ' εἰς ὁμιλίαν καὶ θέαν ἐρχόμενος τὸ παράπαν τινὶ, ὥς μηδ' αὐτὸν τὸν ταῖς ἀναγκαιοτάταις ἐξυπηρετούμενον δὴ περ χρεῖαις ἀνέχεσθαι προσορᾶν, Σαββάτῳ φημί καὶ Κυριακῇ δίχα, καθ' ἃς καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ θεατοῦ ἅμα καὶ προσειτὸς ἦν.

Τῆς τοίνυν ἀρετῆς ὁμοῦ πάσης, εἰς τε τὸ πρακτικὸν διηρημένης καὶ θεωρητικόν, οὗ καὶ τὸ πρακτικὸν ὑποβάθραν οἶονεῖ τινα καὶ θεμέλιον εἶναι φασὶν οἱ περὶ ταῦτα σοφοί· καὶ τοῦ μὲν εὐχερεστερου τε ὄντος, καὶ τάχιστα τοῖς σπουδαίοις πρὸς τέλος ἦκοντος, δυσχερεστερου δ' αὖ τοῦ θεωρητικοῦ πεφυκότος, καὶ δυσκόλως εἰς τέλος ἰόντος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀκριβῶς, μηδὲ τέλος κεκτημένου καθάπαξ· πρὸς γὰρ Θεὸν αὐτὸν ἀνάγειν τε καὶ συ-

νάπτειν ἀμέσως τὸν ἱερὸν καὶ καθαρμένον τῶν θεω-
ειδῶν ἀνδρῶν πέφυκε νοῦν· οὐ φησι γενομένοις, πά-
σης μὲν ἄλλης θεωρίας θείας ἀνάπαυσις· τὸ δὲ ἀδιά-
βατόν τε καὶ ἄπειρον· οὐδὲ γὰρ ἔχει τι φησὶν ὑψη-
λότερον, ἢ ὅλως ἔξει, οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς
καὶ διαβατικώτατος ἢ πολυπραγμονέστατος· τοῦτο
γὰρ τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον, περὶ δὲ κατὰ τὸν μέ-
γαν εἰπεῖν Διονύσιον, καὶ οἱ θειότατοι καὶ ὑψηλότα-
τοι νόες κυκλικῶς αἰεὶ κινοῦνται, ταῖς ἀνάρχοις καὶ
ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσιν ἐνούμενοι τοῦ καλοῦ καὶ
ἀγαθοῦ. Τούτων τοιγαροῦν οὕτως ἐχόντων, περὶ
μὲν τὴν πρᾶξιν οὕτως ὁ θεὸς Γρηγόριος· καὶ πρὸ
τῆς ἀποταγῆς καὶ μετὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἀναχώ-
ρησιν ἀγωνισάμενός τε καὶ κατορθωκῶς ὥπται, ὥς
ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τέλειος εἶναι σχεδόν, καὶ τοῖς περὶ
ταῦτα μεγάλοις τε καὶ σπουδαίοις οὐκ ἀγενῶς ἀ-
μιλλώμενος. Τοῦ δὲ χρόνου καὶ τῆς ἀσκήσεως αὐτῷ
προϊόντων, τί χρὴ καὶ λέγειν ὅσον ἐν παντὶ τοὺς τὰ
τοιαῦτα σπουδάζοντας ὑπερέσχε; καὶ ὅπως εὐτε-
λείας τε καὶ ἀπροσπαθείας τῆς ἀκροτάτης, καὶ προ-
σέτι νησιείας καὶ ταπεινώσεως, καὶ παντοδαπῆς ἐγ-
κρατείας, ἀναχωρήσεώς τε καὶ πένθους καὶ σιωπῆς
καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων, παράδειγμα θαυμα-
ζόν τοῖς ἐγγύς τε καὶ τοῖς μακρὰν ἀνεφάνη; Ἐπεὶ
δὲ ἐξαιρέτως θεωρία τὸ προκειμένον τε καὶ σπου-
δαζόμενον ἦν αὐτῷ, καὶ θεωρία γε ἡ πασῶν ὑπερ-
κειμένη καὶ προὔχουσα, ἣν δὴ καὶ Θεοῦ ἐποψίαν καὶ
ἐνωσιν ἄμεσον, καὶ ἐλλαμψιν καὶ θέωσιν καὶ τὰ
τοιαῦτα τοῖς θεοφόροις ἔθος καλεῖν, δι' ἧς, ἢ μεθ' ἧς
καὶ πρὸς τὴν ἀκροτάτην ἀγάπην, καὶ τὸ καθ' ὁμοίω-
σιν θείαν, καὶ δὴ καὶ τὴν ὑψηλὴν τε καὶ ἄπταισον
θεολογίαν, δι' εὐχῆς ἀδιαλείπτου καὶ νοερᾶς ἡσυ-
χίας καὶ ταπεινώσεως καὶ πένθους καλῶς οἱ τοιοῦ-
τοι προβαίνουσι, σκοπήσωμεν εἴπερ δὴ, καὶ σκοπή-
σωμεν ὅπως καὶ περὶ ταῦτα τὰ θειότατά τε καὶ ὑ-
ψηλὰ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀληθὴς ἔσχεν ἄνθρωπος.

Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τῆς ὑψηλῆς θεολογίας καὶ
τοῦ κατ' αὐτὴν ἐχόντος, τό γε νῦν ἔχον ἀναμεινά-
τω, τὸν προσήκοντα τόπον τε καὶ καιρὸν ἐκδεχό-
μενα· τὰ δ' ἄλλα θαυμάσαι μὲν ἂν τις ἴσως ῥα-
δίως, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀξίαν, διελθεῖν δ' ἔκαστα, καὶ
τοῖς ἀκροαταῖς ἀγαγεῖν οἶον ὑπ' ὄψιν, ἐν τι τῶν ἀ-
δυνάτων εἶναι μοι φαίνεται· διὰ δὲ τοῦτο καὶ τῆς
ἐκείνου δεῖ γλώττης μᾶλλον περὶ ἐκείνων ἀκούειν
διεξιούσης, μὴτ' ἐκείνον καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ κατ' ἐ-
κείνον, ἐνός τινος μηδενὸς κατ' αὐτὸν ἐκείνον εἰ-
δότος, οὐδ' ἐγγύς, μῆτε λέγειν ὡσαύτως ἐκεῖνα
καὶ γράφειν ἐπισταμένου. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ σοφὸς
περὶ τῆς κατὰ νοῦν σχολῆς καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης τι-
κτομένων, καὶ δὴ καὶ περὶ φωτισμοῦ θείου, τοιάδε
πρὸς τὸν ἀντικείμενον τῷ θεῷ τῷδε φωτὶ, πρὸς
ἄλλοις πολλοῖς τισι γράφων· Ὅταν ὁ νοῦς αἰσθη-
τοῦ παντὸς ἀπαναστῇ, καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς
περὶ ταῦτα τύβης ἀνακύψῃ, καὶ κατοπτεύσῃ τὸν
ἐντὸς ἀνθρώπου, πρῶτον μὲν ἐνιδῶν τὸ προσγεγε-
νημένον εἰδεχθὲς προσωπεῖον ἐκ τῆς κάτω περι-
πλανήσεως, τοῦτο διὰ πένθους ἀπονίψασθαι σπεύδει·
ἐπειτ' ἐπειδ' ἂν τὸ δυσειδὲς τοῦτο περιέλῃ κάλυμμα,
τότε μὴ ποικίλαις σχέσεσι τῆς ψυχῆς ἀγενῶς δια-
σπωμένης, εἰσω τῶν ὄντως ταμείων ἀταράχως
χωρεῖ, καὶ τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ Πατρὶ προσεύχεται
κατὰ τὴν ἐντολὴν, δς αὐτῷ καὶ τὸ χωρητικὸν τῶν
χαρισμάτων δῶρον τὴν τῶν λογισμῶν εἰρήνην τὰ
πρῶτα χορηγεῖ, μεθ' ἧς τὴν γεννητικὴν τε καὶ συ-
νεκτικὴν ἀπάσης ἀρετῆς τελειοῖ ταπεινῶσιν, οὐ τὴν
ἀνυσιμίους εὐχερῶς τῷ βουλομένῳ ῥήμασί τε καὶ
σχήμασι συνισταμένην, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ
καὶ θεοῦ Πνεύματος μαρτυρουμένην, ἣν αὐτῷ κτί-
ζει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινιζόμενον· ἐν
δὲ ταύταις, ὥσπερ ἐν ἀσφαλεῖ περιτειχίσματι τοῦ
κατὰ νοῦν παραδείσου, τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς παν-
τοδαπὰ δένδρα φύεται, μεσαιτάτῳ δ' ἀνεγείρεται

τὰ τῆς ἀγάπης ἱερὰ βασιλεία· τούτων δ' ἐν προθύ-
ροις τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προοίμιον, ἡ ἀνεκ-
λάλητός τε καὶ ἀναφαίρετος ἀνθεὶ χαρὰ· μήτηρ
γὰρ ἀκτημοσύνη μὲν ἀμεριμνίας, ἀμεριμνία δὲ
προσοχῆς καὶ προσευχῆς, αἱ δὲ πένθους καὶ δα-
κρύων, ταῦτα δὲ τὰς προλήψεις ἀπαλείφει· τού-
των δ' ἀποβεβλημένων, ῥᾶον ἢ κατ' ἀρετὴν ὁδὸς
τελεῖται, τῶν προσισταμένων ἐκ μέσου γεγονότων,
καὶ συνειδὸς ἀκατάγνωστον προσγίνεται· ταῦτα δ'
αὐτὴν τελειώσαν πηγάζει τὴν χαρὰν καὶ τὸν τῆς ψυ-
χῆς μακάριον γέλωτα· τότε δὴ καὶ τὸ κατώδυνον
δάκρυον εἰς ἡδὺ μεταποιεῖται, καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ
ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγι καὶ ὑπὲρ μέλι τῷ στόματι
γίνεται· καὶ ἡ ἐν προσευχῇ δέησις εἰς εὐχαριστίαν
μετασκευάζεται· καὶ ἡ μελέτη τῶν θείων μαρτυρίων
ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας ἐστί, προσομιλοῦσης μετ'
ἐλπίδος ἀκαταισχύντη, καὶ οἷον ὑφεσώσης ἐν προοι-
μίου μοίρα τῇ τοῦ γεύματος ταύτῃ πείρᾳ, καὶ τὸν
ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος
μανθανούσης ἐκ μέρους, κατὰ τὸν λέγοντα· Γεύ-
σαθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος· τὸ ἀγαλ-
λίαμα τῶν δικαίων, ἡ χαρὰ τῶν εὐθέων, ἡ θυμηδία
τῶν τεταπεινωμένων, ἡ τῶν δι' αὐτὸν πενθούντων
παράκλησις. Τί οὖν; μέχρι τούτου τὰ τῆς παρακλή-
σεως; καὶ ταῦτα μόνον τὰ τῆς ἱερᾶς μνησείας δῶρα;
καὶ καθαρώτερον τούτων οὐδαμῶς ἐμφανίζει ἑαυτὸν
τοῖς διὰ τοῦ μακαρίου πένθους λελουμένοις, καὶ
διὰ τῶν ἀρετῶν ἐσταλμένοις νυμφικῶς ὁ τῶν τοι-
ούτων ψυχῶν νυμφίος; Οὐ μὲν οὖν· ὅταν γὰρ ἅπαν
αἰσχροὺς πάθος ἐνοικον ἀπελαθῇ, καὶ ὁ νοῦς ὡς ἤδη
φθάσας ἐδήλωσεν ὁ λόγος, αὐτὸς τε πρὸς ἑαυτὸν
καὶ τὰς ἄλλας τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπιστρέψας, ὁ-
λοκλήρῃ τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν φιλοκαλήσῃ τὴν
ψυχὴν, προϊὼν ἐπὶ τὸ τελειώτερον, καὶ πρακτικᾶς
ἐπ' ἀναβάσεις διατιθέμενος, καὶ ἐπὶ πλέον Θεοῦ συ-
ναιρομένου πλύνων ἑαυτὸν, οὐ τὰ τοῦ πονηροῦ μό-

ναν ἀποσμήχει κόμματος, ἀλλ' ἅπαν ἐπίκτητον ἐκ
μέσου ποιεῖται, καὶ τῆς χρηστοτέρας ἢ μοίρας καὶ
διανοίας· ἡνίκα δὴ νοητῶν καὶ τῶν οὐκ ἀφαντάσων
διὰ ταῦτα νοημάτων ὑπεραναβάς, καὶ πάντα θεο-
φιλῶς ὁμοῦ καὶ φιλοθέως ἀποθέμενος, κωφός τε καὶ
ἄλαλος κατὰ τὸ γεγραμμένον παραστῇ Θεῷ, τη-
νικαῦτα λόγον ὕλης ἰσχει, καὶ πλάττεται τὴν ἀνω-
τάτῃ πλάσιν ἐπὶ πάσης ἀδείας, ἅτε μηδενὸς τῶν
θύραθεν θυροκοποῦντος, τῆς ἐντὸς χάριτος ἐπὶ τὸ
κρεῖττον μεταρρυθμιζούσης, καὶ ἀπορρήτῳ τὸ παρα-
δοξότατον φωτὶ καταλαμπούσης τὰ ἐνδον, καὶ τε-
λειούσης τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον. Ἡμέρας δὲ διαυ-
γασάσης, καὶ φωσφόρος ἀνατείλαντος ἐν ταῖς καρ-
δαίαις ἡμῶν, κατὰ τὸν ἐν Ἀποστόλοις κορυφαῖον,
ἔξεισι κατὰ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὁ ὄντως
ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, καὶ τῷ φωτὶ
χρῶμενος ὁδῷ, ἀνεισιν ἢ ἀνάγεται ἐπ' ὄρη αἰώνια·
καὶ τῶν ὑπερκοσμίων ἐν τούτῳ τῷ φωτὶ πραγμά-
των, ὃ τοῦ θαύματος! ἐκόπτης καθίσταται, μὴ δια-
ζευγνύμενος ἢ διαζευγνύμενος τῆς τὴν ἀρχὴν συμ-
προηγμένης ὕλης, ὡς οἶδεν ἡ ὁδός· οὐ γὰρ δια-
νοίας φανταστικοῖς ἀνεισι πτεροῖς, ἢ πάντα καθά-
περ τυφλὴ περιπολεῖ, μήτ' ἐπὶ τῶν ἀπόντων αἰσθη-
τῶν, μήτ' ἐπὶ τῶν ὑπεραναβεβηκότων νοητῶν τῆς
ἀκριβοῦς καὶ ἀνενδοιάστου καταλήψεως ἀντιλαμ-
βανομένη, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας ἀνεισιν ἀρρήτῳ Πνεύ-
ματος δυνάμει, καὶ πνευματικῇ καὶ ἀρρήτῳ ἀντι-
λήψει τῶν ἀρρήτων ῥημάτων διακούει, καὶ ὁρᾷ τὰ
ἀθέατα, καὶ τοῦ θαύματος ὅλος τοῦντεῦθεν ἐστί τε
καὶ γίνεται καὶ ἐκεῖθεν ἀπῇ, καὶ τοῖς ἀκαμάτοις ὑ-
μνωδοῖς ἀμιλλᾶται, ἄγγελος ὡς ἀληθῶς ἄλλος ἐπὶ
γῆς Θεοῦ γεγονώς, καὶ δι' ἑαυτοῦ πᾶν εἶδος κτίσεως
αὐτῷ πρᾶσαγαγών, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν μετοχῇ τῶν
πάντων· καὶ τοῦ ὑπὲρ τὰ πάντα δὲ μεταλαγχάνει
νῦν, ἵνα καὶ τὸ τῆς εἰκότος ἀπηκριβωμένον ἦ· διό
φησιν ὁ θεὸς Νεῖλος· Ὅτι νοῦ κατάσασίς ἐστιν ὕψος

νοητὸν οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερές, ὃ καὶ τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπὶ γίνεται φῶς. Ὁ δὲ ἅγιος Διάδοχος τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος συνάψας, ἐν ἐνὶ κεφαλαίῳ τέθηκε γράφων· Δύο ἡμῖν ἡ χάρις ἡ ἁγία διὰ τοῦ βαπτίσματος περιποιεῖται· ὧν τὸ ἐν ἀπείρῳ τοῦ ἐνὸς ὑπερβάλλει· ἀνακαινίζει γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ ὕδατι, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα λαμπρύνει, πᾶσαν τὴν ῥυτίδα τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπορρίπτουσα· τὸ δ' ἕτερον ἐκδέχεται ἵνα σὺν ἡμῖν ἐργάσῃται· ὅτε γοῦν ἄρξεται ὁ νοῦς ἐν πολλῇ αἰσθήσει γεύσασθαι τῆς χρηστότητος τοῦ παναγίου Πνεύματος, τότε ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ἄρχεται ἡ χάρις ὥσπερ ἐπιζωγραφεῖν εἰς τὸ κατ' εἰκόνα τὸ καθ' ὁμοίωσιν· ὥστε ἡ μὲν αἰσθησις αὕτη δηλοῖ ἡμᾶς μορφοῦσθαι τὸ καθ' ὁμοίωσιν, τὸ δὲ τέλειον τῆς ὁμοιώσεως ἐκ τοῦ φωτισμοῦ γνωσόμεθα. Καὶ πάλιν, Τὴν πνευματικὴν ἀγάπην οὐ δύναται τις κτήσασθαι, εἰ μὴ ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ φωτισθεῖν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐὰν γὰρ μὴ τελείως τὸ καθ' ὁμοίωσιν διὰ τοῦ θείου φωτὸς ἀπολαύῃ ὁ νοῦς, πάσας μὲν τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἔχειν δύναται, τῆς δὲ τελείας ἀγάπης ἔτι ἄμοιρος μένει. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ ἀκούομεν λέγοντος· Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ὁρᾷ τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα τὸν κεχαριτωμένον νοῦν ὁμοίαν τῇ ἐπουρανίῳ χροιά, ἥτις Θεοῦ ὑπὸ τῆς γεφυρίας τοῦ Ἰσραὴλ ὠνόμασαι τόπος, ἥνικα ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει. Καὶ πάλιν, Καθαρότης ἐστὶ νοῦς, ἐφ' ἣ διαυγάζει ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς τὸ φῶς τῆς ἁγίας Τριάδος· πανταχοῦ μὲν γὰρ τὸ θεῖον φῶς, ἀλλ' οὐκ ἐπιφανῶς διαυγάζει πανταχοῦ· καὶ ἐν μὲν ἐσιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐπιλάμπει πᾶσιν, οὐδ' αὐτοῖς τοῖς θείοις ὡς θεοειδέσι καὶ λαμπομένοις ἐμφανῶς. Ὡς γὰρ ἐν μὲν ἐστὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, πολλαὶ δὲ εἰσιν ἀκτῖνες, καὶ οὐ πολλαὶ μόνον ἀλλὰ καὶ τρανώτεραι καὶ ἀμαυρώτεραι, κατὰ τὸν λόγον τῆς πρὸς φωτοληψίαν ἐ-

πιτηδείότητος τῶν δεχομένων, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς κατ' ἀμυδρὰν ἐν αἰσθητοῖς εἰκόνα, κατὰ τοῦ ὑπὲρ αἰσθησιν φωτὸς τελεῖται· προσκείσθω δὲ καὶ ἡ τοῦ φωτίζοντος βούλησις ἐνταῦθα· ὁ δὲ κατηξιωμένος τοῦ φωτὸς ἐκείνου νοῦς, καὶ πρὸς τὸ συνημμένον σῶμα πολλὰ διαπορθμεύει τοῦ θείου κάλλους τεκμήρια· χάριτί τε θείᾳ καὶ σαρκὸς παχύτητι μεσιτεύων, καὶ δυνάμιν τῶν ἀδυνάτων ἐντιθεῖς. Ἐντεῦθεν ἡ κατ' ἀρετὴν θεοειδὴς καὶ ἀπαράμιλλος ἐξίς, καὶ τὸ πρὸς κακίαν ἀκίνητον ὅλως ἡ δυσκίνητον· ἐντεῦθεν ὁ διατρανῶν τοὺς τῶν ὄντων λόγους λόγος, καὶ ἀνακαλύπτων οἰκοθεν ἐκ καθαρότητος τὰ τῆς φύσεως μυστήρια, δι' ὧν ἀναλογίας λόγοις πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ φύσιν τὸ διανοούμενον ἀνιμᾶται τῶν πιστῶς ἀκρωμένων, ἦν αὐτὸς ὁ τοῦ Λόγου Πατὴρ ἀλόοις ἐπαφαῖς κατεῖληπεν· ἐντεῦθεν αἱ τε ἄλλαι ποικίλαι θαυματοποιεῖται, καὶ τὸ διορᾷ καὶ προορᾷ, καὶ περὶ τῶν πόρρω που συμβαινόντων ὡς ὑπ' ὀφθαλμοῦς διαλέγεσθαι· καὶ τὸ δὴ μέγιστον, ὡς οὐδὲ περὶ ταῦθ' ὁ σκοπὸς τείνει τῶν μακαριωτάτων ἐκείνων, ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις ὁρώῃ πρὸς ἡλιακὴν ἀκτῖνα, καὶ τῶν ἀερίων ἀτόμων αἰσθάνεται καὶ μὴ τοῦτ' αὐτῷ τυγχάνῃ σκοπός· οὕτως ἐκείνοις ταῖς θείαις ἀκτῖσι καθαρῶς ὁμιλοῦσιν, αἷς φύσει πρόσσεστιν ἡ πάντων ἀποκάλυψις, οὐχὶ τῶν ὄντων μόνων ἡ καὶ γεγεννημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπειτ' ἐσομένων, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς ἀληθῶς ἡ τούτων προσγίνεται γινῶσις, κατὰ ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος· προὔργου δὲ αὐτοῖς ἡ τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφή καὶ σύννευσις, μᾶλλον δὲ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, εἰ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, πρὸς τὸν νοῦν ἐπιστροφή, καὶ ἡ κατ' αὐτὸν τε καὶ Θεὸν ἐνέργεια, δι' ἧς ἐπεσκευασμένοι πρὸς τὸ πρῶτότυπον εὖ διατίθενται, τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος ἐπανθούσης τῆς χάριτος).

Τοιαῦτα τοῦ θεοειδοῦς καὶ οὐρανίου ἐκείνου νοῦ,

καὶ τῆς θείας καὶ σοφῆς ὄντως γλώττης, τὰ περὶ σχολῆς ἱερᾶς καὶ ἡσυχίας καὶ θείου φωτισμοῦ καὶ θεώσεως· περὶ ὧν, τίς ἂν οὕτω ποτὲ θείως ἄγαν καὶ ὑψηλῶς διανοηθεῖη καὶ εἰποι; καὶ αὐτῶν φημι τῶν ὑψηλῶν τε καὶ διαβεβηχότων ἐν θεωρίᾳ καὶ πείρᾳ καὶ πάθει μακαρίων τῶν τοιούτων ἐσχηκότων τὴν γνῶσιν; ὥς μὲν σύμφωνα διὰ πάντων τοῖς τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν συγγράμμασί τε καὶ λόγοις, τὸ ἀναντιρρήτόν τε καὶ ἀσφαλὲς ἐν ἅπασιν ἔχοντα· ὅτι δὲ καὶ παθῶν ὁ μέγας καὶ πράξει καὶ ἐνεργείᾳ, κάλῳς ἐκεῖνα τὰ θεῖα τε καὶ ὑπερφυᾶ μνηθεῖς, οὕτω τῆς χρείας καλούσης, χρόνοις ὕστερον οὐκ ὀλίγοις, καὶ περὶ τὸ λέγειν ἤλθε ταῦτα καὶ γράφειν, καὶ αὐτόθεν μὲν τοῖς γε νοῦν ἔχουσι γνῶριμον· οὐδὲ γὰρ ἀνθρωπίνης τὰ τοιαῦτα ποτ' ἂν εἴη σοφίας καὶ λόγου καὶ νοῦ· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· εἰ μὴ καὶ τὰς πυγολαμπίδας τις ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν ἀφθόνως ἀντιτιθεῖη, καὶ ταῖς οὐρανίαις βρονταῖς τὰ τῶν χαλκοτύπων τε καὶ δρυτόμων, μᾶλλον δὲ τῶν κρουμάτων ἐκείνων τὰ ἐσχατὰ ἀπηχήματα, δηλώσει γε μὴν δι' ὀλίγων καὶ τὰ νῦν ῥηθησόμενα, ἵν' ἡ τὸ δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ γνῶριμον κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν κλάδων καλῶς τὰ τῆς ῥίζης διαγινώσκηται.

Ἐσπέρα μὲν ἦν ἡ τοῦ μεγίστου καὶ μουσικοῦ Δείπνου καὶ τῶν κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου παθῶν· τῆς δὲ τελετῆς ἐκείνων μεγαλοπρεπῶς τελουμένης, ὡς ἔθος παρὰ τῇ Λαύρᾳ, καὶ Γρηγόριος τῆς πανυγίῃς ῥεως καὶ τῶν ὕμνων ἦν κοινωνῶν τοῖς προὔχουσι τῶν ἄλλων, καὶ συμπράττων ἅμα καὶ συνεισάμενος, καὶ τῇ παρουσίᾳ πῶς ἂν εἰποῖς κοσμῶν ἐκεῖνον τὸν σύλλογον· ἀλλ' οἷα φιλεῖ συμβαίνειν, τῶν συνισταμένων τινὲς οἷονεῖ τινα λήθην σχόντες τῶν τελουμένων, τῶν τε μεγάλων ἐκείνων καὶ θαυμασιῶν ὧδων, καὶ ἐφ' ᾧ δὴ καὶ συνήεσαν, εἰς ὁμιλίας τὰς προστυχοῦσας ἐξέδωκαν· ἑαυτοὺς, καὶ τοῦτο πέρα

τοῦ μέτρου καὶ καθ' ὑπερβολὴν, εἰ γε καὶ μέτρον ὅλως ἔστιν τοῖς τοιοῦτοις εἰπεῖν. Δυσχεραίνει πρὸς ταῦτα κατὰ τὸ εἶδος ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος· καὶ ἐπεὶ λέγειν τε πρὸς ἐκείνους καὶ τὴν ὁμιλίαν ἐπέχειν οὐκ ἐδόκει, καὶ ἐκείνων ἅμα καὶ τῆς ὑμνωδίας ἀποστήσας τὸν νοῦν, πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει συνήθως, καὶ δι' ἑαυτοῦ πρὸς Θεόν· καὶ αὐτίκα φῶς αὐτὸν ἀνωθεν περιλάμπει θεῖον, καὶ ταῖς ἀκτῖσιν ἐκείναις καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ἅμα καὶ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς φωτισθεῖς, τὸ μετ' ἐνιαυτοὺς οὐκ ὀλίγους ἀποβησόμενον ὡς ἤδη παρὸν ἐναργῶς ὁρᾷ· ὁ γὰρ τὴν τῆς Λαύρας οἰκονομίαν ἐγχεχειρισμένος τὸ τηνικαῦτα Μακάριος ἐκ δεξιῶν αὐτῷ συνεστῶς, οὐ τὸ κοινόν τε καὶ σύνηθες φέρων ἐφαίνετο σχῆμα, ἀλλ' εἰς Ἀρχιερέας ἐδόκει τελεῖν, καὶ κατ' ἐκείνους ἐστάλθαι, καὶ τὸ σύμπαν ἀρχιερατικῶς ἱστασθαι· ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον ὕστερον ἐκβάν καθωράθη, δέκα πρὸς τῷ ἐνὶ παριόντων ἐνιαυτῶν, τοῦ ῥηθέντος δηλαδὴ Μακαρίου, μετὰ τὴν τῆς Λαύρας ἀρχὴν τε καὶ προσασίαν, τοῦ τῆς ἡμετέρας Θεσσαλονίκης ἀρχιερατικῶς ἐπιβάντος θρόνου, καὶ μετὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ζωὴν καταλύσαντος. Ἡύχετο ὑπὲρ αὐτοῦ ποτε καὶ τῶν συνόντων ὁ θεῖος Γρηγόριος, ἡ δ' εὐχὴ πρὸς τὴν Παρθένον καὶ Θεοτόκον τὴν συνήθη κυβερνητὴν καὶ σώτειράν ἦν· ὥστε καὶ τὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγωγῆς τε καὶ πορείας αὐτοῖς ἀπρόσκοπα θεῖναι, καὶ τὰ τῆς σωματικῆς ἀναγκαῖα χρείας εὐπόριστά τε καὶ ῥάδια, ὡς ἂν μὴ τῶν τοιούτων ἀπόρως ἔχοντες ἀναγκάζοιντο περὶ τὴν αὐτῶν συλλογὴν ἀσχολεῖσθαι, τὰ πνευματικὰ καὶ ἀναγκαιότερα προϊέμενοι· ἐν τούτοις μὲν τὰ τῆς προσευχῆς· Ἡ δὲ τῶν πάντων Δέσποινα, καὶ αὐτὴν ὡς ἂν εἰποι τις τῷ περιόντι τῆς προνοίας φθάνουσα τὴν εὐχὴν, ὑπαρ εὐθὺς ὑπ' ὅψιν ἐκείνῳ παρίσταται, σεμνῶς οὕτω καὶ παρθενικῶς ἐσταλμένη, καθ' ἣ δὴ καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἀκριβεῖς εἰκόνες αὐτὴν φέρουσι· καὶ πρὸς

τὸς ἐπομένους ἐπιστραφεῖσα· πλείστοι δ' ἐδέχοντο εἶ-
ναι καὶ τῶν ἐπιφανῶν· Πάντων ἔφη τῶν πρὸς χρείαν
ἐπιτηδείων ὑμεῖς ἀπὸ γε τοῦ νῦν τῷ τε Γρηγορίῳ
καὶ τοῖς συνοῦσιν οἰκονόμοι τε καὶ διανομεῖς γίγνε-
σθε· καὶ ἡ μὲν οὕτως ἐν βραχεὶ τὴν ἱεράν εὐχὴν
ἐκείνην καὶ τὴν δωρεάν ἐκπληρώσασα, πρὸς ἑαυτὴν
ἐπανήει· ἐξ ἐκείνου δ' ὁ ἱερός Γρηγόριος ἔλεγε πρὸς
ἡμᾶς τὰ τῆς σωματικῆς χρείας ἡμῖν ἀκονιτὶ πάντα
προσῆν, ὅπου περ ἂν ἐτύχομεν διατρίβοντες. Δύο
μὲν ἔτη παρήει τῷ μεγάλῳ ἐν τούτοις γε ὄντι καὶ
παροικοῦντι τὸ ῥηθὲν φροντιστήριον· τοῦ δὲ τρίτου
παρόντος, ἰδιάζων αὐτόθι ποτὲ συνήθως, καὶ Θεῷ
διὰ νοερᾶς ἡσυχίας καὶ προσευχῆς προσέχων τὸν
νοῦν, ἔδοξε μὲν πως καὶ πρὸς ὕπνου τινὰ σκιάν ἐλ-
θεῖν· ὁ δὲ καὶ ὄψιν αὐτῷ τοιαύτην εὐθύς ὑποδεί-
κνυσι. Σκευὸς ἐδόκει τι κατέχειν ἐν χεροῖν πλήρες
γάλακτος, τὸ δ' ἀναβλύζειν ὥσπερ αἰφνης ἀρξά-
μενον ἐξέρρει τε καὶ ὑπερεχεῖτο τοῦ σκεύους· εἶτα
καὶ εἰς οἶνον κάλλιστόν τινα καὶ ἀνθοσμίαν δόξαν
ἀθρόον μεταβαλεῖν, οὕτω δαψιλῶς κατὰ τῶν ἱμά-
τιων ἐχεῖτο καὶ τῶν χειρῶν, ὡς καὶ διάβροχα ταῦτα
θέσθαι, καὶ τῆς εὐωδίας τῆς οἰκείας μεστά· ἐφ' ᾧ
καὶ μᾶλλον ἡδομένῳ μοι φησὶ πῶς ἂν εἴποις καὶ
χαίροντι, τῶν ἐπιφανῶν τις ἀνὴρ ἐπιστάς πλήρης
φωτός· ἵνα τί φησι τοῦ θαυμαστῶς ἀναβλύζοντος
οὕτως ἰεοῦ τουτοῦ πόματος καὶ τοῖς ἄλλοις οὐ
μεταδίδως, ἀλλ' ἔἰς οὕτως ἐκχεῖσθαι μάτην; οὐκ
οἶσθα Θεοῦ δῶρον ὃν τοῦτο, καὶ ὡς οὐκ ἐκλείψει
βρύον οὕτως καὶ ἀναδιδόμενον; ἐμοῦ δὲ τὴν τε
ἑμαυτοῦ πρὸς γε τὸ διανέμειν ἀσθένειαν, καὶ τὸ
μηδὲ παρῆναι νῦν τοὺς τῶν τοιούτων ἐφιεμένους
προβαλλομένου, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πάρεισιν οἱ τοῦτ'
ἀξίως ἐπιζητοῦντες αὐθις φησὶν ἐκεῖνος, ἀλλὰ σὲ
τὸ σαυτοῦ δεῖ ποιεῖν τέως, καὶ μὴ κατολιγωρεῖν τῆς
διανομῆς ἧ περ ἔφην, τῆς γε μὴν ἀπαιτήσεως τῷ
δεσπότῃ παραχωρεῖν· οἶσθα καὶ γὰρ ἀκριβῶς πάν-

τως καὶ τὴν ἐντολὴν καὶ τὸ τάλαντον, καὶ τὴν
καταδίκην τοῦ τῆς ἐμπορίας καταραθυμήσαντος
δούλου, καὶ μὴ κατὰ τὸ δεσποτικὸν ἐργασαμένου
πρός·αγμα. Εἴτ' ἐκεῖνος μὲν ὁ λαμπρὸς φησὶν ἔδοξεν
ἀπιέναι· ἐγὼ δὲ καὶ τὴν σκιάν ἐκτιναξάμενος ἐκεί-
νην τοῦ ὕπνου, τὴν τε νύκτα πᾶσαν ὁμοῦ καὶ τῆς
ἡμέρας τὸ πλείστον ἐκαθήμην ἐκεῖ, τῷ θεῷ φωτὶ
πλουσίως ὅλως περιλαμβόμενος.

Ταῦτα πρὸς τὸν φίλον ἅμα καὶ φαττητὴν, τὸν ἱε-
ρόν φημι Δωρόθεον, ὁ θαυμαστός Γρηγόριος ἔλεγεν
ὑστερον, ἥνικα δὴ καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους
περὶ τῶν θείων δογμάτων λόγους ἐκτίθεσθαι ἤρξατο,
τοῦτ' αὐτὸ κρίνων ἐκεῖνος αἰνίττεσθαι τὴν ἀπὸ γά-
λακτος εἰς οἶνον τοῦ ἱεροῦ πόματος ἐκείνου μεταβο-
λὴν, τὴν ἀπὸ τοῦ ἡθικοῦ δηλονότι καὶ ἀπλοῦ, πρὸς
τὸν δογματικόν τε καὶ ἄνω βεθηκότα τοῦ λόγου με-
τάθεσιν. Τί τὸ ἐξῆς; πείθεται τοῖς θείοις χρησμοῖς
ὁ σοφὸς ἐξ ἐκείνου, καὶ τὸ νοητὸν ἅμα τῷ αἰσθητῷ
διανοίξας στόμα, τοῦ ἀνωθεν ἐλκυσθέντος μεταδι-
δόναι πᾶσιν ἀφθόνως ἀρχεται Πνεύματος, λόγους
ἀντικρυς προφέρων Θεοῦ λόγους, οὓς οὐδ' ἂν εἰς
οἶμαι τῶν πάντων ὑπογράφη ποτὲ τῷ λόγῳ, κἂν ἡ
δέκα μὲν γλῶτται, τὸσαῦτα δ' εἶεν αὐτῷ εἴδη καὶ
καὶ χεῖρες κατὰ γε τὸ τίσιν εἰρημένον, εἰ μὴ πάλιν
αὐτὸς οὗτος καὶ οἱ ἐκείνου θεοὶ καὶ σοφοὶ λόγοι
καὶ τὰ πυκτὰ, ἅπερ ἡμῖν ἀντ' ἐκείνου μεγάλης δια-
νοίας τε καὶ φωνῆς καλῶς καταλέλειπται· ἀ δὴ
καὶ βλέποντες πάνθ' ὁμοῦ καὶ ἀκούοντες οἱ τότε
τὸν ἱερόν παροικοῦντες Ἀθῶν, καὶ μάλιστα ὅσοις
μετὰ τοῦ χρόνου καὶ πολλῶν ἦν ἐπανθοῦν φρόνημα,
καὶ τῆς καλῆς ἡσυχίας καὶ τῶν ἰσῶν ἐτύγχανον ἐ-
ρασταί, καὶ θεῖον τε χρῆμα καὶ ὑπερφυῖες τὸ κατ' ἐ-
κείνον ἡγοῦντο, καὶ καθ' ὑπερβολὴν τὸν ἐγκεχυμέ-
νον αὐτῷ τῆς χάριτος ἐξεπλήττοντο θησαυρόν·
ἀλλὰ τε πολλὰ λόγου καὶ μνήμης ἀξία κατ' ἐκεῖνον
πρὸς πάντας λέγοντες ὁσημέραι, καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ

θαυμαστοῦ πατρὸς Ἰσαὰκ προσφυῶς προστιθέντες ἐκεῖνο, τούτῳ γε πρὸ τῶν ἄλλων πάντων κατ' ἐκείνους προσήκον, τὸ, Ἄνθρωπον ταῖς μὲν ἀρεταῖς διαλάμποντα, ἀνθρώποις δὲ εὐτελεῖ φαινόμενον, καὶ φωτεινὸν μὲν τῷ βίῳ, σοφὸν δὲ τῇ γνώσει καὶ ταπεινὸν τῷ φρονήματι, τίς τεθέαται; τοῦτον αὐτὸν καὶ οὐκ ἄλλον ἀντικρυς εἶναι διατεινόμενοι, τὸν ὑπ' ἐκείνου τοῦ μεγάλου τῷ λόγῳ διατυπούμενον, καὶ μετὰ πολλῆς οὕτω τῆς ἐρεύνης τε καὶ διαπορίας διὰ γε τὴν σπάνιν τῶν τοιούτων ἐπιζητούμενον.

Τοῖς θείοις ἐκείνοις χρησιμοῖς, καὶ τῷ ἐνοικοῦντι Πνεύματι Γρηγόριος ἀγόμενος ὁ σοφός, μετὰ τοῦ διὰ γλώττης, ἧ περ ἔφημεν, θαυμαστοῦ λόγου, καὶ τοῦ γράφειν ἐνταῦθα καὶ λογογραφεῖν θαυμαστῶς ἀρχεται· καὶ πρῶτος μὲν ὁ ἐπὶ τῷ θεσπεσίῳ πατρὶ Πέτρῳ λόγος αὐτῷ συντάττεται· ἡμεδαπὸς ὁ καρπὸς οὗτοσι καὶ ἐγχώριος, καὶ τοῦ ἱεροῦ Ἄθω καὶ τῆς ἐνταῦθα μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς διατριβῆς τε καὶ πολιτείας φέρων τὸ πρόσημα· δεύτερος δ' ἐπὶ τούτῳ, ὁ ἐπὶ τῇ τῶν νομικῶν ἀδύτων ἱερᾷ εἰσόδῳ καὶ τῷ αὐτόθι θεοειδεῖ βίῳ τῆς Θεομήτορος· ἐπειδὴ γέ τινας ἔγνω τότε παραληροῦντας ἐκεῖ, καὶ γλώττῃ θρασεῖα καὶ ἀμαθεῖ τοῖς μυστηρίοις ἐκείνοις ἐπηρεάζειν τολμήσαντας· ἄλλα τε πλεῖστα πρὸς τούτοις λόγου καὶ μνήμης ἱερᾶς ὄντως ἄξια.

Ἄλλ' ἐπεὶ τὸν οὕτω καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ τοῖς τοῦ Πνεύματος ὑψηλοῖς χαρίσμασιν ὑπερφυῶς διαλάμποντα, καὶ πάντας ὑψηλῶς ἐξιστάντα, καὶ πᾶσιν ἐπωδῶν φίλτροις πάντας ἀναδησάμενον, οὐκ ἦν ἐν ἀναχωρήσει καὶ γωνίᾳ καθῆσθαι, οὐδ' ὑπὸ τὸν τῆς σιωπῆς μόδιον τὸν τοῦ λόγου διαφανῆ πυρσὸν καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ πολὺ κρύπτεσθαι· τοῦτο καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἐκεῖνος χρησμὸς ἐκέλευσεν ἀντικρυς, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε, τί γίνεται; ψῆφος αὐτὸν εἰς προστασίαν ἀνδρῶν μο-

ναστῶν προκαλεῖται κοινῇ, τοῦ τε κινῆσαι πάντας μόνος καὶ προσάγει τοῦ Ὁρῶς φημί, καὶ τῶν ἐν ἐκείνῳ ἀρετῇ προσχόντων καὶ χρόνῳ· ὁ δὲ πείθεται ταῖς ἀνωθεν μᾶλλον ἢ ταῖς ἀνθρωπείαις ψήφοις ἀγόμενος· ἐκεῖ δὲ γενόμενος, καὶ τῆς καθέδρας καὶ τῆς προστασίας ἐπειλημμένος τῶν ἀδελφῶν, εἰς διακοσίους ἀριθμουμένων· ἀλλὰ παρίτωσαν νῦν οἱ τῆς Ἀποστολικῆς ἐκείνης προστασίας τε καὶ ὁδηγίας πεπειραμένοι, καὶ διηγήσθωσαν οἷος ἐκεῖνος ἐργοῖς τε καὶ λόγοις περὶ τὴν τῶν ψυχῶν οἰκονομίαν καὶ κυβέρνησιν ἦν· ἀπλοῦς τὸ ἦθος, ἐλεύθερος τὴν γνώμην, τὴν ὁμιλίαν ἡδύς, εὐπρόσιτος τοῖς σπουδαίοις καὶ ταπεινός, ὑψηλὸς καὶ ἀπαραχώρητος τοῖς ῥαθύμοις καὶ καταφρονηταῖς, συγγνώμων τοῖς ἐξ ἁμαρτίας καλῶς ἐπιστρέφουσι, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν μεταμέλειαν τοῖς πλείστοις ἐργοῖς τε καὶ λόγοις καθ' ἐκάστην αὐτὸς ἐμποιῶν, καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πάντας ἀναλόγως ἔλκων πρὸς ἀρετὴν· ἴσασιν οἱ βαρυτάτων παθῶν καὶ δεσμῶν ἁμαρτίας χρονίων, καὶ τῆς ποικίλης τῶν δαιμόνων ἐνεργείας καὶ μηχανῆς, ταῖς ἐκείνου διδασκαλίαις καὶ ταῖς εὐχαῖς παρὰ πάσας ἐλπίδας ἀπαλλαγέντες, καὶ παράδειγμα μετανοίας καινὸν τοῖς πᾶσι γενόμενοι. Τὰς δὲ συνεχεῖς καὶ παντοδαπὰς ὁμιλίας τε καὶ διδασκαλίας, καὶ τὸ χρυσοῦν ἐκεῖνο καὶ ἀκάθεκτον ρεῦμα τοῦ λόγου· τὴν δὲ περὶ τὸν θεῖον νεῶν καὶ τοὺς ὑπηρέτας καὶ ὑμνωδοὺς ἐκείνου σπουδὴν καὶ φιλοκαλίαν· τὰς δὲ μουσικὰς τῶν ὑπερφυῶν καὶ ὑψηλοτάτων ἱερουργίας καὶ τελετάς· ἔτι τε τὴν εὐχοσμίαν περὶ τὸ ἱερὸν βῆμα, καὶ τὴν τῶν εἰς ἱερέας τελούντων ἐπιμέλειαν καὶ ἀνάβασιν, ἣν ἐκεῖνος καὶ μόνον ὁρῶμενος ἐν τῷ τὰ θεῖα καὶ μυστικὰ τελεῖν ὑπερφυῶς τοῖς κοινωνοῖς ἐνεποίει, τί χρὴ καὶ λέγειν; ὅπου γε καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην προστασίαν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ ἀνδρός, οὐδὲ

παραμένειν, οὐδὲ παροικεῖν τὴν Μονὴν ἐκείνην ἐτι τὸ παράπαν ἡξίεν; ἀλλ' οἱ μὲν πρὸς ἡσυχίαν καὶ ἀναχώρησιν, οἱ δ' εἰς ὑποταγὴν ἀκριβεστέραν καὶ ἀσκησιν, οἱ δὲ καὶ ταῖς ἀκροτάταις ἐρήμοις ἐξέδωκαν ἑαυτοὺς, ἐπειδὴ τὸ συνεῖναι τῷ σοφῷ διδασκάλῳ καὶ ὁδηγῷ διὰ παντὸς τοῖς πᾶσιν οὐκ ἦν, ὅπερ δὴ καὶ ἐβούλοντο· ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν τὰ καθόλου ὅσον ἐπιδειξάι φημι.

Δεῖ δὲ καὶ τινων τῶν ἀπὸ μέρους μνησθῆναι κἀνταῦθα δυοῖν ἢ τριῶν, ὧν περ Θεὸς θαυματουργῶν αὐθις δι' ἐκείνου ἐνήργησε. Μοναχὸς τις ἦν ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου ταύτῃ Μονῇ· οὕτω καὶ γὰρ ἐκεῖνοι προσαγορεύουσιν, οὐκ οἶδα πότερον, ἐκ τοῦ οἰκιστοῦ, ἢ ἐκ τῆς θέσεώς τε καὶ ξυνοικίας, ἢ καὶ πόθεν ἄλλοθεν. Ἦν τοιγαροῦν ἐκεῖνος εὐλαβὴς τε καὶ φιλομαθὴς καὶ σπουδαῖος καὶ τῶν ἐξυπηρετούμενων τῷ θεῷ νεῶ, Εὐδόκιμος τοῦνομα· τούτῳ περὶ τὴν νοερὰν σπουδάζοντι προσευχὴν, καὶ νοῦν ἐπιμελουμένῳ τηρεῖν, ἀπάτην ἐξ ἀπροσεξίας ὁ κοινὸς πολέμιος ἐμβαλὼν, καὶ φάσματά τινα καὶ εἰκόνας ἀπατηλάς τε καὶ ψευδεῖς παραδείξας, καὶ πείσας ὡς ἱεροῖς τουτοιῖσι προσέχειν, κατὰ μικρὸν πολὺ τοῦ προσήκοντος ἀπεπλάνησε, καὶ μικροῦ γ' ἂν καὶ τοῦ πεφυκότος ἐξέστησε, καὶ Θεοῦ διέβρηξε παντελῶς, εἰ μὴ Γρηγόριος μετὰ τῆς θείας ἐκείνης σεφίας καὶ τῶν τοῦ Πνεύματος φαρμάκων παρῆν· εἰ γὰρ καὶ ταύτην ὁ πονηρὸς τὴν μεγάλην τοῦ Πνεύματος φαρμακείαν φθάσας ταῖς παρ' ἑαυτοῦ μηχαναῖς ὡς ὤετο, καὶ τὸν Εὐδόκιμον πρὸς τοῖς ἄλλοις χάκιστα μυσταγωγήσας χάκεῖνα καὶ πείσας, ὡς εἶη μὲν ἐν λόγοις μέγας τις καὶ θαυμαστὸς ὁ Γρηγόριος, τῆς δ' αὐτοῦ μουσικῆς θεωρίας καὶ ἀρετῆς τὸ παράπαν ἀμαθὴς τε καὶ ἄγευστος· ἄθεν οὐδ' εἰσάπαν ἐκείνῳ καὶ τῆς ἐκείνης δεῖν εἶναι προσέχειν, οὐδ' ὑπέκειν ἐν γε τοῖς τοιούτοις ὡς ἔτυχεν· ἀλλ' ὁ σοφὸς καὶ ταύτην τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐξορίζει τὴν

πλάνην μετὰ τῆς προκατασχούσης ἀπάσης, τῷ σοφιστῇ τῆς κακίας ἑαυτὸν ἀντιστήσας κατ' ἐκείνης πολυειδῶς· νῦν μὲν ἱεραῖς διδασκαλίαις καὶ πατρικοῖς νόμοις καὶ εἰσηγήσεσι· νῦν δὲ μυστικαῖς εὐχαῖς τε καὶ δάκρυσι, καὶ πρὸς τούτοις ταῖς κοιναῖς ὑπὲρ τοῦ νοσοῦντος τῆς Ἐκκλησίας εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν, ὧν αὐτὸς καὶ δημιουργὸς καὶ πρῦτανις ἦν, ἕως εἰς τέλος τὴν δαιμονικὴν ἐνέργειαν πᾶσαν ἀπελάσας ἐκείθεν, οὐχ ὕγιᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ δόκιμον, ἢ εὐδοκιμοῦντα φερωνύμως ἀπειργάσατο τὸν Εὐδόκιμον, τῇ μεγάλῃ τοῦ Πνεύματος ἐνέργειᾳ καὶ χάριτι.

Σπάνις ἦν ἐλαίου τοῖς μοναχοῖς· ὁ δὲ μέγας τουτ' αὐτὸ παρ' ἐκείνων ἀκηκῶς, καὶ τὸ τοῦ πράγματος λογισάμενος ἀναγκαῖον, παρὰ τὸ ταμεῖον ἀγειν ἐκέλευεν· εἰσιὼν τοιγαροῦν, καὶ τῷ ἀγγεῖῳ τοῦ ἐλαίου μετὰ πίστεως παραστὰς, καὶ Θεὸν καλέσας τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πάντα παράγειν ὑπερφῶς μόνον δυνάμενον, καὶ χειρὶ καὶ τύπῳ σφραγίσας Σταυροῦ, τὸν τῆς Σαραφθίας ἐδείκνυ καμπάκην ἐκεῖνον ἀντικρυς, οἷά τις νέος Ἡλίας τοῖς μοναχοῖς· οὐ γὰρ ἐξέλιπεν ὁ τοῦ ἐλαίου κἀνταῦθα πίθος ὥσπερ κἀκεῖ παρ' ὅλον φημί τὸν ἐνιαυτὸν, καὶ τοι γε καὶ χειρὶ πλουσία παρὰ τε τοῦ μεγάλου καὶ τῶν μοναχῶν τοῖς ἐντός τε καὶ τοῖς ἐκτός ἐξαντλούμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τὰς ἐλαίας μὴ πρὸς καρποῦς ἐρρῶσθαι αἴτιον εἶναι τῆς τοῦ ἐλαίου ἐνδείας ἐμάνθανε, καὶ παρὰ τὸν ἐλαιῶνα σὺν γε τοῖς πρεσβυτέροις ἔρχεται καὶ τοῖς μοναχοῖς, καὶ ἐλθὼν ἐπεύχεται, κατασφραγίζει τὰ δένδρα τύπῳ Σταυροῦ, ἀγιάζει πάντα τὸν χῶρον ἐκεῖνον λιταῖς ἱεραῖς καὶ δεήσεσι καὶ ραντισμῷ θείων ὑδάτων, εἶτα καὶ διδάξας ὡς ἔθος τὰ ἱερά, καὶ τὴν ψυχικὴν μάλιστα νοουθετήσας ἀκαρπίαν ἐκφεύγειν, ἅτε δὴ τῇ ἀξίνῃ καὶ τῷ πυρὶ προσήκουσαν μᾶλλον, κατὰ

τὸν τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ καὶ Προδρόμου δηλαδὴ λόγον, εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸ φροντιστήριον ἐπανέρχεται· καὶ τῆς ὥρας ἐπιστάσης, ὡ τοῦ θαύματος! τὰ πολλοῖς ἤδη χρόνοις οὐκ ἐβρώμενα φυτὰ πρὸς καρπὸς, γόνιμα παρ' ἐλπίδας γε πάσας καὶ καρπῶν καθωρᾶτο μεστά· ἵνα δὲ καὶ λαμπρότερον εἴη τὸ θαῦμα, καὶ ἡ ἐνεργοῦσα παρὰ τῷ Γρηγορίῳ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ δύναμις, ἐκεῖνα τῶν δένδρων μᾶλλον ἐφαίνετο βριθόμενα τοῖς καρποῖς, ὅσοις ἡ διερχόμενος ἐκεῖνος προσήγγισεν, ἡ διαλεγόμενος παρ' ἐκείνοις ἔστη, ἡ καὶ καθήμενος ὑπὸ τὴν σκιάν.

Ἄλλὰ καιρὸς ἂν εἴη λοιπὸν, καὶ τὴν πρὸς τὰς καινὰς αἵρέσεις μάχην ἐκείνου, καὶ τοὺς μεγάλους ὑπὲρ τῆς θείας χάριτος ἀγῶνας, καὶ τὰ μακρὰ παλαίσματα καὶ τοὺς ἀθλους, καθ' ὅσον ἂν οἶοι τε ὤμεν τῷ λόγῳ διαλαβεῖν· πᾶσι μὲν ἐγνωσμένα καὶ πανταχοῦ διαθρυλλούμενα καὶ περιφερόμενα, καὶ οἰκεῖοις καὶ ἀλλοτρίοις, καὶ τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς πόρρω, καὶ ὅσους τὸ τῆς διδασκαλίας ἐκείνου κράτος καὶ ὁ λόγος καὶ τὰ σεπτὰ ταῦτα καὶ θεόπνευστα περιέλαβε γράμματα· πλὴν ὅσον ἀναλαβεῖν καὶ ἡμᾶς καθ' ὅσον οἶον τε τῷ λόγῳ, καὶ τὰ καιριώτερα πρὸς ἀνάμνησιν ἀγαγεῖν· εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνου προστασίας τε καὶ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἔργον εἴπερ τι, τὸ καὶ διαχειρίσαι φημί δυνηθῆναι τὸν λόγον, καὶ κατ' ἐκείνου δηλαδὴ γνώμην διαθέσθαι τὰ πράγματα, καὶ οὕτω γε μὴ διαμαρτεῖν τοῦ προσήκοντος· ἐπεὶ καὶ τοῦτ' αὐτὸ προὔργου μοι δοκεῖ πεφυκέναι τῶν ἄλλων, οὐ τὸ τί λέγειν εὐρεῖν, ἀλλὰ τὸ τί παραλιπεῖν μᾶλλον εὐκαίρως, καὶ μὴ δι' ἐκείνου τῷ παντὶ δόξαι λυμήνασθαι.

Εἶχε μὲν αὖθις ἡ μεγάλη Λαύρα τὸν μέγαν Γρηγόριον, τῆς μὲν προστασίας ἐκείνης καὶ τῆς Μονῆς ἀποστάντα ταχέως, πρὸς δὲ τὴν φίλην ἡσυχίαν καὶ τὸ φροντιστήριον ἀπὸντα, τῷ τῆς σχολῆς τε καὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἔρωτι· ἐπεὶ καὶ τὰ τῆς σωμικῆς ἐ-

ξως ἤδη Θεοῦ συναιρομένην κρείττονως ἔσχεν αὐτῷ, καὶ τὰ τοῦ ἥπατος ὑπενόσει κακὰ, καὶ οὐ καθεῖλκε πρὸς ἱατρείας τε καὶ τροφὰς ἅς περ ἐρημία καὶ ἀναχώρησις πορίζειν οὐ πέφυκε, καθάπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον. Ὁ δ' ἐκ Καλαβρίας Βαρλαάμ, ἄρτι τότε πρῶτως τῇ Ῥωμαίων ἐπὶ κακῷ τῆς ἰδίας κεφαλῆς, καὶ δὴ καὶ τῶν αὐτῷ πειθομένων ἐπιδεδημηκῶς, καὶ τὸν φιλόσοφόν τε καὶ μοναχόν, καὶ πρὸ τούτου τὰ τῆς ὀρθῆς δόξης καὶ τὴν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας συμφωνίαν ὑποκρινόμενος, καὶ πρὸς τὰς ὁμογενεῖς Λατίνους δογματικῶς ἄρχεται γράφειν, καὶ λογικῶς ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως διαλέγεσθαι, τῇ τῶν καθ' ἡμᾶς θεολόγων δῆθεν συνιστάμενος δόξῃ, καὶ τοῦ τῆς πίστεως ὁρου καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ λόγων ὑπερμαχῶν· τὸ δὲ ἄρα σόφισμα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μᾶλλον ἦν ἐναργές, καὶ δέλεαρ κατὰ τὸν εἰπόντα τοῖς ἀπλουστέροις τῷ τῆς δυσσεβείας χαλκῷ περικείμενον. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὸν τῆς θεολογίας στῦλον, τὸν τῆς ἀνω σοφίας μύστην τε καὶ μυσταγωγόν, τὸν θεῖον φημί Γρηγόριον ἐδυνήθη τὰ τοιαῦτα λαθεῖν· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλὰ καὶ ἀνετάζει λαβὼν μετὰ χειρας, καὶ διαγινώσκει καὶ δικάζει καλῶς, καὶ δείκνυσι τὸν πεπλασμένον ἐν τοῖς γράμμασιν ἑλεγχον, δόλον κατὰ τῆς ἀληθείας σαφῇ· τῶν γὰρ Λατίνων, ὡς ἅπαντες ἴσμεν, ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσει δύο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκη· θεότητος εἰσαγόντων ἄρχας, τὸ ἄτοπον ὁ Βαρλαάμ ἐξελέγχων δῆθεν, κακῷ τὸ κακὸν ἰώμενος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ἐφαίνετο, κατὰ δὲ τινα τρόπον εἰ καὶ μὴ κατ' ἐκείνους καὶ αὐτὸς τὸ ἄτοπον συγχωρῶν· καὶ τὰς μὲν κατὰ τῶν αἵρέσεων συλλογιστικὰς ἀποδείξεις τῶν σοφῶν θεολόγων παραγραφόμενος, τοὺς δὲ τῶν Ἑλλήνων σοφούς Ἀριστοτέλην φημί καὶ Πλάτωνα, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτοὺς συνεδρίου Θεοῦ τινὰς καὶ παρὰ Θεοῦ πεφωτισμένους ἀποκαλῶν· πρὸς δὲ τοὺς τοιούτους

κατὰ τῆς εὐσεβείας φληνάφους, λόγους ὁ γενναῖος ἀντιστήσας Γρηγόριος ἀξίους ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας ὑπὲρ ἧς καὶ ὁ λόγος, καὶ τῇ μὲν δεδοκῶς τὸ κράτος, τὸ δὲ ψεῦδος ἐξελέγξας περιφανῶς, οὕτω τὸν ἀντίπαλον ἄρτι πρῶτως ἐπισκᾶται καθ' ἑαυτοῦ, ἢ μᾶλλον τὸν κεκρυμμένον ἀνακαλύπτειν ἄρχεται δόλον ἐκείνου καὶ τὴν ὑπόκρισιν· καὶ γίνονται προαγῶνες οἶονεὶ τῶν μελλόντων ταῦτα τῷ Γρηγορίῳ, καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μεγίστων ἐς ὕστερον ἀθλῶν καὶ τῆς ἐνστάσεως.

Βραχύ τι τὸ μεταξὺ, καὶ πρὸς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσιν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Βαρλαάμ ἀπὼν, ἐνταῦθα τῆς κακουργίας μετὰ τοῦ προσωπείου καὶ τῆς προσποιήσεως ἄρχεται. Τῶν γὰρ καθ' ἡσυχίαν καθημένων, καὶ νοερὰν προσευχὴν τε καὶ νῆψιν ἀσκούντων, τοῖς ἀπλούς-έροις δολερῶς προσιῶν, τὸν μαθητιῶντα καὶ φίλον ἐν προσχήματι ταπεινώσεως ὑποκρίνεται, καὶ βραχεία τε τῶν περὶ νοερᾶς προσευχῆς εἰσαγωγικῶν τε καὶ προτελείων ἰδιωτικῶς οὕτως καὶ ἀπλῶς παρ' ἐκείνων ἀκούσας, ἐπεὶ μὴ μαθεῖν, ἀλλὰ κακουργῆσαι τε καὶ διαβαλεῖν τὸ προκείμενον ἦν αὐτῷ, κατὰ τοὺς ἀναιδεῖς κύνας τὸν ὑγιᾶ λόγον σπαράζας τε καὶ κατατεμῶν, καὶ τὰ τούτου μέρη καὶ μόρια κακῶς τοῖς ὁδοῦσι φέρων ὥσπερ ἐμπεπηγότα, κατὰ τῶν διδασκάλων ἀθρόον καὶ τῆς θείας ἐκείνων ἐπιστήμης, τῆς ἱερᾶς φημι προσευχῆς καὶ μυστικῆς θεωρίας χωρεῖ, αἰρετικὸς φεῖ! τοὺς ἰδίους μυσαγωγῶς καὶ τῶν ἱερῶν ἐπόπτας ἀναισχύντως ἀποκαλῶν. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπὶ τισὶ τῶν αἰσχυρῶν τε καὶ ἐπιρρήτων ἐπὶ τοῦ προκαθημένου τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας μετ' ὀλίγον ἐξελεγχθεὶς, αἰσχίστα τὴν Κωνσταντίνῃ καταλιπὼν, εἰς Θεσσαλονίκην ὑποστρέφει, τῶν αὐτῶν καὶ αὖθις ἐχόμενος, καὶ τοῖς κατὰ τῶν μοναχῶν τε καὶ τῆς ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν πρῶτων αὐτῶν διδασκάλων τῶν θεοφόρων φημι Πατέρων ὥσπερ ἐπι-

δεικνύμενος καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ τούτους αὐτοὺς αἰτιωτάτως τοῖς μοναχοῖς εἶναι τῆς πλάνης· πρὸς τοὺς τὴν ἐκείνων προϊσταμένους διδασκαλίαν θρασεῖα καὶ τολμηρὰ γλώττῃ διατεινόμενος· ἃ δὲ καὶ Γρηγόριος ἀκούσας ὁ μέγας τότε, παρὰ τὸν Ἄθω καὶ τὴν ἱερὰν Λαύραν διατρίβων ἐν ἡσυχίᾳ, καθὰ δὲ καὶ προῦφην, τοιάδε προφητικῶς πρὸς τοὺς συνόντας ἔφησε μοναχοὺς· Ἐγὼ φησι πάλαι παρὰ τῶν μακαρίων ἡμῶν Πατέρων φθάσας ἔχω μαθὼν, ὥς αἵρεσις ἐπεισχωμάσει τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ αὖθις ἐν γε τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ· ὁρῶ δ' ὥς μὴ ὠφελον εἰς ἔργον ἐκβαίνουσιν ἤδη τῶν ἁγίων ἐκείνων τὴν πρόβρῃσιν· οὐδὲ γὰρ ἐνός τινος μηδενὸς ἄλλου πλὴν τούτου τὸν ἀρχέκακον ὄφιν καὶ τῶν τοιούτων δημιουργὸν εὐπορῆσαι ποτ' ἂν οἶμαι σχεῖν ἐπιτηδεῖν τε καὶ σοφοῦ πρὸς κακίαν ὀργάνου· ὁ δὲ καὶ εἰς ἔργον μετ' ὀλίγον ἐκδὼν κατὰ τὴν ἐκείνου προφητείαν ἐμφανέστερον τοῖς νῦν καθορᾶται, Ἀκινδύνου τοῦ κάκιστ' ἀπολωλότος τὴν τοῦ Βαρλαάμ διαδεξαμένου μὲν λύμην, καθὰ δήπου πάλαι καὶ Εὐνόμιος τὴν Ἀρείου, ἢ καὶ τὴν Εὐτυχοῦς τε καὶ Διοσκόρου Σέβηρος ὁ ἀκέφαλος.

Τῆς δὲ κακίστης τῶν ἀνενεργήτων τούτων, ἢ πολυθέων τε καὶ ἀθέων αἱρέσεως ἀρχηγοῦ γεγονότος, ὅθεν ἄρα καὶ τὴν προσηγορίαν καὶ τοῦνομα τὸ κατ' ἐκείνον πανηγρὸν συνέδριον ἔσχε, τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἐπεὶ σφοδρὸς ἐπιχείμενος ἦν ὁ Βαρλαάμ τοῖς μοναχοῖς ἐν Θεσσαλονίκῃ, κατ' αὐτῶν τε καὶ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὡσαύτως καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πολλοὺς μὲν εἶχε κατὰ κόσμον τοὺς αὐτῷ πειθόμενος, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν μοναστῶν, ὅσοι δηλαδὴ μὴ τῶν τῆς ἡσυχίας ἦσαν τροφίμων, λόγοις πειθοῦς, καὶ σοφιστικοῖς κλέμμασι παράγων τοὺς μὴ ταῦτα γεγυμνασμένους· ὁ δὲ τούτοις ἀντιλέγειν ἰσχύων ἀξίως τε καὶ πρὸς ἔπος, καὶ τοὺς καταπίπτοντας ἀνορθοῦν τῷ τῆς ἀληθείας ὑγιεὶ λόγῳ, τὴν

δὲ κακουργίαν καὶ τὴν αἵρεσιν τρανῶς ἐξελέγχειν ἦν οὐδαμῶς παρ' ἐκείνοις, βουλευόντων κοινῇ συνελθόντες, Ἰσιδώρου τοῦ θεοῦ δηλαδὴ προκαθημένου τῶν ψήφων, καὶ κινοῦντος καὶ συνάγοντος καὶ βουλευομένου καὶ σπουδάζοντος παύτι πρὸ τῶν ἄλλων, ἅτε δὴ καὶ τῶν ὁμιλητῶν τε καὶ φίλων τὰ πρῶτα φέροντος παρὰ Γρηγορίῳ, καὶ πρώτου τῆς τοῦ Βαρλαάμ κακουργίας εἰς πείραν ἰόντος, καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐκείνου καθ' ἡμῶν συγγραμμάτων τεθηρευκότος, βουλευόνται τοιγαροῦν, Γρηγόριον τὸν σοφὸν μετὰ τῆς θεολόγου γλώττης καὶ τῆς μεγάλης τοῦ Πνεύματος σοφίας, πρὸς ἑαυτοὺς ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τοῦ ὄρους μετακαλέσασθαι, καὶ φύσει καὶ τέχνῃ καὶ χάριτι θεῖα δυνάμενον ὑπὲρ ὅτους ἂν τις καὶ φῇ τὰ τοιαῦτα περαινέειν ἀξίως. Γράφουσι τοιγαροῦν, καὶ μάλα σπουδαίως ἀξιούσι τὸν μέγαν μὴτ' αὐτῶν τὴν κοινὴν παραβλέψαι δέησιν καὶ πρεσβείαν, τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ πρώτων οὖσαν, καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας λόγῳ κινδυνεύοντι νῦν ὑπὲρ ποτε δοῦναι χεῖρα, καὶ τῆς κοινῆς πάντων μητρὸς τῆς Ἐκκλησίας πολεμουμένης προσεῖναι. Πείθεται τοῖς τῶν ὁμοτρόπων καὶ ὁμοψύχων ὁ Γρηγόριος λόγοις, καιρὸν εἶναι κρίνας καὶ ἡσυχίας καὶ πολέμου, ἐπειδὴ καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα· καὶ τὴν ἐρημίαν ἀφείς καὶ τὸν Ἄθω, οὗτοι γε ἐκὼν καὶ ἐκὼν αὖθις, τὸ μὲν οἷς ἡσυχάζειν ἠρεῖτο καὶ μὴ πράγματα ἔχειν, τὸ δὲ διὰ τὴν τῶν εἰρημένων ἀνάγκην, τοιαύτην καὶ ὑπὲρ τηλικούτων οὖσαν, ἐφίσταται καὶ μάλα ἡδὺς τοῖς ποθοῦσιν· οἱ καὶ τῶν τοῦ Βαρλαάμ συγγραμμάτων κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιδείξαντές τινα μέρη, τὰ γε εἰς χεῖρας αὐτοῖς τέως ἰόντα, καὶ τὰ κατ' ἐκεῖνον ὡς εἶχεν ἐξειπόντες σαφέστερον, ἀμύνειν αὐτοῖς τε καὶ τῷ κοινῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἡξίαν. Ἀλγεῖ τὰ σπλάγχνα, καὶ τιτρώσκεται τὴν ψυχὴν πως ἀνείποις ὁ θεὸς Γρηγό-

ριος, τὰ τε παρόντα καθορῶν, καὶ σοφία καὶ χάριτι Πνεύματος οὐκ ἀμυδρῶς ἤδη προβλέπων τὰ μέλλοντα· διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ τὴν ἡσυχίαν ἀπολιπὼν τοῖς ἀντιβῆρτικαῖς ἠναγκάσθαι χρῆσθαι τῶν λόγων ὀκνῶν καὶ ἀναδυόμενος, πολὺς τις ἦν καὶ ποικίλος, καὶ μηνύμασι καὶ λόγοις καὶ φίλοις καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ πεφυκότι παντὶ πρὸς εἰρήνην τῶν μοναχῶν, καὶ δὴ καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὁμόνοιαν πάσης τὸν Βαρλαάμ ἐκκαλούμενος· ὁ δὲ τῷ κινοῦντι δαίμονι κάτοχος ἤδη γεγονώς ὁλος, χάκειν προσέχων τὸν νοῦν, τῶν πνευματικῶν οὐδ' ἐπαίειν ὁλως ἐδύνατο· διὸ καὶ προσετίθει καθ' ἐκάστην μᾶλλον τῇ βλασφημίᾳ τε καὶ τῇ ἐριδι, καὶ τὸ πῦρ ὡς εἶχεν ἀνῆπτε, καὶ πρὸς μάχην τὸν λέοντα κινῶν οὐκ ἡσθάνετο.

Ἄλλ' ἡ θαυμαστὴ ψυχὴ καὶ φιλόσοφος ὄντως, Γρηγόριος ὁ μέγας φημί, οὐδ' οὕτως ἔχοντας ἐκείνου τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν μεταβολὴν ἀπογινώσκει ῥαδίως· ἀλλ' ἐπεὶ τοὺς διὰ τῶν φίλων συχνοὺς λόγους καὶ τὰς συμβουλὰς ἀπράκτους ἑώρα, καὶ δι' αὐτὸς αὐτοῦ πειράται τὸ τελευταῖον καὶ συμβουλεύει, πολλῶν τε καὶ καλῶν παρόντων τοῖς λόγοις, τῆς ἀκαίρου πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἐριδος ἀποσχέσθαι, καὶ τοῦ περὶ προσευχῆς καὶ ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ τοῦ κατ' αὐτῶν τε τούτων καὶ τῶν ταῦτα διδασκάντων θεοφόρων λέγειν καὶ γράφειν· οὐ μόνον καὶ γὰρ οὐδὲν οὐδοτιοῦν φησιν ἐντεῦθεν προσέζει σοι δόξης, καθὰ δῆπουθεν ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀκαίρως φαντάζη, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούναντίον ἅπαν περιτραπήσεται σοι τὰ τῆς μηχανῆς εὖ ἴσθι· νῦν μὲν γὰρ ἐτι καὶ σοφοῦ τιнос καὶ μεγάλου δόξαν ἰσχύεις παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐκ ἔστιν ὅς οὐκ ἐπαινεῖ· χρῶ τοιγαροῦν τοῖς σαυτοῦ, καὶ λέγε καὶ γράφε καὶ φιλοσόφει καὶ δίδασκε τὰ τῆς ἑξω φιλοσοφίας τε καὶ τῶν μαθημάτων, οἷς δῆπου καὶ συνετράφης καὶ ἅπερ καλῶς ἡσκησαι· καὶ οὐτέ

τινα τὸν προσιστάμενον ἔξεις καὶ ἀντιλέγοντα, πλείους μὲν οὖν μάλιστα καὶ καλλίους ἔξεις τοὺς ἀκούοντάς τε καὶ ἐπομένους, καὶ τῇ νῦν οὕσῃ δόξῃ πλείστον προσθήσεις, πάντων μετὰ τῶν λόγων καὶ τὴν γνώμην ἐπαινούντων τε καὶ τιμώντων· εἰ δὲ τῶν σῶν ἀφέμενος τούτων, καὶ ἅπερ οἶσθα καθάπερ ἔφην, περὶ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ὧν οὐ μεμάθηκας οὐδοπωστιοῦν, ἡσυχίας φημί καὶ προσευχῆς καὶ τῶν τοιούτων, ὥσπερ ἐξ ἀντιστρόφου γράφειν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ διδάσκειν ἐπιχειροῦν, καὶ προσέτι τῶν κατὰ τῶν μοναχῶν λοιδοριῶν καὶ τῶν ὕβρεων οὐκ ἀφέξῃ, πρῶτον μὲν οὐδ' ἀκούσεται τις τῶν παρὰ σοῦ νοῦν ἔχων, περὶ ὧν οὐκ οἶσθα λέγειν τε καὶ φιλοσοφεῖν πειρομένου· Μὴ δέξῃ καὶ γὰρ φιλόσοφον, ὁ ἐμός φησι θεοφόρος φιλόσοφος Ἰσαάκ, περὶ τῶν καθ' ἡσυχίαν διδάσκοντα. Ἐπειτ' οὐ μόνον ἁδοξός τις καὶ ἄτιμος καθ' ὑπερβολὴν τοῖς ἡμετέροις διὰ ταῦτα γενήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἀποδράσεις αἰσχρῶς οἶμαι τὸ τελευταῖον ὑπ' αἰσχύνῃς ἐντεῦθεν, καὶ πολὺν τινα καὶ ἀνόνητον τὸν μετὰμελον ἔξεις.

Ταῦτα πρὸς ἐκείνον οὕτω σοφῶς τε καὶ θεοπνεύστως εἰρηκότος τοῦ Γρηγορίου, ἃ δὴ καὶ ἐς ὕστερον κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ἐξέβη καθάπερ ἴσμεν, ὁ Βαρλαάμ οὐδὲν ἤττον Βαρλαάμ ἦν καὶ αὐθις, τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χείροσιν ἐπιχειρῶν καθεκάστην, καὶ πᾶσι λόγοις καὶ συγγράμμασιν ἀναίδην κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ταύτης ἱερῶν τε καὶ μυστικῶν ἀσελγαίνων· ὅθεν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς ἐκείνου καὶ τῆς διορθώσεως ἀπογνοὺς καθάπαξ, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ γράφειν ἔρχεται, καὶ λόγοις ἱεροῖς τοὺς βεβήλους ἀνατρέπειν τῶν λόγων, ἵνα μὴ τῆς κακίστης αἰρέσεως καθάπερ εἵτινος ψυχοφθόρου λύμης ἄλλοις ἀπ' ἄλλων μεταδιδομένης, καὶ καθ' ἐκάστην εἰς τὰ πρόσω χωρούσης, δυσίατον ἢ καὶ ἀνίατον ἐπ' ἐσχάτων κατασταίῃ τὸ πάθος. Τοῦτο καὶ τῷ Βαρλαάμ πρὸς γινώσιν ἐλθόν, οὐ

μικρὸν ἐφόβησέ τε καὶ συνετάραξεν· ἀμέλει καὶ τῷ μεγάλῳ προσιῶν, μεθ' ὅσης ἂν τις εἶπε τῆς κολακείας καὶ ὑποκρίσεως, ἐγὼ σε φησὶ καὶ σοφὸν καὶ μέγαν καὶ θαυμαστὸν ἐν πᾶσιν εἰδῶς, οὐ παύομαι τοῦτ' αὐτὸ πρὸς πάντας καθ' ἐκάστην βοῶν, καὶ πάσῃ καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ τοῖς ἐπαίνοις τοῖς κατὰ σοῦ χρώμενος· σὺ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι μαθὼν, καὶ τίνας κατ' ἐμοῦ τοὺς λογισμοὺς ἴσχων, πᾶσι κατ' ἐμοῦ τοῖς ἐναντίοις ἐπιχειρεῖς καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πάντα κάλων ὃ δὴ λέγεται κινῶν· καὶ τοι γε μήτε τῷ κοινῷ λυμαινομένῳ μηδοτιοῦν· οὐδὲ γὰρ ἂν ποτε τις ἐξελέγξαι μὴτ' ἰδίᾳ γε κατὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν χωροῦντος· πῶς γάρ, τοῦ τοῖς σοῖς αἰεὶ μᾶλλον διδόντος ἐπαίνοις καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ἀλλὰ πρὸς ἄλλους τινὰς μᾶλλον βλέποντος, καὶ κατ' ἐκείνων ἰδίᾳ καὶ λόγοις χρωμένου καὶ γράμμασι.

Καὶ ταῦτα μὲν μετὰ τῆς φίλης ὑποκρίσεως καὶ τοῦ ψεύδους ὁ Βαρλαάμ. Οἷα δ' ὁ τῆς ἀληθείας αὐθις φίλος καὶ μαθητὴς, πολλῶν τε καὶ κοινῶν ἀμφοτέροις παρόντων φίλων, ἀντεπίγαγε τοῖς παρ' ἐκείνου ῥηθεῖσιν; Ὅρα δὴ τῆς καλῆς ἐκείνης γλώττης θαυμασῶς λεγούσης καὶ πάλιν ἀκούειν· «Οὐκ ἔστι τὸ παράπαν συνοῖσιν, οὐδ' ἀγαθόν φησι, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ λίαν ἐπιβλαβὲς ἅπασιν τὸ ζητεῖν ἐν λόγοις τὰ ὑπὲρ λόγον· καὶ τὰ μυστικά τῷ δήμῳ προβάλλεσθαι, καὶ μεираκίων ἀκοαῖς ἐκδιδόναι ταῦτα καὶ διανοίαις, καὶ τοὺς μιγάδας τοῖς μονάζουσιν ἐπεγείρειν, καὶ γαληνιώσῃ νῦν ὑπὲρ ποτε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἀφορμὰς ὑποβάλλειν οὐ μικροῦ κυκεῶνος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτ' οἶμαι καὶ σοὶ μέμψιν οἶσει, καὶ μῖσος παρὰ πάντων ἐποίσει, καὶ πειρασμὸν οὗτοι φορητὸν ὥς ἐγωγε πάνυ πείθομαι, καθὰ σοὶ καὶ πρότερον εἶπον. παρίημι γὰρ τὴν ἀφανῆ βλάβην νῦν ὅση τείνει πρὸς τὴν ψυχὴν. Ὅτι δὲ φῆς πρὸς ἄλλους, ἀλλ' οὐ πρὸς ἐμὲ τὰς σὰς εἶναι λοιδορίας καὶ τὰ συγγράμματα,

ἐπεὶ τὴν εὐσέβειαν πάντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὡς μητέρα κοινὴν ἔχομεν, πῶς ἐστὶ δυνατόν ὑβρίζομένου τινὸς κατ' αὐτὴν εἰρηνικὸν εἶναι τὸν ἕτερον; εἰ μὴ που καταφρονῶν οὗτος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν παντὶ τρόπῳ περιποιούμενος, μὴ λέγειν κατὰ τινος πάντοτε σπεύδει, κἂν ὑπὲρ εὐσεβείας ὁ λόγος ᾗ, ἵνα μὴ καθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε ἄλλους καὶ τὸν ἀντιλέγοντα διεγείρῃ; Ἐγὼ γοῦν ἀκριβέστατα γινώσκω ὅτι πολλοὶ μοι καὶ μέμψονται καὶ λοιδορήσουσι, καὶ ἄλλοι ἄλλα τινὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἕκαστος σκοπὸν ἢ τὴν γνῶσιν ἐροῦσι κατ' ἐμοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ σὺ ὁ τὴν ὑπόθεσιν κεκίνηκώς ἐκβαλεῖν σπουδάσεις τὸ ὄνομά μου ὡς πονηρὸν, ἀλλ' οὐδὲν μοι περὶ τῶν τοιούτων μέλλει· οἶδα γὰρ καὶ πεπληροφόρημαι τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐν Θεῷ ἀληθείας εἶναί μοι τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν σπουδὴν· αἰροῦμαι δὲ μᾶλλον συνυβρίζεσθαι ταῦτα πάσχουσι τοῖς διὰ τὸν Θεὸν πτωχοῖς καὶ εὐτελέσιν ἀδελφοῖς, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν εὐφημίας καὶ δόξης ἀνθρωπίνης ἀπόλαυσιν· κατὰ Χριστὸν ζώντων ὀνειδισμόν, τῶν τοῦ κόσμου παντὸς θησαυρῶν).

Ἐννέα μὲν οὖν οἱ πάντες ὁμοῦ τῷ σοφῷ τηνικαῦτα συντάττονται λόγοι, κατὰ γε τῶν ψευδῶν λόγων καὶ τῆς διεστραμμένης τοῦ Βαρλαάμ δόξης, ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσέβειαν δ' ἀληθείας οἰκειότερον εἰπεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν ταύτης τροφίμων, εἰς τρεῖς διηρημένοι τριάδας· εἰσὶ γε μὴν οὐ κατ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὁμοίως διὰ πάντων πάντες ἐκδεδομένοι· ἢ γὰρ ἂν οὐδ' εἰς ἀριθμούς τε καὶ τάξιν οὕτω διήρηντο· ἀλλὰ τὴν μὲν ἱεράν ἡσυχίαν ὁμοῦ προϊστανται πάντες, καὶ ὡς εἰς σκοπὸν αὐτὴν τε ταύτην καὶ τοὺς καλῶς τε καὶ ἀξίως αὐτὴν μετιόντας ὠσανεὶ βλέπουσι. Διήρηνται δ' ὡς ἔφην τὸν δε τὸν τρόπον· οἱ μὲν γὰρ πρότεροι τρεῖς, περὶ τε λόγων τῶν ἔξω διόντες, καὶ ὅπως, καὶ μέχρι πάσου Χριστιανοῖς ἐκείνοις χρηστέον, ἐστὶ τε περὶ φυλακῆς

νοῦ, καὶ ὡς οὐκ ἀσυντελὲς τοῖς σπεύδουσιν ἡσυχάζειν ἔνδον τοῦ σώματος ἐκείνων κατέχειν πειρασθαί· καὶ δὴ καὶ περὶ φωτὸς θείου καὶ φωτισμοῦ, καὶ ἱερᾶς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος, πρὸ τοῦ τοὺς Βαρλαάμ λόγους αὐτοὺς ἐκείνους ὡς εἶχον εἰς χεῖρας ἔλθεῖν ἐκδέδονται δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ, παρὰ τῶν ὁμιληκόντων ἐκείνως ἐτι μόνον τὰ ἐκείνων ἀκηκοῦσι, καὶ πρὸς γε τούτοις τὰ κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὑπ' ἐκείνου γλώττῃ ψευδεῖ τε καὶ θρασεῖα διαθρυλλούμενα κάκις α, καθὰ δὴ που καὶ αἱ προγεγραμμέναι τῶν τριῶν ἐρωτήσεις λόγων ὑποδεικνύουσιν ἐναργέστερον. Οἱ δὲ μετ' ἐκείνους τρεῖς αὖθις, οὓς δὴ καὶ ὑστέρεος αὐτὸς ἐπιγράφει, καὶ τοι γε δευτέρους ὄντας μᾶλλον τῇ τάξει, ἐπεὶ μὴδ' ἐπὶ τῆς οἰκείας αὐτοῦ ὁ ἀντίπαλος ἀφῆκε τάξεως μένειν, καὶ τὴν ἑτέραν ἀναγκάσας ὕστερον προσεθῆναι τούτοις τριάδα τῶν λόγων, διὰ τῶν δευτέρων κατὰ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ συγγραμμάτων· τοῖς γοῦν ὑστέροις τουτοισὶ τρισὶ καὶ δευτέροις ὁ μέγας ἐχρήσατο κατ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν τοῦ Βαρλαάμ φημι πρώτων λόγων, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ συγγεγονῶς τούτοις, εἰς Ἰταλίαν ἀποδημούντος ἐκείνου, καὶ τοὺς μὲν θαυμασῶς ἐξελέγξας καὶ ἀνατρέψας, ἄλλα τε πλείς α, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἔξω παιδείας γνῶσιν σωτήριον εἶναι γνῶσιν ληροῦντας, καὶ διδάξας μάλα καὶ σοφῶς τε καὶ θείως, τίς ἢ ὄντως σωτήριος γνῶσις, καὶ ἐν κρυπτῷ τοῦ νοῦ προσευχῇ καὶ πνευματικῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ· τίνα τε τὰ ταύτης ιδιώματα καὶ γνωρίσματα· καὶ τί τὸ τοῦ ἱεροῦ φωτὸς ἐκείνου θεῖον τε καὶ ἀπόρρητον θέαμα· καὶ ὅτι μόνοις γε γνωστὸν ἀσφαλῶς τοῖς ἐκείνου κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα κατὰ χάριν θεῖαν πεπειραμένοις.

Ἐπεὶ δ' ὁ Βαρλαάμ ὑποστρέψας ἐκ τῆς πρεσβείας εἰς γνῶσιν γένοιτο τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου κατὰ τῶν αὐτοῦ λόγων καὶ τῆς αἰρέσεως ἀξίως τε γεγε-

νημένων, μεταπλάτει μὲν καὶ μεταποιεῖ τὰ πλεῖστα τῶν ἑαυτοῦ λόγων, τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἀτοπίαν δὴθεν ἐκφεύγων· ἀπὸ κρημνοῦ δὲ μᾶλλον εἰκεί-
τερον εἰπεῖν εἰς κρημνὸν καὶ βόθρον ἐμπίπτων· τοιαῦτα καὶ γὰρ αἶ τὰ τοῦ ψεύδους, οὐδέποτε τοῦ μέσου καὶ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τῶν ἐκατέρωθεν μᾶλλον κρημνῶν γιγνόμενα· κατὰ Μασσαλιανῶν δ' αὐτοὺς ἐς ὕστερον ἐπιγράφει πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἑξαπάτην, ὃ δὴ καὶ μᾶλλον πρὸς ἔρευναν καὶ ζήτη-
σιν αὐτῶν τὸν ἀναιρέτην αὐθις τοῦ ψεύδους, Γρηγόριον φημὶ τὸν σοφὸν ἐρεθίσαν, καὶ συλλαβεῖν ἐκείνους καὶ συμπλακῆναι τὸ δεύτερον λογικῶς τε καὶ πνευματικῶς αὐθις ποιεῖ, καὶ τρέψασθαι κατὰ κράτος, καὶ τὸ τρόπαιον κατ' ἐκείνων ἐντελὲς ἀνα-
στῆσαι τοὺς τελευταίους τρεῖς, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς οἰονεῖ κατὰ τῶν δευτέρων ἐξενεγκόντα, τοῦ Βαρλαάμ τουτωνὶ λόγων, τάς τε προτάσεις αὐτῶν καὶ τὰ συμπεράσματα, καὶ τὸν τῶν ἐκβαινόντων ἐντεῦθεν ἀτόπων ἐσμὸν ἐξελέγχοντας μάλα γενναίως, καὶ περὶ θεώσεως καὶ θείου φωτὸς αὐθις ὑψηλῶς τε καὶ θείως ἄγαν διδάσκοντας, τοὺς δυναμένους πιστῶς φημὶ διακούειν ἐκείνων καὶ συνιέναι· οὗς δὴ πού καὶ Χριστὸς αὐτὸς εἰς ἀκρόασιν προκαλούμενος πάλαι τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν ἔλεγεν· «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκούετω» (1)· καὶ, «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν αὐθις χωρεῖτω» (2)· οἱ γὰρ λοιποὶ φησι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσι κατὰ τὴν προφητείαν· «Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε» (3) διαρρήδην βοῶσαν, καὶ «Βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε» (4).

Ἀλλὰ τί ἂν τις εἰπῶν, ὃ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, περὶ τῶν ἱερῶν σου τουτωνὶ λόγων! οὗτοι καὶ γὰρ ἂν ἱεροὶ λέγοιντο λόγοι κυρίως, μᾶλλον δ' ἱεροὶ μὲν πάντες οἱ περὶ θείων τε καὶ ἱερῶν διεξιόντες ὡσαύ-

τως πραγμάτων, οἱ δ' οὐχὶ ἱεροὶ κατ' ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν ἱεροὶ καλοῦντ' ἂν δικαίως, ὥσπερ ἁγία τινα ἀγίων, καὶ ἄσμα ἁσμάτων, φησὶ τις τῶν ὑψηλῶν θεολόγων, ἐμπεριεκτικώτερα γὰρ καὶ κυριώτερα· τί γοῦν περὶ τῶν ἱερωτάτων σου τούτων ἂν εἴποιμεν λόγων; καὶ πῶς καθυπογράψομεν ἐκείνους τῷ λόγῳ; ἢ τοῦτο καὶ περίεργον μὲν ἂν εἴη καὶ περιττόν πως πρὸς γε τῷ ἀδυνάτῳ, καὶ δὴ καὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὥρας ἔξω πρὸς αὐτοὺς δ' ἐκείνους μᾶλλον, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναδύσασαν πηγὴν τῆς ἀθανασίας παραπέμψομεν τοὺς τὰ τοιαῦτα διψῶντας, ὅσον ἀνοίξωσι τὸ στόμα τῆς διανοίας ἐκείθεν ἐλκύσοντας, ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν εἰπεῖν θεολόγον αὐθις, ὅσον ἂν καθαρθῶσι φαντασθησομένους· καὶ ὅσον ἂν φαντασθῶσιν ἀγαπήσοντας, καὶ ὅσον ἂν ἀγαπήσωσιν αὐθις νοήσοντας, κἂν ἀγανακτῶσι τινὲς πάλιν τῇ θεότητι καὶ τῇ θεοποιῷ στενοχωρούμεναι χάριτι· ἡμεῖς δ' ἐκεῖνο μόνον τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. Πολλῶν τινῶν καὶ μεγάλων κατὰ διαφοροὺς αἰτίας καὶ χρόνους Πνεύματι θείῳ περὶ τῶν τοιούτων ὑψηλῶς εἰπόντων καὶ φιλοσοφησάντων, καὶ τῶν μὲν τῷδε μέρει, τῶν δ' ἐκείνῳ, τῶν δὲ τισί, τῶν δὲ πλείστοις ἑαυτοὺς δεδωκότων τῷ λόγῳ, τοῖς πᾶσι δ' ἐνός τινος μηδενὸς τῶν τε πρὸ ἡμῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἐπεξιόντος κατὰ ταυτὰ, μόνος οὕτως ἐξ ἀπάντων καὶ μετὰ πάντας, τὰ πάντων οὕτω θαυμαστῶν εἰς ἓν συνειλοχῶς καθωράθη, ἐκεῖνα λαμπρῶς τε καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς πλάτος ἐξεῖπων καὶ λογογραφήσας, καὶ προσέτι τὰ διὰ πείρας ὑπερφῶς ἐγνωσμένα ἀκαταλλήλως συνάψας, καὶ οἶονεὶ διαλευκάνας καὶ ἀναπτύξας ἅπερ κεφαλαιωδῶς ἐκεῖνοι καὶ κατὰ σύνοψιν εἶπον. Καὶ τὰ μὲν οὐδεὶς ὅστισοῦν ἂν εἴπη τῶν πάντων μὴ τοῦ θείου Πνεύματος ἀντικρυς εἶναι

(1) Ματθ. ια', 15. (2) Ματθ. ιθ', 12. (3) Ματθ. ιγ', 14. (4) Ματθ. αὐτόθι.

λόγους, εἰ μὴ Πνεύματος τὰ παράπαν αὐτὸς ἄμειρος εἶη, διὰ στομάτων ὑπερφυῶς ἀνθρωπίνων ῥηθέντας· τὰ δὲ νοῦν Χριστοῦ πεφυκέναι καὶ Πνεῦμα, καινῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ γλώττης ἄνευ λαλοῦντα, καὶ τὴν ἀκοὴν καταπλήττοντα, καὶ τὴν διάνοιαν ἐξιστάντα, ἀθρόον τῆς γῆς τε μετατιθέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάσχειν μὲν τι καινὸν καὶ ἀνερμήνευτον πάθος ποιοῦντα, οὐκ εἰδέναι δ' ἀσφαλῶς ὅτι πάσχει· ἢ καὶ εἰδέναι μὲν, οὐ πεφυκέναι δὲ φράζειν· καὶ τὸ καινότερον, οὐδ' ἀπαλλαγῆναι δυνάμενον τῆς ἱερᾶς κατοχῆς ἐκείνης καὶ θείας μα- νίας, οὐδ' εὐχερῶς ἀποστῆναι τῆς ὁμιλίας καὶ θεω- ρίας ἐκείνων· μᾶλλον δὲ καὶ διασάντα μικρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀνάγκης τὸν ἐκείνοις ἐαλωκότα, τῶν αὐτῶν αὖθις τάχιστα γίγνεσθαι μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐπιθυμίας, καὶ καινοῖς τισιν αὖθις ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς δοκεῖν ὁμιλεῖν, καὶ ὧν οὐδέπω πρὸς ὁμιλίαν τε καὶ γνῶσιν πρότερον ἦκε, καὶ αἶτις τὰ αὐτὰ περὶ τὰ αὐτὰ συμβαίνειν, καὶ κύκλον ἀδιεξετητήτως τινὰ στρέφειν, καὶ κόρον οὐδαμοῦ πεφηνέναι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιτείνεισθαι καθ' ἐκάστην· καὶ χαίρειν μὲν καὶ διανίστασθαι τὴν ψυχὴν τῷ μήκει καὶ τῷ τό- νῳ καὶ δρόμῳ τοῦ λόγου, ἀλγεῖν δ' ὥσανει καὶ δυσχε- ραίνειν, ὅτι γε καὶ εἰς τέλος ἦκει ποτὲ τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μᾶλλον ἀτέλεσά πως καὶ ἀένναα, καὶ αὐτῷ γε τῷ ποσῷ φημι καὶ τῷ μέτρῳ τυγχάνει, συνε- κτεινόμενα τῷ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀκορέστῳ, το- σοῦτόν εἰσι. Καὶ τὰ μὲν τῶν θεοφόρων διδασκάλων ἐκεῖνα, τὰ μὲν τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς θεωρίαν εἰσι κατάλληλα, τὰ δὲ τοῖς κατ' αὐτὴν τελείοις τε καὶ δοκίμοις· καὶ οὐκ ἂν εὖροις τὰ αὐτὰ πεφυκότα πρὸς πάντα, ἀλλὰ διήρηνται μάλα καὶ λόγῳ καὶ νῷ καὶ ἀπλῶς γε τοῖς πᾶσι. Τὰ δὲ τοῦ φίλου τουτουὶ καὶ ὁμιλητοῦ καὶ συναγωνιστοῦ τῶν γενναίων ἐκείνων, ὕψηλά μὲν εἰσι τοῖς ὕψηλοις καὶ ἄνω βεβηκόσι καὶ τελείοις ὁμοῦ πάντα, ὡς μηδεμίαν ὑπερβολὴν

καταλείπειν, οὕτω δ' αὖ τοῖς ἀτελέσι καὶ πρὸς θεω- ρίαν εἰσαγωγικοῖς κατάλληλα πάνθ' ὁμοῦ καὶ συμ- πεφυκότα, ὡς μηδὲ λέγειν ἐξεῖναι.

Καὶ τί χρὴ λέγειν Ἀνθρώπε τοῦ Θεοῦ! ὅπως καὶ πρακτικοὺς πάντας, καὶ τοὺς λόγου μετόχους, καὶ σοφοὺς καὶ ιδιώτας, καὶ νέους καὶ γέροντας, καὶ πάντας ὁμοῦ χειρωσάμενος τούτοις ἔχεις; καὶ πᾶσι κατάλληλον σεαυτὸν ὑπερφυῶς τοῖς χρωμένοις πα- ρέχεις, οὐ δογματίζων μόνον καὶ τὰ ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρρητα ξυντιθεῖς ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἡθικόν τε καὶ ἀπλούστερον λόγον, καὶ τὰς τῶν Γραφῶν ἐξη- γήσεις ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος πηγῶν ἀενάως προ- χέων, ὥσπερ τὸ μάννα φασὶν ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν, και- νῶς ἐν ἐρήμῳ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ τρέφον, καὶ πᾶσι τὰ πάντα γιγνόμενον πρὸς τροφήν, καὶ κατάλληλον καὶ συμπεφυκὸς δὲν ἐκάστῳ ἐν τε τῷ ἱσταμένῳ τῆς χρείας· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν μάννα τὸν Χριστὸν ἔνδον ἀναβλύζον ἀενάως ἔσχευ ἐν τῇ καρ- δια, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, μᾶλλον ἔχεις, οὐ τύπος τις ἦν ἐκεῖνο τὸ μάννα καὶ σύμβολον· οὐδὲ γὰρ ἔχω τι πλεον καὶ φήσω, οὐδὲ μηχανὴ τίς γε πρόσεςιν, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐμαυ- τοῦ τῷ λόγῳ καὶ τοῖς γράμμασιν ἂν ἐγχαράξαι, μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς περὶ σὲ καὶ τὰ σὰ ταῦτι πα- θῶν τε καὶ κινήματων· εἶεν.

Τούτων δ' οὕτως προκεχωρηκότων, καὶ οὕτω με- γάλους τινὰς καὶ θαυμαστοὺς ὑπὲρ τε τῆς ἱερᾶς ἡ- συχίας ὁμοῦ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας, πρὸς τὸν ταύτης πολέμιον ἐκδεδωκότος τοῦ μεγάλου τοὺς λόγους, καὶ ὡς οὐδ' ἂν αὐτός ποτε προσεδό- κησε, τί γίνεται; καὶ πῇ τὰ τοῦ καινοῦ καταλήγει τούτου πολέμου; Πάντων ὁ χρηστὸς ἀφέμενος Βαρ- λαάμ, καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἑαυτὸν ἀποστήσας πολέμου, καὶ τοῦ λεγεῖν καὶ λογογραφεῖν κατ' ἐ- κείνων ὥσπερ δὴ πού καὶ πρόσθεν, ὅλος ἐξῆς κατὰ Γρηγορίου χωρεῖ, καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς τοῦ λόγου

προστάτην γενναῖον, πᾶσαν ἀναιρεῖται τὴν μάχην· κάπειδὴ κατὰ πρόσωπον μὲν ἐπιέναι καὶ βάλλειν οὐκ εἶχεν. Ὡς γὰρ βέλος ἰσχυροτέρῳ προσπεσόν φησιν ἀπεκρούσθη, καὶ ὡς κάλως ῥαγείς ὑπεχώρησε· τοιοῦτῳ καὶ γὰρ τῷ προστάτῃ τῆς εὐσεβείας ἐνέτυχε· τὰ δὲ τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ δόλου χώραν οὐκέτι παρ' ἐκείνοις οὐδοτιοῦν εἶχεν αὐτῷ, πάλαι καλῶς ἐξεληλεγμένα, καὶ κατ' αὐτοῦ πάνθ' ὁμοῦ συστραφέντα, τοὺς ἐμοὺς καταλιπὼν Θεσσαλονικέας, καὶ τὸ πολιτικὸν καὶ ὁμόγνυμὸν τε καὶ σύμπνου καὶ τὴν ἐνστασιν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου, καὶ μάλιστα τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων πτοηθεὶς ζῆλον, τὴν Κωνσταντίνου καὶ αὐθις καταλαμβάνει, τῇ τε φιλίᾳ θαρρῶν τοῦ προεστηκότος τῆνικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν κοινῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν περὶ αὐτόν τισιν οὐκ ὀλίγοις, καὶ ὅτι μὴ καλῶς τε καὶ φιλίῳ εἶχον ἐκεῖνοι πάλαι πρὸς τοὺς καθ' ἡσυχίαν ἑαυτοῖς τε καὶ μόνῳ Θεῷ ζῶντας· ὅφ' ὧν φασὶ καὶ τὴν ἀρχὴν κατὰ τῶν τὰ θεῖα φιλοσοφούντων μοναστῶν τὸν κενὸν φιλόσοφον τουτονὶ κακῶς διερεθισθῆναι, διαφθονομένων τῷ περιφανεῖ τῆς ἐν εὐτελείᾳ δόξης ἐκείνων, καὶ βουλομένων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ κόλακας καὶ προσκυνητὰς ἀγεννεῖς καὶ τούτους κεκτηθῆναι. Ἄλλ' οἷον δὴ με μικροῦ καὶ διέλαθε μεταξὺ τῶν ῥηθέντων κείμενον. Τρεῖς ἐνιαυτοὺς ὅλους ἐν Θεσσαλονίκῃ διατετριφὼς ὁ σοφὸς ἤδη, καθ' οὓς ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας τὰ προῤῥηθέντα καὶ λέγων καὶ γράφων ἐσπούδαζε, τὸ πλεῖστον ἂν τούτοις ἦν τῷ συντρόφῳ πένθει καὶ τῇ μονώσει νέμων καὶ ἡσυχία, καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς εἰώθει τῷ Θεῷ συγγινόμενος· καὶ ἐπειδὴ τὴν φίλην ἐρημίαν οὐκ εἶχε, καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀνεπιτήδευτον ἀναχώρησιν, οἰκίσκον ἐκτὼς κατασκευάσας τὸν πάντων ἐνδότετον, καὶ οἷον καὶ κτύποις καὶ θορύβοις καὶ πάσαις ὁμιλίαις ἀνεπιχείρητον εἶναι, τῶν πάντων ἀναχωρῶν ἦν ἐκεῖ,

καὶ τὰ τῆς ἐρημίας νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καθ' ὅσον οἷος τε ἦν ἑαυτῷ μνηστευόμενος.

Καθῆστο μὲν οὖν ἡσυχάζων ὁ μέγας ἐκεῖ, καὶ τῷ Θεῷ μυστικῶς προσευχόμενος· οἱ δ' ὁμιλεῖται καὶ συνασκηταὶ τῶν τοιούτων, παρά γε τῷ θαυμαστῷ Ἰσιδῶρῳ, παννύχιοι πάντες ἀγρυπνοῦντες τε καὶ ψάλλοντες ἦσαν ὁμοῦ, καὶ Ἀντωνίῳ τῷ κοινῷ φημι καθηγητῇ καὶ πατρὶ τὰ εἰκότα πανηγυρίζοντες· ἑσπέρα καὶ γὰρ ἦν ἐκείνη τῆς νομιζομένης αὐτῷ δι' ἔτους κοινῆς πανηγύρεως· ἥς οὐδ' αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας ἀπῆν, ὃ τοῦ θαύματος! ἀλλὰ καὶ παρῆν λαμπρῶς μάλα μετὰ τοῦ σχήματος, καὶ συνεορτάζων καὶ συνεργῶν, καὶ διαιτῶν δικαίως ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσιν. Εὐχομένῳ καὶ γὰρ ἐκεῖ τῷ Γρηγορίῳ καθ' ἡσυχίαν, ὡς ἔφην, φῶς μὲν ἀθρόον θεῖον ἐπιδημεῖ καὶ περιλάμπει συνήθως, τῷ δὲ μεγάλῳ τούτῳ φωτὶ καὶ Ἀντώνιος ὁ μέγας ἄρα συνῆν· δς καὶ τῷ Γρηγορίῳ κατ' ὀφθαλμοὺς παραστὰς, Καλὴ μὲν ἔλεγε καὶ ἡ καθ' ἡσυχίαν τοῦ νοῦ προσευχή, τῆς ψυχῆς τε τὸ ὀπτικὸν ἀποσμήχουσα, καὶ τῆς τῶν ἀπορρήτων ἀποκαλύψεως ἀξιοῦσα καὶ θέας, ἀναγκαῖον δ' ἐν καιρῷ καὶ τὸ συνεῖναι καὶ κοινωνεῖν εὐχῆς τε καὶ ψαλμωδίας, καὶ τῶν ἄλλων πρὸς τούτοις φημὶ τῶν πνευματικῶν τοῖς ὁμοτρόποις τῶν ἀδελφῶν· δεῖ σε τοιγαροῦν καὶ νῦν πρὸς ἐκείνους ἀγρυπνοῦντας τε καὶ ψάλλοντας ἀπελθεῖν, τῆς σῆς ἐπιστάσεως δεομένους ὡς μάλιστα. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα τὸν φίλον διδάξας ἀπῆε πρὸς ἑαυτόν· ὁ δὲ αὐτίκα τῆς ἐντολῆς πληρωτὴς ἦν· καὶ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν οἰκίσκον ἀπολιπὼν, χαίρων τοῖς φίλοις μάλ' ἐφίσταται χαίρεισι, καὶ τὴν ὅλην ἱερὰν ἐκείνην νύκτα καὶ τὴν τελετὴν σὺν ἐκείνοις ἀγρυπνος ἐκτελεῖ.

Δέδοκτο τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ, καὶ τοῖς κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀθῶ πατράσιν, ὅσοι τε τὸν ἡσυχίον καθ' ἑαυτοὺς μετίασι βίον, καὶ ὅσοι φροντιστηρίων τῶν ἐκκρίτων ἦσαν προεσθηκότες, καὶ δὴ καὶ τῷ κοινῷ

καθηγεμόνι τοῦ Ὁρους, τὰ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων καὶ τῆς σπουδῆς τῆς ἰδίας κοινώσασθαι, Παῦλον ἐκμιμουμένῳ τὸν μέγαν καλῶς δῆπουθεν, τοῖς πρὸ αὐτοῦ Ἀποστόλοις κοινουμένῳ τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον, «Μήπως εἰς κενὸν τρέχω φησὶν, ἢ ἔδραμον» (1), εἴ γε καὶ τοιοῦτό τι φησὶν ἦν ὁ σοφὸς θεολόγος ἐν τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεγομένοις ἢ πραττομένοις. Ἄνεισι τοιγαροῦν, μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν θεὸν ἔχων Ἰσίδωρον· τὰ τῶν λόγων κοινοῦται, τὸ ὑπὲρ ἡσυχίας αὐτοῦ καὶ θείας θεωρίας ὑποδείκνυσι φρόνημα καὶ τὴν σπουδὴν, τῶν πολεμίων τὰς ἐρεσχειλίας καὶ βλασφημίας διέξεις, καὶ οἷς ἐκείνοις αὐτὸς ἀντιπαρετάξατο· τὴν ἐπὶ τούτοις αἰτεῖ κοινὴν αὐτῶν ψήφον καὶ τὴν ἀπόφασιν. Οἱ δ' ἐπεὶ καὶ τῆς εὐσεβείας ἰσχυρὸν αὐτὸν εἶδον ἀγωνιστὴν· καὶ τοι γε μηδὲ πρότερον ἀγνοοῦντες, καὶ συναγωνιστὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τε καὶ κατὰ τῶν αὐτῶν κατὰ τὸν μέγαν ἐκείνον ἱστάμενον, καὶ ἐπαινοῦσι, καὶ συμψηφίζονται, καὶ κυροῦσι τὰ ἐκείνου καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν· οἷς δὴ καὶ ἡμεῖς τότε συνόντες, καὶ τῷ χορῷ τῶν πρεσβυτέρων ἐτι τελοῦντες, καὶ ψυχῇ καὶ χειρὶ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς οἷς εἶχομεν ἐκείνοις συνείπομεν.

Καὶ ἐκεῖνο δὴ τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι· νόσω βαρεῖα πρὸ πολλοῦ κάτοχος ἢ καταλειφθεῖσα τῶν ἀδελφῶν Θεοδότῃ τυγχάνουσα, ἢ μὲν ὅσον οὕτω τὸ σῶμα καταλιπεῖν ἤδη καὶ πρὸς Θεὸν ἀπιέναι προσδόκιμος ἦν· ἀπῆει δ' ὁ μέγας εἰς Ἀθῶν, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν· οἱ δὲ μαθηταὶ προσιόντες καὶ φίλοι περὶ τοῦ τέλους καὶ τῆς ἐκφορᾶς ἐκείνης ἡρώτων, ὅπως ἂν κατ' ἐκείνου δηλαδὴ γνώμην τὸ κατ' ἐκείνην διάθωνται, ἐπειδὴ γε καὶ πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην ἐκείνον ἀποδημεῖν· ἅμα δὲ καὶ τὴν κειμένην ὡς ἐ-

χει λόγοις ἡξίου πρὸ τῆς ἐξόδου παραμυθήσασθαι· βαρύτερα καὶ γὰρ ὡς εἶκος πρὸς ταύτην ἔξιν ἐκείνην, μὴ προσορᾶν ἔχυσαν τὸν ἀδελφὸν καὶ πατέρα, μηδὲ προσλαλεῖν τὰ τελευταῖα καὶ ἡδίστα, πρὸς ταῖς ἐσχάταις μετ' ὀλίγον ἂν γενομένην ἀναπνοαῖς. Ὁ δὲ Πνεύματι θεῷ τὸ μέλλον ἐναργῶς προορῶν, ἀλλ' οὐ χρεῖα γε τῶν τοιούτων μάλα θαρρῶντως πρὸς ἐκείνους φησὶν· ἐλευσόμεθα καὶ γὰρ ἡμεῖς Θεοῦ βουλομένου καὶ πρὸ τῆς αὐτῆς τελευτῆς. Καὶ ὁ μὲν εἶπε· τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἦν ὑπερφυῶς ἄγαν καὶ θαυμαστῶς· ἐτι καὶ γὰρ ἀποδημούντος ἐκείνου, ἐσπέρα μὲν ἦν καθ' ἣν δῆπου καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς μεταστάσεως ἡμῖν τῇ Θεομήτορι τελεῖν ἔθος· ἢ δὲ Θεοδότῃ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐκδημίαν ἰούσα, τὴν παρυσίαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πατρὸς ἐζήτη· ὡς δ' ἤκουσεν ἐκείνον ἀποδημούντα, τιτρώσκεται μὲν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς ἀναξίαν ἑαυτὴν ταλανίζει τῆς ἐσχάτης ἐκείνου θέας καὶ ὀμιλίας· σιωπᾷ δ' ἐξ ἐκείνου τὸ παράπαν καὶ ἡρεμεῖ, καθαπερὶ στραφεῖσα πρὸς ἑαυτήν. Καὶ οἱ μὲν παρόντες πρὸς τὴν ἐκφορὰν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ σώματος πάντες ἦσαν ὄρωντες, ὡς ἀπολιπούσης μετὰ μικρὸν αὐτὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ πρὸς κηδεῖαν ὑπὲρ τρέπον· ἢ δὲ, ὦ τοῦ καινοῦ θαύματος! καὶ εἰς ὀγδόην ἐξ ἐκείνου γε παρατείνει, ἄτροφος, ἀϋπνος, ἀνώδυνος, ἀνομίλητος, ἀναπνοὴ μόνῃ βραχείᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς πιστουμένη τὸ ζῆν, καὶ τὴν παρουσίαν κατὰ τὴν πρόρρησιν ἐκδεχομένη τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ δῆλον ἐκείθεν· τῆς γὰρ ὀγδόης πρὸς ἐσπέραν ἰούσης, παραγίνεται μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐκείνος, παρίσταται δὲ τῇ κειμένῃ καὶ προσλαλεῖ· ἢ δ' αἰσθომένη, καὶ τὴν ὀφθαλμοῦς ἅμα τῇ ψυχῇ πρὸς ἐκείνον διάρασα, ἐπεὶ λέγειν οὐκ εἶχεν, οἷς εἶχεν ἀφοσιῶται τὸν πόθον· τὰς γὰρ νεκρὰς ἤδη χεῖρας ἐκείνας, καθ' ὅσον

(1) Γαλατ. β', 3.

εἶχε κινήσασα, καὶ πρὸς Θεὸν οἶον καὶ τὴν ὀφει-
λομένην εὐχαριστίαν ἐπάρασα, καὶ, Δόξα σοι Κύριε,
ψυχῇ φθεγγαμένη καὶ νῶ, μετὰ μακρὸν πρὸς Θεὸν
αὐτὴν εὐκλεῶς παραπέμπει, δε δὴ πού καὶ τὰ τοι-
αῦτα θαυμαστῶς οὕτω καὶ ὑπὲρ φύσιν εἵργασται,
τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν ὑπὲρ αὐτῆς πρόβρῃσιν, τῆς
δὲ τὴν καλλίστην ἀποπληρῶν ἔφασιν, καὶ ἀμφοτέ-
ρους ἅμα τιμῶν· ἥς δὴ καὶ τῆς ψυχῆς ἐξιούσης, τῷ
θείῳ φωτὶ τὰ πρόσωπα θαυμαστῶς περιλάμπεται,
τὴν ἐκείνης ἱερὰν τε καὶ ἀπόβρῃτον διαζωγραφοῦν-
τα καὶ τοῖς ἔξω λαμπρότητα· καὶ τὸν νεκρὸν δ' ἐκ-
φέροντες ἤδη, καὶ συνήθως τὸν ἐπιτάφιον ἄδοντες,
τηλικαύτης τῆς εὐωδίας τῶν τε παρόντων τινές, καὶ
αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ὁ μέγας ἤσθοντο, ὡς μὴδ' ἐρμη-
νεύειν ἐκείνην διὰ τὸ μέγεθος δύνασθαι· οὐ μὴν ἄλ-
λὰ καὶ πολλὰ τινα πρὸς τούτοις ὑπὲρ αὐτῆς λόγου
τε καὶ συγγραφῆς ἄξια παρὰ πολλοῖς φέρεται, ἃ
καὶ διὰ τὸ τοῦ λόγου μήκος ἡμῖν παραλέλειπται.

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ μέγας ἐν ἐκείνοις ὡς ἔθος
ἦν, ἡσυχία φημι καὶ νήψει καὶ προσευχῇ, καὶ τῷ
ταῖς θεαῖς ὄσαι ὦραι καθ' ἑαυτὸν προσέχειν ἐμφά-
σεσιν. Ὁ δὲ τῶν τοιούτων πολέμιος Βαρλαάμ τὴν
Κωνσταντίνου καθάπερ ἔφην καταλαβὼν· ἦν ἔγωγε
καὶ μεγέθους καὶ κάλλους καὶ πλούτου καὶ σοφίας
καὶ τῶν τοιούτων, οὐδ' ὅσον ἂν εἴποι τις ἐπαινῶν,
ἐν τούτῳ καὶ μόνον ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω, τὸ καθαπερεῖ
τισι πεττοῖς τε καὶ κύβοις, ἢ κατὰ τὸν σοφὸν εἰ-
πεῖν θεολόγον, ὥσπερ τοὺς ἱππικὸς καὶ τὰ θέατρα,
οὕτω δὴ καὶ τὰ θεῖα παίζειν, καὶ κατορχεῖσθαι τῶν
θεατῶν, ἢ ἐξορχεῖσθαι τὰ θεῖα, καὶ τὰ μυσικὰ θεα-
τρίζειν κακῶς ὡς ἐν σκηνῇ τε δράματι· ταύτην
τοιγαροῦν ἐκεῖνος μετὰ τοῦ προσχήματος καὶ τῆς
ὑποικουρούσης δυσσεβείας καταλαβὼν, καὶ τὰ τῶν
ἔξω λόγων καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῖς περὶ ταῦτα κε-
χρημένοι ἀπλῶς καθάπερ εἴ τι δέλεαρ προβαλλόμενος,
κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, πᾶσαν ἐν

βραχεὶ ταύτην ὑποποιεῖται, καὶ κακῶς ἑαυτῷ ταῦτα
φρονεῖν ἀναπειθῆναι, καὶ ταῖς σφετέραις αὐτοῦ κατα-
δεῖ βλασφημίαις τε καὶ τοῖς δόγμασι, τὸν Βασιλε-
βοῦλ ἀντεισαγαγὼν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος
ἀντικρυς καὶ αὐτὸς, καθάπερ Ἰουδαῖοι κατὰ Χριστοῦ
πρότερον, καὶ πλάνους ἀποκαλῶν τοὺς θεοειδεῖς,
αἵρεσιν τε πονηρὰν τοῖς ἀγίοις ἐπικαλῶν, καὶ βλα-
σφήμους καὶ ἀπατεώνας τινὰς ὀνομάζων καὶ κα-
κοδόξους, τὸ τῆς κακοδοξίας πονηρὸν ὄντως τα-
μεῖον, τὸ τῆς βλασφημίας καὶ τῆς ἀπάτης ἀκριβὲς
ὄργανον.

Ταῦτα καὶ τοῖς περὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας προκα-
θήμενον ὑποψιθυρίσας, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον
ὄφιν ἐν παραδείσῳ, καὶ πάλαι διεφθαρμένοις καθά
δήπε καὶ φθάσας ἔφην, καὶ δι' ἐκείνων, ὡς διὰ τινων
ἐπιτηδείων ὀργάνων ἢ μελῶν, καὶ τὴν κεφαλὴν κα-
θελῶν, ὥσπερ δὴ καὶ διὰ τῆς γυναικὸς τὸν Ἀδὰμ
ἐκεῖνος τὸ πρότερον, μικροῦ καὶ τὴν κατ' εὐσέβειαν
ἀκριβῆ λατρείαν ἐξομόσασθαι πείθει πάντας, καὶ
τῶν ταύτης ἀκριβεστάτων λατρευτῶν καὶ κηρύ-
κων ἐρήμην καταψηφίσασθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπέχει
Θεὸς ἄνωθεν, ὁ καὶ τοὺς πειρασμὸς, οἷς αὐτὸς οἶδε
λόγοις σοφίας, συμφερόντως κατὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ
συγχωρῶν, καὶ τὸ μὲν ἀφίεις, τὸ δὲ κατέχων, ἵνα
μὴ τῷ ψεύδει δῶ κατὰ τῆς ἀληθείας εἰς τέλος οἶμαι
καυχῆσασθαι. Γράμματα δ' ἐκεῖθεν τοῦ τῆς κοινῆς
Ἐκκλησίας προεστηκότος εἰς Θεσσαλονίκην φοιτᾷ,
Γρηγόριόν τε τὸν ἱερὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πρὸς τὴν
Ἐκκλησίαν ὡς ὑπευθύνους ἤδη μετακαλούμενα. καὶ
ὁ μὲν ἀνεισι μετὰ τῆς θεολόγου γλώττης εὐθύς,
οὐδὲν ἀναδυσὶς οὐδ' ἀναβαλλόμενος, Ἰσίδωρόν τε
καὶ Μάρκον τοὺς κορυφαίους τῶν φίλων καὶ τὸν
καλὸν μεθ' ἑαυτοῦ Δωρόθεον ἐπαγόμενος· ἐπεὶ δ'
ἐπέβη τῆς Κωνσταντίνου, τὸ σκότος ἦν εὐθύς ὁρᾶν
ἐλαυνόμενον τῷ φωτὶ, καὶ τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς
δυσσεβείας νυκτερινὸν πάγον, τῇ προσβολῇ τῶν τοῦ

νητοῦ ἡλίου ἀκτίων, λαμπρῶς ὑποσηκόμενον καὶ διαλυόμενον, καὶ τὰ ψυχοφόρα θηρία, κατὰ τὸν θεοφόρον φάναι Δαβὶδ, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦτε πρὸς ἑαυτὰ καὶ τὰς οἰκίας καταδύσεις καὶ τὸ φίλον σκότος ὑποχωροῦντα καὶ συσπλόμμενα· πάντας καὶ γὰρ ἢ περ ἔφην σχεδόν, πλὴν ενός τινος ἢ δυοῖν τῶν ἀρίστων, τοὺς μὲν προκατειλημμένους, τοὺς δὲ κατὰ μικρὸν πειθομένους, τοὺς δ' ἀρχομένους ἤδη θορυβεῖσθαι καὶ περιτρέπεσθαι περὶ τὴν πρώτην ἔδραν· καὶ τὴν ἀλήθειαν εὐρηκῶς τῷ ἐν αὐτῷ φθεγγομένῳ τῆς ἀληθείας ἡγεμονικῶς στηρίζει καὶ ὁδηγεῖ Πνεύματι· καὶ γίνεται πάλιν τὰ σχολιά εἰς εὐθέα, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ καὶ αὐθις εἰπεῖν, ὁδηγεῖ πάντας διὰ τῆς ἐκείνου χειραγωγίας τε καὶ τῆς γλώττης ἐν γῇ εὐθείᾳ, ὅπου οὐκ ἐνὶ λίθος καὶ πρόσκομμα, τὸ τῆς θείας φάναι καὶ πάλιν Γραφῆς, οὐκ ὅφισ δάκνων ἐπὶ ὁδοῦ, οὐδὲ δῆγμα πονηρὸν καὶ μελανία θανάτῃ πρόξενος· καὶ σὺν τούτοις ἢ καὶ πρὸ τούτων, τὸν αὐτὸν ἐκεῖθεν μετακαλεσάμενον Πατριάρχην, καὶ δὴ καὶ τὴν σὺν αὐτῷ τὸ τηνικαῦτα παροῦσαν κοινὴν τῶν Ἀρχιερέων ὁμήγυριν, οἱ καὶ πρὶν μὲν εἰς λόγους ἐντελεσέρους ἔλθειν τῷ μεγάλῳ, καὶ τὴν τῶν προκειμένων ἐξετάσιν, ἐκ πρώτης ὁ φασὶν ἀφετηρίας καὶ ὁμιλίας, οὕτως ἐξεπλάγησαν τὴν ἐκείνου φωνὴν καὶ τὸν λόγον, ὥς μὴδὲ λέγειν ἔξεῖναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὸ πέλαγος κατὰ μικρὸν ἀφῆκαν τῶν αὐτοῦ λόγων, ἡμέρας ὅλας ὁμοῦ διωμιληκότες καὶ νύκτας, τῶν τε πρὸς Βαρλαάμ καὶ τὰς ἐκείνου κenoφωνίας διακούσαντες θαυμαστῶν λόγων, καὶ τὰς ἐκείνου φωνὰς ἐν τε συγγράμμασι καὶ λόγοις, ὁμοίως Θεοῦ φωναὶ ἀντικρυς εὐρηκότες, καὶ νοῦν ἱερὸν, μᾶλλον δὲ νοῦν Χριστοῦ, κατὰ τὸν θεσπέσιον εἰπεῖν Παῦλον, καὶ στόμα θεολογίας, καὶ δογμάτων ἱερῶν, καὶ δόξης ὀρθῆς σάθμη, καὶ πᾶν ὃ τι τις ἂν εἴποι τῶν τιμίων καὶ ὑψη-

λῶν, διδάσκαλον αὐτὸν εὐσεβείας διαβρόχην ὁμοῦ πάντας ἀνωμολόγη, καὶ συνωδὸν καὶ ὁμογνώμονα τῶν τῆς Ἐκκλησίας κοινῶν διδασκάλων, καὶ γλώτταν κοινὴν τῆς ἐκείνων ὁμολογίας, καὶ καθαιρέτην τῆς πλάνης· καὶ χάριτας ἀεὶ μακρὰς ἔλεγεν ὀφλεῖν ὁ κοινὸς τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προστατής, ὅτι τῆς Βαρλαάμ πλάνης καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψεύδους αὐτὸν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπήλλαξε διὰ τῶν αὐτοῦ θαυμαστῶν λόγων.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τῆς Ἐκκλησίας καθηγεμῶν τηνικαῦτα σὺν γε τοῖς περὶ αὐτὸν Ἀρχιερεῦσιν, ὁ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν· τὸ λογιζόμενον δηλαδὴ τῆς ψυχῆς ὑφ' ἑᾶς περιφέρων ἔτι, καὶ μήπω παρατραπείς ὑπὸ τοῦ χάριστ' ἀπολουμένου φθόνου τε καὶ τῆς δυσσεβείας. Ἐπεὶ δὲ καὶ σύνοδον κοινὴν ἔδει τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθόλου γενέσθαι, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἐν Ἐκκλησίᾳ πολλῇ καὶ λαῷ βαρεῖ δοξασθῇ, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαβὶδ, καὶ τὸν οἰκεῖον αὐθις κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἀντιδοξάσῃ θεράποντα· τοὺς δοξάζοντας καὶ γὰρ μέ φησιν ἐκεῖνος δοξάσω· οἱ δὲ ἐξοθενοῦντές με ἀτιμασθήσονται· καὶ πρὸς τούτοις ἵνα ἐκ μέσου τὸ τῆς πλάνης μετ' ἡχοῦ μνημόσουνον γένηται, καὶ τὸν λεγεῶνα τῶν πονηρῶν πνευμάτων μετὰ τῆς ἀγέλης τῶν χοίρων, οἱ μεγάλοι τοῦ Πνεύματος ὑπερέται τῇ θαλάττῃ καὶ τῷ τῆς ἀπωλείας βυθῷ παραπέμψωσι, γίνεται δὴ καὶ τοῦτο· καὶ ἡ κυρία τό γε νῦν εἶναι τέως ὀρίζεται, προσθεσμίαν λαβοῦσα τὴν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως ἐπάνοδον· ἔδει γὰρ ἔδει μὴδ' ἐκεῖνον ἀπειναι τῆς τελετῆς καὶ τοῦ μυστηρίου· οὕτω καὶ γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ κατὰ τὴν ἱεράν ἐκείνην σύνοδον μετὰ τοῦ Πνεύματος ὑπὲρ τοῦ Πεύματος πεπραγμένα, ἀλλὰ καὶ παρεῖναι μετὰ τῆς θείας καὶ βασιλικῆς ψυχῆς τε καὶ γλώττης, καὶ κηρύξαι θαυμαστῶς καὶ διδάξαι, καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ καὶ τὴν δυσσεβείαν ἐξελέγξαι, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας ἀριστα βεβαιῶσαι λόγον.

καὶ οὕτω μετὰ τῆς μεγάλης καὶ ὑπερφυοῦς ἐκείνης
ὁμολογίας τε καὶ θεολογίας ὁ θαυμαστὸς Ἀνδρό-
νικος τὸν ἐνταῦθα καλῶς μεταλλάξαι βίον, τὴν γῆν
καταλιπὼν, καὶ πρὸς Θεὸν μεταβάς· καὶ τοῦτο γε
ἀντὶ πάσης καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν ἐπίγειον βασιλείαν,
εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἐντεῦθεν λαβὼν.
Ἀλλὰ μήπω τοῦτο· δεῖ γὰρ μὴδ' ἐκεῖνα τῷ λόγῳ
παραλιπεῖν, τηλικαῦτα τε ὄντα, καὶ τῶν εἰρημένων
μεταξὺ κείμενα.

Ἀνῆι μὲν ἐκ Θασσαλονίκης, καθὰ δὴ καὶ φθά-
σας ἔφην, σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁ θεῖος Γρηγόριος εἰς
τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν· Θράκης δ' ἐπιβεβη-
κὼς ἤδη, καὶ ἐν Ὀδρυσόις αὐτοῦ που καὶ Ὀρεσιάδι
γενόμενος, πάρεργον ὥσανεῖ τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ προ-
κειμένου ποιεῖται, καὶ τὸ τὸν ἐμὸν Δαβὶδ καὶ τὴν
ἐν αὐτῷ χάριν μετὰ τῆς θαυμαστῆς σοφίας τε καὶ
τῆς γλῶττης μετακαλέσασθαι, κοινωνὸν ὄντα πά-
λαι καὶ ἀσκήσεως καὶ λόγων καὶ τρόπων καὶ γνῶ-
μης, καὶ τῶν φίλων αὐτῷ συγκατελεγμένον τοῖς
πρώτοις. Γράφει τοιγαροῦν καὶ μετακαλεῖται πρὸς
ἑαυτὸν καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἄνδρα, μεταξὺ Θράκης
τε καὶ Σκυθῶν ἐν ὄρεσί που καθ' ἡσυχίαν σκηνοῦ-
μενον· ἐνθα δὴ καὶ Γρηγόριος ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος
ἐν ἡσυχίᾳ μετὰ τὴν ἀπὸ Σιναίου μεταβάς· καθόδον,
θείας τε φιλοσοφίας ἐκεῖ συνίστησι φροντιστήριον,
καὶ τὴν ἐκ Σινᾶ προσγενομένην αὐτῷ προσηγορίαν,
ἐξ ἑαυτοῦ τε καὶ δι' αὐτοῦ τῷ χώρῳ καὶ τῷ φρον-
τιστηρίῳ δίδωσιν. Ἄλλ' ἐκεῖνος καὶ τὰ γράμματα
τοῦ μεγάλου φθάνει, μᾶλλον δὲ Θεὸς αὐτὸν ἄνωθεν
ἐξάγει φθάσας τῆς ἐρημίας καὶ τῆς καλύβης, καὶ
τῷ γενναίῳ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῇ τὸν καλὸν συ-
ναγωνιστὴν τε καὶ ὑπασπιστὴν ὁξέως παρ' ἐλπίδα
συνίστησι· τρίτη καὶ γὰρ ἦν εἰσιόντι Γρηγορίῳ τὴν
Κωνσταντίνου, ἀκακείνος εὐθύς ἐκ τοῦ ὄρους παρῆν,
ἡδονὴν ὑπερφυᾶ τινὰ καὶ θαυμαστὴν ἐνθεῖς τῇ τοῦ
ριδασκάλης ψυχῇ, καὶ οἷαν οὐκ ἄν τις ἐξεῖπε ῥαδίως,

καὶ τῶν τῆς θείας φιλοσοφίας κοινωνῶν τε καὶ σφε-
δαστῶν ἐκείνῳ συγκατιόντων· ὑποψία καὶ γὰρ τις
ἐφόδου βαρβαρικῆς τῆς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν οὐσης αὐ-
τοὺς ἐκεῖθεν ἐξήλασεν· οὕτω θαυμαστῶς τῆς θείας
προνοίας, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, τὰ τῆς
αὐτῶν παρουσίας ἀναγκαίας οὐσης ἄνωθεν οἰκο-
νομησάσης.

Ἐκείνων τοιγαροῦν κατιόντων ἐκεῖθεν, καὶ Διο-
νύσιος σὺν αὐτοῖς ἦν ὁ φίλος· τῆς μὲν βασιλευού-
σης ταυτησί· πάλαι πολίτης καὶ τῶν εὐπατριδῶν,
ἡσυχίας δ' ἐραστῆς καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσο-
φίας εἴπερ τις, δι' ἣν ἄρα καὶ τῆς πατρίδος παρὰ
πᾶσαν τὴν ζωὴν ἀποικος διαγεγονῶς, ἐν ἐρήμοις
καὶ ὄρεσι διατρίβων ἦν, καὶ τὰ πλεῖστα τῷ χρηστῷ
Δαβὶδ ἐκεῖ συγγινόμενος. Τούτῳ καταλαβόντι κα-
θάπερ ἔφην τὴν Κωνσταντίνου σὺν τοῖς λοιποῖς,
καὶ μήπω μὲν εἰς ὄψιν ἐλθόντι τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ·
οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πρότερον ὁραθεὶς ἔτυχεν ὅλως· παρὰ
δὲ τοῖς ἐταίροις σὺν γε τοῖς ἄλλοις ἐνταυθοὶ κατα-
λύσαντι, ὄψις εὐθύς ὑπνοῦντι κατὰ τὴν πρώτην γε
τῶν νυκτῶν τοιάδε παρίσταται. Ἀπήειμεν εἰς τὸν
ἐν Βλαχέρναις τῆς Θεομήτορος θεῖον νεών, ὁ χρη-
στός φησι Διονύσιος, ὁμοῦ προσκυνήσοντες πάντες,
καὶ τὸν ἱερὸν δηλαδὴ Γρηγόριον ἔχοντες μέσον ἡ-
μῶν· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν νεῶν εἰσιόντες μετὰ βραχὺ, καὶ
προσκυνήσαντες ὡς ἔθος, ἅμα πρὸ τῶν τοῦ θεοῦ
ἀδύτου θυρῶν ἔστημεν, ἄνδρας τινὰς λαμπροὺς ὁ-
μοῦ καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν στολὴν ἐδόκουν ἐξεόντας
ἐκεῖθεν ὄρᾱν. Οἱ καὶ στολὴν τινα λαμπρὰν ἐνδύ-
σαντες τὸν Γρηγόριον, καὶ ῥάβδον ὁμοίαν αὐτῷ ἐγ-
χειρίζουσιν, ἣν ἐκεῖνος λαβὼν ἐν χεροῖν καὶ τὸν
νεῶν πάντα περιῶν, καὶ ἡμῶν ἐπομένων πάντων,
ἀνθρωπίσκων ἐδόκει τι σμήνος ἐλαύνειν ἐκεῖθεν, αἰ-
σχρὰν ὁμοῦ πάντων κεκτημένων τὴν ὄψιν καὶ μέ-
λαιναν. Εἴτ' ἐκεῖθεν ἐπανιών, τῶν αὐτῶν ἐδόκει καὶ
πάλιν ἔχεσθαι, εἴπου καὶ τινες ἔτυχον ἐνδον σκότει

καὶ γωνία παραδύσαντες ἑαυτοὺς, κάκεινους ἀνιχνεύων μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, καὶ τῶν ἱερῶν ἀπελαύνων ὡσαύτως καὶ πόρρω τιθεῖς. Οἱ δ' ἐξιόντες ἐκείθεν, ἐπεὶ μὴδ' ἀντιβλέπειν μὴδὲ ἴστασθαι τὸ παράπαν ἐδύναντο, φεύγοντες ἠπειλουν ὑπ' ἀπορίας, ὡς ἀμυνοῦνται δηλαδὴ καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ἐκείνου οὕτως διωκόμενοι, καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ βλασφημιῶν οὐδέποτε παύσονται. Ἀλλ' ἐκείνους οἰμώζειν φησὶν ὁ μέγας ἀφείς, ἐπανελθὼν σὺν ἡμῖν αὐθις πρὸ τῶν ἀδύτων τῆς προτέρας εἶχετο στάσεως· οἱ δὲ τὰς λαμπρὰς ἐκείνοι περιβεβλημένοι στολὰς ἐξιόντες καὶ πάλιν ἐκείθεν, θρόνῳ τὸν μέγαν ἐγκαθιδρύουσι, τρίς τὸ, Ἄξιος ἐπειπόντες συνήθως σὺν θαυμαστῇ τινὶ τῇ βοῇ.

Καὶ τὰ μὲν ὁραθέντα τότε τοιαῦτα, σύμβολα τῶν μετὰ ταῦτα γεγονότων σαφῆ, καὶ οἷα μὴδὲ τοῦ ἐξηγουμένου δεῖσθαι καὶ ὁδηγοῦντος· εἴτε γὰρ τὸς ὑπὸ δαιμόνων ἐνεργουμένους, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ πολυτρόπως ἐπιβλεύσαντας Ἐκκλησίᾳ, Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνόν φημι καὶ τὴν ἐξάγιζον καὶ πονηρὰν περὶ αὐτοὺς συμμορίαν, τοὺς μέλανας ἀνθρωπίσκους εἴποις ἐκείνης· εἴτε τὴν τῶν δαιμονίων αὐτῶν ἐκείνων πληθύν, τὴν τῶν αἱρέσεων πρώτην αἰτίαν· εἴτε καὶ ἄμφω τούτους ὁμοῦ κάκεινους, πολλάκις ὁ Γρηγόριος ὥπται καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ θαυμαστῶς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοὺς ἐξελάσας, καὶ δυνάμει θεῖα τὸ κατ' ἐκείνων ὑπερφύες λαθὼν κράτος εἰπεῖς, καὶ τοῖς εὐσεβέσι λαμπρὰν τινα δι' ἑαυτοῦ δεδωκὼς τὴν νίκην· ἐπισημαίνει γε μὴν θαυμαστῶς ἡ θεία ὄψις κάκεινα, ὡς δὶς τε κατὰ τῶν αὐτῶν ἐπ' Ἐκκλησίας τὸν κυριώτερον ἄθλον ἀγωνιεῖται, τὸν μὲν πρὸ τῆς καθέδρας τῆς ἱερᾶς καὶ τῆς προστασίας τῆς Ἐκκλησίας, τὸν κατὰ τοῦ Βαρλαάμ φημι τουτονί, καὶ τῶν τῆς αἱρέσεως πρώτων ἀρχῶν τε καὶ συγγραμμάτων· τὸν δὲ κατὰ τοῦ τὴν αἵρεσιν ταυτηνὴν χάκιστα διαδεξαμένου Ἀκιν-

δύνου φημί τοῦ φίλου καὶ ἐπιδούλου, καὶ φοιτητοῦ καὶ προδότου, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκείνον, καὶ τῆς μιάρᾳς αὐτοῦ συμμορίας, μετὰ τὴν χειροτονίαν τε καὶ τὸν θρόνον· καὶ ὅτι τὴν ἱερὰν ταυτηνὴν περὶ αὐτὸν τελετὴν καὶ χειροτονίαν ὁ τῆς Θεομήτορος ἐκείνος θεὸς νεὼς ἐν ἑαυτῷ τελεσθησομένην ἔξει, κάκει τὸ, Ἄξιος αἰσθητῶς τε καὶ νοητῶς ὑπὸ γε τῆς νοητῆς ὁμοῦ καὶ τῆς αἰσθητῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν ἄξιον ὄντως Πνεύματι θεῷ μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται· ἀδὴ καὶ εἰς πράγματα μετὰ μικρὸν θαυμαστῶς ἐξέβη, τῆς θείας ἐκείνης ἀποκαλύψεως ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν διαπεσούσης· εἰ γὰρ καὶ πρὸ τῆς τοῦ μεγάλῃς χειροτονίας ἡ καταστροφή γέγονεν Ἀκινδύνῃ, ἀλλὰ καὶ αὐθις τῆς αἱρέσεως κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, νῦν μὲν καθαιρουμένης, νῦν δὲ τὰς κεφαλὰς συνεχεῖς ἀναδιδούσης ταῖς τινων συμμαχίαις, κατὰ τὴν Ὑδραν τὴν ἐν τῷ μύθῳ, τέλος ὁ καθ' ἡμᾶς Ἡρακλῆς οὕτοσί, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ πυρὸς ἐνεργεσίαν προσλαβὼν συμμαχίαν, ὡς τὴν τοῦ αἰσθητοῦ πρὶν ἐκείνος, τοῦ θεοῦ δηλαδὴ Πνεύματος διὰ τῆς χειροτονίας δαψιλέστερον ἐπὶ τοῦτον ῥυέντος, καὶ τέμνει καὶ καίει μέχρι ριζῶν αὐτῶν ὡς εἰπεῖν καὶ πυθμένων, ἐπ' Ἐκκλησίας κοινῇ πάσης, καὶ σιγῇ καὶ θυτῷ καὶ πανολεθρίᾳ παντελεῖ δίδωσι.

Τί τὸ μετ' ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν ὄψιν; ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην καὶ τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξελθεῖν πᾶσι καθόσον οἶον τε, καὶ ταῖς ἀριστεταῖς ἐκείναις τοῦ μεγάλου καὶ τοῖς θαυμαστοῖς ἄθλοις ἐπικαλλώπισαι τὸν λόγον, καὶ οἶον ἐπεντυφῆσαι τῷ διηγήματι· ἀπάγει δέ με τὸ τοῦ λόγου μῆκος αὐθις ἐκείνων τῆς συμμετρίας ἐκπίπτον· διὸ τοὺς ἐκεῖνα ποθοῦντας, τοῖς τε λόγοις ἐκείνῃς, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κοινοῖς παραπέμψας τόμοις τε καὶ συγγραμμάτων αὐτὸς ὡδὶ πως κεφαλαιώσω τὸν λόγον, τιμῶν τὸ πᾶν μέτρον ἀριστον, ἐπειδὴ περ κάκεινος.

Ἐφίσταται μὲν ὁ προσδοκώμενος εὐσεβέστατος

βασιλεὺς μετὰ τῶν ἐν τέλει· ἀκούει δ' ἐντελέζε-
ρον ταῦτα παρὰ τοῦ Πατριάρχου, οὐδὲ πρότερον
ἀνήκοος πάντῃ διαγεγονῶς τῶν τοιούτων· συγχρο-
τεῖται δ' ἡ σύνοδος, κατὰ τὸν μέγιστον καὶ περι-
φανῇ νεῶν τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Σοφίας· συντρέχει
δ' ἡ πόλις πᾶσα σχεδόν, ὥς ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ πε-
ριφανεῖ τῷ ἀγῶνι· ὁ Βαρλαάμ εἰσάγεται τῶν μο-
ναχῶν κατηγορήσων ἅπερ καὶ πρώην· ἀρνείται τὴν
τάξιν, καὶ τὸ πρότερον παραιτησάμενος σχῆμα τοῦ
κατηγόρου, ἐφ' ἑτερά τα καὶ δὴ πειρᾶται χωρεῖν, καὶ
τὴν ὑπόθεσιν διαφθείρειν, ἀλλ' οὐδέν τι πλέον ἔ-
σχεν ἐκ τούτων· ἀλίσκεται γὰρ εὐθύς, καὶ μὴ βε-
λομένῃ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων προκομισθέντων,
ἅπερ αὐτὸς ἀπαιτηθεὶς δι' ἑαυτοῦ προσλίγῃ τῷ τῆς
Ἐκκλησίας δέδωκε προεστῶτι· τέλος ἐξελέγχεται
τὰ τῆς πολυειδοῦς αἱρέσεως θαυμαστῶς ἐπὶ πάν-
των, καὶ παρὰ πάντων ὁμοῦ κωμωδεῖται καὶ δια-
μυκτηρίζεται· μᾶλλον δὲ καὶ παλαμναιοτάταις τισί
ταῖς ἀραῖς αὐτά τε καὶ ὁ πατήρ ὁμοῦ καὶ δημιουργ-
γός αὐτῶν δικαίως καθυποβάλλονται· καὶ ἐπειδὴ
μήτε λέγειν μήτ' ἀποδιδράσκειν τοὺς περιφανεῖς
τῆς ἀληθείας ἐλέγχους ὁ Βαρλαάμ ὅλως εἶχεν,
ἀλλ' οὐδ' ἐκφεύγειν τέως ἐδύνατο τὸν τῆς Ἐκκλη-
σίας δικαιοτάτον ζῆλον, καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν πιστῶν
ἐκείνῃ θεάτρου, πρὸς ὀργὴν κατὰ τῆς αἱρέσεως ἤδη
κεκινημένου, καὶ τοὺς αἰτίους τῆς πλάνης ἀνελεῖν
ἐκζητοῦντος· τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τοῦ δήμου πρὸς
ἀμετρίαν ἐτοίμως ἰόντα, τὴν μεταμέλειαν ὑποκρί-
νεται καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας· καὶ ὁ μὲν,
οὕτω τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων αἵρεσιν καὶ ψευ-
δος καταγνοὺς ἐπὶ πάντων, καὶ μετανοίας χώραν
αἰτήσας καὶ λαβὼν δῆθεν, τὴν ἄδου κυνὴν ὁ φασιν
ὑποδεῖς, καὶ ἀφανείᾳ δεδωκὼς ἑαυτὸν, πρὸς Λατί-
νους τοὺς ἐταίρους εὐθύς ἀποτρέχει μετὰ τῆς δυσ-
σεβείας· Ἡ δ' Ἐκκλησία Χριστοῦ τὸν ἑαυτῆς καθα-
ρῶς ἐπιγινώσκει προστάτην, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν

μέγαν, καὶ κροτεῖ καὶ θαυμάζει, καὶ παντοδαποῖς
τισιν ἀναδεῖ τοῖς τῶν ἐπαίνων στεφάνοις· τί μὲν
οὐ λέγουσα τῶν θαυμαστῶν κατ' ἐκείνου; τί δ' οὐ
ποιούσα; μᾶλλον δὲ πάντα μὲν τὰ βέλτιστα καὶ
λέγουσα καὶ ποιούσα, ἄξιον δ' ἐκείνου μηδὲν τι μη-
δαμῶς ποιεῖν καὶ λέγειν δοκοῦσα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
βασιλεὺς αὐτὸς σὺν γε τοῖς καθ' αἶμα προσήκουσι,
καὶ δὴ καὶ τοῖς προὔχουσι τῶν ἐν τέλει, καὶ διδά-
σκαλον εὐσεβείας, καὶ κανόνα δογμάτων ἱερῶν, καὶ
σύλον τῆς ὀρθῆς δόξης, καὶ πρόμαχον Ἐκκλησίας,
καὶ βασιλείας εὐσεβοῦς καύχημα, καὶ πᾶν ὅ τι γε
τῶν καλλίστων μετὰ μεγάλου τοῦ θαύματος αὐτὸν
ἀπεχάλουν.

Ἄλλ' ὦ τῆς πονηρᾶς διαδοχῆς καὶ τῆς ὑποστρο-
φῆς καὶ παρρησίας αὐθις τοῦ ψεύδους! Πάλιν Ἀρ-
χέλαος μετὰ τὸν Ἡρώδη, καὶ Καϊάφας κατὰ Χρι-
στοῦ δημηγορῶν μετὰ τὸν κηδεστὴν Ἄνναν, ἄκων
τε προφητεύων ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ συνηγορῶν τῇ
πολεμουμένῃ παρ' αὐτοῦ ἀληθείᾳ, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐ-
τῆς λόγοις τῶν Προφητῶν τε καὶ Θεολόγων, καὶ
Ἀκίνδυνος ὁ σκαιὸς μετ' ἐκείνους καὶ σὺν ἐκείνοις
τὴν τοῦ Βαρλαάμ δολερῶς ὑπιὼν αἵρεσιν καὶ τὴν
πλάνην, καὶ τοὺς ὁμιλητάς ἐκείνῃ σκορπισθέντας
συνάγων, πλείστους τε σὺν αὐτοῖς προσεταιριζόμε-
νος ἄλλους, καὶ τὴν αἵρεσιν ξυνιστάς, ἑαυτὸν τε
προσάτην καὶ διδάσκαλον αὐθημερινὸν χειροτονῶν
δυσσεβείας, ὁμόσε τε κατὰ τῆς εὐσεβείας χωρῶν καὶ
τοῦ ταύτης προμάχου, καθάπερ ὁ Σαμαρεὺς πάλαι
Σίμων, καὶ Νικόλαος ὁ προσήλυτος ἀπὸ Σύρων,
κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου φημί Χριστοῦ καὶ τῶν πρώτων
μαθητῶν τε καὶ Ἀποστόλων· καὶ τὸν μὲν Βαρλαάμ
καὶ τοι γε μηδενὸς ἀπαιτοῦντος ἀποκηρύττων, καὶ
φρικωδεστάταις τισὶ ταῖς ἀραῖς κατὰ τοὺς τῶν
παλαιῶν αἱρεσιάρχων διαδόχους ἐκείνους καθυπο-
βάλλων, ἴν' ἔχοι τι καὶ προκάλυμμα καὶ προσω-
πεῖον ἢ πλάνη, ἄλλος δ' ἐκείνος ὢν ἀντικρυς καὶ

λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ παντὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πολέμῳ. Πάλιν οὖν ἀγῶνες καὶ ἀθλοὶ, καὶ πολέμων ὑπόθεσις τῷ προασπιστῇ τε καὶ τεχνίτῃ τοῦ λόγου, κατὰ τῶν αὐτῶν τε καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἵσταμένῳ, καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας εὐψύχως προκινδυνεύοντι.

Καὶ τέως μὲν ὁμιλεῖ καὶ διαλέγεται πρῶτον, καὶ πολλῶν τε καὶ καλῶν συμπαρόντων τὸν Ἀκίνδυνον ἐξελέγχει γενναίως, καὶ τὴν αἵρεσιν ὀνειδίζει, καὶ τὴν προτέραν τῆς ἀληθείας ὑπόκρισιν, καὶ τὴν ἐσχάτην ταυτηνὴ συμφωνίαν τοῦ ψεύδους. Ὁ δ' ἐπεὶ μηδοτιοῦν ἀντιλέγειν ἢ λέγειν εἶχεν, ὑποκρίνεται καὶ αὐθις τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας, ἅμα καὶ γράμμασι τῆς ἰδίας χειρὸς καὶ ὑπογραφαῖς ἀσφαλισάμενος δῆθεν τὴν ἑαυτοῦ λόγους, καὶ τὴν διὰ πάντων πρὸς τὴν ἀγίαν κοινωνίαν ἅμα καὶ συμφωνίαν, τοῖς τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου προσημαρτυρήσας καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν, ἃ καὶ εἰς δεῦρο μένει παρόντα, καὶ τὴν ἐκείνου δυσσέβειαν ἐξελέγχοντα καὶ τὸ ψεῦδος. Ἐπεὶ δὲ μετὰ μικρὸν τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν σκηνὴν ἀπορρίψας, καὶ ταυτησὶ τῆς ὁμολογίας καὶ τῶν γραμμάτων ἔξαρνος γεγονώς, ἅμα τοῖς ὁμόφροσι περιήει τὴν πόλιν, θορυβῶν ἐπὶ τοῖς προτέροις καὶ αὐθις, καὶ τῷ ψεύδει παρασύρων τοὺς ἀστηρίκτους· ὁ γὰρ αἰθίοψ οὐκ ἔλευκαίνετο, καὶ ὁ καρκίνος ὀρθῶς βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο· σύνοδος συγχροτεῖται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πάλιν, κατ' οὐδὲν ἐλάττων τῆς κατὰ τοῦ Βαρλαάμ πρώτης ἐκείνης· καὶ πάλιν ἀγωνιστής τε καὶ ἀθλητὴς περιφανὴς τῆς εὐσεβείας ὁ μέγας, ὁμοῦ τε τὴν πλάνην τοῖς τῶν θείων Γραφῶν λόγοις καὶ ταῖς ἱεραῖς τῶν θεολόγων διδασκαλίαις ἐλέγχων, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ τὸ κράτος λαμπρῶς εἰσαυθις περιποιούμενος, ἅμα καὶ τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως παρόντος, οὕτω μὲν ἐπειλημμένου τότε τοῦ κράτους, ἢ τοῦ μὲν κράτους καὶ τῶν πραγμάτων ἐπειλημμένου, τὸ διάδημα δὲ σὺν

τῷ τῆς βασιλείας ὀνόματι μόνον οὕτω περιειμένῳ, καὶ τὸν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ τόπον ἀποπληροῦντος, ἤδη μετὰ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνων τε καὶ κατορθωμάτων κάλλιστα πρὸς Θεὸν ἐκδεδημηκότος· ὃς δὴ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον τὰ τοῦ Βαρλαάμ ἐπὶ τῆς μεγάλης ταυτησὶν ἐξελέγξας συνόδου κακῶς φρονοῦντα, καὶ τοῖς κοινοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς δόξαις τῆς Ἐκκλησίας ἀντικείμενον προφανῶς, καθὰ δῆπου καὶ βασιλεὺς ὁ κράτιστος ἀδελφὸς ἐκεῖνος τὸν Βαρλαάμ πρότερον ἐπικυροῖ καὶ αὐτὸς σὺν τῷ τῆς Ἐκκλησίας προεστηκότι, καὶ τῶν ἱερέων τοῖς ἀρχηγοῖς καὶ προκαθημένοις, τῷ σοφῷ δηλαδὴ Γρηγορίῳ σὺν γε τοῖς περὶ αὐτὸν, τὸ κράτος τῆς εὐσεβείας· μᾶλλον δὲ καὶ θαυμάζουσι καὶ ἀνακηρύττῃσι καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ παντοδαποῖς ἐπαίνοις αὐτὸν ὁμοῦ πάντες, κατ' οὐδὲν ἑλαττον τῶν ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκείνης συνόδου· ἡνίκα δὴ καὶ ὁ κατὰ τῆς αἵρέσεως καὶ τῶν ταύτης ἀρχηγῶν, ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ψήφῳ τῆς Ἐκκλησίας κοινῇ, καλῶς ἐξετέθη τόμος, συνεπτυγμένως ὁμοῦ πάντα περιλαμβάνων, καὶ ὑπογραφαῖς κατησφαλισμένους τῶν κερυφαίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων τοῦ πάντων προκαθημένου, καὶ τὸν Πατριαρχικὸν ἔχοντος τότε θρόνον.

Εἰς μακρὸν ἡμῖν ἀποτεινόμενα καθορῶ τὰ τοῦ λόγου, διό καὶ συντέμνειν ἀνάγκη καθ' ὅσον οἶον τε, τὸ συνεχές καὶ πυκνὸν τῶν ὑποθέσεων διωδούμενον, καθάπερ ἐν θεάτρῳ καὶ πλήθει τοὺς συναντῶντας. Οὕτω δύο μῆνες ἐτύγχανον παρελθόντες ὅλοι μετὰ τὴν δευτέραν σύνοδον ταυτηνὴ, καὶ ἡ μακρὰ καὶ χαλεπὴ κατ' ἀλλήλων ἀρχεται στάσις τῶν ἡμετέρων, καὶ ἡ ἐμφύλιος μάχη τε καὶ φθορά, καὶ ὁ κοινὸς τῆς βασιλείας ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ποιμήν τε καὶ ὁδηγός, τὸν κοινὸν θόρυβον καὶ τὰς τινῶν ἀλογίςτους ὁρμὰς καὶ τὰς διαβολὰς καὶ τὸν φθόνον ὀφείλων ἐπέχειν, καὶ πρὸς εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν,

ὥς τῆς εἰρήνης εὐαγγελιστῆς τε καὶ μύστης, πάση σπουδῇ συνάγειν τοὺς πάντας, τὸ μὲν οὐκ ἐποίει, τὴν δ' ἐναντίαν ὥσπερ ἐπίτηδες σπεύδων ἵεναι, καὶ προσερεθίζων φεῦ! ὁσημέραι καθορᾶτο τὴν μάχην, καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ἀνάπτων. Ἐπεὶ δὲ μὴ καὶ Γρηγόριον εἶχε συναινοῦντα τούτοις τὸν μέγαν, πλείστα μὲν οὖν καὶ παραινούντα καὶ εἰσηγούμενον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν διὰ πάντων, καὶ τὰ τῷ σχήματι καὶ τῇ ἀξίᾳ κατάλληλα πράττειν αὐτὸν ἀξιοῦντα· τοῦτο καὶ γὰρ πρὸς αὐτοῦ τε εἶναι, καὶ τοῦ κοινῇ τῇ βασιλείᾳ καὶ παντὶ τῷ γένει λυσιτελοῦντος, τὸ δ' ἐναντίον πᾶν τούναντίον ἐξ ἐφαμίλλου, καὶ πρόσσεσι καὶ τὸ τῆς θείας ἀγανακτῆσεώς φησιν ἄνωθεν καὶ τῆς δίκης, πρᾶγμα τοσοῦτον καὶ οὕτως ὑπερφυῆς, καὶ ῥᾶστα γε πεφυκὸς καὶ μόνον τὴν πανωλεθρίαν ἐπάγειν. Ἐπειδὴ ταῦτα καὶ φρονοῦντα καὶ συμβουλευόντα κατείδε τὸν μέγαν, οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δις, οὐδὲ μόνον πρὸς αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων παρόντων, ἅν τῇ συγκλήτῳ, καὶ τῆς βασιλίδος ἔστιν ὅτε προκαθημένης· καὶ τοτὲ μὲν μόνον, τοτὲ δὲ καὶ σὺν ὀλίγοις τῶν ὁμοτρόπων, δέον αὐτὸν καὶ θαυμάζειν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς κατὰ καιρὸν παρρησίας, καὶ χάριτας ὀφλεῖν τῆς εὐνοίας τε καὶ φίλτρου, καὶ τοῦ κοινῇ πρὸς δόξαν ἰόντος· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἔδειξε πράγμασι τὸν κοινὸν πατέρα καὶ κηδεμόνα τοῦ γένους, καὶ ὥς οὐ μάτην, οὐδ' ἀπλῶς τὸ μέγα τουτὶ περικεῖται πρόσρημα· ὁ δὲ καὶ πρὸς ὁργὴν διεγείρεται μᾶλλον, καὶ κατὰ τοῦ φίλου χωρεῖ, καὶ ὀπλίζεται φεῦ! κατὰ τοῦ πράγματος συμβούλου, καὶ ἀμύνασθαι σπουδῇ πάσῃ ζητεῖ τὸν ἄνδρα, μήτε τὰς προτέρας τιμὰς, καὶ οἷς αὐτὸν ἀνεκήρυττε δημοσίᾳ τε καὶ κατ' οἶκον, καὶ πρὸ τῶν συνόδων καὶ μετὰ τὰς συνόδους, ἅν τοῖς πρώτοις ἐτίθει τῶν φίλων, μήτε τὰ παρόντα λογιζόμενος ταῦτα, καὶ πᾶσι μὲν ὄντα λυσιτελεῖ καὶ σωτήρια, καὶ τοῖς κοινῇ

καὶ καθένα, καὶ αὐτῷ τούτῳ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τὴν κοινὴν ἀνηρημένῳ προσασίαν τῶν πάντων, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς οἰκονομίας ὀφείλοντα δίδοναι λόγον τῷ κοινῷ τῶν ὅλων δεσπότη. Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ σοφὸς εὐθύς ἐκποδὼν ἦν, ἐπειδὴ περ ἀνηνυτοῖς ἐπιχειρῶν ἔγνω, καὶ τῆς πόλεως οὐ μακρὰν ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ συγγινόμενος συνήθως καθ' ἡσυχίαν, καὶ κατὰ τὸν θεῖον ἐκείνον Ἱερεμίαν, τὴν τοῦ γένους παρακοὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἀποκλαιόμενος· ὁ δὲ ποιμὴν, ἐπεὶ κατὰ τῆς ποιμένης φεῦ! καθ' ἐκάστην ἦν αὐτῷ ἡ σπουδὴ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς χριοῖς μᾶλλον ἐπετίθετο τῶν προβάτων, ἵνα καὶ μᾶλλον τὸ πᾶν κατεργάσῃται, τί μὲν οὐκ ἐνενοεῖ; τί δ' οὐκ ἐβουλεύετο νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν; ὥς τε καὶ τὸν ἐπίσημον τυτονὶ χριὸν τῆς μεγάλης Χριστοῦ ποιμένης, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκείνοις, ἡ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων γε καθελεῖν· καὶ ἐπειδὴ προσωπεῖον οὐκ εἶχεν αὐτῷ τὰ τῆς μάχης, οὐδ' ἐδύνατο καὶ σκιάν γοῦν τινὰ πλάσαι κατ' ἐκείνους συκοφαντίας, κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀναίδην ὅλος χωρεῖ, καὶ πόλεμον ἀλλόκοτόν τινα καὶ καινὸν ἐπεγείρει τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν θείων δογμάτων ἀναίρεσιν μελετᾷ φεῦ! τῶν ἱερέων καὶ διδασκάλων ὁ προὔχων· οὕτω καὶ γὰρ ὤφειτο καὶ τὸν πρόμαχόν τε καὶ κήρυκα, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν σοφὸν συγκατασρέψειν ἐκείνοις, καὶ τρόποιον ἀναστήσειν κατὰ τῆς ἐκείνης σπουδῆς καὶ φιλοσοφίας, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς δι' αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ πολεμουμένης χάκιστα τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οὐ τῷ κατ' αὐτὸν σχήματί τε καὶ πράγματι μόνον ἀπαδόν, ἀλλὰ καὶ Χριστιανῶν ὁμοῦ πάντων ὥς ἀληθῶς ἐκφυλον καὶ ἀλλότριον, καὶ τῷ πονηρῷ καὶ ἀρχεκάκῳ δαίμονι μόνῳ καὶ τῇ κατ' ἐκείνον φατρία προσήκον.

Ἀντιστάγει τοιγαροῦν ὁ καινὸς οὗτοσι θεσμάχος τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ μαθητοῦ τὸν προδότην, καὶ τὸν ψευδαπόστολον τοῦ σοφοῦ Ἀποστόλου, καὶ τὸν

ἀντίχριστον ἀντικρυς τοῦ Χριστοῦ, Γρηγορίου δη-
λαδῆ τοῦ μεγάλου, τὸν τῆς ἀληθείας ἀποστάτην
τε καὶ πολέμιον, Ἀκίνδυνον φημί τὸν ψευδώνυμον,
ἡρέμα μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ κατὰ μικρόν, εἴτα καὶ
γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον· τὸν μὲν
καὶ καθ' ἐκάστην καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἐξαίρων
καὶ συνιῶς, Γρηγορίῳ δὲ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱερᾶς
ἐταιρίας κατατρέχων καὶ μὴ παρόντων, καὶ σχεδὸν
ἐρήμην καταδικάζων, καὶ ἡμέρας ὅλας καὶ νύκτας
τῷ τῆς αἵρέσεως συνῶν διδασκάλῳ, κάκεινα καὶ
σπουδάζων καὶ συλλαλὼν καὶ συμπράττων κατὰ
γε τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ταύτης προμάχων, ἃ
βίβλοι καὶ μνήμαι φέρουσι. Καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ
συντέμω, Γρηγόριος μὲν ὁ τοῦ φωτός υἱὸς καὶ λαμ-
πρὸς κήρυξ, μετὰ τὰς μακρὰς συκοφαντίας ἐκεῖνας
καὶ περιόδους, ἐπεὶ καὶ δημοσίῳν αὐτὸν ἀδικημά-
των, καὶ καθοσιώσεως ἢ καὶ ῥάσεως, οἱ τούτων δη-
μιουργοὶ καὶ κοινωνοὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις κρίνειν ἤ-
ξιουν, τὰς ἀληθεῖς κατ' αὐτοῦ πειρώμενοι συσχιά-
ζειν ὑπ' αἰσχύνης αἰτίας, μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα κά-
κεινα ψευδῶς ἄλλοτε ἄλλως συνεύροντες κατὰ τοῦ
ἀλήπτου, καὶ διὰ πάντων συκοφαντοῦντες, καὶ σκό-
τος καὶ εἰρκτὴν φεῦ! ὡς κακοῦργος ὑπ' αὐτῶν κατα-
δικάζεται τελευταῖον, ἵνα μὴδ' ἐν τούτῳ τῆς εἰκό-
νος καὶ τῆς μιμήσεως ἀπολειφθῇ τοῦ σεπτοῦ Ἱερε-
μίου, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ὥσπερ ἐκεῖνος τοῦ βορ-
βορίου πάλαι τὸν λάκκον ὑπὲρ τῶν θείων χρησμῶν
καὶ τῆς ἀληθείας, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὑπὸ τῶν
ὁμοφύλων, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἀντικρυς, ἢ καὶ μειζό-
νων τὴν εἰρκτὴν καταδικασθεῖς, Δωροθέου τοῦ καλ-
λίστου φοιτητοῦ τε καὶ φίλου κἀνταῦθα συνόντος,
ὥσπερ δὴ κἀν τοῖς ἄλλοις πειρασμοῖς καὶ ταῖς πε-
ρίοδοις, καὶ τῆς χρονίας καθεύξεως, καὶ τῶν λοι-
πῶν ἀνιάρων μετέχοντος πῶς ἂν εἴποις ἡδέως.

Ὁ δ' ἐπὶ κακῇ μοίρᾳ τῆς Ἐκκλησίας προστάτης,
ἐπεὶ καὶ τὸν λέοντα τουτονὶ δέσμιον εἶχε καθάπερ

ἐπόθει, καὶ τὸ πᾶν ἤδη τοῦ ἀγῶνος αἰσχροῦς ὤετο
διανύσαι, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν,
καὶ προσάτην Ἐκκλησίας, ὦ γῆ, καὶ ἥλιε, καὶ θεσμὰ
θεῖα, καὶ μαρτύρων, καὶ ὁμολογητῶν, καὶ πατέρων
ἱερῶν ἄθλοι τε καὶ ἀγῶνες, τῶν μετὰ Χριστὸν καὶ
τὴν ἐκείνου σφαγὴν καὶ τὸ αἷμα ταύτην συστήσα-
μένων, τὸν ἀλιτῆριον καὶ προδότην τῆς Ἐκκλησίας
Ἀκίνδυνον φημί, τὸν τῶν αἵρέσεων ἀρχηγὸν καὶ
ταμίαν μετὰ τὸν πρῶτον ἐκείνον ἐσπευδεν ἀναδεί-
ξαι! παιδαγωγὸν ἂν τις εἶπε τὸν ἄδην, καὶ τροφέα
τὸν θάνατον, καὶ τῷ πυρὶ τὴν τοῦ πονηροῦ κατα-
γίδα, καὶ τοῖς ἀρνίοις τὸν λύκον, διδάσκαλον εἰ-
πέ μοι καὶ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνον, ἵνα τί
καὶ παραθεωρήσω, τὸν τῆς θεότητος ὕβριστήν! τὸν
τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἀναιρέτην μετὰ Ἰου-
δαίων τῶν κάκιστ' ἀπολουμένων! τὸν τοῦ Πνεύμα-
τος πολέμιον ὑπὲρ οὐστινασοῦν ἂν εἴποις Μακεδο-
νίους! τὸν ἐχθρόν ὁμοῦ τῆς μεγάλης Τριάδος! τὴν
τῶν αἵρέσεων ἀποθήκην! ἐκείνον σὺ ποιμένα καὶ
διδάσκαλον Ἐκκλησίας, τὸν ὑπὲρ πάντας σφοδρὸν
ἐκείνης ὕβριστήν καὶ διώκτην! ἵνα τί καὶ διδάξῃ
ταύτην; τὰς κτιστὰς θεότητας, ὧν ἐκεῖνος πατήρ
τε καὶ δημιουργὸς μόνος; ἢ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας,
καὶ τοὺς πάλαι σεσηπότας καὶ ὀδωδότας φληνά-
φας ἐκείνους, καὶ τὴν θνητὴν ζωὴν, καὶ τὸ μὴ κυ-
ρίως ἀγαθὸν τε καὶ ὄν, καὶ ὅσα τῆς μυθευομένης
Ἑλληνικῆς ἐκείνης τερατείας καὶ τῆς ἀπάτης; καλὰ
γε ταῦτα, καὶ σοὶ καὶ τοῖς σοῖς ὄντως προσήκοντα
μυσταγωγοῖς τε καὶ θεολόγοις· δεῖ δὲ παρ' ὧν
πάντως μαθεῖν τῶν κενῶν διδασκάλων τοὺς κακῶς
ὑφ' ὧν ποιμαινομένους κάκεινα· τὴν κτιστὴν ἐ-
νέργειάν φημι τοῦ Θεοῦ· ἵνα καὶ τὴν ἐκείνου φύσιν
κτιστὴν συγκατασκευάσωσι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην·
τὸ ταῦτόν καὶ ἀδιάφορον πάντη φύσιν τε καὶ ἐνέρ-
γειαν ἐπὶ Θεοῦ πεφυκέναι· ἢ τὸ, φύσιν εἶναι τὸν
Θεὸν μόνην τῶν φυσικῶν πάντων ἐστερημένην· ἢ

τὰ φυσικά τοῦ Θεοῦ, τῆς φύσεως ὑστερογενῆ καὶ κτιστὰ πεφυκέναι· τῆς γὰρ ὑμετέρας δυσσεβείας ἡ ἀθείας καὶ ἄμφω ταῦτα· τοτὲ μὲν, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καθάπαξ διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῶν φυσικῶν ἀναιρούντων, τοτὲ δὲ κτίσμα κάκεινὴν δι' ἐκείνων ἀποδεικνύντων· ἐπεὶ δεῖ κατάλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικά κατὰ τῆς θεολόγου Πατέρας· ἀνάγκη καὶ γὰρ ὡς ἔοικεν ἀσεβεῖν ὑμᾶς, οὐχ ἐνί γε τῷ τρόπῳ καὶ δυοῖν ἴσως, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνης τῶν αἵρέσεων καθηγητάς τε καὶ νομοθέτας, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ.

Καὶ τί χρὴ λέγειν; ὅπου γε καὶ τὴν ὑμνουμένην τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρρητον ἐξηρνήσασθε θέωσιν; ὑπὲρ ἧς κατὰ τὸ εἰρημένον πρᾶξις πᾶσα Χριστοῦ καὶ ἅπαν μυστήριον, ὀνόματι καὶ νῶ μόνῳ τιμᾶν ταύτην δῆθεν διδάξαντες, πράγματι δ' ἐξυβρικότες εἰς αὐτὴν τὰ αἰσχιστά τε καὶ ἀτοπώτατα, τῷ τοῖς κτίσμασι καὶ ταύτην συναριθμῆσαι, καὶ κάτω θεῖναι ψυχὴν τολμηρὰ καὶ γλώττη τὴν τῶν ἀπάντων ἐπέκεινα· καὶ μὴδὲ τὸ καινὸν αἰδεσθέντες καὶ ὑπερφυῆς τοῦ μυστηρίου τούτου φανερώσεως, ὡς οὐκ ἄγγελος, οὐδὲ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, ἔργοις τε καὶ λόγοις ὑπερφυῶς ἐξηγήσατο, πρὶν μὲν ἀναβῆναι τὸ ὄρος σὺν τοῖς λογάσι τῶν μαθητῶν, βασιλείαν ὀνομάσας ἐκεῖνο Θεοῦ, καὶ δόξαν κοινὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς· ἐκεῖσε δ' ἀνιῶν τὴν κεκρυμμένην ἀστραπὴν ὑπὸ τὴν σάρκα τῆς οὐσιώδους καὶ θείας εὐπρεπείας παραδείξας, καὶ δείξας κατὰ τὸν μέγαν φάναι Βασίλειον, ὡς αὐτός ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, καθόσον ἐδύνατο βλέπειν οἱ σωματικούς ὀφθαλμούς περιφέροντες, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦτο φασίν, ἵνα μὴ σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν· Ἐντεῦθεν καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τελειώτερας τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε

καὶ θεώσεως, καθ' ἣν οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ ἰσάγγελοι ἔσονται, καὶ Υἱοὶ Θεοῦ κατὰ τὸν αὐτοῦ τοῦ τῆς δόξης ἡλίου λόγον, ἱταμῶς ἐκείνους ὁμοῦ πάντα ἐκβάλλετε, διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ μεταμορφώσεως ἀναιρούντες κάκεινὴν, ἐπειδὴ ταύτην κάκεινὴν ἐν καὶ ταυτό φασιν οἱ θεολόγοι πεφυκέναι συμφώνως, τὴν φυσικὴν καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ αἰδίων καὶ ὁμοφυᾶ καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Θεοῦ δόξαν τε καὶ θεότητα, τὸ ἀνέσπερον φῶς, τὸ ἀναρχον κατὰ τὴν χρονικὴν ἀρχὴν, τὸ ἀπειρον καὶ ἀόριστον καὶ ἀθάνατον, τὸ πᾶσι μὲν ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοῖς αἰσθητοῖς τε καὶ νοητοῖς ὡσαύτως ἀόρατον, μόνοις δὲ τοῖς πνευματικοῖς καὶ θεοειδέσιν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι νῦν τε καὶ εἰσέπειτα καθορώμενον, καὶ κατὰ πάσης κτίσεως ἔχον τὰ νικητήρια· καθὼ καὶ Δαβὶδ μὲν ὁ τῆς Παλαιᾶς μελωδός· Ἐν τῷ φωτί σε φησὶν ὀφόμεθα φῶς· ἐν τῷ Πνεύματί φημι τὸν Υἱόν, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦθ' οὕτως ἔχον διερμηνεύουσιν· ὁ δὲ τῆς Νέας καὶ λογογράφος αὐθις καὶ μελωδός· «Νῦν καθωράθη φησὶν ἀθέατα ὅμμασι, σῶμα θνητόν δόξαν πηγάζον θεότητος· καὶ, νῦν καθωράθη Ἀποστόλοις τὰ ἀθέατα, θεότης ἐν σαρκί· ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ ἀστράπτουσα».

Τούτων τῶν οὕτω μεγίστων, τῶν οὕτως ὑπερφυῶν τε καὶ θεῶν, ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ποτὲ, ἡ αὐτὴ θεολόγος καὶ φιλόσοφος γλῶττα καὶ τοῦτο φησί, τούτων, τὸν ἀναίσχυντον καὶ ἱταμόν ἀναιρέτην ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας ὁ ποιμὴν καὶ προστάτης, ὃ δίκη, καὶ πάντα βλέποντες ὀφθαλμοὶ τοῦ Θεοῦ! διδάσκαλον Ἐκκλησίας καὶ ποιμένα φέρων ἐχειροτόνει, θεμελίους οἶονεῖ προκαταβαλλόμενος τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, δι' ὧν καὶ μεθ' ὧν ἐμελέτα τὴν παντελὴ τῆς κοινῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καταστροφὴν, ἣν αὐτὸς ἐκεῖνος

ἀνωτέραν ἀπεφήνατο τῶν ἄδου πυλῶν· ἀγνοῶν ὡς ἑαυτῷ μᾶλλον, οὐκ ἐκείνη πλέκει τὸν δόλον, λάκκον ἀνορύττων, ὃ φησὶν ὁ μέγας Δαβὶδ, καὶ βόθρον κατασκευάζων, εἰς ὃν μετὰ μικρὸν καταπίπτειν αὐτὸς ἐμελλεν, ὡς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου δηλώσει μοι.

Ὁ μὲν γὰρ τὸν τῆς εὐσεβοῦς ἀλλότριον πίσεως, Ἀκίνδυνον φημί τὸν ἑαυτοῦ καὶ μυσταγωγὸν καὶ μύστην, τολμηρῶς μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἐσπευδεν εἰς ἱερέας προάγειν· ἡ δέ γε φιλόχριστος βασιλὶς αἰσθομένη, θερμόν τε τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἑαυτῆς ζῆλον ἐνδεικνυμένη, καὶ κατ' οὐδὲν τοῦ τελευταυτηχότος ἀνδρός τε καὶ βασιλέως οὐδαμῶς ἀποδέοντα, προκαταλαμβάνειν τε καὶ ἀνείργειν ἐπεχείρει καὶ λόγοις καὶ παραινήσεσι τῆς πράξεως τὸ ἀνόσιον· ὁ δὲ κωφῷ πρὸς ταῦτ' ὅμοιος, καὶ μηδὲν τῇ βασιλίδι πρὸς ἔπος ἀποκρινάμενος, βία τε τὸν καὶ τῶν ἱερῶν ἐκβεβλημένον πάλαι προθύρων, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκήρυκτον, ἔνδον εἰσωθεὶ τῶν ἀδύτων, καὶ τοῖς τοῦ βήματος ἐγκαταλέγει, καὶ τοῖς Χριστοῦ διακόνοις τὸν διάκονον τοῦ ἀντικειμένου συναριθμεῖ. Ἡ μὲν οὖν θαυμαστὴ βασιλὶς, ἐπεὶ τῶν γενομένων κακῶς οὕτως καὶ βιαίως εὐθὺς ἤκουεν, οὐκ ἔτι μέλλουσα τὸ παράπαν, οὐδ' ἀναδυομένη γε ἦν· ἀλλὰ καὶ ἔργου μάλα γενναίως καὶ ἀξίως ἑαυτῆς εἶχετο, καὶ τὸν κακῶς ἐπιπηδήσαντα τοῖς ἀγιωτάτοις, καὶ αὐτῶν ἀποστείλασα τῶν προθύρων ἀπελαύνει τῶν ἱερῶν, αὖν γε τοῖς ὁμόφροσι πᾶσι καὶ σπουδασταῖς· ἐπειρῶντο δ' ἂν οἶμαι μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας ὕβρεις τε καὶ ἀναισχυντίας καὶ δεσμωτηρίων ὁμοῦ καὶ πληγῶν, καὶ μάλιστα ὁ κάκις χειροτονηθεὶς, εἰμὴ χηραμούς τινας ὑπογείας αὐτίκα καὶ σήραγγας ὑποδύς, τοῖς πᾶσι πλὴν ὀλίγων γέγονεν ἀφανής.

Θροῦς δὲ καὶ παρὰ τοῦ τῶν εὐσεβῶν πληρώματος κατὰ τῆς αἰρέσεως ἦρτο πολὺς, καὶ τάξεις πᾶσαι καὶ ἡλικία σχεδόν, τοὺς ἀλιτηρίους ἐζήτει διαχει-

ρίσασθαι· μᾶλλον δὲ τῶν τῆς σοφῆς Γρηγορίου γλώττης λόγων καὶ περὶ τούτων αὐτῶν ἂν εἴη διακοῦσαι καλόν· φησὶ γὰρ οὕτως ὡς ἐκεῖνος πρὸς τινὰ τῶν γνησίων ἐπιστέλλων· «Γινώσεται πᾶς τις οἶμαι κἀντεῦθεν, καὶ θαυμάσει τῆς παρ' ἡμῶν πρεσβευομένης ἀληθείας τὴν δύναμιν· ὅτι μὴ μόνον ἡνίκα πᾶσα στάσις ἀπῆν, ἐν δυοὶ συνόδοις ἐξετασθεῖσα τὸ κράτος ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμφυλίου στάσεως ἐγερθείσης, ἡνίκα καὶ τῆς βασιλεύουσιν ἡμεῖς ἐδόξαμεν ἐπαχθεῖς, καὶ τῶν συκοφαντούντων ἤδη χώραν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον λαβόντων καθ' ἡμῶν, καὶ πάντων λεγόντων τε καὶ πραττόντων ἐκείνων ἀναίδην, ἡμεῖς καθειργμένοι διετελοῦμεν, ὅμως κατὰ τὴν τῶν θείων δογμάτων ἀλήθειαν, οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον περιεγεγόμεθα· τῆς τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ πᾶν ὑπῆρξε δυνάμεως, ἥτις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀπόστολον ἔφη· Τότε γὰρ ὄντως καὶ τελειοῦται, ὅτε καὶ πολεμουμένη τὸ περιὸν ἐπιδείκνυται· καὶ κατασπᾶσθαι δοκοῦσα, διὰ τῶν εἰς τοὺς ἀντεχομένους αὐτῆς κινδύνων, ὑψηλοτέρα τῶν κατασπώντων καὶ ἀχείρωτος διαδείκνυται· καὶ ταῦτό γέγονεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις γλώτταν ἢ καὶ χεῖρα τινὸς δεσμήσας, εἴτ' εἰς ἄμυναν προκαλοῖτο λόγων ἢ συγγραμμάτων, καὶ μηδ' οὕτω συγχωρεῖται τούτῃ κατὰ ταῦτα κρατεῖν· σκόπει γὰρ ὡς ἐχθροῖς ἡμῖν προσεῖχον οἱ αὐτοκράτορες, στασιαστάς ἡμᾶς ἐκάλουν οἱ τούτοις χαριζόμενοι πάντες, ὡς μὴ συμβαίνουσιν τοῖς καιροῖς παρσχόντας τὴν γνώμην, πόσῳ μᾶλλον οἱ καὶ λίαν ἀπεχθῶς πρὸς ἡμᾶς διακείμενοι, καὶ πάντα τρόπον ἐπιτίθεσθαι προαιρούμενοι; φανερώς οὖν μετὰ τῶν δεσμωτῶν κατεκρίθημεν τετάχθαι· καὶ προσῆν, τὸ καινοφωνίαν ἡμῖν ἐν τοῖς δόγμασιν ἐγκαλεῖν, ἐπειδὴ τὸ δι' ὃ λέγειν ἀληθῶς ὑπέτρεχε τις τοὺς κακοῦντας αἰδώς. Τούτοις θαρρήσαντες οἱ Βαρλααμίται, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὁ μᾶλλον ἐκείνου μύστης

καὶ διάδοχος καὶ ὁπαδὸς Ἀκινδυνος, ὑπέρχονται τὸν φλεγμαίνοντα καθ' ἡμᾶς, ἅτε μὴ συναινεῖν αἰρεμένων τῷ καιρῷ Πατριάρχην, εὖνοιαν αὐτοὶ πρὸς αὐτόν τε καὶ τοὺς κρατοῦντας ὑποκρινόμενοι, καὶ τινα προσάγοντες ἕτερα, μόνον εἰ συμμαχήσει τούτοις, καθ' ἡμῶν καιρὸν ἤδη λαβοῦσι χωρῆσαι, καὶ τὴν ἡτταν ἀναπαλαίσασθαι. Ὁ δὲ μηδὲ τῶν προσενηνεγμένων ἀφέμενος, καὶ προφείλιν ἔλεγε χάριν, εἰ πάντας σχοίεν ἐκπολεμῶσαι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλισα τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις αὐτοῖς, οὗ καὶ τὴν φρουρὰν ἡμῖν συνεσκεύασεν, ὡς ἀσφαλέστατος εἶη· καὶ πάντα ἦν αὐτοῖς οὗτος ὁ πάντων ἐπειλημμένος τῆς ἐξουσίας, ἑξαρχος, σύμμαχος, μάρτυς τῶν ὑπ' αὐτῶν λεγομένων, ὡς δὴθεν συνίστωρ, καὶ ὡς ὤετο ἀπαράγραπτος καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀξίας· βεβαιωτὴς ὡς κριτὴς καὶ τὸ κράτος ἐγκεχειρισμένος τῆς Ἐκκλησίας· μεσίτης πρὸς βασιλέας, παρ' ὧν καὶ προστάγματα ἐχομίσατο, καὶ παρέσχε τούτοις μετὰ τῶν αὐτοῦ καθ' ἡμῶν ἐπιδεικνύναι γραμμάτων, καὶ φόβῳ τοὺς μὴ πειθομένους ἄλλως προσάγεσθαι· ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων τὰ καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ σύνοδοι, μᾶλλον δὲ προσήματι συνεκροτοῦντο συνόδων, ἐν αἷς ἀπειλαὶ καὶ ἐπαγγελίαι, καὶ δόσεις καὶ ἀφαιρέσεις, καὶ πᾶν ὅ,τι ποτὲ δεινὸν τε καὶ χρηστὸν, οὐκ ἐλέγετο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτελεῖτο παρὰ τοῦ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας λαχόντος. Καὶ τὰ μὲν δεινὰ τοῖς ἡμῖν συνηγοροῦσιν ἐπὶ τῇ τὰ δὲ δοκοῦντα χρηστὰ, τοῖς καθ' ἡμῶν ὀρμῶσι, καὶ ἡμᾶς δυσφημοῦσιν. Ἀλλ' ἡρθῇ ὄντως ἡ καθ' ἡμῶν ἐνεργουμένη κακία, οὐχ ἵν' ὑψωθῇ καὶ μείνῃ περιφανής, ἀλλ' ἵνα σφοδρότερα κατασπασθῇ, καὶ μετ' ἤχου τῇ ἀπωλείᾳ παραπεμφθῇ, καὶ μηδὲ τὸς πόρρω δυνήθῃ λαθεῖν. Ὡς γὰρ ἐνόμισαν ἤδη περιγενέσθαι, καὶ πάντα κατὰ νοῦν ἔχειν αὐτοῖς, καὶ τὸν χολοφῶνα τῶν κακῶν ἐπιθεῖναι διεννοοῦντο, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπετίθεσαν ἤδη, τὴν α-

θεσμον Ἀκινδύνου δηλαδὴ χειροτονίαν· κινεῖ τοὺς βασιλεύοντας ὁ τῶν βασιλευόντων Θεός, ἐπεγείρει πρὸς ζῆλον ἀμαχον τοὺς ἐν τέλει πάντας, τὸς μετ' αὐτοὺς ἄρχοντας, τοὺς μετ' ἐκείνους ὑπασπιστάς καὶ δορυφόρους καὶ ὑπηρέτας, καὶ ἀπλῶς πᾶν τάγμα βασιλικόν, καὶ τοὺς τοῖς βασιλείοις ἐνστρεφόμενους ἅπαντας, ἵνα τοὺς ἄλλους παραλείπω νῦν· καὶ ἦν ὁρᾶν ἐξαισίως τοὺς καθ' ἡμᾶς ὠργισμένους βασιλεῖς, τρέψαντας ἐξαίφνης τὴν ὁργὴν κατὰ τῶν καθ' ἡμῶν ὠρμημένων· τοὺς ἄλλους ἅπαντας συναγωνιζομένους, καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀμιλλαν ἀλλήλους διερεθίζοντας· τὸ δὲ μείζον, ὅτι μηδὲ τῆς ἐμφυλίου στάσεώς πω ληξάσης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκμαζούσης, ἥς ἕνεκα καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔσχον ἀηδῶς. Φέρε γάρ· εἴ τις δυσὲ μαχομένοις ἐπιστὰς, δικαστὴν εἶναι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἀξιοῖ τοῖν δυοῖν τὸν ἕτερον, κομίσαι τ' ἂν ὄντινον λόγον παρ' αὐτοῦ, καὶ ταῦτα τῆς πρὸς τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ διαμάχης ἐπικρατούσης; εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ζητῶν τὴν παρ' ἐκείνου ψήφον ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας, πόσω μᾶλλον δυσέφικτον τὸ ζητούμενον; εἰ δὲ καὶ ὑποπτεύοιτο παρ' αὐτοῦ, ὡς μὴ φιλίως πρὸς αὐτὸν διακείμενος, μᾶλλον δὲ πρὸς μὲν αὐτὸν ἀπεχθῶς, πρὸς δὲ τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ φιλίως, ὁ δ' ἀντιλέγων ἀντιστρόφως ἔχων, πῶς οὐχὶ καὶ παντελῶς ἀνέφικτον, εἰ μὴ τι καὶ πλέον; ἀλλ' ὁ μηδὲ δυσὶν ἀνθρώποις μαχομένοις δυνατόν ἦν, πρὶν ἀφείσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους μάχης, ἐτέρων καὶ ταῦτα τῶν μὴ δοκούντων φίλων ὑπεραγωνίζεσθαι, τοῦτο πεποίηκεν ὁ Θεὸς δυνατόν ἐν δήμοις καὶ στρατιώταις, καὶ στρατηγοῖς καὶ τοπάρχαις, ἵνα παραστήσῃ τοῖς πᾶσι διὰ πάντων ἀήττητον οὖσαν τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν π. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ καλὴ διέξις γλῶττα, τὴν τε λαμπρὰν κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας ὁλοσχερῶς διεξιούσα τῶν ἐναντίων μανίαν, ὧν ἑξαρχος καὶ πρόμαχος καὶ στρατηγὸς ὁ χάκι-

ατος τῆς Ἐκκλησίας προστάτης ἦν· καὶ τὸ πρὸς ταῦτα τῆς προνοίας καὶ τῆς δυνάμεως ἀμήχανόν τε καὶ ἄμαχον τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν δοκούντων ἐναντίων ὑπερφυῶς ἐνεργούσης τὰ κάλλιστα. Τὰ δὲ κατὰ μέρος ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ θαυμαστῶς γεγονότα, ποῖος ἂν Θουκυδίδης, ἢ καὶ Ἡρόδοτος ἄλλος ἀξίως ἐξεῖποι καθεκάστα; μᾶλλον δὲ τῶν μὲν πλείων τῷ καθ' ἡμᾶς τῷδε φιλοσόφῳ, καὶ ὑπὲρ πάντας δημηγόρους καὶ σοφιστὰς παραχωρήσῳ καὶ ῥήτορας, ἐν τοῖς αὐτοῦ θαυμαστοῖς λόγοις, καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἐταίρους ἐπιστολαῖς ἄλλοτε ἄλλα φιλοσοφήσαντι· ἐγὼ δ' ἐνός τινος τούτων, ἢ καὶ δυοῖν μνησθεὶς κατ' ἐπιδρομὴν, ἐπ' ἐκεῖνα καὶ αὐθις τρέψω τὸν λόγον.

Ἡγεμῶν χειροτονεῖτο τῆνικαῦτα τοῖς βασιλεῦσι Πελοποννήσου καὶ στρατηγὸς καλὸς κάγαθός· εὖνους μὲν ἐς τὰ μάλιστα τούτοις, φίλος δ' εὐσεβείας οὐχ ἦντον, καὶ τῆς ὀρθῆς τοῦ Θεοῦ δόξης προασπιστής· τούτῳ τὰ πρὸς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην τε καὶ τὴν ἐξοδὸν ἐτι παρασκευαζομένῳ, κἂν τῇ βασιλευσῇ διάγοντι, πολλοὶ τῶν συνήθων καθεκάστην συνῆσαν· οἱ μὲν, ὡς καὶ συναποδημήσοντες, καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκεῖ συναντιληψόμενοι, καὶ τὰ πρὸς χρεῖαν κατ' ἀξίαν ὑπηρετήσοντες ἕκαστος· οἱ δὲ, καὶ φιλίας καὶ ὁμιλίας ἀπλῶς ἕνεκα· τούτοις καὶ τῶν ὁμιλητῶν Ἀκινδύνου καὶ φίλων εἰς τις συνῆν, εἰς ὑπηρετάς τεταγμένος τῷ στρατηγῷ· καλὸς μὲν πως τὸ εἶδος ἐκ γένους καλούμενος, δυσειδὴς δὲ τὸν τρόπον τέως καὶ τὴν γλῶτταν ἀκόλσος, εἰ καὶ τοῦτον μετὰ βραχὺ θαυμαστῶς ἡδεξιά τοῦ Ὑψίστου ἡλλοίωτε. Τούτῳ, τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ συγγραμμάτων ὁ μυσαγωγὸς Ἀκίνδυνος ἐγχειρίσας τὰ κράτιστα, μέτροις Ἰαμβίχοις ἤρμοσμένα, Πελοποννησίοις ἐκπέμπει, καθάπερ ὁ μῦθος πάλαι τοῖς Θηβαίοις τὴν σφίγγα, ἢ καὶ τῇ Ἑλλάδι πάσῃ τὴν ὑπερήφανον ἐκείνην ὁ χρόνος

στρατιὰν τῶν Περσῶν· καὶ ὁ μὲν εἶχεν ὑπὸ μάλῃν ταῦτα, δεινὰ καὶ μελετῶν καθεκάστην, καὶ πρὸς τὴς συνόντας διαλεγόμενος· καὶ πολὺς μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ Γρηγορίου τοῦ ταύτης προσάτι ῥέων καὶ βλασφημῶν, πᾶσι δ' ἀντιλέγων ὁμοῦ τοῖς ὑπὲρ τούτων εὐσεβῶς ἵσταμένοις καὶ λέγουσι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων φημι τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ καὶ στρατηγῷ· Ἀκινδύνου γε μὴν καὶ τῶν ἐκείνου προϊστάμενος ἰσχυρῶς, καὶ μόνον ἐκείνον εὐσεβείας εἶναι διδάσκαλον καὶ φρονῶν, καὶ πρὸς πάντας διατεινόμενος. Ἄλλ' ὁ τῆς σωτηρίας κηδόμενος πάντων Θεός, ὅψει μῖα καὶ νυκτὶ παραδόξως τοὺς τε Πελοποννησίου ὁμοῦ πάντας, καὶ αὐτὸν δὲ φημι τοῦτον ἐξαρκάζει τῆς ψυχοφθόρου λύμης, καὶ τὴς πιστοῦς ἐπιστηρίζει πάντας τῷ θαύματι· καὶ ὁ τρόπος οἶος. Ἐκεῖτο μὲν ἐπὶ κλίνης νυκτὸς ὑπνῶν ὁ τὰ πονηρὰ φέρων ἐν κόλποις γράμματα· τῶν δὲ βασιλικῶν δορυφόρων ἐπιστάντες ἀθρόον ὡς ἐδόκει τινές, ἀνίστασθαι τε καὶ ἀκολουθεῖν αὐτοῖς εὐθέως ἐκέλευον εἰς εἰρκτὴν, οὕτω προσταγὴν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος· ὁ δ' ὑπὸ δέους εὐθὺς διαταραχθεὶς διανίσταται τῆς κλίνης, θορύβου καὶ ἀγωνίας μεστός· ἐν ἑαυτῷ δὲ γενόμενος ὥσπερ, καὶ τῇ φαντασίᾳ τὸ πᾶν δεδωκώς, ἀναπλαττούσῃ καὶ τὰ μὴ ὄντα πολλάκις, ἀνακλίνεται καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς εὐνῆς καὶ ὑπνοῖ· ἀλλὰ καὶ αὐθις οἱ αὐτοὶ βασιλικοὶ δορυφόροι, καὶ παρεῖναι ἐδόκην, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ὡσαύτως διακελεύεσθαι· αὐτός τε τῶν στρωμάτων ὁμοίως ἀναπηδῶν, καὶ ἀγωνία καὶ δέει συνεχόμενος μείζονι, ἐπειδὴ καὶ πρὸ βραχείος ἔτυχε βασιλικῆς εἰρκτῆς πειραθεὶς, καὶ τὰ τῆς ἐκεῖθεν ταλαιπωρίας φέρων ὥσπερ ὑπόγεια· καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐφ' ἱκανὸν λογισμοῖς παλαίων, καὶ τῷ συνεχεῖ τῆς τῶν αὐτῶν φαντασίας διαπορούμενος· ἐπεὶ δὲ καὶ αὐθις ὡς ὀνείρεαι καὶ φάσματος ἀλογήσας ἐπὶ τῶν στρωμάτων ὡσαύτως κατέδαρθεν, ὕπνος μὲν αὐτὸν καὶ πάλιν εἶχε μετὰ μικρόν, ὡς δ' οἱ

τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας ἐπιστάντες ἐκεῖνοι καὶ πάλιν, τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἦσαν σφοδρότερον ἐπιτάττοντες, ἐκεῖνος τῷ ὕπνῳ κατεχόμενος ἔτι, καὶ διαπορεῖν ὥσπερ εἰς πρὸς ἐκεῖνους ἐδόκει, καὶ τὴν τῆς βασιλικῆς ὀργῆς αἰτίαν ἐπιζητεῖν· οἱ δ' αὐτίκα καὶ τῷ δακτύλῳ καθάπερ ὑποδεικνύοντες τὰ ὑπὸ κόλπον αὐτῷ πονηρὰ συγγράμματα τῆς αἵρέσεως, καὶ τὴν αἰτίαν φανερώς ἐδίδασκον ἅμα· ὅτι φησὶ τοὺς τοῦ δυσσεβοῦς Ἀκινδύνου φληνάφους φέρων μετὰ σαυτοῦ διακομίζειν εἰς Πελοπόννησον σπεύδεις, εἰς πολλῶν ἀνθρώπων καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν· καὶ ὡς εἰμὴ πόρρῳ που βαλὼν ἀπορρίψεις αὐτοὺς νῦν, ἅμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπορρήξας τῆς κακίης περὶ τὰ τοιαῦτα συνηθείας τε καὶ σοργῆς, οὐκ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπικειμένης τοῦ βασιλέως ὀργῆς. Καὶ ὁ μὲν ἐδόκει καὶ πεπεισθαι τοῖς εἰρημένοις, καὶ προθυμότατα τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποσχέσθαι· καὶ τοῦ ὕπνου δ' εὐθέως ἀπολυθεὶς, ἔργου κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν εἶχετο, θεῖαν εἶναι τὴν ὄψιν αὐτοῖς πράγμασιν ἄριστα διδαχθεῖς. Τὰ γοῦν γραμμάτια τῆς αἵρέσεως εὐθὺς ἀπορρίψας εἰς κόρακας, καὶ πολέμιος αὐτοῖς ἀντὶ φίλου σφοδρὸς γεγονὼς, ὕπνοί μὲν ἐλευθέρα ψυχῇ τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτός· τῆς δ' ἐπιούσης τὴν τοῦ ἡγεμόνος οἰκίαν ὡς ἔθος καταλαβὼν, τὴν παλινωδίαν εὐθὺς ἐπὶ πάντων ἦν ἄδων, καὶ συγγνώμην μὲν ἐπὶ τοῖς προτέροις Θεὸν καὶ τοὺς παρόντας αἰτῶν, τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ θαυμασίων διαπρύσιος κήρυξ πρὸς πάντας γιγνόμενος· ἀρπάζει τοὺς λόγους τοῦ στρατηγοῦ τῶν υἱῶν ὁ πρῶτος· ἅπεισι σπουδῇ πρὸς τὸν μέγαν καθειργμένον ἐν βασιλείοις, καθὰ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ὁ αὐτοῦ λόγος ἔδειξε· τοῖς περὶ αὐτὸν ἐξαγγέλλει καὶ τὴν τῆς αἵρέσεως ὀλεθρίαν ἐπιβολὴν, καὶ τὴν μετὰ θαύματος ὑπερφυᾶ καὶ θαυμαστὴν ἐκείνης ἀναίρεσιν· ἅμα καὶ τὸ τῆς δυσσεβείας πονηρὸν ἐκεῖνο προσάγων ἐν μέτροις βιβλίον, εἰς τὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων

βεβαίωσιν· ἀκούει παρὰ τῶν οἰκείων ἐκεῖ κατὰ μέρος πάντα καὶ ὁ διδάσκαλος· καὶ ἐπεὶ τὸ παράπαν ἀμφιβάλλειν οὐκ ἦν, αὐτῶν ἐκείνων τῶν κακίστων προκειμένων ὑπ' ὄψιν λόγων, οὓς ὁ πατὴρ καὶ δημιουργὸς ἅμα τῷ γεννησθαι τῷ σκότῳ καὶ τοῖς μυχοῖς καὶ ἀφανίᾳ παρέδωκε, τὸ τῆς ἀληθείας φῶς, καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς λαμπρᾶς ὑποπτήσων γλῶττης τοῦ Γρηγορίου, δάκρυσι θερμοῖς μεθ' ἡδονῆς τινος ψυχῆς ἀπορρήτου τὴν εὐχαριστίαν ἀπεδίδου Θεῷ, τὰς ὁρμὰς οὕτω τῆς κακίστης αἵρέσεως ἀφανῶς τε καὶ προφανῶς ἀναστέλλοντι, καὶ τὴν τῶν πολλῶν θαυμαστῶς τε καὶ πανσόφως σωτηρίαν οἰκονομοῦντι.

Οὐδὲ γὰρ ἐν τούτοις γε μόνοις Θεῷ ἄρτι πρώτως ταῦτα τεθαυματούργηκεν, ἀλλὰ πλήρης τῶν τοιούτων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἡπειρος καὶ θάλασσα πᾶσα σχεδὸν, νῆσοι τε καὶ πόλεις, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ μεγάλη Θεσσαλονίκη, ἐν ᾗ δῆπου καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως ἀνωθεν ἤρχεται· πανταχόσε μὲν τῶν τῆς αἵρέσεως πονηρῶν ἐκπεμπομένων λάθρα γραμμάτων· οὐδὲ γὰρ εἶχε χώραν ἐνταῦθα τέως ἐξεληλεγμένα καὶ καθυδρισμένα πολλάκις, συλλαμβανόμενων δ' ὁμοῦ παρὰ τῶν εὐσεβῶν μετὰ θαύματος σχεδὸν πάντων, καθάπερ εἰ τινων ληστῶν καὶ ἱεροσύλων, καὶ πρὶν εἰργάσθαι τὰ οἰκεία, καὶ ταῖς χερσὶ καὶ τῇ γλώττῃ διδομένων τοῦ Γρηγορίου, αὐτοκράτορος ἐκεῖ καὶ Θεοῦ παρὰ τοῦ μόνου φύσει Θεοῦ καὶ δεσπότου τῶν τοιούτων θαυμαστῶς χειροτονηθέντος, καί τοι γε καὶ καθειργμένους καθὰ δὴ καὶ πολλάκις ἔφην, καὶ καταδίκου φέροντος σχῆμα, ἵνα καὶ θαυμασιώτερον ἢ τὸ κατ' αὐτὸν μᾶλλον. Τῆς αὐτῆς οἰκονομίας δὲ καὶ θαυματουργίας καὶ ἡ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Σάββα περὶ τῶν τοιούτων θεωρία γέγονεν ἔργον· τὸν ἡμέτερον λέγω, τὸν πάνυ, τὸν τῆς ἡσυχίας καὶ διακρίσεως λύχνον, τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ἀγάπης τὸν οἶκον, τὸ τέμε-

νος τῆς θείας σοφίας, τὸν ἄλλον ἥλιον ἐν σαρκί, ταῖς τοῦ θεοῦ φωτὸς ὑπερφύεσιν ἐλλάμψεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις· ὃς ἐκεῖνα περὶ Ἀκινδύνου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν εἶδε τότε πονηρᾶς συμμορίας, εὐχόμενος Θεῷ καὶ δεόμενος ὑπὲρ τούτων, ἅπερ ἡμεῖς φθάσαντες τοῖς ὑπὲρ ἐκείνου συνετάξαμεν λόγοις, πᾶσαν ἐξιστάμενα καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν.

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ σοφὸς τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ὅλους ἦν διαμείβων ὥσπερ ἐν λάκκῳ τινὶ τῇ φρενὶ, καὶ τὸν συναθλητὴν καὶ συσπουδαστὴν, ὅπερ ἔφη, Ἰερεμίαν ἐν τούτῳ παρενεγκών, καὶ ταῦτ' ἐν οὕτῳ νοσῶδει καὶ τακερῷ σώματι, καὶ νοσοκαμίας δεομένῳ σχεδὸν καθ' ἐκάστην καὶ συνεχοῦς φαρμακείας, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ἐναντίων ὁμοῦ πάντων, ὅπου γε καὶ αὐτὸ τὸ διὰ παντὸς ἐγκεκληῖσθαι καὶ ἀπρόετον διαμένειν ἐπὶ χρόνον οὕτω μακρὸν φθορὰν τοῖς τοιούτοις καὶ μόνον ἐργάζεσθαι πέφυκεν· ἀλλ' ἐκείνον ἡ διπλὴ τοῦ γένους ἔδρανε μᾶλλον φθορὰ, νῦν μὲν ὅπλα κατ' ἀλλήλων κινούντων, καὶ τὴν στάσιν καὶ τοὺς καθ' ἑαυτῶν ἀναπτόντων πολέμους ὦλ' οὐκ ὀλίγῳ, νῦν δὲ τὸ πάτριον καὶ ἀποστολικὸν εἰς Θεὸν σέβας, καὶ τὰς τῶν θεολόγων κοινὰς παραδόσεις ἀναίδην ἐξαρνεμένων, καὶ τῷ καθαρῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τὰς βεβήλους τῶν αἰρέσεων ἐπεισαγόντων κενοφωνίας, καθάπερ οἱ τῷ δοκίμῳ χρυσίῳ τὸ κίβδηλον, ἢ τῷ καρδίαν εὐφραίνοντι φυσικῶς οἶνῳ, τὸν θξώδη καὶ ὕδατῳδον καὶ τοῖς χρωμένους ἡκιστα χρήσιμον· καὶ τὸ τούτων ἔτι δεινότερόν τε ὁμοῦ καὶ ἀναιρότερόν, ὅτι καὶ ὑπ' αὐτῶν φεῖ! τῶν δοκούντων προστατῶν τε καὶ ἡγουμένων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πολλῶν ἢ καὶ πάντων σχεδὸν ἐρεθιζομένων πρὸς ταῦτα, ὅφ' ὧν καὶ παρ' ἑαυτῶν κινουμένους ἐχρην πάντα τρόπον ἀνείργεθαι. Ὁ δὲ καὶ τούτων ἅμα κακείνων ἐξιστάμενος πάντων Θεῷ, καὶ νῦν μὲν τὸ

τοῦ θεοῦ Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν μετὰ τῆς ὁμοίας ὑποφωτιστὴν ἐλπίδος, τὸ· «Γένοιτο Κύριε τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ» (1)· αὐθις δὲ καὶ τὸ τοῦ Χρυσορρήμονος συνεχῶς προστιθείς· ἐκείνο μετὰ τῆς ἰσῆς εὐνοίας καὶ τῆς εὐχαριστίας, τὸ· Δόξα σοι Κύριε πάντων ἕνεκα· ταῦτα καὶ γὰρ ἦν οἶοναι προσφθέγματα διὰ βίου πρὸς τὸ θεῖον τῇ μεγάλῃ καὶ αἰοδίμῳ ἐκείνῃ ψυχῇ, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ περιστάσεων τε καὶ πειρασμῶν ἀκαμπτός τις καὶ ἀκλόνητος ἐν ἅπασιν ἦν, ὥς ἐν καμίνῳ μέσῃ τοῖς παντοδαποῖς τουτοῖσι πειρασμοῖς, ἀφλεκτος κατὰ τοὺς μακαρίους ἐσθητικῶς παῖδας ἐκείνους, καὶ Θεὸν αἰσθητικῶς τε καὶ νοητικῶς ἀνυμνῶν, καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας ἀριστα πλέκων ὕμνον καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ δὴ καὶ τοὺς τῆς πλάνης ὑπηρέτας τε καὶ ἀρχηγούς κατ' ἐκείνους νοητικῶς καταφλέγων ἐκείθεν, κἀντεῦθεν καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ἅπασαν ὑπερφυῶς συγκαλῶν τὴν κτίσιν πρὸς τὸν εὐχαριστήριον ὁμοῦ καὶ ἰκέσιον.

Καιρὸν γὰρ εἶναι καὶ τοῦτον εἴπερ τινα παρ' ἑαυτῷ κρίνας νοερᾶς ἡσυχίας καὶ νεύσεως παντελοῦς πρὸς Θεὸν, ἐκείνοις τε καθάπερ εἴ τις ἀκάματος φύσις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπερφυῶς ἑαυτὸν ἦν διδούς, καὶ προσέτι ταῖς τῶν θεολόγων φιλοπονώτερον βίβλοις ἐγκύπτων καὶ γράφων καὶ λογογραφῶν τὴν εὐσέβειαν· ἐνταῦθα καὶ γὰρ οἱ πρὸς τὰς ἐρεσχελίας ἢ δυσσεβείας οἰκειότερον μᾶλλον εἰπεῖν, Ἀκινδύνες πάντες αὐτῷ σχεδὸν συντάττονται λόγοι, πρόφασιν μὲν ἐκείνον ἐσχηκότες καὶ τοὺς ἐκείνου μακρὰς λήρας, καὶ τὸν συρφετὸν τῆς συκοφαντίας τε καὶ τῆς βλασφημίας, οὗς καὶ ὑπνώτων ὁ ἐμὸς ἀριστεὺς οὕτοσι καθάπερ εἰ τινας σκιὰς καὶ ἰνδάλματα λόγων καὶ βλασφημίας, ῥᾶσα καὶ ἀπόνως ἤρεν ἐκ μέσου διὰ πάσης δὲ δογματικῆς καὶ θεολογικῆς

(1) Παλμ. λβ', 22.

ιδέας θαυμαστῶς ἄγαν ἰόντες, καὶ ἀξίους ἐκείνου, καὶ τὸ μυστήριον ἅπαν τῆς τε κατὰ τὴν Τριάδα φημί μεγάλης Θεολογίας, τῆς τε κατὰ τὴν ἑνανθρώπησιν τοῦ ἐνὸς τῆς Τριάδος οἰκονομίας ἐκπαιδεύοντες πάντας, καὶ μυστήριον ἀντικρυς εὐσεβείας ὄντες, ἡ φανέρωσις ἐναργῆς καὶ διδασκαλία τοῦ κατ' εὐσέβειαν ὑπερφουῶς Μυστηρίου, ἀναπτύσσοντες τε τὰ συνεπτυγμένα καὶ τὰ δύσληπτα σαφηνίζοντες, καὶ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τὰ τῶν θεολόγων καὶ διδασκάλων ἀριστα συμβιβάζοντες, καὶ σύμφωνον αὐτοῖς τε καὶ ἐκείναις ὁμοῦ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον δεικνύντες Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ καθ' ὑπερβολὴν τοῖς συνιεῖσι θαυμαζόμενον διὰ πάντων, καὶ ὡς οὐδεὶς οὐδέπω τῶν πάντων σχεδὸν πρότερον.

Ὁ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ψευδώνυμος ἀρχηγὸς Ἰωάννης, ὥσπερ ἔξω γενόμενος αὐτὸς ἑαυτοῦ καθάπαξ, καὶ τὰς φρένας διαφθαρεὶς καὶ τὸν ἐγκέφαλον διασεσεισμένος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειότερον, πνεύματι πλάνης ἀπαχθεὶς, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀράμενος φανερώς τὸν Θεὸν τὸν πόλεμον, ἐπὶ τὰ πρότερα καὶ αὐθις χωρεῖ· καὶ τινὰ τῶν ὁμιλητῶν τε καὶ σπουδαστῶν Ἀκινδύνε, μοναχοῦ καὶ διακόνου περιεχόμενον σχῆμα· τὸ γὰρ ὄνομα παραλείψω τὸ τήμερον ἔχον· τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην λαμπρᾶς Ἐκκλησίας σὺν γε τοῖς ὑπ' αὐτὸν ψηφίζεται πρόεδρον· Ἀκίνδυνον ἢ Βαρλαάμ ἄλλον, ὅσον ἐπὶ τῇ δυσσεβείᾳ φημί καὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πονηρῷ ζήλῳ. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα λύει Θεὸς ὀξύτερον τῶν προτέρων ἐκείνων· μᾶλλον δ' οὐ λύει θαυμαστῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐτοῦ τούτου κεφαλῆς παυτὶ περιτρέπει, ὡς καὶ ὁ λόγος αὐτίκα δείξει.

Ὡς γὰρ ἤσθετο καὶ τούτων ἡ καλῶς τῆς εὐσεβείας προῖσταμένη θαυμαστὴ βασιλὶς, πέμπει παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν τῆς αἵρέσεως ὑπέρμαχον Ἰωάννην, καθάπαξ ἀπέχεσθαι παραινοῦσα τῆς κοινωνίας τῶν τὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνε φρονούντων, συνοδικῶς

αἱρετικῶν ἐξεληλεγμένων σὺν τοῖς αὐτῶν διδασκαλοῖς, καὶ γράμμασι καὶ τόμοις καὶ φρικωδεστάταις ἀραις τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκεκομμένων· ἀλλ' ἐκεῖνος τῇ δυσσεβείᾳ προστιθεὶς τὴν ἀναισχυντίαν, ἄλλως τε καὶ τῆς προνοίας, εἰς δὲ αὐτὸς φθάσας ὥρυξε βόθρον, συνωθούσης δικαίως, βίβλον ὅλην συγγραμμάτων ἀντιπέμπει πρὸς τὴν φιλόχριστον βασιλίδαν, τῶν αὐτοῦ καινοτομιῶν δέθεν καὶ τῶν ἀλλοκότων πράξεων ὑπεραπολογησομένην· ἡ δὲ καὶ τῆς δικαιοτάτης αὐτῇ καταστροφῆς καὶ τῆς καθαιρέσεως πρόξενος ὤφθη· διαβολὴν καὶ γὰρ ἐν ἑαυτῇ περιέφερε, καὶ φορυτὸν συκοφαντίας καὶ βλασφημίας κατὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἱεροῦ Τόμου, καὶ ἀνατροπὴν ἐν προσχήματι ἐξηγήσεως Τόμου, δὲ αὐτὸς πρὸ βραχείος ἔτι τὸν νοῦν καὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀπερίτρεπτον ἔχων, ὡς εὐσεβείας ἀντικρυς ὄρον καὶ ἐπῆνει καὶ συνεκρότει, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ γλώττῃ καὶ χειρὶ καλῶς ὑπεστήριζεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ κράτιστα καὶ καιριώτατα τῶν τῆς δυσσεβείας συγγραμμάτων ἐντὴν ἐκείνῃ τῇ τῆς αἵρέσεως βίβλῳ, πάντας ἀγίως σχεδὸν καὶ θεολόγους ἀποκηρύττοντα διὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, ὡς κακοδόξους· Ἀλίσκεται γοῦν τοῖς οἰκείοις πτεροῖς, καὶ τὰς δικαίας εἰσπράττεται δίκας ὁ περιφανὴς τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς, τῆς θαυμαστῆς βασιλίδος τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἱερὸν ἀναψάσης καὶ νῦν ὑπὲρ ποτε ζήλον, καὶ τὸν χορὸν τῶν ἀρχιερέων ἅμα καὶ τῶν λογάδων τῆς Ἐκκλησίας σὺν γε τοῖς ἐν τέλει συναγαγούσης, καὶ τὸν τῆς αἵρέσεως πρόμαχον ἅμα τοῖς αὐτοῦ μυσταγωγοῖς τε καὶ τῆς αἵρέσεως ἀρχηγοῖς, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνωθῆναι, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποβληθῆναι κάλλιστα τε καὶ δικαιοτάτα, καὶ ἀξίως ἑαυτῆς τε καὶ Θεοῦ παρασκευακίας· δι' ἧς οἶμαι καὶ εἰς γῆρας αὐτῇ τὰ τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτοῦ συντηρεῖται, τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θαυμαστὸν αὐτῆς

ζήλον, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ προστασίαν καὶ συμμαχίαν καὶ τὴν τοῦ θαυματοῦ βασιλέως καὶ ὁμοζύγου καλὴν ὑπὲρ εὐσεβείας μίμησιν καὶ ἀνδρίαν δικαίως ἀμειβομένου. Τῇ δὲ τῆς εὐσεβείας ταύτῃ λαμπρᾷ βεβαιοῦσιν· βεβαίωσις καὶ γὰρ εὐσεβείας καὶ στήριγμα τῆς Χριστοῦ γέγονεν Ἐκκλησίας ἡ τῆς αἵρέσεως καταστροφή καὶ τῶν ταύτης προϊσταμένων· αὐθημερόν καὶ ἡ κοινὴ διαλύεται στάσις καὶ τὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, τῆς βασιλείας εἰς ὁμόνοιαν ἑαυτῇ καὶ συμφωνίαν κάλλιστα συνελθούσης, καὶ τῶν μελῶν ἐπιγόνων ἀλλήλα, καὶ κατὰ φύσιν εἰς ταὐτὸ συνελθόντων, ἄριστα Θεοῦ τε θαυματουργηκότος καὶ τούτῳ, καὶ δεδειχότος πᾶσι τρανῶς, τίνες μὲν οἱ τῆς αἵρέσεως καρποὶ καὶ τῆς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας, τίνα δὲ τὰ τῆς καταστροφῆς ἐκείνων ἀποτελέσματα καὶ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης καὶ εὐσεβείας.

Τῆς γοῦν πάλαι φυγάδος εἰρήνης καὶ ἐξορίσου μετὰ μακρόν, ὡς εἴρηται, καλῶς κατιούσης τὸν χρόνον, καὶ Γρηγόριος πρὸ τῶν ἄλλων ὁ μέγας τῆς ἀδίκου φρουρᾶς, μᾶλλον δὲ τῶν χρονίων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων καὶ τῆς εἰρκτης καὶ τῆς καταδίκης, λαμπρῶς μετὰ τῶν τῆς ὁμολογίας στεφάνων ἐπάνεισι· καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, ψήφῳ κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας ὁμοῦ καὶ τῆς βασιλείας ὡς ἔθος, καὶ πρὸ τούτων ἐνεργεῖα θεῖα καὶ νεύσει, Ἰσίδωρος μὲν ὁ θεῖος τῶν οἰάκων ἐπιλαμβάνεται τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, Γρηγόριος δ' ὁ μέγας εὐθὺς μετ' αὐτόν τε καὶ δι' αὐτοῦ τῶν τῆς θαυμαστῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκης φημί τῆς μεγάλης, πολλὰς ὑπὲρ τούτου καὶ μεγάλας δεξιόμενος τὰς ἀξιώσεις καὶ ἰκεσίας παρὰ τε βασιλέως αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ τοῦ θαυματοῦ Πατριάρχου. Καὶ λαμβάνει μὲν, ἡ ἀπολαμβάνει τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν τὸν πάλαι περιφανῆ ταύτης ὑπέρμαχον καὶ προστάτην, τὸν δημαγωγὸν ὡς εἰπεῖν καὶ καθηγητὴν τῶν τῷ Θεοῦ θεοπισμᾶ-

των καὶ τοῦ μεγάλου ταύτης πληρώματος οὐκ ἀνθρωπείαν κατὰ τινὰς χάριν, ἀλλὰ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς ἄθλον, καὶ τῶν μακρῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων, καὶ τῆς ὁμολογίας κομισάμενον τοῦτο· δέχεται δὲ καὶ ἡ περιφανὴς ἐκείνη καὶ μεγάλη καθέδρα τὸν ταύτης ἄξιον ὄντως· οὔτε γὰρ ἐκείνην οὕτω μεγάλην τε καὶ θαυμαστήν διὰ πάντων οὔσαν ποιμένος δεομένην, ἐχρῆν ἄλλον τινὰ κεκομίσθαι πρὸ τούτου· οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεκόμεστο· οὔτ' αὖ τοῦτον ἐπὶ προστασίαν Ἐκκλησίας οὕτω λαμπρῶς ἰόντα θεῖα ψήφῳ τε καὶ προκλήσει πρὸ ταύτης ἐτέραν ἐλέσθαι· οὐκοῦν οὐδὲ προείλετο· ἀλλὰ γίνεται καὶ ἄμφω θαυμαστῶς καὶ καιρίως, καὶ κατὰ σώζοντα λόγον, καὶ τί γε εἰπεῖν ἄλλως; ἡ καθάπερ ἐχρῆν τὴν τὰ τοιαῦτ' ἐνεργοῦσαν μεγάλην καὶ παντοδύναμον ἐνηργηκεῖναι τοῦ Πνεύματος χάριν, ὑπὲρ ἧς καὶ μάλιστα τοὺς μεγάλους ἐκείνους καὶ γενναίους ἀγῶνας ὁ μέγας ὄντως διήνυσεν;

Ἄλλ' ἀρχὴ πάλιν ἀγώνων καὶ παλαισμάτων ἐτέρων, καὶ ἀθλητῆς ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς αὐθις, ὥσανει πεπτωμένον ἦν αὐτῷ τὸ διὰ βίην παλαίειν, καὶ τοῦτον παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας παρὰ πάντας ὁ γεννάδας εἰλήχει τὸν κληρὸν· ἄθρει καὶ γὰρ· κάτεισι μὲν ἐκ Βυζαντίου πρὸς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν καθέδραν τε καὶ τὴν πόλιν· ἡ δ' ἀποσείεται φεῦ! καὶ ἀποπηδᾷ τοῦ πατρὸς, ἔτι λύμης τῆς προλαβούσης ἀπόζουσα καὶ τῆς στάσεως, μήπω τῇ τῆς εἰρήνης εὐωδίᾳ τὸν πονηρὸν ἐκείνον καὶ διεφθορότερον χυμὸν καὶ τὴν καχεξίαν θεραπευθεῖσα. Προσῆν δέ τισι καὶ ἡ θρυλληθεῖσα παρὰ τῶν δυσσεβῶν καινοτομία τῶν θείων δογμάτων καὶ ἡ πονηρὰ περὶ αὐτῆς ὑποψία, εἰ καὶ πρόσχημα μᾶλλον καὶ προκάλυμμα τῆς χαλεπῆς στάσεως, καὶ τῶν λειψάνων τῆς ἀταξίας τοῦτό γε ἦν. Ἀλλὰ Θεὸς ἄνωθεν καὶ διωκόμενον ἀναγορεύει θαυμαστῶς τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸν μέγαν, καὶ δείκνυσι διὰ τῶν ὀρθῶς

ἐπιζητούντων, οἷός ἐκείνος τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκείω-
σιν καὶ τὴν παρρησίαν· καὶ ὅπως ὁ λόγος ἤδη
δηλώσει.

Ἦν τις τῶν εὐλαβῶν καὶ σπουδαίων τῷ κλήρῳ
τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίας ἀνῶθεν ἐγκα-
τελεγμένος, τῇ τοῦ πρεσβυτέρου τιμημένος ἀξία,
καὶ τὴν ὀρφανοτρόφου ταύτῃ τάξιν ἀποπληρῶν·
τούτῳ παιδίῳ ἦν θῆλυ, τοῖς τοῦ γάμου μὲν οὐπω
δεσμοῖς ὑποβεβλημένον, νόσῳ δὲ χαλεπῇ παρειμέ-
νον ἅπαν τοῦ σώματος μέλος καὶ τρεῖς ὅλους ἐ-
νιαυτοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας κλινοπετὲς κατακείμενον.
Τῆς δὲ γε τῆς Θεομήτορος πανυγήρεως ἐφεσώσης,
ἦν ἔθος ἡμῖν ἐπιτελεῖν ἐπὶ τῷ ταύτης σεπτῷ γε-
νεθλίῳ, ὁγδόης ἱσταμένης δηλαδὴ Γορπιαίῳ, τοὺς
τῆς ἱερουργίας κοινωνοὺς καὶ συμπρεσβυτέρους
ὁ προῤῥηθεὶς ἀξιοὶ πρεσβύτερος εὐχὴν ἱεράν ἐπὶ τῶν
μεγάλων κοινῇ μυστηρίων πρὸς γε τὸν τῶν μυστη-
ρίων θέσθαι Θεὸν καὶ Δεσπότην, ὅπως ἂν αὐτοῖς
γνώριμα γένοιτο διὰ τίνος ἐκεῖθεν σημεῖα τὰ κατὰ
τὸν ἐλαυνόμενον κακῶς ἐκεῖθεν Ἀρχιερέα, οἷαν τὴν
τάξιν τε καὶ τὴν παρρησίαν πρὸς αὐτὸν ἔχει, εἰς
ἐλεγχον μὲν φησι καὶ αἰσχύνῃ τῶν ἐκοντὶ κακουρ-
γούντων, βεβαίωσιν δὲ τῶν ὑπ' ἀγνοίας ἀμφιβαλ-
όντων καὶ περιτρεπομένων· καὶ οἱ μὲν εἶχοντο
τῆς ὑπὲρ τούτων εὐχῆς ἐνταῦθα, τελοῦντες τὰ
μυστικά· συνήνχετο δὲ κάκεινος αὐτοῖς, τὴν πα-
ρειμένην καὶ κλινοπετῇ τοῖς λογισμοῖς προτιθεῖς
παῖδα, καὶ τὴν ἐκείνης θεραπείαν ἀντ' ἄλλου τινὸς
τῶν σημείων αἰτῶν. Θεὸς δ' ἐκεῖ τὸν οἰκεῖον δοξά-
ζων θεράποντα, ὑπὲρ οὗ καὶ τὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς
δεήσεως αὐτοῖς ἐτελείτο, ἀνίστησί τε τῆς κλίνης
ἄθρόον τὴν κόρην, καὶ βαδίζειν ἀπταισῶς καὶ περι-
τρέχειν σὺν τοῖς ἐρρωμένοις ποιεῖ τὴν οἰκίαν, ὡ
τῶν καινῶν σου Χριστὲ θαυμασίῳ! ὥς καὶ θάμβος
καὶ ἐκστάσεως πληροῦν τοὺς ὄρωντας· ταῦτα καὶ
τοῖς ἱερεῦσι γνωσθέντα, τῶν μυστικῶν τελουμένων

ἔτι, ἀνυμνεῖν τε Θεὸν καὶ θαυμάζειν ἐποίει καὶ λό-
γου· πέρα καὶ διανοίας, καὶ μάλιστα τοῖς τὸ τῆς
παιδὸς συνειδόσι βαρὺ καὶ χρόνιον πάθος, καὶ τὸν
ἐκείνου θεράποντα Θεοῦ τε θαυμαστὸν Ἀρχιερέα,
καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐνάμιλλον αὐτοὺς τε καλῶς
εἰδέναι, καὶ τοῖς ἄλλοις μετὰ παρρησίας κηρύττειν.
Ὁ μὲν οὖν Ἀρχιερεὺς πρῶμναν ἐκεῖθεν κρυσάμενος,
ἐπεὶ περ ἀπεκρούσαντο τὴν ἐκείνου παρουσίαν, ὥς
ἔφην, ἐς Ἀθῶν τὸν ἱερόν ἀνεχώρει, καὶ πρὸ τῆς
καθόδου καὶ μετὰ τὴν κάθοδον πλείστα νοσήσας τὸ
σῶμα, καὶ βραδέως που καὶ μετὰ πλείστας ἡμέρας·
δυνηθεὶς ἐπιβῆναι τοῦ Ὄρους, ἐκεῖνα περ πρὸς Θεσ-
σαλονίκην τὴν ἰδίαν καὶ αὐτὸς, οἶμαι, λέγων, ἅπερ
καὶ Χριστὸς πρὸς Ἱερουσαλήμ ἐλαύνουσαν αὐτὸν
πάλαι, «Εἰ ἔγνως καὶ σὺ καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ
τὰ πρὸς εἰρήνην σὺ νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ σοῦ καὶ οὐκ
ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου». Οἱ δ' ἐν τῷ
Ὄρει πατέρες ἄσμενοι τὸν πάλαι ποθούμενον καὶ
δεξάμενοι καὶ ἰδόντες, καὶ τῶν τῆς ἐκείνου γλώτ-
της ρευμάτων, οἷα τίνος νέκταρος θεοῦ μετέχον-
τες καθ' ἐκάστην, παρ' ἑαυτοῖς κατέχειν ἐβούλοντο·
σφόδρα, καὶ αὐτὸν βεβλόμενον τοῦτο μέχρις ἂν τὰ
τῆς ἐκεῖ στάσεως καὶ τῆς ἀνωμαλίας εἰς τὴν κατὰ
φύσιν ὁμόνοιαν ἐπανέλθοι καὶ τὴν ὑγίαν. Ἀλλ' ὁ
τῶν Τριβαλλῶν ἀρχὼν Στέφανος, καὶ αὐτὸς ἐπιβὰς
τότε τοῦ Ἀθῶ· ἡ γὰρ χάρις ἀπολουμένη στάσις·
καθ' ἑαυτῶν τῶν Ῥωμαίων ἐκείνη, κάκεινον βασι-
λέα χειροστόνηκεν οὐ σμικροῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων
ἀρχῆς μέρους· ἐκεῖνος τοιγαροῦν δεσποτικῶς καὶ
τοῦ θεοῦ ἐπιβὰς Ὄρους τότε, ἐπεὶ καὶ τῷ μεγάλῳ
τῷδε ἀρχιερεῖ συγγεγονῶς εἰς ὁμιλίαν ἦλθε καὶ
λόγους, πάλαι ποθὼν ἐκ τῆς φήμης, πρῶτα μὲν ἐ-
δεῖτο καὶ παντοδαπὸς τις ἦν εἰς ἑαυτὸν ἐφελκύ-
σασθαι, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν μεταθεῖναι τὸν ἄν-
δρα, τίνα μὲν οὐ λέγων; ποῖα δ' οὐχ ὑποσχόμενος·
ὥστε δυνηθῆναι τοῦ ποθουμένου τυχεῖν; Ὡς ἔτι.

κατανεύοντα τούτοις οὐκ εἶχεν οὐδοτιοῦν, ἐπὶ δευτέραν ἰκετείαν ἐτράπετο, προστιθείς τι καὶ βίας ὥστε τὴν Κωνσταντίνου καὶ αὐθις καταλαβόντα τὸν μέγαν πρεσβευτὴν αὐτῷ γενέσθαι πρὸς βασιλέας· τὸ δ' ἦν ἀντικρυς προσωπεῖον μᾶλλον τοῦ κεκρυμμένου τὸ τῆς πρεσβείας, ἀλλ' οὐκ αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια· οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο νεοπαγῇ καὶ κραδαινομένῃ ἐτι τῆς τῶν Ῥωμαίων γῆς τὴν ἀρχὴν κεκτημένος, τὸν μέγαν ἐκείνον παρ' ἐκείνην κληθῆναι, ζώπυρον οἰονεῖ τῆς βασιλείας ὄντα Ῥωμαίων, καὶ ῥᾶστα δυνάμενον τὴν πρὸς ἐκείνους τῆς εὐνοίας τῶν οἰκείων αὐθις ἀνάψαι φλόγα, τηλικούτον ὄντα καὶ πράγμασιν ἅμα καὶ λόγοις.

Ἄξιον δὲ μὴδ' ἐκεῖνο παραδραμεῖν· ὥς γὰρ ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἀρχὼν οὗτος, καθάπερ ἐφθην εἰπὼν, πάντα κάλων κινῶν καὶ πᾶσαν μετιῶν λόγῳ πείραν ὥς τε τὸν μέγαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι, προσετίθει τοῖς λεχθεῖσι κάκεινα, ὥς ἀπελαύνουσι μὲν αὐτὸν αἰσχυρῶς οἱ Ῥωμαῖοι, μὴδὲ τῆς λαχούσης γοῦν Ἐκκλησίας ἐπιβῆναι παραχωροῦντες, αὐτὸς δὲ, πισθέντι τοῖς αὐτοῦ δηλαδὴ λόγοις καὶ τῇ προκλήσει, καὶ πόλεις αὐτῷ καὶ Ἐκκλησίας προθύμως χαριεῖται καὶ χώρας· εἴτα καὶ σωροὺς ἡρίθμει πρὸς τούτοις ἐπετείων φόρων τε καὶ χρημάτων, ὧν ἐκεῖ δηλαδὴ κύριος ἔσται. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πλείεα μὲν τινα λόγῳ καὶ συγγραφῇ ἀξία πρὸς αὐτὸν διεξήκει, προσετίθει γε μὴν ἐπὶ τέλει κάκεινα· πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ χωρῶν καὶ φόρων καὶ προσόδων καὶ χρημάτων πολυταλάντων τὸ παράπαν ἡμῖν οὐδ' ἡτισσοῦν χρεια· ὥς γὰρ εἴ τις σπόγγον λαβὼν, ὕδατος κύλικα χωρεῖν ἐν ἑαυτῷ πεποκτότα μόνην, μέσον τοῦ Αἰγαίου τούτου ἐμβάλλῃ, οὐκ ἂν ἀνιμῆσαιτό ποτε τὴν ἄβυσσον τοῦ πελάγους· πῶς γὰρ; ἀλλὰ κάκειθεν τὴν τοῦ ὕδατος κύλικα μόνην ὁ σπόγγος ἀναμαζάμενος, ἥς δηλαδὴ χωρητικὸς πέφυκε κατὰ φύσιν, τῶν ῥευμάτων ἐκείνων καὶ τοῦ πλήθους τῆς

ὕγρας αὑσίας, ὥς μὴδὲν πρὸς αὐτὸν ὄντων, ἀφίεσται κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ὥς δὲ καὶ ἡμεῖς, ὀλίγων τινῶν ἀποζῆν καὶ τοῖς ἀναγκαίοις ἀρκεῖσθαι μόνοις· πάλαι μεμαθηκότες, καὶ ὥσανει· πεφυκότες ἤδη πρὸς τοῦτο, καὶ εἰς πάντα τὸν ὑπὲρ γῆν τε καὶ ὑπὸ γῆν χρυσόν; καὶ εἰς τὸ τοῦ μυθευομένου Πακτωλοῦ ῥεῦμα φέρων ἡμᾶς ὅλους βαπτίσῃς, τῆς ἐφημέρου· τροφῆς καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδέν τι πλέον ἐλκύσον· τας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὀψεί· ὥστ' οὐκ ἀναγκαῖος, οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς ὅλως ὁ τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων δωρεῶν καὶ χρημάτων, ὥς φῆς, λόγος· τί τὸ ἐξῆς;

Ἀναγκάζεται καὶ αὐθις ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς, ἀνελθεῖν εἰς τὴν Κωνσταντίνου καθάπερ εἶπον· ἀνεῖσι πρὸς τοὺς βασιλέας· καὶ μικρόν τι μεταξὺ διαγεγρονός, κάττεισι καὶ πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, τοῦ τε χρέους τῆς τῶν ἐκεῖ προστασίας, καὶ δὴ καὶ τῶν βασιλέων συνωθούντων ἅμα τῷ μεγάλῳ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προστατῇ, ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς ἐκεῖ στάσεως ἐδόκουν ὥσπερ κατευρασθέντα πρὸς ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν ἵέναι. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀφορμαὶ ταραχῆς ἄλλαι καὶ διχονοίας, καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς εἰργόμενος αὐθις καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας· τῶν γὰρ τῆς παρελθούσης συγχύσεως προστατῶν ἐπαθλα τῆς ἀταξίας καὶ τῆς στάσεως μέγιστά τινα· καὶ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν τάξιν τοὺς βασιλέας κακῶς ἀπαιτούντων, ὑπὲρ ὧν καὶ ἀπάγεσθαι μᾶλλον δίκαιον ἢ ἐκείνους, κἀντεῦθεν μὴ τυγχανόντων ἐκείνων, αἵρεσις προὔκειτο τῷ Ἀρχιερεὶ θάτερον τοῖν δυοῖν ἐξ ἀνάγκης· ἐλῆσθαι· ἢ μένοντα δηλαδὴ τοὺς βασιλέας ἀποστερεῖν τῆς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἱερᾶς μνήμης τε καὶ εὐφημίας, καὶ οὕτω τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπολαύειν, ἢ ἐκείνων ἀντεχόμενον καὶ μὴ μεθιέντα συνεξέναι καὶ τοῦτον ἐκείνοις· αἱρεῖται τοιγαροῦν ὥς ἐν παραθέσει κακῶν τὸ ἐλαττον καὶ αὐθις ὁ μέγας,

καὶ καταδέχεται τὴν φυγὴν σὺν ἐκείνοις καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ μηδέν τι τῶν κειμένων καὶ ὅπως οὖν ἀθετῆσαι νόμων, ἐπεὶ καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ὑφ' ἑρπεταν αὐθις ἐν ἐκείνοις ἑώρα. Καὶ πάλιν πλοῦς, καὶ πάλιν ἀποδημία καὶ θάλαττα, τὸν τῆς μεγάλης πόλεως Ἀρχιερέα τῇ τοῦ Ἡφαίστου μητρὶ παραπέμποντα νήσω· καὶ τὴν τῆς μεγάλης εὐδαιμονίαν τῇ πένητι καὶ ἀνωνύμῳ διδόντα· καὶ οὕτω μεγάλην τινὰ καὶ ἐπίσημον καὶ ταύτην ἀθρόον ἀποδεικνύντα.

Ἐπιβὰς τοιγαροῦν ὁ μέγας τῆς Ἀθήνου ψήφῳ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅσην ἑαυτῷ συνεισήνεγκε τῶν ἀγαθῶν τὴν φορὰν ἐκείνη; καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ τελεταῖς ἱεραῖς καὶ διδασκαλίαις ὁσημέραι τὸν λαὸν καταρτίζων, καὶ τὸ παχὺ καὶ βάρβαρον παιδαγωγῶν ἦθος ἐκεῖνο, καὶ τὰς κεχερωμένας καρδίας ἐξημερῶν, καὶ γονίμους τινὰς καὶ καρποφόρους ἀποδεικνύς, ὥς καὶ τὴν ἀδομήνην παροιμίαν καλῶς ἀντεστράφθαι τότε τοῖς ἐγγχωρίοις, οὐ τῶν Ἀθηνίων κακῶν κατ' ἐκείνην, ἀλλὰ τῶν Ἀθηνίων ἀγαθῶν μᾶλλον δι' αὐτοῦ πειρωμένοις. Ἐνταῦθα διατρίβοντος τοῦ μεγάλου, λοιμώδης φθορὰ καὶ θάνατος ἐπιτίθεται τῶν πολυχνίων ἐνί· οὐκ ἐκείνην φημί τὴν κοινὴν καὶ παγκόσμιον πρὸ βραχείος γεγεννημένην, ἀλλὰ πολοστήν καὶ μερικὴν μετ' ἐκείνην. Προσκαλοῦνται τοιγαροῦν οἱ πάσχοντες εἰς ἐπίσκεψιν καὶ βοήθειαν τὸν ποιμένα, ἐν ἑτέρῳ που διάγοντα πολίχνη τῆς νήσου καὶ δὲ αὐτίκα παρῆν, μηδέν τι τὸ παράπαν ὑπερτιθέμενος μηδ' ἀναδυσίς· τῶν θεραπευτῶν τῶν μὲν μὴδ' ἀκολουθεῖν τεθάρρηκόντων δέει τῆς νόσου, τῶν δ' ἐπομένων πίστει τῇ πρὸς τὸν μέγαν, βληθέντων μὲν τι μικρὸν ὑπὸ τοῦ διεφθορότος ἀέρος ἐκεῖνος τε καὶ τῆς λύμης, καὶ πρὸ τοῦ ἄσπερος ἐπιβῆναι δείλης ὀφίας, εἰς δὲ τὴν ἐπιούσαν ἐρρωμένων ἐπομένων τῷ μακαρίῳ, καὶ οὖν ἐκείνῳ τὰς ἔξω τειχῶν ποι-

μένων εὐχὰς καὶ δεήσεις σὺν παντί γε τῷ πλήθει. Ἄλλ' ὁ μέγας καὶ τοιοῦτον ὃν τὸ δεινὸν καὶ τοσοῦτον ταῖς πρὸς Θεὸν εὐχαῖς καὶ δεήσεσι, ταῖς τε κοιναῖς καὶ ταῖς ἰδίαις καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἵζησιν ἐκεῖνο τῆς φορᾶς καὶ τοῦ πρόσω, καὶ διαλύει τὴν νόσον, καὶ τὸν θάνατον καταπαύει, τοῦ Θεοῦ δοξάζοντος ἐκεῖνον καὶ τούτῳ, τοῦ τὸ θέλημα τῶν φεδουμένων αὐτὸν ποιοῦντος, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαβὶδ, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούοντος.

Ἄλλ' οὐκ ἤνεγκε ταυτὶ διὰ τέλους ἡ τοῦ μεγάλου θαυμαστὴ πόλις, οὐδ' ἠνέσχετο τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀγαθὸν Ἀθηναίοις οὕτως παρὰ πᾶσαν δίκην προδομένον περιορᾶν ὑπὸ τινῶν εὐαριθμῆτων στασιασῶν, πονηρῶν ὄντως καὶ φθορέων καὶ ἀναξίων τοῦ προσήματος καὶ τῆς πολιτείας ἐκείνης. Ὅθεν καὶ δικαίῳ ζήλῳ τότε μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπὲρ αὐτῆς αὐτὴ καὶ τῆς σφετέρας δόξης κινήθησιν καὶ τῶν δικαίων, τοὺς μὲν ἐξωθεῖ καὶ ἀποβάλλεται τῶν κακούργων καὶ μιαρῶν ἐκείνων, τοὺς δὲ σωφρονίζει καὶ ἀναστέλλει τῆς κακίστης ὁρμῆς καὶ τῶν μοχθηρῶν πράξεων τοῖς προσήκουσι καὶ καταλλήλοις φαρμάκοις· τῶν δ' ἐκποδῶν κάλλιστα καὶ ὥς ἐχρῆν γεγονότων, μιᾷ γνώμῃ καὶ φωνῇ πάντες ὥς εἰπεῖν τὸν καλὸν ἐπιζητοῦσι ποιμένα· καὶ τριτῆρης εὐθύς ἐπὶ τούτῳ παρασκευάζεται· καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἱ προύχοντες ἀνιόντες μετὰ βραχὺ τὸν μέγαν κατάγεισιν ἱερέα. Οἱ αὐτοὶ καὶ Ἀθηναίοις ὁμοῦ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν ἀφορμὴ γεγονότες τῇ τούτῃ στερήσει, καὶ χαρᾶς ἀφάτης καὶ παιάνων τινῶν καὶ κρότων, μηδὲ ῥηθῆναι ῥαδίων, τοῖς ἰδίοις πολίταις τῇ λαμπρᾷ τοῦτ' ἐπιδημίᾳ· τίς γὰρ ἂν ὑπογράψῃ κατὰ μέρος τῷ λόγῳ τὴν πάνδημον ἑορτὴν καὶ τὴν εὐφροσύνην ἐκείνην; τίνα γενέθλια καὶ κερόσυνα καὶ κατοικέσια καὶ ἐτήσια καὶ ὅσα πανηγυρίζουσιν ἄνθρωποι, τῇ πανηγύρει παραβληθεῖεν ἂν τοῦ μεγάλου ἐκείνη; μᾶλλον δ' ἐκείνων μὲν οὐδὲ μνημονευτέον πρὸς

ταῦτα, πάλαι γεγενηκότων τε καὶ ἀπεσθηκότων. Ἡμεῖς δὲ τίσι βασιλικοῖς ἐπινικίοις καὶ θριάμβοις καὶ πομπαῖς εἰσοδίοις ταῦτι παραθέντες τὸ ἴσον εὐρήσομεν; οὐδ' ἔστιν, οἶμαι, τῶν πάντων· μόλις γὰρ ἂν φησιν αὐθις ὁ τοῦτε γε φίλος καὶ ὁμώνυμος, καὶ Ἀθανάσιον οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν μέγαν, οὗ δηλαδὴ ζηλωτῆς καὶ ὁ μέγας οὗτος ἐν τε τοῖς διωγμοῖς καὶ τοῖς παλαίσμασιν ὡσαύτως, καὶ δὴ καὶ ταῖς ἀναρρήσεσι. Μόνοις ἄρα δεῖ παραβάλλειν τοῖς Χριστοῦ μυστηρίοις καὶ ταῖς ἐπ' ἐκείνοις τελεταῖς τε καὶ πανηγύρεσι τὴν μεγάλην τῆς ἡμέρας ἐκείνης τελετὴν καὶ πανήγυριν, καὶ μάλιστα τῇ κορυφαίᾳ καὶ προλαμπύσῃ τῶν ἄλλων, ἣ δὴ, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐκεῖνο, καὶ ἑορτῶν ἡμῖν ἐστὶν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων· καὶ δὴλον ἐκεῖθεν. Τοῦ γὰρ μεγάλου τὴν πόλιν εἰσιόντος Ἀρχιερέως ὡς ἔθος, καὶ τὸν καινὸν ποδῆρην καὶ τὴν ἱερὰν ἐνδεδυκότος σολήν, ἐπεὶ καὶ πομπεύειν διὰ μέσης τῆς πόλεως ἔδει μεθ' ἱερῶν ὕμνων καὶ ψαλμωδίας, πάντων οἱ μελωδοὶ καθάπερ ἀπὸ συμφώνου πάντες ἀφέμενοι, τὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας καὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως σὺν μεγίσταις βοαῖς τισι καὶ ἀλαλαγμοῖς ἄδοντες ἦσαν, καὶ τοι γε καὶ πόρρω τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἡμέρας ὄντες ἐκείνης, Χριστὸν ἄλλον ἀντικρυς δοκοῦντες ὄραν τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητὴν τε καὶ μιμητὴν, ὡς ἐξ ἄδου καὶ μνήματος τῶν διωγμῶν καὶ τῆς ὑπερορίας ἐπανιόντα, καὶ ἀναστάσεως λαμπρᾶς ἄγοντες τὴν ἡμέραν ἐκείνην· καὶ πρὸς μὲν ἀλλήλους, «Καθαρθώμεν λέγοντες τὰς αἰσθησεις, καὶ ὁψόμεθα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως Χριστὸν ἑξασράπτοντα», καὶ· Δεῦτε πόμα πίωμεν καινόν, καὶ πηγὴν ἀφθαρσίας Χριστὸν ἐκ τάφου ὁμωρήσαντα· πρὸς δὲ τὴν καινὴν Ἐκκλησίαν ὁμοῦ πᾶσαν αὐθις σὺν γε τῷ σοφῷ μελωδῷ μετὰ Ἡσαΐου τοῦ θεοῦ· Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλὴμ, ἥκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνέ-

τειλε. Καὶ τὸ καινὸν ἐν γε τοῖς τοιούτοις, ὅτι μὴδ' ὁ ταῦτα προτρεψάμενος, μὴδ' ὁ τῆς μελωδίας ταυτησί πρῶτος ἄρξας ἐκείνης, καὶ τοι γε καὶ ζητηθεὶς ὕστερον οὐδόλως εὐρέθη· ὡς δὴλον καὶ τότε καὶ μετ' ἐκεῖνο τοῖς ἐχέφροσι γεγενῆσθαι, τῆς ἀνωθεν ἐπιπνοίας καὶ τῆς χάριτος εἶναι κακεῖνο, καὶ διανοίας ἅμα καὶ γλώττας πάντων ἀθρώον ὁμοῦ κεκινηκυίας ἀοράτως πρὸς ταῦτα· εἶεν.

Ἄ δὲ αὐτῷ μετ' ἐκείνην τὴν λαμπρὰν εἰσοδὸν εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν ὁμοῦ καὶ τὴν πόλιν ἐνήργηται, τρίτῃ μετ' ἐκείνην ἦν τὴν ἡμέραν, καὶ πάνδημον πομπὴν τε καὶ πρόδοον μεθ' ἱερῶν εἰκόνων καὶ ψαλμωδιῶν καὶ εὐχῶν, ὡς ἔθος, κηρύττει πάσῃ τῇ πόλει· ἢ δ' αὐτίκα παρῆν, γένος ὁμοῦ καὶ ἡλικία καὶ τύχη πᾶσα, καὶ θεᾶς ἐκείνου καὶ ὁμιλίας καὶ τῶν πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτῆς εὐχῶν, πῶς ἂν εἰποῖς ἐφιεμένη· διέρχεται τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος, εὐχόμενος, εὐλογῶν, ὑπὲρ τῶν παρελθόντων εὐχαριστῶν, ὑπὲρ τῶν μελλόντων δεόμενος· τέλος καὶ διδασκαλικὸν ἀποτείνας πρὸς πάντας κοινῇ λόγον, καὶ περὶ ὁμονοίας καὶ εἰρήνης συμβουλεύσας τὰ πλεῖστα, οὕτω πάντας ἀνηρτήσατο τῶν ἑαυτοῦ λόγων, καὶ τὰς ψυχὰς πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν καθ' ὑπερβολὴν ἐκ πρώτης εὐθύς ἔτρωσεν, ὡς μὴδὲ λέγειν ἐξείναι. Καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν ἄλλων; ὅπου γε καὶ τοὺς ὕβριστὰς ἑαυτοῦ καὶ πολεμιωτάτους καὶ στασιαστὰς πρότερον, φίλους ἐκ τῆς ὁμιλίας εὐθύς ἐκείνης εἰργάσατο; μᾶλλον δ' οὐ φίλος μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλους προκαλινδουμένους ἐπεὶ τῶν αὐτοῦ ποδῶν καὶ καταφιλοῦντας, ἐξαγορεύοντάς τε τὴν κατ' αὐτοῦ προπέτειαν καὶ τὴν ὕβριν, καὶ οἷς ἐχρήσαντο πρότερον, ὥσπερ ἀναισθητοῦντες, καὶ συγγνώμην παρὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ψυχῆς καὶ τῆς γλώττης μετὰ συχνῶν τῶν δακρύων ἐπιζητοῦντας. Ὁ δ' οὐ μόνον ταῦτα πλουσίως ἐκείνοις ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ προσετίθει τὰ μείζω, καὶ τοῖς

φίλοις ἐνέγραφε καὶ οἰκείοις, καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν εὐεργετῶν ἐκείνους οὐκ ἐνέλιπε διὰ τέλους.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἱεουργεῖν ἔδει τὰ μείζω καὶ ὑψηλότερα καὶ μυστικῇ θυσίᾳ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν καθαγνίζειν, εἶχε μὲν αὐτὸν ὁ θεὸς νεῶς σὺν τοῖς λειτουργοῖς τε καὶ ὑπηρεταῖς, ὡς ἔθος, ἄρτι πρῶτως σὺν αὐτοῖς ἐπιτελοῦντα τὰ μυστικά· ἐδόξαζε δὲ καὶ ὁ θεὸς ἀνωθεν αὐτὸν αὐθις, θαυματουργῶν δι' αὐτοῦ τὰ παράδοξα· ἐδόξαζε δὲ οὕτως. Παιδίον ἦν ἄρρεν τῷ προῤῥηθέντι πρεσβυτέρῳ τε καὶ ὀρφανοτρόφῳ· τούτῳ νόσος, ἥ καὶ δαιμονικὴ τις ἐνέργεια λέγειν οὐκ ἔχω, σεληναίαν πως ταύτην φασίν, οὐχ ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ κύκλον σελήνης, ἀλλὰ κατὰ κύκλον ἡλίου μάλλον ἀθρόα τις ἐπεπῆδα, καὶ τὰ χεῖριστα διετίθει. Ὡς οὖν ἱεουργεῖν καιρὸς ἦν ἤδη τὸν μέγαν, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἐφθην, τῶν δὲ μελλόντων συλλειτουργεῖν πρεσβυτέρων εἰς καὶ ὁ τοῦ παιδὸς ἦν πατήρ, πρόσεισι μετὰ μεγάλης τῆς πίστεως τῷ μεγάλῳ, τῆς ζωοποιῶς θυσίας ἀξιῶν αὐτὸν δι' αὐτοῦ μεταδοῦναι τῷ νοσοῦντι παιδί· τοῦ δὲ κατανενευκότος, τῆς ὥρας ἤδη καλούσης, ἄγει τὸν παῖδα, φέρων ὁ πατήρ ἐν χεροῖν· μεταδίδωσιν αὐτῷ τῆς ἀναίμακτου θυσίας ὁ τοῦ θεοῦ Ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ ἡ ἐτήσιος ἐκείνη νόσος σὺν ᾧ τῷ ἀφανῶς ἐνεργοῦντι παρευθὺ δραπετεύει, καὶ ὁ παῖς ἐλεύθερος ἤδη χρόνον συχνὸν ἐξ ἐκείνου θεὸν ἀνυμνῶν, καὶ τὸν ἐκείνῳ θεράποντα δι' ἑαυτοῦ πᾶσιν ἀνακηρύττων.

Ὅλίγαι διηλθον ἡμέραι, καὶ πάντας ὁμοῦ τοὺς ἱεραῖοι λαχόντας ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς ὁμιλίαν μετακαλεῖται· ἐπειδὴ καὶ γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν αὐτῷ σκοπὸς ἀνωθεν ἦν, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μόνον θεμέλιον θεμελίους καὶ στύλους, ἡ δομήτορας καὶ συνεργοὺς, αὐτοῦ φημι

τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν δομήτορος καὶ τεχνίτου, δεῖν ἔγνω τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος πρὸ τῶν ἄλλων καὶ οἰκοδομεῖν καὶ διδάσκειν ἐκεῖνα καὶ παιδεύειν καὶ καταρτίζειν, ὡς ἂν καὶ κατὰ λόγον αὐτῷ τὰ τῆς μελλούσης οἰκοδομίας προβαίνειν, καὶ μὴ δόξῃ πως εἰς κενὸν τρέχειν. Συναγαγὼν τοιγαροῦν ἡ περ ἐφην πάντας ἀθρόους τοὺς περὶ τῆς μεγάλης ἱερωσύνης θαυμαστῶς ἄγαν αὐτοῖς ἐκτίθεται λόγους· ὅσον τε τὸ ταύτης ὕψος δεικνύς, καὶ οἷων ὑπηρετίς αὕτη φρικτῶν τε καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων, οὐκ ἀνθρώποις φημί μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερουρανίοις τε καὶ ἀσωμάτοις οὐσίαις, καὶ τί τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης ἐσχατιᾶς, καὶ ὡς οὐδεὶς κατὰ τὸ εἰρημένον ἄξιός τῆς ὑπηρεσίας ἐκείνης· καὶ ὡς ἐπειδὴ γενόμενος ἀνθρώπος διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν ὁ τοῦ θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Ἀρχιερεὺς ἡμῶν καὶ θυσία καὶ θύτης ὑπερφῶς κεχηρημάτις, καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἡμῖν λόγοις ὑπερφῶς ἀγαθότητος τὴν φρικτὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον ἱεουργίαν παρέδωκε, πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην τοὺς τῆς τάξεως ταύτης ἡξιωμένους κατ' ἔχνος τοῦ κεχειρηματονηκότος σπεύδειν αἰεὶ βαίνειν καθόσον οἶόν τε, εἴπερ μὴ μέλλοιμεν ἔξω τοῦ σκοποῦ παντάπασιν βάλλειν, ἐπ' ἄλλον θεμέλιον ἀφρόνως οἰκοδομοῦντες, ὃν οὐδὲ δύναται τις τῶν ἀληθῶς καὶ γνησίως οἰκοδομοῦντων τὰ τοιαῦτα καταβαλεῖσθαι, καθά πού φησιν ὁ μακάριος Παῦλος· «Θεμέλιον λέγων ἄλλον παρὰ τὸν κείμενον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός» (1). Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ οὐδ' ἂν εἰς ποτε τῶν ὀρθῶς φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἡρημένων ἄλλως γε εἴποι, τὸ καὶ τὴν ἐναντίαν ἵεναι, καὶ ἀνιέρως καὶ πόρρῳ που τῆς καινῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐντολῆς βαδίζειν ἐθέλειν, καὶ ἀντιλύχνη καὶ φωτὸς, κατὰ τὸν Χριστοῦ

(1) Α' Κοριν. γ', 11.

λόγον, πρόσκομμα και σκότος και βόθρον τοῖς ἀδελφοῖς χρηματίζειν, ποῦ θήσομεν; Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δημηγορῶν καὶ διαλεγόμενος ὁ σοφός, πλείους μὲν καὶ τῶ τῶν λόγων ἐπειθεν ἀναγκαίῳ, τὴν ἀλήθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ἐντολὴν αἰδουμένους· τῇ δὲ πράξει καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πάντας σχεδὸν εἰς προκοπὴν καὶ βελτίωσιν ἤγε, πᾶσαν ἱερὰν τελετὴν καὶ μυσαγωγίαν αὐτὸς ὡς ὑπεράνθρωπός τις, ἡ καινὸς ἀντικρυς ἄνθρωπος, ὑπερφυῶς ἐκτελῶν, καὶ ἤθει καὶ λόγῳ καὶ πράγματι καὶ παντὶ τῷ διακειμένῳ πάντας ὁμοῦ καταπλήττων.

Τὴν δὲ περὶ τὸ λέγειν καὶ δημηγορεῖν καὶ διδάσκειν ἐπ' Ἐκκλησίας ἀκάματον ἐκείνῃ σπουδὴν τε καὶ προθυμίαν, καὶ ταῦτ' ἐν πραγμάτων δυσχερείαις καὶ ἀντιθέσεσι τῶν τε κοινῶν ὁμοῦ καὶ ἰδίων· τὰς δὲ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, νῦν μὲν πρὸς πολλοὺς, νῦν δὲ πρὸς ὀλίγους, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς τοὺς καθ' ἑνα διαλέξεις καὶ ὁμιλίας· τὸ δὲ κάλλος τοῦ λόγου τὸ δὲ πολυειδὲς καὶ πυκνὸν καὶ ὑψηλὸν καὶ ὑπερφυῶς τῶν θείων ἐκείνων θεωρημάτων καὶ νοημάτων, θαυμάζειν μὲν ἔχουσι πάντες, φράζειν δ' οὐδένες οἶμαι τῶν πάντων. Καὶ τί χρὴ λέγειν, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ! ὅπως γε καὶ πᾶς ὅστις οὖν ἐκ τοῦ σοῦ προΐων σόματος λόγος καὶ ὁμιλία καὶ διάλεξις πᾶσα παιδαγωγία ψυχῆς ἀντικρυς ἦν, καὶ διόρθωσις ἡθους, καὶ ἀμαρτίας ἀνατροπὴ, καὶ διδασκάλιον ἀρετῆς, καὶ φιλοσοφία παντὸς ἀγαθοῦ· τὴν μὲν ἔξω προθεραπεύουσα καὶ προχειρουμένη ταύτην αἰσθῆσιν τῷ καθ' ὑπερβολὴν ἡδεῖ καὶ καινῷ τοῦ λόγου, εἰσω δ' εἰς τὰς τῆς ψυχῆς ἀκοὰς ἡρέμα χεομένη τε καὶ εἰσδύνουσα τὸν ἐλαίου καὶ μέλιτός φασι τρόπον, καὶ ταύτην ὑπὲρ πάσας χειρουμένη σειρήνας, κακεῖ προσφυομένη γε οἰκείως ἐκάστη, καὶ ῥυθμίζουσα καὶ μεταπλάττουσα λανθανόντως, κακεῖνα θαυμαστῶς δρῶσα, ὅσα φω-

νὴ μὲν ἀνθρωπεία καὶ ἐπιστήμη τὸ παράπαν οὐκ οἶδε, δρᾷ δ' ὑπερφυῶς μόνος ὁ κοινὸς δημιουργός τε καὶ πλάσης, ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου διὰ τῶν ἐνοικον ἐν ἑαυτοῖς κτησαμένων ἐκείνων, καὶ μόνῃν ἑαυτοὺς ἀξιοθέντων ἐργάσασθαι τῆς ἐκείνου θεουργοῦ κατοικίας τε καὶ ἐνώσεως· οἱ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον εἰκόνασι γραμματεῖ μαθητευθέντι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· «Ὅς τις, φησὶν, ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ» (1), τὰ τῆς Παλαιᾶς δηλαδὴ καὶ τῆς Καινῆς ἐρμηνεύων καὶ συνάγων εἰς ἓν, ἡ τὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτίθεσθαι πείθοντα καὶ κτίζεσθαι τὸν καινόν· εἰ δὲ βούλει καὶ τὰ τὴν παλαιὰν εἰκαιμουθίαν καὶ τὴν πολύθεον καὶ γεγηρακυῖαν ἐκβάλλοντα πλάνην, καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ πεπρωμένα, καὶ τὴν μωρὰν τῶν Ἑλλήνων καταργοῦντα σοφίαν, τῷ συντετελεσμένῳ καὶ συντετμημένῳ λόγῳ τῆς ἀληθείας καὶ τῇ καινῇ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος, δι' ἧς ἀλιεῖς ἐσοφίσθησαν, καὶ εἰς ἣν ἐξεδενωμένοι προετιμήθησαν· ἃ δὴ καὶ οἱ τοῦ μεγάλου τούτου πάνθ' ὁμοῦ συνελόντες ἐργάσαντο λόγοι, καὶ γράφοντος καὶ δημηγοροῦντος κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, καθάπερ εἴρηται, συμβουλευόντος. Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ οὕτω καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ πάσῃ σπουδῇ τὴν Ἐκκλησίαν καταρτίζοντος τοῦ μεγάλου, καὶ νῦν μὲν πρόρριζον ἀνασπῶντος τὴν χρονίαν κακίαν, καὶ τὸν τῶν παθῶν ἐκβάλλοντος συρφετόν, νῦν δὲ τὰς πάλαι χερσωθείσας καλλιεργοῦντος καρδίας, καὶ τὸν τοῦ λόγου σπόρον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν εἰς τὴν εὐγείων καταβάλλοντος. Ἐπεὶ τὴν καθόλου καὶ αὐθις Ἐκκλησίαν οἱ τὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνε νοσοῦντες, θορυβοῦντες οὐκ ἐπαύοντο καὶ ταραττοντες· καὶ τοι γε τῶν τῆς αἰρέσεως ἀρχηγῶν

(1) Ματθ. ιγ'. 52.

ἐκείνων ἐκποδῶν πάλοι γεγενημένων· σύνοδον ὁ βασιλεὺς σὺν γε τῷ Πατριάρχῃ βουλευόνται καὶ πάλιν ἐν ταύτῃ δὴ τῇ τῶν πρῶτων βασιλευούσῃ συγκροτηθῆναι, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα καὶ αὐθις ἐξετάσει δοθῆναι· ἐπειδὴ καὶ οἱ τοῦτ' αὐτὸ καθ' ἐκάστην ἦσαν ζητοῦντες, οὐχ ἵνα ἀληθῆ μάθωσιν· ἡ γὰρ ἂν καὶ καλῶς ἐγνώκεισαν ταῦτι πάλοι πολλάκις ἀναφανέντα· ἀλλ' ἵνα δοκῶσι μόνον ἔχειν τι λέγειν κατὰ τῆς ἀληθείας, καὶ θορυβῶσι καὶ ταράττωσι τοὺς πολλοὺς, ὅπερ δὴ καὶ πᾶσι τοῖς κακοδόξοις ἄνωθεν ἔθος. Ἐπειδὴ ταῦθ' οὕτως ἐδόκει, καὶ ἡ σύνοδος ἐμέλλε συγκροτεῖσθαι, πρὸ τῶν ἄλλων εὐθὺς ὁ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀκριβοῦς τεχνίτης καὶ ἀρόμαχος ἐπιζητεῖται τοῦ λόγου· ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς γενναῖον ἀπλίτην τε στρατηγὸν, τὸ πᾶν ἡ τὸ πλεον ἐβλεπε τοῦ ἀγῶνος τοῖς ἀντιθέτοις, εἰ καὶ ἡμῖν οὐδὲν ἤττον ἐπετίθεντο κοινῇ πολεμοῦντες, καὶ τιμῶντες ὥσπερ τῇ κοινωνίᾳ τῆς ὑβρεως. Ἄνεις τοιγαροῦν ὁ τρισαριστεὺς ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ πάλιν, ἵνα μὴ καὶ τετράκις καὶ πολλάκις αὐτὸ τοῦτ' εἶπω, γράμμασι βασιλέως ἅμα καὶ Πατριάρχου μετὰ πλείστης ὁσῆς τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα μετακληθεῖς· ἡ σύνοδος συγκροτεῖται μεγάλη τις καὶ θαυμαστή, καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς ὑπερβάλλουσα· οὐ συστήματα μόνον Ἀρχιερέων πολλῶν τε καὶ μεγάλων καὶ ταῦτ' ἀπνεύμων ἀλλήλοις, ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ δεήσει, καὶ μέχρις αἵματος γενναίως προπολεμούντων· τῶν τε καθ' αἷμα προσήκόντων τοῖς βασιλεῦσι καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι σὺν πάσῃ δηλαδὴ τῇ συγκλήτῃ· ἀλλὰ καὶ σοφῶν τε καὶ λογίων ἀνδρῶν ἐτέρω συλλόγῳ ἐκ τῶν ἐν τέλει, φημί, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας λογάδων, καὶ δὴ καὶ μοναστῶν καὶ ἀναχωρητῶν, καὶ τῶν κοινῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὰ θεῖα φιλοσοφούντων· ἐφ' ὧν λέγειν τὸ κοινὸν τῶν εὐσεβῶν πλῆθος ἐπ' ἀκροάσει τῶν

τῆς πίστεως λόγων ἀθρόον συνειλεγμένων, ὡς καὶ τὸν ὑποδεξάμενον τὴν σύνοδον ταύτην βασιλικὸν οἶκον, καὶ τοι γε καὶ μέγαν οὕτω καὶ θαυμαστὸν ὄντα, τῷ πλήθει τῶν συνειλεγμένων τὰτ' ἐνδον τὰτ' ἔξω στενοχωρεῖσθαι. Τοῦ γοῦν βασιλέως σὺν γε τῷ Πατριάρχῃ προκαθεσθέντος, ὡς ἔθος, καὶ ἡμῶν μετ' ἐκείνων καὶ σὺν ἐκείνοις, ἐκάστων δηλαδὴ κατὰ τὴν οἰκίαν ἀξίαν τε καὶ τὴν τάξιν, εἰσάγονται καὶ οἱ τὰ τῶν ἀντιθέτων φρονοῦντες, βραχεία τις καὶ μεμισημένη μερίς, οὐ μερίς τοῦ Ἰακώβ, οὐδὲ λαὸς Κυρίου καὶ σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ· Χαναναῖοί τινες καὶ Χετταῖοι, καὶ οὐδὲ τὴν τῶν Γαβωνιτῶν ἐκείνων ἐπέχειν ἀξιοὶ τάξιν, οὓς εἰς ὕδροφόρους καὶ ξυλοκόπους ὁ τοῦ Ναυτῆ Ἰησοὺς ἀπέταξε τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ πάλοι, δόλῳ καὶ ὑποκρίσει καλῇ σφᾶς αὐτοὺς προαρπάσαντας τῆς τῶν ὁμόρων διαφθορᾶς καὶ πανωλεθρίας. Ὅθεν καὶ τις τῶν λόγων καὶ καθέδρα προϋχόντων ἱερέων ἐνιδῶν εἰσιούσιν ἐκείνοις τότε, καὶ τῆς ὀψεως εἶπεν αὐτῆς δήλους αὐτοὺς εἶναι τῆς μερίδος καὶ τοῦ κόμματος πεφυκότας ἐκείνων, οὓς αἱ ὑπὲρ ἡμᾶς εἰκόνες αὐταὶ φέρουσιν ἀναγράφους· τὰ τῶν αἰρετικῶν πονηρὰ συνέδρια λέγων, ὑπὸ τῶν ἱερῶν κατησχυμμένα τῶν πατέρων πάλοι συνόδων, ὧν δὴ πού καὶ τὰς εἰκόνας ὁ ἱερός ἐκεῖνος καὶ βασιλικὸς ἔφερεν οἶκος.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ μέρος κἀνταῦθα τῷ τε βασιλεῖ καὶ τῇ συνόδῳ λαληθέντα τε καὶ πραχθέντα παρ' ὅλας ἡμέρας ἐφεξῆς οἶμαι πέντε, τοῖς εἰδόσι λέγειν τε καὶ γράφειν παραχωρήσω, καὶ πρό γε πάντων τῷ θεῷ τῆς πίστεως ὄρω, ὃν ἡ ἱερὰ σύνοδος ἅμα βασιλεῖ τε καὶ Πατριάρχῃ καλῶς ἐκθεμένη, καὶ γνώμῃ καὶ χειρὶ καὶ γράμμασι μετὰ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῇ Πνεύματος τὸ κράτος αὐτῷ δεδοκυῖα, στήλην ὁρθοδοξίας καὶ τρόπαιον εὐσεβείας καὶ πύργον θεολογίας ἀκράδαντον, τῇ τῶν εὐσεβῶν καταλέλοιπεν Ἐκκλησίᾳ, Γραφικαῖς ἀποδείξεσι καὶ

Πατέρων ἱερῶν καὶ συνόδων θεολογίαις καὶ λόγοις ἀκριβῶς πάντοθεν κατησφαλισμένον, εἰ καὶ τὰ τῆς πλάνης ἐγκαταλείμματα, καθάπερ εἰς τινος δράκοντος τεθνηκότος οὐραῖον ὑποσπαῖρον ἔτι, βάλλειν ἐπιχειρεῖ κατ' ἐκείνου, ταῖς παρ' ἐκείνου πληγαῖς ἀλγοῦν καθ' ὑπερβολὴν καὶ τῇ τοῦ ἰδίου νεκρώσει σώματος.

Γρηγόριος γεμὴν ὁ σοφός, ἐπεὶ καὶ τὸ πᾶν ὡς εἰπεῖν τοῦ ἀγῶνος πρὸς αὐτὸν ἔδλεπε, καὶ οἱ κοινῇ πολεμοῦντες τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς κατὰ σκοποῦ καὶ αὐθις αὐτοῦ βάλλοντες ἦσαν, ἀναιρεῖται καὶ αὐτὸς προθύμως μάλα τὴν μάχην, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὁμοῦ πάντα τὸν πόλεμον δέχεται· τοῦτο καὶ βασιλέως ἅμα καὶ τῆς συνόδου προτρεψαμένων· τὰ δὲ ἐξῆς λεγέτωσαν οἱ τότε παρόντες, καὶ ὅφει καὶ ἀκοῇ τὰ πραχθέντα καὶ λαληθέντα παραλαβόντες. Ὅπως μὲν εἰς φυγὴν ἔτρεψε καὶ ἅπαξ καὶ δις τοὺς θεομάχους ἐκείνους, μηδὲ τὴν προσβολὴν τοῦ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ θείου φωτός ἐνεγκόντας, ὡς μηδὲ κατασχεῖν αὐτοὺς τὸν τε βασιλέα καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν σύνοδον δεδυνῆσθαι, τὴν μὲν ὑποστροφὴν ἐπαγγειλαμένους ἐς νέω τὰ δῆθεν, μήπω δ' εἰσέτι καὶ νῦν τῆς ὑποστροφῆς γενομένους· ὅπως δ' ἀνεκήρυξεν ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλη καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ δημηγορίαις ὑπερφυέσι τὸν ὕγιᾶ τῆς πίστεως λόγον, ἑαυτὸν μὲν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας σοφοῖς θεολόγοις, ἐκείνους δ' αὐθις ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς λογίοις τοῖς ἱεροῖς ἀποδείξας ἐν πᾶσι συμφώνους, ὡς μηδὲ τὴν ἔριν αὐτὴν ἀντειπεῖν ἔχειν πρὸς ταῦτα καὶ γρύξαι· τὰς δὲ ψυχὰς ὅπως ἀνεπτέρωσε τότε τῶν δοναμένων ἀκούειν, καὶ τὸν νοῦν ὑπερῆρεν ἀθρόον, καὶ πάντας τῆς σοφῆς ἀνηρτήσατο γλώττης, καὶ τοῖς ἐκείνου χεῖλεσι καὶ τῷ ρεύματι τῶν λόγων ὅπως προσείχον, μικροῦ καὶ ἑαυτῶν ἔξω γιγνόμενοι, τῇ θεῇ κατοχῇ καὶ τῷ ἔρωτι καὶ τῇ βακχεῖᾳ τῇ πρὸς ἐκεῖνα, πῶς ἂν τις ἐξείποι; μό-

νον ἂν εἴη τῶν πεπειραμένων ἐκείνων τό γε ἀκριβῶς ἔχειν εἶδέναι· τοιαῦτα τὰ τοῦ ἀγῶνος ἦν καὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς ἐξ ὀνύχων φασὶν ὑποδείξαι. Εἰ δέ τι καὶ Κλήμης ὁ τούτων ἐξηγητὴς τε καὶ γραφεὺς τῷ τῆς εὐσεβείας κήρυκι συνηγωνίσαστο Πέτρῳ, καὶ λέγων ἅμα καὶ γράφων, Πέτρῳ λογισέον δήπου κακεῖνα, τῷ καὶ προελομένῳ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ ψήφοις τὸ τελευταῖον, καὶ κοινωνῶν τῶν κατ' αὐτὸν εἰργασμένων· ἐν τούτοις μὲν καὶ τὰ τῆς τελευταίας ἱερᾶς ταύτης συνόδου.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑποστρέφειν πρὸς ἀνάγκης αὐθις ἦν τῷ μεγάλῳ, καὶ μὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ πλείστον ἀποδημεῖν, ἐπιθαίνει μὲν σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ τοῦ πελάγους· τοσοῦτου δ' ἐπειράθησαν τοῦ κλύδωνος καὶ τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ κατὰ θάλατταν κυκεῶνος· καὶ γὰρ καὶ τῆς ὥρας ἐπλεον ἔξω, καὶ ἀνιόντες ὡσαύτως καὶ κατιόντες· ὡς ὑπερβαλέσθαι μὲν καθ' ὑπερβολὴν τὰ τοῦ κατάπλου κακὰ τὸν ἀνάπλουν, ἀπαγορεῦσαι δ' οὐ τοὺς ἐμπλέοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ναύτας ἅμα καὶ κυβερνήτην, καὶ τὸν περὶ ψυχῆς ὁμοῦ θέειν πάντας, τὰ ἐσχάτα προσειπόντας ἀλλήλους, καὶ Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως, οἷα πρὸς ταῖς ἐσχάταις ὄντες ἀναπνοαῖς, ἑαυτοὺς ὡς ἔθος παραθεμένους. Ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας Ἀρχιερεὺς οὐκ ἀνακτώμενος ἦν αὐτοὺς μόνον τῶν ἐλπίδων ταῖς χρηστοτέραις, καὶ πρὸς Θεὸν ἐπεστράφθαι πάντας ὁμοῦ δι' εὐχῆς διδάσκων, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς τοῦ ἀξιώματος ἑαυτοῦ καὶ τῆς τάξεως ὑπὲρ ποτε γενόμενος ὅλος, καὶ μέσον Θεοῦ τε καὶ τῶν συνόντων ἑαυτὸν στήσας, οἷα μεσίτης ἀληθινὸς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀλαλήτοις τοῦ νοῦ δεήσεσι καὶ τῇ συνήθει χρησάμενος παρρησίᾳ, τὴν τε καταιγίδα κοιμίζει, καὶ καταπαύει τὸν κλύδωνα, καὶ τοῦ ναυαγίου πάντας ὁμοῦ διασώζει παρὰ πάσας ἀνθρωπίνας ἐλπίδας. Καὶ τὰ μὲν τοῦ πελάγους αὐτοῖς οὕτω παραδόξως

ἡρέμει καὶ ὑπεχώρει τὸ κῦμα, καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν πόλιν ἡμέρως ἄγαν παρέπεμπεν· ἡ δὲ τῶν πειρασμῶν καταιγὶς οὐμενοῦν οὐκ ἡρέμει· ὥς γὰρ τῷ τῆς πόλεως προσέσχον λιμένι, ἀκείνης ἡδέως πως ἂν εἴποις ἐμελλον ἐπιβαίνειν, ὁ βασιλεὺς τὴν εἰσοδὸν ἐκείνοις ἀπείργει· τῆς μὲν πρὸς τὸν κηδεστήν τε καὶ βασιλέα διασάσεως ἡδὴ μελετωμένης, συνθηκῶν δὲ τινων καὶ λόγων οὐκ οἶδ' ὠντινωνοῦν ἂν καὶ φαίειν πρὸς τὸν προῤῥηθέντα τῶν Τριβαλλῶν ἄρχοντα Στέφανον τηνικαῦτα τῷ βασιλεῖ κοινουμένων, δι' ἃ δῆπου καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεῖ τὴν πάροδον ἀποκλείει, τὰ πιστὰ τῷ Στεφάνῳ κἀντεῦθεν δῆθεν κατασκευάζων, μὴ καὶ δόξῃ πλάττεσθαι τὰς συνθήκας τὰς πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἀπάτην τινὰ συσκευάζειν, ὃ δὴ καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἦν, σοφῶς παρακρουσαμένῳ τοῦ βασιλέως ἐκεῖνον, ὡς ἡ πείρα σαφῶς παρέστησεν ὕστερον. Ὁ μὲν οὖν ὑπενόσκει καὶ αὖθις, καὶ ἐς Ἀθῶν τὸν φίλον ὑπ' ἀνάγκης καὶ πάλιν ἀπῆει· τῶν δ' ὑπηρετῶν τε καὶ φίλων ἔστιν ὧν ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνόντων καὶ πρὸς τὸ τῶν πειρασμῶν συνεχὲς ἀκλαζόντων, ἐκεῖνος τοῦναντίον μὲν οὖν ἅπαν ἔλεγε, καὶ ἡδεσθαι καὶ χαίρειν ἐπὶ τούτοις προσῆκε, καὶ μεγίστας ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὰς χάριτας, ὅτι καὶ ἡμεῖς κατὰ τι κοινωνεῖν ἡξιώμεθα τοῖς μεγάλοις ἐκείνοις διδασκάλοις καὶ Ἀρχιερεῦσιν αὐτοῦ, οἱ καὶ σωτῆρες καὶ πατέρες καὶ εὐεργέται τῶν ὑπερφυῶν χρηματίζοντες τοῖς τότε κρατοῦσιν, ὡς κακοῦργοί τινες καὶ μιαιοὶ καὶ πολεμιώτατοι παρὰ πάντα τὸν τῆς ζωῆς ἡλαύνοντο χρόνον, καὶ θανάτου τιμώντων ἐκείνων τοῖς πλείστοις τὸ τελευταῖον· καὶ ταῦτα λέγων συνωδὰ τοῖς λόγοις ἐπεδείκνυτο καὶ τὰ πράγματα, μέγας τις καὶ ὑψηλὸς καθ' ὑπερβολὴν τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς αὐτὸς ὢν, καὶ μακρῶ τῶν ὀρωμένων ὑπεράνω κερτημένος τὸ φρόνημα.

Ἄλλ' ὁ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιῶν Θεὸς καὶ τὴν

ἐκβασιν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν, καὶ τοῦτον μετὰ βρυχὺ διαλύει τὸν πειρασμόν· μηνῶν γὰρ μεταξὺ παραβρυέντων τριῶν, καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ φιλόχριστος βασιλὶς ἐπιστάσα φρονήματι γενναίῳ τε καὶ βασιλικῷ, καὶ τὰς τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως πρὸς τὸν Στέφανον διαβρήγνυσι συνθήκας ἐκείνας, μᾶλλον δὲ τὰ τῶν συνθηκῶν ἰνδάλματα καὶ τὰς προσποιήσεις, καὶ τὸν Ἀρχιερέα σὺν γε τῷ βασιλεῖ τε καὶ υἱεῖ παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τε καὶ τὴν πόλιν ἀξίως μετακαλοῦνται· ἐπεὶ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς οὐδὲν ἤττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον δι' αἰδοῦς ὅτι πλείστης ἦγε τὸν μέγαν, σοφὸς τε καὶ φιλόχριστος ὢν, καὶ γνώμης καὶ καλοκάγαθίας καὶ τρόπων χρηστῶν ἀντιποιοῦμενος, εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων, εἰ καὶ τὸ τῶν πραγμάτων τε καὶ τῶν καιρῶν δυσχερὲς καὶ ἀντίξουν ἀπείργεν αὐτὸν καὶ πρότερον, ἑαυτῷ καὶ τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασι κατὰ γνώμην οἰκείαν κεχρησθαι. Ὑποστρέφει τοιγαροῦν ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὖθις· αὐτὸς τε ταύτην ἡδιστα προσορᾷ καὶ ὑπ' ἐκείνης ὡσαύτως ὁρᾶται, τὸ φίλτρον ἀντιδιδόντες ἀλλήλοις, καὶ τὰ παρ' ἀλλήλων καρπούμενοι· ὁ μὲν τὴν ἐκείνης ὑπακοὴν πρὸς τὰ θεῖα, ἡ δὲ τὴν παντοδαπὴν ἐκείνης τῶν λόγων τε καὶ τῶν ἔργων ὠφέλειαν· καὶ δῆλον κἀντεῦθεν.

Φροντιστήριόν ἐστι μοναζουσῶν μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἐν Θεσσαλονίκῃ, βασιλικὸν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτ', οἶμαι, καλούμενον· ὑπερέχει καὶ γὰρ ἐκεῖ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων. Ἐν τούτῳ μοναχὴ τις τῶν εὐλαβῶν ἦν καὶ κοσμίῳ, Ἐλεοδώρα τὴν κλησιν· αὕτη μοχθηροῦ τινος καὶ νοσώδους χυμοῦ καταρβρεύσαντος ἄνωθεν, πονήρως εἶχε τοῦ εὐωνύμου τῆς κεφαλῆς μέρους, τοῦ δὲ ρεύματος μάλιστ' αὐτῇ ὀφθαλμῷ ἐνοχλοῦντος, κακεῖ τὸ τῆς ὀδύνης συνάγοντος πλείστον, ἀφόρητον μὲν ἦν καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ πάθος, καὶ οἷον μὴδὲ παραβεβλησθαι

προσὴν δ' ὑποψία καὶ τῶν ἔτι μεγίστων, μὴ καὶ τῆς φυσικῆς ἑδρας ὁ ὀφθαλμὸς ἐκκρουσθεὶς δηλαδὴ φθάσῃ τῷ σφοδρῷ τῆς ὀδύνης· ἱατρῶν μὲν οὖν τῶν τε ἡμεδαπῶν καὶ ἐπηλύδων ὁμοίως ἀπηλέγχετο πᾶσα τέχνη τῷ μεγέθει τοῦ πάθους· ἡμερῶν δ' ἐφεξῆς τετταράκοντα διαγενομένων, λήγει τὰ τῆς ὀδύνης ἀθρόα, μηδενὸς ἐξωθεν ἐπιγεγονότος· καὶ ὑμῖν αὐτίκα λεπτός ἐπιπεσὼν, ἐπικαλύπτει τὴν κόρην, καὶ ἡ ὁρατικὴ δύναμις κατ' αὐτόν φημι τοῦτον ἐξ ἐκείνου τὴν πάσχουσαν ἀπολείπει, οὐ μάλλον ἀλγοῦσαν δι' αὐτὸ τοῦτο, τὸ τὸν ὀφθαλμὸν φημι τὸ παράπαν ἀπεσθῆκεναι, ὅσον τὸ τῆς ἀναγνώσεως ἀποσερεῖσθαι τοῦ πλείους. Τοῦ δ' ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν πληγὴν ταύτην ὄντος περὶ τὰ τέλη, καὶ μηνὸς ἡδὴ Γορπιαίου ἐνισταμένου, ἐτελεῖτο μὲν ἐκεῖ τῇ Θεομήτορι λαμπρῶς ἡ τελετὴ τῶν αὐτῆς Γενεθλίων, παρῆν δὲ καὶ ὁ Διδάσκαλος παννύχιος συνεορτάζων τῇ ποιμνῇ. Τῶν δὲ ἐσπερινῶν αὐτοῖς ὕμνων ἰόντων πρὸς τὸ τέλος, ἄπτεται διδασκαλικοῦ λόγου καὶ ὁμιλίας πρὸς τοὺς παρόντας· πάντων δ' ἐξηρτημένων, ὡς ἔθος, τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἱερῶν σειρήνων ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ ἡ τὸν ὀφθαλμὸν πάσχουσα μοναχὴ σὺν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ που παρισταμένη, τοῦ νέκταρος τῶν λόγων ἐκείνου μετέσχε, θάμβους μὲν καὶ κατανύξεως τὴν ψυχὴν, δακρύων δ' ὑποπλησθεῖσα τοὺς ὀφθαλμούς, μεγάλας ἀπεδίδεν Θεῷ τὰς εὐχαριστίας, ὅτι τε τὸν τοιοῦτον φιλανθρώπως παρελθεῖν εἰς μέσους ἐκείνους πεποίηκε, καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ κατηξίωται τῶν τοιούτων ἐν μετοχῇ γεγονέναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ χρωμένων ἔστιν ὧν Βυζαντίων ἀκολάσως τῇ γλώττῃ, καὶ τὰ τοῦδε διασύρειν ἐπιχειρούντων, ἄνσιαν ἐσχάτην καὶ θράσος καὶ τόλμαν καταγινώσκουσα καὶ δυσσέβειαν, χεῖρας ἱεσίουσιν σὺν πολλοῖς γε τοῖς δάκρυσι πρὸς Θεὸν ἐκίνει, ὡς ἂν ταῖς εὐχαῖς αὐτοῦ καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν παρρησίᾳ,

καὶ τοῦ συνέχοντος πάθους ἀπαλλαγείη, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐνεργὸν ὡς τὸ πρότερον ἀπολάβοι. Οὕτω τῆς νυκτὸς αὐτῇ διαγεγονούας, καὶ μεθ' οὗτω λαμπρῶν τῶν ἐλπίδων· οὐδὲ γὰρ δισταγμοῦ τι προσῆν, φησὶν, οὐδ' ἀμφιβολίας. Ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἱερᾶς τελετῆς καὶ τῶν μυστικῶν παρῆν ὥρα, ὧν ὑπηρέτης τε καὶ τελειωτὴς ὁ Ἀρχιερεὺς ἦν, πρόσεισι καὶ αὐτὴ κατὰ τὴν αἰμορροοῦσαν πάλαι Χριστῷ, λαθοῦσα καθόσαν οἶόν τε καὶ τῆς ἱερατικῆς ἡρέμα στολῆς ἀψαμένη τῆς τοῦ μεγάλου, κάκεινεν ἐπιβαλοῦσα τῷ πάσχοντι μέλει, τὴν ἐκεῖθεν ἐξελθοῦσαν ἐπισπάται δύναμιν θαυμαστῶς καὶ τὴν θεραπείαν, καὶ ἦν μὲν ἀφανὴς ἔτι τέως, τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιούσης, ὑπνοὶ σὺν πολλοῖς τοῖς δάκρυσι καὶ ταῖς ἱεσίσαις, καὶ τῇ μετ' ἐκείνην ἡμέρᾳ, τῶν ὑπερφῶν σου Δέσποτα καὶ καινῶν ἔργων! τηλαυγῶς ἐξανίσταται καθαρῶσα, καθαρὸν τε καὶ ὑγιᾶ τὸν ὀφθαλμὸν κεκτημένη καθάπαξ, ὡς μὴδὲ δοκεῖν αὐτὸν ἀπεσθῆκεναι ποτὲ, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας κἂν πρὸς ὀλίγον ἐπιλελῆσθαι.

Ἐνιαυτὸς ἦν αὐτῷ παριῶν ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἐκ Βυζαντίου, φημί, κάθοδον, καὶ ταῖς συχναῖς ἀποδείμασι καὶ τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς ἀνενδότοις πόνοις τὸ σῶμα κατεργασθεὶς, καὶ σφόδρα ταλαιπωρήσας, νόσῳ περιπίπτει δεινῇ καὶ πολυημέρῳ· καὶ πάντες μὲν ἀπαγορεύουσιν ἅμα τούτῳ τὸ ζῆν, Θεὸς δ' ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας καὶ αὔθις τοῦτο χαρίζεται, πρὸς ἀγῶνας καὶ πάλιν ἐτέρους καὶ δρόμους καὶ παλαίσματα παρασκευάζων τὸν ἀθλητὴν· καὶ ὅπως, ὁ λόγος δηλοῦν ἔταιμος. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ κρείττων μὲν ἦν ὁ μέγας τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου, Θεοῦ θαυματουργοῦντος, ὅπερ ἔφην προδήλως, ὑπενόστει δὲ καὶ τὸ πλεῖστον τῆς νόσου, ἔτι τάλειψανα περιφέρων ἐκείνης, ἀναγκάζεται, πολλὰ δεηθέντος τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως, καὶ αὔθις εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύσαν ἀνιέναι, τῷ κηδεσῆτε

καὶ βασιλεῖ πρεσβευσόμενος, καὶ σπονδὰς εἰρηνικὰς ἀμφοτέρων μεταξὺ θύσων. Ἄλλ' ὁ τῶν βασιλέων Βασιλεὺς ἄνωθεν καὶ Κύριος τῶν Κυρίων, τὰς μὲν ὡς περιττὰς ἀποδοκιμάζει τό γε νῦν εἶναι, Ἀχαιμενίδαις δὲ τοῖς μακρὰν ἀπωκισμένοις αὐτοῦ τῷ τῆς πίστεως λόγῳ, καὶ δὴ καὶ τοῖς κατεχομένοις ὑπ' αὐτῶν αἰχμαλώτοις, Εὐαγγελιστὴν τε καὶ κήρυκα καὶ μεσίτην καὶ διαλλακτὴν δι' αἰχμαλωσίας αὐτὸν θαυμασῶς ἀποστέλλει· καὶ ἄπεισιν αἰχμάλωτος εἰς Ἀσίαν, Ἀχαιμενίδαις τοῖς κάκιστ' ἀπολουμένοις, ὥσπερ εἰς τις τῶν πάντων, ὁ τὴν ἄνω πάλαι πλουτήσας ἐλευθερίαν καὶ βασιλείαν, καὶ πλείους πρὸς ἐκείνην καλῶς ὀδηγήσας τῷ λόγῳ, ἵνα κάκεῖ ταῦτ' ἐργάσῃται, καὶ πλείστους ἀπαλλάξῃ δι' ἑαυτοῦ τῆς νοητῆς αἰχμαλωσίας τε καὶ δουλείας.

Ἄλλὰ καλὸν ἂν εἴη τῆς καλλίστης καὶ ἱερᾶς διακοῦσαι καὶ αὐθις γλώττης αὐτῆς ἐκείνης, τὰ καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν καινὴν ἐκείνην διεξιούσης. Φησὶ τοιγαροῦν ἐν τῇ πρὸς τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν ἐπιστολῇ, γράφων οὕτω· « »

Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν παλαίσματα τε καὶ ἀγωνίσματα, καὶ αἱ θαυμασταὶ νίκαι, καὶ τὰ κατὰ τῆς πλάνης τρόπαια Γρηγορίου φημί τοῦ μεγάλου! καὶ οὕτω κάκεῖ στεφανίτης ὁ ἐμὸς παλαιστής τῇ ἐνεργείᾳ καὶ δυνάμει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ Πνεύματος ἀνεφάνη, ἑαυτὸν ὥσανεὶ καὶ μιμούμενος πανταχοῦ, καὶ διὰ πάντων ἐν ᾧ πασι τὸ νικᾶν ἔχων οἶονεὶ συγκεκληρωμένον ἑαυτῷ καὶ ξυμπεφυκός. Καὶ ταῦτα διηλθὼν ἐπὶ μακρὸν οὕτω καὶ κατὰ μέρος, οὐχ ἵν' ἐκείνῳ καὶ τοῖς ἐκείνου λόγοις προσθῶ τινα δόξαν, ὥς ἂν ὑπολάβοι τις· ποῖον γὰρ οὐχ ὑψηλὸν τῶν ἐκείνου καὶ θεῖον, ὥς καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἕκαστον τοὺς τε λέγοντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας ἔχειν ἐκπλήττειν, καὶ τὸ σμικρότατον

δὴν τύχῃ, καὶ τῶν ἐκ παρέργου καὶ μὴ κατὰ σπεδὴν ἐκείνῳ ῥηθέντων τε καὶ πραχθέντων; ἀλλ' ἵνα καντεῦθεν τὸ τῆς θεολογίας ὑψηλότερόν τε καὶ ἀσφαλές· αὐτὸ τοῖς ἀγνοοῦσι διαδειχθῇ τοῦ ἀνδρός, ὅπως τε τὰ ἐκείνου σύμφωνα πάντα τοῖς Ἀποστολικοῖς τε καὶ Πατρικοῖς δόγμασι διὰ πάντων· καὶ ὅτι μοναρχίας καὶ μιᾶς τριουποστάτου καὶ παντοδυνάμου θεότητος ἐν ᾧ πασι καὶ πρὸς πάντας πανταχοῦ κήρυξ ἐκείνος, ἀλλ' οὐχὶ πολυαρχίας τε καὶ πολυθείας κατὰ τοὺς πολυθέους ἐκείνους ὄντως καὶ λατρευτὰς τῶν ἰδεῶν τε καὶ τῶν κτισμάτων, καὶ τῆς ἀληθινῆς λατρείας τε καὶ θεότητος ὑβριστὰς, οὐς καὶ φθάσας ὁ λόγος ἤδη δι' ἐκείνου καὶ σὺν ἐκείνῳ πολλάκις ἐξήλεγξεν· ἐπεὶ μὴδὲ ἄλλως ἐχρῆν σιγῇ τε καὶ λήθῃ τὰ τοιαῦτα παραδοθῆναι, μυστήριον εὐσεβείας ἀντικρὺς ὄντα, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ λόγου τε καὶ τῆς πίστεως μέρος οὐ τὸ σμικρότατον· ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανίωμεν αὐθις.

Ἐνιαυτὸς ὅλος ἤνυστο τῷ γενναίῳ αἰχμαλωσίᾳ τε καὶ τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας δεινοῖς προσταλαίπωροῦντι· καὶ νῦν μὲν τοὺς εὐσεβεῖς πρὸς ὑπομονὴν ὑπαλείφοντι καὶ ἀνδρίαν καὶ τῆς ἀλλῆς πάσης ἀρετῆς ἀσκησιν, τῇ τε τῶν μελλόντων ἐλπίδι, καὶ μάλιστα τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι· νῦν δὲ τοὺς ἀσεβεῖς ἐξελέγχοντι, καὶ τὸ μυστήριον τὸ τῆς πλάνης διὰ πολλῶν μάλα λαμπρῶς θριαμβεύοντι, δι' ἃ δῆπου καὶ πληγὰς ὑπομείνας διαφόρους καὶ θλίψεις, καθὰ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ἐφθῇ δείξας ὁ λόγος, μάρτυς ἀναίμακτος καὶ τῆς εὐσεβείας λαμπρὸς ἀθλητὴς ἦν. Τῶν δὲ κοινῶν πραγμάτων ὥσπερ ἐν κύβων στροφαῖς αὐθις μεταπεσόντων Ῥωμαίοις, μεταβολῆς τε προσγενομένης ἅμα τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ κοινῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν σφόδρα σπουδαζόντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐκείνου πόρρῳ γεγονότων τῆς ἀρχῆς ἤδη καὶ τῆς τῶν κοινῶν πρυτανείας, τηνικαῦτα παρὰ πάσας ἐλπίδας λύεται τῆς αἰχμαλω-

σίας, ὅτε καὶ τὰ τῶν ἐλπίδων αὐτῶν εἰσάπαν ἐρ-
 ρύη, Θεοῦ κεκινηχότος ἐξ ὑπερορίας δυτικῆς Τρι-
 βαλλοῦς τινας ἢ Δαλμάτας, ἀνδρας καλοὺς καγα-
 θοὺς, καὶ ὑπὲρ τὸ σφέτερον αὐτῶν γένος, οἱ καὶ
 πόρρωθεν ὄντες, τὰ τε χρήματα δαφιλῶς κατε-
 βάλλοντο τοῖς βαρβάροις, καὶ τὸν ἅγιον ἀνεσώ-
 σαντο, ἔν' εἴη καὶ τοῦτο καθαρῶς τῶν περὶ αὐτὸν
 τοῦ Θεοῦ θαυμάτων, τοῦ πάντα κατὰ τὸ εἰρημέ-
 νον ποιούντος τε καὶ μετασκευάζοντος μόνῳ τῷ
 βούλεσθαι.

Ἐν δὲ τῇ τῶν πόλεων βασιλίδι γενόμενος αὐθις,
 τὸν τε πρὸς Λατίνους περὶ τῆς τοῦ θείου Πνεύμα-
 τος ἐκπορεύσεως ἐν βιβλίοις δυοῖ θαυμαστῶς ἐκ-
 δίδωσι λόγον, καινόν τινα καὶ ὑπερφυᾶ, καὶ οἷον
 οὐδέπω πρότερον ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἢ καθ' ἡμᾶς
 ἐώρακεν Ἐκκλησίᾳ· μᾶλλον δ', ἔν' εἴπω τ' ἀληθές,
 ἔξω παντὸς προκαλύμματός τε καὶ προσωπείᾳ, οἷον
 τοὺς πρὸ αὐτοῦ πρὸς Λατίνους ὁμοῦ πάντας παι-
 διὰν ἀποδείξαι καὶ πρόσχημα διαλέξεως. Ταῦτα τε
 τοίνυν οὕτω θαυμαστῶς καὶ ἀξίως ἐξενεγκῶν ἑαυ-
 τοῦ καὶ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῷ Πνεύματος, καὶ
 τῶν ὁπαδῶν Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου, τοῖς ἔτι
 περιῦσι, τὰς ἐσχάτας οἰονεὶ πληγὰς δεδωκώς, ἐν
 τε λόγοις καὶ γράμμασι καὶ διαλόγοις αὐτοπροσώ-
 ποις, καὶ βασιλέως αὐτοῦ καὶ πολλῶν τῶν ἐν τέλει
 πορόντων, ὡς μὴδὲν ἤττον αὐτὸν παρὰ πάντων
 θαυμασθῆναι καὶ τούτοις, εἰς Θεσσαλονικὴν τὴν ἰ-
 διάν ὑποστρέφει καὶ αὐθις, διψῶσαν πῶς ἂν εἴποις
 τοῦτόν τε καὶ τὰ τούτου, καὶ σφοδρῶς ἐκχαιομένην
 τῷ πόθῳ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὑδάτων τῶν ἀνωθεν αἰσθη-
 τῶς διψῶσαν οὐδὲν ἤττον αὐτὴν εὔρε, καὶ αὐχμῷ
 τηχομένην, λύει μὲν αὐτῇ τὰ τῆς αἰσθητῆς ἀνομ-
 θρίας εὐθύς, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι τὸν δημιουργὸν
 δυσωπήσας, ποτίζει δ' ἀφθόνως καὶ τὸν εὐφραί-
 νοντα καρδίαν ζωτικὸν λόγον, τοὺς πλεῖστον ἤδη
 χρόνον τοῦτον διψῶντας, θεραπείει δὲ συνήθως

καὶ αὐθις σὺν ταῖς ψυχαῖς καὶ τὰ σώματα ῥάους
 ποιῶν ἀμφοτέρωθεν.

Μοναχὸς τις καὶ γὰρ τὴν ἀξίαν πρεσβύτερος,
 τὴν κλησιν Πορφύριος, τῷ τοῦ Ὑπομιμνήσκοντος
 ἐνοικῶν σεμνείῳ, καὶ θύων ἐν τούτῳ τὰ μυστικά,
 οὗτος εὐλαβὴς τε καὶ συνετὸς ὢν, καὶ τῷ ἁγίῳ
 συνήθης ἦν, καὶ πυκνὰ πρὸς αὐτὸν ἐφοῖτα, καὶ τῶν
 ποτίμων τῆς γλώττης αὐτοῦ μετεῖχε ρευμάτων ἡ-
 δέως. Τῆς δὲ δεσποτικῆς Μεταμορφώσεώς ποτε τε-
 λυμένης αὐτοῖς, ὡς ἔθρος, καθ' ἣν ἄρα καὶ τὸν Πορ-
 φύριον καὶ διανυχτερεύειν σὺν τοῖς λοιποῖς Μονα-
 χοῖς ἔδει, καὶ ἱερατικῶς ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀθρόον ὁ-
 δύνητις αὐτῷ κατὰ τὴν εὐώνυμον πλευρὰν προσβα-
 λοῦσα, καὶ τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἀγρυπνίας
 ὁμοῦ, καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ στάσεως ἐκείνον ἀπῆρξε·
 μᾶλλον δὲ τὴν μὲν ἱερὰν ἀφείλετο τελετὴν καὶ τὴν
 ἐν τῷ ναῷ προσεδρεῖαν, τῇ δ' ἀγρυπνίᾳ καὶ προσέ-
 θηκε πλεῖστον, ὡς μὴδὲ συγχωρεῖν ἐπὶ κλίνης ἀνα-
 κείσθαι τελείως τῷ σφοδρῷ καὶ ἀκμαίῳ τοῦ πάθους.
 Ἡ νῦν ἐκείνη παρῇ, καὶ τὰ τῆς ὁδύνης οὐδοτιοῦν
 ἐνεδίδου· ἐπεὶ δ' ὁ τῶν μυστηρίων καιρὸς προσιῶν,
 τὸν Ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἱεουργίαν ἐκάλει, καὶ
 ὁ Πορφύριος ὡς εἶχεν εὐθύς τῷ τοῦ σεμνείου παρε-
 πόμενος προσεστώτι, εἰς τοὺς ὅπ' ἐκείνον ἐπισκόπους
 τελοῦντι, καὶ συνιερουργεῖν προσκεκλημένῳ συνή-
 θως, τῆς τε μυστικῆς ἱεουργίας ἐπόπτης γίνεται
 καὶ ἀκροατῆς, ἐς ὧς αὐτοῦ περὶ τῷ ἱερῷ θυσίᾳ α-
 στηρίῳ, καὶ τῶν μυστικῶν τελεσθέντων, πρόσσεισιν
 εὐθύς τῷ ἁγίῳ, τὴν τε πιέζουσαν ἀδυνηρῶς ἀπαγ-
 γέλλων ὁδύνην, καὶ τὴν θεραπείαν ὡς τάχιστα διὰ
 τῆς αὐτοῦ χειρὸς τε καὶ τῆς εὐχῆς ἐξαιτῶν. Ὁ δὲ
 πρῶτα μὲν ἀνεβάλλετο, καὶ τὴν ἀξίωσιν εὐλαβῶς
 διωθεῖτο, μὴδὲ θεδυνῆσθαι διενεργεῖν αὐτὸς τὰ
 τοιαῦτα λέγων, μὴδὲ τοιαύτας τὸν Πορφύριον ἔχειν
 τὰς ὑπολήψεις περὶ αὐτοῦ ἀξίων· ὡς δ' ἐκείνος ἐπέ-
 κειτο μᾶλλον τὴν ἱερὰν ἐπιζητῶν τῆς χειρὸς ἐκείνης

σφραγίδα καὶ τὴν εὐχὴν, τῇ τοῦ πάσχοντος ὁ μέ-
γας εἶξας ἀνάγκη, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς πρὸς Χρι-
στὸν, τὴν δὲ χεῖρα τῇ τοῦ πρεσβυτέρου πλευρᾷ
σταυρικῶς ἐπιθεῖς, τὰ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ μέλους
ἐκείνου περιπαθῶς ἔλεγε· « Σταυρούμενος, Δέ-
σποτα, τοῖς μὲν ἡλοῖς τὴν ἀρὰν τὴν καθ' ἡμῶν ἐ-
ξήλειψας, τῇ δὲ λόγχῃ νυττόμενος τὴν πλευράν,
Ἀδὰμ τὸ χειρόγραφον διαρρήξας, τὸν κόσμον ἡ-
λευθέρωσας ». Εἶτα, καὶ τὸ τοῦ κορυφαίου τῶν
Ἀποστόλων ἐκεῖνο πρὸς τὸν παράλυτον ἐπιπῶν,
τὸ, « Ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός », τῆς πικρᾶς ὀ-
δύνης ἐκείνης αὐτὸ σχολῇ καὶ κατὰ μικρόν, ἀλλὰ
τελείως εὐθὺς ἀπαλλάττει τὸν πάσχοντα ὡς καὶ
πρὸς τὴν οἰκίαν τε καὶ τὸ φροντιστήριον ὅλον ὑγιᾶ
τε καὶ ἐρρωμένον παραδόξως ἐπανελθεῖν.

Ἡμέραι μετὰ τοῦτο παρῆλθον τινές· ὁ αὐτὸς
Πορφύριος ἔλεγε, καὶ νόσος ἐπιγίγνεται μοι τῷ
σώματί τις, ἥ καὶ προσταλαιπωρήσας ἡμέρας συ-
χνὰς, ὅτε καὶ πρὸς παρακμὴν τε καὶ ἀπαλλαγὴν
ταύτης ἐβλεπον ἤδη, τότε δὴ καὶ σφοδροτάτης καθ'
ὑπερβολὴν ἐκείνης πειρῶμαι· τὸ γὰρ ἐνοχλοῦν ἅ-
παν τῆς ὕλης, ὡς περ ἐπίτηδες ἀθρόον κατὰ τοῦ
λάρυγγος ῥέυσαν, ὡσανεὶ τινα παιδιὰν ἐδείκνυ τὰ
πρόσθεν· τὸν τε γὰρ φυσικὸν τῆς τροφῆς ἀπέκλεισε
πόρον, ὡς μηδὲ ὕδατος γοῦν ἐφ' ὅλαις ἡμέραις
ὀκτῶ, μηδὲ βραχύ τι τὸ παράπαν προσέσθαι, καὶ
χαλεπὸν τὸν δι' ἀγχόνῃς ἠπειλεῖ θάνατον. Ἐπεὶ δὲ
πᾶσα μὲν ἐκινεῖτο πρὸς θεραπείαν ἐπίνοια, πᾶσα
δ' ὡσαύτως ἀργὸς ἦν, πρὸς τὸν συνήθη καὶ αὐθις
ιατρὸν καταφεύγω, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν μέγαν,
καὶ τὴν νόσον ἀνωθεν ἐξαγγείλας, καὶ τὸ κατασκη-
ψαν τῷ λάρυγγι θανατηφόρον κακὸν τελευταῖον
προσθεῖς, πείθω πολλὰ δεηθεῖς μετ' εὐχῆς ἱερᾶς
ἐπιθεῖναι τὴν χεῖρα τῷ πάσχοντι μέλει, ἣν δὴ καὶ
σταυρικῶς ἐπιθεῖς, τὸ θεῖον ἐκεῖνο πρὸς Χριστὸν τοῦ
σοφοῦ μελωδῆμα σὺν δάκρυσιν ἐπιλέγει, τό· « Πα-

θῶν ἀμέτοχος σὺ διέμεινας, Λόγε Θεοῦ, σαρκὶ
προσωμιλήσας τοῖς πάθεσιν· ἀλλὰ λύεις τῶν πα-
θῶν τὸν ἄνθρωπον ». ὁ καὶ διελθὼν μέχρι τέλους,
ἀπειθι, φησί, πρὸς σεαυτόν τε καὶ τὸν οἰκίσκον, πρὸς
Θεοῦ μόνου τῶν τε ψυχικῶν ὁμοῦ καὶ σωματικῶν
παθῶν τὴν ἴασιν ἐξαιτούμενος, ἐπειδὴ γε καὶ ἐκείνῳ
δυνατὰ ταυτὶ πάντα μόνῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τοῦ
Θεοῦ ἄνθρωπος· ἐγὼ δ' ἐκείθεν ἐπανιών· ὁ Πορ-
φύριος ἔλεγεν αὐθις· οὐ τῆς ἀγχόνῃς μόνον ἐκεί-
νης ἐλεύθερον θαυμαστῶς εἶχον τὸν λάρυγγα,
ἀλλὰ καὶ πρὸς τροφῆς ὀρεξιν εὐθὺς ἐκινούμην, καὶ
τὴν κοινὴν εἰσιῶν τῶν ἀδελφῶν τράπεζαν· ἦν γὰρ
ἤδη καὶ ὥρα ἡ τοῦ ἀρίστου· αὐτὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὦ
τοῦ θαύματος! ἐσσιτούμην ἀθρόον ἅπερ καὶ πάντες,
ὁ μηδὲ ὕδατος μεταλαβεῖν δυνάμενος πρὸ βραχέος,
ὁ δὲ καὶ φθάσας ἔφην.

Μοναχῇ δὲ τις φροντιστήριον ἀρετῆς τὸ τῆς
θαυμαστῆς φημι Θεοδώρας κεκτημένη σεμνεῖον,
θηλυ παιδίον μεθ' ἑαυτῆς ἔσχε· βρέφος μὲν ἐκτε-
θὲν μητρικῶς τε καὶ φιλανθρώπως ἀνελομένη, καὶ
τροφῆς καὶ παντοδαπῆς ἀξιώσασα τῆς ἐπιμελείας,
ὡς καὶ ἡλικίας ἤδη παιδικῆς ἤφθαι, καὶ πρὸς ὑπη-
ρεσίαν δεξιῶς ἔχειν δύνασθαι, καὶ περὶ τοῦ μέλ-
λοντος ἐλπίδας ἀγαθὰς τῇ δεσποίνῃ διδόναι, δι' ἃ
δήπου καὶ παρ' ἐκείνης προσεῖληπτο· τῶν δ' ἐναν-
τίων ἐπηρεῖα πονηροῦ τινος δαίμονος αἰσχιστα
πειρωμένη· τὰ γὰρ τῆς γαστρὸς φυσικὰ περιττώ-
ματα τῇ παιδίᾳ κινούμενα παρὰ φύσιν, τὰ τε στρώ-
ματα καὶ τοὺς χιτωνίσκους, καὶ αὐτὴν δὲ ταύτην
ὑπνοῦσαν νυκτὸς ἐπὶ τῆς εὐνῆς τὰ αἰσχιστα διε-
τίθει, καὶ δεινὰ πάσχειν τὴν κυρίαν ἐποίει, τὴν μὲν
βρεφικὴν ἡλικίαν ἀποθεμένην ὁρῶσαν πάλαι, τὰ-
κείνης ἀηδὴ δὲ καὶ φορτικὰ μηδὲ ὁλως ἀποδαλοῦσαν·
ὡς καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτὴν καὶ τὸ φίλτρον κατὰ μι-
κρόν ἀπολείπειν τὸ πρὸς τὴν παιδα, καὶ πρὸς διά-
στασιν ἤδη καὶ χωρισμὸν ἀφορᾶν. Ἀλλ' ἐφίσεται

τοῖς πάσχουσιν αὐτόκλητος ὁ σωτὴρ, καὶ τῇ μὲν τὸ σῶμα, τῇ δὲ τὴν ψυχὴν ἐξιάται· μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἀκριβῶς καὶ ἀμφοτέρας θεραπεύει κατ' ἄμφω, καὶ κατ' ἄμφω νοσοῦσας· ὥς γὰρ τοῦ φροντιστηρίου συνήθως ἔνδον ἦν ὁ μέγας Ἀρχιερεὺς, ἀγγέλλεται μὲν αὐτῷ παρ' ἐκείνων καὶ ταῦτα, προσπίπτουσι δ' ἅμα τοῖς ἐκείνου ποσὶ, πίστει θερμῇ καὶ δάκρυσι τὴν θεραπείαν αἰτοῦσαι· ὁ δὲ καὶ φιланθρώποις ἐνιδὼν ὁμμασι, καὶ λόγοις πολὺ τὸ ἡδύ τε καὶ φιλάνθρωπον ἔχουσι πατρικῶς ταύτας ψοχαγωγήσας, εἴτα καὶ χεῖρα τῇ κεφαλῇ τῆς παιδὸς ἐπιθεῖς, καὶ Θεὸν ἀνυμνήσας καὶ ἐπευξάμενος, ὁ γὰρ παρευθὺ τὴν πάσχουσαν ἀποδείκνυσιν.

Ἀνὴρ τις, Παλάτης τὴν κλησιν, τὸν τρόπον ἐπεικῆς, χρυσοστίκτης τὴν τέχνην, χρυσῷ τὴν καιναυργηθεῖσαν ἱερατικὴν στολὴν ἐπεκαλλώπιζε τῷ μεγάλῳ· ὁ δὲ καὶ πρόφασιν ὥσανεὶ τῆς πρὸς ἐκείνον ἐπιδημίας καὶ τῆς μελλούσης εὐεργεσίας ὁ μέγας πεποιημένος, αὐτόκλητος ἐφίσταται τῷ οἴκῳ ἐκείνου, σὺν γε τοῖς ὁμοτέχνοις ἐργαζομένου· τῷ δὲ ἄρα παιδίον ἦν ἄρβεν, καὶ πάντε μὲν ἤδη γεγονός ἔτη, πάντε δ' ἐπὶ δέκα μηνὶν ὅλοις αἱμαρρότα κατειργασμένον, ὥς καὶ τὴν κατὰ φύσιν ὄψιν ἤδη σχεδὸν ἀπολιπεῖν αὐτὸ καὶ τὸ εἶδος, καὶ τῇ φωνῇ μόνῃ τὸ περιεῖναι καὶ ζῆν πιστοῦσθαι. Τοῦτο κατιδὼν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὁ μέγας· ὁ μὲν πυθάνεται φιλανθρώπως τὴν τοῦ πάθους αἰτίαν, ὁ δὲ πατὴρ τῶν σπλάγχχνων εὐθὺς ἤτηθεις, καὶ δάκρυσι καὶ ῥήμασι γοεροῖς τὴν συμφορὰν ἐξαγγέλλει· καὶ τὸν ἡμιθνήτα παῖδα ταῖν χεροῖν ἄρας εὐθέως, ταῖς παλάμαις ὑποτίθησι τοῦ Ἀρχιερέως· Ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, κατὰ τὸν ἐν Εὐαγγελίοις πρὸς Χριστὸν ἀντικρυς καὶ αὐτὸς λέγων, πᾶσι μὲν ἰατροῖς σχεδὸν καὶ πάσαις ἐπινοίαις ὑπὲρ αὐτοῦ χρῆσαμένε, μηδὲν δὲ τι πλέον ἡνυχότος ἐς δεῦρο, ὥς καὶ αὐτὰς ἤδη τὰς ἐλπίδας ἀποβαλεῖν. Ὁ δὲ, πρῶτα μὲν τῷ τοῦ

Θείου Σταυροῦ σημείῳ τὸν νοσοῦντα σφραγίζει, τῇ δὲ κεφαλῇ τὴν ἰδίαν ἐπιθεῖς χεῖρα, καὶ μυστικὴν ὑποψιθυρίσας εὐχὴν πρὸς Θεόν, μετὰ τρίτην εὐθὺς ὑγιαίνει καὶ ἐρρωμένον ἀποδίδωσι τοῖς τεκοῦσιν· ὥς καὶ μόνον ὁρώμενον μετὰ τοῦτο, καὶ βαδίσματι καὶ κινήματι καὶ παιδικαῖς ἄλμασι πᾶσιν ἐξαισιῶς ἀνακηρύττειν τὸ θαῦμα.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν αὐτῷ καὶ τοιαῦτα συνεχῶς τὰ πρὸς τοὺς καθ' ἓνα· τὰ δὲ πρὸς πάντας κοινῇ, τί χρὴ καὶ λέγειν; ὅπου γε καὶ ταῖς πανδήμοις εορταῖς καὶ συνάξεσι καὶ πομπαῖς ἱεραῖς καὶ προόδοις, τὰς μὲν αὐτοῦ φωνὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν Θεοῦ φωνὰς καὶ ῥήματα ζωῆς ἀντικρυς καὶ νομίζοντες καὶ ὀνομάζοντες ἦσαν οἱ πλείους, ὥς καὶ πρὸς τὴν ὀμιλίαν καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ πάντας ὁμοῦ κεχηγόντας ὠθεῖν ἀλλήλους καὶ ἀντωθεῖσθαι καὶ φιλονεικεῖν, ὅπως ἕκαστος ἔχοι τὸ πρωτεῖον ἐν τοῖς τῶν δὲ νοσοῦντων τοὺς πλείστους πρὸ τῶν αὐτοῦ ῥιπτοῦντες ποδῶν, ὑγιαίνοντας ὑποστρέφειν ἐκείθεν ἐποίουν, μείζω τῶν ὁρωμένων πολλῷ τὴν περὶ αὐτοῦ κεκτημένοι δόξαν, καὶ ὥς ἓνα τῶν πάλαι θεοφόρων καὶ Ἀποστολικῶν ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων ὁρῶντες καὶ τοῦτον, καὶ τῷ πρὸς αὐτὸν φίλτρῳ καὶ τῇ λαμπρᾷ πίστει πολὺ τι καθ' ἑκάστην προστιθέναι φιλοτιμούμενοι.

Τοιαῦτα τὰ τῆς καλῆς ποιμένης πρὸς τὸν κάλλιστον ὄντως καὶ μέγαν ποιμένα· ἀμφοτέρων καὶ γὰρ ἔγωγε τὴν ἀρετὴν καθ' ὑπερβολὴν ἄγαμαι· τοῦ μὲν, τὸ τῆς ποιμαντικῆς θεῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ Ἀποστολικὸν ὄντως· τῶν δὲ, τὸ εὐπειθὲς καὶ εὐάγωνον, καὶ τὸ ἀκολουθεῖν ἀξίως εἰδέναι, καὶ ὑπ' ἐκείνου θαυμαστῶς τῷ ὄντι τὰ θεῖα τυποῦσθαι καὶ κανονίζεσθαι. Καὶ τοῦ μὲν, τὴν θαυμαστὴν πρὸς Θεὸν παρρησίαν καὶ τὸ τοιαῦτα διὰ παντός ἐνεργεῖν ἔχειν ἐκείθεν· τῶν δὲ, τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὸ καθαρῶς καὶ ἀδόλως καὶ βλέπειν καὶ

δέχεσθαι καὶ πάσχειν ἐκεῖνα, μήτε τὸν ἱερόν κα-
πηλεύοντες καὶ δολοῦντες λόγον κατὰ τινος, μήτε
τῇ ἀπιστίᾳ καὶ τῷ πονηρῷ φθόνῳ, τῷ λαμπρῷ καὶ
διαφανεῖ τῶν ἔργων αἰσχίᾳ λυμαινόμενοι πάντων,
δι' ἃ δὴ πού καὶ Θεὸς ἀνωθεν, οἶμαι, πόρρωθεν εἰς
ἐν ἀγαγὼν ἀξίως συνῆψε, τὸν ἄξιον δεδωκώς τοῖς
ἀξίοις, καὶ θαυμασόν τινα τὸν συνδυασμόν, καὶ τὴν
συμφωνίαν ἐναρμόγιον ἐργασάμενος, ὥς μηδέν τι
μηδαμῶς ἡχεῖν παρὰ μέλος, ὃ δὴ καὶ πρὸ βραχείας
ἐφθη δείξας ὁ λόγος.

Ἄλλα γὰρ τὸ κατὰ μέρος ὁμοῦ πάντα διεξε-
θεῖν τοῦ μεγάλου τοῦδε πειρᾶσθαι οὐ μακρὸν ἂν
εἴη μόνον καὶ τῆς ὥρας ἔξω καὶ τοῦ σχοποῦ, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἀδυνάτων ἐν τι σχεδόν, καθὰ δὴ καὶ φθά-
σας ὁ λόγος ἐδήλωσε· διὸ καὶ συνελὼν ὥς ἐφικτόν,
οὕτωςί πως περιγράφω τὸν λόγον, τῷ τῆς προσ-
καίρου ζωῆς αὐτοῦ τέλει, ἧ καὶ τισι τοῖς μετὰ τὸ
τέλος ὀλίγοις καὶ αὐτὸν συγκαταπαύειν τὸν ὁρ-
μὸν μέλλοντα. Ἐκεῖνος καὶ γὰρ διὰ πάσης ἰδέας
ἐληλυθὼς ἀρετῆς, ὅση τε τοῦ λόγου καὶ ὅση τῆς
πράξεως, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, καὶ οὕτω κἂν
τοῖς καθόλου κἂν τοῖς κατὰ μέρος ἅπασιν εὐδοκι-
μηκώς, ὥς μὴ μόνον τοὺς ἱεροὺς ὅρους καὶ τοὺς
κανόνας ἐκείνου· καθ' ὑπερβολὴν εἰπέρ τινες τῶν
πάντων τηρῆσαι, σώματος ἔξω δεκῶν μετὰ σώμα-
τος, καὶ τὸν ἄνθρωπον ὑπερβαίνων, ἀλλὰ καὶ κα-
νὼν αὐτὸς ὁμοῦ πάντων ἐκείνων καὶ στάθμη τοῖς
μετ' αὐτὸν χρηματίσαι, τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐλ-
λείψεις ὁμοῦ παραιτούμενος, ὃ δὴ καὶ χαλεπὸν ἐφ'
ἐνὶ συνδραμόν πολλάκις καπὶ τῶν ἀρχαίων εὐρεῖν,
καὶ μέγας καὶ καινός τις καὶ παντάδαπός τις ἐν
τοῖς ἐσχάτοις καὶ ταπεινοῖς τουτοισὶ καιροῖς γενό-
μενος ἅγιος, ὥς μηδ' ἔχειν τάκεινου τοῖς κατ' ἐ-
κείνον εὐχερῶ διὰ πάντων ἐξισοῦσθαι καὶ παραβά-
λεσθαι, ἐκεῖνα καὶ τοῖς ἐξῆς καταλέλοιπεν ἐκ πολ-
λοῦ πάννυ τοῦ περιόντος, ὥς ἰδιαίτατα καὶ προσφυᾶ

τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀρετῆς καὶ ψυχῆς ὄντως γνω-
ρίσματα καὶ λέγειν ὁμοῦ καὶ θαυμάζειν· τὸ μεθ'
ὑπερβολῆς φημι πρᾶον καὶ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς·
τὸ πάσης ὀργῆς τε καὶ μῆνιδος αὐτός τε μακρὰν
εἶναι διὰ παντός, καὶ τῶν ὀργιζομένων κατ' αὐτοῦ
καὶ λυπούντων μακροθύμως ἄγαν ἀνέχεσθαι, καὶ
προσέτι καὶ τοῖς κατὰ δύναμιν ἀγαθοῖς καὶ λόγοις
καὶ ἔργοις, καὶ πᾶσι τρόποις ἐθέλειν ἀμείβεσθαι·
τὸ μὴ τὰ κατὰ τινων εὐκόλως ὥς ἔτυχε λαλούμενα
παραδέχεσθαι, ὅπερ καὶ πᾶσι μὲν ἀνθρώποις σχεδόν,
κατ' ἐξαιρετόν δὲ τοῖς ἀρχουσι πρὸ τῶν ἄλλων ἐπι-
φύεσθαι πέφυκεν, ἐξ οὗ καὶ μεθ' οὗ, καὶ τὸ λοιδο-
ρεῖν καὶ κατηγορεῖν ὥς ἐπὶ πολὺ καὶ τοὺς ἀνεσθύ-
νους, καὶ ὁ τῆς ἀγάπης ἀφανισμὸς ῥᾶστα τοῖς μὴ
νήφουσιν ἐπιγίγνεται· τὸ πρὸς τὸ ὑπερέχον οὐκ ἐ-
λευθέριον μόνον καὶ πάσης ἀγενοῦς κολακείας ἀ-
νώτερον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἐν οἷς καὶ στερρόν καὶ
ἀντίτυπον, ὥσπερ αὖ τὸ πρὸς τὸ ταπεινὸν κηδεμο-
νικόν καὶ καθ' ὑπερβολὴν χρηστὸν καὶ φιλάνθρω-
πον· τὸ καρτερικὸν ἐν πειρασμοῖς καὶ ἀνάλωτον·
τὸ πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν ἀνθρωπείαν, ὅση τε καθ'
ἐαυτὴν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅση τοῦ συνάμφοτέρε, μεθ'
ὑπερβολῆς ἀνένδοτον καὶ ἀμείλιχτον· τὸ τῆς καρ-
δίᾳς ἡρεμόν τε καὶ γαλήνῳ καὶ ἡδὺ καὶ χάριεν ἁ-
κρως, ὃ καὶ εἰς ἀκροτάτην ἐξιν ἰών, καὶ ποιωθέν
οἶονεῖ ταύτη καὶ συνουσιωθέν, διὰ τῶν οἰσθητηρίων
ὥσπερ ἐξεχεῖτο καὶ ἀνέβλυζε πρὸς τὰ ἔξω, θαυ-
μαστώως παραδεικνύων αἰετὸν τὸν ἐνδον κεκρυμμένον
θησαυρὸν τῆς ἀνεκλαλήτου χαρᾶς· ὃ δὴ καὶ τοῖς
μάλιστα συνιέεισι, καὶ τὰ τοιαῦτα κρίνειν ἐπισταμέ-
νοις θεοφόροις ἀνδράσι, καὶ σύννουν καὶ συμφυᾶ
καὶ περιπόθητον καὶ ἐπέραστον καθ' ὑπερβολὴν ἐ-
κείνον ἐτίθει, καὶ ἴσα ταῖς ἐαυτῶν κεφαλαῖς καὶ
ψυχαῖς ἐτίμων μετὰ τῆς θείας ἐκείνης εἰρήνης καὶ
τῆς χαρᾶς, ἥπερ οὖν τῇ ψυχῇ καὶ τὸν ἐκτός τε καὶ
ὀρώμενον ἄνθρωπον οὕτω λαμπρῶς ἐκόσμει, καθὰ

δὴ καὶ εἰπὼν ἐφθην· καὶ τὸ σὺννουν αἶ καὶ κατα-
νευυμένον καθορῶντες ἀσκοῦντα καὶ νῆφον· ὅθεν
ἄρα καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο καὶ ὑπερφυῆς τῶν δακρύων
ῥεῦμα πόρρω παντὸς οὐτινοσοῦν καὶ λόγου καὶ
παραδείγματος. Καὶ ὁ μὲν, ταπεινώσεως αὐτὸν ἀπε-
χάλει θησαυρόν τινα καὶ τάμεϊον, καὶ μηδένα τινά
ποτε μοναχὸν ἰδεῖν ἐξ ἐφαμίλλου χωροῦντα διε-
βεβαιούτο τῇ αὐτοῦ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ταῦτ' ἐν
τοσοῦτων ὕψει καὶ πλήθει κατορθωμάτων θείων
ἅμα καὶ ἀνθρωπίνων, ὧν μηδὲ τὰ μέρη, φησί, τοῖς
νῦν παρ' ἡμῖν εὐδοκίμοισι καθαρῶς ἐφεξῆς πρόσε-
στιν. Ὁ δὲ, μηδὲν ἔλεγε τῶν τοῖς ἀγίοις κατορ-
θωθέντων μηδοτιοῦν ἀπειναι τοῦ μακαρίου, εἰμὴ
τὸ θαύματα καὶ αὐτὸν κατ' ἐκείνους ἐκτελεῖν ἔ-
χειν· ὅπερ εἰ βουληθείη, καὶ αὐτό φησι παρὰ Θεοῦ
χομίζεται ῥᾶστα· τὸ δὲ ἄρα καὶ πρόβησις ἦν ὑπὲρ
τούτου Πνεύματι θεῷ τῷ θεοφόρῳ ἐκείνῳ ῥηθεῖσα,
ὥς αὐτά γε τὰ πράγματα νῦν ἡμῖν ἀρτίως πα-
ρίστησιν.

Ἡ δὲ θαυμαστὴ τῶν θαυμασίων ἐκείνων πατέ-
ρων καὶ κορυφαία δυὰς, Σάββας τε καὶ Γερμανὸς
οἱ γενναῖοι, τὰ τοῦ σεπτοῦ Ἀθω σεπτὰ καλλωπί-
σματα, ὧν καὶ ἡμεῖς ἤδη τὸν θεοειδὴ βίον τε καὶ
τὴν πολιτείαν ἐν δυοῖ λόγοις φθάσαντες ἐκδεδώκα-
μεν, τοιάδε περὶ τοῦ μεγάλου τῷ βίῳ περιόντος
ὄντι, πρὸς ἡμᾶς ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς γλώπτης εἰρήκα-
σιν. Ἡμεῖς, φησὶν, οὐ τὸ συνεῖναι μόνον καὶ προ-
σορᾶν τε καὶ ὁμιλεῖν εἴπερ οἶόν τε διόλκῃ τῷ θαυμα-
στῷ Γρηγορίῳ μέγα τι καὶ ψυχωφέλές ἡγούμεθα
καὶ σωτήριον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ποδῶν ἐμβαδίοις
ἐκείνου, εἴπερ εἴχομεν ταῖς χερσὶ περιφέροντες πυ-
χνὰ καὶ καταφιλεῖν καὶ προσφύεσθαι, καὶ ὠφελείας
ὁμοῦ τῆς μεγίστης, καὶ ἁγιασμοῦ τοῦθ' ἡμῖν ἂν
ἐνομίζετο πρόξενον. Τοιαῦτα τῷ παρ' ἡμῶν ἐπαι-
νουμένῳ συνήδεσαν, καὶ τηλικαῦτα ἐξήγον τὰς κατ'
αὐτοῦ θαυμασὰς ψήφους οἱ μεγάλοι τῆς διακρίσεως

λύχνοι ἐκεῖνοι, ὥς ἐξ ὀλίγων τινῶν παραδείξαι τὸ
πάν· μᾶλλον δὲ καὶ ψηφίζονται, καὶ λαμπρὰ τῇ
φωνῇ καθ' ἐκάστην σχεδὸν καὶ κηρύττουσι καὶ διδά-
σκουσι, καὶ λόγοις καὶ γράμμασι πάντες οἱ περιόν-
τες ἔτ' ἐν σαρκὶ τῶν θεοφόρων ἐκείνων, καὶ γλώτ-
της τρυφῇ, καὶ θείαν ψυχῆς ἡδονὴν, καὶ ἀσκή-
σεως ἀφορμὴν, καὶ πράξεως ἅμα καὶ θεωρίας ὡς-
περ ἐμπύρευμά τι τὸ κατὰ τὸν δε τὸν μέγαν πε-
ποίηται. Ἐφ' γὰρ νῦν κατὰ μέρος λέγειν τὰ τοῖς
ἐν τῇ δε τῇ βασιλευούσῃ σοφοῖς τε καὶ σπουδαίοις
θαυμαστῶς εἰρημένα περὶ αὐτοῦ, τοῖς τε προύχου-
σιν ἐν Ἀρχιερεῦσι φημί λόγῳ καὶ ἀρετῇ, καὶ ὅσοι
τῶν τῆς συγκλήτου λογάδων, καὶ δὴ καὶ τῶν τὸν
μοναδικόν τε καὶ ἡσύχιον βίον ἀνῆρημένων, οἱ καὶ
σοφίας παντοδαπῆς οἶκον καὶ προστάτην τῆς κοι-
νῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ πρόμαχον εὐσεβείας,
καὶ θείων δογμάτων διδάσκαλον, καὶ ὁδηγὸν τοῦ
καλλίστου παντὸς ἀπεχάλουν, ὥς καὶ μείζον ἢ
κατ' ἀνθρώπον ἐκείνῳ τοὺς πλείους προσέχειν, καὶ
μηδοτιοῦν ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν τῶν προσόντων
τοῖς κορυφαίοις τῶν θεολόγων πατέρων ἐλλείπειν
λέγειν καὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ κοινὸν καὶ συνωδὸν καὶ
σύμπουν καὶ συναγωνιστὴν ἐν ἅπασιν ἐκείνους
αὐτὸν ἔχειν· καὶ ὥς εἰ καὶ τῷ χρόνῳ συνῆν, φησί,
τοῖς γενναίοις ἐκείνοις, καὶ συνασπιστὴν καὶ συ-
στράτηγον ὁμοῦ καὶ σύνεδρον αὐτὸν ἂν εἶχον· οὐ
μόνον ἐνί τινι μηδενὶ τῶν ἴσων ἀποσπερόντες, ἀλλὰ
καὶ ὥσπερ ἐγκαλλωπιζόμενοι τῇ συναριθμήσει καὶ
τῇ κοινωνίᾳ τῇ τούτου· ἃ δὴ καὶ μεταστάντος νῦν,
καὶ καθαρώτερον συνόντος ἐκείνοις, ἐν οὐρανοῖς
τε λαμπρῶς καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα μετὰ παβήσεως
τελείται διὰ τῆς ἀρίστης κοινωνίας καὶ συμφωνίας
καὶ συμφυίας τῶν μεγίστων καὶ θείων καὶ ὑπερφυῶν
ὄντως λόγων τούτου κακείνων, ὥς καὶ οἱ ἀνωθεν
συμμαρτυροῦσι τούτοις χρησμοὶ, καὶ ἡ μεγάλη καὶ
ὑπερφυῆς ἀποκάλυψις ἐκείνη, καθὰ δὴ καὶ προῶν

ὁ λόγος δηλώσει δὲ καὶ τοῖς αἰρέσεσιν τούτοις κοινωνοῖς τε καὶ φίλοις ὁρώμενόν τε καὶ ἀκούμενον ἀμνηγέτη, τὸν ἀλλόκοτον τούτον φθόνον καὶ τὴν ἔριν καὶ τὴν θεομαχίαν καθεκάστην ἀνάπτει, θεὸν ἡγουμένους τὰ τῇδε καὶ μηδὲν ὑπὲρ ταῦτα μεθοσιῶν δυναμένοις φρονεῖν, ἀλλὰ καὶ ζῶν καὶ ψυχὴν καὶ δὴ καὶ τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον Θεὸν ἔχοντι διὰ ταῦτα προΐεμένοις, καὶ πρὸς οὐρανόν τε καὶ ἡλίον ἀντικρυς· τοῦτο καὶ γὰρ ὁ κατὰ τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας, καὶ τῶν θεολόγων ἐκείνης πόλεμος πῆσχισά τε καὶ ἀτοπώτατα διακηρυττομένοις.

Εἰσὶ δ' οἱ τῶν ἡμετέρων, καὶ τὸν ἐν σοφίᾳ προύχοντα παρ' ἐκείνοις, Ἀτουέμην ἐκείνον, ὃν δὴ καὶ μεταβεβλήσθαι φασὶν ὕστερον καλῶς πρὸς τὰ κρείττω· φασὶν οὖν ἐκείνον, καί τοι γε καὶ τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας οὖν τοῖς ὁμόφροσιν ἰσχυρῶς ἐχόμενον ἔτι, φανερῶς οὕτως εἰπεῖν· ὥς εἰ δόγματα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ὁμοῦ πάντα ἐθέμην ἔγωγε προὔργου μαθεῖν, καὶ ταυτηνὴ τὴν ἱερὰν φιλοσοφίαν εἰς ἄκρον ἀσκήσαι, οὐκ ἂν ποθ' ἑτερόν τινα διδάσκαλον ἄλλον ἐκ πάντων εἰλόμην πρὸ τούτου, Γρηγόριον δηλαδὴ λέγων τὸν μέγαν· οὔτε γὰρ ἂν ποτέ, φηοῖν, οὔτε νοθεύς ἕτερος, πλὴν τούτου, τὰ θεῖα καὶ ὀψηλά· ταυτὶ θεῖως καὶ ὑψηλῶς οὕτως θεωρήσῃ, οὐτ' ἂν ἐξείπῃ καὶ διατρανώσῃ, καὶ αἰσνεῖ ζῶντά τε καὶ λαλοῦντα δείξῃ ποτέ γλωττα πλὴν τῆς ἐκείνης· καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ ἀληθεῖα μαρτυρεῖται, ἵνα καὶ κατὰ τοῦτ' αὐτὸ τὸ ἀξίόπιστον ἔχοι κατὰ τὸ τιπὲν εἰρημένον, καὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐν τῇ σκοτίᾳ λάμπει τοῦ ψεύδους· ἔχει καὶ γὰρ οὕτως· Ἐπειδὴ καὶ γὰρ ἡ μεγάλη τοῦ Πνεύματος χάρις ταῖς τῶν ἀξίων ἐνοικοῦσα ψυχαῖς, καὶ ὥσπερ ὕλην ὑποκειμένην τινὰ τὰς φυσικὰς ἐκείνων ποικυμένη δυνάμεις, πράττει· δηλαδὴ καὶ θεωρίᾳ προκαθαρθείσας καθόσον οἶόν τε, πάσαις μὲν ἐπιπρέπει καὶ πάσας κοσμεῖ, πρὸς τὰς θεοειδεῖς

ἐαυτῆς· ἔξεις ἀλλοιοῦσά τε καὶ ποιοῦσα, ἐμπλατύνεται δὲ καὶ περιχωρεῖ καὶ αὖξει καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἐκείναις μᾶλλον, ἐν αἷς πῶς οἰκείως τε καὶ προσφυῶς ἔχουσιν αἱ ψυχαὶ κατὰ φύσιν, ἀκείθεν ἀναδείκνυσι καὶ ἀνακηρύττει μᾶλλον τοὺς κεκτημένους, ὥς τὸν μὲν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης, τὸν δ' ἐκ τῆς ἀκρας ἀκτημοσύνης· καὶ τὸν μὲν ἀπὸ τῆς ἀκροτάτης νηστείας, τὸν δ' ἀπὸ τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἀπλότητος καὶ τῆς ἀκακίας· καὶ τὸν μὲν τὴν ἀγάπην, τὸν δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην μᾶλλον ἀναγορεύειν τε καὶ γνωρίζειν, καὶ τοι γε μηδὲ τῶν ἄλλων ἀμοιροῦντας ἀπάντων ἀγαθῶν τῆς πατρίας, καθὰ δὴ καὶ εἰπὼν ἐφθην· εἰκότως ἄρα καὶ τοῦ μακαρίου τούτου τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀξίως ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνοικος ἐπιλαβομένη χάρις, καὶ διὰ πάντων αὐτὸν θεοειδῆ τε καὶ καινὸν ἄνθρωπον, εἰπὲρ τινα δεδειγνυῖα τῶν πάντων, τῷ διανοητικῷ μᾶλλον αὐτοῦ προσσηρόσθῃ, μᾶλλον δ' ἀκριβῶς εἰπεῖν, νοῦν αὐτὸν ὅλον ἀντικρυς ὑπὲρ πάντα νοῦν εὐρηκυῖα τῶν νῦν ὄντων, ὥς νοθεύς ὅλη καταλλήλως ἠνώθη καὶ προσεφύη, θεοειδὲς ἔσοπτρον ἐαυτῆς καὶ ἐκμαγεῖον θαυμαστῶς εἰργασμένη, καὶ τοὺς τῶν νοερῶν τε καὶ νοητῶν λόγους, οὓς ἡμεῖς ἀκοῇ τε καὶ διανοίᾳ δεχόμενοι διδασκόμεθα, θεῖως καὶ ὑψηλῶς κατὰ μέγεθόςιν ἀγγελικὴν ὥς οἱ σεπτοὶ Προφῆται καὶ θεολόγοι, πάσχειν ἀδιδάκτως καὶ μανθάνειν πειοῦσα, κἀντεῦθεν ἐκείνα πρὸς ἡμᾶς ὑπερφυῶς τὴς κάτω καὶ λαλοῦσα δι' ἐκείνη καὶ δρῶσα, ἡ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· δι' αὐτὴν δὴ καὶ θεολόγον καὶ χρυσολόγον, καὶ θαῦμα τῆς οἰκουμένης, καὶ ὑπερφυῖα τινα καὶ καινὸν ἄνθρωπον οἱ νοῦν ἔχοντες ἀξίως ἐκείνον καλοῦσι. Τὸν δὴ τοιοῦτον μὲν γεγρονότα, τοιαύτας δὲ παρὰ τῶν βλεπόντων μάλιστα δεδειγμένον τὰς ψήφους, οὕτω δ' ἐκ τῆς ἀνωθεν ψήφου διὰ πολλῶν τε καὶ μεγάλων ἀνακηρυχθέντα τε καὶ μαρτυρηθέντα ποικ-

λάκις, μεθ' ἣν οὐ ψῆφος, οὐκ ἔφεσις, οὐ δικαστήριον ἄλλο, καταλλήλου πάντως καὶ τοῦ τῆς ζωῆς ταυτησί τέλους τυχεῖν ἔδει, καὶ οὐκ τὸν τοιοῦτον εἰκός. Τοιγαροῦν καὶ τυγχάνει καὶ βεβαίως λαμπρῶς τε καὶ ὥς ὀλίγοι τῶν πάντων δι' ἀλλήλων ἐκάτερα, τῇ θαυμαστῇ φημι ζωῇ καὶ πολιτείᾳ τὸ μακάριον τέλος, καὶ τοῖς τοῦ θαυμαστοῦ τέλους αὐτὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἰσοθέου ζωῆς.

Τρίτος μὲν οὖν ἐνιαυτός ἦν μετὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἐκ Βυζαντίου κάθοδον παριῶν τῷ μεγάλῳ καθ' ὃν δῆπουθεν χρόνον καὶ τὸ πρὸς τὸν ἀπὸ γῆς κατ' κοιλίας φωνήσαντα φιλόσοφον καὶ μοναστὴν δῆθεν, Νικηφόρον ἐκείνον τὸν ἐσχατον καὶ τολμηρὸν ὑβριστὴν τῆς θεότητος, καὶ τῶν αὐτῆς θεολόγων παλαιῶν τέ φημι καὶ νέων, θαυμαστῶς καὶ ἀξίως ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περὶ θεότητος αὐτοῦ λόγων, ἐξεδόθη τῷ μεγάλῳ τῷ δε βιβλίῳ ἐν τέσσαρσι λόγοις ὑπὸ τοῦ τῆς καθόλου νῦν Ἐκκλησίας κρατοῦντος ἐπ' ἐκεῖνα παρακληθέντι, καὶ τελευταῖον οἶονεὶ τοῦτον ἱερὸν ἄθλον δεινυκότε, καὶ τῶν οἰκείων ἀγώνων ὥσπερ συμπλήρωσιν. Τοῦ τετάρτου δ' ἐπιβεβηκὼς ἔτις ἤδη, νόσω βαρεῖα περιπίπτει τῶν σπλάγχχνων, ἥτις αὐτὸν μετὰ βραχὺ καὶ τῆς ζωῆς ὑπεξάγει. Ἄλλ' ἐκεῖνος καὶ ταύτης ἀνώτερος ὢν, τῇ τε πρὸς Θεὸν νεύσει καὶ τῇ λαμπρᾷ τοῦ ποιμνίου σοργῇ ἐφίλει τε γὰρ ἀξίως καὶ ἀντεφιλεῖτο θαυμαστῶς ὑπ' ἐκείνου, καθὰ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν· τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ συνήθως ἐκτελῶν οὐκ ἀνῆει, διδάσκων, ἱεουργῶν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς τῶν θείων μυστηρίων, ἐμπομπεύων τε καὶ πανηγυρίζων, καὶ διὰ πάντων τὸν ἑαυτοῦ καταρτίζων λαὸν καὶ καθαγιαζών. Ἄλλ' ἐπεὶ κάκεινον ἀνθρώπον πεφυκότα, καὶ τῆς φύσεως ἐχρῆν ἡττηθῆναί ποτε, ἵνα μὴ καὶ θεῖα τις δόξη φύσις ὑποκρινομένη τὴν ἀνθρωπείαν, ἡττᾶται μόλις τῆς νόσου, καὶ κλινοπετῆς ὢν καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν βλέπων, γρῆται καὶ αὐθις τὰ τελευταῖα τῇ

θαυμαστῇ γλώττῃ περὶ πειρασμῶν τε καὶ καρτερίας πρὸς τοὺς συνόντας φιλοσοφεῖ θαυμαστῶς, ἐκ τῶν θείων Γραφῶν καὶ λογισμῶν καὶ ἀποδείξεων ἀναγκαίων πολυτρόπως ὑποδεικνύς τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος, καὶ τοὺς περὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ψυχῆς προστιθήσι λόγους, καὶ οὕτω τὴν ἐκδημίαν ἐπὶ πᾶσι προλέγει, μυηθεὶς ἀνωθεν καὶ μυήσας, ὥς καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐκείνην πολλαῖς πρότερον ἡμέραις προαγγεῖλαι τοῖς φίλοις, μετὰ τὴν τοῦ Χρυσορρήμονος αὐτίκα θείαν τελετὴν καὶ τὴν κοίμησιν οὔσαν, ὅς δὴ πού καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὥς ὁμότροπόν τε καὶ προσφιλεῖ καὶ σύνοικον φθάσας ἐκάλει τὸν μέγαν· οὕτω καὶ γὰρ ὁ προρρήθεὶς μοι πρὸς αὐτὸν κατὰ τοὺς ὕπνους ἐδήλου θεῖος χρησμός.

Ἐκεῖτο τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς ἤδη τὰ τελευταῖα πνέων, πρὸς οὐρανὸν τε καὶ τὰ οὐράνια ἐπιεγόμενος, καὶ οὐδέν τι τὸ παράπαν ἄλλο, πλην τῆς ἀπαγούσης ἐκεῖσε μελετῶν τε καὶ φανταζόμενος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γλώττῃ τοῦτ' αὐτὸ συνεχῶς ὑποψιθυρίζων, καὶ τοῖς συνοῦσι κἀντεθεὶς παραδεικνύς, ὅποι δὴ καὶ τὴν τελευταίαν ταυτηνὶ στέλλεται· ὥς γὰρ οἱ παρόντες, τῇ καλῇ γλώττῃ, καθὰ περ ἔφην, ὑποψιθυρίζουσα τὰ τελευταῖα προσέσχον, οὐδενός ἄλλου πυκνὰ προσιόντος εἶχον ἀκοῦειν ἐκείθεν, εἰ μὴ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ θείου γε ὄντος ἐκείνου, λέξεσιν αὐταῖς οὕτωςί πως συντεθειμένου, τὰ ἐπὶ οὐράνια εἰς τὰ ἐπουράνια· καὶ τοῦτο πυκνῶς καὶ πολλὰκις, ὥσπερ ἐν περιόδῳ τινὶ καὶ στροφῇ κύκλου, ἕως ἡ ἐνοικοῦσα τῇ οὐρανίᾳ ψυχῇ θεῖα καὶ ὑπερουράνιος χάρις, τοῦ καταλειφθέντος χοῶς καὶ τῆς συμφοῦς αὐτὴν διαλύσασα συζυγίας, τὴν καὶ διαθέσει καὶ πράξει πάλαι θαυμαστῶς ἐκείνων ἀπεβρωγυῖαν διὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων εἰς οὐρανὸν ἀξίως μετέστησέ καὶ τὰ ἐπουράνια· τρία μὲν ἔτη καὶ ἐξήκοντα τὰ πάντα συγγεγονυῖαν τῷ συμφύτῳ σαρκίῳ, δυοκαίδεκα δ' ἐκ τούτων αὐτῶν κατὰ τὴν

της Ἐκκλησίας θαυμαστὴν προστασίαν ἐκείνῳ συν-
δηγωνισμένην πρὸς τὸ ἥμισυ.

Ἐπισημαίνει γε μὴν καὶ τοῖς ἐκτὸς ἐξαισίως ἡ
παντουργὸς αὕτη τοῦ Πνεύματος χάρις καθεῖνα.
φωτὶ μὲν περιλάμψασα τὸν νεκρὸν ἔχον ἐκείνου
δωμάτιον, ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς ξένῳ καταλάμ-
ψασα δὲ καὶ τὰ ἐκείνου πρόσωπα, καὶ καινῶς ἀλλοιώ-
σασα τῷ περιόντι τῆς αἵγλης, καί τοι γε καὶ προεκ-
τετηκότα, καὶ προνεκρώσει καὶ τὸ πλεῖστον προα-
πονεκρωθέντα, ὥς μηδὲν ἀποδεῖν καὶ ταῦτα τῆς
τοῦ μεγάλου Στεφάνου λαμπρᾶς καὶ θεοσιδοῦς θεᾶς
ἐκείνης, ὀπηνίκα φημί περὶ Θεοῦ δημηγοροῦντος ἐν
μέσῳ τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἰουδαίων. Ἀτενίσαντές, φη-
σιν, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὥσει πρόσωπον ἀγ-
γέλου· τοῦ γὰρ αὐτοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς αὐτῆς
ἐνεργείας ταῦτα καθεῖνα, καὶ οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ
φῶς, καὶ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, τούτοις τε
καθεῖνοις πλήττωνται καὶ ἀντιλέγωσι πάλιν, τὰ μὲν
τὸ παράπαν οὐδ' εἶναι τοῦ Πνεύματος φανταζόμε-
νοι, καὶ δι' ἐκατέρων ἀναιροῦντες ἑκάτερα. Ἀλλ' ἡ
μὲν φανείσα κατ' οἶκον ἐκείνη λαμπρότης, τῆς ψυ-
χῆς δηλαδὴ τοῦ σώματος ἀπιούσης, δύο τῶν τῆς
Ἐκκλησίας θεατὰς ἔσχε λογάδας, ἱερωσύνης τε ἁ-
ξιώματι καὶ ἀρετῇ παντοδαπῇ κεκοσμημένους, ὧν
ἄτερος δὴ που καὶ τοῦ σεμνοῦ τῶν μοναχῶν ἐστὶ
καταλόγου, οἱ καὶ μηνυταὶ γεγονόσιν ὕστερον τοῖς
ἄλλοις τῶν ὑπερφυῶς ὁραθέντων. Τῆς δὲ περὶ τὴν
ὄψιν ὑπερφυοῦς αἵγλης μάρτυρες ἅπαν γένος καὶ
ἡλικία σχεδὸν πᾶσα, καὶ ἀπλῶς ὅσες ἡ ἐκφορὰ καὶ
ἡ κατάθεσις τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου νεκροῦ τότε πρὸς
ἑαυτὴν συνεχάλει· συνεχάλει δὲ ἄρα πᾶσαν ὁμοῦ
τὴν πόλιν, ὥς καὶ τὸν ἱερὸν οἶκον ὅλον τάτ' ἐνδον
τάτ' ἐξω στενοχωρεῖσθαι τοῖς πλήθεσιν· ἡ δὲ καὶ
ἀχώριστος ἐκείνου διαμεμένηκε τὸ παράπαν, ὥσπερ
τῆς ἱερᾶς ψυχῆς, οὕτω δὲ καὶ τῶν δατῶν καὶ τῆς
κόνεως ἀδιαστάτου τῆς συνοίκου τοῦ Πνεύματος

χάριτος εἰσάπαν διαμενούσης, καὶ θεοῦ φωτὸς αἰ-
κον, καὶ θαυμάτων πηγὴν, καὶ βρύσιν ἱερῶν χαρι-
σμάτων, καὶ κοινὸν καὶ ἀδάπανον ἱατρεῖον, τὸν ἱε-
ρὸν ἐκείνου τάφον ἐργαζομένης. Ἀ δὴ που καὶ ὁ
λόγος ἡμῖν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἀπὸ μέρους ἤδη
δηλώσει· οὔτε γὰρ ἐκείνοις ἐξῆς ἐπεξελθεῖν τῷ πα-
ρόντι λόγῳ σκοπὸς ὁμοῦ πᾶσι· πῶς γὰρ; καὶ αὐτὰ
δὲ ταῦτα συντετμημένως, καθ' ὅσον οἶόν τε, καὶ
περιβολῆς δίχα πάσης προθήσει καὶ λογικῆς αὐξή-
σεως, τὸ μήκος ὁμοῦ καὶ τὸν χρόνον ἐκφεύγων.

Μοναχὸς τις τῶν ἱερᾶσθαι λαχόντων ἐν τινι τῶν
κατὰ Θεσσαλονίκην φροντιστηρίων ἀσκούμενος,
νόσῳ περιπίπτει δεινῇ, καὶ ἡ νόσος ἀλγος τῆς κε-
φαλῆς ἦν, οὕτω δὲ τοι σφοδρὸν, ὥς καὶ θάνατον
εὐθὺς ἀπειλεῖν· ἀλλὰ τὸν μὲν θάνατον διαφεύγει,
τό γε νῦν ἔχον, ἱατρικαῖς ἐπιμελείαις ὥς ἔδοξε,
τὴν ὁδὸν δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδαμῶς· ἀλλὰ κατὰ
περίοδον ἐπιούσα, πρῶτα μὲν ἐκάστου μηνὸς ἀπαξ,
εἴτα τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ δις κατὰ μῆνα καὶ
τρὶς καὶ πολλάκις καὶ πυκνότερον ἅμα καὶ ἀκμαι-
ότερον χάκις διετίθει. Ἐβδομος ἐνιαυτὸς ἐν τού-
τοις παρήει, καὶ τὸ πάθος αἰεὶ προκόπτον ἐπὶ τὸ
χεῖρον, καὶ μαίνεσθαι τὸν πάσχοντα καὶ ἀναισθη-
τεῖν ἐποίει δοκεῖν τοῖς συνοῦσι, τῷ τῆς βοῆς ἁλ-
λοχότῳ τε καὶ ἀήθει, καὶ τὸν θάνατον σφοδρότερον
αὐθις ἠπειλεῖ, πάσης περιφροῦν ἱατρικῆς ἐπιστή-
μης καὶ φαρμακείας. Τί τὸ ἐντεῦθεν; ἀπαγορεύει
μὲν ὁ μοναχὸς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, τῆς δὲ μελλού-
σης γεγονῶς μόνῃς τῇ διανοίᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἐξο-
δὸν ὥς ἤδη κατὰ κεφαλῆς ἐπιούσαν βλέπων, τ' ἄλλα
τε τῆς μεταμελείας καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς
μετὰ στεναγμῶν τε καὶ ὀδυρμῶν ἐφθέγγετο ῥή-
ματα, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐκείνης σωτηρίαν ἀ-
νεκαλεῖτο, καὶ ταλανίζων ἑαυτὸν ἅμα τῆς τε πα-
ρελθούσης ἀμελείας τοῦ βίου καὶ τῶν σφαλμάτων,
καὶ ὅτι μηδὲ τελευτῶν ἔχει τὸν συναλγοῦντα καὶ

συμπονούμενον περὶ τὴν δυνατὴν τέως τῆς ψυχῆς θεραπείαν· εἶτα καὶ τοῦ μεγάλου μνησθεὶς ἐπὶ τούτοις, καὶ τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς μεγάλης ποιμαντικῆς καὶ ἐπιστασίας ἐκείνου· ἦν γὰρ καὶ τῶν γνωρίμων τε καὶ συνήθων· καὶ ὅτι μηδὲ τὴν τελευταίαν πρὸς Θεὸν ἐκδημοῦντι τῷ μακαρίῳ παρῆν· ἥ γὰρ ἂν φησι καὶ τῶν ἐξοδίων αὐτοῦ ῥημάτων καὶ τῶν ἱερῶν εὐχῶν μετασχὼν τότε, ταύτας ἀντὶ φυλακτηρίου παντός καὶ ἀμυντηρίων ὁπλῶν νυνὶ προϋστάμην. Ταῦτ' ἐπειπὼν ὁ πρεσβύτερος, καὶ ἑαυτὸν οἶον ἀποκλαυσάμενος ὑπὲρ τούτων, τὸ τελευταῖον κατὰ γαταί καὶ εἰς ὕπνον, καὶ ὁ ὕπνος ὁψιν εὐθὺς ἐπιφέρει τοιάνδε. Ἐδόκην, φησί, κατὰ τὸν τοῦ θαυμαστοῦ Δημητρίου νεῶν, ἔνδον ἐστηκὼς τῶν ἀδύτων, τὸν μέγαν βλέπειν Ἀρχιερέα, τῇ θεῇ τε παρεστηκότα τραπέζῃ, καὶ συνήθως ἱεουργοῦντα τὰ μυστικά· ὧ δὲ καὶ προσπεσὼν εὐχῆς ἱερᾶς ἀξιώθῃναι παρ' αὐτοῦ περιπαθῶς ἐπεζήτην. Ὁ δὲ, πρῶτα μὲν οὐδ' ἐπεστράφη πρὸς τὴν αἴτησιν ὥς ἐδόκει· ἀλλὰ τῶν μυστηρίων μᾶλλον καὶ τῆς ἱερᾶς ἐξηρητῆσθαι τραπέζης κάκεινοις προσέχειν τὸν νοῦν· μικρὸν δέ τι διαλιπὼν, ἐπιστρέφει πρὸς με, καὶ τῷ ἐπισκηνίῳ τὴν δεξιὰν ἐπιθείς, ἔνθα δὲ καὶ τὸ πᾶν ἐδόκει τότε συνδραμεῖν τῆς ὁδύνης, τὸν τοῦ θεοῦ Σταυροῦ τύπον ἐγχαράττει μοι τοῖς δακτύλοις· τῶν δ' εὐθὺς ἑλαιὸν τι καινῶς ἐκρυῖν, τὰ πρόσωπα καταχρίειν ἐδόκει· καὶ ταῦτα μὲν ὅτε ὕπνος, καὶ ἡ ἱερὰ ὄψις ἐκείνη. Ὁ δ' εὐθέως ἐξαναστάς, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ὁδύνης καὶ τῶν λυπηρῶν ἐκείνων ὁμοῦ πάντων ἀθρόον καὶ ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας ἀπαλλαγείς, ὡς μηδὲ ἴχνος ἐκείνων μηδοτιοῦν ἐλλελεῖσθαι, Θεῷ καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι μεγάλας ἀνωμολόγει τὰς χάριτας.

Ἄλλος τις τῶν τῆς πόλεως οἰκητόρων οὐ τῶν ἀσέμων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐπατριδῶν τε καὶ ἐπισήμων ὡς μάλιστα, γυναικί τε καὶ τέκνοις συζῶν,

καὶ οἰκίας ἐπιμελώμενος, ὁδύνη χρονία κάτοχος ἦν· κωλικὴν φασὶ ταύτην ἱατρῶν παῖδες. Αὕτη τῷ χρόνῳ συναυξηθεῖσα, μεθόδοις ἱατρικαῖς καὶ φαρμακείαις οὐκέτι τὸ παράπαν ὑπέλκε, καθὰ δὲ καὶ πρόσθεν· ἀλλ' ἠλέγχετο πάνθ' ὁμοῦ τῷ σφοδρῷ τῆς ὁδύνης, τῶν φυσικῶν ἐμφραγέντων πόρων καθάπαξ, καὶ τοῖς περιττώμασι τῆς γαστρὸς μηδεμίᾳ τινι μηχανῇ τὴν ἐξοδὸν συγχωροῦντων, ὡς καὶ τῶν ἱατρῶν τοὺς δοκίμους τότε παρόντας, ὕλην τινὰ μοχθηρὰν λέγειν εἰς ἑαυτὴν συστᾶσαν, καὶ συμπαγεῖσαν εἰς λίθου μεταβαλεῖν φύσιν, κάκεινον τὸν τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως ἀποφράττειν πόρον. ἔκτη μὲν οὖν ἤδη παρῆναι, τ' ἀνδρὶ δεινῶς ὑπὸ τῆς ὁδύνης στροβουμένῳ τὰ ἔνδον, καὶ αὐτό γε τὸ ζῆν πρὸς ἐσπέραν ταύτης ἀπαγορεύοντι. Τῶν δὲ προσηκόντων, καὶ αἷμα, καὶ τῶν ἄλλως καθ' ἐταιρείαν οἰκείων τε καὶ συνήθων παρακαθημένων τε καὶ συμπασχόντων, ὡς ἔθος, ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ τὸν θεῖον ἐν τούτοις εἰς μέσον Γρηγόριον παρηχούντων τῷ λόγῳ, καὶ τὴν ἐνεργοῦσαν δι' αὐτοῦ μεγάλην τῶν θαυμάτων ἐνέργειαν, καὶ ὅτι τῷ ἐκείνου πολλοὶ προσιόντες τάφῳ, χαλεπῶν ἀρρώστημάτων καὶ χρονίων παθῶν ἀθρόον ἐξάντεις ὀρῶνται, καὶ ὁ πάσχων ἐν αἰσθήσει τῶν λαλουμένων αὐτίκα γενόμενος, καὶ δάκρυσι καὶ ῥήμασιν ἐλεεινοῖς τὸν ἅγιον εἰς οἶκτον ἐξεκαλεῖτο· ἰσχύεις, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, λέγων, ἄτε δὲ καὶ Χριστοῦ μιμητῆς ἀκριδέστατος, εἰ καὶ μὴ πάρειμι καὶ αὐτὸς νῦν κατὰ τοὺς ἄλλους τῷ σῷ τάφῳ, καὶ τῆς νόσου καὶ τῆς ὥρας εἰργούσης, καὶ ἐπισκέψασθαι καὶ θεραπεῦσαι καὶ τῆς πικρᾶς ὁδύνης ἀπαλλάξαι καὶ τοῦ προσδοκωμένου θανάτου. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μεταξὺ λέγων, εἰς ὕπνον ἐτράπη, καὶ Γρηγόριος εὐθὺς ὁ μέγας παρῆν ἐν σχήματι πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τινος τῶν οἰκείων, ὁμωνύμως δηλαδὴ Γρηγορίου καὶ αὐτοῦ καλουμένῳ, καὶ τῶν συνόντων αὐτῷ πάλαι μοναχόν τε

καὶ διάκονον ἓνα τινὰ περεπόμενον ἔχων· οἱ δὲ καὶ αὐτῷ, φημί, τῷ πάσχοντι συνήθεις ἐτύγχανον ὄντες. Τοῦ τοίνυν Ἰρηγορίου φιλικῶς αὐτὸν ἐρομένε, τί ποτε ἄρα τὸ λυπεῖν; καὶ τίς ἡ τοῦ θορύβου καὶ τῆς τοσῆς δὲ ταραχῆς καὶ τῆς ἀνάγκης αἰτία; οὐχ ὁρᾷς μέ φησιν ὁ πάσχων ὀδύνη συνεχόμενον πικροτάτῃ; καὶ τῆς μὲν ζωῆς ἀφαιρούμενον ὑπὸ ταύτης ἀθρόον, τὰ δὲ φίλτάτα, φεῦ! ἔρημα καταλείποντα πάσης ἡσιννοσεῖν προσασίας; ἀλλὰ μὴ δέδιθι, φησιν, ὦ οὗτος, τὰ τοιαῦτα τό γε νῦν εἶναι· ἔξει καὶ γὰρ σοι καλῶς καὶ κατ'εὐχὴν μετὰ μικρὸν πάντα, τοῖς ὀδυνωμένοις μορίοις τοῦ παρόντος ἐπιβληθέντος, εἶπε, καὶ τμήμα τι τῆς αὐτῷ πάλαι καινουργηθείσης ἱερᾶς στολῆς, ἥπερ ἔφην, τοῦ κόλπου δόξας ἐξενεγκεῖν, σταυροῖς ἐννέα χρυσοῖς ἐντετυπωμένον, ἐπιτίθῃσι τῷ πάσχοντι μέρει· ὁ δ' ἄρα διάκονος ὁ παρεπόμενος τούτῳ, Σταυρὸν καὶ αὐτὸς ἀπὸ κηροῦ δόξας φέρειν, τοῖς τοῦ πάσχοντος ἐπιτίθῃσιν ὀπισθοίοις, τῷ ὑπερκειμένῳ τῆς ἑδρας ὡς ᾧ προσφύσας, ἱερὸν τοῦτό φασιν ἱατρῶν παῖδες. Καὶ ὁ μὲν ταῦθ' οὕτω θαυμαστῶς ἐνεργήσας Πνεύματι θείῳ, τοῦ πάσχοντος ἐξ ὀφθαλμῶν ἦν· ὁ δ' αὐτίκα, τῶν ὑπνῶν αὐτὸν ὑπανέντων, νύττεται τὴν γαστέρα, καὶ τῆς νοσοποιοῦ θαυμαστῶς κενωθείσης ὕλης, ὥς καὶ τὸς παρόντας κατακλήττειν πάντας τῇ θεᾷ, τότε πάθος εὐθὺς δραπετεύει, καὶ ὁ πάσχων ἐλεύθερος οὐ τοῦ προσδοκηθέντος μόνον θανάτου καὶ τῆς χρονίας ἐκείνης ὀδύνης καθάπαξ, ἀλλὰ καὶ εὐσθενής τις καὶ ῥωμαλέος ἐπὶ τὸν τάφον ἰὼν τοῦ μεγάλου, δι' ἑαυτοῦ τε λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὸ τοῦ θαύματος ὑπερφυές πᾶσιν ἀνακηρύττων, καὶ Θεῷ καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι θύων τὰ χαριστήρια.

Ὁ τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίας τῶν ἱερῶν ἁσμάτων τε καὶ μελῶν ἑξαρχος, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἀδόντων ἀρχηγός τε καὶ κορυφαῖος, Δομέστικον ἢ συνήθεια τοῦτόν φησιν, ἐπίσημος δ'

ἐν τοῖς τοιούτοις ἐκεῖνος, καὶ χρόνῳ καὶ πείρᾳ καὶ φύσει καὶ τέχνῃ καὶ παντὶ τῷ συντελοῦντι πρὸς ταῦτα, καὶ διδάσκαλος χρηματίζων τῶν ὄντων, καὶ κατὰ πάντων τὸ πρεσβεῖον φερόμενος· οὗτος τοιγαροῦν νόσω τινὶ συσχεθεῖς, ἐξ ὕλης μοχθηρᾶς τινος καὶ δρυμείας ἐχούσῃ τὰς ἀφορμὰς, ἐνιαυτὸν ὅλον σχεδὸν ἀκίνητος ἐπὶ σκίμποδος κατακείμενος ἦν. Τῇ δ' ἀντιπιπτούσῃ ψυχρᾷ διαίτῃ, καὶ δὴ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις τῶν ἱατρῶν, τοῦ μὲν δαπανηθέντος τῆς ὕλης, τοῦ δ' ἀλλοιωθέντος κατὰ μικρὸν, τὸ καταλειφθὲν ἐκείνης ἀκατέργαστόν τε καὶ ἀπεπτόν, ἐλαυνόμενον ὥσανεὶ καταφεύγει πρὸς τὰ τοῦ σώματος πέρατα, καὶ παρῆντο δεινῶς τὸ λοιπὸν, αἷτε χεῖρες ὁμοῦ καὶ οἱ πόδες τῷ κορυφαίῳ τῶν μελωδῶν. Ἡμέραι παρήλθον ἐξ ἐκείνης συχναί, καὶ τῆς νοσώδους ἐλαυνομένης ὕλης κἀκείθεν, τὰ μὲν ἄλλα μέρη καὶ μόρια τοῦ πάθους καθαρῶς ἀπαλλάττεται, τοῖς δέ γε τρισὶ καὶ πρώτοις δακτύλοις τῆς δεξιᾶς, τῷ τε ἀντίχειρί φημι καὶ τοῖς μετ' ἐκεῖνον, τῆς νοσώδους ἐκείνης ὕλης μέρος τι παραμείναν καὶ προσφυέν, ἀργοὺς καὶ νεκροὺς ἐκείνους πρὸς πᾶσαν ἡντινοῦν ἐνέργειαν ἀπειργάσατο· χρόνος παρῆει συχνός, καὶ τὸ πάθος οὐδοτιοῦν ἐνεδίδου, ἀλλ' οἱ μὲν οὕτως ἐπ' ὀρθίῳ τῷ σχήματι μένοντες ἦσαν, ἀκλινεῖς τε καὶ ἀκαμπτοὶ καὶ πρὸς πᾶσαν φυσικὴν ἀκίνητοι κίνησιν· τῷ δὲ, δεινὸν μὲν τοι καὶ σφόδρα δεινὸν ἐδόκει καὶ ἄλλως, οὕτω γε παρ' ἐλπίδας νεκρὰν ὀρῶντι τὴν χεῖρα· ἤδη γὰρ ἀπεῖπε τὴν θεραπείαν καὶ ἱατρικὴ πᾶσα τέχνη καὶ μέθοδος· ἐλύπει δ' οὐχ ἥττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον αὐτόν, τὸ μηδὲ τῇ τέχνῃ δύνασθαι χρῆσθαι, καθὰ δὴ καὶ τὸ πρότερον, μηδὲ γράφειν μηδ' ἐκδιδόναι τὰ μέλη τῇ παρέσει τῆς δεξιᾶς. Ὅθεν καὶ πάσης ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ βοηθείας καὶ χειρουργίας καὶ φαρμάκων καταγνοὺς ὁμοῦ πάντων ὁ ἀσθενῶν, ἐπὶ τὴν θεῖαν ἀμέσως καταφεύγει πρυτανείαν, καὶ

τὴν ἀληθινὴν ἐκείθεν αἰτεῖται βοήθειαν, πρόσβεις ἰσχυροὺς πρὸς Χριστὸν καὶ μεσίτας τοὺς ἐκείνου θεράποντας προβαλλόμενος. Νῦν μετὰ τὴν ἰκεσίαν ἐκείνην παρῆν, καὶ Γρηγόριος εὐθὺς ἀντὶ πάντων τε καὶ πρὸ πάντων αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕμνους ὁ μέγας παρῆν, τὴν μετὰ μικρὸν ἐσομένην θείαν ἐπισκοπὴν καὶ θεραπείαν θαυμαστῶς εὐαγγελιζόμενος· ἐδόκει καὶ γὰρ ὁ κάμνων παρὰ τὸν μέγαν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας διατρίβων νεών, ἐν τοῖς δεξιοῖς αὐτοῦ που μέρεσιν ἐντυχεῖν καὶ τῷ μεγάλῳ τῷδε Ἀρχιερεῖ, ἵνα δὴ καὶ ἡ σορὸς αὐτῷ ἰδρῦται· καὶ ὁ μὲν ἐδόκει πατρικῶς καὶ γνησίως τὴν κεφαλὴν αὐτῷ καταψῶν τὰ ἡδιστά τε καὶ εὐκταϊότατα προσλαλεῖν· ἀπιθὶ λέγων ὁ τῶν μελωδῶν ἑξαρχος, ἀπό γε τοῦ νῦν καὶ καλῶς εἰς τὸ ἐξῆς ἔσται σοι· ὁ δὲ τῆς ἡμέρας ἤδη τὸ ἔδον ὑπολαμπούσης διαναστάς, ἀπεισι δρομαίως εἰς τὸν νεών, τὴν ἱερὰν τοῦ μεγάλου καταλαμβάνει σορὸν, προσπίπτει, δάκρυσι μεταμελείας ὁμοῦ καὶ ἰκεσίας ἐκείνην ἱκανῶς λούει· νῦν μὲν τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγγέλλων καὶ τὴν πάλαι κατ' αὐτοῦ τῆς γλώττης προπέτειαν· ἔφθασε καὶ γὰρ ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, εἰς ἐκείνον τὰ τοιαῦτα ἡμαρτηκώς· νῦν δ' αὖ τὴν συγγνώμην ἐξαίτων καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ πάθους, καὶ τῷ τῆς σοροῦ λίθῳ πυκνὰ παρατρίβων τὴν δεξιάν· καὶ ταῦτα δεηθεὶς ἐφ' ἱκανόν καὶ εἰπὼν, ἐπαὶ καὶ τῆς οἰκαδε φερούσης ἐγίγνετο πάλιν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήει· τῆς θαυμαστῆς σου καὶ ὑπερφυοῦς περὶ τὸν Γρηγόριον, Χριστέ, χάριτος! καὶ ἡ χεὶρ αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐνεργὸς ἦν, καὶ οἱ νεκροὶ καὶ ἀκίνητοι δάκτυλοι πρὶν, ζῶντες ἀθρόον καὶ κινούμενοι καθωρῶντο, καὶ τὰ οἰκεία προσφυῶς πρᾶττοντες· τὴν γὰρ οἰκίαν εὐθὺς εἰσιὼν καὶ τῆς γραφίδος ἀψάμενος, καὶ γράφων ὑγιῶς τε καὶ ἀπταιστώως ὡρᾶτο, καὶ τὴν χεῖρα πρὸς τὰ μέλη, καθὰ δὴ καὶ πρῶην εὐρύθμως κινῶν, καὶ Θεὸν ἀνακηρύττων σωτῆρα λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, καὶ τὸν ἐκείνῳ μέγαν θεράποντα.

Ἄνθρωπος τῶν ἀλουργίδας ἰσουργούντων βασιλικῆς, ὑπό τινος ἀφανοῦς συμπεσοῦσης αἰτίας, τὴν φυσικὴν τῶν τῆς γαστρὸς περιττωμάτων ἐπὶ μακρὸν ἐπέχεται κένωσιν, ἀνορεξία τροφῶν ἐπὶ τούτῳ καὶ πόσεως ἐφ' ἡμέραις συχναῖς, καὶ ὁ πάσχων ἐν περιστάσει, πάντων ὁμοῦ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἤδη στερούμενος. Καὶ δὴ πρόσκειται τινὶ τῶν βασιλικῶν ἱατρῶν, θεραπείαν τινα παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης αἰτῶν· φάρμακον ἐκείνος ὁρέγει σκεύασας, πρὸς γε τὴν τῆς γαστρὸς κένωσιν ὁ πάσχων παρ' ἐκείνου λαβὼν, κρείττονι πάντως προνοίᾳ παρὰ τὴν τοῦ ἱατροῦ γνώμην ἐκεῖνο προσφέρεται· ὁ μὲν γὰρ τοῦ παντός ἐκέλευσε πίνειν· ὁ δ' ἐπ' οἴκῳ γενόμενος, μὴ τοῦ παντός, ἀλλὰ τοῦ ἡμίσεως δεῖν εἶναι πίνειν μᾶλλον ἔλεγε τέως, καὶ οὕτω διάπειραν ἐκείνῳ λαβόντα, καὶ πρὸς τὰ πρόσω χωρεῖν· χρῆται τοιγαροῦν τῷ ἡμίσει· τὸ δὲ τῆς κενώσεως αὐτόθεν ἀρξάμενος, οὕτω τοι δραστικὸν καὶ ἀκάθεκτον ὤφθη, ὡς καὶ τῶν σαρκῶν μετ' ὀλίγον τοῦ πάσχοντος ἀψασθαι, καὶ δυσεντερίας πάθει περιβαλεῖν. Ὁ μὲν οὖν εἴτ' ἀμαθία εἴτε καὶ λήθη τὸ φάρμακον ἐκεῖνο κρᾶσας ἱατρὸς, αἰσθόμενος τοῦ κακοῦ παντοδαπός τις ἦν, τοῖς ἐναντίοις τῶν φαρμάκων ἐπισχεῖν τὴν κένωσιν μηχανώμενος· ἡ δ' οὐχ ὑπέκει, κρείττων ἀπάσης μηχανῆς ὀρωμένη, καὶ θάνατον τὸ τελευταῖον ἀπειλοῦσα τῷ πάσχοντι. Ὅθεν καὶ τῆς ἐκείθεν ἀπογνοῦς βοηθείας ἀπάσης, πρὸς Θεὸν δι' εὐχῆς καταφεύγει, καὶ τὸν ἐκείνῳ μέγαν θεράποντα. Οἶδα, λέγων, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ παρόντα τῷ βίῳ καὶ μεταστάντα, πλεῖστά τινα καὶ μέγιστα δυνάμενον ἐν Χριστῷ· γενοῦ τοιγαροῦν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ καμὸι βοηθός, καὶ τῶν ἐπικειμένων τούτων κινδύνων καὶ τοῦ πικροῦ θανάτου τῇ σῇ μεσιτείᾳ ἐξάρπασον. Ὑπνοῖ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα καὶ τὴν εὐχὴν ὁ νοσῶν, καὶ τὸν ἐξυπηρετούμενον πάλαι τῷ Ἀρχιερεῖ μοναχόν· ἐν τοῖς ὕπνοις ὁρᾷ, τοιάδε πρὸς αὐτὸν

λέγοντα· Τὸν τοῦ Ἀρχιερέως οἶκον, φησὶν, ὃ οὐ-
τος, καταλαβὼν, τὴν ἱεράν ἐπωμίδα ἐκείναις τοῖς σοῖς
ἐπίθεσις νεφροῖς, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεως γε τοῦ σκοποῦ.
Ἐδόκει μὲν οὖν ὁ πάσχων ἔτι τῷ ὕπνῳ κάτοχος
ᾧ, εἰς τὸν τοῦ Ἀρχιερέως οἶκον καὶ ἀπιέναι καὶ
τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ῥάκος ζητεῖν κατὰ τὰ προστεταγ-
μένα, καὶ ἐπειδὴ μὴ τὸ ζητούμενον ἔσχε, πρὸς τὸν
προσπεταχότα μοναχὸν αὐθις ἐπανελθεῖν, ἐκεῖ δό-
ξαντα παραμένειν ἔτι, καὶ τὴν ἀποτυχίαν εἰπεῖν.
Τὸν δὲ λαβόμενον αὐτοῦ τῆς χειρὸς οὐκέτι μὲν εἰς
τὸν οἶκον ἐκείνον, εἰς δὲ τὸν αὐτοῦ τάφον μᾶλλον
ἀπαγαγεῖν, καὶ τὴν ἱεράν ἐπωμίδα μετὰ χειρὸς
λαβόντα, τοῖς τοῦ νοσοῦντος νεφροῖς ἐπιθεῖναι. Καὶ
ὁ μὲν ὥχετο ἀπὼν εὐθὺς μετ' ἐκεῖνα· τὸν δ' ὕπνον
αὐτίκα καὶ ὁ νοσῶν ἀποτίναξάμενος, καὶ τὸν μὲν
οἰκίσκον τοῦ Ἀρχιερέως ἐκ γε τῶν ὁραθέντων κρί-
νας εἶναι τὸν τάφον, τὸν δ' ἐπικείμενον ἔσως λί-
θον διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπωμίδος δηλοῦσθαι, ἔτι τῷ πά-
θει κάτοχος ᾧ, παρὰ τὴν ἱεράν τε σορὸν ἔρχεται,
καὶ τοῖς νεφρῶς παρατρίψας τῷ λίθῳ, καὶ θανάτῳ
καὶ νόσου κρείττων εὐθὺς ἐκείθεν ἐπάνεισιν.

Ἐξιάται καὶ ἱατρὸν ὁ μέγας οὗτος ἱατρὸς τῶν
ψυχῶν ὁμοῦ καὶ σωμάτων· ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ χρόνον
κατέκειτο πλείστον παντοδαπαῖς προσπαλαίων νο-
σήμασιν, ὡς ἐκ μὲν τῆς χρονίας κατακλίσεως τὴν
σάρκα πληγὰς, σκωλήκων δὲ πλῆθος ἀνασχεῖν τὰς
πληγὰς· ἐνόσει δ' οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁ-
μόζυγος ὁμοῦ καὶ τὰ φίλτατα· καὶ ὁ τοῦ ἱατροῦ
οἶκος οὐκ ἱατρεῖον, καθάπερ ἔδει, ἀλλὰ νοσοῦντων
μᾶλλον ἢν καταγώγιον· ἀλλ' ἐφίσταται τούτοις καὶ
μάλα φιλανθρώπως αὐτόκλητος ὁ κοινός· ἱατρὸς,
ὁ θεῖος, φημί, Γρηγόριος· ἐφίσταται δὲ πῶς; Ἐδό-
κει τῇ θυγατρὶ τούτων ὑπνούσῃ τὸν μέγαν ἐπὶ τῆς
οἰκίας ὄραν· ἐδόκει δὲ καὶ αὐτὴν ἐκείνῳ προσπί-
πτουσαν ὑπὲρ θεραπείας τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐκ-
τεύειν· τὸν δὲ μέγαν εὐμενῶς τῇ προκλήσει προσ-

χάντα, τὴν λεκάνην ἐνεχθῆναι οἱ κελεῦσαι, ἐν ᾗ τὰ
τοῦ ἱεροῦ νικτῆρος ἐτησίως αὐτῷ τελεῖν ἔθος· ἥς
δὴ καὶ προσκομισθείσης ὑφ' ἐνός τινος τῶν ἱερῶν
διακόνων, ὕδατος πλήρους ἁγίου, τὸν ἱεράρχην
ἐπιτάττειν τῷ διακόνῳ, χειρὰς ἅμα καὶ πόδας ἀ-
πορρύπτειν τοῦ νοσοῦντος τῷ ὕδατι· καὶ τὸν μὲν,
τὰ προστεταγμένα θάπτον ἢ λόγος ποιεῖν, τὸν δ'
αὐτίκα πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἔξιν καὶ τὴν ὑγίαν
νιψάμενον ἐπανερχεσθαι. Ταῦτα θαυμαστῶς οὕτως
ὁρώσῃ τῇ παιδί, καὶ περὶ τῆς μητρός ὡσαύτως ἐ-
πήρει δεῖσθαι, καὶ τὴν ὑγίαν κακείνης ἐξαιτεῖσθαι
τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἐώκει φωνῆς ἐκείθεν ἀκούειν,
τοῖς μὲν παροῦσιν ἀρκεῖσθαι, τό γε νῦν εἶναι λε-
γούσης, μετὰ μικρὸν δ' ὡσαύτως ἤξειν ἐλπίζειν
κακείνα· τί τὸ ἐντεῦθεν; ἐξαγγέλλει τοῖς γονεῦσιν
ἡ κόρη μετὰ τοὺς ὕπνους τὰ ὁραθέντα· ὁ πατὴρ
αὐτίκα διακούσας εἰς βαλανεῖον ἀγειν κελεύει· τὰς
ἰχώρας ἅμα τοῖς σκώληξι λουσάμενος ἀποτίθεται·
εἴτ' ἐκείθεν ἀπάρας, ἐπὶ τὴν ἱεράν τοῦ μεγάλου
σορὸν ἔρχεται· καὶ δυοῖν ἡμερῶν διαγενομένων,
αἰφνίδιον νύττεται τὴν γαστέρα, καὶ πρὸς ἐκκρίσιν
τῶν περιττωμάτων χωρεῖ, συχναῖς πρότερον εἰργα-
μένων ἡμέραις τῆς κατὰ φύσιν ἐξόδου· καὶ παρὰ
τὴν οἰκίαν ἐλθὼν τοσαύτην τῶν ἐνδον ὑφίσταται
κένωσιν, ὡς καὶ τοὺς ὁμοτέχνους ἰδόντας, διὰ τοῦτ'
αὐτῷ καὶ αὐθις ἀπαγορεύσαι τὸ ζῆν, τὴν φυσικὴν
ἀπολίπειν ἂν αὐτὸν οἰηθέντας· καὶ ζωτικὴν δύνα-
μιν μετ' ὀλίγον, τῇ τῆς νόσου μακρᾷ τηκεδόνι καὶ
τῇ ἐκείθεν ἀδυναμίᾳ, τῆς μεγάλῃς ταυτησί καὶ ἀ-
θρόας κενώσεως προστεθείσης. Ἀλλ' ἐκεῖνος, τῆς
νοσοποιοῦ κενωθείσης οὕτως αὐτῷ θαυμαστῶς ὑ-
λης, τῷ τοῦ ἁγίου νικτῆρι καὶ τοῖς καινοῖς ἐκείνοις
λουτροῖς τῶν χειρῶν ἅμα καὶ τῶν ποδῶν, ἀνώτε-
ρος ἢν αὐτίκα τῆς νόσου, οὐ τὴν προσοῦσαν οὐκ
ἀποδαλὼν ἰσχὺν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μὴ παροῦσαν
ὡς μάλιστα προσλαβὼν, ὡς καὶ ἔπρεπον παρ' ἐλπίδας

εὐχερῶς ἀναβαίνειν ἔχειν, καὶ τὴν πόλιν περιῶν ὥς καὶ πρότερον χρῆσθαι τῇ τέχνῃ, καὶ πολλοὺς θεραπεύειν, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν γυναῖκα· ταύτῃ γὰρ καὶ ἀπαγορεύει τὸ ζῆν μᾶλλον, ἰσχυρωτέραν πολλῶ τῆς τέχνης τὴν ἐκείνης νόσον εὐρών· ἀλλ' ὁ κοινὸς ἰατρός καὶ Πατὴρ οὐκ ἐψεύσατο τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλ' ἰᾶται μετ' ἐκείνον καὶ ταύτην, καὶ τὰ πρεσβεία τῇ κεφαλῇ κατ' ἀξίαν διδῶς, καὶ τὸ σῶμα πᾶν ὁμοῦ διασώζων, ἵν' ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος κἀνταῦθα, κατὰ τὸ εἰρημένον.

Γυνὴ τις τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίων νόσω περιπίπτει μακρὰ τινα καὶ βραρεῖα· μεθ' ἣν καὶ ρεῦμα χυμοῦ τινος πονηροῦ κατὰ τῆς δεξιᾶς ρέυσαν, ξηρὰν ὅλην αὐτὴν καὶ ἀργὸν ἀπεργάζεται· μᾶλλον δ' οὐκ ἀργός τε καὶ ἀπρακτος ἡ χεὶρ μόνον· ἦν γὰρ ἂν τῶν ἐσχάτων κακῶν καὶ τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἄχθος ἐτώσιον ἦν τῇ πασχούσῃ, κάτω πε καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡωρημένα, ἀλλ' εἰς ὀρθήν πως ἐκτεταμένη πλαγίως, ἀκαμπτος, ἀκλινὴς πρὸς πᾶσαν κίνησιν ὁμοῦ καὶ μετάδασιν αἰσχρά τις προσιδεῖν, καὶ παντὶ τῷ σώματι πολεμία. Παῖδες μὲν οὖν ἰατρῶν τοῖς θερμότεροις τε καὶ δραστικοῖς τῶν φαρμάκων τὴν οὕτω κατεψυγμένην ἀναζωπυρεῖν καὶ θεραπεύειν ἐκέλευον χεῖρα· ἡ δὲ τούτοις οὐδ' ὀλίγα διδοῦσα, μύροις καὶ λειψάνοις μᾶλλον ἀγίων καὶ τοῖς ἐκείθεν ἱεροῖς ἐλαίοις πυκνὰ περιχρίσασα ἦν τὴν πάσχουσαν χεῖρα, καὶ τὴν ἐκείθεν βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν ἐκδεχομένη. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν συχῶν καθ' ἐκάστην ἤκε θεαυμάτων τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, πρῶτα μὲν οὐδὲ πιστεύειν ἤξιον τοῖς λεγομένοις· οὐ μόνον οὐ τὴν προσήκουσαν ἔχουσα πάλαι δόξαν περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῇ γλώττῃ κακῶς κατ' ἐκείνου χρωμένη, οἷα τὰ τῶν κενοδόξων τουτωνῶν γυναικῶν καὶ εὐριπίστων καὶ κούφων, ὁποίας δὴ πλείστας καὶ ἡ Κωνσταντίνου παρ' ἡμῖν τρέφει μετὰ τῆς ὀνομαζομένης εὐγενείας καὶ τὴν κενοφωνίαν καὶ τοὺς

μερισμοὺς καὶ τὰ σχίσματα καὶ τὴν τῆς γλώττης περιποιουμένης ἀκολασίαν καὶ φατρίαν τινὰ περὶ ἑαυτὰς καὶ φήμην καὶ αἰσχρὸν ὄνομα φιλοτιμουμένας κεκτῆσθαι· ἀλλ' αἱ μὲν προφανῶς διὰ ταῦτα· διατί καὶ γὰρ ἕτερον; ἡ δὲ καὶ δι' ἀπλότητα γυναικεῖαν ἰσως καὶ ἀμαθίαν, εἴπερ καὶ τούτοις δοίημεν ὅλως χώραν τε καὶ συγγνώμην ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ ταῦτα, διδασκάλων παρόντων τοσοῦτων καὶ τηλικούτων. Πρῶτα μὲν οὖν ἐξ ἀπιστίας, καθάπερ ἔφην, οὐδὲ προσέχειν τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου θρυλουμένοις ὅλως ἡξίου τὸν νοῦν· ἐπεὶ δ' ἡ μὲν τῶν θαυμάτων ἐνέργεια πᾶσαν περιῶσα τὴν πόλιν πυκνὰ περιεκτῦπει καὶ ταύτης τὰ ὧτα, τὸ δὲ τῆς δεξιᾶς πάθος οἰκοθεν αὐτὴν ἡπειγε νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, θεραπεία δ' οὐδ' ἡτισσὺν οὐδαμόθεν ἦν φαινομένη, συνελαύνεται καὶ ἄκουσα παρὰ τῆς ἀνάγκης, καὶ καταφεύγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν μέγαν, πειράζουσα μᾶλλον ἢ πεισύνουσα τοῖς ἐκείνου· ἡ γὰρ μὴ δεδυνῆσθαι, ἡ καὶ δυνάμενον τὰ τοιαῦτα πορίζειν, μὴ βεβουλῆσθαι διδόνει τοῖς κατ' ἐκείνην διακειμένοις πᾶσαν ἔλεγεν εἶναι ἀνάγκην· ὅπερ καὶ δίκαιον ἀντικρυς ἦν ἂν, καὶ τοῦ σώζοντος λόγου. Ἀλλ' ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς, τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος ἐπὶ πονηρῆς καὶ ἀγαθοῦς, καὶ βρέχοντος ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, κατὰ Χριστὸν κἀνταῦθα καὶ αὐτὸς ἐλεῶν ἦν· διὸ καὶ προσοῦση τῇ γυναικί, καὶ δυσωπούση μετὰ τῆς τῶν λογισμῶν ἐκείνων, ἥ περ ἔφην, ἀμφιβολίας, καὶ τὴν χεῖρα προστριβούση τῷ ἐπικειμένῳ λίθῳ τῷ τάφῳ, πρῶτα μὲν τοὺς ἤδη νεκροὺς τε καὶ ἀκινήτους ἰάται δακτύλους, ὥς καὶ δύνασθαι κινεῖν καὶ συνάπτειν, καὶ σαυροῦ σχηματίζειν δι' αὐτῶν τύπον, ἐτι παρούσα δηλαδὴ τῷ θεῷ νεῶ, καὶ ταῖς σεπταῖς εἰκόσιν, ὥς ἔθος, τὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν· εἶτα καὶ οἶκαδε γενομένη μετὰ τρίτην εὐθὺς, καὶ ὅλην τὴν δεξιὰν θεραπεύει, νυκτὸς ἐπιγενομένης· καὶ

ὕγιής τε καὶ ἐνεργὸς ἡ χεὶρ ἐξ ἐκείνου τῇ γυναικὶ κατὰ φύσιν, ὡ Θεοῦ θαυμασίων! ἐλθέσῃ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς χαλεπὸν ὁμοῦ πάθος, καὶ τὴν πονηρὰν ἀπιστίαν, πολλῶ τῶν κατὰ σῶμα παθῶν οὖσαν χαλεπωτέραν, καὶ Θεὸν ἀνυμνούσῃ, καὶ τὸν αὐτοῦ λαμπρῶς ἀνακηρυττούσῃ θεράποντα· ἥς δὴ καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας τούτοις ὡσαύτως ἔτι κατακούειν ἔδει τέως καὶ πείθεσθαι.

Χήρα τινὶ γυναικὶ γηραιᾷ τε καὶ πένητι, ρεῦμα νοσῶδες ἄνωθεν ἐξ ὤμου τῆς εὐωνύμου χειρὸς καταρρέει, καὶ ταύτην ἀργὸν ἀπεργάζεται. Ἦν οὖν διπλοῦν τὸ πάθος τῇ γυναικὶ, καὶ διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἀφόρητον· τὰ μὲν γὰρ πρῶτα, καθάπερ ἐκ μικρῶν τινων ἡργμένων ἀρχῶν, τῆς τε συνήθους ἡλακότης οὐκ ἀπείργει τέως, καὶ τὰς δδύναις ἔτι φορητὰς ἐπάγειν ἐδόκει· τοῦ χρόνου δ' αὐτῇ προϊόντος, τῶν τε χειρῶν ἀφαιρεῖται τοῦργον καθάπαξ, καὶ σὺν αὐτῷ τὰς τῆς ζωῆς ἀφορμὰς καὶ τὴν δδύνην χαλεπὴν τινα καὶ ἀφόρητον ἐμποιεῖ· πλείω μὲν οὖν ἱατρικῇ πρὸς ἀποτροπὴν εἰσενεγκοῦσα τοῦ ρεύματος, ὥς καὶ καυτῇρι τὸ τελευταῖον κατὰ τοῦ ὤμου, καθάπερ εἰνός ἀρχῆς καὶ πηγῆς πεφηνότος ἐκείνης χρῆσασθαι, ἤνυσε πλέον οὐδὲν, εἰμὴ τὸ καὶ ταῖς ἀλγηδόσιν ἐντεῦθεν προσθεῖναι, καὶ σφοδρότερον τὸ κατὰ τὴν χεῖρα πάθος ἐργάσασθαι. Οὕτω τάλαιπωρμένης τῆς ἀθλίας ἐπὶ μακρὸν, δεινὰ τε ποιούσης καὶ πλείσταις ὁμοῦ καὶ μεγίσταις ταῖς βραδίς συγκαλεμένης τὰς γείτονας, οἷκτον ἐκείναι τῆς πασχούσης λαβοῦσαι, ἐπεὶ μηδαμῶς εἶχον ἄλλως ἀμύνειν, παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου σορὸν σὺν γε τοῖς ἄλλοις σπυρδαῖς καὶ αὐτὴν βυθίζειν ἐκέλευον, καὶ παρ' ἐκείνης μόνως τὴν θεραπείαν αἰτεῖν. Πείθεται ταῖς καλαῖς ἐκείναις συμβούλοις ἡ πάσχουσα, καὶ τῷ ἱερῷ προσελθοῦσα τάφῳ, καὶ πλείστα δεηθεῖσα καὶ εὐχαμένη, τῆς νυκτὸς ἤδη προσελαυνούσης, ἐπ' οἴκου καὶ αὐθις χωρεῖ καὶ τὴν μὲν ἡ στρωμνὴ καὶ τοῦδαφος

εἶχε συνήθως, ταῖς προλαβούσαις δδύναις ὡσαύτως κάτοχον· ὁ δὲ μέγας ἱατρός τῶν νοσούντων, ἀστείως πως τῆς θεραπείας ἀρξάμενος, οὐκ εὐθὺς ἀφαιρεῖται τὴν δδύνην ἐκείθεν, καίτοι γε δυνατόν δν, ἀλλ' ἡρέμα πως καὶ κατὰ μικρὸν ἐκείνην ἐξάγων, ὥς ἂν ἐναργεσέραν καὶ τῇ πασχούσῃ μᾶλλον παρέχῃ τὴν αἴσθησιν, τὸ μὲν νῦν εἶναι τέως, τοῦ τε ὤμου καὶ τοῦ βραχίονος ἀπελαύνει· συγχωρεῖ δ' ἔτι τὴν περὶ τὸν ἀγκῶνα καὶ τὸν πῆχυν διατριβήν· ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ μὲν, οὐδὲ συνείσα τὸ παράπαν οὐδοτιοῦν, σφοδρότερας δ' ὡς εἶκος τῆς καταδρομῆς αἰσθომένη τοῦ πάθους, συνελαθέντος εἰς τὸ στενὸν, καὶ καταβοᾶν ἐπεχειρεῖ τοῦ ἱατροῦ, καὶ κακῶς κατ' ἐκείνου χρῆσθαι τῇ γλώττῃ, καθάπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶς ἱατρευομένων τε καὶ χειρουργουμένων εἰ τῆς θεραπείας τέως ἀναίσθητοι, ὥς ἂν αἰτιωτάτης γεγονότος αὐτῇ τῆς δδύνης ταύτης τῆς χειρὸς· ἀλλ' αἱ συνήθεις καὶ αὐθις ἐκείναι συνιοῦσαι καὶ γείτονες, ἐκεῖσε καὶ πάλιν συνεβούλευον ἀπιέναι, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς θεραπείας ἐπιζητεῖν· καὶ ἡ μὲν ἀπῆει καὶ αὐθις, καὶ τῇ θαυματουργῷ τοῦ μεγάλου σορῷ μετ' δδύνης προσέπιπτε, ταῦτά τοις προτέροις οἷον ἐπεγκαλοῦσα, καὶ ὑπ' ὀδόντα τὸν γογγυσμὸν ἐκείνῳ προσέφευσα· ὁ δὲ καὶ τὸ λείπον ἐπάγει φιλανθρώπως αὐτίκα, καὶ παντελῆ τὴν θεραπείαν ἐκεῖ τῇ γυναικὶ δίδωσιν· οὐ καθ' ὕπνοιοις οὐδὲ λόγοις ὥσπερ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐγρηγορούα καὶ πράγμασιν αὐτοῖς ἐναργῶς, ἐξ ἀκρων δακτύλων ὥσανεῖ τινα μίτον λεπτὸν τὴν δδύνην καὶ τὴν χρονίαν ἐκείνην νόσον ἐλκύειν ἐξω δοκῶν ἐπὶ ὥραν συχνήν· ἡ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν ἐκείθεν καταλαβοῦσα οὐκ ἀνώδυνος μόνον καὶ ἀπαθής, ἀλλὰ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἔργον ἐπιτηδείαν κατὰ φύσιν κεκτημένη τὴν χεῖρα καὶ ἐνεργὸν, Θεὸν εὐχαρίστω γλώττῃ διὰ πάντος μεγαλύνει καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα.

Καὶ μοναζούσαις δυοῖ, τῇ μὲν ἐξώρῳ τὴν ἡλικίαν καὶ ἤδη πρεσβύτιδι, τῇ δὲ κατ' αὐτὴν ἀκμαζούσῃ, ἐπίχυσιν ὀφθαλμῶν καὶ ἀκοῆς βλάβην παθούσαις, ἐπειδὴ τῷ τάφῳ καὶ ἄμφω τοῦ μεγάλου προσῆλθον, λύσιν ἑκατέρα τοῦ πάθους αἰτοῦσαι, τῇ μὲν τὸ δύσκωφον εὐμενῶς, τῇ δὲ γηραιᾷ τῶν ὀφθαλμῶν θεραπεύει τὴν πῆρωσιν, ὡς τὴν μὲν τὴν προτέραν ἀπολαβεῖν ὁρατικὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἔξιν τε καὶ ἐνέργειαν, τὴν δὲ τὴν κατὰ φύσιν τῆς ἀκοῆς ἐντελῇ δύναν, καὶ ἅμα τὸν εὐεργέτην καὶ ἱατρὸν ἀνυμνεῖν, οὕτως δξέως τε καὶ τρανῶς ἀπολαβούσας τὴν τῶν ὥσανει νεκρωθέντων τούτων πρῶτων καὶ ἀναγκαιοτάτων αἰσθητηρίων οἷον ἀνάπλασίν τε καὶ ἀναβίωσιν.

Οὐδὲ τῶν ἡμετέρων θρακῶν εὐεργετῶν ὁ μέγας ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτοις φιλανθρώπως συναριθμεῖ τοῖς εἰσίοις τε καὶ αὐτόχθοις, τὸν πολιοῦχόν τε καὶ σωτῆρα τῆς μεγάλης τῷ ὄντι Θεσσαλονίκης, Δημήτριόν φημι τὸν ἐν μάρτυσι καὶ θαυματοποιοῖς μέγαν, καὶ αὐτὸς θαυμασῶς ἐκμιμούμενος. Ἀνὴρ καὶ γὰρ τις Ὀρεστιάδος μὲν τῆς πόλεως ἀποικὸς ὢν, ἣν Ἀδριανὸς ἐπισκευασάμενος ὕστερον, τὴν ἐπωνυμίαν ἐξ ἑαυτοῦ φέρων δέδωκε, πολιᾷ δὲ καὶ συνέσει καὶ σεμνότητι βίου κεκοσμημένος, καὶ τῶν πολιτῶν Θεσσαλονίκης τυγχάνων ἤδη καὶ αὐτὸς εἰς, ἣν μὲν ἐπ' εὐλαβείας καὶ τοῦ περὶ τὰ κάλλιστα φίλτρου καὶ ζήλου καὶ πρὶν ἐπιβῆναι τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φίλος καὶ μόνος αὐτοῦ ἀκοῆς τῶν καλῶν ἐκείνου, καὶ ζήλου πνέων ὑπὲρ τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθείας ἀδικουμένης, καὶ τοὺς στασιαστὰς ἐκείνους ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ἐλέγχων συνεχῶς δημοσίᾳ, καὶ τὴν τοῦ Ἀρχιερέως προσσενιδίζων ἐκείνοις ἀθέτησιν, ὡς καὶ τὸ σῆμνος ἐκεῖνο πολλάκις τούτοις διεγείρειν, καὶ τὸν ἐκείνων ἐξάρχοντα δεινὰ μελετᾶν ποιεῖν κατ' αὐτοῦ καὶ λογιζέσθαι ἃ καὶ εἰς τέλος παρήνεγκε, μὴ τοῦ Θεοῦ τὴν τυραννίδα

καὶ τὴν στάσιν ἐκείνην ἀνωθεν παύσαντος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς πόλεως ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπέβη, καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἑαυτῆς νυμφίον ἀπέλαβε, συνίσταται μὲν αὐτῷ παρὰ τῶν συνήθων εἰς φιλίαν καὶ ὁ πρὶν ἰδεῖν φίλος οὐδὲν ἤττον αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας οὐτοσί, καθὰ δὴ καὶ προῦφην· καὶ τῶν τούτου ποτιμωτάτων ναμάτων τῆς διδασκαλίας γευσάμενος, ἐάλω τε κατάκρας τῷ ἔρωτι, καὶ μᾶλλον συνεδέθη τῷ φίλτρῳ, καὶ τὴν ψυχὴν ἀχώριστος ἦν· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς τοὺς στασιαστὰς ἐκείνου λαμπροῦ ζήλου, καὶ τῆς ὑπὲρ ἀληθείας ἐνστάσεως τοῦ ἀνδρὸς διακούσας πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ μέγας ἐπαινεῖ τε τὰ εἰκότα, καὶ τοιαύτην ἐπάγει τὴν εὐχὴν ἐπὶ τέλει. Τὸν ὑπὲρ ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ σὸν ἀξιόλογον ζήλον, ὦ φίλος, καὶ τὴν μεγάλην τῆς ψυχῆς ἐνστάσιν, Θεὸς ἀμειβόμενος ἔσται μόνος ἀξίως· ἡ γὰρ παρ' ἡμῶν ἀμοιβὴ ὅποια ποτ' ἂν ᾖ, σμικρὰ τις ἔσται καὶ οὐκ ἀνάλογος, τῆς ἀνθρωπείας φύσεως καὶ δυνάμεως οὔσα· καὶ ταῦτα μὲν τότε, καὶ οὐδὲ πόρρω θείας τινὸς ἐπιπνοίας τε καὶ προρρήσεως, ὡς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου δηλώσει. Χρόνου δὲ συχνοῦ μεταξὺ διαγεγονότος, ὁ καλὸς οὐτοσί φίλος πάθει περιπίπτει τριῶδε· τύλοι τὸν ἀριθμὸν ὁμοῦ τέτταρες κατὰ τὴν εὐώνυμον ἀναδίδονται τούτῳ παλάμην ἀθρόον, μέγιστοι μὲν τὸν ὄγκον, σκληροὶ δὲ τινες καὶ ἀντίτυποι τὴν διάθεσιν, καὶ τραχεῖς καὶ ἀκανθώδεις· τὰ τῆς προσβολῆς ἄκρα, ὡς μήτε πρὸς ἑαυτὴν κατὰ φύσιν εἰς πυγμὴν εἶναι συνάγεσθαι τὴν παλὸμην, καὶ πρὸς ἀφ' ἑνὲς ἀνεπιτηδείαν αὐτῷ τε τούτῳ πεφηνέναι, καὶ τῷ καθάπαξ ἀνωμάλῳ καὶ τραχεῖ καὶ ἀκανθῶδει τῶν δακτύλων, καθάπερ ἔφην· ἦν δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλως αἰσχυρόν τι καὶ δυσειδὲς τοῦτο, καὶ ἀκοσμία τῷ παντὶ σώματι. Ἐνιαυτὸς ὄγδοος ἐν τούτοις παρῆει, καὶ θεραπείας ἐλπίς τις ἦν οὐδαμῶς· τῶν δὲ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου σορὸν τελουμένων θαυμάτων αὐτόπτης τε καὶ αὐτήκοος

γιγνόμενος καθ' ἐκάστην, πρόσεισι καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις τῷ τάφῳ, καὶ προσκυνήσας ἵστατο, τὴν μὲν πάσχουσαν ἐπιτιθεῖς χεῖρα καὶ παρατρίβων τῷ λίθῳ, πρὸς δὲ τὸν θεῖον ὥσανεὶ ζῶντα βλέπειν δοκῶν Γρηγόριον διὰ τῆς εἰκόνης, καὶ τοιάδε φιλικῶς τινι καὶ ἀστείῳ τῷ ἦθει μετὰ πολλῆς τῆς εὐνοίας ὑποψιθυρίζων τε καὶ δεόμενος· Νῦν τῆς πρὸς Θεὸν παρρησίας τρανώτερόν τε καὶ καθαρώτερον ἀπολαύων, ὦ φίλε Χριστοῦ γνήσιε σὺ, ῥᾶστα τοῖς δεομένοις τὰς αἰτήσεις ἰσχύεις διδόναι, προϊστάμενος καὶ πρεσβεύων ὑπὲρ τούτων ἀμέσως· καιρὸς τοιγαροῦν καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τοῦ τῆς χειρὸς τοῦ δεπάθους, τῇ πρὸς Θεὸν ταύτῃ χρήσασθαι σε παρρησία καὶ τῇ δυνάμει, καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων ἀπεργάσασθαι καὶ μοὶ καὶ σωτήρα, μνησθέντα κατὰ καιρὸν τῶν σαυτοῦ λόγων καὶ τῆς ἐπαγγελίας ἐκείνης, ἣν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους ἐποίησ' τότε, τῷ βίῳ καὶ τῇ σαρκὶ περιῶν· ἔτι Θεὸς λέγων ἀξίως ἀμείψεται σὺ τὸν ὑπὲρ ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ ζήλόν τε καὶ τὴν ἐνστασιν. Ταῦτα χαριέντως πως, ὅπερ ἔφην, καὶ οἷον ὑπομειδιῶσι τοῖς χεῖλεσι, τῷ περιόντι τοῦ πόθου τε καὶ τῆς πίστεως δεομένῳ τ' ἀνδρὶ, τῶν τις προσεδρεούντων ἐκεῖ θεραπείας χάριν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἡκων, μοναχὸς τὴν τάξιν, βάρβαρος μὲν τὴν φωνὴν καὶ τὸ ἦθος, ἀγαθὸς δὲ τις μάλα καὶ σπουδαῖος τὸν τρόπον, τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιβαλὼν ἐκείνῳ, καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸν τῆς εὐχῆς ὑποπεύσας τρόπον, ὥς οὐ καλῶς δῆθεν, οὐδὲ μετὰ σπουδῆς γεγεννημένα καὶ κατανύξας, πρῶτα μὲν ἤρετο τὸν ἄνθρωπον, τί ποτε ἄρα καὶ πάσχει· ὥς δὲ τὸ πάθος ἐκείνος τὴν χεῖρα προτείνας ὑπέδειξεν· εἶθ' οὕτω κάκιστα νοσῶν, ὁ μοναχὸς αὐθις ἔφη, καὶ τὰ αἰσχιστα πάσχων, οὐ δάκρυσι καὶ κοπετοῖς τὴν πρὸς τὸν ἅγιον ἰχέσιαν συνείρεις, ἀλλ' οὕτως ἀκχιζόμενός τε καὶ θρυπτόμενος τούτῳ προσέρχῃ, καὶ ὥσανεὶ παίζων; Ὁ δ' ὑπολαβὼν, οἶδε, φησί, Πάτερ, οὗτος, τὸν ἅγιον ὑπο-

δείξας, μεθ' οἷων ἐγὼ τῶν λογισμῶν καὶ τῆς διανοίας τε καὶ τῆς διαθέσεως, τὴν πρὸ αὐτοῦ βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν αἰτούμαι. Ταῦτ' εἰπὼν, φησὶν, ὁ ἀνὴρ πρὸς ἐκείνον, οἶκαδε ἐπανήκω, καὶ τῆς νυκτὸς προσαγούσης, τρέπομαι πρὸς ὕπνον συνήθως, τῇ τοῦ μεγάλου συνῶν μνήμῃ καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἰκεσία τῆς διανοίας. Ἐπειδὴ τῆς νυκτὸς πρὸς ὄρθρον ἰούσης, ὁ καιρὸς εἰς τε τὸν ἱερὸν νεῶν καὶ τοὺς θεῖους ὕμνους ἐκάλει συνήθως, ἐξανίσταμαι τῆς στρωμνῆς, καὶ τὴν παιδίσκην ὕδωρ αἰτήσας, ἐφ' ᾧ τῇ δεξιᾷ τέως ἀπονίψαι τὰ πρόσωπα· ἡ γὰρ ἐτέρα πάλαι πρὸς ταῦτ' ἦν ἀργός, ὁ δὲ ἄρα καὶ εὐθὺς ὁ λόγος ἔφη· ἐπεὶ μεταξὺ νιπτόμενος, καὶ τῆς λαϊᾶς ἡψάμην, ὥς ἔθος, εὐρίσκω τὸ μὲν πάθος ἐκεῖνο, τῶν καινῶν σου Χριστὲ θαυμάτων! τῆς χειρὸς δραπετεύσαν ἀθρόον, ὥς μὴδ' ἔχνος αὐτοῦ παραμεῖναι, τὴν δὲ παλάμην ἀκωλύτως τε κινουμένην, καὶ εἰς πυγμὴν κατὰ φύσιν συναγομένην. Ταῦτα κατανοήσας, φῶτά τε παρὰ τῆς παιδίσκης εὐθέως αἰτῶ, καὶ τὴν ὁμόζυγον ἐμαυτοῦ καλέσας, καὶ αὐτῇ τε καὶ τοῖς συνοῦσιν ὑποδείξας τὸ θαῦμα, Θεὸν ἀνυμνοῦντες μετ' ἐκπλήξεως ἤμεν καὶ τὸν μέγαν ἐκείνου θεράποντα· τί τὸ ἐξῆς; Πρόσεισι μὲν ὁ ἀνὴρ τῇ τοῦ Ἀγίου καὶ αὐθις σορῶ, τὴν τῆς μεγάλης ταύτης εὐεργεσίας εὐχαριστίαν ἀποδιδούς μετὰ τοῦ προτέρου σχήματος καὶ τοῦ χαριέντος ἡθους· ὁ δὲ γε προῤῥηθεὶς μοναχὸς ἐνιδὼν καὶ αὐθις, καὶ αὐθις ὀνειδίζων ὡσαύτως ἦν, καὶ τὴν διάχυσιν, ὥς ᾤετο, καὶ τὴν περιφρόνησιν ἐγκαλῶν· ὁ δ' ὑφαπλώσας εὐθέως τὴν ἱαθεῖσαν χεῖρα, καὶ σιωπῶν ἀνακηρύττει τὸ θαῦμα· ἦν κατιδόντι τῷ μοναχῷ καὶ ἐκπλήττεσθαι καὶ κροτεῖν, καὶ φωνῇ διαπρυσίῳ Θεὸν ἐποίει δοξάζειν, καὶ τὸν αὐτοῦ μεγαλύνειν θεράποντα. Εἶτα καὶ τῇ τοῦ ἁγίου προσχῶν εἰκόνι· Ἐγὼ μὲν ἔλεγεν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μετ' ἀμφιδόλων τινῶν τῶν λογισμῶν ἐς δεῦρο προσεδρεύων τῷ σῷ θεῷ

τάφω, καὶ διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ τῆς αἰτήσεως, ὡς εἰ-
 κε, καὶ τῆς θεραπείας ἀποτυχάνων, ἤδη καὶ πρὸς
 τοὺς οἰκείους ὑποστρέφειν διανοούμενην· ἀλλὰ νῦν
 οὐκ ἀφέξομαι σου καὶ τῶν σῶν χαρισμάτων· οὐ
 μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς σου καμάτους καὶ τὰ μεγάλα
 ταυτὶ θαύματα· ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ καὶ παραμενῶ καὶ
 προσδιατρίψω, ἕως ἂν καὶ αὐτὸς διὰ σοῦ καὶ τῆς
 σῆς δηλαδὴ μεσιτείας παρὰ Θεοῦ τῶν αὐτῶν ἐπι-
 τύχω· καὶ οὐχ ἡμαρτέ γε τοῦ σκοποῦ, καλῶς οὐ-
 τωσί καὶ κρίνας καὶ δεηθεῖς· ἀλλὰ καὶ τυγχάνει
 μάλα ταχέως, καὶ τὴν θεραπείαν κομισάμενος ὡς
 ἐπόθει, σπουδῇ πρὸς τοὺς οἰκείους ἐπάνεισι· καὶ
 δηλὸν ἐκεῖθεν· ἐξ ἐκείνου καὶ γὰρ φησιν ὁ πρότερος
 ἰαθεῖς ἐκείνος τὴν χεῖρα, καθ' ἑκάστην τῇ τοῦ με-
 γάλου προσιόντι μοι τάφῳ καὶ προσκυνοῦντι, καὶ
 τὴν κατὰ χρέος εὐχαριστίαν ἀποδιδόντι, ὁ μοναχὸς
 ἐκείνος οὐδαμῶς ὤπται· δηλὸν ὡς καὶ τῆς θερα-
 πείας τυχῶν, καὶ πορευθεὶς πρὸς τοὺς φίλους· πῶς
 γὰρ ἂν φησι μὴ τοῦ ζητουμένου τυχῶν ἐκείνων ἐ-
 ξέστη καὶ οὕτω ταχέως, ὁ χθὲς ὁμωμοκῶς οὕτωσι
 μηδαμῶς ἀποστῆναι, πρὶν ἢ τῆς εὐχῆς τε καὶ τοῦ
 ζητουμένου τυχεῖν;

Ἀλλὰ τῆς μὲν ἰδίας Θεσσαλονίκης τε καὶ τῶν
 αὐτοχθόνων ἢ καὶ τῆς περιχώρου, καὶ δὴ καὶ τῶν
 ἐπηλύδων οὕτω θαυμαστῶς ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος
 καὶ ἰατρός ἐστι καὶ σωτὴρ καὶ κηδεμὼν ἐν τῷ κα-
 λοῦντι τῆς γρῆας, τῶν δ' ὑπερορίων ὡς ἀγνῶτων
 τε καὶ μακρὰν ὄντων ἐβραστονευμένως πῶς ἴσχει
 καὶ κατολιγῶρεῖ; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἀλλὰ μίαν οὐ-
 σαν εἰδῶς τὴν ἀπανταχοῦ γῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίαν,
 ἧς αὐτὸς καὶ περιὼν ἐστὶ τῷ βίῳ πάσης ὁμοτίμως
 προέστη, καὶ τὴν ψυχὴν, κατ' ἐκείνου δηλαδὴ μί-
 μησιν, ὑπὲρ ἐκείνης εὐψύχως τέθεικε, κακεῖ τοῖς
 καλοῦσιν αὐτὸν ὡσαύτως καὶ σωτὴρ καὶ ρύστης,

καὶ ἰατρός ἀνιάτων παθῶν ὁρᾶται γιγνόμενος· καὶ
 μάρτυρες ἀψευδεῖς τοῦ λόγου Θετταλοὶ καὶ Ἰλλυ-
 ριοὶ, καὶ οἱ ἐκεῖθεν τὰ τοῦ μεγάλου θαυμαστῶς δια-
 κομίζοντές τε καὶ διηγούμενοι θαύματα· καὶ τί χρῆ
 λέγειν; ὅπως γε καὶ εἰκόνας ἐκεῖ γράφουσι τούτου; καὶ
 πυκνὰ τὴν αὐτοῦ πανηγυρίζουσι μνήμην σὺν μεγά-
 λῃ τῇ πίστει καὶ τῷ τῆς ψυχῆς περιφανεί πόθῳ,
 καὶ νεῶς σπεύδουσιν ἀνεγείρειν, ὡς ἐνί τινι τῶν Ἀ-
 ποστόλων τε καὶ Πατέρων; καὶ κήρυκα τῆς εὐσε-
 βείας, καὶ προστάτην τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διδά-
 σκαλον καὶ φύλακα τῶν ὁρθῶν ταύτης δογμάτων
 μετὰ πολλοῦ γε τοῦ θύματος ἀνακτρύττουσι τὸν
 μέγαν; ἐκεῖ πάντες ἐξ ἀντιβρόχῳ χωροῦντες ὥσανει
 τῇ τούτου πατρίδι, καὶ Σαμαρείτας μιμούμενοι κα-
 λῶς τὴς ἀλλογενεῖς καὶ μικρὰς ἐκείνας, καὶ τὴν πι-
 στήν Χαναναίαν, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτὰς καταλόγου
 τὴν μεγάλην Ἱερουσαλὴμ παρευδοκιμοῦντας τῇ πρὸς
 Χριστὸν πίστει, καὶ τὸν τύπον καὶ τὸ κενὸν φύσημα
 καὶ τὸν φθόνον τῶν ἐν αὐτῇ Γραμματέων καὶ Φα-
 ρισαίων· καὶ δέδοικα, σφόδρα δέδοικα, μὴ καὶ πρὸς
 αὐτὴν ταύτην ἐκεῖνά που τὰ τοῦ Δεσπότης φρικτῶς
 ἐπ' ἐσχάτων ῥηθείη· ἡ Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ, ἡ
 ἀποκτενοῦσα τοὺς Προφῆτας, καὶ λιθοβολοῦσα τὸς
 ἀπεσταλμένους πρὸς σέ· (1)· καὶ ὅτι, «Πολλοὶ ᾔ-
 ξουσιν ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται
 μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας
 ἐκβληθήσονται ἔξω»· (2). Δεῖ δὲ δῆ ποῦ καὶ ὁ τοῦ
 Χριστοῦ μιμητὴς οὗτος τοῖς οὕτω λαμπρῶς πι-
 στεύουσιν δξέως ἐφίσταται, καὶ πληροῖ τὰς αἰτή-
 σεις, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἐφημεν, ἐξῶν καὶ ἡμᾶς
 ἀναγκαῖον ἐνός τινος ἢ δυοῖν ἀρτίως μνησθῆναι.

Γυναικί τινι τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίῳ Ζωῇ
 τοῦνομα, δριμεῖά τις ὁδύνη προσγίνεται κατὰ τῶν
 ἐγκάτων· οὕτω τοι σφοδρῶς ἐκεῖνα πιέζουσα καὶ

(1). Ματθ. κγ', 37. (2). Ματθ. ι', 41.

στροβαῦσα, ὡς καὶ ὀχετοὺς αἱμάτων ἐκείθεν κάτω καθ' ἐκάστην προχεῖσθαι. Πέμπτος ἐνιαυτὸς ἦν οὕτω βαρύτατα πασχούσῃ τῇ γυναικί, καὶ φάρμακον ἦν οὐδαμοῦ τῆς νόσου, καὶ ἱατρῶν ἐξηλέγχετο πᾶσα τέχνη, πλείστα μὲν ἐπιτηδεύουσα καθ' ἐκάστην, ἀνύουσα δὲ τὸ παράπαν οὐδέν, ὡς καὶ τὸ ζῆν ἀπαγορεῦσαι τῇ κειμένη καθάπαξ· οὐκ ἂν δὲ καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀντέσχε διάστημα χρόνου, διὰ παντός οὕτω δαπανωμένη τὴν σάρκα, μὴ σώματος εὐσθενούς τε καὶ ῥωμαλέου τυχοῦσα, καὶ πρὸς τροφήν ἐρρωμένης ἔχουσα τὰς δρέξεις, κἀντεῦθεν τῆς φύσεως ἰσχυούσης, πρὸς τὸν τοσόνδε τοῦ νοσήματος παραβάλλεσθαι πόλεμον· ἀλλ' ἡττᾶται κατ' ὀλίγον τῷ μήκει κατεργασθεῖσα τοῦ χρόνου, καὶ κλινοπετῆς ἦν καὶ ἀκίνητος σχεδὸν ἐξ ἐκείνου, ἐνιαυτοὺς ὅλως δύο πρὸς τοῖς πέντε τοῖς προλαβοῦσι. Τῆς δὲ φήμης τῶν τοῦ μεγάλου Γρηγορίου θαυμάτων ὅσημέραι λαμπρῶς αἰρομένης, ὅσα τέ φημι παρ' ἐκείνοις, καὶ ὅσα παρὰ τῇ μεγάλῃ Θεσσαλονίκῃ παραδόξως τελεῖται· ἐπεὶ καὶ ἡ νοσοῦσα τῶν λαλουμένων ἦν ἐν αἰσθήσει, πρὸς τὴν ἐνεργοῦσαν ἐν ἐκείνῳ θεῖαν δύναμιν πιστῶς καταφεύγει, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους προσκαλεσαμένη τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ θεῖους δηλονότι χρησμούς, πρῶτα μὲν εὐχὴν ἱερὰν ἐλαίου κοινῇ τελέσαι παρασκευάζει, εἴτ' ἐπὶ τέλει ταύτης, καὶ πρὸς τὸν θεῖον Γρηγόριον εὐχὴν τε καὶ δέξιν ὑπὲρ αὐτῆς θέσθαι· ἥς δὴ καὶ τελουμένης ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων συνήθως, ἐπεὶ μὴ καὶ αὐτὴ συνίστασθαι καὶ συνάδειν εἶχε τὰ θεῖα τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς εὐπομένοις καὶ ψάλλουσι, κλινοπετῆς τε καὶ ἀκίνητος οὔσα, κἀκείθεν ἐδεῖτο κειμένη θερμῶς τοῦ Ἀγίου, καὶ τὴν παρ' ἐκείνου πιστῶς ἔξεκαλεῖτο χάριν καὶ τὴν βοήθειαν· καὶ, ὦ τῶν παραδόξων σῶν ἔργων Χριστέ καὶ θαυμάτων! ἡ χρόνον ἤδη τοσοῦτον ἐκδανανωμένη τὰς σάρκας, καὶ παρειμένη τις καὶ σχεδὸν ἀκίνητος γεγονυῖα, οὐ μεθ' ἡμέραν, οὐ μετὰ

μικρᾶς τινος ὥρας διάστημα, ἀλλ' εὐθὺς ἐκείνων ἐτ' εὐχομένων τε καὶ ψαλλόντων, ἀθρόα τῆς κλίνης ἐξανίσταται, πάντων ὁρώντων, εὐσθενῆς, ἐρρωμένη τὸ σῶμα, μὴδ' ἶχνος ἐν ἑαυτῇ σχεδὸν τοῦ χρονίου πάθους ἐκείνου καὶ τῆς νοσερᾶς ἔξω φέρουσα· ὡς καὶ τοὺς ὁρῶντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας ὑπερφυῶς καταπλήττειν ἔχειν τὸ θαῦμα, καὶ μηδὲν ἑλαττον τοῦτ' ἔχειν ἐκείνου τοῦ παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν παράλυτον τὸ πρὶν ὑπερφυῶς διενεργηθέντος, εἴτε τὸν ἐν Καπερναοὺμ λέγει τις, εἴτε τὸν ἐν τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ, πλὴν ὅσον, ἐκεῖ μὲν δι' αὐτὸς αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ διὰ Γρηγορίου τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου τῆς κλίνης τε καὶ τοῦ χρονίου πάθους ἀθρόον ὡσαύτως τὴν νοσοῦσαν ἀνίστη.

Ἐντεῦθεν οἱ θεοφιλέστεροί τε καὶ προύχοντες τῶν ἐκεῖ, καὶ μάλιστα τῶν εἰς ἱερέας τελούντων, εἰς ταῦτό συνιόντες, εἰκόνα τε ἱερὰν ἰσῶσι τῷ Γρηγορίῳ, καθὰ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, ἑορτὴν τε λαμπρὰν καὶ πάνδημον ἄγουσι τῆς αὐτοῦ τελειώσεως τὴν ἡμέραν, καὶ νεῶν αὐτῷ οἶα δὴ καὶ Χριστοῦ λαμπρῷ μαθητῇ σπεύδουσιν ἀνεγείρειν. Οὐ συνόδους μεγίστας καὶ κοινὰς τινὰς ἀναμείναντες ψήφους ὥστ' ἐκείνον ἀνακηρύξει, οἷς καὶ χρόνος καὶ ὄκνος καὶ μέλησις καὶ πλείστα τινὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἐστὶν ὅτε προσίσταται, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν ψήφῳ τε καὶ ἀνακηρύξει, καὶ τῇ λαμπρᾷ καὶ ἀναμφιβόλῳ τῶν πραγμάτων ὄψει καὶ πίστει καλῶς ἀρκεσθέντες.

Μοναχὸς τις τῆς αὐτῆς ὁρμώμενος πόλεως, τὸν τρόπον ἐπιεικῆς, πολὺς τὴν τρίχα, τὴν κλῆσιν Ἐφραίμ, ἐν τῇ κατὰ Θεσσαλονικὴν Ἐκκλησίᾳ πρὸ βραχείος γενόμενος, τοιάδε τινα δημοσίᾳ στὰς περὶ ἑαυτοῦ διηγῆσατο· Ἐμοί φησι κατὰ τινα χρεῖαν ἐν Θετταλίᾳ πρὸ δύο τούτων ἐνιαυτῶν γενομένῳ, ἐν τῷ ὑποσρέφειν ἐκείθεν τοιοῦτό τι συμβέβηκε· σμικρᾶς μοι τινὸς ἐμπαρείσης ἀκάνθης τῷ δεξιῷ ποδι κατὰ τὴν ὁδόν, ἐφ' ἡμέρας τινὰς ἦν ἐκείνον ἀλγῶν·

Εἶτ' ἐκείθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἡ ὀδύνη μεταπεσοῦσα
 πρὸς τὸν εὐώνυμον, ἀφόρητος ἦν· ἀπαίργε γὰρ πρὸς
 τοῖς ἄλλοις κατὰ μικρὸν καὶ τροφῆς καὶ ὕπνου. Ἡ-
 μερῶν δ' ἐν τούτοις παρελθουσὼν οὐκ ὀλίγων, φλεγ-
 μαίνει μὲν ὁ πούς, καὶ ἀσχοῦ δίκην ἐξογκοῦται,
 εἴτα καὶ εἰς ὅπας τοῦ οἰδήματος διατρηθέντος
 πλείους ἢ τετταράκοντα, ὧν καὶ τὰς οὐλὰς πάρεςιν
 ὄραν δῆπουθεν τῷ λόγῳ προσμαρτυρούσας μοι,
 ἔλκη πανταχόθεν ἐξέρρει, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τιнос
 τοῦ ποδός· ἐνιαυτός πρὸς τῷ ἡμίσει παρήει καὶ τὰ
 τῆς φλεγμονῆς οὐκ ἐνεδίδου· καὶ ἰατρεία μὲν ἀρ-
 γὸς πρὸς τὸ πάθος πᾶσα, καὶ κενὰ πάντα ὁμοῦ φάρ-
 μακα· ἐγὼ δ' ἀπογινώσκων ἑμαυτοῦ διὰ ταῦτα, καὶ
 τὴν κατώδυνον ἐκείνην ζωὴν πολλάκις ἀπολεγόμε-
 νος. Τὸ δὲ μετὰ τοῦτο τί; ἀκούω καὶ αὐτὸς παρὰ
 τε τῶν αὐτοχθόνων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης
 ἰόντων, τὰ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου πλείστα καὶ
 ἐξαίσια θαύματα· πιστεύω τοῖς ἀκουσθεῖσι μάλα
 τρανῶς· στύλον ἐκείνον ἀνακηρύττω τῆς Ἐκκλη-
 σίας, καὶ διδάσκαλον εὐσεβείας, καὶ πάσης ἀγίω-
 σύνης καὶ ἀρετῆς καταγώγιον· καὶ πρὸς τούτοις,
 σημείων τε καὶ θαυμάτων θεῶν ἐργάτην, καὶ ἀπο-
 στολικῆς ἰσχύος τε καὶ χάριτος ἐμπλεων· εἴτα καὶ
 θερμῶς ὑπὲρ αὐτὸς ἑμαυτοῦ δεηθεὶς καὶ τοῦ πάθους,
 καὶ κλινοπετῆς, καθ' ὅσον οἶός τε ἦν, ἐπευξάμενος,
 καὶ τὴν τοῦ ποδός μετὰ θερμῶν δακρύων ὑγείαν
 αἰτήσας, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐρρώμένως ἔχων καὶ βα-
 διζεῖν ἀπταιστίως δυνάμενος, εἰς Θεσσαλονίκην τε
 τὴν αὐτοῦ παραγένωμαι, καὶ τὸν ἱερὸν προσκυνή-
 σας ἐκείνου τάφον, κήρυξ ἐνταῦθα τῶν μεγάλων
 γένωμαι θαυμασίων, ὧν ἐν ἡμῖν Χριστὸς διὰ τῆς
 αὐτοῦ προστασίας ἐργάζεται. Ταῦτα καὶ τὰ τοι-
 αῦτα μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως δεηθεὶς, ἐπεὶ
 καὶ νύξ ἤδη καὶ ὕπνου καιρὸς ἦν, εἰς ὕπνον καὶ αὐ-
 τὸς μετὰ τὴν εὐχὴν ταύτην τρέπομαι· καὶ ἰδοὺ μο-
 ναχὸς τις τὰ συνήθη τοῖς Ἀρχιερεῦσι περικείμενος

σῆμβολα, τὸν ἐπὶ κεφαλῆς λέγων σταυρόν καὶ τὴν
 ἐπωμίδα τὴν ἱεράν, εἰσιὼν τὸν οἰκίσκον ἐδόκει τε
 προσαγορεύειν ἡμᾶς, καὶ παρακαθίσας διερωτᾶν ὁ-
 πως ἔχοι μοι· ἐμοῦ δὲ τὸν τοῦ ποδός ὑποδείξαν-
 τος ὄγκον καὶ τὰς πληγὰς, καὶ τὰς ἐκείθεν ἐξῆς
 προσθέντος ὀδύνας, καὶ τὴν μακρὰν ταιλαιπωρίαν
 ἐκείνην, ἐκείνος εὐθὺς ἀμφοτέραις λαβόμενος τοῦ
 ποδός, καὶ ὥσπερ τὸ οἶδημα καταστέλλων, καὶ τὸ
 ἔλκος συνωθῶν πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλὰ μηκέτι λυποῦ
 φησιν· οὐκέτι καὶ γὰρ ἀνιαρόν ἔχεις οὐδοτιοῦν. Καὶ
 ὁ μὲν ταῦτα φιλανθρώπως εἰπὼν τε καὶ πράξας ἀ-
 πῆει, ἐμὲ δ' εἶχεν ἄρ' εὐθέως μετὰ τὴν ὄψιν ὕπνος
 ἡδύς τε καὶ μαλακός, καὶ οἶος οὐδέπω πρότερον.
 Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ νύξ περὶ ὀρθρὸν ἦν, καὶ τὰ τῆς ἐω-
 θινης εὐχῆς τε καὶ ψαλμωδίας ἐτελεῖτο τοῖς μονα-
 χοῖς, ἀπειμι δὴ καὶ αὐτὸς παρὰ τὸν νεών, βακτη-
 ρία τινὶ στηριζόμενος· θαῦμα τοῖς ὁρώσιν ἀθρόον,
 καὶ οἶον οὐδ' ἂν τις αὐτὸς προσεδόκησεν· ἐπεὶ δὲ
 καὶ πρὸς τῶν μοναχῶν ἐρωτώμενος, τὸ θαῦμα καὶ
 τὴν τῆς καινῆς θεραπείας ἐξεῖπον αἰτίαν, καὶ μάλ-
 λον ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν ἐκείνους ἐποίουν
 ἀκούοντας. Ἡμέραι παρήλθον ὀκτώ μετὰ τοῦτο,
 καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὑγείαν καὶ τὴν ἕξιν ἐπανιών
 καθαρῶς, παρὰ τὸν θεῖον ἐκείνον νεών ἐρχομαι,
 ἐνθα δὴ καὶ ἡ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου εἰκὼν ἱε-
 ρῶς ἱδρυται, καὶ προσκυνήσας καὶ προσπεσὼν, καὶ
 τὴν ὀφειλομένην ἀποδεδωκὼς εὐχαριστίαν, εἰς τὸ
 φροντιστήριον αὐθις καὶ τοὺς ἡμετέρους ἐπάνειμι.
 Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν εὐχὴν ἔδει καὶ τὰς συνθήκας τὰς
 πρὸς τὸν καινὸν ἱατρὸν ἐκπληροῦν, ὁ μὲν καιρὸς,
 πρὸς ἑμαυτὸν ἔλεγον, ἤδη περὶ τὰς χειμερίους τρο-
 πὰς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ προσάντης τις εἰς ὁδοιπο-
 ρίαν καὶ δύσκολος, καὶ μάλιστα γέρουσι κατ' ἐμέ·
 διὸ τὴν μὲν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπάγουσαν ἐατέον,
 τό γε νῦν εἶναι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος, καθάπερ
 ἔφην. Ἐξεστι δὲ καὶ ἄλλως τὴν πρὸς τὸν μέγαν

ὑπόσχουσιν διαθέσθαι, καὶ οὕτω γὰρ τὰς συνθήκας μὴ παραβῆναι· συγκαλέσω καὶ γὰρ τὸς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοταγεῖς μοναχοὺς, καὶ κοινὴν ἐκτελέσαντες ἑορτὴν τῷ μεγάλῳ, καὶ τὰ εἰκότα πανηγυρίσαντες, οὕτω καὶ Θεῷ τὸ χρέος, καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν ἅμα καὶ τὴν τιμὴν ἀποδώσομεν. Ὁ μὲν οὖν Ἐφραίμ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτὸν λογισάμενος, καὶ πρὸς τοὺς συνόντας εἰπὼν, τὰ τῆς ἑορτῆς ἐβλεπεν ἤδη, καὶ τοῖς ὑπηρέταις μάλα πλεσίως τε καὶ λαμπρῶς παρασκευάζειν ἐκέλευεν· ἀλλ' οὐ συνεδόκει καὶ τῷ τῆς πανηγύρεως αἰτίῳ ταυτί· οὐδ' ἐν ἐκείνοις ἐβούλετο μόνοις περιγραφῆναι τὸ θαῦμα, καὶ περαιτέρω μὴ προσελθεῖν, ἀλλ' ὀδεῦσαι μᾶλλον καὶ κηρυχθῆναι καὶ πόρῳ τὴν χάριν, ἵνα καὶ διὰ τούτων, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ἄλλων, Θεὸς πανταχοῦ δοξάζεται· καὶ ὁ τρόπος οἷος. Οὕπω τῆς ἡμέρας ἐκείνης πρὸς τέλος ἰούσης, φρίκη τε μεγίστη καὶ πυρετῷ λαύρῳ κάτοχος ὁ μοναχὸς γίνεται· ὄγκος τε τοῦ ποδὸς ἐπὶ τούτοις καὶ ὀδύνη, καθάπερ ἐξ ἀλλης ἀρχῆς, κατ' οὐδὲν τῶν προτέρων ἐλάττους, καὶ ὁ πάσχων αὐτίκα τοῦ τῆς πληγῆς αἰτίου συνείσῃ, ἡμαρτηκέναι τε περὶ τὸν μέγαν διωμολόγει, τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας ἐξ ἀπροσεξίας ψευσάμενος, καὶ πλείσταις ἱκετείαις τὴν συγγνώμην αὐθις ἡτεῖτο, καὶ ταχίστην τὴν τῶν ὑπεσχημένων ἐκπλήρωσιν ἐπηγγέλλετο· οἷς δὴ πού καὶ ἡ ῥῶσις ἐξαίσιως ἐπηκολούθει, καὶ τὸ δεινὸν αὐθις αὐθημερὸν διελύετο· καὶ βραχὺ τε διαλιπὼν, οὕτως ἐβρώμενος καὶ τοῦ ποδὸς καὶ παντὸς ὁ Ἐφραίμ ἔσχε τοῦ σώματος, ὥς καὶ ποσὶ τοῖς ἑαυτοῦ χρώμενος παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου πόλιν ἐλθεῖν, τὴν ἱεράν τε προσκυνῆσαι σορὸν, καὶ τὰ ἡδίστα περιπτύξασθαι, καὶ οὕτως ἐπ' Ἐκκλησίας, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, οἷον ἐνθουσιῶν, ἀνακηρύξαι τὰ τοῦ μεγάλου μέγιστα θαύματα.

Τὰ δὲ περὶ τὸν ἐκ Βεβρόϊας Τζιμισχὴν τοῦ μεγάλου παραλιπόντες τῷ λόγῳ καινὰ θαύματα, πῶς οὐχὶ μετὰ τοῦ λόγου καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν ζημιώσομεν; ὅσω καὶ πολέμιος ταύτης ἐκείνος ἄνωθεν ὢν, καὶ φίλος καὶ μαθητὴς γέγονε δι' αὐτὰ φημι ταῦτα, καὶ καλῶς οὕτω καὶ γνησίως πρὸς αὐτὴν ἔχων, τὸ τελευταῖον πρὸς Θεὸν ἄπεισι. Λεγέσθω τοιγαροῦν ἐν ἐπιτόμῳ κακεῖνα, καὶ ὑπ' ὄφιν οἷον ἀγέσθω καὶ πιστοῖς ὁμοῦ καὶ ἀπίστοις, καὶ μάλιστα τούτοις. Ἐκεῖνος τοιγαροῦν τῶν εὖ γεγονότων καὶ συνετῶν ὢν, περὶ ἐν τούτῳ κακῶς τε καὶ ἀναξίως ὤπται περὶ αὐτοῦ βουλευσάμενος· Ἀκινδύνῳ καὶ γὰρ τῷ κάκις' ἀπολεμένῳ πάλαι μαθητεύσας ἐν τῇ πατρίδι Βεβρόϊα, καὶ μικρὰ μὲν τινα τῶν τῆς Γραμματικῆς προτελείων ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενος, τὴν δὲ τῶν αἰρέσεων πονηράν τε καὶ βορβορώδη κύλικα πᾶσαν ἐς ὕστερον παρ' αὐτοῦ ἐκπιών, ἄλλος Ἀκινδυνὸς τὴν εὐσεβείαν ἀντικρυς ἦν· πλείστα μὲν καὶ μέγιστα παρά τε τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου περιόντος ἔτι τῷ βίῳ κατὰ Θεσσαλονίκην, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν Κωνσταντίνην, παρ' ἡμῶν τε καὶ τῶν ἐν ταῦθα πατέρων τε καὶ διδασκάλων, περὶ θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος πολλάκις ἀκηκοὺς, ἀναίσθητος δ' ἐπὶ μακρὸν τῶν ἱερῶν ἐκείνων διαγεγονὼς λόγων, καὶ τὴν ἔνστασιν καὶ τὴν ἔριν καὶ τὸ ψεῦδος ἐκοντὶ κατὰ τῆς ἀληθείας αἰεὶ προϊσχύμενος, ὥς καὶ γράφειν καὶ λογογραφεῖν δῆθεν κατὰ τῆς εὐσεβείας μὴ εἰδὼς, Ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν οἰκεῖον μυσαγωγὸν, μήτε ἂ λέγει, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιούται. Ἐμελλε δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἡ θεία δεξιὰ μεταπλάττειν ἔσχατον τοῖς μεγάλοις τουτοιῶσι θαύμασι Γρηγορίου, καὶ ταῖς σωματικαῖς εὐεργεσίαις θαυμαστῶς συνθεραπεύειν καὶ τὴν ψυχὴν· ἔσχε γὰρ οὕτω.

Παιδίον ἄρρεν ἦν τῷ ἀνδρί· τούτῳ νόσος τις προσβαλοῦσα, πρὸς θάνατον ἤπειγεν· ἔκειτο ταιγα-

ροῦν, παρὰ πάντων ἀπαγορευθείσης αὐτῷ τῆς ζωῆς, πνέον ἤδη τὰ λοίσθια· Ὁ μὲν τοι πατήρ ὑπὸ τῆς λύπης ὥσπερ καταπτοηθεὶς, ὑπεχώρει μὲν, καὶ αὐτὴν πῶς τὴν τοῦ παιδὸς ἀποτρεπόμενος θέαν, καὶ τὸ προσορᾶν αὐτὸν τῆς ψυχῆς χωριζόμενον· καθ' ἑαυτὸν δὲ καθεσθεις αὐτοῦ που, καὶ τοῖς μὲν γόνασι τὴν ἑαυτοῦ δεξιάν, τῇ δεξιᾷ δ' αὖθις τὴν κεφαλὴν ἐπιθείς, ὅποια δὴ τὰ τῶν πενθούντων ἦθη καὶ σχήματα, νῦν ἔλεγεν ὑποψιθυρίζων καθ' ἑαυτὸν, εἰ θαυμάτων ἦν ἀληθῶς ἐργάτης, ὥς φασιν, ὁ Γρηγόριος, καὶ τὰ τοιαῦτα πορίζειν δυνάμενος, ἔδειξεν ἂν τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῖν, τοῦ θανάτου τε καὶ τῆς νόσου διασώσας τὸν υἱὸν κινδυνεύοντα. Ταῦτα σὺν σφοδρᾷ τινι λογιζομένῳ τῇ λύπῃ, καὶ πειράζοντι μᾶλλον ἢ δεομένῳ, καὶ ὕπνος τις ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀδημονίας εὐθὺς ἐπιγίνεται· καὶ ὁ ὕπνος τὸν θεῖον αὐτῷ παρεδείκνυ Γρηγόριον, ὃ τοῦ καινοῦ θαύματος! τὴν ἱσράν τε στολὴν περιβεβλημένον, καὶ φιλανθρώπως πρὸς τὸν μηδ' εὐξάμενον, μηδὲ πικρῶς οὕτως οὕτωσιν λέγοντα· Ἦκομεν, ὡς ὄρᾳς, ἐπειδὴ γε αὐτὸς ἡμᾶς κέκληκας· ὁ δ' εὐθέως τὸν βραχὺν ἐκείνον ἐκτιναξάμενος ὕπνον, καὶ παρὰ τὸ κινδυνεῦον ἤδη παιδίον γενόμενος, οὐ τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς βαρείας ἐκείνης νόσου τῇ τοῦ ἐπιστάντος θεῖα δυνάμει παραδόξως εὔρεν ἀνώτερον. Τοῦτο παραδόξως οὕτωσιν γεγονὸς, τῇ μὲν Ἑκκλησίᾳ προσάγει τὸν ἄνδρα, τὸν ὀρθὸν τῆς εὐσεβείας ἀσπασάμενον λόγον, καὶ φίλον αὐτῆς τε καὶ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου προστάτου ταύτης ἀντ' ἐχθροῦ χρηματίσαντα· κατὰ δὲ τῶν ἐναντίων ὀπλίζει, καὶ περιφανῆ τῆς Βαβυλᾶς τε καὶ Ἀκινδύνου πονηρᾶς πλάνης πολέμιον εὐθὺς ἀναδείκνυσιν· ὅθεν καὶ τῷ πυρὶ παραδοὺς τὰ κατὰ τῆς ὀρθῆς δόξης, καὶ δὴ καὶ τῶν ταύτης προμάχων πάνθ' ὁμοῦ βιβλία τε καὶ συγγράμματα, τὴν ὑγιᾶ πίστιν ἀπταίστως ὁμολογεῖ,

καὶ ταύτῃ μετὰ χρόνον τῶν ἐνταῦθα λυθείς, πρὸς Θεὸν καλῶς συναπέρχεται.

Χρόνος οὐ συχνός τις παρῆι μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἀνδρός, καὶ νόσῳ βαρεῖα τὸ προβῆθαι παιδίον αὖθις κάτοχον γεγονὸς, ἔκειτο προσδοκὸν καὶ πάλιν ὁμοίως τὸν θάνατον· καὶ ἐπεὶ πᾶσα μὲν περιήρητο ἀνθρωπεῖα ἐλπίς, βοήθεια δ' ἦν οὐδαμοῦ, πρὸς τὸν συνήθη καὶ πάλιν ἱατρὸν ἢ μήτηρ δι' εὐχῆς καταφεύγει, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐξαίτεϊ περιπαθῶς θεῖαν βοήθειαν· καὶ ὅς αὐτίκα παρῆν, οὐδὲν ἀναδυείς, οὐδ' ἀναβαλόμενος· καὶ ὑπνούσῃ τῇ γυναικὶ παραστάς, θάρρει, φησί, γύναι· οὐ γὰρ ἀποθανεῖταί σου τὸ παιδίον. Καὶ ὁ λόγος ἦν ἔργον εὐθύς· καὶ μετὰ τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου καὶ ἡ νόσος εὐθέως ἀπῆν, καὶ πρὸς ὑγίαν ὁ νοσῶν ἐπανήρχετο.

Προσχείσθω καὶ τρίτον ἐφεξῆς τοῦ μεγάλου θαύματος κατὰ τὸν οἶκον τούτου δὴ τοῦ Τζιμισχῆ γεγονὸς, ἃν ἔχοιμεν ἔτι κρεῖττον εἰδέναι, πῶς ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητῆς καὶ φίλους ἤδη γεγονότας τοὺς πρὶν πολεμίους πλουσίως ἄγαν ἀμείβεται. Νόσος ἐπιγίνεται τῇ ἀδελφῇ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, καὶ ἡ νόσος φοβερῶς ἠπειλεῖ τὸν θάνατον· τῶν γοῦν ἀνθρωπίνων ἀπογνοῦσα πάντων ἢ ἀδελφῇ, ἐπὶ τὴν θεῖαν μόνην δεῖν ἔγνω καταφεύγειν βοήθειαν· καὶ δὴ νυκτῶν ἄνωρ τῆς οἰκίας ὡς ἔτυχεν ἐξιούσα μόνη, τῷ τῆς ἀδελφῆς δηλαδὴ φίλτρῳ καὶ τῷ περιόντι τοῦ πάθους, ὥσπερ μεθύουσα, μέσῃ τὴν μεγίστην πόλιν διγίει, ὡς καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καθ' ὁδόν, μαινομένης τινὸς καὶ ἐξεστηκυίας δόξαν παρέχειν· ἢ δ' ἀπῆι παρὰ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο τῶν μοναστῶν φροντιστήριον· ὁ Χώραν προσαγορεύουσιν ἄνωθεν, εἴτε τὴν τῶν ζώντων Χώραν, δηλαδὴ τὸν Χριστόν, εἴτε τὴν τοῦ ἀχωρήτου Χώραν αὐτοῦ τούτου, φημί, τὴν Παρθένον ἅμα καὶ Θεομήτορα· καὶ πλεῖστα τοῦ Χριστοῦ δεηθεῖσα, καὶ σὺν δάκρυσι πολλοῖς ὑπερευξαμένη τῆς ἀδελφῆς, εἰς τὸν οἶκον ὑποστρέφει καὶ

αὐθις. Ἐπεὶ δ' ὁ θάνατος κατὰ μικρὸν προσελαύνων ἀναμφιδόλως ἐπῆει τῇ γυναικί, τὸν Γρηγόριον ἡ ἀδελφή καὶ πάλιν ἐκάλει, καὶ τὴν σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τὴν μεγαλὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν· ὁ δ' αὐτίκα παρὴν ἐπόμενος τῷ Χριστῷ, τῇ γυναικί παρὰς εἰς ὕπνον ἤδη τραπέισῃ· ἤκομέν σοι, φησὶν, ὡς ὀρᾷς, ἐπειδὴ γε καὶ ἡμᾶς ἐκάλεσας φθάσασα· πλὴν ἔσο κακεῖνο, φησὶν, εἰδυῖα, ὡς οὐ τεθνήσκειται, τό γε νῦν ἔχον, ἡ σὴ ἀδελφή· τῆς δὲ γυναικὸς πυθομένης, τίς δ' ἄρ' ἔστιν οὗτος, ὃ περ δὴ καὶ ἀκολουθεῖς αὐτός; Ὁ κοινός ἐστι τῶν ἀπάντων Δεσπότης Χριστός, ὁ ἱερός ὑποφθάσας ἔφη Γρηγόριος, ὁ τὸ φροντιστήριον ἐκεῖνο τῆς Χώρας οἰκῶν. Ταῦτα καθ' ὕπνους ἡ γυνὴ μνηθεῖσα, διανίσταται μὲν θαύματος πλήρης, πράγματα δ' ἑξῆς τοὺς μυστικούς ἐκείνους καὶ θεῖους ἰδοῦσα λόγους, Χριστόν τε σὺν τῇ ἀδελφῇ μεγαλύνει, καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν ἀνακηρύττει θεράποντα.

Ἐνὸς ἔτι τὸν κατὰ τὸν μέγαν τουτονὶ θαυμάτων μνησθεῖς, καὶ οἶονεῖ τινα χρυσὴν ἐπιθεῖς κορωνίδα τοῦτο τοῖς φθάσαι, καταπαύσω τὸν λόγον, τῶν πλείστων παραχωρήσας τοῖς ἡμετέροις τούτοις σοφοῖς, θαυμαστῶς ἄνωθεν ἐξηγουμένοις τε καὶ λογογραφοῦσι ταυτὶ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων μάλιστα τ' ἀδελφῶ, περιουσίᾳ λόγου τε καὶ σοφίας ὑψηλῶς ἐκεῖνα συγγραφομένῳ, παρ' οὗ καὶ ἡμεῖς τὰ προρρήθέντα δεδεγμένοι, καθ' ὅσον οἶόν τε, τῷ λόγῳ συνήψαμεν, ὡς ἂν μὴ παραλυπεῖν τινας δόξαιμεν, ἀτελῆ πως τοῦτον καταλιμπάνοντες· ἔχει δὲ οὕτω. Τῶν κατὰ τὴν θαυμαστὴν Λαύραν Ἀθανασίου τοῦ πάνυ τις μοναζῶν, ἧς δὴ καὶ προλαβόντες ἤδη πολ- λάκις ἐμνήσθημεν, ἀνὴρ τῶν τὸν πάντη μοναδικόν τε καὶ ἡσύχιον ἐλομένων βίον, καὶ πλὴν ἐνός τινος ἢ δυοῖν τοῖς πᾶσι σχεδὸν τὸ παράπαν ἀθέατός τε καὶ ἀνομίλητος, πολὺς τις ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν δεόμενος τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθῆναι οἱ τὰ κατὰ

τὸν θεῖον Γρηγόριον· οἷα τε λήξας ἔχει δηλαδὴ τοῦτον, καὶ τίσι τῶν κατ' αὐτὸν εὐηρεστηκότων Θεῶν ἐκεῖ σύνεστι. ταῦτ' ἐπὶ πολὺ δεομένῳ, τοιάδε τις ὅψις ἐφίσταται μιᾷ τῶν νυκτῶν. Ἐδόκει τῇ μεγάλῃ τοῦ Κωνσταντίνου πόλει παρῶν, ἐστηκέναι μὲν ἔνδον τοῦ θαυμαστοῦ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεώ, καὶ ταῦτα μὴδ' ἐπιδημήσας ἐκεῖ τὸ παράπαν, μὴδ' ὀφθαλμοῖς ἐκείνον ποτὲ θεασάμενος· σύνοδον δ' ἱερῶν Πατέρων μέσον προκαθημένην ὀρῶν τοῦ νεώ, Ἀθανάσιος ἦσαν ὁ μέγας, Βασίλειός τε ὁμοῦ καὶ Γρηγόριος, καὶ Ἰωάννης ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, ὁ Νύσσης τε Γρηγόριος αὐθις, καὶ Κύριλλος ὁ σοφός, καὶ σὺν τούτοις καὶ μετὰ τούτους ἡ λοιπὴ τῶν θεολόγων ἀγίων πληθὺς. Τούτοις τοιγαροῦν διαλεγόμενοις, ὁ βλέπων προσέχειν σπεύδων τὸν νοῦν, τῶν μὲν προκειμένων ἐκείνοις λόγων τε καὶ τῆς ὑποθέσεως, μαθεῖν ἔσχε τι πλέον οὐδέν· ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τέλος ἐδόκουν εἶναι τῶν λόγων, καὶ συμπεραίνειν τούτοις ἦν ἀναγκαῖον, ὡς ἔθος, ἀποφάσει τινὶ, τότε δὴ καὶ ὁ μοναχὸς κοινῇ τῶν προκαθημένων ἐκείνων πάντων λεγόντων, ἤκουεν, ἀδύνατον εἶναι τὸ κῦρος παρ' ἡμῶν ἐπενεχθῆναι, καὶ τοῖς δεδογμένοις τοὺς παρόντας ἐπιψηφίσασθαι, ἦν μὴ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης δηλαδὴ πρόεδρος τῇ συνόδῳ καὶ τῇ ψήφῳ παρῇ. Καὶ δὴ τῶν τις ὑπηρετῶν εὐθὺς ἀποστέλλεται πρὸς τὴν ἱερὰν ἐκείνον μετακαλέσασθαι σύνοδον· ὁ δ' ἀπὼν πρὸς ἐκείνον, ὑποστρέφει μετὰ μικρὸν, ἀδύνατον εἰρηκῶς εἶναι προσεῖναι τινα νῦν τούτῳ καὶ διαλέγεσθαι, παρ' αὐτὸν ἐστῶτι τὸν βασιλικὸν θρόνον, καὶ μόνον μόνῳ προσλαλοῦντα τῷ βασιλεῖ· οἱ δ' ἀπιέναι καὶ πάλιν ὡσαύτως ἐκέλευον, προσμένειν τε τὸ τῆς βασιλικῆς ὁμιλίας πέρας, καὶ οὕτως ἐντυχόντα τῷ Γρηγορίῳ τὰ παρ' αὐτῶν ἐξειπεῖν· ἀπεισι καὶ αὐθις ἐκεῖνος, καὶ παραμείνας κατὰ τὰ προσταχθέντα, καὶ καιροῦ λαβόμενος τοῦ προσή-

κοντος, πάντ' ἐκεῖνα τῷ Γρηγορίῳ μνηύει, καὶ ὡς ἀδύνατον ἐπικυρωθῆναι τῇ συνόδῳ τὰ δεδογμένα φησί, σοῦ γε αὐτοῦ μὴ παρόντος. Ταῦτ' ἐκεῖνος μαθὼν ἔρχεται πρὸς τὴν σύνοδον· οἱ δὲ προσιόντα τοῦτον ἰδόντες, καὶ ὑπανίστανται πάντες, καὶ φιλοφρόνως πως ἀν εἰποῖς ὑποδεξάμενοι, μέσον αὐτῶν τῇ κορυφαίᾳ καὶ ὁμοτίμῳ καὶ σεπτῇ τῶν θεολόγων τριάδι φέροντες συγκαθίζουσι, καὶ οὕτω τὴν μελετωμένην ἐκείνην ψῆφον καὶ τὸ κῦρος τοῖς δεδογμένοις ἐπάγουσιν, ἢ τὰ προφητισθέντα τε καὶ προκυρωθέντα μᾶλλον τοῖς αὐτῶν τε καὶ κακείνου λόγοις, εἰς δόξαν αὐτοῦ τε καὶ τῆς Χριστοῦ κοινῆς Ἐκκλησίας, δι' ἐκυτῶν καὶ νῦν ἐκφαίνουσι κάλλιστα· λόγοι καὶ γὰρ πάντων ὁμοῦ τῶν θεολόγων πρὸς τὸν Γρηγόριον ἦσαν ἐκεῖνα, μεθ' ἱερᾶς τιнос εὐχαριστίας καὶ εὐφροσύνης ἀπορρήτου καὶ ἱτέρψεως, ὅτι, τὰ κατὰ διαφοροῦς αἰτίας καὶ χρόνους ὑπ' ἐκείνων δηλαδὴ θεολογηθέντα, πάντ' εἰς ἓν αὐτὸς συνειλοχῶς νῦν ἐπ' ἐσχάτων θεῖα δύναμι καὶ χάριτι, καὶ συνῆψε καλῶς, καὶ ἐπεξεργάσατο, καὶ τὸ κράτος αὐτοῖς δι' ἑαυτοῦ δεικνύων θεῖω Πνεύματι, τάς τε καινὰς αἱρέσεις ἐξαισίστως τούτοις ἐτρέψατο, καὶ τὰς ἑαυτοῦ λόγους οἷον εἰ τι συμπέρασμα καὶ ἀνάπτυξιν ἱερὰν τῶν ἱερῶν ἐκείνων λόγων εἰργάσατο. Ταῦτα, φησί, καὶ πάντες ὁμοῦ καὶ ἀνὰ μέρος τῶν θεολόγων ἕκαστος μετὰ πλείους ὅσης τῆς θυμηδίας δόξαντες ἐφ' ἱκανὸν εἰπεῖν πρὸς Γρηγόριον, ἐξανέστησάν τε σὺν αὐτῷ τῆς καθέδρας, καὶ τὸν ἱερόν ἐκεῖνον διέλυσαν σύλλογον.

Τοιαῦτα καὶ τὰ μετὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκδιμῖαν καὶ μακαρίαν ὄντως ἐκείνην λήξιν μεγάλα καὶ ὑπερφύᾳ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Γρηγορίου τῷ ὄντι θαύματα. Ἄξια μὲν αὐτοῦ καὶ τῆς μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς πολιτείας ἐκείνης, καὶ τῶν θαυμαστῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ ἰδρώτων, καὶ δὴ καὶ τῶν συχνῶν διωγμῶν, καὶ τῆς καλλίστης ὁμο-

λογίας· ὀλίγα δ' ἐκ πολλῶν τῶν τε ὄντων, τῶν τ' ἐσομένων, πρὸς τὸ δύναναι, καὶ ὅσα τὸ πᾶν ἀπὸ μέρους δεῖξαι· οὐ μᾶλλον οἶμαι δι' ἐκεῖνα θαυμαστῶς οὕτω καὶ πυκνῶς ὑπὸ τῆς θείας ὑπερφύως ἐνεργούμενα χάριτος, ἢ τοῦ τῆς εὐσεβείας ὑγινοῦς εἵνεκα λόγου, πολεμηθέντος μὲν ὑπὸ τῶν κακίστων τουτωνῶν καὶ πολυκεφάλων αἱρέσεων, καὶ νῦν κακῶς εἶπερ ποτὲ, σκληροῦ δ' ὑπ' ἐκείνου καὶ ἀνακηρυχθέντος πολ- λάχις τοῖς ἐγγύς τε καὶ πόρρω, κατὰ θάλατταν τε καὶ ἡπειρον τῇ δυνάμει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ θεοῦ Πνεύματος, ὡς καὶ τούτου τὸν φθόγγον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀποστολικῶς ἐξελθεῖν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα· εἰ καὶ ἡ ἐκείνων παραφυᾶς αὕτη, καὶ τοῦ τῆς πλάνης πονηροῦ συστήματος οἱ οὐραγοὶ καὶ ἀκόλουθοι, τῇ παλαιᾷ πλάνῃ καὶ τῇ νυκτομαχίᾳ παραμένοντες ἔτι, καὶ, ὡσεὶ τυφλὸς, ψηλαφῶντες τοῖχον κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Ἡσαΐαν, οὐδὲ πρὸς τὸ μέγα τῶν θαυμάτων τυτωνῶν φῶς, καὶ τὸν τῆς ἀληθείας ἥλιον δύνανται διαβλέψαι· πρὸς οὓς, οἶμαι, καὶ τὸ Δεσποτικὸν ἐκεῖνο μικρὸν ὑφελὼν, δικαίως νῦν ἂν τις εἴποι· Ἐὰν σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε· τοσοῦτον καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν σπεύδουσι παραλύνειν οἱ καινοὶ τῆς εὐσεβείας πολέμιοι· τοῖς μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς τότε τὸ σημεῖον δίχα μὴ δύνασθαι τῷ λόγῳ πιστεύειν εἰς ἕγκλημα προῦφεν, ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, λέγων, οὐ μὴ πιστεύσητε· οἱ δὲ, καὶ σημεῖα καὶ δυνάμεις καὶ χαρίσματα ἰσμάτων διὰ τοῦ μεγάλου τούτου νῦν τὸν Χριστὸν θαυμαστῶς ἐνεργοῦντα βλέποντες, οὐ πιστεύουσι· τετύφλωκε γὰρ αὐτῶν, φησί, τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπόρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες ὄντως οὐ βλέπουσι, καὶ ὥτα ἔχοντες οὐκ ἀκούουσιν. Ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸ ἐκείνους, τότε νῦν εἶναι, τῶς ἀναβεβλήσθω· ἱκανῶς καὶ γὰρ αὐτοῖς ἤδη καὶ λόγοις καὶ γράμμασι περὶ τῶν αὐτῶν διειλέγ-

μεθα· ἴσως ποτὲ καὶ αὐτοὶ ταῖς μεγάλαις ταύταις καὶ συνεχέσι δυνάμεσι καὶ τοῖς ἔργοις, εἰ καὶ μὴ τοῖς λόγοις τέως πιστεύουσιν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὸν μέγαν τουτονὶ σὺν ἀγγέλοις τε καὶ ἰσότηοις ἀνδράσι, Χριστῷ συνανιζόμενον καὶ συνδοξαζόμενον, ἐν νεφέλαις τε σὺν ἐκείνοις μετάρσιον ἐκ γῆς ἀρπαζόμενον εἰς ἀέρα, κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Παῦλον πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ἀπάντησιν, ὡς ἡλίον τε σὺν ἐκείνοις τῇ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου κοινωνίᾳ τε καὶ θεώσει κατὰ τὸν αὐτοῦ, φημί, τοῦ μεγάλου ἡλίου λόγον, ὑπερφυῶς λάμποντα· τότε καὶ γὰρ φησιν οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν· καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμενον· εἶγε καὶ τοῦτο δοίημεν τέως, τὸ θεατὰς ἐκεῖ καὶ αὐτοὺς, φημί, τῶν θείων τε καὶ ὑπερφυῶν ἔσεσθαι. Ἔσονται δ', οἶμαι, πάντως, ὅσον ἐπιγνῶναι γοῦν, οἷς νῦν πιστεύειν οὐ βούλονται· ἐπεὶ καὶ τῆς θείας Γραφῆς περὶ γε τῶν Χριστὸν σταυρωσάντων ἐναργῶς ἀκούω λεγούσης, ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. Σὺ δ', ὦ τρισολβία καὶ σεπτῇ τῷ ὄντι καὶ περιπόθητε κεφαλῇ, τὸ τῆς ἡσυχίας κράτος, ἡ δόξα τῶν μοναζόντων, τὸ κοινὸν τῶν θεολόγων καὶ πατέρων καὶ διδασκάλων καλλώπισμα, τῶν Ἀποστόλων ὁ συναγωνιστής· ὁ τῶν ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων ἀναίμακτος ζηλωτής καὶ στεφανίτης καὶ λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ τῆς εὐσεβείας ἀθλητής καὶ στρατηγὸς καὶ ὑπέρμαχος· ὁ τῶν θείων δογμάτων ὑψηλὸς ἐξηγητής καὶ διδάσκαλος· ὁ τῆς ἀθέου καὶ πολυθέου ταυτησὶ τῶν παντοδαπῶν αἱρέσεων πλάνης ἀναιρέτης ὀξύτατος· ὁ τῆς κοινῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ προστατῆς καὶ φύλαξ καὶ ῥύστης καὶ σωτὴρ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μόνον σωτῆρα· καλῶ δέ σε καὶ στόμα καὶ γλῶτταν καὶ ψυχὴν ταύτης καὶ νοῦν οὐ κατὰ τὸν παρ' Ἑλληνισιν ἐπικληθέντα νοῦν, φημί, τὸν φιλόσοφον ἐ-

κείνον Ἀναξαγόραν, ἀλλὰ νοῦν ἱερώτατόν τε καὶ ὑψηλότατον καὶ θεοειδῆ καὶ ἀντικρυς θεῖον καὶ κεφαλὴν μετὰ τὴν ὑπερφυῶ καὶ κοινὴν κεφαλὴν τῶν πάντων Χριστὸν, καὶ λόγων παντοδαπῶν ἐστίαν, καὶ θαυμαστῶν χαρίτων φορὰν, καὶ ἄκρον ἀρετῆς παιδευτὴν, γνῶμονά τε θεολογίας καὶ κανόνα δογμάτων, καὶ φιλοτιμίαν ἐξαίρετον Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, καὶ κοινόν τινα κόσμον τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, καὶ πᾶν εἴ τι θεῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ σεβάσμιον. Σὺ τοιγαροῦν καὶ μεταστὰς πρὸς Χριστὸν, ἐποπτεύεις μὲν καὶ νῦν τὴν σαυτοῦ ποιήμνην, καὶ τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας τρανώτερον ἀνωθεν, καὶ νόσους παντοδαπὰς θεραπεύων, καὶ λόγοις τοῖς σοῖς καταρτίζων, καὶ τὰς αἱρέσεις ἐλαύνων, καὶ παντοδαπῶν παθῶν ἐξαιρούμενος· οὐδὲ γὰρ ἐπιλήσῃ ποτὲ τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης ἐκείνης καὶ τῶν μεγίστων ὑπὲρ ἡμῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἰδρώτων, οἷς μεθ' ἡμῶν ὑπερκοσμίως συντραφεῖς καὶ συναυξηθεῖς, ὑπερφυῶς τελειωθείς συνδεδόξασαι. Δέχοιο δὲ καὶ τὸν ἡμέτερον εὐμενῶς τουτονὶ λόγον, τῷ περιόντι τοῦ πρὸς σὲ πόθου τυραννηθέντα, καὶ τοῖς ὑπὲρ δυνάμιν ἐγχειρίσαντα. Δέξῃ δὲ πάντως, εὖ οἶδα, τὴν τε φιλίαν ὁμοῦ καὶ τὸ κατὰ δυνάμιν ἐπαινῶν, καὶ ὡς οὐκ ἀκαίρως τέως νῦν, οὐδὲ περιττῶς πως πρὸς τὸ λέγειν τε καὶ γράφειν, εἰ καὶ ποτε ἴσως ὡς αὐτὸς εἶπες ἂν ἄλλοτε κεκινήμεθα· καὶ λύσας τὴν τῶν παντοδαπῶν τουτωνὶ παθῶν τε καὶ πειρασμῶν καταιγίδα, κορυφουμένην ἐφ' οὗτω μακρὸν, καὶ δεινὴν ὁσημέραι τὴν τρικυμίαν τε καὶ τὴν ζάλην ἐγείρῃσαν. ἢ τῶν παρόντων ἡμᾶς τέως, μετὰ χρηστών τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων, καὶ τῆς προσδοκωμένης μακαρίας ῥαστώνης καὶ τῆς ἀνέσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ

ΝΕΙΔΟΥ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ.

ΟΥΔΕΝ οὕτως ἐπαχθές καὶ πολλῆς καὶ ἀ-
μυθήτου γέμον τῆς δυσκολίας, ὥς τὸ περὶ μεγάλων
τινῶν καὶ θαυμασίων λόγον ποιεῖσθαι, εἰ-
τύχει πρότερον μὴ παρέργως, ἀλλὰ μεθ' ὅσης ὕφ'
ἐτέρων εἰρημένα σπουδῆς, καὶ οὕτω θαυμασίων ἀν-
δρῶν, ὥς μὴ τῇ θεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ θύραθεν
σοφίᾳ πολλῶ τῷ μέτρῳ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀπάντων
διαφερόντων· οὐ μόνον γὰρ τό τε φυλάξασθαι τὰ
πρότερον εἰρημένα, τό θ' ἕτερα τῇ τοῦ εὐφημουμέ-
νου δόξῃ καταάλληλα ἐξευρεῖν, διπλὴν αὐτῷ παρα-
σκευάζει τὴν ἀγωνίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν οἰκειάν
περὶ λόγῳ δυνάμιν τε καὶ δόξαν πολλῶ τῶν προει-
ρηκότων ἀποδέουσιν συνορῶν, οὐ σφόδρα προθύ-
μως, οὐδ' ἐνακμάζουσιν ἔχων περὶ τοῦ λόγου τὴν
ἐργασίαν τὴν ἔφειν, προσβάλλει τοῖς προκειμένοις,
ἀπομαραινόμενης οἷον αὐτῷ τῆς ὁρμῆς τὸ σφόδρα
σαφῶς εἰδέναι, ὥς οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτῷ λίαν
προθυμηθέντι, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα τῶν φθασάντων
ἐλθεῖν κατόπιν, καὶ τὴν ἥτις προφανῶς ἐνεγκεῖν
οὐ μὴν ἀλλ' αὐτό γε τοῦτό ἐστι καὶ τὸ μάλιστά μοι
τὸν λόγον πεποιητός, ὅτι μὴ περὶ μεγάλης μόνον,
ἀλλὰ γε καὶ πρὸς μεγάλους ἡμῖν ἡ ἀμιλλα, οὐ τὸ
πρὸς ἀμφοτέρων τὴν εὐδοξίαν δύνασθαι λογίζεσθαι

τῶν λόγων ἀντικαθίστασθαι τῇ δυνάμει, ἀλλ' ὅτι
παραίτησις ἡμῖν ἡ ἐκείνων δόξα πρὸς τὴν ἥτις οὐ
φαύλη παρ' εὐγνώμοσιν ἔσται κριταῖς, οὐ τὸ πρὸς
ἀξίαν περὶ τῶν θαυμασίων, ἀλλὰ τὸ μικρὰ περὶ
τοιούτων εἰπεῖν, κρίνουσι τῶν ἐπαινουμένων, ὅτι
μὴ τῇ φύσει τοιαῦτα, τῇ τοῦ μείζονος δὲ παραθέσει
σμικρὰ δοκεῖ, ὥσθ' ἡμῖν τούναντίον ἡ τοῖς μικρο-
λόγοις συμβαίνειν· ἐκείνους μὲν, καὶ μεγάλα τινα
περὶ μικρῶν λέγωσι, τὴν μέμψιν μὴ διαφεύγειν ἡμᾶς
δὲ, καὶ περὶ τῶν ὑπερεχόντων σύμμετρα φαινοίμεθα
λέγοντες, πάσης ἀπολελύσθαι γραφῆς· οὐ ταύτη
δὲ μόνον, ὅπερ ἔφημεν, περίεστιν ἡμῖν παραίτησις
πρὸς τὴν ἥτις, ἀλλ' ὅτι μὴδ' αὐθαδεῖα τινὶ καὶ
λογισμῶν ἀκρισία, τουτονὶ τῶν λόγων ὑπήλθομεν
τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς φθάσαι πε-
πεισμένοι, ἡ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, καὶ προστε-
ταγμένοι, ἐπειδὴ τοιαύτης ἐτυχον παρὰ Θεοῦ τῆς
τιμῆς, τῆς μεγάλης τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, ταύ-
τὸν δ' εἰπεῖν καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης τῇ ἐνοι-
κούσῃ χάριτι τοῦ Πνεύματος ἐξηγεῖσθαι, καὶ βρα-
βευτὰς εἶναι τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἱερῶν καὶ πνευματικῶν
ἀγώνων καὶ παλαισμάτων.

Τὸ μὲν οὖν ἔθνη τινὶ τῶν εὐδοκίμηκόντων μεγάλᾳ,

ἡ καὶ πόλει πολλὰς ἐχούσῃ τῶν ἐγκωμίων τὰς ἀ-
 φορμὰς, καὶ μηδένα τόπον τοῖς βουλομένοις εὐφη-
 μεῖν ἀργὸν παρηκυΐα, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων δόξαν
 τοῖς λόγοις συναύξειν, καὶ λαμπροτέραν ἀπεργά-
 ζεσθαι πειρᾶσθαι τοῖς ἐγκωμίοις, ὥσπερ οἱ τοῖς φύ-
 σει καλοῖς καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν εὐχοσμίαν περι-
 τιθέντες, οὐ μικρὸν δοκεῖ τοῖς περὶ λόγους ἐπτοη-
 μένοις, ἐν τοῦτο τῆς σπουδῆς ἡγουμένοις τέλος,
 τῶν ἀκουσομένων τὴν εὐφημίαν· καὶ πρὸς τοῦτο
 κεχήνασιν ἀκρατῶς, καὶ νομίζουσι τῶν πόνων ἄ-
 θλον ἄξιον εἰληφέναι, ἂν παρὰ τῶν πολλῶν, ἡ καὶ
 τῶν σοφωτέρων τύχῃσι θαυμασθέντες· ἀλλ' οὐχὶ
 καὶ τοῖς ὄντος σοφοῖς καὶ τὴν εὐτέλειαν τῶν πα-
 ρόντων διεγνωκόσι, καὶ πεπαιδευμένοις καλῶς. Τί
 μὲν θαυμάζειν προσήκει; τίνων δὲ καὶ λίαν ὀλιγω-
 ρεῖν μέγα τὰ τοιαῦτα δοκεῖ; μικρολόγου μὲν οὖν
 ψυχῆς καὶ δόξης κενῆς ἐρώσης, καὶ ὅ φασι Ἑλλή-
 νων παῖδες ἐν μύθοις, περὶ τῶν ἐν ἄδου κολαζομέ-
 νων τινός, εἰς τετρημένον ἀντλούσης πίθον. Ἄν
 δέ τις ὑπὲρ ἀρετῆς τε καὶ εὐσεβείας καὶ τῶν πολλὰ
 δὴ ταύταις ἐνιδρωσάντων λόγον ποιοῖτο, καὶ τού-
 των τὴν ἀξίαν ὥς οἶόν τ' ἐπὶ μέγα αἶρειν πειρώτο,
 τοῦτον δ' εἰ καὶ μὴ λίαν ἔντεχνον μηδὲ περιηνησι-
 σμένον, ὥσπερ ἐν τρίμμασι ταῖς ἀπὸ τῆς τέχνης
 περιεργίαις, ἀλλ' ἀτεχνῶς ἀπέριττον καὶ πάσης
 φιλοτιμίας ἀπηλλαγμένον προάγοι τὸν λόγον, τῆς
 προθυμίας ἕνεκα καὶ ἐπαινοῦσι καὶ στεφανοῦσιν, ὥς
 τοῦ καλοῦ μόνον ἀλλ' οὐ φιλοτιμίας ἕνεκα τὸν πό-
 νον ἀνηρημένον· ἀλλ' ὥσθ' ὅτι μηδὲ τοῖς ἐντυγχά-
 νουσιν ἀκερδῆς, σφόδρα μὲν οὖν καὶ λυσιτελῆς,
 καὶ τὴν ὄνησιν ἐν τοῖς καιριωτάτοις μάλιστα προσ-
 αρμόζων· ἐρεθίζειν γὰρ ὥς τὰ πολλὰ τῶν θαυμα-
 ζομένων ἕκαστον, καὶ πρὸς μίμησιν ἐφέλκεσθαι
 τῶν ἀκουόντων εἴωθε τὰς ψυχὰς, καὶ πρὸς ἐπίδο-
 σιν ὥσπερ ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης προκαλεῖσθαι τινός.
 Δι' αὖ δὴ μάλιστα τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου

καὶ αὐτὸς ἑμαυτὸν λόγοις καθῆκα, οὐ τῷ σφόδρα
 ἑμαυτῷ θαρρῆν, ὥς ἀξιόν τι τῆς ἐκείνου μεγαλο-
 νοίας καὶ τῆς περιφανείας τοῦ βίου καὶ λόγῳ φθέγ-
 ξασθαι δυνησομένῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀμφοτέρωθεν
 ἔπεισιν, οὐκ ἀγενεῖς τινας, οὐδὲ μικρὰς ἡμῖν, ἀλλὰ
 καὶ λίαν φιλοτίμους τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις ἀπο-
 λήψεσθαι θαρρῆν, ἡ τὰ γε δεύτερα ἐκ θατέρου· ἡ
 γὰρ κάκεινῳ χαριούμεθα καὶ ἡμῖν, καίριόν τι φθεγ-
 ξάμενοι καὶ τοῦ ἡμετέρου φίλτρου καὶ τῆς περὶ ἐ-
 κείνον ἀξιοχρεῶν σπουδῆς, ἡ τὰ γε δεύτερα παρ'
 ἐκείνῳ οὐχ ἡ τυχοῦσα πάντως κείσεται ἡμῖν ἐλπίς,
 εὖ εἰδόσιν, ὥς οὐ πρὸς τὴν ἀξίαν ἀποβλέπει τῶν
 εἰρημένων, ἀλλὰ γε τῇ προθυμίᾳ καὶ τῷ περὶ ἐκεί-
 νῳ φίλτρῳ τὴν ἀντίδοσιν ἀντιμετρήσει.

Πάντα μὲν οὖν τὰ ἐκείνου διεξιέναι, ὥσπερ ἐν
 συγγραφῇ τοὺς ἐγκωμίων τηροῦντα νόμους, καὶ
 ὥσπερ ἀνδριάντα τινὰ τῶν ἐκείνου καλῶν, καὶ τοῖς
 ἐν λόγοις καὶ πράξεσι περιφανείας τὸν λόγον τοῖς
 εἰσέπειτα προστιθέναι, πρὸς τῷ δυσχερὲς εἶναι καὶ
 μεγάλης δεῖσθαι τῆς διανοίας, ἔτι καὶ πρὸ ἡμῶν
 ἀξίως τοῦ τε εἰρηκότος, καὶ ὑπὲρ οὗ ταῦτα εἴρηται
 καὶ συγγέγραπται, πολλὴν μὲν ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ
 δεδρακότος τὴν λαμπρότητα κεκτημένα, οὐκ ἐλάττω
 δ' ἐκ τῆς τοῦ λέγοντος δυνάμεως προσκτησάμενα
 τὴν ἰσχύϊν, ὥστε μηδ' ἑτέρως τὸν λόγον, μηδ' ἀπο-
 λείπεσθαι τῆς ἄκρας φιλοτιμίας, ἀλλὰ λόγων δύ-
 ναμιν καὶ βίου τὴν ἐν πᾶσι καλοῖς ἀκρότητα συνελ-
 θόντα, ἐν ἔργον οὐδενός ἀπολειπόμενον ἐξεργά-
 σασθαι, τῶν νῦν ἢ τῶν πρότερον ἐπὶ μεγέθει καὶ
 χάλλει βεβοημένων. Οὐ μὲν, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντ' ἐ-
 κείνου ὥς εἴρηται συνετέθη, καὶ πρόκειται ταῖς θέ-
 λουσιν οὐχ ἥττον χαρίεις, ἡ ὅσον ὠφέλιμος δια-
 τριβή· δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς ὥσπερ ἔρανόν τινα ἀναγκαῖον
 καὶ συνεισφορὰν κοινὴν τὸν λόγον, ὀφειλομένην τῷ
 κοινῷ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ συνεισενεγκεῖν, τῶν μὲν
 πολλῶν καὶ κατὰ μέρος ἀφεξόμεθα διηγημάτων,

καὶ ὅσα μὴ πρὸς αὐτὸν ἐκείνον τείνει, μηδὲ σαφὴ καὶ καθαρὰν αὐτῷ φέρει φιλοτιμίαν· ἐκ τῶν εἰργασμένων δι' αὐτῷ μόνον ποιησόμεθα τὸν λόγον, καὶ τούτων ὅσα παρεθέντα λυμανεῖται τῇ διηγήσει, ἵνα ὀλίγα μὲν, φίλα δὲ, μὴ τοῖς ἀκούουσιν ἢ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐφημουμένῳ τὰ εἰρημένα. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἐκείνῳ ζῶντι, τῆς τε προσούσης ἐν λόγοις δυνάμεως, καὶ τῶν ἡθῶν τῆς εὐκοσμίας, καὶ τῆς ἐνοικούσης ἀπάσης ἀρετῆς καὶ μεγαλοψυχίας, καὶ συνουσίας σαφὴ δείγματα παρέχεσθαι ἐξῆν, οὕτω δὴ καὶ νῦν τοῖς τὰ ἐκείνῳ θαυμάζειν προσηρημένοις, καὶ ἐξ ὀλίγων ἐξεστὶ τὸ πᾶν ἥθος ἐκείνου, καὶ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτῷ χάριν, καὶ τὴν εἰς ἑν ἀπάντων τῶν καλῶν συνδρομὴν, τοῖς ἀκρωμένοις ἐναργῆ καθιστᾶν· ὥστ' ὥσπερ αἰνιγμὰ τι τοῖς τὰ ἐκείνου συμβαίνειν διηγουμένοις μήτε τοὺς πάντα διηγουμένους πλέον ἐσχηκέναι τῶν ὀλίγα εἰπόντων, μήτε τούτων ἐκ τῶν ὀλίγων ἔλαττον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων ἐνθεῖναι θαῦμα δεδυνημένων.

Ἐκεῖνος τοίνυν ἀγαθὸς ἐξ ἀγαθῶν φῶς ὥσπερ δίκαιον, καὶ ῥίζης εὐγενοῦς εὐγενῆς βλαστὸς προελθὼν, οὐ συνέστειλε τὴν εὐκλειαν τῶν τεκόντων, ἀλλ' εἰ μὴδὲν ἐπίφθονον εἰπεῖν, τῆς εἰς φῶς προαγωγῆς πολλαπλασίους αὐτοῖς ἀπεδεδώκει τὰς ἀμοιβὰς, κόσμος αὐτοῖς τε καὶ παντὶ τῷ γένει γεγεννημένος· πάντα γὰρ, ὥσπερ ἐκ συνθήματος ἐφ' ἐνὸς ἀγαθοῦ σύστασιν, εἰς κοινὴν τῆς φύσεως ὥσπερ φιλοτιμίαν ἐπ' ἐκείνον συνέδραμε τὰ καλὰ, οἷος ἔσαι προϊόντος αὐτῷ τοῦ βίου, τῷ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀγαθῶν πεφυκέναι, ὥσπερ ἀπὸ γραμμῆς ἐξ ἡλικίας πρώτης ἐναργῆ τεκμήρια στοχάζεσθαι πᾶσι παρεχομένου. Καὶ ὀρφανία γὰρ καὶ ταῖς αὐτῆς δυσχερείαις ἐξ ἡλικίας πρώτης σχεδὸν ἐκδοθεῖς· ἔτη γὰρ ἑπτὰ γεγονότι, ὁ πατὴρ αὐτῷ τὸν βίον ἀπελελοίπει· οὐδ' οὕτω πρὸς οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν ἐκωλύθει, ἀλλ' ἐπεὶ μήπω τῶν ὑπὲρ αἰσθησιν, καὶ ὅσα πρὸς Θεὸν

καὶ τὴν ἐκείθεν φέρει μακαριότητα διὰ τὴν ἡλικίαν ἐφάπτεσθαι δυνατὸς ἦν, τῶν ἐν τῷ βίῳ τῷ βελτίστῳ, καὶ ᾧ μόνῳ μετὰ τὴν πρώτην κτίσιν τῶν ἄλλων ἀπάντων ἄνθρωπος ὑπερέχει, σοφία λόγων καὶ ἐπιστήμη φέρων ἐκδέδωκεν ἑαυτόν. Σπουδῇ δὲ μέγεθος φύσεως συγκεράσας, καὶ τῷ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὡς ὄντων δικαίων τοῖς νοῦν ἔχουσιν ἀμειλίσθαι καθάπαξ ἀφιστακέναι, τὸν νοῦν τοῖς ποθεμένοις προσασχολήσας, οὕτως ἐν ὀλίγῳ ἦν θαυμαστός, καὶ τοῖς ἀπάντων ἀδόμεικτος στόμασιν, ὡς τῶν ἐν ἡλικίᾳ μὲν ἐπ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου πάντων κρατεῖν, τῶν σοφωτέρων δὲ τοῖς ἄκροις περὶ πρωτείων ἀμφισβητεῖν, πάντων εἰκόντων, καὶ τὴν ἐκείνου τῶν λόγων δυνάμιν ὡς ἀμαχόν τινα, καὶ τῇ ἐκείνῳ φύσει μόνῃ πρέπουσαν θαυματούμενων· καὶ τούτων ἐξεστὶ μαρτυρίαν σαφὴ τῷ βελομένῳ παντὶ λαμβάνειν, οὐ τοὺς λόγους οὐδὲ ἐκεῖνος ὕστερον δυνάμει Πνεύματος καὶ τῆς ἀληθινῆς σοφίας τε καὶ πρώτης ἐμπειρίας καὶ ἐπιστήμης, ὑπὲρ τῶν αὐτῆς λαμπρότατα, καὶ ὡς ἂν ἕτερος συντέταχεν τῶν πάντων οὐδεῖς· ἢ κατὰ τῶν ταῦτα μᾶλλον εἰπόντων κακῶς, καὶ τὰ σεμνότατα καὶ ἀγιώτατα κακῶς ἐξορησασμένων, οἱ δὲ λόγοι, καὶ δικαίως ἂν ἀλγοῖεν, τῆς κάτω καὶ πατουμένης, ἀλλὰ μὴ τῆς ἄνω καὶ ἐλευθέρας ἐκγονα καλούμενοι, καὶ πολίτιδος τῶν οὐρανῶν, οὐ δεῖ τούτους τῶν εἰρημένων μάρτυρας λαμβάνειν χρῆ, ἀλλὰ τὴν διὰ πάντων ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ συστραφείσαν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ συναυξηθεῖσαν φήμην, ἣν οὐδὲ πάμπαν ἀπόλλυσθαι τῶν πάλαι τις εἴρηκεν ἐπὶ σοφίᾳ θαυματούμενων. Οὐ μὲν καίτοι τοσοῦτον κρατῶν ἐν λόγοις, καὶ τούτων οὐκ ἐφ' ἐνός τινος εἶδους, ἀλλὰ διὰ πάντων σχεδόν, ὃ καὶ τῷ σφόδρα τῶν καλῶν ἐρῶντι πρὸς φιλοτιμίαν ἤρκεσεν ἂν, τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς ἐν τούτοις παραναλίσκεν οὐκ ἔκρινε δεῖν· ἀλλὰ τὸ μὲν τῇ θύραθεν σοφίᾳ ταύτῃ προσέχειν, καὶ τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν ἐκ ταύτης θη-

ρᾶν πρὸς τὸ μηδενὸς ἐπ' ἀσφαλοῦς βεβηκέναι· τοῖς γὰρ ἀλλήλων τῶν ταύτῃ προϋχόντων λόγοις ἢ περὶ τῶν ὄντων γινώσις κλονεῖται καὶ ἀστατεῖ. Ἔτι καὶ τῶν μηδὲν ἐννοσμένων ὑψηλότερόν τε καὶ θεῖον εἶναι νομίσας· αὐτὸς δ' ὑπεραρθῆναι καὶ τούτων, καὶ διαβῆναι τὴν φύσιν, καὶ τῇ τῆς σοφίας ἐννοήσας συγγενέσθαι πηγῇ, ἵν' ἀμεταβλήτως ἔχῃ, καὶ ἀληθῶς ἐκεῖθεν τοὺς τῶν ὄντων εἰδέναι λόγους, πάντων ὡς μηδέων καταφρονήσας, τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν αἰρεῖται φιλοσοφίαν, οὐ δοκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄντως φιλόσοφος ἐθέλων εἶναι, καὶ τὸ τῆς ἀγισσύνης ἐπώνυμον Ὅρος καταλαβὼν, ὡς ἂν μὴ τὸν νοῦν μόνον τῶν σωματικῶν ἢ καὶ τῶν γηίνων ὑπερηκόως, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα μετεωρίσειε, πρόχειρον πρὸς Θεοῦ συνουσίαν παρασκευάσας, ὅλον ἐπέδωκεν ἑαυτὸν πρὸς κτήσιν τῆς ἀρετῆς.

Καὶ πρῶτα μὲν τῶν ἐπ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τῶν ἐν Ἀθῶ συγγενόμενος τῷ βελτίστῳ, ἵνα μὴδ' ἐν τούτῳ μηδὲν ἀφιλόσοφον, μὴδ' ἀγενὲς εἰργασμένος ᾗ, ἀλλὰ τῇ πρώτῃ καὶ καλλίστῃ φιλοσοφίᾳ τὴν κοσμικὴν ταύτην καὶ δούλην καθυποτάξῃ, τῷ τε μοναζόντων παρ' ἐκείνου καταλέγεται χορῶ, καὶ τῶν ὀργίων τὰ τελεώτατα ἐκδιδάσκεται. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν ἦν ἐκδεδημηκῶς, ἀξίας τῶν καμμάτων ἀποληψόμενος ἀμοιβάς, ὁ Γρηγόριος ἔτι τῆς φίλης ἐκ παιδὸς καὶ συντρόφου ταπεινώσεως ἀντεχόμενος, καὶ διὰ τοῦτο μήπω θαρβῶν ἑαυτῷ, καί τοι πολλῶν ἐτέρων διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν ἐν νεότητι πολιὰν καὶ τὴν ἐν πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς ἐμπειρίαν, δυνατὸς ὦν ἐξηγεῖσθαι, τῇ Ἀθανασίᾳ τοῦ μεγάλου Λαύρα φέρων ἐκδίδωσιν ἑαυτόν. Καὶ τοῦτο μὲν πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸς ὥσπερ ἄμιλλαν ἐνστησάμενος, τοῦτο δ' ὑπὸ τῆς καλῆς ἀπλησίας ἐν τοῖς πόνοις πάντας ὑπερβαλέσθαι φιλονεικήσας, οὕτω πάντας ἐξέπληξεν ἐν βραχεῖ, ὡς πάντα μὲν τάκεινου θαυμάζειν, μιμεῖσθαι δ' ἐθέλειν μὲν, ἀμήχανον δ' ἡ-

γεῖσθαι, τὸ μέγεθος συνορῶντας καὶ τὴν συντονίαν τῶν πραττομένων· οὐ γὰρ τοῖς μὲν, τῶν πρὸς τελειότητα φερόντων, ἐπιμελῶς, τοῖς δ' ἀνειμένως προσεῖχέ τε καὶ ῥαθύμως· οὐδὲ ποτὲ μὲν, ποτὲ δὲ μή· ἀλλ' αἰεὶ καὶ διὰ πάντων τῶν καλῶν αὐτῷ τὸν βίον ἀρμοσάμενος ἦν, ὥσπερ εἰκόνα τινὰ καὶ στήλην ἀγαθοῦ παντὸς εἰς κάλλος ἑαυτὸν ἀποξέσας.

Ἐπεὶ δ' ἱκανῶς εἶχεν αὐτῷ καὶ τῆς ἐν Λαύρα διατριβῆς, καὶ μὴ μόνον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτὰς τοῦ σώματος ἡγωνισμένος ἀρίστα ἦν, ἐπὶ τὴν φίλην ἔξεισιν ἡσυχίαν, ὥσπερ ὅπλοις τοῖς προτέροις καμάτοις καθωπλισμένος. Τὴν μὲν οὖν ἐκεῖ τῶν πόνων ὑπερβολὴν, καὶ ὡς ἀγώνισμα τοῦτο προϋθῆκεν ἑαυτῷ, ὅσον τοὺς ἄλλους πρότερον ἑαυτὸν ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνοις ὑπερβαλέσθαι, καὶ αὐτόθεν μὲν ἔξεστι συνορᾶν τὴν γὰρ ἡσυχίαν οἱ τὰ θεῖα σοφοὶ καὶ ταῦτα δεδιδαγμένοι, οἷονεὶ τέλους ἐπέχειν λόγον πρὸς τ' ἄλλα τῆς ἀρετῆς μέρη φασι, καὶ τούτου χάριν ἐπιπονώτερον ὅσω καὶ ὑψηλότερον ἔργον εἶναι, καὶ πολλῆς δεόμενον συντονίας καὶ τῆς σπουδῆς· μάλιστα δ' ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος, τῶν θείων χαρισμάτων φημί, ἃ μετὰ πολλῆς αὐτῷ παρεσχέθη τῆς δαφιλείας, ὡς καὶ ὀρώσι τοῖς πᾶσιν ἐκδηλα καθεστᾶναι, πάντων αὐτῷ προσόντων, ἃ Παῦλος ὁ τὰ θεῖα παθὼν τε καὶ διδαχθεὶς τοῦ Πνεύματος εἶπεν εἶναι καρποὺς, ἀγάπης, χαρᾶς, εἰρήνης, μακροθυμίας, ἐπιεικειᾶς τε καὶ χρηστότητος, καὶ τῶν ἀπηριθμημένων αὐτῷ δὴ πάντων. Τίς μὲν γὰρ αὐτοῦ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ τὸν πλησίον πλείω δείγματα ἐξήνεγκεν ἐν τῷ παρασχόντι παντί; Τίς δ' ἐν πᾶσιν ὥφθη χαίρων ὥσπερ ἐκεῖνος, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου παράγγελμα σαφῶς ἐπὶ τῶν ἔργων ἀποπληρῶν; Πάντοτε χαίρων, καὶ πειρασμοῖς καὶ θλίψεσιν εὐδοκῶν, ὡς ἐδειξεν ὁ μετὰ ταῦτα βίος πολλαῖς αὐτῷ δυσχερείαις καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἐξωθεν

ἀνιαιροῖς ἀνυσθεῖς, ἐν οἷς ἅπασιν οὐ τῇ ψυχῇ μόνον ἦν χαίρων, ἀλλὰ καὶ τῷ προσώπῳ τὴν ἔνδον ὑπεδείκνυ χαρὰν, σεμνῷ τινι μειδιάματι καὶ ἡθους εὐκοσμίας, ὁμοίως ἐν ἀνέσεσί τε καὶ τοῦναντίον τοῖς πᾶσι προσομιλῶν.

Ἀλλὰ μὴν τὴν γὰρ μακροθυμίαν καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ χρηστότητα, οὐκ ἔσθ' ὅστις οὐκ ἂν θαυμάσαι, οὐκ ἐπὶ καιροῦ τινος, οὐδ' ἐν οἷς ἡδέως εἶχεν, ἀλλ' αἰεὶ καὶ τοῖς δυσκόλως ἔχουσιν ὁμοίως φυλαττομένην, ὥσπερ ἐν τι τῶν φυσικῶν ἐκ τῆς περὶ ταῦτα μελέτης τῇ ψυχῇ καλῶς ἐκτακέντα. Δακρύων δὲ πηγὰς, αἷς οὐ καθ' ἐκάστην νύκτα κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, ἀλλ' αἰεὶ τὴν τῆς καρδίας ἀρδεύων ἀρουραν ἦν, καὶ καρποφόρον τῷ Θεῷ καὶ πόνα καὶ εὐσυχυν ἐργαζόμενος, τούτων δὲ τὸ πλῆθος σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἂν ἔχοι λέγειν, κρυπτῶς ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς τελωμένον ἐργαστηρίῳ· δηλὸς δ' ἦν κατὰ τὰς ἀενάους βλύζων πηγὰς, εἴ ποτέ τις αἰτία πρὸς τοῦτο φέρουσα τύχοι. Οὕτω δ' ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ προσαδολεσχήσας ἐπὶ μακρόν, καὶ ὕλικῆς ἀπάσης ἐννοίας ἀποστήσας τὸν νοῦν, καὶ τῷ ἀκραίφνεσάτῳ φωτὶ, καὶ ταῖς ἐκείθεν ἐλλάμψεσι συγγενόμενος, ὥσπερ ἄσαρκός τις διήγεν ἐπὶ τῆς γῆς, θαῦμα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἅπασιν ἐντιθείς οὐχ ἥττον ἢ τοὺς πόρρω καὶ μὴ ἰδόντας κατέπληττεν ἀκοῇ· καὶ ἵνα τὰν μέσῳ παραλείπω, τοιαῦτα ὄντα, οἷα πρὸς εὐφημίαν ἤρκεσαν ἂν ἐτέρῳ παρόντα μόνον, ἐπεὶ καλῶς ἦν πᾶσαν αἰσθῆσιν ἐκπαιδεύσας, καὶ οἰκητήριον Θεοῦ καὶ τῶν ἐκεῖθεν χαρισμάτων ἑαυτὸν κατασκευακῶς, τὸ τῆς ἱερωσύνης μέγα δέχεται χρῆμα· μύρον ἂν τις εἴποι διαυγεστάτῳ σκεύει καὶ καθαρωτάτῳ προσενεχθέν.

Ἐντεῦθεν αὐτὸν καὶ μείζους τῶν προτέρων κάματοι διαδέχονται, ἵνα μὴ τὸ δῶρον ἢ τετιμηκὼς μόνον, ἀλλὰ καὶ φαιδροτέραν ἀποδείξῃ τὴν ἐνοικοῦσαν τοῦ Πνεύματος λαμπρότητα· οὐ γὰρ ὥσπερ πρότερον ἑαυτὸν μόνον ρυθμίζων καὶ ὑποτάττων

τὴν σάρκα τῷ Πνεύματι, οὕτω δὴ καὶ μετὰ τὴν ἱερωσύνην ὤετο δεῖν· ἀλλ' ἐκεῖνο καλῶς ἐννοήσας, ὡς τοῦ καθ' ἡσυχίαν Θεῷ συνεῖναι, τὸ προσαγαγεῖν αὐτῷ θυσίαν ἀγίαν ζῶσαν, ψυχὰς καθαρὰς, καὶ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας ἀξίας, κρεῖττον καὶ ὑψηλότερον εἰς λόγον εὐδοκιμήσεως, ὃ καὶ Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κατέστησεν ἐναργές τοῦ φίλτρου τοῦ πρὸς αὐτόν, οἷονεῖ τι δείγμα καὶ μαρτύριον τὴν ἐπιστάσιαν τῶν οἰκείων ἐκζητήσας προβάτων. Ἐπεὶ καὶ κοινὴ ψῆφος αὐτὸν τοῦ τε τῶν ἐν Ἀθῶ πάντων ἐξηγουμένου καὶ τῶν δι' ἀρετὴν καὶ προστασίαν ἐπιφανῶν εἰς προστασίαν μοναζόντων ἐκάλει διακοσίων τὸν ἀριθμὸν, τῶν τε ψηφισαμένων τὴν ἀξίαν εὐλαβηθεῖς, καὶ τὸ προσήκουσαν εἶναι καὶ δικαίαν τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, ἅμα δ' ὅτι καὶ πολὺ τὸ κέρδος καὶ λαμπρὰ τὰ βραβεῖα παρὰ τῷ βραβευτῇ τῶν τοιούτων καὶ ἀγωνοθέτῃ κεῖται Χριστῷ, ἐκὼν εἶναι τὴν λειτουργίαν καὶ σὺν προθυμίᾳ γίνεται πολλῇ· καὶ τοι μὴδὲ πρότερον ἀπειράτος ὢν μὴδ' ἀμαθὴς τῶν τοιούτων, εἰ καὶ μὴ πλείονων ἀλλ' ἐλαττόνων ἤρξε τὴν πνευματικὴν ταύτην ἀρχὴν καὶ πρὸς Θεὸν φέρουσαν· εἰ γὰρ καὶ σχολάζων ἑαυτῷ διηνεκῶς ἦν, καὶ Θεῷ προσαδολεσχῶν, ἀλλ' εἰς δέκα τὸν ἀριθμὸν ὁμοψύχοις συνέζη, καὶ ὑπ' αὐτὸν ταττομένους εἶχε, καὶ τὰ πνευματικὰ ρυθμίζων, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἦν φέρουσαν τρίβον ὑποδεικνύς, οἷς καὶ κοινωνοῖς καὶ συνεργοῖς χρώμενος, καὶ ψυχῶν φροντιστήριον συνεστήσατο, τῷ πλήθει τῶν συνόντων προσῆκον. Ταῦτα μὲν δὴ πρότερον· τότε δ' εἰς προστασίαν πλειόνων, ὡς ὁ λόγος ἐφθη δηλώσας, ὑπὸ τῆς κοινῆς ψήφου, μᾶλλον δ' εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ κληθεῖς τοῦ Θεοῦ, τί μὲν οὐκ ἐφθέγγετο τῶν δεόντων; τί δὲ τῶν ὅσα χειραγωγεῖν οἶδε πρὸς τὴν ἀπλανῇ τρίβον τῆς σωτηρίας ἀπρακτον παρήκε καὶ πρὸς βραχὺ, ὃ τοὺς μὲν πρακτικοὺς ὑπερελάσας ἐν

λόγοις, τῶν δὲ βιβλίοις βιούτων ἐν τῷ πράττειν κεκρατηκώς; μᾶλλον δὲ τῆς μὲν πρακτικῆς ἐν ἔργοις νικήσας, τοὺς δ' ἐπὶ σοφίᾳ μέγα φρονούντας ἐν τῷ λέγειν παραδραμῶν, καὶ ἀμφοτέρους τὸ κατ' ἀμφω τελείως ἔχειν κατόπιν θέμενος, λόγοις ἦν ὑπαλείφων πρὸς ἀρετὴν, νοουθετῶν, παρακαλῶν, ὑποστηρίζων τοὺς καταπίπτοντας· ἔργοις ἑαυτὸν παράδειγμα προτιθεὶς, τοῖς πᾶσι πάντα γενόμενος, ἵνα μηδεὶς τῶν προκειμένων ἀθλῶν ὀλιγωρήσας, τῶν ἐπηγγελμένων ἀποτύχῃ στεφάνων τοῖς καλῶς ἀγωνισαμένοις. Τὴν δ' ἐπιείκειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐξ ἀγνοίας ἢ ῥαθυμίας τῆς εὐθείας παρατραπέντας, εἴτ' ἐξ ἐπαινουμένης ἐπιστροφῆς Θεῷ καὶ τοῖς ἐκείνου σπλάγχνοις ἐπιδραμόντας· τὸ δὲ σερὸν καὶ βεβηκὸς καὶ οἷον ἀπαραχώρητον πρὸς τοὺς ψυχῆς ἀπαιδευσίᾳ καὶ αὐθαδεῖᾳ τοῖς χείροσιν ἐπιμένοντας, ἵν' ἐκ δύο τῶν ἐναντίων ἐν σωτηρίας φάρμακον συγκεράσῃ· τὴν δὲ προστασίαν τῶν δεομένων· τὴν δ' ἄλλην ἅπασαν, ὅση τε πρὸς τὴν ἑνδον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς θύραθεν προσιόντας, πολυειδῆ κηδεμονίαν καὶ τὴν ἐκάστω γιγνομένην ἐπικουρίαν, ταῦτα δὲ τίς ἂν ἐπαινέσῃται κατ' ἀξίαν; Οὕτω διὰ πάντων ἀποστολικῶς ἦν τὸ ποιμνιον διεξάγων, ὧν οὐδὲ τῆς χάριτος καὶ τοῖς ἐν θαύμασιν ἐνεργείας ἄμοιρος ἦν, ἀ παρὰ τῶν τότε καλῶς ἐπὶ χλόην ποιμανθέντων τῆς εὐσεβείας εἰς ἔτι καὶ νῦν θρυλλεῖται, οὐδαμῶς ἀπολειπόμενα τῶν πώποτε θαυμασθέντων. Οὐ μὴν, καὶ τοὶ πολλὰς οὕτω καὶ μεγάλας πρὸς εὐδοκίμησιν ἀφορμὰς ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐσχρικώς, καὶ τῆς τῶν λογικῶν ποιμνίων ἐπιμελείας ἐπὶ μακρὸν ἡδυνήθη χρόνον ἐγκαρτερῆσαι, καὶ τὴν διάζευξιν τῆς θρεψαμένης, καὶ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας εἰς τέλειον μέτρον προαγαγούσης ἡσυχίας πράως ὑπενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπὶ νοῦν αἰετῶν, καὶ τῷ ταύτης ἔρωτι τετρωμένος. Καὶ τοὶ τίς οὕτως ὥσπερ ἐκεῖνος νοῦν ἀκίνητον ἔχειν

καὶ Θεῷ προσηλωμένον ἐν μέσοις πλήθεσι στρεφόμενος ἡδυνήθη; Ταχέως τὰ δεσμὰ διαρρήξας, καὶ τὸ κατέχον ἐκ μέσου θέμενος πᾶν, ταῖς ἐκείνης αὐθις πτέρυξιν ὑπέθηκεν ἑαυτὸν, Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σε σκεπάσεις με, τὸ τοῦ Δαβὶδ ὑποψάλλων· καὶ τῇ Ἀθανασίου τοῦ θεοῦ Λαύρα προσεχώρησεν αὐθις, ὅσον οἶόν τε ἦν τῶν ἀνθρώπων ἀναχωρῶν, καὶ ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ συγγινόμενος· οὐ γὰρ ὥσπερ πρότερον, ἔνδον τοῦ περιβόλου τὴν οἴκησιν ἔχειν ὑπέμεινε σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἐξω τειχῶν τὸν τῶν πολλῶν ἐκκλίνων θόρυβον ἦν. Τὸ μὲν δὴ μέχρι τούτων ἐκείνῳ τε ὁ τοῦ βίου διάυλος ῥᾶον ἐχώρει καὶ κατὰ ῥοῦν, καὶ ἡμῖν ὁμαλῶς ὁ λόγος, ὀλίγα ἢ οὐδὲν δυσχεραίνων· τὸ δὲ ἐντεθῆεν τί τις ἂν χρήσαιτο; ἢ ποτέραν ἀκινδύνως ἔλοιτο τῶν ὀδῶν; πάντα μὲν γὰρ τάκτιν καταλέγειν σὺν ἀκριθείᾳ καὶ λόγοις καὶ πράξεις καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνάς τε καὶ κινδύνους, μόνης ἦν τῆς ἐκείνου γλώττης καὶ διανοίας τοῖς οὕτω μεγάλοις ἔργοις πρὸς διήγησιν ἐξαρκούσης. Τούτων δ' αὐθις ἐκλεξαμένους ὀλίγα, τῶν λοιπῶν καταψηφίσασθαι σιωπῇ, πρὸς τῷ ῥαθυμίας ἐγκλήματι σφᾶς ὑπάγειν, ἔτι καὶ τὰς φιλοθέους ζημιώσομεν ἀκοὰς, μεγάλων οὕτω καὶ θαυμασίων διηγημάτων ἀποστεροῦντες· μέσην τοιγαροῦν χωροῦντες ἡμεῖς, ἵνα μήτε τοῦ δέοντος ἀποπίπτωμεν, τοῦ ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειροῦντες, μήτε ῥαθυμίαν κατακριθῶμεν, τὰ καιριώτατα καταλειπόντες, οὕτω ποιησόμεθα τὸν λόγον, ἐκεῖνον ἐπίκουρον προσησάμενοι καὶ τὴν ἐκείνου πρὸς Θεὸν παρρησίαν· ἵν' ὥσπερ ἐν τοῖς ἔργοις ἐκεῖνος, μεῖζον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, καὶ εἰπὼν καὶ πράξας ὤφθη καὶ καρτερήσας, οὕτω δὴ καὶ τὸν ἡμέτερον πρὸς τὸ δέον εὐθύνοι λόγον, καὶ μὴ παντάπασιν ἐφ' ἡ τοῦ προσήκοντος ἀμαρτάνειν.

Εἶχε μὲν οὖν ἐκεῖνον, ὥσπερ ἔφημεν, ἡ Ἀθανά-

σίου τοῦ μεγάλου Λαύρα πάσης ὑλικῆς προσπα-
θείας κεχωρισμένον, καὶ καθ' ἡσυχίαν τὸ μέλι τῆς
ἀρετῆς φιλοπονώτερον ἐργαζόμενον. Ἔδει δὲ πρὸς
δοκιμασίαν ἡμῖν Ἄδερ ἐπενεχθῆναι τὸν ἀλιτῆριον,
οὐ γῆν ἀγαθὴν θεωῦντα καὶ ἀποκείροντα, οὐδὲ πό-
λεις οἰκωμένας εὖ ἀναστατοῦντα καὶ κατασκάπτον-
τα, ἀλλὰ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν πολιορκοῦντα, καὶ
μηχανήμασι καὶ τάφοις καὶ πᾶσι τρόποις πειρώμε-
νον καταβάλλειν. Εἰδόσι, λέγω, τὸ ἐκ Καλαυρίας
κακὸν, τυφῶνά τις ἂν ἢ κεραυνὸν, τὸ προστυχόν
ἅπαν ἐμπιπρῶντα καὶ διαφθείροντα, ἢ καταιγίδα
πάντα φύρουσαν καὶ συγχέουσαν, ἢ, οὐκ οἶδ' ὅτι ἂν
τις εἰπὼν, ἀξίαν προσαρμόσαι προσηγορίαν τοῦτο
δὴ τὸ κακὸν ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορᾷ τῇ καθ' ἡμᾶς οἰ-
κουμένην παρεισφθαρέν, καὶ τῆς οἰκείας μοχθηρίας
ἀρχὴν τινα μικρὰν καὶ φαύλην πεποιημένον, ἐπὶ
τοσοῦτον ἦρε τὴν φλόγα τῆς ἀσεβείας, καὶ οὕτω
λαμπρὸν καὶ περιφανῆ τὸν πόλεμον ἐνεστήσατο, ὥς
μὴ τὰ ἡμέτερα συγχέαι μόνον καὶ πολλῆς ἀηδίας
ἐμπλῆσαι καὶ ταραχῆς, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ὑπερο-
ρίας τὴν κακίαν προνεγεῖν καὶ νήσους μὲν ὅλας
τῷ πυρὶ τῆς ἀσεβείας διαφθεῖραι καὶ κατατρέψα-
σθαι, ἐώοις δὲ καὶ ἐσπερίοις κλίμασιν ἐκταθῆναι,
καὶ μηδὲν τῆς οἰκουμένης μέρος σχεδὸν ἀπείρατον
τῆς οἰκείας λύμης καταλιπεῖν. Ὅθεν δὲ ἡ ἀρχή; καὶ
σκοπεῖτε ὥς φαύλη καὶ τῆς ἐκείνου μικρολόγου καὶ
χαμερποῦς ἀξία τῆς διανοίας.

ᾠήθη μηδὲν ἐκεῖνος τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καὶ
τῶν συλλογισμῶν τῆς ἀνάγκης, καὶ τῆς ἐκ τούτων
οἰονεῖ θηρευομένης ἀληθείας μεῖζον εἶναι καὶ ὑ-
ψηλότερον, μὴδ' ὧς τις ἂν μᾶλλον ἐν περινοίᾳ γέ-
νοιτο, τοὺς τῶν ὄντων εἰδέναι λόγους. Τὸ δ' ἐτι
τούτων ἀνοητότερον, καὶ μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀτο-
πίας ἐκλελοιπὸς, μὴδ' αὐτῷ Θεῷ δύνασθαι τινα συγ-
γενέσθαι, εἰ μὴ ταύτην ἔλθοι πρότερον τὴν ὁδόν,
καὶ Πυθαγόρα καὶ Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτῳ συγ-

γενόμενος, καὶ φύσεως ἀνάγκας ἐκείθεν καὶ γε-
νέσεως τῶν ὄντων, καὶ φθορᾶς ἀκολουθίαν μεμα-
θηκώς, οὕτως ἐπὶ τὴν κατάληψιν ἔλθοι τῆς ἀλη-
θείας. Εἰ γὰρ ἀλήθεια μὲν, ἐφασκεν, ὁ Θεὸς καὶ ἐς
καὶ ὀνομάζεται, τὸ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖν τὸν
Θεὸν ἐστὶν ἀγνοεῖν, πᾶς δ' ὁ μὴ τὴν ἔξω σοφίαν
πεπαιδευμένος, ἀ περὶ κινήσεως τῶν οὐρανίων σω-
μάτων ἢ φύσεως τοῖς σοφοῖς ἐξεύρηται τῶν Ἑλ-
λῶν ἡγνοηκώς, τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖ, οὐδὲν ἄλλο
λείπεται, ἢ τὸν μὴ ταῦτα πεπαιδευμένον, τὸν Θεὸν
ἀγνοεῖν. ἄγνοιαν δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ σκότος εἶναι
ψυχῆς· ὥσπερ καὶ τοῦναντίον φωτισμὸν ψυχῆς τὸ
πάντα τὰ τοιαῦτα εἰδέναι. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχειν
ἀνάγκη τὸν τρόπον, μηδένα δύνασθαι πεφωτισμέ-
νον εἶναι, εἰ μὴ ὅς εἴη τὴν σοφίαν ταύτην ἐξησκη-
μένος, τὴν θύραθεν δηλαδὴ· ἢ δὲ τοιαύτη ἄνοια,
ἢ τάληθέστερον εἰπεῖν μᾶλλον παραπληξία, οὐκ ἐ-
κείνῳ μόνον ἦν τότε πρεσβευομένη, ἀλλὰ καὶ τῷ
Λατίνῳ γένει παντὶ σχεδὸν οὕτως ἐκ μακροῦ τοῦ
χρόνου μέχρι νῦν ἐνετάκη, ὥς καὶ τοῖς παρ' αὐτοῖς
τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι καὶ τὸν μονήρη βίον ἀνηρη-
μένοις μηδὲν περισπούδαστον εἶναι, μὴδ' ὁ δοκεῖ
μᾶλλον ἄγειν εἰς τελειότητα, ἢ τῇ μωρίᾳ ταύτῃ
προσέχειν καὶ περὶ ταῦτα κρατίστους εἶναι. Καὶ
ἰδοὺς ἂν τι γελοῖον, ἢ μᾶλλον θρήνων ἀξίον ἐκεί-
νοις συμβαῖνον· μεираκίοις ἐν παιδευτηρίοις ἐν ἡ-
λικίᾳ συνόντας εἰ τύχοι πρεσβυτικῇ, καὶ τὴν ἔξω
σοφίαν παιδευομένους, καὶ τῷ σεμνῷ τῆς πολιτείας
τῷ ὄντι μὲν ἐνυβρίζοντας, αὐτοὺς δ' ὑπ' ἀνοίας
μᾶλλον σεμνυνομένους, καὶ νομίζοντάς τι προὔρ-
γου ποιεῖν, τῶν ὄντως καλῶν καὶ οἰκειούντων
Θεῷ, καὶ τὴν ψυχὴν δυναμένων φωτίζειν καταμε-
λοῦντας.

Ἐκεῖνος μὲν οὖν περὶ τῶν μεγάλων οὕτω μικρο-
λόγως διενεσείτο, παρ' ἡμῖν δ' ἀκούων εἶναι τῶν ἐν
ἡσυχίᾳ ζώντων τοὺς πλείστους, οἱ λόγου μὲν καὶ

τῆς ἔξω σοφίας παντάπασιν ὄντες ἀγευστοι, παθῶν δὲ κρατοῦντες, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἀκριβῶς μετιόντες, καὶ τῷ Θεῷ συνημμένοι νοῦ καθαρότητητι καὶ τῷ πάσης ὕλικῆς προσπαθείας ἀφιστακέναι, φωτίζονται τε τὸν νοῦν τῇ τοῦ πρώτου καὶ ἀκραιφνεστάτου φωτὸς ἐλλάμψει, καὶ τοὺς τῶν ὄντων ἐκδιδάσκονται λόγους, καὶ σοφοὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα γίνονται, ἡλγει σφοδρῶς, τὴν δόξαν τῆς τοῦ παντός αὐτῷ τιμωμένης σοφίας διαπίπτουσιν συνορῶν, καὶ ἡρεμεῖν οὐκ εἶχε τῷ φθόνῳ νενικημένος, καὶ διαβάλλειν ἐπειρᾶτο σθένει παντὶ οὐ τοὺς ἐν ἡσυχίᾳ μόνον βιοῦντας, ἀλλὰ καὶ ἡσυχίαν αὐτὴν πλάνην εἶναι τῶν μετιόντων πρὸς ἀπάτην συσκευασμένην τῶν ἀκουόντων διατεινόμενος· μηδὲ γὰρ ἐξεῖναι φωτισθῆναι τὸν νοῦν, ἀγνοίας αὐτὸν τοσαύτης περιεχυμένης· δεῖν γὰρ εἶναι μηδὲν ἀγνοεῖν τῶν τοῖς πρότερον σοφοῖς πᾶσιν ἐξευρημένων, καὶ πάντα ὅτιοῦν ἐκείνοις φοιτᾶν, οἳ τῶν βελτιόνων δύνανται τι διδάξαι, καὶ Ἕλληνες ὦσι, καὶ Σκύθαι, καὶ βάρβαροι, εἰ μέλλοι τὸν νοῦν ἔχειν πεφωτισμένον, καὶ τῶν θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν γνῶσιν ἔχοντα. Ταῦτα οὐ μόνον τοῖς αὐτῷ φοιτῶσι διελέγετο μεираκίοις, ἀλλὰ καὶ λογογραφῶν ἦν, καὶ οἶον ἐπιδεικνύμενος καὶ τὸ ἐκείνῳ μέρος ἐπανορθούμενος τῶν ἡσυχάζοντων τὴν πλάνην, καὶ πάσῃ πειρώμενος μηχανῇ, τῆς μὲν ἡσυχίας ἀφίστασθαι πείθειν πάντας, τοῖς σοφοῖς δὲ τῶν Ἑλλήνων τὸν νοῦν προσέχειν, καὶ δι' ἐκείνων τῆς ἀγνοίας καθαίρειν αὐτὸν πειρᾶσθαι.

Ἐκείνῳ μὲν οὖν οὐκ ἐν παρέργῳ κατὰ τῆς ἡσυχίας τὰ τοιαῦτα ἐσκαίωρετο· οὐ μὲν οὐδ' οἳ ταύτη συντεθραμμένοι, καὶ μόνῃν παθῶν ἀπαλλαγὴν εἶναι καὶ πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν καὶ ἀνάβασιν τῇ πείρᾳ καλῶς εἰδότες, ἀμύνειν ἡμέλουν πολεμουμένη· ἀλλὰ σπουδῆς μὲν καὶ προθυμίας οὐδὲν ἐλλειπόντες, Γρηγόριον δὲ παρ' ἑαυτοῖς τὸν μέγαν μὴ κεκτημένοι· ἐν

Θεσσαλονίκη γὰρ ὁ πόλεμος ἐλάμβανε τὴν ἀρχὴν ἐκείνου τῇ Λαύρᾳ καθὼς ὁ λόγος ἐφθῇ δηλώσας ἐπιδημοῦτος. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκείνον ὁρᾶν οὐκ εἶχον, ὃν μόνον ἤδεσαν ἀξιοχρεῶν καὶ λόγου δυνάμει καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι πρὸς τὸν οὕτω ποικίλον ἀντικαθίστασθαι δυνάμενον πόλεμον καὶ βαρύν, γράμμασι πρεσβεύονται πρὸς αὐτόν, τοῦτο μὲν ὅσα Βαρλαάμ κατὰ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας καὶ τῶν ταύτη προσεχόντων εἶπε καὶ συνεγράψαντο σαφῶς δηλοῦντες, τοῦτο δὲ καὶ δεόμενοι, πρὸς ἀμυναν ἀναστῆναι καὶ μὴ παριδεῖν τὸ νῦν μὲν εἶναι τὴν ἡσυχίαν ὑβρίζομένην, μετ' ὀλίγῳ δὲ καὶ τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ παροφθείη, λυμανούμενον τὸ κακὸν Τί οὖν ἐκεῖνος; τῇ μὲν ἐνοικούσῃ τοῦ Πνεύματος χάριτι τὰ μέλλοντα προορώμενος, τὴν ἐσομένην προεῖπε βλάβην, ὡς πολλή τις ἔσται καὶ χαλεπὴ, καὶ ὡς καλῶς κυβερνωμένη τοῦ Πνεύματος αὖρα, καὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἤδη βαθεῖαν εἰρήνην ἀγοῦσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, σάλος οὐ μικρὸς καὶ χαλεπὸς ἐπεγερθήσεται κλύδων, καὶ τὴν πάλαι τῶν ἁγίων πρόβῃσιν εἰς ἐκβασιν ἤκειν ἤδη, οἳ πρὸς τοῖς ἐσχάτοις ἔφασαν χρόνοις αἵρεσιν χαλεπὴν ἐπείσχωμάσειν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Διχῇ δὲ τῆς γνώμης διαιρουμένης, καὶ θορύβων μὲν ἀπηλλάχθαι, καὶ ἀπραγμοσύνην συζῆν, καὶ ψυχῆς ἡρεμίας καὶ γαληνότητι τοῦ παντός τιμωμένῳ, τὸ δὲ τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχεῖν, καὶ τὴν ἤδη φερόμενην αἵρεσιν ἀνατέλλειν, καὶ λυσιτελεῖς ἡγουμένῳ σφόδρα καὶ ἀναγκαῖον, τοῦ ἰδίου τὸ κοινὸν προτιμᾶ, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον τὸν Ἄθω καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀπολιπὼν, εὐθὺ Θεσσαλονίκης χωρεῖ. Ποθοῦσι δὲ τοῖς φίλοις ὀφθῆις, πάνθ' ὅσα πράξαι τε καὶ φθέγγαιτο κατ' αὐτῶν τε καὶ τῆς ἡσυχίας, ὁ πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον ἀνηρημένος σαφῶς ἐκμαθὼν, ἐκείνου μὲν κατεγίνωσκεν ἀβελτηρίαν καὶ πολλὴν αὐθάδειαν τρόπων καὶ ἀκρισίαν λογισμῶν;

εἰ δὲ καθάπαξ ἦν ἀμαθής, τοῖς σφόδρα περὶ ταῦτα ἡσυχολημένοις καὶ διὰ βίου παντός ἐξησκηκόσιν ἐνόμισεν ἀμφισβητεῖν δεῖν· καὶ μὴ μόνον εἰς λόγους ἤκειν, καὶ βλέμμασι σοφιστικοῖς, τῶν ἐκ τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν ἀνωθεν παραδεδομένων ἀφίστασθαι πειρᾶσθαι πείθειν, ἀλλ' εἰ μὴ πείθονται καὶ συκοφαντίαις πολλαῖς καὶ λοιδορίαις καὶ ὕβρεσιν ὑποβάλλειν· οὐ μὲν, καὶ πρὸς τὸ πολεμεῖν ἐκείνῳ πρόθυμος ἦν, ὅτι δέει τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ γαλήνης ἐννοῶν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀγαλλιᾶσεως ἀποστάς, ἀντιλογίαις προσέχειν, καὶ πολλῆς ἐμπίπλασθαι τῆς ἀηδίας καὶ ταραχῆς. Διὸ καὶ πάντα τρόπον ἐπειρᾶτο τὴν κινυμένην ἔριν κατακοιμίζειν καὶ πείθειν τὸν τῇ φλογὶ ταύτῃ τὴν αἰτίαν παρεσχηκότα, τὸν μὲν κεκινημένον πόλεμον κατατίθεσθαι, καὶ τῶν κατὰ τῆς ἡσυχίας ἀποσχέσθαι βλασφημιῶν, καὶ τοῖς πολεμηθεῖσιν ἀδίκως σπείσασθαι, σοφία δὲ τῇ ἔξω προσέχειν ἧς τὰ πρῶτα φέρεται, καὶ ταύτῃ πειρᾶσθαι τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ἢ καὶ τῶν σοφωτέρων εὐφημίαν καρποῦσθαι, καὶ μὴ πρὸς οὐδὲν αὐτῷ χρησίμον ἀποδύεσθαι τὸν ἀγῶνα. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἔδει χαλεπὸν ἡμῖν τὸ κλυδώνιον ἐγερθῆναι, καὶ θεραπευόμενος ὀλιγώρει, καὶ πρὸς εἰρήνην παρακαλούμενος οὐχ ὑπήκουεν· ὅθεν καὶ Γρηγόριος ἐχρηστο τοῖς λόγοις, καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Πνεύματος ἀντετίθει τῇ καταργουμένῃ κατὰ Παῦλον σοφίᾳ, καὶ τὰς ἐκ τῶν συλλογισμῶν ἀνάγκας, καὶ τὰ σοφίσματα διέλυεν εὐχερῶς· τῶν ἀγαθῶν μὲν εἶναι τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν δὴ ταύτην ἀποδεικνύς, ἀλλ' οὐχ ὥστε καὶ Θεῷ δύνασθαι οἰκιοῦν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ φουσῶσαν, καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, εἴ τις αὐτῇ μὴ κατὰ λόγον χρῶτο μηδ' ὥς προσήκον, ἀλλ' αὐτῇ προσέχοι διηνεκῶς ματαίᾳ καὶ ἀνοήτῳ σχολῇ τὸν βίον καταναλίσκων, καὶ μηδὲν εἰς τὴν ἐκεῖθεν μακαριότητα συντελούσῃ, ἔνθα μὴ σοφία λόγων καὶ δύναμις πλέον ἔχει τῆς ἀμαθίας,

ἀλλ' ἡ τῶν σωτηρίων ἐντολῶν τήρησις τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ κατ' αὐτὰς ἐργασία καὶ ψυχῆς ἐκ τῶν αἰσχίστων παθῶν κάθαρσις καὶ συντήρησις, καὶ πρὸς Θεὸν καθ' ὅσον ἔξεστι νεῦσις τε καὶ οἰκείωσις τῆς ἀλήκτου μακαριότητος καὶ τῆς αἰωνιζούσης εὐδαιμονίας γίνεται πρόξενος. Τοῖς γε μὴν τὸν μονήρῃ βίον ἀνηρημένοις καὶ μέτρα τίθησι καὶ ὁρους τινὰς ἐφ' ὅσον δεῖ, καὶ ὅτε τῇ παιδείᾳ ταύτῃ προσέχειν, μᾶλλον δ' εἰ πρὶν εἰς τοῦτο σχήματος ἤκειν, ταύτης ὅποσόν ἐτυχον μετασχόντες, ὅπως μὴ δέον τοῖς ματαίοις τούτοις τὴν διάνοιαν ἀσχολεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλης πάσης ὕλικῆς προσπαθείας, οὕτω δὴ καὶ ταύτης χρησίμον ὑπερηκότας τὸν νοῦν, Θεῷ προσέχειν διηνεκῶς τὸ τῆς ψυχῆς ἀποκαθαίροντας ὄμμα, καὶ δεκτικὸν ποιοῦντας τῶν θείων ἀπαυγασμάτων· καὶ ὥσπερ ἐκ ταπεινωτέρων, τῶν τῆς πράξεως δηλαδὴ, μεταβαίνοντας ἀγῶνων καὶ παλαισμάτων ἐπὶ τὴν θεωρίαν χωρεῖν, καθ' ἣν προκόποντας οὐ τὰς αἰσθήσεις μόνον ἀπράκτους μένειν συμβαίνειν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν αὐτόν, πᾶσαν νόησιν καὶ κίνησιν ἀποτίθεσθαι, καὶ ἄγεσθαι ἢ ἂν τῷ ἄγοντι δοκεῖοι, ἐλλάμψεων τε καὶ φωτισμῶν ἐκεῖθεν ἀναπίμπλασθαι θείων, καὶ λόγους κτίσεως ἐκδιδάσκεισθαι, καὶ μυστηρίων ἀρρήτων γενομένους μετόχους, εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανερχέσθαι κάλλος, καὶ πάντα γίνεσθαι μετουσία, ὅσα φύσει πέφυκεν εἶναι Θεός. Ταῦτα δὲ πᾶσι κοινὰ προκείμενα ἀγωνίσματα καὶ βραβεῖα οὐ τοῖς λόγου μόνον καὶ τῆς ἔξω σοφίας μετεσχηκόσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς καθάπαξ τούτων ἀπείρως ἔχουσιν, οὐδὲν παραβλαπτομένοις πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων· ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ θαυμαστόν εἰπεῖν, ῥᾶον πρὸς τελειότητα τῆς πνευματικῆς ἡλικίας ἀφικνήμενοις, ἅτε δὴ πρὸς τὸ ἄτυφον καὶ ταπεινὸν εὖ μάλα διαχειμένοις, ἐπειδὴ καὶ τοῖς τοιούτοις ἐαυτὸν ὡς τὰ πολλὰ φιλεῖ ἐμφανίζειν. τὴς γὰρ ὑπερ-

φάνης ὁ θεὸς ἔφη Δαβὶδ, ἕως σφόδρα παρανομεῖν· ἐξ ὧν συμπεραίνεται, μὴ τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου τὴν καταργουμένην φωτίζειν δύνασθαι τὴν κεκτημένην ψυχὴν, μηδ' οἰκισθῆναι Θεῷ, ἀλλὰ τὴν διὰ τῶν ἔργων ὄντι φιλοσοφίαν, ἣ καὶ καθαίρειν δύναται· ἂν καὶ φωτίζειν, καὶ φίλους Θεῷ καὶ ἀσωμάτων παραπλησίους τοὺς αὐτῇ προσέχοντας ἀπεργάζεσθαι. Ὑπὲρ μὲν τοι τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας οὕτω σαφὴ καὶ καθαρὸν πεποιήται τὸν λόγον, καὶ οὕτως ἐπὶ πᾶν ἀκριθείας ἤκοντα καὶ ἐμπειρίας τῆς κατ' αὐτὴν, ὥς μηδένα μηδαμῶς τῶν πρότερον θεοφόρων ἀνδρῶν ἐπὶ ταύτην ἑαυτὸς καθέντων τὴν πραγματείαν, οὕτω κατάλληλον θέσθαι καὶ πᾶσιν ἐφαρμόζουσαν τὴν διδασκαλίαν, καὶ τελείοις καὶ ἀτελέσι καὶ μέσοις, καὶ μηδὲν ἐλλειπομέναι τῶν ἐκάστω προσφυῶν τε καὶ οἰκείων θεωρημάτων.

Οἱ μὲν οὖν ὑπὲρ ἡσυχίας τοῦ μεγάλου Γρηγορίου λόγοι, λοιδορουμένης καὶ τὰ ἔσχατα πασχούσης ἀδίκως, οὕτω λαμπροὶ καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἐκτὸς σοφίας οὐδεμίαν λελοιπότες ὑπερβολὴν· ὑπὲρ ὧν οὐδὲ βουλομένοις μὴ ὅτι γ' ἐπαινέσαι πρὸς ἀξίαν ἡμῖν ἐξέσται, ἀλλ' οὐδ' ἀπλῶς ὑπογράψαι τῷ λόγῳ καὶ τὴν συντονίαν καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ βᾶθος τῶν νοημάτων, ὧν εἴ τις τὴν ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς ὑπερβολὴν ἐθέλοι καταμαθεῖν οὐχ ἐτέρωθεν ποθεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τοῦ ποθουμένου τυχεῖν ἐξέσται. Λόγοις μὲν οὕτω τῇ εὐσεβείᾳ πολεμουμένην σὺν πολλῇ παρέστη τῇ προθυμίᾳ τε καὶ σπουδῇ· ἐπεὶ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ζήτησεν, οἷον ἐν τῇ ψυχῇ φέρων ἦν, καὶ ἔργοις ἔδει φανερόν καθιστᾶν, καὶ μηδ' ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῶν πολλὰ καμόντων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀπολειφθῆναι, τί γίνεται; Τὸ πρὸς οὕτω γενναῖον ἀνταγωνιστὴν πολεμεῖν ὁ Βαρλαάμ ἀπογνούς· ἤδη γὰρ ἐκ πρώτης ἀφειτηρίας κατάκρας ἦν νενικημένος καὶ ἡσχημένος· ἐπὶ τὴν μεγάλην πόλιν χωρεῖ οὐ κράτει λόγων θαρρῶν τοσοῦτον,

ὅσον ὤετο διαβολαῖς καὶ συκοφαντίαις τοῦ μεγάλου περιέσεσθαι Γρηγορίου, ἀλλ' ὥσθ' ὅτι καὶ τῶν ἐλληνικῆς ἐνταυθοῖ μετεσχηκότων παιδείας ὄντων πολλῶν, καὶ διὰ τοῦτ' ἐκείνους σφόδρως περιεχομένων, ἐφ' οὕτω σαθοῖς ἐρείσμασι τὸ πρὸς ἐκείνον δυσμενὲς ὑπερείσας· ἤδη γὰρ πρὸς ἐκείνον πᾶς ὁ πόλεμος ἐξεβρόντη· τῶν προτέρων εἶχετο πάλιν πλάνην αὐτοῦ καταβοῶν, καὶ τὴν ἡσυχίαν ὡς τῆς πλάνης αὐτῷ ταύτης καταμεμφόμενος· διθείαν τε καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων παρατροπὴν ἐγκαλῶν, καὶ πάντα ὄντινον αὐτῷ πειρώμενος ἐπεγείρειν, καὶ ψῆφον ἐκείνου μηχανώμενος, ὥς ὀρθῶς μὴ φρονούντος ἐρήμην κατενεχθῆναι. Ὁ καὶ συνέθετο ταῖς ἀπάταις ἐκείνους καὶ τοῖς σοφιστικοῖς κλέμμασι καὶ περινοίαις πάντων, πλὴν ὀλίγων ὑπενεχθέντων, οὕτω σοφῶς τοῦ Θεοῦ τὰ κατὰ τὸν μέγαν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴν συγχωροῦντος, ἵνα καὶ μάλλον ἀνακηρυχθῇ καὶ λαμπρότερος ἐπὶ τῶν ἔργων δειχθῇ, ὥς μόνος οὕτω φλόγα τῆς ἀσεβείας πρὸς ὕψος ἀέριον ἐξαρθείσαν δυνηθεὶς κατασβέσαι, εἰ μὴ ταχέως ἐκείνος ἐπιφανεῖς, ἅπαντα ἀνέτρεψε καὶ διέλυσεν. Ὡς γὰρ ἐπὶ δίκην ἐδόκει καλεῖν ἐκείνον, τῶν μήπω συνθεμένων τῇ δυσσεβείᾳ τοῖς πράγμασι ὀρθῶς διαιτῶντων, καὶ δεῖν οἰομένων καταψηφίζεσθαι μηδενὸς πρὶν καιρὸν εἰς ἀπολογίαν λαβεῖν, καὶ τῷ ἐγκαλοῦντι κατὰ πρόσωπον ἀντιστῆναι, ἐκείνος μὲν ἀναβαλλόμενος οὐδὲν ὀξέως παρῆν· πάντα δ' ὑπεχώρει τὰ χαλεπὰ, ῥᾶον ἢ ἡ τοῦ φωτός παρουσία τὸ σκότος διαλυόμενα, καὶ ἡ ἀλήθεια τὴν προσήκουσαν ἐλάμβανε παρρησίαν, καὶ τὸ ψεῦδος κατησχύνετο δραπετεῦον· οὐ γὰρ ἦν οὐδεὶς, δὲ τῆς ἐκείνου γλώττης τῆς θεολόγου καὶ τῆς ὑψηλῆς διανοίας καὶ οὐρανίας πείραν λαμβάνων, οὐκ εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀποστολικὴν καὶ πατρικὴν ἐνήγετο πίστιν, καὶ σαφὴ τὴν συμφωνίαν τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεγομένοις, πρὸς τοὺς θεοφόρους θεολόγους καὶ τῶν πεισθῶν τῆς Ἐκ-

κλησίας, διδασκάλους συνεμαρτύρει· εὐθὺς μὲν οὖν καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἦκειν τὸν πολέμιον τρεψάμενος ἦν, πάντων αὐτῶν δυσσεβείαν κατεγνώχων πολ-
λήν, καὶ δεῖν οἰσμένων μετὰ τῆς βλασφημίας γλώτ-
της ποιεῖν ἐκ μέσου, καὶ μὴ πρόφασιν ἀπωλείας
καταλείπειν τοῖς ἀπλουστέροις.

Ἐπεὶ δὲ καὶ λαμπρῶς ἐπὶ θεάτρου τὸν ἀθλητὴν
ἀνακηρυχθῆναι προσήκον ἦν, καὶ τὴν δυσσεβείαν
μᾶλλον αἰσχυρῆσθαι θριαμβευθεῖσαν, καὶ τοῦτο γί-
νεται μεθ' ὅσης ἂν τις εἰποι τῆς παρρησίας καὶ
τῆς λαμπρότητος· τοῦ γὰρ πολλοῖς τροπαίοις τὴν
ἐσπέραν διαλαβόντος, ἄρτι τῆς στρατείας ἐπανή-
κοντος βασιλέως, ἡ σύνοδος, αὐτοῦ παρόντος καὶ
τοῖς πράγμασι ἀξίως αὐτοῦ διαιτῶντος, συνεκρο-
τεῖτο· οὐ τῶν λογάδων μόνον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ
τοῦ τὴν ἱεράν ἀρχὴν τότε πεπιστευμένου, καὶ ὅσοι
τῶν ἐν τέλει καὶ ἄλλως ἐπιφανῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς
πόλεως σχεδὸν ἀπάσης σπουδῇ συνδεδραμηκότων,
ζημίαν οὐ μικράν ἐκάστου λογιζομένου πανηγύρε-
ως τοιαύτης ἀπολειφθῆναι. Τὴν μὲν οὖν Γρηγορί-
ου τοῦ μεγάλου τότε σπουδὴν, καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν
τέχνην, ἢ τὴν πνευματικὴν μᾶλλον σοφίαν καὶ τὴν
ἐξ ὕψους δύναμιν ἦν ἐνεδέδυτο, καὶ ἡ τῶν ἐναντίων
ἀπειτέφρου τοὺς λόγους, οὐ ῥάδιον οὐδ' εὐχερὲς ἔ-
μοι γοῦν διελθεῖν· ἐκεῖνο δὲ μόνον ἀναγκαῖον εἰπεῖν,
ὅτι πάντας κατέπληξε καὶ φίλους καὶ πολεμίους·
τὸς μὲν οἷς ἤγχεεν, ἐπισομίζων στερραῖς ἀνάγκαις,
τοὺς φίλους δὲ, καὶ τῶν πώποτε θαυμασθέντων
ἐπὶ σοφίᾳ πολλῷ τῷ μέσῳ δόξας κεκρατηκένας.

Ὁ μὲν οὖν περὶ εὐσεβείας ἀγὼν αὐτῷ τοιοῦτον
εἰλήφει πέρας, λαμπρὸν οὕτως ἀπὸ τῶν πολεμίων
τρόποιον ἀναστήσαντι, καὶ τὸν πρὶν διώκτην καὶ
ὕβριστὴν συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ καταναγκάσαντι,
καὶ πρὸς ἀπάτην ἦν αὐτῷ καὶ ψεῦδος τὰ εἰρημένα,
τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι πανούργως μεθαρ-
μοσθέντι. Οὐ μὲν οὖν τοῖς ἀγαθοῖς ἐχθρὸς καὶ πολέ-

μιος ἐξ ἀρχῆς, Γρηγορίαντε καὶ τὴν δροτὴν ὑπὲρ ἧς
ἐκεῖνος ἡγωνίζετο πίστιν πολὺν χρόνον ἀπείραστον
ὑπέμενεν ἐκλιπεῖν· ἀλλ' ἐπεὶ μετὰ τῆς βλασφημίας
γλώττης οὐκ ἐν πολλῷ τῷ μέσῳ τῆς κακίας ὁ ἀρ-
χηγὸς ἐκεῖνος ἐκποδὼν ἦν, τοῖς φίλοις προσχωρή-
σας Λατίνοις, καὶ ἡ τῆς ἀσεβείας φλόξ καλῶς ἐδόκει
κατασβεσθῆναι, ἀθρόον ἐκείνου πολλῷ χαλεπώτε-
ρος πόλεμος ἐξερράγη· τῶν γὰρ ὁμιλητῶν ἐκείνου
καὶ φοιτητῶν ὁ μάλιστα τῆς λύμης μετεσχηκώς,
οὐ τοῦ πρὸς τὴν εὐσεβείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς
τὸν μέγαν πόλεμον κληρονόμος εὐθὺς ἐδείκνυτο. Καὶ
πάλιν ἀγώνων ἐτέρων καὶ σκαμμάτων ἀρχὴ πολλῷ
τῆς προτέρης χαλεπωτέρα· ἐφιλονεικήσας γὰρ ὁ δεύ-
τερος ὑπερβαλέσθαι κακίᾳ τὸν πρὸ αὐτοῦ, καὶ τῆς
ἀσεβείας καθόσον οἶόν τε πολλῇ προστῆναι σπουδῇ·
μείζω τε γὰρ ἐκείνου καὶ χαλεπώτερα πρὸς λόγον
ἀσεβείας ἐξεῦρε, καὶ τῆς βλασφημίας πολλοὺς εἰρ-
γάσατο κοινωνοὺς. Οὐ μὲν οὐδ' ὁ τῆς εὐσεβείας
ἀγωνιστὴς Γρηγόριος ἡμέλει πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ
παντοῖος ἦν, ἔργοις καὶ λόγοις τὴν ἐξαφθεῖσαν
φλόγα κατασβεῖσαι φιλονεικῶν· καὶ πρῶτα μὲν Ἀ-
κινδύνῳ πολλὴν προσήγε τὴν θεραπείαν, ἐλέγχων,
ἀποδεικνύς, τὴν κοινωνίαν τῆς ἀσεβείας προσονει-
δίζων, πάντα πράττων ὅπως ἐκεῖνον ἴδῃ πρὸς τὴν
εὐσεβείαν μεταθέμενον· ἐπεὶ δ' ἀνίατα νοσῶν, καὶ
τὴν τῆς ἀσεβείας ἄχρι τρυγίης κύλικα σπάσας ἐκεῖ-
νος ἦν, τοῖς λόγοις ἐχρήτο καθάπερ βέλεσι καὶ τὸ
πονηρὸν ἐτίτρωσκε στίφος, λογογραφῶν μὲν τὴν
εὐσεβείαν, καὶ παντὶ τῷ βουλομένῳ προτιθέμενος
ἀκριβῶς τὰ τῆς θεολογίας ἀπόρρητα, καὶ τὰ βάθη
τοῦ Πνεύματος μετὰ τοῦ Πνεύματος ἐρευνῶν, καὶ
διὰ πάντων τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἡγωνισμένοις
διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας ὁμογνώμων καὶ σύμ-
πνους ἀναδεικνύμενος· τοῖς δὲ ψευδέσιν ἐκείνων
λόγοις κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξευρημέναις πολέμιος
ἀτεχνῶς, καὶ πάντα ὥσπερ ἀδρανῆ τινα καὶ σεση-

πῶτα δύκτια διαλύων. Δεησαν δὲ καὶ σύνοδον αὐθις πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὗρεσιν ἀθροισθῆναι, τάχι-στα μὲν συνεκροτεῖτο μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος καὶ στερρὸς ἀγωνι-στῆς, ὁ πολὺς ἐν σοφίᾳ καὶ πλείων ἐν εὐσεβείᾳ Γρη-γόριος, οὐδὲ πολλῶν ἐδεήθη λόγων πρὸς ἔλεγχον τῆς κακίας, ἀλλ' ἤρκεσε μόνον τοῖς προτέροις ὁ-μογνώμονας ἀποδείξαι, τοὺς ἀντικαθημένους καὶ ἀντιδόξους, καὶ πάντα ἦν ῥᾶστα διηनुκῶς, καὶ τῶν ὀρθῶν παραχαράκτας δογμάτων καὶ πολεμίας τῆς ἀληθείας τοὺς ἀντιπάλους ἀποδεικνύς· πάντες γὰρ ὥσπερ ἐκ μιᾶς καὶ γλώττης καὶ γνώμης, δυσσέ-βειαν μὲν ἐκείνων κατεψηφίζοντο, καὶ ταῖς αὐταῖς ἐπήγον ἐπιτιμίαις, αἷς καὶ τὸν πρώτως τῆς αἵρέ-σεως ταύτης ἀρξάντα, εἰ μὴ μεταβάλοιεν καὶ τὴν ὀρθὴν ἀσπάσαιτο πίστιν· Γρηγόριον δὲ καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν ἀνεκήρυττον, καὶ τὰ βέλτεῖς πάντα προσεμαρτύρουν, καὶ πολλῆς ἡξίου τῆς εὐφυχμίας καὶ τῶν κρότων καὶ τῶν στεφάνων.

Ἄρ' οὖν ἐν μὲν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν εὖ-τως ἦν θερμὸς καὶ ζέων τῷ πνεύματι, καὶ πάνθ' ὅ-σα χρὴ τὸν θεολόγον μετὰ πολλῆς ὧν τῆς ὑπερ-βολῆς, ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν ἔργοις λαμπρὸς καὶ πε-ριφανῆς, ὅξυς τὸν νοῦν καὶ πεφωτισμένος τῷ θείῳ Πνεύματι, τῇ τῶν Γραφῶν ἐμπειρίᾳ τοὺς ἐπ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου κατόπιν θέμενος, οἶμαι δὲ καὶ τοὺς ὕ-στερον ἐσομένους· τοῦ χειμῶνος δὲ τῶν πειρασμῶν προσβαλλόντος, καὶ σάλου πολλοῦ καὶ τοῦ ῥοθίου τῶν δεινῶν περισχόντος, μικρόψυχόν τι καὶ ἀγενὲς ἢ πράξας ὥφθη, ἢ καὶ μελήσας; οὐδαμῶς· ἅπαν μὲν οὖν τούναντίον, μετὰ πολλῆς τὰς τῶν δεινῶν ἐπιφορᾶς τῆς πρᾶότητος καὶ τῆς μακροθυμίας ὑπ-ενεγκῶν· ἐπειδὴ κάκεινα πολλὴν οὐτῷ προξενήσοντα τὴν εὐδοκίμησιν ἡδεῖ, μᾶλλον δ' ὅτι καὶ ταῦθ' ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἑαυτῷ συνῆδει καὶ τῆς κατ' εὐ-σέβειαν ἀληθείας ὑπενεγκόντι. Ὡς γὰρ ὁ πρὸς ἀλ-

λήλως τοῖς ὁμοφύλοις πόλεμος κακῶς μὲν, καὶ ὡς οὐκ ὤφειλε· τὴν γὰρ κοινὴν εὐτυχίαν Ῥωμαίοις ἀ-νάλωσε καὶ διέφθειρε· κακοῖς περιέβαλε τοὺς ἐσχά-τοις, ἀνῆπτον δ' οὖν ὁμῶς· τί γὰρ δεῖ τὰ πᾶσι γνῶ-ριμα διεξιόντα, τῶν ἐντυγχανόντων ἀποκναίειν τὰς ἀκοάς; Κινεῖται μὲν καὶ ὁ τὴν ἀρχὴν τῆνικαῦτα τῆς μεγάλης τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας πεπιστευμένος, ἀναλόγως ἂν τις εἴποι καὶ ἀνοήτως τοῖς ἰδίους ἐπι-βλεῦειν, λύκος ἀντὶ ποιμένος γενόμενος ἀτεχνῶς, ἀνάπτει δὲ τὴν φλόγα σφοδρῶς τοῦ πολέμου, καὶ πᾶ-σιν ἐπ' ἀλλήλῃς ἐκθαίνει τρόποις, οἷς ὀσημέραι τὴν εἰρήνην ἀναφωνῶν ἦν, καὶ τῆς οἰκείας ὥσπερ ἐπιλε-λυσμένος ἀξίας, καὶ τοῦ καταλλάξαντος ἑαυτῷ τὸν κόσμον ἰδίῳ αἵματι, ὅτι μαθητῆς εἶναι πεπιστευμέ-νος, εἶτα πᾶν τούναντίον δρώη ἐπὶ κακῷ μὲν κε-φαλῆς τῆς ἰδίας, κακῷ δὲ τῶν πειθομένων, ὅσους ἐξῆν ἐφέλκεται πρὸς τὸ πολεμεῖν, τὸς μὲν πείθων, τοὺς δ' ὡς οἶόν τε βιαζόμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἔργοις καὶ λόγοις καὶ πᾶσιν οἷς ἐκεκόσμητο καλοῖς ὁ πάντα θαυμαστός Γρηγό-ριος περιφάνειαν εἶδε, καὶ πολλῆς ἐνόμισε ῥοπῆς ἐκ τούτου πρὸς τὸ σπουδαζόμενον εὐπορήσειν, πάντα μὲν ὁ φασὶ κάλων ἐκίνει, καὶ πᾶσι τρόποις ὑπεποιεῖτο, τῆς οἰκείας κακοβουλίας συνεργὸν καὶ σπουδαστὴν ἐκεῖνον θεῶν παραλαμβάνειν. Ἐκ πρώτης δὲ πείρας ἀποκρουσθεῖς, ὥσπερ κύμα πέτρα περιπεσόν, καὶ τὸ κοινῇ συνοῖσον καὶ τὸ προσῆκον αὐτοῦ τῷ ἡθει καὶ τῷ σχήματι διδαχθεῖς, δέον ἀποσχέσθαι τῶν ἀ-τόπων ἔργων, καὶ τῆς ἐπανορθώσεως εἰδέναι χάριν τῷ πρὸς ἐλευθερίαν διειλεγμένῳ· ὁ δὲ τούναντίον ἅ-παν ἦν, καὶ κακοῖς ἡμείβετο τὸν ἐκ βάθρου κακίας τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον ἀναγαγόντα· καὶ διὰ πάσης ἡγε σπουδῆς κακοῖς ἐκεῖνον ἐσχάτοις περιβαλεῖν· οὐκ ἐν οὐδὲ ἀπέσχετο τῶν περιέργων οὐδενός καὶ μοχθη-ρίας ἐσχάτης πεπληρωμένων, ἕως τὴν πρὸς ἐκεῖ-νον τῆς ψυχῆς δυσμένειαν εἰς ἔργον εἶδεν ἐκβάσαν.

Ὡς γὰρ οὐδὲν ἐκείνῳ τῶν δημοσίων ἐγκλημάτων εἶχεν ἐπαγαγεῖν· ἤδει γὰρ αὐτὸν τῶν κατὰ τὸν βίον θορύβων τε καὶ πραγμάτων οὐδὲν ἤττον ἢ οἱ πάλαι τεθνηκότες ἀπεσχημένον, ἐπὶ τὴν εὐσεβειαν εἶδε καὶ τὴν ταύτης συκοφαντίαν· καὶ θάττον ἢ ἂν τις ᾤθηται μεταβαλὼν, τοὺς μὲν ἀποκηρύκτες καὶ πολεμίους τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς πρώτοις εἶχε τῶν φιλουμένων, καὶ πάντα κατὰ τῆς εὐσεβείας ἡ τῆς ἰδίας μᾶλλον ἐχαρίζετο κεφαλῆς· οὐς δὲ πρότερον καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν ἦν θαυμάζων, καὶ τῆς ἀληθείας πρεσβευτὰς καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐκάλει προστάτας, τούτους δὲ τῶν αὐτῶν ὧν περ καὶ πρότερον δογμάτων ἐξεχομένους, καὶ μηδεμίαν ἐπιδεδεγμένους παρατροπὴν, ἐγκλήμασι δυσσεβείας ὑπευθύνους καθίστη. Ἐντεῦθεν τί μὲν ἐπέλειπεν εἶδος κακίας; μᾶλλον δὲ ποῖον οὐκ ἐπεδείξατο μεθ' ὑπερβολῆς; συλλόγους ἀθέσμευς καὶ πονηρὰ συνέδρια συνεκρότει, καὶ γράμματα δυσσεβείας ἐξετίθετο μεστὰ, καὶ Γρηγόριος μετὰ τῆς ἀληθείας ὁ στερρότος ἠλαύνετο τῆς ἀληθείας προστάτης, καὶ κακῶς ἤκουε, καὶ δεσμωτήριον ᾤκει, καὶ διὰ πάσης μηχανῆς ἐκακοῦτο· ἡ δὲ τῆς ἀσεβείας ὑπερήρητο φλόξ, καὶ οἱ ταύτης σπυδασταὶ καὶ πρόμαχοι πολλῆς ἤξιουντο παρὰ τῷ καλῷ τῆς Ἐκκλησίας προστάτῃ τῆς κηδεμονίας καὶ τῆς αἰδοῦς, καὶ ἱερέων ἐνεγράφοντο καταλόγοις οἱ βέβηλοι τὰς χεῖρας καὶ τὰς ψυχὰς, καὶ πάντα τὰ δεινότερα ἐτολμάτο.

Ἄρ' οὖν ἡ κινουμένης τῆς αἵρέσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ δολερὸν ταύτης ἠγνόησε καὶ ἀπόκρυφον τοῖς ἄλλοις παραπλήσιως καὶ Γρηγόριος, ὁ τῷ φωτὶ τῆς Τριάδος πεφωτισμένος, ἡ οὐκ ἠγνόησε μὲν, πρὸς δὲ τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγεθος ἀπιδῶν, καὶ τοὺς πόνους καὶ τοὺς καμάτους ἐτέρῳ τὸ πρωτεῖον ἐν τοῖς πόνοις ἔχειν παρήκεν, αὐτὸς ἐν ῥαθυμίᾳ ζῆν ἡρτημένος, ἡ τοῦτο μὲν οὐ, οὐ μετὰ πολλῆς δὲ τῆς προθυμίας καὶ τῆς σπουδῆς τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας

ἤψατο παλαισμάτων, ἡ ἐν οἷς μὲν εὐδοκίμει καὶ παρὰ πάντων ἐκροτεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο, θερμός τις καὶ ἀκάθεκτος ἦν, καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐνστασιν ἀπερίτρεπτος, καὶ παρρησίας καὶ ζήλου πλήρης, ὥσπερ ὑπὸ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν κρότων ἐρεθιζόμενος, τῶν δὲ πραγμάτων ὁστράχου δίκην μεταπεσόντων, τῶν μὲν ἐναντίων ὑπὸ τῶν τοῦς καιροὺς θεραπευόντων, καὶ ἀγενῶς καὶ μικροψύχως τοὺς ἐν ἐξουσίαις κολλεούτων ἐξαιρουμένων, αὐτοῦ δὲ κακῶς πάσχοντος καὶ εἰργομένου, καὶ παρρησίας οὐδαμῶς οὐδ' ἐλευθερίας ἀπολαύοντός τινος, τὴν ἀταξίαν ἐδίδεκε τῶν καιρῶν, ἡ τὴν ὁμότητα τῶν ἀρχόντων, καὶ μικρόν τι τῆς τόλμης ὑφῆκε, καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνστάσεως ὑπεχώρησεν; οὐδαμῶς· ἀλλ' αἶ καὶ διὰ πάντων ἴσος ἦν καὶ ὁμοίος ἑαυτῷ, καὶ καιρὸς ἀνέσεως καὶ πειρασμῶν παρ' αὐτῷ διενήνοχεν οὐδέν· ἀλλ' ἐλευθέρα γλώττῃ καὶ γνώμῃ κἂν τοῖς κινδύνοις τὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως δόγματα ἐξετίθετο, καὶ τὸς δυσσεβοῦντας ὥσπερ βέλεσι κατετίτρωσκε τοῖς λόγοις ἀπὸ τῆς εἰρκτῆς ἀφίεις.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ποτε καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔδει παρρησίας τῆς ἀξίας τυχεῖν, καὶ τὸ ψεῦδος φυγαδευθῆναι ὥσπερ νόσος τῆς υἰείας ὑποχωρήσαν τῇ παρουσίᾳ, παύεται μὲν ὁ πολιτικὸς πόλεμος καὶ ἡ στάσις τῶν ὁμοφύλων μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην κάκωσιν καὶ τὴν φορὰν τῶν ἀμυθήτων δεινῶν, ἐκείνῳ δὲ καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας συναποσβέννυται, ἐπειδὴ καὶ τοῦτον ἔσχεν αἰτίαν, καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας ὥσπερ ὑπασπιστὴν καὶ σύμμαχον ἰσχυρόν· λύεται δὲ καὶ τὰ δεινὰ Γρηγορίῳ. Καὶ ἦν αὐθις ἐν τοῖς προτέροις, καὶ παρὰ πάντων ἐκροτεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο, καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν διώκτην καλῷ προστάτῃ διὰ πάσης ἤγετο τῆς τιμῆς, εὖ εἰδότε Θεῷ καὶ τοῖς ἐκείνου λατρευταῖς καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων προστάταις τὸ προσήκον σέβας

ἀπομένειν καὶ τὴν αἰδῶν καὶ βασιλεῦσαι καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ πᾶσιν ὁμοῦ ποθεινὸς ἦν καὶ ἡδὺς ἰδεῖν τε καὶ προστυχεῖν καὶ τῶν ἐκείνου λόγων ἦσαν ἐξηρτημένοι· κανόνα τινὰ καὶ στάθμην θεολογίας καὶ δογμάτων ὀρθῶν ἀκρότητα τοῖς ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωριμωτάτοις παραπλησίως καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας ἡδεσάν τε καὶ ἀνεκήρυττον.

Οὐ μὴν ἄχρι λόγων ἦσαν οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς τὸ κατ' ἐκεῖνον περιφέροντες θαῦμα, ἀλλ' εὖ εἰδότες, ὡς οὐκ ἐκεῖνον μᾶλλον ἢ τὸ κοινὸν τῆς τῶν πιστῶν ζήμιώσουσιν Ἐκκλησίας, τὸν τῆς σοφίας λύχον ἐκείνον καὶ καθαρὸν τοῦ Πνεύματος καταγώγιον ὑπὸ τὸν μόδιον κατακρύψαντες, σιγῆς βυθῷ καὶ λήθης παραδοθέντα, μόλις μὲν καὶ μετὰ πολλῆς ἱκετηρίας καὶ πειθανότητος, πείθουσι δ' οὖν ὁμῶς τῆς περιωνύμου Θεσσαλονίκης ἱερῶς καὶ ὡς Θεῷ φίλον προστῆναι. Ἡ μεγέθους ὥσπερ καὶ κάλλους καὶ τῆς ἄλλης τῶν ἀγαθῶν χορηγίας ἀφθονωτάτης μετὰ τὴν πρώτην περίεστιν, οὕτω δὲ καὶ φορὰς ἀγαθῶν ἀνδρῶν καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ κεκοσμημένων τοῖς ἀγαθοῖς, ὥσπερ συγκεκληρωμένον ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς, οὐκ αὐτόχθοσι μόνον καὶ καρποῖς οἰκείοις καὶ παρ' αὐτῇ τραφεῖσι καὶ αὐξηθεῖσιν ἐγκαλλωπίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἶπου τις ἐτέρα γενναῖον τέχοι, ὑποδέχεσθαι τε καὶ οἰκειοῦσθαι, καὶ κοσμεῖν ὁμοῦ καὶ ἀντικοσμεῖσθαι δαψιλῶς τε καὶ φιλοτίμως. Ἄλλ' αἰθῆς ἀγώνων ἄλλων ἀρχαί καὶ στεφάνων ἀφορμαὶ φύονται, καὶ μεγαλοψυχίας καὶ καρτερίας δείγματα τῷ ἁγίῳ, ὥσπερ συγκεκληρωμένον αὐτοῦ τῇ φύσει διὰ βίου μὲν παλαίειν ἀνιανοῖς, νικῶντα δὲ διὰ πάντων ἀναγορεύεσθαι. Παρῆν μὲν γὰρ ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰρήνην εὐαγγελιζόμενος ἀληθῶς καὶ ἀγαθῶν ἐσμὸν, καὶ πᾶν ὅτι βέλτιστον ἐπαγόμενος· λείψανα δὲ τῆς στάσεως τὴν ἀρχὴν εἰσέτι παρέλύπει Ῥωμαίων, καὶ τῆς φλογὸς κατασβεσθείσης, οἱ ἀνθρακες ὀπελείποντο· καὶ οἱ στασιασταὶ τῷ

μὲν ἐδόκουν ὑπείκειν, τῷ δ' ἀντιπίπτειν τῶν βασιλέων· καὶ τῇ μὲν πόλει πράγματα παρεῖχον, καὶ κινδύνους ἀνειργάζοντο χαλεπὺς, σφίσι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν τῆς πατρίδος κακῶν παρεῖχον πλουτεῖν.

Ταύτης δὲ τῆς μοχθηρίας τῶν ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως ἀρχόντων ὁ μέγας παραπολαύει ποιμὴν· καὶ τὴν εἰσοδὸν τὴν εἰς τὴν πόλιν οὐ συγχωρεῖται, ἀλλὰ συνασχημονεῖν αὐτῇ, καὶ τὴν στάσιν συνεπεγεῖρειν κατηναγκάζετο. Καὶ τοῦ μὲν τῶν βασιλέων ὑπερέχεσθαι καὶ μεμνηθῆναι, τοῦ δ' οὐδαμῶς, ἵν' εἴη σάσεως ἀφορμὴ καὶ πόλεμος τοῖς πολίταις ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἀγαθῶν αὐτοῖς βίαιος ποριστής, ἢ μετὰ τῆς εἰρήνης συναπελαύνεσθαι, καὶ πλάνους ὑπομένειν καὶ πειραταῖς καὶ κλύδωσι, καὶ πᾶσιν ὁμοῦ παραβάλλεσθαι λυπηροῖς. Οἱ μὲν οὖν ἐπεικεῖς τῶν πολιτῶν καὶ σώφρονες, οἷων ἀγαθῶν ἐκ τινῶν μοχθηρίας συνιέντες ἀποστεροῦνται, δεῖνὰ μὲν ἐποιῶντο, καὶ τῆς ζημίας εὐχερῶς τὸ μέγεθος φέρειν οὐκ εἶχον, ἀμύνειν δ' ἑαυτοῖς οὐδαμῶς οἰοί τε ἦσαν, καὶ πρὸ τούτων γε τῷ δικαίῳ· ὁ γὰρ δῆμος θαλάττης δίκην, οὐχ ὅποι δέον, ἀλλ' ὡς ἂν ὁ προσπίπτων ἄνεμος ἐκταράττοι, φερόμενος ἀτάκτως καὶ θορυβούμενος τοῖς στασιασταῖς πολλὴν παρεῖχε ῥοπήν, τὴν οἰκίαν μοχθηρίαν εἰς πέρας ἄγειν.

Τί δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς τοῦ πρᾶου καὶ φιλανθρώπου, καὶ πάντα φέρειν ὑπ' ἐκείνου πρᾶως δεδιδαγμένος; Ὡς μὴ τὰ οἰκία μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐτέρων ψυχαῖς ἀνάπαυσιν ἐκπορίσῃ, τὰ σπλάγχνα μὲν ἤλγει καὶ συνεσρέφετο, τὴν ἀπώλειαν τῶν ταῦτα συσκευασάντων, τὴν τε ζημίαν τῶν ἀναιτίων ὡς μεγάλη καὶ πρὸς ψυχὴν ἄγρουσαν συνορῶν. Τὴν μεγαλαψυχίαν δ' ὥσπερ τι φάρμακον ἑαυτῷ καὶ τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίαν ἐπιτιθεῖς, οὐδὲ ἄχρι λόγων ἢ σχήματος ἐφάνη τοῖς ἐλαύνουσιν ἐπαχθῆς, ἀλλὰ μετὰ τῆς συντρόφου καὶ φίλης αὐτῷ τῆς ψυχῆς γαλήνης καὶ τοῦ προσήκοντος καταστήματος

ἀπεχώρει· καὶ νῆσες ἐπὶ χρόνον τινὰ παράκει, καὶ τὸς ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι κατασχολῇν τὸ μέλι πῆς ἀρετῆς φιλοπόνως ἐργαζομένους, ὥσπερ τις στρατηγὸς περιήει, πρὸς τὸν ἔνδοx καὶ κατὰ ψυχὴν πόλεμον ἐπεγείρων, καὶ κατὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων διερεθίζων, καὶ νίκης ἀναδιδάσκων τρόπῳ καὶ παρατάξεως, ὡς ἂν μηδαιμῶς ἀκερδῆς μηδὲ μικρὰν προσάγεσθαι, γένοιτο τῷ Θεῷ τὴν καρποφορίαν, καὶ ἡ πλάνη καὶ τῆς λαχούσης ἡ ἀποχώρησις.

Ἐν τούτοις δὲ ὄντι τῷ θαυμασίῳ, καὶ τῶν ἐτέροις σπουδασμάτων τὸ πάρεργον μείζον πολλῶ καὶ θαυμασιώτερον ποιημένῳ, συμβάν τι τῶν ἀδοκῆτων, εἰς Βυζάντιον ἠνάγκασεν ἐπανήκειν. Ὀλίγον τὸ μεταξὺ καὶ οἱ τὴν ἐκείνη πόλιν ἀναστατούντες ἐκποδῶν ἦσαν αὐτῇ στάσει καὶ πανουργέμασι, τοῦ δήμου καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν αὐτὸς ἐξοστρακισάντων· καὶ συμφρονήσαντες ἡ πόλις ποιμένα τὸν καλὸν ἐπεζήτην, καὶ πρεσβεία παρ' αὐτῶν ἀφίκτο κοινῇ, τῇ ποιμνῇ παρακαλοῦσα καὶ τοῖς θρέμμασιν ἐπιστῆναι. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ οὐδὲν ἤττον τὸν οἰκεῖον ἐπόθει κληρὸν, ἢ ὅσον ἀντεποθεῖτο, τάχιστα τε παρῆν ὡς ἐξῆν, καὶ πολλῆς ὀφθεῖς ἐνέπλησε θυμηδίας.

Τὴν μὲν οὖν ὑποδοχὴν τῆς πόλεως ὡς λαμπρὰ, καὶ τὸ προχυθὲν πλῆθος, οὐχ ὅσον εὐγενὲς μόνον καὶ προὔχον ἀξία, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀσημόν τε καὶ ἀγοραῖον, οὐκ ἀνδρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν· τὸ γὰρ τῶν ἱερέων πλῆθος ἐῷ καὶ τῶν ἄλλως τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀνακείμενον ἦν. Θεῷ καὶ κατὰ μόνας αὐτῷ ζῶν, καὶ κόσμου κεχωρισμένον· καὶ ὑμνωδίας εἰς αἰθέρα διΰκνουμένας, καὶ μύρων καὶ λαμπάδων πολὺ τι πλῆθος, καὶ τὴν ἄλλην τῆς πανηγύρεως πολυτέλειαν καὶ φαιδρότητα, δρῶν μοι παρήσειν νῦν ἀναγκαίως· οὐ μένον· ὅτι πολλῆς ἡμῖν δεήσει σπουδῆς τε καὶ συντονίας, ὥστε πρὸς τοσαύτον διηγήματος μέγεθος ἐξαρκέσαι, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ προκείμενον ἡμῖν

καθ' ὅσον ὁδὸν τε τὸ μήκος τοῦ λόγου περαιοῦν, καὶ τοῖς ἀναγκαίοις μόνοις ἐνδιατρίβειν· πλὴν ἐκεῖνο μόνον ἀναγκαῖον εἶπεν, ὡς τῆς μὲν ἀξίας οὐδὲν ἂν ἀφίκοιτο τῆς ἐκείνου. Ἡ πόλις δὲ καὶ περ οὕτως οὕσα λαμπρὰ καὶ περιφανὴς, καὶ πᾶσιν οἷς ἂν ἀγάλλοιτο πόλις ἐς τὰ μάλιστα ἐρρωμένη, οὐδὲν τῶν εἰς αὐτὴν ἡκόντων παρῆκε τὸ μὴ οὐ πεπραχέναι· ἄρ' οὖν τῇ πόλει μὲν οὕτω κρεῖττον ἢ κατὰ ἄνθρωπον ὑποδέδεικται ταῖς τιμαῖς, ἐπὶ τῶν ἔργων δ' ἡλέχθη μείζον ἢ προσῆκε τετιμημένος; τούναντίον μὲν οὖν ἅπαν ἐδοξε παραπολὺ τῆς ἀξίας ἀπολελεῖσθαι. Οὕτω τὰ κατὰ τὸν οἰκεῖον κληρὸν ἐτίθει καλῶς, καὶ τοῦ Πνεύματος ἀξίως τοῦ ἐνοικοῦντος, καὶ ὡς ἂν ἐτέρῳ μὲν οὐδενὶ, ἐκείνῳ δ' ἐξείναι μόνῳ.

Οὐ μὴν ὑπελώφησέ γε καθάπαξ τὸ κῶμα τῶν πειρασμῶν· οὐδ' ὁ πειράζων ἠρξέσθη τοῖς προλαβοῦσιν, ἀλλ' αὐθις ὑπεκινεῖτο, τοῦ πονηροῦ πνεύματος ἀντιπνέοντος· ὡς γὰρ οἱ τὰ Ἀκινδύνου κακῶς φρανοῦντες, τὴν Ἐκκλησίαν αὐθις ἐπειρῶντο ταράττειν, καὶ θορυβοῦντες οὐκ ἐπαύοντο, καὶ πράγματα παρείχον τοῖς βασιλεῦσιν, ἐπὶ δίκην προκαλούμενοι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀδικίαν τὸ πρᾶγμα προσαγορεύοντες, εἰ μὴ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐξετάσεως τύχαι καὶ ἀκριβοὺς τῆς βασιάνου, βασιλεῖ μὲν ἐδόκει, καὶ τῷ τῆνικαῦτα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας προεστηκότι, σύνοδον εἶναι δεῖν συγκροτεῖν. Τῶν Ἀρχιερέων δὲ παρῆσαν μετακληθέντες ὅσοις ἐξῆν, καὶ μετὰ πάντων ἡ πρό τούτων μάλλον, ὁ πολὺς τὰ θεῖα Γρηγόριος ἐπεδήμει τῇ Κωνσταντίνου, ἐπειδὴ καὶ πρὸς ἐκεῖνον μάλλον, ὡς τοῦ λόγου προσάτην καὶ τῆς ἀληθείας γενναῖον ἀγωνιστὴν τὸ πλεῖστον ἢ τὸ πᾶν ἐβλεπε τοῦ ἀγῶνος. Ἡθραῖο τοιγαροῦν ἐν Βασιλείοις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, καὶ τὰς προλαβούσας νικῶσα παραπολὺ καὶ βασιλεὺς ἐπεκόσμι ταύτην παρῶν, καὶ ὁ τῆς μεγάλης Ἐκκλη-

σίας ποιμήν τε καὶ Πατριάρχης, Ἀρχιερέων δὲ πληθὺς οὐκ ὀλίγη, καὶ τῶν ἐν βασιλείοις ὅσον ἐκκρίτον καὶ διαπρέπον ἐν ἀξιώμασι· τῶν γὰρ μοναστῶν ἐκὼν παρατρέχω πλῆθος καὶ τοῦ δήμου παντός, οἱ τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις οἴκους, καὶ τοὶ λίαν ὄντας λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς, καὶ μεγέθει καὶ κάλλει τοὺς ὅπουδῆποτε νικῶντας παραπολὺ, στενοὺς ἀπέφαινον, καὶ τῷ πλήθει τῶν συνειλεγμένων οὐκ ἐξαρχοῦντας. Τότε δὴ τρίτον τοῖς ἐναντίοις κατὰ τοὺς γενναίους τῶν ἀθλητῶν, ὁ τρισαριστεὺς Γρηγόριος συμβαλὼν, ἐνίκα τῷ περιόντι πολλῷ, οὐδὲ πρῶτην προσβολὴν ὑποστάντος· καὶ τὸ ψεῦδος ἡσχύετο κατὰ κράτος, καὶ τὴν προσήκουσαν εἶχεν ἡ ἀλήθεια παρρησίαν, καὶ Γρηγόριος ὁ μέγας ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν ἐκροτεῖτο, καὶ πράγμασιν αὐτοῖς καὶ λόγοις ἀνεκρήρυτον.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν λαχοῦσαν ἔδει τάχιστα ἐπανήκειν, ἐπάνεισι μὲν ὀξέως ὥσπερ τὸν καλὸν ἔδει ποιμένα καὶ πολλὴν φροντίδα τοῦ ποιμνίου πεποιημένον, δυσχερεῖαις δ' αὖθις οὐ μικραῖς περιπίπτει καὶ τῆς πόλεως ἀπελαύνεται, καὶ τῆς τῶν δημοσίων νόσου παραπολαύει, τῆς ἀναφθείσης σάσεως ἐν τῷ τότε. Εἴ τις οἶδε τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων φιλονεικίαν καὶ τὴν διάστασιν, καὶ ὡς ἀλλήλοις ἐπολέμουν, τῆς ἀρχῆς ὅσον ἐξῆν ἐπισπασάμενοι μέρος, οἶδεν δ' λέγω καὶ ἐργίας αὖθις ἀνερעυνᾷ, καὶ τοὺς κατὰ μόνας τῷ Θεῷ ζῶντας πρὸς φιλοσοφίας ἐπίδοσιν ἐκκαλεῖται, καὶ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν, καιρὸν ἐκεῖνος ἐμπορίας καὶ κέρδους ποιεῖται πνευματικοῦ. Οὕτως ἐκεῖνος ἤδει, καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἐναντίοις ἐπωφελῶς κεχρησθαι καὶ συμφερόντως, ὥσπερ φασὶ τὴν μέλιτταν, πᾶσιν οἷς ἂν ἐντύχοι πρὸς ἐργασίαν μέλιτος καταχρησθαι.

Ἄλλ' ὁ τῶν πειρασμῶν χειμῶν καὶ αὖθις ἐδόκει διαλελῦσθαι, τοῦ Θεοῦ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως οἰκονομοῦντος, καὶ διὰ τῶν λυπηρῶν ὁμοῦ καὶ χρηστο-

τέρων ἐξυφαίνοντος ἐκεῖνου τὸν βίον, ἵν' ἐπὶ τέλει τῶν ἀθλῶν ἀνακηρύξῃ τὸν ἀθλητὴν, καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ἀμείψῃται φιλοτίμως· ὥσπερ δῆτα καὶ εἰργαστο, πολλοῖς αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν σαρκὸς ἀποδημίαν κοσμήσας τοῖς θαυμασίοις, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν πόλιν μετακαλεῖται, καὶ τῆς καθέδρας ἀπολαύει μικρὸν, καὶ ἀγῶνες αὐτὸν ἕτεροι καὶ κάματοι διαδέχονται, καὶ τὸ ποίμνιον καταρτίζει λόγοις παιδεύων, καὶ διδασκαλίαις ἐκτρέφων ὁσημέραι πνευματικῶς, καὶ εὐεκτοῦν Θεῷ, καὶ σφόδρα πῖον, καὶ τῷ ἀρχιποίμενι Χριστῷ καλῶς ἐπόμενον παρεχόμενος. Ἐδόκει μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφην, ὁ χειμῶν αὐτὸν διαλελῦσθαι τῶν πειρασμῶν· ἀρχὴν δ' ἐλάμβανε μάλλον, οὐδὲ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ φεισαμένου τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ἐξητηχότος μὲν εἰς μέζονα πείραν ὑπὸ πολλῆς πονηρίας καὶ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἀκράτου μίσους, συγκεχωρηκότος δὲ Θεοῦ, ὡς ἂν κατὰ τὸν μέγαν ἀθλητὴν τῆς ὑπομονῆς, ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων θεράποντα τὸν οἰκεῖον ἀμειπτον ἀποδείξῃ. Στέλλεται μὲν γὰρ εἰς Βυζάντιον αὖθις, τὰς κατ' ἀλλήλων τοῖς βασιλεῦσι διαλύσων διαφοράς· πειραταῖς δὲ περιτυγχάνει βαρβάρους, καὶ δεσμώτης ὑπ' αὐτῶν ἄγεται πρὸς Ἀσίαν, ἵνα χάκεϊ πολλὰς χρονίων λύση δεσμῶν, ἀφύκτοις τῆς ἀμαρτίας δεδεμένους σειραῖς· καὶ τῶν τῆς αἵμαλωσίας καὶ τῆς δουλείας κακῶν πειρᾶται, ὁ τῆς ἀνωσιῶν τῆς ἐλευθέρως πολίτης γνήσιος, καὶ τὸ τῆς υἱοθεσίας ἀξίωμα καθόσον ἐξεστὶν ἀνθρώπῳ διατηρήσας, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ἀκίβδηλον εἰς τέλος διαφυλάξας.

Ὅπως μὲν οὖν ταῖς κακοπραγίαις εἰς δέον, καθάπερ οἱ τῶν στρατηγῶν ἄριστοι ταῖς διδασκαλίαις, ἐχρήσατο τῶν καιρῶν, καὶ ὡς χάκεϊ τὸν λόγον κηρύξας τῆς ἀληθείας, καὶ παρρησιασάμενος τὴν εὐσέβειαν, κατήσχυε μὲν τῆς Ἱερσικῆς λατρείας τὴν ἀτοπίαν, τοὺς παρ' ἐκείνοις καταπλήξας σοφοὺς,

ὑπερήρε δὲ τὰ ἡμέτερα, τῆς Περσικῆς ὠμότητος ἀμελήσας, καὶ ὡς ὑστέρησε τῶν μαρτυρικῶν ἀγώνων καὶ σκαμμάτων οὐδὲν, ὅσα γε εἰς ψυχῆς προθυμίαν ἔχει, πάντα παθεῖν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας παρσκευασμένος σαφῶς· τί γὰρ εἰ τῆς ἐτέρων ἔνεκα σωτηρίας, ὃ φιλεῖ Θεὸς εἰ καὶ διὰ πάντων κατασκευάζειν, κακῆινον ἤρπασε τῶν κινδύνων, ἵν' εἴη πολλοῖς πρὸς σωτηρίας ὁδοὺς ἀληπτης, καὶ ὁδηγὸς πλανωμένοις καὶ τοῖς ἐν σκότει καθημένοις τῆς ἀγνωσίας χειραγωγός; Ταῦτα δὴ τὰ μεγάλα καὶ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἐπάξια, καὶ γνωρίσματα τῆς πρὸς Θεὸν παρρησίας, παρὰ τῆς καλῆς ἐκείνης γλώττης διηγημένης ἀκούειν ἂν εἴη δίκαιον· ἐπειδὴ καὶ πράττειν ἐξήρκει μόνος, καὶ καταλλήλως τῇ πράξει τοῖς εἰσέπειτα διηγεῖσθαι. Ἡμᾶς δὲ τοσοῦτον ἀναγκαῖον μόνον εἰπεῖν, ὅτι ταῖς μὲν κατὰ τὸν βίον ἐτέραις πράξεσι τῶν ὁποιδήποτε γῆς ἐκράτει, ἑαυτὸν δ' ἐν τῆς αἰχμαλωσίας τοῖς καιροῖς ὅσον ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις τοὺς ἄλλους ὑπερεβάλλετο· πάντα γὰρ τότε τοῖς τὴν Ἀσίαν οἰκοῦσιν ὤφθη πιστοῖς, διδάσκαλος εὐσεβείας, ὀρθοῦ βί' καθηγητῆς, λογίων θεῶν ἐξηγητῆς, ἀληθῆς θεολόγος τῶν τῆς Τριάδος ὀρθῶν δογμάτων· τὸ μέγιστον, χωρὶς αἵματος ἀθλητῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ στεφανίτης δίχα βασάνων.

Τὴν μὲν οὖν αἰχμαλωσίαν εὐτὼ διατίθεται καλῶς, ὥσπερ δὴ καὶ τὴν πλάνην πρότερον, ἵνα μηδὲν τῶν κατὰ τὸν βίον ἐκείνου συμπεπτωχότων ἀδοξον ἢ, ἀλλ' ὥσπερ ἑαυτῷ στεφάνων καὶ ἀναρρήσειως παρὰ τῷ καλῷ τῶν ἡμετέρων ἀγωνισθῆται καὶ βραβευτῇ τῶν ἀθλῶν Χριστῷ, οὕτω δὴ καὶ τοῖς ὑστερον ἐπαίνων ἀφορμὰς παρέχοιτο πανταχόθεν. Ἐπεὶ δὲ κατησχυμμένος διὰ πάντων ὁ πονηρὸς ὑπεχώρει, καὶ ἡττημένος καὶ τοῦ πρὸς ἐκείνον πολέμου καὶ τῶν ποικίλων ἐπιφορῶν ἀπώνατο πλέον οὐδὲν, ὅτι μὴ γέλωτα ὤφλε, μᾶλλον δ' ἀφανῶς

οὐδὲν ἤττον ἐκείνος, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον εἰς πείραν ἔχε τῶν ἀλγεινῶν, λύεται μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπος καὶ οἰκονόμος τῶν αὐτοῦ μυστηρίων τῆς βαρβαρικῆς ὠμότητος καὶ τῶν ἀδίκων δεσμῶν, τοῦ Θεοῦ ποθὲν ἐκ γῆς ἐσχατιῶν τοὺς λυσομένους κεννηκότος, δαψιλῶς καὶ φιλοτίμως καταβεβληκότων τὰ λύτρα, καὶ πάντων, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ὧν εἶχον τὸν τίμιον μαργαρίτην ὠνησαμένων, ἐπάνεισι δ' ἐκ τῆς ὑπερορίας, ἢ τῆς καλῆς ἐμπορίας ὁ ἀθλητῆς· οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἐκείνου πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐπιστάσιαν ἢ ἀποδομίαν, ἢ τῶν ἐκεῖσε πιστῶν ἐπίσκεψιν ὑπὲρ τῆς Τριάδος γεγεννημένην. Οὕτω δ' ἀσμένως προσπίπτει τοῖς ἐν τῇ πόλει, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς περιοίκοις, καὶ Ἑλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις εἰς ταῦτό συνελθοῦσιν, ὥστε μηδὲν ἐκείνοις τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδέων ἡδίων εὑρεῖν ἔχειν ἐκείνης τῆς εὐφροσύνης, καὶ νομίζειν καὶ διηγεῖσθαι.

Τοιγαροῦν οὐδὲ διέλιπεν εὐεργετῶν αὐτοὺς καὶ λόγοις καὶ πράγμασι, διδάσκων, νοθετῶν, νομοθετῶν, πᾶσαν διάνοιαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, τοῖς ὀρθοῖς ὑποστηρίζων δόγμασι τῆς Τριάδος· καὶ τοῖς μὲν καλῶς ἐστῶσι βάσις γενόμενος ἀπερίτρεπτος, τοῖς δὲ κλονουμένοις καὶ στασιάζουσι τὴν μαγνήτου φύσιν ἀποπληρῶν, οὐ βία φύσεως ὥσπερ ἐκείνη τὸν σίδηρον ἐφελκόμενος, ἀλλὰ λόγοις ἀληθείας, καὶ τῇ ἐνοικούσῃ χάριτι τοῦ Πνεύματος εἰκιστούμενος, ἕως ἐπεισε πάντας, τὸν ἰὸν ἀποθεμένους τῆς δυσσεβείας, εἴ τις ἔτυχεν αὐτῶν ὑπὸ τῶν κακοδόξων καταχρανθεὶς, ἀμέμπτως καὶ καθαρῶς λατρεύειν Θεῷ. Καὶ νῦν ἕνα τινὰ μηδένα τῶν ὑπὸ τὴν ἐκείνη προστασίαν τελούντων ἔστιν εὑρεῖν, τοῖς κακοῖς τῆς εὐσεβείας σπαράκτοις προσεσχηκότα· τούναντίον μὲν οὖν καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης, ὡς Θεοῦ πολεμίοις ἐκπεπολεμωμένοις αὐτοῖς, καὶ μεθ' ὅσης ἂν τις εἴποι τῆς προθυμίας ἐλαύνοντας καὶ σπουδῆς.

Οὐμὴν τῶν ψυχικῶν μὲν παθὼν τε καὶ νοσημάτων οὕτως ἦν ἄριστος ἱατρός, καὶ τῶν ἡθῶν διορθωτῆς, καὶ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν οἰκειούντων Θεῷ χειραγωγία καὶ ὁδηγία, τῶν σωματικῶν δ' ἡμέλει, εἴ τις ἀδισάκτω ψυχῇ προσίοι, καὶ τὴν θεραπείαν ἐξαίτοιο πιστῶς, ἀλλὰ καὶ τούτων πολλὰς ἀπῆλλαξε χρονίων καὶ χαλεπῶν, καὶ ζῶν ὁμοίως καὶ πρὸς τὴν ἄνω λήξιν μεταχωρήσας. Τίνα οὖν ἄν τις αὐτῷ προσαρμόσας προσηγορίαν, μᾶλλον ἢ ἐφάσασθαι δόξοι τῆς ἀληθείας; μᾶλλον δ' οὐ ποία καθαρῶς αὐτῷ προσήκουσα καὶ δικαίως, Ποιμὴν ἦν καλὸς τῶν ἐαυτοῦ προβάτων οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις προτιθεὶς τὴν ψυχὴν διδάσκαλος ἀληθῆς, καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι τοὺς μαθητευομένους παιδεύων· ὁρῶν δογμάτων ὑψηλότης, ἀπτάιστως καὶ καθαρῶς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀγίας Τριάδος ἐκτιθέμενος λόγους, καὶ θεολογῶν τὰ πάσης ὑψηλότερα διανοίας, καὶ τὰ διςέφικτα τρανῶς ἀναπτύσσων, καὶ τοῖς ἀληθῶς θεολόγοις ἐν ἅπασι συμφωνῶν, ἅτε δὴ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ταῦτα δεδιδαγμένος· ψυχικῶν τε παθῶν ὁμοίως καὶ σωματικῶν ἀλγηδόνων ἄριστος ἱατρός· ὁρφανῶν καὶ χηρῶν προστάτης, τῶν ἐν εὐτυχίαις ἐπαιρομένων σωφρονιστής, τῶν ἀθυμούντων ἐν δυσπραγίαις παραμυθία, τὸ ἥθος ἀπλοῦς, τὸν τρόπον ἐπεικῆς, σόφους τὸν λόγον, τὴν διάνοιαν ὑψηλός, τοῖς ταπεινοτέροις καὶ μετριάζουσι πάντα εἰκὼν καὶ συγκατιῶν αὐτοῖς καὶ συνταπεινούμενος· ὑψηλὸς τοῖς ἐπηρεζομένοις, καὶ τύφου παντός ὑπερορῶν, καὶ διαπτύων ὡς ὄναρ τὰς κοσμικὰς δόξας καὶ φαντασίας, τοῖς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ πεπολεμηκόσι, καὶ μοχθηρῶς καὶ φιλονεικῶς ἐκείνῳ προσενεχθεῖσι, δυσὶ ταῖς στερῆσιν ὕλαις παραπλήσιος ἀναδειχθεὶς, ἀδάμαντι φημί καὶ σιδήρῳ· τῷ μὲν τῷ παῖειν, ἐν δὲ τῷ πλήττεσθαι τὴν ἀδάμαντος φύσιν καθαρῶς διασώζων, οὐδεμίαν συντριβὴν ὑπομένων καὶ θραύσιν,

ἀλλ' ἄρτιος τὴν διάνοιαν, καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον ἄχρι τέλους ἀπ' ἀρχῆς ἴσον διατηρήσας. Τὰς αὐτὰς καὶ πλείους τούτων ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ τὰς κλήσεις αὐτῷ προσαρμόζειν πείθει, πανταχόθεν καλεῖν ἐθέλοντας.

Οὕτω δὲ καλῶς καὶ ὡς Θεῷ φίλον τοῦ παρόντος βίου τὸν δίαυλον ἐπελθὼν, καὶ πᾶσι χρυσάμενος ὁμοίως πρὸς εὐδοκίμησιν, ὥσπερ μισθόν τινα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πολλῆς κακοπαθείας τὸ νῦν εἶναι λαμβάνει, ἐν οἷς ἐπόθει καὶ ἀντεποθεῖτο καταλύσας τὸν βίον, καὶ τοῖς τὸ πολίτευμα κτησαμένοις ἐν οὐρανοῖς Πατράσι καὶ Πατριάρχαις καὶ ὑπερηθληκόσι τῆς ἀληθείας, ὁ τούτοις κατ' ἔχνος ἀκολοθήσας καλῶς προθέμενος. Καὶ ἵνα τι μικρὸν τῷ λόγῳ μετὰ τὴν ἐκείνου πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν ἐνδιατρίψωμεν, ἐκείνον μὲν ἡ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων εἶχε, καὶ ὁμήγουρις Πατέρων καὶ Προφητῶν καὶ ἀγγέλων χοροστασία, ἡ πόλις δ' ἀγῶνα προὔθηκεν ἑαυτῇ, τῆς εισόδου τιμῆς τὴν ἐξόδον μείζω πολλῷ καὶ θαυμασιωτέραν ἐργάσασθαι τῷ ποιμένι· καὶ συνδραμόντες ἀξία πᾶσα καὶ ἡλικία ἀνδρῶν ὁμοίως καὶ γυναικῶν, πολλὰ μὲν δάκρυα κατέβρει τῶν ὀφθαλμῶν, πολλὰς δ' ἀφῆκε μετ' οἰμωγῆς τὰς φωνὰς, τὸν καλὸν ποιμένα, τὸν πατέρα, τὸν διδάσκαλον ἀνακαλυμένῃ, καὶ τῶν ὁρώντων ταῖς διανοίαις ἡ καὶ ἀκοῇ δεχομένων τὰ τότε τετελεσμένα, μείζω τὴν περὶ ἐκείνου δόξαν ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἐντιθεῖσα. Ἐπεὶ δὲ εἶδει καὶ τὸν ἐκείνου παραδοθῆναι τῇ γῇ νεκρὸν, μόλις τὰς χεῖρας τῶν κατεχόντων διαφυγόντα, προπέμπεται μὲν ὑπὸ παντός τοῦ πλήθους ὑπὸ λαμπάσι πολλαῖς καὶ μύροις καὶ ὠδαῖς καὶ ὕμνοις πνευματικοῖς· πάντων δὲ τῶν ὅσα νόμος ἐκτελεσθέντων, οὕτω παραδίδοται τῇ σορῇ λαμπρῶς καὶ πολυτελῶς, παθῶν ποικίλων καὶ ψυχικῶν ἀλγηδόνων καὶ νόσων σωματικῶν ἁμισθον ἱατροῦ καὶ ἀγαθοῦ παντός ἀνέκλειπτος θησαυρός.

Ἄλλ' ὃ πολλά μὲν τοῖς ἀσκητικοῖς ἐνιδρώσας
 πόνοις, πολλά δὲ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας καμάτοις,
 οὐ δύο καὶ τρισὶν ἔτεσιν ἀλλὰ βίον ὅλον ἐνηθλη-
 κῶς, καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς ἀθλοὺς ἡμῖν οὐκ
 εὐσεβείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρίας καὶ καρτερίας
 παράδειγμα καλὸν καταλελοιπῶς, καὶ μέτρα λό-
 γου καὶ σιωπῆς μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν εἰδῶς,
 αὐτὸς μὲν τὸν ἡμέτερον τόνδε εἰ καὶ πολὺ τῆς
 ἀξίας ἀπολειπόμενον, ἀλλ' οὐδὲν τῆς δυνάμεως
 ἀνδρείστερον ἔχεις λόγον· στήσαις δ' ἡμῖν τὴν τῶν
 παθῶν καταιγίδα δεινῶς στροβοῦσαν καὶ συντα-
 ράττουσαν· καὶ γαληνῶς παράσχοις τὸ κλυδώνιον
 τοῦ βίου διαδραμεῖν, καὶ ἀπαλλαγέντες ἐνθένδε,
 ταῖς ἑαυτοῦ σκηναῖς δέξαιο, καὶ μέγα πως καὶ
 ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ αἰτούμενον ἤ, μὴ τὸν
 πόνον ἡμῖν ἀλλὰ τὸν πόθον ἀντιμετρῶν· ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος,
 σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ
 Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων· Ἀμήν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΙΑ.

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.

ῥηθείσα μετὰ τρίτην ἡμέραν τῆς πρὸς Θεσσαλονικὴν ἐπιδημίας.

Αδελφοὶ μὲν ἡμεῖς πάντες, ὡς ἐνὸς δεσπότου καὶ ποιητοῦ, ὃν καὶ πατέρα κατὰ τοῦτο κεκτήμεθα κοινόν· ἀλλὰ τὴν ἀδελφότητα ταύτην κοινήν ἔχομεν καὶ πρὸς τὴν ἄλλογον καὶ ἀναίσθητον φύσιν. Ἡμεῖς δὲ ἀλλήλων ἐσμὲν ἀδελφοί, ὡς ἐξ ἐνὸς γηγενοῦς τοῦ Ἀδάμ ὄντες ἅπαντες, καὶ κατ'εἰκόνα μόνοι γεγονότες Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο κοινὸν ἡμῖν τε καὶ πᾶσιν ἔστι τοῖς ἔθνεσιν· Ἡμεῖς δὲ ἀλλήλων ἐσμὲν ἀδελφοί, καὶ ὡς ὁμογενεῖς ἔτι μᾶλλον καὶ τὴν αὐτὴν οἰκοῦντες· μάλιστα δὲ πάντες ὡς κοινήν πλουτοῦντες μητέρα τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ἧς ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ γνήσιος Υἱός, ὃς ἡμῶν οὐ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς εὐδόκησεν εἶναι, καὶ πατήρ. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ κεφαλὴ, συνάγων εἰς ἓν σῶμα πάντας ἡμᾶς, καὶ ποιῶν ἀλλήλων εἶναι μέλη καὶ ἑαυτοῦ· μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ τριήμερον ἔγερσιν,

ὄφθεις ταῖς προσελθούσαις τῷ τάφῳ γυναῖξιν, ἐλεγεν ὁ Κύριος· « Ὑπάγετε ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κακεῖ με ὄψονται » (1). Ὅρατε ὅπως ἀδελφὸς ἡμῶν ἀξιοῖ καλεῖσθαι; διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ φησιν· « Οὐκ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὥφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι » (2). Ὅτι δὲ καὶ Πατὴρ ἡμῶν ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἀναγεννήσας ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τῆς αὐτοῦ θείας χάριτος, διὰ τοῦτο τεχνία ἑαυτοῦ τοὺς οἰκείους μαθητὰς ὀνομάζει, καὶ μὴ ἀφήσιν αὐτὸς ὀρφανούς ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος ἐρχόμενος ἐπαγγέλεται· ὅθεν πάλιν φησὶν ὁ Ἀπόστολος τὸ, « Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοιούτεστι τὸν διάβολον » (3). Ὅτι δὲ καὶ ἐν σῶμα

(1) Ματθ. κη. 10. (2) Ἑβρ. β', 16. (3) Ἑβρ. β', 14.

πάντες ἐσμέν ἐν Χριστῷ, Παῦλος καὶ τοῦτο πρῶ-
σητε λέγων· « Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ
μέλη ἐκ μέρους » (1)· καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἐσὶ
καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ ἐνὸς
σώματος πολλά ὄντα σῶμά ἐστιν ἐν, οὕτω καὶ ὁ
Χριστός· καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι πάντες ἡμεῖς εἰς
ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν.

Ἐν οὖν ἡμῖν ἐστὶν ἀδελφοὶ τὸ τῆς παλιγγε-
σίας καὶ θεογενεσίας λουτρόν· μία πίστις, μία ἐλ-
πίς, εἷς Θεὸς ἐπὶ πάντας, καὶ διὰ πάντας, καὶ ἐν
πᾶσιν ἡμῖν· συνάγων ἡμᾶς εἰς ἑαυτὸν δι' ἀγάπης
ἐνθέου, καὶ μέλη ποιῶν ἀλλήλων καὶ ἑαυτοῦ. Ἀλ-
λὰ τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος ἐπεισελθὼν τῇ συνε-
ργείᾳ τοῦ πονηροῦ, καὶ τὴν ἀγάπην ἐξῶσαν, μᾶλλον
δὲ οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπεισερχόμενον,
καὶ τὴν δι' ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς τὸν
Θεὸν ἔνωσιν ἡμῶν διαλῦον, οὐ μόνον ἀπ' ἀλλή-
λων παραλύει τὰ κοινὰ τῆς πόλεως μέλη, καὶ οἷον
πάρετον αὐτὴν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ εἰς πολε-
μίους ἀντικαταστήσαν ταῦτα μερίδας ἐμφυλίου
στάσεις κινεῖ, καὶ συγχύσεις καὶ ταραχὰς ἀνη-
κέστους, καὶ τοὺς ὁμοφύλους ἀντιπάλους κατα-
σκευάσαν, σχῆμα πόλεως ὑπ' ἐχθρῶν ἀλούσης τῇ
καθ' ἡμᾶς ταύτῃ περιτίθησι πόλει, αὐτὴν ἐφ' ἑαυ-
τὴν ἐλεεινῶς ἐγεῖρον, καὶ αὐτεπίβουλον καὶ πολε-
μίαν ἑαυτοῖς ἐργαζόμενον· ὥς ὑπὸ τῆς ἀλιτηριώ-
δους στάσεως ταύτης εἰς αἰνίγμα τὰ κατ' αὐτὴν
περίεσθαι. Τίνες γὰρ οἱ τὴν πόλιν ἐπιτρέχοντες,
ἔσθ' ὅτε καὶ τοὺς οἴκους καταστρέφοντες, καὶ τὰ ἐν
τοῖς οἴκοις διαρπάζοντες, καὶ σὺν πολλῇ μανίᾳ τῆς
τῶν οἰκῶν δεσπότας ῥινηλατοῦντες, καὶ κατ' αὐτῶν
φονῶντες ἀνιλεῶς τε καὶ ἀπανθρώπως; ἄρ' οὐχ οἱ
τὴν πόλιν οἰκοῦντες ταύτην; Τίνες καθ' ὧν ἡ τηλι-
καύτη μανία καὶ βοή καὶ ὄρμη καὶ καταδρομή; οὐχὶ

καὶ οὗτοι πάλιν οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ταύτην, ἔσ-
θ' ὅτε καὶ παρ' ὧν ἀπήλαυσε πολλῶν ἀγαθῶν; Ὡ-
τοῦ πάθους! βαβαὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἀθλιότητος!
Αὕτῃ ἑαυτὴν πολεμεῖ, αὕτῃ ὑφ' ἑαυτῆς πολεμεῖται,
ποσὶν οἰκείοις ἐλαύνεται, χερσὶν οἰκείαις κατεδα-
φίζεται, φωναῖς οἰκείαις κατακροτεῖται, τῶν ἐν
αὐτῇ κρείττωνων ὑποπεσόντων, καὶ τοῦ βαναύσου
καὶ χειρόνος κακῶς κατάρχοντος μέρους. Ἄρ' οὐχὶ
καὶ τῆς νόσου τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ Εὐαγ-
γελίῳ παραλύτων ἐκείνων, ἡ συμβαίνειν ὑμῖν εἰθι-
μένη νόσος αὕτη πολλῶ χειρὼν ἐστὶ, καὶ ὅσον ἀρ-
γίας ἡ κακουργία πολλῶ χειρὼν καὶ βλαβερώτερον;

Ἀλλὰ μὴ δυσχεράνητε τούτων ἀκούοντες· οὐ
γὰρ ἵνα θνείδισω ταῦτα πρὸς ὑμᾶς λέγω, ἀλλ' ἵνα
ἐπιγνόντες τὴν νόσον, νῦν ὅτε νήφετε ταύτης ἀπέ-
χοντες, ζητήσητε τὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς ταύτῃ περιπε-
τώκατε, καὶ ποθήσητε τὴν ἰατροίαν, καὶ σπεύσαν-
τες κτήσησθε καὶ διαφυλάξητε ταύτην, τοῦ Θεοῦ
καὶ διδόντος τὴν ἰατροίαν, καὶ πρὸς ταύτην ἐνδυ-
ναμοῦντος ὑμᾶς, ὥς καὶ ἐπὶ τῶν παραλυτικῶν ἐ-
κείνων πεποίηκεν· οὐ γὰρ μόνον ἐθεράπευσεν αὐτὰς,
ἀλλὰ καὶ δύναναι αὐτοῖς παρέσχεν, ὥς καὶ τὸν
κράδδατον ἐκάτερον ἀναθέμενον, ἐφ' ᾧ κατέκειτο,
βαδίζειν ἀπροσκόπως. Ἀλλὰ τί τὸ αἴτιον τοῖς τε-
θεραπευμένοις παραλυτικοῖς ἐκείνοις; δύο γὰρ ᾗ-
σαν, ὁ μὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ παρὰ τῇ τοῦ Σιλωὰμ
κολυμβήθρᾳ κείμενος, ὁ δὲ ἐν Καπερναοὺμ, ὑπὸ
τεσσάρων φερόμενος. Τί οὖν τῆς νόσου τούτοις τὸ
αἴτιον; ἡ ἁμαρτία· καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ Κύριος·
τῷ μὲν γὰρ, ἰδὼν αὐτοῦ τὴν πίσιν πρὸ τῆς σωμα-
τικῆς ἰάσεώς φησι· « Τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρ-
τίαι σου » (2). Τὸν δὲ μετὰ τὴν ἱασιν εὐρὼν, « Ἴδε,
φησὶν, ὑγίης γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ
χειρὼν τί σοι γένηται » (3). Ὡς περ οὖν ἐπ' ἐκείνων

(1) Ἀ Κορ. ιβ', 27. (2) Ματθ. θ', 2. (3) Ἰωαν. ι, 14.

ἡ ἑκατέρη ἀμαρτία φυγαδεύσασα τὴν ὑγίαν παρέ-
της ἐποίησεν, οὕτω καὶ ἐφ' ὑμῶν, ἡ κοινὴ ἀμαρτία
φυγαδεύσασα τὴν ἀγάπην πολεμίας ὑμᾶς ἀλλήλοις
κατέστησε· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν τὸν κοινὸν καὶ πρὸς
Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους σύνδεσμον ὑμεῖς ἀπωλέ-
σατε, τὴν ἀγάπην, εἰμὴ ἀπὸ τῆς φιλαμαρτήμονος
γνώμης; «Ἐν γὰρ τῷ πληθυνθῆναι τὴν ἀμαρτίαν,
ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν», ἐν τοῖς Εὐαγ-
γελίοις φησὶν ὁ Κύριος (1)· ψυγείσης δὲ τῆς ἀγά-
πης τελείως, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ κηδεμονίαν
παραμένειν ἀδύνατον.

Καὶ ἵνα δι' ὑποδείγματος ὑμῖν τὸ πάθος παρα-
στήσω, λύχνῳ ἔοικεν ἡμῶν ἡ ἐκάστου ψυχὴ, ὡς ἔ-
λαιον μὲν ἔχουσα τὴν ἀγαθοεργίαν, ἀντὶ δὲ θρυ-
αλλίδος φέρουσα τὴν ἀγάπην, ἥ ἐπαναπαύεται,
ἀντὶ φωτός, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ Πνεύματος. Τοῦ
τοίνυν ἐλαίου τούτου, δηλονότι τῆς ἀγαθοεργίας ἐκ-
λειπούσης, ἡ ἀντὶ θρυαλλίδος ἐνοῦσα τῇ ψυχῇ ἀ-
γάπη ἐξ ἀνάγκης ψύγεται· καὶ οὕτω τὸ φῶς τῆς
τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας καὶ χάριτος ἀφίπταται, τῶν
φυγόντων τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγάπην φυγαδευ-
σάντων αὐτῶν· καὶ ὁ πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς τά-
ραχος ἐπιγίνεται, τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπον ἀπ' αὐ-
τῶν ἀποσρέψαντος, πρὸς ὃν φησὶν ὁ Δαβὶδ· «Ἀπο-
σρέψαντος δέ σε τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται» (2).
Οὕτως ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐμφύλιος στάσις καὶ σύγ-
χυσις ἡμῖν ἐπιγίνεται, κακίας ἅπαν εἶδος ἐπαγο-
μένη, καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς κακίας τοῖς στασιάρ-
χαις καὶ στασιασταῖς ἐνοικίζουσα, ὃς εἰς θηρία
μετασκευάζει· οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ δαιμόνων
ἦθος κεκτῆσθαι παρασκευάζει τοὺς ἐν οἷς εἰσοικί-
ζεται· καὶ οὕτως ἀνθρωποκτόνον τὸν ἀνθρώπον ὁ
ἐξ ὀρχῆς ἀνθρωποκτόνος καὶ μισάνθρωπος ἀπεργά-
ζεται, καὶ τῷ ζωοδότη Χριστῷ ἀντικείμενον, πόσω

μᾶλλον τοῖς ἐπὶ γῆς βασιλεῦσιν, ἢ τῷ κατὰ πνεῦ-
μα πατρὶ καὶ ποιμένι καὶ διδασκάλῳ, ἀνήκοον καὶ
ἀντίθετον.

Ἐπιστρέψατε οὖν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου
τοῦ Χριστοῦ, καὶ ταύτης ἀντέχεσθε βεβαίως, ἵν'
ὑμῶν ἀειθαλὴς εἴη καὶ διηνεκὴς ἡ πρὸς ἀλλή-
λους ὁμόνοια, καὶ ἐπιστραφῇ πάλιν πρὸς ὑμᾶς ὁ
Κύριος, καὶ ἐπαναπαύσῃται ἐφ' ἡμᾶς μετὰ τῆς εἰ-
ρήνης καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ Πνεύματος. Ἄλλ' ὁ ἐπὶ
τῆς Ἱερουσαλὴμ παράλυτικός ἐκεῖνος παρέκειτο
τῇ τοὺς νοσοῦντας ἰωμένη τοῦ Σιλωὰμ κολυμβή-
θρα, οὐδὲ ὑμεῖς τελείως ἀπέστητε τῆς βραβευσού-
σης τὴν εἰρήνην Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Ἄλλ' ὡς ἐ-
κεῖνος ἀνθρώπον οὐκ εἶχε τὸν συνεργήσαντα πρὸς
τὴν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας ἐκείνης χάριν, οὕτως
οὐδὲ ὑμῖν ἐνταῦθα ποιμὴν ὑπῆρχε κηρύττων εἰρή-
νην, καὶ συνάγων τὰ δισχορπισμένα μέλη, καὶ
συνάπτων πρὸς ἑαυτὰ, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους
νόσον καὶ καχεξίαν ἐκβάλλων τοῦ σώματος τῆς τοῦ
Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Νῦν οὖν ἡμεῖς ἐπέστημεν ἤδη,
καὶ σύνεσμεν ὑμῖν ἐν Χριστῷ, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ
πρεσβεύομεν, ὡς αὐτοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν.
Καταλλάγητε τῷ Θεῷ. Ἐπίγινωτε τὴν πρὸς ἀλλή-
λους συγγένειαν, οὐ κατὰ ψυχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ
κατὰ σῶμα προσοῦσαν ἐκ προγόνων ὑμῶν. Ἀνα-
μνήσθητε τῶν πρότερον τῆς εἰρήνης ἡμερῶν ἐκεῖ-
νων, πόσων δι' αὐτῆς ἀπελαύετε καλῶν, ὧν πάντων
ἐστερήθητε νῦν. Μὴ λογίζεσθε τὸ κακόν· μηδ' ἀντι-
διδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ θελήσητε, ἀλλ' ἐν τῷ ἀ-
γαθῷ νικήσατε τὸ κακόν. Τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγά-
πην ἐνστερνισάμενοι, ὡς ἂν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ
ἀγάπην κτήσησθε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ἐν-
δείξησθε· οὐδὲ γάρ ἐστιν ἀγάπην πρὸς Θεὸν ἔχειν, ἢ
τὴν παρ' αὐτοῦ χάριν καὶ κηδεμονίαν καρποῦσθαι

(1) Ματθ. κδ', 12. (2) Παλμ. ργ', 29.

τούς μὴ ἀγαπῶντας τοὺς ἰδίους ἀδελφούς. Ὑπακούσατέ μοι νῦν ἐλθόντι πρὸς ὑμᾶς ἀδελφοί, καὶ τὴν εἰρήνην πρὸ πάντων τε καὶ πρὸς πάντας εὐαγγελιζομένῳ κατὰ τὸ τοῦ Κυρίου παράγγελμα· καὶ συνεργάσασθέ μοι ταύτην, χαριζόμενοι ἀλλήλοις, εἴ τις πρὸς τινα ἔχει μομφήν, ὥς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν, ἵνα γέννησθε υἱοὶ τῆς εἰρήνης, ταῦτό δ' εἰπεῖν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ὑμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερά ἐν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ καταργήσας τὴν ἐχθραν ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ. Αὐτὸς καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητάς καὶ δι' ἐκείνων εἶπε πρὸς ὑμᾶς· εἰς ἣν ἂν πόλιν ἢ οἰκίαν εἰσέλθωμεν, τὴν εἰρήνην προκαταγγέλλειν αὐτοῖς, καὶ τὸ ἔργον ἅπαν τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἡ εἰρήνη ἐστί, καὶ δι' αὐτὴν κλίνας οὐρανούς ἐπὶ τὴν γῆν κατήλθε· διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ αὐτοῦ προεῖπεν· « Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πληθος εἰρήνης » (1). Καὶ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ πάλιν περὶ αὐτοῦ φησιν· « Ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστρέφοντος καρδίαν ἐπ' αὐτόν » (2). Δείκνυσι δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τῇ γεννήσει τούτου παρὰ τῶν ἀγγέλων ὕμνος, ὅτι τὴν εἰρήνην ἡμῖν κομίζων οὐρανόθεν ἦλθεν ἐφ' ὑμᾶς· « Δόξα, λεγόντων, ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία » (3). Καὶ αὐτὸς δὲ πληρῶν ἤδη τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, τὴν εἰρήνην ἀντὶ κληρονομίας τοῖς οἰκείοις ἀφῆκε, λέγων πρὸς αὐτούς· « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν » (4). Καὶ πάλιν· « Εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις » (5), καὶ, « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους » (6). Καὶ ἡ τελευταία ἦν ἔδωκεν ἡμῖν εὐχὴ, πρὸς τὸν οἰκεῖον Πατέρα ἀναβαίνων,

τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἐπιστηρίζει· « Δὸς γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ἵνα πάντες ἐν ᾧσι » (7).

Μὴ οὖν ἐκπέσωμεν τῆς πατρικῆς εὐχῆς· μὴ τὴν κληρονομίαν ἀποβλώμεθα τοῦ οὐρανοῦ Πατρός, μηδὲ τὴν σφραγίδα καὶ τὸ σημεῖον τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, ἵνα μὴ καὶ τὴν υἱοθεσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μαθητείαν ἀποβλώμεθα, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ἐκπέσωμεν ζωῆς, καὶ ἀποκλεισθῶμεν τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ εἰρηνάρχου Πατρός ἀκούσωμεν· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐχθρας καὶ τῶν σκανδάλων αἵτιοι· δες, ἵνα μὴ τοῦτο πάθωμεν, διὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ Μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων παντὶ τῷ κόσμῳ τὴν εἰρήνην ἀπέστειλε· διὸ καὶ αὐτοὶ καὶ ἐν ταῖς οἰκείαις ὁμιλίαις καὶ τοῖς συγγράμμασι, ταύτην πρὸ πάντων τιθέασι τῶν λόγων, Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, προοιμιαζόμενοι. Ταύτην καὶ ἡμεῖς ὡς ὑπηρετᾶται τῆς ἐκείνων διακονίας, ὑμῖν ἤκομεν ἀρτίως κομίζοντες, καὶ μετὰ Παύλου πρὸς ὑμᾶς λέγομεν· « Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμόν ἥ· χωρὶς οὐδεὶς ὀψεται τὸν Κύριον » (8). Εἰ δὲ, χωρὶς τῆς μετὰ πάντων εἰρήνης, οὐδεὶς ὀψεται τὸν Θεόν, ὁ μηδὲ μετὰ τῶν πατριωτῶν εἰρηνεύων, πῶς ὀψεται τὸν Θεόν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι; πῶς δὲ οὐκ ἀκούσεται τότε· « Ἀρθήτω ὁ ἀσεβὴς ἵνα μὴ ἴδοι τὴν δόξαν Κυρίου » (9)· ἀλλ' ὑμῶν μηδένα γένοιτο ταύτης ἀκοῦσαι τῆς ἀπευκταίας φωνῆς, ἀλλὰ καταλλαγέντας, καὶ συναχθέντας διὰ τῆς εἰρήνης καὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας εἰς ἓν, ἐν μέσῳ ἔχειν αὐτόν, κατὰ τὴν αὐτοῦ γλυκεῖαν ἐπαγγελίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐξευμαρίζοντα μὲν ἡμῖν τὴν τοῦ παρόντος βίβη δυσχέρειαν, χαριζόμενον δὲ ἐν καιρῷ εὐ-

(1) Ψαλμ. οζ', 7. (2) Ψαλμ. πδ', 9. (3) Λευκ. β', 14. (4) Ιωαν. ιδ', 27. (5) Μαρκ. θ', 50. (6) Ιωαν. ιγ', 35. (7) Ιωαν. ιζ', 21. (8) Εβρ. ιε', 14. (9) Ησ. κς', 10.

Θέτω τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ δόξαν, καὶ βασιλείαν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ εἰρηνοδῶρος Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τὰς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄.

Εἰς τὴν κατὰ τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.

Εὐπορός ἐστιν εἰς κακίαν ὁ νοητὸς τῆς κακίας προστάτης, καὶ πολὺς ἤδη καταβαλλομένους εἰς ψυχὴν τοὺς τῆς ἀρετῆς θεμελίους τὴν ἀρχὴν εὐθὺς ὑποσύρει, δι' ἀνελπιστίας καὶ ἀπιστίας· πολὺς δὲ καὶ τοῖς τοίχοις οἷον ἀνεγειρομένοις τῆς κατ' ἀρετὴν οἰκίας, μεταξὺ πάλιν ἐπιθέσθαι δι' ἀκηδίας καὶ ῥαθυμίας· ἐτι δὲ καὶ αὐτὸν ἐπωκοδομημένον ἤδη τὸν ὄροφον τῶν ἀγαθῶν ἔργων δι' ὑπερηφανίας καὶ ἀπονοίας κατενεγκεῖν. Ἀλλὰ στήτε, μὴ πτοηθῆτε· εὐπορώτερος γάρ ἐστιν ἐν ἀγαθοῖς ὁ σπυδαῖος. Καὶ πλείω τὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς ἀντιπαράταξιν τῆς κακίας ἢ ἀρετῇ, τὴν ἀνωθεν πλυστοῦσα χορηγίαν καὶ συμμαχίαν παρ' αὐτοῦ τοῦ τὰ πάντα ἰσχύοντος, καὶ πάντας τοὺς τῆς ἀρετῆς ἐραστὰς ἐνδυναμοῦντος δι' ἀγαθότητα· ὥς μὴ μόνῃ ἄσειρος διαμένειν τοῖς συνεσκευασμένοις ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου ποικίλοις καὶ πονηροῖς μηχανήμασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς βάθος ἐμπεσόντας κακῶν ἀνεγείρειν ἔχειν καὶ ἐπανάγειν, καὶ διὰ μετανοίας καὶ ταπεινώσεως τῷ Θεῷ προσάγειν μετ' εὐκολίας. Δεῖγμα δὲ καὶ παράστασις διαρκῆς· καὶ γὰρ ὁ Τελώνης, τελώνης ὢν, καὶ οἷον τῷ πυθμένι τῆς ἁμαρτίας ἐνδαισιώμενος, λόγῳ μόνῳ κοινωνήσας τοῖς κατ' ἀρετὴν ζῶσι, καὶ τούτῳ θραχεῖ, κουφίζεται καὶ ὑψοῦται καὶ ὑπερβαίνει πᾶσαν κακίαν,

καὶ τῷ χορῷ τῶν δικαίων ἐγκαταλέγεται, παρ' αὐτοῦ δεδικαιωμένος τοῦ ἀδεκάστου Κριτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ὁ Φαρισαῖος λόγῳ καταδικάζεται, ἀλλὰ Φαρισαῖος ὢν, καὶ δοκῶν εἶναί τις ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐκ ὢν δίκαιος ἐπ' ἀληθείας, καὶ θρασυστομῶν οὐκ ὀλίγα, ἐν οἷς οὐκ ἐλάττω τῶν συλλαβῶν τὰ τὸν Θεὸν παροργίζοντα. Διατὶ δὲ ἡ μὲν ταπεινώσις πρὸς ὕψος ἀνάγει δικαιοσύνης, ἡ δὲ οἷσις πρὸς βυθὸν κατὰγει τῆς ἁμαρτίας; διότι ὁ μὲν οἰόμενος ἑαυτὸν εἶναί τινα μέγαν, καὶ ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλιμπάνεται δικαίως ὑπὸ Θεοῦ, ὥς μὴ τῆς παρ' ἐκείνου δοκῶν χρῆζειν ἐπικυρίας· ὁ δὲ μηδὲν οἰόμενος ἑαυτὸν, καὶ διὰ τοῦτο βλέπων εἰς τὰς ἀνωθεν κύκτιρμυς, τυγχάνει δικαίως τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμπαθείας καὶ βοηθείας καὶ χάριτος· «Κύριος γὰρ φησιν ὑπερφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν»(1).

Καὶ τοῦτο δεικνὺς διὰ παραβολῆς ὁ Κύριος· «Ἄνθρωποι, φησὶ, δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ-εἷς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος Τελώνης». Θέλων ἐναργῶς παραστήσαι τὸ ἐκ τῆς ταπεινώσεως κέρδος, καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπερηφανίας ζημίαν, εἰς δύο διεῖλε πάντας τοὺς τῷ ἱερῷ προσιόντας, μᾶλλον δὲ τοὺς εἰς αὐτὸ ἀνιόντας. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ προσευχῆς ἕνεκα τῷ τοῦ Θεοῦ ναῷ προσιόντες· τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς προσευχῆς φύσις. Ἀπὸ

(1) Παροιμ. γ', 34.

γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον, καὶ πᾶν ἐπουράνιον ὑπερβᾶσα καὶ ὄνομα καὶ ὕψωμα καὶ ἀξίωμα, αὐτῷ παρίσῃσι τοῦτον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ. Ἦν δὲ καὶ τὸ ἱερόν ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν ἐφ' ὑψηλοῦ κείμενον, ἐν μετεώρῳ τῆς πόλεως· ἐφ' οὗ ποτε λόφῳ θανάτου τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀναλίσκοντος, τὸν θανατηφόρον ἄγγελον ἰδὼν ὁ Δαβὶδ ἐσπασμένον ῥομφαίαν κατὰ τῆς πόλεως, ἀναβάς ὠκοδόμησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀνήνεγκεν ἐπ' αὐτοῦ τῷ Θεῷ θυσίαν, καὶ ἐπεσχέθη ἡ θραῦσις· εἰς τύπον καὶ ταῦτα τῆς κατὰ τὴν ἱεράν προσευχὴν σωτηρίου καὶ πνευματικῆς ἀναβάσεως, καὶ τοῦ δι' αὐτῆς ἰλασμοῦ· τυπικὰ γὰρ ἦν ἐκεῖνα πάντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν· εἰ δὲ βούλει, καὶ εἰς τύπον τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης ἱερᾶς Ἐκκλησίας, ἥτις ὄντως ἐφ' ὑψηλοῦ κεῖται, ἀγγελικός τις ἄλλος οὐσα καὶ ὑπερκόσμιος χῶρος, ἐν ᾧ πρὸς ἐξιλασμόν τοῦ κόσμου παντός, καὶ θανάτῳ θραῦσιν, καὶ ζωῆς ἀθανάτου περιουσίαν, τὸ ἀναίμακτον καὶ μέγα καὶ ὄντως εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ ἀναφέρεται θῦμα. Διὰ ταῦτα τοίνυν, οὐκ εἶπεν ἄνθρωποι δύο προσήλθον τῷ ἱερῷ, ἀλλ' ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν.

Εἰσὶ δὲ καὶ νῦν οἱ πρὸς τὴν ἱεράν Ἐκκλησίαν ἐρχόμενοι, οὐκ αὐτοὶ ἀναβαίνουσιν, ἀλλὰ κατασπῶσι μᾶλλον τὴν τὸν οὐρανὸν εἰκονίζουσαν Ἐκκλησίαν, οἵτινες εἰσὶν οἱ συντυχίας χάριν καὶ ὁμιλίας τῆς πρὸς ἀλλήλους παραγινόμενοι, καὶ οἱ τὰ ὦνια προτιθέντες καὶ ἀγοράζοντες· εἰκόασιν γὰρ ἀλλήλοις· οἱ μὲν γὰρ ὦνῃν, οἱ δὲ λόγους διδόντες ἀντιλαμβάνουσι τὰ κατὰλληλα. Οὕς, ὥσπερ τοῦ ἱεροῦ ἐκεῖνος παντελῶς ὁ Κύριος ἔξωσέ ποτε, πρὸς αὐτοὺς εἰπών· «Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν» (1). οὕτω καὶ τῶν οἰκείων τούτων λόγων ἐξέβαλεν, ὥς μὴ ἀναβαί-

νοντας εἰς τὸ ἱερόν ὅλως, καὶ ἐκάστης ἡμέρας ἐρχονται. Ὁ δὲ Φαρισαῖος καὶ ὁ Τελώνης ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν· ἀμφοτέροις γὰρ εἰς ἣν σκοπὸς τὸ προσεύξασθαι, εἰ καὶ ὁ Φαρισαῖος μετὰ τὴν ἀνοδὸν κατήνεγκεν ἑαυτὸν, ὑπὸ τοῦ τρόπου περιτραπεῖς· σκοπὸς μὲν γὰρ αὐτοῖς τῆς ἀναβάσεως ὁ αὐτός· προσεύξασθαι γὰρ ἀνέβησαν, ὁ δὲ τρόπος ἀντίθετος· ὁ μὲν γὰρ συντετριμμένος καὶ τεταπεινωμένος ἀνήρχετο, παρὰ τοῦ ψαλμωδοῦ Προφήτου μαθὼν, ὅτι καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περὶ αὐτοῦ φησιν ὁ Προφήτης, πάντως διὰ πείρας ἰδώς· «Ἐταπεινώθη καὶ ἔσωσέ με ὁ Κύριος» (2). Καὶ τί λέγω τὸν Προφήτην; ὁ γὰρ τῶν Προφητῶν Θεὸς καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γενόμενος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν (3). ὁ δὲ Φαρισαῖος μέγα φυσῶν καὶ ἀλαζονευόμενος ἄνεισιν, ὥς καὶ δικαιοσύων ἑαυτὸν· καὶ ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, παρ' ᾧ πᾶσα δικαιοσύνη ἡμῶν, ὥς ῥάκος ἀποκαθημένης· οὐ γὰρ ἤκουσε τοῦ λέγοντος· «Ἀκάθαρτος παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος» (4)· καὶ· «Κύριος ὑπερηφάνους ἀντίτάσσεται» (5)· καὶ· «οὐαὶ οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες» (6).

Οὐ μόνον δὲ τὸ ἥθος καὶ ὁ τρόπος αὐτοὺς διεῖλε διάφορος ὢν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς προσευχῆς εἶδος· διπλοῦν γὰρ καὶ τοῦτο· προσευχὴ γάρ ἐστιν οὐ δεήσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστίας πρόβλημα· καὶ ὁ μὲν τῶν προσευξομένων ἄνεισι πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ναόν, δοξάσων καὶ εὐχαριστήσων τῷ Θεῷ, ὑπὲρ ὧν ἔλαβε παρ' αὐτοῦ· ὁ δὲ αἰτήσων ἅπερ οὐπω ἔλαβεν, ὧν καὶ μάλιστα τῆς ἐκάστης ὥρας καθ' ἡμᾶς ἀμαρτάνουσιν ἔτι καὶ ἡ τῶν ἀμαρτημάτων ἀφεσις· ἡ γὰρ ὑπόσχεται τῶν παρ' ἡμῶν τῷ Θεῷ κατ' εὐσέβειαν

(1) Ματθ. κ', 13. (2) Ψαλμ. ριδ', 6. (3) Φίλιπ. β', 9. (4) Παροιμ. ις', 6. (5) Παρ. γ', 34. (6) Ἠσ. ι', 21.

προσφερομένων, οὐ προσευχήν, ἀλλ' εὐχήν ἔχει τὴν ἐπωνυμίαν· καὶ τοῦτ' ἐδήλωσεν ὁ εἰπών· «Εὐξασθε καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν» (1)· καὶ ὁ λέγων, Κρεῖσσον μὴ εὐξασθαι ἢ εὐξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. Ἀλλὰ τὸ διπλοῦν ἐκεῖνο τῆς προσευχῆς εἶδος, διπλὴν ἔχει καὶ τὴν ἀχρεΐωσιν τοῖς μὴ προσέχουσι· τὴν μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων προσευχήν τε καὶ δέησιν ἀνύσιμον μὲν ποιεῖ μετὰ τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν ἢ πίστις καὶ ἡ κατάνυξις, ἀνήνυτον δὲ ἡ ἀπόγνωσις καὶ ἡ πώρωσις. Τὴν δὲ ὑπὲρ ὧν εὐ παρὰ Θεοῦ πεπόνθαμεν εὐχαρισίαν, εὐπρόσδεκτον μὲν ἡ ταπεινώσις ποιεῖ, καὶ τὸ μὴ κατεπαίρεσθαι τῶν οὐκ ἐχόντων, ἀπρόσδεκτον δὲ ἡ ἐπὶ τούτοις ἔπαρσις, ὡς οἰκεία σπυδαὶ καὶ γνώσει προσγινομένοις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς μὴ κεκτημένους κατὰκρισις. Ἀπερ ἄμφω νοσῶν ὁ Φαρισαῖος, παρ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων λόγων ἐλέγχεται· ἀναβάς γὰρ εἰς τὸ ἱερὸν, εὐχαριστήσων οὐ δεησόμενος, ἔπαρσιν καὶ κατὰκρισιν ἀφρόνως τε καὶ ἀθλίως τῇ πρὸς Θεὸν εὐχαριστίᾳ κατέμιξε. «Σταθεὶς γάρ φησιν οὗτος πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύχετο· ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἀδικοὶ, μοιχοί». Τὸ ὁρᾶν τὸν Φαρισαῖον οὐ τὴν δουλικὴν παράστασιν, ἀλλὰ τὴν ἀπηρυθριασμένην ἀνάτασιν δηλοῖ, τὴν ἀντικειμένην τῷ μὴ δὲ τῆς ὀφθαλμῶς θαρρόσυντι πρὸς οὐρανὸν ὑπὸ ταπεινώσεως ἄραι. Εἰκότως δὲ πρὸς ἑαυτὸν ὁ Φαρισαῖος προσηύχετο· οὐ γὰρ ἀνέβαινε πρὸς τὸν Θεόν, εἰ καὶ οὐκ ἐλάνθανε τὸν καθήμενον ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐπιβλέποντα τὰ ἔσχατα τῶν ἀβύσσων, ἡ αὐτοῦ τοιαύτη προσευχή· Εὐχαριστῶ σοι γὰρ εἰπών, οὐκ ἐπήνεγκεν, ὅτι δωρεάν, ὡς ἀσθενὴ πρὸς ἀντιπαράταξιν, ἐλεήσας ἔδωκάς μοι τὴν ἀπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ παγίδων ἐλευθερίαν· ἀνδρεῖον γὰρ ἔξι κατὰ

ψυχὴν ἀδελφοί, τὸ κρατηθέντα ταῖς τοῦ ἐχθροῦ πάγαις, καὶ περιπεσόντα τοῖς βρόχοις τῆς ἀμαρτίας, δυνηθῆναι τῇ μετανοίᾳ διαφυγεῖν. Διὰ τοῦτο προνοία μείζονι τὰ καθ' ἡμᾶς διευθύνεται, καὶ πολλὰκις μικρόν ἢ μηδὲν σπυδάσαντες, πολλῶν καὶ μεγάλων παθῶν ἀνώτεροι σὺν Θεῷ διεμείναμεν, συμπαθῶς κουφισθέντες διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν· καὶ δεῖ τῆς δωρεᾶς ἐπιγνώμονας ἡμᾶς εἶναι, καὶ ταπεινοῦσθαι τοῦ παρασχόντος ἐνώπιον, ἀλλὰ μὴ ἐπαίρεσθαι. Ὁ δὲ Φαρισαῖος, εὐχαριστῶ σοι, φησὶν, ὁ Θεός· οὐχ ὅτι ἔλαβον βοήθειάν τινα παρὰ σοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων· ὡς ἂν οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐξ οἰκείας ἔχων, δυνάμειος τὸ μὴ εἶναι ἄρπαξ, καὶ μοιχὸς καὶ ἀδικος εἶπερ ἄρα οὐκ ἦν· οὐ γὰρ προσεῖχεν ἑαυτῷ, ἵνα δίκαιος εἴη πιστεύεσθαι περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ἀλλὰ πάντας μᾶλλον ἐβλεπεν, ἢ ἑαυτὸν, καὶ πάντας, ὡς τῆς ἀπονοίας! ἐξουδενῶν, ἕνα μόνον ὦετο δίκαιον εἶναι καὶ σώφρονα, ἑαυτόν· οὐκ εἰμὶ γάρ φησιν ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἀδικοὶ, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ Τελώνης. Τῆς ἀνοίας εἶπεν ἂν τις πρὸς αὐτόν· καὶ εἰ πλὴν σοῦ, πάντες ἀδικοί τε καὶ ἄρπαγες, τίς ὁ τὴν ἄρπαγὴν καὶ τὴν κάκωσιν ὑφιστάμενος; τί δὲ καὶ ὁ Τελώνης οὗτος; καὶ ἡ τούτῃ κατ' ἐξοχὴν προσθήκη; οὐχ εἷς ὧν ἀπάντων μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ οὗτος τῇ παρὰ σοῦ κοινῇ, καὶ ὡς εἰπεῖν οἰκουμενικῇ κατακρίσει συμπεριείληπται; ἡ διπλασίας ἔδει τούτῳ τῆς καταδίκης, ὡς ὑπὸ τοὺς Φαρισαίους σοὺς ὀφθαλμοὺς, εἰ καὶ μακρὰν ἐς ὧτι; ἄλλως τε καὶ τελώνην μὲν ὑπάρχοντα φανερώς, ἀδικὸν ἦδεις ὄντα, μοιχὸν δὲ πόθεν; ἢ σὲ τοῦτον ἀδικεῖν ἀνεύθυνον, ἐπειδὴ περ οὗτος ἄλλους ἡδίκηει; Οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οὗτος μὲν φέρων ἐν ταπεινῷ τῷ φρονήματι τὴν

(1) Ψαλμ' οἱ, 11.

σὴν ὑπερήφανον κατηγορίαν, καὶ τῷ Θεῷ προσφέ-
ρων σὺν αὐτομεμφίᾳ τὴν ἱκεσίαν, ἀφεθήσεται παρ'
αὐτοῦ δικαίως τῆς ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἡδίκησε κατα-
δίκης· σὺ δὲ καταδικασθήσῃ δικαίως, ὑπερηφάνως
ἐκεῖνου τε καὶ πάντων ἀνθρώπων κατηγορῶν, καὶ
μόνον ἀπάντων σεαυτὸν δικαίων. Οὐκ εἰμί ὥσπερ
οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί.

Ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ
τὴν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὑπεροψίαν τοῦ Φαρισαίου
παρίστησι· πρὸς δὲ καὶ τὸ κατεψευσμένον τῆς αὐτοῦ
συνειδήσεως· τοὺς τε γὰρ ἀνθρώπους κοινῇ πάντας
ἐξουδενεῖ φανερώς, καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀποχὴν οὐ
τῇ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῇ καθ' ἑαυτὸν δυνάμει προσ-
μαρτυρεῖ. Εἰ δὲ εὐχαριστεῖν φησιν, ἀλλὰ τάχα διὰ
τοῦτο, καὶ πλὴν αὐτοῦ πάντας ἀνθρώπους ἀκολά-
στους εἶναι νομίζει καὶ ἀδίκους καὶ ἄρπαγας, ὡς
μηδενί, πλὴν αὐτῷ, ἀξιοῦντος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀρετὴν
παρασχεῖν. Ἄλλ' εἰ πάντες οἱ λοιποὶ τοιοῦτοι, τὰ
τοῦ Φαρισαίου τούτῃ προκεῖσθαι τούτοις πᾶσι πρὸς
διαρπαγὴν ἐχρῆν. Οὐ φαίνεται δὲ οὕτως· ἐπάγει
γὰρ αὐτὸς, ὅτι « νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀπο-
δεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι ». Οὐχ ὅσα κέκτηται φη-
σὶν ἀποδεκατοῦν, ἀλλ' ὅσα κτᾶται, τὰς προσθήκας
καὶ τὰς ἐπαυξήσεις τῆς οἰκείας περιουσίας διὰ
τούτου δηλῶν· οὐκοῦν εἶχε μὲν ἅπερ ἐκέκτητο,
προσελάμβανε δὲ ἀναπηρεάστως ἅπερ ἐδύνατο·
πῶς οὖν χωρὶς αὐτοῦ πάντες ἥρπαζον καὶ ἡδίκουν;
Οὕτως αὐτέλεγκτόν ἐστιν καὶ αὐτεπίβηλον ἡ κακία!
οὕτως ἐστὶ συγκεκραμμένον αἰεὶ τὸ ψεῦδος τῇ ἀπο-
νοίᾳ! Τὴν μὲν οὖν ἀποδεκάτωσιν εἰς παράστασιν
ἐκ περιουσίας τῆς οἰκείας δικαιοσύνης προήγαγε·
πῶς γὰρ ἄρπαξ ἔσαι τῶν ἀλλοτρίων ὁ ἀποδεκατῶν
τὰ οἰκεῖα; Τὴν δὲ νηστείαν εἰς τὴν τῆς σωφροσύνης
ἐπίδειξιν· ποιητικὴ γὰρ ἀγνείας ἡ νηστεία ἐστίν.
Ἔστω τοίνυν, σώφρων ὑπάρχεις καὶ δίκαιος, εἰ δὲ
βούλει, καὶ σοφός καὶ νουνεχὴς καὶ ἀνδρεῖος καὶ

εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον· εἰ μὲν παρὰ σεαυτοῦ λαβὼν
ἔχεις, καὶ μὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ, τί καταψεύδῃ, καὶ τοῦ
τῆς προσευχῆς σχήματος, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβαί-
νεις καὶ εὐχαριστίας μάτην λέγεις; εἰ δὲ παρὰ Θεοῦ
λαβὼν ἔχεις, οὐκ ἔλαβες ἵνα κομπάζῃς, ἀλλ' ἵνα
πρὸς οἰκοδομὴν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχῃς εἰς δόξαν
τοῦ παρασχόντος. Χαίρειν οὖν ὡς ἀληθῶς ἔδει σὺν
ταπεινώσει, καὶ εὐχαρισεῖν καὶ τῷ δόντι, καὶ δι' οὗ
ἔλαβεν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτῆς μᾶλλον, ἢ διὰ τοὺς ὀ-
ρῶντας ἢ λαμπὰς λαμβάνει τὸ φῶς· Σάββατον δὲ
φησὶν ὁ Φαρισαῖος οὐ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ἀλλὰ
τὴν ἐβδομάδα τῶν ἡμερῶν, ὧν τὰς δύο νηστήμους
ἄγων μεγαλαυχεῖ, ἀγνοῶν ὅτι αὐταὶ μὲν ἀνθρώ-
πιναι ἀρεταί, ἡ δὲ ὑπερηφάνια δαιμονιώδης· διὸ
καὶ ἀχρειοὶ ταύτας καὶ συγκατασπᾶ συζυγεῖσα, καὶ
ἀληθεῖς ὄντι, πόσω μᾶλλον εἰ κεκλιθῇ λυμέναι.

Ἄλλ' ὁ μὲν Φαρισαῖος τοιαῦτα. « Ὁ δὲ Τελώνης
μακρόθεν ἐστῶς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς
πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄραι, ἀλλ' ἔτυπεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ
στήθος, λέγων· Ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτω-
λῷ ». Ὁρᾶτε τὴν ταπείνωσιν ὅση, καὶ τὴν πίσιν καὶ
τὴν αὐτομεμφίαν; ὁρᾶτε τὴν ἄκραν συστολήν τῆς τε
διανοίας καὶ τῶν αἰσθήσεων, ἅμα δὲ καὶ τὴν συν-
τριβὴν τῆς καρδίας τῇ προσευχῇ τοῦ Τελώνη τού-
του συγκεκραμμένην; ἀναβὰς γὰρ εἰς τὸ ἱερὸν
ὑπὲρ τῆς τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἀφέσεως δεη-
σόμενος, καλὰς ἐπηγάγετο μεθ' ἑαυτοῦ τὰς μεσι-
τευούσας πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ἀκαταίσχυντον πίσιν,
τὴν ἀκατάκριτον αὐτομεμφίαν, τὴν μὴ ἐξουδενωμέ-
νην συντριβὴν τῆς καρδίας, τὴν ὑψοῦσαν ταπείνω-
σιν. Συνῆψε δὲ καὶ τῇ προσευχῇ τὴν προσοχὴν
ἄριστα· μακρόθεν γὰρ φησὶν ἐστῶς ὁ Τελώνης
οὗτος· οὐκ εἶπε σταθεὶς ὡς ἐπὶ τοῦ Φαρισαίου,
ἀλλ' ἐστῶς· τὴν ἐπὶ πολὺ παράτασιν τῆς στάσεως
διὰ τούτου δηλῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ ἐπίμονον τῆς
δεήσεως καὶ τῶν ἱλαστηρίων ῥημάτων· μηδὲν γὰρ

ἕτερον μήτε προτιθεῖς, μήτε διανοούμενος, ἑαυτῷ μόνῳ προσεῖχε καὶ τῷ Θεῷ, αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν ἐρέ-
φων καὶ πολυπλασιάζων μόνην τὴν μονολόγιστον
δέησιν, ὅπερ ἀνυσιμώτατόν ἐστι προσευχῆς εἶδος.

Μακρόθεν οὖν, φησὶν, ὁ Τελώνης ἐς ὧς, οὐκ ἤθελεν
οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἄραι. Αὕτη ἡ
στάσις, καὶ εἰσὶς ἦν ὁμοῦ καὶ ὑπόπτωσις, καὶ οὐκ
εὐτελοῦς δούλῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ καταδίκου παρά-
στασις. Ἐμφαίνει δὲ καὶ τὴν ἀφειμένην τῆς ἁμαρ-
τίας ψυχὴν, μακρὰν μὲν οὖσαν ἐτι Θεοῦ, διὰ τὸ
μήπω τὴν δι' ἔργων ἔχειν πρὸς αὐτὸν παῖρησίαν,
ἐγγίζειν δὲ προσδόκιμον οὖσαν Θεῷ, διὰ τὴν ἀπο-
χὴν τῶν κακῶν, καὶ τὴν ἀγαθὴν ἥδη πρόθεσιν. Οὕ-
τως οὖν μακρόθεν ὁ Τελώνης ἐστὼς, οὐκ ἤθελεν
οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἄραι, τῷ τρό-
πῳ καὶ τῷ σχήματι τὴν οἰκίαν κατὰγνωσιν καὶ
αὐτομεμφίαν ἐπιδεικνύμενος· ἀνάξιον γὰρ ἑαυτὸν
ἡγεῖτο καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν γῆν ἱεροῦ.
Διὸ τοῦ μὲν ἐπὶ τῶν προθύρων εἰστήκει, πρὸς δὲ
τὸν οὐρανὸν οὐδὲ ἀτενίζειν ἐτόλμα, πόσω μᾶλλον
πρὸς τὸν τοῦ οὐρανοῦ Θεόν; ἀλλ' ὑπὸ τῆς σφο-
δρᾶς κατανύξεως τύπτων τὸ ἑαυτοῦ στήθος, καὶ
πληγῶν ἑαυτὸν ἀξιὸν παριστάς ἐντεῦθεν, βαρυπεν-
θῶν καὶ τοὺς στεναγμοὺς ἀναπέμπων ἐκεῖθεν, καὶ
τὴν κεφαλὴν ὡς κατάκριτος κλίνων, ἁμαρτωλὸν
ἐκάλει, καὶ τὸν ἱλασμόν πιστῶς ἐπεζήτηι, λέγων·
«Ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ»· ἐπίστευσε γὰρ
τῷ λέγοντι· «Εἶπα ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀ-
νομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφήκας τὴν ἀσέβειαν
τῆς καρδίας μου» (1). Τί δὴ τὸ ἐπὶ τούτοις;
«Κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος, φησὶν ὁ Κύριος, ἢ
ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσε-
ται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». Ὡς γὰρ
αὐτόχρημα τύφος ἐστὶν ὁ διάβολος, καὶ ἰδιὸν ἐς

τούτῳ ἡ ὑπερηφάνια κακὸν, διὸ καὶ νικᾷ καὶ συγ-
κατασπᾷ συμμιγείσα πᾶσαν ἀρετὴν ἀνθρωπίνην,
οὕτως ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ταπείνωσις ἀγγέλων τῶν
ἀγαθῶν ἐστὶν ἀρετὴ, καὶ νικᾷ πᾶσαν ἀνθρωπίνην
κακίαν, ἐπιγενομένην τῷ πταίσαντι· ὅχημά γάρ
ἐστὶν ἡ ταπείνωσις τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβάσεως,
κατὰ τὰς νεφέλας ἐκεῖνας, αἱ μέλλουσιν ἀνοίσειν
πρὸς τὸν Θεὸν τοὺς ἐσομένους εἰς ἀπείρους αἰῶνας
μετὰ Θεοῦ, καθάπερ ὁ Ἀπόστολος προεφήτευσεν·
«Ἀρπαγησόμεθα, γὰρ φησὶν, ἐν νεφέλαις εἰς ἀ-
πάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε
σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα» (2). Οἷον γὰρ τίς ἐστι νε-
φέλη καὶ ἡ ταπείνωσις, διὰ μετανόιας συστάσα,
καὶ τὰς τῶν δακρύων λιθάδας ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν
ἀφιεῖσα, καὶ τοὺς ἀξίους ἐκ τῶν ἀναξίων ἐξά-
γουσα, καὶ ἀνάγουσα καὶ τῷ Θεῷ συνιστάσα, δω-
ρεὰν δεδικαιωμένους διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς
προαιρέσεως.

Ἄλλ' ὁ μὲν Τελώνης κακοτέχνως σφετεριζό-
μενος τὰ ἀλλότρια πρότερον, τῆς κακοτεχνίας ἀ-
φιέμενος ὕστερον, καὶ μὴ δικαίων ἑαυτὸν, δεδικαίω-
ται· ὁ δὲ Φαρισαῖος τῶν ἄλλοις προσηκόντων μὴ
ἀντεχόμενος, καὶ δικαίων ἑαυτὸν κατακέκριται. Οἱ
δὲ καὶ τῶν ἄλλοις προσηκόντων μὴ ἀπεχόμενοι,
καὶ δικαιοῦν ἐπιχειροῦντες ἑαυτοὺς, τί πείσονται;
Ἄλλὰ τούτους μὲν ἀφῶμεν, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος,
ὡς ἄρα μὴ λόγῳ καταπειθεῖς. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἡ-
μεῖς ταπεινούμεθα προσευχόμενοι, καὶ ἴσως οἴο-
μεθα τοῦ Τελώνου κομίζεσθαι τὸ δικαίωμα· οὐκ ἔ-
χει δὲ οὕτως· ἐκεῖνο γὰρ δεῖ σκοπεῖν, ὅτι παρὰ
τοῦ Φαρισαίου κατὰ πρόσωπον ὁ Τελώνης καὶ
μετὰ τὸ ἐκστῆναι τῆς ἁμαρτίας ἐξουθενούμενος,
καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐξουθενῶν κατεδίκαζε μὴ μόνον
οὐκ ἀντιλέγων, ἀλλὰ καὶ συνηγορῶν ἐκείνῳ καθ'

(1) Παλμ. λα, 6. (2) Α, Θεο. δ', 17.

ἑαυτοῦ. Ὅταν οὖν καὶ αὐτὸς τὴν ἐν χερσὶ κακίαν ἀφείας, τοῖς δι' αὐτὴν ἐξουθενούσιν καὶ λυσιτελοῦσιν οὐκ ἀντιλέγῃς, ἀλλὰ συγκαταδικάζων σαυτὸν, ὡς ὄντα τοιοῦτον, διὰ προσευχῆς ἐν κατανύξει πρὸς μόνον κατοφεύγεις τὸν ἐκ Θεοῦ ἰλασμόν, ἵσθι σεσωσμένος Τελώνης ὢν· πολλοὶ γάρ φησιν ἑαυτοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ λέγομεν ἴσως καὶ ἔχομεν· ἀτμίαν δὲ καρδίαν ἐδοκίμασεν· ὥσπερ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος πόρρω τῆς φαρισαϊκῆς μεγαλαυχίας ἐστὶ, καὶ τοι πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ γλώσσαις λαλοῦντας γράφων· «Εὐχριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν» (1)· ἵνα γὰρ ἐκείνους καταστείλῃ, κατὰ τῶν μὴ τὸ χάρισμα κεκτημένων ἐπαιρεμένους, τοιαῦτα γράφει ὁ ἀλλαχοῦ πάντων περίφημα ἑαυτὸν εἶναι λέγων.

Ὅσπερ οὖν ὁ Παῦλος ἐκεῖνα γράφων, πόρρω τῆς φαρισαϊκῆς μεγαλαυχίας ἐστίν, οὕτως ἐστὶ καὶ τὰ τοῦ Τελώνου ῥήματα λέγειν, καὶ ταπεινολογεῖν κατ' ἐκείνον, καὶ μὴ δικαιοῦσθαι καθάπερ ἐκεῖνος· δεῖ γὰρ τοῖς τελωνικοῖς ῥήμασι προσεῖναι καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κακῶν μετάρθουν, καὶ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ διάθεσιν, καὶ τὴν κατάνυξιν, καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔργοις δεῖν ἔδειξε τὸν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν παρὰ Θεῷ λογιζόμενον καὶ μετανοοῦντα, δικαίαν ἡγείσθαι καὶ φορητὴν τὴν παρ' ἐτέρων εἰς αὐτὸν ὕβριν καὶ ἀτιμίαν· μετὰ γὰρ τὴν ἁμαρτίαν κακῶς ἀκούων παρὰ τοῦ Σεμεὶ, πρὸς τοὺς ἀμύνεσθαι βουλομένους ἔλεγεν· Ἄφετε αὐτὸν κατορθοῦσθαι με, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ καταράσασθαι τὸν Δαβὶδ, τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἁμαρτίαν συγχώρησιν, ἐκείνου πρόσταγμα λέγων εἶναι· καὶ τοι δεινὴ τότε καὶ μεγάλη συμφορὰ προσεπάλειεν ὁ Δαβὶδ, ἄρτι τοῦ Ἀβεσσαλῶμ ἐπαναστάντος αὐτῷ. Καὶ δὴ μετ' ὀδύνης οὐ φο-

ρητῆς ἄκων τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπολείπων, ἐπεὶ πρὸς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἑλαιῶνος ἐφθασε φεύγων, τὸν Σεμεὶ προσθήκην εὔρε τῆς συμφορᾶς, λίθοις αὐτὸν βάλλοντα, καὶ ἀφειδῶς ἐπαρώμενον, καὶ ἀναιδῶς καθυβρίζοντα, καὶ ἄνδρα αἱμάτων ἀποκαλοῦντα, καὶ ἄνδρα πρᾶνομον, οἶονεὶ τὸ περὶ τὴν Βηρσαβιὲ καὶ τὸν Οὐρίαν ἄγος εἰς ὀνειδισμόν τοῦ βασιλέως ὑπ' ὧσιν ἄγοντα. Καὶ οὐδὲ ἅπαξ ἡ δις ἐπαρασόμενος, καὶ λίθοις καὶ λίθων πλῆκτικώτεροις ῥήμασι βολῶν ἀπὸλλεξεν· ἀλλ' ἐπορεύετο φησιν ὁ βασιλεὺς καὶ πάντες οἱ ἄνδρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ Σεμεὶ ἐπορεύετο ἐκ πλευρᾶς τοῦ ὄρους, ἐχόμενος αὐτοῦ, καταρώμενος καὶ λίθοις βάλλον ἐκ πλαγίου, καὶ τῷ χεὶ πάσων τὸν βασιλέα. Οὐκ ἠπόρει δὲ τῶν κωλυσόντων ὁ βασιλεὺς· Ἀβεσσαλῶμ γοῦν ὁ στρατηγὸς μὴ ἀνασχόμενος πρὸς τὸν Δαβὶδ εἶπεν· «Ἴνα τί καταρᾶται ὁ κύων ὁ τεθνηκώς οὗτος τὸν Κύριόν μου τὸν βασιλέα; διαβήτομαι δὴ καὶ ἀφελῶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ» (2). Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέσχεεν αὐτὸν, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, πρὸς αὐτοὺς εἰπὼν· Ἄφετε αὐτὸν, ὅπως ἴδοι Κύριος ἐν τῇ ταπεινώσει μου καὶ ἐπιστρέψοι μοι ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας αὐτοῦ.

Ὁ καὶ τότε μὲν ἐτελέσθη καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη, δείκνυται δὲ καὶ διὰ τῆς κατὰ τὸν Τελώνην τοῦτον καὶ τὸν Φαρισαῖον παραβολῆς, ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης ἀεὶ τελούμενον· ὁ γὰρ ὑπεύθυνος ἑαυτὸν ἀληθῶς αἰωνίου κολάσεως λογιζόμενος, πῶς οὐκ ἂν ὑπομείνῃ γενναίως, οὐκ ἀτιμίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ζημίαν καὶ νόσον, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, δυσπραγίαν καὶ κάκωσιν; Ὁ δὲ τοιαύτην ὑπομονὴν ἐνδείκνυμενος, ὡς χρεώστης οὕτω καὶ ὑπεύθυνος ὢν, δι' ἐλαφροτέρας καταδίκης καὶ προσχαίρει καὶ λυομένης λυτροῦται τῆς ὄντως βαρείας ἐκείνης

(1) Α' Κορ. ιδ', 18. (2) Β' Βασ. ις', 9.

καὶ ἀφορήτου κολάσεως, ἐστὶ δ' ὅτε καὶ τῶν νῦν ἐπικειμένων δεινῶν, ἀρχὴν ἐντεῦθεν λαμβανούσης τῆς δι' ὑπομονὴν οἷον ἐποφειλομένης θείας χρηστότητος· διὸ καὶ τὶς τῶν ὑπὸ Θεοῦ παιδευμένων ἔφη· παιδεῖαν Κυρίου ὑπόισω, ὅτι ἤμαρτον αὐτῷ. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς μετ' ἐλέους, ἀλλὰ μὴ ἐν ὀργῇ καὶ θυμῷ Κυρίου παιδευομένους, τῇ παιδείᾳ

τοῦ Θεοῦ μὴ κατενεχθῆναι, ἀλλὰ κατὰ τὸν ψαλμῶδὸν ἀνορθωθῆναι εἰς τέλος· χάριτι καὶ φιλοφροσύνῃ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον Ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.

Εστὶ ποτὲ λιμὸς, τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀποκλειόμενος εἶπεν ὁ Προφήτης, οὐ λιμὸς ἄρτου καὶ ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου (1). Λιμὸς δὲ ἐστὶ στερήσις ἅμα καὶ ὀρεξις τροφῆς ἀναγκαίας. Ἔστιν οὖν καὶ τοῦ λιμοῦ τούτου χειρὸν καὶ ἀθλιώτερον, ὅταν τις στερῇσιν ἔχων τῶν ἀναγκαίων πρὸς σωτηρίαν, ἀνεπαισθήτως ἔχη τῆς συμφορᾶς, ὀρεξὶν οὐκ ἔχων πρὸς σωτηρίαν. Ὁ γὰρ πεινῶν καὶ οὐκ εὐπορῶν, περιέρχεται ζητῶν ποῦ τρύφος ἄρτου· καὶ εὐρωτιώσης ἐπιτύχη μάζης, ἢ κεγχρίαν τούτῳ τις ἄρτον, ἢ πιτυρίαν, ἢ τι ἄλλο τῶν τῆς τρυφῆς εὐτελεσέρων εἰδῶν παράσχη, χαίρει τοσοῦτον, ὅσον ἀποτυγχάνων ὠδυνᾶτο πρότερον. Καὶ ὁ πνευματικὸν τοίνυν ἔχων λιμόν, τέτστι, στερῇσιν τε ἅμα καὶ ὀρεξὶν πνευματικῶν βρωμάτων, περιέρχεται ζητῶν τὸν ἔχοντα παρὰ Θεοῦ τῆς διδασκαλίας τὸ χάρισμα· καὶ εὖρη, μετ' εὐφροσύνης τρέφεται τὸν ἄρτον τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅς ἐστιν ὁ σωτήριος λόγος, οὗ μὴδὲ ἀποτυχεῖν ἐστὶ τὸν εἰς τέλος ζητοῦντα· « Πᾶς γὰρ ὁ

αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρήσει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγέσεται » (2), εἶπεν ὁ Χριστός.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἱ τῇ πολυτηρίᾳ κατὰ νοῦν ἀτροφία καὶ τὴν τοῦ τρέφεσθαι ὀρεξὶν ἀπεβάλλοντο· διὸ οὐδὲ τῆς ζημίας λαμβάνουσιν αἰσθῆσιν, καὶ ἔχουσι τὸν διδάσκοντα, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν δυσχεραίνουσι· καὶ μὴ ἔχουσιν, οὐ ζητοῦσι τὸν διδάσκοντα, τοῦ ἀσώτου πολὺ ἀμαρτότερον ἄγοντες βίον. Ἐκεῖνος γὰρ εἰ καὶ ἐστερήθη μακρυνθεὶς τοῦ κοινοῦ τροφῆος καὶ πατρὸς καὶ δεσπότου, ἀλλὰ λιμῷ περιέπεσεν ἰσχυρῷ, καὶ τῆς στερήσεως ἐπαισθόμενος, μετενόησε καὶ ἐπανήλθε καὶ ἐπεζήτησε, καὶ πάλιν ἔτυχε τῆς θείας καὶ ἀκτράτου τροφῆς, καὶ τοσοῦτον ἀπήλαυσε διὰ τῆς μετανόιας τῶν τοῦ πνεύματος χαρισμάτων, ὥς καὶ ἐπίφθονον αὐτὸν γενέσθαι τοῦ πλούτου. Μᾶλλον δὲ ἀναλαβόντες ἄνωθεν διατρανώσωμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὴν ἐν Εὐαγγελίοις ταύτῃ τοῦ Κυρίου παραβολήν· ἐπεὶ καὶ σήμερον ἔθος ἀναγινώσκεισθαι ταύτην ἐπ' Ἐκκλησίας.

(1) Ἀμὼς 8, 11. (2) Λουκ. 14, 10.

« Ἄνθρωπός τις, φησὶν, εἶχε δύο υἱούς ». Ἐαυτὸν ἄνθρωπον παραβολικῶς ἐνταυθα φησὶν ὁ Κύριος, καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· εἰ γὰρ ἀληθῶς ἄνθρωπος ἐγένετο διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τί θαυμασὸν, εἰ ὡς ἀνθρώπων ἓνα προτίθησιν ἑαυτὸν διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν, ὃ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αἰ κηδεμών, ὡς ἀμφοτέρων δεσπότης καὶ ποιητής; ὃς μόνος ἀγάπης εἰς ἡμᾶς ἔργα καὶ κηδεμονίας ὑπερβαλλούσης καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς ἀπεδείξατο· πρὸ ἡμῶν γὰρ βασιλείας ἡμῖν ἡτοίμασε κληρονομίαν αἰώνιον, ὡς αὐτὸς φησιν, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Πρὸ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τὸς ἀγγέλους ἐποίησε διακόνους ἀποστελλομένους, ὡς ὁ Παῦλος φησὶ, διὰ τὸς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν (1). Πρὸ ἡμῶν δι' ἡμᾶς παντὶ τῷ αἰσθητῷ τούτῳ κόσμῳ τὸν οὐρανὸν περιέτεινεν, οἷόν τινα σκηνὴν ἅπασι κοινὴν καὶ ὁμότιμον ἀνεγείρας ἡμῖν ἐν τῇ παροδικῇ ζωῇ ταύτῃ, τὸν αὐτὸν ἀεικίνητον καὶ πολυχίνητον, ὡς ἂν ἀντιβρόπως κινούμενος αὐτὸς ἑαυτὸν κατὰ χώραν ἐπέχῃ· αἰεὶ δὲ κινούμενον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν πληθὺν τῶν ἄσρων συμπεριφέροντα, ἵν' ἡμεῖς ὁμοῦ τε διδασκόμεθα τὸ παροδικὸν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, καὶ πάντων ἀπολαύωμεν τῶν κατ' αὐτόν, ἄλλοτε ἄλλων ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν γενομένων. Δι' ἡμᾶς πρὸ ἡμῶν τὸν μέγαν ἐποίησε φωστῆρα εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν ἐλάσσω εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός· καὶ ἔθετο αὐτούς τε καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας ἐν τῷ στερεώματι, συγκινουμένους καὶ ἀντικινουμένους αὐτῷ, συνιόντας τε καὶ παραλλάσσοντας πολυειδῶς, ἵν' ὧσιν ἡμῖν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἐνιαυτούς· ὧν οὐδενὸς χρῆζει, οὔτε ἡ νοερά φύσις ὑπὲρ αἰσθῆσιν οὔσα, οὔτε ἡ τῶν ἀλόγων ζώων κατ' αἰσθῆσιν μόνην ζῶσα. Δι' ἡμᾶς

οὐκοῦν γέγονε, τοὺς αἰσθήσει μὲν ἀπολαύοντας τῆς τε ἄλλης χρείας καὶ τοῦ κάλλους τῶν ὀρωμένων, νῷ δὲ δι' αἰσθήσεως τῶν τοιούτων σημείων ἔχοντας. Δι' ἡμᾶς πρὸ ἡμῶν γῆν ἐθεμελίωσεν, ἐφῆπλωσε θάλασσαν, πλουσίως ἐπ' αὐτὰ τὸν αἶρα ἐξέχεε, καὶ ὑπὲρ τοῦτον ἀνῆψε περαιτέρω πανσόφως τὴν πυρὸς φύσιν, ἵνα καὶ τοῦ ψύχους τῶν κάτω θραύῃ τὴν ἀμετρίαν περιημμένον, καὶ τὴν οἰκειάν ἀμετρίαν ἐπὶ χώραν μένη κατέχον· εἰ δὲ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων τούτων· χρῆζει πρὸς σύστασιν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς δουλείαν τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο πρὸ ἡμῶν, ὡς καὶ ὁ Προφήτης ψάλλει Δαβίδ.

Τοῦτον μὲν οὖν τὸν σύμπαντα κόσμον διὰ τὴν τοῦ σώματος ἡμῶν σύστασιν ὁ πλάσας ἡμᾶς, πρὸ τῆς ἡμῶν πλάσεως, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήγαγε. Πρὸς δὲ βελτίωσιν ἡθῶν καὶ ὁδηγίαν πρὸς ἀρετὴν, τί οὐκ ἐποίησεν ὁ φιλάγαθος δεσπότης; αὐτὸν τὸν αἰσθητὸν πάντα κόσμον, οἷόν τι κάτοπτρον ἀπειργάσατο τῶν ὑπερκοσμίων, ἵνα διὰ τῆς κατ' αὐτόν πνευματικῆς θεωρίας, ὡς διὰ τινος θαυμασίας κλίμακος πρὸς ἐκεῖνα φθάνωμεν. Ἐνέθηκεν ἡμῖν ἐμφυτον νόμον, οἷόν τινα σάθμην ἀπαρέγκλιτον, καὶ κριτὴν ἀνεξαπάτητον, καὶ διδάσκαλον ἀπαραλόγιστον τὴν οἰκειάν ἐν ἐκάστῳ συνείδησιν, ἂν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς γενώμεθα τῇ διανοίᾳ, διδασκάλῳ ἐτέρῳ πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ κατανόησιν οὐ δεησόμεθα· ἂν ἐξωτῇ αἰσθήσει καλῶς διαπορθμεύσωμεν τὸν νοῦν, τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, φησὶν ὁ Ἀπόστολος (2). Τῇ φύσει οὖν καὶ τῇ κτίσει τὸ διδασκαλεῖον ἀνοίξας τῶν ἀρετῶν, ἀγγέλους ἐπέστησε φύλακας, Πατέρας καὶ Προφῆτας εἰς ποδηγίαν ἀνήγειρεν, ἔδειξε σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς πίστιν ἐνάγοντα, ἔδωκεν ἡμῖν τὸν γραπτὸν νόμον,

(1) Ἐβρ. α', 14. (2) Ρωμ. α', 20.

βοηθοῦντα τῷ παρὰ τῆς λογικῆς ἡμῶν φύσεως νόμῳ καὶ τῇ παρὰ τῆς κτίσεως διδασκαλίᾳ. Τέλος, ἐπεὶ πάντων ἡλογήσαμεν, ὦ καὶ τῆς ἡμῶν ῥαθυμίας! καὶ τῆς τοῦ διαφερόντως ἡμᾶς φιλοῦντος μακροθυμίας ὁμοῦ καὶ κηδεμονίας! ἑαυτὸν ἡμῖν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸν τῆς θεότητος κενώσας πλοῦτον εἰς τὴν ἡμετέραν ἐσχατιάν, τὴν ἡμετέραν προσλαβόμενος φύσιν, καὶ καθ' ἡμᾶς γεγονώς ἄνθρωπος, διδάσκαλος ἡμῶν ἐχρημάτισε· καὶ αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἰδίας φιλανθρωπίας, ἔργῳ καὶ λόγῳ ταύτην ὑποδεικνύς, ἅμα καὶ πρὸς μίμησιν ἐνάγων τῆς συμπαθείας, καὶ τῆς ἀσυμπαθοῦς γνώμης ἀπάγων τοὺς ὑπακούοντας. Ἐπεὶ δὲ φίλτρον ἐγγίνεται μὲν καὶ τοῖς ἐπιμεληταῖς τῶν πραγμάτων, ὥς καὶ τοῖς τῶν προβάτων ποιμέσιν, ἔτι δὲ καὶ τοῖς δεσπόταις οὔσι τῶν ἰδίων κτημάτων, οὐ τοσοῦτον δὲ ὅσον τῆς καθ' αἷμα καὶ συγγένειαν προσωποκλειμένοις, καὶ τούτων μᾶλλον πατράσι πρὸς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν, ἀπὸ τούτων ποιεῖται τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας τὴν ἐνδειξιν, ἄνθρωπον λέγων ἑαυτὸν καὶ Πατέρα πάντων ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ δι' ἡμᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάριτος ἡμᾶς ἀνεγέννησεν.

Ἄνθρωπος οὖν τις, φησὶν, εἶχε δύο υἱούς· τὴν γὰρ μίαν φύσιν εἰς δύο διεῖλεν ἢ τῆς γνώμης διαφορὰ, καὶ τοὺς πολλοὺς εἰς δύο συνῆξεν ἢ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας διασολή· καὶ ἡμεῖς γὰρ ἔσιν ὅτε καὶ τὸν καθ' ὑπόστασιν ἓνα διπλοῦν φαμέν, ὅταν ἔχῃ τὴν τοῦ ἡθους διπλόην, καὶ τοὺς πολλοὺς ἓνα πάλιν, ἡνίκα πρὸς ἀλλήλους συνάδουσι. «Προσελθὼν οὖν ὁ νεώτερος υἱὸς εἶπε τῷ πατρί»· εἰκότως νεώτερος· νεωτερικὴν γὰρ καὶ ἀφροσύνης γέμουσαν προσάγει τὴν ζήτησιν. Καὶ ἡ ἀμαρτία δὲ, ἣν ἐνε-

νόει τὴν ἀποστασίαν ὠδίνων, νεωτέρα ἐστίν, ὅστε-τογενὲς εὗρημα γενομένη τῆς κακῆς ἡμῶν προαιρέσεως· ἢ δὲ ἀρετὴ παλαιγενὲς ἐστίν, ἐξ αἰδίου μὲν ἐν τῷ Θεῷ οὔσα, τῇ δὲ ἡμετέρα τὴν ἀρχὴν παρὰ Θεοῦ κατὰ χάριν ἐντεθεῖσα ψυχῇ. Καὶ προσελθὼν, φησὶν, ὁ νεώτερος υἱὸς εἶπε τῷ πατρί· «Δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας»· βαβαὶ τῆς ἀφροσύνης! οὐ προσέπεσεν, οὐχ ἰκέτευσεν, ἀλλ' ἀπλῶς εἶπε· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ πᾶσι κατὰ χάριν διδόντος. Δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας, τὸ κατὰ νόμους ἐμοὶ προσῆκον, τὴν κατὰ τὸ δίκαιον ἡμετέραν μερίδα. Καὶ τίς νόμος, καὶ πόθεν δίκαιον ὀφειλέτας εἶναι τοῖς παισὶ τοὺς πατέρας; Τοῦναντίον μὲν οὖν μᾶλλον τοῖς πατράσιν ὀφείλειν τοὺς παῖδας καὶ ἡ φύσις αὐτὴ παρίστησιν, ἐξ ἐκείνων τὸ εἶναι λαβόντας. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τοῦ νεωτερικοῦ φρονήματος.

Τί οὖν ὁ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὁ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς; διεῖλεν αὐτοῖς φησὶ τὸν βίον· ὁρᾷς ὅτι ἀνενδεής ἐστίν ὁ ἄνθρωπος καὶ πατὴρ οὗτος; οὐ γὰρ ἂν τοῖς δυοῖς μόνοις διεῖλεν, οὐδὲ εἰς δύο μόνον, ἀλλὰ καὶ τρίτῃ ἂν ἑαυτῷ τοῦ βίου παρακατέσχε μερίδα. Ὁ δὲ, ὡς Θεός, καθάπερ καὶ ὁ Προφήτης φησὶ Δαβὶδ (1), μὴ χρεῖαν ἔχων τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν, τοῖς δυοῖς παισὶ τούτοις μόνοις διεῖλε, φησὶ, τὸν βίον, τουτέστι τὸν κόσμον ἅπαντα· διαιρεῖται γὰρ, ὥσπερ ἡ μία φύσις τῇ διαφορῇ γνώμῃ, οὗτος ὁ εἰς κόσμος τῇ διαφορῇ χρήσει· ὁ μὲν φησὶ πρὸς τὸν Θεόν, Ὁλην τὴν ἡμέραν διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου· καὶ, Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σε· καὶ, Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην· καὶ, Ἐκέκραξα ἐν ἁωρίᾳ· καὶ, Ἐπήλπισα ἐπὶ τοὺς λόγους σου· καὶ, Εἰς τὰς

(1) Ψαλμ. 136, 1.

πρωίως ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἀμνηστῶλους τῆς γῆς, τουτέστι τὰς πρὸς ἡδυπάθειαν κινουμένας ὀρέξεις τῆς σαρκὸς ἀπέτεμνον· ὁ δὲ διημερεύει ἐν οἴῳ, καὶ σκοπεῖ ποῦ πότος γίνεται, καὶ συνδιανυκτερεύει ταῖς ἀσέμνοις καὶ ἀθέστοις πράξεσι, καὶ ταχύνει πρὸς ἀφανεῖς δόλους, ἢ φανεράς ἐπιβουλάς καὶ χρημάτων ἀρπαγὰς, καὶ μελέτας πονηράς Ἄρ' οὐ διεῖλον οὗτοι τὴν μίαν νύκτα, καὶ τὸν ἕνα ἥλιον, καὶ πρὸ τούτων τὴν ἰδίαν φύσιν, ἀσυμφώνως ἀλλήλοισι καταχρησάμενοι; ὁ δὲ Θεὸς ἀδιαιρέτως διεῖλε πᾶσι πᾶσαν τὴν κτίσιν, προθεὶς εἰς χρῆσιν τὴν κατὰ βούλησιν.

«Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας, φησὶ, συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεδότησεν εἰς χώραν μακράν». Πῶς οὐκ εὐθύς, ἀλλ' οὐ μετὰ πολλὰς, ἦτοι μετ' ὀλίγας ἀπεδότησεν ἡμέρας; Ὁ πονηρὸς ὑποφῆτης διάβολος οὐχ' ἅμα τὴν ἰδιορρυθμίαν καὶ τὴν ἀμαρτίαν ὑποτίθεται, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑποκλέπτει πανούργως, ὑπεψιθυρίζων ἡμῖν καὶ λέγων· καὶ σὺ κατὰ σεαυτὸν ζῶν, καὶ μὴ σχολάζων τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, μηδὲ τὸ οὖς ὑπέχων τῷ διδασκάλῳ τῆς Ἐκκλησίας, δύνασαι καὶ παρὰ σεαυτοῦ συνορᾶν τὸ δέον, καὶ μὴ μακρυνθῆναι τοῦ ἀγαθοῦ. Ὅταν δέ τινα τῆς ἱερᾶς ὑμνωδίας ἀποσχοινίσῃ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἱερεῖς διδασκάλους ὑπακοῆς, μακρὰν αὐτὸν ποιεῖ καὶ τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τοῖς ἔργοις αὐτὸν τοῖς πονηροῖς παραδούς· ὁ γὰρ Θεὸς πανταχοῦ πάρεστιν· ἐν ἐστὶ τὸ μακρὰν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ κακόν, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἀμαρτίας γινόμενοι μακρὰν ἀποδημοῦμεν Θεοῦ· «Οὐ γὰρ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου», ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεόν φησι (1).

Μακρυνθεὶς οὖν οὕτω, καὶ εἰς χώραν ἀποδημήσας μακρὰν οὔσαν ὁ υἱὸς ὁ νεώτερος, «Ἐκεῖ διε-

σκήρπισε, φησὶ, τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως». Πῶς οὖν διεσκήρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ; Πρὸ πάντων οὐσία καὶ περιουσία ἡμῶν ἐμφυτος ὁ νοῦς ἐστὶν ὁ ἡμέτερος. Ἔως μὲν εὖν τοῖς τῆς σωτηρίας τρόποις ἐμμένομεν, συντηγμένον αὐτὸν ἔχομεν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τὸν πρῶτον καὶ ἀνωτάτω νοῦν τὸν Θεόν· ἡνίκα δ' ἂν τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοιξώμεν, εὐθύς σκορπίζεται, πλανώμενος πᾶσαν ὥρην περὶ τὰ σαρκικά τε καὶ γήινα, περὶ τὰς πολυμόρφους ἡδονὰς, καὶ τοὺς ἐπὶ ταύταις ἐμπαθεῖς λογισμούς. Αὐτοῦ ἐστὶν ἡ φρόνησις πλοῦτος, παρσμένουσα τούτῳ, καὶ διακρίνουσα τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος, μέχρις ἂν καὶ αὐτὸς παρσμένη ταῖς ἐντολαῖς καὶ συμβουλαῖς ὑπείκων τοῦ ἀνωτάτου Πατρός· τοῦτο δὲ ἀφηνιάσαντος, κακείνη σκορπίζεται εἰς πορνείαν καὶ ἀφροσύνην, τὰς παρ' ἑκάτερον μέρος κακίας μεριζομένη. Τοῦτο δ' ἂν ἰδοὺς καὶ ἐπὶ πάσης ἀρετῆς ἡμῶν καὶ δυνάμεως, αἱ εἰσιν ἡμέτερος ὄντως πλοῦτος, ὅς τῆς κακίας οὔσης πολυσχεδοῦς, ὅτ' ἂν πρὸς αὐτὴν ἐκκλίνῃ, σκορπίζεται· αὐτὸς γὰρ ὁ νοῦς τείνει τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸν ἕνα καὶ ὄντως ὄντα Θεόν, τὸν μόνον ἀγαθὸν τὸν μόνον ἐφετὸν, τὸν μόνον ἀμιγῆ πάσης ὀδύνης τὴν ἡδονὴν παρέχοντα. Τοῦ νοῦ δὲ μαλακισθέντος, ἢ πρὸς τὴν ὄντως ἀγάπην τῆς ψυχῆς δύναμις ἐκπίπτει τοῦ ὄντως ὀρεκτοῦ, καὶ πρὸς τὰς ποικίλας ὀρέξεις τῆς ἡδυπαθείας διασπωμένη, σκορπίζεται ἐντεῦθεν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωμάτων οὐκ ἀναγκαίων, ἐκεῖθεν πρὸς ἐπιθυμίαν σωμάτων οὐκ εὐσχημόνων, ἐτέρωθεν πρὸς ἐπιθυμίαν οὐκ εὐχρήστων χρημάτων, ἄλλοθεν πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς κενῆς καὶ ἀδόξου δόξης μεθελχομένη. Καὶ οὕτω κατακερματιζόμενος ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος, καὶ ταῖς ποικίλαις περὶ ταῦτα φροντίσι κατατεινόμενος, οὐδὲ τὸν ἥλιον αὐτὸν

(1) Ψαλμ. 138, 5.

οὐδὲ τὸν αἶρα, τὸν κοινὸν πᾶσι πλοῦτον, ἡδέως ἀναπνέει τε καὶ θεωρεῖ.

Αὐτὸς ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος μὴ ἀποστάς τοῦ Θεοῦ, διεγείρει τὸν ἐν ἡμῖν θυμὸν κατὰ μόνου τοῦ διαβόλου, καὶ χρῆται τῇ τῆς ψυχῆς ἀνδρίᾳ κατὰ τῶν πονηρῶν παθῶν, κατὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους, κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ἄν δὲ μὴ προσέχη ταῖς θείαις ἐντολαῖς τοῦ καθοπλίσαντος αὐτὸν δεσπότου, μάχεται τοῖς πηλοῖς, μαίνεται κατὰ τῶν ὁμοφύλων, ἀποθηριούται κατὰ τῶν μὴ συναινούσων ταῖς αὐτοῦ παραλόγοις ἐρέξεσι, καὶ ἀνθρωποκτόνος φεῖ ὁ ἀνθρωπος γίνεται, οὐ μόνον τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνόητοις ὁμοιωθεὶς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔρπετοις καὶ ἰερόλοις τῶν ζώων, σκορπίος, ὄφις, γέννημα ἐχιδνῶν γεγωνῶς, ὁ ἐν υἱοῖς Θεοῦ τεταγμένος. Εἶδες πῶς διεσκόρπισε καὶ ἀπώλεσε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ; «Καὶ δεσπότης φησὶ πάντα ὁ νεώτερος υἱός, ἤρξατο ὑπερεῖσθαι». Εἰς λιμὸν ἐμπεσὼν, ἀλλ' οὐπω πρὸς ἐπιστροφὴν ἐβλεψε· καὶ γὰρ ἦν ἄνωτος· διὸ «καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἐπεμφεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους».

Τίνες δὲ οἱ τῆς μακρᾶν εὐσεύς τοῦ Θεοῦ χώρας πολῖται καὶ πολιτάρχαι; πάντως οἱ δαίμονες· ὅν πορνευσκός, καὶ ἀρχιτελώνης, καὶ ἀρχιληγῆς, καὶ στασιάρχης κατέστη; ὁ υἱὸς τοῦ οὐρανοῦ Πατρός· πᾶν μὲν γὰρ πάθος διὰ τὴν ἄκραν ἀκαθαρσίαν ὁ χοιρώδης αἰνίσσεται· χοῖροι δὲ εἰσιν οἱ τῷ βροβόρῳ τῶν παθῶν τούτων ἐγκυλινδούμενοι, ὧν ἐκεῖνος προσάς, ὡς καθ' ἡδυνάθειαν ὑπερέχων αὐτῶν, οὐκ ἡδύνατο κορεσθῆναι ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἡσθιον οἱ χοῖροι, τιθεῖς κόρον τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας λαβεῖν οὐκ ἡδύνατο. Πῶς ἡ τοῦ σώματος φύσις οὐκ ἀρκεῖ τοῦ ἀκολάστου ὑπηρετεῖν ταῖς ὁρμαῖς;

Ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ἄργυρος, τῷ φιλοχρύσῳ καὶ φιλαργύρῳ προσγεγονώς, τὴν ἐνδειαν ἡύξησε, καὶ καθ' ὅσον ἂν πολὺς ἐπιβρῦση, κατὰ τοσοῦτο πλείονος ἐπιθυμεῖν παρεσκεύασεν· ὁ κόσμος ἅπας μόλις, τάχα δὲ οὐδὲ μόλις ἀρκέσει πλεονέκτη καὶ φιλόρχῳ ἐνί. Ἐπεὶ οὖν πολλοὶ μὲν οὗτοι, κόσμος δὲ εἷς, πῶς ἄρα δυνήσεται τις αὐτῶν τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας κόρον εὑρεῖν; Οὕτω τοίνυν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀποστατήσας ἐκεῖνος, οὐκ ἡδύνατο χρυσασθῆναι· οὐδὲ γὰρ εἶδεν τίς φησι τὸν κόρον αὐτῷ· τίς γὰρ ἂν καὶ ἔδωκεν; ὁ Θεὸς ἀπῆν, οὐ καὶ τῇ θεᾷ μόνῃ κόρος ἀνεπαχθῆς τῷ ὀρώντι προσγίνεται, κατὰ τὸν εἰπόντα· «Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου» (1). Ὁ διάβολος οὐκ ἐθέλει κόρον πορναχεῖν τῶν αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπεὶ μεταβολὴν τῆς πρὸς αὐτὰ σχέσεως ἐν τοῖς τρεπτοῖς ὁ κόρος ἐργάζεσθαι πέφυκεν· εἰκότως οὖν οὐδεὶς ἐδίδου τὸν κόρον αὐτῷ.

Μόλις ποτὲ τοίνυν ἐφ' ἑαυτοῦ γενόμενος ὁ ἀποσχιρτήσας τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος, καὶ οἱ κακῶν ἐφθασεν ἐννοήσας, ἀπεκλαύσατο ἑαυτὸν, λέγων· «Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμι». Τίνες οἱ μίσθιοι; οἱ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἰδρώτων καὶ τῆς ταπεινώσεως, οἷά τινα μισθὸν ἐπανακαλούμενοι τὴν σωτηρίαν. Υἱοὶ δὲ εἰσιν οἱ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς ὑποτασσόμενοι· καθάπερ καὶ ὁ Κύριος εἶπεν· Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει (2). Τῆς οὖν υἱοθεσίας ὁ νεώτερος ἀποπεσὼν υἱός, καὶ τῆς ἱερᾶς πατρίδος ἐκπεσὼν ἐκὼν, καὶ λιμῷ περιπεσὼν, καταγινώσκει ἑαυτοῦ καὶ ταπεινοῦται, καὶ μετανοεῖ λέγων· ἀναστὰς πορεύσομαι καὶ προσπεσοῦμαι τῷ πατρὶ, καὶ ἐρῶ· «Πάτερ, ἡμικρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου». Καλῶς ἄρα τὴν ἀρ-

(1) Ματθ. ις', 18. (2) Ιωαν. ιδ', 23.

χὴν ἐλέγομεν, ὅτι ὁ πατὴρ οὗτος ὁ Θεὸς ἐστὶ πῶς γὰρ ἡμαρτεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὁ ἀποστατήσας τοῦ πατρὸς υἱός, εἰ μὴ οὐράνιος ἦν ὁ πατήρ; ἡμαρτον οὖν φησιν εἰς τὸν οὐρανὸν, τουτέστιν εἰς τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ ἁγίους, καὶ ὧν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, καὶ ἐνώπιόν σου, ὃς μετὰ τῶν σῶν ἁγίων ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικεῖς. «Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου». Καλῶς τῇ νῦν ταπεινώσει συνετισθεῖς, ποίησόν με φησίν· οὐ γὰρ παρ' ἑαυτοῦ τις λαμβάνει τοὺς κατ' ἀρετὴν βαθμοὺς, εἰ καὶ μὴ χωρὶς τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. «Ἀναστὰς οὖν φησιν, ἦλθεν εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ· ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος». Πῶς δὲ ἦλθε καὶ μακρὰν ἀπέχε, διὸ καὶ σπλαγχνισθεῖς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ; Ὁ μετανοῶν ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς, τῇ μὲν ἀγαθῇ προθέσει καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας ἐκστῆναι φθάνει πρὸς τὸν Θεόν· ὑπὸ δὲ τῆς κακῆς συνηθείας καὶ τῶν προλήψεων λογιστικῶς τυραννούμενος, ἔτι μακρὰν ἀπέχει Θεοῦ, καὶ πολλῆς δεῖται τῆς ἀνωθεν εὐσπλαγχνίας καὶ βοηθείας, εἰ μέλλει σῶζεσθαι.

Διὸ καὶ ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν συγκαταβάς ὑπήντησε, καὶ περιπλακεῖς κατεφίλησε, καὶ τοῖς αὐτοῦ δούλοις, ἥτοι τοῖς ἱερεῦσιν ἐκέλευσε τὴν στολὴν αὐτὸν τὴν πρώτην ἐνδύσαι, ἥτοι τὴν υἱοθεσίαν, ἣν καὶ πρώην διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἡμφιάσατο, καὶ δακτύλιον δοῦναι εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τουτέστι τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς, ὃ δηλοῦται διὰ τῆς χειρὸς ἐνθεῖναι σφραγίδα θεωρητικῆς ἀρετῆς ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, θεῖαν φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν ἐνδυναμοῦσαν αὐτὸν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Εἴτα καὶ τὸν μόσχον κελεύει

τὸν σιτευτὸν ἐνεγκεῖν καὶ θῆσαι καὶ προθεῖναι εἰς βρῶσιν. Ὁ μόσχος δὲ ἐστὶν οὗτος αὐτὸς ὁ Κύριος, ὃς ἐξάγεται μὲν τοῦ χρυφίου τῆς Θεότητος, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπεράνω κειμένης τοῦ παντὸς ἑδρας, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ γῆς ὀφθεῖς, ὡς μόσχος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν θύεται, καὶ ὡς σιτευτός, τουτέστιν ἄρτος εἰς βρῶσιν ἡμῶν προτίθεται. Κοινὴν δὲ ποιεῖται τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφροσύνην καὶ τὴν εὐωχίαν ὁ Θεὸς μετὰ τῶν αὐτοῦ ἁγίων, τὰ ἡμῶν ὑπ' ἄκρας οἰκειούμενος φιланθρωπίας, καὶ λέγων· δεῦτε φαγόντες εὐφρανθῶμεν. Ἄλλ' ὁ πρεσβύτερος υἱὸς ὀργίζεται. Νόει μοι πάλιν τοὺς ἱερεῖς ὀργιζομένους ἐπὶ τῇ κλήσει τῶν ἐθνῶν, τῶν Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖες σκανδαλιζομένους, ὅτι ὁ Κύριος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς. Εἰ δὲ καὶ περὶ τῶν δικαίων τοῦτο νοεῖν ἐθέλεις, τί θαυμαζόν, εἰ καὶ ὁ δίκαιος ἀγνοεῖ τὸν ὑπὲρ πάντα νοῦν πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος; διὸ καὶ παρακαλεῖται παρὰ τοῦ κοινοῦ Πατρὸς, καὶ τὰ εἰκότα διδάσκεται, λέγοντος πρὸς αὐτόν· σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, τῆς ἀναλλοιώτου εὐφροσύνης κοινωνῶν· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σὺ οὗτος, νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλώς ἦν καὶ εὐρέθη· νεκρὸς ἦν τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ ἀνέζησε τῇ μετανοίᾳ, καὶ ἀπολωλώς ἦν, ὡς μὴ εὐρισκόμενος ἐν τῷ Θεῷ· εὐρεθείς οὖν χαρὰς πληροῖ τὸν οὐρανὸν, καθὰ γέγραπται· «Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι» (1). Τί δὲ ἐστὶ, διὸ μάλιστα λυπεῖται ὁ πρεσβύτερος υἱός; ὅτι ἐμοὶ φησιν οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ, ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἐθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν· τοσοῦτο γὰρ τὸ ὑπερβάλλον τῶν εἰς ἡμᾶς χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ

(1) Λουκ. ιε', 7.

ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ἐπεθύμησαν παρακύβαι εἰς τὰ χαρισθέντα διὰ τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως ἡμῖν, καθά φησιν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος (1). Ἀλλὰ καὶ οἱ δίκαιοι ἐπεθύμησαν καὶ πρὸ καιροῦ δι' αὐτὰ ἐλθεῖν τὸν Χριστόν, ὥς καὶ Ἀβραὰμ ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ· ὁ δὲ τότε οὐκ ἤλθε, καὶ ὅτε ἤλθεν, οὐκ ἤλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μάλιστα σταυροῦται ὁ τὴν ἁμαρτίαν αἵρων τοῦ κόσμου· ὑπερεπερίσσευσε γὰρ ἡ χάρις, ὅπως ἐπλέονασεν ἡ ἁμαρτία. Ὅτι δὲ τῶν δικαίων αἰτούντων οὐδὲ ἐν τῶν ἐρίφων δίδωσι, τουτέστι τῶν ἁμαρτωλῶν, σαφὲς ἡμῖν γέγονεν ἐκ τε ἄλλων οὐκ ὀλίγων, καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν ἱερὸν καὶ μακάριον Κάρπον ὁπτασίας μάλιστα. Οὗτος γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἠκούσθη πονηρῶν τινῶν ἀνδρῶν ἐπαρώμενος, καὶ δίκαιον οὐκ εἶναι λέγων, εἰ ζῶσιν ἄνδρες ἄθεοι, καὶ διαστρέφοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, ἀλλὰ καὶ θείας ἀγανακτήσεως ἐπειράθη, καὶ φρικωδεστάτων τινῶν ἐπύθετο λόγων, πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀβρότητου καὶ ὑπὲρ νοῦν θείας ἀνοχῆς ἐναγόντων, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἐπαρᾶσθαι πειθόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων, τοῦ Θεοῦ καιρὸν εἶτι μετανοίας παρέχοντος ἐκείνοις. Ἵνα τοίνυν τοῦτο δείξῃ ὁ Θεὸς τῶν μετανοούντων, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ ἵνα προσπαραστήσῃ, ὅτι τοῖς διὰ μετανοίας ἐπιστραφεῖσι μεγάλα καὶ ἐπίφθονα δῶρα δίδωσιν, οὕτω διέθηκε τὴν παραβολήν.

Ἐπιλαβόμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς ἀδελφοί δι' ἔργου τῆς μετανοίας, ἀποταξώμεθα τῷ πονηρῷ καὶ τοῖς

βοσκήμασιν αὐτοῦ· ἀποσχώμεθα τῶν χοίρων, καὶ τῶν αὐτοὺς τρεφόντων κερατίων, δηλονότι τῶν βδελυρῶν παθῶν, καὶ τῶν τούτοις προσκειμένων· ἀποστῶμεν τῆς πονηρᾶς νομῆς, τουτέστι τῆς κακῆς συνθηθείας· φύγωμεν τὴν τῶν παθῶν χώραν, ἣτις ἐστὶν ἀπιστία καὶ ἀπληστία καὶ ἀκρασία, ἐν αἷς λιμὸς ἰσχυρὸς τῶν ἀγαθῶν γίνεται, καὶ λιμοῦ χεῖρῳ πάθη· δράμωμεν πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἀφθαρσίας, τὸν δοτῆρα τῆς ζωῆς, τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς διὰ τῶν ἀρετῶν βαδίσαντες· ἐκεῖ γὰρ αὐτὸν εὐρήσομεν πρὸς ὑπαντήν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐξεληθόντα, καὶ χαριζόμενον ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, τὸ σύνθημα τῆς ἀφθαρσίας, τὸν ἀρράβωνα τῆς μελλούσης κληρονομίας. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἄσωτος υἱὸς, καθάπερ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐδιδάχθημεν, μέχρις ἂν ᾖ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν παθῶν, εἰ καὶ διενεοῖτο καὶ ἔλεγε τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας, ἀλλ' οὐδενὸς ἔτυχε χρηστοῦ, ἕως οὗ ἀφείδῃ ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ ἔργα τῆς ἁμαρτίας, δραμὼν ἤλθε πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐλπίδα τυχῶν, ἔμεινε πάντως τοῦ λοιποῦ σὺν ταπεινώσει, σωφρονῶν καὶ δικαιοπραγῶν καὶ συντηρῶν ἑαυτῷ τὴν ἐγκαινισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν αἰνῇ· ἥς γένοιτο καὶ ἡμᾶς πάντας ἐπιτυχεῖν καὶ διατηρεῖν ἀμείωτον, ὥς ἂν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι συνευφρανθῶμεν τῷ σεσωσμένῳ ἄσώτῳ ἐπὶ τῆς ἀνω Ἱερουσαλὴμ, τῆς μητρὸς τῶν ζώντων, τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

(1) Ἁ Πέτρ. 4, 12.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'.

Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· καὶ περὶ
εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιίας.

Τῇ μὲν παρελθούσῃ Κυριακῇ μνήμην ἐποιεῖτο ἡ Ἐκκλησία τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς ἀνεικάστου φιλανθρωπίας, διὰ τῆς τοῦ σεσωσμένου ἀσώτου παραβολῆς. Τῇ δὲ παρούσῃ διδάσκει περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φρικωδεστάτης κρίσεως, καλῶς τῇ τάξει χρωμένη, καὶ ταῖς προφητικαῖς ἀκολουθοῦσα φωναῖς· «Ἐλεον γάρ, φησί, καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι Κύριε» (1). καὶ «Ἀπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα, ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ Κύριε τὸ ἔλεος, ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ» (2). Τὸ ἔλεος οὖν καὶ ἡ μακροθυμία προηγείται τῆς θείας κρίσεως· πᾶσαν γὰρ ἀρετὴν ὁ Θεὸς ἐν ἑαυτῷ προέχων καὶ περιέχων, καὶ δίκαιος ἐν ταυτῷ καὶ ἐλεήμων ὢν, ἐπειδὴ τῇ κρίσει τὸ ἔλεος οὐ συνέρχεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Πτωχὸν ἐν κρίσει μὴ ἐλεήσης· (3)· εἰκότως διένειμεν ὁ Θεὸς ἐκάτερα τοὺς καιροὺς· τὸν μὲν παρόντα μακροθυμίας τάξας καιρὸν, ἀνταποδόσεως δὲ τὸν μέλλοντα. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας τελούμενα οὕτω διέθηκεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἵνα τοῦτο μαθόντες ἡμεῖς, ὅτι τὴν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτίμασι συγγνώμην ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα λαμβάνομεν, σπεύσωμεν ἔτι τῷ βίῳ περιόντες τούτῳ, τοῦ αἰωνίου τυχεῖν ἐλέους, καὶ τῆς θείας ἀξίως ἑαυτοὺς ποιῆσαι φιλανθρωπίας· ἐκείνη γὰρ ἡ κρίσις ἀνήλεός ἐστι τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀνεικάστου τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας, προλαβόντες ἑναγχος προθε-

μεθα, σήμερον δὲ περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν φρικωδεστάτης κρίσεως, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀπορρήτως τελεσθησομένων, ᾧ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, θείου πνεύματος ἄμοιρον, μὴ μόνον τὴν ἀνθρωπίνην αἴσθησιν, ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαίνοντα τὸν ἀνθρώπινον· εἰ γὰρ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ πάντα εἰδώς, καὶ κρίνειν μέλλων πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ διδάσκων περὶ τούτων ἡμᾶς, ἀλλὰ συγκαταβαίνει τῇ δυνάμει τῶν διδασκομένων, συμμέτρους τοὺς λόγους ἀποδιδούς· διὰ τοῦτο καὶ ἀστραπὴ, καὶ νεφέλαι, καὶ σάλπιγξ, καὶ θρόνος, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις εἰσάγεται, καὶ τοὶ καινοὺς οὐρανοὺς, καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, τῶν νῦν ὄντων ἀλλοιουμένων. Εἰ δὲ καὶ λεγόμενα μόνον, καὶ συγκαταβατικῶς οὕτω λεγόμενα, φρίκης καὶ δέους τὴν ψυχὴν τῶν συνετῶς ἀκούοντων πληροῖ, τίς ὑποίσει τότε τῶν πραγμάτων αὐτῶν τελούμενων; Ποταποὺς δὲ δεῖ ἡμᾶς εἶναι ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις, προσδοκῶντας τὴν παρυσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας; δι' ἣν ὡς ὁ θεὸς Πέτρος φησὶν· «Οὐρανοὶ μὲν πυρούμενοι λυθήσονται, σοιχεῖα δὲ καυσούμενα τήκεται· γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται» (4). Πρὸ δὲ τούτων ἡ βαρυτάτη τοῦ ἀντιχρίστου κατὰ τῆς πίστεως ἔσαι παρυσία τε καὶ ἐπήρεια, ἥτις εἰ μὴ ἐκολοβώθῃ χρόνον ὀλίγον συγχωρηθεῖσα, οὐκ ἂν ἐσώθῃ πᾶσα

(1) Ψαλμ. ρ', 1. (2) Ψαλμ. ξα', 11. (3) Ἐξοδ. κγ', 8. (4) Β' Πιτρ. γ', 12.

σάρξ, ὡς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησί(1)· διὸ καὶ τοῖς οἰκείοις παραγγέλει, λέγων· ἂ' Ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (2).

Φρίκης μὲν οὖν ὑπερβαλλούσης πάντα ἐκεῖνα γέμει, ἀλλὰ τοῖς ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἀδικίᾳ καὶ ῥαθυμίᾳ τὸν ἑαυτὸν βίον ἀναλίσκουσι, καὶ τῶν εἰρημένων ἀπειλεῖται δεινότερα, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει, ὅτι· Τότε κλαύσονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς (3). Φυλαὶ δὲ εἰσι τῆς γῆς, οἱ μὴ τῷ ἐξ οὐρανοῦ ἐλθόντι πειθαρχήσαντες, μηδὲ τὸν οὐράνιον εἰδότες καὶ ἐπικαλούμενοι Πατέρα, μηδὲ πρὸς τοῦτον διὰ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος ἀναφέροντες τὸ γένος. Καὶ πάλιν· Ἄς παγὶς ἐπελεύσεται ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς» (4), τουτέστι, τοὺς ἐν χραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ τρυφαίς καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, τῇ γῇ καὶ τοῖς γήινοις προσηλωμένους, καὶ προσανέχοντας ὀλοσχερῶς τοῖς φαινομένοις κατ' αἴσθησιν εὐπρεπέσι, πλούτῳ καὶ δόξῃ καὶ ἡδονῇ· διὰ μὲν γὰρ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τὸ φαινόμενον ἐπίχαρι ταύτης ἠνίκατο, διὰ δὲ τοῦ καθῆσθαι αὐτοὺς εἰπεῖν, τὴν ἐπίμονον αὐτῶν καὶ ἐνδιάθετον προσεδρεῖαν. Συνάπτει δὲ διὰ τῶν τοιοῦτων λόγων τοὺς ἀμετανοήτως εἰς τέλος ἁμαρτῶντας τοῖς ἀσεβέσιν, ὡς καὶ Ἡσαίας προηγόρευσεν, ὅτι· « Ἐκκαυθήσονται οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων » (5). Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἀφ' ὧν καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα φησὶν ὁ Ἀπόστολος (6)· καὶ ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὐκ ἐστὲ, πρὸς τὴν ἰδίους μαθητὰς ἔλεγεν ὁ Κύριος (7)· πρὸς οὗς πάλιν

φησὶν, ὅτι τούτων πάντων τελουμένων ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ὅτι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν (8).

Ὅρατε ὡς οἱ κατὰ Χρῖστον ζῶντες ἐπὶ τοῖς εὐθὺς μετ' ἐκεῖνα γινομένοις χαρὰς καὶ παρρησίας ἀφάπτου πληροῦνται, οἱ δὲ κατὰ σάρκα ζῶντες, αἰσχύνῃς καὶ δόλῃς καὶ κατηφείας; καθὰ καὶ ὁ Παῦλος βοᾷ λέγων· « Ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον, τοῖς δὲ ἀπειθεῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ θυμὸς καὶ ὀργή! θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου, τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν » (9). Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Νῶε ποτε τῆς ἁμαρτίας αὐξηθείσης, καὶ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σχεδὸν γένους ἐπικρατησάσης, κατακλυσμὸς γέγονεν ὑπὸ Θεοῦ, ἐκτρίβων πᾶσαν πνοήν, τοῦ δικαίου μόνου πανοικί φυλαχθέντος πρὸς δευτέρου κόσμου γένεσιν. Καὶ μετ' αὐτὸν πάλιν τὴν κακίαν ὑλομανοῦσαν κατὰ μέρος ὁ Θεὸς ὑπετέμνετο, πυρὶ μὲν τοὺς Σοδομίτας ἀποτεφρώσας, θαλάσῃ δὲ τοὺς Φαραωνίτας ἐξαισίως καταποντίσας, Ἰουδαίων δὲ τὸ πάντολμον γένος λιμῷ καὶ στάσει καὶ νόσοις καὶ ποίναῖς ἐξαναλώσας πικραῖς. Οὐ μὴν τοῖς αὐστηροῖς φαρμάκοις καὶ ἰατροῖς ὁ κοινὸς ἰατρὸς ὑπὲρ τοῦ γένους ἡμῶν χρησάμενος, τὰ ἱλαρὰ καὶ μεθ' ἡδονῆς ὠφελοῦντα παρήκεν, ἀλλ' ἡγειρε πατέρας, ἔδειξε Προφῆτας, ἐτέλεσε σημεῖα, νόμον ἔδωκεν, ἀγγέλους ἐπέστησεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα ἡσθένει πρὸς τὴν ἀσχετον τῆς ἡμετέρας κακίας φορὰν, αὐτὸ τὸ μέγα ἱάμα τὸ καταπαῦον ἁμαρτίας μεγάλας, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος κλίνας οὐρανούς ἐπὶ τὴν γῆν κατήλθε· καὶ

(1) Ματθ. κδ., 22. (2) Λουκ. κβ', 36. (3) Ἀποκ. α', 7. (4) Λουκ. κβ', 35. (5) Ἠσ. α', 31. (6) Φιλιπ. γ' 20. (7) Ἰωαν. ιβ', 19.

(8) Λουκ. κβ', 28. (9) Ρωμ. β', 6—9.

τὰ πάντα καθ' ἡμᾶς γεγονώς, χωρὶς ἁμαρτίας, κατήργησε τὴν ἁμαρτίαν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἡμᾶς ἐνισχύσας τὸ κέντρον ἐκείνης ἡμβλυνε, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ συνεργοὺς αὐτῆς παρεδειγμάτισεν ἐν τῷ σταυρῷ, διὰ τοῦ θανάτου καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου.

Καὶ ὥς ἐπὶ Νῶε τοὺς ἁμαρτωλοὺς δι' ὕδατος, οὕτω τὴν ἁμαρτίαν κατακλύσας ὕστερον διὰ τῆς οἰκείας δικαιοσύνης καὶ χάριτος, ἑαυτὸν ἀνέστησεν ἀθάνατον, οἷόν τι σπέρμα καὶ ἀπαρχὴν τοῦ αἰωνίου κόσμου, καὶ δεῖγμα καὶ παράστασις τῆς ἀψευδῶς ἐλπίζομένης ἡμῖν ἀνασάσεως. Ἀναστὰς δέ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθεὶς, Ἀποστόλους εἰς πᾶσαν ἐξαπέστειλε τὴν οἰκουμένην, μαρτύρων στίφος οὐκ εὐαρίθμητον προεβάλλετο, διδασκάλων προεστήσατο πληθὺν, ἐκκλησίας ὁσίων ἐδείξεν. Ἐπεὶ δὲ πάντα πάλιν ποιήσας, καὶ μηδὲν καταλείψας τῶν δεόντων γενέσθαι, τὴν κακίαν εἶδε πάλιν τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ἡμῶν προαιρέσεως ἐπὶ τοσοῦτον κορυφουμένην, μᾶλλον δὲ τότε ἀρθησομένην θεάσεται, ὥς καὶ τῷ ἀντιχρίστῳ προσκυνῆσαι τοὺς ἀνθρώπους τηνικαῦτα καὶ ὑπακοῦσαι, αὐτὸν τὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ ἀληθῆ καταλιπόντας Χριστὸν, αὐτὸς αὖθις ἐξ οὐρανῶν ἐπελεύσεται μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς, οὐκέτι μακροθυμήσων, ἀλλὰ τιμωρήσων τοὺς διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων θησαυρίσαντας ἑαυτοῖς τὴν ὀργὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ. Καὶ τοὺς μὲν ἀνιάτως ἔχοντας, ὥς μέλη σεσηπότα τῶν ὑγιαίνόντων ἀποτεμούμενος, καὶ τῷ πυρὶ παραδώσων· τοὺς δὲ οἰκείους αὐτῷ τῆς ἐπηρείας καὶ συναυλίας τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἐκλυτρωσόμενος, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμους ἀπεργασόμενος.

Εὐθὺς οὖν μετὰ τὴν τοῦ ἀντιχρίστου βδελυρὰν παρ-

ῥησίαν κλονήσει τὰ πάντα, ὁ συστήσας τὰ πάντα· κατὰ τὸ διὰ τοῦ Προφήτου εἰρημένον, ὅτι ἔτι ἄπαξ ἐγὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν (1). Εὐθὺς οὖν κλονεῖ τὸν κόσμον, καὶ λύει τὸν ἀνωτάτω τοῦ παντός ὄρον, καὶ συμπτύσσει τὸ οὐράνιον κύτος, καὶ τὴν γῆν πυρὶ μίγνυσι, καὶ συγχεῖ τὸ πᾶν. Ἀνωθεν δὲ τῶν ἄστρων τὸ πλῆθος, οἷόν τινας ἀμυθήτας πρηστήρας, ἐπὶ τὰς κεφαλὰς πέμπων τῶν θεοποιησάντων τὸν πονηρὸν, ἵνα δι' αὐτῶν πρῶτον τιμωρηθῶσιν οἱ τῷ ἀντιχρίστῳ πιστεύσαντες, οἷς τὸν νοῦν προσηλώθησαν, καὶ δι' αὐτοὺς ὡς Θεῷ τῷ ἀντιθέῳ ἐπείσθησαν. Ἐπειτα μετὰ δόξης αὐτὸς ἐπιφανεῖς ἀφάτου, δι' εὐσμίας σάλπιγγος, ὥς δι' ἐμφυσήματός ποτε τὸν προσπάτορα, πάντας ζωώσει, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ παραστήσει ζῶντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκρούς. Καὶ τὰς μὲν ἀσεβεῖς οὐκ ἄξει εἰς κρίσιν, οὐδὲ λόγῳ ἀξιώσει τινός· οὐδὲ γὰρ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' ἐν κατακρίσει. Προθήσει δὲ εἰς κρίσιν τὰ ἡμέτερα πάντα, κατὰ τὴν σήμερον ἀναγινωσκομένην τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν· «Ὅταν γὰρ φησιν ἔλθῃ ὁ Χρὶς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ». Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς προτέρας αὐτοῦ παρουσίας ἐκρύπτετο ἡ δόξα τῆς αὐτοῦ θεότητος ὑπὸ τὴν σάρκα, ἣν ἐξ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε· νῦν δὲ κρύπτεται πρὸς τὸν Πατέρα ἐν τῷ οὐρανῷ μετὰ τῆς ὁμοθέου σαρκός, τότε δὲ πᾶσαν ἐκκαλύψει τὴν δόξαν· ἀπὸ γὰρ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν φανεῖται λάμπων, ἀκτίσι θεότητος περταυγάζων τὰ πέρατα, παγκοσμίου καὶ ζωοποιῦ σάλπιγγος περτηχούσης, καὶ συγκαλούσης ἅμα πρὸς αὐτὸν τὰ πάντα. Καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐπείγετο μὲν καὶ πρότερον, ἀλλ' ἀφανῶς, ἐπέχων τὸν αὐτῶν ζῆλον κατὰ τῶν θεομαχούντων· ὕστερον δὲ ἐμφανῶς ἤξει καὶ οὐ παρα-

(1) Ἀγγ. β', 21.

σιωπήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐλέγξει καὶ παραδώσει ταῖς ποιναῖς τοὺς ἀπειθεῖς.

«Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε, φησί, καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ». οὕτω γὰρ καὶ ὁ Δαυὶδ καὶ προεῖδε καὶ προεῖπεν· Ἰδοὺ γάρ, φησί, θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθισεν· καὶ εἶδον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη πᾶσα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία· χίλιαι χιλιάδες ἐλειτουργοῦν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρεστῆκεισαν αὐτῷ (1)· ὃ συμφώνως καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τότε, φησί, «Συναχθήσονται πάντα τὰ ἔθνη ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων». Πρόβατα τῆς δικαίους καλεῖ ὡς πραεῖς καὶ ἐπιεικεῖς, καὶ βαδίσαντας τὴν λείαν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τετριμμένην ὁδὸν τῶν ἀρετῶν, καὶ ὡς ἀφομοιωμένους αὐτῷ. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἄμνός ἐκλήθη παρὰ τοῦ Προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ· «Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ, λέγοντος, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (2). Ἐρίφους δὲ καλεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὡς θρασεῖς καὶ ἀτάκτους, καὶ κατὰ κρημνῶν φερομένους τῆς ἁμαρτίας· καὶ τῆς μὲν, φησί, στήσει ἐκ δεξιῶν, ὡς καὶ δεξιῶν ἐργάτας ἐργῶν· τοὺς δὲ μὴ τοιοῦτους ἐκ τῶν εὐωνύμων. Τότε ἐρεῖ ὁ Βασιλεὺς φησι, καὶ οὐ προσέθηκε τίς, ἢ τίνων βασιλεὺς, ὡς οὐδενὸς ὄντος ἐτέρου, πλὴν αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ ἐκεῖ πολλοὶ κύριοι καὶ βασιλεῖς, ἀλλ' εἷς ὄντως Κύριος, εἷς βασιλεὺς, ὁ φύσει τοῦ παντός δεσπότης. Ἐρεῖ τοίνυν τότε τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ὁ μόνος βασιλεὺς· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

Ὅντως πρὸς τοῦτο ἐβλεπεν ἡ ἀπ' ἀρχῆς καταβολὴ τοῦ κόσμου· καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλος ἡ ἐπουράνιος ἐκείνη καὶ ἀρχαιοτάτη τοῦ Πατρὸς βουλή, καθ' ἣν ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς τῆς τοῦ Πατρὸς ἄγγελος, οὐ κατ' εἰκόνα μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ὁμοίωσιν οἰκειάν ἀπειργάσατο ζῶον τὸν ἄνθρωπον, ἵνα δυνηθῇ ποτε χωρῆσαι τὴν μεγαλειότητα τῆς θείας βασιλείας, τὴν μακαριότητα τῆς θείας κληρονομίας, τὴν τελειότητα τῆς τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς εὐλογίας, δι' ἣν πάντα ἐγένετο τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα· οὐ γὰρ εἶπε τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀπροσδιορίστως τοῦ κόσμου, ὅσος οὐράνιος, καὶ ὅσος ἐπίγειος. Οὐχ' οὗτος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ θεία καὶ ἀπόρρητος κένωσις, ἡ θεανδρική πολιτεία, τὰ σωτήρια πάθη, τὰ μυστήρια πάντα· διὰ τοῦτο τὸ τέλος προμηθῶς καὶ πανσόφως προωκονόμηται, ὡς ἂν, ὁ διὰ τούτων ἐν τοῖς παροῦσι πιστὸς ἀναφανείς, ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Σωτῆρος· «Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» (3). Δεῦτε οὖν φησι, κληρονομήσατε καὶ τὸν ἐνεστῶτα καὶ μένοντα καὶ ἐπουράνιον κόσμον, οἱ τῷ ἐπιγεῖῳ καὶ φθαρτῷ καὶ παραρρέοντι κόσμῳ καλῶς κατ' ἐμὴν χρυσάμενοι γνῶμην. «Ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατε μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με, γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρὸς με».

Ἐνταῦθα ζητεῖται τίνας ἕνεκα τῆς ἐλεημοσύνης ἐμνήσθη μόνης, καὶ ταύτης ἕνεκα τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κληρονομίαν καὶ τὴν βασιλείαν ἔδωκεν ἐκείνην· ἀλλ' οὐ ταύτης ἐμνήσθη μόνης τοῖς μετὰ συνέσεως ἀκούουσιν· ἐπεὶ γὰρ ἀνωτέρω τοὺς αὐτῆς ἐργάτας πρόβατα ἐχάλεσεν, ἀπὸ τῆς κλήσεως ταύ-

(1) Δαν. ζ', 9. (2) Ἰωαν. 4, 29. (3) Ματθ. κ4. 21.

της, τήν τε πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσιν, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, καὶ ὡς ἑτοιμοὶ διηνεκῶς ἦσαν εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θάνατον· καθάπερ καὶ αὐτὸς ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἄμνός ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρονος, κατὰ τὸ γεγραμμένον (1). Τοιούτοις οὖν καὶ αὐτοῖς οὕσι προσεπιφημίζει τὴν εὐποιάν· δεῖ γὰρ καὶ ταύτην δεῖγμα καὶ καρπὸν εἶναι τῆς ἀγάπης, ὥσπερ τινα κεφαλὴν ὑπερκειμένην ἔχειν τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἀρετῶν τὸν μέλλοντα κληρονομεῖν τὴν αἰδίον βασιλείαν ἐκείνην· ὁ καὶ διὰ τῆς παραβολῆς τῶν δέκα παρθένων ἔδειξεν ὁ Κύριος· οὐδὲ γὰρ αἱ τυχοῦσαι εἰς τὸν θεῖον εἰσάγονται νυμφῶνα, ἀλλ' αἱ παρθενία κεκοσμημέναι, ἥτις οὐκ ἂν κατσρῶθῃσι χωρὶς ἀσκήσεως καὶ ἐγκρατείας, καὶ πολλῶν καὶ ποικίλων τῶν κατ' ἀρετὴν ἀγώνων. Ἔτι γε μὴν καὶ λαμπάδας ταῖν χεροῖν κατέχουσιν, τὸν οἰκεῖον νοὺν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐμμέριμον γνῶσιν, τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς, ὃ δηλοῦται διὰ τῶν χειρῶν, ἐποχουμένην καὶ ὑπανεχομένην, καὶ τῷ Θεῷ ἀνακειμένην διὰ βίης, καὶ συνημμένην ταῖς ἐκείθεν λάμπσεσι. Δεῖ δὲ ὅμως καὶ τοῦ ἐλαίου δαψιλοῦς, ὥστε διαρκεῖν ἡμμένας. Ἐλαῖον δὲ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, κορυφὴ τῶν ἀρετῶν εἶναι. Ὡς περ οὖν ἂν καὶ θεμελίους ὑποθῇς, καὶ ἐπικοδομήσης τοὺς τοίχους, οὐκ ἐπιθῇς δὲ τὸν ὄροφον, ἀχρηστοὶ πάντα ἀφῆκας ἐκεῖνα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἂν πᾶσαν ἀρετὴν κτήσῃ, μὴ προσκτήσῃ δὲ τὴν ἀγάπην, πᾶσαι ἐκείναι ἀχρηστοὶ καὶ ἀνόνητοι· καὶ ὁ τῆς οἰκίας δὲ ὄροφος χωρὶς τῶν αὐτὸν ὑπανεχόντων ἐπικοδομηθῆναι οὐ δύναται.

Τοῖς τοιούτοις τοίνυν καὶ ὁ Κύριος παρέχει κληρονομίαν, οἵτινες τὰς ἄλλας ἀρετὰς διὰ τῶν τῆς ἀγάπης ἔργων ἐπεσφραγίσαντο· καὶ ἡ δι' ἀνεπιλήπτου βίου πρὸς αὐτὴν ἀνέδραμον, ἡ διὰ μετανοίας

πρὸς αὐτὴν κατέφυγον· ὧν τὰς μὲν υἱὲς ἐγὼ καλῶ, ὡς τῆς ἐκ Θεοῦ μυστικῆς ἀναγεννήσεως φύλακας· τοὺς δὲ μισθίους, ὡς διὰ τῶν τῆς μετανοίας πολυειδῶν ἰδρώτων καὶ τῆς ταπεινώσεως, οἷα μισθὸν τὴν χάριν ἐπανακαλουμένους. Διὸ καὶ πολυειδῶς τὰ τῆς κρίσεως πρότερον ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις ἐξεγχεσάμενος, ὕστερον προήγαγε τὰ τῆς ἀγάπης, ὡς τὰς ἐκεῖ προκατηριθμημένας ἀρετὰς, ἡ τελειούσης ἡ ἐπαναγούσης. Ἄλλ' οἱ δίκαιοι ἀποκριθῇσονται λέγοντες· «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν; ἡ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ σε εἶδομεν ξένον, καὶ συνηγάγομεν; ἡ γυμνόν, καὶ περιεβάλομεν; πότε δὲ σε εἶδομεν ἀσθενῆ, ἡ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σέ»; Ὁρᾶτε καὶ δικαίους καλουμένους τοὺς ἐκ δεξιῶν; οὐκοῦν ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ μετὰ δικαιοσύνης αὐτοῖς ὁ ἔλεος. Ὁρᾶτε δὲ καὶ ἐτέραν ἀρετὴν τὴν ταπεινώσιν προσμαρτυρουμένην τοῖς δικαίοις τῷ πληρώματι τῆς ἀγάπης, οἷόν τι περιτείχισμα καιρίως ἀνεγχερμένον; ἀνάξιοι γὰρ εἶναι τῆς ἀναβρῆσεως καὶ τῶν ἐπαίνων ἰσχυρίζονται, ὡς μηδὲν ἀγαθὸν πράξαντες, οἱ μηδὲν ἀπρακτὸν ἀφείναι μαρτυρούμενοι. Διὰ τοῦτο οἶμαι, καὶ χρηματίζει παρρησίᾳ τούτοις ὁ Κύριος, ἵνα τοιοῦτοι ἀναφανῶσι, καὶ τῇ ταπεινώσει ἀνυψωθῶσι, καὶ χάριν εὕρωσι δικαίως παρ' αὐτοῦ δαψιλῇ ταύτην τοῖς ταπεινοῖς παρέχοντος· Κύριος γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· ὅς καὶ νῦν πρὸς αὐτοὺς φησιν· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μὲ τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Ἐλάχιστον καλεῖ διὰ τὴν ἐνδειαν καὶ εὐτέλειαν· ἀδελφὸν δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς οὕτω κατὰ σάρκα ζήσας ἐπὶ γῆς.

Ἀκούσατε καὶ εὐφράνθητε ὅσοι πτωχοὶ τε καὶ

(1) Ἡσ. γ', 7.

ἐνδεεῖς· ἀδελφοί γὰρ ἐστὶ κατὰ τοῦτο τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀκουσίως ἦτε πτωχοί τε καὶ εὐτελεῖς, διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκούσιον ἑαυτοῖς ποιήσασθε τὸ ἀγαθόν. Ἀκούσατε οἱ πλούσιοι, καὶ τὴν μακαριστὴν πτωχείαν ποθήσατε, ἵνα κληρονόμοι καὶ ἀδελφοί Χριστοῦ γένησθε, καὶ τῶν ἀκουσίως πτωχεύοντων γνησιώτεροι· κακεῖνος γὰρ ἐκὼν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς. Ἀκούσατε καὶ στενάξατε οἱ περιορῶντες κακῶς πάσχοντας τοὺς ὑμετέρους ἀδελφούς, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἐξ ὧν εὐπορεῖτε τοῖς ἐνδεέσι τροφῆς, σκέπης, περιβολῆς, ἐπιμελείας τῆς προσηκούσης, μηδὲ τὸ ἡμῶν περίσσευμα καταναλίσκοντες εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα. Μᾶλλον δὲ ἀκούσωμεν καὶ στενάξωμεν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐγώ, ὁ πρὸς ὑμᾶς ταῦτα λέγων, ἐλέγχομαι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως οὐκ ἔξω τοῦ πάθους τελείως ὢν· πολλῶν γὰρ ῥιγῶντων καὶ στερουμένων, ἐμπεπλησμένος αὐτὸς εἰμι καὶ ἐνδεδυμένος, πολλοὺ δὲ μᾶλλον ἄξιοι πένθους, οἱ καὶ τοὺς ὑπὲρ τὴν καθημερινὴν χρεῖαν θησαυρὺς ἔχοντες καὶ κατέχοντες, ἢ καὶ αὖξιν σπυδάζοντες, ἀγαπᾶν ὡς ἑαυτοὺς τὸν πλησίον προσεταγμένοι, καὶ μηδὲ ὡς τὸν χοῦν αὐτοὺς ἔχοντες. Τί γὰρ ἐστὶν ἄλλο χρυσὸς καὶ ἄργυρος, ἢ μᾶλλον ἠγαπήσαμεν τῶν ἀδελφῶν; Ἀλλ' ἐπίσραφῶμεν, καὶ μετανοήσωμεν, καὶ κοινωνήσωμεν ἐπαρκοῦντες ταῖς χρεαίαις οἷς ἔχομεν τῶν ἐν ἡμῖν πτωχεύοντων ἀδελφῶν, καὶ εἰ μὴ τὰ ἐνόντα πάντα θεοφιλῶς κενῶσαι προαιρώμεθα, ἀλλὰ μηδὲ πάντα παρ' ἑαυτοῖς ἀνιλεῶς κατὰσχωμεν· ἀλλὰ τὸ μὲν ποιήσωμεν, εἰς ὃ δὲ ἀπολειπόμεθα, ταπεινωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τευξόμεθα τῆς παρ' αὐτοῦ συγγνώμης, τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀναπληρώσεως τὴν ἡμετέραν ἑλλειψιν, ἵνα μὴ τῆς ἀπευκταίας, ὃ μὴ γένοιτο, φωνῆς

ἀκούσωμεν· «Τότε γὰρ φησὶν ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι». Πόσον τοῦτο! τῆς ζωῆς μακρύνθητε, τῆς τρυφῆς ἐκβλήθητε, τοῦ φωτὸς στερήθητε!

Ἀλλ' οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»· ὡς γὰρ οἱ ἐκ δεξιῶν ζωὴν ἔξουσιν, καὶ περισσὸν ἔξουσιν, ζωὴν μὲν τῷ συνεῖναι Θεῷ, περισσὸν δὲ τὸ καὶ υἱοὶ διατελεῖν καὶ κληρονόμοι τῆς αὐτοῦ βασιλείας, οὕτως οἱ ἐξ εὐωνύμων τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀποτυγχόντες, τὸ μακρυνθῆναι Θεοῦ, καὶ περισσότερον ἔξουσιν κακόν, τὸ δαίμοσι συντετάχθαι, καὶ πυρὶ παραδοθῆναι κολάζοντι. Οἷόν δὲ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὃ καὶ τῶν σωμάτων ἄπτεται, καὶ τῶν λογικῶν ἐν σώμασί τε ὄντων καὶ οὐκ ἐν σώμασι πνευμάτων, ὀδυνῶν ἅμα καὶ παρακατέχον ἀθάνατα, δι' οὗ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς πῦρ τακῆσται, κατὰ τὸ γεγραμμένον; «Στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται» (1). Ὅση δὲ τῆς ὀδύνης προσθήκη· τὸ τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπροσδόκητον; καὶ γὰρ ἄσβεστον ἐκεῖνο τὸ πῦρ. Τί δὲ αὖθις ἡ βίαια φορά; καὶ γὰρ ποταμός φησιν ἔλκων ἐκεῖνο τὸ πῦρ, ὡς εἰκεν ἄει πορρωτέρω φέρον Θεοῦ· διὸ οὐδὲ πορεύθητε εἶπεν, ἀλλὰ πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι· καὶ γὰρ ὑπὸ τῶν πτωχῶν ἐκ πολλοῦ κεκατήρασθε· καὶ εἴπερ ἔφερον ἐκεῖνοι, ἀλλ' ὑμεῖς κατάρως ἄξιοι. Πορεύεσθε δὲ φησὶ πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον οὐχ ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἐμὸν ἐστὶ τοῦτο προηγούμενον θέλημα, οὐκ εἰς τοῦτο ὑμᾶς ἐποίησα, οὐκ ἐφ' ὑμᾶς ἡτοίμασα τὴν πυρὰν· διὰ τοὺς ἀμετάβλητον ἔχοντας τῆς κακίας τὴν ἔξιν δαίμονας προανεκαύθη τὸ ἄσβεστον πῦρ, οἷς ὑμᾶς συνήψεν ἢ κατ' ἐκείνους ἀμετανόητος γνώμη.

(1) Β' Πιτ. γ', 12.

Αυθαίρετος οὖν ὑμῖν ἐστὶν ἡ μετὰ τῶν πονηρῶν ἀγγέλων συμβίωσις· Ἀ'Επείνασα γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλλετέ με· ἀσθενής καὶ ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με»· ὥς γὰρ ἡ ἀγάπη, ἀδελφοί, καὶ τὰ τῆς ἀγάπης ἔργα πλήρωμα τῶν ἀρετῶν ἐστὶν, οὕτω τὸ μῖσος καὶ τὰ τοῦ μίσους ἔργα, ὁ ἀσυμπαθὴς τρόπος, ἡ ἀμετάδοτος γνώμη, πλήρωμά ἐστι τῆς ἀμαρτίας· καὶ καθάπερ τῇ φιланθρωπία ἔπονται καὶ σύνεισιν αἱ ἀρεταί, οὕτω τῇ μισανθρωπία αἱ κακίαι· διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ ταύτης μόνης καταδικάζονται.

Ἐβουλόμην μὲν οὖν εἰπεῖν ὥς οὐδὲν μείζον δεῖγμα μίσους, ἀλλ' ἡ τὸ προτιμᾶν τοῦ ἀδελφοῦ τὸ περιττεῦον ἀργύριον· ἀλλ' ὁρῶ τὴν κακίαν καὶ μείζον εὐροῦσαν δεῖγμα τῆς μισανθρωπίας· εἰσὶ γὰρ οἱ μὴ μόνον οὐκ ἐλεοῦσιν ἐξ ὧν εὐποροῦσιν, ἀλλὰ καὶ σφετερίζονται τὰ ἀλλότρια. Συλλογίζεσθωσαν οὖν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς μὴ ἐλεοῦντας ἀποφάσεως, τίνος οὗτοι τεύξονται, καὶ τί πείσονται, καὶ οἷας ἀπερινοήτου τε καὶ ἀφορήτου καταδίκης ἄξιοι καὶ ἀποστήτωσαν τῆς ἀδικίας, καὶ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἐξιλεωσάσθωσαν τὸ θεῖον. Ἐκεῖνοι δὲ ἀποκριθήσονται τηνικαῦτα λέγοντες· «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι»; Ὁρᾶτε καὶ αὐτὸ τὸ ἐσχάτον κακὸν τὴν ὑπερηφανίαν τῷ ἀσυμπαθεῖ συνεζευγμένην τρόπῳ, ὥσπερ καὶ τῇ συμπαθείᾳ τὴν ταπεινῶσιν; Οἱ δίκαιοι διὰ τὴν εὐποιαν ἐγκωμιαζόμενοι ταπεινοῦνται μᾶλλον, οὐ δικαιοῦσιν ἑαυτούς. οὗτοι διὰ τὴν ἀσπλαγχνίαν κατηγορούμενοι παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς, οὐ προσπίπτουσι ταπεινωθέντες, ἀλλ' ἀντι-

λέγουσι καὶ δικαιοῦσιν ἑαυτούς· διὸ καὶ ἀκούετε οὖν, Ἀ' Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε· καὶ οὕτως ἀπελεύσονται φησὶν· «οὗτοι μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Ἐλεήσωμεν οὖν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀδελφοί· διὰ τοῦ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἐλέους· κτησώμεθα διὰ τῆς συμπαθείας τὴν συμπάθειαν· εὖ ποιήσωμεν ἵνα πάθωμεν εὖ· ὁμοία μὲν ἡ ἀντίδοσις· εὐποιᾶ γὰρ καὶ φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη καὶ ἔλεος καὶ συμπάθεια, οὐκ ἴση δὲ τῇ ἀξίᾳ καὶ τῷ μέτρῳ τῆς ὑπεροχῆς· σὺ μὲν γὰρ παρέχεις ἐξ ὧν ἄνθρωπος ἔχει, καὶ ἐφ' ὅσον ἄνθρωπος εὐεργετῆσαι δύναται, ἀντιλαμβάνεις δὲ παρὰ τῶν θεῶν καὶ ἀκενώτων θησαυρῶν ἑκατοντάπλασίονα, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ εὐεργετῇ ἐξ ὧν καὶ ὅσον ὁ Θεὸς εὐεργετῆσαι δύναται· «Ἄ ὀφθαλμός οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (1). Σπεύσωμεν οὖν ἵνα τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος ἐπιτύχωμεν· ὀλίγων ἀργυρίων κληρονομίαν αἰώνιον ἀγοράσωμεν· φοβηθῶμεν τὴν κατὰ τῶν ἀνηλεῶν ἀπόφασιν ἀρτίως, ἵνα μὴ ὑπ' αὐτῆς ἐκεῖ κατακριθῶμεν· μὴ φοβηθῶμεν μὴ πτωχοὶ γενώμεθα διδόντες ἐλεημοσύνην· καὶ γὰρ ἀκούσομεν παρὰ Χριστοῦ· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν». Φοβηθῶμεν καὶ πάντα πράξωμεν ἵνα μὴ φανῶμεν ἔξω τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης διὰ τῆς ἀσπλαγχνίας· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἐώρακε, πῶς ἀγαπήσει, φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακεν (2); ὁ δὲ μὴ ἀγαπῶν τὸν Θεόν, πῶς συνέσται αὐτῷ; ὁ δὲ μὴ συνὼν αὐτῷ πορευθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ πορευόμενος ἀπ' αὐτοῦ, εἰς τὴν γέεναν ἐμπεσεῖται πάντως. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀγάπης ἔργα ἐπιδειξώμεθα εἰς τὰς

(1) Α', Κορ. β', 9, (2) Α' Ἰωαν. δ', 20.

ἡμετέρους ἐν Χριστῷ ἀδελφούς, ἐλεοῦντες τοὺς πε-
νομένους, ἐπιστρέφοντες τοὺς πλανωμένους, ἣν
ἂν εἴποις πλάνην τε καὶ πενίαν, ἐκδικοῦντες τοὺς
ἀδικημένους, ἐπιβρώννυντες τοὺς ἐν ἀσθενείᾳ κατα-
κειμένους, εἴτε διὰ τῶν αἰσθητῶν τοῦτο πάσχον-
τας ἐχθρῶν τε καὶ νοσημάτων, εἴτε διὰ τῶν ἀο-
ράτων πονηρῶν πνευμάτων καὶ τῶν τῆς ἀτιμίας
παθῶν, ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἐν φυλακῇ καθειργ-
μένους, ἀλλὰ καὶ ἀνεχόμενοι τῶν εἰς ἡμᾶς πταιόν-
των, καὶ χαριζόμενοι ἀλλήλοις εἴ τις πρὸς τινα
ἔχει μομφήν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν·

καὶ ἀπλῶς παντὶ τρόπῳ καὶ πᾶσιν ἔργοις τε καὶ
λόγοις, οἷς ἔχομεν, ἐπιδειξώμεθα τὴν πρὸς ἀλλή-
λους ἀγάπην, ἵνα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιτύ-
χωμεν ἀγάπης, καὶ εὐλογηθῶμεν παρ' αὐτοῦ, καὶ
κληρονομήσωμεν τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῖν καὶ δι'
ἡμᾶς ἡτοιμασμένην οὐράνιον καὶ αἰώνιον βασιλείαν
ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς
ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡ-
μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ
ἀγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΑΙΑ Ε΄.

Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ἐν ᾗ καὶ περὶ σωφροσύνης, καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτῃ κακίας.

Τὴν μὲν προγονικὴν ἐκείνην ἀράν τε καὶ
καταδίκην κοινὴν τε καὶ τὴν αὐτὴν ἅπαντες εἴ-
χομεν πρὸ Χριστοῦ, ἐξ ἑνὸς τοῦ προπάτορος ἐπὶ
πάντας χυθεῖσαν, ὡς ἐκ ρίζης τοῦ γένους ἀνα-
διδομένην καὶ τῇ φύσει συγκεκληρωμένην· ἕκα-
στος δὲ δι' ὧν αὐτὸς ἰδίως ἐπραττεν, ἢ τὴν μέμψιν
ἢ τὸν ἔπαινον εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ Θεοῦ
ἐπεσπᾶτο, πρὸς ἐκείνην τὴν κοινὴν ἀράν τε καὶ
καταδίκην, καὶ τὸν ἄνωθεν πρὸς αὐτὸν καὶ δι' αὐ-
τοῦ πρὸς τοὺς ἑξῆς καταβαίνοντα πονηρὸν κληρον
πράττειν ἔχων οὐδέν. Ἀλλ' ἦλθε Χριστὸς ὁ τῆς
φύσεως ἐλευθερωτῆς, ὁ τὴν κοινὴν ἀράν εἰς εὐλο-
γίαν μετὰ γων κοινὴν, καὶ τὴν ὑπεύθυνον ἡμῶν
φύσιν ἀναλαβὼν ἐξ ἀκηράτου Παρθένου, καὶ ταύ-
την ὑποστήσας ἐαυτῷ καινὴν, παλαιοῦ μὴ μετα-
σχοῦσαν σπέρματος, ἀνεύθυνον αὐτὴν καὶ δεδι-
καιωμένην ἀπέδειξεν, ὡς καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ κατὰ

πνεῦμα γεννωμένους ἔπειτα πάντας τῆς προγο-
νικῆς ἐκείνης ἀρᾶς καὶ καταδίκης μένειν ἐκτός. Τί
οὖν οὐχὶ καὶ τῶν ὑποστάσεων ἡμῶν ἐκάστη τῆς
αὐτοῦ μεταδίδωσι χάριτος, οὐδὲ τῶν ἰδίων ἕκαστος
πλημμελημάτων λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν;
ἐπειδὴ περ οὐχ' ὑπόστασιν αὐτὸς παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ
τὴν ἡμετέραν ἀναλαβὼν ἐκαινούργησε φύσιν, ἐνω-
θεὶς αὐτῇ κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν· καὶ πῶς, ὅς πάν-
τας τελείως θέλει σωθῆναι, καὶ ὑπὲρ πάντων κλί-
νας οὐρανούς κατήλθε, καὶ δι' ἔργων καὶ λόγων
καὶ παθημάτων οἰκείων πᾶσαν ὑποδείξας σωτη-
ρίας ὁδὸν εἰς οὐρανούς ἐπανήλθεν, ἔλκων ἐκεῖσε
τοὺς πειθομένους. Οὐκοῦν οὐ τῇ φύσει μόνον ἦν
αὐτὸς παρ' ἡμῶν ἔσχε καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον,
ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ἐκάς·ω παρὰ-
σχοι τελείαν τὴν ἀπολύτρωσιν· ὁ δὲ καὶ πεποίηκε,
καὶ ποιῶν οὐ διέλιπε, δι' ἑαυτοῦ τῷ Πατρὶ κατα-

λάττων, καὶ πρὸς ὑπακοὴν ἡμῶν ἐπανάγων ἕκαστον, καὶ πᾶσαν ἡμῶν παρακοὴν ἐξιώμενος.

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ βάπτισμα ἐνετείλατο θεῖον, καὶ νόμους ἔθηκε σωτηρίους, καὶ μετάνοιαν ἐκήρυξε πᾶσι, καὶ τοῦ οἰκείου μετέδωκε σώματος τε καὶ αἵματος· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ἐκάστη τῶν πιστευόντων ὑπόστασις καὶ τὸ βάπτισμα δέχεται, καὶ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς πολιτεύεται, καὶ τοῦ θεουργοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου ἐν μεθέξει γίνεται. Διὰ τούτων μὲν οὖν ὑποστατικῶς ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐδικαίωσε, καὶ πρὸς ὑπακοὴν τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς ἐπανήγαγεν· αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν ἦν παρ' ἡμῶν προσλαβόμενος ἐκαινούργησεν, ἡγιασμένην καὶ δεδικαιωμένην καὶ τῷ Πατρὶ διὰ πάντα ὑπήκοον οὖσαν ἔδειξε, δι' ὧν αὐτὸς ταύτη καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένος, κατ' αὐτὴν ἐπραξέ τε καὶ ἔπαθεν· ὧν ἐστὶ καὶ ἡ τούτου σήμερον ἐορταζομένη παρ' ἡμῖν εἰς τὸ ἱερὸν τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο πρὸς καθαρισμὸν ἀνάβασις ἢ ἀναβίβασις, καὶ ἡ τοῦ θεολήπτου Συμεὼν ὑπάντησις, καὶ ἡ τῆς διὰ βίου τῷ ἱερῷ προσανεχούσης Ἀννης ἐξομολόγησις. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ Παρθένου τοῦ Σωτῆρος γέννησιν, καὶ τὴν κατὰ νόμους ὀκταήμερον περιτομὴν, καθάπερ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς φησιν· «Ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν· κατὰ γὰρ νόμον Μωυσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστήσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου». Περιτέμνεται κατὰ τὸν νόμον, ἀνάγεται κατὰ τὸν νόμον, παρίσταται κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν νόμῳ Κυρίου, προσάγεται θυσία κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου.

Ὅρατε ὅτι διὰ πάντων ὑπήκοος τῷ νόμῳ γίνεται ὁ τοῦ νόμου ποιητὴς καὶ δεσπότης; Τί διὰ τούτων ἀπεργαζόμενος; ὑπήκοον ἐν πᾶσι τῷ Πατρὶ

τὴν ἡμετέραν φύσιν ποιούμενος, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἡμῶν παρακοὴν ἐξιώμενος, καὶ τὴν δι' αὐτὴν ἄρὰν εἰς εὐλογίαν μετασκευάζων· ὥς γὰρ ἐν Ἀδὰμ ἁπασα ἦν ἡ φύσις ἡμῶν, οὕτω καὶ ἐν Χριστῷ καὶ ὥς διὰ τοῦ ἐκ γῆς Ἀδὰμ πάντες οἱ ἐξ ἐκείνου τὸ εἶναι λαβόντες εἰς γῆν ἀπεστράφημεν, καὶ εἰς ἄδην φεῦ κατηνέχθημεν, οὕτω διὰ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ Ἀδὰμ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πάντες εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν, καὶ τῆς ἐκεῖ δόξης καὶ χάριτος ἡξιώθημεν· μουσικῶς μὲν τοι νῦν· κέκρυπται γὰρ, φησὶν, ἡ ζωὴ ἡμῶν σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ παρουσίαν, τότε καὶ ὑμεῖς πάντες φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ (1). Πάντες τίνες; οἱ τῷ Χριστῷ υἱοποιηθέντες ἐν πνεύματι, καὶ πνευματικῶς τούτου τέκνα διὰ τῶν ἔργων ἀποδεικνύμενοι. Ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν ἀνήγαγον αὐτὸν παραστήσαι τῷ Κυρίῳ. Τίνων αὐτῶν; περὶ τῶν τεκόντων ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐκ συνδυασμοῦ τικτομένων ὁ τοῦ νόμου λόγος, ὡς δεομένων καθάρσεως· ἐπεὶ καὶ ὁ ψαλμωδὸς φησιν· «Ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου» (2)· ὅπου δὲ οὐ τεκόντες, ἀλλὰ τεκοῦσα ἦν μόνη, καὶ αὕτη παρθένος, καὶ παιδὸς τόκος ἀσπόρως συλληφθέντος, πάντως οὐκ ἦν χρεῖα καθαρισμοῦ, ἀλλ' ὑπακοῆς ἦν ἔργον καὶ τοῦτο, ἐπαναγαγούσης τὴν παρακούσασαν φύσιν, καὶ τῆς διὰ τὴν παρακοὴν ἀπαγούσης εὐθύνης. Ὅτε οὖν ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν ἀνήγαγον αὐτὸν παραστήσαι τῷ Κυρίῳ, ἀναθεῖναι, φανερόν ποιῆσαι πρωτότοκον ὄντα, καθὰ γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου· «Ὅτι πᾶν ἄρσεν διανεῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται».

Καὶ μὴν οὗτος μόνος ἐστὶν ὁ μήτραν ἐν τῷ συλ-

(1) Κολ. γ', 3. (2) Ψαλμ. ν'.

ληφθῆναι διανοίξας, ἀσυνδυάσως κυοφορηθεὶς διὰ μόνου προσρήματος καὶ μηνύματος Θεοῦ, ὅπερ εἰς ἀκοὴν ἡ Παρθένος δι' ἀγγέλου ἐδέξατο· πῶς οὖν ὁ νόμος πᾶν ἄρσεν φησὶ διανοίγον μήτραν; Ὡς περ πολλοὶ λέγονται προφηταὶ καὶ πολλοὶ χριστοί, ὡς διὰ τοῦ ψαλμωδοῦ λέγει ὁ Θεός· «Μὴ ἄπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μὴ μὴ πονηρεύεσθε» (1)· εἷς δὲ ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ εἷς ὁ μόνος Προφήτης οὗτος, εὖ τω καὶ πᾶν μὲν πρωτότοκον λέγεται διανοίγειν μήτραν, ὁ δὲ ἀληθῶς διανοίξας οὗτός ἐστιν ὁ μόνος ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ. Ἀνήγαγον δὲ φησι, καὶ, «Τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημέ- νον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζευγὸς τρυγόνων, ἡ δύο νεοσσὺς περιστερῶν». Τὸ μὲν οὖν τῶν τρυγόνων ζευγὸς, ὑπεμφαίνον τῶν τεκόντων τὸ σῶφρον, εἶχε τινα λόγον πρὸς τοὺς νόμῳ γάμῳ συνεζευγμένους, οἱ δὲ δύο νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν ἀπειρόγαμοι ὄν- τες σαφῶς προεδίλουν τὴν Παρθένον, καὶ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου ταύτης τεχθέντα, καὶ Παρθένον εἰς τέλος ὄντα. Καὶ ὅρα τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τρυγόνων ζευγὸς εἶπεν, ὡς αἰνιττομένων τοὺς γάμῳ συνεζευγμένους, ἐπὶ δὲ τῶν νεοσσῶν ἐφυλάξατο τοῦτο· ἀπειρόζυγος γὰρ καὶ ἡ τεκοῦσα καὶ ὁ τεχθεὶς. Ἄλλ' ὁ μὲν νόμος πόρρωθεν προκα- ταγγέλων τὸν παρθενικὸν τόκον τοιαῦτα χρησμο- δεῖ, καὶ διὰ τοιούτων τοῦτον προὑπογράφει· αὐτοῦ δὲ τοῦ παραδόξως τεχθέντος νῦν εἰς τὸ ἱερὸν ἀνα- χθέντος, ἐτέρας τρυγόνας καὶ ἄλλους περιστερῶν νεοσσὺς πρεπωδεστέρους ἡτοίμασε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τίνας τούτους; Συμεὼν καὶ τὴν Ἄνναν, οὗς, εἴτε νεοσσὺς περιστερῶν εἴποι τις, διὰ τὸ πρὸς κα- κίαν παντάπασιν νηπιῶδες, εἴτε τρυγόνας διὰ τὸ τῆς σωφροσύνης ἀχρότατον, εὐλόγως ἐρεῖ.

Ἄλλ' ὁ μὲν Συμεὼν, ἵνα κατ' ἐπιδρομὴν τὰ Εὐαγ-

γελικά διέλθωμεν ῥήματα, δίκαιος ὢν καὶ εὐλαβής, προκεχρηματισμένος τε ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου, καὶ νῦν ὑπὸ τούτῃ κεκνημένος ἦλθεν εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ὑπῆντησε καὶ ἐνηγκαλίσσατο τοῦτο τὸ οὐράνιον καὶ ἐπίγειον βρέφος, αὐτῷ προσάγων ὡς Θεῷ τὸν τε ὕμνον καὶ τὴν ἰκεσίαν, ἐν εἰρήνῃ τε λυθῆναι τοῦ σώματος ἰκετεύων, καὶ σωτήριον αὐτὸ φῶς εἶναι καταγγέλων τοῖς πᾶσιν, εἰς πᾶσιν τε τοῦτο τε- θεῖσθαι τῶν ἀπιστούντων, καὶ εἰς ἀνάστασιν τῶν εἰς αὐτὸ πιστευόντων ἰσχυριζόμενος. Εἶτα καὶ τῇ Παρθένῳ καὶ Μητρὶ τοῦ βρέφους προσδιελέξατο, ἐκ τῆς περὶ τὸν σταυρὸν τοῦ παιδὸς ὁδύνης μητέ- ρα κατὰ φύσιν φανερωθήσεσθαι δεικνὺς τοῦ νῦν θεανθρώπου βρέφους, καὶ τοὺς ἀμφιβόλους περὶ τούτου λογισμοὺς ἀποκαλύψασαν ἐκ τῶν καρδιῶν ἀπαλείψειν· καὶ ὁ Σολομὼν γὰρ τὴν γνησίαν τοῦ ἀμφιβόλου παιδὸς μητέρα ἐκ τῆς περὶ τὸ πάθος τοῦ παιδὸς ὁδύνης καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸ σφοδρᾶς λύ- πης καὶ συμπαθείας καλῶς ἐτεκμήρατο. Προφήτις δὲ Ἄννα ἡ τοῦ Φανηλ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων οὔσα, νηστείαις τε καὶ δεήσεσι προσκει- μένη, καὶ τοῦ ἱεροῦ μηδαμῶς ἀφισταμένη, θείῳ Πνεύματι τηνικαῦτα μᾶλλον γενομένη κάτοχος εὐχαρίστει τῷ Θεῷ, καὶ τὴν λύτρωσιν παραγενομέ- νην τοῖς προσδεχομένοις εὐηγγελίζετο, ταύτην εἶ- ναι δεικνύσα τὸ βρέφος τοῦτο. Τοιαύτας λογικὰς τρυγόνας πρὸς ὑπαντὴν προέπεμψεν εἰς τὸ ἱερὸν ἀνιόντι τῷ Χριστῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐδειξεν ἡμῖν ὁποίους εἶναι δεῖ τοὺς εἰσδεχομένους Χρι- στὸν, καὶ ὁποίους εἶναι δεῖ, καὶ ὁποίας τὰς ἐξ ἀν- δρῶν τε τὸν βίον ἀπολιπούσας καὶ τοὺς τὰς ὁμο- ζύγους ἀποβαλόντας. χήρα γὰρ ἦν ἡ τοῦ Φανηλ αὕτη Ἄννα, ἀλλὰ καὶ Προφήτις· πῶς; ὅτι τῶν κο- σμικῶν καὶ βιωτικῶν ἀποστᾶσα φροντίδων οὐκ

(1) Ψαλμ. ρδ', 15.

ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ· ὅτι νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς καὶ ψαλμωδίαις συνδιημερεύουσα καὶ διανυκτερεύουσα τὸν βίον εἶχεν ἁμωμον· διὸ καὶ τὸν Κύριον, ᾧ δι' ἔργων ἐλάτρευεν, εἰκότως ἐπεγίνωσκεν ἐλθόντα, καθὰ καὶ ὁ ψαλμωδὸς Προφήτης πρὸς αὐτόν φησιν· «Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, πότε ἤξεις πρὸς με» (1);

Τοιαύτας εἶναι δεῖ καὶ τοιούτους τοὺς ἐκ τοῦ γάμου διὰ τῆς ἐντίμου χηρείας πρὸς τὸν παρθενικὸν βίον ἐγγίζειν ἢ καὶ συμβιοῦν αἰρουμένους. Ἐὰν οὖν τῆς δευτέρας συζυγίας ὡς χαμαιζήλου παντάπασιν ὑπερεῖδες, ἀπρίξ ἔχθροισι τῆς προθέσεως, κατ' ἔχνος βιάδιζε τῶν ἐξ ἀρχῆς καὶ διὰ τέλους ἀγάμων. Ἦν ὅτε καὶ Πέτρος πενθερὰν ἔσχεν, ἀλλ' Ἰωάννου τοῦ παρθένου πρὸς τὸ ζωαρχικὸν μνημα προσδραμόντος οὐκ ἀπελείφθη· ἔστι δὲ ἐφ' ὧν καὶ ἐπανήλθε, διὸ καὶ κορυφαῖος τῶν κορυφαίων ὑπὸ τοῦ κοινοῦ δεσπότου κατέστη. Πρὸς τοιοῦτον ὕψος ἀνάγει πόθος ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετενεχθεῖς. Σὺ δὲ ὄρα, μὴ τῆς μὲν ἀποσχόμενος ὡς πανδήμου, τῆς δὲ μὴ ἐφικόμενος ὡς δυσεφίκτου, παραρρύθης καὶ λάθης καταπεσὼν, ὡς μὴ τε τῶν κατὰ νόμον, μὴ τε τῶν ὑπὲρ νόμον, ἀλλὰ τῶν παρανόμων ἐχόμενος. Εἰ δὲ τὰς ἐν χηρείᾳ ὄντας, ἀν μὴ σωφρονῶσι, κατακρίτως ἀποφαινόμεθα, κὰν δευτέροις ἐν νόμῳ ὁμιλήσωσι γάμοις, οὐ παντάπασιν ἀμέμπτους ἡγοῦμεθα· εἶπεν ἂν ὁ Παῦλος, ὅτι τὴν πρῶτην πίσιν ἠθέτησαν· πόσω μείζονος ἀξιοὶ καταδίκης, οἱ τῆς ἐννόμου συζυγίας τὴν παράνομον ἡδονὴν προτιμῶντες; καὶ οἱ γυναῖξι συνοικοῦντες, καὶ τῆς πορνείας οὐκ ἀπεχόμενοι; πορνείας, ἢ καὶ τὸν παγκόσμιον ἐκείνον ἐπήνεγκε κατακλυσμὸν, καὶ αὐτοῖς τοῖς υἱοῖς Θεοῦ κληθεῖσι τὴν ἀρχὴν, καὶ τοῖς Σοδομίταις ἐπήνεγκε τὸν οὐρανὸν ἐμπρησμόν, καὶ

τοῖς Ἰσραηλίταις τὴν ὑπὸ τῶν Μωαβιτῶν ἦτταν, καὶ τὸν πολυάνθρωπον ἐκείνον φόνον, καὶ νῦν ἡμῖν οἶμαι, τὰς ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἦττας καὶ πολυειδεῖς ἐσωθέν τε καὶ ἐξωθεν κακώσεις καὶ συμφοράς. Υἱὸς δὲ Θεοῦ τοὺς ἀπογόνους Ἐνὼς πρῶτος ἐκάλεσεν ἡ Γραφή, ὃς πρῶτος ἠλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου. Οὗτος δὲ ἦν υἱὸς Σήθ, οὗ τὸ γένος δίστατο τοῦ διὰ τὸν Κάιν ἐπαράτου γένους, καὶ διεῖγον ἐν σωφροσύνῃ, καὶ δι' αὐτοὺς ἔτι τότε ἔστατο ὁ κόσμος, ἕως κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἰδόντες τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι τὰς ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κάιν ὅτι καλαί, καὶ τοῦ πορνικοῦ κάλλους, ἠττηθέντες ἔλαβον αὐτοῖς ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο, καὶ ἐμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἐπληθύνθη ἡ κακία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμός, καὶ ἤρεν ἅπαντας· καὶ εἰ μὴ Νῶε τότε, καὶ οἱ τοῦ Νῶε υἱοὶ σωφρονοῦντες εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς γῆς, δῆλον δὲ· καὶ γὰρ μιᾶς γυναικὸς ἕκαστος ἦν ἀνὴρ, μεθ' ἧς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κιβωτόν· οὐδ' ἂν ὑπελείφθη ῥίζα τις καὶ ἀρχὴ πρὸς δευτέρου κόσμου γένεσιν.

Ὅρατε ὅτι διὰ τοὺς πορνεύοντας πάλοι ἀν ἀπώλετο ὁ κόσμος οὗτος, εἰ μὴ διὰ τοὺς σωφρονοῦντας ἔστατο; Οἱ δὲ μὴδὲ τοῦ παρόντος ἀξιοὶ κόσμου, ὡς ἀκοσμίαν τοῦτον ἀπεργαζόμενοι, πῶς οὐχὶ καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐξωσθήσονται, τῷ πυρὶ τῆς γεέννης παραδοθέντες, ὡς μὴ τῷ πυρὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν ἀντισχόντες, εἰ μὴ νῦν διὰ μετανοίας αὐτὸ μὲν ἀποσβέσουσι σπεύσαντες, τοὺς δὲ προγεγονότας ἐντεῦθεν μολυσμοὺς τοῖς δάκρυσιν ἀπονίψονται; Καὶ τοῦτο δὲ μὴ ἀγνοεῖτωσαν, ὡς ἂν μὴ ἀντιστῶσι σπεύσαντες διὰ τῆς μετανοίας τῷ πάθει, χεῖροσι προϊόντες παραδοθήσονται τοῖς παρὰ φύσιν αἰσχροῖς, ἃ πορνικῆς μὲν ἐστὶν ἐπιθυμίας γεν-

(1) Ψαλμ. ρ', 1.

νήματα, ἔλκει δὲ τῆς γεέννης ἐνταῦθα τὸ πῦρ, ὡς ἐντεῦθεν συναρπάσων τοὺς ἀκολάστους εἰς αἰώνιον κόλασιν. Τίς οὐκ οἶδε τὰς Σοδομίτας καὶ τὴν παρανομωτέραν ἐκείνων πορνείας ἔκκαυσιν, καὶ τὸν καινότερον τοῦ πυρὸς ἐπ' αὐτοὺς δόμβρον καὶ τὴν ἀπώλειαν; Πολλάκις δὲ καὶ σύμπασα πόλις ἐνὸς ἀνδρὸς ἀσελγοῦς ἀπήλαυσεν, ὡς ἐπὶ τῶν Σικίμων ὑπὸ τῶν Ἰακώβ παίδων ἄρδην ἀφανισθέντων ἐγένετο, τοῦ Συχέμ τὴν τοῦ Ἰακώβ θυγατέρα Δείναν ἀρπάσαντος. Ἀλλ' ἵνα τοὺς πρὸ τοῦ νόμου νῦν ἀφώμεν, αὐτὸς ὁ νόμος, οὗ τὴν νυμφευομένην, μὴ εὐρεθείσης ἐν αὐτῇ παρθενίας, λιθοβολεῖσθαι προστάττει; τὴν δὲ πεπορνευμένην ἱερέως θυγατέρα οὐ πυρὶ κατακαίεσθαι; μίσθωμα δὲ πόρνῃς οὐκ ἀπαγορεύει τῷ ναῷ Κυρίῳ προσφέρεσθαι; τῶν δὲ Ἰσραηλιτῶν πορνικῶς ταῖς Μωαβίτισι συμφθαρέντων ἔργον μαχαίρας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρεῖς πρὸς ταῖς εἴκοσι χιλιάδες ἀνδρῶν ἐγένοντο; Διὸ καὶ Παῦλος ὁ μέγας πρὸς ἡμᾶς φησὶ· «Μὴ πορνεύετε, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες» (1). Τοιαῦτα καὶ πρὸ νόμου, καὶ ἐν νόμῳ, καὶ διὰ νόμου τὰ τῆς πορνείας εἰσὶν ἐπιτίμια.

Τί δὲ ἡμεῖς οἱ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπιταττόμενοι, καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱὸς τῆς ἀπειθείας; οἱ νεκρῶσαι τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς παραινόμενοι, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος κακὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τῆς παραινέσεως οὐκ ἐπιστρεφόμενοι; Οὐ φοβηθησόμεθα ὀψέποτε γοῦν εἰ μὴδὲν ἄλλο, τὰς γοῦν θεομηνίας, τὰς κάτωθεν, τὰς ἄνωθεν, τὰς ἐκθάσας, τὰς ἠπειλημένας ἐκείνας καὶ αἰώνιους; οὐκ αἰδεσθησόμεθα τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐ-

σχημόνως περιπατήσωμεν; Οὐ φρίξομεν τὰς ἀποσολικὰς ἐπεξελεύσεις καὶ ἀποφάσεις καὶ παραινέσεις; «Οὐκ οἰδατε, λέγοντος, ὅτι ναὸς ἐστὶ Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός» (2). Καὶ πάλιν· «Φανερά ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι πορνεία ἀκαθαρσία ἀσελγεία καὶ τὰ ἐξῆς, ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι» (3). Καὶ πάλιν· «Τοῦτό ἐστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὃς ἐστὶν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ» (4). Καὶ πάλιν· «Τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμός ἡμῶν, ἀπέχεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας· οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεός ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ ἁγιασμῷ· τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἀνθρωπινῶς ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν δόντα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς» (5). Καὶ τίς ἂν ἐξῆς καταλέξη τὰς εἰς τοῦτο πάσας τῶν τε Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν φωνάς; Τοῖς μὲν τοι σωφρονοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο τελοῦσιν εἰς τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ τί παραγγέλει ὁ Ἀπόστολος; «Ἐγράψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις» (6). Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι παρ' ἑαυτῶν οὐκ ἐντρέπονται, παραινεῖ τοῖς ἄλλοις ἐκτρέπεσθαι καὶ ἐντρέπειν αὐτοὺς, λέγων πρὸς αὐτούς. «Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος, τῷ τοιούτῳ μὴδὲ συνεσθίειν» (7). Ὅρας ὅτι κοινὸν μόλυσμά ἐστι τῆς Ἐκκλησίας ὁ πορνείᾳ ἐγκαλινδούμενος, καὶ διὰ τοῦτο δεῖ πάντας τοῦτον ἀποτροπιάζεσθαι καὶ ἐξελαύνειν; Αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος καὶ τῷ Σατανᾷ παρέδωκε τὸν ἐν Κορίνθῳ πορνεύσαντα, καὶ οὐκ ἐχώρωσε πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, οὐδὲ προσελάβετο τοῦτον,

(1) Α' Κορ. ι', 8. (2) Α' Κορ. γ', 16. (3) Γαλ. ι', 19. (4) Ἐφ. ι', 5. (5) Α' Θεσσαλ. δ', 3. (6) Α' Κορ. ι', 9. (7) Α' Κορ. ι', 11.

μέχρις ὅτε τὴν μετάνοιαν ἱκανῶς ἐπεδείξατο· Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῶν τοσούτων κακῶν ὧς ἄνθρωπε, τῶν μὲν παρόντων, τῶν δὲ μελλόντων, καὶ τούτων διττῶν ἐν τε τῷ μέλλοντι, καὶ τῷ παρόντι αἰῶνι. Τὸ γὰρ Ἡσαῦ γένος ἀπόβλητον, ἐπειδὴ πόρνος καὶ βέβηλος ἐκεῖνος ἦν, καὶ ὁ Ῥοβοὰμ ἀφαιρεῖται τῆς βασιλείας τὸ πλεῖστον, ἐπεὶ γυναικομανῆς εἰπέρ τις ὁ τοῦτον γεννήσας Σολομὼν ἀπεβίω μὴ τοῦτο παθὼν αὐτὸς διὰ τὸν Δαβίδ, ὃς καὶ τὸ προστριβέν ἅπαξ ἄγος δακρύων λιβάσι καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς μετανοίας ἔργοις διαρκῶς ἀπετρίψατο.

Φεύγετε τὴν πορνείαν, ἀδελφοί, πάλιν ὁ Ἀποστολος ἐγκελεύεται (1). Εἰ Σαμψὼν ταύτην ἐφευγεν, οὐκ ἂν τῆς Δαλιδαῖς ταῖς χερσὶ κρατηθεὶς μετὰ τῆς ἐν τῇ κεφαλῇ τριχὸς καὶ τὴν ἰσχὺν ἀφῆρέθη, οὐκ ἂν ἐξεκόπη τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὐκ ἂν τοῖς ἀλλοφύλοις κακῶς τὸ ζῆν συναπέβρῃξεν· Εἰ ταύτην ἐφευγον οἱ ὑπὸ Μωσέως στρατηγούμενος καὶ νομοθετοῦντος ἀγόμενοι, οὐκ ἂν ἔθυσαν τῷ Βεελφεγῶρ, οὐδ' ἂν ἔφαγον θυσίας νεκρῶν, οὐδ' ἂν ἐπεσον ὄσον πεπτῶκασιν. Εἰ ταύτην ἐφευγε Σολομὼν, οὐκ ἂν ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν καὶ σοφίσαντος, οὐδ' ἂν εἰδώλοις ναὺς ἀνήγειρεν. Ὅρατε ὅτι καὶ πρὸς ἀσέβειαν ἐκφέρει τὸ τῆς πορνείας πάθος τὸν ἄνθρωπον; Οὐδὲ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι πρεσβυτέρους κριτὰς τὸ τῆς Σωσάννης κάλλος ἐξαπατήσαν, ἐθριάμβευσεν ὕψερρον, καὶ ταῖς τῶν λίθων συνεκάλυψε βολαῖς, εἰ τὸ μῖσος πόρρωθεν ἐφευγον, καὶ μὴ καθ' ἐκάστην ταύτην ἀκολάστως παρετήρουν πρότερον. Οὐδ' Ὀλοφέρνης ἐκτραχηλισθεὶς

ἄθλιος ἔκειτο, εἰ μὴ πρότερον τὸ σανδάλιον Ἰδῆθ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἤρπασεν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς ἠχμαλώτευσεν ψυχὴν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰώβ φησι· «Διαθήκη ἐθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένον» (2)· πόσω μᾶλλον ἐπὶ ἄσεμνον γύναιον ἀπολελυμένον ἢ συνημμένον. Ἡ μονίαν ἄσχει, ὧς οὗτος, θεοφιλεῖ, ἡ συζυγίαν θεόσδοτον. Πίνει ὕδατα ἀπὸ σῶν φρεάτων, οἰκειότερον δὲ νῦν εἰπεῖν, ἀπὸ σοῦ μόνου φρεάτος, καὶ τοῦτο σωφρονικῶς, ἀπέχῃ δὲ παντελῶς νόθου πόματος· στυγρὸς ἐστὶν ὕδωρ, ποταμοῦ τυγχάνει ρεῖθρον Ἀχέρωντος, ἰοῦ θανατηφόρου γέμει, δηλητηρίου δύναμιν κέκτηται· εἰς γὰρ πέταυρον ἄδου, μᾶλλον δὲ τοὺς μυχοὺς αὐτοῦ τοὺς πιόντας κατασπᾶν πέφυκε. Φεύγε τὸ ἀπὸ χειλέων πορνικῶν μέλι· σεσοφισμένον γὰρ ἐστὶ θάνατον πορνικὸν ἐπαλείφον, ὃς ἐστὶν ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμός· πρὸς ὃν φησιν ὁ Δαβίδ· «Ἐξολόθρευσας πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ» (3). Ἀνάγκη γοῦν καθαρεύειν, ἡ γοῦν καθαίρεσθαι, καὶ οὕτως ἀμίαντον μέγειν διηνεκῶς ταῖς ἐνδεδομέναις ἡδοναῖς ἀρκούμενον, οὗ τὸ σῶμα ναὸς Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος γέγονε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτῷ, καὶ πρὸς κτήσιν μὲν ἀγνοίας καὶ σωφροσύνης σπεύδειν, πορνείας δὲ καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἀποφυγῆν, ἵνα τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ ἐν ταῖς ἀκηράτοις παστάσι συνδιαιωνίζωμεν πάντες συνευφραίνόμενοι, πρεσβείαις τῆς ἐν παρθενίᾳ τεκούσης αὐτὸν εἰς ἡμῶν σωτηρίαν, ἀειπαρθένου καὶ παναμώμου καὶ ὑπερδεδοξασμένης Μητρός· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Α' Κορ. γ', 18. (2) Ἰώβ λ', 1. (3) Ψαλμ. οε', 26.

ΟΜΙΛΙΑ ΑΤ'.

Προτρεπτική πρὸς νηστεϊαν· ἐν ἣ καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως
ὥς ἐν ἐπιτόμῳ.

Πολὺς ἐστὶν εἰς κακίαν εὐμήχανός τε καὶ πολυτροπώτατος, μᾶλλον δὲ παμμήχανος ὁ νοητὸς καὶ ἀρχέκακος ὄφιν. Ἐχει δι' ὧν ἀρχομένην ἐμποδίζει τὴν πρόθεσιν ἡμῶν καὶ τὴν πρᾶξιν τὴν ἀγαθὴν· ἂν δὲ μὴ δυνηθῇ τὴν ἀρχὴν ἐμποδίσαι ταύτην, ἄλλας ἐπίσταται μηχανάς, δι' ὧν ἀχρειοῖ ταύτην ἐνεργουμένην· ἂν δὲ μηδὲ τελουμένην ἀχρεῖωσαι ταύτην περὶ τὰ μέσα που δυνηθῇ, πάλιν ἕτερα σοφίσματα καὶ τρόπους ἐτέρους οἶδε, δι' ὧν καὶ τελειωθείσαν ἔκκενοῖ ταύτην καὶ ἀκερδῇ καθίστησι, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιζήμιον τοῖς μὴ πάνυ προσέχουσι. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἐπίπονον καὶ δυσκατόρθωτον ὑποδείκνυσι, καὶ ῥαθυμίαν ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐμποιεῖ καὶ ἀνελπιστίαν, ὥς δυσκόλοις καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι, διὸ μηδὲ δυνησομένοις εἰς ἔργον ἐνεγκεῖν τὴν πρόθεσιν· ἔτι δὲ καὶ ἀπιστίαν ἐντίκτει τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀγωνιζομένοις βραβείων.

Ἄλλ' ἡμεῖς ἀδελφοί, διὰ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀνδρείας καὶ προθυμίας καὶ πίστεως, τῆς παγίδος ταύτης ὑπεραρθῶμεν, ἐπὶ νοῦν λαβόντες ὥς οὔτε γῆ χωρὶς καμάτων εὐχρήστους ἀναδίδωσι τοὺς καρπούς, οὔτε ψυχὴ χωρὶς ἀγώνων πνευματικῶν θεοφιλὲς τι καὶ σωτήριον κτήσεται. Καὶ γῆν μὲν οὐκ ἐπιτηδεῖαν πρὸς γεωργίαν ἔστιν εὐρεῖν· ψυχὴ δὲ λογικὴ πᾶσα πρὸς ἀρετὴν ἔστιν εὐφυής. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τὴν προγονικὴν καταδίκην πόνῳ καὶ μόχθῳ ζῆν κατεχρίθημεν, καὶ τοῦτο διαφυγεῖν οὐκ ἔνι, ποιήσωμεν τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, τὸ ἀκουσίως προσὸν ὥς ἐκρούσιον τῷ Θεῷ προσενέγκωμεν,

ἀντιδῶμεν τῶν μονίμων τὰ πρόσκαιρα, καὶ τῶν δεινῶν ἀντιληψόμεθα τὰ χρηστότατα, πορισμὸν τῆς αἰωνίου ἀνέσεως τὸν πρόσκαιρον πόνον ἀπεργαζόμενοι· ὑπὲρ ἀρετῆς γὰρ ἐνταῦθα πονοῦντες τῆς ἐπηγγελμένης ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀναπαύσεως πάντως ἐπιτευξόμεθα. Καὶ γὰρ πιστὸς ὁ ἐπαγγειλάμενος, ὃς καὶ βοηθός ἐστιν ἑτοιμος τοῖς ὑπελθοῦσιν ἐτοίμως τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς· τοῦτε δὲ βοηθοῦντος τοῦ τὰ πάντα ἰσχύοντος, τί τῶν ἀπάντων οὐκ ἀνύσιμον ἔσται; Ἄλλ' ὅταν ταῦτα ἐνθυμηθέντες προθύμως ἐπιβαλλώμεθα τοῖς ἔργοις τῆς ἀρετῆς, εἰδῶς ἐκεῖνος ὁ πονηρὸς ὅτι τὸ καλὸν οὐ καλόν, ὅταν μὴ καλῶς γένηται, σπουδάζει πείθειν ἡμᾶς μὴ κατὰ θεάρεστον σκοπὸν ἐκτελεῖν τὴν τοῦ καλοῦ ἐργασίαν, μηδὲ πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐξ ἀνθρώπων ὄραν, ἵνα καὶ οὕτω τῆς παρὰ Θεοῦ μισθαποδοσίας καὶ τῶν πνευματικῶν καὶ οὐρανίων ἀποστερήσῃ γε-ρῶν. Ἡμεῖς δὲ καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν σπουδὴν ἄπρακτον ἀποδείξωμεν, τῶν τε ἀποκειμένων τοῖς θεαρέστως ζῶσιν ἀμοιβῶν τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπαρεσκειᾶς οὐτιδανὸν λογισάμενοι, μὴ μόνον πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέλλον τῆς θείας δόξης μέγεθος συγκρινόμενον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς κάκωσιν καὶ τῆξιν σαρκὸς ἀξιόλογον ὄν.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ταύτην νίκην ὁ ἀρχέκακος ἐκεῖνος ἡμῖν ὑπορύττει τὴν ὑπερηφάνίαν, οἷόν τι τελευταῖον καὶ πονηρότατον βάραθρον, οἵσεως λογισμοὺς ὑποβάλλων, καὶ μεγαλαυχεῖν ἡμᾶς πείθων, ὥς οἰκεία δύναμει καὶ περινοίᾳ τὴν

ἀρετὴν κατορθώσαντας. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐπιμνησθώμεν τῆς αὐτοαληθείας λεγούσης, ὅτι « Ἐν ἡμῶν οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν » (1)· καὶ οὕτως ἀποκρουώμεθα τὰς τοῦ πονηροῦ πολυειδεῖς μηχανὰς, καὶ ἐργαζόμενοι, καὶ καλῶς ἐργαζόμενοι τὸ καλόν, καὶ σὺν ταπεινώσει τῇ προσηκούσῃ, γινώσκοντες ὅτι καθάπερ εἴ τις ἐν ἀγγεῖῳ μῦρον πολύτιμον κεκτημένος, κἂν αὐτὸ χέῃ ἐπὶ τῆς κόπρου, κἂν τὴν κόπρον βάλλῃ εἰς τὸ ἀγγεῖον, ὁμοίως τὸ μῦρον ἡχρεώσῃ καὶ ἀπώλῃσιν, οὕτω καὶ τὴν ἀρετὴν κἂν ἀπώσῃται τις καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπορρίψῃ διὰ τῆς ἀπραξίας, κἂν ἀναμίξῃ τῇ πράξει ταύτης τὴν πονηρίαν, ἐκατέρωθεν ὁμοίως ἀχρειοῖ καὶ ἀπόλλυσι. Καὶ ταῦτα νῦν λέγω πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν, ἵνα τοῦτον ἄμικτον πάσης κακίας ἑαυτοῖς συντηρήσωμεν· καὶ γὰρ τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Φαρισαῖον ἐκεῖνον, καὶ τοὶ νηστεύοντα δις τοῦ σαββάτου τὸν ἅπαντα χρόνον, οὐδὲν ὠφέλησεν ἡ νηστεία· μεμιγμένην γὰρ εἶχε τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον κατὰ χρισιν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ὠφέλιμος ἡ νηστεία; τοῖς γὰρ θεαρέστως καὶ ὡς προσῆκε ταύτην ἐργαζομένοις, ὅσον ἐστὶ τὸ ὄφελος, ἔδειξεν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἡλίας, αὐτὸς ὁ Κύριος· Μωϋσῆς μὲν γὰρ πολυήμερον νηστείαν ἔειπεν.

Ἄλλὰ διεγείρατε παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν διανοίαν, καὶ συνανυψώσατε νῦν, τοῦ καιροῦ διδόντος, ταῖς τοῦ Μωϋσέως ἐπ' ὅρου πρὸς Θεὸν ἀναβάσεις, ἵνα δι' αὐτῶν καθ' ὁδὸν αὐθις ἐπαναβαίοντες συνανυψωθῇτε Χριστῷ, μηκέτι πρὸς ὅρος, ἀλλὰ πρὸς οὐρανὸν ἀνιόντι καὶ ἡμᾶς συναπαίροντι. Μωϋσῆς μὲν οὖν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν ἐπ' ὅρος ἔειπεν, ἐν εἶδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων κατὰ τὸ γεγραμμένον ὅρᾳ Θεόν· καὶ ὁμιλεῖ τούτῳ καὶ προσ-

λαλεῖ, καθάπερ εἴ τις λαλήσει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον, καὶ μαθήσεται παρὰ Θεοῦ, καὶ διδάσκει πάντας περὶ αὐτοῦ, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ αἰεὶ ὢν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ὄν οὐκ ἰὼν, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα καλῶν, καὶ ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα παραγαγὼν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ὄν διαπεσεῖν οὐκ ἔων. Ὅς πρῶτον μὲν νεύματι καὶ θελήματι μόνῳ τὴν αἰσθητὴν κτίσιν σύμπασαν ἀθρόαν ἐξ οὐκ ὄντων προήγαγεν· Ἐν ἀρχῇ γὰρ φησιν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· οὐ διάκενον πάντως, οὐδ' ἄνευ πάντη τῶν μεταξὺ πάντων· ὕδατι μὲν γὰρ ἀναμίξῃ τὴν γῆν, κυσφόρον δὲ ἐκάτερον ἀέρος τε καὶ τῶν κατ' εἶδος ζώων τε καὶ φυτῶν, ὁ δὲ οὐρανὸς τῶν διαφόρων φώτων τε καὶ πυρῶν, ἐν οἷς τὸ σύμπαν ὑφέστηκεν. Οὕτως οὖν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οἷόν τινα ὕλην πανδεχτὴ καὶ δυνάμει τὰ πάντα φέρουσαν, καλῶς πόρρωθεν ἀπορρίπτει τὸς καθ' ἑαυτὴν προϋφεισθέντας τὴν ὕλην κακῶς νομίζοντας. Εἶτα καλλιεργῶν καὶ τὸν κόσμον ἐπικουρῶν, τὴν οἰκίαν ἐκάστω καὶ προσήκουσαν τάξιν τῶν προσόντων αὐτῷ καὶ συμπληρούντων τὸν αὐτοῦ κόσμον ἐν ἑξ ἡμέραις διένειμε, διακρίνων ἕκαστον προστάγματι μόνῳ, καὶ καθάπερ ἐκ θησαυρῶν ἀποθέτων ἐξάγων εἰς εἶδος τὰ ἐντεθέντα· διατιθεῖς τε καὶ συντεθεῖς ἐναρμονίως ἄκρως καὶ προσφυῶς ἄλλο πρὸς ἄλλο τούτων, ἕκαστόν τε πρὸς πάντα, καὶ πρὸς ἕκαστον ἅπαντα. Καὶ τῇ μὲν ἀκινήτῳ γῇ καθάπερ τινὶ κέντρῳ περιτιθεῖς ἀνωτάτῳ κύκλῳ, καὶ συνδῶν πανσόφως διὰ τῶν μέσων τὸν ἀεικίνητον οὐρανὸν, ἵν' ὁ αὐτὸς διαμένη κόσμος ἐστὼς ὁμοῦ καὶ κινούμενος· πάντη γὰρ κύκλῳ τῶν ἀεικινήτων καὶ ταχυκινήτων ἄγαν σωματῶν περιτεθέντων, τὸ ἀκίνητον ἐξ ἀνάγκης τὴν μέσῃν ἐλαχε χώραν, ἀντίβροπον τῇ κινήσει τὴν στάσιν ἔχον, ὡς

(1) Ἰωαν. ιβ', 8.

μὴ μεταχωρεῖν κυλίνδρου δίκην τὴν παγκόσμιον σφαῖραν.

Τοιαύτην δὴ νείμας ὁ ἀριστοτέχνης τῶν τοῦ παντός περάτων ἑκατέρω τὴν θέσιν, τὸν σύμπαντα τοῦτον εὐκόσμως ὥς εἰπεῖν κόσμον καὶ ἐπηξε καὶ ἐκίνησε· τῶν δὲ μεταξύ τῶν περάτων τούτων διανέμει πάλιν τὸ προσήκον ἑκάστω, καὶ τὰ μὲν ἄνω τάττει, καὶ μετεωροπολεῖν ἐπιτάττει, καὶ συμπεριπολεῖν τῷ ἀνωτάτῳ τοῦ παντός ὄρω ταυτῶς καὶ κοσμίως εὖ μάλα τὸν αἰὲ χρόνον, ὅσα κοῦφα καὶ δραστικά πρὸς τὸ χρήσιμον τῶν ὑποκειμένων ἐστὶ τοσοῦτον ὑπερανεστηχότα τοῦ μέσου συνετῶς ἀγαν, ὥς καὶ τὴν ἐν τούτῳ τοῦ φύχους ἀμετρίαν ἀποχρώντως θραύειν ἔχειν περιημμένα, καὶ τὴν οἰκίαν τῆς θερμότητος ἀμετρίαν ἐπὶ χώρας κατέχειν. Ἐπέχειν δὲ πῶς καὶ τὴν ἀμετρίαν τῆς φορᾶς τῶν ἀνωτάτῳ περάτων ἀντιστρόφως ἰδίως αὐτὰ κινούμενα, καὶ κατέχειν ἐπὶ χώρας καχεῖνα διὰ τῆς ἀντιστρόφου περιστροφῆς, ἡμῖν τε παρέχειν ἐνιαυσιαίων πολυωφελεῖς διαφορὰς ὥρων, χρονικῶν τε διαστημάτων μέτρα, καὶ τοῦ κτίσαντος καὶ τάξαντος καὶ κοσμήσαντος Θεοῦ τοῖς συνιεῖσι γινῶσιν. Τὰ μὲν οὖν ἐν μετεώρῳ καὶ ἀνωτέρῳ πολυστρόφως οὕτω περικορεῦειν διττῶς ἐφῆκε, κάλλους τε παγκοσμίας χάριν καὶ ὠφελείας πολυειδοῦς· τὰ δ' ἄλλα κάτω καὶ περὶ τὸ μέσον ἔθηκεν, ὅσα βάρος ἔχει καὶ παθητὰ τὴν φύσιν ἐστὶ, γίνεσθαι τε καὶ ἀπογίνεσθαι πέφυκε, διακρινόμενά τε καὶ συγκρινόμενα, καὶ πᾶσχοντα μᾶλλον μεταβάλλειν πρὸς εὐχρηστίαν, κατὰ κόσμον ὑποτιθεῖς καὶ ταῦτα καὶ τὸν πρὸς ἄλληλα λόγον, ἵν' ἐτοίμως ἔχη καλεῖσθαι κόσμος τὸ πᾶν.

Οὕτω δὴ πρῶτόν τι τῶν ὄντων ἐν τῇ κτίσει παρήχθη, καὶ μετὰ τὸ πρῶτον ἕτερον, καὶ μεταξύ πάλιν ἄλλο καὶ ἐφεξῆς, καὶ μετὰ πάντα ὁ ἄνθρωπος, ὃς τιμῆς τῆς παρὰ Θεοῦ καὶ προμηθείας ἡ-

ξίωται μείζονος, καὶ πρὶν ἢ πλασθῆναι καὶ μετὰ τὴν πλάσιν, ὥς καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον πρὸ αὐτοῦ γενέσθαι δι' αὐτὸν, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εὐθὺς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου δι' αὐτὸν ἐτοιμασθῆναι πρὸ αὐτοῦ, καὶ βουλὴν περὶ αὐτοῦ προηγήσασθαι, καὶ χειρὶ Θεοῦ καὶ κατ' εἰκόνα πλασθῆναι Θεοῦ, καὶ μὴ τὸ πᾶν σχεῖν ἐκ τῆς ὕλης ταύτης καὶ τοῦ κατ' αἰσθησιν κόσμου, καθάπερ τὰ ἄλλα τῶν ζώων, ἀλλὰ τὸ σῶμα μόνον, τὴν δὲ ψυχὴν ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δι' ἐμφυσήματος ἀπορρήτου, ὥς μέγα τι καὶ θαυμαστὸν, καὶ τοῦ παντός ὑπερέχον, καὶ τὸ πᾶν ἐποπτεῦον, καὶ τοῖς πᾶσιν ἐπιστάτον, καὶ Θεοῦ γνωστικὸν ἅμα καὶ δεικτικὸν παντός μᾶλλον τῆς ὑπερανωκισμένης τοῦ τεχνίτου μεγαλειότητος ἀποτελεσμα. Ἐντεῦθεν καὶ παράδεισον ἐνδιαίτημα σχεῖν, ἐξαιρέτως ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦτον πεφυτευμένον, καὶ θείας θέας καὶ ὁμιλίας ἐκεῖ τυγχάνειν αὐτοπροσώπου, καὶ συμβουλὴν ἐν τούτῳ καὶ ἐντολὴν παρὰ Θεοῦ λαβεῖν, νηστείαν ἐντελλομένην τὴν ἐκεῖ πρέπουσαν, ὥς ἂν ταύτην κατέχων καὶ συντηρῶν, ἀθάνατος καὶ ἀκάματος καὶ ἀλυπος διαμένη τὸν αἰὲ χρόνον.

Ὁ δὲ τῆς ἐντολῆς ταύτης καὶ συμβουλῆς τὴν ἐπιβουλὴν φεῦ τοῦ ἀρχεκάκου ὀφείας ἐκὼν προτιμήσας, καταλύσας τὴν ἐντεταλμένην νηστείαν, τῆς μὲν ἀειζωίας τὸν θάνατον, τοῦ δὲ τῆς ἀκηράτου τρυφῆς χωρίου τὸ πολυπαθές καὶ πολυσυμφορώτατον χωρίον τοῦτο τῆς ἀμαρτίας ἀντιλαμβάνει, μᾶλλον δὲ τὸν ἄδην καὶ τὸν ἐκεῖ κατακρίνεται ζόφον. Καὶ διέμεινεν ἂν ἡ φύσις ἡμῶν ἐν τοῖς καταχθονίοις ὑπὸ τὰς καταδύσεις ἐκείνου τοῦ τὴν ἀρχὴν ἀπατήσαντος ὀφείας, εἰ μὴ ὁ Χριστὸς ἐλθὼν, καὶ διὰ νηστείας ἀρξάμενος εἰς τέλος κατήργησε τὴν αὐτοῦ τυραννίδα, καὶ ἡμᾶς ἡλευθέρωσε τε καὶ ἀνεζώωσεν, ὃ καὶ Μωϋσῆς προηγόρευσεν· ἐκεῖ γὰρ

ἁμαρτημάτων ἐσμὸν βλαστάνει, οὕτως ἡ νηστεία
ρίζα πάντων τῶν ἀρετῶν ὑπάρχει, καὶ ἀρχὴ τῶν
θείων ἐντολῶν. Ὅντως ἡ ἀκρασία παλαιὸν ἐστὶν
ὁμοῦ καὶ νέον κακόν, εἰ καὶ τῆς ἀντιρρόπου νηστείας
μηδὲ κατὰ χρόνον προέχει. Διὰ τὴν ἐν παραδείσῳ
τῶν προπατόρων ἡμῶν ἀκρασίαν, καὶ τὴν ἐκεῖ τῆς
προγενεστέρας νηστείας ὑπεροψίαν, θάνατος εἰς
τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία
συνεπαγομένη τὴν καταδίκην τῆς ἡμῶν φύσεως
ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Χριστοῦ. Διὰ τὴν ἐν τῇ καθ'
ἡμᾶς οἰκουμένη τῶν ἐξ Ἀδὰμ ἀκρασίαν, καὶ τὴν
τῆς προτέρας σωφροσύνης ὑπεροψίαν ὁ κατακλυ-
σμός ἐπῆλθε πάσῃ τῇ γῇ. Τί γὰρ φησι τῆς καὶ
πρὸς τὸν Νῶε ὁ Θεός· «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦ-
μά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐ-
τοὺς σάρκας» (1). Τί δὲ τῶν κατασεσαρκωμένων
ἔργον, οὐ γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ τρυφή, καὶ
τὰ ἐκ τούτων κακά; Διὰ τὴν ἐν Σοδόμοις ἐξάγι-
στον σπατάλην καὶ ἀκρασίαν οὐρανόθεν αὐτοῖς ὁ
ἐμπρησμός κατηνέχθη· τοῦτο γὰρ φησὶν Ἰεζεκιήλ ὁ
Προφήτης τὸ ἀνόμημα Σοδόμων, ὅτι ἐν πλησμονῇ
ἄρτων ἐσπατάλων (2). Ἀπὸ γὰρ τῆς σπατάλης
ταύτης καὶ τὴν φύσιν ἀγνοήσαντες εἰς τὰς παρὰ
φύσιν ἐξωλίσθησαν μίξεις. Τί τοῦ τοῦ Ἰακώβ Ἡ-
σαὺ πρωτότοκον ὄντα τῶν πρωτοτοκίων ἐστέρησε
καὶ τῆς πατρικῆς ἐξέβαλεν εὐχῆς; οὐ λαγνεία καὶ
βρώματος παράλογος αἵτησις; Τί τοὺς υἱὲς Ἡλὲι
τοῦ ἀρχιερέως θανάτῳ κατεδίκασε, καὶ συναπορ-
ρήξαι τοῦτον βιαίως τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου
τῶν παίδων τὴν ζωὴν ἐποίησε, μὴ μετ' ἐπιμελείας
τούτους παιδεύοντα τῆς προσηκούσης, οὐχ ἡ τῶν
κρεῶν ἐκ τῶν λεβήτων οὐ κατὰ καιρὸν ἀφαίσεις
καὶ χρήσις; Ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν Ἑβραίων ἅπαν γέ-

νος, ὅτε Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπὲρ αὐτῶν ἐνή-
στευε, καθ' ἑαυτῶν ἀεὶ τρυφῶντες, φαγόντες καὶ
πιόντες ἀνέστησαν παίζειν, κατὰ τὸ γεγραμμέ-
νον (3), καὶ τὸ παίγνιον αὐτοῖς εἰδὼς ἦν προσκύ-
νησις· τότε γὰρ ἐνηργήθη αὐτοῖς τὰ τῆς μοσχο-
ποιίας.

Οὕτως οὐ μόνως ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ ἀσεβείας
ἡ τρυφή παραιτία. Οὐκοῦν καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγ-
κράτεια, οὐ πρὸς ἀρετὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς
θεοσέβειαν λυσιτελοῦσι· δεῖ γὰρ προσεῖναι τῇ νη-
στείᾳ τὴν ἐγκράτειαν· διατί; ὅτι καὶ ὁ τῶν εὐτε-
λῶν βρωμάτων κόρος κωλύει τὸ καθάρσιον πέν-
θος, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν ἐν τῇ ψυχῇ λύπην καὶ τὴν
κατάνυξιν, ἥτις ἀμεταμέλητον μετάνοιαν εἰς σω-
τηρίαν κατεργάζεται· ἀνευ γὰρ συντετριμμένης
καρδίας οὐκ ἔστιν ἀληθῶς ἐπιλαβέσθαι τῆς μετα-
νοίας. Συντρίβει δὲ τὴν καρδίαν καὶ πενθεῖν ποιεῖ
τὰς οἰκείας ἁμαρτίας ἡ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ὕπνου
καὶ τῶν αἰσθήσεων κατὰ Θεὸν συσχολή. Καθάπερ οὖν
ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πλούσιος ἐκεῖνος, εἰπὼν ἑαυτῷ,
φάγε, πίε, εὐφραίνου, ἄξιον ἑαυτὸν ὁ ἄθλιος ἐποίη-
σε τῆς αἰωνίου φλογός, ἀνάξιον δὲ καὶ τῆς παρούσης
ζωῆς, οὕτως ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἀντιστρόφως εἰπώμεν
ἡμῖν αὐτοῖς ἐγκρατεῦσθαι καὶ νηστεύειν, ἐγρη-
γορέναι τε καὶ συστέλλεσθαι, καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ
κακοπαθεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν· οὕτω γὰρ
καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν καλῶς καὶ θεοφιλῶς δια-
νύσομεν, καὶ τὴν αἰώνιον εὐζωίαν κληρονομήσο-
μεν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι
καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·
ὃ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν
τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι,
νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Γεν. 6', 3. (2) Ιεζ. 15', 49. (3) Εξ. 16', 6.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'.

Ἑτέρα, Περὶ νηστείας.

Η δὺ μὲν ὀφθαλμοῖς θέαμα γαληνιώσα θάλασσα, καὶ φωτὶ φαιδρῶ λαμπομένη καὶ λαμπруνομένη, καὶ τῷ λείῳ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὴν αὐγὴν ἀντιλάμπουσα. Πολλῷ δὲ τερπνότερον οὐχ ὄρᾱν μόνον, ἀλλὰ καὶ προσλαλεῖν Ἐκκλησίᾳ κατὰ Θεὸν ἡθροισμένη, θορύβων ἀπηλλαγμένη, καὶ τῷ θείῳ φωτὶ μυστικῶς καταλαμπομένη, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν αὐγὴν ἀνεπτρωμένη, καὶ χεῖρας ἀνατεταμμένη καὶ ὀφθαλμοὺς αἰσθησίν τε πᾶσαν καὶ τὴν διάνοιαν. Ἐπεὶ δὴ μοι τοίνυν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ταύτην σήμερον ἐχαρίσατο τὴν ἐπεραστον θέαν, καὶ πάρεστε πάντες ὑμεῖς συνδιανυκτερεύοντες καὶ συνδιημερεύοντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν νῦν ὑμῶν ἀνελλιπεῖ προσεδρεΐα, πάρεστιν ὄρᾱν ὑμᾶς, καθάπερ ὑπερκόσμιά τινα δένδρα, παρὰ τὰς διεξόδους πεφυτευμένα τῶν ὑδάτων τοῦ Πνεύματος· φέρε καὶ αὐτὸς συνεργήσω πρὸς δύναμιν ταῖς ἐκεῖθεν ἀρδεΐαις, καὶ καθάπερ καλιὰν τὰς μηχανὰς ὑμῖν ἐμφανέστερον ἀποδεικνύντες, δι' ὧν οὐ τὴν νηστείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν προσευχὴν ἡμῶν ὁ πολέμιος τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐπιχειρεῖ παντοδαπῶς ἀχρειοῦν.

Ἔστιν οὖν, ἀδελφοί, καὶ ἄλλη πλησιονὴ καὶ μέθη πονηρὰ, ἥτις οὐκ ἀπὸ τῶν βρωμάτων οὐδὲ ἀπὸ τῶν πομάτων γίνεται καὶ τῆς ἐν τούτοις τρυφῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εἰς τὸν πλησίον ὀργῆς καὶ τοῦ μίσους, καὶ τῆς μνησικαχίας, καὶ τῶν ἀπὸ τούτων τικτομένων κακῶν· περὶ ὧν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ᾠδῇ φησι, «Θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος» (1). Δι' αὐτὴν καὶ ὁ Προφήτης

Ἡσαίας φησὶν· «Οὐαὶ οἱ μεθύοντες ἄνευ οἴνου» (2)· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς παραγγέλει λέγων· «Μὴ εἰς μάχας νηστεύετε» (3). Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς οὕτω νηστεύοντας ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου φησὶν· «Ἐὰν κάμψῃς ὡς κρίκον τὸν τράχηλόν σου, οὐδ' οὕτω καλέσετε νηστείαν δεκτὴν, καὶ ἐὰν πληθύνῃτε τὴν δέσιν ὑμῶν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· καὶ ὅταν ἐκτείνῃτε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν» (4). Ταύτην οὖν τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους μέθην, τὴν παντὸς μᾶλλον τῆς θείας ἀποστροφῆς αἰτίαν, ἐμποιεῖν ὁ διάβολος ἐπιχειρεῖ τοῖς προσευχομένοις τε καὶ νηστεύουσι, καὶ τῶν αἰτιαμάτων ὑποβάλλει τὴν μνήμην, καὶ τοὺς λογισμοὺς κινεῖ πρὸς μνησικαχίαν, καὶ πρὸς καταλαλίαν ὀξύνει τὴν γλῶσσαν, τοιοῦτους εἶναι παρασκευάζων, οἷον ὁ Δαβὶδ ὑπογράφει τὸν ἐν κακίᾳ εὐχόμενον, λέγων· «Ἀνομίαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλογίσατο, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ὥσεὶ ξηρὸν ἡκονημένον» (5)· καὶ ἀφ' ὧν ρυσθῆναι προσεύχεται πρὸς τὸν Θεόν, λέγων· «Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ, ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ρῦσαί με· οἷτινες ἡκόνησαν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὥσεὶ ὀφείας, ἵος ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν» (6).

Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδελφοί ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, παρακαλῶ, εἴ τίποτε κατὰ τινος, ἢ ἀληθῶς ἔχομεν, ἢ νομίζομεν ἔχειν, ἀφῶμεν, καὶ τῆς ἀγάπης ὅλοι γενώμεθα, κατανοοῦντες μᾶλλον ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων λέγοντές τε καὶ ἐν ἑαυτοῖς λογιζόμενοι, καὶ διανοούμενοι καλὰ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ

(1) Δευτ. λβ', 33. (2) Ἠσ. κ, 1. (3) Ἠσ. νη', 3. (4) Ἠσ. νη', ς, 4, 15. (5) Ψαλμ. νη', 2. (6) Ψαλμ. ρλθ', 1.

ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἵνα νηστεύωμεν τὴν ἐπι-
νετὴν νηστείαν καὶ ἄμωμον, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν αἰ-
τήματα ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν εὐπρόσδεκτα γένηται,
καὶ ὡς πατέρα τοῦτον κατὰ χάριν πρεπόντως ἐπι-
καλώμεθα, καὶ πρὸς αὐτὸν μετὰ παρρησίας λέγειν ἔ-
χωμεν· «Πάτερ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς
καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Ἄλλη
πάλιν τῇ παρ' ἡμῶν προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ, παρὰ
τοῦ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐπιβουλεύοντος, ἀχρείωσις
ἢ οἴησις ἐπιγίνεται, ἣν καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος ἔ-
χων, νηστεύων καὶ προσευξάμενος, ἀπεπέμφθη κενός.
Ἄλλ' ἡμεῖς εἰδότες, ὅτι ἀκάθαρτος καὶ ἀπρόσδεκτος
παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάριος, καὶ πολλῶν καὶ
μεγάλων ὄντας ὀφειλέτας ἡμᾶς αὐτὸς τῷ Θεῷ, καὶ
τῆς ὀφειλῆς ὀλίγον ἀποδιδόντας ἐξεπιστάμενοι, τῶν
μὲν ὀπισθεν ὡς μηδὲνα ἐπιλανθανώμεθα, πρὸς δὲ
τὰ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι, νηστεύομεν καὶ προσ-
ευχόμεθα μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ αὐτο-
μεμφίας καὶ ταπεινώσεως, ἵνα ἡ καθαρὰ καὶ θεάρε-
στος ἡμῶν ἡ νηστεία, καὶ ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ
προσεδρία τε καὶ παράστασις. Ἔτερος τοῦ πονηροῦ
τρόπος, ἀκερδῇ τὸν τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς
κόπον ἡμῖν ἐργαζόμενος, τὸ πείθειν ἡμᾶς διὰ κενο-
δοξίαν ταῦτα καὶ μεθ' ὑποκρίσεως πράττειν. Διὸ
παραγγέλει πάλιν ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέ-
γων· «Εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν
θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ
κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ,
ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ» (1).

Ταῦτα δέ φησιν, οὐ τὰς ἐν τῷ ναῷ συνάξεις καὶ
προσευχὰς καὶ ψαλμωδίας παραιτεῖσθαι κελεύων·
οὐ γὰρ ἂν ὁ ψαλμωδὸς Προφήτης πρὸς αὐτὸν ἔ-
λεγεν· «Ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε» (2), καί·

«Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε· ἐξομολογή-
σομαί σοι ἐν ἔθνεσι»· καὶ, «Ἀποδώσω σοι τὰς εὐχὰς
μου, ἐνώπιον τῶν φοβουμένων σε, Κύριε» (3).
Καὶ πρὸς ἡμᾶς· «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν
Θεόν» (4), καί· «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσ-
πέσωμεν, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν» (5). Ἀλλὰ πρὸς ἑτέροις ὑψηλοτέροις ἂν
νῦν ὁ καιρὸς λέγειν οὐ παρέχει χώραν, καὶ τοῦτο
διδάσκων ἐστὶν ὁ Κύριος, ὅτι ἡ κατὰ μόνας ἐν
τοῖς ἡμῶν οἴκοις, κὰν τοῖς κοιτῶσιν αὐτοῖς εἰς
προσευχὴν διέγερσις τὴν ἐπ' ἐκκλησίας συνίστησι
πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἐνδον κατὰ διάνοιαν τὴν διὰ
τῶν χειλέων· ὁ γὰρ τότε προσεύχεσθαι βουλόμε-
νος, ἡνίκ' ἂν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ ναὸν παραγένηται,
οἴκοι δὲ κὰν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς ἀγοραῖς μηδεμίαν
φροντίδα προσευχῆς ποιούμενος, οὐδ' ἡνίκα πάρεςι
τῷ τοῦ Θεοῦ ναῷ ἀληθῶς ὑπάρχει προσευχόμενος.
Ταῦτα δείκνυσι καὶ ὁ μετὰ τὸ εἰπεῖν, Ἐτοίμη ἡ καρ-
διά μου ὁ Θεός, ἐπενεγκών· «Ἄσομαι καὶ ψαλῶ
ἐν τῇ δόξῃ μου» (6), καὶ ἀλλαχοῦ· «Εἰ ἐμνημό-
νευόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου, ἐν τοῖς ὄρθροις
ἐμελέτων εἰς σέ» (7). Ἀλλὰ καί· «Ὅταν νηστεύῃ-
τέ φησι, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρω-
ποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως ἂν
φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν· σὺ δὲ
νηστεύων ἀλειψαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσω-
πόν σου νίψον, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νη-
στεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ
ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει
σοι ἐν τῷ φανερῷ» (8).

Βαβαὶ τῆς ἀνεικάστου φιλανθρωπίας! τὴν γὰρ
ἐπὶ τῆς μελλούσης κρίσεως ἐσομένην διάκρισιν τε

(1) Ματθ. ζ', 6. (2) Ψαλμ. κβ', 23. (3) Ψαλμ. γς', 12. κβ', 27. (4) Ψαλμ. ξζ', 28. (5) Ψαλμ. ηδ', 6. (6) Ψαλμ. γς' 10.

(7) Ψαλμ. ξβ', 7. (8) Ματθ. ζ', 16.

καὶ ἀπόφασιν αὐτοῦ, διὰ τῶν ῥημάτων τούτων ἀρτίως ἡμῖν ὁ Κύριος ἐφανερώσεν, ἵν' ἡμεῖς τῆς κρείττονος ψήφου τε καὶ μοίρας ἐντεῦθεν ἐπιλαβώμεθα. Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς κατὰ κενοδοξίαν καὶ μὴ κατ' αὐτὸν ζῶντας ἐρεῖ τότε πάντως τοῖς νῦν εἰρημένοις ἀκολούθως· ἀπολάβετε τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν τῇ ζωῇ ὑμῶν, ὡς καὶ ὁ Ἀβραάμ πρὸς τὸν ἐν τῇ φλογὶ πλούσιον ἐκεῖνον ἔλεγεν· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου» (1). Τοῖς δὲ πρὸς αὐτὸν βλέπουσιν ἐν τῷ πρὸς ἀρετὴν ἀσκεῖν ἀποδώσει ἐν τῷ φανερῷ φησι, τῷ ἐστὶν ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἐκείνῳ θεάτρῳ, εὐλογίαν καὶ κληρονομίαν καὶ τρυφήν ἀντιδώσει, καὶ ἀπόλαυσιν ἀκήρατον καὶ διαιωνίζουσαν· ἥς μηδένα θέλων ἀποτυχεῖν ὁ θέλων πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν, φανεροῖ νῦν, ὡς ἔφην, τὴν ἀδέκαστον ταύτην καὶ ἀμετάθετον ψῆφον, υἱοὺς εἶναι Θεοῦ μόνους ἐνταῦθα δεικνύς τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ὑπερορῶντας. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸν λόγον ἐνικῶς προήγαγεν ἐπ' ἀμφοτέρων, εἰπών· «Ὁ Πατήρ σε ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ»· ἵνα τοὺς μὲν καταφρονητὰς τῆς κενῆς καὶ ἀνθρωπίνης δόξης υἱοποιητοὺς τε καὶ συγκληρονόμους καὶ δείξῃ καὶ ποιήσῃ ἑαυτῷ· τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἐκβάλλῃ τῆς υἱοθεσίας, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν.

Τοιαῦτα δὲ φησιν ὁ Κύριος, ἵνα μὴ πρὸς τοὺς τῶν ἀνθρώπων ὀφθαλμοὺς ὄρωντες οἱ προσευχόμενοι καὶ οἱ νηστεύοντες, παρ' ὧν οὐδὲν ἐπὶ τούτοις ὄφελος, τὸν μὲν τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς κόπον ὑπομένωμεν, τοῦ δὲ μισθοῦ στερώμεθα. Ἀλείφειν δὲ τὴν κεφαλὴν φησι καὶ νίπτειν τὸ πρόσωπον, τῷ ἐστὶν μὴ ὡχρίαν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ αὐχμηρὸν εἶναι καὶ κατὰ ξηρόν τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐξ ἐπιτεταμμένης νηστείας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ σῶμα κατα-

φρονήσεως δοκεῖν τοιαῦτα παθεῖν, καὶ οὕτω τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον θηρᾶσθαι· τοιαῦτα γὰρ φανητιῶντες ἐποιοῦν οἱ Φαρισαῖοι· διὸ καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἐκκλησίας δικαίως ἡλλοτριώθησαν, οἷς ἡμᾶς ἀφομοιοῦσθαι καθάπαξ ἀπαγορεύει ὁ Κύριος. Εἰ δὲ καὶ κεφαλὴν τῆς ψυχῆς ἀναγωγικῶς τις ἐρεῖ τὸν νοῦν ὡς ἡγεμονικόν, καὶ πρόσωπον τὸ ταύτης φανταστικόν, ἐν ᾧ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐνεργειῶν ἕμμονός ἐστιν ἡ ἔδρα, καλὸν νηστεύοντας ἡμᾶς ἀλείφειν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν, τουτέστιν ἐλεήμονα ποιεῖν τὸν ἡμέτερον νοῦν καὶ τὸ πρόσωπον ἡμῶν, δηλονότι τὸ φανταστικόν, νίπτειν ἀπὸ αἰσχυρῶν καὶ ἀκαθάρτων λογισμῶν καὶ θυμοῦ καὶ πονηρίας πάσης· ἡ γὰρ τοιαύτη καὶ οὕτως ἐκτελεσμένη νηστεία, οὐ τὰ πονηρὰ πάθη πάντα μόνον, καὶ σὺν τούτοις τοὺς ἐφόρους καὶ δημιουργοὺς τῶν τοιούτων παθῶν φυγαδεύει καὶ κατασιχνύει δαίμονας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἐγκαταλέγει τὴν νηστεύοντα, πρὸς αὐτοὺς ἐπιστρέφουσα ἐκείνους, καὶ φύλακας εἶναι τούτων παρασκευάζουσα, καὶ βοηθεῖν ἀναπειθουσα καὶ συμπράττειν αὐτοῖς. Οὕτω τοῖς τρισὶ ποτε νεανίαις ἐπὶ τῆς Βαβυλῶνος ἐγκρατεία τε καὶ νηστεία κεκοσμημένοις, συνὼν ἐν μέσῃ φλογὶ καὶ ὁ τέταρτος ἐωρᾶτο, περιέπων ἀσινεῖς καὶ δροσίζων παραδόξως αὐτούς. Οὕτω πολυήμερον νηστείαν ἄγοντι τῷ Δανιήλ, ἄγγελος ἐπέστη σοφίζων αὐτὸν, καὶ προκαταγγέλλων αὐτῷ τὰ μέλλοντα. Οὕτως ἄλλοτε προσευχῇ καὶ νηστείᾳ στόματα λεόντων φιμώσαντι προφήτην διαέριον ἐκόμισεν ἄγγελος ἐκ πολλοῦ διαστήματος τροφήν ἐπιφερόμενον. Οὕτω καὶ ἡμῖν πνευματικὴν ἅμα καὶ σωματικὴν νηστείαν ἀσχοῦσι καὶ προσευχομένοις, ἀγγέλων ἀγαθῶν συνεργείᾳ τὸ πῦρ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας κατασβεσθήσεται, καὶ ὁ θυμὸς ὡς λέων

(1) Λουκ. ις', 28.

ήμερωθήσεται, καὶ προφητικῆς ἐν μεθέξει γενησόμεθα τροφῆς, τῇ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι καὶ πίστει καὶ τῇ κατὰ νοὺν θεωρίᾳ, καὶ ἐξέσται ἡμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ δὲ μὴ τοιαύτη καὶ οὕτως ἐκτελουμένη νηστεία πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους μᾶλλον τὴν συγγένειαν ἔχει· καὶ γὰρ τούτων ἐστὶν ἡ ἀτροφία, μετ' ὀργῆς καὶ μίσους καὶ ὑπερηφανίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀντιθέσεως, πρὸς οὓς ἡμεῖς ὡς δοῦλοι καὶ ὑπηρέται τοῦ ἀγαθοῦ ἀντικείμεθα· «Οὐ γάρ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας» (1). Οὐκ οὖν ἀπλῶς ἡμῖν διὰ νηστείας πρὸς αὐτοὺς ἡ ἀντίθεσις, ἀλλὰ χρῆζομεν πρὸς φυλακὴν

ἡμετέραν καὶ τοῦ θώρακος τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῆς περικεφαλαίας τῆς σωτηρίας ἐλεημοσύνης, καὶ τοῦ θυρεοῦ τῆς πίστεως· ἐτι δὲ καὶ τῆς ἱκανωτάτης πρὸς ἀμύναν μαχαίρας τοῦ Πνεύματος, ἥτις ἐστὶν ὁ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ σωτήριος λόγος· οὕτω γὰρ ἀγωνισόμεθα τὸν καλὸν ἀγῶνα, καὶ τὴν πίστιν βεβαίαν τηρήσωμεν, καὶ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσωμεν, καὶ νικηταὶ διὰ πάντων ἀναφανέντες αὐτοῦ τῶν οὐρανίων καὶ ἀκηράτων ἐπίτευξώμεθα στεφάνων, τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλοις ἀτιδίως συνευφραίνόμενοι, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃ πρέπει πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄.

Περὶ πίστεως· ἐν ᾗ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ὁμολογίας ἔκθεσις.

Πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ πιστεύομεν τῷ Θεῷ ἑτερόν· ἐστὶν ἑκάτερον τούτων· Πιστεύει μὲν γὰρ ἐστὶ τῷ Θεῷ τὸ τὰς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας βεβαίας καὶ ἀληθεῖς ἡγεῖσθαι· πιστεύειν δὲ εἰς τὸν Θεόν τὸ περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ὀρθῶς. Δεῖ δὲ καὶ ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἔχειν, καὶ κατ' ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἀληθεύειν, καὶ οὕτως ἔχειν, ὥστε καὶ πιστεύεσθαι παρὰ τῶν ἀσφαλῶς ὀρώντων, καὶ πιστὸς ἐνώπιον εἶναι τοῦ πρὸς ὃν ἡ πίστις Θεοῦ, καὶ ὡς πιστοὺς οὕτω παρ' αὐτοῦ δικαιοῦσθαι· «Ἐπίστευσε

γὰρ ὁ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ φησι, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην» (2). Πῶς οὖν ὁ Ἀβραάμ πιστεύσας ἐδικαιώθη; Ἐλαβε παρὰ Θεοῦ ἐπαγγελίαν ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ὅπερ ἦν ὁ Ἰσαὰκ, εὐλογηθῆσεσθαι πάσας τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ· εἴτα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προστάττεται, παῖδα ἐτι ὄντα, θῦσαι τὸν Ἰσαὰκ δι' οὗ μόνου τὴν ἐκθασιν σχήσειν ἐμελλεν ἡ ἐπαγγελία· καὶ μηδὲν ἀντιπῶν ὁ πατήρ, αὐτόχειρ γενέσθαι τοῦ παιδὸς ἠπείγετο, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ταύτην ἐπαγγελίαν βεβαίαν καὶ ἀδιάπτωτον ἡγεῖτο.

(1) Ἐφεσ' ζ', 12. (2) Ῥωμ δ', 3.

Βλέπετε τὴν δικαιοῦσαν πίστιν ὅποια; Ἀλλ' ἐπηγείλατο καὶ ἡμῖν ὁ Χριστὸς ζωῆς αἰδίου καὶ τρυφῆς καὶ δόξης καὶ βασιλείας κληρονομίαν, εἴτα προσέταξε πτωχεύειν, νηστεύειν, εὐτελῶς καὶ τεθλιμένως ζῆν, ἐτοιμίους εἶναι πρὸς θάνατον, σαυροῦν ἑαυτοὺς σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Ἐὰν οὖν πρὸς ταῦτα σπεύδωμεν, καὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ ἐκείνῃ τοῦ Θεοῦ πιστεύωμεν, οὕτως ἐπιστεύσαμεν τῷ Θεῷ κατὰ τὸν Ἀβραάμ, καὶ λογισθῆσεται ἡμῖν εἰς δικαιοσύνην.

Καὶ ὁρᾶτε τὴν ἀκολουθίαν τῶν προτεθέντων· οὐ μόνον γὰρ ἰσχυρὰ μαρτυρία καὶ παράστασις τῆς τοῦ Ἀβραάμ πίστεως ἐγένετο τὸ συγκατατεθῆναι πρὸς σφαγὴν τὸν Ἰσαὰκ προθεῖναι, ἀλλὰ καὶ αἰτιον ὑπῆρξε τοῦτο τοῦ τὸν Χριστὸν ἐκ σπέρματος αὐτοῦ τεχθῆναι, δι' οὗ εὐλογήθησαν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπληρώθη ἡ ἐπαγγελία· τῷ γὰρ δόντι διὰ τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ τε καὶ γνήσιον υἱόν, ὀφειλέτης οἷον ὁ Θεὸς ἐγένετο, δι' αὐτὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαν ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ τε καὶ γνήσιον υἱόν. Οὕτω δὴ καὶ ἐν ἡμῖν, ἡ διὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ταπείνωσις, ὑπομονὴ τε τῶν ὅπωςδῆποτε κακούντων, καὶ διάδοσις τῶν ὑπαρχόντων, ἢ τε τοῦ σώματος ἐν νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις κακοπάθεια, καὶ ἀπλῶς τε σταυροῦν ἑαυτοὺς σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, οὐ μόνον παράστασις ἐστὶ τοῦ ἀληθῶς ἡμᾶς πιστεῦσαι ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὀφειλέτην οἷον τὸν Θεὸν καθίστησι τοῦ τὴν αἰδίον καὶ ἀκήρατον ἡμῖν ζωὴν καὶ τρυφὴν καὶ δόξαν καὶ βασιλείαν ἀντιδοῦναι.

Διὸ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ βλέπων ἔλεγε· Μακάριοι οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐσὶν

ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· Μακάριοι οἱ πενθοῦντες· Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· καὶ οὐαὶ οἱ πλουτοῦντες, οὐαὶ οἱ γελῶντες, οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, οὐαὶ ὅταν καλῶς πάντες εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι (1). Ὅ τοῖνυν μὴ πρὸς τὰ μακαριζόμενα βλέπων, ἀλλὰ πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Κυρίου ταλανιζόμενα, πῶς εἰπέ μοι πιστευθήσεται πιστεύειν τῷ Θεῷ; «Δεῖξόν μοι φησι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου· καὶ τίς σοφός, δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ» (2). Ὅτι μὲν οὖν ἀληθῶς πιστεύομεν τῷ Θεῷ, τοὔτέστιν ἀληθεῖς καὶ βεβαίαις, καὶ ὁσονοῦπω παρεσομένης γινώσκομεν τὰς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας ἢ καὶ ἀπειλάς, διὰ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν ἔργων δείκνυται καὶ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν τηρήσεως. Ὅτι δὲ ὁρθῶς πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, τοὔτέστι καλῶς καὶ ἀσφαλῶς καὶ εὐσεβῶς φρονοῦμεν περὶ αὐτοῦ, πόθεν ἡμῖν ἡ παράστασις; ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς θεοφόρους πατέρας ἡμῶν ὁμολογίας. Ὡσπερ δὲ τὸ ἀψευδῶς πιστεύειν τῷ Θεῷ, οὐ μόνον ἔχει τὴν ἀπὸ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ παγίδων ἐναντίωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ἀνθρώπων, θελγόντων καὶ συγκαθελκόντων εἰς τὰς οὐ καλὰς ἡδονὰς, οὕτω καὶ τὸ πιστεύειν ὁρθῶς εἰς τὸν μόνον ἀληθῆ Θεόν, οὐ μόνον ἔχει τὴν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ὑποβολῶν τοῦ ἀντικειμένου ἐναντίωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν δυσσεβῶν ἀνθρώπων κλεπτόντων καὶ συγκατασπώντων εἰς τὴν οἰκείαν ἀπώλειαν. Καὶ βοήθεια δὲ μεγίστη πρόσεσιν ἐφ' ἑκατέρας πίστεως, οὐ μόνον παρ' αὐτοῦ τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ δεδομένης ἡμῖν γνωστικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν θεοσεβῶν καὶ ζώντων κατὰ Θεὸν ἀνθρώπων.

(1) Ματθ. 4, 3. Λουκ. 9. (2) Ιακ. β', 18. γ', 13.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ κοινὴ μήτηρ καὶ τροφὸς ἡμῶν, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, σήμερον ἀριδηλότερον ἅμα καὶ κοινότερον τήν τε ἀνακήρυξιν ποιεῖται τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ λαμφάντων, καὶ τῶν πανιέρων κατ' αὐτοὺς Συνόδων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰς θείων δογμάτων, καὶ τὴν ἀποκήρυξιν κεφαλαιωδέστερον τῶν σπουδαστῶν τῆς δυσσεβείας, καὶ τῶν πονηρῶν κατ' αὐτὰς σπουδασμάτων τε καὶ φρονημάτων, ἵνα τούτους μὲν ἡμεῖς ἀποτρεπόμενοι, τοῖς δὲ κατὰ Θεὸν φρονήσασιν ἐπόμενοι πιστεύωμεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα γέγονεν, ὃς ἐστι πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, μονὰς ἐν τριάδι, καὶ τριάς ἐν μονάδι, ἀσυγχύτως ἐννουμένη, καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη. Μονὰς ἡ αὐτὴ καὶ τριάς παντοδύναμος· Πατὴρ ἀχρονος καὶ ἀναρχος καὶ αἰδίου, μόνος αἰτία καὶ ρίζα τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· οὐ μόνος δημιουργός, ἀλλὰ μόνος ἐνός Υἱοῦ Πατὴρ, καὶ Πνεύματος ἁγίου προβαλεύς· αἰεὶ ὢν, καὶ αἰεὶ ὢν Πατὴρ, καὶ αἰεὶ ὢν Πατὴρ τε καὶ προβολεύς· οὐ Υἱὸς εἷς συναίδιος αὐτῷ καὶ κατὰ χρόνον συνάναρχος· οὐκ ἀναρχος δὲ, ὡς γεννήτορα καὶ ρίζαν καὶ πηγὴν καὶ ἀρχὴν ἔχων τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ μόνου πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀσωμάτως, ἀπαθῶς, ἀβρέυστως, γεννητῶς προήλθεν, ἀλλ' οὐ διηρέθη· Θεὸς ὢν ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν, καθὼς Θεός, ἄλλος δὲ καθὼς Υἱός· αἰεὶ ὢν, καὶ αἰεὶ ὢν Υἱός, καὶ αἰεὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀσυγχύτως ὢν· λόγος ζῶν, φῶς ἀληθινόν, ἐνυπόστατος σοφία, αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς δι' αὐτοῦ πάντων γεγονότων· ὃς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, καθάπερ οἱ Προφῆται προηγόρευσαν, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφήν τὴν καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς λαβὼν, καὶ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κυθεις

καὶ γεννηθεὶς, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνανθρωπήσας γεγονεν ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, μείνας ὅπερ ἦν Θεὸς ἀληθινός ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν· ἐνεργῶν τὰ θεῖα πάντα ὡς Θεός, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὡς ἄνθρωπος, καὶ τοῖς ἀδιαβλήτοις ἀνθρωπίνοις ὑποκείμενος πάθεσιν· ἀπαθὴς μὲν καὶ ἀθάνατος ὢν καὶ διαμένων ὡς Θεός, ἐκὼν δὲ δι' ἡμᾶς σαρκὶ παθὼν ὡς ἄνθρωπος, καὶ σταυρωθεὶς, καὶ θανὼν, καὶ ταφείς, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς, καὶ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· καὶ μετὰ τὴν ἀναστασιν ἐπιφανείς, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὁμότιμον καὶ ὁμόθρονον, ὡς ὁμόθεον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα, μεθ' οὗ πάλιν φυράματος ἤξειν μετὰ δόξης μέλλει κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, πρὸς ζωὴν ἐπανελθόντας τῇ δυνάμει τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὸ παρ' ἡμῶν αὐτοῦ πρόσλημμά τε καὶ φύραμα αἰσθητόν τε καὶ περιγραφτόν εἰδότες, εἰκονίζομεν καὶ προσκυνοῦμεν εὐσεβῶς, καὶ τὴν αὐτὸν ἐν παρθενίᾳ τεκοῦσαν, καὶ τοὺς αὐτῷ τελείως εὐαρεστήσαντας. Τούτου τὰ τῶν παθῶν σύμβολα, καὶ μάλιστα τὸν σταυρὸν, καὶ τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν ὡς τρόπαια θεῖα κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου. Τούτῃ τὴν ἀνάμνησιν ὡσημέραι κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐντολὴν ποιούμενοι, καὶ ἱεουργοῦμεν τὰ θεϊότατα, καὶ μετέχομεν τούτων. Τούτου κατὰ τὴν παραγγελίαν πρὸ πάντων βαπτίζομεθά τε καὶ βαπτίζομεν εἰς ἓν ὄνομα σεπτόν τε καὶ προσκυνητόν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ γὰρ τοῦ αἰδίου καὶ ἀνάρχου Πατρὸς καὶ τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται Πνεῦμα, συνάναρχον μὲν ὃν Πατρί τε καὶ Υἱῷ ὡς ἀχρονον, οὐκ ἀναρχον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸ ρίζαν καὶ ἀρχὴν καὶ

αίτιαν ἔχον τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀρρέυστως, ἀπαθῶς, ἐκπορευτῶς, προηλθεν ἀδιαίρετον ὃν Πατρός τε καὶ Υἱοῦ, ὡς ἐκ Πατρὸς προερχόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον· ἀσύγχυτον καὶ τὴν ἔνωσιν ἔχον καὶ ἀμέριστον τὴν διαίρεσιν. Θεὸς ὃν καὶ αὐτὸ ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν καθὼ Θεός, ἄλλος δὲ παράκλητος, καθὼ Πνεῦμα ἅγιον αὐθύπόστατον, ἐκ Πατρὸς τὴν ὑπαρξιν ἔχον, καὶ δι' Υἱοῦ πεμπόμενον, εἰς ἀπαρχὴν ζωῆς αἰώνιᾳ, καὶ ἀρραβῶνα τῶν μελλόντων καὶ ἀεὶ μενόντων ἀγαθῶν· αἴτιον καὶ αὐτὸ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς ἐν αὐτῷ πάντων γεγονότων. Τὸ αὐτὸ καὶ ἀπαράλλακτον Πατρί τε καὶ Υἱῷ, χωρὶς τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως· Ἐπέμφθη δὲ παρὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τοὺς οἰκείους Μαθητάς, τουτέστι πεφανέρωται· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως ἐπέμφθη τὸ πανταχοῦ παρὼν, καὶ τοῦ πέμποντος μὴ χωριζόμενον; Διὸ μὴ μόνον παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς πέμπεται, καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἔρχεται· κοινὸν γὰρ ἔργον ἡ ἀποστολή, δηλονότι ἡ φανέρωσις, Πατρὸς Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Φανεροῦται δὲ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν· οὐδεὶς γάρ ποτε Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν, ἢ ἐξηγόρευσεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἣτις κτινὴ ἐστὶ Πατρός Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· ἴδιον μὲν γὰρ ἐκάστω τούτων ἡ ἐκάστου ὑπόστασις, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ὑποστατικῶς θεωρούμενα· κοινὰ δὲ αὐτῶν, οὐχ ἡ ἀνέκφαντος καὶ ὑπερώνυμος καὶ ἀμέθεκτος οὐσία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ ἡ λαμπρότης, καὶ ἡ ἀφθαρσία, καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντα, καθὰ κοινωνεῖ, καὶ κατὰ χάριν ἐνοῦται τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις ὁ Θεός· μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ διάφορον τῶν ὑποστάσεων, μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ ποικίλον τῶν θείων δυνάμεων τε

καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ἐνιαίου καὶ τῆς ἀπλότητος ἐκπίπτων. Οὕτω πιστεύωμεν εἰς ἓνα Θεὸν ἐν μιᾷ τρισυποστάτῳ καὶ παντοδυνάμῳ θεότητι, καὶ τοὺς ἐν τοιαύτῃ πίστει τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντας ἀνακηρύττομεν. Τοὺς δὲ μὴ οὕτω πιστεύοντας, ἀλλ' ἰδίας αἰρέσεως ἄρξαντας, ἢ τοῖς ἄρξασιν εἰς τέλος ἐπακολουθήσαντας, ἀποβαλλώμεθα. Τοῦτο δὲ ἐξεγινώσκοντες ἀδελφοί, ὅτι τὰ πονηρὰ πάθη καὶ τὰ δυσσεβῆ δόγματα δι' ἀλλήλων εἰσάγεται, λαβόντα χώραν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαίας ἐγκαταλείψεως.

Ὅτι μὲν οὖν διὰ τῆς δυσσεβείας ὁ πολυπληθὴς ἔσμος τῆς ἁμαρτίας λαμβάνει χώραν, ὁ μέγας Παῦλος ἡμᾶς ἐδίδαξε γράφων περὶ τῶν Ἑλλήνων· «Καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, ἀλλὰ γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν, ἢ ἡυχαρίστησαν, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεός εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ πορνείᾳ πλεονεξίᾳ, καὶ τοῖς ἑξῆς» (1). Ὅτι δὲ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡ δυσσεβεία πάλιν εἰσάγεται, διὰ πολλῶν τῶν τοῦτο παθόντων ἀθλίως ἐστὶν ἡ παράστασις. Σολομὼν ἐκεῖνος ἐκδούς ἑαυτὸν ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς, εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξώλισθεν. Ἱεροβοὰμ κατ' ἄκρας ἡττηθεὶς φιλαρχίας ταῖς χρυσαῖς δαμάλεσιν ἐθύσεν. Ὁ προδότης Ἰούδας φιλαργυρίαν νοσήσας περιέπεσε τῇ θεοκτονίᾳ. Διὰ ταῦτα τοῖνυν, ἐπεὶ καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ καὶ ἀσύστατος, καὶ τὰ ἔργα χωρὶς τῆς πίστεως μάταια καὶ ἀνώνητα, συνῆψεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις σήμερον ἐν τῷ σεπτῷ τῆς νηστείας καιρῷ καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἀσκήσεως, τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἀποκήρυξιν τῶν μὴ ὀρθοτομεῖν ἐλομένων, ὡς ἂν ἡμεῖς συνημμένως ἐπ' ἀμφοῖν σπεύδοντες, καὶ τὴν πίσιν διὰ τῶν ἔργων

(1) Ῥωμ. 4, 21. 28.

ἐπιδειξώμεθα, καὶ τῶν πόνων τὸ κέρδος διὰ τῆς πίστεως κομισώμεθα.

Μὴ μόνον δὲ δι' ἀλλήλων εἰσάγεται τὰ πονηρὰ πάθη καὶ ἡ δυσσέβεια, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλοις εἰόκασιν· καὶ ἵνα βραχύ τι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἴπω, περὶ τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀναφανέντων ἑτέρωδόξων, καθάπερ ὁ Ἀδάμ ἀπὸ παντὸς ἐσθίειν ζύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβὼν ἐξουσίαν, οὐκ ἠρκέσθη πᾶσιν ἐκείνοις, ἀλλὰ τῇ τοῦ ἀρχεῆκου ὁφειως συμβουλῇ πεισθεὶς, ἀπὸ τοῦ ζύλου ἔφαγεν, οὐ μόνου προσετάχθη μὴ ἄψασθαι· οὕτω καὶ τῶν ἐν τῷ Θεῷ ἀγαθῶν, καὶ ὄντως ἀγαθοπρεπῶν δωρεῶν, εἰς μέθεξιν ὑπ' αὐτοῦ προκειμένων τοῖς βυλομένοις, κατὰ τὸν εἰπόντα· Πάντα ὅσα ὁ Θεός, καὶ ὁ διὰ τῆς χάριτος τεθεωμένος ἔσται, χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος. Εἰσὶν οἱ, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπερουσίου οὐσίας μετέχειν ἡμᾶς διδάσκουσι, καὶ

δύνασθαι κυρίως ὀνομάζειν αὐτὴν ἐπαγγέλλονται, καὶ τὸν ἀρχεῆκον ὅφιν μιμούμενοι, ὡς ἐκεῖνος τὰ τοῦ Θεοῦ, οὕτως αὐτοὶ τὰ τῶν ἁγίων ῥήματα παρεξτγοῦνται καὶ διαστρέφουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ δύναμιν παρὰ τοῦ Κυρίου λαβόντες πατεῖν ἐπάνω ὁφειων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, πᾶσαν τὴν αὐτοῦ μηχανὴν καὶ πάλιν τὴν τε κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν πολιτείας εὐχερῶς συντρίψαντες, καὶ νικηταὶ διὰ πάντων αὐτοῦ φανέντες, τῶν οὐρανίων καὶ ἀκηράτων τῆς δικαιοσύνης στεφάνων ἐπιτευξόμεθα, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ, καὶ δοτῇρι τῶν ἀντιδόσεων· ὃ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'.

Ἐν τῷ καιρῷ τῆς Νηστείας καὶ Προσευχῆς.

Τέλος μὲν θείων δογμάτων καὶ τῆς περὶ ταῦτα φιλοπονίας καὶ θεωρίας ἀλήθεια καὶ ἀσφαλὴς δόξα, καὶ πρὸς τοὺς θεοφόρους ἡμῶν Πατέρας σύμφωνος καὶ ὁμόλογος· τῆς δὲ πρακτικῆς ἀρετῆς οὐ τοῦτο τέλος ἐστίν, ἀρχὴ δὲ μᾶλλον, ἥτις ἂν μὴ πρὸς τὸ κατάλληλον ἔλθῃ τέλος, καὶ μείζονος καταδίκης πρόξενος ἔσται τῷ κτησαμένῳ· «Ὁ γὰρ εἰδὼς φησι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ μὴ ποιήσας δαρήσεται πολλὰς» (1). Οὕτως οὐκ ἀρκεῖ πρὸς λόγον πρακτικῆς ἀρετῆς ἡ περὶ ταύτην ἐπιστήμη τε

καὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ τέλος ἐστὶ ταύτης τὸ ἀγαθόν. Εἰ μὲν οὖν ἐωρῶμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐμμένοντας τοῖς ἐγνωσμένοις καλῶς, καὶ εἰς ἔργον ἄγοντας ταῦτα, καὶ ἀγαθοὺς ἀποτελουμένους διὰ τῶν ἔργων, ἀλλὰ μὴ πλημμελοῦντας παρ' ὃν ἔχουσιν ὀρθὸν λόγον ἐν ταῖς ψυχαῖς, οὐκ ἂν ἡμεῖς πολὺν ἐποιούμεθα λόγον περὶ δικαιοπραγίας, περὶ σωφροσύνης, περὶ ἐγκρατείας, καὶ τῶν τοιούτων· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι καλὸν τούτων ἕκαστον, καὶ μάλιστα ἐγκρατὴς βίος, ὃς καὶ διὰ πείρας ἐκάστοτε δείκνυ-

(1) Λουκ. ιβ', 47.

ται ψυχαῖς ὁμοῦ τε καὶ σώμασιν ὠφελιμώτατος ὢν. Ἐπεὶ δὲ ἴσασι μὲν οἱ πλεῖστοι, καὶ καλῶς ἴσασιν, ἀλλ' ἐπιθυμία καὶ θυμὸς ἐπικρατεῖ τῆς καλῆς ἐπιστήμης· «Βλέπω γάρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου» (1)· διὰ τοῦτο συνεχῶς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου παράκλησιν προσάγομεν ὑμῖν ἀδελφοί, ὥσάν διαναστήσωμεν τῷ ἀδιαστρόφῳ καὶ ὀρθῷ λογισμῷ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρᾶξιν ἐπιτιθέναι, ὥς τὸ τῆς ἐν τοῖς τοιοῦτοις γνώσεως τέλος ἀγαθὸν ἐπιφέρουσιν· «Σύνεσις ἀγαθὴ φησιν ὁ Δαβὶδ πᾶσι τοῖς ποιῶσιν αὐτήν» (2). Καὶ· «ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν, τοῖς φυλάσσουσιν τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι αὐτάς» (3). Καὶ ὁ Παῦλος· «Οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται» (4). Ὁ δὲ ἀμφοτέρων Κύριος· «Εἰ ταῦτα οἶδατέ φησι, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῇτε αὐτά» (5).

Ἀψώμεθα οὖν καὶ δι' ἔργων, ἀδελφοί, τοῦ καλοῦ τῆς νηστείας καὶ ἐγκρατείας χρήματος· πιστώσωμεθα τὴν ἀγαθὴν περὶ ταῦτα διάθεσιν· δείξωμεν ἐνεργῶς τοὺς καρποὺς αὐτῶν ὅποιοι· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται· Ἀλλὰ καὶ τὸν γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν· νόει ἂν λέγω, φησὶν ὁ Ἀπόστολος (6). Τῶν μὲν γὰρ ἁλ-λων ἀρετῶν ἐκάστη ἢ ψυχὴν ἢ σῶμα καθαίρει τε καὶ κοσμεῖ· μᾶλλον δὲ ψυχῆς ἐν γέ τι μέρος ἢ σώματος, ὥς προσευχὴ καὶ ἐπιστήμη τὸν νοῦν, τὸν θυμὸν ἢ πραότης, τὴν ἐπιθυμίαν ἢ σωφροσύνη. Ἡ δὲ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια τὰς μὲν τοῦ σώματος ἐπαναστάσεις κοιμίζει, τὴν λύσσαν τοῦ θυμοῦ καὶ

τῆς ἐπιθυμίας ἀπομαραίνει, αἰθρίαν δὲ τῇ διανοίᾳ καθαρὰν ἐμποιεῖ καὶ οἶον ἀνέφελον, ἀποκαθαίρουσα ταύτην τῶν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν βρωμάτων ἀνιόντων ἀτμῶν, καὶ τῆς ἀπὸ τούτων ἀχλύος. Διὰ νηστείας καὶ ἐγκρατείας ὁ ἔξω ἄνθρωπος φθείρεται· ὅσῳ δὲ οὗτος φθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἐντὸς ἀνακαίνιζεται κατὰ τὸν Ἀπόστολον· (7). Παχεῖα γαστήρ, εἶπέ τις, λεπτόν οὐ τίχτει νοῦν· οὐκοῦν ἡ διὰ νηστείας καὶ ἐγκρατείας λεπτυνομένη καὶ τὸν νοῦν ἐξ ἀνάγκης λεπτύνει.

Οὕτω πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν διὰ ταύτης κατορθοῦται καὶ τελειοῦται. Διπλοῦν ἐστὶ περιτείχισμα ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια· καὶ ὁ ἐν ταύταις βίων, εἰρήνης ἀπολαύει πολλῆς, ὥς τῆς Ἱερουσαλήμ ὡν ἐντὸς· Ἱερουσαλήμ γὰρ εἰρήνην ἐρμηνεύεται. Τούτῳ δὲ πολεμεῖ τῷ τείχει ὁ τοῦ βαβυλωνίου ἀρχοντος ἀρχιμάγειρος· κἂν οὐχ εὖρη τοὺς ἐντὸς ἀντεχομένους τῶν τειχῶν καρτερῶς, καθαιρεῖ ταῦτα, προσαγαγὼν ὥς ἐλεπόλεις τὰ τῆς ὀψαρτυτικῆς μαγγανεύματα. Εἰ δὲ οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν τούτων οὐ μόνον περιφρονοῦσι τὰ ποικίλα τῶν ὀψων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρτον ἐπὶ τὸ εὐτελέστερον ἔτι μάττουσιν, αὐτοὶ μᾶλλον δι' ἐγκρατείας ἀνατρέπουσι καὶ τὴν σκηνὴν Μαδιάμ· τοιοῦτον γάρ τι προτυποῖ καὶ ἡ κατὰ τὸν Γεδεὼν ἱστορία· «Ἰδοὺ γάρ φησι μερίς ἄρτε κριθίνου, κυλιομένη ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν Μαδιάμ» (8). Ἐδῆλου δὲ ὁ κριθίνος ἄρτος τῶν ἐπιστρατευσάντων μετὰ Γεδεὼν τὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων τροφῶν εὐτέλειαν καὶ ἐγκράτειαν· «Καὶ ἤλθέ φησι μέχρι τῆς σκηνῆς Μαδιάμ καὶ ἐπάταξεν αὐτήν καὶ κατέστρεψε» (9). Σκηνὴ δ' ἂν εἴη πάντως ὑπὸ μάζης κριθίνης καταστρεφομένη, ἡ μαιμάσσουσα τοῦτε λαιμοῦ καὶ τῆς κοιλίας ἐπιθυμία,

(1) Ῥωμ. ζ', 23. (2) Ψαλμ. ρί, 10. (3) Ψαλμ. ρδ', 17. (4) Ῥωμ. β', 13. (5) Ἰωαν. ιγ', 17. (6) β' Τιμ. β', 6. (7) β' Κορ. δ', 16.

(8) Κριτ. ζ', 13. (9) αὐτόθι.

ἥς τὸ μαργαῖνον ἀφαιρεῖται νηστεία καὶ λιτὴ προσ-
γινομένη τράπεζα. Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ,
οὗ τὸν δράκοντα μόνον διὰ μάζης ἀνείλε τὸν Θεόν,
ὧν Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ὁ ἔχων τὴν ἰσχὺν ἐπὶ τῇ ὀ-
σφύϊ καὶ ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρός, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἐ-
βδομάδας μὴ φαγῶν ἄρτον ἐπιθυμιῶν, μήτε οἶνον
πιῶν, καινοτέρας δράσεις εἶδε, καὶ ἀρχαγγέλῳ ἐπι-
στασίαν ἐδέξατο.

Ὁ μὲν οὖν Δανιὴλ οὕτω· ὁ δὲ ἐπιθυμητὴς λαὸς
καὶ ἀχάριστος, οἱ λέγοντες, τίς ψωμιεῖ ἡμᾶς κρέα;
νῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος· μετὰ τὸ φαγεῖν κρέα
ἕως ἐξηλθεν ἐκ τῶν μυκτῆρων αὐτῶν, ἐπατάχθησαν
πληγὴν μεγάλην σφόδρα· «Ἐθυμώθη γάρ φησιν εἰς
τὸν λαὸν ὁ Θεός, καὶ ὁ κόρος αὐτοῖς εἰς χολέραν ἐ-
γένετο» (1). Καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ λεγόμενα μνή-
ματα τῆς ἐπιθυμίας ἀνασῆλώς ἐστι τῆς ἐπ' ἐκεί-
νης θείας ὀργῆς, πρὸς ἣν βλέποντες; φύγωμεν τὴν
γαστριμαργίαν, ἀσπασώμεθα τὴν ἐγκράτειαν, περι-
πτυσώμεθα τὰς νησίμους ἡμέρας ταύτας, ὡς εὐήκοον
τῇ ψυχῇ ποιούσας τὸ σῶμα, καὶ τὸν νοῦν κουφίζού-
σας πρὸς Θεὸν ἀνατρέχοντα. Ἰωάννης ὁ τῆς χάρι-
τος Πρόδρομος ἀκρίσι καὶ μέλιτι ἀγρίῳ διὰ βίου
ἤρκειτο. Πέτρος ἁλμῶσιν ἐλαίαις καὶ θέρμοις καὶ
λεπτοῖς λαχάνοις ἐχρῆτο μόνοις. Τί δεῖ τὰ τοῦ
Παύλου λέγειν; ὃς περὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦτό φησιν, ὡς
«Ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ ἐν νηστείαις πολλάκις» (2).
Σοὶ δὲ οὐ βίος ὅλος τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐστὶ
τὸ τῆς νηστείας διάστημα, καὶ περιγράφει σοι καθ'
ἐκάστην ἡμέραν τὴν ἐπὶ ταύτῃ νηστείαν ἢ τοῦ ἡ-
λίῳ πρὸς δύσιν ἐπίνευσις. Ἄρ' οὐ ῥαδία σχεδὸν πᾶσι
καὶ σύμμετρος ἢ ἐπὶ τοσοῦτον ἀσιτεία ἐστὶ; μόνον
ἔστω καὶ ἡ σίτησις σύμμετρος· οὕτω γὰρ με-
τρίως ἀσιτῶν καὶ μετρίως σιτούμενος, εὐ κατὰ
πολὺ τῶν ἀτροφούντων ἀπολειφθήσῃ. Φεῖδς τυχόν

τῆς σαρκὸς καὶ φεύγεις τὴν νηστείαν, ὡς τηκε-
δόνα φέρουσαν, ἀλλὰ τουναντίον ἐστίν· ὁ κόρος
γὰρ ποδάγρας καὶ καρδιαρίας καὶ νόσους ἑτέρας
γεννᾷν μᾶλλον πέφυκεν, ἢ δὲ νηστεία μήτηρ ἐστὶν
υἱείας· καὶ ὡς ἔοικεν οὐ μόνον ὁ πορνεύων εἰς τὸ
ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ ὁ γαστριμαργῶν
εἰς τὸ ἴδιον πλημμελεῖ σῶμα, καχεκτικὸν αὐτὸ
καὶ νοσερὸν ἐργαζόμενος.

Ἐπεὶ δὲ διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ἡ ἀκρασία
τελεῖται, πάσαις ἐπισήσωμεν τὴν ἐγκράτειαν. Εἰ δὲ
νησεύεις μὲν βρωμάτων, τὴν δὲ ὄψιν ἔχεις προα-
γωγὸν εἰς τὴν ἐν τῷ ταμείῳ τῆς ψυχῆς σου μοι-
χείαν, καὶ περιεργίαν, καὶ βασκανίαν· τὴν δὲ ἀκοὴν
δεκτικὴν ὑδρεων, καὶ πορνικῶν ἁσμάτων, καὶ ψιθυ-
ρισμῶν οὐ καλῶν, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις τῶν
καταλλήλως βλαπτόντων, τί τὸ ὄφελος τῆς νη-
στείας; πάντως οὐδέν· ἦν γὰρ δι' ἑτέρας φεύγεις
κακίαν, κάθοδον αὐτῇ δίδως δι' ἄλλης εἰς τὴν ψυ-
χήν· συνθέτων γὰρ ὄντων ἡμῶν ἐκ ψυχῆς λέγω
καὶ σώματος, οὐ τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ
τῆς ψυχῆς πολυμελοῦς οὔσης (ἕτερον τρόπον ἔχει
γὰρ καὶ αὕτη καθάπερ μέλη τὸ θρεπτικόν, τὸ ἐπι-
θυμητικόν, τὸ θυμικόν τε καὶ λογιστικόν), ἐκείνη
ἐστὶν ἀληθὴς νηστεία, ἢ διὰ πάντων διήκουσα καὶ
πάντα καθαίρουσα τε καὶ θεραπεύουσα· πρᾶξα γὰρ
ἐστίν, ἀδελφοί, καὶ φιλάνθρωπος ἢ διὰ νηστείας τῆς
ψυχῆς ἰατρεία· καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν
διὰ τῶν ἡμερῶν τούτων ταύτην ἡμῖν ἐπέθηκαν.

Ἐὰν οὖν ταύτην ἡμεῖς ἀφρόνως ἐκφύγωμεν, αἱ
κολαστικαὶ ποιναὶ, καὶ τομαὶ, καὶ καύσεις ἡμᾶς ἐκ-
δέχονται, ὅτε Χριστὸς τὸ ἀθεράπευτον διχοτομήσῃ,
καὶ τῷ ἀσθέστῳ πυρὶ παραδώσῃ δίκην ὑφέξον αἰώ-
νιον· ὡς γὰρ μὴ νησεύσαντες ἐν τῷ παραδείσῳ εἰς
τὸν πολυῶδον τοῦτον βίον ἐρρίφθημεν, οὕτως ἐν-

(1) Ἀριθ. ια', 20. (2) Β' Κορ. ια', 27.

ταῦθα μὴ νηστεύσαντες, μηδὲ ἐγκρατῶς ζήσαντες κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν ἀσθεστον καὶ ἀφόρητον ἐκείνην ἐμπεσούμεθα γέενναν. Ἀλλ' ἐπιστρέψατε υἱοὶ ἀφρηκότες, ἡ προφητεία φησὶν (1). οὐδὲν οὕτω συνεργὸν πρὸς ἐξίλασμον τοῖς ἐπιστρέφουσιν ὡς ἡ νηστεία ἐστίν, ὡς ἐκ τῆς τῶν Νινευιτῶν ἐπιστροφῆς ἐδιδάχθημεν· οὐδὲν οὕτω νεκροποιὸν ὡς ἡ γαστριμαργία ἐστὶ· καὶ δείκνυσιν ὁ περὶ τοῦ ἀσώτου ἐπιστρέφαντος εἰπὼν· «Οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη» (2). συῶδη γὰρ βίον ἡσπάσατο, καὶ συὼν ἦδετο β-ρβόρω, παρασυνεβλήθη τοῦτοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς, τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν ἀποθέμενος. Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἰωβ οὐ κτήνεσιν ὠμοιώθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ὕδρηλοις χωρίοις παντελῶς ἀναισθήτοις, βουτόμῳ τε καὶ παπύρῳ καὶ τῷ καλᾷ μῳ, ἐν οἷς καὶ κοιμᾶται ὁ παμφάγος λευϊαθάν (3). ἐν γὰρ τοῖς ὑγροβίοις τὸ νοητὸν τοῦτο κῆτος ἐπαναπαύεται. Ἦν ὑγρότητα ὁ Δαβὶδ ἀπελαύνων διὰ τῆς ἐγκρατείας τῆς οἰκείας ζωῆς, «Ἐξηράνθη φησὶν ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχὺς μου, καὶ τὰ ὄσθια μου ὥσει φρύγιον συνεφρύγησαν, τὰ γόνατά μου ἡσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σὰρξ μου ἡλλοιώθη δι' ἔλαιον» (4). Διὸ καὶ τὴν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου ἡλλοιωθεὶς ἀλλοίωσιν, αὐτῷ ἑαυτὸν ὅλον ἀναθέμενος, καὶ ἑαυτὸν διὰ παντός ἐνώπιον αὐτοῦ προορώμενος καὶ τὴν τῆς οἰκείας καρδίας μελέτην, ἐκείνον διὰ παντός ἔχων ἐνώπιον.

Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, μιμησώμεθα, καὶ μὴ μόνον τῆς ὑγρᾶς καὶ διακεχυμένης ζωῆς ἑαυτοὺς ἀποστήσωμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν νηστείαν καὶ ψαλμωδίαν καὶ προσευχὴν, ὡς αὐτοῦ παρόντος καὶ ἐφορῶντος τοῦ Θεοῦ ποιώμεθα· εἰδότες, ὡς οὔτε νηστεία, οὔτε ψαλμωδία, οὔτε προσευχή σῶζειν ἡμᾶς καθ' ἑαυτὰ δύναται, ἀλλὰ τὸ

ἐνώπιον ἐκτελεῖσθαι ταῦτα τοῦ Θεοῦ· οὕτω γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπιβλέποντες ἀγιάζουσιν ἡμᾶς, ὡς ὁ ἥλιος θερμαίνει τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταλαμπόμενα. Ἐνώπιον δὲ ταῦτα γίνεται Θεοῦ, ὅταν ἀτενῶς ἡ διάνοια ἐκείνῳ ἐνορᾷ, καὶ διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν ὁρᾷν καὶ νηστεύῃ καὶ ψάλλῃ καὶ προσεύχεται· ὅταν γὰρ ἐν τῇ προσευχῇ καὶ ψαλμῳδίᾳ, ποτὲ μὲν ὁ νοῦς συντείνεται πρὸς τὸν Θεόν, ποτὲ δὲ διαπίπτῃ καὶ μετεωρίζεται, δεῖ νοεῖν, ὡς οὕτω ἀνεθήκαμεν ἑαυτοὺς ὅλους τῷ Θεῷ, οὐδὲ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου πᾶς ὁ σκοπὸς τῶν πραττομένων ἐφ' ἡμῶν ἐστὶ διὰ τοῦτο καθ' ὅσον τῶν τῆς δικαιοσύνης ἔργων ἀποπίπτομεν, κατὰ τοσοῦτον ἐνώπιον τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν παραμένειν οὐ δυνάμεθα· «Οὐ γὰρ διαμενοῦσι φησὶ, παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου» (5). Ὅμως μέντοι τετραυματισμένοι κείμενοι, τὸν δυνάμενον μάλαγμα καὶ καταδέσμους ἐπιθεῖναι τοῖς συντρίμμασιν ἡμῶν ἐπικαλώμεθα Κύριον.

Μὴ τοίνυν ἀνήσωμεν παρακαλῶ, νηστείας καὶ εὐχαῖς καὶ δάκρυσι, καὶ πᾶσι τρόποις αὐτὸν ἐπιθεώμενοι, μέχρις ἂν ἐγγίσῃ καὶ ἰάσῃται ἡμᾶς· δείξωμεν καὶ δι' ἔργων νυμφίον πλουτοῦντες Χριστόν, καὶ τοῦτον ἀποδημοῦντα νῦν ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις κρυπτόμενον δι' ἐλπίδος ἀπεκδεχόμενοι· «Ὅταν γὰρ φησὶν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύουσιν» (6). Ὅθεν δῆλον ὡς ἐν ἐγκρατείᾳ τε καὶ νηστείᾳ παντός εἶναι τοῦ βίῃ χρή τὸς ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένους, μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος τὴν αὐτοῦ προσδοκῶντας φρικτὴν παρουσίαν. Νηστεύσωμεν δὲ μᾶλλον ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, καὶ παντοίως ἡμᾶς αὐτοὺς εὐτρεπίσωμεν, ἀπεκδεχόμενοι καὶ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἵνα καθαροὶ καθαρῶς καὶ τὰ πάθη τούτου δοξάσωμεν, καὶ τύχωμεν τῆς δι' αὐτῶν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ

(1) ἱερ. γ', 14. (2) Δουκ. ιε', 24. (3) Ἰωβ μ', 16. (4) Ψαλμ. κβ', 16. (5) Ψαλμ. ι', 5. (6) Ματθ. θ', 15.

Κυρίου πραγματευθείσης ἀθανάτου καὶ μακαρίας ζωῆς· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πάντα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ

ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ I.

Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν ἐν Καπερναοῦμ ἰαθέντα παρὰ τοῦ Κυρίου Παράλυτον· καὶ πρὸς τοὺς ἀκαίρως ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἱεραῖς συνάξεσιν.

Αὐτὰς τὰς δεσποτικὰς φωνάς, μᾶλλον δὲ τὸ κεφάλαιον αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, σήμερον ἐρῶ προοιμιαζόμενος πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· Ἀμετανοεῖτε, ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν » (1)· καὶ οὐκ ἡγγισε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν ἐστίν· Ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν » πάλιν ὁ Κύριος εἶπε (2). Καὶ οὐκ ἐν ἡμῖν ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετ' οὐ πολὺ περιφανέστερον παραγίνεται, καταργήσουςα πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν μόνοις τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσι, καὶ θεαρέστως ἐνταυθὰ βεδιωκόσιν. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡγγικε καὶ ἐν ἡμῖν ἐστίν, καὶ μετ' οὐ πολὺ παραγίνεται, ποιήσωμεν διὰ τῶν τῆς μετανόιας ἔργων ἐαυτοὺς αὐτῆς ἀξιούς· βιάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, τὰς πονηρὰς ἀνακόπτοντες προλήψεις καὶ συνηθείας· βιαστὴ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν· ζηλώσωμεν τῶν θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων τὴν ὑπομονήν, τὴν ταπεινώσιν, τὴν πίστιν αὐτήν· Ἀτούτων γὰρ φησὶν ἀναθεωροῦντες τὴν ἐκδοσιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν » (3). Νεκρώσωμεν τὰ μέλη ἡμῶν

τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν πάθος ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερὰς ταύτας τῆς νηστείας ἡμέρας· διὰ τοῦτο γὰρ προλαβοῦσα ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, περὶ τῆς μελλούσης τοῦ Θεοῦ φρικωδεστάτης κρίσεως, ἐδέξαξεν ἡμᾶς· εἶτα καὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδάμ ὑπέμνησε· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἀσφαλεστάτην πίστιν ὑπέδειξεν ἡμῖν, ἵνα τῷ ἐξ ἐκείνης φόβῳ, καὶ τῷ ἐπὶ ταύτης θρήνῳ, τῆς τε πίστεως ἀσφαλῶς ἀντεχωμεθα, καὶ συσέλλωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ μὴ ἐκδιδῶμεν τῇ ἀκρασίᾳ, μηδὲ διὰ τῆς ἀπλήστου γαστροῦς πᾶσι τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοίγωμεν, καὶ χώραν παρέχωμεν, καὶ τῆς εὐρυχώρου καὶ πλατείας ὁλοὶ γινώμεθα, μεθ' ἡδονῆς ὡς εἰπεῖν ἀπολλύμενοι. Ἀλλὰ τὴν εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀπάγουσαν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν ἀγαπήσαντες, ἥς ἀρχὴ καὶ πρῶτον στάδιον ἡ νηστεία ἐστὶ, τὴν τεσσαρακοστήν τῶν νηστίμων ἡμερῶν ταύτην μετ' εὐτονίας ἀνύσωμεν.

Εἰ γὰρ, ὥσπερ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, κατὰ τὸν Σολομῶντα, καὶ τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, οὕτω καὶ καιρὸν τις ἐπιτήδειον ζητεῖ πρὸς ἐργασίαν τῆς ἀ-

(1) Ματθ. γ', 2. (2) Λουκ. ιζ', 21. (3) Εβρ. ιγ', 17.

ρετης, οὗτός ἐστιν ὁ καιρὸς, ἡ τεσσαρακοστὴ τῶν ἡμερῶν αὐτῇ. Εἰ δὲ καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος πρὸς σωτηρίας πορισμὸν ἐστὶν ἐπιτήδειος, πολλῶ μᾶλλον ὁ καιρὸς οὗτος τῆς νηστείας ἐστίν· ἐπεὶ καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ χορηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν Χριστὸς ἀπὸ νηστείας ἐποίησατο τὴν ἀρχήν, καὶ ἐν τῷ σταδίῳ ταύτης τὸν δημιουργὸν τῶν παθῶν, παντοίως προσβαλόντα, κατεπάλαισε καὶ κατήσχυνε διάβολον· ὥσπερ γὰρ ἡ τῆς γαστρὸς ἀκρασία τῶν ἀρετῶν ἀναιρέτης οὖσα γεννήτρια τῆς ἐμπαθείας ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ ἐγκράτεια τοὺς ἐκ τῆς ἀκρασίας μολυσμοὺς ἀναιροῦσα γεννήτρια τῆς ἀπαθείας ἐστίν. Εἰ δὲ μήπω τὰ πάθη ἐν ἡμῖν ὄντα προξενεῖ τε καὶ προεξένησεν ἡ ἀκρασία, πῶς ὄντα οὐκ αὐξήσει τε καὶ στηρίξει, ὥσπερ ἡ νηστεία μειώσει ταῦτα καὶ ἀφανίσει· συζυγεῖς δὲ ἀλλήλαις εἰσὶν ἢ τε νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ ἄλλοτε ἄλλη τοῖς συνετῶς μετιοῦσιν εὐκαίρως πλεονεκτῇ.

Ταύτας οὖν καὶ ἡμεῖς ἀρτίως ἀλλήλων μὴ διαζεύξωμεν, ἀλλὰ τῇ μὲν σεπτῇ μεταξὺ πεντάδι τῶν τῆς ἐβδομάδος ἡμερῶν μᾶλλον ἀντεχώμεθα τῆς νηστείας, Σαββάτου δὲ καὶ Κυριακῆς τῇ ἐγκρατεῖα μᾶλλον ἢ τῇ νηστείᾳ προσέχωμεν, ὥς ἂν συνετῶς ἀκροώμεθα τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, ἃ σήμερον ἀπαγγελεῖ τὴν τοῦ παραλύτου θαυμαστὴν ἱσιν, οὐ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ τὴν ἐν Καπερναοῦμ ὑπὸ τοῦ Κυρίου γεγεννημένην. Τῷ γὰρ καιρῷ ἐκείνῳ φησὶν ὁ θεηγόρος Μάρκος· «Εἰσῆλθε πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς Καπερναοῦμ δι' ἡμερῶν». Ταύτην δὲ τὴν Καπερναοῦμ ἰδίαν πόλιν τοῦ Κυρίου ὁ Ματθαῖος φησί· τὰ γὰρ κατὰ τὸν παράλυτον τοῦτον κάκεινος ἱστορῶν, «ἦλθε φησὶν, ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν» (1)· μετὰ γὰρ τὸ βαπτισθῆναι ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου, καὶ τὸ Πνεῦμα οὐρανόθεν ἐπ'

αὐτὸν καταπτῆναι, εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς πείραν ἐξάγεται, καὶ μετὰ τὸ νικῆσαι τὸν πειραστὴν ἐπανελθὼν ἐγγὺς Ἰορδάνου περῆσει διδάσκων, καὶ ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ πολλαχῶς μαρτυρούμενος, μέχρις οὗτο ὁ Ἰωάννης ὑπὸ Ἡρώδου κατάκλειστος γέγονε. Τότε δὲ ὡς ὁ Ματθαῖος φησιν, «Ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καπερναοῦμ τὴν παραθαλασσίαν» (2).

Ἐξήρχετο οὖν ἀπ' αὐτῆς εἰς τε τὰς ἐρήμους προσευχῆς χάριν, καὶ εἰς τὰς τῶν γειτόνων κωμπούλεις κηρύσσων, καὶ πάλιν ἐπανήρχετο πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦτο Ματθαῖος μὲν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἰδίαν εἶπε ταύτην πόλιν αὐτοῦ· ὁ δὲ Μάρκος εἰσῆλθέ φησι πάλιν εἰς Καπερναοῦμ δι' ἡμερῶν. «Καὶ ἤκουσαν ἅτι εἰς οἶκόν ἐσι, καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν»· τὴν γὰρ διατριβὴν ὡς ἐπὶ πλείστον ἐκεῖ ποιούμενος διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ θαυμάτων καὶ λόγων ἐπεγνώσθη μειζόνως, διὸ καὶ ἐποθεῖτο διαφερόντως. Ὡς οὖν ἤκουσαν ὅτι πάρεςι πάλιν, πανδημεὶ συνέβρευσαν· ὡς δὲ ὁ Λουκᾶς φησι, καὶ ἀπὸ πάσης πόλεως ἦσαν οἱ συνελθόντες, ἐν οἷς καὶ Γραμματεῖς ἦσαν καὶ Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς φησι τὸν λόγον· οὗτος γὰρ ἦν αὐτῷ προηγούμενον ἔργον, ὃ καὶ παραβολικῶς ἐδήλωσεν εἰπὼν· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ» (3), δηλονότι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον· καὶ ἡλθόν φησι καλέσαι τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν (4)· ἡ δὲ κλησις διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ» (5).

Ἐλάλει μὲν οὖν ὁ Κύριος ἅπασιν κοινῶς καὶ ἀνεπιφθόνως τὸν λόγον τῆς μετανοίας, τὸ Εὐαγγέλιον

(1) Ματθ. θ', 1. (2) Ματθ. δ', 12. (3) Λουκ. 4, 5. (4) Ματθ. θ', 13. (5) Ρωμ. 1, 17.

τῆς σωτηρίας· τὰ ῥήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς· καὶ πάντες μὲν ἤκουον, οὐ πάντες δὲ ὑπῆκουον· φιλήκοοι μὲν γὰρ καὶ φιλοθεάμονές ἐσμεν ἅπαντες, φιλάρετοι δὲ οὐχ ἅπαντες· πρὸς μὲν γὰρ τὸ ποθεῖν εἰδέναι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ σωτήρια πεφύκαμεν ἅπαντες· διὸ καὶ τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας οἱ πλείους οὐ μόνον ἠδέως ἀκούουσιν, ἀλλὰ καὶ φιλοκρινοῦσι τοὺς λόγους, ὅπως ἂν ἕκαστος ἀγνοίας ἢ συνέσεως ἔχῃ, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐξετάζοντες. Πρὸς δὲ τὸ εἰς ἔργον ἄγειν τοὺς λόγους, ἢ καὶ πίστιν ἐξ αὐτῶν καρποῦσθαι λυσιτελοῦσαν, εὐγνωμοσύνης δεῖ καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἣτις οὐ βραδίως εὐρίσκεται, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δικαιοῦσιν ἑαυτοῦς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμοσιν· ὅποιοί τινες ἦσαν οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τῶν Ἰουδαίων. Διὸ καὶ τότε παραμένοντες ἤκουον μὲν τοῦ λόγου, καὶ τὰ τελούμενα σημεῖα ἐώρων, ἐβλασφήμουν δὲ μᾶλλον ἢ ἐπήνουν τὸν δι' ἔργων καὶ λόγων εὐεργετοῦντα. Διδάσκοντος γὰρ τοῦ Κυρίου, καὶ πάντων, ἢ τῶν πλείων ἐστῶσιν ὡσὶν ὑποδεχομένων τοὺς λόγους τῆς χάριτος τοὺς ἐκπορευομένους ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. «Ἐρχονται φησι τινες πρὸς αὐτὸν, παραλυτικὸν φέροντες αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων, καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσει αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεσέγασαν τὴν σέγγην ὅπως ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο». Ἔστι μὲν τῆς τῶν αἰρόντων πίστεως εἶναι νομίσαι τὸ πρᾶχθῆν ἅπαν, καὶ τῇ πίστει τούτων ἀρεσθέντα τὸν Κύριον δοῦναι τῷ παραλύτῳ τὴν ἐξῆς ἰασιν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ οὕτως ἔχειν τὸ ἀληθές· εἰ γὰρ καὶ τὸν παῖδα τοῦ ἀρχισυναγώγου θεραπεύων ὁ Κύριος οὐκ ἐζήτησε τὴν παρ' αὐτοῦ πίσιν, οὐδ' ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας, ἢ τῆς Ἰαεὶρ, τῇ πίστει τῶν ὑπὲρ αὐτῶν προσελθόντων ἀρκεσθεῖς, ἀλλὰ τούτων

ἢ μὲν τεθνηκυῖα ἦν, ἢ δὲ τῆς Χαναναίας ἐκφρων, ὁ δὲ παῖς οὐδὲ παρῆν· ὁ δὲ παράλυτος οὗτος παρῆν καὶ λογισμοῦ κύριος ἦν, εἰ καὶ τὸ σῶμα παράλυτος ἦν. Διὸ μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐκ τῆς εὐελπιστίας καὶ πίστεως τούτου καὶ τοὺς αἰρόντας τὴν εἰς τὸν Κύριον πίσιν εἰσδέξασθαι, καὶ θαρρῆσαι προσελθεῖν, καὶ τῷ παραλυτικῷ τούτῳ πειθομένους αἶρειν καὶ ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ σέγγος, καὶ χαλᾶν ἐκεῖθεν τοῦ Κυρίου ἐνώπιον· οὐ γὰρ ἂν ἄκοντος ἐκεῖνοι ταῦτα ἐπραττον, καὶ τὸ ἐπιτεταμμένον τῆς παραλύσεως οὐ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ τὰ ἐπιπροσθοῦντα καὶ προσιστάμενα τῇ πίσει μᾶλλον εἰκότως διέλυσε. Δόξης γὰρ ἀνθρωπίνης ἔρως τοὺς Φαρισαίους ἀπῆγε τῆς πρὸς τὸν Κύριον πίστεως· διὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες» (1);

Ἄλλους δὲ πάλιν ἀγροὶ καὶ γάμοι καὶ βιωτικῶν φροντίδες ἔργων ἀπεῖργον τῆς προσελεύσεως, ἃ πάντα παρέλυσεν οἶον καὶ ἀφεῖλε τῶν τοῦ παραλύτου λογισμῶν ἢ τοῦ σώματος πάρεσις· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἢ νόσος ἐστὶν ὅτε κρείττων τῆς υἰείας, ἐστὶν ὅτε συνεργεῖ τούτοις πρὸς σωτηρίαν. Καὶ τὰς μὲν ἐμφύτους πρὸς κακίαν ὁρμὰς ἀμβλύνει, τὸ δὲ χρέος τῶν ἡμαρτημένων διὰ τῆς κακώσεως οἶον ἀποδιδούσα δεκτικὸς ποιεῖ, πρῶτον μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν ἰατρείας, ἔπειτα καὶ τῆς τοῦ σώματος, καὶ μάλισθ' ὅταν ὁ νοσῶν συνεῖς ἰατροῦ οὔσαν παρὰ Θεοῦ τὴν πληγὴν φέρῃ γενναίως καὶ μετὰ πίστεως προσπίπτῃ Θεῷ, καὶ δι' ἔργων ὅπως ἂν ἔχῃ δυνάμεως ἐπικαλεῖται τὸν ἱλασμόν· ὁ καὶ ὁ παράλυτος δι' ἔργων ὡς εἶχεν ὑπέδειξε, καὶ ὁ Κύριος ἔργοις τε καὶ λόγοις αὐτοῖς παρέστησεν, εἰ καὶ οἱ Φαρισαῖοι μὴ συνιδεῖν δυνη-

(1) Ἰωαν. 4, 44.

θέντες, ἐβλασφήμουν καὶ διεγόγγυζον· « Ἰδὼν γάρ φησιν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, τοῦτε κλινοπετοὺς καταφερομένου, καὶ τῶν ἐκ τοῦ στέγους χαλῶντων, λέγει τῷ παραλυτικῷ « Τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου ». Ὡ μακαρίας προσηγορίας! τέκνον ἀκούει καὶ υἱοποιεῖται τῷ οὐρανίῳ Πατρὶ, καὶ προσκολλᾶται τῷ ἀναμαρτήτῳ Θεῷ, ἀναμάρτητος παραχρῆμα καὶ αὐτὸς γεγονὼς διὰ τῆς τῶν ἡμαρτημένων ἀφέσεως, καὶ ὡς ἀν' ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀνακαίνισις, τὴν ψυχὴν πρότερον ἀνωτέραν λαμβάνει τῆς ἁμαρτίας παρὰ τοῦ γινώσκοντος, ὅτι τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑποπεσούσης τοῖς βρόχοις τῆς ἁμαρτίας, αἷτε νόσοι τῷ σώματι καὶ ὁ θάνατος ἐπηκολούθησε κατὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοκρισίαν.

Ἄλλ' οἱ Γραμματεῖς ἀκούσαντες, « Διελογίζοντό φησιν ἐν ἑαυτοῖς, τί οὗτος λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰμὴ εἷς ὁ Θεός »; Ὁ δὲ Κύριος ὡς ποιητὴς τῶν καρδιῶν, καὶ τοὺς ἀφανεῖς τῶν καρδιῶν λογισμοὺς τῶν Γραμματέων ἐπιστάμενος, πρὸς αὐτοὺς φησι· « Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί ἐστὶν εὐκοπώτερον εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι καὶ ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει »; Τοῖς Γραμματεῦσιν ἐδόκει ὡς ἀδυνατῶν ὁ Κύριος ἰάσασθαι τὸν παράλυτον, πρὸς τὸ ἀφανὲς κατέφυγε, τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεισιν, ἣν λόγῳ μόνῳ εἰπεῖν, καὶ ταῦτα δεσποτικῶς οὕτω καὶ προστακτικῶς βλάσφημον μὲν, ἀλλ' εὐκολον καὶ τοῦ βουλομένου παντός. Διὸ καὶ πρὸς αὐτὸς ὁ Κύριος· εἰ λόγῳ ἐβουλόμην λέγειν καινοὺς, μὴ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔκθασιν ἔχοντας, ἐπίσης εὐκολον ἢ ἐκάτερον ἔργῳ φάναι χωρὶς καὶ τὴν ἔγερσιν τοῦ παραλυτικοῦ, καὶ τὴν ἄφεισιν τῶν ἡμαρτημένων

αὐτῷ· ἵνα δὲ γινώτε ὡς οὐκ ἄπρακτός ἐστιν ὁ ἐμὸς λόγος, οὐδ' ὡς ἀδυνατῶν τῆς νόσου τὴν ἱασιν παρασχεῖν, εἰς τὴν ἄφεισιν τῆς ἁμαρτίας κατέφυγον, ἀλλ' ἐξουσίαν ἔχω θεϊκὴν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατρὶ, εἰ καὶ ὁμοούσιος ὑμῖν τοῖς ἀχαρίστοις κατὰ σάρκα γέγονα, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ· « Σοὶ λέγω, ἐγείραι καὶ ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου· καὶ ἡγέρθη εὐθέως, καὶ ἄρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων ».

Ἀντίκειται καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο τοῖς τῶν Γραμματέων διαλογισμοῖς, ἐστὶ δ' ὡς καὶ συμφωνεῖ· ὅτι μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀνθρώπων παρ' ἑαυτοῦ δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἀληθὲς εἶναι δείκνυσιν. Ἐκεῖνο δὲ τῶν Φαρισαίων ψευδὲς καὶ ἀσύνητον, ὅτι ψιλὸς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, ἀλλ' οὐ Θεὸς παντοδύναμος· ὁ γὰρ οὐδέποτε τις εἶδεν, οὐδὲ ἤκουσε, νῦν ἀνεφάνη Θεὸς καὶ ἄνθρωπος αὐτὸς, διττὴν καὶ τὴν φύσιν ἔχων καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ λαλῶν μὲν καθ' ἡμᾶς ὡς ἄνθρωπος, ποιῶν δὲ ὅσα θέλει λόγῳ καὶ προστάγματι μόνῳ ὡς Θεός· καὶ διὰ τῶν ἔργων πιστούμενος, ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς τὰ πάντα κατὰ τὸ ψαλμικόν· « Εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν » (1)· διὸ καὶ νῦν τῷ λόγῳ τούτου παραχρῆμα τὸ ἔργον ἐπηκολούθησεν· ἡγέρθη γὰρ εὐθὺς ὁ παραλυτικός, « Καὶ ἄρας τὸν κράββατον ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας ». Ἡ μὲν γὰρ τῶν πταισμάτων ἄφεισις καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων εἰς οὓς ἂν τις πταίσῃ πολλάκις διὰ λόγου τελεῖται, νόσον δὲ, καὶ ταῦτα τοιαύτην φυγαδεῦσαι προσάγματι καὶ λόγῳ μόνῳ μόνου Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς ἐπισημαίνεται λέγων· ἐκστῆναι πάντας τοὺς ἰδόντας, καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν· αὐτὸν πάντως

(1) ψαλμ. λβ', 9.

τὸν τοῦ παραδόξου τούτου ποιητὴν, μᾶλλον δὲ τὸν ἐνδοξα ποιοῦντα καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, λέγοντας· «Ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν». Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν οὕτω λόγῳ τὴν δόξαν ἀποδιδόντες, καὶ τὸ θαῦμα μεῖζον τῶν προγεγονότων ἐπιδεικνύντες, ἔλεγον, οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν. Ἡμεῖς δὲ οἱ μὴ τοῦτο λέγειν ἔχοντες νῦν· εἶδομεν γὰρ πολλὰ καὶ μεῖζω τούτου πολλῶ, οὐ παρὰ Χριστοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, καὶ τῶν ἐξῆς διαδόχων, καὶ μόνῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τελούμενα. Ἡμεῖς οὖν, ἀδελφοί, δι' ἔργων αὐτὸν ἀρτίως δοξάζωμεν, ὑπόδειγμα πρὸς ἀρετὴν ἀναγωγικῶς καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο λαμβάνοντες· ἕκαστος γὰρ τῶνταῖς ἡδοναῖς προσκειμένων παράλυτός ἐστι τὴν ψυχὴν ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδυπαθείας καὶ τῆς ἐν ταύτῃ κατὰ σάρκα δοκούσης ἀνέσεως κείμενος. Ἀλλ' ὅταν πεισθῇς ταῖς εὐαγγελικαῖς παραινέσεσιν, ἐξομολογούμενος θριαμβεύῃ τὰς ἐαυτοῦ ἁμαρτίας, καὶ τὴν ἐντεῦθεν τῆς ψυχῆς αὐτῷ γενομένην παράλυσιν, ὑπὸ τῶν τεσσάρων τούτων αἰρόμενος φέρεται πρὸς τὸν Κύριον, τῆς οἰκείας καταγνώσεως, τῆς τῶν προσημαρτημένων ἐξαγορεύσεως, τῆς εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς ἀποχὴν τῶν κακῶν ὑποσχέσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως. Ἀλλ' οὐ δύναται ταῦτα προσεγγίσει τῷ Θεῷ, ἂν μὴ τὸν ὄροφον ἀποστεγάσῃ, τὰς κεράμους καὶ τὸν χοῦν καὶ τὴν ἄλλην ὕλην διαρρίψαντες. Ὁροφος δέ ἐστιν ἐν ἡμῖν τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, ὡς τῶν ἐν ἡμῖν πάντων ὑπερκείμενον· ἔχει δὲ τοῦτο πολλὴν ὥσπερ ὕλην ἐπικειμένην τὴν πρὸς τὰ πάθη καὶ τὰ γήινα σχέσιν. Ὅταν οὖν ἡ σχέσις αὕτη διὰ τῶν προειρημένων τεσσάρων λυθῇ καὶ ἀποτιναχθῇ, τότε ὡς ἀληθῶς δυνάμεθα χαλασθῆναι, τουτέστιν ἀληθῶς ταπεινωθῆναι καὶ

προσπεσεῖν καὶ προσεγγίσει τῷ Κυρίῳ, καὶ αἰτήσαι καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὴν ἴασιν.

Γίνεται δὲ ταῦτα τὰ τῆς μετανοίας ἔργα πότε; ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὴν ἰδίαν πόλιν, τουτέστι μεθ' οὗ σαρκὸς ἐπεδήμησε τῷ κόσμῳ, ὃς αὐτοῦ ἐστιν ἴδιος ὡς ὑπ' αὐτοῦ κτισθεὶς, καθάπερ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς περὶ αὐτοῦ φησιν, ὅτι· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον· ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ» (1). Διὸ καὶ ὁ παραλυτικὸς νοῦς μετὰ πίστεως οὕτω προσπεσὼν, τέκνον εὐθὺς ἀκούει παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄφεισιν καὶ τὴν ἴασιν λαμβάνει· καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ δύναμιν προσλαμβάνει τὸν κράββατον αἶρειν, καὶ φέρειν ἐφ' ᾧ κατέκειτο. Κράββατον δὲ νοήσεις τὸ σῶμα ᾧ πρόσκειται, καὶ δι' οὗ τῶν ἔργων ἀντέχεται τῆς ἁμαρτίας, ὃ ταῖς σαρκικαῖς ὀρέξεσιν ἐπόμενος νοῦς. Μετὰ δὲ τὴν ἴασιν, ἄγων ἐς τὸ σῶμα καὶ φέρων ὡς ὑποχείριον ὁ ἡμέτερος νοῦς, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ ἔργα τῆς μετανοίας ἐπιδεικνύμενος, ὡς καὶ τοὺς ὀρώντας δοξάζειν τὸν Θεόν, βλέποντας Εὐαγγελιστὴν σήμερον τὸν χθὲς τελώνην, Ἀπόστολον τὸν διώκτην, θεολόγον τὸν ληστήν, υἱὸν τοῦ οὐρανοῦ Πατρός τὸν πρῶτον τοῖς χοίροις ἐνδαισιώμενον· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀναβάσεις ἐν καρδίᾳ διατιθέμενον, καὶ πορευόμενον ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, τὸ προκόπτειν ἐκάστης ἡμέρας ἐπὶ τὸ κρεῖττον. Διὸ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οἰκείους φησὶν· «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ἡμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (2). Τοῦτο δὲ φησιν, οὐκ ἐπιδείκνυσθαι κελεύων, ἀλλὰ θεοφιλῶς πολιτεύεσθαι· καθάπερ δὲ τὸ φῶς ἀπραγματεύτως ἐφέλκεται τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ὀρών-

(1) Ἰωάν. 4, 11. (2) Ματθ. 5, 16.

των, οὕτως ἡ θεοφιλὴς πολιτεία μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισπᾶται καὶ τὴν διάνοιαν. Καὶ καθάπερ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς οὐ τὸν μετέχοντα τῆς λαμπρότητος ἐπαινοῦμεν ἀέρα, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ παρέχοντα τὴν αὐγὴν τῆς λαμπρότητος ἡλίου, κἂν τὸν ἀέρα ὡς φωτεινὸν ἐπαινέσωμεν, πόσω μᾶλλον τὸν ἡλίου; Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ διὰ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἐπιδεικνυμένου τὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λαμπρότητα· ἐνάγει γὰρ οὗτος εὐθὺς ὁρώμενος πρὸς τὴν δόξαν τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ. Καὶ ἵνα τὰς μείζους τῶν ἀρετῶν παραλείπω νῦν ἐγὼ, ὅταν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας σὺν ὑμῖν τῷ Θεῷ παριστάμενος, στραφεὶς ἴδω τοὺς μετὰ συνέσεώς τε καὶ κατανύξεως ἀναπέμποντας τοὺς πρὸς Θεὸν ὕμνης καὶ τὰς δεήσεις, ἡ σιωπῶντά τινα καὶ σύννευν ἐς ὧτα καὶ ἀκροώμενον, καὶ ὑπὸ μόνῃς τῆς θεᾶς εὐθὺς ἐνθους γίνομαι, καὶ θυμηδίας πληροῦμαι, καὶ δοξάζω τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα Χριστόν, οὗ χωρὶς οὐδὲν οὐδεὶς δύναται ποιεῖν τῶν καλῶν, καὶ δι' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορθούμενον.

Ἄλλὰ τί νῦν ἐροῦμεν πρὸς τοὺς μήτε σιωπῶντας ἐστῶτας, μήτε συμψάλλοντας, ἀλλὰ συντυγχάνοντας ἀλλήλοις, καὶ τὴν λογικὴν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν λατρείαν, κοσμικῇ τινι λογολεσχίᾳ συμφύροντας, καὶ μήτε αὐτοὺς ἀκούοντας τῶν ἱερῶν καὶ θεοπνεύστων λόγων, καὶ τοὺς θέλοντας ἀκούειν κωλύοντας; Ἔως πότε ὧ οὗτοι χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις, ὁ θεοβίτης ἂν εἶπεν Ἡλίας, ἅμα θέλοντες ἐπὶ προσευχὴν συνεῖναι, καὶ λόγους ἀκαίρους τε καὶ γηίνους, καὶ μηδ' ἕτερον ὡς εἰκὸς κατορθοῦντες, ἀλλὰ δι' ἀλλήλων συμφθειρόντες ἀλλήλα, μᾶλλον δὲ αὐτοὶ δι' ἀλλήλων φθειρόμενοι; ἕως πότε κἀνταῦθα τῶν ῥημάτων τῆς ματαιότητος οὐκ ἀφέξεσθε, ἀλλὰ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς οἶκον ἐμπορείας, ἢ ἐμπαθείας λόγον

ποιήσετε; οἶκον ἐν ᾧ ῥήματα ζωῆς αἰωνίου καὶ λέγεται καὶ ἀκούεται· τὰ μὲν παρ' ἡμῶν, αἰτούντων παρὰ Θεοῦ μετ' ἐλπίδος ἀκατασχύντου τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, τὰ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, διδόντος τοῖς ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ διανοίας αἰτοῦσιν αὐτήν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς μὴδὲ τὴν γλῶσσαν ὡς εἰπεῖν ὅλην πρὸς τὴν αἵτησιν στρέφουσιν. Οὐ διὰ πυρὸς νῦν ἡμῖν ἡ θυσία πρὸς τὸν Θεόν, ἀδελφοί, καθάπερ ἐπὶ Μωσέως, ἀλλὰ διὰ λόγου τελεῖται. Τότε τοίνυν ἡνίκα πυρὶ τὴν θυσίαν ἀναφερομένην ὁ Θεὸς ἐδέχετο, πῦρ προσενεγκόντες ἀλλότριον ἔξωθεν οἱ μετὰ Κορὲ κατὰ Μωσέως ἐπαναστάντες, ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς αὐτομάτως ἐφορμήσαντος αὐτοῖς κατεφλέχθησαν.

Φοβηθῶμεν δὴ καὶ ἡμεῖς, μὴ λόγους ἔξωθεν ἀλλοτρίους τῷ λογικῷ τούτῳ τοῦ Θεοῦ θυσιαστηρίῳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ λέγω, προσάγοντες ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ θείων λόγων εἰς τέλος κατακριθῶμεν, τῆς ἀπεικταίας φωνῆς καὶ καταδίκης ἑαυτοὺς ἀξίους ἐντεῦθεν ἀπεργασάμενοι. Ναὶ φοβηθῶμεν παρακαλῶ, καὶ μέχρις ἂν ὦμεν ἐνταῦθα μετὰ φόβου τῷ Θεῷ παριστάμενοι τὴν ἱκεσίαν προσάγωμεν· ἐξελθόντες δὲ τῶν ὧδε, τὴν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν τρόπων μεταβολὴν ἐνδειξώμεθα, κερδῶν οὐχ ἡττόμενοι, καὶ μάλιστα τῶν ἀδίκων· ὄρκους φεύγοντες, καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ ψεύδει· αἰσχυρῶν ἀπεχόμενοι ῥημάτων, πόσω δὴ μᾶλλον τῶν κατὰ ταῦτα πραγμάτων, καταλαλιᾶς, δόλου, μεγαλαυχίας· πᾶν μέλος, πᾶσαν αἴσθησιν νῶ παιδαγωγοῦντες θεόφρονι, καὶ φέροντες σὺν λόγῳ καὶ φόβῳ θείῳ τὸ σῶμα καὶ ἀναφέροντες, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τοῦ σώματος πρὸς τὰς αὐτοῦ χαμερπεῖς καὶ βδελυρὰς ὁρέξεις καταφερόμενοί τε καὶ κατεχόμενοι, παρὰ τοῦ Παύλου μαθόντες τε καὶ γινώσκοντες, ὡς εἰ μὲν κατὰ σάρκα ζῶμεν μέλλομεν ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώ-

ματος θανατοῦμεν, εἰς αἰῶνας ζησώμεθα (1). Καὶ νῦν πρὸς δόξαν Θεοῦ κινήσωμεν πάντας τοὺς δ-
ρῶντας ἡμᾶς, ἐπιγνόντας ὡς ὁ οἶκος οὗτος τὸν
Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ φέρει, τοὺς κατὰ ψυχὴν παρα-
λύτους σφίγγοντα καὶ κελεύοντα τὰς σωματικὰς
αἰσθήσεις καὶ ἀντιλήψεις πνευματικῇ καὶ θεοφιλεῖ
διανοίᾳ πρὸς αὐτὸν αἶρειν τε καὶ ἀνάγειν, ἀλλ' οὐχ
ὑπ' αὐτῶν ἀσυνέτως φέρεσθαι τε καὶ καταφέρεσθαι·

καὶ οὕτως ὑπάγειν εἰς τὸν ὄντως ἡμέτερον οἶκον,
τὸν οὐρανὸν λέγω καὶ τὸν ὑπερουράνιον χῶρον,
ἐνθα νῦν Χριστὸς ὁ κληρονόμος καὶ κληροδότης
ἡμῶν ὃ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύ-
νησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παν-
αγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ
ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄.

Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν.

Ο τοῦ Χριστοῦ Σταυρὸς προανεκηρύττετο
καὶ προετυποῦτο μυστικῶς ἐκ γενεῶν ἀρχαίων, καὶ
οὐδεὶς ποτε κατηλλάγη τῷ Θεῷ χωρὶς τῆς τοῦ
Σταυροῦ δυνάμεως· μετὰ γὰρ τὴν προγονικὴν ἐ-
κείνην ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ξύλου
παράβασιν, ἡ μὲν ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἡμεῖς δὲ ἀ-
πεθάνομεν καὶ πρὸ τοῦ σωματικοῦ θανάτου τὸν
τῆς ψυχῆς ὑποστάντες θάνατον, ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ
τοῦ Θεοῦ ταύτης χωρισμός· ὁ δὲ ἐζῶμεν μετὰ τὴν
παράβασιν, τῇ ἁμαρτίᾳ ἐζῶμεν, καὶ τῇ κατὰ σάρ-
κα ζωῇ· ἡ δὲ ἁμαρτία τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑ-
ποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται, καὶ οἱ ἐν σαρκὶ
ζῶντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.

Ἐπεὶ τοίνυν ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν. « Ἡ
σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦ-
μα κατὰ τῆς σαρκός » (2)· ὁ δὲ Θεὸς πνευμά ἐστι,
καὶ αὐτοαγαθότης καὶ ἀρετὴ, καὶ τούτου κατ' εἰ-
κόνα καὶ ὁμοίωσιν τὸ πνευμά ἐστι τὸ ἡμέτερον,

καθ' ἃ καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἠχρεΐεται, πῶς ἦν
δυνατὸν ἀνανεωθῆναι τινὰ τῶν ἀπάντων καὶ φιλιω-
θῆναι τῷ Θεῷ ἐν πνεύματι μὴ καταργηθείσης τῆς
ἁμαρτίας καὶ τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς; τοῦτο δὲ ἐστὶν
ὁ τοῦ Χριστοῦ Σταυρὸς, ἡ τῆς ἁμαρτίας κατάργη-
σις. Διὸ καὶ τις τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων ἐρω-
τηθεὶς παρὰ τινος τῶν ἀπίστων, εἶπερ εἰς τὸν ἐ-
σταυρωμένον πιστεύει, ναὶ φησιν εἰς τὸν τὴν ἁ-
μαρτίαν σταυρώσαντα. Φίλοι δὲ Θεοῦ πολλοὶ τῶν
πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον, μήπω τοῦ Σταυροῦ φα-
νέντος, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μεμαρτύρηνται, καὶ ὁ
βασιλεὺς καὶ προφήτης Δαβὶδ, ὡς πάντως ὄντων
τότε τῷ Θεῷ φίλων· « Ἐμοὶ δὲ φησι λίαν ἐτιμή-
θησαν οἱ φίλοι σε ὁ Θεός » (3). Πῶς οὖν εἰσιν οἱ
πρὸ τοῦ Σταυροῦ φίλοι τοῦ Θεοῦ ἐχρημάτισαν;
ἐγὼ ὑμῖν ὑποδείξω, ἐάν μοι φιλόθεον καὶ φιλήχο-
ον οὖς ὑπόσχῃτε.

Ὡςπερ μήπω παραγενομένου τοῦ ἀνθρώπου τῆς

(1) Ῥωμ. 8, 13. (2) Γαλ. 5, 17. (3) Ψαλμ. 138.

ἀμαρτίας, τοῦ υἱοῦ τῆς ἀνομίας, τοῦ ἀντιχρίστου λέγω, ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ φησι Θεολόγος. Καὶ νῦν ἀγαπητοί, ὁ ἀντίχριστός ἐστιν (1). οὕτω καὶ ὁ Σταυρὸς ἦν ἐν τοῖς προγενεστέροις καὶ πρὸ τοῦ τελεσθῆναι· ὁ γὰρ μέγας Παῦλος σαφέστερον ἡμᾶς διδάσκων, πῶς καὶ μήπω παραγενόμενος ἐν ἡμῖν ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος, φησὶν· Ὅτι τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἐνεργεῖται ἐν ἡμῖν. Οὕτω δὴ καὶ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ μήπω γεγονώς ἐν τοῖς προπάτορσιν ἦν· τὸ γὰρ μυστήριον αὐτοῦ ἐνηργεῖτο ἐν αὐτοῖς· καὶ ἵνα νῦν ἀφῶ τὸν Ἀβελ, τὸν Σήθ, τὸν Ἐνῶς, τὸν Ἐνῶχ, Νῶε τε καὶ τοὺς μέχρι Νῶε τῷ Θεῷ εὐηρεσθηκότας, καὶ εἴ τις ἐγγὺς μετ' αὐτοὺς, ἄρξομαι δὲ ἀπὸ Ἀβραάμ, ὃς πατὴρ ἐχρημάτισε πολλῶν ἐθνῶν, τῶν μὲν Ἰουδαίων ἐκ σαρκός, ἡμῶν δὲ ἐκ πίστεως. Ἴν' οὖν ἐκ τούτου τοῦ κατὰ πνεῦμα πατρὸς ἡμῶν ἄρξωμαι καὶ αὐτῆς τῆς κατ' αὐτὸν ἀγαθοῦ ἀρχῆς καὶ τῆς πρώτης παρὰ Θεοῦ κλήσεως. Τίνα πρώτην ἀφῆκε φωνὴν πρὸς αὐτὸν λαλήσας ὁ Θεός; «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σε, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω» (2). Τὸ γοῦν μυστήριον τοῦ Σταυροῦ ἐν ἑαυτῇ φέρει αὕτη ἡ φωνή· τοῦτο γάρ ἐστιν ἀντικρυς ὁ Παῦλος ὁ καυχώμενος ἐν τῷ Σταυρῷ λέγει ὅτι· «Ἐμοὶ ὁ κόσμος ἐσταύρωται» (3). Κατὰ γὰρ τὸν φυγόντα τὴν πατρίδα ἢ τὸν κόσμον ἀμεταστρεπτί, ἢ κατὰ σάρκα πατρίς καὶ ὁ κόσμος ἐνεκρώθη καὶ κατήργηται· καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ Σταυρὸς.

Ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸν Ἀβραάμ μήπω φυγόντα τὴν μετὰ τῶν ἀθέων συναυλίαν, ἐξελθὲ φησιν ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, οὐχ ἣν ἄν σοι δώσω, ἀλλ' ἣν ἄν σοι δείξω, ὥς δι' ἐκείνης ἄλλης γῆς πνευματικῆς δεικνυμένης. Πρὸς δὲ τὸν Μωϋσέα μετὰ τὸ φυγεῖν τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸ ὁρος

ἀναβῆναι, τί φησιν ἡ πρὸς αὐτὸν πρώτη τοῦ Θεοῦ φωνή; «Λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου» (4). Ἄλλο τοῦτο τοῦ Σταυροῦ μυστήριον, τῷ προτέρῳ προσφυῶς ἐπόμενον· εἰ γὰρ καὶ τῆς Αἰγύπτου φησιν ἐξῆλθες, καὶ τὴν Φαραὼ θεραπείαν ἀφῆκας, καὶ τὸ καλεῖσθαι υἱὸς τῆς θυγατρὸς Φαραὼ παρεῖδες, καὶ ὅσον τὸ εἰς σέ ἦκον ὁ κόσμος ἐκείνος τῆς πονηρᾶς θεραπείας ἐλύθη καὶ κατήργηται, ἀλλὰ δεῖ σε καὶ προσθεῖναι· τί τοῦτο; λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἀποθέσθαι τοὺς δερματίους χιτῶνας οὓς ἐνέδυσε, καὶ ἐν οἷς ἐνεργεῖ ἡ ἀμαρτία, καὶ τῆς ἀγίας ἀποδιασέλλει γῆς. Λῦσαι οὖν τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, μηκέτι κατὰ σάρκα καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ζῆθι, ἀλλὰ καταργηθήτω καὶ νεκρωθήτω ἡ ἀντικειμένη τῷ Θεῷ ζωὴ καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, καὶ ὁ ἐν τοῖς μέλεσι νόμος, ὁ ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοός, καὶ αἰχμαλωτίζων τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας, μηκέτι ἐπικρατεῖτω, μηδὲ ἐνεργεῖτω, τῇ δυνάμει τῆς θεοπτίας νεκρούμενος. Ἀρ' οὐ τοῦτό ἐστιν ὁ Σταυρὸς; Σταυρὸς γὰρ ἐστὶ πάλιν κατὰ τὸν Θεῖον Παῦλον εἰπεῖν, τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις (5).

Λῦσαι οὖν φησι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἡ γὰρ γῆ ἐφ' ἣν σὺ ἕστηκας γῆ ἁγία ἐστίν· ἐδήλου δὲ αὐτῷ ὁ λόγος, τὸν μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέλλοντα ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τοῦ Σταυροῦ ἕσεσθαι ἁγιασμόν· τότε γὰρ ὁ Μωϋσῆς τὴν τότε μέλλουσαν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ προεώρα, πρὸς τὸ μέγα θέαμα ἐκεῖνο βλέπων, τὴν ἐν πυρὶ δροσιζομένην βάτον· ὥστε καὶ ἡ ἐν Θεῷ θεωρία τοῦ Σταυροῦ μυστήριόν ἐστι, τοῦ προτέρου ἐκείνου μυστηρίου μεῖζον. Δύο γὰρ εἶναι ταῦτα, καὶ ὁ μέγας Παῦλος καὶ οἱ

(1) Ἰωαν. β', 18. (2) Γεν. ιβ'. 1. (3) Γαλ. ς', 14. (4) Ἑβ. γ', 5. (5) Γαλ. ι', 24.

Θεῖοι πατέρες ἡμῶν αἰνίττονται· ὁ μὲν μὴ μόνον λέγων, ὅτι ὁ κόσμος ἐμοὶ ἐσταύρωται, ἀλλὰ προστιθείς, ὅτι καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ. Οἱ δὲ, παραγγέλλοντες ἡμῖν μὴ σπεύδειν ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸν Σταυρὸν πρὸ τοῦ Σταυροῦ, ὡς δύο πάντως ὄντων τῶν λόγων καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Σταυροῦ. Κατὰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον τοῦ Σταυροῦ μυστήριον, ὅπερ ἐστὶν ἡ φυγὴ τοῦ κόσμου καὶ ἡ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν διάζευξις εἴπερ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ἐμποδίζουσι βίον, καὶ ἡ σωματικὴ ἐργασία, ἣν καὶ πρὸς ὀλίγον ὠφέλιμον εἶναι φησιν ὁ Παῦλος (1). Κατὰ ταῦτα γοῦν ὁ κόσμος ἡμῖν σταυροῦται καὶ ἡ ἁμαρτία, φυγόντων ἡμῶν ἐκ τούτων. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον τοῦ Σταυροῦ μυστήριον, ἡμεῖς σταυρούμεθα τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς πάθεσιν, αὐτῶν φευγόντων ἐξ ἡμῶν. Οὐκ ἐνὶ δὲ τελείῳ ἐξ ἡμῶν αὐτὰ φυγεῖν, μὴ ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν λογιστικῶς, ἀν μὴ ἐν θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ γενώμεθα· ὅταν γὰρ διὰ τῆς πρακτικῆς προσδῶμεν τῇ θεωρίᾳ, καὶ τὸν ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπον καλλιεργῶμεν καὶ ἀνακαθαίρωμεν, ἀναζητοῦντες τὸν ἡμῖν αὐτοῖς κεκρυμμένον θεῖον θησαυρὸν, καὶ ἀναθεωροῦντες τὴν ἐντὸς ἡμῶν οὐσαν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τότε ἡμεῖς σταυρούμεθα τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς πάθεσι. Θέρμη γὰρ τις ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς μελέτης ταύτης, ὡς μυίας τοὺς πονηροὺς ἀποσοβοῦσα λογισμοὺς, καὶ πνευματικὴν εἰρήνην καὶ παράκλησιν ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν ἀγιασμὸν τῷ σώματι παρέχουσα, κατὰ τὸν εἰπόντα· « Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ » (2). Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ καὶ τις τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγων· Πᾶσαν σου σπουδὴν ποίησον, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾗ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ μέγας

Παῦλος ἡμᾶς προτρεπόμενος· « Πνεύματι περιπατεῖτέ φησι, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε » (3). Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ παραγγέλλει γράφων· « Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὁσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ » (4), ὡς τοῦ θεωρητικοῦ, τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐπιβρῶντων καὶ περιέποντος, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀποσοβοῦντος· ὁ γὰρ μέγας Πέτρος ἡμῖν ὑποδεικνυσιν ἐμφανέστερον, τίς ἡ ὁσφὺς αὐτῆ, καὶ τίς ἡ ἀλήθεια. « Ἀναζωσάμενοι γὰρ φησι τὰς ὁσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες τελείως, ἐλπίζατε ἐπὶ τὴν ἐπιφερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ » (5).

Ἐπεὶ τοίνυν τὰ πονηρὰ πάθη καὶ τὸν κόσμον τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἐνὶ τελείῳ ἐξ ἡμῶν φυγεῖν, καὶ μὴ ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν λογιστικῶς, εἰμὴ ἐν θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ γενοίμεθα, διὰ τοῦτο Σταυροῦ μυστήριόν ἐστι καὶ ἡ τοιαύτη θεωρία, σταυροῦσα τῷ κόσμῳ τοὺς ἑαυτῆς ἀξιωμένους. Οὕτως οὖν καὶ ἡ κατὰ Μωϋσῆν ἐκείνη τῆς καιομένης βάρου θεωρία Σταυροῦ μυστήριον ἦν, τοῦ κατὰ τὸν Ἀβραάμ ἐκείνου μυστηρίου μείζον καὶ τελειότερον. Ἀρ' οὖν Μωϋσῆς μὲν ἐμνήθη τὸ τοῦ Σταυροῦ τελειότερον μυστήριον, Ἀβραάμ δὲ οὐ; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπ' αὐτῇ τῇ κλήσει μεμύηται· ὕστερον δὲ μετὰ τὴν κλήσιν καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις, καὶ ἡμῖν ἀρτίως ὁ καιρὸς περὶ πάντων λέγειν οὐ δίδωσιν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν τῆς θαυμασιωτέρας ὑπομνήσω τούτου θεοπτίας, ὅτε καὶ τὸν ἕνα Θεὸν σαφῶς τρισυπόστατον ἐθεάσατο, μήπω κηρυττόμενον οὕτως· « Ὡφθη γὰρ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ μαμβρῇ· καὶ ἀναβλέψας, εἶδε· καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες, καὶ προσέδραμεν αὐτοῖς » (6). Ἰδοὺ τὸν ὁφθέντα ἕνα Θεὸν τρεῖς ἑώρα. Ὡφθη γὰρ αὐτῷ φησὶν ὁ Θεός· καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες, καὶ τοῖς τρισὶ προσδραμὼν αὐθις,

(1) Α' Τιμ. δ', 8. (2) Ψαλμ. λη', 4. (3) Γαλ. ε', 16. (4) Ἐφ. ζ', 14. (5) Α' Πέτρ. α', 13. (6) Γεν. ιγ', 1.

ὡς ἐνὶ ὠμίλει, λέγων· «Κύριε, εἰ εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου μὴ παρέλθεις τὸν παῖδα σου». Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τρεῖς ὡς εἷς ὄντες, πρὸς αὐτὸν διαλέγονται. Εἶπε γάρ φησι πρὸς Ἀβραάμ· «Ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου; ἐπαναστρέφων ἤξω πρὸς σέ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή σου». Ὡς δὲ ἀκούσασα ἡ γραῦς ἐγέλασε Σάρρα, «Εἶπε Κύριος, τί ὅτι ἐγέλασε Σάρρα ἡ γυνή σου»; Ἰδοὺ ὁ εἷς Θεὸς τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ αἱ τρεῖς αὗται εἷς Κύριος· εἶπε γάρ φησι Κύριος.

Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἀβραάμ οὕτω τὸ μυστήριον ἐνηργεῖτο τοῦ Σταυροῦ. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ αὐτὸς ἦν τοῦ ἐν αὐτῷ προσηλωθέντος τύπος, ὑπήκοος ὡς καὶ ὁ Χριστὸς μέχρι θανάτου τῷ Πατρὶ γενόμενος· καὶ ὁ ἀντιδοθεὶς αὐτῷ κριὸς αὐτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ ἀμνὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς σφαγὴν δοθέντα προεδήλου· καὶ τὸ φυτὸν, ἐν ᾧ ὁ κριὸς ἐδέδετο, τὸ μυστήριον εἶχε τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, διὸ καὶ φυτὸν Σαβὲκ, τουτέστι φυτὸν ἀφέσεως ὠνομάζετο, ὡς καὶ σταυρὸς ξύλον σωτηρίου. Καὶ ἐν Ἰακώβ δὲ τῷ τοῦ Ἰσαὰκ υἱῷ τὸ μυστήριον καὶ ὁ τύπος ἐνήργει τοῦ σταυροῦ· ξύλῳ γὰρ καὶ ὕδατι τὰ ποίμνια ἑαυτῷ ἐπλήθυνε. Τὸ μὲν οὖν ξύλον τὸ σταυρικὸν προετύπου ξύλον· τὸ δὲ ὕδωρ τὸ θεῖον βάπτισμα, ὃ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ τοῦ Σταυροῦ μυστήριον. Εἰς γὰρ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἐβαπτίσθη μὲν φησὶν ὁ Ἀπόστολος (1). Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ξύλῳ καὶ ὕδατι, τῷ Σταυρῷ καὶ τῷ βαπτίσματι, τὰ λογικὰ ποίμνια ἐπὶ τῆς γῆς ἑαυτῷ ἐπλήθυνεν.

Ὁ δὲ Ἰακώβ καὶ ὅτε πρὸς τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδος προσεκύνει, καὶ ὅτε τοὺς ἐγγόνους εὐλόγει, ἐναλλάξ τὰς χεῖρας θεῖς, τὸν σταυροῦ τύπον ἔτι σαφέστερον ὑπέφηνεν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς πατράσιν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑπήκοος ὢν, καὶ ἀγαπητὸς καὶ

εὐλογητὸς διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μισητὸς τῷ Ἡσαὺ διὰ ταῦτα· καὶ οὕτω πάντα πειρασμὸν γενναίως ὑποφέρων, διὰ παντὸς τοῦ βίου τὸ μυστήριον εἶχε τοῦ σταυροῦ ἐνεργούμενον. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἔλεγε· «Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαὺ ἐμίσησα» (2). Τοιοῦτόν τι γίνεται καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀδελφοί. Ὁ μὲν γὰρ ὑποτασσόμενος τοῖς τε κατὰ πνεῦμα πατράσιν κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐντολὴν τὴν λέγεσσαν· «Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν» (3)· ὁ τοιοῦτος ὡς ἀφωμοιωμένος κατὰ τοῦτο τῷ ἀγαπητῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾶται· ὁ δὲ παρακούων, ὡς ἀλλότριος τοῖς πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ὁμοιώσεως, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ μισεῖται. Καὶ τοῦτο δεικνὺς ὁ σοφὸς Σολομών, ὡς οὐκ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ μόνον καὶ Ἡσαὺ, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς καὶ ἐπὶ πάντων γίνεται· «Υἱὸς φησὶν ὑπήκοος ἔσται εἰς ζωὴν· ὁ δὲ παρήκοος εἰς ἀπώλειαν» (4).

Ἀλλ' ὁ τῆς ὑπακοῆς υἱὸς Ἰακώβ, ἅρ' οὐχὶ καὶ τοῦ μείζονος ἔτυχε μυστηρίου τοῦ σταυροῦ, τῆς θεοπτίας λέγω, καθ' ἣν τελεώτερον σταυροῦται καὶ ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ ζῇ τῇ ἀρετῇ; Καὶ μὴν αὐτὸς ἑαυτῷ μαρτυρεῖ καὶ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν σωτηρίαν· «Εἶδον γάρ φησι τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχὴ» (5). Ποῦ εἰσιν οἱ στοιχοῦντες ἔτι ταῖς τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀναφανέντων κακοδόξων βδελυραῖς λογιῶσι; ἀκουέτωσαν, ὅτι ὁ Ἰακώβ τὸ πρόσωπον εἶδε τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀφήρηται τὸ ζῆν, ἀλλ' ὡς αὐτὸς φησι, καὶ σέσωσται, καί τοι τοῦ Θεοῦ λέγοντος, οὐδεὶς ὀψεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται (6). Ἀρ' οὖν δύο Θεοὶ, ὁ μὲν εἷς ἔχων πρόσωπον τῇ ὁράσει τῶν ἁγίων ὑποπίπτον, ὁ δὲ ἕτερος πρόσωπον ἔχων ὑπὲρ πᾶσαν ὄρασιν; Ἀπαγε τῆς δυσσεθείας! ἀλλὰ πρόσωπον μὲν τοῦ Θεοῦ ὁρώ-

(1) Ρωμ. 8', 3. (2) Ρωμ. 8', 13. (3) Εφεσ. 5', 1. (4) Παροιμ. 10', 1. (5) Γεν. 28', 30. (6) Εξ. 33', 20.

μενόν ἐστιν ἡ κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς ἀξίους ἐπιφάνειαν ἐνέργεια καὶ χάρις τοῦ Θεοῦ. Τοῦ αὐτοῦ δὲ πρόσωπον μηδέποτε ὁρώμενον, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφανσιν καὶ ὄρασιν ἐσθ' ὅτε λέγεται φύσις τοῦ Θεοῦ· οὐδεὶς γάρ ἐστιν ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσία Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον (1), καὶ Θεοῦ φύσιν ἡ εἶδεν, ἡ ἐξηγόρευσεν. Οὕτως ἡ ἐν Θεῷ θεωρία καὶ τὸ θεῖον τοῦ Σταυροῦ μυστήριον οὐ τὰ πονηρὰ πάθη μόνον καὶ τοὺς δημιουργοὺς τούτων δαίμονας ἀπελαύνει τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς κακοδόξους δόξας καὶ τοὺς ταύταις συνηγόρους ἐξελέγχει καὶ ἀπωθεῖται τῶν περιβόλων τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἡμῖν ἐχαρίσθη νῦν ἐορτάζειν καὶ διατρανοῦν τὴν τοῦ Σταυροῦ πρὸ τοῦ Σταυροῦ θεῖαν ἐν τοῖς πατράσι χάριν καὶ ἐνέργειαν.

Ὡς περ οὖν ἐν μὲν τῷ Ἀβραάμ τὸ μυστήριον ἐνῆργει τοῦ Σταυροῦ, ὁ δὲ αὐτοῦ υἱὸς ἦν τύπος τοῦ σταυρωθέντος ὕστερον, οὕτω πάλιν ἐν μὲν τῷ βίῳ παντὶ τοῦ Ἰακώβ τὸ μυστήριον ἐνῆργει τοῦ Σταυροῦ, Ἰωσήφ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ αὐτὸς ἦν τύπος καὶ μυστήριον τοῦ σταυρωθησομένου μετὰ ταῦτα θεανθρώπου Λόγου· φθόνῳ γὰρ καὶ αὐτὸς ἤχθη πρὸς σφαγὴν, καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπέμφθη, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ὕστερον. Εἰ δὲ οὐκ ἐσφάγη, ἀλλὰ πέπραται ὁ Ἰωσήφ, θαυμαστὸν οὐδέν· οὐδὲ γὰρ Ἰσαὰκ ἐσφάγη· καὶ γὰρ οὐκ αὐτοὶ ἦσαν ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ τύπος τῆς μελλούσης ἀληθείας. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τούτοις τὸ διπλοῦν συνιδεῖν μυστήριον τοῦ διπλοῦ τὴν φύσιν Ἰησοῦ, τὸ μὲν ἀχθῆναι πρὸς σφαγὴν τὸ κατὰ σάρκα πάθος τοῦ θεανθρώπου προὑπέφηνε, τὸ δὲ μηδὲν παθεῖν, τῆς θεότητος τὸ ἀπαθές. Τοῦτ' αὐτὸ ἂν εὖροις καὶ ἐπὶ Ἰακώβ καὶ Ἀβραάμ· εἰ γὰρ καὶ ἐπειράσθησαν, ἀλλ' ἐνίκησαν, ὁ σαφῶς καὶ ἐπὶ τοῦ

Χριστοῦ γέγραπται. Τεσσάρων οὖν ὄντων τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ περιβεβημένων πρὸ τοῦ νόμου, οἱ μὲν δύο Ἀβραάμ καὶ Ἰακώβ ἐν τοῖς περὶ τὸν βίον τὸ μυστήριον εἶχον τοῦ σταυροῦ ἐνεργούμενον· οἱ δὲ δύο Ἰσαὰκ καὶ Ἰωσήφ, αὐτοὶ τὸ τοῦ σταυροῦ μυστήριον θαυμασίως προανεφώνησαν.

Τί δὲ πάλιν ὁ πρῶτος παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον δεδεγμένος καὶ μεταδούς τοῖς ἄλλοις Μωϋσῆς, οὐ ζύλῳ μὲν καὶ ὕδατι πρὸ τοῦ νόμου σέσωσαι αὐτὸς, ἡ νίκα ἐξετέθη τοῖς τοῦ Νείλου ρεύμασιν ἐν θήβῃ ἀφθεις, ζύλῳ δὲ καὶ ὕδατι τὸν Ἰσραηλιτικὸν ἔσωσε λαόν, τῷ μὲν ζύλῳ τὸν Σταυρὸν προφαίνων, τῷ δὲ ὕδατι τὸ θεῖον βάπτισμα; Καθάπερ καὶ Παῦλος ὁ τῶν μυστηρίων ἐπόπτης φανερώς φησιν, ὅτι «Πάντες εἰς Μωσῆν ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ» (2)· ὅς καὶ πρὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ῥάβδου ταύτης μαρτυρεῖ αὐτῷ, ὡς τὸν Χριστοῦ Σταυρὸν ἐκαυσίως ὑπομείναντα. «Κρείττω γὰρ φησιν ἡγήσατο τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ» (3). Ὀνειδισμὸς δὲ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τῶν ἀφρόνων ὁ Σταυρός· καθὼς πάλιν αὐτὸς ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Χριστοῦ φησιν, ὅτι ὑπέμεινε Σταυρὸν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας. Προΐων δὲ ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τοῦ τύπου σωτηρίαν προανέδειξε σαφέστατα· τὴν γὰρ ῥάβδον ὀρθίαν στήσας, τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐξέτεινε, καὶ οὕτω σταυρικῶς ἐπὶ τῆς ῥάβδος σχηματίσας ἑαυτὸν, Ἀμαλήκ ἄρδην κατετροπούτο τοιοῦτος ὁρώμενος. Ἀλλὰ καὶ τὸν χαλκοῦν ὄφιν θείς ἐπὶ σημείου πλάγιον, καὶ οὕτω τὸν Σταυροῦ τύπον ἀναστηλώσας παρῆρσία, τοὺς ὀφιοδῆκτους τῶν Ἰουδαίων βλέπειν πρὸς αὐτὸν ὡς ὄντα σωτήριον ἐπέταττε, καὶ οὕτω τὰ τῶν ὀφειῶν δῆγματα ἰᾶτο. Ἐπιλείπει δὲ με ὁ χρόνος διηγούμενον, περὶ

(1) Ἱερμ. κγ', 18. (2) Α' Κορ. ι, 2. (3) Εβ. ιδ, 28.

Ἰησοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτόν, οἱ τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ ἐνεργούμενοι, ποταμούς ἀνέκοψαν, ἥλιον ἔστησαν, ἀσεβῶν πόλεις κατηδάφισαν, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἐκλιναν ἀλλοτρίων, ἐφυγον στόματα μαχαίρας, ἐσβησαν δύναμιν πυρός, ἐφραξαν στόματα λεόντων, βασιλεῖς ἠλεῖξαν, πεντηκοντάρχους ἐτέφρωσαν, νεκρὸς ἤγειραν, οὐρανὸν ἔσκησαν λόγῳ, καὶ πάλιν ἔλυσαν, ἀγόνους τε καὶ πάλιν γονίμους τὰς ἐν αὐτῷ νεφέλας ἀπεργασάμενοι· εἰ γὰρ καὶ τὴν πίστιν ἐνηργηκεῖναι ταῦτά φησιν ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἡ πίστις δύναμις ἐστὶν εἰς σωτηρίαν· διὸ καὶ πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι. Τοιοῦτον δὲ πάντως καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ Σταυρὸς τοῖς πιστεύουσιν· «Ὁ γὰρ λόγος ὁ τοῦ Σταυροῦ, πάλιν κατὰ Παῦλον εἰπεῖν, τοῖς μὲν ἀπολυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστὶν» (1).

Ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς πρὸ νόμου καὶ τοὺς ὑπὸ νόμον ἀφῶμεν πάντας, αὐτὸς ὁ Κύριος δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, οὐ πρὸ τοῦ Σταυροῦ ἔλεγεν, Ὅστις οὐκ αἶρει τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι με ἀξίος; (2) Ὁρᾶτε πῶς καὶ πρὸ τοῦ τὸν Σταυρὸν παγῆναι Σταυρὸς ἦν ὁ σώζων; Ἀλλὰ καὶ ἡνίκα τοῖς μαθηταῖς παρρησίᾳ προέλεγε τὸ ἑαυτοῦ πάθος, καὶ τὸν διὰ τοῦ Σταυροῦ θάνατον ὁ Κύριος, ὁ δὲ Πέτρος ἀκούων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' εἰδὼς αὐτὸν ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν ἐδεῖτο λέγων· «Ἰλεώς σοι Κύριε, οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο» (3), αὐτῷ μὲν ἐπετίμησεν ὡς ἀνθρωπίνως, ἀλλ' οὐ θείως φρονοῦντι κατὰ τοῦτο· προσκαλεσάμενος δὲ τὸν δόχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι· ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει

αὐτήν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν» (4).

Προσκαλεῖται μὲν οὖν καὶ τὸν δόχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς καὶ τότε διαμαρτύρεται καὶ παραγγέλει ταῦτα τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυῖ καὶ ὄντως οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ Θεοῦ φρονήματα, ἵνα δείξῃ μὴ παρὰ τῶν ἐγκρίτων αὐτοῦ μόνον μαθητῶν τὰ τοιαῦτα ἀπαιτῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς τοῦ εἰς αὐτὸν πιστεύοντος. Τὸ δὲ ἀκολουθεῖν Χριστῷ δηλοῖ τὸ ζῆν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ, πᾶσαν ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν ἐνδεικνυμένους· τὸ δὲ τὸν θέλοντα ἀκολουθεῖν ἀπαρνησάσθαι ἑαυτόν, καὶ αἶρειν τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ, τὸ μηκέτι καιροῦ καλοῦντος ἑαυτοῦ φεῖδεσθαι, ἀλλ' ἔτοιμον εἶναι πρὸς τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ τῆς ἀληθείας τῶν θείων δογμάτων ἐν ἀτιμίᾳ θάνατον. Τοῦτο δὲ εἰ καὶ μέγα ἐστὶ καὶ ὑπερφυῖ, τὸ ἀρνησάσθαι τινα ἑαυτόν, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀτιμίαν καὶ θάνατον προδοῦναι, ἀλλ' οὐκ ἀπεικός· οἱ γὰρ βασιλεῖς τῆς γῆς, οὐκ ἂν ποτε ἀκολουθεῖν ὀπίσω αὐτῶν δέξαιντο, καὶ ταῦτα πρὸς πόλεμον ἰόντες, τοὺς μὴ ἐτοίμους ὄντας ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. Τί οὖν θαυμαστὸν εἰ καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν τῇ γῇ δι' ἐπαγγελίας ἐπιδημήσας, πρὸς ἀντιπαράταξιν τοῦ κοινοῦ τοῦ γένους πολεμίου τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθοῦντας; Ἀλλ' οἱ μὲν βασιλεῖς τῆς γῆς οὐκ ἔχουσιν ἀναζωοῦν τοὺς τῷ πολέμῳ τεθνηκότας, οὐδ' ἀνταποδοῦναι τι σχεδὸν τοῖς προκινδυνεύουσιν αὐτῶν· τί γὰρ ἂν ὁ μηκέτ' ὦν λάβοι παρ' αὐτῶν; Ἀλλὰ καὶ τούτοις, εἴπερ ὑπὲρ εὐσεβῶν ὁ θάνατος, ἐν τῷ Κυρίῳ ἐλπίς ἐστίν· οὕτως δὲ ὁ Κύριος ζῶν ἀντιδίδωσιν αἰώνιον τοῖς ἐν τῷ ἀκολουθεῖν αὐτῷ προκινδυνεύουσι.

Καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς τῆς γῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἐτόίμους εἶναι ζητοῦσι πρὸς θάνατον τοὺς αὐτοῖς ἀ-

(1) Α' Κορ. 4, 18. (2) Ματθ. 1, 38. (3) Ματθ. 15, 22. (4) Ματθ. 15, 25.

κολαθοῦντας, ὁ δὲ Κύριος αὐτὸς μὲν ἑαυτὸν εἰς θάνατον ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμᾶς δὲ οὐχ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἐτοιμοὺς εἶναι παραγγέλλει πρὸς θάνατον· καὶ τοῦτο δεικνύς ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν αὐτῶν ἐπάγει· «Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ αὐτήν, ἔνεκεν ἑμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίῃ, οὗτος σώσει αὐτήν» (1). Τί ἔστι τοῦτο, ὅς ἂν θέλῃ σῶσαι, ἀπολέσει, καὶ ὅς ἂν ἀπολέσῃ, σώσει; Διπλοῦς ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκτὸς, τὸ σῶμα λέγω, καὶ ὁ ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ δηλονότι. Ὅταν οὖν ὁ ἐκτὸς ἡμῶν ἄνθρωπος προδῶ ἑαυτὸν εἰς θάνατον, ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν χωριζομένην αὐτοῦ· ὁ γοῦν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίῃ οὕτως ἀπολέσας αὐτήν, ὄντως σώσει καὶ κερδίσει ταύτην, ζῶν οὐράνιον καὶ αἰώνιον ταύτῃ προξενήσας, καὶ ἐν τῇ ἀνασῃ τοιαύτην κομισάμενος, καὶ δι' αὐτῆς καὶ αὐτὸς τοιοῦτος, καὶ κατὰ σῶμα λέγω, γεγονώς οὐράνιος καὶ αἰώνιος. Ὁ δὲ φιλόψυχος, καὶ μὴ οὕτω ταύτην ἐτοίμως ἔχων ἀπολέσαι, διὰ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πρόσκαιρον αἰῶνα τοῦτον, καὶ ὅσα τοῦ αἰῶνος τούτου, ζημιώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τῆς ὄντως ζωῆς ἀποσέρήσας, καὶ ζημιωθήσεται αὐτὸς αὐτήν, σὺν ἑαυτῷ ταύτῃ φεῦ! τῇ αἰωνίῳ κολάσει παραδούς· ὃν καὶ ὁ πανοικτίρμων Δεσπότης οἶον ἀπολοφυρόμενος, καὶ τοῦ δεινοῦ τὸ μέγεθος ἐπιδεικνύς, «Τί γάρ φησιν ὠφελήσῃ ἄνθρωπος, ἂν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ» (2); οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ δοκούντων τιμίων καὶ τερπνῶν, ἃ τοῦ σωτηρίου προέχρινε θανάτου. Τί δ' ἂν ἐν τούτοις εὐρεθῇ καὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀντάλλαγμα, ἧς ὁ κόσμος ἅπας οὗτος οὐκ ἔστιν ἀντάξιος;

Εἰ οὖν καὶ τὸν κόσμον ὅλον εἰς ἄνθρωπος ἐδύνατο κερδίσει, ἀδελφοί, οὐδὲν ἂν ἦν ὄφελος αὐτῷ τὴν οἰκίαν ψυχὴν ζημιουμένῳ; Πόσον ἔστι τὸ δεινόν, πολλοσθημόριον ἐλάχιστον ἕκαστος ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου κτήσασθαι δυνάμενος, εἰ τῇ πρὸς τὸ ἐλάχιστον τοῦτο προσπάθειά τὴν οἰκίαν ζημιωθήσεται ψυχὴν, μὴ προαιρούμενος αἶρειν τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸν τύπον καὶ τὸν λόγον, καὶ ἀκολουθεῖν τῷ δοτῇ τῆς ζωῆς; Σταυρὸς γάρ ἐστιν αὐτὸς τε ὁ προσκυνητὸς τύπος, καὶ ὁ τοῦ τύπου τούτου λόγος. Ἄλλ' ἐπεὶ προηγήσατο ὁ λόγος καὶ τὸ μυστήριον αὐτοῦ τοῦ τύπου, καὶ ἡμεῖς τοῦτο πρότερον ἐξηγησόμεθα πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· μᾶλλον δὲ πρὸ ἡμῶν καὶ τοῦτο Παῦλος ἐξηγήσατο. Παῦλος καυχώμενος ἐν τῷ Σταυρῷ, ὁ μὴδὲν εἰδέναι κρίνων, εἰμὴ Κύριον Ἰησοῦν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. Τί οὖν φησιν ἐκεῖνος; Σταυρὸς ἐστὶ τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις (3). Οἴεσθε περὶ τῆς τρυφῆς καὶ τῶν ὑπογαστρίων τοῦτο μόνον εἰπεῖν παθῶν; πῶς οὖν γράφει τοῖς Κορινθίοις, ὅτι· «Ἐπεὶ ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσιν, ἔτι σαρκικοὶ ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε» (4); Ὡστε καὶ ὁ δόξης ἐρῶν, ἡ τὸ οἰκεῖον ἀπλῶς θέλημα στήσαι θέλων, καὶ οὕτω νικᾶν φιλονεικῶν, σαρκικός ἐστι, καὶ κατὰ σάρκα περιπατεῖ· διὰ γὰρ ταῦτα καὶ ἔριδες, ὡς καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφοθέος φησι· «Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν, οὐκ ἐντεθῆν ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν, τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν; ζηλοῦτε καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν, μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε» (5). Τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τὸ ἀνενέργητον γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, πρὸς πᾶν τὸ ἀπαρέσχον Θεῷ· εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα κατασπᾶ καὶ βιάζεται, ἀλλ' αὐτὸν ἕκαστον

(1) Μαρκ. 4, 35. (2) Μαρκ. 4, 36. (3) Γαλ. 4, 24. (4) Α' Κορ. 7, 3. (5) Ιακ. 3, 1.

ἀνέχειν ἐναγωνίως τοῦτο πρὸς τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ· οἷον τί λέγω; ἐπὶ γῆς γενόμενος ὁ Κύριος ἀκτῆμονα βίον ἔζησε, καὶ οὐκ ἔζησε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκήρυξε λέγων· «Εἴ τις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς αὐτῷ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής» (1).

Ἀλλὰ μηδεὶς δυσανασχετεῖτω, ἀδελφοί, παρακαλῶ, ἀκούων ἡμῶν ἀπαγγελλόντων ἀνοθεύτως τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ θέλημα καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον; μηδὲ δυσχεραίνετω τὰ παραγγέλματα δυσέφικτα οἰόμενος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐνοεῖτω, ὅτι βιαστή ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασαὶ ἄρπάζουσιν αὐτήν, καὶ ἀκούετω Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, ὅτι· «Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐξακολουθήσωμεν τοῖς ἰχνεσιν αὐτοῦ» (2). Ἐπειτα καὶ τοῦτο δικαίως προσλογιζέσθω, ὅτι μαθὼν ἕκαστος ἀληθῶς ὅσον ὀφείλει τῷ Δεσπότῃ, ὅταν οὐκ ἔχη τὸ πᾶν ἀποδοῦναι, τὸ μὲν σὺν μετριοφροσύνῃ προσάγει, ὅσον δὴ πού δύναται καὶ προαιρεῖται, πρὸς δὲ τὸ λείπον πάλιν ταπεινοῦται ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ταπεινώσεως ἔλκων τὴν συμπάθειαν ἀναπληροῖ τὴν ἑλλειψιν. Εἴ τις οὖν ὁρᾷ τὸν λογισμὸν αὐτοῦ πλούτου καὶ πολυκτημοσύνης ὀρεγόμενον, γινώτω ὅτι ὁ λογισμὸς οὗτος σαρκικός ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο κινεῖται· ὁ γὰρ τῷ Σταυρῷ προσηλωμένος οὐ δύναται πρὸς τοιοῦτον τι κινεῖσθαι. Χρεῖα οὖν ἀναβιβάζει τοῦτον ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ, ἵνα μὴ αὐτὸς αὐτὸν κάτω ῥίψας χωρίσῃ τοῦ σταυρωθέντος ἐν αὐτῷ Χριστοῦ.

Πῶς οὖν ἄρξεται τοῦτον ἀναβιβάζειν ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ; ἐλπίσας εἰς Χριστὸν τὸν χορηγὸν καὶ τροφέα τοῦ παντός, παντός μὲν τοῦ ἐξ ἀδικίας ἀποσχέσθω πάρου, ὃ δὲ ἀπὸ δικαιοσύνης

ἔχει πορισμῶ, μηδὲ τούτῳ λίαν προσκείμενος, καλῶς αὐτῷ χρήσθω, κοινωνοὺς ἐφ' ὅσον ἐστὶ τοὺς ἐνδεεῖς προσλαμβάνόμενος· ὥσπερ γὰρ ἀρνεῖσθαι τὸ σῶμα καὶ αἶρειν τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ, τῆς ἐντολῆς κελευούσης, ἔχουσιν ὅμως τοῦτο οἱ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ Θεὸν ζῶντες· μὴ λίαν δὲ αὐτῷ προσκείμενοι, χρώνται μὲν αὐτῷ πρὸς τὸ δέον συνεργῶ, ἀν' ὃ καὶ καὶρός καλῇ, καὶ τοῦτο προσδιδόναι ἔτοιμοι· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν κτημάτων καὶ χρεῶν ποιῶν τις, ὅταν μὴ δύνηται τι μειζον, εὖ ἀν καὶ θεαρέστως ἔχει. Πάλιν βλέπει τις ἐν ἑαυτῷ βιαιότερον κινούμενον τὸν τῆς πορνείας λογισμὸν, γινώτω ὅτι οὐπω ἑσταύρωσεν ἑαυτόν· πῶς οὖν σταυρώσει; φευγέτω τὰς περιέργους θέας τῶν γυναικῶν, καὶ τὰς μὴ ἀνηκούσας πρὸς αὐτὰς συνηθείας τε καὶ ἀκαίρους διαλέξεις, μειοῦτο τὰς τρεφούσας τὸ πάθος ὕλας, ἀποσχέσθω πολυποσίας, οἰνοφλυγίας, ἀδδῆφαγίας, πολυθυπνίας· μιγνύτω τῇ ἀποχῇ ταύτῃ τῶν κακῶν τὴν ταπεινοφροσύνην, ἐν συντριβῇ καρδίας τὸν Θεὸν κατὰ τοῦ πάθους ἐπικαλούμενος, καὶ τότε καὶ αὐτὸς ἔρει· Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα διὰ τῆς ἐν ταπεινώσει προσευχῆς, καὶ οὐχ εὗρέθη ἐν ἔμοι ὁ τόπος αὐτοῦ (3).

Πάλιν ἐνοχλεῖ ὁ τῆς φιλοδοξίας λογισμὸς; σὺ ἐν συγκλήσει καὶ συγκαθεδρίᾳ μνημόνευε τῆς τοῦ Κυρίου ἐν Εὐαγγελίοις περὶ τούτου συμβουλίας· ἐν ὁμιλίαις μὴ ζήτηι τῶν ἄλλων ὑπερέχων φαίνεσθαι, τὰς ἀρετὰς ἐφ' ὅσον ἔχεις ἐν κρυπτῷ ποιεῖ, πρὸς Θεὸν μόνον ὁρῶν, καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου δρώμενος, καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ κόψαι σε τὰ αἰτία ἐκάστου τῶν παθῶν, πάλιν ἐνοχλεῖ

(1) Λουκ. ιδ', 33. (2) Α', Πιτρ. β', 21. (3) Ψαλμ. λς', 37.

ἐνδοθεν ὁ λογισμὸς, μὴ φοβηθῆς· σφαῖραν γάρ γίνεταί σοι πρόξενος, ἐπεὶ ἐνοχλῶν οὐ πείθει, οὐδὲ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ κίνημά ἐστι νεναρκωμένον, ὡς νικώμενον ὑπὸ τοῦ σοῦ κατὰ Θεὸν ἀγῶνος. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τοῦ Σταυροῦ λόγος· τοιοῦτος δὲ ὢν, οὐ μόνον ἐν τοῖς Προφήταις πρὸ τοῦ τελεσθῆναι, ἀλλὰ καὶ νῦν μετὰ τὸ τελεσθῆναι μυστήριόν ἐστι μέγα καὶ ὄντως θεῖον· Πῶς; ὅτι κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον δοκεῖ προξενεῖν ἀτιμίαν ἑαυτῷ ὁ εὐτελίζων ἑαυτόν, καὶ ταπεινῶν ἐν πᾶσι, καὶ πόνον καὶ ὀδύνην ὁ τὰς σωματικὰς φεύγων ἡδονάς, καὶ ὁ διδούς τὰ ὄντα πτωχείας ἑαυτῷ αἷτιος καθίστασθαι, διὰ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἡ πτωχεία αὕτη καὶ ἡ ὀδύνη καὶ ἡ ἀτιμία, δόξαν αἰώνιον καὶ ἡδονὴν ἀνέκφραστον καὶ πλοῦτον ἀδαπάνητον γεννᾷ, καὶ κατὰ τὸν παρόντα καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα ἐκείνον κόσμον· Καὶ τὰς μὴ τοῦτο πιστεύοντας, καὶ τὴν πίσιν δι' ἔργων ἐπιδεικνυμένους τοῖς ἀπολλυμένοις συντάττει, καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἑλλησιν, ὁ Παῦλος· κηρύσσομέν γάρ φησι Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον διὰ τὴν πρὸς τὸ σωτήριον πάθος ἀπιστίαν, Ἑλλησι δὲ μωρίαν, ὡς μηδὲν τῶν προσκαίρων προτιμῶσι, διὰ τὴν πρὸς τὰς θείας ἐπαγγελίας πάντως ἀπιστίαν· ἡμῖν δὲ τοῖς κλητοῖς Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν (1).

Τοῦτο οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, τὸ δι' ἀσθενείας νικῆσαι, τὸ διὰ ταπεινώσεως ὑψωθῆναι, τὸ διὰ πτωχείας πλουτῆσαι. Οὐ μόνον δὲ ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος θεῖος καὶ προσκυνητὸς, σφραγὶς ὧν ἱερὰ καὶ αἰδέσιμος, ἀγιασικὴ τε καὶ τελεστικὴ τῶν ἐκ Θεοῦ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὑπηργμένων ὑπερφῶν καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ἀρὰς καὶ καταδίκης ἀναιρετικῆς, φθορᾶς καὶ θανάτου καθαιρετικῆς, ζωῆς ἀ-

δῆς καὶ εὐλογίας παρεκτικῆς, ξύλον σωτήριον, σπῆτρον βασιλείου, θεῖον κατ' ἐχθρῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων τρόπαιον, καὶ αἰρετικῶν παῖδες ἀπαραίσκωνται φρενοβλαβῶς· οὐ γὰρ ἐπέτυχον τῆς ἀποστολικῆς εὐχῆς, ἵνα ἐξισχύσωσι καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἀγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ ὕψος καὶ βάθος· ὅτι ὁ τοῦ Κυρίου Σταυρὸς ἐστι πᾶσαν ἐμφαίνων τῆς ἐν σαρκὶ τούτου παρουσίας τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἅπαν ἐμπεριέχων μυστήριον, καὶ πρὸς πάντα τείνων τὰ πέρατα, καὶ πάντα περιλαμβάνων τὰ ἄνω τὰ κάτω τὰ περίξ τὰ μεταξύ. Προβαλλόμενοι δὲ τινα πρόφασιν, δι' ἣν καὶ αὐτοὺς ἔδει μεθ' ἡμῶν, εἴπερ νοῦν εἶχον, προσκυνεῖν αὐτόν, ἀποτροπιάζονται τοῦ βασιλέως τῆς δόξης τὸ σύμβολον, ὃ καὶ αὐτὸς φανερώς ὁ Κύριος ὕψος μὲν καὶ δόξαν ἑαυτοῦ καλεῖ, μέλλων ἀναβαίνειν ἐπ' αὐτό· κατὰ δὲ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν ἐλεύσεσθαι προκαταγγέλλει τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς· ἀλλ' ἐν αὐτῷ φησιν ὁ Χριστὸς προσηλωθεὶς ἀπέθανε, καὶ διὰ τοῦτο αὐδ' ὄραν ἀνεχόμεθα τὸ σχῆμα καὶ τὸ ξύλον ἐν ᾧ τεθανάτωται. Τὸ δὲ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὃ γέγονεν ἡμῖν διὰ τῆς ἐπὶ τὸ ξύλον παρακοῆς, ἐκτεταμένης τῆς τοῦ προπάτορος χειρὸς, ἐν τίνι προσηλώθη; καὶ διὰ τίνος ἐκ μέσου γέγονε καὶ ἠφανίσθη, καὶ οὕτω πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν ἐπανήλθομεν; ἐν τίνι δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, αἱ κατὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐκ τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς χώραν ἔλαβον, ὁ Χριστὸς ἀπεξεδύσατο, καὶ τελέως ἀπώσατο, καὶ θριαμβεύσας κατήσχυε, καὶ οὕτως ἡμεῖς τὴν ἐλευθερίαν ἀντελάβομεν; ἐν τίνι τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λέλυται, καὶ ἡ πρὸς

(1) Α' Κορ. α', 23.

τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐχθρα κατήργηται καὶ τεθανάτωται; καὶ διὰ τίνος ἀπεκατηλλάγημεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην εὐηγγελίσθημεν, οὐκ ἐν τῷ Σταυρῷ, καὶ διὰ τοῦ Σταυροῦ; Ἀκουέτωσαν τὰ τοῦ Ἀποστόλου, τοῖς μὲν Ἐφεσίοις γράφωντος· Ὁ Χριστός ἐστιν ἡ εἰρήνη ὑμῶν, ὁ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν αὐτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἐχθραν ἐν αὐτῷ (1). Κολασσαεῦσι δὲ, «Νεκρὸς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ἡμῶν συνεζωοποίησεν ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἤρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ Σταυρῷ, καὶ ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν αὐτῷ» (2).

Οὐ τιμήσωμεν οὖν ἡμεῖς, οὐδὲ χρησώμεθα τῷ θείῳ τούτῳ τροπαίῳ τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ὃ καὶ μόνον φαινόμενον, τὸν μὲν ἀρχέκακον ὄφιν φυγαδεύει καὶ θριαμβεύει καὶ κατασχύνει, τὴν ἡτταν καὶ τὴν θραῦσιν ἀνακηρύττον αὐτοῦ, δοξάζει δὲ καὶ μεγαλύνει Χριστὸν, τὴν αὐτοῦ νίκην ἀναφαῖνον τῷ κόσμῳ; Καὶ μὴν εἴπερ ὁ Σταυρὸς παροπτέος, ὡς ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ τὸν θάνατον ὑπομείναντος, οὐδ' ὁ θάνατος ἐστὶ σεπτὸς καὶ σωτήριος· πῶς οὖν κατὰ τὸν Ἀπόστολον,

εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν (3); πῶς δὲ καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐσόμεθα, εἴπερ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (4); Ἄλλως εἰ μὲν τις ἦν ὁ προσκυνῶν Σταυροῦ σχῆμα, μὴ ἐπιγεγραμμένον ἔχον τὸ δεσποτικὸν ὄνομα, δικαίως ἂν ἐνεκαλεῖτο παρὰ τὸ δέον ποιῶν· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, τοῦτο δὲ τὸ προσκυνητὸν ὄνομα ὁ Σταυρὸς ἐπιφέρει, πόσης παραφροσύνης, μὴ κάμπτειν γόνυ τῷ Σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ; Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ τὰς καρδίας σὺν τοῖς γόνασι κλίναντες, δεῦτε προσκυνήσωμεν μετὰ τοῦ ψαλμωδοῦ καὶ Προφήτου Δαβὶδ, εἰς τὸν τόπον οὗ ἐστήσαν οἱ πόδες αὐτοῦ, καὶ οὗ αἱ συνεκτικαὶ τοῦ παντός ἐξηπλώθησαν χεῖρες, καὶ οὗ τὸ ζωαρχικὸν δι' ἡμᾶς ἐξετάθη σῶμα· καὶ προσκυνούντες ἐν πίστει καὶ ἀσπαζόμενοι δαψιλῇ τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμόν καὶ ἀρुώμεθα καὶ φυλάττωμεν· ὡς ἂν καὶ κατὰ τὴν ὑπερδεδοξασμένην μέλλουσαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, αὐτὸν προηγούμενον ἰδόντες ἐν δόξῃ ἀγαλλιασώμεθα καὶ σκιρτήσωμεν ἄληκτα, τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης μακαρίας φωνῆς καὶ εὐλογίας ἐπιτυχόντες, εἰς δόξαν τοῦ κατὰ σάρκα δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Ἐφ. 6', 14. (2) Κολ. 2', 13. (3) Ῥωμ. 6', 3. (4) Ῥωμ. 6', 5.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'.

Ἐν τῇ τετάρτῃ τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς Κυριακῇ· ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸ κατ' αὐτὴν ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἔνδον λογισμῶν.

Πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερὰς ταύτας ἡμέρας, περὶ νηστείας καὶ προσευχῆς εἰπὼν, οἷσις δεξιῶνται δώροις τοὺς ἐραστὰς, καὶ πόσων ἀγαθῶν γίνονται πρόξενοι τοῖς χρωμένοις, ὃ διὰ τῆς σήμερον ἀναγινωσκομένης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου φωνῆς, μάλιστα προσμαρτυρεῖται ταύταις, εὐπω ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν ἀκοαῖς τε καὶ ψυχαῖς ἐναπέθηκα. Τί δέ ἐστι τοῦτο; μέγα καὶ τὸ πάντων ὡς εἰπεῖν μέγιστον· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ ἐξουσίαν δύνανται παρέχειν κατὰ πνευμάτων πονηρῶν, ὥστε αὐτὰ ἐκβάλλειν καὶ ἀπελαύνειν, καὶ τοὺς δαιμονῶντας τῆς αὐτῶν ἐπιτηρείας ἐλευθεροῦν. Τῶν γὰρ μαθητῶν πρὸς τὸν Κύριον εἰπόντων περὶ τοῦ ἀλάλῃ καὶ κωφοῦ δαιμονίου, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό, πρὸς αὐτὸς ὁ Κύριος ἔφη· «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» (1). Καὶ τάχα διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐπ' ὄρους προσευχὴν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἐμφάνειαν τῆς θεϊκῆς αὐγῆς, καταβάς εὐθὺς ἐπὶ τὸν τόπον ἔρχεται ἔνθα ὁ τῷ δαίμονι ἐκείνῳ κάτοχος ἦν. Τοὺς γὰρ ἐγκρίτους τῶν μαθητῶν φησι παραλαβὼν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ἰδοὺ ὤφθησαν αὐτῷ συλλαλοῦντες Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας (2), οἱ μάλιστα σχεδὸν πάντων ἀνθρώπων τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν ἀσκήσαντες· δεικνύντι καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ προσευχῇ παρυσίας αὐτῶν τὸ τῆς

προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας συνωδὸν καὶ φιλάλληλον, ὡς καὶ συλλαλεῖν οἶον τῇ προσευχῇ τὴν νηστείαν ὁμιλούσῃ πρὸς Κύριον. Εἰ γὰρ φωνὴ αἵματος παθόντος Ἀβελ βοᾷ πρὸς Κύριον, καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν Κάϊν φησὶν, ὡς διὰ Μωσέως ἐμάθομεν, πάντως καὶ τὰ τοῦ σώματος μέρη καὶ μέλη πάντα τῇ νηστείᾳ κακοπαθοῦντα βοήσῃ πρὸς Κύριον, καὶ τῇ προσευχῇ συλλαλήσαντα τοῦ νηστεύοντος, καὶ οἶον συμπροσευξάμενα, δικαίως εὐπροσδεκτοτέρα τὴν αὐτὴν ἐργάσεται, καὶ δικαίῳ τὸν ἐκουσίως ὑφιστάμενον τῆς νηστείας τὸν πόνον.

Μετὰ δὲ τὸ προσεύξασθαι καὶ λάμψαι θείως, καταβάς ἐκ τοῦ ὄρους ὁ Κύριος, ἔρχεται πρὸς τὸν ὄχλον καὶ τοὺς μαθητάς, οἷς προσηνέχθη ὁ τὸ δαιμόνιον ἔχων ἐκεῖνος, ἵν' ὥσπερ ἔδειξεν ἐπ' ὄρους ἐκεῖνο νηστείας καὶ προσευχῆς ὑπάρχον βραβεῖον, οὐ μέγα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ μέγα· καὶ γὰρ ἔδειξεν ἄθλον οὖσαν τούτων τὴν θεῖαν λαμπρότητα· οὕτω καταβάς ἐπιδείξει τούτων ἑπαθλον οὖσαν καὶ τὴν κατὰ δαιμόνων ἰσχύν. Ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ τὴν παροῦσαν τῶν ἱερῶν νηστειῶν κυριῶ-
 νυμον ἡμέραν ἐπ' ἐκκλησίας ἔθος τὰ περὶ τοῦ θαύματος ἀναγινώσκεισθαι τούτου, φέρε τὴν αὐτὸ κα-
 ταγγέλλουσαν εὐαγγελικὴν ῥῆσιν ἄνωθεν ἐπέλθω-
 μεν ἅπασαν· Ἐλθόντι γοῦν φησι τῷ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς καὶ τοὺς αὐτοῖς συμπαρόντας, καὶ ἐρωτήσαντι, τίς ὁ πρὸς ἀλλήλους λόγος, ἀποκρι-

(1) Ματθ. ιζ', 1. (2) Ματθ. ιζ', 2.

θείς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπε· «Διδάσκαλε ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ ἔχοντα πνεῦμα ἁλαλον, καὶ ὅπερ ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτὸν καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ καὶ ξηραίνεται » (1). Πῶς οὖν ἤφριζεν οὗτος καὶ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ ἐξηραίνετο; Τοῦ δαιμονῶντος πρῶτον τε καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορίων τοῦ σώματος ὁ ἐγκέφαλος πάσχει· τῷ γὰρ ἐν τούτῳ ψυχικῷ πνεύματι ὡς ὀχήματι χρῆται ὁ δαίμων, καὶ ἀπὸ τούτου, καθάπερ ἐξ ἀκροπόλεως τινος καταδυναστεύει παντὸς τοῦ σώματος· τοῦ δὲ ἐγκεφάλου πάσχοντος, σύρροιά τις ἐκείθεν ἀφίεται φουσώδης ὁμοῦ καὶ φλεγματώδης ἐπὶ τὰ νεῦρα καὶ τὰς μυίας τοῦ σώματος, τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος τὰς διεξόδους ἐμφράττεισιν· καὶ κλόνος ἐντεῦθεν καὶ ῥῆξις καὶ κίνησις ἀπροαίρετος πᾶσι τοῖς προαιρετικοῖς μορίοις ἐγγίνεται, μάλιστα δὲ ταῖς γνάθοις, ὡς μάλιστα πλησιαζούσαις τῷ πρωτοπαθήσαντι μορίῳ. Πολλοῦ δὲ τοῦ ὑγροῦ μᾶλλον ἐπὶ τὸ στόμα καταφερομένου, διὰ τε τὸ χώρημα τῶν πόρων καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον ἐγγύτητα, τῆς τε ἀναπνοῆς ἀθρόας διεκπνεῖσθαι μὴ δυναμένης διὰ τὴν τῶν ὀργάνων ἄτακτον συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ τῷ πλήθει τοῦ ὑγροῦ συναναφυρομένης ὁ ἀφρὸς ἐπιγίνεται τοῖς πάσχουσιν. Οὕτως ἤφριζε τε καὶ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας, δεινῶς προσαρασσομένους καὶ μανικῶς ἐπιθηγομένους ὁ δαίμων ἐκεῖνος. Ἐξηραίνετο δὲ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς σφοδροτέρας ἐπηρείας τοῦ δαιμονίου· καθάπερ γὰρ ὑπὸ τῆς θερμῆς τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος οἱ ἀτμοὶ κινούμενοι, ἂν αὕτη σφοδροτέρα ᾖ, ὑπ' αὐτῆς πάλιν καὶ ἀφανίζονται τελέως διαφορηθέντες, οὕτω καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ δαίμονος ἐπηρείας, ἡ τῶν σπλάγχνων ὑγρότης ἐκδιδομένη, ἂν ἐκείνη σφοδροτέρα ᾖ, μετ' οὐ πολὺ δαπανᾶται καὶ ἡ τῆς σαρκὸς ἐμ-

φυτος ἰκμάς, καὶ ὁ δαιμονῶν ἐκεῖνος καταξηραίνεται.

Ὁ δὲ τοῦ δαιμονῶντος πατὴρ προσετίθει πρὸς τὸν Κύριον, λέγων· ὅτι εἶπε τοῖς μαθηταῖς ἵνα αὐτὸ ἐκβάλλωσι καὶ οὐκ ἴσχυσαν· ὁ δὲ Κύριος οὐ πρὸς αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας ἀποτεινόμενος, «Ὡ γενεὰ φησιν ἀπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι, ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν»; Δοκεῖ μοι τοὺς τῆνικαῦτα παρόντας τῶν Ἰουδαίων ἀφορμῆς λαβομένους, τῷ μὴ δυνηθῆναι τοὺς μαθητὰς ἐξελάσαι τὸν δαίμονα, μὴ μέτριά τινα βλασφημῆσαι· τί γὰρ ἂν οὐκ εἶπον ἀφορμῆς λαβόμενοι οἱ, καὶ τῶν θαυμάτων τελουμένων, τῆς βλασφημίας οὐκ ἀφιέμενοι; Τοὺς οὖν γογγυσμοὺς τούτων εἰδὼς ὁ Κύριος, πόρρωθεν ἐξελέγχει καὶ καταισχύνει τούτους, οὐ διὰ λόγων μόνων πληκτικωτέρων, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων τε καὶ λόγων φιλανθρωπίας γεμόντων· προστάττει γὰρ λέγων· Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε, καὶ ἤνεγκαν, καὶ ἰδὼν τὸν Κύριον τὸ δαιμόνιον ἐσπάραξε τὸν ἄνθρωπον, καὶ πεσὼν ἐκυλίετο ἀφρίζων· συνεχωρεῖτο γὰρ φανεράν ποιῆσαι τὴν ἰδίαν κακίαν· Ὁ δὲ Κύριος ἐπηρώτα τὸν πατέρα τοῦ παιδός· «Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ». Ταύτην δὲ τὴν ἐρώτησιν ὑπὸ φιλανθρωπίας ποιεῖται ὁ Κύριος, πρὸς πίστιν καὶ τὴν μετὰ πίστεως δέησιν ἐνάγων αὐτόν· τοσοῦτο γὰρ ἀπεῖχε τοῦ πιστεύειν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὡς μηδὲ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ παιδὸς ἰκετεύειν· διὰ οὐδὲ τοὺς μαθητὰς ἰκέτευεν ὅλως· «Εἶπον γὰρ φησιν αὐτοῖς ἵνα αὐτὸ ἐκβάλλωσιν»· οὐ προσέπεσεν, οὐχ ἰκέτευσεν, οὐκ ἐδεήθη. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦ Κυρίου φαίνεται πῶς δεθηθείς· διὰ τοῦτο ἀφείς ὁ Κύριος ἐλεεινῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τούτου τὸν παῖδα κείμενον, αὐτὸς ἐκείνῳ προσδιαλέγεται, τὸν χρόνον τοῦ πάθους ἐρωτῶν, καὶ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ

(1) Μαρκ. θ', 17.

αὐτὸ πνεῦμα ἐνωχισμένον τις ἔχων, ἀλλὰ ταῖς ὑποβολαῖς ἐκείνου φερόμενος, ὅταν ἀνακύψῃ πρὸς ἐπιστροφὴν· ἔχει γὰρ ἐτι τὸ αὐτεξούσιον· προσευχῆς δεῖται καὶ νηστείας· ἵνα διὰ μὲν τῆς νηστείας χαλινώσῃ τὸ σῶμα καὶ καταστείλῃ τὰς ἐπαναστάσεις αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς προσευχῆς τὰς ἐν τῇ ψυχῇ προλήψεις καὶ τὰς ἐρεθίζοντας πρὸς τὸ πάθος ἀργήσῃ καὶ κατευνάσῃ λογισμοὺς, καὶ οὕτω τοῦ πάθους περιγένηται, τὴν σατανικὴν ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ προσβολὴν καὶ ἐπήρειαν ἀπελάσας. Ὅταν δὲ οὐχ ὑπὸ τῆς τοῦ δαίμονος ὑποβολῆς ἐνεργῇται, ἀλλ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἐνοικον ἔχῃ, οὔτε κατ' ἀνθρώπου ἐτι πάσχει, οὔτε αὐτός τι δύναται παρ' ἑαυτοῦ πρὸς ἴασιν πράττειν, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐκεῖνος ἔπραξεν, εἴπερ νοῦν ἐλεύθερον εἶχε, τοῦτο παρὰ τῶν ἐλευθέρων, μᾶλλον δὲ καὶ πνεύματι θείῳ κατόχων, πραττόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ μέγιστα συντελέσει πρὸς τὴν τοῦ δαίμονος ἐκβολήν.

Ἄλλὰ τὸ μὲν δαίμονας ἀπελαύνειν οὔτε ἀπαιτούμεθα, καὶ ἀπελάσαι δυνηθῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, ἀτημέλητον βίον ἔχουσι· «Πολλοὶ γὰρ φησιν ἐροῦσί μοι· ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν; Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτοὺς οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν» (1). Οὐκοῦν πολλῶ κερδαλεώτερον τὸ τῆς πορνείας πάθος, καὶ τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ μίσους, καὶ τῆς ὑπερηφανείας ἀπελάσται τῆς ψυχῆς τοῦ δαιμόνια ἐκβάλλειν· οὐκ ἄρχει γὰρ τῆς σωματικῆς ἀμαρτίας ἀπηλλάχθαι μόνως, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὴν ἐνδον οἰκουροῦσαν τῆς ψυχῆς καθαίρειν ἐνέργειαν· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἡμῶν οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεύει, πορνεῖται, φόνοι, κλοπαί, πλεονεξίαι καὶ τὰ ἑξῆς· ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ κινουῦντα τὸν

ἄνθρωπον (2)· καὶ, «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ» (3)· τοῦ γὰρ σώματος ἀπρακτοῦντος ἐνὶ λογιστικῶς τὴν ἀμαρτίαν ἐνεργεῖσθαι. Τῆς δὲ ψυχῆς ἐνδον διὰ προσευχῆς καὶ προσοχῆς καὶ μνήμης θανάτου, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης, καὶ τοῦ πένθους, ἀναιρούσης τὴν προσβολὴν τοῦ πονηροῦ, συμεταλαμβάνει καὶ τὸ σῶμα τῆς ἀγιωσύνης, τὴν ἀπραξίαν τῶν κακῶν κτησάμενον· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ φησιν ὁ Κύριος, ὅτι οὐχ ὃ τὸ ἐξωθεν τοῦ ποτηρίου καθάρας, οὗτος καὶ ἐσωθεν ἐκάθηρεν, ἀλλὰ ποιήσατε τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καθαρὸν, καὶ οὕτως ἔσται καθαρὸν ὅλον (4)· πᾶσαν γὰρ σπουδὴν ποιήσας, ἵνα ἡ ἐνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾖ, νικήσεις τὰ ἐξω πάθη· ἐὰν γὰρ ἡ ῥίζα ἀγία, καὶ οἱ κλάδοι, καὶ ἐὰν ἡ ζύμη, καὶ τὸ φύραμα· «Πνεύματι γάρ φησιν ὁ Παῦλος, περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε» (5).

Διὸ καὶ τὴν ἰουδαϊκὴν περιτομὴν οὐκ ἀνείλεν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐτελείωσεν· αὐτός γάρ ἐστιν ὁ λέγων· «Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι» (6). Πῶς οὖν ἐπλήρωσεν αὐτόν; σφραγίς ἦν ἐκεῖνος καὶ δεῖγμα καὶ συμβολικὴ διδασκαλία τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πονηρῶν λογισμῶν περιτομῆς, πρὸς ἣν Ἰουδαῖοι μὴ σπουδάζοντες, καὶ παρὰ τῶν Προφητῶν ὡς ἀπερίτμητοι τὴν καρδίαν ὠνειδίζοντο, καὶ παρὰ τοῦ βλέποντος εἰς τὴν καρδίαν ἐμίσουντο, καὶ εἰς τέλος ἀπόβλητοι γεγόνασιν· ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὁρᾷ· καὶ ἐὰν ῥυπαρῶν ἢ πονηρῶν αὐτῇ λογισμῶν γέμῃ, τῆς θείας ἀποστrophῆς ἄξιος ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἐκεῖνος. Διὸ καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος παραινεῖ χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς (7). Σπουδάζειν δὲ ἡμᾶς ὁ Κύριος διδάσκων εἰς

(1) Ματθ. ζ', 22. (2) Μαρκ. ζ', 21. (3) Ματθ. ε', 28. (4) Ματθ. κγ', 25. (5) Γαλ. ε', 16. (6) Ματθ. ε', 17. (7) Α' Τιμ. β', 8.

τὴν ἐν πνεύματι τῆς καρδίας περιτομὴν, μακαρίζει μὲν τοὺς καθαρὺς τῇ καρδίᾳ, καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι. Καὶ τῆς μὲν καθαρότητος ταύτης τὴν θεοπτίαν ἐπαθλὸν εἶναι διατείνεται, τοῖς δὲ πτωχοῖς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐπαγγέλλεται. Πτωχὸς δὲ φησι τὸς ἐν ἐνδεΐᾳ καὶ εὐτελείᾳ ζῶντας. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τὸς τοιοῦτους μακαρίζει, ἀλλὰ τὸς ἐν πνεύματι τοιοῦτους, τουτέστι τοὺς διὰ τὴν ἔνδον αὐτῶν καὶ ἐν καρδίᾳ ταπεινῶσιν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν, οὕτω καὶ τὰ ἔξω διαθέντας. Ἀπαγορεύει δὲ οὐ τὸν φόνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀργὴν, καὶ ἀφιέναι τοῖς εἰς ἡμᾶς πταίεισιν ἀπὸ τῶν καρδιῶν προστάττει, καὶ οὐ τὸ παρ' ἡμῶν προσφερόμενον δέχεται δῶρον, ἐὰν μὴ προδιαλλαγῶμεν, καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῶμεν.

Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πορνικῶν παθῶν· καὶ αὐτὴν γὰρ τὴν ἐκ περιέργου θέαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιθυμίαν ἐν καρδίᾳ μοιχείαν οὖσαν ἀπεφάνητο· καὶ καθολικώτερον ἐστὶ περὶ τούτων διαλαμβάνων φησὶν· Εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, τουτέστιν ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια, σκότος ἐστὶ, τῶν ἀλαμπῶν προσβολῶν τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους γέμοντα, πόσω μᾶλλον τὸ σκότος (1); δηλαδή τὸ σῶμα καὶ ἡ αἴσθησις, ἅτινα παρ' ἑαυτῶν οὐκ ἔχει φέγγος νοερὸν, γεννητικὸν ἀληθείας τε καὶ ἀπαθείας. Ἐὰν δὲ τὸ ἐν σοὶ φῶς καθαρὸν ᾖ, τῶν σαρκικῶν φρονημάτων οὐκ ἐπισκοτούντων, ἔση φωτεινὸς κατὰ ψυχὴν ὅλως, ὥς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζη σε. Τοιαύτη ἡ τῆς καρδίας ἐν πνεύματι περιτομή, δι' ἧς ἐπλήρωσεν ὁ Κύριος τὴν κατὰ νόμον ἐν σαρκὶ περιτομὴν, ἥτις ἐδόθη τοῖς Ἰουδαίοις ὡς ἐκείνην σημαίνουσα, καὶ πρὸς ἐκείνην ἐνάγουσα, μὴ κτήσασθαι δὲ ταύτην

σπουδασάντων, ἡ περιτομή, καθά φησι Παῦλος, αὐτῶν ἀκροβυστία γέγονε, καὶ ἀπηλλωτριώθησαν τοῦ μὴ βλέποντος εἰς πρόσωπον Θεοῦ, τουτέστιν εἰς τὰ φανερά τῆς σαρκὸς δικαιώματα, ἀλλὰ εἰς τὴν καρδίαν ὁρῶντος, εἰς τὰ ἀφανῆ δηλαδή καὶ ἐν ἡμῖν τῶν λογισμῶν κινήματα.

Προσέχομεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοὶ παρακαλῶ, καὶ καθάρωμεν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ τὰς ἑαυτῶν καρδίας, ἵνα μὴ τοῖς κατακριθεῖσιν ἐκείνοις συμπαραρῥῶμεν· εἰ γὰρ ὁ διὰ Μωσέως λαληθεὶς νόμος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθοποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τῆς ἡμετέρας ἀμελήσαντες σωτηρίας, ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι παρὰ τοῦ Κυρίου, διὰ τῶν ἀκουσάντων πρὸς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη, συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείοις καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, καὶ Πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς; Φοβηθῶμεν οὖν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροῦς· ἐξίλεωσώμεθα τὸν τῶν ἐκδικήσεων Κύριον· ἐνοικήσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν εἰρήνην, τὸν ἁγιασμόν, τὴν ἐν κατανύξει προσευχῇ, ὧν χωρὶς οὐδεὶς ὀψεται τὸν Κύριον· ποθήσωμεν ἐν πληροφορίᾳ πίστεως τὴν ἐπηγγελμένην ἐκείνην θέαν τοῖς καθαροῖς τὴν καρδίαν, καὶ πάντα πράξωμεν, ἵνα ταύτης τύχωμεν, μεθ' ἧς ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ ἀκλήρατον κάλλος, ὁ ἀδαπάνητος πλοῦτος, ἡ ἀναλλοίωτος καὶ ἀπεραντος τρυφή καὶ δόξα καὶ βασιλεία· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν αὐτῷ τῷ βασιλεὶ τῶν αἰώνων Χριστῷ· ὃ μόνῳ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς ἀπεράντους αἰῶνας· Ἀμήν.

(1) Ματθ. ζ', 23.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'

Τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν ἐν ᾗ καὶ περὶ ἐλεημοσύνης.

Εἰσὶ τινὰ μέρη θαλάσσης, ἃ κητώδη μέγαλα θηρία τρέφουσιν· οἱ γοῦν ἐν αὐτοῖς πλέοντες κώδωνας ἐκχεμῶσι τῶν πλοίων, ἵνα διὰ τῆς ἡχοῦς τούτων ἐκπληττόμενα φεύγωσι τὰ θηρία. Καὶ ἡ θάλασσα δὲ τοῦ ἡμετέρου βίου πολλὰ καὶ δεινότερα τρέφει θηρία, τὰ πονηρὰ πάθη λέγω, καὶ τὰς ἐφόρους αὐτῶν πονηροτέρους δαίμονας· ἐπιπλεῖ δὲ τὴν θάλασσαν ταύτην οἷά τις ναῦς ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ ἀντὶ κωδόνων ἔχει τοὺς πνευματικούς διδασκάλους, ἵνα διὰ τῆς ἱερᾶς ἡχοῦς τῆς τούτων διδασκαλίας τοὺς νοητοὺς ἀποτρέπηται θήρας. Καὶ τοῦτ' ἄρα τυποῦσα καὶ ἡ τοῦ Ἀαρὼν στολή, κώδωνας εὐήχους εἶχε παρηρητημένους, καὶ θέσπισμα ἦν ἀκουστήν εἶναι τὴν φωνὴν αὐτῶν ἐν τῷ τὸν Ἀαρὼν λειτουργεῖν. Ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ γράμμα καλῶς μεταφέροντες, ἡχήσωμεν ὑμῖν ἀρτίως πνευματικῶς, καὶ μάλισα κατὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν, ᾧ φανερὰ καὶ ἀφανῆ θηρία δεινῶς ἐπιτίθεται· φανερὰ μὲν γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ τὰ τοιαῦτα· ἕτερα δὲ ἀφανῶς ὑφεδρεύοντα, κenoδοξία καὶ υπερηφάνια καὶ οἰήσις καὶ ὑπόκρισις. Ὁ αὐτὸς δὲ ἐστὶν ἡχος καὶ φυγαδευτήριον τῶν τοιούτων θηρίων, καὶ φυλακτήριον τῶν τὴν νηστείαν ἀσκούντων.

Ἔστιν οὖν νηστεία καὶ ἀκρασία ἐναντία ἀλλήλοις, ὡς ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. Καὶ ἡ μὲν νηστεία ἐντολὴ ἐστὶ ζωῆς, συνηλικιώτις οὖσα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ Ἀδὰμ δοθεῖσα τὴν ἀρχὴν, εἰς φυλακὴν τῆς ἐγγενομένης αὐτῷ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ ζωῆς τε καὶ θείας χάριτος. Ἡ δὲ ἀκρασία συμβουλὴ ἐστὶ θανάτου σώματός τε καὶ ψυχῆς, ὑπὸ τοῦ διαβόλου τῷ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ διὰ τῆς Εὗας δοθεῖσα δολίως εἰς

ἐκπτώσιν τῆς ζωῆς, καὶ ἀπαλλοτριώσιν τῆς ἐκ Θεοῦ θείας χάριτος· ὁ Θεὸς γὰρ θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων. Τίς οὖν ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, καὶ χάριν εὑρεῖν τὴν ἐν τῷ Θεῷ καὶ παρὰ Θεοῦ φυγέτω; τὴν θανατηφόρον ἀκρασίαν, καὶ προσδραμέτω τῇ θεοποιῷ νηστείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ, ἵν' ἐπανεέλθῃ χαίρων εἰς τὸν παράδεισον. Μωσῆς τε τεσσαρακονθήμερον νηστεύων ἐπ' ὄρους, εἰς ὕψος θεοπτίας ἀνέπτη, καὶ πλάκας θεοσεβείας ἐδέξατο· ὁ δὲ τῶν Ἑβραίων δῆμος κάτω μεθύοντες, εἰς ἀσέβειαν κατωλίσθησαν, καὶ εἰδῶλον ἐχώνευσαν μόσχου τοῦ αἰγυπτίου Ἀπίδος Θεὸν ὅμοιον. Καὶ εἰ μὴ Μωϋσῆς ἔστη πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦ ἀνηλεοῦς ἐκ τῶν ὁμογενῶν φόβου ἐξίλασάμενος πρότερον, οὐκ ἂν ὁλως ἐφείσατο αὐτῶν ὁ Θεός. Εἰ γοῦν καὶ ἡμεῖς τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ χρῆζομεν, μὴ μεθυσκώμεθα οἴνῳ, μηδὲ κόρῳ βρυονόμεθα, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ ἀσωτία καὶ ἡ ἀσέβεια. Θεόπτης καὶ ὁ Ἥλιος, ἀλλὰ προκαθαρθεῖς καὶ οὗτος διὰ νηστείας. Ἐτυχε καὶ Δανιὴλ θεοπτίας, καὶ τῶν ἀρχαγγέλων ἐνὸς ὀπτασίας, τὴν τῶν μελλόντων γινῶσιν αὐτῷ παρέχοντος, ἀλλὰ πρότερον ἐφ' ἡμέρας ὅλας εἴκοσι διαμείνας ἄσιτος. Πεφόνευται καὶ Προφήτης ἕτερος ὑπὸ λέοντος, ἀλλὰ φαγὼν παρὰ γνώμην Θεοῦ. Γινώσκετε πάντες Ἡσαὺ τὸν τοῦ Ἰσαάκ, ὃς ὑπὸ γαστριμαργίας τῶν τε ἄλλων πρωτοτοκίων, καὶ τῆς πατρικῆς ἐξέπεσεν εὐχῆς· Φοβηθῶμεν μὴ καὶ ἡμεῖς τῇ γαστριμαργίᾳ ταύτῃ προσέχοντες ἐκπέσωμεν τῆς ἐπηγγελμένης ἐκείνης εὐλογίας καὶ κληροδοσίας τοῦ ἀνωτάτου Πατρός. Οὐδὲ τοὺς τρεῖς παῖδας ἀγνοεῖτε, οἱ νηστεία προσκείμενοι, τὴν ἐπταπλασίως κατ' αὐτῶν ἐν Βαβυλῶνι κάμινον ἐκκαυθεῖσαν, ἀφλέκτοις ποσὶ καὶ σώ-

μασι κατεπάτησαν· ἐὰν καὶ ἡμεῖς ἀληθινὴν νηστείαν ἀσκήσωμεν, καὶ τὴν ἐνταῦθα πύρωσιν τῆς σαρκὸς καταπατήσομέν τε καὶ σβέσομεν, καὶ τὴν μέλλουσαν κάμινον ἀζήμιοι διαπεράσομεν, ὅταν ἐκάστου τὸ ἔργον τὸ πῦρ δοκιμάσῃ. Τί δεῖ λέγειν τὸν τῶν Προφητῶν Κύριον; ὃς σάρκα λαβὼν, καὶ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, ὑποδεικνὺς ἡμῖν τὸν τρόπον τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου νίκης, νηστεύων διὰ πάντων ἐνίκησε τοῦτον, πάντα κατ' αὐτοῦ κινήσαντα πειρασμόν· καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς περὶ τοῦ ἀλάλου καὶ κωφοῦ δαιμονίου, ἔλεγε· Τοῦτο τὸ δαιμόνιον οὐκ ἐξέρχεται, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ (1).

Ἀλλὰ φέρε δεῖξωμεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τίς ἐστὶν ἡ θεάρεστος νηστεία καὶ ἀληθής· τοῦτο γὰρ ἐστὶ γινώσκοντες, ὥς οὐκ αὐτὴν δι' ἑαυτὴν τὴν σωματικὴν ἐπαινοῦμεν νηστείαν, ἀλλ' ὥς ἐνεργοῦσαν πρὸς ἕτερα ψυχωφελέστερα· τὴν γὰρ σωματικὴν ἐργασίαν πρὸς ὀλίγον ὠφέλιμον εἶναι, καὶ ὁ θεὸς Παῦλος φησὶ (2). Διὸ καὶ οἱ διὰ πείρας λαλοῦντες θεοφόροι Πατέρες, οὐκ ἀποδέχονται τὰς πολυημέρους νηστείας, ἀλλὰ δοκιμώτερον κρίνουν τὸ καθ' ἡμέραν ἐσθίειν ἁπαξ, καὶ μὴ χορτάζεσθαι· καὶ τοῦτό φασι σύμμετρον καὶ μετὰ λόγου νηστείαν· ὃ καὶ ἡ Γραφή λέγει, τὸ μὴ ἀπατᾶσθαι χορτασίᾳ κοιλίας, καὶ τῇ τοῦ λαιμοῦ ἡδονῇ, ἀλλὰ τῆς μὲν ὀρέξεως ἐγκειμένης ἐτι τῆς τροφῆς ἀφίσσθαι, τὴν δὲ ποιότητα ταύτης καὶ ποσότητα κατάλληλον εἶναι τῇ δυνάμει καὶ διαθέσει τοῦ τρεφομένου σώματος, πρὸς τὸ καὶ τὴν υἰεῖαν αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατόν συντηρεῖσθαι· τὸ γὰρ καταλλήλως τῇ ἀσθενείᾳ συμμέτρως ἐσθίειν ἀπὸ τῶν δεδομένων βρωμάτων τὸν ἀσθενῆ, μὴ προστιθέντα τοῖς ἀναγκαίοις τὰ λίαν περιττὰ καὶ λυσιτελεῖ, καὶ τὸ τὴν τροφήν ἐπιζητεῖν,

ἀλλ' οὐ τὴν τρυφήν, καὶ τὴν πόσιν ἀλλ' οὐ τὴν μέθην, καὶ τὴν σύμμετρον χρῆσιν ἀλλ' οὐ τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἀκρασίαν καὶ τὴν παράχρησιν, οὐκ ἀφαιρεῖται τοῦ κεχρημένου τὴν ἀγιότητα.

Ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς ἀληθοῦς καὶ θεαρέστες νηστείας τοιαύτη, τὸ δὲ τέλος δι' ὃ νανομοθέτῃται, καὶ ἐτιμήθη χριστιανοῖς ἡ τῆς ψυχῆς ἐστὶ καθαροῖς· τίς γὰρ ὠφέλεια σωματικῆς ἀπέχεσθαι βρώσεως, τῶν δὲ σαρκικῶν ἡττᾶσθαι φρονημάτων τε καὶ παθῶν; Τί τὸ ὄφελος οἴνου ἀπέχεσθαι, καὶ δίψει πιέζεσθαι, καὶ μεθύειν δὲ οὐκ ἀπὸ οἴνου, κατὰ τὸν λέγοντα· οὐαὶ οἱ μεθύοντες οὐκ ἀπὸ οἴνου, καὶ θυμῷ καὶ βασκανίᾳ τὴν ψυχὴν ταραττεσθαι; τί τὸ ὄφελος λαμπρᾶς τραπέζης ἀπέχεσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν ἀταπεινῶτον εἶναι, καὶ τὴν μὲν σάρκα ἡλλοιωῖσθαι δι' ἔλαιον, μὴ ταπεινωθῆναι δὲ τὴν ψυχὴν ἐν νηστείᾳ κατὰ τὸν Δαβίδ; Τί τὸ ὄφελος ἀπαλλαγῆναι μὲν τῆς ἐκ τῶν πολλῶν βρωμάτων ἀναθυμωμένης ὀμίχλης, φροντίσι δὲ καὶ λογισμοῖς ματαιοῖς ἀχρειοῦσθαι τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ συναχρειοῦσθαι τὰς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχάς; Διὰ τοῦτο καλὴ νηστεία ἡ τελουμένη πρὸς μαρτυρίαν τῆς ἐπιθυμίας, πρὸς ταπεινώσιν τῆς ψυχῆς, πρὸς μίσους μεταποίησιν, πρὸς θυμοῦ σβέσιν, πρὸς μνησικακίας ἀπάλειψιν, πρὸς διανοίας καὶ προσευχῆς ἐργασίαν καὶ καθαρότητα. Εἰ δὲ εὐπορεῖς, ἔστω σοι καὶ τὸ περιττεῦον τῆς τροφῆς εἰς τὴν τῶν ἀπορούντων παραμυθίαν. Ἐὰν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔσῃ καὶ συννεκρούμενος, ἀλλὰ καὶ συνανιστάμενος καὶ συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους· σύμφυτος γὰρ γεγονὼς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως κοινωνός ἔσῃ, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος. Ὁ νηστεύων, ἐὰν μὲν πειράζεται, νικᾷ τὸν

(1) Μαρκ. 8', 21. (2) Α' Τιμ. 8', 8.

πειράζοντα· ἐὰν δὲν μὴ πειράζεται, συντηρεῖ τὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὥπωπιάζων κατὰ Παῦλον τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶν, δειλιῶντα μήπως ἀδόκιμος γένηται· εἰ δὲ Παῦλος δειλιᾷ, πόσω μᾶλλον ἡμᾶς προσήκεν; Ὁ γοῦν νηστεύων δουλαγωγεῖ τὸ σῶμα καὶ δόκιμον ποιεῖ τὴν ψυχὴν, ὃ δὲ καταπαίνων τὴν μετ' ὀλίγον φθαρησομένην σάρκα, μὴ ἐσθίων διὰ τὸ ζῆν, ἀλλὰ μᾶλλον ζῶν ἔσθιη, καθάπερ τὰ παρ' ἡμῶν ἐτοιμαζόμενα πρὸς σφαγὴν, καὶ προστιθεῖς τοῖς ἀναγκαίοις τὰ περιττὰ ἵνα λιπαίνῃ τὸ σῶμα, ἢ πρὸς ἐπιθυμίας οὐ καλὰς διεγείρῃ, ἢ ἀπλῶς οὕτω πρὸς φιληδονίαν τὴν ἐν τοῖς σώμασιν, οὐδὲν ἄλλο πάντως ἢ τοῖς σκώληξιν ἐτοιμάζει δαψιλεστέραν τροφήν.

Καλῶς ἄρα καὶ ὁ Προφήτης ψάλλει Δαβίδ· «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν» (1); Νηστεύων οὖν καὶ μετ' ἐγκρατείας τρεφόμενος, μὴ ἀποτιθέμενος εἰς τὴν αὔριον ἔσο τὰ περιττὰ, ἀλλ' ὥσπερ ὁ Κύριος πτωχεύσας, ἡμᾶς ἐπλούτησεν, οὕτω καὶ σὺ πεινῶν ἐκουσίως, χόρτασον τὸν ἀκουσίως λιμώττοντα, καὶ ἔσται σοι ἡ νηστεία καθάπερ περιστέρα κάρφος ἐλαίας φέρουσα, καὶ τῇ ψυχῇ σου τὴν ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ λῦσιν εὐαγγελιζομένη· «Ἐὰν γὰρ ἀνέλθῃς ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν, ὁ μέγας φησὶν Ἡσαίας, καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ δῶς πεινῶντι ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου, καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσῃς, τότε ἀνατελεῖ ἐν σκότει τὸ φῶς σου, καὶ τὸ σκότος σου ὡς μεσημβρία» (2). Εἰ δὲ μὴ τὰ οἰκεία διδόναι βούλῃ, κἂν τῶν ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι, καὶ μὴ κατεχε παρὰ σεαυτῷ τὰ μὴ σὰ, καθαρπάζων καὶ πλετών ἔστιν ὅτε καὶ παρὰ τῶν πενεστέρων ἀδίκως, ἵνα μὴ παρ' αὐτοῦ τοῦ Προφήτου δικαίως ἀκούσῃς· «Οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην ἐγὼ, λέγει

Κύριος, οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κρῖνον τὸν τράχηλόν σου, ἔσαι σοι νηστεία δεκτὴ, ἀλλὰ λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγγαλίας βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἀδικον διάσπα· τότε βραγήσεται πρῶίμον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἱάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ πορεύσεται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιστελεῖ σε» (3).

Εἰ μὴ δίδως τοίνυν ἐκ τῶν σῶν πένητι, καὶ ταῦτα περιττῶν ὄντων, κἂν μὴ κτῶ ταῦτα κατὰ τοῦ πένητος· καί τοι ὁ πάντων δεσπότης Χριστὸς τοὺς τῆς ἀριστερᾶς μερίδος εἰς τὸ πῦρ ἀποπέμπων καὶ καταρῶμενος, οὐ καταδικάζει τούτους ὡς ἄρπαγας, ἀλλ' ὡς μὴ μεταδόντας τῷ δεομένῳ. Οὐκοῦν οἱ ἄρπαγες καὶ οἱ ἀδικοὶ οὐδὲ ἀνασῆσονται εἰς παράσσειν καὶ κρίσιν, ἀλλ' εἰς καταδίκην εὐθύς μείζονα καὶ κατάκρισιν· ἐπεὶ κἂν ταῦθ' ὡς ἔοικεν οὗτοι οὐδέποτε ὅλως ἐκ ψυχῆς τῷ Θεῷ παρέστησαν· «Οἱ γὰρ ἐσθιοντές φησὶ τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου, τὸν Θεὸν οὐκ ἐπεκαλέσαντο» (4). Ὁ πλούσιος οὐ εὐφόρησεν ἡ χώρα, καὶ ὁ πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδεδυμένος, οὐχ' ὡς ἀδικήσαντές τινα, ἀλλ' ὡς μὴ μεταδόντες τῶν ἐκείνοις κτηθέντων δικαίως καταδικάζονται· κοινὰ γὰρ ἐκ κοινῶν ταμείων τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων τὰ θησαυρίσματα· Πῶς οὖν οὐ πλεονέκτης ὁ ἐξιδιούμενος τὰ κοινὰ, κἂν οὐχ ὡς ἐκεῖνος ὁ τὰ φανερώς ἀλλότρια σφετεριζόμενος; Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς κακὸς δοῦλος ὑποστήσεται φεῦ τὴν φρικώδη διχοτομίαν, ὁ δὲ τὰ δεινότερα καὶ φρικωδέστερα πείσεται, καὶ οὐδ' ἕτερος αὐτῶν δυνήσεται ποτε ταῦτα διαφυγεῖν, ἂν μὴ τοὺς πτωχοὺς δεξιῶσονται· καὶ ὁ μὲν καλῶς εἰκονομήσει τὰ πεπιστευμένα τούτῳ παρὰ Θεοῦ, ὁ δὲ καλῶς σκορπίσει τὰ κακῶς συναχθέντα. Παῦλος ὁ μέγας Θεσσαλο-

(1) Ψαλμ. κθ', 11. (2) Ἠσ. νή, 9. (3) Ἠσ. νή, 8. (4) Ψαλμ. ιγ', 8.

νικεῦσι γράφων τοῖς ὑμῶν πάντως προγόνοις, περὶ τῆς φιλαδελφίας φησίν. «Οὐ χρεῖαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν, αὐτοὶ γὰρ θεοδίδακτοι ἐστὲ εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους» (1).

Τοῦ Κυρίου τοίνυν πρὸς τινος εἰρηκότος. «Εἰ τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν» (2). φοβηθῶμεν καὶ αὐτοὶ τὸν λόγον τοῦτον, οὐκ ἐνταῦθα μὲν πρὸς ἡμᾶς λεγόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς φρικτῆς, ὃ μὴ γένοιτο, ῥηθησόμενον ἡμέρας, ἥνικα μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος τῶν πεπραγμένων ἢ συγγένεια κρίνεται. Ἦνικα πάντες οἱ τὴν ἐν Χριστῷ πτωχείαν, εἰ δ' οὖν ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς γοῦν ἡγαπηότες, οἱ καταφρονηταὶ τῆς δόξης, οἱ τῆς ἐγκρατείας ἐρασαί, οἱ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων οὐκ ἀκροαταὶ μόνον ἀλλὰ καὶ ποιηταί, κατὰ τὴν τοῦ κοινοῦ χάριτι Πατὴρ εὐχὴν ὑπερφυῶς ἐν ἔσονται. «Δὸς γὰρ φησιν αὐτοῖς ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν» (3). Ἦνικα φανερώς ἡ κριτικωτάτη μάχαιρα τοῦ Πνεύματος διχάσει ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρός, καὶ ἀλλοτρίους ποιήσει τοὺς ἀνομοίους τοῖς τρόποις. εἰ γὰρ ἐνταῦθα, πόσω μᾶλλον ἐκεῖ, ὅπου καὶ ὁ πάντα εἰδώς, πρὸς τοὺς μὴ κατ' ἀρετὴν ὁμοιωμένους οὐκοῦδα ὑμᾶς ἀποφαίνεται; οὐ γὰρ ἔχουσιν ὡς εἰκοξε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου· οὐκ ἐγένοντο οἰκτίρμονες ὡς ὁ κοινὸς Πατήρ· οὐ κοινὰ τὰ ὄντα τοῖς δεομένοις ἐποίησαντο, καθάπερ ἐκεῖνος τῶν οἰκείων ἀγαθῶν δωρεὰν μετέδωκεν ἅπασιν· οὐ τοῖς πλησίον ἐγένοντο χρηστοί, οὐ τοὺς μακρὰν διὰ τῆς εὐποιίας πλησίον ἐποίησαν· διὰ ταύτην ἄρα τὴν ἀνομοιότητα οὔτε οἶδεν, οὔτε εἰσοικίζει τοὺς τοιοῦτους ὁ ἀγαθός. Εἰ δὲ οὗτος οὕτως, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν κἀνταῦθα ζήσαντες, κἀκεῖ συμβασιλεύσοντες, τὰ αὐτὰ δῆπου τοῖς μὴ παραπλησίοις τὴν ἀρετὴν τῶν

καθ' αἷμα προσωκειωμένων ἐροῦσιν· ἢ ἂν εἴπη τις παῖς ἐγὼ σὸς, πατήρ αὐτὸς ἦν, ἀδελφὸς ἐγωγε· ἀλλ' ὁ μὲν φεῦ ἀκούσει, ὡς ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται· ὁ δὲ, πατήρ οὐδεὶς, εἰμὴ εἷς ὁ Θεός· ὁ δ' εἰ τέκνον ἦς ἐμὸν, μιμητὴς ἂν ἦς ἐμός, νῦν δ' ἐκείνους τοῦ Πατρὸς εἶ, οὗ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐργάτης· Ἀπιθι τούτῳ συνδιαγωνίσων· ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδά σε· πάντα γὰρ ὅσα τοῦ Θεοῦ ἐμὰ, σὺ δ' οὐ τοῦ Θεοῦ· τοῦμόν καὶ τὸ σὸν ἀπελήλαται τῶν ὧδε, ὃ καὶ εἰς τὸν ἐπιλελοιπότα βίον ἐκείνον ἡμεῖς ἐμισήσαμεν· διὸ καὶ τῆς βασιλείας ταύτης κληρονόμοι γεγόναμεν. Ὅπου τοῦτο τὸ κατὰ τοὺς θείους πατέρας ψυχρὸν ῥῆμα, δεσμὸς ἀγάπης ἀπῆν, καὶ ὁ Χριστὸς ἀπελήλαται· οὗς τὸ πάθος ἐκράτει τοῦτο, καὶ τότε φιλαυτίαν, φιλαργυρίαν, μισαδελφίαν, καὶ πᾶν εἶδος κακίας αὐτοῖς προὔξενει, καὶ νῦν αὐτοὺς καταισχύνει.

Φοβηθῶμεν οὖν, ἀδελφοί, τὰ τοιαῦτα παρακαλῶ· φρικτὰ γὰρ ὄντως. Οἰκονομήσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς Θεῷ φίλον· ἀφήσωμεν ἵνα ἀφεθῶμεν, ἐλεήσωμεν ἵνα πολλαπλασίως ἐλεηθῶμεν· εἰς ἑαυτὸν γὰρ ὁ δι' ἡμᾶς πτωχεύσας τὴν ἐλεημοσύνην ἀναδεχόμενος, μεγαλόδωρος ὢν, πολυπλασιάζει τὴν ἀμοιβήν· ἢ τοίνυν ἔστω τις κατ' ἐκείνον πτωχός, καὶ σὺν ἐκείνῳ ζήσεται, ἢ κοινωνεῖτω τοῖς δι' ἐκείνον πτωχοῖς, καὶ διὰ τούτων σωθήσεται. Κτησώμεθα σπλάγχνα οἰκτιρμῶν· δῶμεν οἰκοθεν τεκμήριον τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀγάπης, καὶ τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Πατέρα καὶ δεσπότην εὐνοίας· καιρὸν δὲ τῶν νηστῶν τούτων ἡμερῶν εὐπροσδεκτότερον οὐχ εὐρήσει τις πρὸς τὰ τοιαῦτα· τῇ γὰρ νηστείᾳ συνάψας τὸν ἔλεον, πᾶν ἀμάρτημα ἀπαλείψει, καὶ μετὰ παρρησίας τὰ σωτήρια προσκυνήσει πάθη, καὶ τῇ ἀναστάσει Χριστοῦ συνευφρανθήσεται, καὶ τῆς αἰωνίας ἀπολυτρώσεως τεύξεται· ἢς γένοιτο

(1) Ἀ' Θεσ. δ', 9. (2) Ἰωαν. ι', 39. (3) Ἰωαν. ιζ', 22

πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ
ἡμῶν· ὃ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις
σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ

καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν
θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Ο μὲν ψαλμῳδὸς Προφῆτης ἀπαριθμού-
μενος τὰ τῆς κτίσεως εἶδη, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς
σοφίαν τοῦ Θεοῦ καθορῶν, τοῦ θαύματος ὅλως
γεγονῶς, μεταξὺ γράφων ἐξεβόησεν· «Ὡς ἐ-
μεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ
ἐποίησας» (1). Ἐμοὶ δὲ νῦν, τίς ἐφαρμόσει λό-
γος πρὸς ὕμνον ἐξαγγέλλειν πειρωμένῳ πρὸς δύ-
ναμιν τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ τὰ πάντα
κτίσαντος Λόγου; εἰ γὰρ θαύματος γέμει τὰ ὄντα,
καὶ τὸ ἐκ μὴ ὄντων ταῦτα προελθεῖν εἰς τὰ ὄντα
θεῖον καὶ πολυῦμνητον, πόσῳ θαυμασιώτερον καὶ
θειότερον, καὶ παρ' ἡμῶν ὑμνεῖσθαι ἀναγκαιότε-
ρον, τὸ γενέσθαι τι τῶν ὄντων Θεόν, καὶ οὐχ ἁ-
πλῶς Θεόν, ἀλλὰ τὸν ὄντως ὄντα Θεόν, καὶ ταῦ-
τα τὴν μηδὲ φυλάξαι δυνηθεῖσαν; ἢ βουλευθεῖσαν,
τὸ καθὼς γέγονεν ἡμετέραν φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο δι-
καίως εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς ἀπωσθεῖσαν· το-
σοῦτο γὰρ μέγα καὶ θεῖον, ἀπόρρητόν τε καὶ ἀνε-
νόητον, τὴν ἡμετέραν φύσιν γενέσθαι ὁμόθεον, καὶ
δι' αὐτῆς ἡμῖν χαρισθῆναι τὴν ἐπὶ τὸ χρεῖττον ἐπά-
νοδον, ὥς καὶ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώ-
ποις, καὶ αὐτοῖς τοῖς Προφῆταις, καὶ τοι διὰ πνεύ-
ματος ὁρῶσιν, ἀνεπίγνωστον ὄντως μένειν, ἀπὸ

τοῦ αἰῶνος ὑπάρχον κεκρυμμένον μυστήριον· καὶ τί
λέγω πρὶν εἰς πέρας ἐλθεῖν; καὶ γεγονὸς γὰρ, οὐχ
ὅτι γέγονεν, ἀλλ' ὅπως γέγονε πάλιν μυστήριον μέ-
νει, πιστευόμενον ἀλλ' οὐ γινωσκόμενον, προσκυ-
νούμενον ἀλλ' οὐ πολυπραγμονούμενον, καὶ προ-
σκυνούμενόν τε καὶ πιστευόμενον διὰ μόνου τοῦ
Πνεύματος· «Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰη-
σοῦν, εἰμὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ» (2)· καὶ τὸ Πνεῦμα
ἔστι δι' οὗ προσκυνοῦμεν καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα,
φησὶν ὁ Ἀπόστολος (3).

Ὅτι δὲ μὴ τοῖς ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
ἀγγέλοις καὶ τοῖς ἀρχαγγέλοις αὐτοῖς ἀπερινόη-
τόν ἐστι τὸ μυστήριον τοῦτο, παρίσται σαφῶς καὶ
τὸ παρ' ἡμῶν ἑορταζόμενον σήμερον. Ἐὐηγγελί-
σατο μὲν γὰρ ὁ ἀρχάγγελος τῇ Παρθένῳ τὴν σύλ-
ληψιν. τῆς δὲ μαθεῖν ζητούσης τὸν τρόπον, καὶ
πρὸς αὐτὸν εἰπούσης· «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; ἐπεὶ
ἄνδρα οὐ γινώσκω»· μηδαμῶς ἔχων ὁ ἀρχάγγελος
ἐρμηνεῦσαι τὸν τρόπον, ἐπὶ τὸν Θεόν καὶ οὗτος κα-
τέφυγε· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύ-
ναμις ὑψίστη ἐπισκιάσει σοί»· Ὡς περ γὰρ εἰ καὶ τὸν
Μωϋσῆν ἡρετό τις, πῶς ἐκ γῆς ἄνθρωπος; πῶς ἐκ
χώματος ὅς ᾧ καὶ νεῦρα καὶ σὰρξ; πῶς αἰσθητήρια

(1) Ψαλμ. ργ'. (2) Α' Κορ. ιβ', 3. (3) Ρωμ. η', 26.

ἐξ ἀναισθήτου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀδαμιαίας πλευρᾶς πῶς πάλιν ἄνθρωπος; πῶς τὸ ὁστοῦν ἐξετάθη καὶ διτηρέθη καὶ ἡνώθη καὶ συνεδέθη; πῶς ἐκ τοῦ ὅσοῦ σπλάγχνα καὶ χυμοὶ διάφοροι, καὶ τ' ἄλλα πάντα; Ὡς περ οὖν εἴ τις ταῦτα τὸν Μωϋσῆν ἠρώτα, εἶπεν ἂν οὐδὲν πλέον, πλὴν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ὁ χροὺν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ποιήσας τὸν Ἀδὰμ, καὶ μίαν τῶν πλευρῶν λαβὼν καὶ τὴν Εὐὰν ἐργασάμενος, καὶ τίς μὲν ὁ ποιήσας, εἶπε· τὸν δὲ τρόπον πῶς ἐκεῖνα γέγονεν οὐκ εἶπεν. Οὕτω καὶ ὁ Γαβριήλ, ὅτι μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἡ τοῦ Ὑψίστου δύναμις τὸν ἄσπορον ἐργάσσονται τόκον, εἶπε· τὸ δὲ πῶς οὐκ εἶπεν. Εἰ γὰρ περὶ τῆς Ἑλισάβετ προϊῶν μνησθεὶς, ὅτι συνέλαβεν ἐν γήρᾳ καὶ στείρα οὔσα, πλέον ἔσχεν εἰπεῖν οὐδὲν, πλὴν ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα, πῶς ἂν ἐπὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ συλλαβούσης καὶ τεκούσης ἔσχεν εἰπεῖν τὸν τρόπον; Ἐχει δὲ ὁμοῦς καὶ πλέον τὸ πρὸς τὴν Παρθένον τοῦ ἀρχαγγέλου λεγόμενον, ἀλλ' εἰς μυστηρίου μείζονος λόγου· «Ἐπελεύσεται γὰρ φησι Πνεῦμα ἅγιον ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι» (1). Διατί; ὅτι καὶ τὸ γεννώμενον οὐ Προφήτης, οὐδ' ἀπλῶς ἄνθρωπος ὡς ὁ Ἀδὰμ, ἀλλ' υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ σωτὴρ καὶ ῥύστης ἀνθρώπων γένους, καὶ βασιλεὺς αἰώνιος. Καθάπερ γὰρ τοὺς ἀπὸ κορυφῆς ὄρους ἐκπεσόντας λίθους, καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς ὑπωρείας κινουμένους, πολλοὶ διαδέχονται χρημνοὶ, οὕτως ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ θείας ἐντολῆς, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν μακαρίας διαίτης ἐκπεσόντας, καὶ μέχρις ἁδου καταφερομένους, πολλὰ διεδέξαντο δεινά. Οὐ γὰρ ἀκάνθας καὶ τριβόλους μόνον αἰσθητάς ἀνέτειλεν ἡ γῆ κατὰ τὴν εἰς τὸν προπάτορα κατάραν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ταῖς πολυειδέσι τῶν πονηρῶν παθῶν ἀ-

κάνθαις καὶ ταῖς δειναῖς τριβόλοις τῆς ἁμαρτίας ἐνεσπάρημεν. Οὐδὲ τὴν λυπὴν μόνην ἐκείνην ἔσχε τὸ ἡμέτερον γένος, ἣν ἡ προμήτωρ ἐκκληρώσατο διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν κατάρας, ἐν λύπαις τίκτειν καταψηφισαμένης, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ βίος ἡμῶν ὀδύνη καὶ λύπη γέγονε σχεδόν. Ἐπειδὴ μὲν τοι φιλανθρώπως ἐφ' ἡμᾶς ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεὸς διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, καὶ κλίνας οὐρανούς κατήλθε, καὶ προσλαβόμενος ἐκ Παρθένου ἁγίας τὴν ἡμῶν φύσιν ἀνεκαίνισε καὶ ἐπανήγαγε, μᾶλλον δὲ ἀνήγαγεν εἰς θεῖον καὶ οὐράνιον ὕψος. Τοῦτο δὲ βουλευθεὶς καταπραῖσαι, μᾶλλον δὲ τὴν πρᾶσιόνειον αὐτοῦ βουλήν εἰς τέλος ἀγαγεῖν σήμερον, πέμπει τὸν ἀρχάγγελον Γαβριήλ, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς φησι Λουκᾶς· «Εἰς Ναζαρέτ πρὸς Παρθένον μεμνησμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου καὶ πατρίδος Δαβὶδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Παρθένου Μαρίαν» (2).

Πρὸς Παρθένον μὲν οὖν τὸν ἀρχάγγελον ὁ Θεὸς πέμπει, καὶ ταύτην μένουσαν παρθένον, οἰκεῖαν ποιεῖται μητέρα διὰ μόνου προσρήματος· ἐπειδή περ, εἴπερ ἐκ σπέρματος συνελήφθη, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος, οὐδ' ἀναμάρτητος ἦν καὶ τῶν ἁμαρτόντων σωτὴρ· ἡ γὰρ τῆς σαρκὸς πρὸς γένεσιν κίνησις, ἀνυποτάκτως ἔχουσα πρὸς τὸν ἡγεμονεύειν τῶν ἐν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ τεταγμένον νοῦν, οὐκ ἐκτὸς παντάπασιν ἁμαρτίας ἐστί· διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· «Ἐν ἀνομίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου» (3). Εἰ γοῦν ἐκ σπέρματος ἦν ἡ τοῦ Θεοῦ σύλληψις, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος, οὐδὲ τῆς καινῆς καὶ μηδαμῶς παλαιουμένης ζωῆς ἀρχηγός· τοῦ γὰρ παλαιοῦ κόμματος ὢν, καὶ κληρονόμος ἐκείνου τοῦ πταίσματος, οὐκ ἂν ἡδυνήθη τὸ πλήρωμα ἐν ἑαυτῷ φέρειν τῆς ἀκηράτου θεότητος, καὶ πηγὴν ποιῆσαι τὴν σάρκα τοῦ

(1) Λουκ. α', 35. (2) Λουκ. α', 27. (3) Ψαλμ. ν.

ἁγιασμοῦ ἀνεξάντλητον· ὥς καὶ τῶν προπατόρων ἐκείνων τὸν μολυσμὸν ἀποπλῦναι περιουσία δυνάμεως, καὶ τοῖς ἐξῆς ἀρκεῖν πρὸς ἁγιασμὸν ἅπασι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄγγελος οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἦλθε καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, συλληφθεὶς καὶ σαρκωθείς ἐν μήτρᾳ Παρθένου, καὶ μείνας ἀναλολιώτως Θεός.

Ἐδει δὲ καὶ μάρτυρα τὴν Παρθένον ἔχειν τῆς ἀσπόρου συλλήψεως, καὶ συλλήπτορα πρὸς τὰ κατ' οἰκονομίαν τελεσθισόμενα· τίνα ταῦτα; Τὴν ἐπὶ Βηθλεὲμ ἀνοδόν, ἐνθα καὶ ὁ παρὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων καταγγελόμενός τε καὶ δοξαζόμενος τόκος. Τὴν εἰς τὸ ἱερὸν ἔλυσιν, ἐνθα παρὰ Συμεῶν καὶ τῆς Ἀννης, ζωῆς καὶ θανάτου κύριος μαρτυρεῖται τὸ βρέφος. Τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐξ Ἡρώδου φυγὴν, καὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου κατὰ τὰς ἱεράς προῤῥήσεις ἐπάνοδον, καὶ τ' ἄλλα ὅσα νῦν καταλέγειν οὐκ εὐχερές. Διὰ ταῦτα μνήστῳ ὁ Ἰωσήφ παρελήφθη, καὶ ὁ ἄγγελος ἐπέμφθη πρὸς παρθένον μεμνησκειμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ. Τὸ δὲ ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ ἐπ' ἀμφοτέρων νοήσεις· ἄμφω γὰρ ἦ τε Παρθένος καὶ ὁ Ἰωσήφ εἰς Δαβὶδ τὸ γένος ἀνέφερον. Καὶ τὸ ὄνομά φησι τῆς Παρθένου, Μαριάμ· τοῦτο δὲ ἐρμηνεύεται Κυρία. Παρίστησι δὲ καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθένου, καὶ τὸ βέβαιον τῆς παρθενίας, καὶ εἰς τὸ ἐξηλλαγμένον αὐτῆς τοῦ βίου, καὶ διὰ πάντων ἡκριβωμένον, καὶ ὥς εἶπεῖν παναμώμητον· κυρίως γὰρ οὕσα φερωνύμως παρθένος, πᾶσαν εἶχε τὴν τῆς ἀγνείας παντελεῖ παγκτησίαν, παρθένος οὕσα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ τὰς τοῦ σώματος αἰσθήσεις πάσας μολυσμοῦ παντὸς ὑπερανωχισμένας πλετοῦσα· καὶ τοσοῦτο κυρίως τε καὶ βεβαίως, καὶ ὥς εἶπεῖν κεχυρωμένως, καὶ τοῖς πᾶσιν ἀσύλως τὸν ἅπαντα

χρόνον, ὥσπερ ἡ κεκλεισμένη πύλη τὰ ἐντεθησαυρισμένα, καὶ τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον ὀφθαλμοῖς ἄψαυστα τηρεῖ τὰ ἐγγεγραμμένα· ἐπεὶ καὶ περὶ αὐτῆς γέγραπται, τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον, καὶ αὕτη ἡ πύλη κεκλεισμένη ἐσται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς (1).

Ἀλλὰ καὶ Κυρία πάλιν ἕτερον τρόπον ἡ παρθένος κατὰ τὴν ἀξίαν, ὥς δεσπόζουσα πάντων, αἶτε τὸν φύσει τοῦ παντὸς δεσπότην ἐν παρθενίᾳ συλλαβοῦσά τε καὶ τεκοῦσα θείως. Ἐτι γε μὴν Κυρία καὶ ὥς οὐκ ἐλευθέρα μόνον δουλείας, καὶ κυριότητος θείας ἐπειλημμένη, ἀλλὰ καὶ ὥς πηγὴ καὶ ρίζα τῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀπὸρρητον καὶ χαρμόσουν τόκον· ἡ γὰρ ἀνδρὶ συζυγεῖσα, κυριευομένη μᾶλλον ἐστὶν ἢ κυρία, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν περίλυπον καὶ κατώδυνον τόκον, κατὰ τὴν πρὸς τὴν Εὐὰν ἀρὰν ἐκείνην· «Ἐν λύπαις τέξῃ τέχνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει» (2). ἥς ἀρᾶς ἡ παρθενομήτωρ ἐλευθεροῦσα τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὴν χαρὰν δι' ἀγγέλου καὶ τὴν εὐλογίαν ἀντιλαμβάνει· εἰσελθὼν γὰρ φησιν ὁ ἄγγελος, εἶπε πρὸς τὴν Παρθένον· «Χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν». Οὐ τὸ μέλλον ὁ ἀρχάγγελος προκαταγγέλλει πρὸς αὐτὴν λέγων, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ἀλλ' ὅπερ ἀοράτως ἑώρα τηνικαῦτα τελούμενον ἐξαγγέλλει. Καὶ χωρίον μὲν ταύτην θείων καὶ ἀνθρωπίνων χαρισμάτων κατανοῶν, καὶ διὰ πάντων κεκοσμημένην τῶν χαρισμάτων τοῦ θείου Πνεύματος, κεχαριτωμένην ἐτύμως ἀνηγόρευσε, ἐνοιχόν δὲ λαβοῦσαν ἤδη κατιδὼν τὸν ἐν ᾧ τούτων ἀπάντων οἱ θησαυροὶ, καὶ προκαθορῶν τὴν ἄλυπον κυοφορίαν, καὶ τῶν ἀνευ ὠδίνων ἐσόμενον τόκον, προσευηγγέλισατο ταύτη

(1) 1αζ. μδ', 2. (2) Γεν. γ', 16.

χαίρειν, καὶ μόνην εὐλογημένην εἶναι καὶ δεδοξασμένην εἰκότως ἐν γυναιξὶ διετείνετο· τῇ γὰρ ὑπερβολῇ τῆς κατὰ τὴν θεομήτορα παρθένον δόξης οὐκ ἔστι τις ἑτέρα δεδοξασμένη, καὶ ἐδοξάσθη.

Ἀλλ' ἡ Παρθένος ἰδοῦσα καὶ φοβηθεῖσα μή τις ἀπατηλὸς ἄγγελος ᾗ, κλέπτων τὰς κατὰ τὴν Εὐαν ἀπερισκέπτους, τὸν ἀσπασμὸν ἀνεξετάστως οὐ παρεδέξατο· καὶ τὴν συνάφειαν, ἣν οὗτος εὐηγγελίζετο, πρὸς Θεὸν μήπω καθαρῶς γνοῦσα, ἐταράχθη, φησὶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ἀπρίξ ὡς εἰπεῖν καὶ κατάκρας τῆς παρθενίας ἀντεχομένη· «Καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρχάγγελος πάραυτα λύει τὸν θεοφιλή τῆς κεχαριτωμένης Παρθένου φόβον, πρὸς αὐτὴν εἰπὼν· «Μὴ φοβοῦ Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ». Τίνα χάριν; ἥτις μόνῳ δυνατὴ τῷ τὰ ἀδύνατα δυναμένῳ, καὶ μόνη σοὶ τεττηρημένη πρὸ τῶν αἰώνων· «Ἴδου γὰρ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ»· σύλληψιν γὰρ φησὶν ἀκούουσα, μηδεμίαν ὑπολογίζου τῆς παρθενίας παρατροπὴν, μηδὲ διὰ τοῦτο δυσχεραίνει καὶ ταραττοῦ· τοῦτο γὰρ τὸ, ἰδοῦ συλλήψῃ, τηνικαῦτα πρὸς τὴν Παρθένον οὔσαν λεγόμενον, σύνδρομον τηνικαῦτα τῇ παρθενίᾳ τὴν σύλληψιν ὑπεδείκνυ· «Ἴδὲ οὖν συλλήψῃ, φησὶ, καὶ τέξῃ υἱόν»· ἔχουσα γὰρ ὥσπερ νῦν ἔχεις, καίμενουσα τὴν παρθενίαν ἀδιαλώβητος, ἐμβρυον ἔξεις, καὶ τέξῃ τὸν τοῦ υἱοῦ Υἱόν· τοῦτο γὰρ καὶ Ἡσαίας προορῶν ἐκ πολλῶν ἐτῶν προέλεγεν· «Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν» (1)· καὶ ὅτι, «Προσῆλθεν πρὸς τὴν Προφῆτιν» (2). Πῶς οὖν ὁ Προφήτης προσῆλθε πρὸς τὴν Προφῆτιν; ὡς νῦν ὁ ἀρχάγγελος πρὸς αὐτήν· ὁ γὰρ νῦν οὗτος εἶδε, τοῦτο ἐκεῖνος προσεδέ τε καὶ προεῖπεν. Ὅτι δὲ Προφῆτις, προφητικὴν ἔχουσα χάριν ἡ Παρθένος, ἡ

ἐν Εὐαγγελίῳ πρὸς Θεὸν ὥδῃ ταύτης παραστήσει τῷ βουλομένῳ. Προσῆλθεν οὖν, φησὶν, ὁ Ἡσαίας πρὸς τὴν Προφῆτιν, τῷ προβλεπτικῷ πάντως πνεύματι, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, πρὶν ἐλθεῖν τῶν ὠδίνων τὸν πόνον ἐξέφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν· ὁ δὲ ἀρχάγγελος νῦν πρὸς αὐτήν· «Τέξῃ, φησὶν, υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν (ὁ ἐρμηνεύεται Σωτήρ)· οὗτος γὰρ ἔσται μέγας». Εἶπεν ἂν Ἡσαίας πάλιν· «Θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» (3). Τοῦτω συνωδὰ νῦν καὶ ὁ ἀρχάγγελος φησὶν· «Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς υἱοῦ κληθήσεται».

Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν ἔστι μέγας καὶ υἱὸς υἱοῦ, ἀλλ' ἔσται καὶ κληθήσεται; ὡς περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπίνου ποιούμενος τὸν λόγον, ἅμα καὶ δηλῶν, ὅτι καὶ γνωσθήσεται τοῖς πᾶσι, καὶ ὑπὸ τούτων τοιοῦτος ὑπάρχων κηρυχθήσεται, ὡς καὶ τὸν Παῦλον ὕστερον λέγειν ἔχειν· «Ὁ Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐκτρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ» (4)· ἀλλὰ καὶ· «Δώσει, φησὶν, αὐτῷ Κύριος τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος»· οὐ δὲ ἡ βασιλεία εἰς αἰῶνας οὔσα πέρας οὐκ ἔχει, ὁ Θεὸς ἐστὶν αὐτός. Ἀλλὰ καὶ Πατέρα τὸν Δαβὶδ οὗτος ἔχει, οὐκοῦν καὶ ἀνθρωπὸς ἐστὶν ὁ αὐτός, ὡς εἶναι τὸν τεχνησόμενον Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπον, υἱὸν τε ἀνθρώπου, καὶ υἱὸν Θεοῦ, παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ἀνθρωπον τὴν ἀδιάδοχον βασιλείαν λαμβάνοντα, ὡς εἶδε καὶ προανεκήρυξεν ὁ Δανιήλ· «Ἐθεώρην γὰρ φησὶν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθισε· καὶ ἰδοὺ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μέχρι τοῦ

(1) Ἡσ. ζ', 14. (2) Ἡσ. ι', 3. (3) Ἡσ. θ', 6. (4) Α' Τιμ. γ', 16.

παλαιού τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, καὶ βασιλεῖ ἐτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται»(1).

Καθίσει δὲ ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ· ἐπειδὴ περ ὁ μὲν Ἰακώβ πατριάρχης τῶν θεοσεβῶν ἐστὶν ἀπάντων, ὁ δὲ Δαβὶδ πρῶτος ἀπάντων θεοσεβῶς ὁμοῦ καὶ θεαρέστως εἰς τύπον ἐβασίλευσε Χριστοῦ· ὃς πατριαρχίαν τε καὶ βασιλείαν εἰς μίαν οὐράνιον καὶ αἰώνιον συνήγαγεν ἀρχήν. Ἡ δὲ κεχαριτωμένη Παρθένος τῶν οὕτως ἐξαισίων καὶ θείων ὡς ἤκουσε τοῦ ἀρχαγγέλου πρὸς αὐτὴν ῥημάτων, ὅτι ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ, καὶ υἱὸν ἔξεις, τὸν βασιλεύοντα τῶν αἰώνων τοῦ ὑψίστου υἱόν· «Πῶς ἔσται μοί φησι τοῦτο; ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω». Εἰ γὰρ καὶ πνευματικὸν ἄγαν, καὶ σαρκικῶν παθῶν ὑπερανωκισμένον μοι κομίζεις τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ σύλληψίν μοι λέγεις ἐν γαστρὶ, καὶ κύησιν καὶ τόκον, καὶ τὸ ἰδοὺ προσίθης ἐπὶ τῆς συλλήψεως, πῶς οὖν ἔσται μοι τοῦτο; ἐπεὶ ἄνδρα, φησὶν, οὐ γινώσκω. Τοῦτό δέ φησιν ἡ Παρθένος οὐκέτ' ἀπιστοῦσα, μαθεῖν δὲ τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸ δυνατόν ὡς ἔχει ζητοῦσα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρχάγγελος πρὸς αὐτὴν· «Πνεῦμα, φησὶν, ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ»· ἁγία μὲν γὰρ εἶ σὺ, φησὶ, καὶ κέχαριτωμένη Παρθένη· Πνεῦμα δὲ πάλιν ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, δι' ἁγιασμοῦ προσθήκης ὑψηλοτέρας, ἐτοιμάζον καὶ προκαταρτίζον τὴν ἐν σοὶ θεουργίαν· καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, συνεπιρρῶννυσά τε ἅμα καὶ διὰ τῆς ἐν σοὶ ἐπισκιάσεως καὶ συναφείας ἑαυτῇ μορφοῦσα τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς εἶναι τὸ γεννώμενον ἅγιον, Υἱὸν Θεοῦ, δύναμιν ὑψίστου μεμορφωμένην κατ'

ἄνθρωπον· ἰδοὺ γὰρ καὶ Ἑλισάβετ ἡ συγγενὴς σε στείρα τὸν ἅπαντα διανύσασα βίον, νῦν ἐν γήρα, Θεοῦ βουλευθέντος, παραδόξως κυοφορεῖ, ὅτι οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα.

Τί οὖν ἡ κεχαριτωμένη πρὸς ταῦτα Παρθένος, καὶ τὴν σύνεσιν θεία καὶ ἀπαράμιλλος; πάλιν πρὸς τὸν Θεὸν τρέχει, καὶ δι' εὐχῆς πρὸς αὐτὸν ἀνατείνεται, πρὸς τὸν ἀρχάγγελον λέγουσα· εἰ Πνεῦμα καθὰ φῆς ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπ' ἐμέ, τὴν ἐμὴν φύσιν ἔτι καθαῖρον καὶ ἐνισχύον δέξασθαί με τὸ σωτήριον κύημα· εἰ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει μοι, μορφοῦσα κατ' ἄνθρωπον ἐν ἐμοὶ τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὄντα, καὶ δημιουργοῦσα λοχίαν ἄσπορον· εἰ τὸ γεννώμενον ἅγιον, καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ Θεὸς καὶ βασιλεὺς αἰώνιος· οὐ γὰρ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα· «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τ' ῥῆμα σου». Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος λιπὼν ἐν τῇ γαστρὶ ταύτης σώματι συνημμένο τὸν τοῦ παντός ποιητήν· καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ταύτης συναφείας, ἣ διηκόνησε, προξενήσας τῷ κόσμῳ τὴν σωτηρίαν. Οὕτω δὲ καὶ Ἡσαΐας δι' ὧν ἤδη καμακαρίως ἡξιώθη παθεῖν ἐναργῶς προὑπέγραψε· οὐ γὰρ ἀμέσως ἐώρακε τὸν Σεραφεῖμ ἐκ τοῦ καὶ οὐρανὸν νοητοῦ θυσιαστηρίου τὸν ἀνθρώπου λαβόντα διὰ γὰρ τῆς λαβίδος τοῦτον ἔλαβεν ὁ Σεραφεῖμ δι' ἧς καὶ τῶν αὐτοῦ χειλέων ἤψατο, τὴν κάθαρσιν διδούς. Τοῦτο δ' ἦν τὸ τῆς λαβίδος ἐκείνῳ τῷ μεγάλῳ θεάματι ταῦτόν, ὃ Μωσῆς ἐώρακε, βάτον ἐκ πυρός ἡμμένην καὶ μὴ κατακαιομένην.

Τίς δ' οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ παρθενομήτωρ ἐκείνη τὴν βάτος καὶ αὕτη ἡ λαβὶς ἐστίν, ἐν ἑαυτῇ τὸ θεῖο πῦρ ἀπυρπολύτως συλλαβοῦσα, κἀνταῦθα διακοπήσαντος ἀρχαγγέλου τῇ συλλήψει, καὶ τὸν αἰρόντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου δι' αὐτῆς συνά

(1) Δαν. ζ', 9.

ψαντος τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ διὰ τῆς ἀπορρήτου ταύτης συναφείας ἡμᾶς περικαθάραντος; Οὐκοῦν ἡ παρθενομήτωρ αὕτη μόνη μεθόριόν ἐστι κτιστῆς καὶ ἀκτίστου φύσεως, καὶ αὐτὴν εἰσονται τοῦ ἀχωρήτου χώραν ὅσοι δὴ γινώσκουσι Θεόν, καὶ αὐτὴν ὑμνήσουσι μετὰ Θεόν ὅσοι τὸν Θεὸν ὑμνοῦσιν. Αὕτη καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς αἰτία, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν προστάτις, καὶ τῶν αἰώνιων πρόξενος. Αὕτη τῶν Προφητῶν ὑπόθεσις, τῶν Ἀποστόλων ἀρχή, τῶν μαρτύρων ἐδραῖωμα, τῶν διδασκάλων

κρηπίς. Αὕτη τῶν ἐπὶ γῆς ἡ δόξα, τῶν κατ' οὐρανὸν ἡ τερπνότης, τὸ πάσης κτίσεως ἐγκαλώπισμα. Αὕτη καταρχὴ καὶ πηγὴ καὶ ρίζα τῆς ἀποκειμένης ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς ἐλπίδος· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ταῖς αὐτῆς ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβεΐαις εἰς δόξαν τοῦ πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντος, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αἰώνων ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ὃ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'.

Ἐκφωνηθεῖσα τῇ κυριακῇ τῶν Βαΐων.

«**Κ**αιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσάς, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι», διὰ τοῦ Ἡσαίου εἶπεν ὁ Θεός (1). Καλὸν οὖν σήμερον τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰπεῖν· «Ἴδου καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ ἡμέρα σωτηρίας· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν» (2)· ἐγγίζει γάρ ἡ τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀνάμνησις, καὶ τὸ καινὸν καὶ μέγα καὶ πνευματικὸν πάσχα, τὸ τῆς ἀπαθείας βραβεῖον, τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προοίμιον, καὶ προκηρύττει τοῦτο Λάζαρος ἐκ τῶν ἄδου κευθμῶν ἐπανελθὼν, καὶ φωνῇ καὶ προστάγματι μόνῳ Θεοῦ, τοῦ ζωῆς ἔχοντος καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν τετραήμερος ἐκ νεκρῶν ἀναστάς. Καὶ προανυμνοῦσι παῖδες καὶ λαὸς ἄκακος ἐπιπνοία τοῦ θείου Πνεύματος τὸν ἐκ θανάτου λυτρούμενον, τὸν ἐξ ἄδου

ψυχὰς ἀνάγοντα, τὸν ψυχῇ καὶ σώματι ζωὴν αἰδιδιον χαριζόμενον. Εἴ τις οὖν ἐθέλει ζωὴν, ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς, παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη αὐτοῦ τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιησάτω τὸ ἀγαθόν. Κακὸν οὖν γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ ἀσωτία· κακὸν φιλαργυρία πλεονεξία καὶ ἀδικία· κακὸν κενοδοξία θρασύτης καὶ ὑπερηφανία. Ἐκκλινάτω οὖν πᾶς ἀπὸ τῶν τοιούτων κακῶν καὶ ἐργαζέσθω τὰ ἀγαθὰ· τίνα ταῦτα; τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν μακροθυμίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν ταπείνωσιν, ἵνα μεταλάβωμεν ἀξίως τοῦ τυθέντος ὑπὲρ ἡμῶν ἁμνοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ λάβωμεν ἐντεῦθεν τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἀφθαρσίας, καὶ φυλάξωμεν παρ' ἑαυτοῖς εἰς πληροφορίαν τῆς ἐν οὐρανοῖς ἡμῖν ἐπηγγελμένης κληρονομίας. Ἀλλὰ δυσάνυστον τὸ ἀγαθόν, καὶ αἱ ἀ-

(1) Ἡσ. μ', 10. (2) Β' Κορ. γ', 2. Ρωμ. ιγ', 12.

ρεται δυσκολώτεραί εἰσι τῶν κακιῶν. Ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ τοῦτο, καὶ γὰρ πλείους αὐτόθεν ὑφίσταται πόνους ὁ μέθυσοις καὶ ἀκρατῆς τοῦ ἐγκρατοῦς, καὶ ὁ ἀκόλαστος τοῦ σωφρονοῦντος, καὶ ὁ σπεύδων πλουτεῖν τοῦ ἐν αὐταρχείᾳ ζῶντος, καὶ ὁ δόξαν ἐ-
 αυτῷ περιθέσθαι ζητῶν τοῦ ἐν ἀφανείᾳ διάγοντος· ἀλλ' ἐπεὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἡδυπάθειαν δυσκολώ-
 τεραι ἡμῖν φαίνονται αἱ ἀρεταί, βιασώμεθα ἡμᾶς ἑαυτούς· βιαστή γὰρ ἐστὶ, φησὶν ὁ Κύριος, ἡ βασι-
 λεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασαὶ ἀρπάξουσιν αὐτήν (1).

Σπουδῆς οὖν ἡμῖν πᾶσι χρεία καὶ προσοχῆς, ἐν-
 δόξοις τε καὶ ἀδόξοις, ἀρχουσι καὶ ἀρχομένοις, πλουσίοις καὶ πένησιν, ὥστε τὰ πονηρὰ πάθη ταῦτα τῆς οἰκείας ἀπώσασθαι ψυχῆς καὶ ἀντιστοιχίσει ταύ-
 τη τὸν τῶν ἀρετῶν κατάλογον. Καὶ ὁ γεωργὸς γὰρ καὶ ὁ σκυτοτόμος καὶ ὁ οἰκοδόμος καὶ ὁ ῥάπτης καὶ ὁ ὑφαντής, καὶ ἀπλῶς πᾶς ὁ δι' οἰκείων πόνων καὶ τῆς ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐργασίας ποριζόμενος τὸ ζῆν, ἐὰν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλούτου καὶ τῆς δόξης καὶ τῆς τρυφῆς ἀπὸ τῆς οἰκείας ἐκβάλῃ ψυχῆς, ὄντως μακάριοι· οὗτοί γάρ εἰσιν οἱ πτωχοί, ὧν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· διὸ καὶ διὰ τοὺς τοιοῦ-
 τες ὁ Κύριος· «Μακάριοι φησὶν οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύ-
 ματι» (2). Πτωχοὶ δὲ εἰσι τῷ πνεύματι οἱ διὰ τὸ ἀκόμψαστον καὶ ἀφιλόδοξον καὶ ἀφιλήδονον τοῦ ἐ-
 αυτῶν πνεύματος, ἥτοι τῆς ψυχῆς, ἡ ἐκούσιον καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχοντες πτωχείαν, ἡ γενναίως ταύτην φέροντες, καὶ ἀκούσιος ἢ. Οἱ δὲ πλουτοῦντες καὶ εὐπαθοῦντες, καὶ τῆς προσκαίρου δόξης ἀπολαύον-
 τες, καὶ ἀπλῶς οἱ τῶν τοιούτων ἐπιθυμηταὶ τυγ-
 χάνοντες, δεινότεροις πάθεσι περιπαρήσονται, καὶ εἰς μείζους καὶ πλείους καὶ δυσχερεστέρας ἐμπε-
 σοῦνται παγίδας τοῦ διαβόλου· τὴν γὰρ ἐπιθυμίαν τοῦ πλετεῖν ὁ πλουτήσας οὐκ ἀποτίθεται, ἀλλ' αὖ-

ξει μᾶλλον, πλείονων ἢ πρότερον ὀρεγόμενος. Οὕ-
 τω καὶ ὁ φιλήδονος, καὶ ὁ φίλαρχος, καὶ ὁ ἄσματος καὶ ὁ ἀκόλαστος, αὖξουσιν μᾶλλον ταύτας, ἀλλ' οὐκ ἀποβάλλονται. Οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ οἱ ἐνδοξοὶ προσ-
 λαμβάνουσιν καὶ δύναμιν ὥστε μείζους ἐκτελεῖν ἀ-
 δικίας καὶ ἁμαρτίας.

Διὰ τοῦτο δύσκολόν ἐστιν ἄρχοντα σωθῆναι, καὶ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. «Καὶ πῶς φησι δύνασθε πιστεῦειν εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες» (3); Ἀλλὰ μὴ θορυβεῖσθω εἴ τις εὐπορος ἢ ἐνδοξος ἢ ἄρχων ἐστὶ· δύναται γὰρ οὗτος, ἐὰν θέλῃ, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ζητεῖν, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν, ὥστε τὴν πρὸς τὰ χεῖρω ῥοπὴν ἀνακόπτειν μεγάλας ἀρετὰς ἐργά-
 σασθαι, καὶ μεγάλας ἀπώσασθαι κακίας, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτέρων τῶν μὴ βουλομένων· καὶ γὰρ δύναται μὴ μόνον δικαιο-
 πραγεῖν καὶ σωφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδικεῖν καὶ ἀκολασταίνειν βουλομένους κωλύειν πολυτρόπως, καὶ μὴ μόνον εὐπειθῆ παρέχειν ἑαυτὸν τῷ Εὐαγγε-
 λίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς κήρυξιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπειθεῖν βουλομένους ὑποτάσσειν τῇ τοῦ Χρι-
 στοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατὰ Χριστὸν προεσηκῶσι ταύτης, μὴ μόνον διὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἧς ἔλαχε παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ τύπος γίνεσθαι τοῖς ὑποδεστέροις ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς· ἐξομοιοῦται γὰρ τῷ ἄρχοντι τὸ ἀρχόμενον.

Σπουδῆς οὖν χρεία καὶ βίας καὶ προσοχῆς πᾶσι μὲν, οὐκ ἐπίσης δέ· τοῖς γὰρ ἐν δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ ἀρχῇ καθεσῶσι, καὶ τοῖς περὶ λόγους καὶ περὶ τὴν κτήσιν τῆς κατ' αὐτοὺς σοφίας ἐσπουδακόσιν, εἴπερ σωθῆναι βούλονται, πλείονος χρεία βίας τε καὶ σπουδῆς, ἐπεὶ καὶ πεφύκασιν εἶναί πως δυσ-

(1) Ματθ. ιζ, 12 (2) Ματθ. ι, 3. (3) Ἰωαν. ι, 44.

πειθέστεροι. Τοῦτο δὴ καὶ ἀπὸ τῶν χθὲς καὶ σήμερον ἀναγνωσθέντων εὐαγγελίων τοῦ Χριστοῦ γίνεται καταφανές· τοῦ γὰρ ἐπὶ Λαζάρῳ τελεσθέντος θαύματος, καὶ Θεὸν εἶναι τὸν ποιήσαντα περιφανῶς παραστήσαντος, ὁ μὲν λαὸς ἀνεπίσθησαν καὶ ἐπίστευσαν, οἱ δὲ τηνικαῦτα ἄρχοντες, οἱ γραμματεῖς δηλονότι καὶ Φαρισαῖοι, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ πεισθῆναι, ὥς καὶ κατ' αὐτοῦ μανῆναι μᾶλλον, καὶ ὑπὸ φρενοβλαθείας θανάτῳ παραδοῦναι βυλεύεσθαι, τὸν, καὶ δι' ὧν εἶπε, καὶ δι' ὧν ἔπραξε, ζωῆς καὶ θανάτου Κύριον ἀναφανέντα· οὐ γὰρ ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ τοὺς οἰκείους ὀφθαλμοὺς ἄνω τότε τὸν Χριστὸν ἐπάροι καὶ εἰπεῖν· Πάτερ εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου· ἐμπόδιον αὐτοῖς ἐγένετο πρὸς τὸ ἴσον εἶναι νομίσαι τοῦτον τῷ Πατρί· ἐπιφέρει γὰρ αὐτὸς ἐκεῖ πρὸς τὸν Πατέρα λέγων· «Ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας» (1). ἵνα γὰρ ὁμοῦ τε Θεὸν γινῶσι τοῦτον, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὄντα, καὶ κατ' οὐδὲν ὑπεναντίον, ἀλλὰ κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς τὰ θαύματα ἐργαζόμενον, ἦρε μὲν ἐνώπιον πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἐκεῖνα δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν, ἅπερ ἴσον ἀποδείκνυσι τὸν ἐπὶ γῆς εἰπόντα τῷ ἀνωτάτῳ καὶ κατ' οὐρανὸν Πατρί· ὥσπερ γὰρ μέλλοντος τὴν ἀρχὴν πλάττεσθαι τοῦ ἀνθρώπου βουλὴ προηγήσατο, οὕτω καὶ νῦν ἐν τῷ Λαζάρῳ, τοῦ ἀνθρώπου μέλλοντος ἀναπλάττεσθαι βουλὴ προηγείται. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν ἐν τῷ μέλλειν πλάττεσθαι τὸν ἄνθρωπον εἰπόντος ποιήσωμεν ἄνθρωπον, αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἤκουσε τοῦ Πατρὸς, καὶ οὕτως ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη· ἐνταῦθα δὲ νῦν ἀκούει τοῦ Υἱοῦ εἰπόντος ὁ Πατήρ, καὶ οὕτως ὁ Λάζαρος ἐξωώθη. Ὁρᾷτε

τὴν ὁμοτιμίαν καὶ τὴν ὁμοβουλίαν ὁση; Τὸ μὲν γὰρ σχῆμα τῆς προσευχῆς διὰ τὸν περιεστῶτα γέγονεν ὄχλον, τὰ δὲ ῥήματα οὐ προσευχῆς ἦν, ἀλλὰ δεσποτείας καὶ αὐτοκρατορίας· Λάζαρε δεῦρο ἔξω, καὶ εὐθὺς ὁ τετραήμερος νεκρὸς ζῶν αὐτῷ παρέστη· ἄρα προστάγματι ζωοῦντος τοῦτο, ἢ δι' εὐχῆς ζωοποιοῦντος. Ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ, καὶ τοῦτο διὰ τοὺς περιεστῶτας· ἐδύνατο γὰρ μὴ μετρία φωνῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ βουλήματι μόνῳ τοῦτον ἀναστῆσαι, ὥσπερ καὶ μακρὰν ἀπέχων, καὶ τοῦ λίθου ἐπικειμένου· ἀλλὰ καὶ ἐπέστη τῷ τάφῳ, καὶ εἶπε τοῖς περιεσῶσι, καὶ ἦραν αὐτοὶ τὸν λίθον καὶ ἦσθοντο τῆς δυσωδίας, καὶ φωνῇ μεγάλῃ ἐφώνησε καὶ ἐκάλεσε, καὶ οὕτως ἀνέστησεν αὐτόν, ἵνα καὶ διὰ τῆς οἰκείας ὁράσεως· αὐτοὶ γὰρ ἐώρων ἐφισταμένῳ τῷ τάφῳ· καὶ διὰ τῆς οἰκείας ὁσφρήσεως· αὐτοὶ γὰρ ἦσθοντο τῆς δυσωδίας τοῦ νεκροῦ, τεταρταῖος γὰρ ἦν· καὶ διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀφῆς, δι' ἧς αὐτοὶ ταῖς οἰκείαις χρησάμενοι χερσὶ, πρῶτον μὲν ἦραν τὸν λίθον ἐκ τοῦ μνημείου, ὕστερον δὲ τὸν ἐπὶ τοῦ σώματος δεσμὸν καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ὀψει σουδάριον ἔλυσαν· καὶ διὰ τῶν οἰκείων ὥτων τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς ἐπὶ τὰς πάντων ἀκοὰς φθανούσης, συνῶσι πάντες καὶ πιστεύσωσιν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ὁ φέρων πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ὁ καὶ πάντα τὴν ἀρχὴν ῥήματι μόνῳ ἐκ μὴ ὄντων τὰ ὄντα ποιήσας.

Ὁ μὲν οὖν ἄκακος λαὸς, οὕτω διὰ πάντων ἐπίστευσαν αὐτῷ, ὡς μὴ μόνον σιγῇ τὴν πίστιν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ κήρυκες γενέσθαι δι' ἔργων τε καὶ λόγων τῆς αὐτοῦ θεότητος. Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Λαζάρου τετραήμερον ἔγερσιν, ὄναριον εὐρών ὁ Κύριος, δ προητοίμασται παρὰ τῶν μαθητῶν, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος φησιν, ἐπ' αὐτοῦ καθίσας, τὰ Ἰε-

(1) Ἰωαν. ιβ', 42.

ροσόλυμα εἰσῆι κατὰ τὴν προφητείαν Ζαχαρίου, προειρηκότος· «Μὴ φοβοῦ θύγατερ Σιών, ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς πρῶτος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον ὄνου» (1). Ἐδείκνυ δὲ διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Προφήτης, ὅτι ὁ προφητευόμενος οὗτος βασιλεὺς, δὲ καὶ μόνος ὄντως τῆς Σιών ὑπάρχει Βασιλεὺς· ὁ Βασιλεὺς σου γὰρ φησιν οὐκ ἔστι φοβερός ἀπὸ τῶν ὀρωμένων, οὐδὲ βαρὺς τις καὶ κακοποιός, ὑπασισταὺς καὶ δορυφόρους ἐπαγόμενος, ἢ πεζῶν καὶ ἵπποτῶν ἐπισυρόμενος πλῆθος, πλεονεξία τε συζῶν, καὶ τέλη καὶ φόρους ἀπαιτῶν, καὶ δουλείας καὶ ὑπηρεσίας ἀγενεῖς τε καὶ ἐπιβλαβεῖς· ἀλλὰ τὸ ἐπίσημον αὐτοῦ ταπεινώσις ἐστὶ, καὶ πτωχεία καὶ εὐτέλεια· ὄνῳ γὰρ ἐποχούμενος εἰσῆι, ἀνθρώπινον ὄγκον ἐπαγόμενος οὐδένα. Διὰ τοῦτο δίκαιος μόνος οὗτος Βασιλεὺς, καὶ σώζων ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ αὐτὸς πρῶτος ὡς ἰδιαιτάτην ἔχων τὴν πράξητα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, περὶ ἑαυτοῦ φησί· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ» (2).

Ὁ μὲν οὖν τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν ἀναστήσας Βασιλεὺς, ὄνῳ ἐπικαθήμενος εἰσῆι τὴν καυτὰ τὰ Ἱεροσόλυμα· οἱ δὲ λαοὶ πάντες, εὐθύς σχεδόν, παῖδες, ἄνδρες, πρεσβῦται, τὰ τε ἱμάτια ὑποστρωννύντες, καὶ βάτῃ λαβόντες ἐκ φοινίκων, ἅπερ ἐστὶ νίκης σύμβολα, ὡς ζωοποιῶ καὶ νικητῇ θανάτου γεγονότι προσυπῆντων, προσέπιπτον, προέπεμπον αὐτόν· οὐκ ἐκτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλων συμφώνως ἄδοντες, Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ὡσαννὰ ἔν τοις ὑψίστοις. Τὸ μὲν οὖν ὡσαννὰ ὕμνος ἐστὶ πρὸς Θεὸν ἀναπεμπόμενος· ἐρμηνευόμενον γὰρ, σῶσον δὴ Κύριε φησί· τὸ δὲ ἐν τοῖς ὑψίστοις προσκείμενον, δείκνυσιν οὐκ ἐπὶ

γῆς αὐτὸν μόνον, οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὑψίστοις ὑπὸ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων ἀνυμνούμενον. Οὐ μόνον δὲ ἀνυμνοῦσιν αὐτὸν οὕτω καὶ θεολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ κακοδούλῳ καὶ θεομάχῳ γνώμῃ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, καὶ πρὸς τὰς φονικὰς αὐτῶν προφάσεις διὰ τῶν ἐξῆς ἐναντιοῦνται· οἱ μὲν γὰρ φρενοβλαβῶς ἔλεγον περὶ αὐτοῦ· «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ σημεῖα πολλὰ ποιεῖ, ἐὰν ἀφῶμεν καὶ μὴ θανατώσωμεν αὐτόν, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος» (3). Ὁ δὲ λαός, τί φησιν· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ» (4). Διὰ μὲν οὖν τοῦ λέγειν· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὑπεδείκνυσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτὸν ὄντα, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς αὐτὸν ἐλθόντα, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ φησὶν· «Ὅτι ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξηλθον καὶ ἤκω» (5). Διὰ δὲ τοῦ λέγειν, εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ, ὑπεδείκνυσιν ταύτην εἶναι τὴν βασιλείαν, εἰς ἣν μέλλουσι κατὰ τὴν προφητείαν πιστεύειν καὶ τὰ ἔθνη, καὶ μάλιστα οἱ Ῥωμαῖοι. Οὗτος γὰρ ὁ Βασιλεὺς, οὐ μόνον ἐλπίς ἐστὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ προσδοκία τῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν προφητείαν Ἰακώβ (6). «Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ, τούτέστι τὸν ὑποκείμενον ἐξ Ἰουδαίων αὐτῷ λαόν· καὶ τῇ ἑλικί τῆς ἀμπέλου τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. Ἐλὶξ δὲ τῆς ἀμπέλου εἰσὶν οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταί, πρὸς οὓς ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ἡμεῖς τὰ κλήματα» (7). Τῇ οὖν ἑλικί ταύτῃ, συνέδησεν ὁ Κύ-

(1) Ζαχ. 6', 9. (2) Μκτθ. ια', 29. (3) Ιωαν. ια', 47. (4) Μκκ. ια', 10. (5) Ιωαν. 4, 42. (6) Γεν. ιθ'. (7) Ιωαν. ιε', 8.

φιος ἐαυτῷ τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ, τοῦτέστι τὸν ἐξ ἐθνῶν νέον Ἰσραήλ, οἱ κατὰ χάριν υἱοὶ γεγόνασι τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ τοίνυν καὶ τῶν ἐθνῶν ἐλπίς ἐστὶν ἡ βασιλεία αὕτη, πῶς φασιν εἰς αὐτὴν πισεύσαντες ἡμεῖς, τοὺς Ῥωμαῖους φοβηθῆσόμεθα;

Οὕτω μὲν οὖν οἱ μὴ τὰς φρένας ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζοντες, ἐμπνευσθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπηρτισμένοι καὶ τέλειον ἀνέπεμψαν τῷ Κυρίῳ ὕμνον, μαρτυροῦντες ὅτι τετραήμερον νεκρὸν ὄντα τὸν Λάζαρον ὡς Θεὸς ἐζωοποίησεν. Οἱ δὲ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τὰ τοιαῦτα θαυμάσια ἰδόντες, καὶ τοὺς τοιούτους παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ἡγανάκτησαν, καὶ πρὸς τὸν Κύριον ἔλεγον· οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὅπερ μᾶλλον ἔδει πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν τῇνικαῦτα τὸν Κύριον, ὅτι οὐ βλέπετε, οὐδ' ἀκούετε, οὐδὲ συνίετε; Διὸ καὶ αὐτὸς ἐντρέπων αὐτοὺς μεμφομένους, ὡς ἀνεχόμενον τῆς Θεῷ μόνον πρεπούσης ὑμνωδίας, ναὶ φησιν ἀκούω τῶν παρ' ἐμοῦ σοφισομένων ἀοράτως, καὶ περὶ ἐμοῦ τοιαῦτα φθεγγομένων, ἐὰν δὲ καὶ οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκραῖονται. Ὑμεῖς δὲ οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐκεῖνο τὸ προφητικόν, ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτίσῃ αἶνον; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μεγίστου θαύματος ἦν, τὸ τοὺς ἰδιώτας καὶ παῖδας καὶ ἀμαθεῖς θεολογεῖν τελείως τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, ἀγγελικὸν ἐπὶ στόματος ἀναλαβόντας ὕμνον· ὡς γὰρ οἱ ἄγγελοι ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Κυρίου ἐψάλλον· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς· οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τούτῃ, τὸν αὐτὸν ἀναπέμψουσιν ὕμνον, λέγοντες· «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις».

Ἀλλὰ νηπιώσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τῇ κακίᾳ, νέοι τε καὶ πρεσβύτει, ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχό-

μενοι, ἵνα ἐνδυναμωθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τρόπαιον στήσωμεν, καὶ τὰ τῆς νίκης σύμβολα βαστάσωμεν, μὴ κατὰ τῶν πονηρῶν παθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ λόγου χάριν εὕρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν· ὁ γὰρ νέος πῶλος, ᾧ δι' ἡμᾶς ἐποχεῖσθαι κατηξίωσεν ὁ Κύριος, εἰς ὧν, τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποταγὴν προετύπου τῶν ἐθνῶν, ἐξ ὧν ἡμεῖς ἐσμὲν ἅπαντες ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι. Ὡς οὖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἐστὶν ἄρσεν, οὐ θῆλυ, οὐχ Ἑλλήν, οὐκ Ἰουδαῖος, ἀλλ' ἐν εἰσι πάντες κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον (1), οὕτως ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὔτε ἄρχων, οὔτε ἀρχόμενος, ἀλλὰ πάντες δια τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐν ἐσμεν τῇ πίστει τῇ εἰς αὐτόν, καὶ εἰς ἐν σῶμα τελούμεν τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, κεφαλὴν μίαν ἔχοντες αὐτόν, καὶ ἐν πνεῦμα ἐποτίσθημεν διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ ἐν πάντες βάπτισμα ἐλάβομεν, καὶ μία ἐν πασὶν ἡ ἐλπίς, καὶ εἰς ἡμῖν Θεός, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πασὶν ἡμῖν. Ἀγαπῶμεν οὖν ἀλλήλους καὶ ἀνεχόμεθα καὶ κηδόμεθα ἀλλήλων, ἅτε μέλη ὑπάρχοντες ἀλλήλων· τὸ γὰρ σημεῖον τῆς ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνον μαθητείας, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπεν, ἡ ἀγάπη ἐστί· καὶ ἡ πατρικὴ κληρονομία ἣν ἡμῖν ἀφῆκε μεταβαίνων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἡ ἀγάπη ἐστί· καὶ ἡ τελευταία ἣν ἔδωκεν ἡμῖν εὐχὴ πρὸς τὸν οἰκεῖον Πατέρα ἀναβαίνων, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἡμῶν ἐπιστηρίζει.

Σπεύδωμεν οὖν τῆς πατρικῆς εὐχῆς ἐπιτυχεῖς εἶναι, καὶ μὴ ἀποβαλλώμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ κληρονομίαν, μηδὲ τὸ σημεῖον, ὃ ἔδωκεν ἡμῖν αὐτός, ἵνα μὴ καὶ τὴν υἰοθεσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μαθητείαν ἀποβαλλώμεθα, καὶ τότε τῆς ἐπικειμένης ἐκπέσωμεν ἐλπίδος, καὶ ἀποκλεισθῶ-

(1) Γαλ. γ', 28.

μεν τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος. Καθάπερ δὲ πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπὶ τὴν κάτω Ἱερουσαλήμ τῷ Κυρίῳ εἰσελαύνοντι τὰ ἱμάτια ὑπεστρώννουν οὐχ ὁ λαὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν ἐθνῶν ὄντως ἄρχοντες, οἱ τοῦ Κυρίου λέγω Ἀπόστολοι· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι, ὑποσρώσωμεν τὰ ἡμῶν αὐτῶν ἔμφυτα ἱμάτια, τὴν ἡμετέραν σάρκα, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν θελήματα ὑποτάσσοντες τῷ πνεύματι, ἵνα μὴ μόνον καταξιωθῶμεν ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι καὶ τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ πάθος

καὶ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας καταπολαύσωμεν. «Εἰ γὰρ σύμφυτοί φησιν ὁ Ἀπόστολος, γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, δηλονότι καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα» (1). ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ'.

Περὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, καὶ τῶν δι' αὐτῆς κεχαρισμένων τοῖς ὡς ἀληθῶς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι· καὶ ὅτι πολυτρόπως ὁ Θεὸς δυνάμενος τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος λυτρώσασθαι τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως ταύτῃ μᾶλλον ἐχρήσατο τῇ οἰκονομίᾳ.

ῥηθεῖσα τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ.

Ο τοῦ Θεοῦ προαιώνιος καὶ ἀπερίληπτος καὶ παντοκράτωρ Λόγος καὶ Υἱὸς παντοδύναμος ἐδύνατο πάντως καὶ χωρὶς τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως ῥύσασθαι τὸν ἄνθρωπον τῆς θνητότητος καὶ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου· πάντα γὰρ φέρει τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ πάντα ὑπόκειται τῇ τούτῃ θεϊκῇ ἐξουσίᾳ, καὶ πάντα δύναται κατὰ τὸν Ἰῶβ, ἀδυνατεῖ δὲ τούτῳ οὐδέν (2)· τῇ γὰρ τοῦ κτίστου ἐξουσίᾳ κτίσματος ἀντιβλέψαι ἰσχύς οὐ δύναται, καὶ τοῦ Παντοκράτορος ἰσχυρότερον οὐδέν. Ἀλλ' ὁ καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ ἀσθένειαν ἀρμοδιώτερος, καὶ τῷ δρῶντι πρεπωδέστατος τρό-

πος οὗτος ἦν, ὁ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸ δίκαιον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, οὐ χωρὶς οὐδὲν ὑπὸ Θεοῦ τελεῖται· «Δίκαιος γὰρ ὁ Θεός, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ», κατὰ τὸν Ψαλμῶδὸν Προφήτην (3). Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ Θεοῦ δικαίως, ὡς αὐτὸς πρῶτος ἐγκαταλιπὼν αὐτὸν, καὶ τῷ ἀρχεκάκῳ προσδραμὼν ἐκὼν, καὶ τ' ἀναντία σὺν δόλῳ συμβουλευόντι πεισθεὶς δικαίως ἐκείνῳ παρεδόθη, καὶ οὕτω φθόνῳ τοῦ πονηροῦ, καὶ συγχωρήσει δικαίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθεν· ὃς ἐξ ὑπερβαλ-

(1) Ῥωμ. ζ'. 8. (2) Ἰῶβ μβ', 2. (3) Ψαλμ. ι', 8.

λούσης τοῦ ἀρχεκάκου κακίας, καὶ διπλασίως ἐγένετο· οὐχ ὁ φυσικὸς γὰρ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ βίαιος αὐτοῦ προξενούντος τελεῖται.

Ἐπεὶ οὖν σὺν δίκῃ τῇ τοῦ διαδόλου δουλείᾳ καὶ τῇ θνητότητι παρεδόθημεν, ἔδει πάντως καὶ τὴν πρὸς ἐλευθερίαν καὶ ζωὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σὺν δίκῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ τελεσθῆναι. Μὴ μόνον δὲ ὁ ἄνθρωπος θείᾳ δικαιοσύνῃ τῷ φθονήσαντι παρεδόθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος τὴν μὲν δικαιοσύνην ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπώσατο, γεγονῶς δὲ ἀδίκως τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς αὐτοκρατορίας, μᾶλλον δὲ τῆς τυραννίδος ἐραστής, τῇ δικαιοσύνῃ μαχόμενος, τῇ δυνάμει κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐχρήσατο. Ἦρесе γοῦν τῷ Θεῷ πρῶτον τῇ δικαιοσύνῃ καταβληθῆναι τὸν διάβολον, ἥπερ αὐτὸς διατελεῖ μαχόμενος· ὕστερον ἢ τῇ δυνάμει, διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως· αὕτη γὰρ ἀρίστη τάξις, προηγεῖσθαι τὴν δικαιοσύνην τῆς δυνάμεως, καὶ τοῦτο θείας ὡς ἀληθῶς καὶ ἀγαθῆς δεσποτείας ἀλλ' οὐ τυραννίδος ἔργον τῇ δικαιοσύνῃ τὴν δύναμιν ἐπεσθαι. Καθάπερ γὰρ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος φθόνῳ καὶ μίσει καθ' ἡμῶν ἐπήρθη, οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, ὑπερβολῇ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐκινήθη· καὶ ὡς ἐκεῖνος ἀδίκως ἠράσθη τῆς ἀπωλείας τοῦ Θεοῦ πλάσματος. Οὕτως ἐνδίκως ὁ πλάσας ἠράσθη τῆς σωτηρίας τοῦ πλασουργήματος· καὶ ὡς ἐκεῖνος ἀδικία καὶ δόλῳ τὴν νίκην ἑαυτῷ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πτῶσιν κατέπραξεν, οὕτως ὁ ἐλευθερωτὴς ἐν δικαιοσύνῃ καὶ σοφίᾳ τὴν ἤτταν εἰς τέλος τοῦ ἀρχεκάκου καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ οἰκείου ἐξείργασται πλάσματος. Παρέλιπεν οὖν ὁ Θεὸς πρότερον ὅπερ ἡδύνατο, ἵν' ὅπερ ἐχρῆν ἐνεργήσῃ πρότερον. Περιφανεστέρα δὲ χάντεσθαι ἢ δικαιοσύνη γέγονε προκριθεῖσα παρὰ

τοῦ δύναναι ἀήττητον ἔχοντος· διδαχθῆναι δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔδει τὴν δικαιοσύνην ἐνταῦθα δι' ἔργων ἐν τῷ καιρῷ τῆς θνητότητος ἐπιδείκνυσθαι, ἵν' ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀθανασίας τὴν δύναμιν λαβόντες, ἀναπόβλητον ἔχωσι.

Πρὸς δὲ τούτοις, ἔδει καὶ ὑπὸ τῆς νικηθείσης φύσεως νικηθῆναι τὸν νικήσαντα, καὶ κατασοφισθῆναι τὸν κατασοφισάμενον. Διὰ τοῦτο ἔδει τε καὶ ἀναγκαῖον ἦν ἀνθρώπον γενέσθαι ἀμαρτίας ἄγευστον ἐσόμενον. Τοῦτο δὲ τῶν ἀδυνάτων ἦν· οὐδεὶς γὰρ ἡ Γραφή φησιν ἀναμάρτητος, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ (1). «Καὶ τίς καυχῆσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν» (2); Καὶ οὐδεὶς ἀναμάρτητος εἰμὴ εἷς ὁ Θεός. Διὰ ταῦτα ὁ ἐκ Θεοῦ Θεὸς λόγος, ἐξ ἐκείνου μὲν ἐξ αἰδίου ὢν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ· οὐ γὰρ ἐστὶν οὐδ' ἐννοησαί ποτε Θεὸν ἄλογον· καὶ σὺν ἐκείνῳ, εἷς Θεὸς ὑπάρχων· οὐδὲ γὰρ τὸ ἡλιακὸν ἀπαύγασμα φῶς ἕτερον παρὰ τὸν ἥλιον, οὐδὲ ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτὶς ἕτερός ἐστιν ἥλιος, παρὰ τὸν ἕνα. Διὰ ταῦτα τοίνυν ὁ μόνος ἀναμάρτητος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, κατὰ τὴν θεότητα ἄτρεπτος, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἄμεπτος· «Ὁς, καθάπερ φθάσας Ἡσαίας προεμαρτύρησεν, ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ» (3). Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅς μόνος ἐν ἀνομίαις οὐ συνελήφθη, οὐδ' ἐν ἀμαρτίαις ἐκυήθη, καθάπερ ἐν ψαλμοῖς ὁ Δαβὶδ περὶ ἑαυτοῦ, μᾶλλον δὲ παντὸς ἀνθρώπου μαρτυρεῖ (4). ἡ γὰρ τῆς σαρκὸς ἐπανάστασις ἀκούσιος οὔσα, καὶ ἀντιστρατευομένη φανερώς τῷ νόμῳ τοῦ νοός, εἰ καὶ παρὰ τῶν σωφρονούντων βίᾳ δελατωγεῖται, καὶ πρὸς παιδοποιεῖν μόνον ἀνίεται, ἀλλὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐπάγεται καταδίκην, φθορὰ οὐσά τε καὶ λεγομένη, καὶ πρὸς φθορὰν πάντως γεννώσα,

(1) ἰωβ ιδ', 4. (2) Παροιμ. κ', 9. (3) Α' Περ. β', 22. (4) Ψαλμ. ν'.

καὶ τοῦ μὴ συνειδότος τὴν τιμὴν, ἣν ἡμῶν ἡ φύσις ἔλαχε παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῖς κτήνεσιν ὁμοιωθέντος ἐμπαθῆς ὑπάρχουσα κίνησις.

Διὰ τοῦτο οὐ μόνον Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐκ Παρθένου ἁγίας, καὶ μεμολυσμένων λογισμῶν τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς ἀνωτέρας κατὰ τῆς Προφῆτας γεννᾶται Παρθένου, ἥς τὴν σύλληψιν ἁγίου Πνεύματος ἐπέλευσις, οὐ σαρκὸς ἐπήνεγκεν ὄρεξις. Εὐαγγελισμός καὶ πίστις Θεοῦ ἐνδημίας, ἀλλ' οὐ συγκατάθεσις καὶ πείρα ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας προεῖληφε· ταύτης γὰρ παντελῶς ἀπωξιμένης, προσευχῇ καὶ θυμηδία πνευματικῇ· «Ἴδοὺ γὰρ ἡ δούλη Κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου» πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴν ἄγγελον ἡ ἄσπιλος Παρθένος ἔφη (1), συλλαβοῦσα τε γεγέννηκεν· ὥς ἂν ὁ τοῦ διαδόλου νικητῆς, ἀνθρώπος θεᾶνθρωπος ὢν, τοῦ γένους μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς ἁμαρτίας ἔλκη τὴν ρίζαν· μόνος ἀπάντων οὐκ ἐν ἀνομίαις συλληφθεὶς, οὐδ' ἐν ἁμαρτίαις κυθηεὶς, ἡδονῇ δηλαδὴ σαρκὸς καὶ πάθει, καὶ ῥυπαροῖς λογισμοῖς τῆς ἐκ τῆς παραβάσεως μεμιασμένης φύσεως· ὥς ἂν ἡ καὶ κατὰ τὸ πρόσλημμα τελείως καθαρὸς καὶ ἀμόλυντος, καὶ μὴ κατ' αὐτὸ δι' αὐτὸν καθαρσίῳν δεόμενος, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τὰ πάντα σοφῶς δεχόμενος· καὶ οὕτω νέος ὄντως Ἀδὰμ χρηματίσῃ, καὶ διαμείνῃ νέος ὄντως καὶ εὐσθενής, μηδαμῶς παλαιούμενος, καὶ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ ἀνακτίσῃ, καὶ εἰς αἰεὶ συντηρήσῃ νέον, δυνατὸς ὢν εἰς ἅπαν ἀποσεύσασθαι τὴν παλαιώσιν. Κακεῖνος γὰρ ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ἀμόλυντος τὴν ἀρχὴν ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ, καὶ νέος ἦν, μέχρις ἐκὼν τῷ διαδόλῳ πεισθεὶς, καὶ πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς ἐκτραπείς, καὶ τῷ μολυσμῷ τῆς ἁμαρτίας ὑποπεσὼν πεπαλαίωται, καὶ πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἐξέπεσε.

Διὰ τοῦτο οὐ χειρὶ μόνον ὁ δεσπότης ἀνακαίνει· παραδόξως αὐτόν, ἀλλὰ καὶ κατέχει τοῦτον παρ' ἑαυτῷ, οὐκ ἀναλαβόμενος μόνον καὶ τοῦ πτώματος τὴν ἀνθρωπίνην ἐξάρας φύσιν, ἀλλὰ καὶ περιβαλλόμενος ἀφράστως, καὶ συναφθεὶς ἀδιαιρέτως ταύτη καὶ τεχθεὶς Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος, ἐκ γυναικὸς μὲν, ἵνα τὴν παρ' αὐτοῦ πλασθεῖσαν ἐκείνην, καὶ τῇ τοῦ πονηροῦ συμβουλῇ κλαπείσαν ἀναλάβηται φύσιν, ἐκ παρθένου δὲ ταύτης ἵνα καινὸν ποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον· εἰ γὰρ ἐκ σπέρματος ἦν, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος· οὐκ ἂν τῆς καινῆς καὶ μηδαμῶς παλαιουμένης ζωῆς ἀρχηγός τε καὶ χορηγός· οὐδ' ἂν ἐδυνήθη τοῦ παλαιοῦ κόμματος ὢν, τὸ πλήρωμα ἐν ἑαυτῷ δέξασθαι τῆς ἀκηράτου θεότητος, καὶ πηγὴν ποιῆσαι τὴν σάρκα τοῦ ἁγιασμοῦ ἀνεξάντλητον, ὥς καὶ τῶν προπατόρων ἐκείνων τὸν μολυσμὸν ἀποπλῦναι περιουσία δυνάμεως, καὶ τοῖς ἐξῆς ἀρκεῖν πρὸς ἁγιασμὸν ἅπανσι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος οὕτως εὐδόκησε δι' ἔλεος ἡμᾶς σῶσαι καὶ ἀναπλάσσαι, μείνας μὲν ἀναλλοιώτως Θεός, προελθὼν δὲ τέλειος καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος.

Γεννᾶται τοιγαροῦν ἐκ Παρθένου ἁγίας ὁ μόνος ἐξ αἰῶνος ἀνυπεύθυνος ἄνθρωπος, ὁ μόνος μηδαμῶθεν ὢν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως ἄξιος. Καὶ πρὶν ἢ γινῶναι τὸ κακὸν ἐκλέγεται τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὴν προφητείαν (2)· καὶ βιοῖ βίον παντάπασιν ἀναμάρτητον, μηδὲ κατ' αὐτὸν εὐρεθεὶς σὺν δίκῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως ἄξιος, ἐπεὶ μὴδ' αὐτὸς τὸν Θεόν, ὥς ὁ πρῶτος Ἀδὰμ παραβὰς ἐγκατέλιπε, πάσης ἐντολῆς θείας, παντὸς νόμου θείου πληρωτῆς γενόμενος, κἀντεῦθεν καὶ τῆς τοῦ διαδόλου δουλείας δικαίως ἐλεύθερος. Καὶ οὕτω νικᾶται παρὰ ἀνθρώπου ὁ τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον νικήσας διά-

(1) Λουκ. ἁ, 33. (2) Ἠσ. ζ', 16.

βολος· καὶ ὁ τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ νικήσας φύσιν καὶ διὰ τοῦτο μεγαλαυχῶν καταβάλλεται τῆς ἐπάρσεως, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναπλάττεται τοῦ κατὰ ψυχὴν καὶ ὄντως θανάτου· θανάτου, ὃν ἀπέθανεν εὐθὺς τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου γευσάμενος· θανάτου, ὃς ἠπειλήται πρὸ τῆς παρακοῆς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ Εὐᾷ ὑπὸ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος· «Ἡ ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» (1)· τὸν γὰρ τῆς σαρκὸς θάνατον μετὰ τὴν παρακοὴν κατεκρίθημεν, τηνικαῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀδὰμ εἰπόντος, ὅτι· «Γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ» (2). Καθάπερ γὰρ ἡ τοῦ σώματος παρὰ τῆς ψυχῆς ἐγκατάλειψις, καὶ ὁ ταύτης ἀπ' αὐτοῦ χωρισμὸς θάνατός ἐστι τοῦ σώματος, οὕτω καὶ ἡ τῆς ψυχῆς παρὰ Θεοῦ ἐγκατάλειψις, καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς τούτου χωρισμὸς θάνατός ἐστι ψυχῆς τρόπον ἕτερον ἀθανάτου μενούσης· αἰσχρὰ μὲν γὰρ γίνεται καὶ ἀχρεία χωρισθεῖσα Θεοῦ, καὶ μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα τὸ νεκρὸν, οὐ διαλύεται δὲ καθάπερ ἐκεῖνο μετὰ τὴν νέκρωσιν, ὅτι μὴδ' ἐκ συνθέσεως ἔχει τὴν ὑπαρξιν.

Ἴδοι δ' ἂν τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν καθάπαξ ἀψύχων σωμάτων· τὰ γὰρ ἐν τούτοις ἀπλούστερα μονιμώτερα. Διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ ψυχὴ μὴ μόνον ἀργίαν πάσχει τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐνεργείας χωρισθεῖσα Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνεργὸς καθ' ἑαυτῆς γίνεται τῇ πρὸς τὰ χεῖρω ῥοπῇ, μέχρις ἂν οὕτως ἀνεπιστρόφως ἡ ἀθλία βιοῦσα, νῦν μὲν τῷ τοῦ σώματος χωρισμῷ, ἐν τῷ καιρῷ δὲ τῆς κρίσεως μετὰ σώματος τῷ ἀλύτῳ καὶ ἀφορήτῳ δεσμῷ παραδοθῇ τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἣν ὁ Θεὸς ἡτοίμασε τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· νεκροὶ γὰρ καὶ οὗτοι πάντες, εἰ καὶ τὴν κακίαν εἰσὶν ἐνεργοί, δι' ἣν καὶ δικαίως ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ Θεοῦ τῆς ὄντως ζωῆς.

Ταύτην τὴν νέκρωσιν πρῶτος ὑποστάς ὁ σατὰν, ὡς ἐγκαταλείφθεις δικαίως ὑπὸ Θεοῦ δι' ἀπειθειαν, κοινῶς ἡμᾶς αὐτῆς προσελάβετο, διὰ τῆς κακοβούλης συμβουλῆς συγκατασπάσας πρὸς τὴν ἀπειθειαν· ἀλλ' ἐλυτρώσατο τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς νεκρώσεως ταύτης, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἑαυτοῦ, δι' ἔργων ἐπιδειξάμενος πᾶσαν εὐπείθειαν. Ἔδει δὲ πάντως μὴ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μόνην ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαβοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἀπαθανάτισαι γένος, καὶ ποδηγῆσαι πρὸς τὴν μέθεξιν τῆς ζωῆς ταύτης, τῆς καὶ τῷ σώματι κατὰ καιρὸν προξενούσης τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ὡς καὶ ἡ νέκρωσις ἐκεῖνη τῆς ψυχῆς καὶ τῷ σώματι τὸν θάνατον προεξένησε. Διὸ καὶ φανερωθῆναι τὴν οἰκονομίαν ταύτην ἀναγκαιοτάτον τε ἦν ὁμοῦ καὶ λυσιτελέστατον, καὶ προτεθῆναι τὴν αὐτοῦ πολιτείαν εἰς μίμησιν· ἦν γὰρ ὅτε καὶ τῷ ἀνθρώπῳ καθάπερ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις ὁ Θεὸς εἰς μίμησιν προὔκειτο καθορώμενος. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἐποψίας ἐκείνης διαπεπτώκαμεν κάτω που ρίψαντες ἑαυτῆς, ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας ἡμῖν συγκαταβαίνει Θεὸς τοῦ ὕψους, μηδαμῶς ἐκστάς τῆς οἰκείας θεότητος· καὶ συμπολιτευσάμενος ἡμῖν, ἑαυτὸν εἰς ὑπόδειγμα τῆς πρὸς ζωὴν ἐπανόδου προτίθησιν.

Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος ἡμῶν γίνεται, λόγῳ τὴν πρὸς τὴν ζωὴν φέρουσαν ὑποδεικνύς, καὶ θαύμασι μεγίστοις τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον πιστούμενος. Καὶ δικαιούται μὲν οὕτως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὡς μὴ παρ' ἑαυτῆς ἔχουσα τὴν πονηρίαν, δικαιούται δὲ καὶ ὁ Θεός, ὡς μηδεμιᾶς κακίας αἷτιος καὶ ποιητῆς ὢν· εἰ μὴ γὰρ ὁ συναΐδιος τοῦ Πατρὸς ἐνηνθρώπησε Λόγος, φύσει ἂν ἔδοξεν εἶναι ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· οὐδεὶς γὰρ ἐξ αἰῶνος ἀναμάρτητος ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ συνέβχινεν ἐπὶ

(1) Γεν. 6', 17. (2) Γεν. 3', 19.

τὸν κτίστην ἀναφέρεσθαι τὴν μέμψιν, ὡς οὐκ ἀγαθὸν ὄντα κτίστην, οὐδ' ἀγαθὸν αὐτὸν ὄντα. Ἔτι δὲ καὶ κριτὴν ἀδικον, ὡς μὴ δικαίως καταδικάσαντα τὸν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα καταδίκης ἄξιον ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο ἀναλαμβάνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν Θεός, ἵνα δείξῃ τοσοῦτον ἁμαρτίας οὖσαν ἐκτός, καὶ τοσοῦτο κεκαθαρμένην, ὡς καὶ ἐνωθῆναι τούτῳ δύνασθαι καθ' ὑπόστασιν, καὶ συνδιαιωνίζειν αὐτῷ ἀδιαίρετον· καὶ οὕτως ἔργῳ πᾶσιν ἀνακηρύττεσθαι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαθὸς τε καὶ δίκαιος, ἀγαθὸν τε ποιητῆς, καὶ δίκης δικαίας ἐφορος. Τοῦ μὲν γὰρ σατὰν καὶ τῶν συναποσάντων ἀγγέλων ἐξ οὐρανοῦ πεσόντων, ἦν ἐκ τῶν φυλαττόντων τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἀγγέλων κατανοεῖν, ὅτι οὐ φύσει τὸ κακὸν ἐν ἀγγέλοις, φύσει δὲ μᾶλλον τὸ ἀγαθὸν ἐν αὐτοῖς, καὶ φύσις ἐστὶν ἀγαθότητος ὁ κτίσας αὐτοὺς, παρ' οὗ καὶ ὁ σατὰν ὑπὸ ζόφον αἰώνιον δίκη δικαίᾳ κατεδικάσθη, ὡς δημιουργὸς αὐτὸς ἑαυτῷ τῆς κακίας γενόμενος τῇ ἐκτροπῇ τοῦ καλοῦ. Ἀδὰμ δὲ πεσόντος τῇ τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ κακὸν ἐκτροπῇ, οὐδεὶς ὑπελείφθη πρὸς τὸ κακὸν ἄτρεπτος, οὐδὲ μετὰ τὸν Ἀδὰμ ἀνεφάνη.

Διὰ τοῦτο νέος Ἀδὰμ ἀνεφάνη Χριστός, ὃς κατὰ τὸν Ἡσαΐαν ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ διενόηθη, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ ἐλάλησεν· οὐδὲ γὰρ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ (1). Οὐκ εἶπεν ἐκ τοῦ στόματος, ἀλλ' ἐν τῷ στόματι, ἵνα καὶ τὸ τῶν λογισμῶν ἄμωμον ὑποσημήνῃ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ κακὸν, ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν. Καὶ οὕτως ἐδικαιώθη ὁ Θεός ὡς εἴρηται, καὶ ἀνεδείχθη ὄντως ἀγαθός, καὶ ἀγαθὸν ἔργων ποιητής, ἀναμαρτήτου γεγονότος ἀνθρώπου, καὶ ἀναφανείσης ἐν Χριστῷ τῆς ἐνυπηργμένης ὑπ' αὐτοῦ καθαρότητος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ἐπεὶ οὖν

ἔδει φανερωθῆναι καὶ παρῥησίᾳ προτεθῆναι τὴν ἀπόρρητον ταύτην οἰκονομίαν, πέμπεται Ἰωάννης ἐκ τῆς ἐρημίας ὁ φερωνύμως Πρόδρομος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, βαπτίζων τοὺς προσιόντας καὶ παραγγέλλων ἐτοίμους εἶναι πιστεύειν εἰς τὸν ἐρχόμενον, ὃν φησὶ καὶ βαπτίσειν αὐτοὺς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί (2). Ἀλλὰ καὶ μείζονα ἑαυτοῦ τοσοῦτον εἶναι, ὅσον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπερέχει τοῦ ὕδατος· δεσπότην γὰρ εἶναι τοῦτον μαρτυρεῖ καὶ τοῦ παντός ποιητὴν, καὶ ἐξουσιαστὴν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων· καὶ τούτου λογικὸν γεώργιον τοὺς ἀνθρώπους εἶναι πάντας, καὶ τοῦ τοιοῦτου γεωργίου τὸ πτύον, τὰς λειτουργικὰς δυνάμεις δηλαδὴ, ἐν τῇ χειρὶ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἔχειν ἑαυτοῦ τὸν ἐρχόμενον. Οὐ μόνον δὲ δι' ἑαυτοῦ τοιοῦτον εἶναι μαρτυρεῖ τὸν ἐρχόμενον ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἡσαΐαν ὑποφαίνει προανακηρύξαντα Κύριον αὐτὸν, ἑαυτὸν δὲ ὑπηρέτην πεμφθέντα εἰς τὸ προκηρύξαι τὴν ἐκείνου ἔλευσιν, καὶ προτρέψασθαι τοὺς πειθομένους ἐτοιμασθῆναι πρὸς ὑποδοχὴν, λέγων· «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου» (3).

Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτον, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν καὶ γενέσθαι ἦν· «Ἐμπροσθεν γάρ μου γέγονε, φησὶν, ὅτι πρῶτος μου ἦν» (4)· καὶ τοι ἡ σύλληψις αὐτοῦ καὶ ἡ γέννησις ὕστερον μετὰ τὴν Ἰωάννου ἦν. Εἰ οὖν πρῶτος, οὐ κατὰ σάρκα δὲ ἦν, πρὸ τῆς σαρκὸς οὐκοῦν ἦν. Προϊὼν δὲ καὶ ἄμνόν τοῦ Θεοῦ εἶναι τοῦτον μαρτυρεῖ, τὴν ἁμαρτίαν αἴροντα τοῦ κόσμου, προκαταγγέλλων τὴν ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν αὐτοῦ θυσίαν καὶ σφαγὴν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν εἶναι μαρτυρεῖ τὸν ὕψιστον, καὶ ἐξ οὐρανοῦ τοῦτον καταβῆναι, καὶ ἀπειροδύναμον εἶναι, ὡς οὐκ ἐκ μέτρου λαβόντα τὸ Πνεῦμα

(1) Ἡσ. γ', 9. (2) Ματθ. γ', 11. (3) Λουκ. γ', 4. (4) Ιωαν. 1, 15.

παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ τοῖς μὲν εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπαγγέλεται ζωὴν αἰώνιον, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσιν ἀπειλεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀναπόδραστον ὀργήν· ἀποκρίνεται γὰρ περὶ αὐτοῦ, παρὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν ἐρωτηθεὶς, ὅτι· Ἄ'Εκεῖνον δεῖ ἀξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι» (1). Καὶ δεικνὺς τίνος ἔνεκεν ἐκείνου μὴ μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα ἐλάττω, καθόσον ἡ γῆ τοῦ ὑπερουρανίου· «Ὁ ἄνωθεν, φησὶν, ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν» (2). Ἐξηρημένος πάντων, καὶ τὴν πατρῶαν ὑπεροχὴν ἀποσώζων, ὡς υἱὸς ἀγαπητός· Καὶ πάλιν· «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ὁ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν» (3).

Ἐρχεται γοῦν καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τὸ βάπτισμα, τοῦτο μὲν διὰ τὴν πρὸς τὸν πέμψαντα τὸν Ἰωάννην εὐπείθειαν, ὡς καὶ αὐτὸς εἶπεν· «Οὕτω γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστὶ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην» (4)· τοῦτο δὲ διὰ τὴν οἰκείαν φανέρωσιν· πρὸς δὲ, καὶ ὥστε τῆς σωτηρίου ποδηγίας ἀπάρξασθαι, καὶ πιστώσασθαι τοῖς ἐπομένοις καὶ βαπτιζομένοις ὡς αὐτὸς ὑπέδειξε καὶ προσέταξεν, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον δίδοται, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ βάπτισμα κατασκευάσαι καθαρτικὸν φάρμακον τῶν ἐν ἡμῖν ἐντακέντων μολυσμάτων ἐξ ἐμπαθοῦς γενέσεως καὶ βιώσεως· εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐδ' ὡς ἄνθρωπος ἐδεῖτο καθάρσεως, ἐξ ἀμολύντου γεννηθεὶς Παρθένου, καὶ βιοῦς πάσης ἀμαρτίας ἐκτός, ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἡμᾶς ἐγεννήθη, δι' ἡμᾶς καὶ καθαίρεται. Βαπτίζεται τοίνυν παρὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἀνιόντι ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἀνοίγονται αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἐξᾴκουστος ἐκεῖθεν γίνεται· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα» (5)· καὶ ὡς περιερεᾷ

ἐπ' αὐτὸν κατέρχεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, δεικνύντος τοῖς· παροῦσι τὸν μαρτυρούμενον ἄνωθεν. Καὶ φανεροῦται μὲν οὕτως ἐκεῖνος, Υἱὸς ὧν ἀληθινός· φανεροῦται δὲ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατὴρ, Πατὴρ ὑπάρχων ἀληθής· φανεροῦται δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προϊὼν μὲν καθ' ὑπαρξιν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐπαναπαυόμενον δὲ τῷ γνησίῳ τοῦ Πατρὸς Υἱῷ· ἐγκατοικίζεται δὲ τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος ἡ χάρις αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος· ὡς ἂν τοῖς κατ' αὐτὸν ἔπειτα βαπτιζομένοις προσφυομένη ἀναγεννᾷ τούτους θείως καὶ ἀνακαινίζει καὶ ἀναπλάττει μουσικῶς, ὡς μηχανὴ ἐκ τοῦ παλαιοῦ Ἀδὰμ ὄντας, ἐκεῖθεν ἔλκειν τὴν ἀρὰν, ἀλλ' ἐκ τοῦ νέου Ἀδὰμ τὴν γέννησιν σχόντας, τὴν εὐλογίαν ἐντεῦθεν ἔχειν, μηχανὴ τέκνα σαρκὸς ὄντας, ἀλλὰ τέκνα Θεοῦ, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγεννήθησαν.

Κἂν γὰρ ἔτι πρὸς γυμνασίαν, πρὸς δοκιμὴν, πρὸς διόρθωσιν, πρὸς κατάληψιν τῆς ταλαιπωρίας τοῦ αἰῶνος τούτου τῷ κάτω βρίθοντι φορτίῳ τῆς φθειρομένης σαρκὸς βαρύνωνται, ἀλλ' ἀοράτως ἐνδεδυμένοι Χριστόν εἰσιν, ὡς δύνασθαι κἀνταῦθα τῆς αὐτοῦ πολιτείας μεταλαγχάνειν σπουδάζοντες, καὶ μετὰ τὴν ἐνθένδε λῆξιν τῆς αὐτοῦ μακαριότητος καὶ λαμπρότητος καὶ ἀφθαρσίας μετασχεῖν· καθάπερ γὰρ δι' ἑνὸς τοῦ Ἀδὰμ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους προγονικῶς διέβη ἡ τοῦ θανάτου εὐθύνη, οὕτως ἐξ ἑνὸς τοῦ θεανθρώπου λόγου, εἰς τοὺς ἀναγεννωμένους ἐξ αὐτοῦ πάντας, ἡ τῆς αἰωνίου καὶ οὐρανίου ζωῆς διαβαίνει χάρις· διὸ καὶ ἀνεωγμένος ἐστὶ τούτοις ὁ οὐρανός, ὑποδεξόμενος τούτους κατὰ καιρὸν, εἴπερ τραφέντες ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν πίστει, καὶ τῇ κατὰ πίστιν δικαιοσύνῃ κληρονόμοι

(1) Ἰαν. γ', 30. (2) Ἰωαν. γ', 31. (3) Ἰωαν. γ', 35. (4) Ματθ. γ', 15. (5) Ματθ. γ', 17.

γένωνται Θεοῦ, καθάπερ ἐξουσίαν ἔλαβον, καὶ Χριστοῦ συγκληρονόμοι, τῆς ἀκηράτου ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀθανασίας μετασχόντες, καὶ τούτῳ συνόντες ἀχωρίστως, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης καταπολαύοντες· κεκλεισμένος γὰρ ἦν ὁ οὐρανὸς πρότερον ἡμῖν, καὶ τέκνα ἦμεν ὀργῆς, ἥτις ἐστὶ δικαία τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψις διὰ τὴν ἡμετέραν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀπειθειαν· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν Χριστῷ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀναμαρτησίαν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐπείθειαν τέκνα εὐδοκίας γεγόναμεν οἱ Χριστῷ κωλώμενοι, καὶ υἱοὶ ἀγαπητοί, καὶ ὁ οὐρανὸς ἡνέωκται ἡμῖν, ὥς καὶ ἐφ' ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα κατιέναι τοῦ Θεοῦ καὶ μένειν ἐν ἡμῖν, καὶ δι' αὐτοῦ κατὰ καιρὸν εἰς οὐρανοὺς ἀναφέρεσθαι ἡμᾶς, ἥνίκα ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσῃ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν, διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα ἐν ἡμῖν, μεταμορφώσας τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ σύμμορφον ποιήσας τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τὴν ἀθανασίαν ἐπλήθησαμεν, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνεκλήθημεν, καὶ ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς ἡ ἡμῶν ἐνεθρονίσθη φύσις. Ὡς βᾶθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ φιλανθρωπίας θείας! Οὕτως οἶδε Θεὸς τὰ ἐξ αὐτεξουσίου παρατροφῆς ἡμῶν ὀλισθήματα τῇ παρ' αὐτοῦ σοφίᾳ τε καὶ δυνάμει φιλανθρώπως μετασχευάζειν ἀσυγκρίτως ἐπὶ τὸ κρεῖττον· εἰ μὴ γὰρ ἐκ τῶν οὐρανῶν κατήλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἀνέλπιδες ἂν ἡμεῖς ἦμεν τῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνόδου· εἰ μὴ οὗτος ἐσαρκώθη καὶ πέπονθε σαρκί, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη δι' ἡμᾶς, οὐκ ἂν ἐγνώμεν τὸ ὑπερέαλλον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· εἰ μὴ ἔτι ἀσεβῶν ὄντων ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐσαρκώθη, καὶ τὸ πάθος ὑπένεγκεν, οὐκ ἂν ὑψωθέντες ἐπὶ τοσοῦτον ὑπ' αὐτοῦ, τῆς κατασπώσης ἐπάρσεως ἀπεσχόμεθα. Νῦν γὰρ ὥς μηδὲν προσενεγκόντες, ὑψηλοὶ γεγονότες,

μένομεν ἐν τῇ ταπεινώσει, καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς εὐεργεσίας ὀρῶντες μετὰ συνέσεως, αἰεὶ ταπεινότεροι γινόμεθα, ὅθεν ἡ σωτηρία.

Γέγονε τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἄνθρωπος, ἵνα δείξῃ εἰς οἷον ὕψος ἡμᾶς ἀνάξει· ἵνα μὴ ἐπαιρώμεθα ὥς ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἡτταν ἀναπαλαίσαντες· ἵνα διπλοῦς ὢν, ὄντως μεσίτης ᾖ, ἀρμόζων δι' ἐκατέρου πρὸς μέρος ἐκάτερον· ἵνα λύσῃ τὸν δεσμὸν τῆς ἁμαρτίας· ἵνα καθάρῃ τὸν ἐξ ἁμαρτίας τῆς σαρκὸς μολυσμόν· ἵνα δείξῃ τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην· ἵνα δείξῃ εἰς ὅσον βᾶθος κακῶν ἐνεπέσαμεν, ὥς σαρκώσεως Θεοῦ δεῖσθαι· ἵνα ὑπόδειγμα γένηται ἡμῖν ταπεινώσεως, ἣν ἡ σὰρξ ἔχει καὶ τὸ πάθος, καὶ φάρμακον θεραπευτικὸν τῆς ὑπερηφανίας· ἵνα δείξῃ ἀγαθὴν τὴν ἡμῶν φύσιν παρὰ Θεοῦ κτισθεῖσαν· ἵνα γένηται τῆς ἀνασάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀρχηγὸς καὶ πίστωσις, λύσας τὴν ἀπόγνωσιν· ἵνα υἱὸς ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ τῆς θνητότητος μεταλαβὼν, υἱοὺς Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάσῃται, κοινωνοὺς ποιήσας τῆς θείας ἀθανασίας· ἵνα δειχθῇ, πῶς ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις παρὰ πάντα τὰ κτίσματα κατ' εἰκόνα ἐκτίσθη Θεοῦ· τοσοῦτον γὰρ ταύτῃ τὸ συγγενὲς πρὸς Θεόν, ὥς καὶ δύνασθαι συνελθεῖν αὐτῷ πρὸς μίαν ὑπόστασιν· ἵνα τιμήσῃ τὴν σάρκα καὶ αὐτὴν τὴν θνητὴν, ὥς μὴ τὰ ὑπερήφανα πνεύματα προτιμητέα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νομίζειν ἑαυτὰ καὶ νομίζεσθαι, καὶ θεοποιεῖσθαι διὰ τὴν ἀσαρκίαν, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἀθανασίαν· ἵνα συνάψῃ τὰ φύσει διεσῶτα ἀνθρώπους τε καὶ Θεόν, διπλοῦς αὐτὸς τῇ φύσει μεσίτης γενόμενος. Καὶ τί δεῖ πλείω λέγειν, εἰ μὴ ἐσαρκώθη ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ ἂν ἐδείκνυτο Πατὴρ ἀληθῶς ὁ Πατὴρ· οὐκ ἂν ἀληθῶς Υἱός, ὁ Υἱός· οὐκ ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προῖόν καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς· οὐκ ἂν ὁ Θεὸς ἐν οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσειν, ἀλλ' ἐ-

νέργειά τις μόνον ἐνσωματωμένη τοῖς κτίσμασι, καθάπερ οἷτε μωρανθέντες ἔφησαν πάλοι σοφοί, καὶ οἱ νῦν κατὰ τὸν Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνον φρονοῦντες.

Ἐφανερώσε μὲν οὖν διὰ ταῦτα ἑαυτὸν ὁ Κύριος καὶ τὴν κατ' αὐτὸν οἰκονομίαν, ὡς καὶ ἡμῖν εἴρηται, καθ' ὅσον ἐφικτόν· ἐφανερώσε δὲ Πατέρα ὡς ἀληθῶς ὄντα τὸν ἀνωτάτω Πατέρα. Ὑπέδειξε δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπάνοδον τῶν τηνικαῦτά τε ὄντων, καὶ τῶν ἐπειτ' ἐσομένων τοῖς βουλομένοις, προτρεψάμενος καὶ καλέσας καὶ ποδηγήσας διὰ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, καὶ διδασκαλίας, καὶ θαυματουργίας, καὶ προφητείας, μᾶλλον δὲ σοφίας καὶ γνώσεως ὄντως θείας καὶ ὑπερφυοῦς, ἥ μὴδὲν ἀδήλον οὔτε τῶν ἐσομένων, οὔτε τῶν νῦν ἀδήλως ἐν τῷ βάθει τῶν καρδιῶν κινουμένων. Ἔδει δὲ ἄρα τοὺς ὑπακούοντας ἐλευθέρους εἶναι τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου· ἐπεὶ γὰρ τῇ τούτου αἰχμαλωσίᾳ παρήχθη ὁ ἄνθρωπος ὀργῆς θείας πειρασθεὶς, ὀργή δὲ ἐστὶ θεία ἐγκατάλειψις δικαία τοῦ ἀγαθοῦ, ἔδει καὶ τοῦτον καταλλαγῆναι τῷ γένει· οὐδὲ γὰρ ἦν ἄλλως ἐλευθερωθῆναι τῆς δουλείας ἐκείνης. Οὐκοῦν θυσίας ἦν χρεία τῆς τὸν ἀνωτάτω Πατέρα καταλαττούσης ἡμᾶς καὶ ἁγιαζούσης, μεμολυσμένους ὄντας τῇ πρὸς τὸν πονηρὸν κοινωνίᾳ. Θυσίας οὖν ἔδει τῆς καθαιρούσης καὶ καθαρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἱερέως καὶ τούτου κεκαθαρμένου καὶ ἀναμαρτήτου. Ἔδει δὲ ἡμῖν μὴ τῆς κατὰ ψυχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ σώματος ἀναστάσεως, καὶ ταύτης διὰ τοὺς ἐσομένους ἔπειτα κατὰ καιρόν. Οὐκοῦν ἔδει μὴ χαρισθῆναι ταύτην μόνον ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ πιστωθῆναι πρὸς δὲ ταύτη καὶ τὴν ἀνάληψιν, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀτελεύτητον πολιτείαν. Ἔδει δὲ τούτων ἀπάντων, οὐ τοῖς οὔσι τηνικαῦτα καὶ τοῖς ἐσομένοις μόνον, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἐξ αἰῶνος γεγεννημένοις

τοῦ γένους· ἐν ᾧδου δὲ ἦσαν οὗτοι πολλῷ πλείους τῶν ἐσομένων, καὶ πολλῷ πλείους πιστεύειν ἅμα καὶ σώζεσθαι μέλλοντας· διόπερ οἶμαι καὶ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ὁ Χριστὸς ἦλθεν. Ἔδει τοίνυν καὶ τοῖς ἐν ᾧδου κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ φανερωθῆναι τὴν μεγάλην ταύτην οἰκονομίαν, καὶ δοθῆναι τὴν ἀπὸ τῶν αἰχμαλωτισάντων δαιμόνων εἰς τέλος ἐλευθερίαν, καὶ τὸν ἁγιασμόν, καὶ τὰς μελλούσας ἐπαγγελίας. Οὐκοῦν ἔδει πάντως καὶ εἰς ᾧδου κατελθεῖν τὸν Χριστόν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα μετὰ δικαιοσύνης, ἥς χωρὶς οὐδὲν παρὰ Θεοῦ τελεῖται.

Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις πᾶσιν ἔδει καὶ φανακισθῆναι δικαίως τὸν φανακίσαντα, καὶ ἀπολέσαι συλληθέντα τὸν πλοῦτον, ὃν ἐξ ἀπάτης ἐκτήσατο, καταστρατηγηθείσης σοφίᾳ τῆς πονηρίας, ἐφ' ἣ διετέλει μεγαλαυχῶν ὁ ἀρχέκλακος· ἦν μεγαλαυχίαν οὐκ ἂν ἀπέβαλεν, εἰ δυναστεία θεία κατεπονεῖτο, ἀλλὰ μὴ σοφία καὶ δικαιοσύνη καθηρεῖτο τοῦ κράτους. Ἐπεὶ δὲ καὶ πάντες ἄνθρωποι πρὸς τὸ κακὸν ἐκτραπέντες ἔργῳ, ἢ λόγῳ, ἢ διανοίᾳ, ἢ πᾶσιν, ἢ δυσὶ τούτων, ἐμόλυναν τὴν παρὰ Θεοῦ δεδομένην τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καθαρότητα, καὶ ἁγιασμοῦ χρείαν εἶχον, ὁ δὲ ἁγιασμός διὰ τῆς παρ' ἐκάστου προσφορᾶς καὶ ἀπ' ἀρχῆς πρὸς τὸν Θεὸν τελεῖται· καθαρὰν δὲ εἶναι δεῖ τὴν ἀπαρχὴν, τοιαύτην δὲ ἡμεῖς τῷ Θεῷ προσενεγκεῖν ἀπαρχὴν οὐκ εἰχομεν, διὰ τοῦτο ὁ μόνος ἀμόλυντος ἀνεφάνη Χριστός, καὶ προσφορὰν ἑαυτῷ καὶ ἀπαρχὴν προσήνεγκε τῷ Πατρὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα οἱ πρὸς τοῦτον ὀρώντες, καὶ τούτῳ πιστεύοντες, καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπακοῆς αὐτῷ κολλώμενοι δι' αὐτοῦ ἐμφανισθῶμεν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰλασμοῦ τυγχόντες ἁγιασθῶμεν ἅπαντες. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος· «Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὧσιν ἁγιασμένοι ἐν

ἀληθείᾳ» (1). Οὐ γὰρ τὴν προσφορὰν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν προσφέροντα ἀρχιερέα καθαρὸν ἔδει καὶ ἀναμάρτητον εἶναι, ὥς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν· «Τοιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος» (2).

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐ μόνον ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ἐπὶ γῆς ὀφθεῖς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεὶς, ἀλλὰ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς νῦν εἰ καὶ καθαρὰν ἄκρως, θνητὴν ὅμως καὶ παθητὴν ἀνελάβετο σάρκα, καὶ ταύτῃ τὸν μὲν ἀρχέκακον ὄφιν θεοσόφῳ δελέατι διὰ τοῦ σταυροῦ ἀγγιστρεύσας, τὸ ὑπ' αὐτοῦ δουλούμενον ἅπαν ἠλευθέρωσε γένος· τυράννου γὰρ πεσόντος, ἐλεύθερον ἅπαν τὸ τυραννούμενον· καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν· ὅτι «ἐδεσμεύθη ὁ ἰσχυρὸς, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη» (3). Ἡρπάγη δὲ παρὰ Χριστοῦ ἐλευθερωθέντα, καὶ δικαιωθέντα, καὶ φωτὸς ἐμπλησθέντα, καὶ θείοις χαρίσμασι πλετισθέντα· διὰ τοῦτο ψάλλει Δαβὶδ· Ἀναβάς εἰς ὕψος, τὸ τοῦ σταυροῦ πάντως, εἰ δὲ βούλει, καὶ τὸ οὐράνιον, ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις (4). Τὸν μὲν οὖν διάβολον οὕτω διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς σαρκὸς ἐτρωπώσατο· τῷ δὲ Θεῷ καὶ Πατρὶ ταύτην προσαγαγὼν εἰς θυσίαν, ὥς ἄμωμον καὶ πανίερον ἱερεῖον, ᾧ τῆς ἀφάτ· μεγαλοδωρεᾶς! τοῖς ὁμογενέσιν ἡμῖν τοῦτον κατήλλαξεν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς ὑπέστη τὸ πάθος, εἰς ὑπόδειγμα γέγονεν ἡμῖν, τοῖς διὰ παρακοῆς ἀπολωμένοις, καὶ δι' ὑπακοῆς σωζομένοις, μέχρι τίνος ὑπακουστέον. Ἐδειξε δὲ καὶ τὸν θάνατον τοῦτον τῆς τῷ διαβόλῳ προσοῦσης ἀθανασίας πολλῷ τιμιώτερον, ὥς προξενούντα ζωὴν ἀθάνατον ὄντως, ἅτε μὴδὲ τῷ δευτέρῳ καὶ αἰδίῳ θανάτῳ,

μᾶλλον δὲ καὶ χειρόνι μυρίων θανάτων, τῇ μελλούσῃ κολάσει ὑποπίπτειν μέλλουσαν, ἀλλ' ἐν οὐρανίοις σκηνώμασιν σὺν Χριστῷ διαμένουσιν· αὐτὸς γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς τριήμερος, καὶ μετὰ τὸ παραστῆσαι ζῶντα τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἑαυτὸν εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθεὶς καὶ μένων ἀθάνατος, τὴν ἀνάσσειν ἡμῖν καὶ τὴν ἀθανασίαν, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς αἰδίον καὶ ἀκήρατον καὶ μακαρίαν ὄντως ζωὴν ἐχαρίσατό τε καὶ ἐπισώσατο, ἐνὶ θανάτῳ τῷ τῆς οἰκείας σαρκὸς, καὶ μιᾷ τῇ ταύτης ἀνασάσει, τὸν διπλοῦν ἡμῖν θάνατον ἱσάμενος, καὶ τῆς διττῆς ἡμᾶς αἰχμαλωσίας ἐλευθέρωσας, τῆς ψυχῆς δηλαδὴ καὶ τοῦ σώματος. Ἐγένετο γὰρ πνεῦμα νεκρὸν ὁ πονηρὸς ἐγκαταλελειμμένος δι' ἐκούσιον ἁμαρτίαν δικαίως ὑπὸ Θεοῦ τῆς ὄντως ζωῆς· πλήρωμα δὲ ὦν κακίας καὶ ἀρχηγὸς φθονερός, ἀπατηλός, ἀρχέκακος, οὐχ ὑπήνεγκε τὴν ἐν τῷ χωρίῳ τῆς τρυφῆς, τῷ παραδείσῳ λέγω, τοῦ ἀνθρώπου ζῶντος, ἀλλ' ὀλεθρία συμβουλή κλέψας κοινωνὸν ἐποίησατο καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῆς κατὰ πνεῦμα νεκρώσεως. Ταύτῃ δὲ τῇ νεκρώσει τοῦ πνεύματος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ τοῦ σώματος ἐπηκολούθησε νέκρωσις· καὶ οὕτως ὁ πονηρὸς δι' ἐνὸς τοῦ οἰκείου θανάτου, τὸν διπλοῦν ἡμῖν προεξένησε θάνατον. καὶ κάτω ρίψας, καὶ ἑαυτοῦ κατωτέρω, μέγας αὐτὸς ἐδόκει καὶ ὑψηλὸς μεγαλαυχῶν, ὥς ἡμᾶς κατασοφισάμενος ἐν περινοίᾳ, καὶ καταδουλωσάμενος, καὶ Θεὸς ἡμῖν φεῖ! ὥς ἀθάνατος φανταζόμενος, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον κληρονόμος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὥς ἐγκαταλελειμμένων γινόμενος, καὶ κατασπῶν εἰς ἄδου, καὶ κατακλείων ἀφύκτοις ὥς ἐδόκει φρουραῖς.

Ἐλεήσας οὖν τῆς τοσαύτης ταιλαιπωρίας ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεός, ἐκεῖ κατελθεῖν εὐδόκησεν, οὐπερ ἡμεῖς ἐρρίφημεν, ὥστ' ἐκεῖθεν ἀνακαλέσασθαι, μό-

(1) Ἰωαν. ιζ' 19. (2) Ἑβρ. ζ', 26. (3) Ματθ. ιβ', 29. (4) Ψαλμ. ζζ', 19.

νος ἐν τοῖς νεκροῖς ἀναφανείς ἐλεύθερος, ὡς πνεύματι ζῶντι κατελθὼν ἐκεῖ, καὶ μὴ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ φωτὶ περιαστράπτοντι θείῳ, καὶ δυνάμιν ζωοποιὸν κεκτημένῳ, ἵνα φωτίσῃ τοὺς ἐν τῷ σκότει καθημένους, καὶ ζωοποιήσῃ κατὰ πνεῦμα τοὺς εἰς αὐτὸν ἐκεῖ πιστεύσαντας· ζωοποιήσῃ δὲ καὶ τὰ σώματα πάντων ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἔστησεν ἀναζωῶσαι καὶ κρίναι τὸ σύμπαν γένος ὡς καὶ ὁ ἐν Ἀποστόλοις κορυφαῖος δι' ἐπιστολῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς· «Εἰς τοῦτο, λέγων, καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἄνθρωπον σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν πνεύματι» (1). Μικρὸν δ' ἀνωτέρω τῆς ἐπιστολῆς δεικνύς, τίς ὁ τοῖς ἐν αἵδου νεκροῖς, καὶ διὰ τίνος κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον· «Χριστὸς φησὶν ἅπαξ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσενέγκῃ τῷ Θεῷ· θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζῶν δὲ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν, (ἤτοι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀπ' αἰῶνος νεκρῶν), πορευθεὶς ἐκήρυξεν». Ὡς περ οὖν ὁ πονηρὸς δι' ἐνός τοῦ οἰκείου κατὰ πνεῦμα θανάτου, διπλοῦν ἡμῖν τὸν θάνατον προεξένησεν, οὕτως ὁ ἀγαθὸς δι' ἐνός τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου, τὸν διπλοῦν ἡμῖν ἰάσατο θάνατον, καὶ διὰ μιᾶς τῆς τοῦ ἰδίου σώματος ἀναστάσεως, τὴν διπλὴν ἡμῖν ἀνάστασιν ἐδωρήσατο, διὰ σωματικοῦ θανάτου καθελὼν τὸν ἐν θανάτῳ τὸ κράτος ἔχοντα κατὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τοῦ σώματος, καὶ κατ' ἄμφω τῆς ἐκείνου τυραννίδος ἡμᾶς ῥυσάμενος· ὑποδύεται μὲν γὰρ ὁ πονηρὸς τὸν ὄφιν, ὡς δι' αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον ἀπατήσων, ἀναλαμβάνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὡς δι' αὐτῆς φενακίσων τὸν φενακίσαντα· ἀλλ' ἀνεξαπάτητον αὐτὴν λαμβάνει καὶ καθαρὰν, καὶ τοιαύτην εἰς τέλος διατηρεῖ, προσάγων τῷ Πατρὶ ταύτην ὡς ἀπαρχήν, εἰς ἁγιασμὸν ἡμῶν ἀφ' ἡμῶν.

Εἰ δὲ καὶ σῶμα μὴ θνητὸν καὶ παθητὸν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀνέλαβε, πῶς ἂν ἡπατήθη, πῶς ἂν ἐδυνήθη προσβαλεῖν ὁ αὐτόχρημα φθόνος;

Ταῦτ' ἄρα οὐδὲ προσβάλλει μέχρις οὗ τοῦτον οἶδε παθητὸν περιφέροντα σῶμα· νηστεύσας γὰρ ἐν ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ μὴ πεινάσας· εἰ γὰρ καὶ σῶμα παθητὸν περιέκειτο, ἀλλὰ τότε ἔπραττε τοῦτο καὶ ἔπασχε τὰ οἰκεία ἡνίκα ὑπὸ τῆς συνημμένης συνεχωρεῖτο παντοδυνάμου δυνάμεως· νηστεύσας οὖν ἡμέρας τεσσαράκοντα, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὕστερον ἐπεινάσε. Τότε δὲ πρῶτον θαρρῆσας καὶ προσβαλὼν ὁ ἀρχέκακος τὸν πειρασμὸν ἐπήνεγκεν, εἰσοδὸν εὖρεῖν σπεύδων κατὰ τοῦ πνεύματος· ὡς δὲ ἰσχυρῶς ἀπεκρούσθη, καὶ πάλιν προσβαλὼν γενικῶς διὰ πάσης ἡδυπαθείας, κατὰ κράτος ἠττήθη, ἐκνευρισθεὶς καὶ θραυσθεὶς καὶ καταισχυνθεὶς φυγὰς ὤχετο. Διὰ τί οὖν ἀπεκρούσθη τῷ πάθει τῷ τοῦ σώματος θαρρῆσας καὶ προσβαλὼν; ἐπειδὴ περ ἁμαρτίαν ἐμποιῆσαι τῷ ἀναμαρτήτῳ ἐπεχείρησεν ἄνθρωπῳ. Φεύγει μὲν οὖν ἐκεῖνος οὕτω μετ' αἰσχύνης ἀποκρουσθεὶς, ὁ δὲ Χριστὸς καταδιώκων αὐτὸν οὐκ ἀνίστησι τῶν δαιμονίωντων ἀποδιώκων, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένους ἐν νόσοις ἰώμενος, νεκροὺς ἀνιστῶν, οὐκ ἀρτιθανεῖς μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διεφθορότας, καὶ ταῦτα μόνῳ προστάγματι· πρὸς δὲ καὶ τῶν ψυχῶν ἀπελαύνων αὐτοὺς· μετάνοιαν κηρύττων, καὶ τὴν βασιλείαν ἐγγίσασαν ἐπιδεικνύς τὴν οὐράνιον, καὶ τὰς ψυχὰς πρὸς πίστιν ἐνάγων, καὶ βίον τῷ ἀντικειμένῳ πολέμιον· καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς μετασκευάζων καὶ προσδεχόμενος· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκείοις διδοὺς κατὰ δαιμόνων τὸ κράτος. Ἄρ' οὖν ἦν ὅλως ἀνεκτῶς ἔχειν πρὸς ταῦτα τὸν στανάν, καὶ τὰς συναποσπότησαντας ἀγγέλους αὐτῷ;

(1) Α' Πέτρ. δ', β.

ἄρ' ἔχειν νομίσας ὅπως ἂν ἀνακόψῃ τὴν κατ' αὐτοῦ φερομένην τοσαύτην ἰσχὺν, ἡμέλησεν ἄν; ἄρα δὲ ἀνεκτὸν αὐτῷ ζῆν ἐν ἀνθρώποις τὸν ἐκβάλλοντα τῶν ἀνθρώπων αὐτόν, καὶ τῆς κατ' αὐτῶν πολυετοῦς τυραννίδος; Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐκμανεῖς κατὰ Χριστοῦ, ἐπεὶ τὴν μὲν θεανδρικήν ἐκείνην ψυχὴν διὰ πείρας ὑπερανωχισμένην οἶδε παντάπασι τῶν παθῶν, ὧν ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν αὐτός, καὶ θανάτῳ παντελῶς ἀνεπίδεκτον, οὐπὲρ αὐτός δι' ἑαυτοῦ ποιητικὸς ἐστι τοῖς ἀνθρώποις, τὸ δὲ σῶμα παθητόν τε καὶ θνητόν, αὐτός δὲ δι' ἑαυτοῦ θάνατον τοιοῦτον ἐπιφέρειν οὐ συγκεχώρηται, κινεῖ πρὸς φόνον τούτου τὰς γνώμας τῶν ἀπειθῶν Ἰουδαίων, πρὸς φθόνον καὶ μανίαν ἀκάθεκτον ἐγείρας τὴν κατ' αὐτοῦ, ἧς τε καὶ τούτων ὡς πονηρῶν ἐλεγχομένων τε καὶ ἀθετουμένων ὑπὸ Χριστοῦ. Κινεῖ τοίνυν καὶ πείθει πρὸς φόνον τούτου, καὶ φόνον ἄτιμον καὶ κακούργοις μόνοις καὶ ἀσεβέσι νενομισμένον, νομίσας οὕτως αὐτόν τε ἐκ τῆς γῆς ἐκβαλεῖν, καὶ τὸ ὄνομα τούτου ἐπὶ τῆς γῆς ἀχρεῖῶσαι. Ἐθάρρει δὲ τούτου θανόντος, καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐν αἵματι κατάκλεισον ἔχειν, ὡς καὶ τὰς τῶν ἐξ αἰώνων ἀπάντων ψυχάς.

Οὕτως ὁ ἀπατεὼν ἐξηπάτηται, τῷ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ παθητῷ τε καὶ θνητῷ προσβαλὼν, καὶ τὸ φῶς ἡνεγκεν ἄκων ταῖς σκοτειναῖς καὶ ποθειναῖς αὐτοῦ καταδύσεις, καὶ τὸν τῆς ζωῆς δοτῆρα ταῖς διὰ τὴν νοσητὴν νέκρωσιν ὑπ' αὐτοῦ τυραννουμέναις ψυχαῖς ἐπέσκησεν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀθανασίας παρεκτικὸν σῶμα τοῖς τεθνηκόσιν ἀνέμιξε, θανάτῳ καὶ ταφῇ παραδοῦναι σπεύσας αὐτός. Ὁ δὲ Κύριος ἡδύνατο μὲν καὶ ταύτας αὐτοῦ τὰς ἐπιβλάς διακρούσασθαι, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησεν, ἠθέλησε δὲ μᾶλλον ὑπελθεῖν τὸ πάθος ὑπὲρ ἡμῶν, διὸ καὶ θεάνθρωπος γέγονεν. Εἰ μὴ γὰρ ἄνθρωπος ἦν, οὐκ ἦν δυνατόν παθεῖν· εἰ δὲ μὴ Θεὸς ἀπαθὴς κατὰ τὴν θεότητα διαμένων, οὐκ ἂν

ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη σαρκὶ τὸν θάνατον, δι' αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ ἐξανάστασιν καὶ ἀθανασίαν ἡμῖν χαριζόμενος· οὐδ' ἂν ἐπιστεύθη δύνασθαι μὲν μὴ παθεῖν, ἐκὼν δὲ παθεῖν προελόμενος, ὡς ἡμᾶς ἐλευθεροῦν καὶ ἀνυψοῦν μέλλουσαν δεικνὺς τὴν οἰκείαν ταπεινώσιν, καὶ διδάσκων εἰ δεήσει δι' ἔργων, μέχρι θανάτου ὑπὲρ δικαιοσύνης ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἐπαγγελόμενος τοῖς πειθομένοις δι' ἀναστάσεως τῆς ἀθανασίας τὴν δύναμιν, οὐ τοῦ εἰς αἰεὶ διαμένειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ αἰωνίου ὀλέθρου διαμένειν ἐκτός, τῆς αἰωνίου λέγω φρικωδεστάτης κόλασεως, τῆς ἡτοιμασμένης τῷ διαβόλῳ, καὶ συνδαιωνίζειν τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις, τῆς ἀκηράτης καὶ ἀτελευτήτης βασιλείας συναπολαύοντας. Διὰ τοῦτο γὰρ ὃν οὐκ ὤφειλεν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε θάνατον, ἵνα τοὺς ἐποφειλομένως ὕφισταμένους ἡμᾶς, ἐκ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου λυτρώσῃται· θανάτου καὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν λέγω, καὶ τοῦ κατὰ σῶμα, τοῦ τε προσκαίρου καὶ τοῦ διαιωνίζοντος· λύτρον γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν δι' ἁμαρτίαν ὑπευθύνων τὸ ἀνεύθυνον ὡς ἀναμάρτητον οἰκεῖον αἷμα δούς, ἐλυτρώσατο τῆς εὐθύνης ἡμᾶς, τὰς ἁμαρτίας συγχωρήσας ἡμῶν, καὶ τὸ τούτων χειρόγραφον ἐν τῷ σταυρῷ διαῤῥήξας, ἐλυτρώσατο τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου. Δελεασθεὶς γὰρ ἐκεῖνος καὶ περιχανὼν οἶον, καὶ τὸ ἡμέτερον λύτρον, τὸ αἷμα ἐκεῖνο τὸ δεσποτικὸν χυθῆναι σπεύσας, τὸ μὴ μόνον ἀνεύθυνον, ἀλλὰ καὶ θεϊκὴν δύναμιν πλουτοῦν, οὐκ ἐπλουτίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐδέθη, παραδειγματισθεὶς ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως ἡμεῖς ἐκ τῆς αὐτοῦ δουλείας ἐρρύσθημεν, καὶ μετέστημεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Χιοῦ τοῦ Θεοῦ, σκευὴ μὲν ὀργῆς ὄντες πρότερον, σκευὴ δὲ ἐλέους ὑπ' αὐτοῦ γεγονότες, τοῦ δήσαντος τὸν ἰσχυρὸν ὡς πρὸς ἡμᾶς ὄντα, καὶ τὰ σκευὴ αὐτοῦ διαρπάσαντος· ὃς ἐπεὶ δικαίως, ὡς

ἀδίκως ὑποβολῇ τοῦ διαβόλου φονευθεὶς ἐβασίλευσεν ἡμῶν, τῇ δικαιοσύνῃ μυστικῶς νικήσας τὸν ἀρχέκακον, καὶ φανερώς ἐπιδείκνυται τὴν παντοδύναμον δύναμιν, καὶ κατὰ σῶμα τοῦ θανάτου περιγενόμενος, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν τριήμερος, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβὰς, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, σὺν αὐτῇ ἦν ὑπὲρ ἡμῶν ἐφόρσε, καὶ καθ' ἣν ἀπέθανε σαρκί, πιστωσάμενος ἡμῖν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀποκατάσασιν, καὶ τὴν τῆς βασιλείας κληρονομίαν· ἐάνπερ καὶ ἡμεῖς αὐτὸν μιμούμενοι, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, τῇ δικαιοσύνῃ τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀρχηγὸν καταπαλαίσωμεν, ἀποκρουόμενοι τὰς αὐτοῦ προσβολὰς, καὶ τὰς πρὸς τὰ πονηρὰ πάθη προτροπὰς, καὶ ὑποφέροντες γενναίως τὰς ἐπιβουλάς.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοι διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀναγεννήσας ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος σφραγίζων εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, ὅμως θνητὸν ἔτι καὶ παθητὸν ἔχειν ἀφίησι σῶμα, καὶ τὸν τῆς κακίας ὑφηγητὴν τῶν ταμείων τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν, ὅμως ἀφίησι προσβάλλειν ἐξωθεν, ὡς ἂν ὁ ἀνακαινισθεὶς ἄνθρωπος κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην, πωτέστι τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον, ἐν ἀγαθοεργίᾳ καὶ μετανοίᾳ ζῶν, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν τοῦ βίου τούτου περιφρονῶν, τὰ δὲ ὀδυνηρὰ ὑποφέρων, καὶ ταῖς τοῦ ἀντικειμένου προσβολαῖς γυμναζόμενος, ἐτοιμασθῇ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἀφθαρσίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν καινὸν αἰῶνα μελλόντων ἐκείνων ἀγαθῶν. Δεῖ οὖν τὸν πιστὸν τῇ μὲν ἐλπίδι χαίρειν· καπειδὴ πέρας ὁ βίος οὗτος ἔξει, φρονίμως ἠδεσθαι τὴν μακαριότητα πιστῶς ἐκδεχόμενον, ἣν ἡ μέλλουσα ζωὴ ἀτελευτήτως ἔξει. Τῇ δὲ συνέσει τῆς πίστεως τὴν ἀθλιότητα, ἣν ὁ βίος οὗτος ἀξίως κατεκρίθη φέρειν, ἐν ὑπομονῇ καὶ δι' ὑπομονῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀρχηγὸν καὶ συνεργόν, καὶ

τοὺς ταπτομένους ὑπ' αὐτοῦ, εἰ δεήσει, μέχρις αἵματος ἀνατικαθίστασθαι· πλὴν γὰρ τῆς ἁμαρτίας οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ κακὸν ὄντως, εἰ καὶ κακώσεως πρόξενον, οὐδ' αὐτὸς ὁ θάνατος. Διὸ καὶ χορὸς μὲν οἰῶν αὐτοὶ παρ' ἑαυτῶν ἑαυτοῖς ἐπήνεγκαν τὰς κακώσεις τοῦ σώματος· οἱ δὲ μάρτυρες καὶ τὸν βίαιον παρ' ἐτέρων ἐπαγόμενον αὐτοῖς θάνατον ἐποίησαν εὐκλεέστατον, καὶ ζωῆς καὶ δόξης καὶ βασιλείας αἰωνίης καὶ οὐρανίου παρεκτικόν, καλῶς καὶ θεαρέστως αὐτῷ χρησάμενοι· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μετὰ τὸ καταργῆσαι τὸν θάνατον διὰ τῆς οἰκείας ἀναστάσεως, τοῖς οἰκείοις ἔτι παραμένειν ἀφήκε, καὶ σὺν τούτῳ τὰς ἄλλας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κακώσεις, ἐν' ὃ κατὰ Χριστὸν ἄνθρωπος διὰ τούτων ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀληθείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τε καὶ τοῖς δόγμασι, πρὸς τὸν μέλλοντα καινὸν ἐκείνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα διὰ τῆς καινῆς διαθήκης ἐτοιμασθῇ.

Δυσιτελοῦσιν οὖν αἱ κακώσεις αὗται τοῖς πιστῶς ὑπομένουσι, πρὸς διόρθωσιν τῶν ἁμαρτημάτων, πρὸς γυμνασίαν, πρὸς δοκιμὴν, πρὸς κατάληψιν τῆς τοῦ βίου τούτου ταλαιπωρίας, πρὸς προτροπὴν τοῦ ἐπιθυμεῖν διαπύρως, καὶ ζητεῖν ἐπιμόνως τὴν διακωνίζουσαν ἐκείνην υἱοθεσίαν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ καινὴν ὄντως ζωὴν καὶ μακαριότητα. Πολλὰ γὰρ οὔσης κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν τῆς ἡμετέρας ἐν Χριστῷ υἱοθεσίας καὶ ἀνακαινίσεως, ἀρχὴν τε καὶ τελειότητα ἐχούσης, καὶ τὰ τούτων μετὰ τὴν μὲν ἀρχὴν ἐντίθησιν ἡμῖν ἡ τοῦ βαπτίσματος χάρις, πάντων τε τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τῆς ἐκ τῆς ἀρᾶς εὐθύνης τὴν ἄφεσιν παρέχουσα, καὶ λουτρὸν παλιγγενεσίας λέγεται· τὴν δὲ τελειότητα παρέξει ἡ ἐλπιζομένη τοῖς πιστοῖς ἐξανάστασις, καὶ ἡ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα ἐπαγγελία· τὰ δὲ μετὰ τούτων, ἡ κατὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγελίον ἔστι ζωὴ, δι' ἧς τρέφεται καὶ αὖξει

καὶ ἀνακαινίζεται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προκόπτων ὁ κατὰ Θεὸν ἄνθρωπος εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγιασμόν, καὶ κατὰ μικρὸν μειῶν, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκκόπτων τὴν εἰς τὰ κάτω προσπάθειαν, καὶ μεταφέρων τὸν πόθον ἀπὸ τῶν ὁρατῶν καὶ σαρκικῶν καὶ προσκαίρων πρὸς τὰ νοητὰ καὶ πνευματικὰ καὶ αἰδία.

Τὸ τρίτον τοῦτο τῆς ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσεως ἡμᾶς διδάσκων ὁ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων τοῦ πνεύματος θεατῆς, τὸ σχεῦος τὸ ἐκλεκτὸν, Παῦλος ὁ μέγας, γράφει Ῥωμαίοις ἐπισέλλων· «Ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν· συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον» (1). Αὕτη ἡ τῆς ἡμετέρας ἀνακαινίσεως ἀρχή· τὸ γὰρ χειρόγραφον τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σταυρῷ διέρρηξε, καὶ τοὺς διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτῷ συναπομένους ἀνευθύνους ἐποίησεν. Ἄκουε δὲ καὶ τῆς μετὰ τὴν ἀρχὴν μεσότητος· «Ἰνα γάρ φησιν, ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν»· καὶ προσεπάγει τὴν τελειότητα τῆς ἀνακαινίσεως, δεικνύς· «Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα». Ἐξῆς δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ γένος τῆς ἀνακαινίσεως καὶ υἰοθεσίας ἐμφανέστερον δηλῶν· «Καὶ αὐτοὶ φησιν οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἰοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι» (2)· ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος ὀνομάζων τὸν ἁγιασμόν, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἣν ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι λαμβάνομεν, τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγέντες καὶ ἀνακαινισθέντες, καὶ δωρεὰν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι δικαιωθέντες· ἀπαρχὴ γὰρ ἐστὶ ταῦτα τῶν μελλόντων ἐκείνων ἀγαθῶν. Εἰπὼν

δὲ υἰοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, δεικνύς, ὡς οὐ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος φησιν υἰοθεσίαν, ἀλλὰ τὴν μέλουσαν ἐκείνην καὶ τελείαν καὶ ἀδιάπτωτον, προσεπάγει· «Τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν»· δηλονότι τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῆς φθορᾶς αὐτοῦ λύτρωσιν· ἡ μὲν γὰρ ἐνταῦθα υἰοθεσία διαπίπτει πολλάκις, ἡ δὲ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν παλινζωίας καὶ ἀναστάσεως, αὕτη τελεία καὶ βεβαιωτάτη ὄντως ἐστίν.

Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ Φιλιπησίοις γράφων τὸ τέλος τῆς τοιαύτης ἀνακαινίσεως σαφέστερον ἐκτίθησι· «Σωτῆρα λέγων ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ» (3)· ὡς γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ σαρκὸς, ἀνέστη δὲ ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ τῇ θεϊκῇ, οὕτω καὶ οἱ κατὰ Χριστὸν ζήσαντες, σπεύρονται διὰ τοῦ θανάτου πάλιν κατὰ Παῦλον εἰπεῖν ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ, ἐγείρονται ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ, σῶμα λαβόντες δεδοξασμένον τε καὶ ἀκήρατον, ὅποιον ἔσχεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος· ἀλλ' αὕτη ἡ ἐν τῷ σώματι ἀνακαινίσις πίστει μᾶλλον ὁρᾶται νῦν, οὐκ αὐτοψία, ἀλλ' ἐλπίδι, πράγματι δὲ οὐπω· ἡ δὲ τῆς ψυχῆς, λαμβάνει μὲν καὶ αὕτη τὴν ἀρχὴν, ὡς εἴρηται, ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι διὰ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως, τρέφεται τε καὶ αὐξεται διὰ τῆς ἐν πίστει δικαιοσύνης, ἔτι καὶ ἔτι ἀνακαινιζόμενη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῖς αὐτῇ ἀλήλοις ἀρεταῖς· λήψεται δὲ τὴν τελειώσιν ἐν τῇ κατὰ τὸ μέλλον πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ θεωρίᾳ· νῦν γὰρ δι' ἐσόπτρου βλέπει καὶ ἐν αἰνίγματι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῷ Χριστῷ διαφερόντως ἡ-

(1) Ῥωμ. 6', 3. (2) Ῥωμ. 8, 23. (3) Φιλιπ. 3', 20.

γαπημένος Ἰωάννης ἀμφοτέρας τὰς ἀνακαινίσεις συλλαβὼν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς· «Νῦν φησι, τέκνα Θεοῦ ἐσμεν». τοῦτο ἡ τῆς υἰοθεσίας ἀρχή· ἀλλ' «οὕτω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστι» (1). Τοῦτο ἡ τελείωσις τῆς κατὰ Θεὸν ἡμῖν διὰ τοῦ Χριστοῦ χαρισθείσης υἰοθεσίας καὶ ἀνακαινίσεως, δι' ἣν καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν ὁ αὐτός, ὅτι· «Ἔδωκεν ὁ Χριστὸς ἐξουσίαν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν» (2). λέγων γὰρ οὐκ ἐκ σαρκὸς ἡμᾶς γεννηθῆναι, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὴν διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀναγέννησιν καὶ υἰοθεσίαν δηλοῖ, δι' ἣν καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ φησιν, ὅτι νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμέν. Εἰπὼν δὲ ὅτι ἔδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, ὡς μήπω οὔσι, τὸ τέλειον τῆς υἰοθεσίας ὑπέδειξε· καθάπερ γὰρ τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος δύναμιν μὲν ἔχει παρὰ τῆς φύσεως σοφὸν γενέσθαι, καὶ σοφὸν ἐστὶ δυνάμει, τῆς δ' ἡλικίας προΐουσης, εἶπερ καὶ τὰ συντείνοντα πρὸς τὴν ἐπιστήμην μετέλθοι, οὕτως ἔσται καὶ ἐνεργείᾳ σοφόν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἀναγεννηθεὶς διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, δύναμιν μὲν ἔλαβε σύμμορφος γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· εἰ γοῦν καὶ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσῃ, κατὰ Χριστὸν καὶ τὸ τούτῃ Εὐαγγέλιον ζῶν, ἐν τῇ ἀναστάσει τῆς δυνάμεως ταύτης προκοφάσῃς εἰς ἐντέλειαν, οὐκέτι πίστει καὶ ἐλπίδι, ἀλλ' ἀληθείᾳ καὶ πράγματι, δεδοξασμένον καὶ ἀκήρατον ἔξει τὸ σῶμα, ὅποιον καὶ ὁ Κύριος ἔσχε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πῶσω μᾶλλον τὸ πνεῦμα. Ἀναστήσονται μὲν γὰρ καὶ τὰ νεκρὰ σώματα τῶν ἀσεβῶν,

ἀλλ' οὐκ ἐν δόξῃ οὐρανίῳ· οὐ γὰρ ἔσονται σύμμορφα τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐπηγγελμένην τοῖς πιστοῖς ὄψονται θεωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἥ καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καλεῖται· «Ἀρθήτω γὰρ φησὶν ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου» (3). Ἀλλ' οἱ γεννηθέντες τε καὶ τραφέντες κατὰ Χριστὸν, καὶ τὸ μέτρον φθάσαντες ὡς δυνατὸν τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ πληρώματος, ἐκεῖνοι καὶ τῆς θείας λαμπρότητος μακαρίως ἐπιτεύξονται, καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.

Ταύτης τῆς θείας ἐλλάμψεως τε καὶ λαμπρότητος καὶ ὁ Ἀδὰμ μέτοχος ὑπάρχων πρὸ τῆς παραβάσεως, ὡς ὄντως στολὴν δόξης ἡμφιεσμένος, οὐχ ὑπῆρχε γυμνός, οὐδ' ἀσχήμων ὑπῆρχεν ὅτι γυμνός, ἀλλὰ πολλῷ κοσμιώτερος, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, τῶν νῦν περικειμένων τὰ χρυσῷ πολλῷ καὶ διαυγέσι λίθοις κοσμούμενα διαδήματα. Ταύτης τῆς θείας ἐλλάμψεως τε καὶ λαμπρότητος γεγυμνωμένην τὴν ἡμῶν φύσιν ἐκ παραβάσεως τῆς ἀσχημοσύνης ἐλεήσας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ διὰ σπλάγχνα ἐλέους ἀναλαβόμενος, ἐνδεδυμένην ἐπιφανέστερον ἐπὶ τοῦ θαυώρις τῶν μαθητῶν τοῖς ἐκκρίτοις πάλιν ὑπέδειξε, τί ποτε ἤμεν, καὶ τίνες ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐσόμεθα δι' αὐτοῦ οἱ πιστεύοντες, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τελειώσεως ἐπιτυχόντες τοῖς πᾶσι παριστάς. Ταύτης τῆς τελειώσεως τῶν κατὰ Χριστὸν βιούντων εὐρήσεις καὶ τοὺς ἀρραβῶνας φανερώς ἐνταῦθα δεδομένους τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀγίοις, καρπούμενοις ἤδη κατὰ τὸν εἰπόντα τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀγαθόν. Καὶ τοῦτο προλαβὼν ἔδειξεν ὁ Μωϋσῆς, οὗ τῇ δόξῃ τοῦ προσώπου ἀτενίζειν οὐκ ἠδύναντο οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ· καὶ μετ' αὐτὸν ἔτι περιφανέστερον αὐτὸς ὁ Κύριος ἐπ' ὄρους ἁ-

(1) Α' Ἰωαν. γ', 2. (2) Ἰωαν. 4, 12. (3) Ἠσ. κς', 10.

στράψας ἐν φωτὶ θεότητος οὐτω τηλαυγῶς, ὡς μηδὲ τοὺς ἐκκρίτους τῶν μαθητῶν, καὶ τοὶ πνευματικὴν δύναμιν τηνικαῦτα λαβόντας, ἀτενίζοντας δυνήθηται πρὸς τὴν λαμψιν ἐκείνην ᾤσθαι. Στεφάνου δὲ τὸ πρόσωπον ὥφθη κατὰ τὸ γεγραμμένον ὡς πρόσωπον ἀγγέλου, καὶ αὐτὸς ἀπὸ γῆς εἰς τὰ ἐπέκεινα τῶν οὐρανῶν ἠτένιζεν, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης, καὶ τὴν ὑπερουράνιον ἐώρα δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη τοὺς ἄλλους καθεξῆς ἀπαριθμεῖσθαι καὶ καταλέγειν, οἵτινες ἐντεῦθεν τοὺς ἀρραβῶνας τῶν μελ-

λόντων ἀγαθῶν ἔλαβον, καὶ τῆς θείας ἐκείνης ἐλ- λάμψεως τε καὶ λαμπρότητος μακαρίως ἐπέτυχον ἧς γένοιντο καὶ ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος, καὶ παθόντος, καὶ ταφέντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ τὴν κάτω κειμένην φύσιν ἡμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνυψώσαντος, καὶ συνεδρία τιμήσαντος πατρικῇ, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ὃ πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'.

Δεικνῦσα τὸ τοῦ Σαββάτου καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς μυστήριον· καὶ εἰς τὸ τῆς καινῆς Κυριακῆς Εὐαγγέλιον.

Καινὴν Κυριακὴν ἐορτάζομεν σήμερον· μᾶλλον δὲ τῆς καινῆς Κυριακῆς ἄγομεν τὰ ἐγκαίρια· Βούλεται τοίνυν ὁ ἡμέτερος λόγος, μικρὸν ἂν ὠθεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς δίδωσι, τὸ τῆς Κυριακῆς ἀνακαλύψαι μυστήριον. Εἰ δὲ μέγα τοῦτο καὶ ὑψηλόν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τὸ πρόχειρον τούτου τοῖς πᾶσιν εὐληπτον, χάριτας ὁμολογεῖν χρὴ τῷ Κυρίῳ τῶν ὅλων, οὗ καὶ ἡ ἡμέρα ἐπώνυμος, ταῦτα χαρισαμένῳ διὰ τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας αὐτοῦ τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι διὰ τῆς πίστεως, ἀ καὶ νῶ καὶ λόγῳ, καὶ πρὸς ὀλίγον ἐς τὸ δυσέφικτα. Προσέχετε δὲ ὅμως ἅπαντες τοῖς λεγομένοις τὸν νοῦν· εἰ γάρ τις καὶ μὴ τὸ πᾶν ἐπιγινώσκειν δυνήσεται, ἐξ ὀλίγων ἔξει τὴν πᾶσαν δύναμιν· φωτὸς γὰρ ἔχει λόγον ἢ διδασκαλία τοῦ

πνεύματος. Ἐν ἑξ τοίνυν ὁ Θεὸς ἡμέραις μὴ μόνον τὸ αἰσθητὸν ἅπαν τοῦτο ποιήσας τε καὶ κοσμήσας, ἀλλὰ καὶ τὸ μόνον ἐξ αἰσθήσεως καὶ νοῦ συγκεῖμενον ζῶον τὸν ἄνθρωπον πλάσας τε καὶ ζωώσας, καὶ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ τῶν περὶ γῆν ζώων καὶ φυτῶν παρασχόμενος, τῇ ἐβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, καθάπερ ὁ Μωϋσῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μεταγενέστερος θεωρὸς τῆς ἐπὶ πολὺ προγενεστέρας αὐτοῦ καταβολῆς τοῦ κόσμου· μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς ἐκείνου γλώττης ταῖς ἡμετέραις ἐνηχῆσαν φιλανθρώπως ἀκοαῖς τε καὶ ψυχαῖς. Ἀλλὰ καὶ εὐλόγησε φησὶν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν (1). Πῶς οὖν ταύτην, καθ' ἣν οὐδὲν ἐπραξε, καὶ εὐλόγησε καὶ ἡγίασεν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν πρώτην

(1) Γεν. 6', 3.

μᾶλλον ὥς ὑπερεξηρημένην, διό καὶ μίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς εἶπεν, ἀλλ' οὐχὶ πρώτην, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀθρώον προήγαγε τὸ πᾶν, καὶ φωτὶ καινῷ περιήυγασεν αὐτὸ, εἰ καὶ μήπω τὸν κατάλληλον ἐπέθηκε κόσμον, εἰς τάξιν καὶ εἶδος ἀγαγὼν ἕκαστον. Πῶς εἰμὴ καὶ ταύτην, ἀλλ' οὐχὶ τὴν μετ' αὐτὴν, καθ' ἣν τὸ μέγα τοῦτο κῦτος ἐστερέωσε καὶ περιέτεινε τὸν περὶ ἡμᾶς πρῶτον οὐρανὸν λέγω, πρὸς δὲ τὸν πρῶτον ἐκείνον δευτερον; Πῶς οὐχὶ τὴν μετ' αὐτὴν πάλιν ἡ τὰς ἐφεξῆς καθ' ἧς ἦτε γῆ συνέστη, τῶν ὑδάτων ὑποχωρησάντων, καὶ τὸν ἑαυτῇ σύμφυτον πάντα κόσμον ἀπειλήφει, καὶ ὁ οὐρανὸς τὰς δύο μεγάλας, οἷά τινες ὀφθαλμοὺς ἐδέξατο φωστῆρας, καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων τὰ πετεινὰ καὶ τὰ νηκτὰ διὰ προσάγματος ὑπέστη κατὰ γένος;

Ἵνα δὴ καὶ ταύτας παραλίπωμεν, διὰ τί μὴ τὴν ἕκτην μᾶλλον ὁ Θεὸς εὐλόγησε, καθ' ἣν οὐ ψυχὴν μόνον ζῶσαν ἐρπετῶν καὶ τετραπόδων ἐξέτεινεν ἐκ γῆς, ἀλλὰ καὶ βουλῆς ἀξίον ὑπέδειξεν οἰκείας ἐργον, συγκεφαλαιωσάμενος τὸ πᾶν, αἰσθησὶν τε καὶ νοῦν συναγαγὼν, ἐν καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι καὶ ἑαυτὸν διὰ τῆς θείας χάριτος ἐνθεῖς, καὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν οἰκείαν, γνωστικὸν ἑαυτοῦ ζῶον ἐπὶ γῆς ἀναδείξας τὸν ἀνθρώπον; Πῶς οὖν οὐ ταύτην εὐλόγησε καὶ ἡγίασεν, ἀλλὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπραξίας οὕσαν ἡμέραν; Βελομένῳ δὴ μοι τὸν λόγον ἀποδοῦναι, καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας παρασχεῖν, ἀναγκαῖον μάλιστα διὰ τοὺς ἐλλογιμωτέρους τῶν συνειλεγμένων ἐξελέγξει πρότερον τὰς μὴ καλῶς ἀποδόντας. Εἰσὶ γὰρ οἱ τὸν ἀριθμὸν σεμνολογοῦσι τοῦτον Ἰώσηπος καὶ Φίλων, καὶ ὅσοι κατ' αὐτοὺς ἀγέννητόν τε εἶναι λέγοντες, ἀλλὰ καὶ παρθένον ὥς μὴ γεννῶντα, ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ θεῖον κατ' αὐτούς· οὐ γὰρ ἐδυνήθησαν συνιδεῖν, ὥς καὶ γεννῶν ὁ Θεὸς τὴν παρθενίαν οὐκ ἀποτίθεται· γεννᾷ γὰρ ἀσυνδυάστως ἀβρεύςως καὶ ἀπαθῶς. Οἱ

δὲ διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐβδόμην μόνην τῶν ἡμερῶν τῆς θείας εὐλογίας ἐπιτυχεῖν διατείνονται, καταψευδόμενοι μὴ τοῦ Θεοῦ μόνον ἀθετοῦντες αὐτοῦ τὸ γόνιμον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐβδόμης αὐτῆς· πᾶς γὰρ ἀριθμὸς ἐκ μονάδος γεννᾶται, ἡ δὲ ἐβδομάς ἀριθμὸς, οὐκοῦν οὐκ ἀγέννητος. Ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τινός φασιν ἐτέρου τῶν μετὰ τὴν μονάδα πολλαπλασιαζομένου γεννᾶται· ἀλλ' οὐχ οὗτος ἀγέννητος ὁ μὴ γεννώμενος ὑπὸ πολλῶν, ἀλλ' ὅς ἂν ὑπ' οὐδενός γεννῶτο, ὅπερ ἡ ἐβδομάς οὐκ ἔχει.

Ἐπειτα εἰ διὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ὄντα τοιοῦτον ἡ ἡμέρα εὐλόγηται, πολλῷ μᾶλλον ἂν ἡ πρώτη, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ μίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς εἶπε, τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο· ἡ γὰρ μονὰς ἀγέννητος πάντη· ἀλλὰ γεννητικὴ φασιν αὕτη πολλαπλασιαζομένη παντός ἀριθμοῦ, καὶ τῶν ἐντός δεκάδος· ἡ δὲ ἐβδομάς τῶν ἐντός δεκάδος οὐδενός, καὶ διὰ τοῦτο παρθένος. Ἐστω δὴ παρθένος ἡ μηδαμῶς γεννῶσα· οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης, ἔστω δ' οὖν ὁμως· ἡ δὲ μέτρια μὲν οὐ, πολλὰ δὲ γεννῶσα, καθόσον πλείω, κατὰ τοσοῦτον πάντως πορρωτέρω τῆς παρθενίας ἐστίν. Ἡ γοῦν ἐβδομάς πολλαπλασιαζομένη καὶ συντιθεμένη τῶν μὲν ἐντός δεκάδος οὐδένα γεννᾷ, τῶν δὲ ὑπὲρ δεκάδα πολλοὺς, πῶς οὖν παρθένος; Ἀλλ' ἐκφεύγοντες ἡμῶν τὰς λαβὰς οἷόν ἐπὶ τὴν σελήνην ἀναβαίνουσι καὶ τοὺς πόλους, τὰς μὲν ἐπτὰ λέγοντες εἶναι, τὴν δὲ σελήνην δεικνύντες, ἐν ἐπτὰ μὲν ἡμέραις διχοτόμον, ἐν ἄλλαις δὲ τοσαύταις πανσέληνον, καὶ διὰ τῶν ἴσων πάλιν ἐπαναστρέφουσιν· ἀγνοοῦσι γὰρ ὥς εἰ διὰ ταῦτα σεπτὸς ὁ ἐπτὰ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ἀριθμῶν οὐδὲν ἤττον, καὶ μάλιστα πάντων ἡ τούτων ἀρχὴ· εἰς γὰρ αἰσθητὸς ἅπας κόσμος, καὶ εἰς ὁ πᾶς οὐρανός, ἡ δυοῖν οὐ πλείω· καὶ εἰς ἥλιος ἐν τῷ παντί, καὶ μία σελήνη ἐστίν, ἵνα μὴ λέγω ὅτι πάντα τῷ ἐνὶ συνέστηκε, τοῦ πρὸ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ

ἐπὶ πάντων Θεοῦ, τὸ ὡς ἀληθῶς ἐνιαῖον τοῖς καλῶς συνιέεισι κηρύττοντα. Εἰ δὲ καὶ περιφερὲς τῶν τε ἀστέρων καὶ τῶν πόλων ἕκαστος, καὶ κύκλῳ τὸ δε τὸ πᾶν, ὁ δὲ κύκλος ἐκ δυοῖν σημείου τε καὶ γραμμῆς, καὶ τῶν δύο χωρὶς οὐδ' ἂν ἦν οὐδὲν μάλιστα ὧν αἰσθητῶν, καὶ δύο λοιπὸν ἀριθμὸς χρεωδέστατος τῷ παντὶ καὶ ἀναγκαιότατος. Ἐπεὶ δὲ μὴ γραμμὴ μόνη καὶ ἐπίπεδον ἐν τῷ παντὶ, καὶ ἡ τριάς οὐκοῦν ἐν ἀριθμοῖς τὸν ἴσον τρόπον· παρήμι γὰρ λέγειν τὰ ἄλλα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πλεονεκτήματα. Ἐπεὶ δ' αὖ καὶ τῶν προειρημένων ἕκαστον, οὐ κύκλος μόνον, ἀλλὰ καὶ στερεόν ἐστὶ καὶ σφαῖρα, ταῦτα δὲ εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἄνευ τῆς τετράδος· δεῖ γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης καὶ διαστήματος ἐτέρου, πῶς οὐχὶ καὶ ἡ τετράς ἐπίσης τῶν ἀξιολόγων; Ἐτι γε μὴν καὶ ἡ πεντὰς δι' ἕτερα παραπλήσια, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ὁ ἐξ ἀριθμός· οὗτος γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς οἰκείοις μέρεσιν ἐξισούμενος πρῶτος ἐν τοῖς τελείοις ἐστί· διὸ καὶ κατ' αὐτὸν τὸ πᾶν συνετελέσθη τοῦτο.

Οἱ τοίνυν ἐκ τοιούτων σεμνύνοντες τὴν ἐβδομάδα λελήθασιν ἑαυτοὺς, οὐ ταύτην μόνον, ἀλλ' ἀπλῶς ἅπαντα σεμνοποιούντες ἀριθμόν· ἱκανὰ γὰρ εἰκότως ἔχει τοιαῦτα σεμνολογήματα. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἀριθμὸς ὑπὸ Θεοῦ τοῖς οὖσι συνεκτίσθη πᾶσι, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κτισθέντα πάντα καλὰ τε, καὶ καλὰ λίαν, ὡς διὰ Μωσέως αὐτὸς ἐπεμαρτύρησεν ὁ κτίσας, ὅ τις ἂν τοῦ ἀριθμοῦ μέρος ἀπολαβὼν ἐξεταστικῶς κατίδοι, καλὸν εὐρήσει καὶ καλὸν λίαν, ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις λόγοις ἀναλογίας ἐμπρέπον θαυμασίως. Οὐ μὴν διὰ τὸν ἀριθμὸν ἀπλῶς ἐτέρα τῆς ἐτέρας διενήνοχεν ἡμέρας· ἐπ' οὐδεμιᾶς γὰρ ὁ Μωσῆς ἐπαινέτην ἀριθμοῦ γεγονότα τὸν Θεὸν ἱστόρησεν, ἀλλὰ τὰ καθ' ἐκάστην ὑπ' αὐτοῦ

προηγμένα δι' ἐπαίνου τίθεσθαι· τοιγαροῦν οὐδὲ ἡ ἐβδόμη τῶν ἡμερῶν διὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπαινετέα. Λέγομεν τοίνυν ἡμεῖς τίνος ἕνεκεν ὁ Θεὸς αὐτὴν διαφερόντως εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ Μωσέως λόγων λαβόντες τὰς ἀρχάς. «Κατέπαυσε γὰρ φησὶν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν». Εἴτα προσθεῖς, ὅτι· «Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν»· καὶ τὴν αἰτίαν εὐθὺς προστίθῃσι τῆς εὐλογίας αὐτὸ τοῦτο λέγων πάλιν· «Ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιῆσαι». Οὐκοῦν ἐστὶν ἔργα τοῦ Θεοῦ ἅπερ οὔτε ἤρξατο ποιεῖν, οὔτε κατέπαυσε ποιῶν. ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀπεκάλυψεν ἡμῖν λέγων· «Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι» (1).

Θέλων οὖν ὁ Θεὸς τῶν τοιούτων ἔργων ἡμῖν τὴν δυνατὴν γνῶσιν παρασχεῖν, καὶ ταῦτα δεῖξαι ζητητέα μᾶλλον ὑπ' αἰσθησιν ἀπάντων, τὴν ἐβδόμην καθ' ἣν κατέπαυσε τὰ αἰσθητὰ ποιῶν εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, ὡς ἐπάνοδον οἷον οὖσαν διὰ τῆς καταπαύσεως ἀπὸ τῶν κάτω, πρὸς ἐκεῖνα τὰ κρείττω καὶ ὑπερκόσμια. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Διονύσιον εἰπεῖν, ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος ὁ Θεός, καὶ ἐκ τοῦ πάντων ἐξηρημένου πρὸς τὸ ἐν πᾶσι κατὰγεται, κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν ἀνεκφοίτητον ἑαυτοῦ· συγκαταβάς δὲ φιλοανθρώπως, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἠθέλησε καὶ ἐχρῆν, καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς αἰσθητὸν τοῦτον ἐν ἐξ ἡμέραις ἐργασάμενος κόσμον, κατὰ τὴν ἐβδόμην εἰς τὸ οἰκεῖον ὕψος, ὃ μὴδ' ἀπέλιπε, θεοπρεπῶς ἐπανῆλθε, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν κατάπαυσιν εὐλογημένην μᾶλλον ὑπέδειξε, διδάσκων καὶ ἡμᾶς ζητεῖν εἰσελθεῖν, κατὰ τὸ ἐγγωροῦν, εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἥτις ἐστὶν

(1) Ἰωαν. 4, 17.

ἡ κατὰ νοῦν ἡμῶν θεωρία, καὶ ἡ διὰ ταύτης πρὸς Θεὸν ἀνάνευσις. Πρὸς ἣν κατάπαυσιν καὶ ὁ Ἀπόστολος διαβρῆδην προτρέπεται· προθεῖς γὰρ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ψαλμωδοῦ περὶ τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων λεγόμενον· «Ὡς ὥμωσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου» (1)· ἐπιφέρει γράφων· «Εἰρηταί που περὶ τῆς ἐβδόμης ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ» (2). Καὶ μετ' ὀλίγα· «Σπουδάσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ»· ὁ γὰρ εἰσελθὼν, κατέπαυσε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καθάπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

Ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ κατάπαυσις ἐτι σαφέστερον ποθεῖτε μαθεῖν, καὶ πῶς καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὴν εἰσελευσόμεθα; Ἄν τὰ ἔργα μάθωμεν, ὧν ὡς ἀνάρχων ὄντων ὁ Θεὸς οὐκ ἤρξατο, ἐτι μᾶλλον καὶ τῆς καταπαύσεως ταύτης, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν εἰσελεύσεως ἐν περινοίᾳ ἐσόμεθα. Τίνα δὴ τὰ ἔργα ταῦτα; διδότη καὶ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ὁ Ψαλμωδὸς Προφήτης περὶ τοῦ Θεοῦ γράφων. «Ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ἀλήθεια καὶ κρίσις» (3). Ἔργον οὖν Θεοῦ ἀναρχὸν ἢ τῶν ὄντων γινώσις καὶ ἡ πρόγνωσις τῶν ἐσομένων, ἃς εἰ τις ἀλήθειαν προσείποι, οὐκ ἀσχοχῇ τοῦ προσρήματος. Ἔργον Θεοῦ ἀναρχόν τε καὶ ἀπαυστον ἢ κρίσις καὶ ἡ πρόνοια· καὶ γὰρ ἐδεῖτο τὰ ὄντα καὶ πρὶν γενέσεως κρίσεώς τε καὶ προνοίας ὅτι δεῖ γενέσθαι, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι ὅπως μὴ ἀπογίνωνται κατὰ καιρόν· ἢ τὰ μὲν πρὸς τὸ λυσιτελὲς ἑαυτῶν ἢ τὸ τοῦ παντός μεταγίνωνται κατὰ καιρόν, τὰ δὲ διαμένωσιν ἀναλλοίωτα. Ἔργον ἀναρχὸν Θεοῦ ἢ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφή· ἐκινεῖτο γὰρ ἀνάρχως τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ. Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις συνετῶς ἐξετάζων κατίδοι τὰ ταῖς ἐνεργείαις ταύταις σύστοιχα. Ἄν δὲ καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ἀδελφοί,

τῶν κάτω συνεχῶν καὶ πολυμόχθων φροντίδων καὶ τῶν κατὰ ταύτας ἔργων ἀφέμενος, προσεδρεύῃ τὰ ὧτα ὑπέχων τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πνεύματος, πρῶτον μὲν ἐπαινεθήσεται παρὰ τοῦ Κυρίου, ὃς τὴν μὲν Μάρθαν περὶ πολλῶν μεριμνῶσαν οὐκ ἀποδέχεται, καὶ τοι τῆς σπουδῆς οὔσης ὑπὲρ αὐτοῦ· Μαρία δὲ φησιν ἡ παρακαθημένη καὶ τῶν λόγων τῆς διδασκαλίας ἀκροωμένη, τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς (4).

Ὅρας τὸ ἀκατάπαυστον ἔργον; Ἐπειτα τὴν λόγους τούτους ἐν νῶ λαβὼν τῆς διδασκαλίας τοῦ πνεύματος, καὶ τούτοις ἐμμελετῶν, καὶ τούτους ἐν τῷ λογιζομένῳ τῆς ψυχῆς ἐτέρου παντός ἐμπαθοῦς καὶ γήνιου λογισμοῦ προκρίνων, καὶ διὰ τούτων πρόνοϊαν τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου ποιούμενος εἰς σωτηρίαν, ἔργον καὶ αὐτὸς ἔξει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν κρίσιν ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, κατὰ τὸν Ψαλμωδὸν Προφήτην, λαλῶν ἀλήθειαν. Ἄν δὲ καὶ παντός συλλογισμοῦ, καὶ ἀγαθὸς ᾗ, τὸν σὸν ἀπαναστήσης νοῦν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέψῃς ὅλον, δι' ἐπιμόνου προσοχῆς, καὶ ἀδιαλείπτου προσευχῆς, οὕτως εἰσῆλθες καὶ αὐτὸς εἰς τὴν θείαν κατάπαυσιν, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐβδόμην εὐλογίας ἐπέτυχες, αὐτὸς σεαυτὸν ὀρῶν, καὶ διὰ σαυτοῦ πρὸς θεοπτίαν ἀναφερόμενος· τέλος γὰρ φησι προσευχῆς ἀρπαγὴ πρὸς Κύριον. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τῆς κατὰ τὴν ἐβδόμην εὐλογίας τὸ αἷτιον, ὃ καὶ Μωϋσῆς διὰ τοῦ νόμου δεικνὺς ἀργίαν τὴν ἐβδόμην ἐπέταξεν, ἀλλὰ τῶν σώματι λυσιτελούντων ἔργων, τῶν δὲ τῇ ψυχῇ προσηκόντων ἐνεργειᾶν.

Ἐτερον δὲ, ὃ τὸ πᾶν τόδε συστήσας ἐν ἑξ ἡμέραις, προσῶρα καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ χεῖρον τροπὴν, καὶ τὴν διὰ ταύτην πρὸς τὴν γῆν ἀποστροφὴν, καὶ τὴν μέχρις αἵματος καταστροφὴν τε καὶ

(1) Ψαλμ. η' 11. (2) Ἑβρ. δ', 4. (3) Ψαλμ. ρ', 6. (4) Λουκ. ι, 42.

κάθειρξιν, καὶ τὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον παντός τοῦ κόσμου τοῦδε παλαίωσιν καὶ ἀχρείωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσόμενον ἀνακαινισμόν τούτων, διὰ τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως. Οὗτος δὲ ὁ ἀνακαινισμὸς ἐνηργήθη, κατὰ τὴν εἰς ἄδου τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ διὰ θανάτου κατάβασιν, καὶ τὴν ἐκεῖ παρ' αὐτοῦ κατηγγελμένην ἐν σαββάτῳ τῶν ψυχῶν ἐπανάκλησιν· καὶ τοῦτο δὴ τῆς ἐβδόμης προεώρα τὸ ἔργον· διόπερ εἰκότως τῆς εὐλογίας ταύτης μόνην ἤξιώσεν. Ἀλλὰ παρεσκευάσθη μὲν ἐν ἀδήλῳ τοῦτο κατὰ τὴν ἐβδόμην, δηλονότι κατὰ τὸ σάββατον, ἀνεφάνη δὲ καὶ καθαρῶς ἐτελέσθη τὸ πᾶν, καὶ τοῦ σώματος ἀνακληθέντος πρὸς ἀφθαρσίαν, κατὰ τὴν ὁγδόην διὰ τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως, διὸ καὶ Κυριακὴ παρ' ἡμῶν αὕτη φερωνύμως κατονομάζεται. Ὡς ὅτι ὅπερ ἐστὶν ἡ Παρασκευὴ πρὸς τὸ Σάββατον, τοῦτο πρὸς τὴν Κυριακὴν ὑπάρχει τὸ Σάββατον, ὑπερέχουσαν τούτου σαφῶς, καθόσον ἀρχῆς καὶ τύπου καὶ σκιᾶς ἡ τελειότης καὶ ἡ ἀλήθεια· τοσοῦτο τῇ Κυριακῇ τὸ περιὸν καὶ σεβάσμιον, διὰ τὸ κατ' αὐτὴν ὑπερευλογημένον τέλος, καὶ τὴν ἐλπιζομένην κατ' αὐτὴν κοινὴν τῶν ἀπάντων ἀνάστασιν, καὶ τελείαν τῶν ἀξίων εἰσέλευσιν εἰς τὴν θείαν κατάπαυσιν, καὶ τὴν παντός τοῦ κόσμου ἀναστοιχείωσιν.

Οὐκοῦν ὅσα ἂν τις εἴποι τὴν ἐβδόμην σεμνύνων, ἐπὶ τὴν ὁγδόην ταῦτα μετὰ προσθήκης ἀνάγεται· αὕτη γὰρ ἐκείνης ἐστὶν ἡ τελείωσις. Ταύτης τῆς ὁγδόης τὴν τιμὴν, δηλονότι τῆς Κυριακῆς, καὶ λεληθότως μὲν εἰσήγαγεν ὁ Μωϋσῆς· ὁ γὰρ Ἰσθλαῖος ἐνιαυτός, ὃς ἀφέσεως ἐνιαυτός παρ' ἐκείνου νομίζεται τε καὶ ὀνομάζεται, οὐκ ἐναριθμῖός ἐστι ταῖς κατὰ νόμον ἀριθμυμέναις ἐβδομάσι τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ μετ' ἐκείνας πάσας καὶ ὁγδοός ἐστι, μετὰ τὸ παρελθεῖν τὴν ἐσχάτην ἐβδομάδα τῶν ἐτῶν ἐκείνων ἀναφαινόμενος· τοῦτο καὶ ἐν ταῖς ἐβδομάσι τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐβδομάδων ποιεῖ ὁ Μωϋσῆς.

Οὐ μόνον δὲ λεληθότως οὕτως εἰσήγαγε τὴν τιμὴν τῆς ὁγδόης ὁ νομοθέτης, ἦν καὶ Κυριακὴν ἡμεῖς ὀνομάζομεν, ὡς ἀφιερωμένην τῇ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν, ἦν σαλπίζων ὠνόμασε, καὶ ἐξόδιον ταύτην καλεῖ, τουτέστι πέρας καὶ τελείωσιν τῶν ἑορτῶν ἀπασῶν. Κατὰ ταύτην οὖν φανερώς φησιν, ὅτι καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ὁγδόη κλητὴ ἀγία ἐστὶ ἡμῖν, προκαταγγέλλων τὸ τῆς Κυριακῆς θεῖον οἶον καὶ πανευκλεές καὶ σεβάσμιον, μετὰ τὴν πάροδον τῶν νομικῶν ἀπάντων ἐσόμενον. Ὡς τε καὶ οὗτος διὰ τοῦτο τετίμηκε τὴν ἐβδόμην, ὡς εἰς τὴν ὁγδόην ταύτην φέρουσιν τὴν ὄντως τιμίαν· καὶ καθάπερ ὁ δὲ αὐτοῦ δεδομένος νόμος τίμιος, ἀλλ' ὡς εἰσάγων εἰς Χριστόν, οὕτω καὶ ἡ ἐβδόμη τιμία ὡς εἰσάγουσα εἰς τὴν ὁγδόην, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου γέγονεν, ὡς ὁγδόη καὶ αὕτη οὖσα· καθάπερ γὰρ μετὰ τὴν ἐβδόμην ἡ ὁγδόη τῶν ἡμερῶν ἀριθμεῖται, οὕτως ἐξετάζων εὐρήσεις, μετὰ τὴν ἐβδόμην τῶν ἐκ τοῦ παντός αἰῶνος ἱστορημένων ἀναστάσεων ἐκ τῶν νεκρῶν, ὁγδόην τὴν τοῦ Κυρίου γεγонуῖαν ἀνάστασιν· ὡς μὴ μόνον ἐν τῇ ὁγδόῃ τελεσθῆναι τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ ὁγδόην εἶναι ταύτην πρὸς τὰς πρὸ αὐτῆς ἀριθμουμένην. Τὴν αὐτὴν δὲ καὶ πρώτην πρὸς τὴν ἐλπιζομένην τῶν κατὰ Χριστόν ἀπάντων ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ ἐξανάσασιν, δι' ἣν καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνυμνεῖται. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἡ Κυριακὴ τῶν ἡμερῶν οὐκ ὁγδόη μόνον ἐστὶν ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμουμένη, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτὴν ἐστε πρώτη· ὡς εἶναι ταύτην αὐτὴν ἐκείνην ἐκ περιτροπῆς τὴν καὶ πρώτην ἀπασῶν ἡμέραν, ἦν ἡμεῖς μὲν Κυριακὴν καλοῦμεν, ὁ δὲ Μωϋσῆς οὐ πρώτην, ἀλλὰ μίαν προσηγόρευσεν, ὡς τῶν ἄλλων ὑπερεξηρημένην, καὶ προοίμιον οὖσαν τῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος μιᾶς καὶ ἀνεσπέρου ἡμέρας.

Ἐν περionoία δὲ ἔτι γενήσῃ τῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν πρὸς τὰς ἄλλας ἐορτίους ἡμέρας ὑπεροχῆς καὶ ντεῦθεν. Πᾶσαν μὲν γὰρ ἄλλην ἡμέραν ἐορτίον, ὁ ἐνιαυτὸς ἅπας ἅπαξ ἐπάγει περιῶν, τὴν δὲ Κυριακὴν καὶ μηνῶν ἕκαστος τετράκις ἡμῖν ἐπανάγει, διὰ τῆς οὕτω συχνῆς περιόδου τὸν ἐνιαυτὸν ἅπαντα, ἐνιαυτὸν ἡμῖν δημιουργοῦσαν τῆς ὄντως ἀφέσεως, καὶ ἐνιαυτὸν Κυρίῳ δεκτόν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ταύτην ἡμῖν ἐορτάζειν ἐργῶ καθεκάστην παρελθοῦσαν ἡμερῶν ἐβδομάδα παραδιδούς, ἐπεφάνη μὲν πρῶτον ἐν οἰκίᾳ τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος, καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα, καὶ τὴν εἰρήνην παρέσχεν αὐτοῖς, καὶ δι' ἐμφυσήματος τοῦ οἰκείου τοῦ κατ' ἀρχὰς δεδομένου ἀνακαινίσας ἐμφύσημα, τὴν τοῦ θείου πνεύματος ἐχαρίσατο χάριν, δύναμιν ἐνθεῖς αὐτοῖς θείαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας, καὶ συμψήφως αὐτὰς τῆς ἐν οὐρανῷ δεσποτείας ἀπεργασάμενος, εἰπὼν πρὸς αὐτούς· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἃν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἃν τινῶν κρατῆτε, κεκράτηνται» (1).

Ταύτην μὲν οὖν τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν παρέσχεν ὁ Κύριος ἐπιφανείς κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἥτις ἡ Κυριακὴ πάντως ἦν· εἶτα διαλιπὼν τὰς μεταξὺ τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁγδόην, τ' αὐτὸ δ' εἰπεῖν, τὴν Κυριακὴν ἦν περ σήμερον ἄγομεν, ἐφίσταται πάλιν ὡσαύτως καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν οἰκίαν, ἐγκαινίζων ἑαυτῷ τὴν πανήγυριν, καὶ τὸν Θωμᾶν πρὸς πίστιν ἐνάγων διστάζοντα· κατὰ γὰρ τὸν ἡγαπημένον Εὐαγγελιστὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ μαθητὴν· «Μεθ' ἡμέρας ὁκτώ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν, ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν». Ὁρᾷτε κατὰ Κυριακὴν καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ

μαθητῶν τὴν συνέλευσιν, καὶ τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτὰς τὴν ἐπέλευσιν; Κυριακὴ γὰρ ἦν, ὅτε πρῶτον συνηγμένοις ἐπέστη, καὶ μεθ' ἡμέρας ὁκτώ τὴν Κυριακὴν πάλιν ἐπαναγοῦσας, ἐφίσταται συνηγμένοις. Ἐκείνας τὰς συνάξεις εἰκονίζει διηνεκῶς ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, κατὰ Κυριακὴν μάλιστα τὰς συνάξεις ἐπιτελοῦσα, καὶ ἡμεῖς ὑμῖν ἐνδημοῦντες, καὶ πρὸς σωτηρίαν ὁμιλοῦντες κοινῇ, καὶ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὸν κατ' εὐσέβειαν ἐνάγοντες βίον. Μηδεὶς οὖν ὑπὸ ῥαθυμίας, ἢ τῆς πρὸς τὰ γήϊνα διὰ παντὸς ἀσχολίας ἀπολιμπανέσθω τῶν κατὰ Κυριακὴν ἱερῶν καὶ θεοπαραδότων συνάξεων τούτων, ἵνα μὴ δικαίως ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ Θεοῦ, παραπλήσιόν τι τῷ Θωμᾶ πάθῃ, μὴ κατὰ καιρὸν ἐλθὼν· καὶ συναρπασθεὶς ἅπαξ ἀπολειφθῇ, τῇ ἐξῆς ἀποδιδότω, φέρων ἑαυτὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, μὴ καὶ ἀνίατος μείνῃ, κατὰ ψυχὴν μὲν νοσήσας ἐργοῖς ἢ λόγοις τὴν ἀπιστίαν, τῷ ἱατρείῳ δὲ τοῦ Χριστοῦ μὴ προσενεχθεὶς, καὶ τὴν ἱερὰν ὡς ὁ θεὸς Θωμᾶς ἱατροῦ μὴ προσδεξάμενος· εἰσὶ γὰρ εἰσιν οὐ λογισμοὶ τε καὶ λόγοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργα καὶ πράξεις πίστεως· «Δείξον γὰρ μοί φησι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου» (2). ὣν εἴ τις ἐκπέσει τελείως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μακρυνόμενος, καὶ ἑαυτὸν ὅλον ἐκδιδούς τοῖς ματαίοις, νεκρὰν ἔχει, τ' αὐτὸ δ' εἰπεῖν, μὴ οὔσαν τὴν πίστιν, νεκρὸς καὶ αὐτὸς διὰ τῆς ἁμαρτίας γενόμενος.

Ἄλλ' ἀποροῦσί τινες, πῶς κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσῆλθε σῶμα παρικείμενος ὁ Χριστός· οὐ γὰρ ἴσασιν, ὡς ἔοικε, πνευματικοῖς συγκρίνειν πνευματικὰ, καὶ δι' ἀλλήλων ἐπιγινώσκειν αὐτὰ, καθά φησιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος. Εἰ γὰρ τῆς κατὰ σάρκα τεκούσης αὐτὸν Παρθένου τὴν μήτραν οὐκ ἐλυμήνατο μηδαμῶς λύσας, ἀλλ' ἀσινῇ τηρήσας

(1) Ἰωαν. κ', 23. (2) Ἰακ. β', 18.

ἐν τῷ τίκτεσθαι τῆς παρθενίας τὰ σύμβολα, καὶ περ τηνικαῦτα παθητὸν καὶ θνητὸν περιεκείμενος σῶμα, τί θαυμαστὸν εἰ ἀπαθανάτισας τὸ πρόσλημμα, καὶ σῶμα νῦν κεκτημένος ἀθάνατον κεκλεισμένης εἰσέδει θύρας; Ἀλλ' ἐπειδὴ περ ἀθάνατον καὶ ἀπαθὲς εἶχε πάντως τὸ σῶμα, πῶς οὖν ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ τῆς πλευρᾶς εἶχε τὰς ὠτειλάς καὶ τὰς διατρήσεις; φησὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰπεῖν τῷ Θωμᾷ τὸν Κύριον· «Φέρε ᾧδε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ ἶδε τὰς χειράς μου, καὶ φέρε τὴν χειρὰ σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Πῶς οὖν εἶχε τὰς ὠτειλάς; θνητὸν μὲν σῶμα καὶ παθητὸν οὐκ ἂν ὠτειλάς τε καὶ διατρήσεις ἐπιδείξαι δύναίτο, καὶ σῶον καὶ ὑγιὲς διαμένειν· τὸ δὲ ἀπαθὲς καὶ ἀθάνατον ἔχει καὶ ὠτειλάς δεικνῦναι καὶ διατρήσεις ἃς προϋπέστη, καὶ οἷς ἂν θέλῃ, καὶ μένειν οὐδὲν ἥττον ἀπαθὲς καὶ ἀθάνατον. Ἐμοὶ δὲ τοῦτο, καὶ τοῦτο δίδωσι συνορᾶν, ὅτι τὰς ὠτειλάς εἰς ἐγκαλλώπισμα φέρουσιν αἰώνιον οἱ παθόντες διὰ Χριστόν· καθάπερ γὰρ αἱ φωταγωγοὶ τῶν θυρίδων, μηδὲν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς οἰκοδομῆς προσιστάμεναι, οὐδ' αἷσχος, ἀλλὰ κόσμος εἰσὶ τοῖς οἴκοις ἀναγκαιότατος, τό τε φῶς εἴσω πέμπειν, καὶ τοῖς ἐνοικοῦσι τὴν πρὸς τὰ ἔξω θέαν παρέχουσαι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τὰ διὰ Χριστόν ἐπὶ τοῦ σώματος πάθη, καὶ αἱ παρ' αὐτῶν διατρήσεις, φωταγωγοὶ μάλιστα καθεστήκασιν τῷ κεκτημένῳ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ κάλλους μᾶλλον καὶ τῆς λαμπρότητος, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ δυσειδοῦς τῶν τραυμάτων, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐκφάνσεως τοῦ φωτός ἐκείνη γνωρίζονται· τοσοῦτο τῇ ἀπαθείᾳ μὴ λυμαινόμεναι, παρ' ὅσον καὶ πρόξενοι μᾶλλον τῆς ἀθανασίας εἰσὶ.

Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τὴν τοῦ θεοῦ φωτὸς

πηγὴν κεκτημένον ἔνδον, ἐκεῖθεν ἐκλάμψαν νοερώς ἐφώτισε τὸν διστάζοντα· ὡς πάραυτα τὸν Θωμᾶν ἀναβοῆσαι τελέως θεολογήσαντα· «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου»· ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· «Ὅτι ἑώρακάς με πεπίστευκας, μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες»· δεικνὺς μηδὲν ἔχειν πλέον εἰς δόξαν τοὺς αὐτόπτας γεγεννημένους, τῶν δι' αὐτῶν εἰς τὴν πρὸς αὐτόν πίστιν ἐναγομένων· εἰ δὲ μὴ πιστεύσαντες εἶπεν, ἀλλὰ πιστεύσαντες, ἀλλὰ τῇ θείᾳ καὶ προγνωστικῇ δυνάμει τοῦ πάντα πρὶν γενέσεως εἰδότος, ὡς γεγονότα ἐστὶ τὰ ἐσόμενα. Ὁ δὲ μοι νῦν ἐπῆλθε τῇ διανοίᾳ, τοῦτο πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐρῶ. Τὸν γὰρ Θωμᾶν ὁρῶν ἀπόντα μὲν ἄπιστον γεγονότα, συνεληλυθότα δὲ τοῖς πιστεύουσι μηδαμῶς τῆς πίστεως ἀσχορήσαντα, ἐπὶ νοῦν ἐβαλόμην, ὅτι καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος, ἂν μόνον φύγοι τὴν μετὰ τῶν φαύλων ἀναστροφὴν, καὶ τοῖς δικαίοις συναναστρέφηται, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δι' αὐτὴν κατὰ ψυχὴν σωτηρίας οὐκ ἀστοχήσοι ποτέ. Καὶ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὁ ψαλμωδὸς Προφῆτης αἰνίττεται, μακαρίζων τοὺς ἐκκλίνοντας τὴν τῶν λοιμῶν συνεδρίαν καὶ συνοδοιπορίαν. Καὶ ἕτερος Προφῆτης· Μὴ ἴσθι λέγων μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ· καὶ ὁ Παροιμιαστὴς· «Ἐν συναγωγῇ ἁμαρτωλῶν ἐκκαυθήσεται πῦρ· ὁ δὲ συμπορευόμενος σοφοῖς, σοφὸς ἔσται» (1).

Τοιγαροῦν, ἀδελφοί, συνερχόμεθα καὶ πυκνὰ παραβάλλωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· ταύτη γὰρ πᾶς ὡς ἀληθῶς εὐλαβὴς προσεδρεύει καὶ παραμένει μὴ ἀφιστάμενος· καὶ ὅταν ἕκαστος ὑμῶν εἰς αὐτὴν ἔλθῃ, σκοπεῖτω τοὺς εὐλαβεστέρους, δυνατόν δὲ γνωρίσαι καὶ μόνη τῇ θεᾷ τούτους τῆς ἐν σιωπῇ καὶ προσοχῇ παραστάσεως. Σκοπεῖτω τοίνυν τοὺς εὐλαβεστέρους, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων φοβουμένους

(1) Σερ. ις', 7.

τὸν Κύριον, καὶ τούτοις φέρων ἑαυτὸν προσκολάτω, καὶ μετὰ τούτων συμπαριστάσθω Θεῷ· καὶ ἐντεῦθεν ἐξέλθῃ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, Κυριακῆς οὔσης, σχολὴν ἄγων ἀπὸ τῶν γηίνων ἔργων διὰ τὸν Κύριον, οὗ καὶ ἔστιν ἐπώνυμος αὕτη, ζητείτω μετ' ἐπιμελείας, εἰποὺ τις τοὺς Ἀποστόλους ἐκείνους μιμούμενος, κατάκλειστος ὡς τὰ πολλὰ διαμένει διὰ τῆς ἐν ἡσυχίᾳ προσευχῆς καὶ ψαλμωδίας καὶ τῆς ἄλλης καταλλήλου διαίτης ποθῶν τὸν Κύριον. Ἐκείνῳ δὴ προσίτω καὶ οὗτος, καὶ εἰσίτω μετὰ πίστεως τὸν οἰκίσκον ἐκείνου, καθάπερ οὐράνιον τινα χώρον, ἔνδον ἔχοντα τὴν ἁγιαστικὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν· καὶ τῷ ἐνοικοῦντι παρακαθεζέσθω,

καὶ συμπαραμενέτω καθόσον ἔχει, καὶ προσλαλείτω περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, ἐρωτῶν καὶ σὺν ταπεινώσει μανθάνων, καὶ τὴν δι' εὐχῆς ἐπικουρίαν ἐπικαλούμενος· ἐλεύσεται γὰρ οὕτω πράττοντα καὶ πρὸς αὐτὸν ἀοράτως εὖ οἶδα Χριστὸς, καὶ τὴν εἰρήνην ἔνδον τῷ λογιζομένῳ τῆς ψυχῆς παρέξει, καὶ τῇ πίστει προσθήσει, καὶ τὸν στηριγμὸν ἐπιδώσει, καὶ μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν κατατάξει κατὰ καιρὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν αὐτῷ τῷ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι, καὶ ὕστερον μετὰ δόξης ἐλευσομένῳ βασιλεῖ τῶν αἰώνων Χριστῷ· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'.

Τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων· ἐν ἣ καὶ ὅτι, πρώτη τὸν Κύριον ἡ Θεοτόκος εἶδεν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα.

Η τοῦ Κυρίου ἀνάστασις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς ἐστιν ἀνανέωσις, καὶ τοῦ πρώτου διὰ τὴν ἁμαρτίαν θανάτῳ καταποθέντος Ἀδὰμ, καὶ διὰ θανάτου πρὸς γῆν δθεν ἐπλάσθη παλινδρομήσαντος, ἀναζώωσις καὶ ἀνάπλασις, καὶ πρὸς ζωὴν ἀθάνατον ἐπανέλευσις. Ὡς περ οὖν ἐκείνον τὴν ἀρχὴν πλαττόμενον καὶ ζωούμενον εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὕτω· γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῶν ἀνθρώπων τις ἦν, μετὰ δὲ τὸ λαβεῖν πνοὴν ζωῆς δι' ἐμφυσήματος θείας, πρώτη τῶν ἄλλων εἶδε γυνή· πρώτη γὰρ Εὐὰ μετ' ἐκείνον ἦν ἐν ἀνθρώποις· οὕτω καὶ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ, ὅς ἐστιν ὁ Κύριος, ἀνιστάμενον ἐκ νεκρῶν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων· παρῇν γὰρ οὐδεὶς τῶν αἰ-

κείων, οἳ τε τὸ μνήμα φυλάσσοντες στρατιῶται τῷ φόβῳ σεισθέντες ὥσει νεκροὶ γεγόνασι· μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι πρώτη τῶν ἄλλων εἶδε γυνή, καθάπερ ἠκούσαμεν εὐαγγελιζομένου τοῦ Μάρκου σήμερον· «Ἀναστὰς γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς πρῶτ' ἐν πρώτῃ σαββάτῳ, ἐφάνη πρῶτον Μαρίας τῇ Μαγδαληνῇ» (1). Δοκεῖ μὲν οὖν σαφῶς εἰπεῖν ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνέστη ὁ Κύριος, ὅτι πρῶτ', καὶ ὅτι πρῶτον ὤφθη Μαρίας τῇ Μαγδαληνῇ, καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ὤφθη τῆς ἀναστάσεως· οὐχ οὕτω δὲ φησιν, ὡς δῆλον ἔσται μικρὸν ἐπισήσασαι· μικρὸν γὰρ ἀνωτέρω καὶ οὗτος τοῖς ἄλλοις Εὐαγγελισταῖς ὁμολόγως, ἐλθεῖν φησι τὴν Μαρίαν ταύτην

(1) Μαρκ. ιγ', θ.

μετὰ καὶ τῶν ἄλλων Μυροφόρων ἐπὶ τὸν τάφον καὶ πρότερον, καὶ καινὸν αὐτὸν ἰδεῖν καὶ ἀπελθεῖν ὥς πολλῷ πρότερον τῆς πρωίας, καθ' ἣν αὐτὸν εἶδεν, ἀνέστη ὁ Κύριος. Ἐπισημαινόμενος δὲ καὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, οὐχ ἀπλῶς εἶπε πρωί, καθάπερ ἐν ταῦθα, ἀλλὰ λίαν πρωί· οὐκοῦν καὶ ἀνατολὴν ἡλίου ἐκεῖ, τὴν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντός φησι προτρέχουσαν ἀμυδρὰν φαῦσιν, ἣν καὶ ὁ Ἰωάννης δηλῶν, ἐλθεῖν φησι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν πρωί, σκοτίας ἔτι οὐσης, εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἰδεῖν τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μνημείου (1).

Οὐκ ἦλθε δὲ τότε πρὸς τὸ μνημα μόνον αὕτη, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ καὶ ἀπῆλθε τοῦ μνήματος, μήπω τὸν Κύριον ἰδοῦσα· τρέχει γὰρ καὶ ἔρχεται πρὸς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην, καὶ ἀπαγγέλλει οὐχ ὅτι ἀνέστη ὁ Κύριος, ἀλλ' ὅτι ἦρθη ἀπὸ τοῦ τάφου, ὥστε τὴν ἀνάστασιν οὕτω ᾗδει· λείπεται δὴ τῇ Μαρίᾳ οὐχ ἀπλῶς πρώτη τὸν Κύριον ἐπιφανῆναι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀκραιφνή τῆς ἡμέρας ὥραν. Ἔστι δὴ τα συνεσχιασμένως παρὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀπαγγελλόμενον, ὅπερ ἀνακαλύψω πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Τὸ γὰρ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως Εὐαγγέλιον, πρώτη πάντων ἀνθρώπων, καθάπερ καὶ προσήκον ὑπῆρχε καὶ δίκαιον, ἡ Θεοτόκος παρὰ τοῦ Κυρίου ἐδέξατο, καὶ αὕτη τοῦτον ἀναστάντα πρὸ πάντων εἶδε, καὶ τῆς αὐτοῦ θείας ὁμιλίας ἀπήλαυσε, καὶ οὐκ εἶδεν ὀφθαλμοῖς μόνον αὐτόν, καὶ αὐτήκοος αὐτοῦ γέγονεν, ἀλλὰ καὶ χερσὶν ἤψατο πρώτη καὶ μόνη τῶν ἀχράντων ἐκείνου ποδῶν, καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ ταῦτα πάντα φανερώς οὐ λέγουσι, μὴ θέλοντες τὴν Μητέρα προσφέρειν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μὴ τοῖς ἀπίστοις ὑποψίας ἀφορμὴν δῶσιν. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμῖν χάριτι τοῦ ἀναστάντος πρὸς πιστοὺς ὁ λόγος, καὶ ἡ τῆς ἑορτῆς ὑπόθεσις

τὰ τῶν Μυροφόρων ἐπείγει διευκρινεῖν, λόγον διδόντος τοῦ εἰπόντος· «Οὐδὲν κρυπτόν δ' οὐ φανερόν γενήσεται» (2), καὶ τοῦτο φανερωθήσεται.

Μυροφόροι τοίνυν εἰσὶν αἱ συνακολουθοῦσαι μετὰ τῆς τοῦ Κυρίου Μητρὸς, καὶ τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους συμπαραμείνασαι, καὶ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα μυρίσαι σπουδάσασαι. Τοῦ γὰρ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Νικοδήμου αἰτησάντων καὶ λαβόντων παρὰ τοῦ Πιλάτου τὸ δεσποτικὸν σῶμα, καὶ καθελόντων ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ περισχόντων σινδόσι σὺν ἀρώμασι κολλωδεστάτοις, καὶ λαξευτῷ μνημείῳ ἐνθέντων, καὶ λίθον ἐπιθέντων μέγαν ἐπὶ τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, θεωροῦσαι κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Μάρκον παρήσαν, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου. Διὰ τοῦ εἰπεῖν, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, τὴν Θεομήτορα πάντως ὑποφαίνων. καὶ Ἰακώβου γὰρ καὶ Ἰωσὴ αὕτη ἐκαλεῖτο μήτηρ, ὡς ἐξ Ἰωσήφ τοῦ Μνήστορος ἐκείνων ὄντων. Οὐ μόναι δὲ αὗται θεωροῦσαι παρήσαν, ἐνταφιαζομένης τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἑτεραι γυναῖκες, ὡς ὁ Λουκᾶς ἐξόρησε γράφων· «Κατακολυθῆσασαι δὲ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ· ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία Ἰακώβου καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς» (3). Ὑποστρέψασαι δὲ φησιν, ἠγόρασαν ἀρώματα καὶ μῦρα· οὕτω γὰρ ἔγνωσαν ἀκριβῶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ἀληθῶς ἡ ὁσμὴ τῆς ζωῆς, τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι πικρῶς, ὥσπερ ὁσμὴ θανάτου τοῖς ἀπειθοῦσιν εἰς τέλος· καὶ ὁσμὴ ἱματίων αὐτοῦ, τουτέστιν αὐτοῦ τοῦ σώματος, ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα· καὶ μῦρον ἐκκενωθὲν ὄνομα αὐτῷ, δι' οὗ καὶ τὴν οἰκουμένην θείας εὐωδίας ἐνέπλησεν, ἀλλ' ἐτοιμάζουσι μῦρὰ τε καὶ ἀρώματα, τοῦτο μὲν εἰς τιμὴν τοῦ χειμένου, τοῦτο δὲ

(1) Ἰωαν. κ', 1. (2) Λουκ. ι', 17. (3) Λουκ. κγ', 55.

καὶ παραμυθίαν πρὸς δυσωδίαν μυδῶντος τοῦ σώματος, διὰ τῆς ἀλσιφῆς τούτων τοῖς βουλομένοις προσεδρεύειν ἐπινοοῦσαι.

Ἐτοιμάσασαι τοίνυν τὰ μύρα καὶ τὰ ἀρώματα, τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· οὐπω γάρ ἀληθινὰ σάββατα συνῆκαν, οὐδ' ἐκείνο τὸ ὑπερ-ευλογημένον σάββατον ἐπέγνωσαν, τὸ μετὰ γον ἡμῶν τὴν φύσιν ἀπὸ τῶν τοῦ ἁδου κευθμώνων ἐπὶ τὸ παμφαές καὶ θεῖον καὶ οὐράνιον ὕψος· «Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὁρθρου βαθύτος, ὡς ὁ Λουκᾶς φησιν, ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα». Ὁ δὲ Ματθαῖος· «Ὁψὲ σαββάτων, φησὶ, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων»· καὶ δύο εἶναι τὰς προσελθούσας. Ὁ δὲ Ἰωάννης· «Πρῶτὴ σκοτίας ἔτι οὐσης»· καὶ μίαν εἶναι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν τὴν προσελθοῦσαν. Ὁ δὲ Μάρκος· «Αἴαν πρῶτὴ τῆς μιᾶς σαββάτων»· καὶ τρεῖς εἶναι τὰς προσελθούσας. Μίαν μὲν οὖν σαββάτων οἱ Εὐαγγελισταὶ πάντες τὴν Κυριακὴν φασιν· ὁψὲ δὲ σαββάτων, καὶ ὁρθρον βαθύν, καὶ πρῶτὴ λίαν, καὶ πρῶτὴ σκοτίας ἔτι οὐσης, τὸν περὶ τὸν ὁρθρον σύμμικτον φωτός τε καὶ σκότους χρόνον· οὗτος δὲ ἐστὶν ἀφοῦ τὸ τοῦ ὀρίζοντος ἑῶν αὐγάζεσθαι ἄρξεται, τὴν ἡμέραν προκαταγγέλων. Ἴδοι δ' ἂν τις ἐξ ἀπόπτου πρὸς τοῦτο βλέπων, ἀρχόμενον μεταχρώνουσθαι φωτὶ περίπε τὴν ἐννάτην τῆς νυκτός ὥραν, ὡς εἶναι τὰς ὑπολοίπους μέχρις ἡμέρας ἀκραιφνοῦς ὥρας τρεῖς. Δοκοῦσι δὲ πως οἱ Εὐαγγελισταὶ διαφωνεῖν ἐπὶ τε τοῦ καιροῦ τούτου, καὶ τοῦ τῶν γυναικῶν ἀριθμοῦ· ἐπειδὴ περ ὡς ἔφην, αἱ Μυροφόροι πολλαὶ τε ἦσαν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς ἦλθον ἐπὶ τὸν τάφον, συναλλήλαις μὲν, οὐχὶ ταῖς αὐταῖς δὲ, καὶ κατὰ τὸν ὁρθρον μὲν παῖσαι, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἐπ' ἀκριβείας· ἡ δὲ Μαγδαληνὴ καὶ μονωθεῖσα τῶν ἄλλων πάλιν ἦλθε καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πλεόν· Ἐκαστος οὖν τῶν Εὐαγγελιστῶν, μίαν ἔστιν ὧν

προσέλευσιν εἰπών, τὰς ἄλλας παρήκεν· ὥς δὲ ἐγὼ συμβάλλω τε καὶ συνάγω παρὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀπάντων, καθὰ καὶ τοῦτο προεῖπον, πρώτη πάντων ἡ Θεοτόκος ἦλθεν ἐπὶ τὸν τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τάφον, τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἐπειγομένη. Καὶ τοῦτο μάλιστα διδάσχομαι παρὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου· «Ἦλθε γάρ φησιν, ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, ἥτις ἦν πάντως ἡ Θεομήτωρ, θεωρησά τὸν τάφον· καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γάρ Κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ· ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἐνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὥσει χιῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ, ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὥσει νεκροί».

Πᾶσαι οὖν αἱ ἄλλαι γυναῖκες μετὰ τὸν σεισμόν ἦλθον, καὶ τῶν φυλάκων τὴν φυγὴν, καὶ τὸν τάφον ἀνεωγμένον εὔρον, καὶ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον· ἡ δὲ Παρθενομήτωρ παρῆν τοῦ σεισμοῦ γινομένου, καὶ ἀποκεκυλισμένου τοῦ λίθου, καὶ τοῦ τάφου ἀνοιγομένου, καὶ τῶν τηρούντων παρόντων, εἰ καὶ κατασεσεισμένων τῷ φόβῳ· διὸ καὶ μετὰ τὸν σεισμόν ἀνασφῆλαντες πρὸς φυγὴν εὐθὺς ἐβλεψαν· ἡ δὲ Θεομήτωρ ἀδεέστερον ἐνετρύφα τῇ θεᾷ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ δι' αὐτὴν πρῶτην τὸν ζωηφόρον ἐκείνον ἀνοιγῆναι τάφον· δι' αὐτὴν γὰρ πρῶτην καὶ δι' αὐτῆς πάντα ἡμῖν ἀνέωκται, ὅσα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἄνω, καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ δι' αὐτὴν τὸν ἄγγελον οὕτως ἀστράπτειν, ὡς καὶ τῆς ὥρας ἔτι σκότει κατεχομένης, ὑπὸ δαψιλεί ταύτην τῷ τοῦ ἀγγέλου φωτὶ, μὴ τὸν τάφον ἰδεῖν κενὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐντάφια κατὰ κόσμον τε κείμενα, καὶ πολυειδῶς μαρτυροῦντα τῷ ἐνταφιασθέντι τὴν ἔγερσιν. Ἦν δὲ ἄρα καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ἄγγελος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Γαβριήλ· ὡς γὰρ εἶδε ταύτην οὗτος ἐπειγομένην ἐπὶ τὸν τάφον, ὁ τὴν ἀρχὴν πρὸς αὐτὴν εἰπών, μὴ

φοβοῦ Μαριάμ· εὑρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, σπεύδει καὶ νῦν καὶ καταβαίνει τὸ αὐτὸ πάλιν τῇ ἀειπαρθένῳ προσφθέγγασθαι, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάσσειν τοῦ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντος ἀσπόρως εὐαγγελίσασθαι, καὶ τὸν λίθον ἄραι, καὶ ὑποδεῖξαι κενὸν τὸν τε τάφον καὶ τὰ ἐντάφια, καὶ οὕτω πεισώσασθαι ταύτῃ τὸ εὐαγγέλιον. «Ἀποκριθεὶς γὰρ φησιν, ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναῖξιν· Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν ἐσταυρωμένον; ἡγέρθη· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος»· εἰ γὰρ καὶ τὰς φύλακας φησιν ὁρᾶτε κατασείσθοντας τῷ φόβῳ, ἀλλ' ὑμεῖς μὴ φοβεῖσθε· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε· ἡγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε. Οὗτος γὰρ οὐ μόνον ἄδου καὶ θανάτου καὶ τάφου κλείθροις καὶ μοχλοῖς καὶ σφραγίσιν ἐστὶν ἀκάθεκτος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀθανάτων ἡμῶν καὶ οὐρανίων ἀγγέλων ὑπάρχει Κύριος, καὶ μόνος οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ παντός Κύριος· «Ἴδετε γὰρ φησὶ τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος· καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν»· «Ἐξεληθοῦσαι δέ φησι μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης».

Ἐμοὶ δοκεῖ πάλιν, τὸν μὲν φόβον ἔτι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἔχειν, καὶ τὰς μέχρι τότε συνελθούσας τῶν ἄλλων γυναικῶν· οὐ γὰρ συνῆκαν τῶν εἰρημένων παρὰ τοῦ ἀγγέλου τὴν δύναμιν, οὐδὲ τοῦ φωτός ἀντιλαβέσθαι τελέως ἰσχυσαν, ὥς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν ἀκριβῶς· τὴν δὲ Θεομήτορα τὴν μεγάλην κτήσασθαι χαρὰν, τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου συνεῖσαν, καὶ τοῦ φωτός γενομένην ὅλην, ὥς κεκαθαρμένην ἄκρως, καὶ κεχαριτωμένην θείως, καὶ διὰ πάντων βεβαίως τὸ ἀληθὲς καὶ γνωρίσασαν, καὶ τῷ ἀρχαγγέλῳ πιστεύσασαν, ἐπεὶ καὶ πιστὸς οὗτος ἐκ πολλοῦ ταύτῃ διὰ τῶν ἔργων ἐφάνη. Πῶς δὲ καὶ παρὰ τῶν γενομένων αὐτῆς παρουσίας, οὐκ ἂν συνῆκεν ἡ θεόσοφος Παρθένος τὸ τελεσθὲν, σεισμὸν ἰδοῦσα, καὶ τοῦτον μέγαν, ἄγγελον κατερχό-

μενον οὐρανόθεν, καὶ τοῦτον ἀσραπηφόρον, τὴν τε τῶν τηρούντων νέκρωσιν, καὶ τοῦ λίθου τὴν μεταθεσιν, καὶ τοῦ τάφου τὴν κένωσιν, καὶ τῶν ἐνταφίων τὸ μέγα θαῦμα, ἀδιαλύτων ἅμα, καὶ σμύρνη καὶ ἀλόη συνεχομένων, καὶ κενῶν ὀρωμένων τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ ἀγγέλου χαρμόσυνον θέαν καὶ ἀγγελίαν; Ἀλλ' ἐξεληθοῦσαι μετὰ τὸν εὐαγγελισμόν τοῦτον, ἡ μὲν Μαγδαληνὴ Μαρία, ὥς ἂν εἰ μὴδὲ ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου, μὴδ' ἐκείνου δήπου δι' αὐτὴν φθεγξαμένη, τὴν τοῦ τάφου κένωσιν ἐξακριβοῦται μόνην, τῶν ἐνταφίων μηδὲνα λόγον ποιησαμένη· καὶ τρέχει πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὥς ὁ Ἰωάννης φησὶν. Ἡ δὲ Θεομήτωρ Παρθένος ἐτέραις γυναῖξιν συναφθεῖσα, ὅθεν ἦλθεν, ἐπανήρχετο πάλιν καὶ ἰδοῦ, καθάπερ ὁ Ματθαῖος φησὶν· «Ὁ Ἰησοῦς ὑπήντησεν αὐταῖς λέγων, Χαίρετε».

Ὅρατε ὅτι καὶ πρὸ τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας ἡ Θεομήτωρ εἶδε τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, σαρκὶ καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα; «Αἱ δὲ προσελθοῦσαι φησὶν, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ». Καθάπερ δὲ τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀναστάσεως μετὰ τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας ἡ Θεοτόκος παρὰ τοῦ ἀγγέλου ἀκούσασα μόνῃ συνῆκε τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, οὕτω καὶ μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ὑπαντήσασα τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ, πρώτη τῶν ἄλλων ἀπασῶν καὶ εἶδε καὶ ἐπέγνω τὸν ἀναστάντα, καὶ προσπεσοῦσα τῶν αὐτοῦ ἦψατο ποδῶν, καὶ ἀπόστολος αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους ἐγένετο. Ὅτι δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία οὐ συνῆν τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρί, ἡνίκα παρὰ τοῦ τάφου ἐπανιούσῃ ὑπήντησε καὶ ἐπεφάνη καὶ προσελάλησεν αὐτῇ ὁ Κύριος, διδασκόμεθα παρὰ τοῦ Ἰωάννου· «Τρέχει γὰρ, φησὶν, αὕτη πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς, ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημεῖος, καὶ

οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἐθήκαν αὐτόν». Πῶς γὰρ ἂν εἶπερ εἶδε, καὶ χερσὶν ᾗψατο, καὶ συντυγχάνοντος ἤκουσε, τοιαῦτα ἔλεγεν, ὅτι ἦσαν καὶ μετέθηκαν, ὅπου δὲ, οὐκ οἶδαμεν; ἀλλὰ μετὰ τὸν Πέτρου καὶ Ἰωάννου δρόμον ἐπὶ τὸν τάφον, καὶ τὴν ἐκεῖ θεάν τῶν ὁθνίων καὶ τὴν ἐπάνοδον, Μαρία εἰσέηκει, φησί, πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω.

Ὅρατε ὡς μὴ μόνον οὐπω εἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀκοῆς ἐπληροφόρηθη; καὶ τῶν ἐπιφαινομένων δὲ ταύτην ἐρωτήσαντων ἀγγέλων, Γύναι τί κλαίεις; ἐκείνη πάλιν ὡς περὶ νεκροῦ ἀποκρίνεται· ὡς δὲ στραφεῖσα τὸν Ἰησοῦν εἶδεν, οὐδὲ πάλιν συνῆκεν, ἀλλ' ἐρωτωμένη καὶ παρ' αὐτοῦ, τί κλαίεις; τὰ παραπλήσια φθέγγεται, ἕως οὗ ἐξ ὀνόματος ἐκεῖνος αὐτὴν καλέσας, ἑαυτὸν παρέστησεν ὄντα. Τότε δὴ προσπεσοῦσα καὶ αὐτῇ, καὶ ζητοῦσα τὸν ἀσπασμὸν τοῖς ἐκείνου ποσὶ προσενεγκεῖν, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ, μὴ μὲν ἄπτει· παρ' οὗ μαθηθάνομεν, ὡς ἡνίκα πρότερον ὤφθη τῇ τε Μητρὶ καὶ ταῖς συνούσαις αὐτῇ γυναῖξιν, αὐτῇ μόνῃ καὶ τῶν ποδῶν ἄψασθαι παρέσχεν, εἰ καὶ ὁ Ματθαῖος κοινοποιεῖται καὶ ταῖς ἄλλαις γυναῖξιν τοῦτο, μὴ θέλων δι' ἣν τὴν ἀρχὴν ἐφημεν αἰτίαν, φανερώς τὴν Μητέρα προάγειν ἐπὶ τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ πρῶτην ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν τάφον τὴν ἀειπάρθενον Μαρίαν, καὶ πρῶτην τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀναστάσεως δέξασθαι πολλαὶ συνῆλθον, καὶ τὸν λίθον εἶδον ἀποκεκυλισμένον κάκειναι, καὶ τῶν ἀγγέλων ἤκουσαν, ἐπανιοῦσαι μετὰ τὴν τοιαύτην ἀκοὴν καὶ θεάν ἐμερίσθησαν. Καὶ αἱ μὲν, καθάπερ ὁ Μάρκος φησί, «ἐφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, καὶ εἶχεν αὐτὰς φόβος καὶ ἐκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ»· αἱ δὲ τῇ τοῦ Κυρίου εἶποντο Μητρὶ, αἱ καὶ τῆς τοῦ δεσπότου θεᾶς καὶ ὁμιλίας ἐπέτυχον. Ἡ δὲ Μαγδαληνὴ πρὸς Πέτρον καὶ

Ἰωάννην ἀπῆει, μεθ' ὧν καὶ πρὸς τὸν τάφον πάλιν ἔρχεται μόνῃ· κάκεινων ἀναχωρησάντων, αὐτὴ παραμείνασα τῆς δεσποτικῆς ἀξιοῦται καὶ αὕτη θεᾶς, καὶ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καὶ αὕτη πέμπεται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται πάλιν, ἀπαγγέλουσα πᾶσιν, ὡς Ἰωάννης φησὶν, «ὅτι ἐώρακε τὸν Κύριον καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ».

Ταύτην οὖν τὴν θεάν πρῶτ' εἰπὼς καὶ ὁ Μάρκος γενέσθαι, τουτέστι κατὰ τὴν ἀκραιφνῆ τῆς ἡμέρας ἀρχὴν, τοῦ ὁρθροῦ παρελθόντος παντός, ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, οὐδὲ τὴν πρῶτην αὐτοῦ ἐπιφάνειαν τότε γενέσθαι ἰσχυρίζομενος· Ἐχομεν δὴ τὰ τῶν Μυροφόρων ἡκριθωμένα, καὶ τὴν ἄνωθεν ζητουμένην ἐπὶ ταύταις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν συμφωνίαν. Οἱ δὲ μαθηταὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως παρά τε τῶν Μυροφόρων ἀκούσαντες καὶ τοῦ Πέτρου, καὶ παρὰ Ἀνκᾶ καὶ Κλεόπα, ὅτι ὁ Κύριος ζῇ, καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῶν, ἠπίστησαν· διὸ καὶ ὀνειδίζονται παρ' αὐτοῦ, ὕστερον συνοῦσιν ἐπιφανέντος αὐτοῖς. Μετὰ δὲ τὸ διὰ πολλῶν καὶ πολλὰκις ἑαυτὸν παραζησάει ζῶντα, οὐκ ἐπίστευσαν μόνον πάντες, ἀλλὰ καὶ ἐκήρυξαν πανταχοῦ· «Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξηλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» (1), «Τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος, διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων» (2)· τὰ γὰρ σημεῖα μέχρι τοῦ κηρυχθῆναι τὸν λόγον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀναγκαιότατα ἦν. Ἀλλὰ δεῖ μὲν σημείων καὶ τεραστίων πρὸς παράστασιν καὶ βεβαίωσιν τῆς τοῦ κηρύγματος ἀληθείας, δεῖ δὲ σημείων, ἀλλ' οὐ τεραστίων πρὸς παράστασιν τῶν ὑποδεξαμένων τὸν λόγον, εἰ βεβαίως ἐπίστευσαν· τίνων τούτων; τῶν ἀπὸ τῶν ἔργων· «Δειξὼν γὰρ μοί φησι τὴν πίστιν σου ἐκ

(1) Παλμ. ιγ', 4. (2) Μάρκ. ις', 20.

τῶν ἔργων σου»· καὶ «Τίς πιστὸς δεῖξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ» (1). Τίς γὰρ πιστεύσει διάνοιαν ἔχειν ὄντως θεῖαν καὶ μεγάλην καὶ ὑψηλὴν, καὶ ὡς εἰπεῖν οὐράνιον, οἷά περ ἐστὶν ἡ εὐσέβεια, τὸν φαύλων ἀντεχόμενον ἔργων, καὶ τῇ γῇ καὶ τοῖς γήνιοις προσηλωμένον;

Οὐδὲν οὖν ὄφελος, ἀδελφοί, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν θεῖαν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ τῇ πίστει κατάλληλα. Τί τὰς μωρὰς παρθένους αἱ λαμπάδες ὦνησαν οὐκ ἐχούσας ἔλαιον, δηλονότι τὰ τῆς ἀγάπης καὶ τὰ τῆς συμπαθείας ἔργα; Τί τὸν ἐν τῇ ἀσδέσῳ φλογὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν Λάζαρον ἀσυμπαθὲς τηγανιζόμενον ἐκείνον πλούσιον, τὸ πατέρα ἐπικαλεῖσθαι τὸν Ἀβραάμ; Τί τὸν μὴ κεκτημένον διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐν-

δυμα, τῷ θεῷ γάμῳ καὶ τῇ παστάδι τῆς ἀφθαρσίας ἐκείνης κατάλληλον, ἡ πρὸς τὴν κλήσιν δῆθεν εὐπείθεια; καὶ γὰρ προσεκλήθη τε καὶ προσήλθε πιστεύσας πάντως, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις δαιτυμόσι συνανεκλήθη, ἀλλ' ἐξελεγχθεὶς καὶ κατασχυνθεὶς, ὡς τὴν ἀπὸ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν πράξεων φαυλότητα περιεκείμενος, δεθεὶς χεῖρας τε καὶ πόδας ἀνηλεῶς, εἰς τὴν γέενναν ῥίπτεται τοῦ πυρὸς, ἐνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ἥς μηδένα γένοιτο τῶν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καλεσμένων πείραν λαβεῖν, ἀλλὰ τῇ πίστει βίον ἐπιδειξαμένους προσήκοντα, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸν νυμφῶνα τῆς εὐφροσύνης τῆς ἀκηράτου, καὶ συνδιαιωνίζειν τοῖς ἁγίοις, ἐνθα πάντων εὐφραινομένων ἡ κατοικία· Ἀμήν·

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'.

Εἰς τὸ κατὰ τὴν Σαμαρείτιδα τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον
καὶ ὅτι δεῖ καταφρονεῖν τῶν παρόντων.

Διὰ πασῶν τῶν νῦν διερχομένων ἡμερῶν τούτων, εἰς πεντήκοντα ἐκτεινομένων, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐορτάζομεν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν πρὸς τὰς ἄλλας ἐορτὰς ὑπεροχὴν παριστῶντες διὰ τῆς παρατάσεως ταύτης. Εἰ γὰρ καὶ τῆς πρὸς οὐρανὸν ἐπανόδου τὴν ἐπέτειον μνήμην ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν ἡμερῶν περιέχει, ἀλλὰ καὶ αὕτη τὴν τοῦ ἀναστάντος Δεσπότου πρὸς τοὺς ἀναβεβιωκότας ἔσθ' ὅτε τῶν δούλων ὑποδείκνυσι διαφοράν· πάντες γὰρ οἱ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντες ὑφ' ἐτέρων ἀνέστησαν, καὶ πάλιν ἀποθανόντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν

γῆν· Χριστοῦ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει· μόνος γὰρ οὗτος ἑαυτὸν ἀναστήσας τριήμερον, οὐκ εἰς γῆν ἐπέστρεψε πάλιν, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ἀνελήλυθεν, ὁμόθρονον ὡς ὁμόθεον τῷ πατρὶ ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα· διὸ καὶ μόνος ἀρχὴ τῆς μελλούσης πάντων ἀναστάσεως γέγονε, καὶ μόνος ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πατήρ. Καὶ καθάπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν ἁμαρτωλοί τε καὶ δίκαιοι, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται ἁμαρτωλοί τε καὶ δίκαιοι, ἀλλ' ἕκαστος

(1) ἰακ. β', 18. γ', 13.

ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἴτα τὸ τέλος, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος, ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.

Τοιαύτης δωρεᾶς πρόξενος ἡμῖν ἐστὶν ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις, καὶ διὰ τοῦτο μόνην ταύτην ἐν τοσαύτῃ παρατάσει τῶν ἡμερῶν ἐορτάζομεν, ὡς ἀθάνατον οὖσαν καὶ ἀνώλεθρον καὶ αἰδίων, προὑπογράφοντες διὰ τούτων καὶ τὴν μέλλουσαν τῶν ἀγίων μακαριότητα, ἥς ἀπέδρα πᾶσα ὁδὺν καὶ λύπη καὶ στεναγμός· θυμηδία δὲ καὶ πανήγυρις ἐστὶν ἐν ταύτῃ διηνεχὴς ἐνθεός τε καὶ ἀναλλοίωτος· ἐκεῖ γάρ ἐστι τῶν ὄντως εὐφραينوμένων ἡ κατοικία. Διὸ καὶ πρὸ τῶν ἡμερῶν τούτων, τὴν ἱερὰν τεσσαρακοστὴν ἐν νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀσκήσει παντοίᾳ τῶν ἀρετῶν ἀγειν ἡμᾶς ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐνομοθέτησε, διὰ μὲν τῆς τεσσαρακοστῆς τῶν ἡμερῶν δεικνύσα τὴν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τῶν σωζομένων ζωὴν, ὡς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἡ μετάνοια καὶ βίος θεοφιλῆς· διὰ δὲ τῆς μετ' αὐτὴν πεντηκοστῆς ταύτης, ἣν διερχόμεθα νῦν, ἐπιδεικνύσα τὴν διαδεξιμένην τοὺς ἐνταῦθα διὰ τὸν Θεὸν ἐναγωνίως ζήσαντας ἀνεσιν καὶ ἀπόλαυσιν. Διὰ τοῦτο καὶ τεσσαρακοστὴ μὲν ἐστὶν ἐκείνη, καὶ συνηρτημένην ἔχει τὴν μνήμην τῶν τοῦ Κυρίου σωτηρίων παθῶν, καὶ τῆς νηστείας τὴν λύσιν μετὰ τὴν ἐβδόμην λαμβάνει· αὕτη δὲ πεντηκοστὴ οὖσα συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετάρθесιν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Πνεύμα-

τος κατάβασιν καὶ διάδοσιν. Ἐβδοματικός γάρ ἐστιν ὁ αἰὼν οὗτος, καὶ διὰ τεσσάρων ὡρῶν καὶ μερῶν καὶ στοιχείων συνίσταται, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ κοινωνοὺς ἑαυτοὺς δι' ἔργων ποιοῦσι τῶν Χριστοῦ παθημάτων, τὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἐορτὴν ἐπιφέρει, ἥτις ἐκ τῆς ὀγδόης ἀρχεται, καὶ εἰς ὀγδόην ἔχει τὴν λῆξιν, καὶ τὴν σεπτὴν ἐβδομάδα, καὶ τὴν τετρακτὺν ὑπερβάσαν, καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἀναλήψεως, τὴν μέλλουσαν παρίστησι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἀνάσασιν, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν τῶν ἀξίων ἐν νεφέλαις ἑπαρσιν πρὸς τὴν θείαν ὑπάντησιν, καὶ ἐξῆς εἰς αἰῶνας πρὸς Θεὸν συνουσίαν τε καὶ κατάπαυσιν.

Αὕτη μὲν οὖν ἐστὶ κατὰ καιρὸν. Ὁ δὲ Κύριος πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ τοῖς μαθηταῖς δεικνύς, ὡς οὐκ ἐκ τῶν Ἰουδαίων μόνον ἡ ἐκλογή τῶν ἀξίων τῆς πίστεως ἐστὶ, καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένης αἰδίου κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὴν σήμερον ἀναγινωσκομένην εἰς ἐπήκοον τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν· «Ἐρχεται εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Σιχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ» (1). Πηγὴν μὲν οὖν τὸ φρέαρ φησί· τὸ γὰρ ὕδωρ πηγαῖον εἶχεν, ὡς δῆλον ἐστὶ προϊόντος τοῦ λόγου· τοῦ Ἰακώβ δὲ ἦν, ἐπειδὴ περ ἐκεῖνος ὥρυξεν αὐτό. Τὸ δὲ χωρίον ὃ ἔδωκε τῷ Ἰωσήφ ὁ Ἰακώβ τὰ Σίχημά ἐστι· φησί γὰρ πρὸς αὐτὸν τὰ ἐσχατα πνέων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ διατιθέμενος· «Ἴδὲ ἐγὼ ἀποθνήσκω, ὑμᾶς δὲ ἀποσρέψει ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σίχημα ἐξαίρετον παρὰ τῆς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς τῶν Ἀμορραίων ἐν τῇ μαχαίρᾳ μου καὶ τῷ τόξῳ μου» (2). Διὸ τὰ μὲν Σίχημα κατωφεῖτο

(1) Ἰωαν. 8', 8. (2) Γεν. 48, 21.

παρὰ τῆς Ἐφραΐμ φυλῆς ὕστερον, δὲ ἦν υἱὸς πρωτότοκος τοῦ Ἰωσήφ· τὸν δὲ περὶ αὐτὰ τόπον κατόικουν αἱ δέκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ὧν Ἱεροβοὰμ ὁ ἀποστάτης ἤρξε. Προσκρούσαντες δὲ τῷ Θεῷ πολλάκις οὗτοι, καὶ πολλάκις ἐγκαταλειφθέντες, ὕστερον παγγενῇ γεγόνασιν αἰχμάλωτοι, ὡς ἀντ' αὐτῶν ἔθνη διάφορα συμφορήσαντα τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων ἐγκατοικῆσαι τῷ τόπῳ, καὶ Σαμαρείτας ἀπὸ τοῦ ὅρους Σομὸρ καλέσαι. Καθάπερ δὲ παραπορευόμενος ὁ Ἰακώβ, ὡς ἡ Ἱστορία φησὶ, παρεστήσατο τὰ Σίκκημα, οὕτω παραπορευόμενος ὁ Χριστὸς νῦν, ὑπηγάγετο τὴν Σαμάρειαν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν, ὡς αὐτὸς φησιν, ἐν τῇ ῥομφαίᾳ καὶ τῷ τόξῳ αὐτοῦ, δηλονότι πρὸς ἐξολόθρευσιν καὶ ἀπώλειαν τῶν πρότερον ἐνοικούντων· ὁ δὲ Χριστὸς ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ, διὸ καὶ πρὸς σωτηρίαν· «Ὁ γὰρ Ἰησοῦς κεκοπιακῶς, φησὶν, ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκάθητο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὥσει ἕκτη».

Καὶ ἡ ὥρα καὶ ὁ κόπος ἐδίδου καθῆσθαι τὸν σῶμα περιεκείμενον, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἡμέτερον· τοῦτο τοίνυν πιστούμενος, καὶ τὸ μέλλον κέρδος προβλέπων ἐκάθητο, φησὶν, οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ, τουτέστιν ἀφελῶς χαμαὶ, μόνος ὡς εἰς τῶν πολλῶν ὁδίτης· οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθησαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι. Μεμονωμένους τοίνυν οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ καθήμενους, ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλησαι ὕδωρ· ὁ δὲ Κύριος καὶ διψῶν ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὴν ἔχουσαν ἀνθρωπίνως τὴν δίψαν παῦσαι παραγενομένην ἰδὼν, ὁρῶν δὲ ὡς Θεὸς καὶ τὴν ταύτης καρδίαν διψῶσαν ὕδατος σωτηρίου, τὸν δὲ δυνάμενον τοῦτο παρασχεῖν οὐκ εἰδυῖαν, ἀποκαλύψαι μὲν ἑαυτὸν ἐπείγεται τῇ ποθοῦσῃ ψυχῇ· ποθεῖ γὰρ καὶ αὐτὸς τοὺς ποθοῦντας κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἄρχεται δὲ ὅθεν εὐπαράδεκτος ἔσαι, καὶ φησὶ πρὸς αὐτήν· «Δός μοι ὕδωρ πιεῖν». Ἡ δὲ συνετὴ οὔσα, καὶ ἀπὸ μόνης τῆς στολῆς καὶ τοῦ σχήματος

καὶ τῆς ἐπιφαινομένης ἐξώθεν κοσμιότητος Ἰουδαϊόν τε ὄντα συνείσα, καὶ τοῦ νόμου φύλακα, θαυμάζω ἔφη, πῶς παρὰ Σαμαρείτιδος αἰτεῖς πόμα, τῶν Ἰουδαίων τοῖς Σαμαρείταις ὡς ἐθνικοῖς οὔσι μὴ κοινωνούντων· Ὁ δὲ Κύριος ἀφορμῆς λαβόμενος ἑαυτὸν ἀποκαλύπτειν ἄρχεται, πρὸς αὐτὴν λέγων· «Εἰ ἤδεις τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, δός μοι ὕδωρ πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν».

Ὁρᾶτε μαρτυρουμένην, ὡς εἶπερ ἐγίνωσκεν, ᾔτησεν ἂν πάραυτα, καὶ μέτοχος ἐγεγόνει τοῦ ὄντως ζῶντος ὕδατος, ὡς καὶ μαθοῦσα πεποίηκε καὶ ἀπῆλauseν ὕστερον. Τὸ δὲ συνέδριον τῶν Ἰουδαίων ἐρωτήσαντες, καὶ σαφῶς ἀκούσαντες, εἶτα τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Ἀλλὰ τίς ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ; «Εἰ ἤδεις γὰρ φησὶ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ»· ἵνα τ' ἄλλα παρῶμεν, αὐτὸ τὸ τοῦς ὑπὸ Ἰουδαίων βδελυκτοὺς εἶναι νομιζομένους, καὶ μέχρι δόματος πόματος ἀκοινωνήτους, τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν μὴ βδελύττεσθαι, πηλίκης δωρεᾶς τε καὶ χάριτος; Τὸ δὲ καὶ τοσοῦτον ἐρασμίους ἡγεῖσθαι, ὡς μὴ μόνον τὰ παρ' αὐτῶν διδόμενα δέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκείνοις τῶν αὐτοῦ θείων χαρισμάτων μεταδιδόναι; τί λέγω τῶν χαρισμάτων; ἑαυτὸν γὰρ παρέχει, καὶ σκευὴ δεκτικὰ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀπεργάζεται τοὺς πιστεύοντας· οὐ γὰρ ἐστὶν ἄλλως πηγὴν αὐτοὺς ἔχειν, ὡς προειδὼν ἐπαγγέλλεται, πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἄλλομένην, τίς νοὺς ἐννοήσῃ; τίς λόγος ἐκφράσῃ τὸ ὑπερέβαλλον τῆς δωρεᾶς; Ἡ δὲ Σαμαρεῖτις μήπω τὸ μεγαλεῖον συνείσα τοῦ ζῶντος ὕδατος, πρῶτον μὲν ἀπορεῖ, πόθεν ὁ προσλαλῶν εὐρήσῃ τὸ ὕδωρ ὃ ἐπαγγέλλεται, μήτε ἀντλημα ἔχων, καὶ τοῦ φρέατος ὄντος βαθέος· εἶτα καὶ συγκρίνειν ἐπιχειρεῖ τοῦτον πρὸς Ἰακώβ, ὃν καὶ Πατέρα καλεῖ, σεμνολογοῦσα τὸ γένος ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξαίρει τοῦ φρέατος, ὡς

μὴ ἂν εὐρεθέντος καλλίονος· ὥς δὲ ἤκουσε τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω, πηγὴ γινήσεται τῷ λαβόντι πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἀλλομένη, ψυχῆς μὲν ποθοῦσης ἀφῆκε ῥῆμα, καὶ πρὸς πίστιν ἐναγομένης, μήπω δὲ δυνηθείσης πρὸς τὸ φῶς τρανῶς ἀναβλέψαι· «Δός μοι, γὰρ φησι, Κύριε τὸ ὕδωρ τοῦτο, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχομαι ἐνθάδε ἀντλεῖν»· ὁ δὲ Κύριος ἔτι κατὰ μικρὸν ἑαυτὸν ἀνακαλύπτειν βουλόμενος προστάττει ταύτῃ καὶ τὸν ἄνδρα φωνῆσαι· Ὡς δ' ἐκείνη καὶ κρύπτουσα τὰ κατ' αὐτήν, καὶ σπεύδουσα τὸ δῶρον λαβεῖν, ἔλεγεν οὐκ ἔχω ἄνδρα, πόσους οἰκείους ἐκ παιδὸς ἔσχεν ἀκούει, καὶ νῦν ἐλέγχεται μὴ τὸν οἰκεῖον αὐτῆς ἔχειν ἄνδρα· καὶ πρὸς μὲν τὸν ἔλεγχον οὐ δυσχεραίνει, πάραυτα δὲ Προφήτην ὄντα γνοῦσα τὸν προσλαλοῦντα μειζόνων ἄπτεται ζητημάτων.

Ὁρᾶτε τὸ μακρόθυμον ἄμα καὶ φιλομαθὲς τῆς γυναικὸς ὅσον· «Οἱ πατέρες γὰρ φησιν ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν». Ὁρᾶτε οἷαν εἶχεν ἐν τῇ διανοίᾳ μελέτην, καὶ πόσῃ εἶχε τῆς Γραφῆς εἰδησιν; Πόσοι νῦν τῶν ἐκ γενετῆς πιστῶν καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τροφίμων ἀγνοοῦσιν ὅπερ ἡ Σαμαρεῖτις ἠπίστατο, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν, Ἰακώβ δηλονότι καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ Πατριάρχαι ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ; Ταύτην τὴν γνῶσιν καὶ τὴν πρὸς ἐπίγνωσιν μελέτην τῆς θεονεύστου Γραφῆς ὡς ὁσμὴν εὐωδίας ὁ Χριστὸς προσιέμενος, προσεκαρτέρει συντυγχάνων ἡδέως τῇ Σαμαρεΐτιδι· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἂν μὲν τι τῶν εὐόσμων ἐνθῆς, ἐπιστρέφεις καὶ παρακατέχεις τοὺς προσιόντας, ἂν δέ τι τῶν βαρυόσμων καὶ δυσωδῶν, ἀπωθεῖ τούτους καὶ ἀποστρέφεις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, ἂν μὲν ἱερὰν

ἔχῃς μελέτην καὶ σπουδὴν, ἐπισκοπῆς θείας ἀξίον ποιεῖς σεαυτὸν· αὕτη γὰρ ἡς ὁσφραίνεται Κύριος ὁσμῆς εὐωδίας· ἂν δὲ πονηρὴς καὶ ῥυπαρὴς καὶ γηίνης ἔνδον τρέφῃς λογισμῶς, μακρὰν γίνῃ τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ φεῦ ἀξίον σαυτὸν ἐργασάμενος! «Οὐ γὰρ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου» πρὸς τὸν Θεόν φησιν ὁ ψαλμωδὸς Προφήτης(1). Τοῦ γὰρ νόμου διακελευομένου, μνησθήσῃ διὰ παντὸς Κυρίῳ τοῦ Θεοῦ σου, καθήμενος καὶ πορευόμενος, κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος· καὶ τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος· Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, καὶ ἐν αὐταῖς εὐρήσετε ζωὴν τὴν αἰώνιον (2)· καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλλοντος· «Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» (3), ὁ γηῖνοις λογισμοῖς ἐμβραδύνων παράνομός ἐστι πάντως· ὁ δὲ καὶ πονηροῖς καὶ ῥυπαροῖς, πόσω μᾶλλον; Ἀλλὰ πότε τῷ Θεῷ προσεκύνησαν οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ; ἡνίκα Ἰακώβ ὁ πατριάρχης τὸν τε ἀδελφὸν φθονοῦντα φεύγων Ἡσαῦ, καὶ ταῖς συμβουλαῖς τοῦ πατρὸς ὑπέεικον Ἰσαὰκ, πρὸς Μεσοποταμίαν ἀπῆει, καὶ ἡνίκα σὺν γυναιξὶν ἐκεῖθεν ἐπανῆει καὶ τέκνοις· κατὰ γὰρ τὴν ἐπάνοδον σκηνὰς πηξαμένῳ περίπου τὸν τόπον τοῦτον, καθ' ὃν ὁ Κύριος ὠμίλει τῇ Σαμαρεΐτιδι, μετὰ τὰ κατὰ τὴν Δείναν, καὶ τὴν ἄλωσιν τῶν Σικήμεων, εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἰακώβ, ὡς ἐν τῇ Γενέσει γέγραπται· «Ἀναστὰς ἀνάβηθι εἰς Βαιθήλ, καὶ ποιήσον ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, τῷ ὀφθέντι σοι ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν σε ἀπὸ προσώπου Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου» (4). Καὶ μετὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο, μετanasτὰς ὁ Ἰακώβ ἀνέβη εἰς τὸ παρακείμενον ὄρος, καὶ ὠκοδόμησε, φησὶν, ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου Βαιθήλ· ἐκεῖ γὰρ ἐπεφάνη αὐτῷ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο φησιν, ἡ Σαμαρεῖτις ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν

(1) Ψαλμ. 1, 5. (2) Ἰωαν. 4, 39. (3) Α' Θεσσαλ. 4, 17. (4) Γεν. 28, 1.

ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσκύνησαν, τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἀντεχομένη· τὰ γὰρ κατὰ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν ὑστερον ἐνομοθετήθη· καὶ ἐπειδὴ περὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος οἶκος Θεοῦ ἐκλήθη παρὰ τοῦ Ἰακώβ· τοῦτο γὰρ ἐρμηνευόμενον δηλοῖ τὸ Βασιθλ, διαπορεῖ ποθοῦσα μαθεῖν, πῶς οὐκ ἐκεῖ μᾶλλον, ἀλλ' ἐν Ἱεροσολύμοις εἶναι λέγεται ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ θύειν καὶ προσκυνεῖν τῷ Θεῷ νομίζεται. Ὁ δὲ Κύριος καὶ τὸν σκοπὸν τῶν οἰκείων λόγων ἤδη περαίνων, καὶ περὶ τῆς γυναικὸς προφητεύων, ὅτι τοιαύτη ἔσται οἷαν ὁ Θεὸς ζητεῖ τε καὶ ἀποδέχεται, καὶ πρὸς τοὺς αὐτῆς λόγους ἀποκρινόμενος, «Πίσσευσόν μοι γύναι φησὶν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί». καὶ μετ' ὀλίγα· «τοιούτους γὰρ ὁ Θεὸς ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν».

Ὅρατε ὅτι καὶ περὶ αὐτῆς διατείνεται, ὅτι τοιαύτη ἔσται οἷαν ὁ Θεὸς ζητεῖ, καὶ ὅτι προσκυνήσει τῷ ἀνωτάτῳ Πατρὶ μὴ τοπικῶς, ἀλλ' εὐαγγελικῶς; πρὸς αὐτὴν γὰρ ὁ λόγος, ὅτι οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί. ἅμα δὲ καὶ τὴν τοῦ νόμου μετάθεσιν φανερώς αὐτῇ προαγγέλλει· μετατιθεμένης γὰρ τῆς προσκυνήσεως, ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῦ νόμου μετάθεσις ἔσται. Ἀλλὰ καὶ τὸ μεταξὺ κείμενον· «Ἕμεῖς προσκυνεῖτε δ' οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσκυνούμεν δ' οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ»· πρὸς μὲν τὸν ἐκεῖνης λόγον ὡς ἀπόκρισις ἔστιν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς οἰκείοις λόγοις ἐστὶν ἀκόλουθον· τοῦτο γὰρ φησιν ὡς ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι· συντάττει γὰρ καὶ ἑαυτὸν ἐκείνοις, ὡς ἐξ ἐκείνων ὄντα κατὰ σάρκα. Ἡμεῖς οὖν φησιν, οἱ μὴ καταψευδόμενοι τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἐπιγινώσκοντες τὰ ἡμέτερα, τοῦτο κατὰ τὴν προσκύνησιν ὑμῶν τῶν Σαμαρειτῶν διαφέροντες, ὅτι γι-

νώσκομεν διὰ τοῦτο τὴν προσκύνησιν ἐν Ἰουδαίᾳ τελεῖσθαι νομιζομένην, ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ σωτηρία παντός τοῦ κόσμου, τουτέστιν ὁ Χριστὸς ἐλεύσεται. Ὅτι δὲ οὐκέτι μέλλει, αὐτὸς γὰρ ἦν, οὐκ εἶπεν ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἔσται, ἀλλ' ὅτι ἐστὶν. Ἀλλ' ἔρχεται φησιν ὥρα καὶ νῦν ἐστίν. Καὶ ταῦτα προφητικά· τὸ μὲν γὰρ ἔρχεται, ὅτι οὐκ ἔτελέσθη, τελεσθήσεται δὲ· τὸ δὲ νῦν ἐστίν, ἐπειδὴ περὶ ἑώρα ταύτην ὅσον οὐκ ἔπιστεύουσιν, καὶ πνευματικῶς καὶ ἀληθῶς προσκυνοῦσαν· «Ἐρχεται οὖν φησιν ὥρα καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσωσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»· ὁ γὰρ ἀνωτάτῳ καὶ προσκυνητῷ Πατὴρ, Πατὴρ αὐτοαληθείας ἐστὶ, δηλονότι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, καὶ πνεῦμα ἀληθείας ἔχει, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς τοῦτον προσκυνοῦντες, καὶ ὡς οὕτω πιστεύοντες, καὶ ὡς διὰ τούτων ἐνεργοῦμενοι. Τὸ Πνεῦμα γὰρ ἐστὶ φησιν ὁ Ἀπόστολος, δι' οὗ προσκυνούμεν, καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα (1)· καὶ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰμὴ δι' ἐμοῦ», ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς φησιν (2).

Οἱ οὖν οὕτως ἐν πνεύματι καὶ ἀνωτάτῳ Πατέρα προσκυνοῦντες, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὴν Σαμαρείαν ἐξέβαλεν, ἵνα μή τις νομίσῃ τόπον ἕτερον ἀντισταθῆσθαι μέλλειν, διὰ τῶν ἐξῆς ἀπάγει πάλιν τὸν ἀκροώμενον πάσης σωματικῆς ἐννοίας καὶ τόπου καὶ προσκυνήσεως· «Πνεῦμα, λέγων, ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν»· τουτέστιν, ἐκτὸς σωματικῶν πάντων τὸν ἀσώματον ἐννοοῦντας· οὕτω γὰρ καὶ ἀληθῶς ὁψονται τοῦτον πανταχοῦ ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ· ὡς μὲν γὰρ πνεῦμα ὑπάρχων ὁ Θεός ἀσώματός ἐστι· τὸ δὲ ἀσώματον

(1) Ῥωμ. ι', 26. (2) Ἰωαν. ιδ', 6.

οὐκ ἐν τόπῳ ἐστίν, οὐδὲ τοπικοῖς ὁροῖς περιγράφεται· οὐκοῦν ὁ λέγων ἐν τοῖς ὁρίοις μόνοις τῶν Ἰεροσολύμων, ἢ τοῦ τῆς Σαμαρείας ὁρους, ἢ ἐν ἄλλῃ τινὶ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς καὶ οὐρανοῦ τόπων δεῖν προσκυνεῖσθαι τὸν Θεόν, οὐκ ἀληθῶς φησιν, οὐδ' ἀληθῶς πρὸς κυνεῖ. Ἀλλ' ὡς μὲν ἀσώματος ὁ Θεὸς οὐδαμοῦ, ὡς δὲ Θεὸς πανταχοῦ· εἰ γὰρ ἐστὶν ὁρος, ἢ τόπος, ἢ κτίσις, οὐ μὴ ἐστὶν ὁ Θεός, πάλιν εὐρεθήσεται περιγραφόμενος ἐν τινὶ πανταχοῦ οὐν καὶ ἐν πᾶσιν ὁ Θεός. Πῶς οὖν πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν, ὡς οὐκ ὑπὸ μέρους, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ παντός περιεχόμενος; οὐ μὲν οὖν σῶμα γὰρ ἔσται πάλιν. Οὐκοῦν ὡς τὸ πᾶν καὶ συνέχων καὶ περιέχων αὐτός ἐστιν ἐν ἑαυτῷ, πανταχοῦ τε καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν προσκυνούμενος παρὰ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ.

Πανταχοῦ τοίνυν ὁ Θεός, οὐ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ γῆν, προσκυνηθήσεται παρὰ τῶν οὕτω πιστευόντων ἀληθῶς τε καὶ θεοπρεπῶς, Πατὴρ ἀσώματος καὶ κατὰ χρόνον καὶ τόπον ἀόριστος, ἐν ἀγίῳ καὶ ἀιδίῳ Πνεύματι καὶ Υἱῷ καὶ λόγῳ συνανάρχῳ, ὅς ἐστιν ἡ ἐνυπόστατος τοῦ Πατρὸς ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ ψυχὴ καὶ ἄγγελος ἀσώματα ὄντα, οὐκ ἐν τόπῳ ἐστίν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πανταχοῦ ἐστίν· οὐ γὰρ συνέχουσι τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δεῖται τοῦ συνέχοντος. Οὐκοῦν καὶ αὐτὰ ἐν τῷ συνέχοντι καὶ περιέχοντι τὸ πᾶν, ὑπ' αὐτοῦ καταλλήλως ὀριζόμενα. Ἡ μὲν τοι ψυχὴ συνέχουσα τὸ σῶμα ᾧ καὶ συνεκτίσθη, πανταχοῦ τοῦ σώματος ἐστίν, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ, οὐδ' ὡς περιεχομένη, ἀλλ' ὡς συνέχουσα τε καὶ περιέχουσα τὸ σῶμα, κατ' εἰκόνα καὶ τοῦτ' ἔχουσα Θεοῦ. Ἡ δὲ Σαμαρεῖτις ὡς ἤκουσε παρὰ Χριστοῦ τῶν ἐξαισίων τούτων καὶ θεοπρεπῶν φωνῶν, ὡς ὁ Θεὸς οὐδαμοῦ κατ' ἀλήθειαν προσκυ-

νητός ἐστιν, εἰμὴ ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ, καθάπερ οἱ ἐν τοῖς ἄσμασι τῶν ἁσμάτων νυμφευομένη τῷ Θεῷ ψυχῇ, τῇ φωνῇ τοῦ νυμφίου τῆς ἀφθαρσίας ἀναπτερωθεῖσα, τοῦ προσδοκώμενου καὶ ποθουμένου καὶ λεληθότος, ἐτι παρόντος, ποιεῖται μνησὶν λέγουσα· «Οἶδα ὅτι Μεσίας ἐρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός, ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα». Ὁρᾶτε πῶς ἦν ἐτοιμοτάτη πρὸς πίστιν, ὡς ἐγγίζοντος ἤδη τοῦ προσδοκώμενου, καὶ ἴαν εὐελπίς; ἄρ' οὐχὶ καὶ ταύτης ἦν λέγειν μετὰ τοῦ Δαβίδ· «Ἐτοίμη ἡ καρδία μου ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ἄσομαι καὶ ψαλλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου» (1);

Πόθεν δὲ καὶ τοῦτο βεβαίως οὕτως ἤδει καὶ ἀσφαλῶς, καὶ τὴν ἐκ ψυχῆς εἶχε πρὸς αὐτὸ διάθεσιν, εἰμὴ μετὰ συνέσεως ἀκροτάτης τὰς προφητικὰς ἐξεμελέτησε βίβλους; Ἐντεῦθεν καὶ τὸν νοῦν οὕτω μετάρσιον εἶχε, τῆς θείας ἐμπλεος γεγονότα κατοχῆς· ὡς ἐμοὶ νῦν ἀγαμένως ὁρῶντι τὸν τῆς Σαμαρίτειδος ταύτης πρὸς Χριστὸν πνευματικόν τε καὶ σφοδρὸν πόθον, ἐπέρχεται περὶ αὐτῆς πάλιν τὰ τοῦ ἁσματος ἐκείνου λέγειν· «Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὥσπερ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος» (2); τῷ μὲν γὰρ ἐπαγγέλλεσθαι μετ' ὀλίγον ἐπιφανήσεσθαι τὸν τῆς δικαιοσύνης νοητὸν ἥλιον Χριστὸν, καὶ τῷ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν δι' ἑαυτῆς ἀρχομένην ὑποφαίνειν, ὡς ἐξ ἱερᾶς ἀνίσχουσας κολυμβήθρας τῆς πηγῆς, ἐφ' ἧς εἰσῆκει, καθάπερ κατηχούμενη παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὁρῶ ταύτην ἐκκύπτουσαν ὡς πολυέραστον ὄρθρον. Καλὴ δὲ ἐστὶν ὥσπερ σελήνη, ἐπειδὴ φαίνει, τῆς νυκτός ἐτι τῆς ἀσεβείας ἐπικρατούσης· ἐκλεκτὴ δὲ ὡς ὁ ἥλιος, ἅτε καὶ Φωτεινὴ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ὀνομασμένη, καὶ τοῦ καταλόγου καὶ αὕτη τετελεσμένη

(1) Παλμ. νς'. 10. (2) Λσμ. ζ', 10.

τῶν μελλόντων ὡς ἥλιος λάμψειν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· ἐπεὶ καὶ μακαριωτάτῳ καὶ μαρτυρικῷ τέλει τὸν ἐξῆς φωτοειδῆ βίον ἐπεσφραγίσατο· καὶ νῦν δὲ Θεὸν εἶδεν ἀληθῆ τὸν Χριστόν, καὶ τελέως τοῦτον ἐθεολόγησε· καὶ ὅπερ αὐτὸς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν ὕστερον περὶ τοῦ συμφυοῦς καὶ ὁμοτίμου Πνεύματος, ὡς ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος διδάξῃ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν τοῦτο καὶ αὕτη προλαβοῦσα περὶ αὐτοῦ φησὶν· «Ὁ-
ταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα». Ἀλλ' ὡς εἶδε τοιαύτην οὖσαν ὁ νοητὸς τοῦ Χριστοῦ νυμφίος, ἀπερικαλύπτως πρὸς αὐτὴν φησὶν, ἂ' Εἰ μὴ ὁ λα-
λῶν σοι». Ἡ δὲ εὐθέως ὡς ἐκλεκτὴ ὄντως εὐαγγε-
λίστρια γίνεται, καὶ τὴν ὑδρίαν ἀφείσα, καὶ πρὸς τὴν πόλιν δραμοῦσα, πάντας ἐπιστρέφει τοῖς λόγοις, καὶ πρὸς πίσιν τοῦ ὀφθέντος ἀνάγει· «Δεῦτε ἴδετε λέ-
γῃς ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μὴ τοι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός»; Οὕτω δὲ φησὶν, οὐκ ἀμφι-
βολίαν αὕτη κεκτημένη τινὰ, πληροφορηθῆσθαι δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς θέας, καὶ διὰ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ὁμιλίας εὐχερέστερον ἀναπεισθῆσθαι καὶ τὰς ἄλ-
λους πιστεύουσα, καθάπερ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐξέβη.

Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς προειρημένοις συνοπτικώτερον ἐχρησάμην, καὶ τὰ ἐξῆς τῶν εὐαγγελικῶν ῥημά-
των ἀρτίως παρίημι, τὴν ὥραν ἐπὶ τὰς τοῦ σώματος χρείας καὶ τὰ ἔργα τοῦ βίου κατεπείγυσαν ὑμᾶς ὁρῶν. Ἀλλ' ὑμεῖς σκοπεῖτε τὴν Σαμαρείτιδα ταύτην· ὡς γὰρ ἤκουσε τῶν εὐαγγελικῶν λόγων, οὓς καὶ ἡμεῖς ἐξαγγέλλομεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, εὐθὺς καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων τοῦ σώματος κατεφρόνη-
σεν· ἀφῆκε γὰρ πάραυτα καὶ τὴν ὑδρίαν καὶ τὴν οἰκίαν, καὶ εἰς τὴν πόλιν δραμοῦσα, καὶ τοὺς Σα-
μαρείτας ἐπισπασαμένη, σὺν αὐτοῖς πάλιν ἐπα-
νῆλθε πρὸς τὸν Χριστόν· τὸ γὰρ, δεῦτε ἴδετε, τοῦτό φησιν ἀντικρυς, ἀκολουθήσατέ μοι καὶ ὁδηγήσω

ὑμᾶς, καὶ δείξω νῦν ὑμῖν τὸν ἐξ οὐρανῶν σωτῆρα τῷ κόσμῳ παραγενόμενον. Ἐκεῖνος μὲν οὖν οὕτω τὴν καὶ προτρεψαμένη τῷ Χριστῷ παρέστησεν, ἡμᾶς δὲ διδάσκει διὰ τοῦ καταλιπεῖν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν ὑδρίαν, προτιμωτέραν ἡγεῖσθαι καὶ τῶν ἀναγκαίων χρεῶν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὀφέ-
λειαν, ἣν καὶ ὁ Κύριος ἀγαθὴν μερίδα προσεῖπε, πρὸς τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Μάρθαν, ὑπὲρ τῆς ἀ-
κρωμένης τοῦ λόγου Μαρίας διαλεγόμενος (1). Εἰ δὲ τῶν ἀναγκαίων περιφρονεῖν δεῖ, πόσω μᾶλλον τῶν ἄλλων; Τί γάρ σε καὶ κατεπείγει, καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν ὀφελίμων ἀκουσμάτων ἀπάγει; οἴκου καὶ παίδων καὶ γυναικὸς ἐπιμέλεια; οἰκτεῖον ἢ συγ-
γενικὸν πένθος, ἢ χαρμονὴ; ἀγορασία τις κτημά-
των, ἢ πώλησις; χρήσις τῶν ὑπαρχόντων σοι πάν-
των, μᾶλλον δὲ κατάχρησις; ἀλλ' ἀκουε συνετῶς τῶν ἀποστολικῶν διδαγμάτων· «Ὁ καιρὸς, ἀδελφοί, συνεσάλμενος τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυ-
ναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι, καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμε-
νοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι· παρά-
γει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» (2). Τί ἐστὶν ὁ καιρὸς συνεσάλμενος ἐστὶ; Βραχύς ὁ βίος, ἐγγὺς ὁ θάνατος, φθαρτὸς ὁ κόσμος οὗτος, ὁ αἰὲς μένων ἕτερος· παραπέμπει δὲ ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνον ἐν ἀσφα-
λείᾳ ἢ τοῦ παρόντος καταφρόνησις κόσμου, ἢ πρὸς τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον ἐτοιμασία, τὸ ζῆν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα κατ' ἐκείνην τὴν πολιτείαν· καὶ τὸ τοῦ παρόντος βίου βλαβερόν ὅση δύναμις φεύγειν. Καθάπερ δὲ πολεμίων ἐπιδρομῆς ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως πυκνὰ γινομένης, τοὺς ἀγρὺς ἔχομεν ὡς μὴ ἔχοντες· καὶ τὸν πλείω χρό-
νον ἐκείνους φεύγοντες, ἐντὸς ἐν ἀσφαλείᾳ καθή-

(1) Λουκ. ι', 42. (2) Α', Κορ. ζ', 29.

μεθα· κἂν ἐπὶ καιρὸν ἀναχωρήσωσιν οἱ πολέμιοι, χρώμεθα πρὸς βραχὺ τοῖς πρὸ τοῦ ἄστεος περιπάτοις, ἀλλ' οὐ καταχρώμεθα, τὸν καιρὸν τῆς χρήσεως συνεσάλμενον ὀρώντες. Οὕτω καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ χρῆσθαι, καὶ μὴ καταχρῆσθαι παραινεῖ καλῶς ὁ Ἀπόστολος· ὁρᾷ γὰρ τοὺς ἀοράτους πολέμους δεινῶς ἐπεμβαίνοντας, καὶ τὸ προσδόκιμον τῆς φθορᾶς· παράγει γὰρ φησι τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου· καὶ τοι ἐπειδὴ περ οὐ κυρίως ὑφέστηκεν, ἀλλ' ὥς εἶπε σχηματισμός ἐστι τὰ παρόντα μόνον, καὶ γίνεται μὲν, οὐκ ἔστι δὲ, πρὸς ὀλίγον φαινόμενά τε καὶ παρερχόμενα· κἂν τις ἐθέλοι κατέχειν, οὐ δυνήσεται ποτε, καθάπερ θερινῆς ἀγόνου νεφέλης ἐλαυνομένης ὑπ' ἀνέμου, καὶ ταχὺ παρατρεχούσης σκιά· διὰ μόνον τὸ φανεράν γενέσθαι τὴν ἐκάστη πρόθεσιν ἢ παραινέσεις, καὶ τὸ δοῦναι σημεῖον τῆς ἐπιγνώσεως τῶν παρὰ Θεοῦ διδαγμάτων· κἂν γὰρ ἐθέλῃ τις κατέχειν, καθάπερ ἔφην, οὐ καθεκτὰ τὰ παρόντα, καὶ τοῦτο διχῶς· οὐ γὰρ μόνον ὁ κόσμος οὗτος παράγει, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν ἕκαστος τῶν τῷ κόσμῳ τούτῳ χρωμένων, ἔσθ' ὅτε καὶ πρὸ τῶν ἀναχέϊρας ἐν τῷ κόσμῳ παράγει. Καὶ καθάπερ ὁδόν τινα βαδίζων παρέρχεται πᾶς ἄνθρωπος, καὶ αὐτὴν πολυειδῶς κινυμένην καὶ παρερχομένην αὐτόν, καὶ δυοῖν ἐξ ἀνάγκης ἐκβαίνει θάτερον, ἢ πρότερα τοῦτον τὰ τῆς ὁδοῦ παρελθόντα φθάνει, καὶ ὁ κατεῖχεν οὗτος οὐκέτ' ἔχει κατέχειν, ἢ αὐτὸς φθάνει τελείως παρελθὼν τὴν τοῦ βίου ταύτην ὁδόν, καὶ οὐκέτ' ἔχει κατέχειν τὰ ἐν τῷ βίῳ· θνητὸς γὰρ ὢν ὁ ἄνθρωπος τοῖς ἐν τῷ βίῳ συνημμένος ἐστίν, ὃ ἐστὶ καὶ ταῦτα τρεπτὰ.

Εἰ οὖν πολυτρόπως τρέπεται τοῖς τρεπτοῖς συνημμένος, καὶ ἀπώλεσεν ὁ κατεῖχε, πλοῦτον ἰσως, περιφάνειαν, εὐθυμίαν· ἢ θανὼν αὐτὸς ἑαυτῷ φθάνει, τὴν τροπὴν κεφαλαιωδέστερον ἐπενεγκῶν, καὶ γυμνὸς ἄπεισι, τὰ νῦν ὄντα καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἐλπίδας καταλιπών. Πέσειν ἰσως; ἀλλὰ τίς καὶ τούτου τέρψις; αὐτῷ μὲν γὰρ αἰσθησις οὐκέτ' ἐστὶ τῶν ἐνταῦθα, οἱ δὲ παῖδες τὸν ἴσον, ἢ τὸν ἕτερον διαπεσοῦνται τρόπον. Συμφορὰ οὖν αἰετῶν τῷ κόσμῳ τούτῳ προσκειμένων τὸ τέλος, γυμνῶν ὕστατον ἐκφερομένων, καὶ πάντα καταλιμπανόντων ἐνταῦθα τὰ καταθύμια. Τοῖς δὲ τὰ τοῦ κόσμου τούτου περιφρονοῦσι, καὶ μανθάνειν ζητοῦσι περὶ τοῦ μέλλοντος κόσμου, καὶ πράττειν σπεύδουσι τὰ λυσιτελήσοντα πρὸς ἐκεῖνον, οὐ ζημίαν ὁ θάνατος ἐπελθὼν ἐπάγει· μετὰγει δὲ τούτους μᾶλλον ἀπὸ τῶν ματαίων καὶ ῥευστῶν τούτων πρὸς ἡμέραν ἀνέσπερον, πρὸς ζωὴν ἀθάνατον, πρὸς πλοῦτον ἀδαπάνητον, πρὸς τρυφὴν ἀκήρατον, πρὸς δόξαν αἰδίων, πρὸς τὰ ὄντως ὄντα καὶ ἀναλλοίωτα διαμένοντα· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κλίναντος οὐρανοῦ καὶ καταβάντος ὑπὲρ ἡμῶν, οὐ μέχρι μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ μέχρι καὶ τῶν συγκεκλεισμένων ἐν τοῖς καταχθονίοις ψυχῶν· καὶ κεῖθεν δι' ἀναστάσεως καὶ παλινζωίας ἀναδραμόντος, καὶ ἡμῖν πασχόντος δι' ἑαυτοῦ τὸν φωτισμόν, καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν οὐρανίων καὶ αἰδίων, ἐν οἷς ἐστὶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ὄγδοον ἐωθινὸν Εὐαγγέλιον·
ἐν ᾗ καὶ ὅτι μεγάλων δωρεῶν ἀξιωθήσονται, οἱ μέχρι τέλους μετ'
εὐλαβείας ἐν ταῖς ἱεραῖς συνάξεσι παραμένοντες.

Ιωάννης ὁ παρθένος, καὶ τὴν ἐν μητράσι μό-
νην παρθένον μητέρα κατὰ χάριν μόνος πλῆτης, ὁ τῷ Χριστῷ διαφερόντως ἡγαπημένος, ὁ καὶ τῆς
βροντῆς, ἣν ὁ Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανὸς καὶ ἐβρόν-
τησε, μᾶλλον τῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν χρηματί-
σας υἱός, διὸ καὶ μεγαλοφωνοτέρῳ χρησάμενος τῷ
κηρύγματι, διατρανῶν ἡμῖν τὰ τῆς ἐκ νεκρῶν δε-
σποτικῆς ἀναστάσεως, καὶ τὸν τρόπον τῆς μετὰ τὴν
αὐτοῦ ἀνάστασιν φανερώσεως ἱσχυρῶν, τῇ μὲν παρ-
ελθούσῃ Κυριακῇ, διὰ τῆς κατ' αὐτὸν εὐαγγελικῆς
συγγραφῆς ἐπ' ἐκκλησίας ἠκούετο, λέγων· «Τῇ μιᾷ
τῶν σαββάτων, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶ-
τον, σκοτίας ἐτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν
λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μνημείου· τρέχει οὖν καὶ ἔρ-
χεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μα-
θητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς» (1), ἑαυτὸν ἐντεῦθεν
δηλῶν. Νῦν δὲ ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος, «Μα-
ρία δὲ εἰσῆκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίσα ἐξω» (2).
αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ Ἰωάννης μετὰ τοῦ Πέτρου παρ'
αὐτῆς ἀκούσαντες, καὶ δραμόντες ἐπὶ τὸ μνημα τὸ
ζωαρχικὸν εἶδον ἃ εἶδον, καὶ διὰ τεκμηρίων πι-
στεύσαντες καὶ θαυμάσαντες ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς.
Παραμείνασα δὲ ἡ Μαρία εἰσῆκει πρὸς τὸ μνημεῖον
κλαίουσα ἐξω· δηλόν, ὡς μήπω πληροφορίαν τινα
λαβοῦσα περὶ τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως· καὶ τοι-
δὲς ἤδη μεθ' ἐτέρων ἦλθεν ἐπὶ τὸ μνημα. Πρῶτον

μὲν μετὰ τῆς Θεομήτορος, ὡς ὁ Ματθαῖος ἱσόρησε
γράφων· «Ὁψὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς
μίαν σαββάτων, ἔρχεται Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ
ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον· καὶ ἰδοὺ σει-
σμός ἐγένετο μέγας» καὶ ὅσα τῶν ἐξῆς (3). Εἶτα νῦν
ἔρχεται μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννη, οἱ καὶ δι' ὧν εἶ-
δον πιεσύναντες καὶ θαυμάσαντες ἀπῆλθον. Δὲς οὖν
μεθ' ἐτέρων ἐπὶ τὸν τάφον ἐλθοῦσα, πάντων ἐκεί-
νων τῶν συνελθόντων πιστευσάντων καὶ πληροφο-
ρηθέντων, ὡς μηδεμίαν αὐτῇ πληροφορίαν λαβοῦσα
ἀπαραμύθητα κλαίει.

Ἴδοι δ' ἂν τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν κατ' ἀρετὴν ἀγώ-
νων τελούμενον· τοῖς μὲν γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων
εὐθύς ἡ χάρις ὑπαντᾷ, καὶ πληροφορίαν αὐτοῖς πα-
ρέχει τῶν ἀβραβῶνων, γεύουσα τῶν ἐπηγγελμένων
ἐπάθλων, οἷονεὶ προτείνουσα φιλάνθρωπον χεῖρα,
καὶ δεξιουμένην τούτους, καὶ πρὸς τὰ ἐξῆς ὑπαλεί-
φουσα· τῶν δὲ τὸ τέλος ἀναμένει τῆς ἀγωνίας, ἐ-
τοιμάζουσα πάντως τούτοις καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς
στεφάνους, ὡς καὶ τινα λέγειν τῶν θεοφόρων πα-
τέρων· οἱ μὲν πρὸ τῶν καμάτων, οἱ δὲ ἐν τοῖς κα-
μάτοις, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ τὰς δόξας ἀμοιβὰς ἐκδέ-
χονται. Γίνεται δὲ ταῦτα τῆς πανσόφου τοῦ Θεοῦ
προνοίας πολυτρόπως οἰκονομούσης τὰ καθ' ἡμᾶς,
καὶ τὸ προσήκον καὶ λυσιτελὲς ἐκάστῳ φιλανθρώ-
πως νεμούσης ἐπὶ τε τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων, καὶ

(1) Ἰωαν. κ', 1. (2) Ἰωαν. κ', 11. (3) Ματθ. κη', 1.

τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως. Σοφῶς οὖν οὕτω καὶ φιλανθρώπως καὶ τὰ κατὰ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν οἰκονομῶν ὁ δεσπότης, λαβεῖν οὕτω τότε τὴν πληροφορίαν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως ἐδικαίωσεν, ἅμα δι' αὐτῆς καὶ τοὺς ἔπειτα πρὸς ὑπομονὴν ἐνάγων καὶ προτρεπόμενος· τίνων γὰρ ἡξιώθη μετὰ ταῦτα διὰ τὴν αὐτῆς καρτερίαν, καὶ τὴν ἐπίμονον προσεδρεῖαν ἀκούσωμεν. «Ὡς οὖν ἐκλαίει φησι, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ». Τὸ μὲν οὖν παρακύπτειν, καὶ τὰ ὄμματα περιπαθῶς ἐπὶ τὸ μνήμα σρέφειν τῆς ἄκρας διαθέσεως ἦν· ἐκεῖνο δὲ σκοπῆσαι δεῖ πρῶτον, πῶς σκοτίας ἐτι οὐσης, ὡς ἀνωτέρω φησὶν ὁ Εὐαγγελιστής, ἀκριβῶς αὕτη πάντα ἑώρα, καὶ κατὰ μέρος ἕκαστον, καὶ ταῦτα ἔξωθεν, τὰ ἐντὸς ὄντα τοῦ σπηλαίου. Δηλον οὖν, ὅτι ἔξωθεν ἦν σκοτία ἐτι, μήπω τῆς αἰσθητῆς ἡμέρας τελέως ἐκφανείσης· τὸ δὲ σπήλαιον ἐκεῖνο τοῦ φωτός τῆς ἀναστάσεως ἔγεμεν, ὃ τῇ Μαρίᾳ θείως ὁρώμενον, τὸν τε πρὸς Χριστὸν πόθον ἡγειρεν ἐπὶ τὸ μείζον, καὶ δύναμιν παρείχε τοῖς ἐκείνης ἁμμασιν ἀγγελικῆς ὁπτασίας ἀντιλαμβάνεσθαι· καὶ μὴ μόνον ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ προσλαβεῖν ἀγγέλοις δύνασθαι· τοιοῦτον γὰρ ἐκεῖνο τὸ φῶς. Ἐν λευκοῖς δὲ τούτους εἶδεν ἡμφισμένους, οὐ μόνον διὰ τὸ καθαρὸν καὶ φωτοειδὲς τῆς τῶν ἀγγέλων φύσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς λευκαίνοντας καὶ διασαφοῦντας τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἔργῳ συνεορτάζοντας ἡμῖν τὴν ὄντως λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως. Καθεζομένους δὲ, ἵνα ἐπιγνῶ μὴ τότε ἐλθόντας, ἀλλὰ καὶ πρότερον παρόντας, εἰ καὶ μὴ πρότερον ἐφαίνοντο, καὶ τῆς τούτων ἀξίας ἐν περινοίᾳ γένηται ἀναλογισμῆναι τίνες οὗτοι, οἱ καὶ παρόντες οὐχ ἐωρῶντο. Ἐπρίει δὲ τούτους οἶμαι καθῆσθαι καὶ ὁ πόθος τοῦ

προσεγγίζειν μᾶλλον τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ πρότερον ἔκειτο τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· οἶονεῖ γὰρ ὑπὸ τῆς ἀγάπης προσεφύοντο τῷ μνήματι καθεζόμενοι, εἰς πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ὁ ἕτερος πρὸς τοῖς ποσίν, καὶ δεικνύντες ἐπίσης ἐφετὸν καὶ τίμιον ἀγγέλοις, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, ἥς σύμβολον ὁ τῆς κεφαλῆς τόπος, καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, ἥς τύπος ὁ τόπος τῶν ποδῶν. «Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, Γύναι, τί κλαίεις»;

Οὐρανὸν ὁρᾷς τὸ σπήλαιον, μᾶλλον δὲ ναὸν οὐράνιον ἀντ' ἐπιγείου τάφου καὶ δεσμωτηρίου τετελεσμένον, ἀγγέλων οὐρανίων ἀντ' ἐπιγείων φυλάκων πεπληρωμένον, σεμνυνόντων ἐξόχως ὡς Θεοῦ ζωοδότου τόπον, καὶ σὺν χαρᾷ περιεπόντων τοῦτον κενόν, σὺ δὲ γύναι, τίνος ἕνεκα κλαίεις; Οὐκ ἀγνοοῦντες δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἐρωτῶσιν, ἀλλ' ἵνα τὰ πένθος ἀναστείλαντες κυρίαν αὐτὴν ποιήσωσι τῶν οἰκειῶν λογισμῶν, καὶ λάβωσι χώραν ἐκτελέσαι τὸ οἰκεῖον ἔργον· ἔργον δὲ ἀγγέλων παρακαθημένων τῷ τάφῳ τοῦ Ζωοδότου τὴν τοῦ ἀναστάντος δόξαν ἐξαγγέλειν. Ἀλλὰ τῶν ἀγγέλων ἐρωτησάντων τίνος ἕνεκα κλαίει, «Ὅτι ἤραν τὸν Κύριόν μῃ, φησὶν ἐκείνη, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν· καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω». Τί τὸ τὴν Μαρίαν παρασκευάσαν ἐξαίφνης εἰς τὰ ὀπίσω στραφῆναι; Πάντως ἢ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν Δεσπότην ἐπιφανέντα δαλικὴ νεῦσις καὶ προσοχή· ἐκείνη μὲν γὰρ ἑαυτῆς μόνης κύριον αὐτὸν ἐκάλει, καὶ κλοπὴν ὑπενόει, καὶ μετὰ θείας τοῦ σώματος, διάθεσιν μὲν πρὸς αὐτόν ἐκ ψυχῆς ἐνδεικνυμένη, μηδὲν δὲ θεοπρεπὲς περὶ αὐτοῦ φρονοῦσα. Οἱ δὲ δι' ἔργων παριστάσι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ τοῦτον εἶναι Κύριον· μήπω γὰρ ἐκεῖνου ἐπιφαινομένου αὐτοὶ παρεκάθηντο τῷ τάφῳ, τοῦ Δεσπότου δὲ καταντικρὺ ἐπιφανέντος ἐξανέστησαν εὐθύς, καὶ τούτῳ μετ' εὐλαβείας καὶ θάμβους ἐν οἰκειτικῷ σχή-

ματι προσέσχον ἀτενῶς. Στραφεῖσα δὲ ἡ Μαρία θεωρῆσαι τί τὸ ἀγγέλιος ἐκπλήξαν καὶ μόνον φανέν, θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα, οὐ μὲν τοι ἤδει, ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν, ἀνήκουστον καὶ δυσπαράδεκτον ἔχουσα τὴν ἀνάστασιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀμυδρὸν ἐκτὸς ὑπῆρχεν ἐτι τὸ τῆς ἡμέρας φῶς, καὶ ὁ Κύριος οὐκ ἐπεδείκνυ ταύτῃ τὴν θείαν λαμπρότητα, ὥς ἂν αὐτὸς ἐκείνος ὢν ὁ καὶ παθὼν γνωρίζηται, ἡ Μαρία οὐκ ἐπέγνω αὐτόν, ἀλλὰ καὶ κηπερὸν τῶν ἐκεῖ φυτῶν ὑπενόει, τὸν γεωργὸν τῶν ψυχῶν, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός. Ὡς δὲ φωνήσας ἐκείνος καὶ καλέσας αὐτὴν ἐξ ὀνόματος, ἐγνώρισεν αὐτόν, Μαρία, εἰπὼν, ἀπεκρίνατο γραφεῖσα τὴν γνώμην ἐκείνη, καὶ φησὶ, Ῥαββουνί, ὃ λέγεται διδάσκαλε· οὐδὲ οὕτως εἰ καὶ ζῶντα τοῦτον ἑώρα, θεοπρεπὲς τι λαβοῦσα ἐπὶ νοῦν, ἀλλ' ὥς ἀπλῶς ἀνθρώπῳ Θεοῦ, καὶ διδασκάλῳ τῶν θείων προσέχουσα, διὸ μὴ μόνον προσπεσεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄψασθαι τῶν αὐτοῦ ποδῶν ὑπὸ τῆς ἀγάπης ὥρμησεν, ἀλλ' ἀκούει. Μή μου ἄπτου· ἐπειδὴ γὰρ φησιν, ἡ σὴ διάνοια τοῦ ὕψους οὐχ ἤψατο τοῦ κατ' ἐμὲ μυστηρίου, ὅτι Θεὸς ὢν, ἐν σώματι νῦν ὁρῶμαι διὰ σέ, καὶ τούτων νῦν μάλιστα θεοειδεῖ, διὰ τοῦτο, Μή μου ἄπτου.

Ἐδει δὲ καὶ τοῦτο τηρηθῆναι τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ, τὸ μόνην αὐτὴν ἐν γυναιξὶν ἄψασθαι τοῦ σώματος μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἐξ αὐτῆς δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ, ὃ καὶ γέγονεν, ὥς ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἱστορεῖ· διὰ ταύτην γὰρ φησιν, ὅτι προσελθοῦσαι ἤψαντο τῶν ποδῶν· τῇ δὲ Μαρίᾳ φησὶ, Μή με ἄπτου· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου. Τοῦτο συνηρητὴ μὲν ἐστὶ τοῖς ἐξῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λόγοις, ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα με· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα. Λέγει δὲ τοῦτο, ἐμμερίμνους αὐτοὺς ποιῶν καὶ σπουδαιότερος, καὶ διεγείρων πρὸς ἐπιπόθησίν τε καὶ ζήτησιν τῆς αὐτοῦ θέας. Ἐχει δέ τι καὶ πρὸς τὴν Μαγ-

δαληνὴν Μαρίαν, Μή μου γὰρ ἄπτου φησὶν, ὅτι τοιοῦτο νῦν ἐστὶν ὃ περικεῖται σῶμα, ὥς καὶ πυρὸς ἀνωφερέστερον εἶναι καὶ δραστικώτερον, καὶ μὴ μόνον ἀναβαίνειν δύνασθαι πρὸς οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν υπερουράνιον Πατέρα· οὐπω δὲ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα με, ὅτι οὐπω μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἑαυτὸν ἐφανέρωσα τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς. Πορεύου οὖν πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου τούτους· ἐνὸς γὰρ ἐσμεν πάντες, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς γνήσιος ἐκείνων καὶ ὁμοφυῆς, ἐκεῖνοι δὲ ὡς δι' ἐμοῦ υἱοποίητοι τούτῳ γεγονότες. «Πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν»· ὥς γὰρ ὑμῶν μὲν Πατὴρ ἐστὶ χάριτι διὰ τοῦ τῆς υἱοθεσίας Πνεύματος, ἐκείνου δὲ Πατὴρ φύσει κατὰ τὴν θεότητα, οὕτως ἡμῶν μὲν Θεός, ὡς τῆς φύσεως δημιουργός, ἐκείνῳ δὲ διὰ τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομίαν, καὶ διὰ τοῦτο κεχωρισμένως εἶπεν, ἵνα ἡμεῖς τὴν κατάλληλον διαφορὰν ἐννοήσωμεν. Ἐνῆγε δὲ κακείνης διὰ τοῦδε τοῦ μὴνύματος, ὅτι ἀναβαίνει πρὸς τὸν Πατέρα, περὶ τοῦ οἰκείου σώματος ἐννοεῖν, ὥς τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον ἐπὶ γῆς αἰεὶ καθάπερ καὶ πρότερον στρέφεσθαι, καὶ συνεῖναι τούτοις διὰ παντός. Ἀλλ' ἡ μὲν Μαγδαληνὴ Μαρία, ἥν καὶ ὡς μίαν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυροφόρων ὑμνοῦμεν, εἰς ἣν ἀπελαθέντων παρὰ Χριστοῦ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἀντεισωχίσθη πάντως ἐπταχῶς ἐνεργοῦσα θεία χάρις τοῦ Πνεύματος.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, διὰ τὴν ἐπίμονον προσεδρείαν, καὶ τῆς ἀγγελικῆς ὁπτασίας καὶ ὁμιλίας ἀξιοθεῖσα, καὶ αὐτὸν ἰδοῦσα τὸν Κύριον, ἀπόστολος αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους γίνεται, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ θείου στόματος διδαχθεῖσα καὶ πληροφορηθεῖσα τελείως ἀπέρχεται πρὸς τοὺς

Ἀποστόλους, ἀπαγγέλλουσα τούτοις ὅτι ἑώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ. Ἡμεῖς δὲ σκοπῶμεν, ἀδελφοί, πόσον ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία τῆς ἀξίας ἀπείχε Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, καὶ Ἰωάννου τοῦ ἡγαπημένου τῷ Χριστῷ θεολόγου, καὶ πόσῳ τηνικαῦτα μειζόνων ἡξίωται παρ' ἐκείνους. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐπὶ τὸν τάφον δραμόντες μόνον τὰ ὀθόνια εἶδον καὶ τὸ σουδάριον, αὕτη δὲ διὰ τὴν ἐνδιάθετον καὶ ἐπίμονον καρτερίαν, ἃ τε παραμείνασα μέχρι τέλους, καὶ τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου ἐνδιατρίδουσα, οὐ τοὺς ἀγγέλους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα σαρκί, πρὸ τῶν Ἀποστόλων ἑώρακε, καὶ αὐτήκοος αὐτοῦ γέγονε, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ θείου στόματος αὐτοῦ προσταγμάτων διάκονος. Ὁ δὲ ναὸς οὗτος ἐκείνου τοῦ σπηλαίου τύπος ἐστὶ, μᾶλλον δὲ καὶ πλεον ἔχει τοῦ τύπου, ἄλλο σχεδὸν ἐκεῖνο ὑπάρχον· ἔχει γὰρ τόπον, ἐν ᾧ τίθεται τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν, τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ πανίερρον τράπεζαν. Ὅστις οὖν ἐνδιάθετως ἐπὶ τὸ θεῖον ὄντως καὶ θεοδόχον τοῦτο σπηλαίον προστρέχει καὶ προσεδρεύει καὶ παραμένει μέχρι τέλους, συνάγων καὶ ἀνατείνων πρὸς Θεὸν τὴν αὐτοῦ διάνοιαν, οὐ μόνον ἐπιγνώσεται τοὺς ἐν αὐτῇ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λόγους, οἷόν τινας ἀγγέλους ἐξαγγέλλοντας περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀσφαλῶς ὀψεται τὸν Κύριον τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς, οὐ πολὺ εἰπεῖν, καὶ τοῖς τοῦ σώματος· ὁ γὰρ μετὰ πίστεως βλέπων τὴν μουσικὴν τράπεζαν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ προτιθέμενον ἄρτον τῆς ζωῆς, αὐτὸν ὁρᾷ τὸν ἐνυπόστατον Λόγον τοῦ Θεοῦ, σάρκα δι' ἡμᾶς γενόμενον καὶ σκηνώσαντα ἐν ἡμῖν· καὶ ἑαυτὸν ἄξιον παρά-

σχη πρὸς ὑποδοχὴν, οὐχ ὁρᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέτοχος αὐτοῦ γίνεται, καὶ ἐνοικον ἑαυτῷ κτᾶται, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ θείας χάριτος πληροῦται, καὶ καθάπερ ἡ Μαρία ἐκεῖνα εἶδεν, ἃ τότε οἱ Ἀπόστολοι ἐπεθύμουν ἰδεῖν, οὕτως οὗτος ἐκεῖνα βλέπειν καὶ ἐκείνων ἀπολαύειν ἀξιοῦται, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσι κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἄγγελοι παρακύψαι, καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὰ θεας καὶ μεθέξεως θεοειδῆς ὁλος ἐκτελεῖται.

Οὐκοῦν, ἀδελφοί, τὰς παρειμένας πρὸς ἀρετὴν ὑμῶν χεῖρας, καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, καὶ τροχιάς ὀρθὰς ποιεῖτε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, βαδίζοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, τὴν δικαιοσύνην, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀγάπην, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ἀλήθειαν· διεσραμμένα δὲ ὁδοὶ πάντως καὶ σχολιαί, τὸ μῖσος, τὸ ψεῦδος, ὁ δόλος, ὁ φθόνος, ἡ πλεονεξία, ἡ ὑπερηφανία, καὶ τὰ παρὰ πλῆσια τούτοις, ἃ μὴ μόνον πραττόμενα, ἀλλὰ καὶ μόνον ἀγαπώμενα καὶ μελετώμενα κατὰ νοῦν, ἃξιον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον τῆς θείας ἀποστροφῆς· ἐπειδὴ περ ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὁρᾷ, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τὰς καρδίας ἐτάζων καὶ τοὺς νεφρούς. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀθροιζόμενοι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, « Ἀναζωσάμενοι τὰς ὁσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, κατὰ τὴν τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου φωνήν, καὶ νήφοντες τελείως, ἐλπύσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν, ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ » (1)· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατόν τὸν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐστῶτα, καὶ συνάγοντα τὸν οἰκεῖον νοῦν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατείνοντα, καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ἱερῶν ἁσμάτων ἐπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἐμμελετώντα καὶ προσανέχοντα, μὴ τὴν θείαν ἀλλοιώσιν ἀλλοιωθῆναι, ἀναλόγως τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα λόγια μελέτῃ· θέρμη

(1) Α' Πιτρ. 4, 13.

γάρ τις ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς μελέτης ταύτης, ὡς μυίας τοὺς πονηροὺς ἀποσοδοῦσα λογισμοὺς, καὶ πνευματικὴν εἰρήνην καὶ παράκλησιν ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῷ σώματι παρέχουσα, κατὰ τὸν εἰπόντα· « Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ » (1). Καὶ τοῦτο ἐστὶν ὁ καὶ τις τῶν θεοφόρων Πατέρων ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγων· Πᾶσαν σου σπεδὴν ποίησον, ἵνα ἡ ἔνδον σὺ ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾦ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἡμᾶς προτρεπόμενος· « Πνεύματι φησὶ περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε » (2).

Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ παραγγέλει γράφων· « Στήτε περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ » (3)· ὡς τοῦ λογισμοῦ στρεφομένου περὶ τὰ θεῖα, καὶ παραμένοντος τῇ κατὰ Θεὸν ἀληθείᾳ, τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐπέχοντος καὶ περιέποντος, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀπωθουμένου· τῶν δὲ σαρκικῶν λογισμῶν παυσαμένων ἀφ' ἡμῶν, παραλα-

βοῦσα τὴν ψυχὴν ἡρεμοῦσαν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, τῶν μελλόντων ἐκείνων γεύει καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ὃ ὀφθαλμὸς ἐμπαθοῦς καὶ ἀμελοῦς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη τοιοῦτε· καὶ ἡ γεῦσις αὕτη ἀρραβὼν ἐστὶν αὐτῶν, καὶ ἡ τοὺς ἀρραβῶνας τούτων δεχομένη καρδία πνευματικὴ γίνεται, καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας λαμβάνει πληροφορίαν. Οὐκοῦν εἴ τις ἐθέλοι τὴν πληροφορίαν ταύτην κτήσασθαι, καὶ περὶ τῶν πνευματικῶν ἀρραβῶνων τούτων ἀκριβῶς μαθεῖν, πολιτευέσθω καθάπερ νῦν ὑφηγήσατο καὶ ὑπέδειξεν ὁ λόγος· οὕτω γὰρ καὶ συμπολίτης ἐστὶ τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ, καὶ κοινωνὸς τῶν ἐπηγγελμένων ἐκείνοις αἰωνίων καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν· ὧν γενοίτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'.

Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·
ἐν ᾗ καὶ πῶς ἀναπληροῦται τὸ νομικὸν Σάββατον.

Εώρταζον Ἰουδαῖοι τὸ φάσκα τὸ νομικόν, τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν γῆν τῆς Παλαιστίνης διάβασιν· ἐωρτάσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ Πάσχα τὸ εὐαγγελικόν, τὴν τῆς ἡμετέρας ἐν Χριστῷ φύσεως, ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν, ἐκ φθορᾶς πρὸς ἀφθαρσίαν διάβασιν· ἄρα τίς ἐξαιρεῖν δυνήσεται λόγος τὴν ἐν-

τεῦθεν ἀναφερομένην ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαφορὰν, πρὸς τὰ σεμνὰ τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας ἐκείνης, καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν πανηγύρεων; Ἀλλ' ἀνθρώπινος μὲν λόγος οὐδὲ ταύτην ἀξίως εἰποι τὴν ὑπεροχὴν ὅση ἢ τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς ἐνυπόστατος σοφία, ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος καὶ ὑπερούσιος Λόγος,

(1) Ψαλμ., λθ', 4. (2) Γαλ. 5, 16. (3) Ἐφεσ. 6, 14.

φιλανθρώπως ἐνώθεις ἡμῖν καὶ συναναστραφεῖς, ἔργων νῦν ἀνέδειξεν ὑπόθεσιν ἐορτῆς, καὶ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ὑπερτέραν διαφερόντως· καὶ νῦν γὰρ διάβασιν τῆς ἐν αὐτῷ φύσεως ἡμετέρας ἐορτάζομεν, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑπογείων ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' ἀπὸ γῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν ἐπέκεινα τούτου θρόνον τοῦ τὰ πάντα δεσπόζοντος. Σήμερον γὰρ οὐ μόνον ἔστι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν μέσῳ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ αὐτῶν ὁρώντων ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀνῆλθε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ παντὸς δυνάματος καὶ ἀξιώματος, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι γινωσκομένου καὶ ὀνομαζομένου. Ὡς περ δὲ ἀναστάσεις πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως πολλαὶ γεγόνασιν, οὕτω καὶ πολλαὶ ἀναλήψεις πρὸ τῆς αὐτοῦ ἀναλήψεως· καὶ Ἰερεμίαν γὰρ τὸν Προφήτην ἀνέλαβε πνεῦμα, καὶ τὸν Ἀββακὺμ ἄγγελος, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων ὁ Ἡλίας ἄρματι πυρὸς ἀναληφθεὶς ἀναγέγραπται. Ἀλλ' οὐδ' οὗτος ὑπερέβη τὴν περίγειον λῆξιν, ἀλλ' οἷόν τις μετὰ θεοῖς ἦν ἡ ἐκάστου τούτων ἀνάληψις, ἀπὸ γῆς αἴρουσα, καὶ τῶν περὶ γῆν οὐκ ἐξάγουσα· καθάπερ καὶ οἱ ἀναστάντες ἐκεῖνοι πάλιν εἰς γῆν ἐπέσρεψαν, τελευτήσαντες ἅπαντες· Χριστοῦ δὲ ὥς περ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει, οὕτω καὶ ἀναληφθέντος καὶ καθίσαντος ἐν ὑψηλοῖς, πᾶν ὕψωμα κατώτερόν ἐστιν αὐτοῦ, τοῖς πᾶσι μαρτυροῦν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐμφανὲς ὅρος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν (1), καὶ ὁ ἐπ' ἄκρων πάντων τῶν λογικῶν ὁρέων οἶκος τοῦ Θεοῦ, τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· οὐ γὰρ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ'

αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ σαρκὸς ἦλθε καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γενόμενος, καὶ μείνας ἀναλ-
λοιώτως Θεός. Ὡς περ δὲ κατῆλθεν οὐ μεταβάς, ἀλλὰ συγκαταβάς, οὕτως ἐπανέρχεται πάλιν, οὐ τῇ θεότητι μεταβαίνων, ἀλλ' ἐνθρονίζων ἄνω τὴν ἡμετέραν ἣν ἀνέλαβε φύσιν· ἔδει γὰρ ἀληθῶς ἐκεῖ προσενεχθῆναι τῷ Θεῷ τὴν πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν ἡμῶν φύσιν, οἷόν τινα πρωτογεννημάτων ἀπαρχὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ γένους.

Διὰ τοῦτο πολλῶν γεγεννημένων ἀναστάσεων τε καὶ ἀναλήψεων οὐδεμίαν ἡμεῖς ἐορτάζομεν, ὥς τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων οὔτε μετέχομεν, οὔτε μεθέξομεν ἡμεῖς. Ὡφελήμεθα δὲ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν πλεον, ἢ τὸ πρὸς πίστιν ἀνάγεσθαι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως τε καὶ ἀναλήψεως, ἧς καὶ μετέχομεν, καὶ μεθέξομεν ἅπαντες· αὕτη γὰρ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀνάστασις ἐστὶ καὶ ἀνάληψις, καὶ οὐχ ἀπλῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, καὶ τὴν πίστιν δι' ἔργων ἐπιδεικνυμένων ἐκάστου· ὁ γὰρ γέγονε δι' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Κύριος, ἀγέννητός τε καὶ ἄκτιστος ὢν κατὰ τὴν οἰκίαν θεότητα· καὶ ὃν ἔζησε βίον δι' ἡμᾶς ἔζησε, τρίβον ἡμῖν ὑποδεικνύς τὴν πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν ἐπανάγουσαν, καὶ ἅπερ ἔπαθε τῇ σαρκί, δι' ἡμᾶς ἔπαθε, τὰ ἡμῶν ἐξιώμενος πάθῃ, καὶ διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἤχθη εἰς θάνατον, καὶ δι' ἡμᾶς ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, προοικονομῶν ἡμῖν τὴν εἰς ἀπείρους αἰῶνας ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν· πάντες γὰρ οἱ κληρονόμοι τῆς ζωῆς ταύτης μιμοῦνται, καθόσον ἐστὶ, τὴν πολιτείαν τῆς ἐπὶ γῆς οἰκονομίας αὐτοῦ. Ταύτης δὲ τῆς μιμήσεως ἀρχὴ μὲν ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, τύπος δὲ τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς τε καὶ ἀναστάσεως, μεσότης δὲ ὁ

(1) Ἡσ. 6', 2.

κατ' ἀρετὴν βίος, καὶ ἡ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτεία, τέλος δὲ ἡ διὰ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων κατὰ τῶν παθῶν νίκη, ζωὴν προξενούσα τὴν ἀνώδυνον καὶ ἀνώλεθρον καὶ οὐράνιον· καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς ἡμᾶς φησιν ὅτι· «Εἰ κατὰ σάρκα ζητε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε» (1). Μιμοῦνται τοίνυν οἱ κατὰ Χριστὸν ζῶντες τὴν ἐν σαρκὶ πολιτείαν αὐτοῦ· ἀποθνήσκουσι μὲν τοι κατὰ καιρὸν ἕκαστος, ἐπεὶ κακεῖνος ἀπέθανε τῇ σαρκί, καθ' ἣν καὶ ἀναστήσονται κατ' ἐκεῖνον δεδοξασμένοι καὶ ἄφθαρτοι, κἂν μὴ νῦν, ἀλλ' ὅτε καιρὸς· εἴτα καὶ ἀναληφθήσονται, ὡς ὁ Παῦλος καὶ τοῦτό φησιν· «Ἀρπαγησόμεθα γὰρ φησιν ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα» (2).

Ὅρατε πῶς ἕκαστος ἡμῶν, εἴγε βούλεται, κοινωνὸς ἔσται καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀναλήψεως, καὶ κληρονόμος μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ; Διὰ τοῦτο χαίρομεν ἐορτάζοντες τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀνάστασιν καὶ ἀνύψωσιν καὶ ἀνίδρυσιν, καὶ τὴν κατ' ἀρχὴν τῆς ἐκείνου τῶν πιστευόντων ἀναστάσεώς τε καὶ ἀναλήψεως, προτιθέντες εἰς μέσον τὰς σήμερον ἀναγνωσθησομένης εὐαγγελικᾶς φωνᾶς, ὅτι, ἀναστὰς ὁ Κύριος ἔστη ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Διατί οὖν ἔζη ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἴτα καὶ συνώδευσεν αὐτοῖς; «Ἐξήγαγε γὰρ αὐτοὺς φησιν ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν, ἀλλὰ, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς» (3); ἵνα σῶον ὅλον ἑαυτὸν ἐπιδείξῃ καὶ ἀσινῇ, ἵνα τοὺς πόδας ἐβρῶμένους ὄντας παραστήσῃ καὶ βεβηκότας ἀσφαλῶς, τοὺς τὰς τρήσεις τῶν ἡλῶν ὑπομείναντας, τὰς ὁμοίως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένας χεῖρας, αὐτὴν τὴν λογχευθεῖσαν

πλευρὰν, εἰ καὶ τοὺς τύπους τῶν πληγῶν ἐπέφεροντο, πρὸς πίστωσιν τοῦ σωτηρίου πάθους. Ἐμοὶ δὲ διὰ τοῦ, ἔστη ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, δοκεῖ δεῖκνυσθαι καὶ τὸ στηριχθῆναι τούτους ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, διὰ τῆς αὐτοῦ τοιαύτης ἐμφανείας καὶ εὐλογίας· οὐ γὰρ μόνον ἔζη ἐν μέσῳ πάντων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἐκείνου καρδίας ἔστη, καὶ ἔστηρίχθη διὰ τῆς πίστεως· ὡς εἶναι καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης λέγειν ἐκεῖνο τὸ ψαλμικόν· «Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται» (4)· ἐξ ἐκεῖνου γὰρ ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι γεγόνασιν οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι. Ἔστη οὖν ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν· τὸ γλυκὺ τοῦτο καὶ ἐντριβὲς καὶ σύνηθες αὐτῷ πρόσρημα. Διττῆς δὲ οὐσης τῆς εἰρήνης, ἣν τε ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, ἥτις γέννημά ἐστι μάλιστα τῆς εὐσεβείας, καὶ ἣν ἡμεῖς πρὸς ἀλλήλους ἔχομεν, ἥτις ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον φωνῆς πέφυκε γενναῖα, ἀμφοτέρας ἐνταῦθα δι' ἐνὸς προσρήματος ἔδωκεν ὁ Κύριος· καὶ καθάπερ αὐτοῖς προσέταξε ποιεῖν, ὅτε πρῶτον ἀπέστειλεν αὐτούς, εἰπὼν· «Εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθῃτε, λέγετε, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ» (5), οὕτω καὶ αὐτὸς ποιεῖ· εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ ἦσαν συνηγμένοι, πάραυτα τὴν εἰρήνην ἔδωκεν. Ὡς δὲ τῷ ἀνελπίστῳ καὶ παραδόξῳ τῆς θεᾶς πτοηθέντας αὐτούς καὶ ταραχθέντας εἶδεν· ἐδόκουν γὰρ φησι πνεῦμα θεωρεῖν, δηλονότι φαντασίαν εἶναι τὸ ὁρώμενον, αὐτὸς πάλιν τὰ κινήματα τῆς αὐτῶν καρδίας ἀπαγγείλας αὐτοῖς, καὶ δείξας αὐτὸς ἐκεῖνος ὦν, πρὸς ὃν καὶ πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως ἔλεγον· «Νῦν οἶδαμεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ» (6), τὴν διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ ψηλαφήσεως πληροφορίαν προέτεινεν. Ὡς δὲ προδεξαμένους αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν,

(1) Ρωμ. 8, 13. (2) 1' Θεσ. 5, 17. (3) Δουκ. κδ', 50. (4) Ψαλμ. μί, 5. (5) Δουκ. 1, 5. (6) Ιωαν. ιζ', 30.

εἶδε, διὰ τῆς ἐξετάσεως ἐβεβαίωσεν ἐτι ταύτην· ἅμα δὲ καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην καὶ κοινωνίαν τροφὴν αὐτῶν ὀρώντων προσενεγκάμενος. «Ἐτι γάρ φησιν ἀπιστούντων αὐτῶν καὶ θαυμαζόντων», οὐκέτι γε μὴν ἐκ διχονοίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χαρᾶς, «εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; οἱ δὲ, ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίσκου κηρίου, καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν» (1).

Ἐτράφη δὲ τὸ ἀκήρατον ἐκεῖνο σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐκ αὐτὸ δεόμενον τροφῆς, ἀλλ' ἵνα πιστώσῃται τὴν οἰκείαν ἀνάστασιν, καὶ δείξῃ τοῦτ' αὐτό καὶ νῦν ὄν, τὸ καὶ πρὸ τοῦ παθεῖν συνεσθίον αὐτοῖς· ἀνάλωσε δὲ τὴν τροφὴν, οὐ κατὰ τὴν τῶν θνητῶν σωμάτων φύσιν, ἀλλὰ κατὰ θεῖαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, ὡς τὸ πῦρ ἀναλίσκει τὸν κηρὸν, πλὴν ὅτι πῦρ μὲν ὑπεκκαύματος δεῖται πρὸς τὸ συνίστασθαι, τὰ δὲ ἀθάνατα σώματα τροφῆς οὐ δεῖται πρὸς τὸ συνίστασθαι. Ἐφαγε δὲ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίσκου κηρίου, σύμβολα καὶ ταῦτα τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου· τὴν γὰρ ἡμετέραν φύσιν ἰχθύος δίκην οἷον ἐνηχομένην τῇ ὑγρότητι τοῦ ἐν νηδόου βίου καὶ ἐμπαθοῦς, ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐνώσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, καὶ τῷ θείῳ καὶ ἀπροσίτῳ πυρὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐκκαθάρας πάσης ἐμπαθοῦς διαθέσεως, ὁμόθεον αὐτὴν καὶ οἷον διάπυρον ἀπετέλεσεν. Οὐ τὸ φύραμα δὲ μόνον ὅπερ ἀνέλαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ τῶν τῆς αὐτοῦ κοινωνίας κατηξιωμένων ἕκαστον θεοποιεῖ τῇ μετουσίᾳ τοῦ πυρός, ὃ βαλλεῖν ἤλθεν ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος. Μελισσίῳ δὲ κηρίῳ ἔοικεν ἡμῶν ἡ φύσις, οἷονεῖ τινα κηρίῳ τῷ σώματι ἐντεθησαυρισμένον οἷά περ μέλι, κατέχουσα τὸ λογικὸν χρῆμα, μᾶλλον δὲ τοιοῦτός ἐστι τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἕκαστος· τὴν γὰρ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάριν ἐναποκειμένην ἔχει τῇ

τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, καθάπερ μέλι κηρίῳ. Ἐσθίει δὲ ἀπὸ τούτων ὁ Κύριος, ἐπειδὴ περ οἰκεῖον ἡδέως βρῶμα ποιεῖται τὴν σωτηρίαν ἑκάστου τῶν μετεχόντων τῆς φύσεως· οὐ τὸ πᾶν δὲ, ἀλλ' ἀπὸ μελισσίου κηρίου, τουτέστι μέρος ἐσθίει, ἐπεὶ μὴ πάντες ἐπίστευσαν. Οὐκ αὐτὸς δὲ δι' ἑαυτοῦ τὸ μέρος τοῦτο λαμβάνει, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτῷ τοῦτο δίδεται· καὶ γὰρ οἱ μαθηταὶ τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ προσάγουσι μόνους τῶν ἀπίστων χωρίσαντες. Οὕτω δὲ καὶ διὰ ταῦτα φαγὼν τοῦ τε ἰχθύος καὶ τοῦ μελισσίου κηρίου ἐνώπιον τῶν οἰκείων μαθητῶν ὁ Κύριος, ἀνέμνησε τούτους καὶ τῶν ἑαυτοῦ λόγων, οὓς αὐτοῖς προεῖπεν ἐπὶ τὸ πάθος ἐρχόμενος, ἀληθινὸν ἑαυτὸν κἀντεῦθεν παραστήσας· ὡς γὰρ προεῖπεν, οὕτω καὶ ἐξέβησαν· καὶ διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς, καὶ γινώσκειν ὅτι οὕτω γέγραπται, καὶ οὕτω γέγονε, καὶ οὕτως ἔδει δι' ἀνείκαστον φιλανθρωπίας πέλαγος, ὑπὲρ ἀνθρώπων ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱόν, φανερωθῆναι τε καὶ μαρτυρηθῆναι ἄνωθεν Πατρικῇ φωνῇ, καὶ θεῷ Πνεύματος ἐπιφανείᾳ· πισωθῆναι τε καὶ θαυμασθῆναι δι' ἔργων καὶ λόγων ἐξαισίων· φθονηθῆναι τε καὶ παραδοθῆναι παρὰ τῶν μὴ ζητούντων τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων· σταυρωθῆναι τε καὶ ταφῆναι, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἄρξαμένου τοῦ κηρύγματος· κήρυκας τε καὶ μάρτυρας εἶναι τούτων αὐτοῦ τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας γεγεννημένους αὐτοῦ· οἷς καὶ πέμψειν ἄνωθεν ἐπαγγελάμενος τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσέταξε καθῆσθαι ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσωνται δύναμιν ἐξ ὕψους.

(1) Λουκ. xδ', 42.

Διαλεγόμενος οὖν οὕτω τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ὁ Κύριος τὰ σωτήρια, ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ προήγαγεν αὐτοὺς ἕως τῆς Βηθανίας, καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὥς ὀχήματι νεφέλη φωτὸς χρησάμενος ἀνῆλθεν ἐν δόξῃ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀχειροποίητα ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς, ὁμόθρονον ὡς ὁμόθεον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα. Ὡς δὲ οἱ Ἀπόστολοι οὐκ ἀνίσταν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντες, ἀγγέλων ἐπιστασία μαρτυροῦσιν, ὡς οὗτος ἐλεύσεται πάλιν ἐξ οὐρανοῦ πάντων ὁρώντων. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος προεῖπε, καὶ ὁ Δανιὴλ πρότερον ἑώρακεν· «Εἶδον γάρ φησιν ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» (1). ὁ δὲ Κύριος, «ὁψονταί φησι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς τὸν Χιὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» (2). Τότε οἱ μαθηταὶ προσκυνήσαντες ἐκ τοῦ Ἑλαιῶνος ὅθεν καὶ ἀνελήφθη τὸν ὑπερβάνιον Δεσπότην, τὸν ἐκεῖθεν καταβάντα καὶ τὴν γῆν οὐρανῶσαντα, καὶ αὐθις ἀναβάντα ὅθεν καὶ κατέβη, καὶ τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνάψαντα, καὶ μίαν ἐκκλησίαν εἰς δόξαν τῆς οἰκίας φιλανθρωπίας οὐράνιον ἅμα καὶ ἐπίγειον συσῆσάμενον, χαίροντες ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἦσαν διὰ παντός ἐν τῷ ἱερῷ, τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν ἔχοντες, καὶ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἐπηγγελμένης ἐπιδημίας τοῦ θείου Πνεύματος ἑαυτοὺς ἐτοιμάζοντες. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐστίν, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ, τὸ πολίτευμα τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων, ἀδελφοί, προσκαρτερεῖν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ ἀνατεταμμένον ἔχειν τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀγγελολομιμήτως πρὸς τὸν ἐπυ-

ράνιον Δεσπότην· αἰνεῖν τε καὶ εὐλογεῖν αὐτὸν ἀνεπλήπτῳ πολιτείᾳ, καὶ οὕτω τὴν μυστικὴν αὐτοῦ ἐπιδημίαν ἐκδέχεσθαι, κατὰ τὸν εἰπόντα πρὸς αὐτόν· «Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, πότε ἤξεις πρὸς με» (3). Τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς» (4). Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος Πέτρος ἐνάγων· «Ἀναζωσάμενοί φησι τὰς ὁσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες τελείως, ἐλπίζετε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐχ ὁρῶντες ἀγαπᾶτε» (5). Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος αἰνιττόμενος, «Ἐς ὥσάν φησιν αἱ ὁσφύες ὑμῶν περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καίόμενοι, καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν Κύριον αὐτόν, πότε ἀναλύσει» (6). Οὕτω καὶ τὸ σάββατον οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἀνεπλήρωσεν, δείξας σάββατον εὐλογημένον ὄντως ὄν, τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῆς τῶν σωματικῶν ἔργων καταπαύσεως ἡμέραν, καὶ διὰ τοῦτο συγκεκληρωμένην εἶναι τούτῳ τὴν εὐλογίαν, ὅτι σχολάζοντες ἀπὸ τῶν γῆινων, καὶ μετ' οὐ πολὺ καταργουμένων ἔργων, προσανέχομεν τῷ Θεῷ, ζητοῦντες μετ' ἐλπίδος ἀκατασχύντου τὰ οὐράνια καὶ ἀκήρατα.

Ἐν μὲν οὖν τῷ παλαιῷ νόμῳ μία τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος σάββατον ἦν· διὸ καὶ ὁ Κύριος τοῖς ἀνοήτοις Ἰουδαίοις ἔδοξε καταλῦσαι τὸ νομιζόμενον σάββατον· αὐτὸς δὲ φησιν οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι (7). Πῶς οὖν οὐ κατέλυσε τοῦτο τὸ σάββατον, ἀλλ' ἀνεπλήρωσε καὶ κατὰ τοῦτο τὸν νόμον; Πνεῦμα ἅγιον ἐπαγγειλάμενος δώσειν τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ προστάξας ἅει διεγρηγμένους εἶναι καὶ

(1) Δαν. ζ', 13. (2) Ματθ. κδ', 30. (3) Ψαλμ. ρ', 2. (4) Φλ. γ', 6. Ἑβρ. ζ', 20. (5) Α' Πιτρ. 4, 13. (6) Λουκ. ιε', 35.

(7) Ματθ. 4, 71.

ἐγρηγορότας καὶ εἰπών· «Γίνεσθε ἑτοιμοί, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται» (1), πάσας τὰς ἡμέρας τοῖς τελέως ὑπακούειν αὐτῷ προαιρουμένοις εὐλογημένα σάββata πεποίηκε, καὶ οὕτως οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἀνεπλήρωσε καὶ κατὰ τοῦτο τὸν νόμον. Ὑμεῖς δὲ οἱ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν ἐμπεπλεγμένοι, ἐὰν ἀπέχησθε τῆς πλεονεξίας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀπεχθείας, καὶ ἀληθεύειν σπεύδητε καὶ σωφρονεῖν, ποιήσετε καὶ ὑμεῖς τὰς ἡμέρας πάσας σάββata διὰ τῆς ἀπραξίας τῶν κακῶν. Ὅταν δὲ ἐπιστῇ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἡμέρα σωτήριος, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνεγκλήτων δεῖ σχολάζειν ἔργων τε καὶ λόγων, καὶ μεθ' ὑπομονῆς παραμένειν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπέχειν τὰ ὧτα μετὰ συνέσεως τῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ προσέχειν μετὰ κατανύξεως τῇ δεήσει καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ τοῖς ὕμνοις τοῖς πρὸς τὸν Θεόν· ἀναπληρώσετε γὰρ οὕτω καὶ ὑμεῖς τὸ σάββατον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πολιτευόμενοι, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τὰς οὐρανίας ἀφίδας ἰδρυμένον σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι τὸ ὅμμα τῆς διανοίας ἀνατείναντες Χριστὸν, ὃς υἱὸς ἐποίησεν ἡμᾶς Θεοῦ οὐκ εἰσποιητοὺς ὀνόματι ψιλῶ, ἀλλ' ἐν κοι-

νωνίᾳ θεῶν Πνεύματος, σαρκί τε καὶ αἵματι τῷ ἑαυτοῦ, Θεῷ καὶ ἀλλήλοις προσωχειωμένους.

Φυλάττωμεν οὖν δι' ἀγάπην ἀδιάλυτον τὴν πρὸς ἀλλήλους ταύτην ἐνότητα· βλέπωμεν αἰετὸς πρὸς τὸν ἄνω γεννήτορα· οὐ γὰρ ἔτι ἐκ τῆς γῆς ἐσμέν χοῖκοι, ὡς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοῖκος, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοῖκοι, οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. Ὡς οὖν ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοῖκου, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, καὶ τὴν καρδίαν ἄνω πρὸς αὐτὸν ἔχοντες, θεώμεθα τὸ μέγα θέαμα τοῦτο, τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀύλῳ συνδιαϊωνίζουσαν θεότητος πυρί· καὶ τὴν πρὸς τοὺς δερματίνους χιτῶνας ἀποθέμενοι σχέσιν, οὓς ἐκ παραβάσεως ἐνδεδύμεθα, ὥσμεν ἐν γῇ ἁγία, τὴν καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος γῆν ἁγίαν δι' ἀρετῆς καὶ τῆς ἀκλινοῦς πρὸς Θεὸν νεύσεως ἀποδείξαντες, ὡς ἂν παρρησίαν σχῶμεν, ἐπιδημούντος ἐν πυρὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ φωτισθῶμεν προσδραμόντες, καὶ συνδιαϊωνίσωμεν φωτιζόμενοι, εἰς δόξαν αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτου φωτός, τῆς τρισηλίου καὶ μοναρχικωτάτης φαιδρότητος· ἡ πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΑΙΑ ΚΒ'.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν· ἐν ᾗ καὶ περὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν.

Βλέπετε τὴν κοινὴν ἡμῖν ἑορτὴν καὶ εὐφροσύνην ταύτην, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει αὐτοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἔχαρισατο· διὰ θλίψεως ἀνέβλυσε· βλέπετε τὴν ζωὴν, μᾶλλον δὲ τὴν ἀθανασίαν ταύτην;

διὰ θανάτου ἡμῖν ἐπέφανε· βλέπετε τὸ οὐράνιον ὕψος, εἰς δὲ ὑπερυψωθείς ἀνῆλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ τὴν ὑπερδεδοξασμένην ἦν κατὰ σάρκα δεδόξασαι δόξαν· διὰ ταπεινώσεως καὶ ἀδοξίας αὐτῆς ἐπέτυχε. Καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ φησιν· «Ὅτι ἔτα-

(1) Ματθ. κδ', 44.

πείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπερανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς» (1). Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ὅτι ἐταπεινώθη, ὅτι ἡτιμάσθη, ὅτι ἐπειράσθη, ὅτι σταυρὸν καὶ θάνατον ἐπονείδιστον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε, διὰ τοῦτο ὑπερύψωσε, πῶς ἡμᾶς σώσει καὶ δοξάσει καὶ ἀνυψώσει μὴ τὴν ταπεινῶσιν ἐλομένους; μὴ τὴν εἰς τῆς ὁμοφύλης ἀγάπης ἐνδεικνυμένους; μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ὑπομονῆς κτησαμένους; μὴ διὰ τῆς εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀπαγούσης στενῆς πύλης καὶ ὁδοῦ τῷ πρὸς αὐτὴν ποδηγήσαντι σωτηρίως ἐπομένους; εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθημένον φησὶν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος· «Ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἰχνεσιν αὐτοῦ» (2).

Ἄλλὰ τίνας ἔνεκα διὰ τῶν τοιούτων παθημάτων καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ ὤδευσε Χριστὸς, καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν διὰ τοῦτο ὑπερύψωσε, καὶ ἡμᾶς πρὸς τὴν κοινωνίαν καλεῖ τῶν παθημάτων τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; αὐτὸς ὁ Θεὸς μόνος, ὁ αὐτὸς ἐστὶν αἰὲν πρὸ τῶν αἰώνων καὶ εἰς αἰῶνας καὶ ἔτι, ἀναλλοίωτος διαμένων· οὐκ ἀρχόμενος, οὐ παυόμενος, οὐ γινόμενος, οὐ φθειρόμενος, οὐκ αὐξόμενος, οὐ μειούμενος, οὐδενὶ τρόπῳ ἢ τόπῳ μεταβαλλόμενος· ἀναρχος, ἀκτιστος, ἀτρεπτος, ἀσύγχυτος, ἀπεριόριστος· αὐτὸς πάντα τρέπων ἐπὶ τὸ κρεῖττον ὡς βούλεται, αὐτὸς παραχωρῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι τὰ τοῦτο πάσχοντα· πᾶν δὲ τὸ ἔχον ἀρχὴν, καὶ τροπὴν ὑφίσταται· τροπὴ γάρ τις ἢ ἀρχὴ ἐστὶ. Τρεπτὴς οὖν οὕσης πάσης τῆς

κτίσεως, ὅση ὁρατὴ καὶ ὅση ἀόρατος, ὅση αἰσθητὴ καὶ ὅση ἀναίσθητος, ὅση λογικὴ καὶ ὅση ἄλογος, ἢ λογικὴ μόνῃ φύσει τὸ αὐτεξούσιον ἔχουσα, ἐθελοῦσιον ἔχει τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ τὸ κρεῖττον τροπὴν οἰκοθεῖν καὶ παρ' ἑαυτῆς, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως ἀντεχομένη, παρ' ἧς ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐς τὸ διηνεκὲς ταύτῃ γίνεται προκοπὴ καὶ τροπὴ καὶ πρόοδος, ἢ τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ ἀντικειμένη, καὶ τῇ παραχωρήσει τούτου δικαίως ὑποπίπτουσα, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀθλίως ἐκπίπτουσα. Δύο τοίνυν οὐσιῶν λογικῶν κτισθεῖσιν ὑπὸ Θεοῦ, πρότερον μὲν τῶν ἀύλων ἀγγέλων, ὕστερον δὲ τῶν ἐνύλων ἀνθρώπων, οὐδεμία τούτων διεφύλαξε τὴν πρὸς τὸν Κτίστην καὶ φύσει δεσπότην ὑπακοήν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ τῶν ἀύλων ἀγγέλων οὐράνιος ταξιαρχία, ἢ καὶ προτέρα κτισθεῖσα, προτέρα καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ ἀποστασίαν ἐνόσησεν. Ὅσον οὖν τῶν ἀγγέλων ὑψηλότερον τῆς νόσου ταύτης διέμεινε, φῶς εἰσι, καὶ φωτὸς αἰὲν πληροῦνται, καὶ αἰὲν ἑαυτῶν γίνονται φωτοειδέστεροι, μακαρίως τῇ ἐμφύτῳ χρώμενοι τροπῇ, καὶ χορεύοντες ἐν χαρᾷ περὶ τὸ πρῶτον φῶς, πρὸς αὐτὸ βλέποντες αἰὲν, ἀκαχεῖθεν ἀμέσως φωτιζόμενοι, καὶ τὴν τοῦ φωτὸς πηγὴν ἀπαυστα ὑμνοῦντες, καὶ πρὸς τοὺς ὑποθεσθηκότας τῶν φωτιζομένων, τὴν φωτοποιὸν χάριν διαπέμποντες, ὡς διάκονοι φωτός. Ὁ δὲ ἀφηνιάσας καὶ ἀθετήσας τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑποταγὴν Σαταῶν, τοῦ φωτὸς ἀποπεσὼν περιέπεσε τῷ σκότει, καὶ ὑπὸ ζόφον αἰώνιον κατεδικάσθη, καὶ σκότους σκεῦος, καὶ σκότους δημιουργός, καὶ σκότους ἐγένετο πρόξενος καὶ διάκονος, πρῶτον μὲν ἑαυτῷ καὶ τοῖς συναποστατήσασιν ἀγγέλοις, ἔπειτα δὲ, ὡς τῆς συμφορᾶς! καὶ ἡμῖν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ, ἀπιστήσασιν Θεῷ, καὶ πιστεύσασιν αὐτῷ. Ἄλλ' οἱ μὲν τῆς πονηρίας

(1) Φιλ. π. β', 8. (2) Α, Πιτρ. β', 21.

πάντες ἄγγελοι οἷον αὐτοσκότος ὄντες, ὡς μὴ κατὰ μετοχὴν τοῦτο γεγονότες, ἀλλ' ἀρχὴ καὶ πλήρωμα τῆς ἀπειθείας ὄντες, καὶ πικρὰ ῥίζα καὶ πηγὴ πάσης ἀμαρτίας, μάλιστα διὰ τὸ καὶ ἡμῖν πρόξενοι γενέσθαι ταύτης, ἀσύγνωστον ἔχουσι τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἀκρατῶς ἐπὶ τὸ σκοτοειδέσκειον αἰχμαλωτοῖσι προκόπτοντες καθ' ἑαυτῶν, καὶ ἀνεπιστρόφως ἔχοντες πρὸς τὸ πάσης λογικῆς φύσεως φωτισικόν. Ἡμῖν δὲ ὡς μὴ αὐτοκινήτοις ἐπὶ τὸ κακὸν γεγεννημένοις μετ' ἐλέους ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ παιδεία ἐξ ἀρχῆς ἐπάγεται· εἰ γὰρ καὶ κατεδικάσθημεν θανάτῳ, ἀλλὰ μετὰ τὸ λαβεῖν μετανοίας προθεσμίαν τὸν πολυετὴ χρόνον, ὃν ὁ Ἀδὰμ μετὰ τὴν παρακοὴν ἐπέζησε, καὶ ὃν ἕκαστος διαβιούμεν.

Ὅθεν καὶ σαφῶς δείκνυται, ὡς οὐκ ἀπεγνωσμένην ἔχομεν τὴν σωτηρίαν, οὐδὲ ἔστιν ὅλως ἐν ἡμῖν ἀπογνώσεως καιρὸς· πᾶσα γὰρ ἡμῖν ἡ ζωὴ μετανοίας ἐστὶ καιρὸς, μὴ θέλοντος τοῦ Θεοῦ τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν· διὰ τί γὰρ οὐκ εὐθὺς τῇ παρακοῇ ἐπηκολούθησεν ὁ θάνατος; ἢ καὶ ἡμεῖς ἀμαρτῶντες οὐκ ἀπαλλασσόμεθα τοῦ ζῆν, εἰμὴ ἐλπίς ἦν ἐπιστροφῆς; οὐδὲ ἐλπίς ἐπιστροφῆς, ἀπόγνωσις οὐκ ἔχει χώραν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Ἀδὰμ Ἀβελ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς μεμαρτύρηται ὑπὸ Θεοῦ, ὡς εὐάρεστος καὶ εὐπρόσδεκτος αὐτῷ φανείς. Καὶ μετὰ μικρὸν τότε χρόνον τῆς ἡμῶν ἐκπτώσεως, Ἐνὼς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον. Ὁ δὲ Ἐνὼχ οὐκ εὐηρέστησε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετετέθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, σαφῆς γενόμενος τῆς περὶ ἡμᾶς τῆς ἐπταικίας συμπαθείας ἀπόδειξις. Πάλιν φορὰ τῆς ἀμαρτίας, καὶ πάλιν ἀποστροφή Θεοῦ κατὰ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, καὶ παγκοσμίῳ δικαίως παρεδόθημεν κατακλυσμῷ, καὶ πάλιν οὐκ ἄμικτος ἡ ὀργή, οὐδ' ἀνίλεως ἡ καταδίκη, ἀλλ' οἷον τινα ῥίζαν δευτέραν τοῦ ἡμετέρου γένους, τὸν Νῶε δι-

καιον εὐρών ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, θαυμασίως ὁ Θεὸς ἐφύλαξεν, οἷονεὶ περιτεμὼν ἐν προνοίᾳ, κακῶς ὑλομανοῦσαν, ἀλλ' οὐκ ἐκτεμὼν, οὐδὲ πρόρριζον ἀσυμπαθῶς ἀνασπάσας τὴν ἀνθρωπίνην φυλὴν. Μετ' ἐκεῖνον Ἀβραὰμ πιστὸς καὶ εὐάρεστος ἀναπέφηνε Θεῷ, παρ' αὐτοῦ μαρτυρούμενος· καὶ ὁ τοῦτου Ἰσαὰκ, καὶ ὁ τοῦ Ἰσαὰκ Ἰακώβ, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ πατριάρχαι, ἐν οἷς ἐπαγγελία καὶ πρόρρησις ἐλέως κρείττονος, καὶ φιλανθρωπίας κατὰ κράτος νίκης τὰς ἡμῶν ἀμαρτίας, αὐτὸν τὸν ποιμένα τὸν μέγαν ἐξ ἀγίων οὐρανῶν εἰς ἀναζήτησιν κατελθεῖν τοῦ ἀπολωλὸτος προβάτου. Καθεξῆς Νομοθεταί, Κριταί, βασιλείον γένος, ἐξ οὗ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς ἦξει φανερώς ἐπηγγέλλετο. Νῦν δὲ ἦλθε καὶ ἐπεφάνη Χριστὸς, αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἡμᾶς πλάσας τοῦ Θεοῦ προαιώνιος Λόγος, καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γεγονῶς, ἵνα καινουργήσῃ καὶ ἀναπλάσῃ παλαιωθέντας καὶ συντριβέντας ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· ἐπεὶ γὰρ τὸ καθ' ἡμᾶς σύντριμμα ἐκούσιον ἦν καὶ ἡμέτερον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνακαίνισιν ἡμῶν αὐτῶν σοφῶς καὶ φιλανθρώπως ποιεῖται ἐν ἀνθρώπῳ, ὃν ἐκ παρθένου γαστρός ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε, τὸ τῆς σωτηρίας ἅπαν οἰκονομήσας μυστήριον, καὶ δυναμώσας μὲν ἡμᾶς πρὸς ἐπάνοδον τῇ οἰκείᾳ πρὸς ἡμᾶς ἐνώσει, ὁδοποιήσας δὲ ἡμῖν διὰ τῆς οἰκείας πολιτείας τὴν πρὸς οὐρανόν, φανερώσας δὲ τὴν ἐπανάγκησαν ὁδὸν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἑαυτοῦ διδασκαλίᾳ.

Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐναντία ἐστὶ τῶν ἐναντίων ἰάματα, ἐθανατώθημεν δὲ τῇ πονηρᾷ τοῦ πονηροῦ συμβουλῇ, διὰ τῆς ἀγαθῆς τοῦ ἀγαθοῦ συμβουλῆς αὐθις ζωοποιούμεθα· καὶ ἐπειδὴ περὶ ὁ τοῦ θανάτου σύμβουλος ἡδονὴν εἶχε καὶ δόξαν καὶ ἀνεσιν, τὰ θέλγοντα καὶ κατασπῶντα τῶν ἄνω τὸ ἡμέτερον γένος, διὰ τοῦτο ὁ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς σύμβουλος, αὐτὸς τε ὁδεύει ποδηγῶν, καὶ ἡμῖν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὑψηλεῖται τὴν πρὸς τὴν ἄνω φέρουσαν ζωὴν. Σπου-

δάσατε, λέγων, εἰσελθεῖν διὰ τῆς σενῆς πύλης· καὶ, σενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγυσσα εἰς τὴν ζωὴν, ἐπεὶ καὶ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ἢ ἀπάγυσσα εἰς τὴν ἀπώλειαν» (1). ἦν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας ἀλλαχοῦ σαφέστερον ἀπαγορεύων, οὐαὶ φησιν οἱ πλουτοῦντες, οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἰπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι (2). τοὺς φιλοδόξους καὶ φιληδόνους καὶ φιλαργύρους διὰ τούτων ταλανίζων. Καὶ πάλιν· «Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς» (3). καὶ, «Ὅρᾱτε μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς» (4). καὶ, «Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες» (5); Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς πρὸς θάνατον ἀγούσης διὰ τῶν τοιούτων ἀφαρπάζει λόγων· τὴν δὲ τῆς ζωῆς ὁδὸν ἀλλαχοῦ πάλιν ἐμφανίζει μακαρίζων· Μακάριοι οἱ πτωχοί· Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· καὶ, πώλῃσόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ· καὶ, Πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀγροὺς, ἢ τι ἄλλο τῶν γηίνων ἕνεκεν ἐμοῦ, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει» (6). Καὶ τὸν μὲν θυμὸν ἐπὶ τοσοῦτο συνέστειλεν, ὥς καὶ τὴν ὀργὴν ἴσῃ ἀποφῆναι φόνῳ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν τούτῳ καταδίκην θέμενος, καὶ τὸν ἐξ ὀργῆς εἰς λαιμοδορίαν κατὰ τινος κεκινημένον, ἐνοχὸν εἶναι τῆς γεέννης τοῦ πυρός. Τὴν δὲ πραότητα οὐκ ἐμακάρισε μόνον, ἀλλὰ καὶ βραβείων τῶν μεγίστων ἡξίωσε. Τὴν ἀκολασίαν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκόλασεν, ὥς καὶ τὸ πρὸς ἄλλοτρίαν ἐμπαθὲς καὶ περίεργον βλέμμα μοιχείαν ἀποκαλέσαι. Τὸν δ' ἀγνείας μεταποιούμενον, μετὰ τοῦ μα-

καρίσαι, καὶ θεόπτην ἔσεσθαι διατείνεται. Τί δὲ τὴν ἐπιτολίαν οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἔδειξεν ἀπώμοτον, ὥς καὶ τὴν εὐτολίαν ἀπαγορεύσαι, καὶ παντὸς ἐκτὸς τοῦ ναί, καὶ τοῦ οὐ, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἀποφῆναισθαι; «Ἐστω λέγων ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναὶ, οὐ οὐ, τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστὶ» (7).

Τί δὲ ἐστὶν ὁ διπλασιασμός οὗτος; οἶον τὸ παρ' ἡμῶν ναὶ ἢ οὐ λεγόμενον, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐχέτω συμφωνίαν· οὕτω γὰρ ἔσται τὸ ναὶ, ναὶ· καὶ τὸ οὐ, οὐ· εἰ δὲ μὴ, τὸ ναὶ, ἔσται οὐ· καὶ τὸ οὐ, ναὶ, δὲ σαφῶς ἐστὶ τοῦ διαβόλου· ἐκεῖνος γὰρ ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν. Ἀλλὰ τὰ μὲν λεγόμενα καὶ πραττόμενα παρ' ἡμῶν οὕτω συνέστειλέ τε καὶ περιέστειλεν εἰς ἀλήθειαν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἀγνείαν, καὶ ἀοργησίαν περιχλείσας ἡμῶν τὸν βίον. Τί δὲ πρὸς τοὺς καθ' ἡμῶν ὀργιζομένους, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀντιτίποντας καὶ ἐπεμβαίνοντας, πῶς διακείσθαι νυθετεῖ; «Νίκα, φησὶν, ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, καὶ δίδου τόπον τῇ ὀργῇ, καὶ μὴ ἀντιστῆς τῷ πονηρῷ, μηδὲ ἀποδώσης κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, ἀλλ' ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων» (8). Τί δὲ τὸ τοῦ βιαίου τούτου βίου τέλος; καὶ τῶν ἀγώνων τὸ ἐπαθλον; «Ὅπως γέννησθὲ φησὶν υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καὶ κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ, καὶ ζωὴν ἀθάνατον σχοίητε, καὶ βασιλείαν ἄρρητον, ἀσάλευτον, ἀδιάδοχον παραλάβητε, εἰς αἰῶνας ἀπείρους τῷ Θεῷ συζῶντες καὶ συμβασιλεύοντες. Ἴδετε τὴν σενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τίς ἐστὶ; καὶ διατί παρ' ἡμῶν ἀπαι-

(1) Ματθ. ζ', 13. (2) Λουκ. ζ', 25. (3) Ματθ. ζ', 19. (4) Λουκ. κ', 34. (5) Ἰωαν. ι', 44. (6) Ματθ. ιθ', 29. (7) Ματθ. ι', 37. (8) Ρωμ. ιβ', 21. Ματθ. ι', 39. ι', 44.

τείται, καὶ πρὸς ποίαν δόξαν καὶ χαρὰν καὶ κέρδος φέρεῖ τὸν δι' αὐτῆς ἵναί προαιρούμενον; ἄρα εἴ τις σε πολυετῇ ποιήσῃν ὑπισχνεῖτο, ἐὰν μόνον ὑπακούσῃς αὐτῷ, οὐκ ἂν προθύμως ὑπῆλθες τὴν ὑπακοήν, εἰ μὴ τι τῶν ἀδυνάτων ἀπαιτῶν ἦν; Εἰ δὲ καὶ ὑγείαν καὶ δόξαν καὶ ἡδονὴν προσυπσχενεῖτο, τῷ πολυετῇ βίῳ συμπαρεκτεινομένην, τί οὐκ ἂν προϋπέστης ὑπὲρ τούτου; Εἰ δὲ καὶ βασιλείαν προσετίθει, καὶ βασιλείαν ἀπόλεμόν τε καὶ ἀνεπηρέαστον μετὰ μακροῦ τε καὶ ἀνόσου βίου, ἄρ' οὐκ ἂν ἀνεπετρώθης, καὶ κοῦφον πᾶν ῥήθης βαρὺ τὸ πρὸς ἐκείνην φέρον, ταῖς ἐλπίσι τρεφόμενος, καὶ ὡς παρούσης ἀπολαύων τῆς ἐλπίζομένης, εἴπερ ἀληθῇ λέγοντα ῥήθης; Εἴτα πολυχρονίου μὲν ζωῆς ἐπιθυμοῦμεν, τῆς αἰωνίᾳ δὲ ζωῆς οὐ ποιησόμεθα λόγον; καὶ βασιλείαν μὲν εἰ καὶ μακρὰν, ἀλλ' ὅμως ἔχουσιν τέλος, καὶ δόξαν καὶ χαρὰν εἰ καὶ μεγάλην, ἀλλ' ὅμως ἀπανθοῦσαν, καὶ πλοῦτον τῷ βίῳ τούτῳ συγκαταλυόμενον, οὕτω ποθήσομεν, καὶ ὑπὲρ τούτου πονήσομεν, τὰ δὲ μετὰ τῆς ὑπερβολῆς καὶ ἀκήρατα ὄντα καὶ ἀτελεύτητα οὐκ ἐκζητήσομεν, εὐδὲ μικρὰν ὑπομενοῦμεν βίαν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν κληρονομίας; καὶ τοὶ βασιλείαν ἀπόλεμον ὑπεθέμεθα, ἥτις οὐκ ἂν γένοιτο ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ βίον ἀλυπον, ὃν οὐκ ἂν εὖροις, εἰμὴ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡστε εἰ ταῦτα ποθεῖ τις, πρὸς τὸν οὐρανὸν τρεχέτω· καὶ εἴτε ῥαδίᾳ εἴτε δύσκολος ἢ πρὸς αὐτὸν ἄγουσα, δι' ἐκείνης ὁδεύετω, τῇ ἐλπίδι χαίρων καὶ τῇ θλίψει ὑπομένων.

Ἰστε πάντες, ὑπὲρ ὧν εἰς πόνους καὶ θανάτους ἑαυτὸς παραδιδόσιν ἄνθρωποι. Οὐ μικροῦ σιτηρεσίου ὁ στρατιώτης πρὸς κινδύνους ἀνηκέστους καὶ σφαγὰς παρασκευάζεται; Οὐ μικρὰς προσθήκης ὁ ἔμπορος καταποντισμοῦ περιφρονεῖ, καὶ πνευμάτων καὶ ἀγρίων ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς καὶ θαλάττης ἐπηρείας ἐπιφερόντων; Οὐ μικρὰς μάζης πολλάκις

δοῦλοι γίνονται πολλοὶ δεσποτῶν ἀπανθρώπων; ἡμεῖς δὲ οὐ δουλεύσομεν τῷ φύσει φιλανθρώπῳ δεσπότῃ; οὐ προκινδυνεύσομεν τῆς ζωῆς; οὐκ ἐκφορήσομεν τὰ περιττὰ τῶν κτημάτων, ἵνα κτησώμεθα τὸν οὐράνιον πλοῦτον; οὐχ ὑπομενοῦμεν τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀδοξίαν, καὶ ταῦθ' ὡς τὰ πολλὰ φαύλων, ἵνα θείας ἐπιτύχωμεν δόξης, τὴν θνητὴν ἀντιδιδόντες τῆς ἀθανάτου; οὐ πεινάσομεν μετρίως, οὐδὲ διψήσομεν, ἵνα φάγωμεν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα τῆς ζωῆς ἄρτον, καὶ πίνωμεν τοῦ ὄντως ὕδατος ζῶντος, ὧν ὁ καταξιωθείς φαγεῖν τε καὶ πίνειν, οὐ μὴ πεινάσῃ, οὐδ' οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα; οὐ καθάρομεν τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμόν, ἀπεχόμενοι παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἵν' ἴδωμεν τὸν πρὸ ἡλίου φωστῆρα, μᾶλλον δὲ γεννώμεθα τέκνα τοῦ φωστῆρος ἐκείνου, καὶ φωστῆρες ἄλλοι κατὰ μέθεξιν, ζωῆς ἐπέχοντες λόγον; Μὴ, παρακαλῶ, ἀδελφοί· μὴ προκρίνωμεν τοῦ φωτός, τὸ σκότος τοῦ Θεοῦ, τὸν διάβολον τῆς ἐνθέου καὶ αἰδίου θυμηδίας, τὴν θανάτου καὶ γεέννης διάκονον ἡδονῆς τῆς πλουτοποιοῦ ἀγάπης, τὴν πλυσίαν τῆς φθορᾶς κτήσιν· τὴν ὕλην τῆς τηγανίζουσης αἰωνίως τοὺς κακῶς κτησαμένους φλογός, καθάπερ διὰ τῆς τοῦ πλουσίου παραβολῆς ἐφάνερωσεν ἡμῖν ὁ Κύριος· ἀλλὰ ζήσωμεν καθάπερ αὐτὸς ἐζήσε, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπέδειξε καὶ ἐδίδαξε, καθ' ἡμᾶς γενόμενος· καὶ ἄραντες τὸν σταυρὸν, ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, σταυρώσαντες τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν αὐτῷ καὶ συναναστῶμεν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀναληφθῶμεν πρὸς αὐτόν, ὡς καὶ αὐτὸς ἀνελήφθη σήμερον πρὸς τὸν Πατέρα· στὰς γὰρ ἐν μέσῳ τὸν μαθητῶν, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, μᾶλλον δὲ φανείς, καθάπερ ὁ Μάρκος γράφει· καὶ γὰρ εὐ τότε ἐφίστατο, ἡνίκα ἐφαίνετο, ἀλλ' ἅει μὲν συμπαρῆν αὐτοῖς, ἐδείκνυτο δὲ φανερῶν ἑαυτὸν, ἡνίκα

ἐβούλετο· στάς οὖν σήμερον ἐν μέσῳ τῶν μαθη-
τῶν αὐτοῦ τὴν παραγγελίαν αὐτοῖς ἔδωκε τοῦ
κηρύγματος, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἐχαρίσατο τοῦ
Πνεύματος, καὶ τοῦ συνεῖναι αὐτοῖς μέχρι τῆς
συντελείας· καὶ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἀνατί-
νας τὰς χεῖρας, εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ὁρῶντων,
ἀνυψώθη, δείξας ὅτι καὶ οἱ ὑπακούσαντες αὐτῷ,
μετὰ τὸ ἀναστῆναι πρὸς Θεὸν ἀνυψωθήσονται.

Διαστὰς οὖν αὐτῶν τῷ σώματι· τῇ γὰρ θεότητι
συνῆν αὐτοῖς· κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελίαν,
ὑπερυψωθείς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς μετὰ
τοῦ ἡμετέρου φυράματος. Ὡς οὖν ἐκεῖνος ἐβίω καὶ
ἀπεβίω, καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, οὕτω καὶ ἡμεῖς
ζῶμεν καὶ ἀποθνήσκουμεν, καὶ ἀναστησόμεθα πάν-
τες· τῆς δὲ ἀναλήψεως οὐ πάντες τευξόμεθα, ἀλλ'
ὅσοις τὸ ζῆν Χριστὸς ἐστί, καὶ τὸ δι' αὐτὸν ἀπο-
θανεῖν κέρδος. Ὅσοι πρὸ τοῦ θανάτου τὴν ἁμαρτίαν
διὰ μετανοίας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἐ-

σταύρωσαν· οὗτοι γὰρ μόνοι μετὰ τὴν κοινὴν ἀνά-
στασιν ἀναληφθήσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν
τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸν ἀναλαμ-
βανόμενον νεφέλῃ ὑπέλαβεν, ὡς ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς
Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἱστορήσεν. Ἀλλ' ὥς οἱ
μαθηταὶ μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι μὴ ὁρῶντες αἰσθη-
τῶς, ἀλλὰ τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, ὅμως προ-
σκυνήσαντες αὐτόν, ἐπὶ τὴν εἰρήνην καταπαύσω-
μεν, ἐν ἡμῖν τε αὐτοῖς καὶ μετ' ἀλλήλων εἰρηνεύον-
τες· Ἱερουσαλὴμ γὰρ εἰρήνη ἐρμηνεύεται· καὶ ἐν
τῷ καθ' ἡμᾶς αὐτοῖς ὑπερώῳ τῷ νῶ γενόμενοι, καὶ
τούτῳ παραμένοντες καὶ προσευχόμενοι, καθαίρω-
μεν ἑαυτοὺς τῶν ἐμπαθῶν καὶ χαμαιζήλων λογι-
σμῶν· οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἐπιδημίας τευξόμεθα τοῦ
Παρακλήτου, καὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυ-
νήσωμεν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, νῦν
καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'.

Εἰς τὸ δέκατον ἑωθινὸν Εὐαγγέλιον· ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ κατ' αἴσθησίν τε
καὶ νοῦν πρὸς τὸν ἀντικείμενον ἡμῖν πόλεμον.

Τὰ ἑωθινὰ τῶν θείων Εὐαγγελίων οὐ πάν-
τα εἶσιν ἑωθινά· ἑωθινὰ λέγεται τὰ κατὰ τὴν ἑω-
τυτίαν, τὸν τῆς ἡμέρας ὄρθρον τετελεσμένα. Ἡ δὲ
μετὰ τὴν ἀνάστασιν πρὸς τὰς ἱερὰς Ἀποστόλους εἰς
παράστασιν ταύτης ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ
καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν τὰ ἑωθινὰ
καταγγέλλει, οὐ κατὰ τὸν τῆς ἡμέρας ὄρθρον ἐτε-
λέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ μέσης ἡμέρας καὶ πρὸς ἐ-

σπέραν καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐσπέρας· ἡνίκα γὰρ τῷ
Λουκᾷ καὶ τῷ Κλεόπα πορευομένοις εἰς Ἐμμαοῦς
ἐγγίσας συνεπορεύετο, πρῶτα οὐκ ἦν. Ὡς δὲ ἡγ-
γισαν εἰς ἣν ἐπορεύοντο κώμην, «Καὶ αὐτὸς προσε-
ποιεῖτο πορρωτέρῳ πορεύεσθαι, παρεβιάσαντό φησιν
ἐκεῖνοι, λέγοντες· Μείνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐ-
σπέραν ἐστί, καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα» (1). Ὡς δὲ
καὶ μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κλάσιν καὶ διάδοσιν τοῦ

(1) Λουκ. κδ', 28.

ἄρτου γνωρισθεὶς αὐτοῖς, αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν, αὐτοὶ δὲ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν μαθητῶν ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ· ταῦτα αὐτῶν λαλούντων, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἐλθούσης πάντως ἡμέρας μετὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τῷ Πέτρῳ μετὰ τὸ ἀριστον ὠμίλει, καὶ τῶν λογικῶν αὐτοῦ προβάτων ἡμῶν ποιμένα καθίστησιν· ὅτε γάρ φησιν ἡρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ· «Σίμων Ἰωνᾶ φιλεῖς με»; τοῦ δὲ συνεμένου, «Βόσκει φησὶ τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνει τὰ πρόβατά μου». Πῶς οὖν καὶ ταῦτα ἐωθινὰ τέ εἰσι καὶ οὕτω καλοῦνται μὴ κατὰ τὴν ἑω τελεσθέντα; Ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος Χριστὸς ἀναρχος ὑπάρχων καὶ προαιώνιος, ἀτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος, ὥς μὴ ἔχων παραλλαγὴν ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, καὶ ἀτελεύτητος ὑπάρχει καὶ ἄδυστος· φῶς ἀπασράπτων ἀληθινόν τε καὶ ὑπερκόσμιον, καὶ ἡμέρας ἀνεσπέρου ποιητικόν, ἐν ᾗ εἰσι σὺν τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις, καὶ τῶν δικαίων τὰ πνεύματα. Μετὰ δὲ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ μετὰ τῶν οἰκείων σωμάτων οἱ δίκαιοι ἔσονται ὥς τοῦ φωτὸς κληρονόμοι, καὶ υἱοὶ τῆς ὄντως ἡμέρας ὄντες. Αὕτη τοιγαροῦν ἡ ἡμέρα ἀνέσπερός τε οὕσα καὶ ἀδιάκοπος, οὐδ' ὄρθρον ἔχει, ἢ ἔσχε· καὶ γὰρ οὐδ' ἀρχήν. Ἡμᾶς δὲ κατέσχε νύξ, καὶ σκιά περιέσχε θανάτου, τῇ ἁμαρτίᾳ περιπεσόντας, καὶ τὴν ὀπτικήν δύναμιν ἀποβαλόντας, ἥτις ἐκ Θεοῦ κατὰ χάριν ἡμῖν ὑπῆρχε, δι' ἧς τοῦ χορηγοῦ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀντελαμβανόμεθα φωτός. Νῦξ οὖν ἡμῶν καὶ ὁ θάνατος ἐπεχύθη τῇ φύσει, οὗ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τραπέντος, ἀλλ' ἡμῶν ἐκτραπέντων, καὶ ἀνάνευσιν οὐκέτ' ἐχόντων παρ' ἡμῶν αὐτῶν πρὸς τὸ ζωηφόρον ἐκεῖνο φῶς· ἀλλ' ἐλετή-

σας ἡμᾶς ἐπ' ἐσχάτων αἰῶνων ὁ τοῦ αἰδίου φωτὸς χορηγὸς καὶ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς αἴτιος, οὐ μόνον μέχρις ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν κατήλθε, καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ σταυρόν καὶ θάνατον ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῦ οἰκείου θανάτου τὰ τοῦ ἄδου σκυλεύσας βασιλεία τριήμερος ἐξάνεστη, δείξας πάλιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τὸ φῶς τῆς ἀκηράτου καὶ ἀθανάτου ζωῆς, φῶς ἀναστάσεως ὑπάρξαν αὐτῇ.

Ἐπεὶ δὲ ἡ αὐτοῦ νῦν ἀνάστασις ἀπαρχὴ τῶν κοιμημένων ἐγένετο, μέλλει δὲ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς τὸ φῶς τῆς ἀθανάτου ζωῆς περιλήψεσθαι, καὶ τηνικαῦτα πᾶσι τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀδιάκοπον διαυγάσειν ἡμέραν· διὰ τοῦτο ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις ἑω καὶ ὄρθρου λόγον ἐπέχει πρὸς τὴν ἡμέραν ἐκείνην· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐωθινὰ καὶ ὄρθρινά ἐστι πάντα τὰ τῆς ἀναστάσεως εὐαγγέλια. Διὸ καὶ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν τὰ τε πρὸς ἐσπέραν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τελεσθέντα, ἐωθινὰ εἰσὶ τε καὶ ὀνομάζονται. Τὸ δὲ σήμερον εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθὲν ἐωθινὸν Εὐαγγέλιον, ἀμφοτέρωθεν ἐστιν ἐωθινόν· οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἐπιφανείας διαλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἑω τῆς αἰσθητῆς ἡμέρας φαίνεται τελεσθέν· «Πρωίας γάρ φησιν ἤδη γενομένης, ἔστη ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν· οὐ μὲν τοι ἤδειςαν οἱ μαθηταί, ὅτι Ἰησοῦς ἐστί» (1). Καί τοι τὴν ἀρχὴν φησιν, ὅτι ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Ἐφανέρωσε μὲν οὖν, ἀλλ' αὐτοὶ τῷ πλοίῳ μετέωροι ὄντες ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς γῆς ἀπέχοντες· καὶ γὰρ ἠλίευσεν οὐπω ἐπέγνωσαν αὐτόν. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·

(1) ἰωαν. κ', 4.

«παιδιά»· ὅσης μετρίότητος· ὅσης διαθέσεως· ὅσης γλυκύτητος τὸ πρόσρημα τοῦτο γέμει! «Παιδιά οὖν φησι μή τι προσφάγιον ἔχετε»; Οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλ' οἰκονομικῶς ὁδοποιῶν τῷ θαύματι· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, οὐ· λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου, καὶ εὐρήσετε»· εἰπὼν, εὐρήσετε, ἐδειξεν εἰδῶς, ὅτι διὰ πάσης νυκτὸς καθιέντες τὰ δίκτυα, εὕρισκον οὐδέν. Ὡς οὖν εἶδον αὐτὸν ἐκεῖνοι τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδότα καὶ μὴ παρόντα, εὐχερῶς ἐπείσθησαν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις· ἔβαλον οὖν, ὑπακούσαντες. Ὡς δὲ μὴ μόνον εὖρον ἰχθύας, ὡς ἐκεῖνος εἶπεν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτους καὶ τηλικούτους, ὡς μὴδ' ἀνέλκειν ἔχειν τὸ δίκτυον ἐπὶ τὸ πλοῖον· οὐκέτι γὰρ φησιν αὐτὸ ἑλκύσαι ἰσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων, ὁ πρὸς τὴν θείαν ἐπίγνωσιν τῶν ἄλλων ἐτοιμότατος Ἰωάννης, ὁ διαφερόντως ἡγαπημένος τῷ Κυρίῳ καὶ διδασκάλῳ, μεμνημένος· δὴ που καὶ τῆς κατὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ τὴν ἀρχὴν θαυμαστῆς ἀλείας ἐκείνης, ἣν ἐπὶ τῷ ῥήματι τοῦ Κυρίου χαλάσαντες τὰ δίκτυα, τοσοῦτον συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος, ὡς καὶ τοῦτο θαυμαστὸν εἶναι, πῶς ὑπὸ τοσοῦτου πλήθους οὐκ ἐβράγη τὰ δίκτυα;

«Φησὶν οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· ὁ Κύριος ἐστίν»· ὁ δὲ θερμότατος πάλιν, καὶ πρὸς πρᾶξιν τῶν ἄλλων ἐτοιμότατος Πέτρος· «Ἀκούσας φησὶν, ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός, καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν». Ὁ δὲ ἐπενδύτης σινδῶν· τίς ἐστι καὶ ὀθόνιον, ᾧ Σύροι τε καὶ Φοῖνικες ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων χρῶνται· διὸ καὶ ἐπενδύτης λέγεται. Ἔστι δ' ὅτε καὶ γυμνοὺς περιελίττοντες ἑαυτοὺς, ὡς καὶ ὁ ἀκολυθῆσας νεανίσκος συλληφθέντι τῷ Κυρίῳ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, περιβεβλημένος ἦν σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, ἦν καὶ καταλιπὼν τοῖς κρατήσασιν νεανίσκοις, ἀπέδρα γυμνός. Ὁ δὲ Πέτρος

τὸν ἐπενδύτην τοῦτον οὐ περιβάλλετο, γυμνὸς ὢν, ἀλλὰ συμπτύξας περιεζώσατο, ὡς ἂν ἔχη καὶ νήχεσθαι· διακοσίους γὰρ πήχεις τῆς γῆς ἀπείχε. Προφθάνει μὲν οὖν ὁ Πέτρος ἅπαντας θερμῶς οὕτως, οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων, καὶ οἷον τῷ παρσχόντι τούτῳ προσφέροντες, ἵν' ἔχῃσι καὶ τούτῳ λέγειν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο λόγιον· τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. Ἄς οὖν ἀπέβησαν, φησὶν, εἰς τὴν γῆν, βλέπευσιν ἀνθρακιὰν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον». Ἀνθρακιὰν μὲν οὖν πυρὸς ἐνόμισάν τινες εἶναι ταύτην, ἐφ' ἧς τὸ ὀψάριον ὠπτοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐπαγόμενον, ἕτεροί φασιν, οὐκ ἀφήσιν οὕτω τὴν ἀνθρακιὰν ἐκδέξασθαι· οὐ γὰρ δὴ ὁ ἄρτος ἐπέκειτο πυρί. Ἐπειτα καὶ ἀνθρακιὰν οὐκ εἶπεν ἡμμένην, ἀλλὰ κειμένην· ὀνομάζεσθαι τοίνυν φασὶν οὕτω καὶ δέρμα τι, ᾧ ἀντὶ τραπέζης χρῶνται οἱ ὀδοιπόροι. Ὡς οὖν οἱ Ἀπόστολοι ἀποβάντες εἰς τὴν γῆν ἕτερον εἶδον θαῦμα τοῦτο τοῦ κατὰ τὴν θάλατταν μεῖζον· οὐκ ἐκ τοῦ βυθοῦ γὰρ, ἀλλ' ἐκ μὴ ὄντων ὀρώσιν ἰχθὺν καὶ ἄρτον γεγεννημένον τε καὶ προκείμενον ἑτοιμον, μετὰ τῆς τοῦ Κυρίου τερπνῆς θεάς, καὶ τοῦ θαύματος ὅλοι γενόμενοι, κατημέλησαν τῆς ἀλείας· διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος· «Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων, ὧν ἐπιάσατε νῦν»· ἐπιστρέφων πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἐκείνων αὐτῶν, ὡς καὶ ἐξενεγκεῖν τὴν ἄγρην, καὶ μέτρω περιλαβεῖν, ἵνα μὴ κατὰ φαντασίαν εἴποι τις εἶναι τὴν τῶν ἰχθύων πλῆθύν.

«Ἀνέβη οὖν Σίμων Πέτρος, φησὶ, καὶ εἴλκυσε τὸ δίκτυον, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντήκοντα τριῶν, καὶ τοσοῦτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον». Ἡ ἀβραγῆς διαφυλάξασα τοῦ Χριστοῦ δύναμις, εἶχε δὴ που καὶ τοὺς ἑλκοντας ἐνδυναμῶσαι καὶ κούφην ποιήσασθαι τὴν ὀλκὴν, οὐκ ἐποίησε δὲ, ἵνα μᾶλλον αἰσθωνται τοῦ θαύματος οἱ Ἀπόστολοι·

διό και ὁ Πέτρος ἐπανελθὼν εἰς τὸ πλοῖον, ὡς ἀδυνατοῦσι συνήρατο· Ὁ δὲ Κύριος ἐνὶ ἐκάστῳ θέλων γενέσθαι καταφανής, εἰπὼν αὐτοῖς· « Δεῦτε ἀριστήσατε », χερσὶν οἰκείαις διαδίδωσιν αὐτοῖς τὸν εἰρημένον ἄρτον καὶ τὸ ὀψάριον, δείξας καὶ τοῦτο διὰ τῆς διακονίας ταύτης, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τῆς μελλούσης καὶ διαιωνιζούσης ἀπολαύσεως χορηγός τε καὶ διανομεὺς, ἥτις ἔσται μετὰ τὴν ἀγραν τῆς ἀποστολικῆς σαγήνης, τουτέστι, μετὰ τὸ συναγαγεῖν τούτους διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος εἰς τὴν ἀληθὴ θεοσέβειαν ἐκ παντὸς ἔθνους πάντας τοὺς ἀξίους· ἐν οἷς τηλικαῦτα τρεῖς καὶ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν φανήσονται οἱ μεγάλοι, εἴτε κατὰ χιλιάδας, εἴτε κατὰ μυριάδας ἀριθμούμενοι, αὐτὸς εἶδεν ὁ καὶ τὰ θαύματα ἐργαζόμενος, καὶ μυστηρίων γέμοντα ταῦτα ἀπεργαζόμενος· καὶ ὁ ἀκερδὴς γὰρ κόπος τῆς νυκτὸς πάσης τὸ ἄκαρπον ἐδείκνυ τῆς πρὸ τῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας γεγонуίας διδασκαλίας. Καὶ ἡ κατὰ τὴν πρῶταν ἐπὶ τὰ δεξιὰ τῶν δικτύων κάθεις καὶ ἄγρα τὸ ἀνύσιμον ὑπεδήλου τῆς μετὰ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· πρῶτας γὰρ ἤδη γενομένης, ὅτε αὐτὸς διὰ σαρκὸς ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἐπιδέξιος τε καὶ ἐνεργῆς ἡ θεία γέγονε διδασκαλία, συλλαβοῦσα καὶ πρὸς Χριστὸν ἐλκύσασα τῶν σωζομένων τὰ πλήθη. Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ἰχθύος, φησὶ, τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερῶθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν· ἦλθε γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἐν οἰκίᾳ συνηθροισμένους ἐσπέρας τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνέστη· καὶ διαλιπὼν ἡμέρας ὀκτώ πάλιν ἦλθεν, ἡνίκα καὶ ὁ Θωμᾶς τοῖς ἄλλοις συνῆν· καὶ τρίτον ἤδη τοῦτο πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἦλθεν, ἀλλ' ἐφανερῶθη· δεικνὺς ὅτι παρῆν αὐτοῖς, καὶ μὴ αἰ-

σθητῶς ὁρώμενος. Παρεῖχε δὲ τούτοις αὐτὸν ὁρᾶν, ἡνίκα ἐβούλετο· τοιαύτη γὰρ τῶν ἀθανάτων σωμαμάτων ἡ δύναμις.

Πάρεστιν οὖν καὶ ἡμῶν ἐκάστῳ, ἀδελφοί, καὶ μὴ ὁρᾶται παρ' ἡμῶν· διό καὶ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους εἶπεν ἀναλαμβάνόμενος· « Ἴδού ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι· πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος » (1). Οὐκοῦν ὡς παρόντα τοῦτον ἐκάστης ἡμέρας αἰδώμεθα, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔχομεν αὐτὸν ἀρτίως ὁρᾶν, ἀλλὰ τοῖς τῆς διανοίας ὀμμασιν ἔχομεν αὐτὸν διηνεκῶς ὁρᾶν, εἰ νήφομεν, καὶ οὐχ ὁρᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ μεγάλα ἐντεῦθεν καρποῦσθαι τὰ ἀγαθὰ· αὕτη γὰρ ἡ θεὰ πάσης ἁμαρτίας ἐστὶν ἀναίρεσις, πονηροῦ παντὸς καθαίρεσις, παντὸς κακοῦ ἐστὶν ἀλλοτρίωσις. Αὕτη ἡ θεὰ πάσης ἀρετῆς ὑπάρχει ποιητικὴ, καθαρότητος καὶ ἀπαθείας γεννητικὴ, ζωῆς αἰωνίου καὶ βασιλείας ἀπεράντου παρεκτικὴ. Ταύτης τῆς τερπνῆς θεᾶς ἐπιμελούμενοι, καὶ ὡς εἰς παρόντα τὸν Χριστὸν νοερῶς ἀτενίζοντες, ἐρεῖ καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ὡς ὁ Δαβὶδ· « Ἐὰν παρατάξῃται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω » (2). ἔστι γὰρ ἡμῖν ἔξωθεν, ἀδελφοί, πόλεμος, διὰ τῶν αἰσθήσεων πρὸς ἁμαρτίαν ἐφελκόμενος τὸς μὴ γενναίως ἀνθισταμένους, ἀλλ' οὐκ ἀεὶ καθ' ἡμῶν ὁ πόλεμος οὗτος ἐγείρεται· οὐδὲ γὰρ ἀδιαλείπτως αἱ ἡμῶν αἰσθήσεις ἐνεργοῦσιν. Ἐστὶ δ' ὅτε, καὶ τῶν αἰσθήσεων ἐνεργουσῶν, ἀτέλεστος ἔμειγεν ἡ ἁμαρτία διὰ τὴν τῶν ὧν ἀπορίαν, ἡ καιρῶν τε καὶ τόπων οὐκ ἐπιτηδεῖν· ὧν ἄνευ οὐ κλέπτῃς, οὐ ληστῇς, οὐ πόρνος, οὐ μοιχός, οὐχ ἄρπαξ, οὐ πλεονέκτης εἰς τέλος ἄγει τὴν ἀνομίαν. Ἔστι δὲ ἕτερος πόλεμος

(1) Ματθ. κγ', 20. (2) Ψαλμ. κς', 5.

ἐν ἡμῖν αὐτοῖς νοητὸς ὁ διὰ τῶν λογισμῶν, πολλῶ τοῦ αἰσθητοῦ χαλεπώτερος· αἶψά γάρ ἐστιν ἐνεργὴς καὶ ὑλῶν οὐ δεῖται πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ κακοῦ, οὐδὲ καιρῶν οὐδὲ τόπων. Καὶ ὁ μὲν, ὁ αἰσθητὸς ἐκεῖνος λέγω πρὸς ἁμαρτίαν πόλεμος ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔχει τὴν ἀρχήν, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀκουσμάτων ἢ θεαμάτων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν παραπλησίων· ὁ δὲ νοητὸς καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀπ' αὐτῶν ἀμέσως κινεῖται τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, καὶ τῶν ἐκ τούτων προσβολῶν τε καὶ παρορμήσεων· καὶ κατ' ἐκεῖνον μὲν τὸν αἰσθητὸν πόλεμον, ἐστ' ὅτε τις νικήσας, οὐκ ἐκ τούτου καὶ κατὰ τὸν νοητὸν φήττητος ὤφθη. Ὁ δὲ κατὰ τὸν ἐντὸς νικήσας πόλεμον, κατὰ κράτος τὸν ἔξω τρέπεται· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· « Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε » (1).

Πρὸς μὲν οὖν τὸν ἔξω καὶ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι πόλεμον ὁ παλαιὸς μάλλον ὥπλιζε νόμος τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὰ τέλη τῶν ἁμαρτημάτων ἐκτρέπεσθαι παραγγέλλων· πρὸς δὲ τὸν ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς πόλεμον ἡμᾶς ἀνίστησιν ὁ νόμος τῆς χάριτος, ἡ τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλία, τὴν ἐν καρδίᾳ ὀργήν, τὴν ἐν καρδίᾳ μοιχείαν, τὴν ἐν καρδίᾳ τῆς τοῦ διαβόλου προσβολῆς κινουμένην ἐπιθυμίαν ἀπαγορεύουσα, καὶ πρὸς ἀντιπαράταξιν ταύτης ἡμᾶς ὀπλίζουσά τε καὶ διεγείρουσα, καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἐφεσίοις γράφων, φησὶν· « Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδίας τοῦ διαβόλου· οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις » (1)· τούτων γὰρ ἐκπεσόντα χαλεπὸν ἡ-

γεῖται, καὶ μανικῶς καθ' ἡμῶν κινεῖται τὸ πολίτευμα ἐχόντων ἐν οὐρανοῖς διὰ τῆς κατὰ νοῦν πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατάσεως. Διὸ πάσῃ σπουδῇ, παρακαλῶ, μέθης ἀποσχόμεθα καὶ τρυφῆς, ῥημάτων τε καὶ ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων αἰσχυρῶν· ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐπανιστάντα τὴν σάρκα, πρὸς πάλιν ἡμᾶς ἐκκαλεῖται, ἥτις οὐκ ἐστὶν ἡμῶν, οὐδὲ ἀφήσιν ἡμᾶς τὸν ἔνδον καὶ ἡμέτερον πόλεμον βλέπειν καὶ διαφέρειν καλῶς· διὸ καὶ νικᾶσθαι καὶ πίπτειν ἡμᾶς ἀνάγκη, καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ὡς ἐπίπαν ἡ τὸ πλεῖστον αἰχμαλωτίζεσθαι, ἀορασίαν μὲν πρὸς τῆς ἐντὸς πολεμίου περικειμένους, ὑφ' ἡμῶν δὲ αὐτῶν πρὸς τοῖς ἔξωθεν πολεμίοις προδιδομένους. Ἄλλ' ἡμεῖς τῶν μὴ καλῶν μηδὲ ἐνδεδομένων ἡδονῶν τῆς σαρκὸς ἀπέχόμενοι, πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας τοῦ δεινοῦ σκότους ἀντιπαρατατόμεθα· πρὸς τοὺς υποβάλλοντας ἡμῖν ἔνδον τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, τὰς ἐπιθυμίας τὰς πονηράς, οἵτινές εἰσι πάντως οἱ δαίμονες, οἱ καὶ ἀρχοντές εἰσι τῆς κακίας τοῦ σκότους, ὡς πρῶτοι τοῦτο ποθήσαντες· καὶ κοσμοκράτορές εἰσιν, ἀλλ' ἐκεῖνων πρὸς οὐς οὐδαμῶς ἔχει χώραν ὁ τοῦ ἀληθινοῦ δεσπότη λόγος· « Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου » (3), καὶ διὰ τῆς οἰκείας χάριτος ἀναγεννήσας ὡκειωσάμην.

Πρὸς ἐκείνους οὖν καὶ ἐξουσίαι εἰσὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ὡς ἐκόντας ὑποπεσόντα αὐτοῖς. Ἡμεῖς δὲ, ἐὰν μόνον νήφωμεν, καὶ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀνατείνωμεν πρὸς τὸν λυτρωσάμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πικρᾶς δουλείας τοῦ διαβόλου δεσπότην, καὶ ὡς αἶψά παρόντι τούτῳ προσέχωμεν, « Οὐ φοβηθῶμεθα, κατὰ τὸν Ψαλμῶδόν, ἀπὸ βέλους πετωμένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημέ-

(1) Γαλ. 6, 16. (2) Ἐφεσ. 5, 11. (3) Ἰωαν. 17, 19.

δρινοῦ» (1), ἀλλὰ προσχωρεῖν ἡμᾶς ἐπιχειρήσαντα πεσοῦνται, πρὸς ἡμᾶς δὲ οὐκ ἐγγιοῦσιν, οὐδὲ παρασαλεύσουσι τῆς κατ' ἀρετὴν ἑδρας καὶ ἀσφαλείας, ὥς καὶ ὁ αὐτὸς ὁ ἄσματογράφος περὶ ἑαυτοῦ φησι· «Πρωρῶμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ» (2). Ἐὰν οὖν καὶ ἡμεῖς ὥς ἐνώπιον ἡμῶν διὰ παντός πρωρῶμεθα τοῦτον, νῦν μὲν ὑμνοῦντες, νῦν δὲ ἰκετεύοντες, ἄλλοτε δὲ εὐχαριστοῦντες πρὸς δύναμιν,

ἀντιλήψεται καὶ ἐκάστου τῆς δεξιᾶς, καὶ ὁδηγήσει ἡμᾶς ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ ῥύσεται ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ ἀποκαταστήσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, χαριζόμενος ἡμῖν ζωὴν ἀκήρατον καὶ αἰώνιον· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνάρχου αὐτοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ συναϊδίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄.

Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τελεσθεῖσαν φανέρωσιν καὶ διανομὴν τοῦ θείου Πνεύματος· ἐν ᾗ καὶ περὶ μετανοίας.

Εθεασάμεθα πρὸ μικροῦ τοῖς μεγάλοις τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἀναληφθέντα Χριστὸν, καὶ τῶν αὐτοψία κατηξιωμένων ἰδεῖν οὐχ ἥττον, καὶ τῆς κατ' ἐκείνους διὰ τοῦτο μακαριότητος οὐδὲν ἀπελείφθημεν· «Μακάριοι γὰρ οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες», ὁ Κύριος εἶπεν (3)· οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ δι' ἀκοῆς πληροφορηθέντες, καὶ διὰ πίστεως βλέποντες. Ἐθεασάμεθα οὖν πρῶην Χριστὸν ἀπὸ γῆς αἰρόμενον μετὰ σώματος, νῦν δὲ ὁρῶμεν διὰ τοῦ πορ' αὐτοῦ τοῖς μαθηταῖς πεμφθέντος ἀγίου Πνεύματος, μέχρι τίνος ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς ἔφθασε, καὶ εἰς ποίαν ἀξίαν ἀνεβίβασε τὴν ἡμῶν ἣν ἀνέλαβε φύσιν· ἐκεῖσε γὰρ πάντως ἀνήλθεν, ὅθεν τὸ Πνεῦμα παρ' αὐτοῦ πεμφθὲν κατελήλυθε. Πόθεν δὲ τὸ Πνεῦμα κατήλθε, δείκνυσιν ὁ διὰ τοῦ Προφήτου λέγων Ἰωήλ· «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» (4)· καὶ πρὸς ὃν φησιν ὁ Δαβὶδ· «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται,

καὶ ἀνακαινίεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (5). Πρὸς τὸν ἀνωτάτω τοιγαροῦν ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς ἀνελήλυθε Πατέρα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔφθασε τὸν πατρικὸν κόλπον, ὅθεν καὶ τὸ Πνεῦμα· καὶ κοινωνὸς καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τῆς κατ' αὐτὸν ἀξίας ἀνεδείχθη τὸ ἐξ οὐρανοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐρχόμενόν τε καὶ στελλόμενον Πνεῦμα καὶ αὐτὸς ἀρτίως ἀποσεύλας. Ἀλλὰ μηδεὶς νομίση τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς ἀξίας ταύτης ἀμοιροῦν, παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἀποσελλόμενον ἀκούων· οὐ γὰρ τῶν ἀποστελλομένων ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποστελλόντων καὶ συνευδοκούντων ἐστί.

Δείκνυσι δὲ καὶ τοῦτο σαφῶς ὁ διὰ τοῦ Προφήτου λέγων· Ἐγὼ ταῖς χερσὶ μου ἐθεμελίωσα τὴν γῆν, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα, καὶ νῦν Κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ Προφήτου πάλιν ἀλλαχοῦ, λέγων· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασ-

(1) Ψαλμ. η', 6. (2) Ψαλμ. ιε', 18. (3) Ἰωαν. κ', 29. (4) Ἰωήλ β', 28. (5) Ψαλμ. ργ', 31.

σθαι πτωχοῖς ἀπέσταλπέ με» (1). Τοιγαρὺν οὐκ ἀποστέλλεται μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ καὶ ἀποστέλλει τὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποστελλόμενον Υἱόν, παρ' οὗ δείκνυται Πατρί τε καὶ Υἱῷ συμφυεῖς καὶ ὁμοσθενὲς καὶ συνεργὸν καὶ ὁμότιμον. Εὐδοκίᾳ τοίνυν τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δι' ἄφατον φιλανθρωπίας πέλαγος, κλίνας οὐρανούς καὶ καταβάς ἄνωθεν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενης, καὶ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τῆς γῆς ὁφθείς, καὶ συναστραφεὶς ἡμῖν, καὶ ἔπραξε καὶ ἐδίδαξε θαυμαστὰ καὶ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ ὄντως θεοπρεπῆ, καὶ τοῖς αὐτῷ πειθαρχοῦσιν θεουργὰ καὶ σωτήρια. Εἶτα καὶ παθὼν ἐθελουσίως ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας, καὶ ταφείς καὶ ἀναστὰς τριήμερος, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ συνήργησεν ἐκεῖθεν τῇ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς καθόδῳ τοῦ θείου Πνεύματος, συναποστείλας μετὰ τοῦ Πατρὸς, καθάπερ καὶ συνεπηγγέιλато τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν· αὐτὸς δὲ καθήμενος ἐν ὑψηλοῖς ἐκεῖ, ὥσπερ βοᾷ πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν, εἴ τις ἐθέλει παραστῆναι τῇ δόξῃ ταύτῃ, καὶ μέτοχος γενέσθαι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ υἱὸς κληθῆναι Θεοῦ, καὶ ζωὴν εὐρεῖν ἀθάνατον, καὶ δόξαν ἄρρητον, καὶ τρυφὴν ἀκήρατον, καὶ πλοῦτον ἀδαπάνητον, ἀκούετω τῶν ἐμῶν προσταγμάτων, καὶ μιμείσθω πρὸς δύναμιν τὴν ἐμὴν πολιτείαν, καὶ πολιτευέσθω καθάπερ ἐπὶ τῆς γῆς ἐγὼ διὰ σαρκὸς ἐλθὼν, καὶ ἐποίησα καὶ ἐδίδαξα, σωτηρίους θεῖς νόμους, καὶ ὑπόδειγμα προθεῖς ἑμαυτόν· τὴν γὰρ εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν ἐπιστώσατο μὲν ὁ Σωτὴρ δι' οἰκείων ἔργων τε καὶ θαυμάτων, ἐτελείωσε δὲ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων· παρέστησε δὲ αὐτῆς τὸ μεγαλωφελὲς καὶ σωτήριοιον διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, διὰ τῆς εἰς οὐρανούς ἀναλήψεως, διὰ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς

νῦν τελεσθείσης τοῦ θείου Πνεύματος ἐπελεύσεως ἣν ἐορτάζομεν σήμερον. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν φανέρωσιν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶπεν ἀναλαμβάνομενος· «Ἴδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς, ὑμεῖς δὲ καθήσατέ ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους· λήψεσθε γὰρ δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτης τῆς γῆς» (2). Συμπληρουμένης δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πεντηκοστῆς ἡμέρας, ἥς νῦν ἐφέστηκεν ἡ μνήμη, τῶν μαθητῶν ἀπάντων συνηγμένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ὁμοθυμαδὸν ὄντων ἐν τῷ ὑπερώῳ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθ' ἑαυτῶν ὑπερώῳ, τῷ οἰκείῳ νῷ τούτων ἐκάστου συνηγμένου· ἦσαν γὰρ σχολάζοντες καὶ προσέχοντες τῇ δεήσει καὶ τοῖς ὕμνοις τοῖς πρὸς τὸν Θεόν· «Ἐγένετο φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι». Οὗτός ἐστιν ὁ ἦχος, περὶ οὗ προεῖπεν Ἄννα ἡ Προφῆτις, ὅτε τὴν περὶ τὸν Σαμὴλ ἐπαγγελίαν ἐδέξατο, ὅτι Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανούς καὶ ἐβρόντησεν. Αὐτὸς δώσει ἰσχύν, καὶ ὑψώσει κέρας χριστῶν αὐτοῦ. Τοῦτον τὸν ἦχον καὶ ἡ τοῦ Ἡλιοῦ θεωρία προανεκήρυξεν· ἰδοὺ γὰρ φησι φωνὴ αὔρας λεπτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ Κύριος· ἡ γὰρ φωνὴ τῆς αὔρας ἦχος ἐστὶ πνοῆς. Τούτου τοῦ ἡχοῦ καὶ τῆς πνοῆς εὗροις ἂν τὸ πρόγραμμα καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Τῇ γὰρ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἐορτῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ Πεντηκοστή, εἰσῆκει ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν θεολόγον καὶ Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, καὶ ἔκραξε, λέγων· «Εἰ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, φησὶ, περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες

(1) Ἡσ. ξ', 1. (2) Λουκ. κδ', 29.

εἰς αὐτόν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε, « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον ». Ἦ οὖν κραυγὴ ἐκείνη τοῦτον προεστήμαινε τὸν ἥχον, καὶ τὸ ἐκφύσημα ταύτην τὴν πνοὴν, ἣτις νῦν ἄνωθεν χυθεῖσα δαψιλῆς, καὶ μέγα καὶ ἐξάκου-
 κτος οὐρανόθεν ἐξηχήσασα, πᾶσαν ἐκκαλεῖται τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ πᾶσι τοῖς πιστῶς προσιοῦσι τὴν χάριν ἐπαντλεῖ καὶ ἐνίησι. Βιαία δέ ἐστιν, ὥς πάντα νικῶσα, καὶ ὑπερβαίνουσα μὲν τὰ τείχη τοῦ πονηροῦ, καθαιροῦσα δὲ τὰς πόλεις, καὶ πᾶν ὀχύρωμα τοῦ ἐχθροῦ· καὶ ταπεινοῦσα μὲν τοὺς ὑπερηφάνους, ἀ-
 νυψοῦσα δὲ τὸς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ· καὶ συνδοῦσα μὲν τὰ κακῶς λελυμένα, διασπῶσα δὲ τοὺς τῶν ἁ-
 μαρτημάτων συνδέσμους, καὶ διαλύουσα τὰ κρα-
 τούμενα. Ἐπλήρωσε δὲ τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμε-
 νοι, κολουμήθραν αὐτόν ἀπεργαζομένη πνευματι-
 κὴν, καὶ πληροῦσα τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, ἣν καὶ αὐτὴν ἀναλαμβάνόμενος πρὸς αὐτοὺς ἔλε-
 γεν· « Ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας » (1). Ἀλλὰ καὶ τὴν κλήσιν, ἣν αὐ-
 τοῖς ἐπέθηκεν, ἐπαληθεύουσαν ἐδειξε. διὰ γὰρ τοῦ
 ἐξ οὐρανοῦ τούτου ἤχου, ὄντως υἱοὶ βροντῆς γε-
 γόνασιν οἱ Ἀπόστολοι· « Καὶ ὥφθησαν αὐτοῖς φησι, διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὥσει πυρός· ἐκάθισέ τε ἐφ'
 ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύ-
 ματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν ἑτέrais γλώσσais, καθὼς
 τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι » (2). Τὰ
 μὲν γὰρ διὰ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος θαυματουργ-
 ηθέντα, καὶ Υἱὸν εἶναι μονογενῆ τοῦ Θεοῦ παρα-
 στήσαντα, κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν, τὸν ἐκ' ἐσχάτων
 ἡμῖν συναφθέντα τῶν ἡμερῶν, πέρας ἔλαβεν· ἀρ-
 χεται δὲ τελεῖσθαι καὶ τὰ φανεροῦντα τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν ὑπάρχον· ἵν' ἡμεῖς

ἐπιγινώσκοντες καὶ σκεφθῶμεν τὸ μέγα καὶ προσκυ-
 νητὸν τῆς ἁγίας Τριάδος μυστήριον· ἐνήργει μὲν
 γὰρ καὶ πρότερον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τοῦτο γὰρ
 ἐστὶ τὸ διὰ τῶν Προφητῶν λαλήσαν καὶ προκαταγ-
 γείλαν τὰ μέλλοντα, ἐνήργει καὶ διὰ τῶν μαθητῶν
 ἔπειτα, δαίμονας ἐλαύνον καὶ νόσους ἰώμενον, ἐ-
 φανερώθη δὲ καὶ νῦν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει τοῖς πᾶσι,
 διὰ τῶν πυρίνων γλωσσῶν· καὶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ
 μαθηταῖς ἐπικαθῆσαν δεσποτικῶς, καὶ οἶον ἐνθρονι-
 σθὲν, ὄργανα τούτου πεποίηκε τῆς οἰκείας δυνάμεως.

Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ὥφθη διὰ τοῦ σχήματος τῶν
 γλωσσῶν; ἵνα τὴν πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐπιδεί-
 ξηται συμφυίαν· γλώσσης γὰρ πρὸς λόγον οὐδὲν
 συγγενέστερον. Ἄμα δὲ καὶ διὰ τὴν χάριν τῆς διδα-
 σκαλίας· γλώσσης γὰρ κεχαριτωμένης ὁ κατὰ Χρι-
 στὸν διδάσκαλος δεῖται. Διὰ τὴν πυρίνα γλῶσσαις ;
 Οὐ μόνον διὰ τὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ
 τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον· πῦρ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ
 καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ διτ-
 τὸν τῆς ἐνεργείας τοῦ τῶν Ἀποστόλων κηρύγμα-
 τος· εὐεργετεῖν γὰρ ἅμα καὶ κολάζειν δύναται· καὶ
 καθάπερ τὸ πῦρ καὶ φωτίζει καὶ φλογίζει πέφυ-
 κεν, οὕτω καὶ ὁ τῆς κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας λό-
 γος, τοὺς μὲν ὑπακούοντας φωτίζει, τοὺς δὲ ἀπει-
 θοῦντας εἰς τέλος πυρὶ καὶ κολάσει παραδίδωσιν
 αἰωνίῳ. Γλῶσσαι δὲ, οὐχὶ πυρός· εἶπεν, ἀλλ' ὥσει
 πυρός, ἵνα μή τις αἰσθητὸν καὶ ὕλικόν εἶναι λογί-
 σῃται τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἀλλ' ὥς ἀπὸ παραδείγματος
 ἐν περινοίᾳ γενώμεθα τῆς ἐπιφανείας τοῦ Πνεύμα-
 τος. Τίνος δὲ χάριν αἱ γλῶσσαι διαμεριζόμεναι ὥ-
 φθησαν αὐτοῖς; ἐπεὶ μόνῳ τῷ καὶ αὐτῷ ἄνωθεν ἐλ-
 θόντι Χριστῷ, οὐκ ἐκ μέτρου δίδοται τὸ Πνεῦμα
 παρὰ τοῦ Πατρὸς· ὁλόκληρον γὰρ ἐκεῖνος καὶ κατὰ
 σάρκα τὴν θεῖαν δύναμιν εἶχε καὶ τὴν ἐνέργειαν,

(1) Πραξ. 4, 8. (2) Πραξ. β', 3.

τῶν δ' ἄλλων οὐδενὶ πᾶσα χωρητὴ καθέστηκεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἀλλ' ἐκ μέρους ἕκαστος, ἄλλος ἄλλου τινὸς τυγχάνει τῶν χαρισμάτων· ἵνα μὴ τις φύσιν εἶναι τὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς ἁγίοις διδομένην χάριν νομίσῃ. Τὸ δὲ ἐκάθισεν, οὐ τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν ὑπεμφαίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνιαῖον τοῦ θείου Πνεύματος. Ἐκάθισε δὲ φησιν, ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου· καὶ μεριζόμενον γὰρ κατὰ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας, δι' ἐκάστης τῶν ἐνεργειῶν ὅλον πάρεσι καὶ ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀμερίστως μεριζόμενον, καὶ ὁλοσχερῶς μετεχόμενον, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος. Ἐλάλουν δὲ ἐτέραις γλώσσαις, τουτέστι διαλέκτοις, πρὸς τοὺς ἐκ παντὸς ἔθνους συνελθόντας, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι ὄργανα γὰρ ἐγένοντο τοῦ θείου Πνεύματος, ἐνεργοῦντά τε καὶ κινούμενα κατὰ θέλησιν ἐκείνου καὶ δύναμιν· ὄργανον δὲ ἅπαν ἐξωθεν προσλαμβανόμενον, οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐνεργοῦντος δι' αὐτοῦ μετέχον, οὕτως ὄργανον ἐκείνου τελεῖ, ὥς καὶ ὁ θεῖος Πνεύματι φθεγγόμενός φησι Δαβὶδ· «Ἡ γλῶσσα μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου» (1). Ὁ οὖν γραφικὸς κάλαμος ὄργανόν ἐστι γραφέως, τῆς ἐνεργείας πάντως ἀλλ' οὐ τῆς οὐσίας μετέχων τοῦ γράφοντος, κακεῖνα χαράττων, ἅπερ ὁ γραφεὺς ἐθέλει καὶ δύναται.

Ἀλλὰ πῶς ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἐπειδὴ διὰ τῶν αὐτοῦ Προφητῶν προεπηγγείλατο τοῦτο, διὰ μὲν τοῦ Ἰεζεκιήλ λέγων· «Δώσω ὑμῖν καρδίαν καινὴν, καὶ Πνεῦμα καινόν, καὶ τὸ Πνεῦμα μου δώσω ἐν ὑμῖν» (2)· διὰ δὲ τοῦ Ἰωήλ· «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκ-

χεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» (3). Τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπιποθῶν, προανεφώνησε λέγων· «Τίς δώσει πάντα τὸν λαὸν Κυρίου Προφήτας, ὅταν δῶ Κύριος τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς» (4); Ἐπεὶ δὲ μία ἐστὶν ἡ εὐδοκία καὶ ἡ ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν εἰπὼν· «Ὁ πῶν ἐκ τοῦ ὕδατος, ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» (5)· καὶ, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος» (6)· ὃ ἐρμηνεύων ὁ Εὐαγγελιστής, «Τοῦτο δὲ φησιν, ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος ὃ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν» (7). Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ σωτήριον ἐρχόμενος πάθος πρὸς τὴς οἰκείας μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾶτε με τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (8). Καὶ πάλιν· «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων· ὃ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα» (9). Καὶ πάλιν· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ, καὶ ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (10). Νῦν οὖν ἐπληρώθη ἡ ἐπαγγελία, καὶ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, παρὰ Πατρός τε καὶ Υἱοῦ πεμφθέν τε καὶ δοθέν, καὶ τοὺς ἁγίους μαθητὰς περιλάμψαν, καὶ ὅλως λαμπάδας ἀνάψαν θείως, μᾶλλον δὲ φωστῆρας ἀναδείξαν ὑπερκοσμίους καὶ παγκοσμίους, αἰωνίᾳ ζωῆς ἐπέχοντας λόγον, δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐφώτισε. Καθάπερ δὲ εἰ τις

(1) Ψαλμ. μδ', 2. (2) Ἰεζ. λζ', 26. (3) Ἰωήλ β', 28. (4) Λευιτ. ια', 29. (5) Ἰωαν. δ', 14. (6) Ἰωαν. ζ', 38. (7) Ἰωαν. ρζ', 39. (8) Ἰωαν. ιδ', 18. (9) Ἰωαν. ιδ', 26. (10) Ἰωαν. ια', 26.

ἀπὸ τῆς φωτοφόρου λαμπάδος ἑτέραν ἀνάψει, καὶ ἀπ' ἐκείνην ἄλλην, καὶ ἐφεξῆς τῇ διαδοχῇ παρακατέχων, αἰεὶ παραμένον ἔχει τὸ φῶς· οὕτω καὶ διὰ τῆς τῶν Ἀποστόλων χειροτονίας, ἐπὶ τοὺς αὐτῶν διαδόχους, καὶ ἀπὸ τούτων ἐφ' ἑτέρου πάλιν, καὶ ἐφεξῆς, ἡ τοῦ θείου Πνεύματος διαδιδόμενη χάρις διὰ πάσης διήκει γενεᾶς, καὶ φωτίζει πάντας τὰς πειθόμενους τοῖς πνευματικοῖς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις.

Ταύτην οὖν τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου φωτισμὸν τοῦ θείου Πνεύματος, ἔρχεται χομίσων τῇ πόλει τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων ἕκαστος· οἱ δὲ τίνα τούτων ἀποθούμενοι, τὸ εἰς αὐτὸς ἦκον, διακόπτει τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν, καὶ διασπῶσι τὴν θείαν διαδοχὴν, καὶ διέσωσιν ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ στάσασιν ἀλιτηριώδεσι, καὶ συμφοραῖς παντοδαπαῖς παραδίδονται· ὁ καὶ ὑμεῖς ἐπέγνωτε πρὸ μικροῦ πάντως διὰ τῆς πείρας. Ἀλλὰ νῦν ἐπιστρέψαντες ἐπὶ τὸν παρὰ Θεοῦ ποιμένα τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, εἰ γέ μοι πείθεσθε συμβουλεύοντι τὰ σωτήρια, καλῶς ὄντως πανηγυρίσατε τὴν ἐπέτειον μνήμην τῆς ἐπιδημίας τοῦ θείου Πνεύματος, ὃ κατήλθεν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας δι' ἀνείκαστον φιланθρωπίαν, ὑπὲρ ἧς καὶ δι' ἡν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς κλίνας οὐρανὸς κατήλθε, καὶ σάρκα παρ' ἡμῶν ἔλαβεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς πρὸς οὐρανούς μετὰ σώματος ἀνῆλθεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπεμψεν, ἵνα συνῇ καὶ ἐνισχύῃ τοὺς αὐτοῦ μαθητάς, καὶ τοὺς ἀπ' ἐκείνων κατὰ γενεὰς διαδόχους καὶ διδασκάλους τοῦ εὐαγγελίου τῆς χάριτος, οὐκ ἂν ἐκηρύχθη πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, οὐδ' ἂν μέχρις ἡμῶν ἔφθασε καταβαῖνον τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὁ φιλανθρωπότατος δεσπότης, μετόχους καὶ πατέρας καὶ ὑπρέτας φωτὸς τε καὶ ζωῆς αἰδίου νῦν ἀνέδειξε τὰς αὐτοῦ

μαθητάς, εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀναγεννῶντας, καὶ τέκνα φωτὸς καὶ πατέρας φωτισμοῦ τοὺς ἀξίους ἐργαζομένους· ἵν' οὕτω μεθ' ἡμῶν αὐτὸς ἡ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος, καθάπερ ἐπηγγείλατο διὰ τοῦ Πνεύματος· εἰς γὰρ ἐστὶν αὐτὸς μετὰ Πατρός καὶ Πνεύματος οὐχ ὑποστάσει, ἀλλὰ θεότητι· καὶ εἰς ἐν τρισὶ Θεός, ἐν μιᾷ τρισυποστάτῳ καὶ παντοδυνάμῳ θεότητι· τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν αἰεὶ, καὶ συνῆν τῷ Υἱῷ ἐν τῷ Πατρὶ. Πῶς γὰρ ἂν ἦν Πατὴρ καὶ νοὺς ἀναρχος, χωρὶς Υἱοῦ καὶ Λόγου συνανάρχου; Πῶς δ' ἂν ἦν Λόγος αἰδῖος, χωρὶς συναἰδῖος Πνεύματος; Ἦν οὖν αἰεὶ καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, συνδημιουργοῦν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ κατὰ καιρὸν τὰ δημιουργηθέντα, καὶ συνανακαινίζον τὰ παραφθαρέντα, καὶ συνέχον τὰ διαμένοντα· πανταχοῦ παρὸν, καὶ τὰ πάντα πληροῦν, καὶ τὰ πάντα διέπον καὶ ἐφορῶν· «Ποῦ γὰρ φησὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ ψαλμωδὸς, πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σε, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω» (1);

Οὐ πανταχοῦ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, οὐδ' ἐν παντὶ αἰῶνί τε καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνός τε καὶ χρόνου· καὶ οὐ μέχρι μόνον συντελείας αἵωνος μεθ' ἡμῶν ἔσται κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἀξίοις συμπαραμενεῖ, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπαθανατίζον τούτων καὶ πληροῦν αἰδῖος δόξης καὶ τὰ σώματα, ὃ καὶ ὁ Κύριος δηλῶν ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς· «Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα» (2)· σπείρεται γὰρ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τουτέστιν ἐνθάπτεται καὶ κατορύσσεται τῇ γῇ θανὸν σῶμα ψυχικόν, ταῦτό δ' εἰπεῖν φυσικόν, καὶ ψυχῇ καὶ σώματι κτιστόν, τὸ συνεστάναι καὶ κινεῖσθαι σχόν· ἐγείρεται, τρεῖς εἰς ἀνα-

(1) Ψαλμ. ρλ', 6. (2) Ἰωαν. ιδ', 16.

ζῇ σῶμα πνευματικόν (1), ταῦτό δ' εἰπεῖν ὑπερφύες, ὡς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος συνεστῶς καὶ διοικούμενον, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἀθανασίαν καὶ δόξαν καὶ ἀφθαρσίαν ἡμφιεσμένον· «Ἐγένετο γάρ φησιν, ὁ πρῶτος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ δὲ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς Πνεῦμα ζωοποιούν· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δὲ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι» (2). Τίνες οὗτοι; οἱ ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι τῇ πίστει, καὶ περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐπειθείας φορέσαντες· «Ὁ γὰρ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, διὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννης φησὶν ὁ τοῦ Κυρίου πρόδρομος, οὐκ ὀψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν» (3)· ὀργὴν δὲ Θεοῦ τίς ὑπομενεῖ; Φοβερόν, ἀδελφοί, τὰ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος· εἰ γὰρ χεῖρας πολεμίων δεδοίκαμεν, καὶ ταῦτα τοῦ Κυρίου λέγοντος, «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα»· τίς νουν ἔχων οὐ φοβηθήσεται Θεοῦ χεῖρας, ἐν ὀργῇ κατὰ τῶν ἀπειθούντων ἐπαιρομένας; Ὀργὴ γὰρ Θεοῦ ἀποκαλυφθήσεται ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν, τῶν ἐν ἀσελγείαις καὶ ἀδικίαις ἀνεπιστρόφως πορευομένων, καὶ τὴν ἀληθίαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.

Φύγωμεν οὖν τὴν ὀργὴν, καὶ σπεύσωμεν ἐπιτυχεῖν τῆς χρηστότητος καὶ συμπαθείας τοῦ παναγίου Πνεύματος διὰ τῆς μετανοίας. Ὁ μῖσος ἔχων πρὸς τινα καταλλαγῆτω, καὶ πρὸς τὴν ἀγάπην ἐπανίτω, ἵνα μὴ τὸ μῖσος καὶ ἡ πρὸς τὸν πλησίον μάχη καταμαρτυρήσωσιν αὐτοῦ, ὡς μὴ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντος· εἰ γὰρ τὸν ἀδελφόν σου ὃν ἐώρακας, οὐκ ἀγαπᾷς, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακας, πῶς ἀγα-

πήσεις; Ἀγάπην δὲ ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους, τὴν ἀγάπην ἔχομεν τὴν ἀληθῆ, τὴν ἀνυπόκριτον, καὶ δι' ἔργων ταύτην ἐπιδεικνύμεθα μηδὲν λέγειν τε καὶ πράττειν, μᾶλλον δὲ μηδὲ ἀκούειν ὑπομένοντες ὕβριν ἢ βλάβην φέρον τοῖς ἡμετέροις ἀδελφοῖς, ὡς καὶ ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος ἐδίδαξεν ἡμᾶς· «Ἀδελφοί λέγων, μὴ ἀγαπᾶτε λόγον καὶ γλώσση, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ» (4). Ὁ πορνεία, ἡ μοιχεία, ἡ παραπλησία τι τοῦ σώματος ἀκαθαρσία περιπεσών, ἀποσχέσθω τοῦ μυσταροῦ τούτου βορβόρου, καὶ καθαρισάτω ἑαυτὸν δι' ἐξομολογήσεως, διὰ δακρύων, διὰ νηστείας καὶ τῶν παραπλησιῶν· πόρνους γὰρ καὶ μοιχοὺς τοὺς μὴ μετανοήσαντας κρινεῖ ὁ Θεός καὶ κατακρινεῖ, καὶ ἀποπέμψεται καὶ παραδώσει τῇ γεέννῃ καὶ τῷ ἀσθέστῳ πυρὶ, καὶ ταῖς ἄλλαις κολάσεσι ταῖς διαωνιζούσαις, λέγων· Ἀρθήτω ὁ βέβηλος καὶ ἐναγῆς, οὐ μὴ ἴδοι καὶ ἀπολαύσῃ τῆς δόξης τοῦ Κυρίου. Ὁ κλέπτων, ἡ καὶ φανερώς ἀρπάζων καὶ πλεονεκτῶν, μηκέτι κλεπτέτω, μηδὲ πλεονεκτῆτω, μηδὲ ἀρπάζετω τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων μεταδιδότω τοῖς μὴ ἔχουσι. Καὶ ἵνα συνελὼν εἰπῶ, εἰ θέλετε ζωὴν, ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς, καὶ ῥυσθῆναι τῶν τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, τῶν τε νῦν ἐπικειμένων βαρβάρων, καὶ τῶν ἀποκειμένων τῷ ἀρχεκάκῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ κολαστηρίων ἐκείνων, ἐκκλίνατε ἀπὸ παντὸς κακοῦ, καὶ ποιεῖτε τὰ ἀγαθὰ· «Μὴ πλανᾶσθε γὰρ πρὸς Κορινθίους φησὶν ὁ Ἀπόστολος· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενικοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοῖδοροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν» (5). Ὁ οὖν κληρονομίαν μὴ ἔχων μετὰ Θεοῦ, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ ἔστιν, οὐδὲ Πατέρα ἔχει τὸν Θεόν.

(1) Α' Κορ. ιδ', 44. (2) Α' Κορ. ιδ', 45—48. (3) Ἰωαν. γ', 36. (4) Α' Ἰωαν. γ', 18. (5) Α' Κορ. ε', 9.

Ἄλλ' ἡμεῖς ἀποστῶμεν, ἀδελφοί, παρακαλῶ τῶν τῷ Θεῷ μεμισημένων ἔργων τε καὶ λόγων, ἵνα μετὰ παρρησίας ἐπικαλώμεθα Πατέρα τὸν Θεόν. Ἐπιστρέψωμεν πρὸς αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, ἵνα καὶ οὗτος ἐπιστρέψῃ πρὸς ἡμᾶς, καὶ καθάρισις ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, καὶ ἀξίως ποιήσῃ τῆς αὐτοῦ θείας χάριτος. Οὕτω γὰρ καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἐορτάσομεν, καὶ πανηγυρίσομεν ἐνθέως καὶ πνευματι-

κῶς τὴν τῆς θείας ἐπαγγελίας τελείωσιν· τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς ἀνθρώπους ἐλευσιν καὶ ἀνάπαυσιν· τὴν τῆς μακαρίας ἐλπίδος ἐκβασιν καὶ συμπλήρωσιν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ'.

Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πάντων.

Θαυμαστός ὄντως ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ὅταν γάρ τις ἐνθυμηθῇ τὰς ὑπερφυεῖς τῶν μαρτύρων ἁγῶνας, πῶς ἐν ἀσθενείᾳ σαρκὸς τὸν ἰσχυρὸν ἐν κακίᾳ κατήσχυαν, ὡς ἀνεπαισθήτως ἔχουσι τῶν ὀδυνῶν καὶ τῶν τραυμάτων ἀγωνιζόμενοι σώμασι, πρὸς πῦρ, πρὸς ξίφος, πρὸς ποικίλας καὶ θανατηφόρους βασάνων ἰδέας, διὰ τῆς καρτερίας ἀντιπαραταττόμενοι, καὶ τὰς μὲν σάρκας τεμνόμενοι, καὶ τὰς ἀρμονίας διαλυόμενοι, καὶ τὰ ὁστὰ συντριβόμενοι, τὴν δὲ ὁμολογίαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως σώαν διαφυλάττοντες καὶ ἄτμητον, καὶ ἀσινῇ, καὶ ἀκράδαντον· ὅθεν καὶ ἡ ἀναντίρρητος αὐτοῖς ἐχαρίσθη σοφία τοῦ Πνεύματος, καὶ τῶν τερασίων ἡ δύναμις. Ὅταν τὴν ὑπομονὴν ἀναλογίσηται τῶν ὁσίων, πῶς ὡς ἀσώματοι τὰς πολυμέρους ἀσιτίας, τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ἄλλας ποικίλας κακώσεις τοῦ σώματος ἐθελοσπίως ὑπήνεγκαν, πρὸς τὰ πονηρὰ πάθη, πρὸς τὰ ποικίλα τῆς ἁμαρτίας εἶδη, πρὸς τὸν ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀόρατον

πόλεμον, πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας εἰς τέλος ἀντιταξάμενοι, καὶ τὸν μὲν ἐκτὸς ἀνθρώπων τηχόμενοί τε καὶ ἀχρειούμενοι, τὸν δὲ ἐντὸς ἀνθρώπων ἀνανεούμενοι καὶ θεούμενοι, παρ' οὗ τούτοις ἐχαρίσθη τὰ χαρίσματα τῶν ἱαμάτων, τὰ ἐνεργήματα τῶν δυνάμεων. Ὅταν τις ἐπὶ νοῦν λάβῃ ταῦτα, καὶ προσενοήσῃ ὅτι τὴν φύσιν ὑπερβαίνει τὴν ἡμετέραν, θαυμάζει καὶ δοξάζει Θεὸν τὸν τούτοις παρασχόντα τὴν τοσαύτην χάριν καὶ δύναμιν· εἰ γὰρ καὶ τὴν προαίρεσιν ἀγαθὴν καὶ καλλίστην εἶχον, ἀλλὰ χωρὶς τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως οὐκ ἂν ἴσχυσαν ὑπὲρ τὴν φύσιν γενέσθαι, καὶ ἐν σώματι ὄντες τὸν ἀσώματον καταπαλέσαι πολέμιον.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης εἰπὼν· «Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ», ἐπήγαγεν· «Αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ» (1). Καὶ σκοπεῖτε μετὰ συνέσεως τῶν προφητικῶν ρημάτων τὴν δύναμιν· παντὶ μὲν γὰρ

(1) Ψαλμ. εζ', 38.

φῃσι, τῷ λαῷ αὐτοῦ δίδωσιν ὁ Θεὸς δύναμιν καὶ κραταίωσιν· οὗ γὰρ ἐστὶ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ· θαυμάζεται δὲ ἐν μόνοις τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ. Ὡς περ γὰρ ὁ ἥλιος ἀνωθεν πλεσίως πᾶσιν ἐπίσης ἐπιχεῖ τὰς ἀκτῖνας, ὁρῶσι δὲ μόνοι ταύτας οἱ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες, καὶ τούτους οὐ μεμυκότες, καθαράς δὲ ἀπολαύουσι τῆς αὐγῆς οἱ διὰ καθαρότητα τῶν ὀμμάτων ὀξυωποῦντες, καὶ μὴ διὰ νόσον ἢ ἀχλὺν, ἢ τι τοιοῦτον ἐμπесὸν τοῖς ὀμμασιν ἀμβλυωποῦντες· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἀνωθεν πλουσίαν πᾶσι χορηγεῖ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ἀενάως βρύουσα τοῦ ἔλεος καὶ τῆς ἀγαθότητος σωστικὴ καὶ φωτιστικὴ πηγὴ. Ἀπολαύουσι δὲ τῆς ἐκείθεν χάριτος καὶ δυνάμεως πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐνέργειαν καὶ τελείωσιν, ἢ καὶ τὴν τῶν θαυμάτων ἐπίδειξιν, οὐχ ἀπλῶς ἅπαντες, ἀλλ' οἱ προαίρεσιν ἀγαθὴν κεκτημένοι, καὶ δι' ἔργων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν ἐπιδεικνύμενοι· καὶ τὰ μὲν φαῦλα τελείως ἀποστρεφόμενοι, τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων ἀσφαλῶς ἀντεχόμενοι, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα πρὸς αὐτὸν ἀνατείνοντες τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον Χριστόν· ὃς οὐ μόνον ἀοράτως χεῖρα βοηθείας ἀνωθεν προτείνει τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προτρεπόμενος αἰσθητῶς ἡμῖν σήμερον διαλέγεται· «Πᾶς γὰρ φησιν, ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ, ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (1). Ὅρατε ὅτι οὔτε ἡμεῖς δυνάμεθα παρῆρσιάσασθαι τὴν εἰς Χριστόν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν ἀνευ τῆς παρ' αὐτοῦ δυνάμεως καὶ συνεργείας; οὔτε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παρῆρσιάζεται ὑπὲρ ἡμῶν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι, καὶ συστήσει καὶ οἰκειώσει τῷ ἀνωτάτῳ Πατρί, ἀνευ τοῦ λαβεῖν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀφορ-

μάς; τοῦτο γὰρ δηλῶν οὐκ εἶπε· Πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ με ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ πᾶς, ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ· ὡς ἐν ἐκείνῳ, καὶ διὰ τῆς ἐκείνου βοηθείας δυνάμενος παρῆρσιάσασθαι τὴν εὐσέβειαν. Οὕτω πάλιν ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ, καὶ οὐκ εἶπεν αὐτόν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ, τουτέστι διὰ τῆς τοῦ ὁμολογοῦντος ἀγαθῆς ἐνστάσεως καὶ καρτερίας, ἣν ἐνεδείξατο ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας· ὅρα γὰρ τί φησιν ἐφεξῆς, ἐπὶ τῶν μαλαχισθέντων καὶ προδόντων τὴν εὐσέβειαν· «Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι καὶ ἐγὼ αὐτόν ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Οὐκ εἶπεν ἐνταῦθα, ὅστις ἀρνήσεται ἐν ἐμοὶ, διὰτί; ὅτι ἔρημος γενόμενος τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀρνεῖται τὸν Θεὸν ὃ ἀρνούμενος. Διὰτί δὲ ἐγκατελείφθη καὶ ἔρημος ἐγένετο Θεοῦ; ἐπειδὴ φθάσας αὐτὸς ἐγκατέλειπεν αὐτόν ἀγαπήσας τὰ πρόσκαιρα καὶ γῆινα πλέον τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπηγγελμένων οὐρανίων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν. Οὕτω πάλιν καὶ ὁ Χριστὸς, ἀρνήσεται οὐκ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' αὐτόν, ὡς ἐν αὐτῷ μηδὲν εὐρών, ᾧ χρῆσασθαι ἦν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ἔχων τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην ἐν τῷ Θεῷ μένει, καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ· καθάπερ ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος φησὶν, ὡς τοῦ Θεοῦ μένοντος ἐν τῷ ἀγαπῶντι αὐτόν, ποιεῖται τὴν ὁμολογίαν εἰκότως ἐν τῷ Θεῷ ὃ ἀγαπῶν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Θεόν, ὡς δὲ καὶ αὐτοῦ μένοντος ἐν τῷ Θεῷ, ποιήσεται καὶ ὁ Θεὸς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐν αὐτῷ. Τὸ οὖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ, τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ὁμολογοῦντας ἀδιάσπαστον συνάφειαν δηλοῖ, ἥς ἀφέστηκε μακρὰν ὃ ἀρνούμενος. Οὕτως αἱ θεῖαι ἀντιδόσεις μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἐξ ὁμοιώσεως καταλλήλως ἀντεπαγόμεναι.

(1) Ματθ. ι, 32.

Ἡ μὲν οὖν ὁμοιότης τῶν παρὰ Θεοῦ βραβείων πρὸς τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῷ προσφερόμενα τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα. Σκοπεῖτε δὲ καὶ τὴν καθ' ὑπεροχὴν διαφορὰν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς ὅση πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ τοῦτον ὁμολογήσαντας. Ἐκαστος γὰρ τῶν ἁγίων, Θεοῦ δοῦλος ὢν, ἐπαρρησιάσατο τὴν ὁμολογίαν ἐν τῷ προσχαίρῳ τούτῳ βίῳ, καὶ ἐνώπιον θνητῶν ἀνθρώπων, μᾶλλον δὲ ἐπὶ καιροῦ βραχέως τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἐπ' ὀλίγων οἰῶν ἐφημεν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, Θεὸς ὢν καὶ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, παρρησιάζεται ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῷ αἰδίῳ καὶ ἀκαταλύτῳ ἐκείνῳ κόσμῳ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, περιεστηκότων τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, παρόντων τῶν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι συντελείας ἀνθρώπων πάντων· πάντες γὰρ ἀναστήσονται καὶ παραστήσονται τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τότε πάντων παρόντων, πάντων ὁρώντων, ἀνακηρύξει καὶ δοξάσει καὶ στεφανώσει τοὺς μέχρι τέλους τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιδειξαμένους. Τί δεῖ πειρᾶσθαι δεικνῦναι τοὺς ὑπερφυεῖς ἐκείνους στεφάνους, τὴν ὑπερβολὴν τῶν μελλουσῶν ἐκείνων ἀμοιβῶν, ἃς οὔτε ὀφθαλμός, οἷος ὁ ἡμέτερος, ἰδεῖν δύναται, οὔτε οὖς ἀκοῦσαι, οὔτε καρδίᾳ διανοήσασθαι; Ἀλλὰ καὶ τὰ νῦν οἷα καὶ τὰ ὁρώμενα, τίς λόγος ἀξίως ἐξείποι τὴν ἐν ταῖς σοροῖς τῶν ἁγίων καὶ τοῖς λειψάνοις τῶν ὁσῶν παρὰ Θεοῦ δόξαν, τῷ παντὶ χρόνῳ συμπαραιομένην, τὴν ἀναδιδομένην ἐκ τούτων ἱερὰν εὐωδίαν, τὰ πηγάζοντα μύρα, τὰ χαρίσματα τῶν λαμάτων, τὰ ἐνεργήματα τῶν δυνάμεων. τὰς πολυειδεῖς καὶ σωτηρίους ἡμῖν ἐν τούτοις ἐπιφανείας; Εἰπω τι τῶν παρ' ἡμῶν προσφερομένων αὐτοῖς; Ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, καθάπερ ἔφην, ἡ παρρησία τῆς κατὰ Θεὸν ὁμολο-

γίας ἐκάστου τῶν ἁγίων, καὶ ἐνώπιον τινῶν ἀρχόντων καὶ βασιλέων· ἀνυμνοῦσι δὲ καὶ μεγαλύνουσι τιμῶντες καὶ δοξάζοντες καὶ προσκυνοῦντες, οὐκ αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν εἰκόνας, ὡς δεσποτῶν, καὶ πλέον ἢ δεσποτῶν καὶ βασιλέων, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, καὶ πᾶν τὸ ὑπήκοον, τοσούτον αὐταῖς ὑποπίπτοντες ἐκόντες καὶ χαίροντες, ὡς καὶ τοῖς παισὶν εὐχεσθαι τοῦτο πρὸ παντὸς ἄλλης καταλιμπάνειν, οἷά τινα κληρον ὄλβιον, καὶ ποιητικὸν εὐδαιμονίας τῆς ἀνωτάτω. Δεῖγμα δὲ τοῦτο καὶ παράστασις ἐστὶ καὶ οἷον προοίμιον τῆς μελλούσης ἐκείνης ἀπορρήτου δόξης, ἣν καὶ νῦν ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς τῶν δικαίων τὰ πνεύματα, καὶ ἡς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τεύξονται σὺν τούτοις τὰ συνδιανύσαντα τὸν κατὰ Θεὸν ἀγῶνα σώματα. Ταύτην δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δόξης καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὁ Κύριος ἐνδεικνύμενος, πρὸς μὲν τὰς ἁγίας αὐτοῦ μαθητάς καὶ Ἀποστόλους, ἔλεγεν· « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ » (1). Πρὸς δὲ πάντας ἀπλῶς τοὺς πιστεύοντας· « Πᾶς φησιν, ὅστις ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφόν, ἢ ἀδελφάν, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει· ὁ δὲ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἐστὶ με ἀξίος » (2). Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαπητὸν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἡμᾶς δικαίως ἀπαιτεῖ, πάντας τοὺς κατὰ γένος ἡμῖν προσήκοντας περιορᾶν, ὅταν ἐμπόδιον ᾖσι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν βίον· καὶ

(1) Ματθ. ιθ', 28. (2) Ματθ. ιθ', 29. ι, 37.

τί λέγω τοὺς κατὰ γένος προσήκοντας; αὐτὴν γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἑκαστον παραιτήσασθαι, καιροῦ καλοῦντος, δίκαιόν τε ὁμοῦ καὶ ἀναγκαῖον, εἴπερ βούλεται ζωῆς αἰωνίου ἐπιτυχεῖν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ ἡμῶν· διὸ πάλιν αὐτὸς φησιν· « Ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστι μου ἄξιος » (1). Σταυρὸς μὲν οὖν ἔστι καὶ τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

Ὅταν οὖν ἡ καιρὸς εἰρήνης τῆς κατ' εὐσέβειαν, διὰ τῆς ἀρετῆς νεκρῶν ὁ ἄνθρωπος τὰ πονηρὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας, οὕτως αἶρων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἀκολουθεῖ τῷ Κυρίῳ. Ὅταν δὲ καιρὸς ἡ διωγμοῦ, περιφρονῶν καὶ τὴν οἰκείαν ζωὴν, καὶ προδιδούς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, οὕτως αἶρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω τοῦ Κυρίου, καὶ οὕτω ζωὴν αἰώνιον κληρονομεῖ· « Ὁ γὰρ εὐρὼν φησι, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν » (2). Τί ἐστὶν ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εὐρήσει αὐτήν; Διπλοῦς ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκτός, τὸ σῶμα λέγω, καὶ ὁ ἐντός ἡμῶν ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ δηλονότι. Ὅταν οὖν κατὰ τὸν ἐκτός ἡμῶν ἄνθρωπον παραδῶ τις ἑαυτὸν εἰς θάνατον, ἀπόλλυσι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, χωριζομένην ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ γοῦν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου οὕτως ἀπολέσας αὐτήν, ὄντως εὐρήσει ταύτην, ζωὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον ταύτη προξενήσας, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει τοιαύτην κομισάμενος, καὶ δι' αὐτῆς τοιοῦτος καὶ αὐτὸς καὶ κατὰ σῶμα γεγονώς οὐράνιος καὶ αἰώνιος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα δύσκολά τε καὶ μεγάλα, καὶ τῶν τελείων μόνων, καὶ ὥς εἰπεῖν, ἀποσολικά, τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ

ταῖς ἐπιθυμίαις, τὸ ἑτοιμον εἶναι πρὸς ἀτιμίαν ἐσχάτην, καὶ τὸν ἀσχιστον ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θάνατον, τὸ ἀπολέσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ ἐφεξῆς φησι προΐων ὁ Κύριος, πρὸς παραμυθίαν τέ ἐστι τῶν οὕτως ἀγωνιζομένων ὑπὲρ φύσιν τῶν ἀτελεστέρων· ὁ γὰρ ὑμᾶς δεχόμενος, τοὺς Ἀποστόλους δηλονότι, καὶ τοὺς μετ' ἐκείνων πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς εὐσεβείας, ἐμὲ δέχεται φησι, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με (3).

Τοῖς μὲν οὖν τελείοις ἐκείνοις, ἐντεῦθεν ὑποδοχὴν ἐτοιμάζει, τοῖς δὲ μὴ τοιούτοις, ἐκ τοῦ ὑποδέχεσθαι ἐκείνους τὴν σωτηρίαν πορίζει. Ἀλλ' ὁρᾷς καὶ πόσος ὁ μισθὸς τοῖς δεχομένοις τοὺς κατὰ Θεὸν ζῶντας καὶ διδασκάλους τῆς ἀληθείας; ὁ γὰρ δεχόμενος αὐτοὺς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δέχεται. Πῶς οὖν δέχεσθαι τούτους χρή; οὐ ξενίζειν μόνον καὶ ἀναπαύειν, ἀλλὰ καὶ ὑπακούειν. Διὸ ἀλλαχοῦ τοὺς ἀθετοῦντας φοβῶν, πρὸς τὰς οἰκείας μαθητὰς ἔλεγεν· « Ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με » (4). Ἀλλὰ καὶ ὁ ξενίζων καὶ ἀναπαύων τοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐὰν διὰ τὸν Θεὸν τοῦτο πράττη, πολὺν λήψεται τὸν μισθόν, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Κύριος, ἔλεγεν· « Ὁ δεχόμενος Προφῆτην εἰς ὄνομα Προφήτου, μισθὸν Προφήτου λήψεται· καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται » (5). Πῶς μισθὸν Προφήτου καὶ μισθὸν δικαίου λήψεται; ὥς ὁ Ἀπόστολός φησι· « Τὸ ἡμῶν περισσεύμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περισσεύμα γένηται εἰς τὸ ἡμῶν ὑστέρημα » (6)· ὁ δὲ τὸν δίκαιον, ὡς δίκαιον ὄντα, διὰ τὸν Θεὸν δεχόμενος καὶ ἀναπαύων, καὶ μὴ φιλοτίμως ἔχη, ἀλλὰ καὶ μικρά τινα δῶ, τὰ μεγάλα κερδανεῖ· « Ὃς γὰρ ἂν φησι, ποτίσῃ ἓνα τῶν με-

(1) Ματθ. ι, 38. (2) Ματθ. ι, 39. (3) Ματθ. ι, 40. (4) Λουκ. ι, 16. (5) Ματθ. ι, 41. (6) Β' Κορ. ι, 13.

κρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ » (1). Ἐν δὲ τούτοις τοῖς ῥήμασι καὶ παραγγέλλασιν, οὐ τῶν δικαίων μόνον καὶ τῶν μαθητῶν τὴν φροντίδα ποιεῖται, ἀλλὰ πολλῶ μάλ-
λον τῶν δεχομένων αὐτούς· εἰ γὰρ ἐκείνων μόνον ἐφρόντιζε, τὴν δοχὴν ἂν παρήνει μόνον, καὶ τὴν δοχὴν ἐκείνων ἐζήτει καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, ὅπως ἂν ᾤν· νῦν δὲ προστιθεῖς εἰς ὄνομα προφήτου καὶ μα-
θητοῦ καὶ δικαίου, δείκνυσι φροντίζων μᾶλλον τῶν δεχομένων, τὴν γνώμην αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταποιῶν, ἵνα καὶ ὁ μισθὸς ἐπακολουθήσῃ τούτοις μετὰ τῆς ἀρετῆς. Ἡ οὖν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τιμῶσα καὶ μετὰ θάνατον τοὺς κατὰ Θεὸν ὡς ἀ-
ληθῶς ζήσαντας, καθ' ἐκάστην ἡμέραν τοῦ ἐνιαυτοῦ μνήμην ποιεῖται τῶν κατ' αὐτὴν μεταστάντων ἐν-
τεῦθεν, καὶ τῆς ἐπικήρου ταύτης ζωῆς ἀποδημη-
σάντων ἁγίων· τὸν τε βίον ἐκάστου προτιθεῖσα τῆς ἡμῶν ἕνεκεν ὠφελείας, καὶ τὸ τέλος ὑποδεικνύσα, εἴτε μετ' εἰρήνης κεκοίμηται, εἴτε μαρτυρικῶς τέλει τὸν βίον κατέκλεισε. Νῦν δὲ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ὁμοῦ πάντα συναγαγοῦσα, κοινὸν αὐτοῖς ἀναπέμ-
πει τὸν ὕμνον, οὐ μόνον ὅτι πάντες ἀλλήλοις ἦνυν-
ται, καὶ κατὰ τὴν δεσποτικὴν εὐχὴν ἐν εἰσίν· δὸς γὰρ αὐτοῖς φησι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐν Εὐ-
αγγελίοις ὁ Κύριος, « Ἵνα πάντες ἐν ᾧσι, καθά-
περ ἐγὼ Πάτερ ἐν σοί, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν ἐν ἀληθείᾳ » (2).

Οὐ μόνον τοίνυν διὰ τοῦτο κοινὸν αὐτοῖς πᾶσι τὸν ὕμνον ἀποδίδωσιν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι καὶ σπουδὴ ταύτη διὰ τε τῆς ἁγίας Τεσσαρα-
ρακοστῆς, καὶ τῆς μετ' αὐτὴν Πεντηκοστῆς, πάντα τὰ ἔργα ἐκφῆσαι καὶ ἀνυμῆσαι τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ οὖν πάντα ἐξεῖπεν, ὡς ἴστε· πῶς τὴν ἀρχὴν ὁ κόσμος

οὗτος ἅπας ἐγένετο ὑπὸ Θεοῦ· πῶς ὁ Ἀδὰμ ἐξώ-
σθη τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ· πῶς ὁ πάλα-
λαὸς ἐκλήθη· πῶς καὶ αὐτοὶ παραβάντες ἐξώσθη-
σαν τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος· πῶς ὁ τοῦ Θεοῦ
μονογενὴς Υἱὸς κλίνας οὐρανοὺς ὑπὲρ ἡμῶν κα-
τῆλθε, καὶ ἔπραξεν ὑπὲρ ἡμῶν ἐξαίσιμα, καὶ ἐδίδαξε
τὰ σωτήρια, ἔπαθέ τε καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ
ἐτάφη ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς Θεὸς ἀνέστη τριήμε-
ρος, καὶ εἰς οὐρανοὺς, ὅθεν καὶ κατῆλθεν, ὕστερον
μετὰ σαρκὸς ἀνελήφθη, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ
Πατρὸς, ἐπεμψεν ἐκεῖθεν τὸ πανάγιον Πνεῦμα.
Ἐπεὶ οὖν πάντα ταῦτα ἀνύμνησεν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
κλησία, νῦν καὶ τὸ λείπον προστιθεῖσά τε ὁμοῦ καὶ
δεικνύσα, πόσους καὶ οἶους καρποὺς συνήγαγε πρὸς
ζωὴν αἰώνιον ἡ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτη-
ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσία, καὶ ἡ τοῦ
παναγίου Πνεύματος δυνάμεις, πάντων ὁμοῦ ποιεῖ-
ται τῶν ἁγίων τὴν μνήμην, καὶ πᾶσι τὸν ὕμνον
καὶ τὴν τιμὴν ἀποδίδωσι σήμερον.

Τιμῆσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τοὺς ἁγίους
τοῦ Θεοῦ. Τιμῆσωμεν δὲ πῶς; Ἐὰν κατὰ μίμησιν
ἐκείνων καθάρωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ
σαρκὸς καὶ πνεύματος, καὶ ἀποστῶμεν τῶν κακῶν
τέως διὰ τῆς ἀποχῆς τούτων πρὸς ἁγιωσύνην φε-
ρόμενοι. Ἐὰν παύσωμεν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀπὸ
ὄρκου καὶ ἐπιρκίας, ληρωδίας τε καὶ λοιδορίας,
καὶ τὰ χεῖλη ἡμῶν ἀπὸ ψεύδους καὶ συκοφαντίας,
καὶ οὕτω τὴν εὐφημίαν αὐτοῖς προσάγωμεν. Ἐὰν
δὲ μὴ οὕτως ἑαυτοὺς καθάρωμεν, ἀκουσόμεθα δι-
καίως παρ' αὐτῶν καὶ ἡμῶν ἕκαστος ἐκεῖνα τὰ τοῦ
Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ῥήματα· Ἵνα τί τολμᾷς
ἀναλαμβάνειν ἐπὶ μνήμης, καὶ λαλεῖν διὰ γλώττης
καὶ αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων ὀνόματα, καὶ διηγέσθαι
τὴν πάσης ἀρετῆς καὶ καθαρότητος πεπληρωμένην

(1) Ματθ. ι, 42. (2) Ἰωαν. ιζ', 20.

αὐτῶν διαγωγήν; σὺ δὲ ἐμίσησας τὸν ἐνάρετον βίον, καὶ ἀπὸ σαυτοῦ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀπεδίωξας καθαρότητα· «Εἰ ἐθεώρεις κλέπτῃν συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις, τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίας, καὶ ἡ γλῶσσα σου περιέπλεκε δολιότητος, καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον» (1). Οὐ δέχεται ὕμνον, ἀδελφοί, ἀπὸ τοιούτων στομάτων, οὔτε ὁ Θεός, οὔτε οἱ τοῦ Θεοῦ ἅγιοι· εἰ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα κόπρου ἀψαμένῃν, οὐ δέχεται προσενεγκεῖν αὐτῷ τι πρὸς χρείαν, ἂν μὴ πρότερον αὐτὴν ἐκπλύνῃ, πῶς ὁ Θεὸς δέξεται τὰ ἀπὸ σώματος καὶ στόματος ἀκαθάρτου προσφερόμενα, ἂν μὴ πρότερον ἑαυτὸς ἐκκαθάρωμεν; πολὺ γὰρ τῆς κόπρου βδελυρωτέρα ἡ ἁμαρτία, ὁ δόλος, τὸ ψεῦδος, ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ πλεονεξία, ἡ προδοσία, τὰ αἰσχροῦ διανοήματά τε καὶ ῥήματα, καὶ αἱ τούτοις ἐπακολουθοῦσαι μιαιραὶ πράξεις. Ἀλλὰ πῶς ὁ τούτοις περιπεσὼν πάλιν καθαίρεται; διὰ τῆς μετανοίας, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, διὰ

τῆς ἀγαθοεργίας, διὰ τῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως.

Ὅταν τοίνυν ἐν ταῖς ἐορταζομέναις τῶν ἁγίων μνήμαις, ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἡμῶν καὶ τῶν ἐπιτηδεύματων ἕκαστος σχολάζωμεν, τοῦτο ἡμῶν ἔσω μελέτημα, πῶς ἵνα ἀποστῶμεν καὶ ἐλεύθεροι γενώμεθα τῶν ὧν ἕκαστος περιέπεσεν ἁμαρτιῶν καὶ μολυσμῶν. Εἰ δὲ καὶ τότε παίζομεν κατὰ τῶν ἡμετέρων αὐτῶν ψυχῶν καὶ ἀδιαφοροῦμεν καὶ μεθύομεν, πῶς ἀναγνον ποιοῦντες τὴν ἡμέραν ἐορτάζειν τοὺς ἁγίους λέγομεν; Ἀλλὰ μὴ οὕτως ἐορτάζωμεν, ἀδελφοί, παρακαλῶ, ἀλλὰ παρασῃσωμεν καὶ ἡμεῖς, σώματά τε καὶ ψυχὰς εὐαρέστους τῷ Θεῷ, κατ' αὐτὰς γοῦν τὰς ἐορτίους ἡμέρας, ἵνα πρεσβεῖαις τῶν ἁγίων μέτοχοι καὶ αὐτοὶ γενώμεθα τῆς πανηγύρεως καὶ εὐφροσύνης ἐκείνης τῆς ἀπεράντου· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ'.

Ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ περὶ Πνευματικοῦ θέρους.

Ὅ τῶν ἀπάντων ποιητῆς καὶ Δεσπότης πάντα ἐκ μὴ ὄντων ποιήσας δι' ἀγαθότητα, μετὰ πάντα, κατὰ τὸ περιὸν αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ τὸν ἀφαντον καὶ ἀπερινόητον πλοῦτον τῆς αὐτοῦ σοφίας τε καὶ χρηστότητος, τὸν ἄνθρωπον ἀπειργάσατο παραδόξως, εἰς ἓν καὶ βραχὺ πλάσμα συναθροίσας, καὶ οἷον συγκεφαλαιωσάμενος τὴν ἅπασαν κτίσιν. Διό

καὶ ὕστατον τοῦτον ἐδημιούργησε, τῶν κόσμων ἀμφοτέρων ἐχόμενον, καὶ ἀμφοτέρους ἐπικοσμοῦντα τῶν κόσμων, τὸν ὁρατὸν τοῦτον λέγω καὶ τὸν ἀόρατον· νοῦν γὰρ καὶ αἰσθησιν ἑαυτῷ συνῆψεν ἀρρήτως, μέσοις οἷον συνδέσμοις γνησιωτάτοις χρησάμενος φαντασίᾳ καὶ δόξῃ καὶ διανοίᾳ, καὶ οὕτω τὸ αὐτὸ πεποίηκε ζῶον, νοερὸν καὶ ὁρώμενον, ὥσπερ καὶ τὸν

(1) Ψαλμ. μδ', 19.

ἀεικίνητον οὐρανόν, διὰ τῶν μεταξὺ τῇ ἀκινήτῳ συνῆψε γῆ· καὶ τὸν αὐτὸν πεποίηκε κόσμον ἐσῶτα ἀεὶ καὶ κινούμενον· ὡς γὰρ ἐνὸς τεχνίτη τῷ τρόπῳ τῆς κατασκευῆς ἄνθρωπός τε καὶ κόσμος, οὕτως πολλὰν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα τὴν συγγένειαν· ὑπερέχουσι δὲ ἀλλήλων, ὁ μὲν τῷ μεγέθει, ὁ δὲ τῇ συνέσει. Καὶ σύνεστιν ὁ ἄνθρωπος ἐντεθησαυρισμένος τῷ κόσμῳ, καθάπερ ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ πολυολβόν τι χρῆμα, πολλῷ τῷ μέτρῳ τοῦ περιέχοντος ὀλβιότερον, καὶ οἷον ἐν βασιλείῳ βασιλική τις σκευὴ ποικίλῃ καὶ πολυτίμητος· τὰ μὲν γὰρ μεγίστοις λίθοις, ἀλλ' ἐσώνοις καὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἡ δὲ μικροῖς, ἀλλὰ δυσπορίστοις καὶ πολυτιμήτοις ἐσχεύασται.

Πόσον οὐρανοῦ χρειττων ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, δὲ εἰκὼν τέ ἐστι Θεοῦ, καὶ Θεὸν οἶδε, καὶ μόνος τῶν ἐγχοσμίῳν εἰ βούλεται γίνεται, συναναφέρων τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως. Πόσον αἰσθησις ἀνθρωπίνη διενήνοχε γῆς, ἡ μὴ μόνον μέτρων καὶ ποιότητων ποικίλων ταύτης ἀντιλαμβάνεται, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν οὐρανίων ἤψατο τῇ γνώσει σφαιρῶν, καὶ κινήσεων ἡσθετο διαφόρων, καὶ πολυσχήμες τάχα δὲ καὶ πολυσημάντους συνόδους ἀστρῶν τε καὶ ἀστέρων ἔγνω καὶ διασάσεις, κἀντεῦθεν ταῖς κατὰ νοῦν ἐπιστήμας τὴν ἀρχὴν ἐχαρίσατο. Καὶ τὰ μεταξὺ δ' οὐρανοῦ καὶ γῆς τῶν ἐν μεθορίῳ νοῦ καὶ αἰσθήσεως ἐλάττω κατὰ τὴν ἀξίαν ἐστὶ, λόγοις ἀναλογίας ὄντα ταῦτά, καὶ τοῖς περιέχουσιν ὄγκοις ὅτι μάλιστα διαφέροντα. Κατεκόσμησε γὰρ τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Θεὸς οὕτως, ὡς οἰκείαν ἐσομένην περιβολὴν· ἐπειδὴ περ ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων ἐνδύσεσθαι ταύτην ἐμελλε, καὶ κρειττόνως μετασκευάσειν, καὶ ἄνω θήσειν, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένην, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι. Τοῦτο δὲ καὶ προοικονομῶν σοφῶς ἅμα καὶ φιλανθρώπως, οὕτω πολλαῖς, μᾶλλον δὲ παντοδαπαῖς αὐτὴν ἐτίμησε

χάρισιν· ἐπειδὴ δὲ καὶ διπλᾶς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλαπλᾶς ἡμῖν ἔδωκε τὰς γνωστικὰς δυνάμεις, νοῦν τε καὶ αἴσθησιν, καὶ τὰ μεταξὺ χαρισάμενος, διὰ τοῦτο καὶ τῶν εἰς γνῶσιν καὶ πράξιν προκειμένων ἡμῖν διπλοῦν τε καὶ πολλαπλοῦν πεποίηκεν ἕκαστον. Θέρους οὖν ἀρτίως ἐστὶν ἐπέτειος ὥρα, καὶ θέρος οὐχ ἐν ἡμῖν· οὐ γὰρ αἰσθητὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ λογικὸν καὶ πνευματικὸν παρ' ἡμῖν ἐστὶ θέρος· καὶ τῶν τοιούτων ἑκατέρου θέρους καιρὸς ὁ ἐνιαυτοῦ κύκλος ἅπας. Νῦν οὖν ἐπεὶ τῶν τοῦ ἱεροῦ περιδύλων ἐντὸς ἰστάμεθα, μικρὸν ἀνακύψαντες ἐκεῖθεν, τὰς ἐλπίδας ἐπ' αὐτὸν σχῶμεν, καὶ μεταθέντες ἄνω τὸν ἡμέτερον νοῦν, τοῦ λογικοῦ τε καὶ πνευματικοῦ θέρος ἐν περινοίᾳ γενώμεθα· περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς ὀλίγα πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐροῦμεν νῦν, ἀφορμὴν ὑμῖν κἀντεῦθεν πρὸς σωτηρίαν πορίζοντες. Ἐγὼ γὰρ καθ' ἑκάστην τοῦ ἐνιαυτοῦ περίοδον, ταύτης δὲ τῆς ὥρας ἐφισταμένης, ὁρῶν τοὺς πλείους ἔξω τοῦ ἄστεως χεομένους, καὶ περὶ τὸ θέρος πονοῦντας, καὶ τὴν τῶν καρπῶν συλλογὴν καὶ συγκομιδὴν, τοιούτους ἐπ' ἑμαυτοῦ στρέφω τοὺς λογισμοὺς, ὡς ἐπεὶ καὶ θέρος ἐστὶν ἀνθρώπων, τούτους ἐκκόπτον ἀπὸ τοῦ παρόντος προσκαίρου καὶ παραβρέοντος βίου, καὶ μετάγον εἰς ἕτερον μέλλοντα καὶ διαμένοντα βίον, ἄρα τίς τοὺς ἀψύχους θερίζων στάχεις, ἡ θερίζειν ἑτέρους μισθούμενος, καὶ τοὺς καρποὺς ἐκλέγων, ἡ παρὰ τῶν ἐκλεγόντων ὠνούμενος, καὶ συνάγων εἰς ἀποθήκην, καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτὸν καταλήψεσθαι θερισμοῦ τούτου ποιεῖται μνήμην, καὶ φροντίζει τῷ γεωργῷ τῶν ψυχῶν ἐπέραστος ἀναφανῆναι κατὰ καιρὸν, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀποθηκῶν τούτου καὶ μονῶν ἀξίος; ἢ ὅλως ἕκαστος πρὸς γῆν κέχυφεν, ὥσπερ τὸ σῶμα οἱ αὐτουργοῦντες, οὕτω τὸν λογισμὸν οὐκ ἀνανεύοντα ἔχων, οὐδὲ τῶν γηίνων ἀπανιστάμενον.

Ἄλλ' εἰ τοῦτο, τῶν ἐθνικῶν οὐδὲν διαφέρομεν·

ἐκείνων γὰρ τὸ ταῖς γήϊναις φροντίσιν ἐνασχολεῖσθαι, πάσῃ δυνάμει ψυχῆς καὶ σώματος· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι λόγον τῶν μελλόντων οὐδένα, πάντως οὐδὲ πίστιν, ἢ ἐννοίαν περὶ τῶν οὐρανίων. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὁλος ὁ βίος τοῦ ἀσεβοῦς ἐν φροντίδι τῶν κάτω καὶ φθειρομένων· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις πρὸς ἡμᾶς εἰπὼν· «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθησθε», προσέθηκε· «Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ» (1). Οὐκ ἀπανιστᾷ δὲ τῶν ἔργων, ἀλλ' ἀφιστᾷ τῆς μερίμνης, πρὸς Θεὸν τὴν ἐλπίδα μετατιθεῖς, ἵνα μήτε ἀνέλπιδα τὴν ἐργασίαν ἔχωμεν, μήτε ἐπ' αὐτῇ κακῶς τὴν ἐλπίδα. «Μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες· Τί φάγωμεν, ἢ τί πίνωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα» (2)· διανοοῦμενοι τοῦτο διηνεκῶς, καὶ προσδοκωμένης αἰτίας, οἷον ἀπολεγόμενοι, καὶ τὴν ψυχὴν εἰς τοῦτο κατατείνοντες καὶ καθέλκοντες, καὶ πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν οὐ συγχωροῦντες· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοιαύτην ἡμῶν τὴν φύσιν κατεσκεύασεν ὁ Θεός, ὥστε τοῦ σώματος οὐχ ἡρεμοῦντος μόνον, ἀλλὰ καὶ κινουμένου καὶ μετακινουμένου, καὶ πᾶν οὐπερ ἂν ἦ χρεῖα πράττοντος, ἐν ἄλλοις δύνασθαι τὸν λογισμὸν εἶναι· ἵνα τῷ μὲν σώματι τὰ τούτῳ κατάλληλα ἐργαζώμεθα, τῇ δὲ ψυχῇ πρὸς τὸν Θεὸν βλέποντες ζητῶμεν παρ' αὐτοῦ τὰ οὐράνια· ἐπεὶ καὶ παραγγείλας μὴ μεριμνᾶν τῇ ψυχῇ, τοῦτο γὰρ τῶν ἐθνῶν, προσέθηκε· «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (3)· δεικνὺς ὡς εἴπερ τὴν κατὰ ψυχὴν μελέτην πρὸς Θεὸν ἔχεις, οὐδὲν ἐντεῦθεν ζημιωθήσῃ περὶ τὰς τοῦ σώματος χρεῖας· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τούτων ἀνελλιπῶς ἔξεις μετὰ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας,

τοῦ Θεοῦ χορηγοῦντος· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἀνοίγων τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐμπιμπλὼν πᾶν ζῶον εὐδοκίας· πρὸς δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ φησι· «Θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἐπλασας αὐτά» (4)· οὐ τὰ ὁρώμενα μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πνεύματος· διὸ καὶ τοῦ ἔαρος τὸ θέρος προέθηκεν· ἐὰν γὰρ μὴ ἐκκοπῆς φθάσας τῶν ἀπίστων, ἢ καὶ τῶν φαύλων ἔργων τε καὶ ἀνθρώπων, οὐκ ἐνεαρίσεις ταῖς ἀρεταῖς.

Ἔστιν οὖν, ἀδελφοί, καὶ θέρος καὶ ἔαρ καὶ σπὸρος, οὐ σωματικὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ λογικὸς· οὐδὲ λογικὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ πνευματικὸς, ὥσπερ καὶ φυτεία καὶ τρυγητὸς, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλῃθ'· ἐπεὶ καὶ γεωργία τε καὶ γεώργιον. Τοῦ δὲ τοιοῦτου γεωργίου γεωργός ἐστιν ὁ Θεός, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς Κορινθίους φησὶν· «Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε» (5). Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν» (6). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ» (7)· ὁ δὲ σπόρος οὗτος ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας ἐστίν. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας τοῦ πνεύματος σπέρματος ἔχει λόγον, ἔστι τοῦ σπόρου τούτου πάντως καὶ θερισμὸς τελούμενος διὰ πίστεως· καὶ τοῦτο δηλῶν πάλιν αὐτὸς ὁ Κύριος, ἀρχομένων προσέρχεσθαι πρὸς τὴν αὐτοῦ πίστιν πανδημεῖ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον» (8). Καθάπερ γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου θερμῆς, οἱ στάχυες ξηραίνονται, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὑγρότητος ἀποτιθέμενοι βαφὴν λευκαίνονται, καὶ

(1) Ματθ. ζ', 25. (2) Ματθ. ζ', 31. (3) Ματθ. ζ', 33. (4) Ψαλμ. ογ', 18. (5) Α' Κορ. γ', 9. (6) Ιωαν. ιε', 5. (7) Ματθ. ιγ', 3. (8) Ιωαν. δ', 35.

πρὸς θερισμὸν καὶ συγκομιδὴν πεφύκασιν ἔτοιμοι· οὕτω καὶ τότε τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης διὰ σαρκὸς ἐπιδημοῦντος τῇ γῇ, δυνάμει τῆς αὐτοῦ παρουσίας αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐλευκαίνοντο καθαιρόμεναι, μετασκευαζομένης τῆς ἐκ τοῦ ἐνεδόνου βίου καὶ διαβρέοντος ἐγγινομένης αὐταῖς ἐπισκοτήσεώς τε καὶ διαχύσεως, καὶ οὕτως ἔτοιμοι πρὸς τὸν πνευματικὸν θερισμὸν ἦσαν, ὥστε τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἀπιστίας τελεώτερον ἀποκοπῆναι, καὶ διὰ τῆς ἀληθινῆς πίστεως συναχθῆναι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ εἴ τις ἐθέλει κατανοῆσαι τοῦ λόγου τούτου τὸ ἀληθές, ὡς ἡ δύναμις τότε τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐποίησε τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἷον λευκοτέρας καὶ καθαρωτέρας καὶ ἐτοίμους πρὸς τὴν πίσιν τῆς θεοσεβείας, ἀναλογισάσθω, ὅτι τὰ ἔθνη πάντα τότε Θεὸν μὲν οὐχ ὠμολόγουν ἓνα δεσπότην καὶ κτίστην τοῦ παντός, ἡλίῳ δὲ καὶ σελήνῃ καὶ ἀστροῖς καὶ ἐτέροις κτίσμασι καὶ τοῖς τούτων εἰδώλοις ὡς θεοῖς προσέκειντο· ἡ δὲ δύναμις τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας πάντας ἀνέπεισεν ἓνα Θεὸν ὁμολογεῖν τοῦ παντός δεσπότην καὶ ποιητήν. Καὶ ὅπερ Ἰσχυσεν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ, καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος, καὶ ὁ ἐκεῖνος δεδομένος νόμος, ἐπὶ μόνου τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων, ἓνα σέβειν τούτους ἀναπέισας Θεὸν, καὶ οὐδ' ἐπὶ τούτου μόνως τοῦ γένους διὰ τέλους Ἰσχυσε, καὶ τοι παρὰ τῶν προγόνων ἀνωθεν αὐτοῖς δεδομένου τοῦ θείου δόγματος, τοῦτο ἐπὶ πάντων γενῶν τε καὶ ἐθνῶν ἡ δύναμις τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας εἰργάσατο, καὶ οὕτως ἔτοιμοι γεγονάσιν αἱ χῶραι πρὸς τὸν πνευματικὸν θερισμὸν, ἀπὸ παντός ἔθνους τῶν πιστευσάντων ποιητὴν ἓνα τοῦ παντός εἶναι, προσερχομένων ἐτοίμως εἰς Χριστόν, καὶ τὴν ἀληθὴ θεοσεβείαν τῶν μετὰ συνέσεως ἀκούοντων τοῦ προφητικοῦ

καὶ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, καὶ τὰς Γραφὰς ἐρευνώντων.

Οὕτω καὶ μόνον φανεῖς ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος, πᾶν γένος ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς τῶν εἰδώλων ἡγείρε πλάνης, εἰ καὶ μὴ πάντας εὐσεβεῖς ἀπέδειξε· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἡ δύναμις τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ ἐγερεῖ πάντας ἀπὸ τοῦ θανάτου, εἰ καὶ μὴ πάντας ἀξιώσει τῆς ἀληθινῆς ζωῆς· οἱ μὲν γὰρ ἀσεβεῖς τε καὶ δυσσεβεῖς, καὶ οἱ μὴ λαβόντες ἐνταῦθα δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας τὴν τῶν ἡμαρτημένων συγχώρησιν, ὡς μήτε φυλάξαντες, μήτε καθάραντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἀμέτρων ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκὸς, αἱ εἰσιν ἀδδηφαγία, καὶ πολυποσία, καὶ μέθη, καὶ τρυφή, παρ' ὧν ἡ ἀμετρία πηγάζει τῶν ὑπογαστρῶν παθῶν, μαλακίαι, πορνεῖαι, μοιχεῖαι, καὶ πᾶσα ἀκολασία, παρ' ἧς ποθεινὰ γίνεται τὰ μυσαρὰ ῥήματα καὶ ἀκούσματα, ὠραίσματα τε καὶ ἐπιτρίμματα, ταῦτα δὲ δαπάνας ἐπιζητοῦντα, κλέπτας, πλεονέκτας, ἀδίκους, ἄρπαγας ποιεῖ τοὺς ἀλόντας. Καὶ τί δεῖ λέγειν τὰ ἐντεῦθεν μίση, τὰς ἐντεῦθεν μάχας, τὸν μυρίον ἐσμόν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῆς ἀτιμίας παθῶν καὶ λογισμῶν; Οἱ τοίνυν μὴ φυλάξαντες ἑαυτοὺς ἐκ τούτων, ἡμὴ ἐξιλεωσάμενοι τὸν Θεὸν δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, ἀναστήσονται μὲν, ἀλλὰ θανάτῳ δεινότεραν ὑποστήσονται ζωὴν, ὀδύνη καὶ θλίψει καὶ στενοχωρία, καὶ αἰσχύνῃ παραδοθέντες αἰωνίῳ, σκώληξιν ἀκοιμήτοις συνδιατρώμενοι, καὶ σκοτεινῷ καὶ ἀσθέστῳ συγκαιόμενοι πυρὶ, ὡς καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαίας φησὶν, ὅτι· «Ἐκκαυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων» (1). Διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς Ἐφεσίους· «Τοῦτο, φησὶν, ἔστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἡ ἀκάθαρτος, ἡ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλόλατρες, οὐκ ἔχει κλη-

(1) Ἠσ. 4, 31.

ρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ» (1)· καὶ προσασφαλίσάμενος ἔτι, καὶ τοὺς ἄλλως διδάσκοντας ἐπισομίζων ἐπάγει· «Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν» (2). Καθάπερ καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων πάλιν ὁ αὐτός φησι· «Μὴ πλανᾶσθε, οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοῖδοροι, οὐχ ἄρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν» (3).

Οἱ δὲ πιστεύοντες ὁρθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τὴν πίστιν δι' ἔργων ἐπιδεικνύμενοι, καὶ φυλάττοντες ἑαυτὰς, ἡ καὶ δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας καθαίροντες ἀπὸ τῶν μολυσμῶν τῶν προειρημένων ἁμαρτιῶν, καὶ τὰς ἀντιθέτας τῶν κακιῶν ἀρετὰς ἐργαζόμενοι, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλήθειαν, οὗτοι πάντες ἀναστάντες ἀκούσονται παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μῆ, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (4)· καὶ οὕτω συμβασιλεύσουσι τῷ Χριστῷ, βασιλείαν οὐράνιον καὶ ἀσάλευτον κληρονομήσαντες, καὶ ζῶντες τὸν αἰὲν χρόνον ἐν φωτὶ ἀποβόρῃτῳ καὶ ἀνεσπέρῳ, καὶ μηδεμιᾶ ποτε νυκτὶ διακοπτομένῳ, καὶ συνδιαιτώμενοι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις ἐν ἀβρότῳ τρυφῇ, ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ, ἐνθα ἀπέδρα πᾶσα ὁδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀψύχων ἀσταχύων

εἷς ἐστὶν ὁ θερισμός, ἐπὶ δὲ τῶν λογικῶν ἀσταχύων, τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων λέγω, εἷς μὲν ἐστὶν ὃν ἔφημεν, θερίζων ἀπὸ ἀπιστίας, καὶ συνάγων εἰς πίστιν τοὺς δεχομένους τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ τούτου τοῦ θερισμοῦ θερισταὶ εἰσιν οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι, καὶ οἱ τούτων διάδοχοι, καὶ κατὰ καιρὸς οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, περὶ ὧν καὶ ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι· «Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον» (5)· ἁμοιβὴν γὰρ τοιαύτην λήφονται παρὰ Θεοῦ καὶ οἱ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, ὡς πρὸς ζωὴν αἰώνιον τοὺς πειθομένους συνάγοντες. Ἄλλος δὲ ἐστὶ θερισμός ἢ ἀπὸ τὸν ἐνταῦθα πρὸς τὸν μέλλοντα βίον ἡμῶν ἐκάστου διὰ θανάτου μετάθεσις· ὅς καὶ θεριστὰς οὐ τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους ἔχει, ἔχοντάς τι καὶ τῶν Ἀποστόλων πλεόν, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θερισμὸν ἐκλέγονται, καὶ διαχωρίζουσιν, ὡς ἀπὸ σίτου τὰ ζιζάνια, τοὺς πονηροὺς ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν· καὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς προπέμπουσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς ῥίπτουσιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ παράστασις ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, διδόντος αὐτοῦ καιρὸν καὶ λόγον, ἄλλοτε δειχθήσεται. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς ὥσπερ νῦν ἐσμέν ἐκλεκτοὶ Θεοῦ λαός, γένος ἱερὸν, ἐκκλησία ζώντος Θεοῦ, κεχωρισμένη πάντων ἀσεβῶν τε καὶ δυσσεβῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τῶν μὲν ζιζανίων εὐρεθῆναι κεχωρισμένους, τῇ δὲ μερίδι συντημένους τῶν σωζομένων, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅς ἐστιν εὐλογητός εἰς τὰς αἰῶνας· Ἀμήν.

(1) Ἐφισ. ι, 6. (2) Ἐφισ. ι, 6. (3) Ἀ Κορ. ζ', 9. (4) Ματθ. xiv, 34. (5) Ἰωαν. δ', 36.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΣ΄.

Ἐκφωνηθεῖσα καὶ αὕτη ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ
περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῖν λογικοῦ θέρους.

Ὁ λόγος δὲν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν», ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησί (1). Τοῦτον καὶ ἡμεῖς ὑμῖν, ἀδελφοί, καταγγέλλομεν τὸν λόγον. Μηδεὶς οὖν ἀκοαῖς εἰσδεχέσθω τοῦτον ὡς εἰς ἀέρα λυόμενον, ἀλλ' ὡς μένοντα καὶ μέλλοντα τοῖς μὲν δι' ἔργων πειθομένοις σωτηρίαν παρέξειν, τοῖς δὲ ἀθετοῦσι, καὶ τάναντία διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενοις, ἀντικαταστήσασθαι πρὸς ἑλεγχον ἐπὶ τοῦ μέλλοντος φρικωδεστάτου βήματος ἐκεῖνου. Καθάπερ οὖν ἡμῶν ἕκαστος οἰκίαν καὶ συγγένειαν ἔχει, καὶ ἀγρόν, εἰ τύχει καὶ ἀμπελῶνα, ἔτι δὲ καὶ ζῶα, χρήματά τε καὶ κτήματα διάφορα, οὕτως ἡμᾶς ἀντὶ πάντων τούτων διὰ τὴν αὐτοῦ φιλάνθρωπίαν ὁ Θεὸς ἡγεῖται· οἶκος γὰρ ἡμεῖς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐσμὲν Θεοῦ, ἐάν περ τὴν ὁμολογίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος, μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν (2)· διὰ μὲν τῆς ὁμολογίας τὴν εὐσέβειαν, διὰ δὲ τοῦ καυχήματος τῆς ἐλπίδος τὸν θεάρεστον ὑποδεικνύς βίον· ὡς καὶ ὁ Θεὸς εἶπε διὰ τοῦ Προφήτου· «Γίνεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ ἅγιος εἰμί» (3). Καὶ Ἰωάννης ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ δείκνυσιν, λέγων· «Οὕτω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα, οἰδαμεν δὲ ὅτι ἐάν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἀγνίζει ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἐστιν» (4). Ἐσμὲν οὖν καὶ διαμενοῦμεν οἶκος τοῦ εἰπόντος· «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός» (5),

ἐάν μετὰ τῆς εὐσεβείας καὶ βίον ἔχωμεν καθαρὸν. Ἐάν δὲ πλημμελῶς καὶ ἀμετανοήτως ζῶμεν, ἀκούσομεν παρ' αὐτοῦ· «Ἴδὲ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» (6), καὶ ἐγκαταλειφθησόμεθα, ἵν' εἴπω πάλιν τὸ τῆς Γραφῆς, «Ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυράτῳ» (7), ὅταν τοῦ καιροῦ τῆς χρείας παρωχηκός, μηδὲν χρηστὸν ἐναποκείμενον ἔχωσιν.

Ὅτι δὲ καὶ ὡς συγγενεῖς ἡμᾶς ἡγεῖται ὁ Κύριος, αὐτός ἐστιν ὁ λέγων· ὁ ὅς ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτος καὶ ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ μου καὶ μήτηρ μου ἐστίν» (8). Ὅρατε τί τὸ προξενοῦν ἡμῖν τὴν ἀνωτάτω συγγένειαν; ὁ θεοφιλὴς βίος, ἡ ἐν ἀρεταῖς ζωὴ, τὸ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς πολιτεύεσθαι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς. Ὁ δὲ μὴ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ ἀνωτάτω καὶ οὐρανοῦ Πατρὸς, τοσοῦτον ἀπέχει τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἀντικείμενον ἔχει τὴν τοῦ γένους ἀναφοράν· διὸ καὶ ὁ Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· «Ἵμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν» (9). Αὐτῶν δὲ λεγόντων εἶναι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, πρὸς αὐτὸς πάλιν ἔλεγεν· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν» (10). Ἀμπελῶν δὲ Κυρίου Σαβαώθ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἐστὶ, κατὰ τὸν Ἠσαΐαν (11), δηλονότι πάντες οἱ τῆς εὐσεβείας ἐπι-

(1) Ἰωαν. ιβ', 48. (2) Ἑβρ. γ', 6. (3) Λευίτ. ι', 48. (4) Α' Ἰωαν. γ', 2. (5) Α' Κορ. ζ', 16. (6) Ματθ. κγ', 38. (7) Ἠσ. ε', 8.

(8) Μαρκ. γ', 35. (9) Ἰωαν. ε', 44. (10) Ἰωαν. ε', 39. (11) Ἠσ. ε', 7.

γνώμονες. Ἄλλ' ὁ ἀμπελῶν οὗτος τυγχάνει μὲν ἐπιμελείας καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας, ὅταν φέρῃ καρπὸν θεοφιλή· ἂν δὲ ἀκάνθας ἀντὶ σταφυλῆς ποιήσῃ, τουτέστι τὰ κέντρα τοῦ θανάτου, ἅπερ εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι, ἀφίεται ἀτημέλητος, καὶ εἰς καταπάτημα τοῖς ὄντως θηρίοις καὶ πονηροῖς δαίμοσι προτίθεται, καὶ πυρὶ παραδίδοται εἰς καυσίν· διὸ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς εἰπὼν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν», ἐπήγαγε· «Πᾶν κλημα ἐν ἔμοι καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ· τὸ δὲ μὴ καρπὸν φέρον, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλημα καὶ ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν καὶ καίεται» (1). «Ὅτι δὲ καὶ ὡς ποιμνιον οἰκεῖον ἡμᾶς ἡγεῖται ὁ ποιήσας ἡμᾶς, πρὸς τὸν κορυφαῖον τοῦ κορυφαίου χοροῦ τῶν Ἀποστόλων ἔλεγε· «Πέτρε φιλεῖς με; ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου» (2). πάντες γὰρ ἡμεῖς ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, καὶ ἀπολώλαμεν ὡς δραχμὴ, διαπεσοῦσα τῆς δεσποτικῆς χειρὸς· ἀλλ' ἦλθεν ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ φύσει δεσπότης, ἀνεζήτησεν, εὔρεν, ἔσωσεν, ἑαυτῷ συνῆψεν ἀρρήτως.

Ἐπώμεθα οὖν, ἀδελφοί, τῷ καλῷ ποιμένι Χριστῷ, πρὸς νομὰς εἰσάγοντι καὶ μάνδρας ζωῆς αἰωνίου. Φυλάξωμεν διὰ τῶν ἀρετῶν τὴν πρὸς αὐτὸν εἰκόνα τε καὶ ὁμοίωσιν, ἵνα μὴ τῆς ζωτφόρου χειρὸς ἐκπέσωμεν. Καρποφορήσωμεν αὐτῷ δι' ἔργων ἀγαθῶν, ἵνα ἀμπελῶν Κυρίου Σαβαὼθ ὦμεν, καὶ νεόφυτον ἡγαπημένον. Πειῶμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον, ἵνα πατέρα τοῦτον πλουτήσωμεν. Καθάρωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἵνα οἶκος Θεοῦ χρηματίσωμεν· ὃς οὐ μόνον ὡς ἀμπελῶνα καὶ οἶκον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀγρὸν οἰκεῖον καὶ κα-

τεσπαρμένην ἀρῆραν ἔχων τὸ ἡμέτερον γένος· «Ὁμοιώθη, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ, σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν» (3). Οὐκ ἀκαίρως δὲ ταύτην ὁ λόγος ἡνεγκεν εἰς μέσον τὴν παραβολήν· ἐνὶ γὰρ δι' αὐτῆς ἀποδοῦναι τὸ χρέος, καὶ πληρῶσαι τὴν υπόσχεσιν, ἣν ἐν τῇ πρὸ ταύτης ὁμιλίᾳ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐποίησάμεν. Διδάσκων γὰρ ὑμᾶς περὶ λογικοῦ τε καὶ πνευματικοῦ θέρους, θεριστὰς μὲν εἶναι τοῦ πνευματικοῦ θέρους, ὃ ἐστὶν ἡ ἀπὸ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετὰστασις, τοὺς ἱεροὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς αὐτῶν διαδόχους, καὶ μέχρις ἡμῶν κατὰ γενεὰς διδασκάλους τῆς εὐσεβείας, εἰπόν τε καὶ ὑπέδειξα. Τοῦ δὲ λογικοῦ θέρους, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐνταῦθα πρὸς τὸν μέλλοντα βίον ἡμῶν ἐκάστου μετὰθεσις, θεριστὰς μὲν τοὺς ἀγίους ἀγγέλους, ἔφην, εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ πλέον ἔχειν τῶν Ἀποστόλων, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θερισμὸν ἐκλέγονται καὶ διαχωρίζουσιν, ἀνὰ μέρος μὲν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀνὰ μέρος δὲ τοὺς πονηροὺς· καὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς προπέμπουσιν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, τοὺς δὲ πονηροὺς ῥίπτουσιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Εἶπον οὖν ταῦτα πρώην, οὐκ ἔδειξα δὲ, ἀλλ' ὑπεσχέθην, τοῦ Θεοῦ καιρὸν καὶ λόγον δόντος, τὴν παράστασιν δώσειν, ἥτις ἱκανῶς ἐστὶ νῦν ἀποδομένη διὰ τῆς τοῦ Κυρίου ταύτης παραβολῆς· «Ἰδόντες γὰρ φησὶν οἱ δοῦλοι τοῦ Κυρίου τὰ ζιζάνια ἐν τῷ ἀγρῷ, εἶπον τῷ Κυρίῳ· θέλεις ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; ὁ δὲ εἶπεν οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσῃτε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε εἰς δέσμας, πρὸς

(1) Ἰωαν. ιζ', 2. (2) Ἰωαν. ια', 17. (3) Ματθ. ιγ', 24.

τὸ κατακαῦσαι, τὸν δὲ σῖτον συνάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

Τὰ μὲν οὖν ζιζάνια εἰσὶν, ὥς καὶ ὁ Κύριός φησιν, οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ἐκ γὰρ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἔργων τὸν χαρακτήρα ἐκείνου φέροντες, σπέρματά τε αὐτοῦ καὶ υἰοποίητοι διατελοῦσιν αὐτῷ. Ὁ δὲ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ συντέλεια τοῦ αἰῶνος τούτου ἐστίν· εἰ γὰρ καὶ πόρρωθεν ἤρξατο, καὶ νῦν ἐνεργεῖται διὰ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τότε τὸ πέρασ λαμβάνει πᾶν. Οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσὶν· οὗτοι γάρ εἰσι, καὶ μάλιστα τηνικαῦτα, οἱ τοῦ ἐπουρανίου βασιλείως διάκονοι· «Ὡς περ γὰρ φησι συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ κατακαίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Ὁ αὐτὸς δὲ ἐς καὶ Υἱὸς τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς· «Ἀποστελεῖ οὖν οὗτος τοὺς ἄγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα» (1)· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς μὲν Θεὸς πάντων ἐστὶ δεσπότης καὶ βασιλεὺς, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ τῶν ὑπὲρ τὸν οὐρανόν· ὡς δὲ ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γεγονώς, καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ καθελὼν τὸν δι' ἀπάτης δολωσάμενον τὸ ἡμέτερον γένος, ἡμᾶς τε δι' ἐαυτοῦ λυτρωσάμενος, καὶ προσαγαγὼν τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, βασιλείαν οἰκίαν ἔχει τὸ ἀνθρώπινον γένος, μάλιστα δὲ τὴν ἐκ παντὸς γένους ἱερὰν Ἐκκλησίαν. Ἀποσελεῖ οὖν οὗτος τοὺς ἄγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ταύτης πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιῶντας τὴν ἀνομίαν, τοὺς αἵρετικούς· δηλονότι, καὶ τοὺς μὴ διὰ μετανοίας τῶν ἔργων ἀποστάντας τῆς ἀμαρτίας· πᾶσα γὰρ ἀμαρτία ἀνομία ἐστὶ· συλλέξαντες οὖν τούτους, βαλοῦσιν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς, ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Βλέπετε, ἀδελφοί,

θερισμὸν καὶ χωρισμὸν ὅντως φρικωδέστατον καὶ δεινότατον! Ἀληθῶς δὲ ἄρα καὶ τοὺς ἄγγέλους εἶναι τοὺς τοῦ θερισμοῦ τούτου θεριστάς, καὶ τῶν Ἀποστόλων ἔχειν τι πλεον ἐλέγομεν ἡμεῖς. Ἰδόντες οὖν οἱ δοῦλοι τοῦ Κυρίου, τουτέστιν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, τὰ ζιζάνια ἐν τῷ ἀγρῷ, τουτέστι τοὺς δυσσεβεῖς καὶ πονηροὺς ἀνθρώπους συνδιάγοντας μετὰ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς συμβιωτεύοντας, εἶπον τῷ Κυρίῳ· «Θέλεις ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά»; τουτέστι διὰ τοῦ θανάτου ἐξάρωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς; Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· οὐ, μὴ ποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον».

Πῶς οὖν, εἴπερ συνέλεγον αὐτοῖς τὰ ζιζάνια, εἴπερ συνεκκόπτοντες διὰ τοῦ θανάτου τὸς πονηροὺς ἐχώριζον ἀπὸ τῶν δικαίων, συνέβαινε καὶ τὸν σῖτον, ἥτοι τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐκριζοῦσθαι; πολλοὶ τῶν δυσσεβῶν καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν συνδιάγοντες τοῖς εὐσεβῶς καὶ δικαίως βιαῶσι, χρόνῳ ποτὲ μεταβάλλονται τῇ μετανοίᾳ, καὶ μεταμανθάνουσι τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀντὶ ζιζανίων σῖτοι γίνονται· καὶ οὕτω συνέβαινε ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ζιζανίων συνεκριζοῦσθαι καὶ τὸν σῖτον, εἴπερ ἀνάρπαστοι παρὰ τῶν ἀγγέλων πρὸ τῆς μετανοίας ἐγένοντο. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ πονηροὶ ὄντες, τέχνα ἢ ἔγγονα ἀπεγέννησαν ἀγαθῆς προαιρέσεως· διὰ τοῦτο ὁ πάντα πρὶν γενέσεως εἰδὼς, οὐκ ἐνέδωκεν ἐκριζωθῆναι πρὸ καιροῦ τὰ ζιζάνια· «Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ θερισμοῦ φησιν, ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δῆσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι, τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου». Τοῦτό ἐστιν ἀντικρυς, ὅπερ ἐν ἑτέρῳ φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι· «Ἐλθὼν ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον

(1) Ματθ. ιγ', 40.

οὐκ ἐνδεδυμένον ἐνδυμα γάμψ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐταῖρε, πῶς εἰσηλθες ὧδε μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμψ; ὁ δὲ ἐπιμώθη. Τότε εἶπε τοῖς διακόνοις, δῆσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτόν, καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων» (1). ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ συνῆσαν τοῖς ἀγαθοῖς σπέρμασι τὰ ζιζάνια, οὕτως ἐνταῦθα συνανέκειτο τοῖς τὰς ἀγαθὰς πράξεις, ὡς νυμφικὴν διπλοῖδα περικειμένοις, ὁ τὸν κατεφθαρμένον καὶ κατεσπιλωμένον φορῶν χιτῶνα τῆς ἀμαρτίας· καὶ καθάπερ ἐκεῖ τὰ ζιζάνια πρῶτον δεθῆναι κελεύει ὁ Κύριος, εἴτα εἰς τὸ πῦρ ἐκείνο ριφῆναι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, πρῶτον εἰπὼν, δῆσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, εἴτα φησιν, ἐκβάλετε αὐτόν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· καὶ ἐπήγαγεν ὅπερ καὶ ἐκεῖ, ὅτι ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ὥστε τὸ αὐτὸ ἐστὶ τῇ γέννη τοῦ πυρὸς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Ἀλλὰ πῶς τοῦτο ἀφεγγέστερον ὄν, οὐκ ἐνδότερον σκότος λέγεται, ἀλλ' ἐξώτερον; Φῶς ἀνέσπερον καὶ ἀληθινὸν καὶ αἰδίων, ἐν ᾧ νῦν εἰσι τῶν δικαίων τὰ πνεύματα, τότε δὲ καὶ μετὰ σώματος οἱ ἄγιοι ἔσονται, ὁ Θεὸς ἐστίν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος· τοῦ ἡλίου δὲ τούτου, καὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ φωτὸς, καὶ νῦν οἱ ζῶντες ἐν ἀκαθαρσίᾳ καὶ ἀδικίᾳ ἔξω εἰσὶν, ἀλλ' ἔχουσιν ἐνταῦθα τὴν ἐλπίδα τῆς μετανοίας, καὶ ζῶσι τοῦ αἰσθητοῦ νῦν ἀπολαύοντες φωτὸς, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων κτισμάτων τοῦ Θεοῦ παραμυθίας, τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως ἀνεχομένου, καὶ μακροθύμως ἐκδεχομένου τὴν τούτων ἐπιστροφὴν. Οἱ δὲ μὴ μετανοήσαντες ἐνταῦθα, τότε καὶ τῆς θείας ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας στερηθέντες, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων ἀπολαύσεως, καὶ οὕτω τοῦ Θεοῦ πορρωτέρω γεγονότες καὶ αὐτῆς τῆς ἐλ-

πίδος ἀπεστερημένοι, τῇ αἰωνίῳ παραδοθήσονται κολάσει.

Καὶ νῦν μὲν ἔξω τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ὄντες, ἐξώτερον δὲ, καθάπερ ἐφημεν, τούτου τότε γεγονότες, καὶ τῷ ἐξωτέρῳ τοῦ ὄντος φωτὸς παραδοθέντες σκότει, καὶ τῇ ἀπαραμυθίᾳ θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὅτι· «Τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει, κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ δικαιοκρισίας καὶ ἀποκαλύψεως Θεοῦ» (2). ὀργὴν δὲ Κυρίου τίς ὑποίσει; τίς ὑπομενεῖ τότε τὸν ἐλεγχον καὶ τὴν αἰσχύνην ἐκείνην, ἣν ὑπέδειξεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ τῆς παραβολῆς, λέγων πρὸς τὸν ὡς δυσειδὲς ἐνδυμα τῆς ἀμαρτίας περικείμενον· «Πῶς εἰσηλθες ὧδε μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου»; τὸν κεχαριτωμένον τῆς ἀρετῆς κόσμον; κάκεῖνος γὰρ ἐπιμώθη, μὴ ἔχων διάραι στόμα. Τίς ὑπομενεῖ τὴν θείαν μετ' ὀργῆς ἀπόφασιν ἐκείνην, καὶ τὴν τῶν ἀγγέλων εἰς ἐκπλήρωσιν ἐκείνης σφοδρότην ὀρμὴν, ἀναρπαζόντων τὸν κατάκριτον ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν δικαίων, καὶ χωρίζοντων ὡς τὰ ζιζάνια ἀπὸ τοῦ σίτου, καὶ δεσμούντων ἀνιλεῶς, καὶ ὠθούντων φεῦ εἰς τὴν γέενναν! Τίς ὑπομενεῖ τὸ ἐξώτερον, καὶ εἰς αἰῶνας ἀφώτιστον ἐκείνο σκότος, τὸν ἀπαυστον καὶ ἀπαραμύθητον ἐκ σφοδροῦ πένθους κλόνον, καὶ βρυγμὸν καὶ συγκρουσμὸν τὸν ὀδόντων; τὴν ἀληκτον καὶ ἀφόρητον ἐκ τῆς καύσεως ὀδύνην τοῦ ἀσβέστου πυρὸς; οἷον δὲ τὸ πῦρ ἐκείνο, ὃ καὶ σωμάτων ἄπτεται, καὶ τῶν ἐν σώμασιν ὄντων, καὶ τῶν οὐκ ἐν σώμασι πνευματικῶν ὀδυνῶν ἅμα καὶ παρακατέχον ἀθάνατα, δι' οὗ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς πῦρ τακῆσεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον (3), στοιχεῖα δὲ πυρούμενα τήκεται. Ὅση δὲ τῆς ὀδύνης προσθήκη

(1) Ματθ. κβ', 11. (2) Ρωμ. β', 4. (3) Β' Πιτρ. γ', 12.

τὸ τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπροσδόκητον; τί δὲ τὸ μὴδὲ ὁρᾶν ἢ κακοῦ κείμεθα· καὶ γὰρ ἀφώτιστον ἐκεῖνο τὸ πῦρ· οὗτος δὲ ὁ θερισμὸς ὁ αὐτός ἐστι καὶ τῇ ἄλῳνι ἐκείνῃ, ἣν ὁ Χριστὸς κατέχων τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ διακαθαριεῖ, ὡς ὁ Πρόδρομος αὐτοῦ καὶ βαπτιστῆς ἐδίδασκε· καὶ τὸν μὲν σῖτον συνάξει εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ (1)· τὰς γὰρ ἀγγελικὰς δυνάμεις πτύον ἐν τῇ χειρὶ ὑπάρχον τοῦ Χριστοῦ ὁ Βαπτιστῆς ἐκάλεσε, πτύον δὲ ἐστὶ τὸ λιχμητήριον.

Ὡσπερ οὖν τοῦτο ἐν ταῖς χερσὶν ὄν τοῦ γεωργοῦ κινεῖται ὅποι ἂν καὶ ὅπως ὁ γεωργὸς θελήσῃ, οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι ἐν τῇ χειρὶ ὄντες καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κινεῖνται ὅποι ἂν καὶ ὅπως αὐτὸς βούλεται, καὶ πληροῦσι τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ὅπερ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ θερισμῷ ἀγρόν εἶπεν, ἄλῳνα ἐνταῦθα προσεῖπεν· ἐν γὰρ τῇ ἄλῳνι πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ συναγόμενα λομβάνουσι τὴν διάκρισιν. Ἦν δὲ συλλογὴν ἐκεῖ τῶν ζιζανίων προσέταξε γενέσθαι, κάθαρσιν ἐνταῦθα τῆς ἄλῳνος ἐκάλεσε. Τὰ δὲ ζιζάνια ἄχυρον ἐνταῦθα προσηγόρευσε· καὶ γὰρ καὶ τὰ ζιζάνια κοῦφα ὄντα ὡς ἀκαρπα, μετὰ τοῦ ἀχύρου παρασύρει ὁ ἄνεμος. Ἰσως δὲ καὶ τι πλεον ἐνταῦθα διὰ τοῦ ἀχύρου αἰνίττεται, ὅτι μὴ μόνον οἱ πρὸς τοὺς ἀγαθὸς τῶν γειτόνων ἐπιδραβεῖς ὑπάρχοντες, καθάπερ τὰ ζιζάνια τοῖς συνεβρίζωμένοις, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ τοῖς ἄλλοις βλαβεροὶ, εὐπερίτρεπτοι δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀνωφελεῖς διὰ τὴν ἀκαρπίαν, καὶ οὗτοι πυρὸς εἰσιν ἄξιοι. Ὁ δὲ ἐκεῖ κάμινον πυρὸς, ἐνταῦθα πῦρ ἀσβεστον ὠνόμασε, δεικνὺς ὅτι ἀτελεύτητός ἐστιν ἡ μέλλουσα καὶ μένουσα κόλασις ἐκείνῃ, τοῖς διὰ τὴν ἀπραξίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν ἐμπαθεῖ καὶ ἐφάμαρτον ζωὴν ἀχύρῳ καὶ ζιζανίοις παρεικασθεῖ-

σιν. Ὁ δὲ ἐνταῦθα ἀποθήκην εἶπε, βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἡρμήνευσεν ἐκεῖ· «Τότε γὰρ φησὶν οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν» (2). Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν; ἵνα δείξῃ, ὅτι πρῶτον ὁ ἄνθρωπος υἱὸς γίνεται Θεοῦ, καὶ ἄξιός τοῦ πατέρα ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν, καὶ οὕτως ἐπειτα κληρονόμος εἰκότως καθίσταται τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Πῶς δὲ γίνεται υἱὸς Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος; διὰ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος· διὸ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους λέγοντας, ὅτι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐσμεν· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτέ φησι, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἂν» (3). Καὶ πάλιν αὐτῶν λεγόντων, Ἥμεῖς ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν, εἶπε πρὸς αὐτούς· «Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἡγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξηλθον καὶ ἤκω· ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν» (4).

Ὅρατε πῶς ἐκ τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων υἱοποιεῖται ὁ ἄνθρωπος τῷ διαβόλῳ, καὶ οὕτω κληρονόμος γίνεται τοῦ αἰωνίου πυρός; οὕτω καὶ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων ἐξομοιοῦται τῷ Θεῷ, καὶ υἱοποιεῖται τούτῳ, καὶ κληρονόμος γίνεται τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο δεικνὺς ὁ Κύριος, ὡς ὁμοιότης πρὸς τὸν Θεόν ἐστὶν ἡ ἀρετή· «Ἐντολὴν φησὶ καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καὶ εἰ ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τὰς πόδας ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τὰς πόδας· ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε» (5). Καὶ, «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν

(1) Ματθ. γ', 12. (2) Ματθ. ιγ', 43. (3) Ἰωαν. 4, 39. (4) Ἰωαν. 4, 42. (5) Ἰωαν. ιγ', 34. 14.

ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν» (1). Καί, «Γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστὶ» (2). Καί, «Ἀγαπᾶτε τὴν ἐχθρὸν ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανεῖζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες, καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ τοῦ ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τὴν ἀχαρίστη καὶ πονηροῦς» (3). Ὁ γοῦν διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχων τὴν ὁμοιότητα, οὗτος πατέρα διὰ τῶν ἔργων πλουτήσας τὸν Θεόν, κληρονόμος ἔσται τῆς πατρικῆς βασιλείας· ἥς ὁ ἐκπεσὼν οὐχ ἀπλῶς ἀποτυγχάνει ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἀφεγγεῖ παραδίδεται σκότει, ἀφορήτως καὶ ἀτελευτήτως κατακαίοντι. Ὅστις οὖν ἐθέλει ῥυσθῆναι τῆς ἀλήκειου κολάσεως ἐκείνης, καὶ τῆς αἰδίου τοῦ Θεοῦ βασιλείας κληρονόμος γενέσθαι, μὴ ζιζάνιον ἔσω, σπέρμα πονηρὸν καὶ βλαπτικόν, ὡς εἶναι κοινὴ λύμη σώμασί τε καὶ ψυχαῖς τῶν ἐγγιζόντων, παράδειγμα

θεομισῶν προκείμενος πονηρῶν ἔργων τε καὶ λόγων, μηδὲ καλὰ μὴ καὶ ἀχυρον, οὕτω μὲν κοῦφος, ὡς εὐρίπιστος εἶναι ταῖς τοῦ πονηροῦ πνεύματος αὔραις τε καὶ προσβολαῖς, οὕτω δὲ ἀχρεῖος, ὡς εἰς βρῶσιν παθῶν ἀλόγων καὶ δαιμόνων προκείσθαι· ἀλλὰ σῖτος ἔστω, πάντων τῶν ἀχρείων καὶ πονηρῶν ἔργων καὶ λόγων ἀπεχόμενος, καὶ τὰς ἀντιθέτους ἀρετὰς ἐργαζόμενος, καὶ φέρων τοὺς τῆς μετανοίας καρπούς· οὕτω γὰρ ἂν εἴη τῆς οὐρανίου ἀποθήκης ἄξιος, καὶ υἱὸς κληθεῖν τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς, καὶ εἰς τὴν ἐκείνου βασιλείαν ὡς κληρονόμος εἰσελθεῖν χαίρων, τῇ θεῇ δόξῃ περιλαμπόμενος· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΜ'.

Ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων
Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Η τῶν ἁγίων ἐκάστου μνήμη, κατὰ τὴν ἐορτίον ἐπιστάσα ταύτης ἡμέραν, θυμηδίας ὑπόθεσις κοινὴ καὶ δήμοις καὶ πόλεσι, καὶ πολίταις καὶ πολιτάρχαις ἐστὶ, καὶ ὠφελείας μεγίστης πρόξενος τοῖς ἐορτάζουσι πᾶσι γίνεται· «Μνήμη γὰρ δικαίᾳ μετ' ἐγκωμίων» (4), ὁ σοφὸς φησι Σολομών, «ἐγκωμιαζομένου δὲ δικαίᾳ εὐφρανθήσονται λαοί». Καθάπερ γὰρ ἐν νυκτί, λαμπάδος ἀναφθείσης, εἰς

χρεῖαν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων πάντων φαίνει τὸ φῶς, οὕτω καὶ ὁ τῶν ἁγίων ἐκάστου θεάρεστος βίος, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μακάριον τέλος, καὶ ἡ διὰ τὴν τοῦ βίου καθαρότητα παρὰ Θεοῦ δεδομένη χάρις αὐτῷ, καθάπερ τις περιφανὴς πυρσὸς προαγόμενος εἰς μέσον διὰ τῆς μνήμης, καινὴν παρέχεται τοῖς συνειλεγμένοις τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν ὠφέλειαν. Καὶ καθάπερ εὐφορίας

(1) Ματθ. ια', 29. (2) Λουκ. ζ', 36. (3) Λουκ. ε', 35. (4) Παροιμ. ι', 7.

γενομένης ἐπὶ τῆς γῆς, οὐχ οἱ γεωργοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες ἄνθρωποι τέρπονται· ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν τῆς γῆς καρπῶν ἀπόλαυσις κοινὴ πᾶσιν ἐστίν· οὕτω καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν δι' ἀρετῆς τῶν ἁγίων καρποφορία, οὐκ αὐτὸν εὐφραίνει μόνον τὸν γεωργὸν τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς πάντας, ὡς εἰς κοινήν τρυφήν καὶ ἀπόλαυσιν προκειμένη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ παρόντες πάντες οἱ ἅγιοι προτροπῇ πρὸς ἀρετὴν εἰσι πᾶσι τοῖς ἀκούουσι καὶ ὁρῶσι τούτους μετὰ συνέσεως· ἔμψυχοι γὰρ εἰσιν εἰκόνες τῆς ἀρετῆς· αὐτοκίνητοι στήλαι παντὸς καλοῦ· βίβλοι ζῶσαί τε καὶ λαλοῦσαι τὰ πρὸς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος· καὶ μεταστάντες τοῦ τῆδε βίου διὰ τῆς μνήμης τῶν ἐν ἐκείνοις καλῶν, ἀθάνατον ἡμῖν τὴν παρ' ἑαυτῶν συντηροῦσιν ὠφέλειαν. Ἡ δὲ μνήμη τῆς ἐκείνων ἀγαθοεργίας ἐγκώμιον ἐκείνων ἐστίν, ἐποφειλόμενον μὲν παρ' ἡμῶν ἐκείνοις διὰ τὴν προγενεστέραν ὠφέλειαν, χρήσιμον δὲ ἡμῖν καὶ νῦν ὑπάρχον, διὰ τὸ παρ' αὐτῶν καὶ νῦν ἡμῖν προσγεγόμενον ὄφελος.

Οὐ προστίθεμεν δὲ τι τοῖς ἐκείνων ἀγαθοῖς, τῶν πεπραγμένων ἐκείνοις ὑπομιμνήσκοντες· πῶς γὰρ οἱ μὴδὲ τὴν ἀρετὴν ἐσμέν πᾶσαν ἐκείνων ἱκανοὶ παραστῆσαι· καὶ γὰρ ἐφιλοτιμήσαντο ταῖς ὑπὲρ λόγον ἐπηγγελμέναις παρὰ Θεοῦ ἀμειβαῖς, καθόσον ἡ φύσις ἐχώρει, καὶ πολιτείαν κατάλληλον, δηλονότι πάντα λόγον νικῶσαν ἐνδείξασθαι. Οὐκ αὖξομεν οὖν τὰ τούτοις προσόντα, τούτους ἐγκωμιάζοντες, ἀπαγε! αὖξομεν δὲ τὰ παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἀγαθὰ προσγινόμενα πρὸς ἐκείνους οἷά τινας θεοφεγγεῖς λυχνίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνατείνοντες, καὶ τὴν ἐκδιδομένην ἀπ' ἐκείνων καλλοποιὸν δύναμιν συνιέντες ἐπὶ μᾶλλον καὶ προσδεχόμενοι. Εἰ δ' ἐκάστου τῶν ἁγίων ἡ μνήμη δι' ἅπερ εἶπομεν, μεθ' ὕμνων καὶ τῶν προσηκόντων ἐγκωμίων παρ' ἡμῶν

ἐκτελεῖται, πόσω μᾶλλον Πέτρου καὶ Παύλου, τῆς κορυφαίας ἀκρότητος τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων χοροῦ; οἱ κοινοὶ πατέρες καὶ καθηγεμόνες πάντων εἰσὶ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων, Ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁσίων, ἱερέων, ἱεραρχῶν, ποιμένων τε καὶ διδασκάλων, ποιμαινομένων τε καὶ διδασκομένων ἀπάντων ὡς ἀρχιποίμενες ὄντες, ἡ καὶ ἀρχιτέκτονες τῆς κοινῆς πάντων εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ ζωῆς λόγον ἐπέχοντες· τοσοῦτον ὑπερλάμποντες τοὺς ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ διαλάμπαντας, ὅσον τοὺς ἄλλους ἀστέρας ἥλιος, ἡ ὡς οὐρανῶν οὐρανοὶ, δόξαν τὴν ἀνωτάτῳ τοῦ Θεοῦ διηγούμενοι· τοσοῦτον ὑπεραίροντες οὐρανῶν τε μεγέθη, καὶ κάλλος ἀστέρων, καὶ τάχος ἀμφοτέρων, καὶ τάξιν καὶ δύναμιν, ὅσον καὶ τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν οὗτοι φανεροῦσι, πρὸς αὐτὰ τὰ ὑπερουράνια τε καὶ ὑπερκόσμια, καὶ φωτίζουνσι φῶς, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγή, ἡ τροπῆς ἀποσχίσμα· οὐ μόνον ἐξάγοντες ἀπὸ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο φῶς, ἀλλὰ καὶ φῶς τοὺς μετασχόντας ποιοῦντες τῇ διαδόσει, καὶ τελείου φωτὸς γεννήματα, ὡς καὶ αὐτῶν ἕκαστον κατὰ τὴν μέλλουσιν ἐν δόξῃ παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ ἀρχιφώτου καὶ θεανθρώπου λόγου λάμψειν καθάπερ ἥλιος. Τοιοῦτοι φωστῆρες μετ' ἀλλήλων ἡμῖν ἀνασχόντες σήμερον, τὴν ἐκκλησίαν παιδρύνουσιν· ἡ γὰρ τούτων σύνδοτος, οὐκ ἐκλείψιν, ἀλλὰ περιουσίαν φωτὸς ἀπεργάζεται· οὐ γὰρ, ὁ μὲν ἄνω περιπολῶν ἐφ' ὕψους ἡδρασται, ὁ δὲ ὑποβέβηκεν, ἵν' ὑπελθὼν ὑποστιάσῃ τὸν ἕτερον· οὐδ' ὁ μὲν ἡμέρας, ὁ δὲ νυκτὸς ἡγεῖται, ἵν' ἐμπέσῃ τῇ σκιᾷ καταντικρὺ φερόμενος· οὐδ' ὁ μὲν ἀνίσιν, ὁ δὲ προσίσταται τὸ φῶς ἐκείθεν, ἵν' ἐντεῦθεν πάσχη τὴν ἀλλοίωσιν, ἄλλοτε ἄλλως τοῦ φωτισμοῦ τυγχάνων, κατὰ τὸ μέτρον τῆς διαστάσεως· ἀλλὰ Χριστοῦ τῆς ἀενάου πηγῆς τοῦ αἰδίου φωτὸς, ἅμφω μετα-

σχόντες επίσης, ἴσον ἐκτήσαντο καὶ τὸ ὕψος καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα. Διὸ καὶ ἀλλη-
λευχία τῶν φωστήρων τούτων ἐστὶν ἡ σύνοδος,
ταῖς τῶν πιστῶν ψυχαῖς διπλασίω χορηγοῦσα τὴν
ἐλλαμψιν.

Ἄλλ' ὁ πρῶτος ἀποστάτης, καὶ τὸν πρῶτον ἀν-
θρώπον ἀποστήσας τοῦ Θεοῦ, βλέπων ἤδη τὸν
πλάσαντα τὸν Ἀδὰμ πατέρα γένους ἀνθρώπων, ἀ-
ναπλάττοντα Πέτρον ὑστέρον πατέρα τοῦ γένους
τῶν ὄντως θεοσεβῶν, καὶ οὐχ ὁρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἀκούσας αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· «Σὺ εἶ Πέτρος,
καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκ-
κλησίαν» (1)· τοῦτο μαθὼν ὁ ἀρχέκακος αὐτοφθόνῳ
κακίᾳ, καὶ τῷ ἀρχηγέτῃ Πέτρῳ τοῦ τῶν θεοσεβῶν
γένους ἐπηρεάζει, ὡς καὶ τῷ ἀρχηγέτῃ τοῦ τῶν ἀν-
θρώπων γένους Ἀδὰμ ποτέ. Εἰδὼς δὲ τοῦτον συνέ-
σει κεκοσμημένον, καὶ τῇ πρὸς Χριστὸν ἀγάπῃ πε-
πυρωμένον, τὴν μὲν κατὰ πρόσωπον οὐ θαρρεῖ
προσβολὴν, ἀλλ' οἷον ἐκ πλαγίου, καὶ τούτου τοῦ
δεξιοῦ, πολλῶ σὺν δόλῳ κλέπτων ἄττειν παρα-
σκευάζει τοῦτον ὑπὲρ τὸ δέον· καὶ κατὰ τὸν καιρὸν
τοῦ σωτηρίας πάθους, τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς
εἰπόντος· «Ταύτῃ τῇ νυκτὶ πάντες σκανδαλισθήσε-
σθαι ἐν ἐμοί» (2), αὐτὸς ἀντέλεγεν ἀπειθῶν. Καὶ οὐ
τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἑαυτὸν ὑπερε-
τίθει, λέγων· κἂν εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται,
ἀλλ' οὐκ ἐγὼ· ἐγκαταλιμπάνεται δὴ μᾶλλον τῶν
ἄλλων, ὡς ὑπ' ἀλαζονείας κλαπεῖς, ἵνα καὶ μᾶλ-
λον τῶν ἄλλων ταπεινωθεῖς, κατὰ καιρὸν ἀναφανῇ
λαμπρότερος, οὐχ ὡς ὁ Ἀδὰμ πειρασθεὶς ὁμοῦ τε
καὶ νικηθεὶς, καὶ εἰς τέλος κατενεχθεὶς, ἀλλὰ πει-
ρασθεὶς μὲν καὶ παρασυρεὶς μικρὸν, νικήσας δὲ τὸν
πειράζοντα· πῶς; τῇ ἑαυτοῦ πάραυτα καταγνώσει
καὶ τῇ σφοδρᾷ λύπῃ καὶ μετανοίᾳ, καὶ τῷ δραστικῷ

πρὸς ἱλασμόν φαρμάκῳ τοῖς δάκρυσι· «Καρδίαν
γὰρ φησι συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ
Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει» (3)· καὶ ἡ κατὰ Θεὸν λύπη
μετάνοιαν ἀμεταμέλητον ἀπεργάζεται πρὸς σωτη-
ρίαν· καὶ ὁ σπείρων ἐν δάκρυσι τὴν ἱκεσίαν ἐν ἀ-
γαλλιάσει θεριεῖ τὴν ἄφρσιν.

Ἴδοι δ' ἂν τις αὐτὸν ἐξετάσας οὐ μόνον τὴν ἀρ-
νησιν εἰς ἣν παρεσύρη διὰ τῆς μετανοίας καὶ τοῦ
κατωδύνου πένθους ἱκανῶς ἰασάμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ πά-
θος δι' ὃ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐγκατελείφθη, πρόβ-
ριζον τῆς οἰκείας ψυχῆς ἀνασπάσαντα. Καὶ τοῦτο
θέλων δεῖξαι τοῖς πᾶσιν ὁ Κύριος, μετὰ τὸ διὰ σαρ-
κὸς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ πάθος, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν
τριήμερον ἔγερσιν, ταῖς νῦν ἀνεγνωσμέναις ἐν τῷ
Εὐαγγελίῳ φωναῖς πρὸς τὸν Πέτρον ἐχρήσατο,
λέγων πρὸς αὐτόν· «Σίμων Ἰωνᾶ ἀγαπᾷς με πλεον
τούτων», τῶν ἐμῶν δηλονότι μαθητῶν; τοῦ δὲ,
ὄρα τὴν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον μεταβολὴν· ὁ γὰρ
καὶ μὴ ἐρωτώμενος πρῶτην, ὑπερτιθεὶς τῶν ἄλλων
ἑαυτὸν, καὶ λέγων· κἂν πάντες, ἀλλ' οὐκ ἐγώ, νῦν
ἐρωτώμενος εἰ πλεον τῶν ἄλλων ἀγαπᾷ, τὸ μὲν
ἀγαπᾷν συναινεῖ, τὸ δὲ πλεον ἀφίησι, λέγων· «Ναὶ
Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε». Τί οὖν ὁ Κύριος;
ἐπειδὴ τοῦτον ἔδειξε μήτε τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης
ἐκπεσόντα, καὶ τὴν ταπεινώσιν προσλαβόμενον,
πληροῖ παρῆρησίᾳ τὴν ἐκ πολλοῦ πρὸς τοῦτον ἐπαγ-
γελίαν, καὶ φησι πρὸς αὐτόν· «Ποίμαινε τὰ ἀρνία
μου»· ὅταν μὲν γὰρ οἰκοδομὴν καλῇ τὴν τῶν εἰς
αὐτὸν πιστευόντων συλλογὴν, θεμέλιον αὐτὸν θή-
σειν ἐπαγγέλλεται· «Σὺ εἶ λέγων Πέτρος, καὶ ἐπὶ
ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω με τὴν ἐκκλησίαν» (4).
ὅταν δὲ περὶ ἀλείας ὁ λόγος ᾗ, ἀλεία τοῦτον ἀν-
θρώπων ποιεῖ· Ἀπὸ τοῦ νῦν λέγων ἀνθρώπους
ἔση ζωγρῶν» (5)· ὅταν δὲ πρόβατα τοὺς ἑαυτοῦ

(1) Ματθ. ις', 18. (2) Ματθ. κς', 31. (3) Ψαλμ. ν'. (4) Ματθ. ις', 18. (5) Λουκ. ι, 10.

ποιῇ, νομέα τὸν Πέτρον ἐφίστησι· «Ποίμαινε λέγων τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου». Συνορᾶν δέ ἐστιν, ἀδελφοί, κἀντεῦθεν, ἐφόσον ποθεῖ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὁ Κύριος· ἐπὶ τοσοῦτον γάρ, ὥς καὶ παρὰ τῶν ἀγαπώντων αὐτόν, μηδὲν ἄλλο ζητεῖν, ἢ τὸ ποδηγεῖν ἡμᾶς πρὸς νομὴν καὶ μάνδραν σωτήριον. Ποθήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἔργῳ καὶ λόγῳ πρὸς αὐτὴν ἐνάγουσιν ὑπακούσωμεν· ἐθελῆσαι γὰρ δεῖ μόνον ἡμῶν ἕκαστον ἄψασθαι τῆς πρὸς σωτηρίαν φερούσης, καὶ ὁ καθηγητὴς ἐφέστηκε παρὰ τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος ἡτοιμασμένος, καὶ ὁ τῆς σωτηρίας χορηγός, διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν ἐτοιμότατος ὥς αὐτόκλητος, μᾶλλον δὲ αὐτοπαράκλητος ὢν. Τρεῖς δὲ ἐρωτᾷ, ἵνα καὶ τρεῖς ἀποκρινάμενος τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογήσῃ· καὶ διὰ τοῦ τριτοῦ τῆς ὁμολογίας τὸ τρίτον τῆς ἀρνήσεως ἐξιάσῃται· καὶ τρεῖς ἐφίστησι τοῦτον τοῖς οἰκείοις ἀρνίοις τε καὶ προβάτοις, ὑποτιθεῖς τῷ Πέτρῳ καὶ τὰς τρεῖς τάξεις τῶν σωζομένων, δουλείαν, μισθαρίαν, υἰότητα· ἢ παρθενίαν, σῶφρονα χηρείαν, καὶ γάμον τίμιον. Ἄλλ' ὁ Πέτρος πάλιν καὶ πάλιν εἰ φιλεῖ τὸν Χριστὸν ἐρωτῶμενος, ἐλυπήθη φησὶν ἐκ τοῦ πολλάκις ἐρωτᾶσθαι, μὴ πισεύεσθαι νομίσας. Εἰδὼς δὲ ἑαυτὸν ἀγαπῶντα, καὶ μηδὲ τοῦτο ἀγνοῶν ὅτι γινώσκεται παρὰ τοῦ ἐρωτῶντος, μᾶλλον ἢ αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ, πανταχόθεν οἶον συνεσφιγμένος, οὐχ ὁμολογεῖ φιλεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ φιλούμενον αὐτόν εἶναι κηρύττει τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, λέγων· «Σὺ Κύριε πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε»· τὸ γὰρ πάντα εἰδέναι μόνου τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ.

Ὁ δὲ Κύριος, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ἐκ ψυχῆς ποιησάμενον, οὐ μόνον χειροτονεῖ ποιμένα καὶ ἀρχιποιμένα πάσης τῆς κατ' αὐτόν ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἐπαγγέλλεται περιζώσειν αὐτόν ἰσχύν,

ὥς καὶ μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου σταυροῦ διακαρτερήσῃ, τὸν πρὸ τῆς ἐνισχύσεως ταύτης μηδὲ πρὸς ἑνὸς κορασίου πεῦσιν καὶ λαλίαν ἀντισχόντα. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, πρὸς αὐτόν εἰπὼν, ὅτε ἡς νεώτερος καὶ τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ἐζώννυες σεαυτὸν, τουτέστιν ἐχρῶ τῇ σεαυτοῦ δυνάμει, καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες, αὐτοκίνητος ὢν, καὶ κατὰ τὴν φύσει προσοῦσάν σοι προαίρεσιν ζῶν· ὅταν δὲ γηράσῃς, εἰς ἄκρον φθάσας καὶ τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας, ἐκτενεῖς τὰς χεῖρας σου, τὸ διὰ σταυροῦ τέλος ὑπογράφει διὰ τούτων τῶν λόγων, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τάσιν οὐκ ἀκούσιον ἔσεσθαι τῷ Πέτρῳ μαρτυρεῖ. Ἐκτενεῖς οὖν αὐτὸς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σὲ ζώσει, δηλονότι ἐνδυναμώσει, καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις, ἐξ ἀνθρώπων ποιήσας· ἐπειδὴ περ ἡ φύσις οὐ θέλει τὴν οἰκίαν διὰ θανάτου διάλυσιν· τὴν γὰρ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐνταῦθα πρὸς τὸ ζῆν σχέσιν δείκνυσιν καὶ τὸ ὑπερφυῖς τοῦ Πέτρου μαρτύριον· ἐκεῖνα γὰρ φησι καρτερήσεις ἐκὼν δι' ἐμέ καὶ τὴν ἐμὴν μαρτυρίαν ὑπ' ἐμοῦ δυνάμουμενος, ἅπερ ὑπὲρ φύσιν ὄντα θέλαιν ἢ φύσις οὐ πέφυκεν. Ἀλλὰ τοιοῦτος μὲν ὁ Πέτρος, ὥς ἐξ ὀλίγων γνωρίσαι.

Τί δὲ ὁ Παῦλος, καὶ ποία γλῶσσα, μᾶλλον δὲ ποῖαι καὶ πόσαι, τὴν ἐκείνου διὰ Χριστὸν μέχρι θανάτου καρτερίαν καὶ μετρίως παραστήσαι δυνήσονται; ὅς καθημέραν ἦν ἀποθνήσκων, μᾶλλον δὲ ἀεὶ τεθνηκῶς διετέλει, ζῶν αὐτὸς οὐκέτι, καθάπερ αὐτός φησιν, ἀλλὰ ζῶντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστόν. Ὑπὲρ δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ μὴ μόνον τὰ παρόντα σχύβαλα ἡγήσατο πάντα, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα δεύτερα τίθεται συγχρίνων πρὸς αὐτόν· «Πέπαισμαι γὰρ φησιν, ὥς οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος δυνήσεται ἡμᾶς χωρῆσαι τῆς ἀγάπης τοῦ

Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (1). Ζῆλον δὲ εἶχε Θεοῦ, ὡς καὶ ζῆλοῦν ἡμᾶς Θεοῦ ζήλω· καὶ τίνι τῶν ἀπάντων, ἢ μόνῳ Πέτρῳ παραχωρήσει τῶν ἰσῶν; Τὴν δὲ ταπεινώσιν οἶος, αὐτοῦ πάλιν ἄκυσον περὶ ἑαυτοῦ λέγοντος· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν Ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι Ἀπόστολος» (2). Τί οὖν ἐπειδὴ περὶ ὁ αὐτός ἐστι τῷ Πέτρῳ τὴν ὁμολογίαν, τὸν ζῆλον, τὴν ταπεινώσιν, τὴν ἀγάπην, ἃρ' οὐχὶ καὶ τῶν αὐτῶν ἔτυχεν ἐπάθλων, παρὰ τοῦ πάντα ἐν ζυγῷ καὶ μέτρῳ καὶ σταθμῷ τιθέντος δικαιωτάτῳ; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Διὰ τοῦτο Πέτρῳ μὲν φησί· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν»· περὶ δὲ Παύλου, τί φησι πρὸς τὸν Ἀνανίαν; «Σκεῦος οὗτος ἐκλογῆς μοί ἐστι, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων» (3). Ποῖον ὄνομα; πάντως τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς, τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ἣν ὡς θεμέλιος ὁ Πέτρος βαστάζει. Ὁρᾶτε Πέτρου καὶ Παύλου τὸ περιφανὲς καὶ ὁμότιμον ὅσον, καὶ ὡς ὑπ' ἀμφοτέρων ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία βαστάζεται; διὰ τοῦτο καὶ αὕτη νῦν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀμφοτέροις νέμει τιμὴν, ὁμοτίμως ἀλλήλοις συνεορτάζουσα σήμερον. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀναθεωροῦντες τούτων τὴν ἔκθασιν, μιμησώμεθα τὴν ἀναστροφὴν· καὶ εἰμὴ τ' ἄλλα, τὴν γοῦν ἐκ ταπεινώσεως καὶ μετανοίας διόρθωσιν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ μεγάλοις προσήκοντα, καὶ μεγάλοις πρὸς μίμησιν ἥκοντα, ἵσως ἐστὶν ἃ καὶ τοῖς πᾶσι τὸ παράπαν ἀμίμητα· ἢ δ' ἐκ μετανοίας διόρθωσις, ἡμῖν μᾶλλον ἢ ἐκείνοις προσήκεν, ὅσω καὶ τῆς ἡμέρας ἐκάστης πολλὰ πταίομεν ἕκαστος, καὶ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἡμῖν ἐλπίς σωτηρίας, εἰμὴ ταύτην διὰ τῆς διηγεοῦς μετανοίας ἐπισπασώμεθα.

Προηγείται δὲ τῆς μετανοίας ἡ ἐπίγνωσις τῶν οἰκείων πταισμάτων, ἥτις μεγάλη ἐστὶ πρὸς ἰλασμόν ἀφορμή· Ἐλέησόν με γὰρ φησι πρὸς τὸν Θεὸν ὁ ψαλμῶδὸς Προφήτης· «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω» (4)· διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἔλκων τὸν ἔλεον, καὶ δι' ἐξαγορεύσεως καὶ τῆς αὐτομεμφίας τελείαν τὴν ἄφεςιν κομιζόμενος· «Εἶπα γὰρ φησὶν ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφήκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου» (5)· τῇ γὰρ ἐπιγνώσει τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων ἐπιταί ἡ οἰκεία κατάγνωσις· ταύτη δὲ ἡ ἐπὶ τῆς ἀμαρτήμασι λύπη, ἣν ὁ Παῦλος κατὰ Θεὸν προσηγόρευσε. Τῇ δὲ κατὰ Θεὸν λύπῃ ταύτῃ πέφυκεν ἀκολουθεῖν ἢ μετὰ συντετριμμένης καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν ἐξαγόρευσίς τε καὶ δέησις, καὶ ἡ ὑπόσχεσις τῆς εἰς τὸ ἐξῆς τῶν κακιῶν ἀποχῆς, καὶ τοῦτο ἐστὶν ἡ μετάνοια.

Καὶ διὰ τούτου Μανασσῆς μὲν ἐκεῖνος ἐβρύσθη τοῖς ἐφ' ἀμαρτήμασι δίκης, καὶ τοι πλήθει καὶ μεγέθει καὶ βάθει παραπτωμάτων ἐμπεσὼν, καὶ τούτοις ἐπὶ πολλὰς ἐνιαυτῶν περιόδους ἐγκαλινδούμενος. Τοῦ δὲ Δαβὶδ οὐ μόνον ἀφείλε διὰ τὴν μετάνοιαν ὁ Κύριος τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ καὶ τὴν προφητικὴν οὐκ ἀφείλε χάριν. Ταύτη καὶ ὁ Πέτρος χρησάμενος, οὐ μόνον τοῦ πτώματος ἀπανέστη, καὶ τῆς ἀφέσεως ἔτυχεν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν κεκλήρωται. Ταύτης καὶ τὸν Παῦλον εὐρήσεις ἀντιποιούμενον, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν προκοπὴν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦς ἄλλους οἰκείωσιν· ἡ γὰρ μετάνοια εἴπερ ἀληθῶς ἐκ καρδίας ἐστὶν, ἀναπείθει τὸν κεκτημένον μηκέτι προστιθέναι ταῖς ἀμαρτίαις, μηκέτι προσετηκέναι τοῖς φθειρομένοις, μηκέτι προσκεχηγέναι ταῖς οὐ καλαῖς ἡδοναῖς, ἀλλὰ

(1) Ῥωμ. ι. 38. (2) Α' Κορ. ιβ', 9. (3) Πραξ. θ', 18. (4) Ψαλμ. ν'. (5) Ψαλμ. λβ', 6.

καταφρονεῖν τῶν παρόντων, ἀντέχεσθαι τῶν μελόντων, ἀγωνίζεσθαι κατὰ τῶν παθῶν, ἀντιποιεῖσθαι τῶν ἀρετῶν, ἐγκρατεῦσθαι πάντα, ἐπαγρυπνεῖν ταῖς πρὸς Θεὸν δεήσεσιν, ἀπέχεσθαι τοῦ ἐξ ἀδικίας κέρδους, ἵλεων εἶναι τοῖς αὐτῷ πταίοις, τοῖς ἰκετεύουσιν εὐμενῇ, τοῖς δεομένοις τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας, οἷς ἔχει, λόγοις, ἔργοις, ἀναλώμασιν ἐτοιμότατον, ἐκ ψυχῆς πᾶσιν ἐπικαμπτόμενον, ἵνα τῷ φιланθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον κτήσεται,

καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης τὴν ἐκ Θεοῦ ἀντιλάβῃ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσῃ τὴν θεῖαν εὐμειαν, καὶ τύχῃ τοῦ αἰωνίου ἐλέους, καὶ τῆς διαιωνιζούσης θείας εὐλογίας καὶ χάριτος· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΟ΄.

ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν Καπερναοὺμ
ιαθέντα παράλυτον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης.

Μελισσεῖω εἰκέναι τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν πολλαχόθεν ἐστὶ μαθεῖν· τοῦ μὲν γὰρ νοητοῦ τῶν ψυχῶν νυμφίου, τοῦ κάλλει ὡραίου παρὰ τῆς υἱοῦς τῶν ἀνθρώπων, ὁ λάρυγξ, κατὰ τὸ ἐν ᾠσματοῖς γεγραμμένον, γλυκασμός ἐστι καὶ ὅλος ἐπιθυμία. Πρὸς δὲ τὴν νυμφευθεῖσαν τούτῳ ψυχὴν διὰ τοῦ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας πνεύματος ὁ αὐτὸς ᾠματογράφος φησί· «Κηρίον ἀποστάζουσι χεῖλη σου νύμφη, μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου» (1). Τοιοῦτοι δὲ πάντως οἱ Εὐαγγελισταὶ πάντες, ὧν ὁ λόγος ἀναλογοῦσαν μὲν κηρίῳ φέρει τὴν ἱστορίαν, μέλιτι δὲ καὶ γάλακτι τὴν ἐναποκειμένην, ἥ καὶ φανερώς προκειμένην ἠθικωτέραν διανοίαν, κατάλληλον οὖσαν. οὐ τοῖς τελείοις μόνον, ἀλλ' ἐστὶν ὡς καὶ τοῖς ἀτελέσιν ὡς γάλα πνευματικόν. Στάζειν δὲ εἶπεν, ἀλλ' οὐ πηγάζειν δαψιλῶς τὰ τῆς πνευματικῆς νύμφης χεῖλη, πρὸς τὸν

ἀπερίληπτον βυθὸν ὁρῶν τῆς τοῦ νυμφίου ἐκείνου σοφίας τε καὶ δυνάμεως, καὶ τῶν ἐκ τοιαύτης σοφίας τε καὶ δυνάμεως γεγονότων τὸ πλῆθος· «Ἄ γὰρ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐὰν γράφηται καθ' ἐν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία», ὁ θεολογικώτατος τῶν Εὐαγγελιστῶν φησι (2). Πρὸς ἡμᾶς δὲ ὅμως βυθός ἐστι καὶ ὁ σταλαγμός οὗτος, καὶ πέλαγος ἀνεξάντλητον· διό ἐι καὶ τὸ κατὰ τὸν παράλυτον θαῦμα, φθάσαντες, ἡνίκα ὁ Μάρκος εὐηγγελίζετο τῇ Ἐκκλησίᾳ, διευκρινήσαμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ διὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ χάριτος ἐθρέψαμεν τὰς ὑμετέρας ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ νῦν ἱστορούμενον τοῦτο παρὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου διερευνώμενοι, πολὺν αὐθις εὐρήσομεν ἐν αὐτῷ τὸν πλοῦτον τῶν πνευματικῶν ἐδεσμάτων· μᾶλλον δὲ τοῦ ἐναποκειμένου πλοῦτου μικρόν τι καὶ νῦν ἐκκαλύψωμεν καὶ τὸ μικρόν

(1) Ἀσμ. δ', 11. (2) Ἰωαν. κ', 25.

τοῦτο πᾶσιν ἀρκέσει καὶ πλεονάσει κατὰ τοὺς ἀρ-
τους ἐκείνους, δι' ὧν ὁ Κύριος τὰς μυριάδας ἐν τῇ
ἐρήμῳ ἐξέθρεψεν, αὖξον ἐν τῷ μερίζεσθαι. Τότε
μὲν οὖν πρότερον τὸ μέλι σὺν τῷ κηρίῳ παρέβαλ-
λον ὑμῖν εἰς τροφήν, μετὰ τῆς ἐμφαινομένης λε-
πτοτέρας καὶ ἡθικωτέρας ἐννοίας καὶ τὴν ἱστορίαν
διατρانῶν· νῦν δὲ τοῦ μέλιτος ἐκθλίψας ὅσον ὁ
καιρὸς δίδωσι, διὰ τούτου δεξιώσομαι τὴς συνειλεγ-
μένους πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐστίασιν σήμερον.

«Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον
διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν· καὶ ἰδοὺ
προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλη-
μένον» (1). Ἐκεῖ μὲν οὖν πρότερον ἐδείξαμεν τὸν
παραλυτικὸν τοῦτον μὴ τὸν αὐτὸν ὄντα, τῷ ἐν Ἱε-
ροσολύμοις, κατὰ τὸν Ἰωάννην, λαβόντι τὴν ἱασιν,
καὶ ἰδίαν πόλιν Ἰησοῦ τὴν Καπερναοὺμ λεγομένην,
καὶ διατί μόνῃ τῶν ἄλλων αὕτη πόλις αὐτοῦ κα-
λεῖται· ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐναποκειμένου μέλιτος γεύον-
τες οἶον τοὺς πνευματικοὺς ὑμᾶς δαιτυμόνας, καὶ
ὑπόδειγμα πρὸς ἀρετὴν ἀναγωγικῶς τὴν ἱστορίαν
λαμβάνοντες, ἰδίαν μὲν πόλιν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς ἣν
ἦλθε, τουτονὶ τὸν κόσμον ἐδείκνυμεν. Εἰς γὰρ τὰ
ἴδια ἦλθε, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν. Καὶ παράλυτον
ἐλέγομεν εἶναι τὴν ἐκάστου ψυχὴν, ὅταν ἐπιστρο-
φῆς λάβῃ λογισμὸν, φερομένην πρὸς Κύριον ὑπὸ
τεσσάρων, τῆς οἰκείας καταγνώσεως, τῆς τῶν ἡ-
μαρτημένων ἐξομολογήσεως, τῆς πρὸς ἀποχὴν τῶν
κακῶν ὑποσχέσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως.
Ἐνταῦθα δὲ ἀκούοντες τοῦ Ματθαίου λέγοντος,
ὅτι ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν
εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, τοῦτο κατανοεῖν ἀναγωγικῶς
πάλιν ἐκ τῆς ἱστορίας ἔχομεν, σύμφωνον τοῖς προ-
τέροις, εἰ καὶ τῷ φαινομένῳ διάφορον, ὅτι ὁ κοινὸς
ἀπάντων Σωτὴρ ἐνδυσάμενος τὴν ἡμετέραν φύσιν

διεπέρασε τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ βίου τούτου θάλασσαν,
καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, τὴν ὑπερουράνιον ἐ-
κείνην ἔδραν καὶ διαίταν, τὴν ὑπεράνω πάσης ἀρ-
χῆς καὶ ἐξουσίας καὶ παντὸς ὀνόματος καὶ ἀξιώ-
ματος, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι
γινωσχομένη· ἐκεῖνος γὰρ ὄντως ἰδιὸς ἐστὶν αὐτοῦ ὁ
τόπος, ὃς καὶ μόνῳ τούτῳ βατός. Καὶ τοῦτο δηλῶν
ὁ ψαλμῶδὸς Προφήτης, ἔλεγεν· «Ὁ οὐρανὸς τοῦ
οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ» (2), ὡς ὄντος οὐρανοῦ καὶ τό-
που, ὃς οἶκός ἐστιν ὄντως ἰδιὸς Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ
ἀπέθετο τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν ἴδιον
αὐτοῦ τόπον τοῦτον ἐλθὼν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγ-
γελιστὴς οὗτος εἰπὼν, ὅτι ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς
πλοῖον διεπέρασεν, οὐκ ἐπήνεγκεν ὅτι καὶ ἀποβάς
τοῦ πλοίου, οὕτως ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἀλλ'
ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν
πόλιν μετὰ τοῦ καταλλήλου πλοίου, τοῦ καθ' ἡμᾶς
λέγω σώματος, ἐνδημήσας τοῖς ὑπερουρανίοις.

«Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν ἄνω πόλιν, καὶ εἰσῆλθεν
εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ
τοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ ἡμετέρου φυράματος, ἵνα κατὰ
τὸν Ἀπόστολον εἰπῶ, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος
ὑπὲρ ἡμῶν, τότε τοὺς ἐξ ἐθνῶν παραδεξαμένους
τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας, καὶ τῇ μὲν ἐξ ἀκοῆς
συνέσει φοβηθέντας καὶ ταπεινωθέντας, ἔτι δὲ κει-
μένους ὡς ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδυπαθείας, καὶ παρειμένους
ὄντας καὶ παραλύτους, τὸ μήπω λαβεῖν τῶν κατὰ
ψυχὴν νοσημάτων τὴν ἱασιν, ταῦτο δ' εἰπεῖν τῶν
οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, κἀντεῦθεν ἀκί-
νητον ἔχοντας καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ ἐρ-
γασίαν, ἄραντες οἱ Ἀπόστολοι, τουτέστιν ἐκλεξά-
μενοι καὶ χωρίσαντες τῶν μὴ παραδεξαμένων τὸ
τῆς μετανοίας καὶ τῆς εὐσεβείας κήρυγμα προσά-
γουσι τῷ Χριστῷ, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Ἀποστό-

(1) Ματθ. θ', 1. (2) Ψαλμ. ριγ', 25.

στόλων, οἱ τὸ Εὐαγγέλιον συγγραψάμενοι, τέσσαρες δὲ οὗτοι εἰσίν. Ὁ δὲ Κύριος ἰδὼν, φησί, τὴν πίστιν αὐτῶν, ἥτοι τῶν προσφερόντων Ἀποστόλων, διὰ τὴν τελείαν αὐτῶν πίστιν· αὐτοὶ γάρ εἰσιν ἡμῖν καὶ διδάσκαλοι καὶ μεσίται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τοῖς ἀτελέσι τὴν υἰοθεσίαν χαρίζεται, πρὸς ἕκαστον τῶν οὕτω προσαγομένων λέγων· «Θάρσει τέκνον, ἀφένται σοι αἱ ἁμαρτίαι». Ἀπόθου, φησί, τὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι φόβον, ἀφένονται γάρ· ἀπόθου τὴν ἐπὶ τοῖς ἠπειλημένοις φρίκην, ἐπιτεύξῃ γὰρ τῶν ἐπηγγελμένων, τέκνον ἐμὸν γεγονώς, καὶ κληρονόμος ἐμός· τοῦτο δὲ πρακτικῶς ἐκτελεῖται διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, ἐν ᾧ πνεύματι τῆς υἰοθεσίας ἀναγεννώμεθα, τὴν ἀφ᾽ εἰς τῶν προημαρτημένων λαβόντες, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν γεγονότες κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ. Ἀλλ' οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι ἀπιστοῦσι τῇ παρ' ἡμῶν πιστευομένῃ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ θείου βαπτίσματος, λέγοντες, τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας; Ἡμεῖς δὲ οἱ πρότερον παραλελυμένοι καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ταῖς ἡδοναῖς καὶ τοῖς πάθεσι, καὶ πρὸς τὸ καλὸν ἀκίνητοι διαμένοντες, ἀκούομεν ἕκαστος· «Ἐγείραι καὶ ἄρον τὸν κράβδχτόν σε, καὶ ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου, ὡς καὶ ὁ παραλυτικὸς ἐκεῖνος· δυναμούμενοι γάρ παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν τοῦ βαπτίσματος θείας χάριτος καὶ δυνάμεως, γινόμεθα πρὸς ἀρετὴν εὐτονοὶ καὶ εὐκίνητοι, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος δυνάμεις, καὶ τὰς ὑποκειμένας ταύταις ἐν τοῖς πράγμασιν ὕλας, ὑφ' ὧν πρότερον κατειχόμεθα δουλαγωγήσαντες, ἄγομεν ὅποι φίλον τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν, καὶ μετατίθεμεν κατὰ τὸ ἐγχεῖν, εἰς τὸν ὄντως οἶκον ἡμέτερον, τὰς αἰωνίους καὶ οὐρανίους μονάς. Οὕτω δὲ θεοφι-

λῶς τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διαφέροντες, θαυμάζομεθα παρὰ τῶν ὁρώντων, δοξαζόντων τὸν Θεὸν τὸν δόντα δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι τοιαύτην, ὡς καὶ ζῶντας ἐπὶ γῆς ἔτι, τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς. Ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ βαπτίσματος χάρις καὶ δύναμις διὰ τὴν τοῦ παρέχοντος φιλανθρωπίαν παραμένει, καὶ ἡμῶν ἁμαρτόντων μετὰ τὸ βάπτισμα, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ὑγίεια καὶ καθαρότης οὐ παραμένει.

Διὰ τοῦτο χρῆζομεν αὖθις οἱ ἁμαρτήσαντες τῆς ἐπὶ τοῖς προγεγενημένοις ἁμαρτήμασι λύπης καὶ κατηφείας, καὶ τῆς διὰ μετανοίας προσπτώσεως, ἵνα πάλιν ἀκούσωμεν μυστικῶς ἕκαστος κατὰ τὸν παράλυτον ἐκεῖνον· «Θάρσει τέκνον»· καὶ λαβόντες τὸν ἱλασμόν, εἰς χαρὰν τὴν λύπην ἀμείψωμεν· αὕτη γάρ ἐστίν ἡ λύπη, τὸ μέλι τὸ πνευματικόν, ὃ θηλάζομεν ἡμεῖς ἐκ στερεᾶς πέτρας, κατὰ τὸ τυπικῶς εἰρημένον· «Ἐθήλασαν μέλι ἐκ πέτρας» (1)· «Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς», καθάπερ ὁ Παῦλος φησὶν (2). Ἀλλὰ μὴ θαυμάσητε εἰ μέλι τὴν λύπην εἶπον· αὕτη γάρ ἐστι περὶ ἧς πάλιν ὁ Παῦλος φησιν, ὅτι· «Ἡ λύπη ἡ κατὰ Θεὸν μετάνοιαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται πρὸς σωτηρίαν» (3)· καθάπερ γὰρ τῷ τετραυματισμένῳ τὴν γλῶτταν, δακνηρὸν φανεῖται τὸ μέλι προσενεχθὲν, ἂν δὲ τὴν ἱασιν τῶν τραυμάτων λάβῃ, τῆς τοῦ μέλιτος γλυκύτητος ἀντιλήψεται· οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ταῖς συνεισέσις ψυχᾶς ἐγγινόμενος, λύπην μὲν ἐμποιεῖ, τὰ τραύματα τῶν ἁμαρτημάτων ἔτι περιχειμέναις, ἀποβλόμεναι δὲ ταῦτα διὰ τῆς μετανοίας, τῆς εὐαγγελικῆς ἀντιλαμβάνονται χαρᾶς, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Σωτῆρος· «Καὶ ἡ λύπη ὑμῶν, εἰς χαρὰν γενήσεται» (4)· ποία λύπη; ἣν ἐλυπήθησαν

(1) Δευτ. 26, 13. (2) Α' Κορ. 1, 4. (3) Β' Κορ. 7, 10. (4) Ἰωαν. 15, 20.

οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταί, ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου καὶ διδασχάλου στερήσει· ἦν ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ἐπὶ τῇ τούτου ἀρνήσει· ἦν λυπεῖται πᾶς εὐσεβὴς μετανοῶν ἐφ' ἁμαρτίαις οἰκείαις, καὶ ταῖς πρὸς ἀρετὴν ὑπὸ ῥαθυμίας ἐλλείψουσιν, αἷς καὶ ἡμεῖς περιπίπτοντες, ἡμᾶς αὐτοὺς ἀλλὰ μηδένα τῶν ἀπάντων αἰτιώμεθα ἕτερον· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἀδὰμ συνήνεγκε, τὴν ἐντολὴν ἀθετήσαντι, ἢ πρὸς τὴν Εὐὰν τῆς αἰτίας μεταθέσεις, οὐδὲ ταύτῃ πάλιν ἢ πρὸς τὸν ἀρχέκακον ὄφιν· αὐτεξούσιοι γὰρ ἡμεῖς παρὰ Θεοῦ γεγονότες, καὶ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα κατὰ τῶν παθῶν λαβόντες ἐνδον τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς, οὐκ ἔχομεν ὅλως τὸν κατακρατοῦντα καὶ βιάζομενον.

Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν ἡ κατὰ Θεὸν καὶ σωτήριος λύπη, τὸ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιᾶσθαι, καὶ μηδένα τῶν ἀπάντων ἕτερον, ἐφ' οἷς αὐτοὶ πράττομεν πλημμελῶς, καὶ λυπεῖσθαι καθ' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἐξομολογήσεως τῶν ἡμῖν ἡμαρτημένων, καὶ τοῖς ἐπὶ τούτοις λυπηρᾶς κατανύξεως τὸν Θεὸν ἐξιλάσκεισθαι. Ταύτης τῆς αὐτομεμφίας καὶ κατανύξεως ὁ Λάμεχ ἤρξεν ἐκεῖνος ὁ παλαιός, καὶ παρῆρσιν τὴν ἁμαρτίαν ἐξομολογησάμενος, καὶ κρίνας αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ ὑπὲρ τὸν Καῖν καταδικάσας· «Ἐπτάκις γάρ φησιν ἐκδεδίχηται ἐκ Καῖν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά» (1)· καὶ οὕτω πενήθησας ἑαυτὸν ὡς ὑπεύθυνον, διὰ τῆς ἐνοδύνου κατ' αὐτοῦ κατανύξεως τὴν ἐκ Θεοῦ καταδίκην διέφυγεν, ὡς καὶ ὁ Προφῆτης ὕστερον εἶπε· «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς» (2)· ὁ καὶ ὁ Ἀπόστολος μετὰ ταῦτα φησὶν· «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα» (3). Πρῶτος μὲν οὖν ὁ Λάμεχ ἀναγέγραπται διὰ μετανοίας, καὶ τῆς ἐφ' ἁμαρτήμασι λύπης, τὴν ἄνωθεν δίκην ἀποφυγών. Μετὰ δὲ τοῦτον οἱ Νι-

νεῦται, πόλεις ὅλαι καὶ πλῆθος οὐκ εὐαρίθμητον. Οὗτοι δὲ μὴ μόνον ἁμαρτῶντες, ἀλλὰ καὶ παρὰ Θεοῦ δεξάμενοι τὴν ἀπόφασιν τῆς αὐτῶν καταδίκης, ἐθάρρυσαν αὐτὴν ὑπερβῆναι διὰ μετανοίας, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ λυπηρᾶς κατανύξεως· ἤκουσαν γὰρ Ἰωνᾶ, καὶ ἐπίστευσαν ἀναβοῶντι τὴν θεῖαν ἀπόφασιν· «Ἐτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφῆσεται» (4). Ἀκούσαντες δὲ καὶ πιστεύσαντες, οὐκ ἔρριψαν ἑαυτοὺς κατὰ τοῦ πονηροῦ βαράθρου τῆς ἀπογνώσεως, οὐδὲ τὸν λίθον τῆς πώρωσεως ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις ἐπέθηκαν· ἀλλ' εἰπόντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους· «Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσῃ ὁ Θεός, καὶ ἀποστρέψῃ ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα» (5)· ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν, καὶ κηρύττουσι νηστείαν, καὶ περιβάλλονται σάκκους, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὡς καὶ τὸν βασιλέα μετ' αὐτῶν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθῆσθαι μετανοῦντα, τὰ τε νήπια μὴ θηλάζειν· αἱ γὰρ μητέρες ὡς εἶκεν ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ πένθους, καὶ τῶν ὑπομαζίων ἐπελάθοντο παίδων, καθάπερ καὶ ὁ ψαλμωδός· «Ἐπελαθόμεν, φησὶ, τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου, ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου» (6), καὶ τὰ κτήνη μὴ νέμεσθαι· καὶ ταῦτα γὰρ ὡς εἶκεν οἱ βουκόλοι τε καὶ ποιμένες, εἶασαν ταῖς μάνδραις καὶ τοῖς βρασίοις ἐγκεκλεισμένα, τῇ σφοδρᾷ κατανύξει πεδηθέντες αὐτοί· καὶ οὕτω τὴν σωτήριον συναυλίαν τοῦ σωτηρίου πένθους κατὰ Θεὸν ἁρμοσάμενοι, τὴν κατ' αὐτῶν θεῖαν ἀπόφασιν μετεποίησαν, καὶ τὴν ἄνωθεν ὀργὴν ἐς ἑσσαν, καὶ μετέστησαν εἰς θεῖαν εὐμένειαν.

Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ἡμῖν σχεδὸν ὁ βίος ὅλος ἐν ἁμαρτίαις, ταύτην, ἀδελφοί, τὴν σωτήριον λύπην καὶ τὸν ἐν μετανοίᾳ βίον καὶ ἡμᾶς ἄπικντας ἐλέσθαι·

(1) Γεν. δ', 24. (2) Ἠσ. μγ', 26. (3) Α' Κορ. ια', 31. (4) Ἰων. γ', 4. (5) Ἰων. γ', 9. (6) Ψαλμ. ρα', 5.

χρεών· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο πράξομεν, καθάπερ ὁ Κύριος εἶπεν, οἱ Νινευῖται κατακρινούσιν ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναστάσει, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ (1), καὶ ἡμεῖς οὐ μετενόησαμεν εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα, τοῦ καὶ τοῦ Ἰωνᾶ Θεοῦ· καὶ τοὶ Ἰωνᾶς οὐκ ἐκήρυττε μετάνοιαν, ἀλλὰ καθάπερ εἶπομεν καταδίκης ἀπόφασιν, καὶ ζωῆς ἀφαίρεσιν, καὶ καταστροφὴν καὶ θάνατον, καὶ τελείαν ἀπώλειαν· ὁ δὲ Χριστὸς ἦλθεν, ἵνα ζωὴν ἔχωμεν, καὶ περισσὸν ἔχωμεν, θεῖαν υἰοθεσίαν καὶ βασιλείαν οὐράνιον. Ὁ μὲν οὖν Ἰωνᾶς καταστροφὴν κηρύττων, μετάνοιαν οὐχ ὑπετίθετο, οὐδὲ βασιλείαν οὐρανῶν ἐπηγγέλετο· ὁ δὲ Χριστὸς μετάνοιαν κηρύττων καὶ βασιλείαν ἐπαγγελλόμενος, καὶ τὴν κοινὴν καὶ ἀμετάθετον προεῖπε καταστροφὴν· ὥσπερ γὰρ φησιν οἱ ἐπὶ τοῦ Νῶε ἀδεῶς καὶ ἀνέτως τῶν σωματικῶν ἐχόμενοι, καὶ ἐξαίφνης ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἤρεν ἅπαντας, οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ ὁ μὲν Ἰωνᾶς καταστροφὴν τοῖς Νινευῖταις τῶν ἐνταῦθα φαινομένων ἀπειλεῖ τήνικαῦτα μόνον, ἀλλ' οὐ βῆμα φρικτὸν, καὶ κρίσιν μετὰ τὴν καταστροφὴν ἀδέκασον, οὐ πῦρ ἀσβεστον, οὐκ ἀκοίμητον σκώληκα, οὐ σκότος ἐξώτερον, οὐ βρυγμὸν ἐλεεινόν ὁδόντων, οὐ πένθος ἀπαραμύθητον· ὁ δὲ Κύριος καὶ ταῦτα προσηπέιλησε, καὶ ἀπεκάλυψε τοῖς ἀναλγήτως ἐνταῦθα διακειμένοις μετὰ τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν ἀποκείμενα, ἀλλ' οὐ μετὰ τριήμερον ἐστὶ ταῦτα χρόνον, ὥς ὁ Ἰωνᾶς ἐκήρυττε, μετὰ πολὺν δὲ καὶ τοῦτο τῆς δεσποτικῆς μακροθυμίας. Τὸ εὖν μακρόθυμον τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει, σὺ δὲ ὦρα, μὴ διὰ τὴν σκληρότητά σε καὶ ἀνάληγτον καὶ ἀκατάνυκτον καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίσης σεαυτῷ ὀργὴν, ἐν ἡμέρᾳ δικαιοκρισίας καὶ ἀποκα

λύψεως Θεοῦ· ἀποδώσει γὰρ ὁ Κύριος ἐκάσῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐν ὑπομονῇ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων ζητοῦσιν, ἄνεσιν καὶ χαρὰν, καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ βασιλείαν ἀπόρρητον· τοῖς δὲ ἀναλγήτως καὶ ἀμετανοήτως ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι διακειμένοις θλίψις ἐστὶ καὶ στενοχωρία, καὶ κόλασις ἀφόρητός τε καὶ ἀτελεύτητος.

Ἀλλὰ μετὰ τῆς Νινευίτας στήλη τῆς κατὰ Θεὸν λύπης ὁ Δαβὶδ ἀναπέφηνε, καὶ στήλη ζῶσά τε καὶ λαλοῦσα τὰ τῆς σωτηρίου καὶ κατὰ Θεὸν λυπηρᾶς κατανύξεως. Οὗτος γὰρ καὶ ἦν ἡμαρτεν ἁμαρτίαν ἀνάγραπτον ἔθετο, καὶ οἶον ἀπεδείξατο πρὸς Θεὸν τὸ πένθος καὶ τὴν μετάνοιαν, καὶ οἷας παρὰ Θεοῦ τῆς συμπαθείας ἐπέτυχεν· «Εἶπα γὰρ φησιν ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφήκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου» (2)· ἀσέβειαν τὴν ῥίζαν τῆς κακίας λέγων, τὸ ἐνοικουροῦν ἐν τῇ ψυχῇ πάθος· ἀνομίαν δὲ τὴν τελεσθεῖσαν διὰ πράξεως ἁμαρτίαν, ἣν θριαμβεύσας τοῖς πᾶσι, καὶ δι' ἣν καταनुγείς καὶ πενθήσας, οὐ τὴν ἄφεσιν εὗρε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴασιν ἐνδον ἔλαβε. Πῶς οὖν διτετέλει πενθῶν, αὐτοῦ πάλιν ἀκούσωμεν λέγοντος· «Ἐγενόμην μεμαστιγώμενος ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ ἐλεγχός μου εἰς τὰς πρῶις» (3)· καὶ, «Ὡς πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων οὕτως ἐταπεινούμην» (4)· καὶ, «Λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω» (5)· καὶ, «Ἐγενήθην ὥσει νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, μονάζων ἐπὶ δώματος, καὶ σποδὸν ὥσει ἄρτον ἐφαγον, καὶ τὸ πόμά μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρων» (6)· καὶ, «Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σὰρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον» (7)· καὶ, «Ἐταπεινώθην καὶ ἔσωσέ με

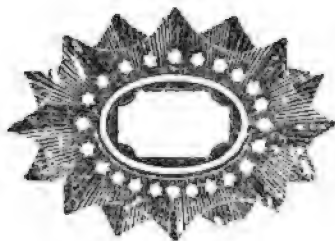
(1) Μκτθ. ιβ', 41. (2) Ψαλμ. λβ', 5. (3) Ψαλμ. οβ', 11. (4) Ψαλμ. λδ', 14. (5) Ψαλμ. ζ', 6. (6) Ψαλμ. ρά, 7. (7) Ψαλμ. ργ', 24.

ὁ Κύριος » (1). Πρὸς τὸν Κύριον οἷας ἀφήσει φωνάς· «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σε παιδεύσης με. Ἐλέησόν με Κύριε» (2)· καί, «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἀμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός » (3)· καί, «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σε » (4). Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν καὶ κλαύσωμεν, καθάπερ αὐτὸς πάλιν ὁ Δαβὶδ προτρεπόμενός φησιν, ἐναντίον Κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος πρὸς μετάνοιαν, καὶ πρὸς τὴν σωτήριον ταύτην λύπην καὶ τὸ πένθος καὶ τὴν κατάνυξιν· ὡς ὁ γε μὴ ταύτην ἔχων, οὐχ ὑπήκουσε τῷ καλέσαντι, οὐδὲ τοῖς κλητοῖς ἀγίοις τοῦ Θεοῦ συνηρίθμηται, οὐδὲ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μακαριότητος κατηγγελμένης, καὶ τῆς ἐπηγγελημένης θείας παρακλήσεως ἐπιτεύξεται· «Μακάριοι γὰρ φησιν οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθῇσονται » (5).

Ἄλλ' ἐρεῖ, τίς ἐκτὸς ἀμαρτίας εἶναι, καὶ μὴ δεῖσθαι τοῦ πένθους; ἀλλ' εἰ καὶ δυσχερὲς τοῦτο καὶ σπανιώτατον, καὶ σχεδὸν τῶν ἀδυνάτων ἐστίν· ἀγαπητὸν γὰρ, εἰ καὶ μετριοπαθὴς ὁ ἄνθρωπος γένοιτο, ὅμως ὁ λόγος ὑπέδειξε τὴν ἀρχὴν τοῦ σω-

τηρίου τούτου πένθους καὶ ἄλλην αἰτίαν· ἐλυποῦντο γὰρ οἱ μαθηταὶ στερηθέντες τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ καὶ διδασκάλου Χριστοῦ, οὗ καὶ ἡμεῖς στερούμεθα νῦν. Καὶ οὐ τούτῃ μόνου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφῆς· ἐκπεπτώκαμεν γὰρ αὐτῆς, καὶ ἀντηλλαξάμεθα τοῦ ἀπαθοῦς χωρὶς, τὸν ἐμπαθεῖ καὶ ἐπίπονον τοῦτον χώρον· ἐστερήμεθα τῆς αὐτοπροσώπῃ πρὸς Θεὸν ὁμιλίας, τῆς μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ συναυλίας καὶ τῆς αἰδίου ζωῆς. Τίς τὴν στέρησιν τούτων εἰδὼς, οὐ πενθεῖ; ὁ δὲ μὴ ταύτην εἰδὼς, οὐδὲ τῆς μοίρας ἐστὶ τῶν πιστῶν. Οὐκοῦν ἡμεῖς διὰ τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας, ἐν εἰδήσει τῆς τοιαύτης γεγονότης στερήσεως, πενθήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀδελφοί, καὶ τοὺς ἐξ ἀμαρτίας μολυσμοὺς, διὰ τοῦ κατὰ Θεὸν πένθους ἀπονιψώμεθα· ἵνα καὶ τὴν συμπάθειαν εὕρωμεν, καὶ πρὸς τὸν παράδεισον ἐπάνελθωμεν, καὶ τῆς αἰδίου ζωῆς καὶ παρακλήσεως εὐμοιρήσωμεν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Ψαλμ. ριδ', 6. (2) Ψαλμ. ς', 1. (3) Ψαλμ. ν'. (4) Ψαλμ. ρμβ', 1. (5) Ματθ. 5, 4.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'.

ὑπόθεσιν ἔχουσα τοὺς κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν οἰκίᾳ ἀνα-
βλέψαντας τυφλοὺς· ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἔστι πίστιν ἔχειν
ἀληθῶς, χωρὶς τῶν ἔργων τῆς μετανοίας.

Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ σώ-
ματος, ὁ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε, συνανα-
στρεφόμενος τοῖς ἐπὶ γῆς, πολλοὺς καὶ κατὰ σῶμα
καὶ κατὰ ψυχὴν ἐθεράπευσε τυφλοὺς· μᾶλλον δέ, εἰ
μέν τις σκοπεῖ τὴν κατὰ διάνοιαν ἀνάβλεψιν, ἣτις
ἐστὶν ἡ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ ἐξ ἀγνοίας εἰς
ἐπίγνωσιν Θεοῦ μετάθεσις, οὐδ' ἀριθμῶ περιβαλεῖν
ἐς τοὺς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἀνα-
βλέψαντας τυφλοὺς· αὐτῷ γάρ εἰσιν ἡριθμημένοι
μόνῳ, τῷ καὶ τὰς τρίχας ἡμῶν ἡριθμημένας ἔχοντι.
Εἰ δὲ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἀνάβλεψιν
σκοποῦμεν, καὶ κατ' αὐτὴν πολλοὺς εὐρήσομεν, τὴν
μὲν λόγῳ μόνῳ, τὴν δὲ ἀφ' ἑκείνου· ἐστὶ δὲ οὗς καὶ
μόνῳ τῷ προσπεσεῖν καὶ προσεγγίσει· τινὰς δὲ καὶ
διὰ πτύσματος, ἢ καὶ πηλοῦ χρίσματος παρὰ Χρι-
στοῦ λαβόντας τὴν ἴασιν. Ἐλθόντος γὰρ παρὰ τὴν
θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ὡς ὁ Ματθαῖός φησι (1),
προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν
χωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς, καὶ ἐτέρους
πολλοὺς, οὗς πάντας ῥιφέντας παρὰ τοὺς αὐτοῦ
πόδας ἐθεράπευσεν, ὡς καὶ τοὺς ὄχλους τὴν καὶ
θαυμάζειν καὶ δοξάζειν αὐτόν, βλέποντας κωφοὺς
λαλοῦντας, καὶ χωλοὺς περιπατοῦντας, κυλλοὺς
ὕγιεις, καὶ τυφλοὺς βλέποντας. Ἀλλὰ καὶ ὁ καθή-
μενος ἐπὶ πώλου ὄνου κατὰ τὴν προφητείαν, τὴν
Ἱερουσαλὴμ εἰσῆλθε παραδόξως, ὑποπαίδων ὡς
Θεὸς ὑμνούμενος, τοὺς ἐκεῖ προσελθόντας χωλοὺς

καὶ τυφλοὺς ἐθεράπευσεν ἅπαντας, ὡς ὁ Ματθαῖος
καὶ τοῦτό φησιν (2). Εἰς δὲ τὴν Βηθσαιδὰ ἐλθόντι,
φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν, ὡς ὁ Μάρκος φησὶ (3), καὶ
παρακαλοῦσιν αὐτόν ἵνα ἅψῃται αὐτοῦ· ὁ δὲ Κύριος
ἐξαγαγὼν αὐτόν ἐξω τῆς κώμης, πτύσας εἰς τὰ ὀμ-
ματα αὐτοῦ, καὶ ἐπιθεὶς αὐτῷ τὰς χεῖρας ἀμυδρῶς
βλέπειν ἐποίησεν αὐτόν· εἶτα πάλιν ἐπιθεὶς αὐτῷ
τὰς χεῖρας αὐτοῦ, τηλαυγῶς αὐτῷ παρέσχεν ἀνα-
βλέψαι. Ἐν δὲ τῷ ἐγγίξειν αὐτόν εἰς Ἱεριχὼν, ὡς ὁ
Λουκᾶς φησὶ (4), ἰάσατο λόγῳ μόνῳ τὸν καθήμενον
παρὰ τὴν ὁδὸν τυφλόν καὶ προσαιτοῦντα, πρὸς αὐ-
τόν αἰτήσαντα τὴν ἴασιν εἰπών, Ἀνάβλεψον. Ἐκ-
πορευόμενος δὲ ἀπὸ τῆς Ἱεριχὼν, ὡς ὁ Μάρκος καὶ
τοῦτό φησιν (5), ἕτερον πάλιν ὀμματοῖ τυφλόν,
Βαρτιμαῖον τὸν τοῦ Τιμαίου, εἰπών πρὸς αὐτόν αἰ-
τήσαντα τὴν ἀνάβλεψιν· Κατὰ τὴν πίστιν σου γε-
νηθήτω σοι. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἰδὼν τυφλόν
ἐκ γενετῆς, ὡς ὁ Ἰωάννης φησὶν (6), οὐδὲ αἰτήσεις,
ἀλλ' αὐτοκινήτως δι' ἀγαθότητα πτύσας ἐπὶ τὴν
γῆν, καὶ πηλὸν ποιήσας, καὶ τοῦ τυφλοῦ τὴν ὀφθαλ-
μὸν ἀλείψας, εἶπε πρὸς αὐτόν· Ὑπαγε νίψε εἰς τὴν
κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ· ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνί-
ψατο, καὶ ἤλθε βλέπων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀναστῆσαι θανοῦσαν τὴν Ἰαεί-
ρου τοῦ ἀρχισυναγῶγῃ παιδα, ὡς ἀκουσόμεθα τοῦ
Ματθαίου σήμερον εὐαγγελιζομένης (7)· Παράγοντι
τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν δύο τυφλοὶ κρίζοντες καὶ

(1) Ματθ. ιβ', 29. (2) Ματθ. κβ', 14. (3) Μαρκ. ι', 22. (4) Λουκ. ιη', 33. (5) Μαρκ. ι', 40. (6) Ἰωαν. θ' 1. (7) Ματθ. θ', 27.

λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς υἱὲ Δαβίδ. Ὁ δὲ σὺν αὐτοῖς εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἀψάμενος τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ πρὸς αὐτὸς εἰπὼν, κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γεννηθήτω ὑμῖν, ἐθεράπευσεν αὐτούς. Χωρὶς οὖν τῶν μὴ ἀριθμῶ περιληφθέντων, ἐξ εἰσιν οἱ κατηγορηθέντες· καὶ οἶμαι μηδένα τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ, ἢ καὶ τῶν ἐγγειτόνων ὄντων τηνικαῦτα τυφλῶν ἀφώτιστον περιλειφθῆναι. Διὸ καὶ Ἡσαίας, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ προεῖπεν, ὅτι ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, «Κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν» (1). Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν ὁ Προφήτης, ὅτι ἀπεστάλη δοῦναι τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ὅπερ δὴ καὶ γέγονεν, ἀλλ' ἀπεστάλη κηρύξαι τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν; Ἐπειδὴ οὐ προηγεμένως ἐπὶ τὴν γῆν ὁ Κύριος ἦλθεν ἵνα τὰς σωματικὰς ἀνοίξῃ ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ τὰς τῆς ψυχῆς, οἵτινες ὀφθαλμοὶ διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος κτῶνται τὴν ἀνάβλεψιν· εἰκότως οὖν ἡ προφητεία κηρύξαι τὸν Κύριον τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν φησὶν. Ὡς περ δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῖν παραγγέλλει τὰ πνευματικὰ ζητεῖν· «Ἐργάζεσθε λέγων, μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον» (2)· ἐπαγγέλλεται δὲ προσθήσειν ἡμῖν καὶ τὰ σωματικὰ, εἴπερ ἡμεῖς τὰ ψυχωφελῆ ζητοῦμεν, «Ζητεῖτε λέγων, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (3), οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ποιεῖ· κλίνας γὰρ οὐρανὸς καὶ καταβάς ἐπὶ τῆς γῆς διὰ φιλάνθρωπίαν, ὡς ἂν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τοὺς τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διανοίξῃ ὀφθαλμοὺς, καὶ χαρίσῃται ἡμῖν τὴν κατὰ νοῦν ἀνάβλεψιν, προσετίθει καὶ τῶν αἰσθητῶς μὴ βλεπόντων ὀφθαλμῶν τὴν ἴασιν. Διὰ τοῦτο καὶ πολὺ τὸ κατάλληλον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀναβλέψεσι, τῇ τε κατὰ σῶμα

λέγω καὶ τῇ κατὰ ψυχὴν· ὥς περ γὰρ τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν, οἱ μὲν ἀθρόαν ἔσχον τὴν ἀνάβλεψιν, ὡς ὁ ἀκούσας, Ἀνάβλεψον, καὶ παραχρῆμα ἰαθεῖς· οἱ δὲ κατὰ μικρὸν, ὡς ὁ εἰπὼν πρὸ τοῦ τελείως τὴν ἴασιν λαβεῖν, ὅτι ὡς δένδρα τὰς ἀνθρώπους ὁρῶ περιπατοῦντας· οὕτω καὶ οἱ διὰ τῆς πίστεως τὴν τῶν νοσητῶν ὀφθαλμῶν ἴασιν δεξάμενοι, οἱ μὲν ἀθρόαν ταύτην εὗρον, ὡς ὁ ἐκ τελῶν Εὐαγγελιστῆς εὐθὺς ἀναφανείς· οἱ δὲ κατὰ μικρὸν, ὡς ὁ νυκτερινὸς ἐτιμαθητὴς Νικόδημος. Καὶ καθάπερ τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν, οἱ μὲν λόγῳ μόνῳ τῆς ἰάσεως ἔτυχον, ὡς ὁ Βαρτιμαῖος· οἱ δὲ καὶ ἔργῳ· τῷ γὰρ παρὰ τῇ Βηθσαϊδᾷ καὶ τοῦ οἰκείου πτύσματος τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐνέθηκεν· οὗτος γὰρ ὡς ἔοικε βλέφαρα μὲν εἶχε, κενὰ δὲ ταῦτα εἶχε, ἐκρυσθέντος τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν ὑγροῦ, ὃ καὶ διὰ τοῦ θείου τότε πτύσματος ἐδέξατο. Ὁ δὲ ἐκ γενετῆς τυφλὸς οὐδὲ βλέφαρα εἶχε· διὸ καὶ τοῦ ἐκ γῆς πλάσματος ἐδεῖτο, ὃ καὶ διὰ τοῦ φυραθέντος πηλοῦ, τοῖς δεσποτικῶς ἐδέξατο δακτύλοις.

Ὡς περ οὖν τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν, οἱ μὲν, καθάπερ ἔφην, λόγῳ μόνῳ τὴν ἴασιν ἔλαβον, οἱ δὲ καὶ ἔργῳ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λαβόντων τῶν κατὰ ψυχὴν ὀφθαλμῶν τὴν ἴασιν, ἥτις ἐστὶ, καθάπερ ἔφημεν, ἢ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετὰθεσις, τοῖς μὲν καὶ θαυμάτων ἐδέησεν εἰς τὸ πιστεῦσαι, ὡς καὶ τοῖς πεμφθεῖσι παρὰ τοῦ Ἰωάννου ἐρωτῆσαι· «Σὺ εἰ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν» (4)· οἱ δὲ καὶ λόγῳ μόνῳ ταύτην ἔλαβον, πιστεύσαντες ἐκ μόνης ἀκοῆς, ὡς καὶ ὁ ἐκατόνταρχος, ὃν καὶ ὁ Κύριος τοῦ Ἰσραὴλ ὑπερέχειν ἐμαρτύρησε κατὰ τὴν πίστιν. Τοιοῦτοι οἱ κατὰ τὸν Εὐαγγελιζόμενον ἡμῖν σήμερον Ματθαῖον τὴν σωματικὴν ἀνάβλεψιν παρὰ Χριστοῦ λαβόντες· φαίνονται γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἰάσεως πιστεύσαντες, τυφλοὶ δὲ ὄντες, πάντως ἐξ ἀκοῆς

(1) Ἠσ. ξζ', 1. (2) Ἰωαν. ς', 27. (3) Λουκ. ιβ', 31. (4) Ματθ. ια', 3.

ἐπίστευσαν· ἡ Παράγοντι γάρ φησι τῷ Ἰησοῦ ἐκεῖθεν, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες καὶ λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ» (1). Πῶς οὖν ἂν ἠκολούθησαν, πῶς δ' ἂν ἀκολουθοῦντες ἦ-
 τουν καὶ μετὰ κραυγῆς, καὶ ταῦτα τοιοῦτον ἔλεον, ἀνάβλεψιν τυφλῶν ὀμμάτων, εἰ μὴ ἐπίστευσαν;
 Ἀλλὰ τὴν μὲν τῶν τυφλῶν πίστιν καὶ τὰ ἐξῆς δη-
 λώσει. Παράγοντι δέ φησι τῷ Ἰησοῦ ἐκεῖθεν· πό-
 θεν ἐκεῖθεν, καὶ τίνας ἕνεκα τοῦτο τίθησιν ὁ Εὐαγ-
 γελιστής; καὶ οὐδ' ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ μι-
 κρὸν ἀνωτέρω; «Παράγων γάρ φησιν ὁ Ἰησοῦς ἐ-
 κεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον,
 Ματθαῖον λεγόμενον», τὸν Εὐαγγελιστὴν τοῦτον,
 ὃν καὶ λόγῳ μόνῳ τηνικαῦτα μετεσκέυασεν. Ἐμοὶ
 γοῦν δοκεῖ λέγειν οὕτω τὸν Εὐαγγελιστὴν, ἀφορ-
 μὴν διδόντα τοῖς συνετῶς ἀκροωμένοις καὶ ἀνα-
 γωγικῶς ἐκδέχεσθαι τὰ ἱστορούμενα· ἴδοι γάρ ἂν
 τις ἀκριβῶς ἐπισκοπῶν πᾶσαν τὴν διὰ σαρκὸς δε-
 σποτικὴν οἰκονομίαν, συνεπτυγμένως ὑπογράφου-
 σαν, καὶ σοφῶς καὶ θαυμασίως ἀνακηρύττεσαν τὴν
 ἱστορίαν ταύτην. Κατοικίαν γάρ ὁ Κύριος ἔσχεν ἐν
 Καπερναοῦμ· «Ἐλθὼν γάρ φησι κατῴκησεν εἰς Κα-
 περναοῦμ τὴν παραθαλασσίαν» (2)· ἡ δὲ αὐτοῦ τη-
 νικαῦτα κατοικία τὸν οὐρανὸν ὑπέγραφε πάντως,
 ἐν ἑαυτῇ φέρουσα τὸν κατοικοῦντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
 Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἀλλαχοῦ· «Καὶ σὺ Καπερναοῦμ
 φησιν, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα» (3).

Ὡς οὖν ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης, οὕτω διὰ τοῦ
 σάρκα λαβεῖν ὁ Κύριος ἐξελθὼν ἐξ οὐρανοῦ, παρά-
 γων ἐκεῖθεν, εἰ μὲν τὴν ἐξ οὐρανοῦ νοήσεις ἐξο-
 δον, τοὺς τε Ἀποστόλους εὐρήσεις ἐκλεξάμενον,
 καὶ τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν πρὸς ἀκαθαρσίαν ῥύ-
 σιν ἰασάμενον· εἰ δὲ ἐκ τῆς ἐν τῇ Καπερναοῦμ οἰ-
 κίας τοῦτον παράγοντα νοήσεις, εὐρήσεις αὐτὸν τὰ

προειρημένα δι' ἔργων ὑποδείξαντα· τὸν τε γὰρ
 Ματθαῖον εἰς Ἀπόστολον ἐκ τελώνου τότε μετε-
 σκέυασε, καὶ τὴν αἰμορροοῦσαν ἴασατο ἐν τῷ παρά-
 γειν. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς θανούσης τοῦ Ἰαείρου
 παιδὸς ἐλθὼν, καὶ διὰ τοῦ ζωοποιῆσαι ταύτην νι-
 κητὴν εἶναι τοῦ θανάτου δείξας ἑαυτὸν, ἐπανερ-
 χεται πάλιν ὅθεν ἐξῆλθεν. Ἐπανερχόμενος οὖν, καὶ
 παράγων αὐθις ἐκεῖθεν, ἀνοίγει τῶν ἀκολουθησάν-
 των τούτων τυφλῶν τὰ ὄμματα, ὡς καὶ μέχρι θα-
 νάτου καταβάς αὐτὸς, καὶ δι' ἀναστάσεως οἰκείας
 τοῦ θανάτου καταργήσας τὸ κράτος, ἐπανάγων αὐθις
 καὶ παράγων ἐκεῖθεν, διήνοιξε κατὰ τὸ γεγραμμέ-
 νον τὸν νοῦν τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τοῦ συνιέναι τὰς
 Γραφάς. Οἱ δὲ ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν αὐτὸν παν-
 ταχοῦ τῆς γῆς, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀναβλεψάντων
 νῦν τυφλῶν ὁ Εὐαγγελιστής φησιν, ὅτι· «Ἐξελ-
 θόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ».
 Ὅρατε σαφῆ τὴν ὑπογραφὴν τῆς θεανδρικῆς σχε-
 δὸν οἰκονομίας πάσης ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ; διὰ
 τοῦτο καὶ δις εἴρηται τὸ, Παράγων ἐκεῖθεν, ἵνα τὴν
 ἐξοδὸν καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ κατανοήσωμεν·
 κατὰ μίμησιν γὰρ ταύτης τῆς ἐξόδου τε καὶ ἐπανό-
 δου καὶ ὁ ἱερεὺς ἐξιὼν τοῦ θείου βήματος, καὶ μέ-
 χρι τῶν ἐσχάτων κατιῶν, ἐπανιὼν πάλιν ὅθεν ἐ-
 ξῆλθεν ἀποκαθίσταται. Παράγοντι οὖν ἐν τῇ ἐπα-
 νόδῳ τῷ Κυρίῳ ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ·
 τοὺς δύο λαοὺς ὑπογράφοντες, τὸν τε ἐξ Ἰουδαίων
 καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν. Ἐκραζον δὲ λέγοντες· Ἐλέη-
 σον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ· δεικνύντες αὐτὸν εἶναι τὸν
 προφητευόμενον καὶ προσδοκώμενον. Ὁ δὲ Κύριος
 ὁμοῦ καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς οἰκείας οἰκονομίας
 πληρῶν, καὶ τῶν τυφλῶν τὴν πίστιν γυμνάζων ἡ
 καὶ φανερῶν, παρέλκει αὐτοὺς σιγῶν μέχρι τοῦ
 εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀφ' ἧς ἐξῆλθε τὴν ἀρχήν.

(1) Ματθ. θ', 27. (2) Ματθ. δ', 13. (3) Λουκ. ι', 15.

εἶτα λέγει πρὸς αὐτούς· «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Ναὶ Κύριε ». Οὐκ ἄγνοῶν δὲ ἔρωτᾷ, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἄγνοοῦσι φανεράν τὴν τῶν τυφλῶν ποιήσῃ πίστιν. Διὸ καὶ ἀψάμενος τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἐπήγαγε· «Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν, καὶ ἀνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί»· μαρτυροῦντες ὅτι ἐπίστευσαν ἐκεῖνοι, καὶ ὅτι τοιοῦτός ἐστιν αὐτός, ὅποιον ὄντα ἐπίστευσαν ἐκεῖνοι, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος· ὡς μὲν γὰρ ἄνθρωπος, υἱὸς τε ἦν Δαβὶδ, καὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶν ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ αἰσθητῶς ἐφθέγγετο· ὡς δὲ Θεὸς καὶ τοῦ φωτός δημιουργὸς φῶς τοῖς σκοτεινοῖς παρέσχεν ὀφθαλμοῖς. Ἐπεὶ δὲ φανερόν γενέσθαι αὐτὸν τοῖς πᾶσιν οὕτω καιρὸς ἦν· τοῦτο γὰρ μετὰ τὸ πάθος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐταμιεύετο, «Ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς φησι λέγων· «Ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω»· σιωπᾶν αὐτοῖς ἐπιτάξας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὸ γεγονός. Οἱ δὲ «Ἐξεληθόντες φησί, διεφήμεσαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ». Ὡς ἔοικεν, εἰ μὴ παρηγγέλλοντο σιγᾶν, καὶ παγκόσμιοι ἂν ἐγένοντο κύρηκες τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ἐπεὶ δὲ παρηγγέλθησαν, ἀπέσχεον· το μὲν τοῦ πόρρω βαδίζειν, ἐν δὲ τοῖς πλησιοχώροις οὐχ ὑπήνεγκαν μὴ κηρύττειν. Οὕτω μὴ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τελέως ἐφωτίσθησαν οἱ τῷ Χριστῷ ἀκολουθήσαντες τυφλοί.

Ἀκολουθήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τῷ φωτί, τῷ καὶ ψυχῇ καὶ σῶμα φωτίζοντι. Ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ Κυρίου εὐσχημόνως περιπατήσωμεν. Δοξάσωμεν αὐτὸν δι' ἔργων ἀγαθῶν, καὶ τοὺς εἰς ἡμᾶς ὀρώντας δοξάζειν αὐτὸν παρασκευάσωμεν. Φύγωμεν τὸ ἀντίθετον σκότος, ὃ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία, καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας προστάτης διάβολος. Ἐκεῖνο τὸ φῶς ἡλίους ὑπάρ-

χον τῆς καθόλου δικαιοσύνης, σωφροσύνης, εἰρήνης, συμπαθείας, ἀνεξικακίας, ἀγάπης, καὶ ἀπλῶς πάσης ἀρετῆς, καθίςῃσι μετόχους τὸς αὐτῷ προσανέχοντας· τὸ δὲ ἀντίθετον σκότος, σκότος κακίας ὄν, πόρνους, μοιχοὺς, μνησικάκους, ἀσπλάγχνους, ἀτάκτους, ἄρπαγας, καὶ ἀπλῶς πάσης κακίας πεπληρωμένους δείκνυσι τοὺς αὐτὸ πλησιάζοντας. Πόθεν γὰρ εἶπέ μοι τὸν πιστὸν τοῦ ἀπίστου, τὸν πεφωτισμένον τοῦ ἀφωτίστου, ταῦτο δὲ εἶπειν τὸν βεβαπτισμένον κατὰ Χριστὸν, καὶ συνταξάμενον τῷ Χριστῷ, τοῦ ἀβαπτίστου καὶ τῷ διαδόλῳ συντεταγμένου διακρινοῦμεν; οὐκ ἀπὸ τῶν λόγων; οὐκ ἀπὸ τῶν ἔργων; οὐκ ἀπὸ τῶν τρόπων; Εἰ τις οὖν κατὰ ταῦτα τοῖς ἀφωτίστοις ἐξομοιοῦται, λέγων εἶναι βεβαπτισμένον κατὰ Χριστὸν, οὐ τῆς συμμορίας ἐκείνων ἐστὶ σαφῶς, περὶ ὧν φησιν ὁ Ἀπόστολος· «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται; βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι» (1); Ποῦ οὖν, εἶπέ, τάξωμεν τοὺς τοιοῦτους ὁμολογοῦντας ἅμα καὶ ἀρνοῦμένους Θεόν; μετὰ τῶν πιστῶν; ἀλλ' ἀρνοῦνται τοῖς ἔργοις· μετὰ τῶν ἀπίστων; ἀλλ' ὁμολογοῦσι διὰ τῆς γλώττης· ὄντως διπρόσωπόν εισί τι καὶ δυσζύμβλητον τέρας. Ὁ μὲν τοι ψαλμῶδός Προφήτης, φθάσας διελύσατο τὴν ἀπορίαν· Ἀποδώσει λέγων ὁ Κύριος, ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ (2). Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τὸν ἀκούοντα, καὶ μὴ ποιῶντα τοὺς αὐτοῦ λόγους, μωρὸν εἶναι ἀπεφήνατο (3). Παῦλος δὲ ὁ ἐξ οὐρανοῦ κλητὸς Ἀπόστολος, «Ἀποδώσει, φησὶν, ὁ Κύριος, τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον· ὀργὴ δὲ καὶ θυμὸς καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν» (4). Καὶ πάλιν· «Οὐχ

(1) Τιτ. α', 16. (2) Ψαλμ. ξα', 11. (3) Ματθ. ζ'. 26. (4) Εφμ. 6', 7.

οἱ ἀχροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιοθήσονται» (1)· καὶ, «Ὅς φησιν ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις» (2).

Καθάπερ δὲ, ἀδελφοί, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Παῦλος, ὅτι· «Περιτομὴ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράττης· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀχροβυστία γέγονεν» (3)· οὕτως οὐδὲν ἀπαῖδον πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, ὅτι πίστις ὠφελεῖ, ἐὰν κατὰ συνείδησιν πολιτεύηται τις, καὶ ἀνακαθαίρῃ ἑαυτὸν δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, καὶ τὰς συνθήκας, ἃς ἐποίησατο πρὸς τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ θείου βαπτίσματος, εἰς ἔργον προάγῃ· ἐὰν δὲ τῇ συνειδήσει ἀπειθῇ, καὶ τὰς συνθήκας ἀθετῇ, ἡ τούτου πίστις ἀπιστία γίνεται· πῶς γὰρ ἐπιστεύσαμεν ὅτι σωθυσόμεθα βαπτισθέντες; πάντως ὅτι τοῦ Κυρίου ἠκούσαμεν εἰπόντος· «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται» (4). Ἐπεὶ τοίνυν ἐκεῖνος ἀμφοτέρω ταῦτα εἶπεν ἡ αὐτοαλήθεια, τό τε πιστεῦσαι καὶ τὸ βαπτισθῆναι, τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ σωθῆναι τὸν μὴ θέλοντα βαπτισθῆναι, καὶν λέγῃ δηθεν πιστεύειν· καὶ τὸν μὴ πιστεύοντα, καὶν ἐβαπτίσθῃ. Ἀλλ' ἐρεῖ πιστεύειν πᾶς ὁ βαπτισθεὶς· ἀλλ' ἀκούσει παρὰ τοῦ Ἀποστόλου· «Δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου» (5). Καὶ ὁ Κύριος γὰρ διὰ τοῦτο τὴν πίστιν τῷ θεῷ βαπτίσματι συντάττει, διὰ τῆς πίστεως τὴν τῶν οἰκείων ἐντολῶν τήρησιν τῷ βαπτίσματι συνάπτων· πρότερον γὰρ εἰπὼν τοῖς μαθηταῖς· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει»· εἴτ' ἐπήγαγεν· «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται». Τί οὖν φησιν ἐν τῷ κεκηρυγμένῳ παρὰ τῶν πεμφθέντων

Εὐαγγελίῳ, καὶ τί πιστεύειν ἀναγκαίως πρακτέον εἶναι τοῖς ὑπακούουσι; πάντως ὅτι ὁ τὰς ἐντολὰς ἔχων τοῦ Χριστοῦ, καὶ πράττων καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν αὐτόν· καὶ, Ὅτι δι' ὑπομονῆς, καὶ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ζωῆς τῆς σωτηρίας ἐστὶν ἐπιτυχεῖν· καὶ, Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ταῦτα γὰρ ἐστὶν ἅπερ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κηρύττειν αὐτοῖς ἐπέταξεν.

Οὐκοῦν ὁ τηρεῖν σπεύδων τὰς θείας ἐντολὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πιστεύων· ὁ δὲ μὴ σπεύδων πράττειν καὶ τηρεῖν, μὴδὲ ζημίαν ἡγούμενος τὸ μὴ τηρεῖν, μὴδὲ διὰ μετανοίας ἑαυτὸν ἐπανάγων πρὸς τὴν τῶν θείων ἐντολῶν τήρησιν, οὐδὲ μετὰ τῶν βεβαπτισμένων στήσεται, καὶν λέγῃ βεβαπτίσθαι· «Διχοτομήσει γὰρ φησιν αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσεται» (6). Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πρὸς ἡμᾶς ἐν ἀπειλαῖς ἔτι κεῖται, φιλανθρωπῶς τοῦ δεσπότου τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν ἐκδεχομένῳ· τοὺς δὲ Ἰουδαίους πρὸς σωφρονισμόν ἡμέτερον ἐντεθεὶν ἐδιχοτόμησε, καὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν Ἀβραάμ συγγενείας ἀπηλλοτριώσε, πρὸς αὐτοὺς λέγων· «Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν» (7). Καὶ πάλιν· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἂν» (8). Ὅτι δὲ ἐκ γένους Ἀβραάμ ἦσαν οὗτοι, τίς οὐκ οἶδεν. Εἰ γοῦν ἡ τῶν ἔργων τε καὶ τρόπων ἀλλοτριότης καὶ τὴν κατὰ σάρκα γνησιότητα καταργεῖ, καὶ τοὺς καθ' αἷμα υἱοὺς ἐκβάλλει τῆς υἰότητος, πῶς ἡμᾶς τοὺς μὴδὲ κατὰ σάρκα τὸ γένος ἀναφέρειν ἔχοντας εἰς Χριστόν, ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων ἔργων τε καὶ τρό-

(1) Ῥωμ. β', 13. (2) Ῥωμ. β', 23. (3) Ῥωμ. β', 25. (4) Μαρκ. ις', 16. (5) Ιακ. β', 18. (6) Ματθ. κδ', 51. (7) Ιωαν. γ', 44. (8) Ιωαν. γ', 39.

πων πρὸς αὐτὸν ἀνομοιότης, οὐκ ἀπαλλοτριώσκει τῆς θείας υἰοθεσίας, καὶ τῷ ἀντικειμένῳ φέρουσα συντάξει;

Ἄλλὰ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος φιλανθρώπως κατηξίωσεν εἰπεῖν, καὶ ἡμεῖς τολμῶμεν πρὸς ὑμᾶς λαλεῖν, οἱ τοῖς αὐτοῖς ὑποκείμενοι πάθεσιν, ἵνα μὴ ταῦτα πράττωμεν ἵνα μὴ ταῦτα πάθωμεν ἵνα μὴ τῇ καταδίκῃ τῶν εἰς τέλος ἀποβλήτων ὑπευθύνες ἑαυτὸς ποιήσωμεν. Ἐνὶ γὰρ ἐνταῦθα μὴ μόνον ταῦτα φυγεῖν διὰ τῆς μετανοίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν

καρπῶν τῆς μετανοίας, συστήναί τε καὶ ἀφομοιωθῆναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐξάγειν ἀξίους ἐξ ἀναξίων, καὶ υἱοποιεῖν δι' ἑαυτοῦ τῷ ἀνωτάτῳ Πατρὶ, καὶ κληρονόμους καὶ συγκληρονόμους ποιεῖν τῆς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς δόξης καὶ βασιλείας· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΒΒ'.

Ἐκφωνηθεῖσα ἐν λιτῇ τελουμένη κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Αὐγούστου.

«**Ο** Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεπται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων» (1). Εἰ δὲ θάνατον ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τῶν ἐπακολουθησάντων τῷ θανάτῳ χαλεπῶν αὐτὸς ἡμῖν ἐστὶν αἴτιος, πόθεν οὖν ἡμῖν αἱ ἀρρώστιαί καὶ τὰ νοσήματα καὶ τ' ἄλλα τῶν δυσχερῶν, ἀφ' οὗ καὶ ὁ θάνατος; πόθεν δὲ καὶ ὁ θάνατος; Ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τὴν ἀρχὴν ἡμετέρας παρακοῆς· ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς ὑπὸ Θεοῦ δεδομένης ἡμῖν ἐντολῆς· ἀπὸ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ προγονικῆς ἡμῶν ἁμαρτίας. Ὡς καὶ αἱ νόσοι, καὶ τὰ ἀρρώσθηματα, καὶ τὸ ποικίλον ἅπαν τῶν πειρασμῶν ἄχθος, ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐστί· δι' αὐτὴν γὰρ ἐνεδύθημεν τοὺς δερματίνους χιτῶνας, τὸ νοσερὸν τοῦτο καὶ θνητὸν καὶ πολυώδυνον σῶμα, καὶ μετωκίσθημεν εἰς τὸν πρόσκαιρον καὶ ἐπίκηρον τοῦτον κόσμον, καὶ κατεδικάσθημεν

ζῆν πολυπαθὴ καὶ πολυσύμφορον βίον. Ὅδός οὖν ἐστὶν οἷον ἡ νόσος τραχεῖά τε καὶ δυσάντης, εἰς ἣν ὁδὸν εἰσῆγαγε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἡ ἁμαρτία· καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁ τελευταῖος σταθμὸς, καὶ τὸ ἔσχατον καταγώγιον ἐστὶν ὁ θάνατος. Οὐ μόνον δὲ ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἐκώλυσε γενέσθαι· καὶ τοι ἐπειδὴ περ αὐτεξούσιον ζῶον τὸν ἄνθρωπον ἐπλασεν, οὐκ ἔδει κωλύειν, ἵνα μὴ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀνέλῃ, τὴν παρ' αὐτοῦ δεδομένην ἡμῖν αὐτεξουσιότητα ἀφαιρούμενος. Ἄλλ' εὗρεν ἐν σοφίᾳ καὶ ἀγαθότητι, πῶς ἂν καὶ κωλύσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου τὸν ἄνθρωπον, καὶ αὐτεξούσιον αὐτῷ συντηρήσῃ. Πῶς οὖν τοῦτο ἐποίησεν; εὐθὺς πλάσας τε καὶ ζωώσας ἀπαθανατίζουσιν εἰσῆνεγκεν αὐτῷ συμβουλήν, καὶ προασφαλιζόμενος ἄγαν τὴν ζωοποιὸν συμβουλήν, οἰκείαν ἐποίησεν ἐντολήν καὶ

(1) Σοφ. Σολ. 4, 13.

προηγόρευσε φανερώς, θάνατον εἶναι διατεινόμενος τῆς ζωούσης ἐντολῆς τὴν ἀθέτησιν, καὶ θάνατον οὐ τὸν σωματικὸν τέως, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς, εἰπὼν πρὸς τὴν τῶν προπατόρων ἡμῶν συζυγίαν ἐκείνην, ἥ ἂν ὥρα φάγησθε ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. Ὁρᾶτε, οὐκ εἶπε προσακτικῶς, οἷαν ἡμέραν φάγητε ἀποθάνετε· τὸ γὰρ πρόσταγμα αὐτοῦ γένεσις ἐστὶ τοῖς οὖσι πᾶσι· καὶ αὐτὸς τὰ πάντα ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν, τὸν δὲ θάνατον οὐκ ἐνετείλατο, ἀλλὰ προκατήγγειλεν ἐκ παραβάσεως ἐσόμενον, εἰπὼν· Μὴ φάγησθε ἀπὸ τοῦ ξύλου· ἥ γὰρ ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀποθανεῖσθε· ἵνα τὴν συμβουλήν στέργοντες, καὶ τὴν παράβασιν φεύγοντες, τῷ θανάτῳ μὴ περιπέσωμεν. Ὅτι δὲ καὶ θάνατον οὐ τὸν σωματικὸν εἶπε τέως, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς, φανερόν· οὐ γὰρ ἀπέθανον σωματικῶς, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγεύσαντο τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου.

Ἀλλὰ τίς ἐστὶν ὁ τῆς ψυχῆς θάνατος; ἢ τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψις· ὡσπερ γὰρ φωτὸς παρόντος, οὐκ ἔστιν ἐνταυτῷ παρεῖναι καὶ σκότος, ἀλλ' ἐπιλιπόντος τοῦ φωτὸς τὸν τόπον, σκότος ἐπιγίνεται, οὐκ ἐκ τοῦ φωτὸς ἔχον τὴν γένεσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ διαφράττοντος ἐκ τῆς σκιᾶς· οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ αὐτοζωῆς ὄντος, καὶ ζωῆς τῶν ζώντων πάντων, καὶ μάλιστα τῶν θείως ζώντων, παρόντος τῇ καθ' ἡμᾶς ψυχῇ, ἀδύνατον καὶ τὸν θάνατον παρεῖναι ταύτῃ. Ἐγκαταλιπόντος δὲ ταύτην τοῦ Θεοῦ, ὁ θάνατος αὐτῇ προσγίνεται, οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὴν γένεσιν ἔχων, ἀλλ' ἐκ τοῦ αἰτίου τῆς θείας ἐγκαταλείψεως, ὅπερ ἔστιν ἡ ἁμαρτία. Ὁρᾶτε, πῶς οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ θάνατος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἁμαρτίας; ἀλλὰ πῶς ἐγκαταλιμπάνει τὴν ψυχὴν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ μηδαμόθεν ἀπών; ὡς πρότερον ἐγκαταλιποῦσαν τοῦτον

αὐτὴν ἐκοῦσαν, καὶ ὡς αὐτεξούσιον ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μὴ βιαζόμενος· ὥς καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς θείας ἐγκαταλείψεως ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς ἐσμέν αἴτιοι, ἀλλ' οὐχ' ὁ ποιήσας ἡμᾶς Θεός. Ἡμεῖς οὖν ἐσμέν φεῖ! οἱ τοῦ οἰκείου θανάτου γεννήτορες, καταλιπόντες ἐκόντες τὸν εἰς τὸ ζῆν κτίσαντα, καὶ αἰ παρόντα, καὶ παρ' ἑαυτοῦ ζωοποιοντα δεσπότην, ὡσπερ οἱ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ τοὺς ὀφθαλμοὺς καταμύοντες, καὶ τοῦ φωτὸς ἐκόντες ἀπέχοντες, καὶ τοι παρόντος καὶ ἐπιλάμποντος· ἀθετήσαντες γὰρ τὴν ζωοποιὸν συμβουλήν, καὶ τὸν Θεὸν καταλιπόντες διὰ τῆς ἀθετήσεως, καὶ τῆς ζωῆς ἀποσάντες ἐκόντες, προσεδεξάμεθα τὴν θανατηφόρον συμβουλὴν τοῦ σατᾶν, καὶ δι' αὐτῆς ἡμῖν αὐτοῖς τοῦτον εἰσωκισάμεθα, νεκρὸν ὄντα πνεῦμα, ὡς πρότερον αὐτὸν ἐγκαταλιπόντα Θεόν, καὶ νεκρώσεως ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ γενόμενον πρόξενον, καὶ νεκρώσεως ἔτι τῆς κατὰ ψυχὴν λέγω, ἥτις ὅταν ἡ κεχωρισμένη Θεοῦ, κατὰ Παῦλον εἰπεῖν, ζῶσα τέθνηκε (1). Μᾶλλον δὲ καὶ θανάτῳ χείρων αὐτῆς ἢ ζωῇ· ἀργὴ γὰρ οὐσα πρὸς πᾶν ἀγαθόν, ἐνεργῆς γίνεται πρὸς πᾶν πονηρὸν, αὐτεπίβουλος οὐσα, καὶ αὐτοφθόνῳ κακίᾳ διηνεκῶς πρὸς τὰ χεῖρω ἑαυτὴν συνελαύνουσα. Τάχα πολλοὶ τὸν Ἀδὰμ αἰτιῶνται, πῶς εὐκόλως τῷ πονηρῷ συμβούλῳ πεισθεῖς τὴν θείαν ἠθέτησεν ἐντολήν, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἀθετήσεως ἡμῖν τὸν θάνατον προεξένησεν· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον πρὸ τῆς πείρας ἐθελῆσαι γεύσασθαι θανάσιμου τινὸς βοτάνης, καὶ μετὰ τὸ μαθεῖν διὰ πείρας θανάσιμον οὔσαν, ἀπὸ ταύτης ποθεῖν ἐσθίειν· μεμπτέος γὰρ μᾶλλον ὁ μετὰ τὴν πείραν σπῶν τοῦ δηλητηρίου, καὶ τὸν θάνατον ἀθλίως πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος, τοῦ πρὸ τῆς πείρας τοῦτο πράττοντός τε καὶ πάσχοντος.

Ὁ μὲν οὖν Ἀδὰμ πρὸ τῆς πείρας τῷ πονηρῷ

(1) Α' Τιμ. 6. 6.

συμβούλῳ πεισθεῖς, παρέβη τὴν τοῦ ἀγαθοῦ συμβουλὴν τε καὶ ἐντολὴν· ἡμῶν δὲ ἕκαστος τοῦτο πράττει φεῦ! μετὰ τὴν πείραν καὶ τὴν ἐκθασιν τῶν ἠπειλημένων· διὸ καὶ περισσότερον ἡμῶν ἕκαστος, ἢ ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖνος μεμπτέος ἐστὶ καὶ κατάκριτος. Ἄλλ' οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ ξύλον, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ νῦν ἐστὶ πρὸς ἡμᾶς ἐντολὴ τὴν ἐκείνου γεῦσιν ἀπαγορεύουσα. Τοῦτ' αὐτὸ μὲν ἐκεῖνο τὸ ξύλον οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἴσως, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴ καὶ νῦν ἡμῖν πάρεστι, τοὺς μὲν αὐτῇ πειθομένους, καὶ κατ' αὐτὴν ζῆν ἐθέλοντας, τῆς τῶν οἰκείων πάντων ἁμαρτημάτων εὐθύνης, καὶ τῆς προγονικῆς ἀρᾶς καὶ καταδίκης ἐλευθεροῦσα, τοὺς δὲ καὶ νῦν αὐτὴν ἀθετοῦντας, καὶ προτιμῶντας αὐτῆς τὴν τοῦ πονηροῦ συμβουλὴν τε καὶ προσβολὴν, εἰς τὴν ἠπειλημένην τῷ διαβόλῳ καὶ προητοιμασμένην αἰώνιον ἐκείνην γέενναν τοῦ πυρὸς παραπέμπουσα. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ νῦν ἡμῖν αὕτη προκειμένη τοῦ Θεοῦ ἐντολὴ; ἡ μετάνοια· ἥ τὸ κεφάλαιον, τῶν ἀπηγορευμένων μηκέτι ψαύειν· ἐπεὶ γὰρ ἀπερβρίφημεν τοῦ χωρίου τῆς ἐνθέου τρυφῆς, καὶ ἀπεκλείσθημεν τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ δικαίως, καὶ εἰς τὸ βάρβαρον τοῦτο καταπεπτώκαμεν, καὶ συνοικεῖν καὶ συνδιατᾶσθαι τοῖς ἀλόγοις ζώοις κατεδικάσθημεν, καὶ ἀνέλπιδες κατέστημεν, ὅσον τὸ εἰς ἡμᾶς ἦχον, τῆς πρὸς τὸν παράδεισον ἀνακλήσεως, αὐτὸς ὁ δικαιοσύνη τότε τὴν δίκην ἐπενεγκὼν, μᾶλλον δὲ δικαίως ταύτην ἐπελθεῖν ἡμῖν συγχωρήσας, ὑπερβολῇ νῦν φιλάνθρωπίας καὶ ἀγαθότητος, διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, μέχρις ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν κατήλθε, καὶ καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἀναμαρτήτως ἄνθρωπος, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀναδιδάξῃ καὶ ἀνασώσῃται, τὴν σωτήριον τῆς μετανοίας εἰσήνεγκε συμβουλὴν τε καὶ ἐντολὴν, πρὸς ἡμᾶς εἰπὼν· «Μετανοεῖτε, ὅτι

ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (1)· πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἀπέχει, τοσοῦτο μακρὰν ἡμῶν ἦν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τοῦ δὲ βασιλέως τῶν οὐρανῶν ἡμῖν ἐνδημήσαντος, καὶ τὴν μεθ' ἡμῶν ἔνωσιν εὐδοκήσαντος, ἤγγισεν ἡμῖν πᾶσιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Μετανοήσωμεν οὖν, ἀδελφοί, παρακαλῶ, καὶ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσωμεν· ἐγγὺς ἡμῶν, αὕτη γέγονε, μὴ μακρύνωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ ταύτης ἡμεῖς διὰ τῶν ἔργων τῶν πονηρῶν. Τὸ ἀνέσπερον ἡμῖν ἐπέλαμψε φῶς· ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ αἰώνιος ἐφανέρωθη ζωὴ· ἀντιλαβώμεθα ταύτης ἡμεῖς δι' ἀρετῶν ὅση δύναμις. Ὁ μακάριος ποιὼν ἡμᾶς Χριστὸς ἐπεδήμησε· προθύμως αὐτῷ προσέλθωμεν. Φύγωμεν τῶν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένων τὴν ἀθλιότητα. Ποθήσωμεν καὶ κτησώμεθα τὰ ἔργα τῆς μετανοίας, φρόνημα ταπεινόν, κατάνυξιν καὶ πένθος πνευματικόν, καρδίαν πρᾶξαν ἐλέους γέμισαν, δικαιοσύνης ἐρῶσαν, καθαριότητος ἀντιποιουμένην, εἰρηνικὴν, εἰρηνοποιὸν, φερέπονον, τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἐνασμενίζουσιν διωγμοῖς καὶ ζημίαις καὶ ὕβρεσι καὶ συκοφαντίαις καὶ πάθεσι, τοῦ λέγοντος ἀκούοντες· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· μακάριοι οἱ πρᾶεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην» (2), καὶ ὅσα τῶν ἐξῆς. Ἀλλὰ τίνας ἐνεκεν, εἰπὼν ὁ Κύριος, μακάριοι οἱ πτωχοί, προσέθηκε, τῷ πνεύματι; ἵνα τῆς ἀθλίας τὴν μακαρίαν

(1) Ματθ. δ', 17. (2) Ματθ. ι. 3.

διέλη πτωχείαν, καὶ ἵνα πᾶσαν ὡς ἐν ὀλίγῳ μεμα-
 χαρισμένην πτωχείαν συμπεριλάβῃ, καὶ πρὸς τού-
 τοις, ἵνα τὸ αἷτιον τῆς μακαριότητος ἡμῖν ἐπιδείξῃ·
 πρωτοπαθὲς γὰρ ὃν τὸ καθ' ἡμᾶς πνεῦμα, καλῶς
 μὲν ἔχον καὶ θεοφιλῶς μακαρίους ἡμᾶς ποιεῖ· κα-
 κῶς δὲ καὶ θεομισῶς διακείμενον ἀθλίους ἀποκα-
 θίστησι· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἀπὸ τούτου τὴν
 ἀρχὴν τῶν μακαρισμῶν ἐποίησατο. Τρεῖς δὲ εἰσι
 πτωχεῖαι, μία μὲν ἡ κατὰ τὸν βίον ἐκάστου καὶ
 τὴν περιουσίαν, ἥτις ἐστὶν ἡ στένωσις τῶν πρὸς τὸ
 ζῆν ἀναγκαίων, ἥ ἐναντιώτατόν ἐστιν ὁ πλοῦτος,
 κατὰ τὸν εἰπόντα· Πλοῦτον καὶ πενίαν μή μοι δός.
 Ἔτερα ἐστὶ πτωχεία ἡ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἐκάστου
 σῶμα, ὅταν ὑπὸ λιτῆς ἄγαν διαίτης καὶ ὀλιγοτρο-
 φίας ὑπάρχῃ κατεσκλημένον, κατὰ τὸν εἰπόντα·
 «Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ
 σὰρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον» (1). Ἔτερα ἐστὶ
 πτωχεία τὸ μετριάζον καὶ συνεσταλμένον τοῦ φρο-
 νήματος τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἐστὶν, ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς
 πνεύματος τῆς ψυχῆς ταπείνωσις, ἥ ἐναντίον ἡ
 ὑπερηφανία.

Ἐκεῖναι τοίνυν, ἡ τοῦ βίου λέγω, καὶ τοῦ σώμα-
 τος πτωχεία, ἂν μὲν συνημμέναι ὥς τῷ ταπεινῷ
 τῆς ψυχῆς φρονήματι, μακαριότητός εἰσιν ἄξια·
 εἰ δὲ διεζευγμέναι τῆς ταπείνωσεως μεθ' ὑπερηφα-
 νίας εἰσὶν, ἀθλιότητος ὄντως εἰσὶ μεσταί. Ἡ γὰρ
 ἐκουσίως τις ὑπάρχει κατὰ τὸν βίον, ἡ κατὰ τὸ σῶ-
 μα πτωχός, ἡ ἀκουσίως· ἂν οὖν ἀκουσίως ἡ τις
 πτωχός, οὐκ ἔχει δὲ τὴν ἐκ μετανοίας τῇ ψυχῇ
 προσγινομένην ἀγαθὴν διάθεσιν, τὴν ταπείνωσιν,
 οὐ φέρει γενναίως τὴν ἀκουσίως προσοῦσαν αὐτῷ
 πτωχείαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ Θεοῦ γογγύζει, τῆς δι-
 καιοτάτης αὐτοῦ προνοίας ὡς μὴ τοιαύτης εὐ-
 σχης καταφερόμενος· καὶ τοῖς ἀνθρώποις πολυ-

τρόπως ἐπηρεάζει, μὴ πρὸς Θεὸν βλέπων, ἐφ' ὃν
 οὐδεὶς ἐλπίσας κατησχύνθη ποτέ· οὐδὲ τὰς δαπά-
 νας συγγέλλων, καὶ ταῖς χερσὶ τὸ ζῆν ποριζόμενος,
 ἢ προσαιτῶν παρὰ τῶν εὐπορούντων σὺν ταπει-
 νώσει· ἀλλ' ἡ κλέπτῃς, λωποδύτῃς, τυμβωρύχος,
 ἄρπαξ γινόμενος· ἡ πηράσιτος, συκοφάντης, ψεύ-
 στης, ὑποκριτής, ἀγενὴς καὶ δουλοπρεπὴς κολακείας
 ὑπερχόμενος πρὸς τοὺς ἔχοντας, ἐπὶ προσδοκίᾳ
 τοῦ λαβεῖν τινα πορισμὸν παρ' αὐτῶν. Ἄρ' οὐκ ἀ-
 θλιώτατός ἐστιν ὁ τοιοῦτος πτωχός; μᾶλλον δὲ οἱ
 τοιοῦτοι, καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ μακαριζομένων
 ἄλλοτριώτατοι; Εἰ δέ τις εὐρεθείη πτωχεύων ἐ-
 κουσίως μὲν, φυσιώσῃ δὲ τινι μᾶλλον, ἀλλ' οὐ σὺν
 ταπεινώσει τοῦτο πράττων, μηδὲ διὰ τὴν ἐπαινε-
 τὴν πτωχείαν τοῦ πνεύματος, τὴν τρυφὴν καὶ τὸν
 πλοῦτον ἀποποιούμενος, καὶ οὗτος μικροῦ παρα-
 πλήσιος ὑπάρχει τοῖς δαίμοσιν· ἐκείνων γὰρ ἡ μεθ'
 ὑπερηφανίας ἀτροφία καὶ ἀκτησία· διὰ ταῦτα, «Μα-
 κάριοί φησιν ὁ Κύριος, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»,
 τουτέστιν, οἱ διὰ τὴν ἑνδον καὶ ἐν ἑαυτοῖς τοῦ φρο-
 νήματος τῆς ψυχῆς ταπείνωσιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς
 ἐγκρατείας τοῦ σώματος ἀσπαζόμενοι πτωχείαν,
 καὶ τὴν ἀκτημοσύνην πλούτου παντός ποθεινοτέ-
 ραν ἠγούμενοι· οἱ καὶ τὴν τούτων ἀκουσίως αὐτοῖς
 ἐπέλθοι, διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας
 ἐκούσιον ἑαυτοῖς ποιοῦνται τὸ ἀγαθόν· καὶ τῶν
 τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Σπουδά-
 σωμεν, ἀδελφοί, τοιοῦτοι πτωχοὶ καὶ ἡμεῖς γενέ-
 σθαι, ἵνα βασιλείαν οὐράνιον κομισώμεθα· εἰ δὲ μὴ
 προαιρούμεθα τοιοῦτοι πτωχοὶ γενέσθαι, διὰ γοῦν
 τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἡ-
 μῖν μεταδόσεως, κοινωνοὶ τῶν τοιούτων πτωχῶν
 γενώμεθα. Κτησώμεθα φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς
 ἀδικίας, τυτέστιν ἐκ τῶν κατὰ περίσσειαν ἐνόντων

(1) Παλμ. ρή, 23.

ἡμῖν, ἕως ἂν ὤμεν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ, ὥς ἂν μεταστάντας τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν ἐκεῖνοι μονάς. Ἐβουλόμην μὲν οὖν καὶ πάντων ἐξῆς τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν παραγυμνῶσαι νῦν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν διάνοιαν· ἀλλ' οὔτε ὁ παρὼν ἀρχέσει καιρὸς, καὶ ὁ προτεθείς ἡμῖν τὴν ἀρχὴν λόγος ἀπαιτεῖ τὸ λείπον· δεῖξαι γὰρ προεθέμεθα, ὥς ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ νοσήματα καὶ ἀσθενείας· ἐδείξαμεν δὲ τοῦτο ἐπὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν θανάτου, οὗ ἐστὶ προηγουμένως κέντρον ἡ ἁμαρτία. Δεῖ γοῦν καὶ περὶ τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου ζητῆσαι καὶ μαθεῖν ἡμᾶς, πόθεν ἔχει τὴν γένεσιν· καὶ τοῦτον γὰρ τὸν θάνατον ὁ Θεὸς σὺτοζωῇ ὦν, καὶ ὅλως ζωῇ, καὶ ζωῆς παντοίας αἴτιος, τῆς τε ἐν χρόνῳ καὶ τῆς ἐν αἰῶνι, καὶ μάλιστα τῆς αἰδίου καὶ θεοειδοῦς.

Καὶ τοῦτον τοίνυν τὸν τοῦ σώματος θάνατον, ὁ Θεὸς οὔτε ἔδωκεν, οὔτε ἐποίησεν, οὔτε προσέταξε γενέσθαι. Εἰ δὲ καὶ τοῦτον ὁ Θεὸς τὸν θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τῶν σωματικῶν νοσημάτων αὐτός ἐστιν αἴτιος, πόθεν οὖν ἡμῖν αἱ σωματικαὶ ἀρρώστιαί καὶ τὰ νοσήματα; ἀφ' οὗ καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος; Πόθεν δὲ ὁ θάνατος οὗτος; προσέχετε καὶ συνίετε. Ὁ νοητὸς καὶ ἀρχέκακος ὄφις, ἐπεὶ τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν κακίαν ἀπηυτομόλησε, στερεῖται τῆς ἀγαθῆς καὶ ὄντως ζωῆς, ἀπωσθεὶς ταύτης δικαίως, ἥς ἀπέδρα φθάσας αὐτός, καὶ νεκρὸν γίνεται πνεῦμα, οὐ κατ' οὐσίαν, οὐ γὰρ ἐστὶν οὐσία νεκρότητος, ἀλλὰ κατὰ ἀποβολὴν τῆς ὄντως ζωῆς. Ὁ δὲ κόρον μὴ λαμβάνων τῆς πρὸς κακίαν ὁρμῆς, καὶ νεκροποιὸν ἑαυτὸν ποιεῖ πνεῦμα, δόλῳ φεῦ! τὸν ἀνθρώπων ἐπισπασάμενος πρὸς κοινωνίαν τῆς οἰκείας νεκρώσεως. Ὁμονοήσαντες δὲ τῷ σατᾶν οἱ τοῦ γένους προπάτορες, παρὰ γνώμην τοῦ κτίσαντος, γυμνωθέντες τῶν ἐκ τῆς ἀνωθεν αἰγλῆς φωτεινῶν καὶ ζωτικῶν ἐνδυμάτων, νεκροὶ φεῦ! ὥς ὁ σατᾶν

καὶ αὐτοὶ κατὰ πνεῦμα γεγονόσιν. Ἐπεὶ δ' ὁ σατᾶν οὐ νεκρὸν ἐστὶ πνεῦμα μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκροῦν τοὺς ἐγγίζοντας, τοῖς δὲ μετασχοῦσι τῆς ἐκείνου νεκρώσεως καὶ σῶμα παρὴν ἑκατέρῳ, δι' οὗ καὶ συνεπεράνθη πρὸς ἔργον ἐλθοῦσα ἡ νεκροποιὸς συμβουλή, μεταδιδόσας καὶ τοῖς οἰκείοις σώμασι τὰ νεκρά καὶ νεκροποιὰ γεγονότα πνεύματα τῆς νεκρώσεως, καὶ διελύθη πάραυτα πρὸς γῆν ἐπιστρέψαν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, εἰ μὴ προμηθεῖα καὶ δυνάμει συνερχόμενον κρείττονι τὴν ἀπόφασιν ἑκατέρῳ, τοῦ ῥήματι μόνῳ τὰ πάντα φέροντος· ὃς ἀνέσχε μὲν καὶ ὑπερέθετο, καθάπερ ἔφημεν πρότερον, τὴν ἀπόφασιν τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου, καὶ ἡνίκα ταύτην ἐξήνεγκε, βάθει σοφίας καὶ φιλάνθρωπίας ὑπερβολῇ, πρὸς τὸ μέλλον τὴν εἰς ἔργον ἑκθασιν ταύτης ἐταμιεύσατο· οὐ γὰρ εἶπε πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ὥς ἐπεὶ ἔφαγες ἀπο τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἐπιστράφηθι ὅθεν ἐξῆλθες, ἀλλὰ πολλὰ μεταξὺ προθείς, τὸ διάστημα δηλοῦντα τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, εἶτ' ἐπήνεγκεν· «Ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃς»· μὴδ' ἐνταῦθα προτάσσω, ἀλλὰ προαναγγέλων, καὶ ἐφίεις, καὶ μὴ κωλύων σὺν δίκῃ τὸ ἐκθῆσόμενον. Ὁρᾶτε, ὅτι οὐδὲ ὁ σωματικὸς θάνατος ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ οὗτος, καὶ τῆς τὴν ἁμαρτίαν ἐργασαμένης ψυχῆς, καὶ τοῦ δολίως πρὸς τὴν ἁμαρτίαν συναρπάσαντος ὄφως; Οὐκοῦν καὶ τὰ σωματικὰ νοσήματα, ἀπὸ ταύτης ἔσχε τὴν πάροδον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ πρῶτος νοσερὰν κτησάμενος σῶμα, ὃ καὶ διηνεκεῖ κλόνῳ συζῶν ὁ Κάϊν, ἐκ τῆς ἁμαρτίας εἰς ταύτην ἦλθε τὴν καχεξίαν· ὁ γὰρ τρόμος, ὃν σπασμὸν ἱατρῶν ὀνομάζουσι παῖδες, ἀπροαίρετός ἐστι κίνησις ἐν τοῖς τὰ μέλη συνέχειν καὶ συνδεῖν πεφυκόσι μορίοις τοῦ σώματος· ὃς ὅταν ἐξ ἐνδείας ἐπιγέννηται τοῦ ἐμφύτου ὑγροῦ, οὐδ' εἴκει τῇ τέχνῃ, οὐδὲ ἱασιν εἰς τὸ ἐξῆς ἐπιδέχεται.

Ἐπεὶ οὖν ὁ ΚΑΪΝ κακῶς εἰς τέλος διέθηκε τὸν ἐκ φύσεως ἐνυπάρχοντα πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀδελφὸν σύνδεσμον, τὴν ἀγάπην περιτρέψας εἰς μῖσος, γεννηθὲν μὲν ἐκ φθόνου, τελευτήσαν δὲ εἰς φόνον· διὰ τοῦτο τῆς ἐκ τοῦ φθόνου τηκεδόνος συνεργαζομένης τὸ πάθος, ἀνηκέστῳ καταλλήλῳ παιδεύεται νόσῳ, τῇ κατὰ τὰ νεῦρα καὶ τοὺς μυῖς πληγῇ, ἧ σύνδεσμος ὑπάρχει τοῦ σώματος. Ὅρατε σαφῶς, ὅτι μὴ μόνον ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ τὰ νοσήματα, καὶ αἱ ἀρρώστιαί τοῦ σώματος ἐκ τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀρχὴν ἔσχον· Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῖν δεικνὺς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, μέλλων μὲν ἰᾶσθαι τὸν ἐν Καπερναοὺμ ὑπὸ τεσσάρων πρὸς αὐτὸν καθιέμενον παράλυτον, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι» (1), προανασπῶν οἷον τὸ κέντρον, καὶ τὸ αἷτιον ἐκβάλλων τῆς νόσου, καὶ τότε τὴν ἰατροίαν ἐπάγων. Πρὸς δὲ τὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ παρὰ τῇ προδατικῇ κολυμβήθρᾳ κείμενον μετὰ τὴν ἰασιν, φησὶν· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται» (2). Τοῦτο καὶ Παῦλος εἰδὼς, ὅτι τὰ πλείστα τῶν νοσημάτων ἐξ ἀμαρτίας εἰσιν, εἰπὼν περὶ τοῦ ἀναξίως προσερχομένου τῇ μυστικῇ τραπέζῃ, ὅτι κρίμα ἑαυτῷ ἔσθιει καὶ πίνει, εἰτά φησι· «Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἀρρώστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί» (3). Ἀλλὰ καὶ τῆς θνητῆς φύσεως αἱ κῆρες, παρ' ὧν ἅπαν νόσημα, τὴν ἀρχὴν πάντως ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἔσχον· σπάνιοι δὲ εἰσιν οἱ πρὸς δόξαν Θεοῦ πάσχοντες, ὥς ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς ὑπὸ τοῦ Κυρίου θεραπευθεὶς. Ἡ γοῦν φιλανθρωπία τῶν θεοφόρων Πατέρων, ἐπεὶ τῶν τεσσάρων ὥρων τοῦ ἐνιαυτοῦ νοσώδης ἐστὶν ἡ θερινή, καὶ ταύτης μᾶλλον ὁ Αὐγούστος μὴν οὗτος· ζέσασα γὰρ ἐκ τῆς προλαβούσης θερμῆς καὶ τῶν καυμάτων ἡ ἐν ἡμῖν

ὕλη, πᾶν ὅτι περ ἂν ἐνός ἢ δυοῖν εὗροι τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων, πρὸς πᾶν ἀναχεῖ τὸ σῶμα, καὶ οὕτω τοὺς ἄλλους τῶν ἐν ἡμῖν ἀχρειοῦσα, τὰς νόσους ποιεῖ. Ἡ γοῦν φιλανθρωπία, καθάπερ ἔφην, τῶν ἱερῶν Πατέρων, ἰδοῦσα νοσώδη τὸν καιρὸν τοῦτον, ὥς ἂν ἡμῖν ἐπικουφίσῃ τὰς νόσους, τὸ ἡγιασμένον τοῦτο τοῦ ῥαντισμοῦ προσέταξε τελεῖν ἡμᾶς ὕδωρ, ἵν' ἐντεῦθεν ἀγιαζόμενοι οἱ μετὰ πίστεως προσερχόμενοι, διαμένωμεν ἀνώτεροι τῶν ἐξ ἀμαρτημάτων προσβαλόντων ἡμῖν νοσημάτων· ἅμα δὲ καὶ διδάσκοντες ἡμᾶς, ἂν τινι συμβῇ νόσος, μὴ πρὸς ἐπαιδιοὺς καὶ γόητας τρέχειν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὴν τῶν ἀγίων αὐτοῦ πρεσβείαν, πρὸς τὰς τῶν ἀφιερωμένων αὐτῷ καὶ διὰ βίου ἀνακειμένων ὑπὲρ ἡμῶν ἐντεύξεις καὶ δεήσεις καὶ προσευχάς· οἱ γὰρ πρὸς ἐπωδὰς καὶ γοητείας χοροῦντες, ἀθετοῦσι τὸ εἶναι Θεόν, συντάσσονται τοῖς δαίμοσι, θανατοῦσι τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· ἐστὶ δ' ὅτε καὶ νόσους ἀνηκέστους ἐκ τούτων τρυγῶσι καὶ θάνατον· Ὅχοζίας γάρ ποτε ὁ τοῦ Ἀχαάβ ἀσθενείᾳ περιπεσὼν, ἐπεμψε κατὰ τὸ γεγραμμένον πρὸς τὸν θεὸν Ἀχκαρῶν, εἰδωλολάτραι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ γοητείαις καὶ μαντείαις προσέχοντες· ἐπεμψε γοῦν ὁ τοῦ βασιλέως Ἀχαάβ υἱὸς οὗτος πρὸς τοιούτους μαθεῖν περὶ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ. Ὑπαντήσας δὲ τοῖς ἀπεσταλμένοις Ἡλιοῦ ὁ Προφήτης, φησὶ πρὸς αὐτούς· «Παρὰ τὸ μὴ εἶναι Θεὸν ἐν Ἰσραὴλ, ὑμεῖς πορεύεσθε ἐπιζητῆσαι ἐν τῷ Βάαλ θεὸν Ἀχκαρῶν; τάδε λέγει Κύριος· ἡ κλίνη ἐφ' ἧς ἀνέβης ἐκεῖ, οὐ καταβήσῃ ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ θανάτῳ ἀποθανῇ» (4).

Ὅρατε, ὅτι οἱ παρὰ γοήτων καὶ μάντεων ἐπιζητοῦντές τι μαθεῖν, ἢ παθεῖν, ἀθετοῦσιν εἶναι τὸν Θεὸν ἐν ἡμῖν, καὶ θάνατον ἐκεῖθεν καρποῦνται μά-

(1) Ματθ. 9, 2. (2) Ἰωαν. 5, 14. (3) Α' Κορ. 16, 30. (4) Δ'. Βασιλ. Α, 3.

λιστα μὲν τὸν τῆς ψυχῆς, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὸν τοῦ σώματος; Ὁ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ προστρέχων ἐν ἀνάγκαις καὶ ἀσθενείαις, εἰ συμφέρει τούτῳ, καὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν λύεται, καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάττεται· τῆς δὲ κατὰ ψυχὴν ὑγείας, καὶ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως αἰεὶ ἐπιτυγχάνει· οὕτω γὰρ καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολος καὶ ἀδελφός Ἰάκωβος φησὶν· «Ἀσθενεῖτις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τὴς πρεσβυτέρης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· καὶ ἁμαρτίας ἡ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ» (1). Δεῖ δὲ καὶ ὑμᾶς συνερ-

γεῖν ταῖς ὑπὲρ ὑμῶν εὐχαῖς, δι' ἐπιστροφῆς, δι' ἐξαγορεύσεως, δι' ἐλεημοσύνης, διὰ τῶν ἄλλων ἔργων τῆς μετάνοιας· πολὺ γὰρ ἰσχύει δέσεις δικαίου ἐνεργουμένη. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς πάντας, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπαλλαγέντας δεινῶν, νῦν μὲν ἐν μετριοπαθείᾳ βιοῦντας, εὐμαρῶς διανῦσαι τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς· διανύσαντας δὲ τοῦτο, μεταλαχεῖν κατὰ καιρὸν καὶ τῆς αἰωνίου καὶ μακαρίας καὶ ἀκηράτου ζωῆς, καὶ τελείως ἀπαθοῦς καὶ ἀπήμονος, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἱατρῷ καὶ Θεῷ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ΄.

Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον τῆς ἐννάτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ πειρασμῶν.

Ιάκωβος ὁ ἀδελφός, «Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθέ φησιν, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις» (2). Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς χαίρετε, ἀλλὰ πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθέ φησιν, οὐκ ἀνεπαισθήτως ἔχειν πρὸς τὰ ἐπώδυνα παραινῶν· τοῦτο γὰρ ἀδύνατον, ἀλλ' ἐπικρατέστερον ἔχειν εἰσηγούμενος τὸν θεάρεστον λογισμόν. Πᾶσαν δὲ εἶπε χαρὰν, τουτέστι τελείαν, μεγίστην, ἀνελλιπῆ, καὶ μάλιστα ὅταν οἱ πειρασμοὶ πολυειδεῖς ᾧσι· διατί; ὅτι διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ὑπομονῆς γυμναζόμεθα, καὶ δοκιμώ-

τεροι γινόμεθα τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ γνώριμοι τοιοῦτοι ὄντες· οὕτω γὰρ καὶ ἡ τοῦ Σολομῶντος σοφία περὶ τῶν ἁγίων φησὶν· «Ὅτι ἐπείρασεν αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ» (3). Ἄρ' οὐ πάσης γὰρ ἀξίος αὐτοῖς ὁ πειρασμὸς οὗτος; Τοῦτο καὶ ὁ Θεός πρὸς τὸν Ἰώβ εἰπὼν, ἀπήλλαξεν αὐτόν τῆς ἐπὶ τῷ πειρασμῷ λύπης· «Οἶε με λέγων ἄλλως σοὶ κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος» (4); Τί τοῦτο λέγων πρὸς αὐτόν; ἐχρησάμην σοι, δοκιμά-

(1) Ἰακ. ι, 14. (2) Ἰακ. α, 2. (3) Σοφ. γ', 8. (4) Ἰώβ μ', 3.

ζων σου τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν, ἐν εὐεξίᾳ καὶ εὐδοξίᾳ καὶ εὐπορίᾳ, καὶ ἀνεφάνης δίκαιος, χρώμενος αὐτοῖς κατὰ τὸ ἐμὸν θέλημα, τοῦ ταῦτά σοι παρασχόντος, καὶ ὡς αὐτὸς ἐβουλόμην, ταῦτα διαφέρων καὶ διοικῶν. Ἐχρησάμην σοι, δοκιμάζων σε τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν, ἐν καχεξίᾳ καὶ ἀδοξίᾳ καὶ ἀπορίᾳ, καὶ ἀνεφάνης δίκαιος, λέγων· «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν» (1);

Πόθεν οὖν ἡ ἐν τοῖς πειρασμοῖς ὑπομονή; ἀπὸ τοῦ δοκίμου τῆς εἰς Θεὸν πίστεως· ὥστε δοκίμιόν εἰσι τῶν πιστῶν οἱ πειρασμοί. Διόπερ ὁ τοῦ Κυρίου ἀδελφὸς Ἰάκωβος χαίρειν ἡμῖν παραγγέλλας, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσωμεν, ἐπήγαγεν ὅτι· «Τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως, κατεργάζεται ὑπομονήν· ἡ δὲ ὑπομονὴ φησιν ἔργον τέλειον ἐχέτω». Μηδὲν φησι τῶν ἔργων σοι τῆς ἀρετῆς κολοώσης, ἐπενεχθέντων τῶν πειρασμῶν μαλακισθεῖς, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἡ τελειότης προσέστω σοι τῆς ἀρετῆς. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τῶν ἀκουσίων μόνον οὐ τελειοῦται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χρὴ προσεῖναι καὶ τὰ ἐκούσια, ἅπερ ἐστὶ σωφροσύνη, δικαιοσύνη, πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, καὶ τὰ ἐπόμενα ταύτῃ· ἐπεὶ καὶ τούτων ἡμῖν χρεία πρὸς τὴν τελείωσιν· διὰ τοῦτο προστίθῃσι πρὸς ἡμᾶς γράφων ὁ θεὸς Ἀπόστολος οὗτος· «Ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι». τοῦτο λέγων ἀντικρυς, ὡς εἶπερ βούλεσθε τὴν πρὸς Θεὸν ὑμῶν πίστιν τελείαν ἐνδείκνυσθαι, μὴ μόνον πάσχοντες ἔξωθεν φέρετε γενναίως, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτῶν τὰ θεάρεστα ἐνεργεῖτε, καὶ ἐπίπονα ᾗ· συνελθόντα γὰρ μετ' ἀλλήλων πρᾶξις καὶ πάθος ἐπ' ἀγαθῷ, τὸν κατὰ Θεὸν τελειοῦσιν ἄνθρωπον. Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι χαίρετε ὅταν ἐνεργῇτε τὴν

ἀρετὴν, ἀλλ' ὅταν ἐν τοῖς πειρασμοῖς ᾗτε; ὅτι τὸ μὲν ἐνεργεῖν τὴν ἀρετὴν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ· τὸ δὲ περιπεσεῖν πειρασμοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Ἐπεὶ δὲ χωρὶς τούτων οὐκ ἐστὶ τελείωσις ἢ φανέρωσις τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως, ὁ πρὸς τὴν τελείωσιν τῆς πίστεως τρέχων, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃ, χαρήσεται ὡς ἐντυχὼν, δι' οὗ τῆς τελειώσεως ἐπιτεύξεται· τοῖς μὲν γὰρ τελείοις τὴν πίστιν, πρὸς φανέρωσιν λυσιτελοῦσιν οἱ πειρασμοὶ τῆς καθ' ἑαυτοὺς τελειότητος· τὸ δὲ γε τούτων θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ τοὺς ἀτελεῖς τελειοῦσιν ἐπιφερόμενοι· ὁ δὲ ἄλλος καὶ παρ' αὐτῶν τῶν σήμερον ἀναγινωσκομένων τοῦ Εὐαγγελίου ῥημάτων. Ἀνωθεν δὲ αὐτὰ προθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τὸς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους· καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι» (2). Ποίῳ καιρῷ ἐκείνῳ φαμέν; ὅτε πέντε ἄρτοις καὶ δυσὶν ἰχθύσι τοὺς πεντακισχιλίους σὺν γυναίξιν καὶ παιδίοις ἐθρεψεν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς κόρον, ὡς καὶ δώδεκα κοφίνους πληρῶσαι τὰ περιτεύσαντα τῶν κλασμάτων, καθάπερ ἐπ' ἐκκλησίας ἐν τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ ἀκηκόαμεν.

Ἀπορήσεις δ' ἂν τις ἴσως, τίνος ἕνεκεν ἠνάγκαζε τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον. Ἔστι μὲν οὖν λέγειν, ὡς ὠκονόμει καὶ τὰ ἐξῆς, πρὸς τὰ ἔργα σπεύδων, ἀτελέσων ἦλθεν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐγὼ δὲ, εἶπερ μὴ ἠνάγκαζε, τοῦτο ἂν ἠπόρησα· ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος πᾶσι παντὸς καλοῦ δι' ἔργων ὑπόδειγμα προτιθέναι βουλόμενος ἑαυτὸν, ἔδειξε μὲν πῶς δεῖ συνεῖναι τοῖς πλήθεσιν, ὅτι πρὸς ψυχῶν καὶ σωμάτων ὠφέλειαν, ἐλείπετο δὲ δεῖξαι, καὶ πῶς δεῖ συνεῖναι Θεῷ, τῷ προσάγειν αὐτῷ νοῦν πάντων ἀ-

(1) Ἰωβ 6', 10. (2) Ματθ. ιδ', 22.

πηλαγμένον τῶν κάτω· πολὺ δὲ πρὸς τοῦτο συν-
τείνει μόνωσις καὶ ἡρεμία, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἡσυχία.
Ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦτο διδάξαι καιρὸς ἦν, ὅτι καλὸν ἡ-
ρημία καὶ ἡρεμία καὶ προσευχὴ καὶ μόνωσις, καὶ
διὰ τοῦτο ἀναβῆναι ἔδει τὸ ὄρος, ὥστε κατ' ἰδίαν
προσεύξασθαι· οἱ δὲ μαθηταὶ συνεῖναι τούτῳ διὰ
παντὸς ἡγάπων, καὶ δυσάποσπαστως εἶχον ἐκείνου,
πῶς ἂν εἰς τὸ ὄρος ἀνέβῃ μόνος, εἰ μὴ τούτους ἡ-
νάγκασεν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν εἰς
πέραν; Ἔστι δέ τι καὶ ἄλλο διορᾶν ἐντεῦθεν· ὥς
γὰρ νῦν μετὰ τὸ θεραπεῦσαι καὶ διδάξαι καὶ θρέψαι
τὸ πλῆθος ἐξαισίως, ἀπολύσας αὐτοὺς, καὶ εἰς τὸ
ὄρος ἀναβαίνων, ἡνάγκασε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοὺς
ἐπιδοῦναι τῇ θαλάσῃ καὶ τοῖς κύμασιν, οὕτως ὅ-
ς ἐρον μετὰ τὸ διὰ τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως θερα-
πεῦσαι τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ διδάξαι καὶ θρέ-
ψαι δι' ἑαυτοῦ, ἀπολείπων ἡμᾶς σωματικῶς, καὶ
ἀναβαίνων εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπεμψε τοὺς μαθητὰς
εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, ταῦτό δ' εἰπεῖν εἰς τὴν ἁλ-
μυρὰν, ὥς πειρασμῶν γέμισαν, τῶν ἐθνῶν θάλασ-
σαν, ὥσπερ ἐν σκάφῃ τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τῇ κατ'
αὐτὸ Ἐκκλησίᾳ, μεθ' οὗ τοῖς πειρασμοῖς ἐξεδόθη-
σαν. Οὐ μόνον δὲ ἐπεμψεν, ἀλλὰ καὶ ἡνάγκασεν.
Εἴ τις οἶδε τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν ἡγαπημένον
τῷ Χριστῷ θεολόγον, εἴ τις οἶδε διὰ τί συνεχωρή-
θη ἡ ἐπὶ Στεφάνῳ θλίψις, καὶ ὁ κατ' ἐκείνην διωγ-
μὸς, εἶδεν ὃ λέγω· καὶ γὰρ οὐκ ἤθελον οἱ Ἀπό-
στολοι τῶν Ἱεροσολύμων ἐξελθεῖν, ἀλλ' ἀναγκα-
σθέντες ὑπὸ τοῦ διωγμοῦ, διεσπάρησαν εἰς τὸν κό-
σμον, καὶ οὕτω τὴν ἀποστολὴν ἐπλήρωσαν.

Οὐκ ἡναγκάσθησαν δὲ ἀπλῶς πλεῖν τὴν κοσμι-
κὴν θάλασσαν, ἐνθα πᾶσα θλίψις καὶ πᾶν εἶδος
πειρασμοῦ, ἀλλ' ὥστε προάγειν εἰς τὸ πέραν, του-
τέστι νικᾶσαι, καὶ τῶν πειρασμῶν ἐπέκεινα διὰ τῆς
νίκης γενέσθαι· ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν χωρὶς τοῦ Ἰησοῦ.
Τὸ γὰρ πλοῖόν φησι, μέσον τῆς θαλάσσης ἦν βα-

σανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος
ὁ ἄνεμος». Οὐ μᾶλλον τότε ἦν ἐναντίος αὐτοῖς ὁ
ἄψυχος ἄνεμος, ἢ ὁ Δομετιανός, καὶ ὁ Τραϊανός,
καὶ ὁ Νέρων ὕστερον· μᾶλλον δὲ οὗτοι μὲν, καὶ οἱ
τοιούτοι κύματά εἰσιν ἄγρια δεινῶς κατὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας ἐπεχειρόμενα, ὁ δὲ κινῶν καὶ ἀνεγείρων
ἐναντίος ἄνεμος τὸ πνεῦμα τῆς πονηρίας ἐστίν,
ὁ ἀντικείμενος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ διὰ παν-
τὸς διάβολος. Τετάρτη δὲ φησι φυλακὴ τῆς νυκτός,
ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς
θαλάσσης, τουτέστι μετὰ τὴν ἐννάτην τῆς νυκτός
ὥραν· εἰς τέσσαρα γὰρ εἰώθασιν οἱ νυκτοφυλακοῦν-
τες διαιρεῖν τὸ τῆς νυκτός διάστημα κατὰ διαδο-
χὴν, ὥς εἶναι τὴν ἀρχὴν τῆς τετάρτης φυλακῆς ἐν
ταῖς ἰσημερίαις ἀρχὴν τῆς δεκάτης τῆς νυκτός
ὥραν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ αὐτοὺς ἀφήσιν ὑπὸ τοῦ
κλύδωνος βασανίζεσθαι, ἵνα γυμνάσῃ πρὸς ὑπομο-
νήν, καὶ φερεπόνους αὐτοὺς ποιήσῃ. Ἀλλὰ καὶ
μετὰ τοῦτο ἐπιφανεῖς αὐτοῖς συγχωρεῖ φάντασμα
νομίσαι τοῦτον, καὶ φοβηθῆναι τοσοῦτον, ὥς καὶ
ἀπὸ τοῦ φόβου κράξαι, καὶ τοι πρὸς τὸ σῶσαι παρα-
γενόμενον. Τοῦτο γὰρ ἂν ἰδοὺς ποιοῦντα καὶ ἐπὶ
τοῦ παλαιοῦ λαοῦ ἐκείνου· ὁπότε καὶ γὰρ ἐμελλεν
αὐτοῖς ἡ θάλασσα παραδόξως ῥήγνυσθαι, καὶ ὁδὸν
παρέχειν σωτήριον, τότε τὰ ἐσχάτα κινδυνεύειν ἐ-
δόκουν, τῇ κατόπιν κυκλώσει τῶν πολεμίων ἀφύ-
κτοις συσχεθέντες κακοῖς. Καὶ νῦν ἐπὶ τῆς παρου-
σίας αὐτοῦ προηγείτο τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν κατε-
χόντων δαιμονίων ὁ σφοδρὸς συνταραγμὸς τῶν ἐ-
λευθερουμένων· οὕτω γὰρ οὐκ ἐπέρραστοι μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἔμμονοι τῇ μνήμῃ τῶν εἰς πεπονθότων αἰ-
ευέργεσθαι γίνονται. Ἐπιφαίνεται δὲ αὐτοῖς ἐπικα-
λουμένοις πάντως ἐν τῷ κλύδωνι ἐκείνῳ τὸν πάν-
των Θεόν, δεικνύς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων
Θεός, ὁ χεῖρα βοηθείας ὀρέγων τοῖς ἐπικαλουμένοις
αὐτόν· Περιπατεῖ δὲ ἐπὶ τῶν κυμάτων, τῆς θαλάσ-

σης ἀγριαινούσης, δεικνύς ἐκ περιουσίας ὅτι αὐτός ἐστι κατὰ τὴν προφητείαν, ὁ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὡς ἐπ' ἐδάφους ὁδεύων, πρὸς ὃν φησι καὶ ὁ Δαβὶδ προφητικῶς· « Ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς » (1). καὶ, « Σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραύνεις » (2). ὅπερ ὕστερον ἀπειργάσατο· ὡς γὰρ τότε περιφόβους εἶδεν αὐτὸς ἀπὸ τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι τοῦτον, ἐπεὶ καὶ νῦν ἦν, εὐθέως ἐλάλησεν αὐτοῖς, γνωρίζων ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς καὶ λέγων· « Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε ». Ἐγὼ εἰμι ὁ καὶ Θεὸς ὧν ἄει, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἄνθρωπος γεγωνώς δι' ὑμᾶς, ὁρῶμενός τε καὶ ἀκουόμενος, καὶ πάντα δυνάμενος· διὸ καὶ μετὰ σώματος κατὰ κυμάτων πεζεύω, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτο παρέχειν δύναμαι· τοῦ γὰρ Πέτρου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· « Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σέ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα », ἐκέλευσε καὶ ἐγένετο. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν προτέραν ἀκολουθίαν ἀγάγωμεν τὸν λόγον, ἣν ἀναγοντες ἐλέγομεν πεμφθῆναι τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τὴν κοσμικὴν τῶν ἐθνῶν θάλασσαν, ἀναφερομένου τοῦ Κυρίου ὡς εἰς ὅρος ἐπὶ τὸ οὐράνιον ὕψος, κάκει πάντως τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσάγοντος εὐχὰς, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἀρχιερέως γεγονότος, καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (3).

Οἱ οὖν μαθηταὶ πεμφθέντες προάγειν εἰς τὸ πέραν, τουτέστι νικῆσαι καὶ ὑπερβῆναι τοὺς πειράζοντας, οὐκ ἐνίκησαν εἰς τέλος· ἔτι γὰρ ἐνεργὸς ἐστὶν ὁ ἀντικείμενος, καὶ τὰ ἔθνη μαίνονται κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Τετάρτη δὲ φυλακὴ τῆς νυκτός, τουτέστι μετὰ τὸν φυσικὸν νόμον, μετὰ τὸν γραπτὸν νόμον, μετὰ τὴν πρώτην τοῦ Κυρίου πα-

ρουσίαν, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν τῆς χάριτος νόμον, ὁ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐστὶ πάντως καιρὸς, καλῶς ἀναλογῶν τῇ τετάρτῃ φυλακῇ τῆς νυκτός, καθ' ὃν ὁ Κύριος ἐλεύσεται καταπατῶν καὶ καταργῶν καὶ δουλούμενος πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν· μέλλει γὰρ καταργήσιν ἐμφανῶς, καὶ καταπατήσιν τὰ δεινῶς ἐπεγειρόμενα κύματα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Μέννησθε γὰρ ὅτι κύματα κινούμενά τε καὶ διεγειρόμενα ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου πνεύματος, τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου ἀναγωγικῶς ὁ λόγος ἐπεδείκνυ· καὶ ἵνα τὰ μεταξὺ παραλείπω κατὰ μέρος θεωρεῖν, ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, τοῦ τε Ἰησοῦ, καὶ Πέτρου τοῦ μεταστάντος πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ πλοίου, ἐκόπασεν ὁ ἀνεμος, καὶ διαπεράσαντες ἤλθον εἰς τὴν γῆν· καὶ γὰρ τοῦ Κυρίου, καὶ πάντων τῶν ἐξ ἡμῶν μεταστάντων ἀγίων, οὓς ὑπεσήμενεν ὁ Πέτρος, κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν σὺν ἡμῖν γενομένων, τὸ νοητὸν ἀντικείμενον πνεῦμα τελῶς καταργηθήσεται, καὶ ἡμεῖς τὴν πολυκύμαντον τοῦ βίου διαπεράσαντες θάλασσαν, εἰς τὴν γῆν τῶν πράξεων εἰσελευσόμεθα, ἐνθα ἀπέδρα πᾶσα δδύνη λύπη καὶ στεναγμός. Οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, φησὶν, ἐλθόντες, προσεκύνησαν τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες· « Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ »· καὶ τότε γὰρ, « Πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός » (4). Ἀλλὰ τῆς ἀναγωγῆς ἀφιέμενοι, τῆς ἀρχῆς ἐπιμνησθῶμεν τῶν λόγων· ἡ δὲ ἦν, ὡς μὴ μόνον τοῖς τελείοις τὴν πίσιν οἱ πειρασμοὶ λυσιτελοῦσιν, ὡς τῷ Ἰωβ καὶ τῷ Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ τοῖς ὁμοίοις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀτελεῖς τελειοῦσιν ἐπιφερόμενοι· καὶ γὰρ ἐνταῦθα οὐχ ὁ Πέτρος μόνος, οὐδὲ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ μόνον,

(1) Ψαλμ. 124, 19. (2) Ψαλμ. 124, 9. (3) Εβρ. 6, 17. (4) Φιλ. 2, 10.

οἱ καὶ αὐτοὶ ἔτι ἀτελεῖς ἦσαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ πάντες, τοσοῦτον πρὸς πίστιν ὑπ' ἐκείνῃ τοῦ πειρασμοῦ ὠφελήθησαν, ὥς προσελθόντες προσκυνῆσαι τῷ Ἰησοῦ, καὶ πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν· «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ». Καλῶς ἄρα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὃν τὴν ἀρχὴν προηγάζομεν· «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήφεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς» (1).

Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι διπλοῦν ἐστὶ τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν· ἀλλ' οὐ τοῦτο λέγω νῦν, ὅτι δι' ἡδονῆς καὶ ὀδύνης, δι' ὑγείας καὶ νόσου, διὰ δόξης καὶ ἀδοξίας, δι' εὐπορίας καὶ ἀπορίας, ἐπάγονται τοῖς ἀνθρώποις οἱ πειρασμοί, ἐν οἷς καὶ πολλῶ χείρους εἰσὶν οἱ δι' ἡδονῆς καὶ ὑγείας, καὶ δόξης καὶ εὐπορίας· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο· ἀλλ' οὐ περὶ ταύτης λέγω ὑμῖν νῦν τῆς διπλόης τῶν πειρασμῶν. Ἀλλὰ ποίαν ἀποδέχομαι νῦν ὑμᾶς ἐπιγινῶναι; σκοπεῖτε καὶ μαθήσεσθε. Οὗτος ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὁ κατὰ σάρκα διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἰωσήφ τῆς Παρθενομήτορος κατὰ θεϊαν οἰκονομίαν μνηστεῖαν, ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου καλούμενος, εἰπὼν ὅτι· «Χαίρετε ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις» (2)· καὶ ὅτι· «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι λήφεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς»· εἶτα καθάπερ ἂν εἴ τις εἶπε πρὸς αὐτόν, καὶ μὴν εἰσὶν οἱ βλασφημοῦσιν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, οἱ δὲ καὶ ἀπογινώσκουσι τελέως ἑαυτῶν· ἄλλοι δὲ καὶ βρόχον ἑαυτοῖς ἀνάπτουσιν· εἰ δὲ καὶ ὁ πειρασμὸς τῶν ἐμφύτων εἴ καὶ σαρκικῶν, θυμοῦ τυχὸν ἢ ἐπιθυμίας, οἱ μὲν φόνους ἔσθ' ὅτε περιέπεσαν, οἱ δὲ τῇ ἀκολασίᾳ ἑαυτοὺς ἐξέδωκαν, πῶς οὖν ἐκ Θεοῦ ὁ πειρασμὸς, καὶ στεφάνων πρόξενος; οἷον πρὸς τοὺς τοιαῦτα λέγοντας ἀπολογούμενος ἐπάγει· «Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι· πειράζει γὰρ αὐ-

τὸς οὐδένα· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστι κακῶν» (3)· πειρασμὸν ἐνταῦθα τὸ κακὸν δηλονότι καὶ τὴν ἀμαρτίαν λέγων, καὶ τὸ ταύτη περιπεσεῖν, ἧς καὶ ὁ Χριστὸς ἔμεινεν ἀπειραστος, καὶ τοὶ πειρασθεῖς ἄλλως· «Ἐξ ὧν γὰρ ἐπαθέησι πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι» (4). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος πειρασθῆναι κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν (5)· ὥς πειρασμοὶ λέγονται καὶ τὰ ἐπερχόμενα τοῖς ἀνθρώποις ἐξωθεν κατὰ σῶμα λυπηρὰ, καὶ αὐτὴ ἡ προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ, εἰ καὶ ἀνεύθυνός ἐστιν· ἐπεὶ καὶ τῷ Κυρίῳ πειράζων προσέβαλε. Πειρασμοὶ λέγονται καὶ αἱ ἀμαρτίαι, καθ' ἃς ἕκαστος ἡμῶν πειράζεται, ὡς αὐτὸς Ἰάκωβός φησιν· «ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· ἡ γὰρ ἐπιθυμία φησὶ συλλαβοῦσα τίκει ἀμαρτίαν, ἡ δὲ ἀμαρτία τελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον» (6). τίνα θάνατον; τὸν αἰώνιον, ὃς ἐστὶν ὁ διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ Θεοῦ χωρισμός· ὃν νῦν μὲν ἐπηκολούθησεν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι συντελείας καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος, τότε δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἔψεται τοῖς μὴ ἐνταῦθα μετανοήσασιν ἢ ἀφόρητος καὶ ἀτελεύτητος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος κόλασις, καταδικασθεῖσι δικαίως ὑπὸ τοῦ δυναμένου καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

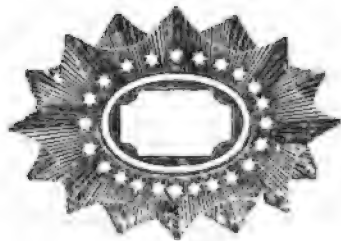
Τοῦτον φύγωμεν, ἀδελφοί, τὸν πειρασμόν ὅση δύναμις· καὶ γὰρ τὸ φυγεῖν τοῦτον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ. Ἐπὶ τούτῳ λυπηθῶμεν, ὅταν ἴδωμεν ἑαυτοὺς αὐτῷ περιπεσόντας. Ἐὰν ἐπὶ τούτῳ λυπηθῶμεν ὅσον δεῖ, μετάνοιαν ἑαυτοῖς ἀμεταμέλητον κατεργασόμεθα πρὸς σωτηρίαν. Τοῦτον καὶ ἐγὼ τὸν πειρασμόν ἤκω νῦν ἀφ' ὑμῶν ἄραι, οὐ τὸν ζημιοῦντα καὶ βλάπτοντα προσκαίρως, ἀλλὰ τὸν αἰωνίως· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-

(1) Ιακ. 4, 12. (2) Ιακ. 4, 2. (3) Ιακ. 4, 13. (4) Εβρ. 6', 18. (5) Ματθ. 8', 1. (6) Ιακ. 4, 14.

στός, οὗ ἡμεῖς ἐσμέν χάριτι αὐτοῦ διάκονοι, τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀρχιερεὺς ἐστὶν οὐ τῶν προσκαίρων· καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὄντως ἅγια, οὐ πρόσκαιρον ἀλλ' αἰωνίαν λύτρωσιν τὴν ἡμετέραν εὐρόμενος· ἦν καὶ ἡμεῖς ἤχομεν κομίζοντες, τὴν αἰωνίαν ἀπολύτρωσιν, εἴ γε πείθεσθε, τῶν ψυχικῶν πειρασμῶν ἀλλ' οὐ τῶν σωματικῶν· τὰ γὰρ ὄπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (1), ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, οὐ τῶν αἰσθητῶν ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ πολεμίου καθ' ἡμῶν γεγονότων. Ἑμεῖς δὲ δοκεῖτέ μοι ταύτην μηδὲ συνορᾶν μηδὲ ζητεῖν τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν κατὰ ψυχὴν πειρασμῶν· ἐπ' ἐκείνοις γὰρ μάλιστα λυπεῖσθε τοῖς πειρασμοῖς, ἐφ' οἷς ἔδει χαίρειν, ὡς προξενούσιν, εἴ γε βουλόμεθα, τὴν αἰωνίαν ἡμῖν ἀπολύτρωσιν· καὶ παρ' ἐμοῦ ταύτην μάλιστα ζητεῖτε τὴν ἀνεσιν τῶν σωματικῶν πειρασμῶν, ἧς ἐγὼ μᾶλλον καταφρονήσας, πρὸς ὑμᾶς ἤλθον, συμπάσχειν ὑμῖν αἰρούμενος. Καί τοι, εἰ ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν λυπούμεθα μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἐπερχομένοις ἡμῖν ἐπιζημίαις, οὐ μόνον ἡ τῆς ψυχῆς

σωτηρία καὶ ἡ αἰωνία λύτρωσις ἡμῖν προσέσται, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν προσκαίρων πειρασμῶν ἀπολύτρωσις· πόθεν γὰρ ὀδυνηρὸς τε καὶ πολυστένακτος, φιλοπόλεμός τε καὶ πολυσύμφορος ἡμῖν ὁ βίος γέγονεν; οὐκ ἀπὸ τοῦ ἐμβαλεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς εἰς τὸν ἀπηγορευμένον πειρασμόν, τὴν ἁμαρτίαν λέγω; Ἄν τοίνυν ἑαυτοὺς καθάρωμεν ἀρτίως ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας διὰ τῆς μετανοίας, κἀνταῦθα μετριωτέρων δεησόμεθα πειρασμῶν, καὶ κατὰ καιρὸν εἰς τὸν ἄλυπον καὶ ἀνεπηρέαστον ἐπανήξομεν βίον. Ἐπιστρέψαντες οὖν ἑαυτοὺς πρὸς τὸν σωτήριον τοῦτον λογισμόν, μὴ ἐπὶ ταῖς σωματικαῖς ἐπιφοραῖς καὶ ζημίαις λυπώμεθα καὶ ἀδημονῶμεν μᾶλλον, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς ψυχικαῖς ζημίαις, αἱ εἰσιν ὄντως πειρασμοί, καὶ λύπης ἀληθῶς ἀξίαι· ἵνα καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καθάπερ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγωμεν· Μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, τὸν ἀπηγορευμένον καὶ ὑπεύθυνον πάντως, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δυνάμεις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Β' Κορ. ι, 4.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ'.

Περὶ ἀρετῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν· καὶ ὅτι κόσμος, οὗ
 κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστιν, οὐ τὰ κτίσματά ἐστι τοῦ Θεοῦ,
 ἀλλ' οἱ διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες
 αὐτῷ· Ἐξεφωνήθη ἐν λιτῇ.

Οσπερ ἐπὶ τῆς γεωργουμένης γῆς οἷά τις
 σπείρει, τοιαῦτα καὶ θερίσει· κἂν μὲν ἐμφυτεύσῃ
 ταύτῃ δένδρα εὐκαρπα, ἢ σπείρει σῖτον ἢ κριθὴν ἢ
 ἄλλο τι τῶν εὐχρήστων, ταῦτα ἐκείνη καὶ τρέφει
 καὶ αὖξει καὶ τελεσφορεῖ· ἀνέργασον δὲ ταύτην καὶ
 ἄσπαρτον ἀφείς, τρέφει μὲν βοτάνας, ἀλλ' οὐκ εὐ-
 χρήστους, καὶ μάλιστα τὰς ἀκάνθας καὶ τριβό-
 λους τῆς καθ' ἡμῶν κατάρας· καὶ δένδρον ὁμοίως
 ἐὰν βλαστήσῃ, ἄκαρπον καὶ τοῦτο καὶ ἀνωφελές
 καὶ ἀκανθηφόρον ὥς τὰ πολλὰ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς
 ψυχῆς, ὁποίας τις ἐμποιήσῃ ταύτῃ διαθέσεις, τοι-
 ούτων καὶ ἀπολαύει. Κἂν μὲν ὁμιλίαις χρῆται χρη-
 σαῖς, καὶ διδασκαλίας ἀκούῃ τε καὶ ὑπακούῃ πνευ-
 ματικῆς, καὶ εἰς ἔργον ἄγῃ τὰ κατ' αὐτήν, γεωργεῖ
 τὰς ἀρετάς, καὶ τῷ Θεῷ εὐχρηστος γίνεται, τοῖς τε
 ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτῷ. Ἐὰν δὲ ὁμιλίαις οὐ
 καλαῖς χαίρῃ, καὶ διδασκαλίας οὐκ ἀκούῃ πνευ-
 ματικῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκουσθεῖσαν παρὰ φαῦλον
 τίθεται, ἀγριαίνει καὶ ὕλομανεῖ, καὶ τρέφει τὰ πά-
 θη τὰ πονηρὰ, καὶ ἀναδίδωσιν οἴκοθεν τὰς ἀκάνθας
 καὶ τὰ κέντρα τοῦ θανάτου, τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ
 σώματος, ὅπερ εἰσιν αἱ ἁμαρτίαι. Καὶ ὁ ἀρχέκακος
 γὰρ ὄφεις τὴν ἀρχὴν, ὥς πάντες γινώσκετε, διὰ τῆς
 ἁμαρτίας ἐκκεντήσας τὸν ἄνθρωπον, θνητὸν αὐτὸν
 ἀπειργάσατο, καὶ τοῦ χωρίου τῆς τρυφῆς ἐκβα-
 λὼν, εἰς τὸν φθαρτὸν καὶ πολυώδυνον τοῦτον μετε-
 στήσατο κόσμον· νῦν δὲ, ἂν μὴ διὰ μετανοίας τις

ἐπισπεύσῃ τῶν παρ' αὐτοῦ τραυμάτων τὴν ἴασιν,
 τῇ αἰωνίῳ κολάσει καὶ τῷ πυρὶ τῆς γενένης παρα-
 πεμφθήσεται. Ὡσπερ δὲ ταῖς ἀγρίαις ὕλαις καὶ
 τῷ δάσει τῶν ἀκανθῶν, τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ
 τῆς γῆς ἐμφωλεύουσιν, οὕτως ὁ ἀρχέκακος οὗτος
 δράκων, τὸ μέγα καὶ πάνδημον θηρίον κατὰ τὸν
 Ἰώβ, ὑπὸ παντοδαπὰ δένδρα τῆς ἡδυπαθείας ἐν-
 δεικνύεται· ἐμπροσθεν δὲ φησιν αὐτοῦ τρέχει ἀπώ-
 λεια. Ταύτης τῆς ἀπωλείας ἀνωτέρους ὑμᾶς εἶναι
 πάντας ποθὼν ἐγὼ, καὶ πάντα ποιῶν, κοπιῶ ὑπὲρ ὑ-
 μῶν, ἀδελφοί, καὶ ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ πνευμα-
 τικῇ καθ' ἡμέραν μὲν τοῖς προσιοῦσιν, ἐπ' ἐκκλη-
 σίας δὲ καὶ κοινῇ πρὸς πάντας, τοῦ καιροῦ διδόν-
 τος· αὕτη γὰρ ὕλοτομεῖ τὰ ἄλση τὰ πονηρὰ, καὶ
 ἀναμοχλεύει τῶν ἁμαρτημάτων τὰ βάθη, καὶ ἀμ-
 βλύνει τῆς κακίας τὰ κέντρα, καὶ θριαμβεύει τὸν
 ἀρχέκακον δράκοντα, καὶ φανεροὶ τὴν ἀπλανῆ τρί-
 βον, καὶ παρέχει γνῶσιν σωτήριον.

Ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ μάλιστα ἡ
 κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, οὐκ ἰδιώτας μόνον
 ἔχει, ἀλλὰ καὶ σοφὸς, τῇ τε φύσει καὶ τῇ μελέτῃ τῶν
 ἐξω τε καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς μαθημάτων· διὰ τοῦτο οὐκ
 ἐπὶ πολὺ, οὐδὲ λίαν ἰδιωτικὴν ποιῶμαι τὴν ὁμιλίαν.
 μᾶλλον βουλόμενος ἀνάγειν τοὺς χθαμαλωτέρους,
 ἢ κατάγειν διὰ τούτους καὶ τοὺς ὑψηλοτέρους.
 Ὅ δὲ προσέχων καὶ ἀκούων τῆς διδασκαλίας ἐπι-
 μελῶς, κἂν ἰδιώτης ᾖ, οὐ πάντῃ ἀγνοήσῃ τὰ λεγό-

μενα, καὶ ὅπερ ἂν δυνηθῇ καταλαβεῖν καὶ κατα-
 σχεῖν καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, καὶ λίαν ὀλίγον ἦ,
 φυγαδεύσει μὲν ἐκ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς πᾶσαν κα-
 κίαν, αὐξηθήσεται δὲ καὶ πληρώσει καὶ σώσει τὴν
 δεξαμένην αὐτὸ καρδίαν· ὥς γὰρ ἐκ τῆς θεοπνεύ-
 στοῦ Γραφῆς ὑπάρχων, ἐξομοιοῦται τῷ λίθῳ ἐκεί-
 νῳ, ὃν ἔλεγεν ὁ Δανιήλ, ὅτι ἐκινήθη ἀπὸ ὄρους
 ὀλίγος πάνυ, καὶ πατάξας τὴν εἰκόνα τῶν παραβ-
 ρεόντων τούτων ἐλέπτυνε καὶ διέλυσεν, αὐτὸς
 δὲ πλατυνθεὶς ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν (1). Νῦν
 δὲ μάλιστα προσέχειν ἀναγκαῖον τοῖς λεγομέ-
 νοις τὸν νοῦν, οὐ τοὺς ἰδιώτας μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς σοφοὺς· εἰ γὰρ καὶ συνέρχεται πῶς τοῖς ἰδιώ-
 ταις τῷ λόγῳ ἢ ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὴν γνῶσιν οὐ
 χαμαίζηλον ἔχει, οὐδὲ τὴν ὠφέλειαν ἀμυδράν· τὰ
 γὰρ πονηρὰ πάθη καὶ τὰς ἀρετὰς ὑμῖν ὑποδείξω,
 καὶ αὐτὴν ἑκατέρων τὴν ῥίζαν ἀνακαλύψας, οὐ
 τὴν αὐτὴν οὖσαν, ἀλλὰ διάφορον, ἵν' ὑμεῖς, τὴν
 μὲν ἐκκόψητε, τὴν δὲ περιθάλψητε. Ἡ μὲν οὖν
 πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ῥίζα καὶ ἀρχὴ πάσης ἀρε-
 τῆς ἐστίν· ἡ δὲ πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπη πάσης
 κακίας πρόξενος. Διὸ καὶ ἐναντίως αὐταὶ πρὸς
 ἀλλήλας ἔχουσι, καὶ ὑπ' ἀλλήλων φθείρονται, καθὰ
 καὶ ὁ Ἀδελφότης βοᾷ λέγων· « Ἡ ἀγάπη τοῦ
 κόσμου ἔχθρα εἰς Θεόν, ὅστις θέλει φίλος εἶναι
 τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται » (2).
 Καὶ ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ Ἰωάννης· « Ἐάν τις
 ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς
 ἐν αὐτῷ· ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς
 σαρκὸς καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ
 Πατρὸς » (3). Προσέχωμεν, ἀδελφοί, μήπως ἀγα-
 πῶντες τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας, καὶ τὴν πρὸς ἀλ-
 λήλους ἀλαζονείαν ἔχοντες, ἐκπέσωμεν τῆς ἀγά-
 πης τοῦ οὐρανίου Πατρὸς. Ἐν γὰρ τοῖς δυοῖ τού-

τοις συμπεριέλαβε πᾶν πάθος διιστὸν ἡμᾶς ἀπὸ
 τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τῆς δυάδος τούτων τῶν ἀντιθέ-
 των ῥιζῶν, τῆς πρὸς τὸν κόσμον λέγω καὶ τῆς
 πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἄλλη δυὰς ἐστὶν ἀγάπης
 ῥίζα καὶ ἀρχὴ καὶ πρόξενος, ἀσπόνδως πρὸς ἑαυ-
 τὴν ἔχουσα, καὶ ἀπεχθὼς κακείνη· τῆς μὲν γὰρ
 πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης, ἡ πρὸς τὸ σῶμα ἡμῶν
 ἀγάπη γίνεται αἰτία· διὰ γὰρ τὸ σῶμα καὶ τὴν
 κατ' αὐτὸ εὐπάθειαν τὸν κόσμον ἀγαπῶμεν. Τῆς
 δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἡ πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ
 ἡμέτερον, ἡγουν τὴν ψυχὴν ἀγάπη αἰτία· διὰ γὰρ
 τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶ-
 νος ἀνεσιν καὶ εὐκληρίαν ἕκαστος ἀγαπῶμεν τὸν
 Θεόν. Ὅτι δὲ καὶ αὗται ἀντίκεινται ἀλλήλαις, καὶ
 ὁ μέγας Παῦλος μαρτυρεῖ λέγων· « Ἡ σὰρξ ἐπι-
 θυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος », ἥτοι τῆς ψυχῆς, « καὶ
 τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς » (4).

Ἀλλὰ πῶς ἐκ τῆς πρὸς τὴν οἰκείαν ἑκάστῳ ψυ-
 χὴν ἀγάπης ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη φύεται; Ἀπει-
 λείται γέννα πυρὸς ἀσθέστου, καὶ βασιλεία τοῦ
 Θεοῦ αἰώνιος ἐπαγγέλλεται· ἡ μὲν αἰώνιος βασι-
 λεία τοῖς ἀκούουσι καὶ ποιοῦσι τὰς θείας ἐντολάς·
 ἡ δὲ τοῦ πυρὸς γέννα τοῖς ἀπειθοῦσι δι' ἔργων τῷ
 Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ γοῦν ὡς ἀληθῶς πεισ-
 οί, καὶ ἀγαπῶντες τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, καὶ ἐπιθυμοῦν-
 τες εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξαι αὐτάς, ἀκούοντες τού-
 των τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν, πόθον εὐ-
 θὺς ἐν ἑαυτοῖς συλλαμβάνουσι καὶ φόβον· φόβον μὲν
 τῆς κατὰ τὴν ἡπειλημένην τοῦ πυρὸς γένναν ἀ-
 τελευτήτου ὁδύνης· πόθον δὲ τῆς κατ' ἐπαγγελίαν
 τοῦ Θεοῦ βασιλείας, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ διαιωνιζού-
 σης εὐφροσύνης. Ποθοῦντες οὖν τυχεῖν τῆς ἀκη-
 ράτου καὶ θείας εὐφροσύνης, καὶ τὴν τοῦ πυρὸς ὁ-
 δύνην φοβούμενοι ἐκείνην, ἀπολύονται μὲν τῶν ἐμ-

(1) Δαν. β', 35. (2) Ιακ. δ', 4. (3) Α' Ιωαν. 4, 18. (4) Γαλ. 5, 17.

παθῶν καὶ ὑπευθύνων καὶ γηίνων σχέσεων, σπεύδουσι δὲ κολλᾶσθαι τῷ Θεῷ δι' ἐκτενοῦς δεήσεως, ὡς μόνῳ δύνανται καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι τῆς ἐν γένει οὐδύνης ἀπαλλάξαι, καὶ τῆς ὑπὲρ πάντα νοῦν χαρᾶς τῆς αἰδίου καταξιῶσαι· καὶ οὕτω κτῶνται τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, καὶ δι' αὐτῆς ἔτι συναφθέντες τῷ Θεῷ τελεώτερον, πᾶσαν ἔτι προσκτῶνται ἀρετὴν· πᾶν γὰρ εἶδος ἀρετῆς ἐν ἡμῖν, ἐνεργοῦντος τοῦ Θεοῦ, ἡμῖν προσγίνεται· τοῦ Θεοῦ δὲ μὴ ἐνεργοῦντος ἐν ἡμῖν, ἁμαρτία πᾶν τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν, ὅτι· «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν» (1). Καὶ τοῦτο γινώσκοντες οἱ ὡς ἀληθῶς ἐργαζόμενοι τὰς ἀρετάς, ἐπ' οὐδενὶ ἐπαίρονται κατορθώματι, ἀλλὰ ταπεινούμενοι δοξάζουσι τὸν Θεόν, τὴν πηγὴν τῶν ἀρετῶν, ἐξ ἧς ἀγαθοδοτίδος αὐγῆς πληροῦνται· ὡς γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἡλίου πληρούμενος φωτός, οὐ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν ἡλίου δόξαν τε καὶ λαμπρότητα δείκνυσιν ἡμῖν, οὕτως οἱ διὰ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν ἐργασίας συναφθέντες τῷ Θεῷ, εὐωδία Χριστοῦ κατὰ Παῦλον εἰσὶ, καὶ ὁσμὴν Χριστοῦ ἔχουσι, καὶ τὰς ἀρετάς καταγγέλουσι τοῦ ἐκ σκότους καλέσαντος αὐτοὺς εἰς τὸ θαύμαστον αὐτοῦ φῶς.

Οὕτω μὲν οὖν διὰ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἡ τῶν μελλόντων ἐπίγνωσις ἡμῖν ἐγγίνεται, καὶ διὰ τῆς πρὸς τὴν οἰκίαν ἐκάστου ψυχῆς ἀληθινῆς ἀγάπης, ὁ φόβος καὶ ὁ πόθος τούτων τοῖς πιστοῖς ἡμῖν προσγίνεται, καὶ δι' αὐτῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενὴς καὶ συνεχὴς προσευχὴ καὶ δέησις, καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς προσευχῆς ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ συνάφεια, καὶ διὰ τῆς συναφείας ταύτης πᾶσα ἀρετὴ γεννᾶται, συνεπάγομένη τὴν ταπείνωσιν, τῇ ἐπιγνώσει τοῦ ἐν ἡμῖν τίκτοντος τὰς ἀρετάς. Ὡς δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ σώματος ἀγάπης ἡ πρὸς τὸν κό-

σμον γίνεται φιλία, καὶ διὰ τῆς φιλίας ταύτης τὰ πονηρὰ πάθη, καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἁμαρτημάτων φύεται; Ὡς περ ἡ ψυχὴ τῆς μελλούσης ἡδονῆς ἐφίεται καθ' ἑαυτήν, οὕτω τὸ σῶμα τῆς παρούσης καὶ παρ᾽ ἑαυτοῦ· ἡ δὲ τοιαύτη ἡδονὴ αἰσθητὴ τέ ἐστι, καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων ἐνεργεῖται, καὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν προσγίνεται, ἃ ἐστὶν ὁ κόσμος· διὰ τοῦτο φιλόκοσμος ὁ φιλοσώματος. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς τὸ σῶμα φιλίας ταύτης ἀμέτρως τὰς κατὰ κόσμον ἡδονὰς ποθοῦντες καὶ διώκοντες καὶ περιέποντες, τὴν πολύμορφον τῶν παθῶν ἑαυτοῖς περιτίθεμεν ἀσχημοσύνην· ἐπεὶ γὰρ ἡ κατὰ κόσμον ἡδονὴ δι' αἰσθήσεων ἐνεργεῖται, πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφόρων τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων, πολλαὶ τε καὶ διάφοροι καὶ αἱ κατ' αὐτάς ἡδοναί, καὶ τὰ κατὰ ταύτας πάθη· ἄλλα μὲν γὰρ ὁράσεως, ἀκοῆς δὲ ἄλλα, καὶ ἄλλα τῆς ὁσφρήσεως, καὶ τῆς ἀφῆς πάλιν ἕτερα, καὶ ἕτερα τὰ τῆς γεύσεως. Τῶν μὲν οὖν κατὰ τὴν γεῦσιν πονηρῶν παθῶν οὐχ ἡ τροφὴ αἰτία, ἀλλ' ἡ ἀμετρία ταύτης, ὅ ἐστι τρυφή· ταῦτα δὲ ἐς γαστριμαργίαν, λαιμαργίαν, καὶ πολυποσίαν καὶ μέθη· γαστήρ δὲ ὑποδεχομένη τὰ ἐκ τῆς γεύσεως ἀκρατῶς, καὶ πρὸς τὰ ἔξω περιττῶς ἐκδιδοῦσα διὰ τῆς πέψεως, τῇ ἀφῇ δαψιλῇ χορηγεῖ τῆς κακίας τὴν ὕλην, ὅσον τις βδελυρὰ δεξαμένη βδελυροῦς ἀναδιδοῦσα κρουνοῦς, δι' ὧν συνίσταται τὰ ὑπογαστρία πάθη, πορνεία, μοιχεία, ἀκολασία, ἀσέλγεια, καὶ πᾶσα ἡ τῆς σαρκὸς ἀκαθαρσία. Ταῦτα δὲ καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ὁσφρῆσιν καταδουλώσαντα, ποθεῖν καθίστησι τὰ μυσαρὰ, τὰ ῥύματα τὰ αἰσχρὰ, τὰ ἄσματα τὰ πορνικὰ, τὰ χορεύματα τὰ σατανικὰ, τὰς ἐπαγωγὰς πρὸς τὰ μύση μυραλοφίας, τὰ βδελυρὰ ἐπιτρίμματα, τὰς διὰ πολυτελεῶν ἐνδυμάτων καὶ ἀναδημάτων ὠραϊσμοὺς, καλλωπι-

(1) Ἰωαν. 14, 8.

ζομένων μὲν ἔξωθεν τῶν ἐμπαθῶν, ἐνδοθεν δὲ περι-
κειμένων ὡς δυσειδὲς προσωπεῖον τὰ πάθη τῆς ἀ-
τιμίας, καὶ ὄντως ἐξομοιούμενων τάφοις κεκονιαμέ-
νοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὠραῖοι, ἐνδοθεν
δὲ γέμουσι δυσωδίας καὶ πάσης ἀκαθαρσίας· δου-
λωθέντα γὰρ τῇ κακίᾳ τὰ αἰσθητήρια ταῦτα, ἔσωθέν
τε καὶ ἔξωθεν, ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν, ἐπισπᾶται
τὰ μίση· καὶ οὕτως οὐ μόνον ἐξέρχεται, ἀλλὰ καὶ
εἰσέρχεται διὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἐμφύτων θυρίδων ἢ πρὸς
θάνατον ἁμαρτία· «Τὰ γὰρ ἐκπορευόμενα διὰ τοῦ
στόματός φησιν, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κινοῦντα τὸν ἄν-
θρωπον» (1)· καὶ, «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ
ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρ-
δίᾳ αὐτοῦ» (2).

Ἡ δὲ τοιαύτη φιλοσώματος ψυχὴ, τὸ κατ' αἰ-
σθησιν ἡδὺ παντὶ τρόπῳ θηρωμένη, καὶ τῇ κατὰ
τὴν ἀφῆν τε καὶ γεῦσιν καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις
ἡδονῇ πανταχόθεν συμφέρουσα τὰς ὕλας, γεννᾷ
τὴν φιλοκτημοσύνην καὶ τὴν φιλαργυρίαν· αἱ δὲ,
τὰς κλοπὰς καὶ τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἀρπαγὰς, καὶ
πᾶν εἶδος πλεονεξίας. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη παρὰ
ταύτας, ἄνευ τῶν σωματικῶν αἰσθητηρίων, περιε-
κτικωτάτῃ αἰσθησιν ἐνδοθεν, ἢ φαντασίᾳ, καθ' ἣν
καὶ αὐτὴν ἡδοναί τε ἕτεραι καὶ πάθη φύονται τοῖς
φιλοκόσμοις, ὧν ἐστὶν ἡ οἴησις, ἢ φυσίωσις, καὶ ἡ
ἀλαζονεία. Ἀλλὰ καὶ μικτὰ τινα πάλιν ἕτερα πάθη
ἐξ αἰσθήσεως συνίστανται καὶ φαντασίας· ταῦτα δὲ
ἐστὶν ἀνθρωπαρέσκεια, κενοδοξία, καὶ ὑπερηφανία.
Ἡ μὲν οὖν κατὰ ψυχὴν ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἡ-
δονῇ, καθορὰ ἐστὶ καὶ ἀπαθὲς καὶ ἀμιγῆς ὁδύνης·
ὁ δὲ κόσμος οὗτος τῇ ἡδονῇ φυσικῶς συμφέρει τὴν
ὁδύνην, οὐ μόνον διὰ τὰς πολυτρόπους μεταβολὰς
καὶ ἀλλοιώσεις, ἀλλ' ὅτι καὶ μόριον ἐλάχιστον ἐ-
καστῷ παρέχων, τοῦ πλείονος ἀποστερεῖ· εἷς γὰρ

ὧν ὁ κόσμος, εἰς μυρίους καὶ ἀναριθμήτους μερί-
ζεται σχεδόν, ὧν ἕκαστος ὅλον αὐτὸν ἔχειν τε καὶ
ἄρχειν ἐπιποθεῖ καὶ σπεύδει. Τοῦ παντός οὖν ὁ φι-
λόκοσμος ἐπιθυμῶν, καὶ τὸ πλεον ἔχη πρὸς τὸ πᾶν,
καὶ ὀλίγῃ μὲν τινος μετέχη, πλεον δὲ τινος τῶν ἄλ-
λων, αὐτὸς μὲν λυπεῖται τῇ στερήσει, τὸν δὲ πρὸς
αὐτὸν ἐλαττούμενον τῷ πλεονασμῷ λυπεῖ. Τῆς
μέντοι κατὰ νοῦν καὶ θείας ἀπολαύσεως καὶ ἡδονῆς
ἀμερίστῳ μερίζουσας, καὶ εἰ πάσης δεκτικὸς τις
γένοιτο, τῆς ἄλλης οὐ παραβλάπτει· καὶ τὴν εὐσέ-
θειαν γὰρ ἕκαστος ἡμῶν ὁλόκληρον ἔχει, καὶ τῇ
τοῦ πλησίον οὐ λυμαίνεται, μᾶλλον δὲ καὶ συνερ-
γεῖ πολυειδῶς. Ὁ μὲν οὖν κόσμος οὗτος, καθάπερ
ἔφην, μετὰ τῆς ἡδονῆς καὶ ὁδύνης προξενεῖ· τὸ δὲ
ἡμέτερον σῶμα τὴν μὲν ἡδονὴν ἀποδέχεται, τὴν δὲ
ὁδύνην ἀπαναίνεται· διὸ καὶ ὁ αὐτὸς αὐτῷ κόσμος,
προσηνὴς ἐστὶ καὶ ἀνήμερος. Οἱ δὲ τῆς φιλίας τοῦ
σώματος ἐξηρητημένοι, τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἀγνοή-
σαντες, ὡς μὴ μόνον ἐνῆδονός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀνώ-
δυνος, καὶ μὴ συνορῶντες ὅτι φευκτόν ἐστιν αὐτοῖς
οἰκοθεν ὁ περιέπαισι, πρὸς μὲν τὴν τῷ κόσμῳ συμ-
πεφυκυῖαν ἀπαρεσκόμενοι ὁδύνην, ὡς ἐν νυκτομα-
χίᾳ δὲ τὸ τοῦ πάθους αἷτιον ἀγνοοῦντες, ἀλλήλους
ἐπὶ ταῖς συμβαινούσαις ἐκάστοτε δυσχερείαις αἰτι-
ῶνται. Κάντεϋθεν ὁρμαθὸς ἕτερος παθῶν ἀνῆδονος
ἐξευρίσκεται τῷ τάλαιπῶρῳ τῶν ἀνθρώπων γένει,
παρ' οὗ λοιδορίαι, κατάλαλαι, συκοφαντίαι, θυμὸς,
μῖσος, ἐριδες, φθόνος, καὶ πᾶσα πικρίας γέμουσα
ἐπιθυμία, δι' ἣν πόλεμοί τε καὶ φόνοι ἀνὰ πᾶσαν τε-
λοῦνται τὴν οἰκουμένην, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἡ-
μετέραν γενεάν, διὰ τὸ φυγεῖναι τὴν ἀγάπην καὶ
πληθυνθῆναι τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ἡμεῖς φυλάξωμεν
ἑαυτοὺς ἐν ὁμονοίᾳ, συνδούμενοι τῇ πρὸς ἀλλήλους
εἰρήνῃ, καὶ ἀπεχόμενοι τῆς κατ' ἀλλήλων μανίας,

(1) Ματθ. ιβ', 18. (2) Ματθ. ι', 28.

ἡτις καὶ ψυχὰς καὶ σώματα παραδίδωσι τῇ ἀπωλείᾳ. Ναί, ἀδελφοί, παρακαλῶ, χαρισώμεθα ἀλλήλοις, εἴ τις πρὸς τινα ἔχει μομφήν, ὥς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν· ἵνα μὴ μόνον ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ναοῖς, ἀλλὰ καὶ κατ' οἴκους, καὶ κατ' ἀγορὰν ἀθόρυβοι διαμένοντες, ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζωμεν τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τοῦ μὲν τοι καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύνην πονηροῦ κα-
ταλόγου τῶν ὀλεθρίων παθῶν τοιαῦτά ἐστιν ἕτε-
ρα, ἢ μῆτε ἀνώδυνά ἐστι, μῆτε ἐνήδονα, ἀλλ' οἶον
σύμμικτον ἐξ ἐναντίων ἔχουσι τῆς γενέσεως τὴν
ἀφορμὴν, ὁποῖόν ἐστιν ἡ εἰρωνεία, καὶ ἡ χολακεία,
καὶ ὁ δόλος, καὶ ἡ ὑπόκρισις.

Ὅρατε τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ κόσμου
τούτου, πόσον ἐςὶ ποικίλη; πόσοις ἡμᾶς περιβάλλει
κακοῖς; διὰ πόσων ἡμᾶς χωρίζει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ;
μυριοπαθεῖς γὰρ ἡμᾶς ποιήσασα πολυτρόπως διί-
στησι τοῦ ἀπαθοῦς. Διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔλεγεν,
ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται· καὶ κοσμοκράτορα
ἐκάλει τὸν διάβολον, ὡς ἄρχοντα τοῦ σκότους τοῦ
αἰῶνος τούτου· μὴ γὰρ δὴ νομίσητε κρατεῖν τὸν
πονηρὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν μεταξὺ τούτων
κτισμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κοσμοκράτορα
καλεῖσθαι τοῦτον· ἄπαγε τῆς ἀσυνέτου γνώμης· οὐ
γὰρ οὗτος ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται· ὁ γὰρ
μετρῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, κατὰ τὸν Προφή-
την (1), καὶ κατέχων τὴν γῆν δρακί, μόνος ἐστὶν ὁ
τούτων δημιουργός· ἀλλ' ἡ παράχρησις τῶν ὄντων,
ἡ ἐμπαθὴς τῶν ἐφ' ἡμῖν διοικήσις, ὁ κόσμος τῆς
ἀδικίας, ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἀλαζονεία, καθά

φησιν ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος (2), οὐκ
ἐστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς. Οὗτος οὖν ὁ κόσμος ἐν τῷ
πονηρῷ κεῖται διὰ τῆς ἡμετέρας παραχρήσεως καὶ
σφαλερᾶς διοικήσεως· καὶ οὗτός ἐστιν ὁ κόσμος,
οὗ κοσμοκράτωρ ἐστὶν ὁ σατανᾶς, ὁ προκατηριθ-
μημένος τῶν παθῶν ὄχλος, ὃς ἐκ τῆς φιλαμαρτή-
μονος ἡμῶν γνώμης κτίζεται συνεργείᾳ τοῦ πο-
νηροῦ· δι' ἧς οἱ μὴ διὰ τῆς μετανοίας ἐλευθερώ-
σαντες ἑαυτοῦς, αὐτοκράτορα ποιοῦσιν ἑαυτῶν τὸν
διάβολον. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ τῷ Χριστῷ συνταξάμενοι,
ποθήσωμεν τὸν ἄνω κόσμον· ἐπιθυμήσωμεν τῆς
ἐπηγγελμένης ἡμῖν παρὰ Χριστοῦ βασιλείας· ἀπο-
στῶμεν τῶν κατασπώντων τὴν ψυχὴν ἡδονῶν· φο-
βηθῶμεν τὴν ἡπειλημένην τοῦ πυρὸς γένναν τοῖς
φιληδόνοις· φύγωμεν τὴν τρυφήν, τὴν μέθην, τὴν
πορνείαν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν ἀδικίαν, τὴν κενο-
δοξίαν, τὴν ὑπερηφανίαν, τὸ μῖσος, τὸν θυμὸν, τὴν
ἀπανθρωπίαν· διὰ ταῦτα γὰρ ἄρχοντα φεῖ ἡμῖν
αὐτοῖς καὶ τῷ κόσμῳ τὸν πονηρὸν ἐφισῶμεν. Φύ-
γωμεν οὖν τὸν πλάνον τοῦτον κόσμον καὶ κοσμο-
κράτορα, καὶ δείξωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῶν ἀγα-
θῶν ἡμῶν ἔργων, ἔργα ὄντας τῶν παναγὰθων τοῦ
Θεοῦ χειρῶν. Οὕτω γὰρ καὶ τοῖς παροῦσι καλῶς
χρησόμεθα, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων κατὰ καιρὸν
αἰώνιων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν· ὧν γένετο πάντας
ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρέ-
πει δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Ἡσ. μ', 12. (2) Α' Ἰωαν. β', 16.

ΟΜΙΛΙΑ ΑΔ'.

Εἰς τὴν σεπτὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ παράστασις, ὅτι τὸ κατ' αὐτὴν φῶς ἄκτιστόν ἐστι.

Επαινοῦμεν καὶ ἡμεῖς καὶ θαυμάζομεν ἀναθεωροῦντες τὴν μεγαλουργίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὀρωμένην ἅπασαν λέγω κτίσιν. Ἐπαινοῦσι ταύτην καὶ θαυμάζουσιν ἐξερευνῶντες καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί. Ἀλλ' ἡμεῖς μὲν εἰς δόξαν τοῦ κτίσαντος, ἐκεῖνοι δὲ κατὰ τῆς δόξης τοῦ κτίσαντος· ἐλάτρευσαν γὰρ ἀθλίως τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Οὕτω καὶ τὰς προφητικὰς καὶ ἀποστολικὰς καὶ πατρικὰς φωνὰς διασαφοῦμεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων, καὶ ὕμνον τοῦ διὰ τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων καὶ Πατέρων λαλήσαντος Πνεύματος. Ἐπιχειροῦσι ταύτας διερμηνεύειν καὶ οἱ κατὰ καιροὺς πονηρὰς αἵρέσεως προϊστάμενοι, ἀλλ' εἰς βλάβην τῶν αὐτοῖς πειθομένων, καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἀθέτησιν, ταῖς τοῦ Πνεύματος φωναῖς κατὰ τοῦ Πνεύματος χρώμενοι. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος λόγον ὑψηλὸν ὄντα, καὶ πρεσβυτικαῖς ἀκοαῖς καὶ διανοαῖς κατὰλληλον, οἱ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν, διὰ τῶν οἰκείων στομάτων, οἷον καταλεαίνοντες, κατὰλληλον αὐτὸν καὶ τοῖς ἀτελέσιν ἡμῖν ἀπεργάζονται. Καθάπερ αἱ φιλόπαιδες μητέρες διαμασώμεναι τὴν στερεωτέραν τροφὴν εὐχρηστόν τε καὶ εὐπαράδεκτον καὶ τοῖς ὑπομαζίοις ἐτι κατασκευάζουσιν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν τοῖς στόμασι τῶν κατὰ σῶμα μητέρων ὑγρὸν τροφή γίνεται τοῖς παισὶ, καὶ τὰ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν θεοφόρων Πατέρων νοήματα, πρόσφορος τροφή γίνεται ταῖς τῶν ἀκρόντων καὶ πειθομένων ψυχαῖς· τῶν δὲ πονηρῶν καὶ

κακοδόξων τὰ στόματα ἰοῦ γέμει θανατηφόρου· οὐ μιγνυμένε τοῖς ῥήμασι τῆς ζωῆς, θανατηφόρα καὶ ταῦτα τοῖς ἀπερισκέπτως ἀκούουσι γίνεται. Φύγωμεν οὖν τῆς τὰς Πατρικὰς ἐξηγήσεις μὴ παραδεχόμενης, ἀλλὰ παρ' ἑαυτῶν πειρωμένους εἰσάγειν τὰ ἐναντία· καὶ τὰς μὲν τῷ γράμματι λέξεις περιέπειν ὑποκρινομένους, τὴν δὲ εὐσεβῆ διάνοιαν ἀπωθήμενους· καὶ φύγωμεν μᾶλλον, ἢ φεύγει τις ἀπὸ ὀφews· ὁ μὲν γὰρ ἐνδακὼν τὸ σῶμα θανατοῖ πρόσκαιρα, τῆς ἀθανάτου ψυχῆς χωρήσας· οἱ δὲ τῆς ψυχῆς αὐτῆς λαβόμενοι τοῖς ὁδοῦσι χωρίζουσιν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ θάνατος αἰώνιος τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. Φύγωμεν οὖν τῆς τοιοῦτης πάσης δυνάμει, καὶ προσφύγωμεν τοῖς ὑποτιθεμένοις τὰ εὐσεβῆ καὶ σωτήρια, ὥς συνάδοντα ταῖς Πατρικαῖς παραδόσεσι.

Τοιαῦτα δὲ νῦν εἶπον, καὶ ταῦτα προοιμiasάμην πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἐπεὶ τὴν ἐπ' ὄρους σεπτὴν τοῦ Χριστοῦ Μεταμόρφωσιν ἐορτάζομεν σήμερον, καὶ περὶ τοῦ κατ' αὐτὴν φωτός ὁ λόγος ἡμῖν, καθ' οὗ πολὺς ἐστὶ νῦν ἄγων τοῖς τοῦ φωτός πολεμίοις. Φέρε δὴ μικρὸν ἄνωθεν προθῶμεν τὰς σήμερον ἀναγινωσκομένας Εὐαγγελικὰς φωνὰς εἰς ἀναπτύξιν τοῦ μυστηρίου, καὶ τῆς ἀληθείας παράσασιν. « Μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος » (1). Τοῦτο δὲ τοῦ Εὐαγγελίου πρῶτον κατιδεῖν ἀναγκαῖον, μετὰ ποίαν

(1) Ματθ. ιζ', 1.

ἡμέραν ὁ Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ καὶ Εὐαγγελιστῆς Ματθαῖος τὰς ἑξ ἡμέρας ἀριθμεῖ, μεθ' ἧς ἡ τῆς τοῦ Κυρίου μεταρρώσεως ἡμέρα ἐπέστη· μετὰ ποίαν οὖν; Μετ' ἐκείνην, καθ' ἣν διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ Κύριος, ἔλεγεν, Ὅτι μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ προσετίθει λέγων· «Ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ» (1). δόξαν τοῦ Πατρὸς καὶ βασιλείαν ἑαυτοῦ κολῶν τὸ φῶς τῆς οἰκείας μεταμορφώσεως. Τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὑποδεικνύς, καὶ σαφέστερον ἐκτιθέμενος, «Ἐγένοντό φησιν μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσει ἡμέραι ὀκτώ, καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἕξασράπτων» (2). Ἀλλὰ πῶς συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις, ὁ μὲν, ὀκτὼ φανερώς εἰπὼν τὰς μεταξὺ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς ἐπιφανείας ἡμέρας, ὁ δὲ, μεθ' ἡμέρας ἑξ; ἀκούετε καὶ συνίετε. Ὅκτὼ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἦσαν, καὶ ἑξ ἐφαίνοντο. Τρεῖς οὗτοι, Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ τῷ Ἰησοῦ συναναβάντες· εἶδον δὲ ἐκεῖ συνόντας αὐτῷ καὶ συλλαλοῦντας, καὶ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν, ὡς εἶναι τούτους ἑξ· ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ πάντως ἀοράτως καὶ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνῆν· ὁ μὲν, μαρτυρῶν διὰ φωνῆς οἰκείας, ἀγαπητὸν Υἱὸν εἶναι τοῦτον ἑαυτοῦ· τὸ δὲ, διὰ τῆς φωτεινῆς νεφέλης συνεχλάμπον, καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τε αὐτὸ καὶ τὸν Πατέρα συμφυὲς καὶ ἐνιαῖον τοῦ φωτὸς δεικνύον· τούτων γὰρ πλοῦτος ἡ συμφυία, καὶ τὸ ἐν ἑξαλμα τῆς λαμπρότητος· οὕτως οὖν ὀκτὼ εἰσιν

οἱ ἑξ. Ὡς οὖν ἐν τούτοις οὐδεμίαν διαφωνίαν ἔχει ὁ ἑξ πρὸς τὸν ὀκτὼ, οὕτως οὐδὲ οἱ Εὐαγγελισταὶ διαφωνοῦσιν, ὁ μὲν εἰπὼν μεθ' ἡμέρας ἑξ, ὁ δὲ Λουκᾶς, ἐγένοντο μετὰ τὰς λόγους τούτους ὡς ἡμέραι ὀκτὼ· ἀλλ' οἶόν τινα τύπον ἡμῖν δι' ἀμφοτέρων τούτων ἔδωκαν τῶν λόγων τῶν ἐν τῷ ὄρει μυστικῶς ἅμα καὶ ἐμφανῶς συνειλεγμένων. Ἴδοι γὰρ ἂν τις οὕτω καὶ κατὰ τὸ γράμμα καλῶς σκοπῶν, ὁμολόγους ἀλλήλους τοὺς θεοκήρυκας· ὀκτὼ γὰρ εἶπεν ὁ Λουκᾶς ἡμέρας, οὐ διαφωνῶν πρὸς ἐκείνον, εἰπόντα μεθ' ἡμέρας ἑξ, ἀλλὰ συμπεριλαβὼν καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἐλέχθησαν, καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν μετεμορφώθη ὁ Κύριος· ἧς καὶ ὁ Ματθαῖος νοεῖν δίδωσι τοῖς συνετῶς σκοποῦσι· διὸ καὶ τὴν, μετὰ, πρόθεσιν, τὴν ὑστεραίαν δηλοῦσαν, οὗτος μὲν εἶπεν, ἐκεῖνος δὲ ἀφῆκεν· οὐ γὰρ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ φησιν, ὡς ἐκεῖνος μεθ' ἡμέρας ἑξ, ἀλλ' ἐγένοντο ὡς ἡμέραι ὀκτὼ. Οὕτως οὐδὲν παρηλλαγμένον ἐν τῇ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἱστορικῇ διανοίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι μέγα τε καὶ μυστικὸν δι' ἀλλήλων ἡμῖν ἐν τῷ δοκεῖν διαφωνεῖν ὑποφαίνουσι· καὶ δὴ προσέχετε τὸν νοῦν τοῖς ῥηθησομένοις, ὅσοι διαβατικώτεροι τὴν διάνοιαν. Διὰ τί γὰρ ὁ μὲν μετὰ ἑξ ἡμέρας εἶπεν, ὁ δὲ ὑπερέβη καὶ τὴν ἐβδόμην, τῆς ὀγδόης μνησθεῖς; διότι τὸ μέγα θέαμα τοῦ φωτὸς τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως, τῆς ὀγδόης, ἦτοι τοῦ μέλλοντος αἰῶνός ἐς τὸ μυστήριον, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐν ἑξ ἡμέραις γεγονότος κόσμου, καὶ τὴν ὑπέρβασιν τῆς καθ' ἡμᾶς αἰσθήσεως ἑξαδικῶς ἐνεργούσης ἀναφαινόμενον· πέντε γὰρ αἰσθήσεις ἔχομεν, προστιθέμενος δὲ ταύταις ὁ κατ' αἰσθησιν προφορικὸς λόγος, ἑξαδικὴν τὴν ἐνέργειαν τῆς αἰσθήσεως ἡμῶν ἀπεργάζεται. Οὐ μόνον δὲ ὑπὲρ αἰσθησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ

(1) Ματθ. ις', 28. (2) Λουκ. θ', 28.

λόγον ἐστὶν ἡ ἐπηγγελμένη τοῖς ἀξίοις τοῦ Θεοῦ βασιλεία· διὰ τοῦτο μετὰ τὴν καλὴν ἀνενεργησίαν τῶν ἐξαδικῶς τούτων ἐκτελουμένων, ἥς ἀνενεργησίας τὸ ἀξίωμα ἡ ἐβδόμη πλετεῖ, κατὰ τὴν ὁγδόην δυνάμει κρείττονος ἐνεργείας ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεται. Καὶ ταύτην τὴν τοῦ θείου Πνεύματος δύναμιν, δι' ἧς ὁράται τοῖς ἀξίοις ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, κατὰ τὸν θεῖον Λουκᾶν ὁ Κύριος ἐνδεικνύμενος τοῖς μαθηταῖς προεῖπεν· «Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει» (1)· τουτέστι, τῷ δυνάμει τοῖς ὁρῶσι παρασχεῖν ἰδεῖν τὰ ἀθέατα, τῆς θανασίμου καὶ ψυχολέθρου προκαθάρσας λύμης, ἥτις ἐστὶν ἡ ἁμαρτία· ταύτης δὲ γεύσις ἐστὶν ἡ ἐν τῷ λογισμῷ τῆς κακίας ἀρχή, ἥς οἱ προκαθαρθέντες οὐ γεύονται τοῦ κατὰ ψυχὴν θανάτου, τῇ δυνάμει τῆς μελλούσης ἐπιφανείας ἀμύλνουντο τηρηθέντες, ὥς ἐγὼ νομίζω, καὶ τὴν διάνοιαν· Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει. Πανταχοῦ ἐστὶν ὁ τοῦ παντός βασιλεὺς, καὶ πανταχοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία αὐτοῦ, ὥστε τὸ ἔρχεσθαι τὴν αὐτοῦ βασιλείαν, οὐ τὸ ἄλλοθεν ἀλλαχόσε παραγίνεσθαι δηλοῖ, ἀλλὰ τὸ φανεροῦσθαι ταύτην τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος· διὰ τοῦτο ἔλεγεν ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει· ἥτις δύναμις οὐχ ἀπλῶς τοῖς τυχοῦσιν ἐγγίνεται, ἀλλὰ τοῖς ἐστηκόσι μετὰ τοῦ Κυρίου, τετέστι τοῖς ἐστηριγμένοις ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, καὶ τοῖς κατὰ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τούτοις ἀναφερομένοις ὑπὸ τοῦ λόγου πρότερον εἰς ὅρος ὑψηλόν, δηλονότι τῆς φυσικῆς ἡμῶν ταπεινότητος ὑπεραναθιβαζομένοις· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο Θεὸς ἐν ὄρει, κατὰ τὸν εἰπόντα φαν-

τάζεται, τὸ μὲν τοι καταβαίνων αὐτὸς τῆς οἰκείας περιωπῆς, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνάγων ἐκ τῆς κάτωθεν ταπεινώσεως, ἵνα χωρηθῇ μετρίως γοῦν γεννητῇ φύσει, καὶ ὅσον ἀσφαλὲς ὁ ἀχώρητος. Ἡ δὲ τοιαύτη φαντασία, οὐ τοῦ νοῦ χείρων, ἀλλὰ πολλῷ κρείττων καὶ ὑψηλοτέρα, ὥς ἐγγινομένη τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος.

Οὐ γίνεται τοιγαροῦν καὶ ἀπογίνεται, οὐδὲ περιγράφεται, οὐδ' αἰσθητικῇ δυνάμει ὑποπίπτει τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, εἰ καὶ δι' ὀφθαλμῶν σωματικῶν ἐώραται, καὶ πρὸς ὀλίγον χρόνον, καὶ ἐν βραχείᾳ τοῦ ὄρους κορυφῇ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ Πνεῦμα τηνικαῦτα, κατὰ τὸν εἰπόντα, μετέβησαν οἱ τοῦ Κυρίου μύσται τῇ ἐναλλαγῇ τῶν αἰσθήσεων, ἣν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα ἐνήργησε, καὶ οὕτως εἶδον, οὗ τε καὶ ἐφ' ὅσον ἐχαρίσατο τούτοις ἡ τοῦ θείου Πνεύματος δύναμις, τὸ ἀπόρρητον ἐκεῖνο φῶς· ὃ μὴ συνιδόντες οἱ νῦν εἰς τοῦτο βλασφημοῦντες, αἰσθητικῇ τε καὶ κτιστῇ δυνάμει τοὺς ἐκκρίτους τῶν Ἀποστόλων ἰδεῖν ᾤθησαν τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, καὶ διὰ τοῦτο κατασπᾶν ἐπιχειροῦσιν εἰς κτίσμα, μὴ μόνον τὸ φῶς ἐκεῖνο, τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν καὶ βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ θείου Πνεύματος, δι' ἧς τὰ θεῖα τοῖς ἀξίοις ἀποκαλύπτεται· οὐ γὰρ ἤκουσαν, ἢ οὐκ ἐπίστυσαν Παῦλῳ λέγοντι· ἂν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ» (2). Ἀλλὰ τῆς ὁγδόης ἐπιστάσης καθάπερ εἴρηται, παραλαβὼν ὁ Κύριος τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· αἱ γὰρ ἡ πάντων, καὶ αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων,

(1) Λουκ. θ', 27. (2) Α' Κορ. β', 9.

ἀποχωρῶν μόνος προσήχετο, καθάπερ ἤνίκα τοὺς πεντακισχίλις σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις πέντε ἄρτοις καὶ δυσὶν ἰχθύσιν ἐξέθρεψε· πάραυτα γὰρ πάντας ἀπολύσας, καὶ τοὺς μαθητὰς πάντας ἀναγκάσας ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύχασθαι· ἢ συμπαραλαμβάνων ὀλίγους, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων ὑπερέχοντας μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ τοῦ σωτηρίου γὰρ πάθους προσάγοντος, τοῖς μὲν ἄλλοις μαθηταῖς φησι, καθίσαιτε ὧδε, ἕως προσεύξομαι· παραλαμβάνει δὲ τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ (1). Τούτους οὖν κἀνταῦθα μόνους παραλαβὼν, ἀναφέρει εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, τῷ τῶν αὐτῶν ὁρώντων. Τί ἐστὶ μετεμορφώθη; φησὶν ὁ Χριστόστομος θεολόγος· Παρήνοιξεν, ὡς εὐδόκησεν, ὀλίγον τῆς θεότητος, καὶ τοῖς μύσταις ἔδειξε τὸν ἐνοικοῦντα Θεόν· Ἐγένετο γὰρ ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τὸ εἶδος αὐτοῦ ἕτερον· λάμψαν ὥσπερ ἥλιος, ὡς ὁ Ματθαῖος γράφει. Ὡς ἥλιος δὲ εἶπεν, οὐχ ἵνα αἰσθητὸν ἐννοήσῃ τις τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἀπαγε τῆς κατὰ νοῦν ἀβλεψίας τῶν μηδὲν τῶν κατ' αἴσθησιν φαινομένων ὑψηλότερον ἐννοεῖν δυναμένων! ἀλλ' ἵνα γινώμεν, ὅτι ὁ τοῖς κατ' αἴσθησιν ζῶσι, καὶ δι' αἰσθήσεως ὁρῶσιν ἐστὶν ὁ ἥλιος, τοῦτο τοῖς κατὰ πνεῦμα ζῶσι, καὶ ἐν πνεύματι ὁρῶσιν ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὡς Θεός, καὶ οὐ χρεῖα τοῖς θεοειδέσιν ἐν τῇ θεοπτίᾳ φωτὸς ἐτέρου· τοῖς γὰρ αἰδίοις αὐτὸς ἐστὶ φῶς οὐκ ἄλλο· τί γὰρ δεῖ φωτὸς δευτέρου τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσιν; Ἐν τῷ προσεύχεσθαι δὲ, οὕτως ἔλαμψε, καὶ ἀνεκάλυψεν ἀπορρήτως τοῖς τῶν μαθητῶν ἐκκρίτοις τὸ ἀπορρήτον ἐκεῖνο φῶς, τῶν ἄκρων Προφητῶν συνόντων, ἵνα δείξῃ πρόξενον οὖσαν τὴν προσευχὴν τῆς μακαρίας ἐκείνης θέας, καὶ μάθωμεν, ὅτι διὰ τῆς πρὸς

Θεὸν κατ' ἀρετὴν ἐγγύτητος, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κατὰ νοῦν ἐνώσεως, ἡ λαμπρότης ἐγγίνεται καὶ ἀναφαίνεται ἐκείνη, πᾶσι διδομένη τε καὶ ὁρωμένη, τοῖς δι' ἀγαθοεργίας ἀκριβοῦς, καὶ διὰ προσευχῆς εἰλικρινοῦς, ἀνατεινομένοις ἀδιαλείπτως πρὸς Θεόν· κάλλος γὰρ φησὶν ἀληθινὸν καὶ ἐρασμιώτατον μόνῳ τῷ τὸν νοῦν κεκαθαρμένῳ θεωρητὸν· τὸ περὶ τὴν θεῖαν καὶ μακαρίαν φύσιν ἐστὶν, οὗ ὁ ἐνατενίσας ταῖς μαρμαρυγαῖς καὶ ταῖς χάρισι, μεταλαμβάνει τι ἀπ' αὐτοῦ, ὥσπερ αἶγλην τινὰ ἀνθηρὰν, εἰς τὴν οἰκείαν ὄψιν ἀναχρωννύμενος· ὅθεν καὶ Μωϋσῆς ἐν τῷ ὁμιλεῖν Θεῷ ἐδοξάσθη τὸ πρόσωπον.

Ὁρᾶτε ὅτι καὶ Μωϋσῆς μετεμορφώθη ἀναβάς εἰς τὸ ὄρος, καὶ οὕτως εἶδε τὴν δόξαν Κυρίου; Ἀλλ' ἔπαθε τὴν μεταμόρφωσιν, οὐκ ἐνέργησε· κατὰ τὸν λέγοντα, εἰς τοῦτο μὲ φέρει τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οἰκοθεν εἶχε τὴν λαμπρότητα ἐκείνην· διὸ οὐδὲ προσευχῆς αὐτὸς εἶδετο, θεῖῳ φωτὶ λαμπρυνούσης τὸ σῶμα, ἀλλ' ὅθεν τοῖς ἁγίοις ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ προσγενήσεται, καὶ ὅπως αὐτοῖς ὁφθήσεται ὑπεδείκνυ· λάμπουσι γὰρ καὶ οἱ δίκαιοι ὡς ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ οὕτω φῶς ὅλοι γεγονότες θεῖον, ὡς θεοῦ φωτὸς γεννήματα, τὸν θεῖως ἀπορρήτως ὑπερλάμποντα ὄψονται Χριστόν, οὗ ἐκ τῆς θεότητος ἡ δόξα φυσικῶς προϊοῦσα, κοινὴ καὶ τοῦ σώματος ἐν θαβώρ ἐνδείκνυτο, διὰ τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑποστάσεως. Οὕτω καὶ διὰ τοιούτου φωτὸς, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἔλαμψεν. Οἱ δὲ τὸν ἑλληνα λογὸν καὶ τὴν τοῦ κόσμου τούτου σοφίαν ἐφ' ἡμῶν ἀύχουντες, καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ τῶν τοῦ Πνεύματος λόγων μὴ πειθαρχεῖν ὅλως, ἀλλὰ καὶ ἀνταίρειν προσηρημένοι, φῶς

(1) Ματθ. κς', 36.

ἀκούοντες τῆς ἐπ' ὅρους τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως; τὸ τοῖς ἀποστολικοῖς ὀφθαλμοῖς ἑωραμένον, εἰς τὸ αἰσθητὸν εὐθὺς καὶ χτιστὸν κατάγονται φῶς, καὶ κατασπῶσιν εἰς τοῦτο τὸ αἶθρον καὶ ἀνέσπερον καὶ αἰδῖον καὶ μὴ μόνον ὑπὲρ αἰσθησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ νοῦν ἐκείνο φῶς, αὐτοὶ κάτω κείμενοι, καὶ μὴδὲν ὑπὲρ τὰ πρόσγεια νοεῖν δυνάμενοι· καὶ τοὶ αὐτοὶ δὲ κατὰ τοῦτο λάμπας, ἄχτιστον δὲ προαπέδειξεν αὐτὸ, βασιλείαν τοῦτο καλέσας τοῦ Θεοῦ· οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δούλη καὶ χτιστή· μόνη γὰρ πάντων ἀβασίλευτος καὶ ἀήττητος, καὶ χρόνου παντός καὶ αἰῶνος ἐπέκεινα· καὶ οὐ θέμις φησὶν ἤρχθαι ἢ φθάνεσθαι ὑπὸ αἰώνων ἢ χρόνων τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, ταύτην δὲ πεισύνουσαν εἶναι τὴν τῶν σωζομένων κληρονομίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ μετάμορφωθείς ὁ Κύριος ἔλαμψε, καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ φῶς ἐδειξεν ἐκεῖνο, καὶ ἤξει πάλιν οἷος ὥφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει, ἄρα προσελάβετό τι φῶς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἔξει, ὃ πρότερον οὐκ εἶχεν; ἀπαγε τῆς βλασφημίας· ὁ γὰρ τοῦτο λέγων, τρεῖς φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δόξασαι, τὴν τε θεῖαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ τὴν τοῦ φωτός ἐκείνη· τοιγαροῦν οὐχ ἑτέραν, ἀλλ' ἦν εἶχεν ἀφανῶς λαμπρότητα ταύτην ἐφανέρωσεν. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὴν σάρκα κεκρυμμένην τὴν λαμπρότητα τῆς φύσεως τῆς θείας· οὐκοῦν τῆς θεότητός ἐστι τὸ φῶς ἐκεῖνο, καὶ ἄχτιστόν ἐστιν· ἐπεὶ καὶ μετεμορφώθη Χριστὸς κατὰ τὰς θεολόγους, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ὅπερ οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐκφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὅμματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. Ὅρᾳς ὅτι πρὸς τὸ φῶς ἐκεῖνο τυφλοὶ εἰσιν οἱ κατὰ φύσιν ὀρώντες ὀφθαλμοί; οὐκοῦν οὐδὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο αἰσθητὸν, οὐδὲ οἱ

ὀρώντες αἰσθητικοὶ ἀπλῶς ἐώρων ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ μετασκευασθεῖσι τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ Πνεύματος.

Ἐνηλλάγησαν οὖν, καὶ οὕτω τὴν ἐναλλαγὴν εἶδον, οὐχ ἦν ἀρτίως, ἀλλ' ἦν ἐξ αὐτῆς τῆς προσλήψεως ἔλαβε τὸ ἡμέτερον φύραμα, θεωθὲν τῇ ἐνώσει τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐν παρθενίᾳ συλλαβοῦσά τε καὶ τεκοῦσα ξένως, τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα σαρχοφόρον Θεὸν ἐπέγνω. Καὶ Συμεὼν ὡς βρέφος τοῦτον μετὰ χειρας λαβὼν, καὶ ἡ πρεσβυτὶς Ἄννα προσυπαντήσασα· διεφαίνετο γὰρ οἷον δι' ἐελίνων ὑμένων ἡ θεία δύναμις διαυγάζουσα τοῖς ἔχουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας κεκαθαρμένους. Τί δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπολαμβάνει τὴς κορυφαίους, καὶ ἀνάγει τούτους, καὶ κατ' ἰδίαν μόνους; ἵνα τι πάντως ὑποδείξῃ μέγα τε καὶ μυστικόν. Πῶς οὖν μέγα καὶ μυστικόν ἡ τοῦ αἰσθητοῦ φωτός θεά, ἦν αὐτοὶ τε οἱ ἐκλεγέντες καὶ πρὶν ἀναχθῆναι, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ κάτω λειφθέντες εἶχον; Τίς δὲ αὐτοῖς χρεῖα καὶ Πνεύματος δυνάμεως, καὶ τῆς δι' αὐτῆς προσθήκης ἡ ἐναλλαγῆς ὁμμάτων πρὸς τὴν τοῦ φωτός ἐκείνην θέαν, εἴπερ αἰσθητὸν τε καὶ χτιστόν; Πῶς δὲ δόξα καὶ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος τὸ φῶς τὸ αἰσθητόν; Πῶς δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἤξει ὁ Χριστός, ὅτε οὐκ ἀέρος, οὐ φωτός, οὐ τόπου χρεῖα καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἀντὶ πάντων κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἡμῖν ἔσαι ὁ Θεός; Εἰ δὲ ἀντὶ πάντων, καὶ ἀντὶ φωτός πάντως· ὅθεν δείκνυται πάλιν καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς θεότητος ὄν· ἐπεὶ καὶ ὁ θεολογικώτατος τῶν εὐαγγελιστῶν Ἰωάννης διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐκφαίνει, ὡς ἡ μέλλουσα καὶ μένουσα ἐκείνη πόλις, «οὐ χρεῖαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ· ἡ γὰρ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἄρνιον» (1).

(1) Ἀποκ. κα', 23.

Ἄρ' οὐ φανερώς ὑπέδειξεν ἡμῖν καὶ τὸν ἐν Θαβω-
ρίῳ νῦν μεταμορφωθέντα θεῶς Ἰησοῦν; ὃς ἔχει μὲν
ὡς λύχον τὸ σῶμα, ἀντὶ δὲ φωτὸς τὴν ἐκφανεῖ-
σαν ἐπ' ὄρους τοῖς συναναβᾶσι δόξαν τῆς θεότητος;
Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐνοικούντων τῇ πόλει ἐκείνῃ ὁ
αὐτός φησιν ὡς· «Οὐχ ἔξουσι χρεῖαν φωτὸς λύ-
χου, καὶ φωτὸς ἡλίου, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτίσει
ἐπ' αὐτούς, καὶ νύξ οὐκ ἔσται ἐτι» (1). Τί οὖν τὸ
φῶς τοῦτο, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγή, ἡ τροπῆς
ἀποσκίασμα; Τί τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀνέσπερον τοῦτο
φῶς; Ἄρ' οὐ τῆς θεότητος;

Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας, καὶ μάλιστα
ὁ Μωϋσῆς ψυχὴ ὑπάρχων οὐκ ἐν σώματι, πῶς ὤ-
φθησαν καὶ ἐδοξάσθησαν δι' αἰσθητοῦ φωτός; καὶ
οὗτοι γὰρ ὁφθέντες ἐν δόξῃ τηνικαῦτα ἔλεγον τὴν
ἐξοδὸν, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. Πῶς δὲ
καὶ ἐπέγνωσαν οὓς οὕτω πρότερον εἶδον οἱ Ἀπό-
στολοι, εἰ μὴ τῇ ἀποκαλυπτικῇ δυνάμει τοῦ φωτός
ἐκείνου; Ἀλλ' ἵνα μὴ κατατείνωμεν ὑμῶν ἐπὶ πολὺ
τὴν διάνοιαν, τὰ μὲν ὑπόλοιπα τῶν εὐαγγελικῶν
ῥημάτων ἐπὶ τοῦ καιροῦ ταμιευσόμεθα τῆς πανιέρου
καὶ θείας ἱερουργίας· πιστεύοντες δὲ, ὡς ἐδίδα-

χθημεν παρὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ φωτισθέντων.
ἅτε μόνων ἀκριβῶς εἰδόντων· τὰ γὰρ μυστήριά μου
ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς φησι διὰ τοῦ Προφήτου ὁ Θεός.
Καλῶς οὖν πιστεύοντες ὡς ἐδιδάχθημεν, καὶ τοῦ
μυστηρίου συνιέντες τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώ-
σεως, ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμπιν τοῦ φωτὸς ἐκεί-
νου· καὶ τοῦ κάλλους ἐρασθέντες τῆς ἀναλλοιώτου
δόξης, τὸ ὄμμα τῆς διανοίας τῶν γηίνων μολυ-
σμάτων ἐκκαθάρωμεν, πᾶν περιφρονούντες τερπνόν
καὶ περικαλλές, ὃ μὴ μόνιμον, ὃ καὶ ἡδὺ δοκῇ,
ἀλλ' ὀδύνην προξενεῖ τὴν αἰώνιον, καὶ ὥραν φέρη
τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ περιβάλλει τὸν δυσειδῆ
χιτῶνα τῆς ἀμαρτίας ἐκείνου, δι' ὃν δεθεῖς χεῖρας
καὶ πόδας ὁ μὴ τὸ ἐνδυμα τῆς ἀφάρτου συναφείας
ἔχων, εἰς τὸ πῦρ ἐκείνο καὶ τὸ σκότος ἐξάγεται τὸ
ἐξώτερον· οὐ ῥυσθείημεν ἅπαντες ἐλλάμψει καὶ
ἐπιγνώσει τοῦ ἀύλου καὶ ἀίδιου φωτός τῆς τοῦ Κυ-
ρίου μεταμορφώσεως, εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀ-
νάρχου αὐτοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύμα-
τος, ὧν μία καὶ ἡ αὐτὴ λαμπρότης τε καὶ θεότης
καὶ δόξα καὶ βασιλεία καὶ δυνάμεις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΑΕ'.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου Μεταμόρφωσιν· ἐν ᾗ παράσσεις, ὡς εἰ καὶ ἄκτι-
στόν ἐστι τὸ κατ' αὐτὴν θειότατον φῶς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐσία τοῦ Θεοῦ.

Ησαίας ὁ Προφήτης περὶ τοῦ Εὐαγγελίου
προηγόρευεν· ὅτι λόγον συντετμημένον δώσει Κύ-
ριος ἐπὶ τῆς γῆς (2). Συντετμημένος δὲ ἐστὶ λόγος,
ὁ ῥήμασιν ὀλίγοις πολλὴν διάνοιαν ἐμπεριέχων.

Οὐκοῦν ἀναθεωρήσωμεν τὰ προτεθεωρημένα σῆ-
μερον τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, καὶ τὰ λείποντα
προσθώμεν, ἵν' ἐμφορηθῶμεν ἐτι τῆς ἐναποκειμέ-
νης ἀκηράτου διανοίας, καὶ τῆς θείας ὅλοι κατοχῆς

(1) Ἀποκ. κβ', 5. (2) Ἠσ. ι', 23.

γενώμεθα. «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ'ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὰ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος» (1). Ἴδου νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, ἀδελφοί, ἡμέρα θεία καὶ καινὴ καὶ αἰδίας, οὐ διαστήμασι μετρομένη, οὐκ αὐξομένη καὶ μειουμένη, οὐ διασκοπτομένη νυκτί· καὶ γὰρ ἡλίου δικαιοσύνης ἡμέρα ἐστὶ, παρ' ᾧ οὐκ ἐστὶ παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσχίσμα· δὲ ἀφ' ἧς εὐδοκία τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργεία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἡμᾶς φιλοθρώπως λάμψας, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἀπὸ σκοτόους εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς, διατείνει τὸν αἰεὶ χρόνον ὑπὲρ κεφαλῆς λάμπων, αὐτοὺς ὑπάρχων ἥλιος. Ἡλίου δὲ δικαιοσύνης τε καὶ ἀληθείας ὢν, οὐκ ἀνέχεται φαίνειν καὶ ἀκριδῶς ἐπιγινώσκεισθαι τοῖς τὸ ψεῦδος περιέπυσσι, καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦσιν, ἢ δι' ἔργων ἐπιδεικνυμένοις· ἀλλὰ τοῖς ἐργάταις τῆς δικαιοσύνης, καὶ τοῖς ἐρασταῖς τῆς ἀληθείας ἐπιφαίνεται καὶ πιστεύεται, καὶ τούτους εὐφραίνει ταῖς λαμπηδόσι. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἡ Γραφή λέγει (2)· Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ, καὶ ἡ τούτου σύζυγος εὐφροσύνη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμωδὸς Προφήτης ἄδει πρὸς Θεόν· «Θαδῶρ καὶ Ἑρμῶν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται» (3), τὴν ἐγγενομένην ἐπ' ὄρους ὕστερον ἐκ τῆς ἐλλάμψεως ἐκείνης εὐφροσύνην τοῖς ἰδοῦσι προγράφων. Ὁ δὲ Ἡσαίας· «Λύε φησὶ πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, δι' αὐτοῦ σραγαλιάς βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἀδικον διάσπα»· εἶτα τί; «Τότε ῥαγήσεται πρῶτον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ πορεύσεται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιστελλεῖ σε» (4). Καὶ πάλιν·

«Ἐὰν ἀνέλῃς ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ δῶς πεινῶντι ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου, καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσῃς, τότε ἀνατελεῖ ἐν σκότει τὸ φῶς σου, καὶ τὸ σκότος σου ὡς μεσημβρία» (5)· καὶ γὰρ ἄλλους ἡλίους καὶ αὐτοὺς ποιεῖ, οἷς ἂν ὁ ἥλιος οὗτος ἐμφανῶς ἐπιλάμψοι· λάμψουσι γὰρ καὶ οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.

Ἀποθώμεθα οὖν, ἀδελφοί, τὰ ἔργα τοῦ σκοτός, καὶ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ φωτός, ἵνα μὴ μόνον ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοιαύτῃ εὐσχυμόνως περιπατήσωμεν, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας υἱοὶ γενώμεθα· καὶ δεῦτε καὶ ἀναδῶμεν εἰς τὸ ὄρος ἐνθα Χριστὸς ἔλλαμψεν, ἵνα τὰ ἐκεῖ κατίδωμεν, μᾶλλον δὲ τοιοῦτος ὄντας, καὶ τοιαύτης ἡμέρας γεγονότας ἀξίους, αὐτὸς ἡμᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀναβιδάσει κατὰ καιρόν. Νῦν δὲ συντεínaτε καὶ ἀνατεínaτε τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, παρακαλῶ, πρὸς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ὡς ἂν μεταμορφωθῆτε τέως τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοὸς ὑμῶν, καὶ οὕτω τὴν ἄνωθεν θεῖαν αἵγλην ἐπισπασάμενοι, σύμμορφοι γένησθε τῷ ὁμοιώματι τῆς δόξης Κυρίου, οὗ τὰ πρόσωπον ἐπ' ὄρους ἔλλαμψε σήμερον ὡς ὁ ἥλιος. Πῶς ὡς ὁ ἥλιος; Ἦν ὅτε τὸ ἡλιακὸν τοῦτο φῶς οὐκ ἦν ὡς ἐν σκεύει τῷ δίσκῳ τούτῳ· τὸ μὲν γὰρ πρωτόγονόν ἐστι, τὸν δὲ δίσκον τῇ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν παρήγαγεν ὁ τὰ πάντα παραγαγὼν, ἐνάψας αὐτῷ τὸ φῶς, καὶ οὕτως ὑποστήσας ἡμεροποιὸν ἅμα καὶ ἡμεροφανῆ φωςῆρα. Οὕτω δὲ καὶ τὸ φῶς τῆς θεότητος ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὡς ἐν σκεύει τῷ Χριστοῦ σώματι· τὸ μὲν γὰρ προἀναρχόν ἐστι, τὸ δὲ πρόσλημα, ὁ παρ' ἡμῶν ἀνέλαβεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, νῦν ὕστερον ὑπὲρ ἡμῶν παρήχθη, τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν ἑαυτῷ λαβὼν, καὶ οὕτω θεοποιὸς ἅμα καὶ θεοφεγγής

(1) Ματθ. ιζ', 1. (2) Ψαλμ. ης', 12. (3) Ψαλμ. πη', 12. (4) Ἠσ. νη', 6. (5) Ἠσ. νη', 9.

ἀναπέφνηε φωστήρ. Οὕτως ἔλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Ὁ δὲ Μάρκος φησί· « Στίλβοντα λευκὰ λίκαν ὡς χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι » (1). Ἐλαμπρύνθη μὲν οὖν τῷ αὐτῷ φωτὶ καὶ τὸ προσκυνητὸν ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ σῶμα καὶ τὰ ἱμάτια, ἀλλ' οὐκ ἐπίσης· τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἔλαμψε, τὰ δὲ ἱμάτια ὡς ἐγγίζοντα τῷ σώματι ἐκείνου φωτεινὰ ἐγένετο, καὶ διὰ τούτων ἔδειξε, τίνες αἱ στολαὶ τῆς δόξης, ἃς ἐνδύσονται κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα οἱ ἐγγίζοντες Θεῷ, καὶ τίνα τὰ ἐνδύματα τῆς ἀναμαρτησίας, ἃ διὰ τὴν παράβασιν ὁ Ἀδὰμ ἀπεχδυσάμενος, γυμνὸς ὤρᾳτο καὶ κατησχύνετο. Λουκᾶς μὲν οὖν ὁ θεῖος· « Ἐγένετό φησι τὸ εἶδος αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἕξασράπτων »· τὰ ἐκεῖ τελούμενα πάντα πρὸς οὐδὲν παράδειγμα βλέπων. Ὁ δὲ Μάρκος εἰκονίζει μὲν τὰ ἱμάτια, εἰπὼν δὲ στίλβοντα λευκὰ λίκαν ὡς χιών, ἔδειξε καὶ οὗτος τὰς εἰκόνας καὶ τὰ παραδείγματα πρὸς τὴν θέαν τῶν ἱματίων ἐκείνων ἀπολειπόμενα· ἡ γὰρ χιών λευκὴ μὲν ἐστίν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ στίλβουσα· καὶ γὰρ ἀνώμαλον ἄει τὴν ἐπιφάνειαν ἔχει, οἷον ἐκ λεπτῶν τινῶν πομφολύγων συγκειμένη πᾶσα διὰ τὴν τοῦ ἐνυπάρχοντος ἀέρος μίξιν· μήπω γὰρ συστάν τελέως τὸ νέφος, μηδὲ τὸν ἐναπειλημμένον ἀέρα δυνηθὲν ἐκθλίψαι, τῷ σφοδρῷ τοῦ κρύους πηγνυται, καὶ οὕτως ἀεροφόρον καταφέρεται, ἀφρῶ παραπλησίως ἔχον κατὰ τὸ λευκὸν ὁμοῦ τε καὶ ἀνώμαλον.

Ὡς οὖν μὴ ἀρκοῦντος τοῦ λευκοῦ τῆς χιόνος εἰς παράστασιν τοῦ τερπνοῦ τῆς θεᾶς ἐκείνης, καὶ τὸ στίλβειν συμπαρελήφθη. Προσέτι καὶ διὰ τούτων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ δεικνύντος, ὑπερφύε τὸ

φῶς ἐκεῖνο, δι' οὗ λαμπρά τε καὶ λευκὰ τὰ ἱμάτια γέγονεν ἐκεῖνα· οὐ γὰρ φωτὸς τὰ λαμπρόμενα λευκά τε καὶ στίλβοντα ποιεῖν, ἀλλ' ὅποια τὴν χροιάν δεικνύναι· τὸ δ' ὡς ἔοικεν ἐπεκάλυψε, μᾶλλον δὲ ἠλλοίωσεν αὐτὰ, ὁ φωτὸς οὐκ ἐστὶν αἰσθητοῦ. Τὸ δ' ἐτι παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἠλλοιῶσαν, ἀναλλοίωτα τῆνικαῦτα διετήρησεν αὐτὰ, ὡς μετὰ μικρὸν ἐδείχθη. Ποῦ ταῦτα φωτὸς ἡμῖν γνωρίμου; Διὰ τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐ τὴν ὑπερέχουσαν μόνην τοῦ προσώπου Κυρίου λαμπρότητα καὶ καλλονὴν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν ἱματίων ὑπερφυᾷ δεικνύς, τῶν μὲν ἐκ φύσεως ὠραίων ὑπεξήγαγε, τῷ λευκῷ τῆς χιόνος τὴν στίλβοντητα συνάψας· ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τέχνη δοκεῖ τινα καλλονὴν προσεφευρίσκειν τῇ φύσει, καὶ τῶν τεχνητῶν ὠραϊσμῶν ἐκείνην τὴν καλλονὴν ὑπερτιθεῖς, οἷα φησι γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι. Ἀλλὰ γὰρ ὁ δι' ἡμᾶς σαρκωθεὶς προαιώνιος Λόγος, ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐν ἑαυτῷ φέρει πάντως· οὐ καθάπερ ἱματισμὸς τὸ γράμμα ἐστὶ, λευκὸν μὲν ὄν καὶ σαφές, ἅμα δὲ καὶ στίλβον καὶ λαμπρὸν καὶ οἷον μαργαρώδες, μᾶλλον δὲ θεοπρεπές καὶ ἐνθεον τοῖς ἐν πνεύματι τὰ τοῦ Πνεύματος ὁρῶσι, καὶ διασαφοῦσι τὰς ἐν τῷ γράμματι λέξεις θεοπρεπῶς, καὶ τοιαῦτα δεικνύσι τὰ ῥήματα τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς, τυτέστι σοφὸς τοῦ αἰῶνος τούτου οὐ δύναται διασαφῆσαι· καὶ τί λέγω διασαφῆσαι; οὐδὲ γὰρ δύναται γνῶναι διασαφοῦντος ἐτέρου· ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος (2), οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος, οὐδὲ δύναται γνῶναι· διὸ καὶ εἰς αἰσθητὰς παραγνωρίζει τὰς ὑπὲρ νοῦν καὶ θείας καὶ πνευματικὰς ἐλλάμψεις, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβα-

(1) Μαρκ. θ', 3. (2) Α' Κορ. β', 14.

τεύων, εἰκὴ φυσιοῦμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Πέτρος ὑπὸ τῆς μακαριωτάτης θεᾶς ἐκείνης καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἐπαρθεὶς μείζονα, τοῦ φωτὸς ἐκείνου διαστῆναι μηκέτι θέλων, «Καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι», πρὸς τὸν Κύριον ἔλεγε, «Εἰ θέλεις ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσεὶ μίαν, καὶ μίαν Ἡλίᾳ, μὴ εἰδὼς ὁ λέγει». οὐπω γὰρ ὁ καιρὸς ἐφειστήκει τῆς ἀποκαταστάσεως· ἀλλὰ καιροῦ ἐπιστάντος, οὐ χειροποιήτων δεησόμεθα σκηνῶν. Ἄλλ' οὐδ' ἐξισοῦν ἔδει τῷ δεσπότῃ τοὺς δούλους διὰ τῆς τῶν σκηνῶν ὁμοιότητος· ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς ὡς Υἱὸς γνήσιος ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς ἐστὶν· οἱ δὲ Προφῆται καταλλήλως ὡς υἱοὶ γνήσιοι τοῦ Ἀβραάμ ἐν τοῖς κόλποις Ἀβραάμ οἰκήσουσιν. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ Πέτρος μὴ εἰδὼς ἔλεγεν, «Ἰδὲ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτοὺς», διακόπτουσα τοὺς Πέτρου λόγους, καὶ δεικνύσα τίς ἡ τῷ Χριστῷ πρέπουσα σκηνή. Ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ νεφέλη, καὶ πῶς φωτεινὴ οὖσα, ἐπεσκίασεν αὐτούς; Μὴ αὕτη τὸ ἀπρόσιτόν ἐστι φῶς ἐν ᾧ ὁ Θεὸς κατοικεῖ, καὶ ὁ φῶς ἀναβάλλεται ὡς ἱμάτιον; «Ὁ τιθεὶς γὰρ φησιν νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ» (1), καὶ «Ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ» (2). Καὶ τοι καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος· «Μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον» (3). ὥστε τὸ αὐτὸ καὶ φῶς ἐστὶν ἐνταυθεῖ καὶ σκότος, δι' ὑπερέχουσαν φανότητα ἐπισκιάζον.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῖς ἀποστολικοῖς ὀφθαλμοῖς πρότερον ὁρώμενον ἀπρόσιτον ὑπὸ τῶν ἱερῶν θεολόγων εἶναι μαρτυρεῖται· Σήμερον γὰρ φησι φωτὸς ἀπρὸς αὐτοῦ ἀβυσσος· σήμερον αἴγλης θείας χύσις ἀπεριόριστος ἐν θαθῶρ τῷ ὄρει τοῖς Ἀποστόλοις

αὐγάζεται. Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος γνόφον εἰπὼν εἶναι τὸ ἀπρόσιτον φῶς, ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς λέγεται, ἐν τούτῳ φησὶ γίνεται πᾶς ὁ Θεὸν γινῶναι καὶ ἰδεῖν ἀξιούμενος. Οὐκοῦν τὸ αὐτὸ φῶς ἦν, ὅτε πρότερον ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου λάμπον ἑώρων οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἡ ἐπισκιάσασα φωτεινὴ νεφέλη μετὰ ταῦτα. Ἀλλὰ τότε μὲν ἀμυδρότερον ἐπιλάμπον παρεῖχε τὸ ὄρα· ἐκφανέν δὲ πολλῷ πλέον ὕστερον, ἀόρατον αὐτοῖς ὑπῆρχε δι' ὑπερέχουσαν φανότητα, καὶ οὕτω τὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἀενάου φωτὸς πηγὴν, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐπεσκίασε Χριστόν. Ἐπεὶ καὶ τῷ αἰσθητῷ ἡλίῳ τὸ αὐτὸ φῶς καὶ τὸ ὄρα παρέχει διὰ τῆς ἀκτίνος, καὶ ἀφαιρεῖται πάλιν τὸ ὄρα, ὅταν πρὸς αὐτὸν ἐκείνον ἴδῃ τις· ὑπὲρ γὰρ τὴν συμμετρίαν τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἐστὶν ἡ κατ' αὐτὸν λαμπρότης. Ἀλλ' ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος, ὡς πέφυκεν, ἀλλ' οὐχ ὡς θέλει φαίνεται· οὐδ' οἷς ἂν ἐθέλῃ μόνοις· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος Χριστὸς, οὐ φύσιν μόνον ἔχων καὶ φυσικὴν λαμπρότητα καὶ δόξαν, ἀλλὰ καὶ θέλησιν κατάλληλον, οἷς ἂν ἐθέλῃ μόνοις, καὶ ἐφ' ὅσον θέλῃ, προμηθῶς καὶ σωτηρίως ἐπιλάμπει. Διὰ τοῦτο θελήσας ὡς ἥλιος ἐπέφανε, καὶ ἐωρᾶτο τοῖς τῶν Ἀποστόλων ὀφθαλμοῖς, καὶ ταῦτα οὐκ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος· εἴτα τηλαυγέστερος λάμπας ὡς ἠθέλησε, δι' ὑπερέχουσαν φανότητα, τοῖς τῶν Ἀποστόλων ὀφθαλμοῖς ἀόρατος ὑπῆρχεν, ὥσπερ εἰς φωτεινὴν νεφέλην εἰσελθόν. Ἀλλὰ καὶ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης γέγονεν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε». Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἰορδάνῃ τοῦ Κυρίου βαπτισθέντος, ἀνεώχθησαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἡ αὐτὴ γέγονε φωνὴ ἐκ τῆς δόξης πάντως ἐκείνης, ἥν καὶ ὁ Στέφανος ὕστερον ἀνεωγμένων αὐτῷ τῶν

(1) Ψαλμ. 103, 4. (2) Ψαλμ. 13, 13. (3) Α' Τιμ. 5, 16.

οὐρανῶν, πλήρης Πνεύματος ἁγίου γεγωνῶς, ἀ-
τενίσας εἶδε· νῦν δὲ ἐκ τῆς νεφέλης, ἣτις ἐπε-
σχίασε τὸν Ἰησοῦν. Οὐκοῦν ἡ αὐτὴ ἐστὶν αὕτη τῇ
ὑπερουρανίᾳ δόξῃ τοῦ Θεοῦ. Πῶς οὖν ἔσται αἰσθη-
τὸν φῶς τὸ ὑπερουράνιον; Ἐδίδαξε δὲ ἡ ἐκ τῆς νε-
φέλης τοῦ Πατρὸς φωνή, ὅτι πάντα ἐκεῖνα τὰ πρὸ
τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, αἱ θυσίαι, αἱ νομοθεσίαι, αἱ
υἰοθεσίαι, ἀτελῆ τε ἦν, καὶ οὐ κατὰ προηγούμενον
θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐγένοντό τε καὶ ἐτετέλεσθησαν·
ἀλλὰ διὰ τὴν μέλλουσαν παύτην τοῦ Κυρίου παρ-
σίαν καὶ ἐπιφάνειαν συνεχωρεῖτο. Οὗτος δὲ ἐστίν,
ἐν ᾧ ὡς Υἱῷ ἀγαπητῷ εὐδοκεῖ καὶ ἐπαναπαύεται
καὶ ἀρέσκειται τελέως ὁ Πατήρ· διὸ καὶ αὐτοῦ ἀ-
κούειν, καὶ αὐτῷ πειθαρχεῖν διακελεύεται. Κἂν
λέγῃ, εἰσέλθετε διὰ τῆς σενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα
ἐστὶ καὶ εὐρύχωρος ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν,
στενὴ δὲ καὶ τεθλιμμένη ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα
εἰς τὴν ζωὴν, αὐτοῦ ἀκούετε· Κἂν λέγῃ, τὸ φῶς
τοῦτο βασιλείαν εἶναι τοῦ Θεοῦ, αὐτοῦ ἀκούετε,
καὶ αὐτῷ πιστεύετε, καὶ τοιούτου φωτὸς ἀξίους
ἑαυτοὺς ποιεῖτε.

Ἀλλὰ τῆς φωτεινῆς νεφέλης ἐκφανείσης, καὶ
πατρικῆς φωνῆς ἐκ τῆς νεφέλης ἠχησάσης, ἐπε-
σὸν φησὶν ἐπὶ πρόσωπον οἱ μαθηταί, οὐ διὰ τὴν
φωνήν, ἐπεὶ καὶ ἄλλοτε πολλάκις αὕτη γέγονεν,
οὐκ ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σωτη-
ρίου πάθους προσάγοντος ἐν Ἱεροσολύμοις· τοῦ
Κυρίου γὰρ εἰπόντος, «Πάτερ δόξασόν σου τὸ ὄ-
νομα· ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐδόξασα
καὶ πάλιν δοξάσω» (1)· καὶ πᾶς μὲν ὁ ὄχλος ἤ-
κουσεν, οὐδείς δὲ τούτων ἔπεσεν. Ἐνταῦθα δὲ οὐ
φωνὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ φῶς ἀχώρητον ἐξεφάνη μετὰ
τῆς φωνῆς. Τούτου χάριν εἰκότως οὐ διὰ τὴν φω-

νήν, ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ φωτὸς ἐξηλλαγμένον καὶ
ὑπερφυῆς πεσεῖν ἐπὶ πρόσωπον τοὺς μαθητάς ἐπέ-
γνωσαν οἱ Θεοφόροι· καὶ πρὶν γὰρ ἐνεχθῆναι τὴν
φωνήν ἐμφοδοὶ ἦσαν, ὡς ὁ Μάρκος φησὶν, ἀπὸ τῆς
θεοφανείας ἐκείνης πάντως. Ἀλλ' ὅταν διὰ τῶν
τοιούτων πάντων θεῖον καὶ ὑπερφυῆς καὶ ἀκτιστον
ἀναφανῇ τὸ φῶς ἐκεῖνο, τί πάσχουσι πάλιν οἱ τῆς
ἐξω καὶ ψυχικῆς παιδείας ὑπὲρ τὸ δέον ἐπειλημμέ-
νοι, καὶ μὴ δυνάμενοι γινῶναι τὰ τοῦ Πνεύματος;
Ἐφ' ἑτερον καταφέρονται κρημνόν· οὐ γὰρ δόξαν
θεῖαν, οὐ Θεοῦ βασιλείαν, οὐ κάλλος, οὐ χάριν, οὐ
λαμπρότητα, καθάπερ παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν θεολόγων
ἐδιδάχθημεν, αὐτό φασιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν εἶναι
διαβιβαιοῦνται τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ὃ πρότερον αἰ-
σθητὸν ἔλεγον εἶναι καὶ κτιστόν. Ὁ δὲ Κύριος
ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις οὐχ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς
μόνου κοινὴν εἶναί φησι τὴν δόξαν ταύτην, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὡς ὁ θεὸς συγγράφεται
Λουκᾶς· «Ὅς γὰρ ἂν φησιν ἐπαισχυνθῇ με καὶ
τοὺς ἐμούς λόγους· τοῦτον ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ
καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων» (2).
Οἱ τοίνυν οὐσίαν εἶναι τὴν δόξαν ταύτην διατει-
νόμενοι, τὴν αὐτὴν εἶναι φήσουσιν οὐσίαν τοῦ τε
Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων, ὅπερ ἐσχάτης ἀσεβείας
ἐστίν!

Οὐχ οἱ ἄγγελοι δὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν ἀνθρώ-
ποις ἅγιοι ταύτης μετέχουσι τῆς δόξης καὶ τῆς
βασιλείας· ἀλλ' ὁ μὲν Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς μετὰ τοῦ
θεοῦ Πνεύματος φύσει τὴν δόξαν ταύτην καὶ τὴν
βασιλείαν ἔχουσιν, οἱ δὲ ἅγιοι ἄγγελοί τε καὶ ἀν-
θρώποι χάριτι ταύτης εὐμοιροῦσιν, ἐκείθεν δεχό-
μενοι τὴν ἐλλαμψίν. Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ καὶ ὁ Ἠ-
λίας ἐν αὐτῇ τῇ δόξῃ σὺν αὐτῷ ὀφθέντες, τοῦτο

(1) Ἰωαν. ιβ', 28. (2) Λουκ. δ', 26.

παρέστησαν ἡμῖν. Ὁ δὲ Μωϋσῆς οὐ νῦν μόνον ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου κοινωνὸς ὢν τῆς θεϊκῆς δόξης ἀνεφάνη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα τὸ πρόσωπον οὕτως ἐδοξάσθη, ὥς μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίζειν πρὸς αὐτό. Καὶ τοῦτο παρίστησιν ὁ λέγων, ὅτι τὴν ἀθάνατον τοῦ Πατρὸς δόξαν ἐν τῷ θνητῷ ὁ Μωϋσῆς ὑπεδέξατο προσώπῳ· καὶ ὁ πρὸς τὸν Εὐνόμιον ἀμετάδοτον εἰπόντα πρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι τὴν δόξαν τοῦ παντοκράτορος ἀντιφθεγξάμενος, ὥς εἰ καὶ περὶ τοῦ Μωϋσέως ὁ λόγος ἦν, οὐδ' οὕτω ἤνεγκα ἂν τὸν τοιοῦτον λόγον. Κοινὴ μὲν οὖν καὶ μία ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ λαμπρότης αὕτη, τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων· διὸ καὶ « Ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς », ὁ ψαμλωδὸς Προφήτης ψάλλει (1)· κοινήν δὲ καὶ μίαν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων οὐδεὶς πω μέχρι καὶ νῦν ἐτόλμησεν εἰπεῖν. Καὶ κοινὴ μὲν τῆς τοῦ λόγου θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τοῦ ὄρους ἡ θεία λαμπρότης ἀρτίως ἀνεφάνη, κοινήν δὲ εἶναι τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς Εὐτυχοῦς ἐστὶ καὶ Διοσχόρου λέγειν, ἀλλ' οὐ τῶν ἐθελόντων εὐσεβεῖν. Καὶ τὴν μὲν δόξαν ταύτην καὶ λαμπρότητα πάντες ὁφονται, ἡνίκα ὁ Κύριος ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν φανεῖται λάμπων· ἐώρακασι δὲ καὶ νῦν οἱ τῷ Ἰησοῦ συναναβάντες· οὐδεὶς δὲ ἔσθῃ ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ, καὶ Θεοῦ φύσιν εἶδεν ἡ ἐξηγόρευσε. Καὶ τὸ μὲν θεῖον τοῦτο φῶς μέτρῳ δίδοται, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιδέχεται, κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ὑποδεχομένων ἀμερίσως μεριζόμενον, καὶ ἡ παράστασις ἐγγύς· τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἥλιον ἐλομψε, τὰ δὲ ἱμάτια λαμπρὰ γέγονε καὶ λευκὰ ὥσει χιῶν. Καὶ Μωϋσῆς δὲ καὶ Ἡλίας ἐν τῇ αὐτῇ ὤφθησαν δόξῃ, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν τηνικαῦτα, ὥς ἥλιος ἤστραπτε· καὶ

αὐτοὶ δὲ οἱ μαθηταὶ τὸ μὲν εἶδον τοῦ φωτὸς ἐκείνου, τῷ δὲ ἀτενίζειν οὐκ ἠδυνήθησαν.

Μετρεῖται μὲν οὖν οὕτω καὶ μερίζεται ἀμερίσως, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιδέχεται τὸ φῶς ἐκεῖνο· καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ νῦν, τὸ δ' ὕστερον γνωρίζεται· διὸ καὶ Παῦλος ὁ θεὸς « Νῦν φησιν ἐκ μέρους γινώσκωμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν » (2). Ἀμερῆς δὲ ἐστὶ παντάπασιν καὶ ἀληπτος ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐδεμία τῶν οὐσιῶν ἐπιδέχεται· ἄλλως τε καὶ τῶν καταράτων Μεσσαλιανῶν ἐστὶν ὁρᾶσθαι οἰεσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τοῖς κατ' αὐτοὺς ἀξίοις. Ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς πάλοι καὶ τοὺς νῦν καχοδόξους ἐκτρεπόμενοι, βασιλείαν καὶ δόξαν καὶ λαμπρότητα, καὶ φῶς ἀπόρρητον, καὶ χάριν θεῖαν, ἀλλ' οὐ τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ὁρᾶν καὶ κοινωνεῖν τοὺς ἁγίους πιστεύοντες ὥς ἐδιδάχθημεν, ὀδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος, ἵν' ἐπιγνώμεν τε καὶ σεφθώμεν τρισσοφῇ θεότητα, ἐνιαίαν ἐκλάμπουσαν, ἀπόρρητον αἴγλην ἐκ μιᾶς τρισυποστάτου φύσεως· καὶ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀνατείνωμεν πρὸς τὸν μετὰ σώματος νῦν ὑπὲρ τὰς οὐρανίους ἀψίδας ἰδρυμένον Λόγον· ὃς ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλωσύνης καθήμενος θεοπρεπῶς, οἷον ἐξ ἀπόπτου φωνῇ ταύτην πρὸς ἡμᾶς ἀφίησιν. Εἰ τις ἐθέλει παραστῆναι τῇ δόξῃ ταύτῃ, μίμεισθω κατὰ τὸ ἐγγχωροῦν, καὶ ὀδεύτω τὴν ἐμὴν ἐπὶ γῆς ἡν ὁδὸν καὶ πολιτείαν ὑπέδειξα. Θεώμεθα τοιγαροῦν τοῖς ἐνδον ὀφθαλμοῖς τὸ μέγα θέσμα τοῦτο, τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀύλῳ συνδιαιωνίζουσαν θεότητος πυρί· καὶ τῆς δερματίνου χιτῶνος, οὗς ἐκ παραβάσεως ἐνδεδύμεθα, τὰ γεῶδη καὶ σαρκικὰ φρονήματα ἀποθέμενοι, ὥσμεν ἐν γῇ ἁγία, τὴν καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος γῆν ἁγίαν δι' ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀνατάσεως

(1) Ψαλμ. πθ', 19. (2) Α' Κορ. ιγ', 9.

ἀποδείξαντες· ὡς ἂν παρῆρσιαν σχῶμεν ἐπιδη-
μοῦντος ἐν φωτί τοῦ Θεοῦ, καὶ φωτισθῶμεν προσ-
δραμόντες, καὶ συνδιαιωνίσωμεν φωτιζόμενοι εἰς

δόξαν τῆς τρισηλίου καὶ μοναρχικωτάτης φαιδρό-
τητος, νῦν καὶ ἄει καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
νων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΣΤ'.

Εἰς τὸ τῆς δεκάτης πρώτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου,
ὑπόθεσιν ἔχον τὴν παραβολὴν τὴν λέγουσαν· Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, δς ἠθέλησε συνάραι λόγον· ἐν ᾗ
καὶ περὶ ἀνεξικακίας καὶ συμπαθείας.

Ο Θεὸς αὐτεξούσιον πλάττων τὸν ἀνθρω-
πον μεγάλης αὐτὸν προμηθείας ἡξίωσεν, ὥστε
μὴ πρὸς τὸ κακόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀγαθὸν νεῦσαι,
τῷ αὐτεξουσίῳ καλῶς χρησάμενον. Εὐθύς οὖν αὐ-
τὸν ποιῶν, κατ' εἰκόνα τοῦτον ἑαυτοῦ ποιεῖ καὶ ὁ-
μοίωσιν, ὡς ἂν αὐτός τε πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἀγαθὸν
βλέπων, μὴ ἐκπίπτῃ τῆς ἀγαθότητος, καὶ ὁ Θεὸς
πάλιν πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς οἰκείαν εἰκόνα μᾶλλον,
ἢ πρὸς τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα γεγονότα, πλουσίαν
δικαίως τὴν οἰκείαν χρηστότητα καὶ τοῖς ἐξῆς ἐπι-
δείξεται. Κάντεῦθεν πάλιν ἐκ περιουσίας ἔλκει
τοῦτον διὰ μιμήσεως, πρὸς τὴν σύμμετρον αὐτῷ
καὶ κατάλληλον ἀγαθότητα· καὶ γὰρ ἀγαθὸν εἶναι
καὶ τὸν ἀνθρώπον δυνατόν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαν-
τος ἐκ τῆς πρὸς τοῦτον μιμήσεως· ἀπαραλλάκτως
δὲ καὶ ὅσον ἀγαθὸς ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ ἀνθρωπὸν
τινα εἶναι, τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Σκοπεῖτε δὴ τὸ
πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ χα-
ρισμάτων, καὶ οἶον ἑαυτὸν ἡμῖν παρέχει προτιθεῖς
εἰς εὐποιίας ὑπόδειγμα. Καὶ παρήσω νῦν τὰς ἐμ-

φύτους ἡμῖν ἃς ἔδωκεν ἔχειν εὐεργεσίας, πρὸς ἃς
μόνας ἀπιδῶν ὁ Δαβὶδ, πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· «Ἐ-
θαυμαστώθῃ ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθῃ, οὐ
μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν» (1)· ἀλλὰ τὰ ἐξωθεν καὶ
περὶ ἡμᾶς νῦν καὶ ταῦτα συντεμῶν ἐρῶ· τὰ γὰρ
ὀρατὰ πάντα καὶ τὰ ἀόρατα διὰ τὸν ἀνθρώπον ἀ-
πειργάσατο· οὐ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ὕδωρ,
καὶ ἀέρα καὶ πῦρ καὶ τὰ ἐν τούτοις ἅπαντα, ζῶων
ἢ φυτῶν παντοδαπὰς ιδέας, ἃς οὐδὲ ἀπαριθμήσα-
σθαι κατὰ μέρος ἡμῖν ἐξέσται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν
ἀγγέλων τὰ πολυειδῆ καὶ πολυάριθμα πλήθῃ διὰ
τὸν ἀνθρώπον ἀπειργάσατο, τοὺς μὲν κοσμοαγωγὰς
τάξας καὶ ἐξάρχοντας τῶν ἐθνῶν, καθάπερ οἱ τοῦ
Θεοῦ Προφῆται παρ' αὐτοῦ μαθόντες ἡμᾶς διδά-
σκουσι, τοὺς δὲ διακόνους ὑπὲρ τῶν μελλόντων
κληρονομεῖν τὴν αἰώνιον σωτηρίαν, ὡς ὁ μέγας
Παῦλος καὶ αὐτὸς παρὰ Θεοῦ μαθὼν ἡμῖν ἀπεχάλυ-
ψε (2). Καὶ τί λέγω τὰ γεγονότα ὑπ' αὐτοῦ πάντα;
καὶ αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησεν ἀνθρω-
πον. Καὶ τίς ἂν ἐξείποι λόγος τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οὐς

(1) ψαλμ. ρλγ', 5. (2) Ἐβρ. α', 14.

ἐλάλησε δι' ἑαυτοῦ λόγος, τὴν πολιτείαν, τὰς ἀρετὰς, ὥς ἡμῖν ὑπέδειξε δι' ἑαυτοῦ, τῶν θαυμάτων τὸ μέγεθος, ὥστε ὑπὲρ ἡμῶν πεποίηκε δι' ἑαυτοῦ; Ἀλλ' ὦ τοῦ πάντων ἐπέκεινα θαυμάτων θαύματος! καὶ ἑαυτὸν ἔδωκεν εἰς θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀνέστη, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνελήφθη ὁ αἰεὶ ζῶν ὡς Θεός, καὶ ἐν οὐρανῷ ὢν, μᾶλλον δὲ ὢν πανταχοῦ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, διαμένων πρὸ αἰώνων καὶ ἐπ' αἰῶνας καὶ ἔτι.

Ἐλέως μὲν οὖν ἅπαντα τὰ πρὸς ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ γεγονότα· τί γὰρ ἕτερον τὸ κινήσαν πρὸς τισαύτας καὶ τηλικαύτας εὐεργεσίας ἢ φιλάνθρωπία καὶ ἀγάπη καὶ ἔλεος; Ἀλλὰ διπλοῦν ἐμφαίνεται τουτὶ τὸ ἔλεος· πρὸ μὲν γὰρ τοῦ ἁμαρτεῖν ἡμᾶς εἰς αὐτόν, ἐλεῶν ἀνεπλήρου διὰ πλείστων εὐεργεσιῶν τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ἔλλειψιν· μετὰ δὲ τὸ ἁμαρτεῖν ἡμᾶς εἰς αὐτόν, ἐλεῶν διέμενε μακροθυμῶν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὑπὸ πολλῆς συμπαθείας καὶ τὰς δωρεὰς αὐξῶν ἐπὶ τὸ κρείττον ἀεὶ, καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἄγων, μὴ μόνον οὐκ ἀποδιδούς κακὰ ἀντὶ κακῶν, ἀλλ' οὐδ' ἀπλῶς ἀγαθὰ παρέχων ἀντὶ κακῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν καλῶν κάλλιστα, καὶ ὧν οὐδὲν ἢ μείζον ἢ κάλλιον· ὕστερον γὰρ ἑαυτὸν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅς ἐστι τῶν ἀγαθῶν τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ ἀκρότατον, μᾶλλον δὲ τὸ μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀσύγκριτον. Ἐπεὶ οὖν διπλοῦν ἐστὶ τὸ τῆς ἐλεημοσύνης καλόν, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ μετὰδοσίς ἐστι πρὸς τοὺς δεομένους στέγης, σκέπης, τροφῆς καὶ τῆς ἐν ἀνάγκαις ἐπικουρίας· τὸ δὲ μακροθυμία καὶ ἀνεξικακία καὶ συμπάθεια πρὸς τοὺς πταίοντας, γενόμενος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἄνθρωπος, καὶ διδάσκαλος ἡμῶν εἶναι κατεξιώσας, πρὸς μὲν ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἐλεημοσύνης ἡμᾶς ἐνάγων, τὸ ἐκ τῆς μετὰδόσεως τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν συνιστάμενον, « Παντὶ τῷ αἰ-

τοῦντί σε δίδου φησί· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς » (1). Καὶ « Θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ δорύσουσιν οὐδὲ κλέπτουσι » (2). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν « Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα καθαρά ὑμῖν ἐστίν » (3). Οὐ διὰ τούτων δὲ μόνον τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ παραβολῆς προτρεπόμενος ἡμᾶς εἰς μετὰδοσιν, τὴν μέλλουσαν φρικωδεστάτην παρυσίαν ἐκείνην, ὥστε ὑπ' ὅψιν ἡμῖν προάγει, καὶ ἑαυτὸν ὡς βασιλέα προκαθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης ἐπιδεικνύει. Καὶ τοὺς μὲν εὐμεταδότους ἐκ δεξιῶν ἵστησιν, ὡς καὶ δεξιῶν ἐργάτας ἐργῶν· τοὺς δὲ μὴ τοιοῦτους ἐξ εὐωνύμων, οὓς ὡς ἀμεταδότους δυνειδίσας, καὶ ὡς εἰς αὐτόν τὴν ἀσπλαγχνίαν ἐνδειξαμένους τῷ μὴ ἐπαρκέσαι τοῖς ἐνδεέσι, κατηραμένους εἶναι φησι, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἀποπέμπεται τὰ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· τοὺς δὲ εὐμεταδότους παρρησία ἐγκωμιάσας, καὶ ὡς εἰς αὐτόν γενομένην τὴν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς εὐποιαν ἀναδεξάμενος, εὐλογημένους ἀπὸ τοῦ οἰκείου Πατρὸς εἶναι μαρτυρεῖ, καὶ κληρονόμους ποιεῖ τῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοιμασμένης βασιλείας αὐτοῖς. Τοιαῦτα μὲν φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, πρὸς τὸ ἐν εἶδος τῆς ἐλεημοσύνης, ὃ ἐστὶν ἢ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς μετὰδοσις, ἡμᾶς ἐνάγων καὶ προτρεπόμενος.

Πρὸς δὲ τὸ ἕτερον αὐτῆς εἶδος, ὅπερ ἐστὶν ἢ πρὸς τοὺς ἐπταικότας ἡμᾶς ἀνεξικακία καὶ συμπάθεια, τί φησι; Μὴ ἀποδώσεις κακὸν ἀντὶ κακοῦ· ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. Καὶ· Ἄν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀν-

(1) Ματθ. 4, 42. (2) Ματθ. 5, 20. (3) Λουκ. 14, 41.

θρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν» (1). Ὡς περ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τῆς ἐλεημοσύνης παραινετικοῖς τε ἐχρήσατο λόγοις, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν προετρέψατο, ποιμένα καὶ βασιλέα ἑαυτὸν προκαθίσας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀνεξικακίας καὶ εἰς τοὺς πταίοντας συμπαθείας, οὐ μόνον εἶπεν οἷα προὑπεδείξαμεν, ἀλλὰ καὶ παραβολὴν προσέθηκε καὶ προέθηκε τὴν σήμερον ἀναγινωσκόμενην ὑμῖν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Ὁμοιώθη, λέγων, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνάραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ· ἀρξαμένῳ δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων» (2). Ἐνταῦθα ὡς ἄνθρωπον βασιλέα τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα φησὶν, ὥς περ ἐν τοῖς περὶ συντελείας λόγοις ἑαυτὸν. Εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπῳ φησὶν ὁμοιωθῆναι, ἀλλὰ παραβολικῶς. Οὗτος δὲ οὐ παραβολικῶς ὁμοιώθη, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς καθ' ἡμᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος· εἰς μὲν γὰρ ὁ θρόνος, καὶ μία ἡ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς· ἀλλ' ἐπειδὴ περ εἶπεν ἐπ' ἐκείνων τῶν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν πλησίον εὐποιίας ῥημάτων, ἐπεινάσα καὶ ἐδίψησα καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἀδελφοὺς ἐκάλεσε τοὺς ἐνδεεῖς, πρὸς δὲ καὶ ἕτερα ἅπερ ἐστὶ τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως ἴδια, διὰ τοῦτο ἑαυτὸν ἐκεῖ ὡς βασιλέα προκαθῆσθαι φησί. Κακεῖ μὲν, ἐπειδὴ προβάτων καὶ ἐρίφων παραβολικῶς ἐμνήσθη, ὡς βασιλέα καὶ ποιμένα ἑαυτὸν προκαθίζει, ἐνταῦθα δὲ, ἐπεὶ δούλων καὶ λογισμοῦ καὶ χρημάτων τῶν ὡς ἐκ βασιλικῶν θησαυρῶν ἐμνήσθη, ὡς βασιλέα προκαθῆσθαι τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα φησί, συναίροντα λόγον, καὶ τὰς ὀφειλὰς ἀπαιτοῦντα. Διὰ τί δὲ ἐκεῖ μὲν καθήσει, φησί, καὶ συναχθήσονται, καὶ ἀφοριεῖ, καὶ ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπλῶς ἅπαντα μελλούσης

σημασίας, ἐνταῦθα δὲ ὁμοιώθη, καὶ ἠθέλησε συνάραι λόγον, καὶ ἤχθη ὁ ὀφειλέτης, καὶ ἐκέλευσεν ὁ Κύριος, καὶ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ ῥήματα παρελθόντα προσημαίνοντα χρόνον ἐστίν; Ὅτι τὰ ἐκεῖ λεγόμενα πάντα τοῦ μέλλοντός ἐστιν αἰῶνος· τῆς δὲ νῦν ἡμῖν προτεθειμένης παραβολῆς τὸ πλέον ἐνταῦθα μάλιστα τελεῖται· τοῦ γὰρ ὀφειλέτου, φησί, τῶν μυρίων ταλάντων προσενεχθέντος, καὶ μὴ ἔχοντος ἀποδοῦναι, «Ἐκέλευσε μὲν ὁ Κύριος αὐτὸν πρᾶθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι»· ὡς δὲ ἐκεῖνος προσπεσὼν, ἤτει μακροθυμεῖν, καὶ ἀποδώσειν ὑπισχνεῖτο, σπλαγχνισθεὶς ὁ Κύριος, αὐτόν τε ἀπέλυσε καὶ τὸ δάνειον ἀφήκεν αὐτῷ· ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· οὐχ ὑπέρθεσις, οὐχ ὑπόσχεσις παρὰ τοῦ ὀφείλοντος, οὐ λύσις, οὐκ ἄφεσις οὐδενὶ τρόπῳ παρὰ τοῦ πάντα δόντος, καὶ πάντων ἀπαιτοῦντος τότε τὸν λόγον.

Ἀλλὰ καὶ τὸ προσενεχθῆναι τὸν ὀφειλέτην τῶν μυρίων ταλάντων, ἀρξαμένου συναίρειν λόγον τοῦ βασιλέως, οὐκ ἐστὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἐκεῖ γὰρ πάντων τὸ τέλος ἐστίν, ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα δὲ ἀρχεται. Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τῆς παραβολῆς τοῦ παρόντος ἐστὶν αἰῶνος· «Ἐξελθὼν γὰρ φησὶν ὁ δούλος ἐκεῖνος, εὔρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὠφείλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ κρατήσας αὐτόν ἐπνίγε, λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις». Καὶ προσπίπτοντα καὶ παρακαλοῦντα καὶ ὑπισχνούμενον οὐδὲ μετρίως ἠλέησεν, ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. Ποία τοίνυν ἔξοδος, ἐπιστάντος ἐκείνου τοῦ καιροῦ; τίς ὀφειλὴ τότε πρὸς ὁμοδούλους; τίς ἀπαίτησις; τίς ἐπίθεσις; Ἀλλὰ καὶ ἀπεσὼν φησὶν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρε-

(1) Ῥωμ. ιβ', 21. Λουκ. ζ', 37. Ματθ. ζ', 14. (2) Ματθ. ιθ', 23.

κάλει, λέγων· «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα σοι ἀποδώσω· ὁ δὲ οὐχ' ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον». Ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος βίαν παρ' ἀλλήλων πάσχειν ἡμᾶς οὐκ ἔσιν, οὐδὲ προσκυνεῖν ἀλλήλοις καὶ ἰκετεύειν· εἷς γάρ ἐστιν, ὃ τότε πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ κατὰ χθονίων. Ἄλλ' ἕνεκα τῆς τοσαύτης πρὸς τὸν σύνδουλόν ἀσπλαγχνίας λυποῦνται μὲν φησὶν οἱ ἄλλοι σύνδουλοι σφόδρα, διασαφοῦσι δὲ τῷ Κυρίῳ ἅπαντα τὰ γενόμενα· ὁ δὲ ὀργισθεὶς καὶ τὸν ἀσυμπαθεῖ δούλον ἐλέγξας, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισαῖς, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον.

Τοῦτο ἴδοι τις ἂν καὶ κατὰ τὸν παρόντα τελούμενον αἰῶνα, μάλιστα δὲ τοῦ μέλλοντός ἐστιν· ἐκεῖ γὰρ καὶ ὁ ἐλεγχος περιφανής, καὶ ἡ ἀπόφασις ἀνηλεής, καὶ ἡ βάσανος ἀτελεύτητος· «Ἔως οὗ, φησὶν ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον». Τὸ δὲ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν εὐρεθῆναι παρ' ἡμῶν ἀπόδοσιν ἐξισουμένην ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλαῖς· ὥστε τὸ, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ πᾶν, τὴν αἰώνιον παρίστησι βάσανον. Ἀλλὰ πῶς ἐκεῖνα πάντα τὰ τῆς παραβολῆς ἐνταῦθα τελεῖται, τὸ βῆμα τὸ βασιλικόν, ὁ τῶν ὀφειλόντων ἐλεγχος, ἡ μετὰ τοὺς ἐλέγχους ἀπαίτησις, καὶ ὅσα τῶν ἐξῆς; Ἔστηκεν ὁ τοῦ Θεοῦ ναὸς οὗτος καθάπερ οὐρανὸς ἄλλος ἐνδὸν τοῦ ἱεροῦ καταπετάσματος, ὥσπερ ἐν ὑπερουρανίοις σκηναῖς, τὸν θρόνον ἔχων τὸν δεσποτικόν, ἐφ' οὗ καθήμενος ὁ τοῦ παντός βασιλεὺς, συναίρει λόγον ἀοράτως μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, τῶν περιεστώτων πάντων ἡμῶν ἐνταῦθα καὶ προσευχομένων. Πολλοὶ δὲ εἰσιν, ὧν εἷς εἰμι καὶ αὐτός, οἵτινες ἐλέγχονται παρὰ τῶν εἰς ἐπήκοον ἀδομένων τε καὶ ἀναγινωσκομένων ἐνταῦθα ῥημάτων θείως, ὡς μὴ κατὰ Θεὸν χρώμενοι τοῖς

τοιούτοις μυρίοις οὔσι, τουτέστι, πλείστοις, ὧν ἕκαστος τάλαντόν ἐστιν, ὡς βαρεῖαν καὶ πολυάριθμον ἔχον τὴν καταδίκην· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Κάϊν ἐν ἡμαρτηκέναι δοκῶν, τὴν ἀδελφοκτονίαν, ἐπτά εἶχε τὰ ἐκδικούμενα, τουτέστι πολλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐκ ἐλεγχόμεθα δὲ μόνον ὀφείλουν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποκειμένους τοῖς ὑπευθύνους ἐκ τῶν θείων λογίων μανθάνομεν κολάσεις· μαθόντες δὲ, μέχρις ἂν παραμένωμεν ἐν τῷ ναῷ, μετανοοῦμεν, προσπίπτομεν, ἰκετεύομεν, ὑπισχνούμεθα βιώσειν εἰς τὸ ἐξῆς θεαρέστως, ἀλλὰ καὶ τυγχάνομεν τῆς ἀφέσεως, παραμένοντες ἄχρι τέλους ἐνταῦθα καὶ θερμῶς ἰκετεύοντες· «Ἐπιστράφητε γὰρ φησὶ πρὸς με καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύριος, καὶ τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι» (1). Εἴτα τοῦ ναοῦ ἐξερχόμενοι, καὶ τοῖς εἰς ἡμᾶς ἐπταικόσιν ἐντυγχάνοντες, προσπίπτουσιν ἔσιν ὅτε καὶ δεομένοις, βαρεῖς αὐτοῖς ἐσμέν καὶ ἀνηλεεῖς καὶ ἀμείλικτοι, καὶ ταῦτα μὴδὲ δηναρίου λόγων ἔχόντων τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐκείνων πταισμάτων πρὸς τὰ ἡμέτερα πρὸς τὸν Θεὸν ταλαντιαῖα, μᾶλλον δὲ καὶ πολυτάλαντα ὄντα. Διὰ τοῦτο ὁ συμπαθήσας ἡμῖν μετανοήσας Κύριος καὶ τὰ τοσαῦτα ἀφείς, ἰδὼν τὸ πρὸς τῆς ὁμοφύλους ἀσυμπαθὲς ἡμῶν καὶ ἀνένδοτον, ὀργίζεται καθ' ἡμῶν δικαίως, καὶ παραδίδωσιν ἡμᾶς ταῖς ἀνυποίστοις βασάνοις, τοῖς τε ἐνταῦθα πειρασμοῖς, καὶ ταῖς μελλούσαις ἀτελευτήτοις κολάσεσι, κατ' αὐτὸν ἐνταῦθα τὸν τῆς αὐτοαληθείας λόγον· «Οὕτω γὰρ φησὶ καὶ ὁ Πατήρ· με ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν». Τὸ δ' ἔτι δεινότερον, ὅτι καὶ τοὺς ὄντως τοῦ Θεοῦ δούλους, δηλονότι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους τε καὶ ἀνθρώπους, οὓς ἐλπίζομεν ἰκετεύοντες ἐντεῦθεν, πρε-

(1) Ζαχ. α. 3.

σθευτάς ἔξιν ἐκεῖ καὶ μεσίτας πρὸς Θεὸν, καθ' ἡμῶν, φεῦ! εὐρήσομεν τὸν Θεὸν παροξύνοντας, ἐὰν μὴ ἐνταῦθα τοῖς εἰς ἡμᾶς πταίσασι συμπαθεῖς φανώμεν· αὐτοὶ γάρ εἰσιν, ὡς ἀνωτέρω μεμαθήκαμεν, οἱ τῷ Κυρίῳ μετὰ σφοδρᾶς λύπης προσαγγέλλοντες τὸ σκληρόν καὶ ἀνένδοτον τῆς ἡμετέρας γνώμης. Καλῶς δὲ ἄρα καὶ τὴν ἀρχὴν ἐλέγομεν, τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα εἶναι, ὃν ὡς βασιλέα καὶ κριτὴν ἐνταῦθα διὰ τῆς παραβολῆς ὁ Κύριός φησιν· οὐ γὰρ εἶπεν ἐνταῦθα, τὸν ἀμείλικτον ἐγὼ παραδώσω τοῖς βασανισταῖς, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος.

Φοβηθῶμεν οὖν, ἀδελφοί, τὸν τηνικαῦτα τῶν ἀγίων καθ' ἡμῶν ζῆλον· φρίξωμεν τὴν θεῖαν ἀπόφασιν· αἰδεσθῶμεν τὴν πρὸ ταύτης εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν· ἀναλογισώμεθα τὸ μέγεθος τῆς ἡμετέρας πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλῆς ὅσον, καὶ ταῦτα, πρὸς τὰ ὀφειλόμενα παρ' ἐτέρων ἡμῖν συγκρινόμενον. Ποσάκις ὁ Πέτρος, ἐρωτῶν ἔλεγε πρὸς τὸν Κύριον, ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἐπτάκις; καὶ ἤκουσεν· «Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἐβδομηκοντάκις ἐπτά» (1)· καὶ τοι τοσαυτάκις πρὸς ἡμᾶς πταῖσαι τὸν ἀδελφὸν τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ σχεδόν. Ἡμῶν δὲ ἐκάστου τὰ πρὸς Θεὸν πταίσματα καὶ τοῦτον ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμόν· καὶ ἐνός ἐξετάσης μέγεθος, πρὸς ὃν ἐστὶ τὸ πταῖσμα ἐνθυμηθεῖς, ἀσύγκριτον εὐρήσεις πρὸς τὰ ἐκεῖνα πάντα, καὶ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά τυγχάνη. Τοσαῦτα καὶ τηλικοῦτα τείνουν ὀφείλων τῷ Θεῷ τάλαντα, καὶ μακροθυμίαν μόνον αἰτήσας, σὺ δὲ καὶ τελείαν ἄφεισιν παρ' αὐτοῦ λαβὼν τοῦ ὀφλήματος, εἴτα πρὸς μικρὰν ἀργυρίων ὀφειλήν· ταῦτα γὰρ τὰ δηνάρια· παρὰ τοῦ ὀφείλοντος συνδούλου μακροθυμίαν αἰτούμενος, οὐ παρέξεις προθύμως; Οὐκοῦν ἀπαιτηθήσῃ τὰ πάντα δικαίως· πῶς γὰρ οὐ

δίκαιον καὶ τὴν ἀφαίρεσιν ὑποσῆναι πᾶσαν; καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης προσυποστῆναι τὴν καταδίκην; Διὰ τοῦτο φησί τις τῶν Προφητῶν· «Ὅν τρόπον ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι· τὸ ἀνταπόδομά σε ἀνταποδοθήσεται εἰς κεφαλὴν σου» (2). Ἀλλὰ μὴ τὸν ἐλεγχον, μὴ τὴν ὀργὴν, μὴ τὴν δίκην ἀναμείνωμεν, ἀδελφοί, ἀλλ' ἐνδυσώμεθα, καθάπερ ὁ Ἀπόστολός φησι (3), σπλάγχχνα οἰκτιρμῶν, καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς καὶ πράξεσι τὴν συμπάθειαν ἐνδεικνύμενοι· γενώμεθα εἰς ἀλλήλους, καθὼς πάλιν ὁ αὐτὸς διδάσκει (4), χρηστοί, εὐσπλαγχνοί, χαριζόμενοι ἀλλήλοις εἴ τις πρὸς τινα ἔχει μομφήν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν· οὕτω γὰρ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ χάρις αὕτη βεβαίως ἡμῖν προσέσται, μᾶλλον δὲ καὶ ἀντὶ ἀρρεβῶνος ἔσται πρὸς τὰς μελλούσας ἀρρήτους ἐπαγγελίας. Τοσούτων ἡμῖν ἀγαθῶν πρόξενος ὁ πταίσας ἡμᾶς, εἴπερ ἐθέλωμεν, γίνεται, ὡς ἐγὼ μυριοφόρον ὀλκάδα τοῦτον ὁρῶ, τῶν μυρίων ἡμῶν τάλαντων ἔχοντα ῥαδίως τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδόναι, καὶ πρὸς τὴν τῶν μελλόντων εὐπορίαν ἐνεχειρίσασθαι, καὶ τοιοῦτον κατὰ νοῦν ἐν τοῖς κατὰ ψυχὴν ὁρῶ, οἷον καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐν τοῖς σωματικοῖς ἑώραται πρὸ μικροῦ κατὰ τὴν πόλιν ταύτην. Ἐπῆλθον οἱ βάρβαροι, περιεκάθησαν τὴν πόλιν, ἀπέκλεισαν ἡμᾶς τῶν ἐκ τῆς γῆς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμῶν, ἐπῆρτησαν ἡμῖν τὸν ἐσχατὸν κίνδυνον, ὡς ἀπορία τῶν ἀναγκαίων αἰρήσοντες· ἀλλ' ἀναφανείσα καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν καταχθεῖσα λιμένας σίτου χιλιομέδιμνος ὀλκὰς, ἄπρακτον μὲν ποιεῖ τὴν τῶν βαρβάρων ἐπήρειαν, εὖωνα δὲ τὰ ἀναγκαῖα καθίστησιν, ἐναποτίθεται δὲ ἡμῖν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς.

Οὕτως ἀοράτως ἐπέρχεται παντὶ τῷ χριστῶν ὁ νόμος τῶν ἀνθρώπων γένει ὁ νοητὸς καὶ βαρβάρων

(1) Ματθ. ιγ', 22. (2) Λβδ. 18. (3) Κολ. γ', 12. (4) Εφισ. δ', 32.

πάντων ἁγριώτερος πολέμιος, ἀποκλείει τὴν ψυχὴν τῶν πανταχόθεν πρὸς σωτηρίαν ἀφορμῶν, λιμῶ περιβάλλει τῶν ἀρετῶν, καὶ ὡς μηδὲν πράξασαν ἀγαθὸν εἰς ἀπόγνωσιν συνωθεῖ, ὡς διὰ ταύτης αἰρήσων αὐτὴν καὶ κατασρεψόμενος· ἀλλ' ἀναφανείς, προνοίᾳ πάντως τοῦ θέλοντος τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν, ὁ χρήζων, ὡς εἰς ἡμᾶς πταίσας, τῆς παρ' ἡμῶν συμπαθείας, καὶ παρ' ἡμῶν ταύτην εὐρόμενος, ἄπρακτον ποιεῖ πᾶσαν τὴν καθ' ἡμῶν τοῦ

διαδόλου κακίαν, ἐξευμενίζεται τὸ θεῖον ἡμῖν, συμπαθείας ἡμῖν ἀφορμὰς δαψιλεῖς παρέχει καὶ σωτηρίας, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν προμνηστεύεται· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΣ'.

Εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης
ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Τὴν ἐμὴν ὁμιλίαν σήμερον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην καὶ πόθος ποιεῖ καὶ χρέος· οὐ μόνον ὅτι ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν ἀκοαῖς ἐνιέναι λόγον σωτήριον, καὶ τρέφειν ἐντεῦθεν τὰς ὑμετέρας ψυχὰς, καὶ βούλομαι διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην, καὶ ὀφείλεται μοι κατὰ θεσμούς ἱεροῦς· ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν κεχρεωστημένων ἐμοὶ καὶ πεφιλημένων εἶπερ τι μετ' εὐφημίας ἐπ' Ἐκκλησίας ἐκδιηγείσθαι τὰ μεγαλεῖα τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος. Ἀλλ' ὁ μὲν πόθος ἀνθ' ἀπλοῦ διπλοῦς ὢν, ἐπαίρει καὶ παρακαλεῖ καὶ προτρέπεται· τὸ δὲ τοῦ χρέους ἀπαραίτητον καὶ βιάζεται, ὁ δὲ λόγος προσβαίνειν τοῖς ὑπὲρ λόγον οὐκ ἔχει, ὥσπερ οὐδ' ὀφθαλμὸς ἡλίῳ προσορᾷ ἀτενῶς· ἐπεὶ δ' ὁμῶς λέγειν μὲν οὐκ ἔστι τὰ ὑπὲρ λόγον, ὑμνεῖν δ' ἔξεστι φιλανθρωπία τῶν ὑμνουμένων, ἐνὶ καὶ τῶν ἀψάυστων μυδαμῶς ψαῦσαι, καὶ τὴν διὰ λόγων ὀφειλὴν ἀποδοῦναι, καὶ τὸν πρὸς τὴν Θεομήτορα πόθον διὰ τῶν πρὸς δύ-

ναμιν ὕμνων ἀφοσιώσασθαι. Εἰ δὲ καὶ τίμιος ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, πόσῳ μᾶλλον τῆς τῶν ἁγίων ἀγίας, καὶ δι' ἥς πᾶς ἁγιασμός τοῖς ἁγίοις, τὴν τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος λέγω μνήμην μετ' εὐφημιῶν ἡμᾶς τῶν μεγίστων ποιεῖν προσήκεν; ὥσπερ δὴ καὶ ποιούμεν ἐορτάζοντες, καὶ τὴν σήμερον γενομένην ταύτης ἁγίαν κοίμησιν ἢ μεταβίωσιν, δι' ἣν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένη, καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ὑπὲρ τούτους ὑπερκοσμίους πάσας δυνάμεις ὑπεραναβέβηκεν ἀσυγκρίτως τῇ πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐγγύτητι, καὶ τοῖς ἐξ αἰῶνος γεγραμμένοις τε καὶ τετελεσμένοις ἐπ' αὐτῇ θαυμασίοις· ταύτης γὰρ ἕνεκα θεῖαι προρρήσεις Προφητῶν θεολήπτων· θαυματουργίαι προδεικνῦσαι μέλλον τὸ μέγα θαῦμα τῆς οἰκουμένης τὴν ἀειπαρθένον Θεομήτορα ταύτην· μεταβολαὶ γενῶν καὶ πραγμάτων, ὁδοποιοῦσαι τῷ τέλει

τοῦ κατ' αὐτὴν καινοῦ μυστηρίου· θεσμοὶ Πνεύματος ποικίλως προδιατυπῶντες τὴν ἐσομένην ἀλήθειαν· τέλος, μᾶλλον δὲ ἀρχὴ καὶ ρίζα τῶν ἐπέκεινα θαυμάτων, πραγμάτων Θεοῦ πρὸς Ἰωακεὶμ καὶ τὴν Ἄνναν τοὺς τηνηκαῦτα τὴν ἀρετὴν ἄκρους τελεσφόρος ἐπαγγελία, τεκεῖν ἐν βαθεῖ γήρᾳ τοὺς ἀγόνους ἐκ νέου, καὶ τεκεῖν τὴν τεξομένην ἀσπύρως τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός πρὸ αἰώνων γεγεννημένον ἀχρόνως· εὐχὴ πάλιν τῶν οὕτω παραδόξως γεννησαμένων τὴν τεξομένην παραδοξότερον ἀντιδώσειν τῷ δόντι τὴν δεδομένην, καθ' ἣν ἀξιοτάτην εὐχὴν ἐξαισία μετοίκησις τῆς θεομήτορος ἐξέτι βρέφους ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ διατριβὴ παράδοξος ἐπ' ἐν αὐτῶν οὐκ ὀλίγας περιόδους ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγίοις τῶν ἀγίων, ἐνθα χορηγία τροφῆς ἀπορρήτου δι' ἀγγέλων ἐπιστάσις, ἥς τροφῆς Ἀδὰμ οὐκ ἔφθασε γεύσασθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐξέπιπτε τῆς ζωῆς, ὥσπερ οὐδ' ἡ Πάναγνος αὕτη, εἰ καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ ἴν' ἐκείνου θυγάτηρ οὕσα δειχθῇ, πρὸς μικρὸν εἴξασα τῇ φύσει, καθάπερ καὶ ὁ ταύτης υἱός, ἀπὸ γῆς νῦν εἰς οὐρανὸν μεταβέβηκεν.

Ἀλλὰ γὰρ μετὰ τὴν ἀπορρήτον ἐκείνην τροφήν, μνηστείας οἰκονομία περὶ τὴν Παρθένον ταύτην μυσικωτάτη, καὶ ἀσπασμός ξένος καὶ ὑπὲρ λόγον δι' ἀρχαγγέλου καταπτάντος ἀνωθεν, καὶ Θεοῦ μηνύματα καὶ προσρήματα, τῆς Εὐας καὶ Ἀδὰμ καταδίκης ἀντίστροφα καὶ θεραπευτικὰ τῆς ἐπ' ἐκείνων ἀρᾶς, εἰς εὐλογίαν ταύτην μετάγοντα· ἐπεθύμησε γὰρ τοῦ μυστικοῦ κάλλους τῆς ἀειπαρθένου ταύτης ὁ τοῦ παντός βασιλεὺς, ὡς ὁ Δαβὶδ προηγόρευσε, καὶ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς κατέβη, καὶ ταύτη ἐπεσχίασε, μᾶλλον δὲ ἐνώκησεν ἡ ἐνυπόστατος τοῦ Ὑψίστου δύναμις· οὐ γὰρ διὰ γνόφου

καὶ πυρὸς ὥς ἐπὶ τοῦ θεόπτου Μωϋσέως, οὐδ' ὥς ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ διὰ λαίλαπος καὶ νεφέλης ἐπεδείξατο τὴν παρουσίαν, ἀλλ' ἀμέσως χωρὶς παραπετάσματος τινος ἡ τοῦ Ὑψίστου δύναμις ἐπισκιάζει τῇ πανυπεράγνῳ καὶ παρθενικῇ γαστρὶ, μηδενὸς ὄντος μεταξὺ, μήτ' ἀέρος μήτ' αἰθέρος μήτε τινὸς τῶν αἰσθητῶν, ἡ τῶν ὑπὲρ ταῦτα· τοῦτο δὲ οὐκ ἐπισκιάσις, ἀλλ' ἔνωσις ἀντικρυς ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ αἰεὶ πέφυκε τὸ σκιάζον τὴν ἑαυτοῦ μορφήν καὶ τὸν οἰκεῖον τύπον τῷ ἐπισκιαζομένῳ ἐμποιεῖν, οὐχ ἔνωσις μόνον, ἀλλὰ καὶ μόρφωσις γέγονεν ἐν τῇ γαστρὶ, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν μεμορφωμένον τῆς τε τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως, καὶ τῆς παναγίας ἐκείνης καὶ παρθενικῆς γαστρὸς, λόγος ἦν Θεοῦ σεσαρκωμένος· Οὕτως ἐσκήνωσεν ἀπορρήτως ἐν αὐτῇ, καὶ ἐξ αὐτῆς προήλθε σαρκοφόρος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ γῆς ὥφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη, τὴν ἡμετέραν θεουργῶν φύσιν, καὶ χαριζόμενος ἡμῖν κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, «Εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι» (1). Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὑπερφυῆς ἐγκώμιον, καὶ ἡ τῆς ἀειπαρθένου ταύτης ὑπερένδοξος δόξα, ἥς ἅπας ἡττάται καὶ νοῦς καὶ λόγος, κἂν εἴ τις ἀγγελικὸς εἴη. Τὰ δὲ μετὰ τὸν ἀπορρήτον τόκον τίς ἂν αὐθις ἐξείποι λόγος; συμπράττουσα γὰρ καὶ συμπάσχουσα τῇ δι' αὐτῆς ὑψοποιῷ κενώσει τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεδοξάζετο καὶ συνανυψοῦτο δικαίως, ταῖς ὑπερφυεῖσι προσθήκαις αἰεὶ προστιθεῖσα τῶν μεγαλείων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος, τοῖς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ὑπεργόμενοις ταύτῃ παρ' αὐτοῦ μεγαλείοις οἷον ἀντεφιλοτιμεῖτο τῷ καρτερικωτάτῳ καὶ πολυειδεῖ τῆς ἀσκήσεως, καὶ ταῖς ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός εὐχαῖς ὁμοῦ καὶ σπουδαῖς, καὶ ταῖς πρὸς τοὺς

(1) Α' Πιτ. 4, 12.

διὰ πάντα τὰ πέρατα θεοκήρυκας ὑποθήκαις καὶ προτροπαῖς, ἀπάντων ἦν αὕτη μόνη στηριγμὸς ὁμοῦ καὶ παράκλησις, καὶ ἀκουσμένη καὶ ὀρωμένη, καὶ συνεργαζομένη παντοίως τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα· καὶ οὕτω βίον ἐναγώνιον ἄκρως καὶ πολιτείαν νοῦν καὶ λόγον ἐνδεικνυμένη.

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς ζωηφόρος, εἰς οὐράνιον καὶ ἀθάνατον μεταβιβάζων ζωὴν· καὶ ἡ τούτου μνήμη χαρμόσυτος ἑορτὴ καὶ παγκόσμιός ἐστι πανήγυρις, μὴ μόνον ἀνανεομένη τὴν μνήμην τῶν τῆς θεομήτορος θαυμασίων, ἀλλὰ καὶ προστιθεῖσα τὴν κοινὴν καὶ καινὴν τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων ἐκ παντὸς ἔθνους ἐπὶ τῇ πανιέρῳ κηδεῖα ταύτης συνδρομήν· τοὺς ἐπὶ ταύτῃ τῶν θεολήπτων ἐκείνων θεοφάντορας ὕμνους· τὰς ἀγγελικὰς ἐπιστάσις καὶ περὶ αὐτὴν χοροστασίας καὶ λειτουργίας· προπεμπόντων, ἐφεπομένων, συμπραττόντων, ἀντιπραττόντων, ἀμυνόντων, ἀμυνομένων· καὶ συνεργούντων μὲν καὶ συναδόντων πάσῃ δυνάμει τοῖς διὰ πάντων σεμνύνουσι τὸ ζωαρχικὸν καὶ θεοδόχον ἐκεῖνο σῶμα, τὸ σωστικὸν φάρμακον τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους, τὸ πάσης τῆς κτίσεως σεμνολόγημα· πολεμούντων δὲ καὶ ἀντικειμένων χειρὶ χρυφία τοῖς ἐπεμδαίνουσι καὶ ἀντεπανισταμένοις Ἰουδαίοις θεομάχῳ χειρὶ καὶ γνώμῃ, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Σαβαώθ καὶ υἱοῦ τῆς ἀειπαρθένου ταύτης ἀοράτως παρόντος, καὶ τὴν ἐξόδιον ἀποδιδόντος τῇ Μητρὶ τιμὴν, οὗ ταῖς χερσὶ καὶ τὸ θεοφόρον ἐναπέθετο πνεῦμα, δι' οὗ μετ' οὐ πολὺ καὶ τὸ σύζυγον ἐκεῖνο σῶμα εἰς ἀείζων καὶ οὐράνιον μετατίθεται χῶρον, εἰκότως καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἀπαρχῆς μέχρι νῦν καταλλήλως· πολλοὶ γὰρ τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐμενείας θείας καὶ δόξης καὶ δυνάμεως ἔτυχον, ὥς καὶ τὸν Δαβὶδ λέγειν· «Ἐμοὶ δὲ λίαν

ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεὸς, λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν· ἐξαριθμήσομαι αὐτὰς καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται» (1). Πολλοὶ κατὰ τὸν Σολομώντα πλοῦτον ἐκτήσαντο, καὶ πολλὰ θυγατέρες ἐποίησαν δύναμιν· αὕτη δὲ ὑπέρκειται καὶ ὑπερῆρε πάντας τε καὶ πάσας (2), οὐδ' ὅσον εἰπεῖν· μόνη γὰρ Θεοῦ καὶ παντὸς ἀνθρωπείου γένους στᾶσα μεταξὺ, τὸν Θεὸν ἐποίησεν υἱὸν ἀνθρώπου, υἱοὺς δὲ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπειργάσατο, τὴν γῆν οὐρανῶσασα, καὶ τὸ γένος θεώσασα, καὶ μόνη πασῶν αὕτη μήτηρ μὲν ἐκ φύσεως ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν ἀναπέφηνε Θεοῦ, βασιλὶς δὲ παντὸς ἐγκοσμίῳ καὶ ὑπερκοσμίῳ κτίσματος ὑπῆρξε τῷ ἀφράστῳ τόκῳ· καὶ οὕτω τὰς ὑφ' ἑαυτὴν δι' ἑαυτῆς ὑψώσασα, καὶ τὸ ἐπὶ γῆς ὑπήκοον οὐράνιον ἀντ' ἐπιγείῃ ἀποδείξασα, κρείττονος ἀξίας αὕτη καὶ δυνάμει ὑπερέρας μετασχοῦσα, καὶ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν διὰ Θεοῦ Πνεύματος χειροτονίας, ὑψηλῶν ὑψηλοτάτη καὶ μακαρίου γένους μακαριωτάτη βασιλὶς ἐφέστηκε.

Νῦν καὶ τὸν οὐρανὸν ἔχουσα πρέπον οἰκητήριον, ὥς αὕτη προσῆκον βασιλείον, εἰς ὃν ἀπὸ γῆς μετανέστη σήμερον, καὶ ἐκ δεξιῶν παρέστη τοῦ πομπασιλέως ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω περιβεβλημένη πεποικιλμένη, κατὰ τὸ εἰρημένον τῷ ψαλμῷ (3) Προφῆτῃ περὶ αὐτῆς. Ἰματισμὸν δὲ νοήσεις διάχρυσον τὸ θεαυγὲς ἐκείνης σῶμα, πεποικιλμένον ταῖς παντοδαπαῖς ἀρεταῖς· μόνη γὰρ αὕτη νῦν μετὰ τοῦ θεοδοξάστου σώματος σὺν τῷ Υἱῷ τὸν οὐρανὸν ἔχει χῶρον· οὐ γὰρ εἶχε κατέχειν εἰς τέλος γῆ καὶ τάφος καὶ θάνατος ζωαρχικὸν σῶμα καὶ θεοδόχον, καὶ οὐρανοῦ καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν φίλτερον ἐνδιαίτημα· εἰ γὰρ ψυχὴ, Θεοῦ χάριν ἐνοικον σχοῦσα, πρὸς οὐρανὸν ἀνέρχεται τῶν ἐνταῦθα λυθεῖσα, καθάπερ καὶ διὰ πολλῶν κατα-

(1) Ψαλμ. ρλη', 17. (2) Παρ. λζ', 29. (3) Ψαλμ. μδ', 11.

φανές γέγονε, καὶ πιστεύομεν, πῶς ἂν τὸ μὴ μόνον ἐν ἑαυτῷ λαβὼν αὐτὸν τὸν προαιώνιον καὶ μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱόν, τὴν ἀένναον πηγὴν τῆς χάριτος, ἀλλὰ καὶ γεννητικὸν ἀναφανέν αὐτοῦ σῶμα, οὐκ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνελήφθη; Ἡ ἔτι τριετὴς οὔσα, καὶ μήπω τὸν ὑπερουράνιον ἔνοικον σχοῦσα, μηδὲ σαρκοφόρον προαγαγοῦσα, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων οἰκοῦσα, μετὰ τὸ τηλικούτοις τε καὶ τοσοῦτοις ὑπερτελής καὶ κατὰ σῶμα γενέσθαι, καὶ ὄντως ὑπερκοσμία, γῆ ἂν ἐγεγόνει διαφθορὰν ὑποστᾶσα; καὶ πόθεν ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον τοῖς μετὰ λόγου σκοποῦσι; Διὰ τοῦτο τὸ γεννῆσαν εἰκότως σῶμα συνδοξάζεται τῷ γεννήματι δόξη θεοπρεπεῖ, καὶ συνανίσταται, κατὰ τὸ προφητικὸν ᾄσμα, τῷ πρότερον ἀναστάντι τριημέρῳ Χριστῷ ἡ κιθωτὸς τοῦ ἁγιάσματος αὐτοῦ· καὶ παράστασις γίνεται τοῖς μαθηταῖς τῆς ἐκ νεκρῶν καὶ αὐτῆς ἀναστάσεως αἱ σινδόνες καὶ τὰ ἐντάφια, μόνα περιλειφθέντα τῷ τάφῳ, καὶ μόνα κατ' αὐτὸν εὑρεθέντα κατὰ ζήτησιν προσελθοῦσι, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ δεσπότου πρότερον. Οὐκ ἦν δὲ χρεία καὶ ταύτην ἔτι πρὸς ὀλίγον καθάπερ ὁ ταύτης Υἱὸς καὶ Θεὸς ἐνδιατρίψαι τῇ γῇ· διὰ τοῦτο πρὸς τὸν ὑπερουράνιον εὐθὺς ἀνελήφθη ἡ ὥρον ἀπὸ τοῦ τάφου, παρ' οὗ πάλιν μέχρι γῆς φανοτάτας τε καὶ θειοτάτας ἀπαστράπτει τὰς μαρμαρυγὰς καὶ τὰς χάριτας, πᾶσαν τὴν περιγειον λῆξιν ἐκείθεν διαφωτίζουσα, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν πάντων προσκυνουμένη καὶ θαυμάζομένη καὶ ὕμνουμένη. Καθάπερ γὰρ βουλευθεὶς ὁ Θεὸς εἰκόνα στήσασθαι παντὸς καλοῦ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ περὶ ταῦτα καθαρῶς ἐνδείξασθαι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, οὕτω ταύτην οὕτω παγκάλην ὄντως ἐξεργάσατο, πάντα συνελών, οἷς πάντα διελὼν ἐκόσμησεν, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἀγαθῶν κοινὸν ὑποστήσας κόσμον, μᾶλλον δὲ θείων καὶ ἀγγελικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πάντων καλῶν κοινὸν αὐτὴν ὑπο-

δείξας κράμμα καὶ καλλονὴν ὑπερτέραν ἀμφοτέρους ἐπικοσμοῦσαν τοὺς κόσμους, ἀπὸ γῆς μὲν ἡργμένην, μέχρι δὲ οὐρανοῦ φθάσασαν, καὶ ὑπερβάσαν καὶ τοῦτον, τῇ παρὰ τοῦ τάφου νῦν πρὸς οὐρανὸν ἀναλήψει, καὶ τοῖς ἄνω τὰ κάτω συνάψασαν, καὶ τὸ πᾶν περισχοῦσαν τοῖς περὶ αὐτὴν θαυμάσις, ὥς καὶ καθ' ὃ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένην τὴν ἀρχὴν εἶρηται, τὸ τοῦ θανάτου γεύσασθαι λέγω, τὴν πρὸς τὰ πάντα τῆς Θεομήτορος ἐπαύξειν ὑπεροχὴν· ὅθεν καὶ δικαίως τὴν ἐπὶ τούτῳ πανήγυριν τὰ πάντα συγκροτεῖ καὶ συνεργάζεται σήμερον.

Ἐπρεπε δὲ ἄρα τὴν χωρῆσασαν τὸν πληροῦντα τὰ πάντα, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὄντα, τὰ πάντα καὶ ταύτην φθάσαι, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα γενέσθαι ταῖς καθ' ἑαυτὴν ἀρεταῖς τῷ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος. Καὶ τοίνυν ἂ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀρίστοις ἤρχεσε διαμερισμένοις ἀρίστους γενέσθαι, καὶ ὅσα πάντες οἱ Θεῷ κεχαρισμένοι κατὰ μέρος ἔχουσιν ἀγγελοὶ τε καὶ ἄνθρωποι, πάντα συλλαβοῦσα, καὶ μόνῃ πάντα διατελοῦσα καὶ περιττεύουσα μηδ' ὅσον εἰπεῖν, ἔχειν καὶ τοῦτο νῦν ὑπὲρ πάντας, τὸ μετὰ θάνατον ἀπαθανατισθῆναι, καὶ μόνῃ μετὰ σώματος κατ' οὐρανὸν σὺν τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ διαιτᾶσθαι, κἀντεῦθεν ἐκεῖθεν ὑπερεκχεῖν καὶ πρὸς τοὺς αὐτὴν τιμῶντας δαψιλεστάτην τὴν χάριν, αὐτὸ χαρίζομένη τὸ πρὸς αὐτὴν ἔχειν ἀνατείνεσθαι, δίσκον οὔσαν τηλικούτων χαρίτων· καὶ προσεπιδαψιλευομένη τὰ κρείττω δι' ἀγαθότητα, καὶ μηδέποτε παυομένη τῆς ὑπὲρ ἡμῶν λυσιτελοῦς ταύτης φορᾶς καὶ δαψιλοῦς συντελείας. Πρὸς μὲν οὖν τὴν παντὸς ἀγαθοῦ τοιαύτην ἀπιδὼν τις συνδρομὴν τε καὶ χορηγίαν, τοῦτο τὴν Παρθένον ἐρεῖ τελεῖν ἐν ἀρετῇ καὶ τοῖς κατ' ἀρετὴν ζῶσιν, ὅπερ ἐν αἰσθητῷ φωτὶ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸ ζῶσιν ἥλιον. Εἰ δὲ πρὸς τὸν ἀνατείναντα τοῖς ἀνθρώποις ἐξαισίως ἀπὸ τῆς Παρθένου

ταύτης ἥλιον, ὃς ἔχει πάντα καὶ ὑπερέχει φύσει τὰ χάριτι ταύτη προσπεφυκότα, εἰ πρὸς τοῦτον μετενέγκοι τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, οὐρανὸς εὐθὺς ἡ Παρθένος ἀναφανήσεται· τοσοῦτω καὶ τῶν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦτον κεχαριτωμένων θείως ἀδρότεραν κεκτημένη τὴν διὰ πάντων ἀγαθῶν εὐκληρίαν, ὅποσον ἡλίου μὲν οὐρανὸς ἐστὶ μείζων, οὐρανοῦ δὲ λαμπρότερος ἥλιος.

Τίς σου τὸ θεαυγὲς κάλλος ὑπογράψει Θεομήτορ Παρθένε λόγος; οὐ γάρ ἐστι τὰ σὰ λογισμοῖς καὶ λόγοις ὀρίζειν· πάντα γὰρ ὑπερβαίνει καὶ νοῦν καὶ λόγον. Ὑμνεῖν δ' ὅμως ἔξεσι, σοῦ φιλανθρώπως προσιεμένης· σὺ γὰρ καὶ χαρίτων ἀπασῶν χωρίον, καὶ πλήρωμα καλοκάγαθίας παντοίας, καὶ πίναξ καὶ εἰκὼν ἐμψυχος ἀγαθοῦ παντός, καὶ χρηστότητος πάσης, ὡς μόνη πάντων ἡξιωμένη συλλεβδὴν τῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων· μᾶλλον δὲ, καὶ τὸν ἐν ᾧ τούτων ἀπάντων οἱ θησαυροὶ μόνη παραδόξως ἐν τοῖς σπλάγχχοις ἐνοικον σχοῦσα, καὶ τούτε κατασταῖσα παράδοξος σκηνή· κἀντεῦθεν καὶ νῦν διὰ θανάτου πρὸς ἀθανασίαν χωρήσασα, καὶ δικαίως ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετασταῖσα, ὡς ἂν ἐν ὑπερουρανίοις σκηνώμασι σύσκηνος εἴης τούτῳ τὸν αἰετὸν χρόνον, ἐκεῖθεν περιέπουσα τὸν σὸν κληρον, καὶ ταῖς ἀκοιμήτοις πρὸς αὐτὸν πρεσβεύαις τοῦτον πρὸς πάντας ἰλουμένην. Τοσοῦτόν ἐστιν ἐγγυτέρα τῶν Θεῶ ἐγγιζόντων· οὕτω μειζόνων ἢ κατὰ πάντας ἡ Θεοτόκος ἡξίωται τῶν πρεσβείων· οὐ τοὺς ἀνθρώπους λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ἀγγελικὰς ἱεραρχίας. Περὶ μὲν γὰρ τῆς τούτων ἀνωτάτω ταξιαρχίας Ἡσαίας γράφει· «Καὶ τὰ Σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ» (1). Περὶ δὲ αὐτῆς πάλιν ὁ Δαβὶδ· «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου» (2). Ὁρᾶτε τὴν διαφορὰν τῆς στάσεως;

Ἀπὸ ταύτης ἔχετε συνορᾶν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν τάξεως· περὶ μὲν γὰρ τὸν Θεὸν τὰ Σεραφίμ, πλησίον δὲ παρ' αὐτὸν ἐκείνον μόνη ἡ παμβασίλις, ἡ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ θαυμάζεται τε καὶ ἐγκωμιάζεται, κηρύττοντος οἶον ταῖς περὶ αὐτὸν δυνάμεσιν αὐτὴν, καὶ λέγοντος κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς τῶν ἁσμάτων ἁσμασι (3). Τί καλὴ ἡ πλησίον μου; φωτὸς φαιδρότερα, παραδείσων θείων εὐανθεστέρα, κόσμου παντὸς ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου κοσμιωτέρα. Οὐ πλησίον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ δεξιῶν εἰκότως· ὅπου γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν οὐρανοῖς ἐκάθισεν, ἐν δεξιᾷ δηλονότι τῆς μεγαλωσύνης, ἐκεῖ καὶ αὕτη νῦν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβᾶσα ἔστηκεν· οὐ μόνον ὅτι ποθεῖ καὶ ἀντιποθεῖται πάντων μάλιστα, καὶ αὐτοῖς φυσικοῖς θεσμοῖς, ἀλλ' ὅτι καὶ θρόνος ἐστὶν ὡς ἀληθῶς αὐτοῦ· ὅπου δὲ κάθεται ὁ βασιλεὺς, ἐκεῖ ὁ θρόνος ἵσταται. Τοῦτον τὸν θρόνον καὶ ὁ Ἡσαίας μεταξὺ ἐκείνου τοῦ χειρῆ δικοῦ χοροῦ καὶ ἔβλεπε καὶ ἔλεγεν ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον, τὸ τὰς οὐρανίους δυνάμεις ὑπερاناβεβηκὸς τῆς Θεομήτορος δηλῶν. Διὸ καὶ αὐτὸς εἰσάγει τοὺς ἀγγέλους ἀπὸ ταύτης τὸν Θεὸν δοξάζοντας καὶ λέγοντας· «Εὐλογημένη ἡ δόξα Κυρίου ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ» (4). Ἰακώβ δὲ ὁ πατριάρχης δι' αἰνιγμάτων τοῦτον θεασάμενος· «Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος εἶπεν· οὐκ ἐστὶ τοῦτο, ἀλλ' ἡ οἰκος Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ» (5). Δαβὶδ δὲ ἐτέρωθεν τῶν σεσωσμένων τὰ πλήθη συνάψας ἑαυτῷ, καὶ οἶόν τισι νευραῖς, ἢ φθόγοις διαφόροις, τοῖς ἐκ διαφόρου γένους εἰς μίαν πίστιν ὑπὸ τῆς Ἀειπαρθένου ταύτης ἡρμοσμένοις κεχρημένος, τὸ παναρμόνιον πρὸς ὕμνον ταύτης ἀνακρούεται μέλος, «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου λέγων ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ· διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομο-

(1) Ἠσ. ζ', 2. (2) Ψαλμ. μδ', 11. (3) Ἀσμ. ζ', 4. (4) Ἰακ. γ', 12. (5) Γενεσ. κη', 17.

λογήσονται σοι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (1).

Ὅρατε πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐξομολογουμένην τῇ Μητροπαρθένῳ ταύτῃ, καὶ οὐκ ἐν πεπερασμένοις ἔττειν, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος; Συνορᾷ οὖν ἐστὶν ἐντεῦθεν, ὡς οὐδ' ἐκείνη λήξει διὰ τοῦ παντός αἰῶνος εὖ ποιοῦσα πᾶσαν κτίσιν, οὐ τὴν καθ' ἡμᾶς λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτάς τὰς ἀύλους καὶ ὑπερφυεῖς ταξιαρχίας· ὅτι γὰρ σὺν ἡμῖν καὶ αὐταὶ δι' αὐτῆς μόνης μετέχουσί τε καὶ ψαύουσι Θεοῦ, τῆς ἀψάστου φύσεως ἐκείνης, Ἡσαίας τηλαυγῶς ἐδήλωσεν· οὐ γὰρ ἀμέσως ἐώρακε τὸν Σεραφίμ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τὸν ἄνθρακα λαβόντα, ἀλλὰ διὰ τῆς λαβίδος ἔλαβε, δι' ἧς καὶ τῶν προφητικῶν ἤψατο χειλέων τὴν κάθαρσιν διδούς· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῆς λαβίδος ἐκείνῳ τῷ μεγάλῳ θεάματι ταῦτόν, ὃ Μωσῆς ἐώρακε, βάτον ἐκ πυρὸς ἡμμένην καὶ μὴ καταφλεγομένην. Τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ Παρθενομήτωρ ἐκείνη τε ἡ βάτος καὶ αὕτη ἡ λαβὶς ἐστίν, ἡ τὸ θεῖον πῦρ ἀπυρπολήτως συλλαβοῦσα, κἂν τούτῳ διακοπήσαντος ἀρχαγγέλου τῇ συλλήψει, καὶ τὸν αἵροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου δι' αὐτῆς συνάψαντος τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ διὰ τῆς ἀβρόχτου συναφείας ἡμᾶς περικαθάραντος; Οὐκοῦν αὕτη μόνη μεθόριόν ἐστι κτιστῆς καὶ ἀκτίστου φύσεως, καὶ οὐδεὶς ἂν ἔλθοι πρὸς Θεόν, εἰμὴ δι' αὐτῆς ὡς ἀληθῶς καταυγασθεῖη τῆς θεαυγοῦς ὡς ἀληθῶς λυχνίας· «Ὁ Θεὸς γὰρ ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται» φησὶν (2). Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης αἱ ἀντιδόσεις, καὶ ὁ ἀγαπῶν τὸν υἱὸν ἀγαπᾶται παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρός, καὶ καταγώγιον τῶν ἀμφοτέρων γίνεται, μυστικῶς ἐνοικούντων καὶ ἐμπεριπατούντων τούτῳ

κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἐπαγγελίαν, τίς ἂν ἀγαπήσῃ τοῦτον μᾶλλον τῆς μητρός; ἢ μὴ ὅτι μοναγενῆ τοῦτον, ἀλλὰ καὶ μόνῃ γεγέννηκεν ἀσυνδυάστως; ὡς εἶναι ταύτῃ τὸ φίλτρον διπλάσιον συμμεριζομένου τοῦ κοινωνήσαντος. Τίς δ' ἂν ἀγαπηθεῖη τῆς μητρός μᾶλλον ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς, καὶ ταῦτα προελθόντος ἐκ μόνης ἀβρόχτως ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων, ὥσπερ καὶ πρὸ αἰώνων ἐκ μόνου τοῦ Πατρός; Πῶς δ' ἂν οὐ πολυπλασιασθεῖη πρὸς τῇ πρεπούσῃ διαθέσει καὶ τὰ τῆς ὀφειλομένης ἐκ νόμων πρὸς αὐτὴν τιμῆς παρὰ τοῦ πληρῶσαι τὸν νόμον κατελθόντος;

Ὡσπερ οὖν δι' αὐτῆς μόνης πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημήσας ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη, πᾶσιν ὧν ἀθέατος πρὸ ταύτης, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἔξης ἀληκτον αἰῶνα, πᾶσα φωτοφανείας θείας πρόοδος, καὶ πᾶσα μυστηρίων θείων ἀποκάλυψις, καὶ πᾶσα πνευματικῶν ιδέα χαρισμάτων, ἅπασιν ἀχώρητος χωρὶς αὐτῆς. Αὕτη δὲ πρώτη δεχομένη τὸ διὰ πάντων ἦκον πλήρωμα τοῦ τὰ σύμπαντα πληροῦντος, καθίστησι τοῖς πᾶσι χωρητόν, νέμουσα πρὸς δύναμιν ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἀναλογίαν καὶ τὸ μέτρον τῆς ἐκάστου καθαρότητος· ὥστε ταύτην εἶναι καὶ ταμεῖον καὶ πρύτανιν τοῦ πλοῦτου τῆς θεότητος· ἐπεὶ γὰρ καὶ τοῦτο νόμιμον αἰώνιον ἐν οὐρανοῖς, διὰ τῶν μειζόνων τοὺς ἐλάττονας μετέχειν τοῦ ἐπέκεινα τοῦ ὄντος ἰδρυμένου, μείζων δ' ἀσυγκρίτως ἀπάντων ἡ Παρθενομήτωρ, δι' αὐτῆς μεθέξουσιν ὅσοι δὴ μεθέξουσιν Θεοῦ· καὶ αὐτὴν οἶσονται τοῦ ἀχωρήτου χώραν ὅσοι δὴ γινώσκουσι Θεόν· καὶ αὐτὴν ὑμνήσουσι μετὰ Θεόν ὅσοι τὸν Θεὸν ὑμνοῦσιν. Αὕτη καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς αἰτία, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν προστάτις, καὶ τῶν αἰωνίων πρόξενος. Αὕτη τῶν Προφητῶν ὑπόθεσις, τῶν

(1) Ψαλμ. μδ', 19. (2) Ψαλμ. μέ, 8.

Ἀποστόλων ἀρχῇ, τῶν Μαρτύρων ἰδραίωμα, τῶν Διδασκάλων κρηπίς. Αὕτη τῶν ἐπὶ γῆς ἡ δόξα, τῶν κατ' οὐρανὸν ἡ τερπνότης, τὸ πάσης τῆς κτίσεως ἐγκαλλώπισμα. Αὕτη καταρχὴ καὶ πηγὴ καὶ ρίζα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Αὕτη παντὸς ἀγίου κορυφὴ καὶ τελείωσις.

Ὡ Παρθένε θεία καὶ νῦν οὐρανία, πῶς σου τὸ πᾶν ἐξείκω; Πῶς σέ δοξάσω τὸν τῆς δόξης θησαυρόν; Σοῦ καὶ μνήμη μόνον ἡγίασε τὸν χρώμενον· πρὸς σέ καὶ νεῦσις μόνον διαυγέστερον ἐποίησε τὸν νοῦν, πρὸς ὕψος εὐθύς ἀναλαβοῦσα θεῖον· διὰ σοῦ τρανοῦται τὸ τῆς διανοίας ὄμμα· διὰ σοῦ καταλάμπεται τὸ πνεῦμα θεοῦ Πνεύματος ἐπιδημία· ταμιούχος γὰρ ἐγένου καὶ περιοχὴ χαρίτων· οὐχ ἵνα παρὰ σεαυτῇ κατάσχης, ἀλλ' ἵνα τὰ σύμπαντα πληρώσῃς χάριτος· ὁ γὰρ τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν ταμίας τῆς διανομῆς ἔνεκεν ἐπιτροπεύει· τί γὰρ δὴ καὶ κατάκλειστον ποιήσεις τὸν ὄλβον μὴ

μειοῦμενον; Μετάδος οὖν πλουσίως παντὶ τῷ σῷ λαῷ, τῷ σῷ κλήρῳ τούτῳ τοῦ σοῦ ἐλέους καὶ τῶν σῶν χαρίτων, ὧ Δέσποινα. Δὸς λύσιν τῶν κατεχόντων δεινῶν. Ὅρᾳς ὅσοις καὶ ὁποίοις κατατρυχόμεθα, καὶ ἰδίοις καὶ ἀλλοτρίοις, καὶ τοῖς ἐξωθεν καὶ τοῖς ἐνδοθεν. Πάντα τῇ σῇ δυνάμει μετασκεύασον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, τοὺς μὲν ἐντὸς καὶ ὁμοφύλους πρὸς ἀλλήλους ἐξημεροῦσα, τοὺς δὲ θηρῶν ἀγρίων δίκην ἐξωθεν ἐπεμβαίνοντας ἀπελαύνουσα. Ἀντιμέτρησον τοῖς ἡμετέροις πάθεσι τὴν σὴν ἐπικυρίαν καὶ ἰατρείαν, νέμουσα καὶ ψυχαῖς καὶ σώμασι दा-ψιλῇ τὴν χάριν, καὶ πρὸς ἅπαντα διαρκῇ· κἂν μὴ χωρῶμεν χωρητικωτέρους ἐργασαι, καὶ οὕτως ἐπιμέτρησον, ἵνα τῇ σῇ χάριτι σωζόμενοί τε καὶ δυναμούμενοι, δοξάζωμεν τὸν ἐκ σοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα προαιώνιον Λόγον, σὺν τῷ ἀνάρχῳ τούτῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας· Ἀμήν.

ΟΜΗΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Εἰς τὸ πρῶτον Ἑωθινόν. ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ θεῖον βάπτισμα σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ καὶ τὴν τήρησιν ἔχειν σπεύδει τῶν θείων ἐντολῶν.

Ο πρὸ τῶν ὄντων ὢν, καὶ τὰ ὄντα ἐκ μὴ ὄντων ποιήσας δι' ἀγαθότητα, ἐν πᾶσιν ἐστίν, εἰ καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ἐστίν. Ἦν οὖν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ πρὸ τοῦ παραγενέσθαι διὰ σαρκὸς, ἀλλ' οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν ὁ κόσμος, ἐπεὶ οὐκ ἠθέλησαν· ὅσοι γὰρ ἠθέλησαν, καὶ ἐπέγνωσαν. Διὸ οἱ μὲν ἐπιγνόντες καὶ προσελήφθησαν· οἱ δὲ μὴ ἐπιγνόντες, ἐγ-

κατελείφθησαν, ὡς καὶ Παῦλός φησιν, ὁ καὶ θελήσας καὶ θεληθεὶς καὶ καταλαβεῖν σπεύδων, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθη ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, γράφων περὶ τῶν Ἑλλήνων· «Ἐπεὶ οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν» (1). Οἱ μὲν οὖν μὴ θελήσαντες, μηδὲ ἐπιγνόντες, οὗτοι, καὶ ὅσοι κατ' αὐτούς· οἱ δὲ

(1) Ῥωμ. 1, 28.

πρὸ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως αὐτὸν ἐπιγόνους τίνες; Πολλοί, καὶ σχεδὸν πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ· διὸ καὶ προσελήφθησαν δικαίως ὑπὸ Θεοῦ. Καὶ οὐχ οὗτοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν ἅπαν γένος, ὡς καὶ λαὸν Θεοῦ τούτους εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ γένος, ὡς τῆς ἀφάτου μεγαλοδωρεᾶς! ὕστερον τελέσαι Θεοῦ· δεῖσαν γὰρ αὐτῷ διὰ σαρκὸς ἐπιφανῆναι τῷ κόσμῳ, οὐ μόνον παρ' αὐτῶν ταύτην ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς προηγουμένως ἦλθε, καθάπερ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν· «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ» (1). ἰδὼν γὰρ ἐκπεσόντας τῆς πατρῴας ἐκείνης εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν ἀπωσαμένους παριδεῖν οὐκ ἠέσχετο διὰ τοὺς εὐσεβήσαντας αὐτῶν πατέρας, ἀλλὰ κλίνας οὐρανοὺς κατήλθεν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ τούτοις συναναστρεφόμενος, καὶ λέγων καὶ πράττων τὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ταῦτα λέγων καὶ πράττων, ἀλλὰ καὶ ταῖς εἰς αὐτοὺς θεοπρεπέσιν εὐεργεσίαις ἐπιδαψιλευόμενος, καθαίρων τοὺς ἐν αὐτοῖς λεπρούς· φωτίζων τοὺς ἐν αὐτοῖς τυφλοὺς· σφίγγων τοὺς παραλύτους· ἀνορθῶν τοὺς συγκεχυμένους· τῶν δαιμονίων ἀπελαύνων τοὺς δαίμονας· καὶ πᾶσαν ἀπλῶς νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν καὶ μανίαν ἰώμενος, καὶ νεκροὺς πρὸς ζωὴν ἐπανάγων μόνῳ προστάγματι.

Ὡς δὲ ἐκεῖνοι τοῦτον οὐ μόνον ἀπώσαντο, τὸν εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντα εὐεργέτην οἱ ἴδιοι, ἀλλ' ἵνα τὸ τελευταῖον εἴπω, καὶ θανάτῳ παρέδωκαν, καὶ θανάτῳ σταυρικῷ, βαβαὶ τῆς ἀπονοίας! ὡς ἀντίθεον τὸν ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς διὰ σαρκὸς ἐπιφανέντα Θεόν, ἐγκατελείφθησαν καὶ αὐτοὶ δικαίως, καὶ ἀπεβλήθησαν παρὰ τοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος·

«Ἴδου ἀφίσταται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» (2). Καὶ ἡ τούτων ἀποβολὴ καταλλαγὴ κόσμου γέγονε, καὶ ἡλεήθημεν ἡμεῖς τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· μᾶλλον δέ, ὡς βάρους πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ἵνα πάλιν κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἴπω, «Συνέκλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσει» (3). εὐαγγελιζομένη γὰρ ἡκούσαμεν ἀρτίως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὅτι· «Οἱ ἑνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ, οἱ δὲ ἐδίδασσαν· ἀλλὰ προσελθόντος τοῦ Κυρίου, καὶ ὁμιλήσαντος αὐτοῖς, καὶ οἱ ἐβεβαιώθησαν· «Προσελθὼν γάρ φησιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (4). Τοῦτό ἐστι, δι' ὃ πρὸ μικροῦ τὸ ἀποστολικὸν ἔλεγον ἐκεῖνο, ὅτι ἡ ἀποβολὴ τῶν Ἰουδαίων καταλλαγὴ κόσμου γέγονε, καὶ ἡλεήθημεν ἡμεῖς τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· ὁ γὰρ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς λέγων πρότερον· «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ» (5). οὗτος νῦν, «Πορευθέντες φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»· καὶ γὰρ ἡμῶν ἀπειθεισάντων πρότερον, καὶ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντα, καὶ διὰ τῆς εὐκοσμίας τῶν ὄντων κηρυττόμενον Θεὸν μὴ ἐπιγινῶναι θελησάντων, τοῖς εὐπειθῶς ἐπιγινούσαι δικαίως ὁ Κύριος δι' ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ διελέγετο· νῦν δὲ καὶ ἐκείνων ἀπειθεισάντων, οὐδὲν τῇ δικαιοκρίσει τοῦ Θεοῦ προσίσταται, πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς ἐλεηθῆναι, καὶ διὰ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων αὐτῷ μαθητευθῆναι· Καὶ τάχα τοῦτό ἐστι τὸ, «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ

(1) Ματθ. ιε', 24. (2) Ματθ. κγ', 38. (3) Ρωμ. ιε', 32. (4) Ματθ. κη', 16. (5) Ματθ. ι', 5.

γῆς», ὡς τῆς θείας δικαιοκρισίας μὴ ἐφειείσης πρό-
τερον ἐπίσης ταῖς πειθόμενοις καὶ τοὺς ἀπειθεῖς ἡ-
μᾶς ἐλκεῖσθαι, καὶ προσκαλεῖσθαι πρὸς τὰ οὐράνια.

Νῦν δὲ τῶν μὲν πρότερον, τῶν δὲ ὕστερον, ἀμ-
φοτέρων δὲ καὶ πάντων συγκεκλεισμένων εἰς ἀπεί-
θειαν, κατ' οἰκείαν ἐξουσίαν δεδομένην παρὰ τῆς
οἰκείας δικαιοκρισίας, οὗς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς ἡλέη-
σεν. Ἡθέλησε δὲ καὶ ἡλέησεν ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν,
μᾶλλον δὲ πάντας, ἐπεὶ καὶ πάντων ἐστὶ Θεός· τὴν
μὲν γὰρ τοῦ ἐλέους ἀρχὴν ἀφ' ἡμῶν ἠθέλησε ποιή-
σασθαι νῦν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν νῦν ἀπειθησάντων·
οὐκ ἀπεστράφη δὲ τελέως οὐδ' ἐκείνους· ἀνέψκται
γὰρ καὶ ἐκείνοις δι' ἡμῶν ἡ θύρα τῆς σωτηρίας, εἴπερ
βούλοιντο, καὶ τῶς ἐξ αὐτῶν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ
προσιόντας προσδέχεται ἀσμένως· οὐ γὰρ ἔπται-
σαν ἵνα πέσωσιν, ἀλλ' ἵνα τῷ αὐτῶν παραπτώματι
τοῖς πρότερον ἀπειθήσασιν ἡμῖν ἡ σωτηρία προσ-
γένηται, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτοὺς καὶ πρὸς τὴν
ὁμοίαν ἐφελκύσασθαι σωτηρίαν, εἴ γε μὴ τοὺς ὀ-
φθαλμοὺς ἐκόντες μύουσι, καὶ τὰ ὦτα βύουσιν, ἵνα
μὴ ἰδόντες καὶ ἀκούσαντες καὶ πιστεύσαντες σω-
θῶσι. Καὶ παραπλήσιόν τι γέγονεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις
σκεῦος ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ἐλαίου φέρον ἐπὶ θάτερα
παρασκευάσει νεύειν· τὸ δὲ δαψιλὲς τὸ ρεῦμα ἀ-
φιέν, οὐ τὸ πρὸς ὃ νεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἕτερον
πλημμυρῆσαν κατακλύσει μέρος· ἡ γὰρ ἐπὶ τοῦ
προσκυνητοῦ σώματος ἄβυσσος τῶν θείων οἰκτιρ-
μῶν ἐπὶ τὰ ἔθνη νεύσασα, οἷον τῶν Ἰουδαίων ὠ-
θησάντων, οὐ τῶν ἐθνῶν μόνον τοὺς πιστεύσαντας,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων συμπεριέλαβεν. «Ἐ-
δόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς». Ἔστι καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοῆσαι τοῦτο· ἦν
γὰρ ἐξουσίαν ὡς Θεὸς ἐξ αἰδίου εἶχε, καὶ τὴν δύ-
ναμιν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὸ ὑπερκυράνιον ὕψος καὶ

τὸ ἀξίωμα νῦν λαμβάνει ὡς ἄνθρωπος. Ἐδόθη μοι
τοίνυν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι φησὶ πᾶσα ἐξουσία ἐν
οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Οὐκ ἐτι βασιλεύει τῆς σαρκὸς
ὁ θάνατος· τὸ γὰρ θνητὸν αὐτῆς ὑπὸ τῆς ζωῆς ἐν
ἐμοὶ κατεπόθη. Οὐκ ἐτι τελευτῇ καὶ τελείᾳ λήξις ὁ
θάνατος· ἡ γὰρ ἀθάνατος ζωὴ τοῦτον ἐν ἐμοὶ διε-
δέξατο, καὶ δι' ἐμοῦ πάντες οἱ θανόντες εἰς ζωὴν
μεταβήσονται. Οὐκέτι καθέξει τὰ σώματα τῶν θη-
νόντων ἐπὶ γῆς ὁ θάνατος· ἐγὼ γὰρ τὸ γηγενὲς
ἐμὸν σῶμα τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἐνθρονίσω, καὶ σὺν
αὐτῷ τῶν οὐρανῶν βασιλεύων ἐλεύσομαι πάλιν καὶ
κρινῶ πᾶσαν τὴν γῆν ὡς τοῦ παντὸς βασιλεὺς.
Καὶ τοὺς μὲν ἀξίους τῆς γῆς ἐν αὐτῇ καταλείψω·
τοὺς δὲ δικαιωθέντας μετὰ τῶν οἰκείων σωμάτων
εἰς οὐρανὸς ἀναλήψομαι, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βα-
σιλείαν αὐτοῖς χαρίσομαι. Πορευθέντες νῦν φησι,
μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες καὶ δι-
δάσκοντες αὐτούς· καὶ τοῦτο τῆς ἐξουσίας ἦν ἐ-
λαβεν· οὐ γὰρ εἶπε διδάσκοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ
μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Τὸ μὲν διδάσκειν
μόνον τῶν Ἀποστόλων ἦν τελούντων τὸ πρόσ-
ταγμα· τὸ δὲ καὶ μαθητὰς κτᾶσθαι καὶ βαπτίζειν,
καὶ ταῦτα ἐκ παντὸς ἔθνους τε καὶ γένους κατὰ
πλήθη συμφορουμένους, οὐκέτι τῶν διδασκόντων
ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπακουόντων, μᾶλλον δὲ
τῆς θείας χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ προσάξαντος·
ὁ δηλὼν καὶ ὁ θεὸς Παῦλος ἔλεγεν· Ἐδόθη μοι
χάρις εἰς ὑπακοὴν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι (1), βαπτί-
ζοντες αὐτούς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁρᾶτε τὴν συμ-
φυίαν καὶ τὴν ὁμοτιμίαν τῶν τριῶν προσκυνητῶν
προσώπων παρρησίᾳ χρηυτομένην· ἐν γὰρ ὄνομα
τῶν τριῶν· εἷς ὁ ἐκ τούτων ἁγιασμός· μία ἡ πρὸς
ταῦτα πίστις.

(1) Ἐφεσ. γ', 8.

Εἴρηται δὲ πολλάκις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τούτων, ἀλλὰ ἀμυδρότερον. Καὶ τοῦ Κυρίου δὲ βαπτιζομένου, τὸ μὲν τρισυπόστατον τρανῶς ἐδείχθη, τὸ δὲ συμφυὲς τούτων καὶ ὁμότιμον οὐχ οὕτω· νῦν δὲ πᾶσι κηρύττεσθαι καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν πιστευόντων ἐξ ἀρχῆς ἐναποτίθεσθαι παραγγέλλει ὁ Κύριος, ὡς οὐκ ἐνὸν δίχα τοῦ δόγματος τούτου καὶ τῆς κατ' αὐτὸ πίστεως, ἀρχὴν ὅλως θεοσεβείας καταβαλέσθαι. Οὐ βαπτίζοντες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκοντες τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· ὥστε οὐκ ἀρκεῖ τὸ βάπτισμα μόνον μαθητὴν ποιῆσαι τοῦ Εὐαγγελίου τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν τηρήσεως, καὶ τούτων πασῶν· διδάσκοντες γὰρ τηρεῖν αὐτοὺς φησιν, οὐ τινὰ, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. Καλῶς ἄρα Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος ἔγραψε, λέγων· «Ὅστις ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἐνοχος» (1). δι' ἐκάστης γὰρ ἁμαρτίας ὁ περιπεσὼν καὶ μὴ διὰ τῆς μετανοίας ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τῆς ἁμαρτίας ἑαυτὸν ἀναλαβὼν, παραβάτης γίνεται τοῦ νόμου τῆς χάριτος. Οὕτως οὖν φησι λαλεῖτε καὶ οὕτω ποιεῖτε, ὡς ὑπὸ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι· ὁ γὰρ τοῦ Χριστοῦ νόμος, νόμος ἐλευθερίας ἐστίν· ἡλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Ἄν τοίνυν μὴ σπεύσωμεν ἕως τέλους ἑαυτοῖς φυλάξαι τὴν ἐλευθερίαν δι' ἔργων τε καὶ λόγων ἀνεγκλήτων, ἢ διαπεσοῦσαν ἐπανακαλέσασθαι διὰ τῆς μετανοίας, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐλευθερώσαντος νόμου κατακριθῆσόμεθα, ὡς μὴ τηρήσαντες τὴν δεδομένην ἡμῖν ἐλευθερίαν. Διὸ Παῦλος ὁ θεὸς περὶ μὲν ἑαυτοῦ φησιν· «Οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δε-

λαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι» (2). Πρὸς ἡμᾶς δὲ, πρὸς τὸν ὁμοίον διεγείρων ζῆλον, «Οὐκ οἶδατέ φησιν, ὅτι οἱ ἐν σαδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἰς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον» (3); Οὐκ εἶπε δὲ τοῦτο, ὡς ἐνὸς κἀνταῦθα τὸ βραβεῖον τῆς σωτηρίας λαμβάνοντος, ἀλλ' ὡς τῶν ἄγαν σπευδόντων ἐκεῖνο λαμβανόντων, κἀν εἰς ἣ, κἀν εἰεν πλείστοι· ἀνέκλειπτον γὰρ ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως, καὶ ἀρκεῖ πρὸς πάντας ἀμειώτως μεταδίδόμενον. Διὸ πάλιν ὁ αὐτὸς πᾶσιν ἐπάγει λέγων· «Οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε». Ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον ὑποδεικνύς τοῦ δρόμου· «Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενός φησι, πάντα ἐγκρατεύεται», μηδεμίᾳ ποτε τῶν ἀπηγορευμένων ἡδονῶν ἐκδοτον εἰς τέλος ἑαυτὸν παρέχων. Εἴτα ὡς ἐνισταμένων τῶν βεβαπτισμένων καὶ λεγόντων, διὰ μόνου τοῦ βαπτίσματος χωρὶς τῶν ἔργων εὐπροσδέκτους εἶναι τῷ Θεῷ, διὰ τῶν ἐκ παλαιοῦ τύπων αὐτὸς δείκνυσι καὶ ἀναπεῖθει εὐδοκεῖν ἐν μηδενὶ τὸν Θεόν, ἂν μὴ μετὰ τοῦ πίστιν ἔχειν ἀσφαλῆ καὶ τῶν πονηρῶν ἀπέχνηται καὶ παθῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων· «Οὐ θέλω γὰρ φησιν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διηλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός· ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός» (4).

Ταῦτα δὲ πάντα τύποι τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν μυστηρίων ἦσαν· ἡ θάλασσα τοῦ κατὰ τὸ βάπτισμα ὕδατος· ἡ νεφέλη τοῦ ἀνωθεν μυστικῶς τοῖς βα-

(1) Ἰακ. β', 10. (2) Α' Κορ. θ', 26. (3) Α' Κορ. θ', 24. (4) Α' Κορ. ι, 1.

πιζομένοις ἐπισκιάζοντος θείου Πνεύματος· τὸ βρῶμα καὶ τὸ πόμα, τοῦ Χριστοῦ σώματος καὶ αἵματος, ὧν ἡμεῖς καθ' ἐκάστην ὡς εἰπεῖν μετέχομεν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἄψυχον καὶ ἀναίσθητον ὕλην τὴν πέτραν ἐκείνην πνευματικὴν ἐκάλεσεν ὁ Παῦλος· ὥσπερ γὰρ ψυχικὸν λέγεται σῶμα τὸ ὑπὸ ψυχῆς δυναμούμενόν τε καὶ κινούμενον, οὕτω καὶ πνευματικόν ἐστὶ σῶμα, τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ὑπερφῶς ἐνεργούμενον. Ἐπεὶ οὖν ἡ πέτρα ἐκείνη παραδόξως ἐνεργημένη παρὰ τοῦ Πνεύματος, τὴν τοῦ ὕδατος πηγὴν συμμεταφερομένην εἶχεν ἐν ἑαυτῇ, καὶ παρ' ἑαυτῆς ἀφθόνως ἀνεδίδου, πνευματικὴ δικαίως ἐκλήθη παρὰ τοῦ Παύλου, καὶ εἰς τύπον προσελήφθη τοῦ Χριστοῦ σώματος· καὶ τοῦτο γὰρ ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ πληρώματος τῆς θεότητος ἐνεργούμενον ἔχει τε καὶ παρέχει τοῖς πιστῶς προσιοῦσιν ἀφθόνως τὴν πηγὴν τῆς αἰδίου ζωῆς. Ἀλλὰ πρὸς ὃν νῦν ἡμῖν ὁ λόγος. Εἰπὼν ὁ θεὸς Παῦλος, ὅτι οἱ πρὸ ἡμῶν ἐκεῖνοι πάντων μετέσχον τῶν ἐν τύπῳ μυστηρίων, ἐπήγαγεν· «Ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ θεός· κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητάς κακῶν, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν» (1). Τοῦτο λέγων ἄντικρυς, ὅτι καθάπερ ἐκεῖνους, πρὸς τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἐκκλίναντας, οὐδὲν ὠφέλησαν οἱ δοθέντες τύποι τῶν μυστηρίων, οὐδὲ ἐξείλκε τὸ τῆς θείας ἐγκαταλείψεως, διὸ καὶ καταφθαρέντες ἐκτὸς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ ἀπεσώθησαν, οὕτω καὶ ἡμᾶς, εἴπερ ἐν ἁμαρτίαις ζῆν προαιρούμεθα, τὸ θεῖον βάπτισμα καὶ τὰ ἐπόμενα τούτῳ θεῖα μυστήρια τῆς αἰωνίου καταδίκης οὐ ρύσεται· ἀλλ' ἐκπεσούμεθα τῆς οὐρανίου κληρονομίας, ὡς ἐκεῖνοι τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, ἀμετανοήτως πολιτευόμενοι,

καὶ ταῖς θεαῖς ἐντολαῖς μὴ πειθόμενοι. Διόπερ ἐπάγει πάλιν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς λέγων· Μὴ ἀπειθεῖς ὦμεν, ἀδελφοί, μηδὲ σκληρύνωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν, ὡς ἐκεῖνοι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ· «Τίσι γὰρ προσώχθισέ φησιν, οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἐπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὥμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατὰ-παυσιν αὐτοῦ, εἰμὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν » (2). Μηδὲ πορνεύωμεν καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἐπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες· μηδὲ πειράζωμεν τὸν Χριστόν, ἀπιστοῦντες ταῖς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίαις, καὶ ἀπειθοῦντες ταῖς ἐντολαῖς καὶ τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ, καθὼς καὶ τινες ἐκείνων ἐπείρασαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τῶν ὀφειῶν· μηδὲ γογγύζωμεν καθὼς τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ » (3). Ἔστι γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁρᾶν τὰς τε πονηρὰς ταύτας πράξεις, καὶ τὰ πάνδεινα ταῦτα πάθη, καὶ συνορᾶν ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν πάσχομεν κακῶς, καὶ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις πειρώμεθα δεινῶν. τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὸ πῦρ τῆς πλεονεξίας ἐφ' ἡμῶν καιόμενον, καὶ εἰς ὕψος αἰρόμενον, καὶ πανταχοῦ σχεδὸν φθάνον, ἐπὶ τοὺς πανδήμους φόρους, ἐπὶ τὰς κοινὰς ἀγορὰς, ἐπὶ τὰς γεωργίας, ἐπὶ τὰς συναλλαγὰς, ἐπὶ τὰς ἐμπορίας; Ἦδη δὲ καὶ τῶν ἱερῶν ἐχώρησεν εἰσὼ δόμων, καὶ τῶν ἐορτασίμων κατετόλμησεν ἡμερῶν, ἀνεόρτους ἡμῖν καὶ τὰς ἐορτὰς ποιοῦν τῇ κατεσπουδασμένῃ καὶ κατεψευσμένῃ τῶν πλείστων περὶ τὸ κέρδος μανίᾳ καὶ ματαιότητι. Τί διαφέρει τοῦ ψιθυρίσαντός ποτε τὴν Εὐὰν ὀφείας, καὶ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ δακνόντων ὀφειῶν ἐκείνων, οἱ ψυθιρισμοὶ καὶ δόλοις τὰς ἐν ἡμῖν ἐμφυλίους κινοῦντες στάσεις; Πόσοι τῶν ἡμετέρων τῆς σωφροσύνης

(1) Α' Κορ. ι, 8. (2) Εβρ. γ', 17. (3) Α' Κορ. ι, 8.

καταμελοῦσι τοῖς κατὰ νόμον οὐκ ἀρχούμενοι γάμοις, ἀλλὰ πόρναις καὶ παρανόμοις ἐπιτρέχοντες κοίταις;

Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλοὶ τῶν ἡμετέρων, οἱ μὲν μαχαίρας ἔργον, οἱ δὲ λεηλασίας γέγονασιν· οἱ δὲ μέλλουσιν, ἂν μὴ μετανοήσωσι· κἂν γὰρ ἐνταῦθα τις διαφύγῃ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ὀργήν, μετὰ θάνατον τὸς ἀμετανοήτως ζῶντας ἀναπόδραστον οὐ διαφεύξεται· «Διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται φησιν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας» (1), ἡ παροῦσά τε καὶ ἡ μέλλουσα. Ἐπιστρέψωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἀπὸ τῶν πονηριῶν ἡμῶν ἕκαστος· μὴ ποιῶμεν κακὰ, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ ἡμᾶς κακὰ· ἀλλὰ μάθωμεν καλὸν ποιεῖν. Καὶ τὰς μὲν κακίας δι' ἐξομολογήσεως καὶ τῆς προσήκουσας μετανοίας ἀποβαλόμεθα· τῶν δὲ ἀρετῶν ἂν μὴ τελέως ἀντέχεσθαι δυνώμεθα, τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ταπεινώσει, καὶ τῇ πρὸς τοὺς πένητας ἀφ' ὧν εὐποροῦμεν μεταδόσει, καὶ τῇ πρὸς τοὺς πταίοντας

ἀνεξικάκῳ προαιρέσει, τὴν ἀνωθεν συγγνώμην ἐπισπασώμεθα, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἑλλειψίν διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀναπληρώσωμεν, ἵνα μεθ' ἡμῶν ἀδιαλείπτως μένῃ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ὁ Κύριος· παραγγείλας γὰρ τοῖς μαθηταῖς βαπτίζειν καὶ διδάσκειν, ἐπιφέρει· «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ἡμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Οἱ μὲν οὖν αὐτῆχοροι γεγονότες, ὑπηρετήσαντες τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ ἐπὶ τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ἀπανεστήσαν τῶν ὧδε· καὶ ἡμῖν οὐκοῦν ἔστιν ἡ ἐπαγγελία, τοῖς κατὰ γενεὰς μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος εἰς αὐτὸν πιστεύουσι, καὶ δι' ἔργων τὴν πίστιν ἐπιδεικνυμένοις· ὥς ἂν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα μεθ' ἡμῶν τὸν Κύριον ἔχοντες, ἐν αὐτῷ καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, εἰς δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ συναϊδίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὸς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΘ'.

Ῥηθεῖσα ἐν λιτῇ, γενομένη διὰ τὴν ἀήθη καὶ ἀθρόαν τοῦ θανάτου τηνικαῦτα πληγὴν.

Ιωάννης ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος φησὶν· «Ἐὰν ἡ καρδίᾳ ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ ἐὰν αἰτῶμεν λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηροῦμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν» (2). Ἡμεῖς δὲ οἱ αὐτοκατάκριτον

ἔχοντες τὸ συνειδὸς, οἱ ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν τῶν πονηρῶν πορευόμενοι, οἱ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ παρωσάμενοι, καὶ τὰ βδελυκτὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐργαζόμενοι, οἱ μεθύοντες καθ' ἡμέραν, καὶ διημερεύοντες ἐν οἴνῳ, καὶ κατασκοποῦντες ποῦ πότος γίνεται· οἱ διανυκτερεύοντες ἐν ἀκαθαρσίᾳ ψυχῆς

(1) Εφ. ι, 6. (2) Α' ἰωαν. γ', 21.

καὶ σώματος· οἱ ἀδικίᾳ καὶ πλεονεξίᾳ συζῶντες· οἱ κλοπαῖς καὶ ἀρπαγαῖς χαίροντες· οἱ φθόνον καὶ μῖσος κατ' ἀλλήλων ἔχοντες· οἱ λοιδοροῦντες ἀλλήλους· οἱ καταλαλοῦντες ἀλλήλων· οἱ πᾶσαν ἀρετὴν καὶ παιδείαν μισήσαντες, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος ἁμαρτίας ἑαυτοὺς εἰσώθησαντες, πῶς σχώμεν παρρησίαν διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμωδίας αἰτήσασθαι τι παρὰ Θεοῦ; Πόθεν δὲ προσδοκήσομεν λήψεσθαι παρὰ Θεοῦ τὰ αἰτήματα, οἱ τὰ τοῦ Θεοῦ ἀθετοῦντες θελήματα; «Τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ, κατὰ τὸν ψαλμωδόν, εἶπεν ὁ Θεός· Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ σώματός σου; σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν, καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. Τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεξε δολιότητος. Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου ἐτίθεις σκάνδαλον. Ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἀνομίας σου. Σύνετε δὴ ταῦτα οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ, μήποτε ἀρπάσῃ, καὶ οὐ μὴ ᾗ ὁ ῥυόμενος» (1). ὥσπερ νῦν ἡμεῖς ἀρπαζόμεθα, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος, οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν. Ἄλλ' οὐχ ἕκαστος ἡμῶν ἔχει πάντα τὰ προκατηριθμημένα τῆς ἁμαρτίας εἶδη· ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν δι' ἑνὸς τούτων, ἡ καὶ πλειόνων, πάντες ἐξεκλίναμεν, ἅμα ἡχρειώθημεν· καὶ τοὶ καὶ τούτων ἕκαστον ἱκανὸν ἀπόσασθαι τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπισπάσασθαι τὴν ὀργήν. Τί τοὺς Ἰσραηλίτας ἀναξίους ἐποίησε τῶν θεοδμήτων πλακῶν; οὐχ ἡ μέθη; ἀναβὰς γὰρ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος τεσσαρακοθήμερον ᾗγε νηστεῖαν, καὶ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τοῦ γένους ὠμίλει· ὅθεν καὶ ἀχειροποιήτους πλάκας ἐδέξατο δακτύλῳ Θεοῦ γεγραμ-

μένας, καὶ κατήρχετο φέρων τὴν δωρεὰν τοῖς Ἰσραηλίταις. Ὡς δὲ καὶ πόρρωθεν ἤσθετο μεθυόντων ἀπὸ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ἀσέμνου κραυγῆς, φωνῆς εἰπὼν μεθυόντων ἐγὼ ἀκούω, ἀναξίους αὐτοὺς κρίνας τῶν αὐτοχειρώς τῷ Θεῷ καὶ γεγεννημένων καὶ γεγραμμένων, συντρίβει μὲν τὰς πλάκας ἐκείνας, ὀπλίζει δὲ κατ' αὐτῶν τοὺς μὴ μέθη τὰς φρένας σεσαλευμένους, μηδὲ μεθυόντων Θεὸν ἀναπλάσαντας, καὶ κτείνει δι' αὐτῶν πολλὰς χιλιάδας, καὶ οὕτως ἐξευμενίζει τὸν τῶν νηφόντων Θεόν. Καὶ πάλιν ἐτέρας ἀναβὰς καταφέρει πλάκας, γεγραμμένας μὲν ὁμοίως, οὐκέτι δὲ ὁμοίας· ἐκ γὰρ τῆς κάτωθεν ἦσαν ὅλης.

Ἄλλ' ὁρᾶτε ὅπως ἐκ παλαιοῦ θανατηφόρον ἡ μέθη; πόσης ἀξία καταδίκης, καὶ πῶς ἀναξίους ποιεῖ τοὺς χρωμένους καὶ τῶν ἐκ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ τῆς παρούσης ζωῆς; Μέθη δαίμων ἐστὶν ἔνυλος, παρατροπὴ λογισμῶν, παράλυσις σώματος, θανάτης χείρων ζωῇ, ἀποστροφῆς Θεοῦ ἀφορμή. Τὸ δὲ γε μεῖζον κακόν, ὅτι καὶ τῆς ἐπηγγελμένης παρὰ Θεοῦ ζωῆς ἐστὶν ἀλλοτρίωσις· «Μέθυσοι γὰρ φησι, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι» (2). Τί δὲ ἡ πορνεία; Ἐξηλθεν ὁ τότε λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ Αἰγύπτου παντάπασιν ἀοπλοὶ, καὶ ὀπλιτῶν τούτους ἐπεδίωκε πλῆθος. Ὡς οὖν μέχρι τῆς θαλάσσης ἦλθον, οἱ μὲν φεύγοντες, οἱ δὲ διώκοντες, δυνάμει καὶ βουλῇ Θεοῦ, καὶ ῥάβδῳ καὶ χειρὶ Μωσέως, δικάζει πρὸς ἀμφοτέρους ἐκείνους ἡ θάλασσα, καὶ τοῖς μὲν ὑποχωρεῖ σχισθεῖσα μέση, καὶ πάροδον ἀκίνδυνον δίδωσι· τοῖς δὲ καταδιώκουσιν ἐπιρρέυσασα, νεκροὺς τοῖς γείτοσιν αἰγιαλοῖς ἐκείνοις ἐξέδωκε· καὶ τοὺς ἀόπλους πανοπλίτας ἀπέδειξε, σκυλεύσαντας τοὺς ἐκθρασθέντας νεκροὺς. Εἶτα τί; Διέρχονται τόπως καὶ χώρας οἰκουμένας καὶ ἀοικήτους ἀήττητοι, νι-

(1) Ψαλμ. μθ', 16. (2) Α' Κορ. ς', 10.

κῶντες πάντας τοὺς ἀντιτεταγμένους αὐτοῖς. Ὡς δὲ πορνεία ὑπέπεσαν, ἐπὶ τοσοῦτον ἡττήθησαν, ὥς καὶ ἀποθανεῖν ἐν τῷ πολέμῳ πάραυτα τότε εἰκοσι-
 τρεῖς χιλιάδας. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος πρὸς ἡμᾶς· «Μὴ πορνεύετε φησι καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες» (1). Καὶ εἰ μὴ Φινεὲς ζηλώσας, καὶ μιᾷ πληγῇ μετὰ τῆς πορνευομένης συναποκτείνας τὸν τὸ μύσος κατεργαζόμενον, καὶ ἀναχαιτίσας τὴν πρᾶξιν ἐξιλεώσατο τὸν Θεόν, κἂν πάντες ἀπώλοντο, παγγενεὶ τῆς θείας ὀργῆς πειραθέντες διὰ τὴν τῆς πορνείας παρανομίαν. Ἐν ὑμῖν δὲ ὅτι μὲν ἐνεργεῖται το θεοσυγές τοῦτο πάθος, τίς οὐκ οἶδε; ὁ δὲ κωλύων οὐδεὶς, οὐ παῖδα σχεδὸν πατήρ· οὐκ ἀδελφός ἀδελφόν· οὐ φίλος φίλον· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ συμπράττουσι, καὶ τοι τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Τοῖς τοιούτοις μὴδὲ συνεσθίειν» (2). διὰ τοῦτο θανάτου καὶ πανωλεθρίας πάντες ἐσμὲν ἄξιοι. Εἰ δὲ ἡ πορνεία τοσαύτης καὶ τοιαύτης καταδίκης ἄξια, πόσῳ μᾶλλον τὸ τῆς μοιχείας ἄγος; ὁ μὴδὲ καθ' ἓνα μόνον ἢ δύο, ἀλλὰ καὶ οἴκους ὅλους, καὶ βίους ὅλους, καὶ τὰς κατὰ σῶμα συγγενείας καὶ διαδοχὰς κατασπᾶ τε καὶ ἀχρειοί, τὰς ψυχὰς πρὸ τούτων ἀναμέστοις ποιῆσαν πάσης κακίας καὶ πονηρίας. Ὁ μὲν τοι φθόνος φόνου γεννήτωρ ὢν, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἄνθρωπος ἔγνω τοῦ θανάτου τὴν πείραν, ἀδελφοκτόνον τὸν Κάϊν ἀπεργασάμενον, πῶς οὐ θάνατον καὶ εἴ τι θανάτου χεῖρον δικαίαν ἔχει τὴν καταδίκην; Ἡ δὲ κλοπὴ πάλιν πόσον παροξύνει Θεόν; Ἐν τῷ παλαιῷ Ἀχαρ ἦν μόνος ὁ κλέψας, καὶ ὁ στρατὸς ἅπας ὑφίστατο τὴν πληγὴν, ἕως ἐρευνήσαντες, ἐκ μέσου λιθοβολήσαντες τὸν ἁμαρτῶντα ἐποίησαν.

Ἐγράφη δὲ ταῦτα πάντα πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν,

ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες ἁμαρτήμασι, καὶ ταῖς αὐταῖς καταδίκαις, μᾶλλον δὲ καὶ χεῖροσι, καθυποβάλλωμεν ἑαυτούς· μείζονος γὰρ ἢ ἐκεῖνο τὸ γένος ἀξιοθέντες τῆς θείας ἐπισκοπῆς, μειζόνων ἐσμὲν ἄξιοι πληγῶν, εἰ μὴ φυλάττομεν ἑαυτοὺς τῶν ὑπὸ Θεοῦ ἀπηγορευμένων ἀνωτέρους κακῶν. «Εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοῇ ἔλαβεν ἐνδίκον μισθαποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφευζόμεθα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη, συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείοις καὶ τέρασι, καὶ Πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν» (3). Διόπερ Ἀνανίας καὶ Σαπφείρα οὐκ ἐν τοῖς ἄλλοτρίοις, ἀλλ' ἐν τοῖς οἰκείοις τὴν κλοπὴν ἐργασάμενοι, διὰ τὸ ψεῦδος, ὃ σῦνεναι αἰεὶ τῇ κλοπῇ, θανατοῦνται παρὰ τοῦ Πέτρου, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὃν φησὶν ὁ Προφήτης Δαβίδ· «Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος» (4). Ὁ δὲ Παῦλος τῷ σατανᾷ παραδίδωσι τὸν ἐν Κορίνθῳ πορνεύσαντα, καὶ τοῖς Κορινθίοις παραγγέλει γράφων· «Τῷ τοιούτῳ μὴδὲ συνεσθίειν» (5). Καὶ οὐκ ἐκύρωσε τὴν ἀγάπην, ἕως ἀποστὰς ἐκεῖνος τῆς πονηρᾶς πράξεως, δι' ἔργων τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξατο. Πρὸς δὲ τὸν πλεονέκτην δς, τῆς χώρας εὐφορησάσης, οὐ διαδίδωσι τοῖς μὴ ἔχουσιν, ἀλλὰ πλατύνει τὰς ἀποθήκας, τί φησὶν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος; «Ἀφρόν, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τί νῦν ἔσται» (6); Καὶ ἵνα μὴ τις νομίσῃ καθ' ἑνός τινος εἶναι τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐπάγει· «Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν». Καὶ τοι ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐκ ἐπλούτει

(1) Α' Κορ. ι, 8. (2) Α' Κορ. ι, 11. (3) Εβρ. β', 2. (4) Ψαλμ. ι, 6. (5) Α' Κορ. ι, 11. (6) Λουκ. ιβ', 20.

ἐξ ἀδικίας· τί γὰρ ἐκεῖνος ἡδίκησεν, εἰ ἡ χώρα αὐτοῦ εὐφόρησεν; ἀλλ' ὁμῶς, ὅτι οὐκ ἐχρήσατο τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν πραγμάτων ἀφθονίᾳ καλῶς, μηδὲ ἐπλούτησεν εἰς Θεὸν διὰ τῆς μεταδόσεως, ἀξιος θανάτου ἐγένετο, τοῦ πλούτου μηδὲν ἀπώνανάμενος. Ἡμῶν δὲ εἰσιν οἱ μὴ τὰ δικαίως πορίζόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν πτωχῶν ἀρπαγὰς ἔχουσιν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν, πλεονεξίαν ἀγαπῶντες, τὴν δευτέραν κατὰ Παῦλον εἰδωλολατρίαν· φιλαργυρίαν νοσοῦντες, τὴν πάντων κακῶν αἰτίαν· καὶ οὐχ οἱ παρ' ἡμῖν ἄρχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγοραῖοι· πόσα γὰρ ἐπιζήμια τοῖς ἀγοράζουσιν οἱ παρ' ἡμῖν κάπηλοι καὶ οἱ ἄλλοι ἐμποροὶ ἐπιτεχνῶνται; μηδὲ μέτροις καὶ σταθμοῖς δικαίοις, ὅτε δύνανται, χρώμενοι.

Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα παιδεύμεθα, καὶ ἔτι παιδευθησόμεθα· τὴν μὲν γὰρ τῶν ἐπηρειῶν λύσιν ποθοῦμέν τε καὶ ζητοῦμεν, τοῖς δὲ πταίσμασι δι' αὐτὰ παιδεύμεθα καὶ προσίθεμεν. Βούλεσθε μαθεῖν ὅσον ἡ πλεονεξία κακόν; Ἀπὸ τῆς πληγῆς, ἧς ἀρτίως πάσχομεν, τοῦτο γινώσcesθαι· πλεονεκτῆσαν γὰρ ἐν τῶν ἐν τοῖς σώμασι στοιχείων τὸ αἷμα, καθὼς ὁρᾶτε, τὸν θάνατον ἐπιφέρει τοῖς ἀποθνήσκουσιν. Ὡς οὖν ἐν σώματι πλεονεξία διαφθείρει τὸ σῶμα, οὕτως ἡ ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ψυχὴν διαφθείρει καὶ θάνατοί, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ζωὴν οὖσαν θειοτέραν ἀπ' αὐτῆς ἐκδιώξασα. Προκαταλαμβάνει δὲ αἰεὶ ὁ τοιοῦτος τῆς ψυχῆς θάνατος τὸν ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ ἐπιγινόμενον τῷ σώματι θάνατον· ἐπεὶ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς ἀθετήσεως τῆς θείας ἐντολῆς ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, οὐκ ἀπέθανε δὲ ὁ ἄνθρωπος πάραυτα παραβάς, τοῦ Θεοῦ καιρὸν μετανοίας αὐτῷ παρέχοντος. Ἡδύνατο δὲ καὶ πάντας ὁμοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ μὴ ὄντων παραγαγεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὰς ἀρχάς, τὰς δυνά-

μεις, τὰς ἐξουσίας, τὰς κυριότητες, τὰ Χερουβὶμ, τὰ Σεραφὶμ, τοὺς ἀνωτάτω θρόνους, ἐνενόησε μόνον, καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν, καὶ ὁμοῦ παρήχθησαν ἅπαντες. Ἡδύνατο οὖν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ καὶ πάντων ἀνθρώπων τὸ γένος ποιῆσαι· καὶ ἄλιν ἐν ἐνί τινι καὶ ὠρισμένῳ καιρῷ διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἀπαλεῖψαι τῆς γῆς, ὡς καὶ ἐν τῷ κατακλυσμῷ πεποίηκε, τὸν Νῶε μετὰ τῶν παίδων διαφυλάξας μόνον εἰς δευτέρας γενεᾶς γένεσιν. Ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε τοῦτο διὰ φιλανθρωπίαν· ὠκονόμησε γὰρ ἐν ἄλλῳ, μάλλον δὲ πολλοῖς ἄλλοις οἰκείοις τε καθ' αἷμα καὶ οὐκ οἰκείοις, βλέπειν ἡμῶν ἕκαστος τὸν ἀφεύκτως μέλλοντα καταλήψεσθαι θάνατον, ἵνα διὰ τῆς αὐτοῦ θέας ἐναγώμεθα πρὸς μετάνοιαν καὶ μελέτην τῶν μετὰ θάνατον. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμᾶς παντάπασιν ἀμετανοήτους ζῶντας ὁρᾷ, καὶ μηδεμίαν τῶν μελλόντων ποιουμένους φροντίδα, τὸν θάνατον ἐπάγει σχεδὸν πᾶσιν ὁμοῦ δικαίως, μὴ ἀνεχόμενος ἐπὶ κακῷ ζῆν ἡμᾶς καὶ παρατάσει τῆς ἀμαρτίας. Καὶ οὗτός ἐστιν ἡ τελευταία ἐνταῦθα τῶν ἀμαρτανόντων πληγὴ, ὡς ἀπὸ τῶν Αἰγυπτιακῶν πληγῶν ἐδιδάχθημεν.

Ἔστι τοίνυν καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐνδίκου ταύτης παιδείας καταλαβεῖν ἡμᾶς ὅσον ἡμάρτομεν εἰς Θεόν· ἀνθρώπου μὲν γὰρ παιδεύοντος, δυνατόν καὶ χωρὶς αἰτίας δικαίας καὶ μικρᾶς ἀμαρτίας ἕνεκα μεγάλην ὑποστῆναι τὸν πταίσαντα τιμωρίαν διὰ τὴν ἀκρισίαν ἢ τὴν ἀπῆνειαν τοῦ κολάζοντος, τὴν δὲ γε ἀνωτάτω φιλανθρωπίαν οὐκ ἔστι πρὸς θυμὸν κινηθῆναι τοσοῦτον, καὶ πληγῶν θανατηφόρων ἐπαγωγὴν, ἂν μὴ μέγала ἀμάρτωμεν, καὶ ἀμαρτάνοντες ἀμετανόητοι διαμένωμεν. Ἐπιγινώμεν οὖν, ἀδελφοί, κἀντεῦθεν τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων, καὶ ἐπιστραφῆτω ἕκαστος ἀπὸ τῶν σαρκικῶν αὐτοῦ φρονημάτων, καὶ ἐπισρεψάτω πρὸς Κύριον. Μετανοήσωμεν ἐκ ψυχῆς,

μεταστήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πονηρᾶς συνηθείας καὶ τῆς φιλαμαρτήμονος γνώμης, ἵνα στήσωμεν τὴν θείαν ὀργὴν, καὶ πρὸς ἔλεον μεταστήσωμεν. Ἰατρεύσωμεν τὴν ἡμετέραν κακίαν, μὴ ὑπὸ τῆς κακίας ἀναλωθῶμεν. Μιμησώμεθα μὴ τὸς ἐν τῷ κατακλυσμῷ διαφθαρέντας, ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ Νινευὶ τῇ μεταμελείᾳ διασωθέντας· ἐκεῖνοι μὴ ἔχοντες ἐκ πολλῶν ὑποδειγμάτων ἐννοεῖν τῇ καὶ αὐτῇ τὴν θείαν φιλανθρωπίαν, ὅμως ἀνεβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς, καὶ ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτοῦ, λέγοντες· «Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει ὁ Θεός, καὶ ἀποστρέψει ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπολλώμεθα» (1); Ἡμεῖς ἐκ πολλῶν τε ἄλλων ἔγνωμεν καὶ ἐξ ἐκείνων αὐτῶν, ὅτι· «Εἶδεν ὁ Θεός τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι μετενόησαν καὶ ἐπέστρεψαν, καὶ μετενόησε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῖς κακοῖς οἷς ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησεν». Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν Ἰωνᾶς ἦν ὁ κηρύττων καὶ ἀπειλῶν· καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι μὴδὲ πρὸς μετάνοιαν ἔλκων, μὴδὲ ἐπαγγελλόμενος τὴν συμπάθειαν. Ἰωνᾶς ὁ καταβὰς εἰς Ἰόππην ἐξ Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸν τῆς θαλάσσης βρασμὸν, ἐν ᾧ καταποθεῖς ὑπὸ κήτους, τριήμερος ἐξεδόθη πρὸς τὴν Νινευὶ καὶ ἐκήρυττε. Πόσον δὴ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε; αὐτὸς γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος Λόγος, οὗ τύπος Ἰωνᾶς ἦν, ἐκ τῶν οὐρανῶν κατήλθεν, ὡς ἐκεῖνος εἰς Ἰόππην, οὗτος εἰς γῆν· καὶ τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς πάθεσιν ἐκδοθεῖς, ὡς ἐκεῖνος τοῖς κύμασι, διὰ τοῦ θανάτου κατήλθεν εἰς τὰ κατώτατα πάσης τῆς γῆς· ὑπὸ τοῦ ἄδου, ὡς ἐκεῖνος ὑπὸ τοῦ κήτους καταποθεῖς, καὶ τριήμερος ἀναστὰς ἐκείθεν τοῖς μετανοοῦσιν οὐράνιον ἐπηγγείλατο βασιλείαν, καὶ τὰ τῆς μετανοίας ἔργα πα-

σιν ἡμῖν διετράνωσε καὶ ἐκήρυξεν, ὥστε ἀθετοῦντες ἡμεῖς, δικαίως τῷ χαλεπῷ θανάτῳ παραδιδόμεθα.

Χαλεπὸν μὲν οὖν ὁ θάνατος, προσγινόμενός τε καὶ προσδοκώμενος, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν μὴ ἐπιστρέψαι πολλῷ χαλεπώτερον· ἐνταῦθα γὰρ αὖξαι τὴν τιμωρίαν, καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς ἀτελευτήτοις παραπέμπει κολαστηρίοις, ὧν μὴ γένοιτό τινα πείραν ἡμῶν λαβεῖν. εἰ γὰρ τὰ ἐνταῦθα δεινὰ δοκοῦσιν ἀφόρητα, παρερχόμενα ὄντα, καὶ τοῦ σώματος μόνον ἀπτόμενα, τίνα ἐκεῖνα, ἃ μετὰ τοῦ σώματος κολάζει καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ προσδοκίαν ἀπαλλαγῆς οὐκ ἔχει οὐδέποτε; Ἀλλ' ἡμεῖς μετανοήσωμεν, ἀδελφοί, καὶ ἐπιστρέψωμεν ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν μετάνοιαν ἐνδεικνύμενοι· καὶ προσπέσωμεν τῷ Θεῷ μετὰ συντετριμμένης καρδίας πρὸς αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης ἡμᾶς, μὴδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης ἡμᾶς· ἀλλὰ ποιήσον μεθ' ἡμῶν κατὰ τὸ ἔλεός σου. Ἐγγύς ἐστιν οὗτος τοῖς ἐπικαλουμένοις, ἐὰν μὴ τοῖς στόμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ διανοίᾳ βοῶσι, τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφοντες. «Ἐπιστρέψατε γὰρ πρὸς με, καὶ ἐπιστροφήσομαι πρὸς ὑμᾶς λέγει Κύριος, καὶ τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἐτι» (2). Ἐὰν πάντως ἡμεῖς ταύτας, ἡ ἀνεπιστρόφως ἐκφύγωμεν, ἡ δι' ἐξαγορεύσεως καὶ τῆς δι' ἔργων μετανοίας ἀντισηκούσης τὰ παραπτώματα ἡμῶν, τὸ θεῖον ἐξιλεώμεθα, δι' ἐνεργουῶς ταπεινώσεως ἡμῖν αὐτοῖς εὐμενίζοντες, ὡς ἂν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀνεχομένης, καὶ τὰς ἐλλείψεις ἀναπληρώσης ἡμῶν, νῦν μὲν τῆς θείας ταύτης ὀργῆς, καὶ τοῦ ἁώρου καὶ ἀθρόου τούτου θανάτου, καὶ τῆς δι' αὐτοῦ πανωλεθρίας ἀπαλλαγούμεν· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς ἀ-

(1) ἰων. γ', 9. (2) ζαχ. 4, 3.

θανάτου ζωῆς ἐπιτύχοιμεν εἰς δόξαν τοῦ μόνου
ζωοδότου Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ
καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ
τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΕΙΑ Μ'.

Εἰς τὸν πάνσεπτον τοῦ Χριστοῦ Πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην.

Εἰ τίμιος ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ μνήμη
δικαίου μετ' ἐγκωμίων, πόσῳ μᾶλλον ἡμᾶς ποιεῖ-
σθαι τὴν μνήμην μετ' ἐγκωμίων χρεῶν, τῆς τῶν
ὁσίων τε καὶ δικαίων κορυφαίας ἀκρότητος Ἰωάν-
νου, τοῦ προσκιρτήσαντος καὶ προδραμόντος καὶ
προκηρύξαντος τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα τοῦ Θεοῦ
Λόγον; παρ' οὗ πάλιν αὐτὸς ἀνεκηρύχθη καὶ με-
μαρτύρηται τῶν ἐξ αἰῶνος Προφητῶν καὶ ὁσίων
καὶ δικαίων ὑπέρτερος; οὐ γὰρ ὅτι κρίττω τὰ κατ'
αὐτὸν ἀνθρωπίνῃ λόγου παντός, οὐδ' ὅτι παρὰ τοῦ
μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν μαρτυρίαν εἴληφε
καὶ τὸ γέρας, καὶ γέρας οὐ δεῖται τοῦ παρ' ἡμῶν,
διὰ τοῦτο σιωπῆσαντες ἀγέραςτον καταλείψομεν
λόγοις, τό γε εἰς ἡμᾶς ἤκον, τὴν τοῦ ἀνωτάτω Λόγου
κατὰ τὸ γεγραμμένον φωνήν· ἀλλ' ὅτι παρὰ Χρι-
στοῦ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων τοιοῦτος ὢν ἀνη-
γόρευταί τε καὶ μεμαρτύρηται, πᾶσα γλῶσσα πι-
στῶν κινεῖσθω πρὸς ὕμνον, ὁπόση δύναμις, οὐχ
ἵνα ἐκείνῳ τι προσθῶμεν εἰς δόξαν· πῶς γὰρ; ἀλλ'
ἵνα τὴν ὀφειλὴν ἡμεῖς ἀποτίσωμεν, ἕκαστός τε ἰδίᾳ
καὶ κοινῇ πάντες τὰ κατ' ἐκεῖνον θαυμάσια καὶ ὑ-
μνοῦντες καὶ διηγούμενοι. Ἄπας μὲν γὰρ ὁ βίος
τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ ἅπαντας θαῦμα
θαυμάτων ἐστίν. Οὐχ ὁ βίος δὲ μόνον ἅπας τοῦ καὶ

πρὸ τοῦ γεννηθῆναι προφήτου, καὶ περισσοτέρου
τῶν προφητῶν Ἰωάννου, ἀλλὰ καὶ τὰ πολλὰ πρὸ
τοῦ βίου καὶ μετὰ τὸν βίον, ὅσα πρὸς τοῦτον τείνει
πάντων θαυμάτων ἐστὶν ἐπέκεινα· θεῖται μὲν γὰρ
περὶ αὐτοῦ προβήσεις προφητῶν θεολήπτων ἀγ-
γελον αὐτὸν οὐκ ἀνθρωπον ἀναγράφουσι, καὶ φω-
τὸς λυχνίαν, καὶ θεοφεγγῆ τινα καὶ ἑωσφόρον ἀ-
στέρα, ὡς προδραμόντα τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύ-
νης, καὶ αὐτοῦ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ φωνήν· τί
δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φωνῆς τῷ Θεῷ Λόγῳ πλησιαί-
στερον ἢ συγγενέστερον; Τῆς δὲ τούτου συλλήψεως
ἐγγιζούσης, οὐκ ἀνθρωπος, ἀλλ' ἄγγελος οὐρανό-
θεν καταπτὰς, Ζαχαρίου καὶ Ἑλισάβετ λύει τὴν
στεῖρωσιν, τίττειν ἐν βαθεῖ γήρᾳ παῖδα τοὺς ἀγό-
νους ἐκ νέου ἐπαγγειλάμενος, καὶ πολλῆς χαρᾶς
πρόξενον, ὡς πᾶσι σωτήριον ἐσεσθαι προκαταγγέλει
τὴν τοῦ παιδὸς τούτου γέννησιν· «Ἐσθαι γὰρ φησι
μέγας ἐνώπιον Κυρίου, καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ
πίη, καὶ πλησθήσεται Πνεύματος ἁγίου ἔτι ἐκ κοι-
λίας μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ
ἐπιστρέψει ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν· καὶ αὐτός
προελεύσεται ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ» (1).
παρθένος γὰρ καὶ οὗτος κατ' ἐκεῖνον, καὶ ἐρημο-
πολίτης μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος, καὶ βασιλεὺς καὶ βασι-

(1) Λουκ. 4, 15.

λίδας ἐλέγχων παρανομοῦντας· Ὁ δὲ τοῦτον καὶ ὑπὲρ ἐκείνον μάλιστα ποιεῖ, ὅτι καὶ πρόδρομος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· προελεύσεται γὰρ φησὶν ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ταῦτα νομίσας ὑπὲρ πίστιν ὁ Ζαχαρίας, πεδεῖται τὴν γλώσσαν· ἐπειδὴ γὰρ ἐκὼν οὐκ ἠδουλήθη κηρύττειν, σιωπῶν ἄκων βοᾷ τὴν ξένην τοῦ παιδὸς σύλληψιν μέχρις ἂν εἰς φῶς ἔλθοι προελθοῦσαν τὴν τοῦ Λόγου φωνήν. Συλληφθεὶς δὲ μετὰ τοσούτων καὶ οὕτω μεγάλων τῶν ἐπαγγελιῶν, πρὶν ἢ τεχθῆναι Προφήτης χρίεται, καὶ τῆς χάριτος, ᾧ τοῦ θαύματος! τῇ μητρὶ μεταδίδωσι· καὶ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν (1), ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδύεται· κατὰ δὲ τὸν Ἡλίαν, ἀνθ' ἑαυτοῦ χρίει Προφήτην, καὶ φθάνει καὶ ὑπερβαίνει τὴν ἀμφοτέρων τῶν Προφητῶν τελειότητα ἐτι ἐν ἐμβρύοις ὦν, ὡς ἐνώπιον Κυρίου τοιαῦτα ἐπιδεικνύμενος· ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐμβρυον μετὰ τὴν τῶν μελῶν διάρθρωσιν κίνησιν μὲν ἔχει, φωνὴν δὲ οὐπω ἔχει, διὰ τὸ μήπω ἐνδαιτᾶσθαι τῷ ἀέρι· ἐπέστη δὲ ἡ κυοφοροῦσα τηνικαῦτα τὸν Θεὸν παρθένος, καὶ ἐν γαστρὶ ὦν ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἀνεπαισθήτως ἔσχε τῆς θεϊκῆς παρουσίας καὶ οἰκονομίας, ἀλλ' ἀνυμνεῖ ταύτην ἐκείθεν διὰ τῆς μητρικῆς γλώττης θεολογῶν· σκιρτᾷ καὶ αὐτὸς ἐνδον καὶ ἀγαλλιᾶται, ᾧ τοῦ θαύματος! ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, τὴν τελειότητα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν μητρικῇ νηδύϊ δεξάμενος· καθάπερ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος τὸ μυστήριον προκαταγγέλων τῆς αἰωνίου ζωῆς· «Σπείρεται φησὶ σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν» (2), τουτέστι δυνάμει θείου Πνεύματος ὑπερφυεῖ, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα διοικούμενόν τε καὶ κινοῦμενον, οὕτως ὁ Ἰωάννης ἐσπάρη μὲν καὶ συνέστη σῶμα ψυχικόν ἐν μητρικῇ νηδύϊ, τῇ δὲ ἐν αὐτῇ παραδόξῳ χρίσει τοῦ θείου Πνεύματος, ἀνεδείχθη σῶμα πνευματικόν, ἐν

πνεύματι σκιρτῶν καὶ ἀγαλλιώμενος, καὶ τὴν αὐτὸν κυοφοροῦσαν προφήτην ἀπεργαζόμενος· καὶ γὰρ φωνῇ μεγάλη διὰ τῆς ἐκείνης γλώττης εὐλόγει τὸν Θεόν, καὶ Μητέρα τοῦ Κυρίου τὴν κυοφοροῦσαν ἀνεκήρυξε παρθένον, καὶ καρπὸν τῆς αὐτῆς κοιλίας προσηγόρευσε τὸν ἐν αὐτῇ κυοφορούμενον, ἐγκύμονά τε ἅμα καὶ παρθένον ταύτην εἶναι παριστάς.

Οὕτω μὴ μόνον κατὰ τὸ γεγραμμένον (3), πρὶν ἢ γινῶναι τὸ κακὸν ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν· ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ γινῶναι τὸν κόσμον ἐν ἐμβρύοις ὦν, ὑπερκόσμιος ὁ Ἰωάννης ἦν. Γεννηθεὶς δὲ πάντας καὶ εὐφρανε καὶ ἐξέπληξε τοῖς περὶ αὐτὸν θαυμασίοις· «Χεὶρ γὰρ Κυρίου ἦν φησὶ μετ' αὐτοῦ», τερατουργοῦσα πάλιν οἷα καὶ πρότερον· τὸ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ στόμα τὸ πεδηθὲν, ὡς μὴ πιστεῦσαν τὴν ξένην τοῦ παιδὸς σύλληψιν, ἀνέωχθη καὶ ἐνεπλήσθη Πνεύματος ἁγίου, καὶ προεφήτευσε τά τε ἄλλα, καὶ περὶ τοῦ οἰκείου τούτου παιδὸς, λέγων· «Καὶ σὺ παιδίον προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι γινῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ» (4). Καθάπερ δὲ συλληφθεὶς ὁ θεῖος παῖς οὗτος, τὸ ἐκ μητρικῆς νηδύος ἐμψυχον τῆς χάριτος ὄργανον, κατ' αὐτὴν ἐκινεῖτο θεῷ καὶ ἡγαλλιᾶτο πνεύματι, οὕτω καὶ γεννηθεὶς ἠύξανε πάλιν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν ἄξιός αὐτοῦ ὁ κόσμος, ταῖς ἐρήμοις ἐξ ἀπαλῶν, ὡς εἰπεῖν, ὀνύχων ἐνδιητᾶτο τὸν αἰεὶ χρόνον, ἀσκευον, ἀπεριμέριμνον, ἀπραγμάτευτον βίον ἀνύων· λύπης ἄμοιρον, παθῶν ἀγενῶν ἀμέτεκτον, ἡδονῆς τῆς χαμαιζήλου καὶ προσύλης ταύτης καὶ περὶ σῶμα καὶ τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις μόνας σαινούσης ἀνώτερον· Θεῷ μόνῳ ζῶν, Θεὸν μόνον ὀρώων, Θεὸν τρυφὴν οἰκίαν ποιούμενος. Ἐξή τοίνυν καθάπερ ἐν τινὶ τῆς γῆς ἐξη-

(1) Ησ. ξά, 10. (2) Α' Κορ. ιί, 41. (3) Ησ. ζ', 16. (4) Λουκ. α, 76.

ρήμένω χωρίω· «Καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἕως ἡμέρας φησὶν ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ». Τίς δὲ ἡ τῆς ἀναδείξεως ἡμέρα ταύτης; Ἦνίκα ὁ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου ἐφειστήκει καιρὸς, περὶ οὗ καιροῦ γέγραπται, οὐκ ἔστιν ὁ συνίων, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν, πάντες ἐξέκλιναν ἅμα ἡχρειώθησαν (1). Ὡς περ οὖν ὁ Κύριος τηνικαῦτα, πάντων ἀσεβῶν ἡμῶν ὄντων, ἀφάτῳ φιланθρωπία χρησάμενος, ὑπὲρ ἡμῶν ἐξ οὐρανοῦ κατήλθεν, οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης τότε τῆς ἐρήμου ἐξηλθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑπηρετήσων τῷ ἐκείνῳ φιланθρώπῳ βελήματι· πρὸς γὰρ τὸν κολοφῶνα τῆς τότε τῶν ἀνθρώπων κακίας, καὶ τὴν ἀνείκαστον τῆς τοῦ Θεοῦ φιланθρωπίας συγκατάβασιν ἐκείνην, τοιοῦτου ἔδει καὶ τοῦ ὑπηρετησομένου, μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀρετῆς ἀπολείποντος· οὕτω γὰρ ἂν εἴλκυσε τοὺς ὀρώντας, ὥς περ οὖν εἴλκυσεν, ἐπιστρέψας πρὸς ἑαυτὸν μετὰ θαύματος, ὡς ἐξηλλαγμένος τις ὢν, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπον πολιτείαν ἐπιδεικνύμενος. Ἦν δὲ καὶ κήρυγμα κηρύττων τῆς οἰκείας πολιτείας ἐπάξιον· βασιλείαν γὰρ οὐρανῶν ἐπηγγέλετο, καὶ πῦρ ἀσβεστον ἡπείλει, καὶ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν ὑπεδείκνυ Χριστόν· «Οὗ τὸ πτύον φησὶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ συναῖξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ» (2).

Οὐ λόγοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων τοῖς πᾶσι τοῦτον ἐφανέρωσε, βαπτίσας αὐτόν, καὶ δακτύλῳ δείξας, καὶ τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς συσχέσας, καὶ διὰ πάντων μαρτυρήσας, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ τῶν αὐτῷ προσιόντων ψυχῶν νυμφίος, ὁ τὴν ἁμαρτίαν αἴρων τοῦ κόσμου, καὶ τὸν μολυσμὸν ἐξαίρων, καὶ τὸν ἁγίασμόν ἀντεισφέρων καὶ χαριζόμενος. Ἐτοιμάσας δὲ

οὕτω τὴν ὁδὸν αὐτοῦ κατὰ τὴν Ζαχαρίῳ πρόβρῃσιν, καὶ τὸ πᾶν τελέσας, δι' ὃ καὶ ἀπεστάλη καὶ προέδραμε, καὶ βαπτιστῆς ἐν Ἰορδάνῃ γέγονεν, ὑποχωρεῖ Χριστῷ τῆς πρὸς τοὺς συνειλεγμένους παρρησίας καὶ διδασκαλίας, καὶ ἀναχωρεῖ τοῦ πλήθους, τῷ Κυρίῳ τούτους παραδούς. Ἐπεὶ δὲ Ἡρώδης ὁ τοῦ βρεφοκτόνου ἐκείνου υἱός, τὴν μὲν ἀρχὴν τοῦ πατρὸς πᾶσαν οὐ διεδέξατο, τετράρχης γὰρ οὗτος ἦν, τῇ δὲ κακίᾳ τούτου καὶ προσετίθει, συζῶν ἀκολασίᾳ, καὶ παράδειγμα τοῖς Ἰουδαίοις πάσης κακίας προκείμενος, οὐκ ἠνέσχετο ὁ Ἰωάννης σιγᾶν· πῶς γὰρ φωνὴ τῆς ἀληθείας ὢν; ἀλλ' ἤλεγχεν αὐτὸν περὶ τε τῶν ἄλλων ἀπάντων ὧν ἐποίει πονηρῶν, καὶ μάλιστα περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἣν ἀρπάσας ἐκείνος παρόμως ἐγήμε, λέγων πρὸς αὐτόν· «Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου» (3). Ὁ δὲ τὸν ἐλεγchon, μᾶλλον δὲ τοὺς ἐλέγχους μὴ φέρων, προσέθηκε καὶ τοῦτο τοῖς ἄλλοις πονηροῖς ἔργοις, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. Φίλιππος δὲ οὗτος υἱὸς καὶ αὐτός ἦν Ἡρώδου, μοίρας ἐτέρας τετράρχης ὢν· τοῦ γὰρ πατρὸς αὐτῶν Ἡρώδου μετὰ τὴν ἀπηνῆ καὶ φρενοβλαβῆ βρεφοκτονίαν ἐκείνην συμφοραῖς καὶ νόσοις ἀνηκέστοις καὶ ἀνυποίσοις περιπεσόντος, καὶ ἑαυτὸν ἀνελόντος ἐξ ὑπερβαλλούσης ἀνίας καὶ περιωδυνίας, ἡνίκα καὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ ὁ ἄγγελος ἐν Αἰγύπτῳ εἶπεν· «Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν Μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύε εἰς γῆν Ἰσραὴλ· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου» (4). Τοῦ Ἡρώδου τοίνυν ἐκείνου κακῶς τὸ ζῆν ἀπορρήξαντος, ὁ τῶν ὄλων αὐτοκράτωρ τηνικαῦτα Καῖσαρ εἰς τέσσαρα διεῖλε τὴν ὑπ' ἐκείνον ἀρχὴν, καὶ τοῖς μὲν δυσὶν ἐτέρους ἐπέστησε, τῶν δ' ἐτέρων δύο μερῶν

(1) Ψαλμ. ιγ', 2. (2) Λουκ. γ', 17. (3) Μαρκ. ζ', 18. (4) Ματθ. 6', 12.

τετράρχας κατέστησε τοὺς τοῦ Ἡρώδου υἱούς, Φίλιππον τε καὶ τὸν Ἡρώδην τοῦτον. Διὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς τετραρχεῖν αὐτὸν λέγει τῆς Ἰουδαίας· Φίλιππον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τῆς Ἰουδαίας τε καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, ἥνικα τῷ Ἰορδάνῃ ἐπέστη ὁ Ἰωάννης κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας.

Οὗτος οὖν ὁ νέος Ἡρώδης κρατήσας ἔδωκε καὶ ἔθετο τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ· ὡς μὲν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος φησὶν (1), ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν Ἡρωδιάδα, ἣν σφετερισάμενος ἦν, γυναῖκα οὖσαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Λουκᾶς οὐ διὰ τὴν Ἡρωδιάδα μόνον φησὶν, ἀλλὰ «Καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πονηρῶν ὁ Ἡρώδης, προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ» (3). Πῶς οὖν οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ τοῦ περὶ τῆς Ἡρωδιάδος ἐλέγχου μόνον πεποιήνται μνήμην; Ἐπειδὴ τοῦ κατακεκλεισθαι τὸν Ἰωάννην καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ αἰτία, μᾶλλον δὲ πάντα τοῦ φιλοπονήρου βασιλέως τὰ ἔργα, ἐφ' οἷς ἅπασιν ἐλεγχόμενος, τὴν Ἰωάννου παρρησίαν οὐκ ἔφερε· τοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι μόνῃ γέγονεν ἡ μοιχαλὶς αἰτία, ταῖς παρ' ἑαυτῆς μηχαναῖς τε καὶ σπουδαῖς καταπραξαμένη, καὶ εἰς τέλος ἀγαγοῦσα τὸ ἔργον· αὕτη γὰρ ἐλέγχοντι καὶ ἀνθέλκοντι τῆς παρανόμου πράξεως τὸν Ἡρώδην, ἐνεῖχεν ἐγκοτούσα τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι· οὐ γὰρ ἦν ἄλλως κατασιγᾶσαι τὸν ὡς ἐδόκει κατ' αὐτῆς ἐλεγχον. Οὐχ ἀπλοῦν δέ τι τὸ κατ' αὐτὴν μύσος ἦν, οὐδὲ διπλοῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλαπλοῦν· μοιχεία τε γὰρ ἦν, τὸ πάντων ἀμαρτημάτων αἰσχισον, καὶ οὐ παρ' ἐτέρου τινὸς ἐκτελουμένη, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ τῆς μοιχευομένης ἀνδρὸς, καὶ παιδοποιήσαντος μετ' αὐτῆς ἐκείνου, ὡς καὶ τὴν

παῖδα ζῆν ἔτι, ὁ καὶ ἀποθανόντος ἐκείνου, τὸν ἀδελφὸν οὐδὲ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον συνεχώρει τὴν ἐκείνου γυναῖκα γῆμαι· Ὁ δὲ καὶ ζῶντος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐπεδούλευσε τῇ κοίτῃ· οὐδὲ γοῦν κρυφίως, ὡς μεθ' ὑποζόλης τινος ἐργάζεσθαι τὴν ἀσέλγειαν, ἀλλὰ παρρησίᾳ καὶ ἀπηρυθριασμένως ἐξετέλει τὸ μύσος. Οὕτω γοῦν κατὰ πᾶσαν πρόθεσιν προσκείμενος τῇ κακίᾳ, κἀντεῦθεν τὸν ἐλεγχον μὴ φέρων, ἐν φυλακῇ τὸν Ἰωάννην κατέκλεισεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ φυλακὴ αὕτη μείζων ἐλεγχος ἦν, καὶ ἀκουσμένη καὶ ὁρωμένη, καὶ διὰ πάντων φοιτῶσα διὰ τῆς φήμης· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἡρωδιάς ἐνεῖχεν αὐτὸν, δηλονότι τὴν κατὰ τοῦ Ἰωάννου μανίαν ἐν ἑαυτῇ ἔτρεφε, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο· «Ὁ γὰρ Ἡρώδης φησὶν ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον». Ἐφοβεῖτο μὲν ὁ Ἡρώδης τὸν Ἰωάννην διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον, οὐκ ἐφοβεῖτο δὲ τὸν Θεόν, παρ' οὗ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀρετὴ· οὐδὲ αὐτὸν ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην ἅτε τοιοῦτον, καὶ τοι καὶ αὐτὸς τοῦτον εἰδὼς ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, ἀλλ' ἐφοβεῖτο τοῦτον διὰ τοὺς ὄχλους, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον, καθά φησιν ὁ Ματθαῖος· ὡς γὰρ ὁ αὐτὸς συγγράφεται, οὐχ ἡ Ἡρωδιάς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρώδης θέλων ἀποκτεῖναι τὸν Ἰωάννην, ἐφοβεῖτο τὸν ὄχλον.

Ὁ δὲ φησὶν ὁ Μάρκος περὶ Ἡρώδου, ὅτι ἡδέως ἤκουε τοῦ Ἰωάννου, τοιοῦτόν ἐστι· καθάπερ ἐπὶ τῶν ἱατρικῶν πομάτων αἰσθανόμεθα μὲν τῆς πικρίας, καταδεχόμεθα δὲ αὐτὰ, τὴν ἀπὸ τούτων ἐννοοῦντες ὠφέλειαν, οὕτως ἀντιερόφως ἐπὶ τῶν πνευματικῶν διδασμάτων, ἡδονταὶ μὲν αὐτοῖς τοιούτοις φύσει γλυκέσιν οὔσι καὶ οἱ μὴ τούτοις πειθόμενοι, οὐ καταδέχονται δὲ αὐτὰ, τὴν ἀπὸ τούτων ἐννοοῦντες

(1) Ματθ. ιδ', 3. Μαρκ. ζ', 17. (2) Λουκ. γ', 19.

πρὸς τὰς οἰκείας πονηρὰς ὁρέξεις ἀντίθεσιν· ἴσως δὲ καὶ ἡδέως μὲν ἀκούων ἦν αὐτοῦ πρότερον, ἐπεὶ καὶ συνετήρει φησὶν αὐτόν, καὶ ἀκούων αὐτοῦ πολλὰ ἐποίει· πεφυκότων δὲ τῶν κακῶν μισεῖν τοὺς ἐλέγχοντας, τοῦ μίσους προσγενομένου διὰ τὸν ἐλεγχον, πάντων ἀλογήσας ἐκείνων συνεφώνει τῇ μοιχευομένῃ κατὰ τὴν φόνιον γνῶμην, καὶ θέλων καὶ αὐτὸς ἀποκτεῖναι τὸν Ἰωάννην, καθά φησιν ὁ Ματθαῖος, ἐφοβεῖτο τὸν ὄχλον, οὐκ ἐνστασὶν τινα δεδιώς ἐκ τούτων, ἀλλὰ μόνην τὴν ἀπὸ τούτων κατάγωνσιν, ἐπειδὴ περ ὡς Προφήτην αὐτὸν εἶχον· ἦδει γὰρ ὡς οὐδένα τῶν ἀπάντων λείληθε τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς καὶ χάριτος Ἰωάννου, καὶ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης ὑπάρχων ἡττων ἐφοβεῖτο τὴν παρὰ τούτων κατηγορίαν, καὶ τὸν παρ' αὐτῶν θηρώμενος ἐπαινον ἔστιν ἐφ' ᾧ ἔτι τὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην προσεποιεῖτο πειθῶ καὶ εὐλάβειαν. Ἀλλ' ἡ Ἡρωδιδᾶς σοφὴ οὖσα τοῦ κακοποιῆσαι καὶ τοῦτον δὴ τὸν φόβον ἔλυσεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸν φόνον, ὡς ἐνόμισε, μᾶλλον δὲ ὡς ἡπάτησεν ἀνεγκλήτως ἐπῆρεν· ἐγκοτοῦσα γὰρ καὶ φονῶσα καιρὸν ἐζήτει τὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν συστιάσαι μέμψιν, καὶ προαγαγεῖν εἰς ἔργον τὴν κατὰ τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ Προφήτου μανίαν. Γενομένης οὖν φησὶν ἡμέρας εὐκαιροῦ, πρὸς τὴν φονικὴν δηλονότι μηχανήν, τελουμένων τῶν γενεθλίων Ἡρώδου, καὶ παντὸς μὲν τοῦ ὄχλου συνειλεγμένου, πάντων δὲ τῶν ἐν τέλει προκαθημένων, εἰσῆλθε μεταξὺ πάντων, ἀφθεῖσα παρ' αὐτῆς ἐπίτηδες ἡ ταύτης θυγάτηρ, καὶ ὑπὸ τοὺς ἀπάντων ὀφθαλμοὺς ὠρχήσατο τὸ κοράσιον, καὶ ἤρесе τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ Ἡρώδῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλεν αὐτῆς τε οὖσα, καὶ ὑπ' αὐτῆς προαχθεῖσα, καὶ ἀναιδῶς ὀρχήσασθαι, καὶ τῷ Ἡρώδῃ ἀρέσκειν; ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τοῦ φιλοπαίγμονος ἐ-

κράτησε βασιλέως ἡ ἀναιδὴς ὀρχησις, ὥστε καὶ εἰπεῖν τῷ κορασίῳ· « Αἰτησὸν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοι· καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐὰν αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσεος τῆς βασιλείας μου » (1). Ἐξέρχεται πρὸς τὴν μητέρα καὶ διδάσκαλον τῶν ἀσέμων ἀλμάτων ἐκείνων καὶ λυγισμάτων τὸ ἀναιδὲς κόριον, ἀπαγγέλει τὸν ὄρκον, ζητεῖ διδασκῆναι τὸ αἶτημα, διδάσκεται πάραυτα, καὶ προθυμότερα πείθεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ σπουδῆς ἐπανέρχεται, καὶ τὴν αἴτησιν ἀνευθριάτως προβάλλεται· θέλω λέγουσα, ἵνα μοὶ δῶς ἐξ αὐτῆς, ὅτι τάχιστα, κατ' αὐτὴν δηλονότι τὴν ὥραν, ἐπὶ πύνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Ταῦτα μὲν οὖν τὸ κοράσιον ἀπηρυθριασμένως ἡτεῖτο· ἡ δὲ μοιχαλὶς ἔλυσεν ὡς ὥστο τῷ βασιλεῖ διὰ τούτων τὴν ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ βαπτιστοῦ καὶ Προφήτου κατηγορίαν· διὰ τὴν πρὸς τὸν ὄρκον εὐλάβειαν δόξεις λέγουσα τὸν φόνον ἐργάσασθαι, καὶ οὐ διὰ τὸ πρὸς τὸν δίκαιον μῖσος. « Ὁ δὲ βασιλεὺς περίλυπος γενόμενός φησι, διὰ τε τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι »· διὸ καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ.

Βαβαὶ πόσων κακῶν αἴτιον ἡ δοξομανία! οὐκ ἡδύνατο φονεῦσαι διὰ τὸν ὄχλον, ἐφόνευσεν αὐθις διὰ τοὺς συνανακειμένους· περίλυπος ἐγένετο δι' οὐδὲν ἄλλο, ἢ διὰ τὸ δόξαι τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἑστερεῖσθαι δόξης· στενὰ γὰρ ἐγένετο πάντοθεν τῷ βασιλεῖ τὰ πράγματα, ἂν μὲν φονεύσῃ τὸν δίκαιον, ἢ ἐπὶ τῷ φόνῳ μέμψις προσδόκιμος, ἂν μὴ φονεύσῃ, δόξει ἐπίορκος· ὁ ὄρκος διὰ φιλοτιμίαν, ὃ ἐπὶ τῇ παραβάσει τοῦ ὅρκου φόβος διὰ φιλοδοξίαν, ὃ ἐπὶ τῇ τοῦ ὅρκου φυλακῇ φόβος διὰ τὴν δόξαν· αὐτὸ τὸ συμπόσιον κενοδοξία συνεκρότησεν ἅπαν.

(1) Μαρκ. ζ', 22.

Καλῶς ἄρα ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος· « Πῶς δύνασθε πιστεύειν εἰς ἐμέ δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες » (1); Ταύτην τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν καὶ Ἰουδαῖοι ζητοῦντες τὴν πρὸς αὐτὸν ἠθέτησαν πίστιν, καὶ τὸ καθ' ἑαυτοὺς πάντων τῶν Προφητῶν τὴν κεφαλὴν ἐξέκοψαν, τὰ πλήρωμα τῶν Προφητῶν ἀνελόντες Χριστόν. Τοιαῦτα τὰ ἔργα τοῦ ὑπὸ μοιχαλίδων καὶ ὀρχηστρίδων γυναικῶν βασιλευμένου βασιλέως· τοιαῦτα οἷς θέλγεται καὶ ἀρέσχεται, καὶ δι' αὐτὴν βασιλείαν ἀπεμπολεῖ καὶ προδίδωσι, καὶ εἰς τοῦτο πράξεως ἄγεται. Τοιοῦτόν τι πάσχει καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἀδελφοί· βασιλεὺς γὰρ καὶ αὐτοκράτωρ τῶν παθῶν ὑπὸ Θεοῦ δεδημιουργημένος, ὅταν αὐτὸς ὑπὸ τούτων θελχθῇ, εἰς ἀτόπους δουλείας καὶ πράξεις ἐκτόπους ἐξάγεται, καὶ οὕτω τῶν τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τοῖς πάθεσι δεδουλωμένων ἕκαστος, ὑπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότος ἐλέγχοντος, ἀχθόμενός τε καὶ δυσχεραίνοντες πρῶτον μὲν οἶονεὶ κατακλείουσιν αὐτὸ, καθάπερ ὁ Ἡρώδης τὸν Ἰωάννην, αὐτοῦ ἀκούειν μὴ θέλοντες· πρὸς δὲ καὶ τοὺς εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας καὶ τροπὴν πάσης καλοκαγαθίας γεγραμμένους λόγους, μηδὲ τούτων ἀκούειν ἀποδεχόμενοι· ὅταν δὲ τελείως κρατηθῶσιν ὑπὸ τῆς παρανόμως συνοικουσης αὐτοῖς Ἡρωδιάδος, τῆς φιλαμαρτήμονος γνώμης, τότε καὶ τὸν ἔμφυτον αὐτοῖς τῆς χάριτος λόγον, τὴν ἑαυτῶν φημί συνείδησιν ἀναιροῦσι, τελείως καταργοῦντες αὐτὴν, ἀπιστοῦσι τε καὶ ἀντιλέγουσι τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, ἀσυνείδητοι παντάπασι καὶ ἀντικείμενοι τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ γινόμενοι, καθάπερ ὁ Ἡρώδης τῷ Ἰωάννῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς εὐσεβείας ἀντιλέγοντες, τὰ παραπλήσια πάσχουσι, μᾶλλον δὲ καὶ ποιοῦσιν. Ἐλεγ-

χόμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν προφητικῶν καὶ ἀποστολικῶν καὶ πατερικῶν λόγων παρ' ἡμῶν προτεινομένων, πρῶτον μὲν ὥσπερ κατακλείουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς βιβλίοις, λέγοντες, ἄφετε αὐτοὺς ἐκεῖ κεῖσθαι, καὶ μηδεὶς αὐτοῖς χρήσθω, μηδὲ προτεινέτω τούτους· μηδὲ γοῦν τοῦ Κυρίου λέγοντος ἀκούοντες, « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, καὶ ἐν αὐταῖς εὕρησете ζωὴν τὴν αἰώνιον » (2). Εἴτα ὑπὸ τῆς Ἡρωδιάδος, τῆς καθ' ἑαυτοὺς δυσσεβοῦς δόξης, ἐπὶ τὸ χεῖρον προαγόμενοι, καὶ προτιθέασιν αὐτοὺς ἐπὶ πίνακος οἶονεὶ κατεσφαγμένους, διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων τούτους ἀναιροῦντες, εἰς ἐπίχαρμα καὶ βλάβην τῶν αὐτοῖς συναινούντων.

Οὕτως Ἡρώδης μὲν ἐστὶ πάσης κακίας τε καὶ δυσσεβείας πρόγραμμα· ὁ δὲ Ἰωάννης πάσης ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας στήλη· Ἡρώδης μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ πλήρωμα τῆς κακίας, τὸ κράτος τῆς δυσσεβείας, τὸ ὄργανον τῆς παρανομίας, ὁ σάρκινος ὄντως, ὡς κατὰ σάρκα ζῶν τε καὶ φρονῶν· Ἰωάννης δὲ ἡ τῶν ἀπ' αἰῶνος θεοφόρων ἀκρότης, τὸ περιφανὲς καταγώγιον τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, ὁ τῆς θείας χάριτος φερωνύμως ἐπώνυμος, τὸ πάσης εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἐνδιαίτημα· Δύο τοίνυν εἰκόνες πρόκεινται σήμερον, καθ' ὑπερβολὴν πρὸς ἀλλήλας ἀνθεστηκυῖαι καὶ ἀντικείμεναι, ὧν ἡ μὲν ὀλίγα τε καὶ πρὸς ὀλίγον τοὺς κατ' αὐτὴν ζῆν προαιρουμένους εὐφραίνειν δοκοῦσα καὶ τιμᾶν, ἀτιμία καὶ θλίψει παραδίδωσιν ἀλήκτω καὶ ἀφορήτῳ· ἡ δὲ πρὸς ὀλίγον πονεῖν διδοῦσα τοὺς πρὸς αὐτὴν βλέποντας, εἴτα χαρίζεται τούτοις δόξαν καὶ ἀπόλαυσιν θείαν καὶ ἀπόρρητον καὶ ἀληθινὴν καὶ αἰώνιον. Εἰ μὲν οὖν κατὰ σάρκα ζῶμεν, κατὰ μίμησιν τοῦ δερματίνου Ἡρώδου μέλλομεν ἀποθνήσκειν, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος (3)· Εἰ δὲ θείω

(1) Ἰωαν. 6, 44. (2) Ἰωαν. 6, 39. (3) Ῥωμ. 8, 13.

Πνεύματι, κατὰ ζῆλον τοῦ Ἰωάννου ταῖς πονηραῖς τοῦ σώματος ὀρέξεσί τε καὶ πράξεσιν ἀντικείμεθα, ζησόμεθα εἰς αἰῶνας. Τῆς μὲν γὰρ κατὰ πνεῦμα ζωῆς τὸ τέλος κέκρυπται νῦν ἐν τῷ Χριστῷ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ οὕτω πᾶσι φανερόν ἐστιν, ὅταν δὲ φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα κληρονόμοι Θεοῦ, συγκληρονόμοι Χριστοῦ, τῶν αἰωνίων ἐκείνων καὶ ἀκηράτων ἀγαθῶν ἐπιτυχόντες, ἃ μῆτε ὀφθαλμός εἶδε, μῆτε οὖς ἤκουσεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀναβέβηκεν ἀνθρώπου, ὡς ὑπὲρ ἀκοὴν ὄντα καὶ ὀφθαλμόν καὶ διάνοιαν· τοῖς δὲ κατὰ σάρκα ζῶσιν, οὐ θνητὰ καὶ πρόσκαιρα μόνον, ἀλλὰ καὶ οὕτω σμικρὰ καὶ εὐτελῆ τὰ τερπνὰ, ὡς κερατίοις τιαὶ καὶ χοιρῶδει παρεικάζεσθαι βρώσει.

Εἰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἦσαν αἰῶνια, πάλιν ἐκεῖνα τούτων προτιμᾶν ἔδει, ὡς ἀσυγκρίτως παντάπασιν ὑπερέχοντα· εἰ δὲ κατ' ἐκεῖνα μεγάλα τινὰ καὶ θαυμαστά καὶ ταῦτα ἦν, ὅτι ταῦτα πρόσκαιρα, ἐκεῖνα δὲ αἰῶνια, πάλιν ἐκεῖνα προτιμητέα ὡς διαμένοντα· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνα μὲν καὶ ἄληκτα καὶ ἀσύγκριτα, ταῦτα δὲ καὶ ἀχρεῖα καὶ πρόσκαιρα, προτιμήσωμεν ἀδελφοί τὰ μόνιμα καὶ ἀπόρρητα καὶ οὐράνια, τῶν κάτω συρομένων καὶ φθειρομένων· παραδράμωμεν δικαίως τὰ παρατρέχοντα, καὶ πρὸς ὀλίγον σαίνοντα κλέπτῃ τὴν αἴσθησιν· ἀντιποιησώμεθα τῶν μελλόντων ὡς μενόντων καὶ μηδέποτε λυομένων· φεύγωμεν τὴν πρὸς Ἡρώδην ὁμοίωσιν· σπεύδωμεν ὅση δύναμις, πρὸς τὴν τοῦ Προδρόμου τῆς χάριτος μίμησιν, καὶ μάλιστα πάντων ἡμεῖς, οἷς ὁ βίος μονήρης· ὣν ἡ πολιτεία τῶν κοσμικῶν ἐθνῶν τε καὶ πραγμάτων διώριστα, καὶ ἐγγίξει πως τῷ ἐρημικῷ καὶ μεμονωμένῳ βίῳ τοῦ Προφήτου καὶ βαπτιστοῦ, ὃς καὶ τοῦτο προειδὼς ὡς Προφήτης, ὅτι τὸ μοναδικὸν ἐστὶ τὰγμα τὸ τοῦτον μετρίως γοῦν μιμεῖ-

σθαί ποτε δυνησόμενον, οὐχ ὑπὲρ εὐσεβείας, ἀλλ' ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνιζόμενος ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔτοιμοι ὦμεν μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαθίστασθαι, εἰδότες ὅτι μαρτυρίου στέφανον λήψεται ὁ τὰ πάθη δι' ἀρετῆς τροπώσμενος· ὅσω γὰρ ἐλαττόν ἐστι κακὸν ἢ ἁμαρτία συκρινομένη πρὸς τὴν ἀσέβειαν, τοσοῦτον ἐκ τοῦ ἀκολούθου μείζον ἀγαθὸν ἂν εἴη τὸ προκινδυνεύσαι τῆς ἀρετῆς· πῶς γὰρ ἂν οὐχὶ καὶ ὑπὲρ τοῦ μείζονος ἐκείνου, δηλονότι τῆς εὐσεβείας, εἴπερ ἐδέησεν, ἔθηκε τὴν ψυχὴν ὁ ὑπὲρ τοῦ ἐλάττονος ταύτην προδοῦς· διὸ καὶ ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων, ὁ τῆς μετανοίας κήρυξ, ὁ Πρόδρομος καὶ Βαπτιστῆς τοῦ Σωτῆρος, ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνιζόμενος ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν· ὃς οὐ τοῦ Χριστοῦ μόνον πρόδρομος ἦν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς, ἀδελφοί, μάλιστα πολιτείας· ἐκεῖνος ἐκ στεῖρας ἐτέχθη τῆς Ἑλισάβετ, καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, περὶ ἧς γέγραπται· «Εὐφράνθητι στείρα ἡ οὐ τίχτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μαλλόν, ἢ τῆς ἐχοῦσης τὸν ἄνδρα» (1)· ἐκείνον μετὰ τὴν γέννησιν ὁ βρεφοκτόνος Ἡρώδης φονῶν ἐδίωκε, διὰ τὴν πρὸς Χριστὸν ἀπέχθειαν καταμαχόμενος, ἀλλ' εὔρε καταφυγὴν τὴν ἐρημον, καὶ φιλτέραν ἔκρινε τοῦ κόσμου, καὶ ταύτην ὥκησεν· ἐπιτίθεται καὶ ἡμῖν μετὰ τὴν πνευματικὴν γέννησιν ὁ νοσητὸς Ἡρώδης, διώκων καὶ αὐτὸς ἀρτίως δι' ἡμᾶς τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο φεύγωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν κόσμον, καὶ καταφυγὴν εὐρίσκομεν τὰ ἀφιερωμένα ταῦτα τῷ Θεῷ φροντιστήρια, καὶ οὕτω διαδιδράσκομεν τοὺς ἀνηλεεῖς δορυφόρους καὶ μαχαιροφόρους ἐκείνου, τὰ τῶν παθῶν ὑπεκκαύματα, δι' ὧν τὸν πνευματικὸν ἐπιφέρει θάνατον, τοῦ Θεοῦ χω-

(1) Γαλ. δ', 27.

ρίζων τὸν ἄνθρωπον. Οὗτός ἐστιν ὁ θάνατος ὁ διὰ τῶν ἐν ἡμῖν θυρίδων, ἥτοι τῶν αἰσθήσεων, ἐφ' ἡμᾶς ἀναβαίνων· δι' αὐτῶν γὰρ ἐπῆλθε καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ κατέσπασεν ἄνωθεν τὸ γένος ἡμῶν, τῆς ἀθανασίας ἐκβαλὼν τοὺς προπάτορας· ἤκουσεν Εὐὰ τῆς κακοβούλου τοῦ πονηροῦ συμβουλῆς· εἶδεν, ἔπαθεν, ἔφαγεν, ἀπέθανεν, ἔθελξε τὸν ἄνδρα, κοινωνὸν ἔλαβε καὶ τοῦ γεύματος καὶ τοῦ πτώματος· ἐκεῖνοι πρὸς μίαν πείραν οὐκ ἴσχυσαν ἀντισχεῖν, ἐνὶ λόγῳ σὺν δόλῳ πάραυτα τὰ ὦτα ὑπέκλιναν, μιᾶς ὥραιας θεᾶς ἠττήθησαν, καίτοι μήπω ἐμπαθεῖς ὄντες, ἀλλ' ἀπαθεῖς, ἐν καθαρῷ παθῶν χωρίῳ περιπολοῦντες· ἡμεῖς ἄρα δυνηθώμεν ἐν κόσμῳ τρεφόμενοι διὰ βίου, πρὸς τὰς πολυμόρφους τῶν παθῶν θεᾶς, πρὸς τὰς πολυῤῥήμονας καὶ οὐχ ἥττον ἀσχήμονας ἀκοάς τε καὶ ὁμιλίας μὴ παθεῖν κακῶς, μηδὲ τρωθῆναι καὶ πονήρως διατεθῆναι τὸν ἕσω ἄνθρωπον; οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστι. Διὰ ταῦτα τὸν τῆς χάριτος Πρόδρομον οἱ πατέρες μιμούμενοι, τῷ κόσμῳ ἀποταξάμενοι, καὶ τὴν συναυλίαν φυγόντες τῶν αὐτῷ προσκειμένων, οἱ μὲν τὴν ἔρημον ὤκησαν, καὶ πολλοὺς τῶν ἔπειτα γεγονότων πρὸς ταύτην ἔλκυσαν· οἱ δὲ περιτεχίσμασιν ἱεροῖς ἐνασχέσαντες, καὶ συνοδίας πνευματικὰς ἐν αὐτοῖς συνεστήσαντο, αἷς ἡμεῖς ἄλλο τε ἄλλος κατὰ ζῆλον ἐκείνων ἐναρμοζόμενοι τοῖς ἱεροῖς τούτοις ἐμβιοῦμεν σηκοῖς.

Οὐ κατοικεῖν δὲ μόνον ἐν αὐτοῖς δεῖ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πατέρας ἐκείνους ζῆν· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἄλλων τούτων τοῦ Θεοῦ παραδείσων τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ξύλον ἀπεστίν, οὐδ' ὁ πονηρὸς ὑφηγητής· ἔστι δὲ ἡμᾶς παιδευθέντας τοῖς ἐκ παλαιοῦ παραδείγμασι, τῷ μόνῳ σοφῷ τε καὶ ἀγαθῷ συμβούλῳ προσέχειν, καὶ τοῖς αὐτῷ πρότερον καὶ νῦν πειθαρχοῦσι κατ' ἔχνος ἔπασθαι, τὴν ἀναστροφὴν ἀποστολικῶς εἰπεῖν μιμουμένους

τούτων ὧν τὴν ἐκβασιν εἶδομεν. Εἰσι δὲ καὶ θηρία καὶ κτῆνη κατὰ τε τὴν ἔρημον καὶ τὰ ἱερά ταῦτα σεμνεῖα· καὶ πολὺ τὸ δέος, μὴ παρασυμβληθῶμεν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθῶμεν αὐτοῖς, ἂν μὴ πρὸς δύναμιν ἕκαστος τὸν Ἰωάννου βίον μιμώμεθα. Τί οὖν; ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν αἰεὶ ἀπερικάλυπτον εἶχεν, ἀδιαλείπτως προσευχῆς τοῦτο δεῖγμα, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν παβήσεως· ἀκατακάλυπτον γὰρ δεῖ τὸν ἄνδρα προσεύχεσθαι κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, ὥς ἂν ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζωμεθα. Ἐγκαλυπτέσθωσαν οὖν οἱ τῷ κόσμῳ συνδεδεμένοι, διὰ τὰς περισοιχίζουσας, μᾶλλον δὲ συμπεφυκυίας βλάβας, καὶ τὰ παρὰ πόδας συνεχῆ σχῶλα, μὴ τοῦτο δυνάμενοι διηνεχῶς καθ' ἡμᾶς. Ἡμεῖς δὲ οἱ καλῶς τοῦ κόσμου ἀναχωρήσαντες, ἀναχωρῶμεν αὐτοῦ καὶ τῇ διανοίᾳ, ψαλμοῖς καὶ ᾠδαῖς καὶ προσευχαῖς πνευματικαῖς τῷ Χριστῷ συνδήσαντες τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον, καὶ ἀκήνωμα ποιήσωμεν ἑαυτοὺς τοῦ σωτηρίου ὀνόματος· αὐτοῦ μνημονεύοντες, δι' ὃν τοῦ κόσμου ἐξήλθομεν· ὁ γὰρ δι' αὐτὸν τοῦ κόσμου ἀναχωρήσας καὶ τῶν ἐν βίῳ, τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνωσιν ποθεῖ πάντως· ἡ δὲ διὰ τῆς αὐτοῦ διηνεχοῦς προσγίνεται μνήμης καθαιρούσης τὸν νοῦν. Καθάρωμεν οὖν τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, ἐργοῖς καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατείνοντες· οὐ γὰρ ἔχομέν τι τῶν κατασπόντων, ἂν μόνον ἐθέλωμεν κατὰ τὸ ἐφικτὸν πρὸς τὸν Ἰωάννου βίον ὄραν. Ἐκεῖνος ἄστεγος περιῆγεν, ἡμεῖς ἀρκεσθώμεν τῇ μικρᾷ στέγῃ· στέρξωμεν τῷ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἕκαστος δεδομένῳ οἰκίσκῳ, τὸν διὰ βίου ἀνέστιον ἐνθυμούμενοι· ἐκεῖνος ἤρκειτο τοῖς ἀκροδρύοις καὶ τῷ μελεάγρῳ, βοτάνῃ δὲ ἐστίν αὕτη αὐτομάτως ἐν ἐρήμῳ φυομένη, ἥς ταῖς ῥίζαις καὶ οἱ μετὰ τοῦτον ἐρημοπολῖται πατέρες πρὸς τροφὴν ἐχρήσαντο· ἀκρόδρυα δὲ φασὶ τὰς ὁπώρας, ὁπώ-

ραις οὖν ἐκεῖνος καὶ ῥίζαις βοτανῶν διέζη, ἥ μέλιτι ὀρεῖψ, μονοχίτων τε ἦν, καὶ ζώνην δερματίνην εἶχε περὶ τὴν ὀσφύν, ὁμοῦ μὲν δι' αἰνιγμάτων δεικνὺς τὴν νέκρωσιν τῶν παθῶν ἐν τῷ σώματι περιφέρων, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ τῆς ἀκτημοσύνης ἀγαθὸν αὐτός τε ἔχων, καὶ ἡμᾶς δι' ἔργων διδάσκων πόσων ἡμεῖς εὐποροῦμεν τῶν πρὸς τροφήν καὶ ἀμφίαςιν ἐπιτηδείων, δοχεῖα τε ἔχοντες, καὶ ἀποθήκας σίτου τε καὶ οἴνου πλήρεις, ἀρτοποιεῖα τε καὶ ἀρτοκοπεῖα καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ ἐπιτήδεια!

Εὐχαριστῶμεν οὖν τῷ τούτων χορηγῷ Θεῷ καὶ τῷ αὐτοῦ Προδρόμῳ, δι' ὃν ἀπόνως ταῦτα συγκομίζεται, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἡμῖν ἐπιρρέοντα: καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ ταῦτα προσφερώμεθα, δι' ἔργων τὴν εὐχαριστίαν ἀποδιδόντες αὐτῷ. ἂν γὰρ τοῖς κοινοῖς τούτοις τοῖς κατὰ τὴν Μονὴν ἀρκώμεθα, οὐ πάνυ μακρὰν ἐσμέν τῆς Ἰωάννου ἀκτημοσύνης τε καὶ ἐγκρατείας. Εἰ γὰρ κατὰ πάντα ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνος ἐτρέφετο ὑπὸ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ ταμείων. ἂν δὲ κτήματα καὶ ταμεῖα ἔχωμεν οἰκεῖα, τοῦτό ἐστι τὸ δεινὸν τὸ καὶ μακρὰν ἡμᾶς ποιοῦν τῆς τῶν ἀγίων κοινωνίας. ὁ γὰρ ἀναχωρήσας τοῦ κόσμου καὶ ιδιόκτητα ἔχων, ἢ ἐκεῖθεν ἐνεγκών, ἢ κτησάμενος ἐνταῦθα, τὸν κόσμον συμπεριφέρει μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ οὐδέποτε ἀναχωρεῖ τοῦ κόσμου, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀγίῳ ὄρει ἢ, καὶ ταῖς εἰκονιζούσαις τὸν οὐράνιον χῶρον ταύταις ἐνοικῇ Μοναῖς, τὸ καθ' ἑαυτὸν κοινοῖ τὸν τόπον, καὶ οὐκ ἀφίησιν εἶναι τοῦτον τοῦ κόσμου κρείττω. Ὁ

δὲ τοιοῦτος κατακριθήσεται πάντως, ὡς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ κοινὸν ἡγησάμενος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Κυρίου βαπτιστῆς καὶ πρόδρομος Ἰωάννης ἐξηλθε τῆς ἡρεμίας καὶ ἐρημίας ἐκείνης; ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ πεμφθεὶς, τοῦ δοῦναι γινῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ εἰς ἔλεγχον τῶν ἀπειθούντων, δι' ὃν ὑπ' αὐτῶν καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφήρηται σήμερον. οὐ γὰρ ἐχρὴν ὑποστῆναι τοῦτον φυσικὸν θάνατον. καταδίκη γὰρ ἐστὶν οὗτος τῆς τοῦ Ἀδάμ παραβάσεως, ἧς οὐκ ὀφειλέτης ὁ τῆς ἐντολῆς ὑπηρέτης, ὁ ἐξ αὐτῆς τῆς μητρικῆς νηδύος τῷ Θεῷ ὑπήκοος. ὑπὲρ ἀρετῆς δὲ καὶ εὐσεβείας τοῖς ἀγίοις τιθέναι τὴν ψυχὴν ὀφείλεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν. καὶ διὰ τοῦτο τοῦτοις κατάλληλος μᾶλλον ὁ βίαιος ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θάνατος. διὸ καὶ ὁ Κύριος οὕτω τοῦ θανάτου ἐγεύσατο. Ἔδει δὲ καὶ τὸν θάνατον Ἰωάννου πρόδρομον εἶναι τοῦ θανάτου Χριστοῦ, ὡς ἂν κατὰ τὴν πατρικὴν αὐτῷ προφητείαν προπορευθῇ τοῦ προσώπου Κυρίου τοῦ δοῦναι γινῶσιν σωτηρίας καὶ τοῖς ἐν σκότει τοῦ ἄδου καθημένοις, ἵνα προσδράμωσι κακεῖνοι, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ μακαρίας καὶ ἀθανάτου ζωῆς ἐπιτύχωσιν. ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, πρεσβεΐαις τοῦ ἐκ μητρικῆς νηδύος ἐπιτυχόντος αὐτῆς, καὶ τοῖς ἐν γῇ καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν ταύτην ἀνακηρύξαντος, καὶ ποδηγήσαντος καὶ ποδηγοῦντος ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ταῖς πρὸς Θεὸν ἱκεσίαις πρὸς αὐτὴν ἅπαντας, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ μόνῳ πρέπει δόξα αἰώνιος. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ'.

Εἰς τὸ τῆς δεκάτης τετάρτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου· εἰς τὴν παραβολὴν τὴν καλοῦσαν εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ· ἐν ᾗ καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας, Διὰ τί ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τοὺς μηδαμῶς, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούοντας· καὶ διὰ τί ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους.

Τῆς σήμερον ἀναγινωσκομένης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου παραβολῆς τὸ τελευταῖον πρῶτον ἐρῶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Ὅτι πολλοὶ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί· τοῦτο γὰρ καὶ διὰ πάσης τῆς παραβολῆς ὁ Κύριος δείκνυσιν· ὥς ἂν ἡμεῖς σπουδάσωμεν μὴ τῶν κλητῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ τῶν ἐκλεκτῶν εἶναι· ὁ γὰρ μὴ τῶν ἐκλεκτῶν ὢν, ἀλλὰ τῶν κλητῶν μόνον, οὐ μόνον ἐκπίπτει τοῦ ἀνεσπέρου φωτός, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ σκότος ἐξάγεται τὸ ἐξώτερον, καὶ χειρας ὁμοῦ καὶ πόδας πεδῇ· θείς, τὰς μὲν ὡς μὴ πρὸς τὸν Θεὸν δραμόντας, τὰς δὲ ὡς μὴ τὰ τοῦ Θεοῦ εἰργασμένας, τῷ κλαυθμῷ καὶ τῷ βρυγμῷ παραδίδεται τῶν ὁδόντων. Ἀπορῇσει δ' ἂν τις πρῶτον, πῶς ὁ Κύριος πολλὰς εἴρηκε τὰς κλητοὺς, ἀλλ' οὐχὶ πάντας ἀνθρώπους· εἰ γὰρ μὴ πάντες ἐκλήθησαν, οὐχὶ δικαίως οἱ μὴ κληθέντες ἐκπεσοῦνται τῶν ἐπηγγελεμένων ἀγαθῶν, καὶ πειραθῇσονται τῶν ἠπειλημένων βασάνων· ἴσως γὰρ ἂν ὑπήκουσαν, εἴπερ ἐκλήθησαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει λόγον, ὡς οὐκ ἂν δικαίως ἀπεδοκιμάσθησαν, εἴπερ μὴ ἐκλήθησαν· οὐκ ἐκεῖνο δὲ ἀληθές, ὅτι μὴ πάντες ἐκλήθησαν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος εἰς οὐρανὸν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀναφερόμενος, πρὸς τοὺς οἰκείους εἶπε μαθητάς· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ

κτίσει» (1)· καὶ, «Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (2). Ὅτι δὲ τοῦτο κελευσθὲν εἰς ἔργον ἤγαγον οἱ μαθηταί, Παῦλος ὁ μέγας ἱκανὸς παραστήσαι· «Μὴ γὰρ οὐκ ἤκουσάν φησι; μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φόβος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» (3), δηλονότι τῶν Ἀποστόλων, ὥς πάντες ἐκλήθησαν, καὶ δικαίως οἱ μὴ προσελθόντες τῇ πίσει κολασθήσονται. Πῶς οὖν ὁ Κύριος οὐ πάντες εἶπεν, ἀλλὰ πολλοὶ εἰσι κλητοί; ὅτι περὶ τῶν προσελθόντων νῦν ὁ λόγος αὐτῷ· διὸ καὶ ὕστερον μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦτο τέθεικεν· ἂν γὰρ κληθεῖς ὑπακούσῃ τις τῇ κλήσει, καὶ βαπτισθεῖς ἀπὸ Χριστοῦ κληθῇ, μὴ ἀξίως δὲ τῆς κλήσεως περιπατήσῃ, μὴδὲ κατὰ Χριστὸν βίους τελέσῃ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἔδωκε βαπτιζόμενος, κλητὸς μὲν ἐστίν, ἐκλεκτὸς δ' οὐ.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀποροῦσί τινες, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγκαλοῦσιν οἱ γῆ καὶ πηλὸς ὄντες τῷ ὑπερουρανίῳ, οἱ χθιζοὶ τῷ προαἰωνίῳ. Τί γὰρ ἐκάλεσε φασὶν ὁ Θεὸς εἰδῶς τοὺς μηδαμῶς, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούοντας; τί δὲ καὶ ὅλως ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους καὶ ταῦτα προειδώς; οὐδ' ἐκεῖνο ἀκούον-

(1) Μαρκ. ις', 15. (2) Ματθ. κη', 19. (3) Ῥωμ. ι, 18.

τες, "Οτι καθόσον απέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, κατὰ τοσοῦτον ἀπέχουσιν αἱ διάνοιαί μου ἀπὸ τῶν διανοιῶν ὑμῶν λέγει Κύριος (1). ἀλλὰ λογοθετοῦσι καὶ λογοπραγοῦσι τὸν ἀπερινόητον. Πόσον ἡμεῖς διαφέρομεν μυρμήκων; οὐκ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἔχομεν τὸ καθ' ἡμᾶς φύραμα τοῦτο, τὸ σῶμα λέγω; οὐκ ἀπὸ τῶν αὐτῶν τρεφόμεθα; οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς διαζώμεν; οὐ ταῖς αὐταῖς σχεδὸν χρώμεθα δυνάμεσιν; ἔστι δὲ καθ' ἂς αὐτῶν καὶ ὑπερέχουσιν ἡμῶν οἱ μύρμηκες; προμηθέστεροι γάρ εἰσι τῶν συμφερόντων, καὶ γνωστικώτεροι πόρρωθεν τῶν αὐτοῖς ἐπιτηδείων, καὶ σπουδαιότεροι πρὸς τὴν ἐπέτειον συγκομιδὴν· ἀλλ' ὑπερέχομεν καὶ ἡμεῖς αὐτῶν τῷ λογικῷ τῆς καθ' ἡμᾶς ψυχῆς· ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ ὑπεροχὴ πρὸς τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ὑπεροχὴν; Εἰ γοῦν καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην συναχθέντες μύρμηκες, ἡμῶν τῶν κατὰ πάντα τούτων ὑπερεχόντων, οὐκ ἂν ἔν τι καὶ τὸ σμικρότατον ἔργον ἢ νόημα γινῶναι ποτε δύναιντο, πῶς ἡμεῖς τοῦ ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερέχοντος ἡμῶν Θεοῦ, κατανοῆσαι δυνηθῶμεν τὰ ἔργα καὶ τὸν νοῦν, καὶ τῆς ἀκολουθίας ἀκριβῶς καταστοχάσασθαι τῶν γεγονότων ἀνευ πίστεως; Ὡσπερ γὰρ ὁ μέγας ἐν οὐρανῷ φωστὴρ οὐκ ἂν ἐδύνατο ποιεῖν ἡμέραν, εἰ μὴ τὴν ἡμετέραν ὅψιν ὑπερέβαινεν ἢ κατ' αὐτὸν λαμπρότης, οὕτως οὐδ' ἂν ὁ τῆς ἡμῶν φύσεως δημιουργὸς Θεὸς σωτηρίας ἦν ἡμῖν ποιητικὸς, εἰ καταληπτὸς ἡμῖν ὑπῆρχε, καὶ μὴ σοφίαν εἶχε καὶ ἀγαθότητα τὴν ἡμῶν διάνοιαν ὑπερβαίνουσαν. Ὅμως οἱ ἐγκαλοῦντες τῷ Θεῷ πῶς ἐκάλεσε τοὺς μὴ δι' ἔργων ὑπακούειν μέλλοντας, πῶς οὐκ αὐτὸν αἴτιον ἐνόμισαν τῆς ἀπωλείας τούτων, εἴπερ μὴ αὐτοὺς ἐκάλεσε; διὰ τοῦτο οὖν ἐκάλεσεν, ἵνα μηδεὶς ἔχη λέγειν, αἴτιον αὐτὸν εἶναι τῆς αὐτῶν κολάσεως· διὰ

τί δὲ ὅλως ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους; οὐχ ἵνα κολάσῃ, ἀλλ' ἵνα σώσῃ, καὶ δῆλον ἐκ τῆς κλήσεως· εἰ γὰρ ἤθελε κολάσαι τινα, οὐκ ἂν ἐκάλει πάντας πρὸς σωτηρίαν, εἰ δ' ἐκεῖνος δι' οἰκείαν ἀγαθότητα καὶ προήγαγε καὶ ἐκάλεσεν εἰς σωτηρίαν, ἐγὼ δὲ κακῶς ἐφάνην, ἔδει τὴν ἐμὴν κακίαν, καὶ ταῦτα μήπω παροῦσαν, νικῆσαι τέ καὶ ἐμποδίσαι τὴν αἰετοῦσαν ἀγαθότητα; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Ὁ δὲ μὴ τοῦτο λέγων, ἀλλὰ τὸν δημιουργὸν καταιτιώμενος, τοῦτό φησιν ἀντικρυς, ὅτι οὐκ ἔδει γενέσθαι φύσιν λογικὴν· τίς γὰρ χρεῖα τοῦ λογικοῦ, εἰ μὴ προαιρετικόν καὶ αὐτεξούσιον εἴη; αὐτεξουσίως δὲ πῶς ἂν τις εἴη, καὶ προαίρεσιν ἔχοι, μὴ δυνάμενος εἰ βούλεται καὶ κακὸς εἶναι; εἰ δὲ μὴ κακός, οὐδὲ ἀγαθὸς δύναται γενέσθαι δήπου.

Ὁ λέγων τοίνυν μὴ δεῖν γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τῶς κολασθησομένους, οὐδὲ τοὺς σωζομένους δεῖν φησι γενέσθαι, οὔτε τινα ὅλως λογικὴν καὶ αὐτεξούσιον φύσιν· εἰ δὲ καὶ διὰ τὴν λογικὴν φύσιν τ' ἄλλα γέγονε πάντα, τοῦτό φησιν ὡς οὐκ ἔδει δημιουργὸν εἶναι τὸν Θεόν, ὁρᾶτε τὴν ἀτοπίαν ὅση; Ἀλλ' ἐπειδὴ λογικοῦ καὶ αὐτεξουσίου γένους δημιουργηθέντος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τῇ τοῦ αὐτεξουσίως ῥοπῇ καὶ διαφόρῳ χρήσει, οἱ μὲν ἐμελλόντες εἶναι κακοὶ, οἱ δὲ ἀγαθοί, τί τῷ ὄντως ἀγαθῷ Θεῷ προσήκον, διὰ τοὺς ἐσομένους κακοὺς, μὴ προαγαγεῖν εἰς γένεσιν τοὺς ἀγαθοὺς; καὶ τί ἂν τις ἐννοήσειεν ἀδικώτερον; εἰ γὰρ καὶ μόνος εἰς ἐμελλέντες εἶναι ὁ ἀγαθός, οὐδ' οὕτω τῆς δημιουργίας ἀφεῖσθαι δίκαιον· κρεῖσσον γὰρ εἶς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἢ μύριοι παράνομοι. Τί δὲ καὶ τοῖς τὸν χρυσὸν ἐκ τῆς χρυσοῖτιδος ἐκλεγομένοις ἐροῦμεν, μὴ καὶ τὸν ἀχρηστον χοῦν τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν ψηγμάτων συμφορεῖν; ἀλλ' ἀκούσομεν, ὡς οὐκ ἂν γένοιτο ἡ

(1) Ἡσ. νί, 9.

ἐκλογή· οὐδ' οἱ ἐκλεκτοὶ ἂν ἦσαν, εἰ μὴ καὶ οἱ μὴ οὗτοι ἐκλήθησαν· πῶς δ' ἂν ἐκλήθησαν εἰ μὴ ἐγένοντο. Μᾶλλον δὲ ἐγγυτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, καὶ αὐτοὺς ἐρωτήσωμεν τὴς ἐγκαλοῦντας τῷ πάντας θέλοντι σωθῆναι, ὑπὲρ τῶν μὴ θελόντων τὴν οἰκίαν σωτηρίαν. Βροτοῖς ἡμῖν οὖσι τρέφεσθαι ἀνάγκη· ἐπεὶ οὖν τῆς τροφῆς, τὸ μὲν ἢ καθ' ἡμᾶς φύσις εἰς οἰκίαν σύστασιν ἐκλέγεται, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀναλαμβάνει, τὸ δὲ δυσῶδες ἀπεργαζομένη, ὥς ἀχρεῖον ἔξω βάλλει διὰ τῶν ἀποκριτικῶν μορίων, ὑμεῖς διὰ τὸ μέλλον εἰς κόπρον ἀποτελευτήσιν, τὴν τροφήν ἀπώσεσθε παντάπασιν, ἢ διὰ τὸ ἐκλεγόμενον, καὶ πρὸς σύστασιν τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως διὰ πέψεως ἐξομοιούμενόν τε καὶ προσοικειούμενον, τὸ πᾶν τῆς τροφῆς προσοίσεσθε; Πάντως οὐ λόγου χρεία· καὶ γὰρ ἔργῳ τὴν ἀποκρισιν ποιούμεθα καθ' ἡμέραν τρεφόμενοι, καὶ διὰ τὴν κατάλληλον ἡμῖν τροφήν, καὶ τὴν ἀκατάλληλον τῇ φύσει προσφερόμενοι· τίνος χάριν τοῦτο πράττοντες; διὰ τὴν ἐμφυτον ἡμῖν φιλοζωίαν. Οὕτως οὖν καὶ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἐμφυτον χρηστότητα καὶ τὸ φιλάγαθον, οὐ διὰ τοὺς ἐσομένους οἰκοθεν κακοὺς ἀφῆκε προαγαγεῖν εἰς γένεσιν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τοὺς ἐσομένους κακοὺς ἐδημιούργησεν. Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς τῶν ἱατρῶν παῖδας ὅτι οὐκ ἐνδιδόασιν ἀσιτεῖν τοῖς διὰ τὴν τοῦ στομάχου ἀτονίαν οὐ παρακατέχουσιν, ἀλλ' ἐμοῦσι τὴν τροφήν; τίνος οὖν ἕνεκα τρέφεσθαι αὐτοῖς προτρέπουσιν, ὅτι λαμβάνει τι καὶ εἰ βραχὺ παρὰ τῆς τροφῆς ἢ φύσις, εἰ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν βρωμάτων ἀχρειοῦται διὰ τῶν ἐμετῶν· διὰ τοῦτο φιλόανθρωπος δικαίως ἢ ἱατρικὴ καλεῖται.

Ὡστε καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ φιλάγαθόν τε καὶ φιλόανθρωπον, ἐκ τούτου μᾶλλον δείκνυται, ὅτι πρὸς τὸ

πλῆθος τῶν μὴ σωζομένων, ὀλίγων ὄντων τῶν τῆς οἰκείας σωτηρίας ἀντιποιουμένων, αὐτὸς τὸ πᾶν γένος ἐδημιούργησε, καὶ ὀλίγων ὄντων τῶν ἐκλεκτῶν ἔσεσθαι μελλόντων, αὐτὸς διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἅπαντας ἐκάλεσεν. «Ὡμοιώθη γὰρ φησὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καλεῖσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν» (1). Γάμον ἐνταῦθα τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν λέγει συνάφειαν, οὕτω γὰρ καὶ ὁ Παῦλος εἰπὼν, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου μέγα ἐστίν, ἐπήγαγεν· «Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (2). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν πρὸς ἡμᾶς φησὶν· «Ἑρμοσάμεν ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ» (3). Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐχ ἓνα γάμον, ἀλλὰ γάμους φησὶ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν τὸν ἀνωτάτω Πατέρα ποιῆσαι τῷ Υἱῷ αὐτοῦ; Ἐπειδὴ περ ὁ τῶν καθαρῶν ψυχῶν νυμφίος Χριστὸς ἐκάστη ψυχῇ τοιαύτῃ μυστικῶς συναπτόμενος, γαμήλιον τῷ Πατρὶ δίδωσιν ἄγειν ἐπὶ τούτῳ χαράν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ λέγων, ὅτι· «Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ, ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι» (4)· τοῦ γὰρ δι' ἐπιστροφῆς αὐθις συνιστῶντος καὶ συνάπτοντος Χριστῷ τοὺς ἐν μετανοίᾳ ζῶντας Πνεύματος ἀγίου, καρπὸς ἐστὶν ἡ χαρὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, συμπεριβάλλουσα τοὺς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἐνθέους· διὰ τοῦτο χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι. Τῆς οὖν ἀρρήτου συναφείας τοῦ χαρισαμένου τὴν μετάνειαν ἡμῖν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τελουμένης ἤδη, καὶ τῆς ἐπὶ ταύτῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς συγχρο-

(1) Ματθ. κβ', 2. (2) Ἐφ. σ', 32. (3) Β' Κορ. ια', 2. (4) Λουκ. ιί', 7.

τομένης μυστικῆς χαρᾶς ἐν οὐρανοῖς, ἀπεστάλησαν οἱ δούλοι, Ἰωάννης ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος, Ζαχαρίας ὃν ἀπέκτειναν οἱ Ἰουδαῖοι μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, Συμεὼν ὁ θεοδόχος, καὶ ἄλλως πάντες οἱ πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως καταγγείλαντες τετελεσμένην ἤδη τὴν τοῦ Κυρίου διὰ σαρκὸς ἔλευσιν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἀπεστάλησαν οὖν οὗτοι καλέσαι τοὺς κεκλημένους, δηλονότι τοὺς Ἰουδαίους· οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ κεκλημένοι, ὡς καὶ πρότερον διὰ τῶν Προφητῶν κληθέντες, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν ἔλθειν, τουτέστι πιστεῦσαι καὶ συμμετασχεῖν τῆς ἀρρήτου κοινωνίας καὶ χάριτος, καὶ τοι πολλάκις καὶ πρότερον καὶ νῦν κληθέντες. Πάλιν οὖν φησιν, ὦ τῆς ἀφάτου μακροθυμίας! ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· αἴδου τὸ ἀριστόν μου ἡτοίμασαι, οἱ ταῦροι μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἔτοιμα, δεῦτε εἰς τοὺς γάμους». Οἱ δὲ ἀκούσαντες, οἱ μὲν ἀμελήσαντες ἀπῆλθον εἰς ἀγροὺς καὶ ἐμπορίας· πόσον τούτων ἀπέχουσιν οἱ τρύγη καὶ ἀμπελῶνας καὶ πραγματικὰς ἀνωμαλίας προφασιζόμενοι, καὶ τῶν ἱερῶν συνάξεων ἀπολειπόμενοι, καὶ τῆς ἱερᾶς ψαλμωδίας καὶ διδασκαλίας ἀκούειν μὴ προθυμούμενοι; Οἱ δὲ φησι καὶ τοὺς δούλους κρατήσαντες ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. Οὐ πάνυ πόρρω τούτων εἰσὶν οἱ καὶ νῦν ἀπειθοῦντες τοῖς προστάταις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατ' αὐτῶν ἐστὶν ὅτε τὰ τῶν πολεμίων παραφθεγγόμενοι· ἀλλ' ἡμεῖς δωρεὰν καὶ τούτοις ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης ἐκθλίψωμεν τὸ σωτήριον γλεῦκος.

«Ἴδου φησι τὸ ἀριστόν μου ἡτοίμασαι· οἱ ταῦροι μὲ καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα». Ὅντως κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἐτελέσθη τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων τὸ ἀριστόν· πάντα γὰρ τὰ πρὸ ταύτης οἰκονομικῶς ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ Θεοῦ γενόμενα καλὰ τε ἦν καὶ ἀγαθὰ, πρὸς τοῦτο τὸ τέλος τείνοντα· τὸ δὲ πάντων ἀριστόν, μᾶλλον δὲ τὸ

μόνον ὄντως καὶ ἀσύγκριτον ἀριστόν, ἡ ἐνανθρώπησις ἐστὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ταύτης μάλιστα τὸ τέλος, τὰ σωτήρια πάθη καὶ ἡ ἀνάστασις· φαίνεται γὰρ ἡ κλήσις αὕτη μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου γεγεννημένη· τότε γὰρ καὶ πάντα γέγονεν ἔτοιμα τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, ἡ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ σαρκὸς ἐντελής οἰκονομία, ἡ κατ' αὐτὴν θεόλεκτος διδασκαλία, τὰ τῆς θεανδρικῆς ἐνεργείας ἀποτελέσματα, ἡ μετάδοσις τοῦ θεανθρώπου σώματος, τὸ μέγα καὶ θεῖον καὶ σωτήριον θῦμα, ἡ ἐκ νεκρῶν τριήμερος ἔγερσις, ἡ καταρχὴ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς ἐνθέου κατ' αὐτὴν εὐφροσύνης. Οἱ ταῦροί μου φησί, καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα· τότε γὰρ καὶ τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις ἤνωται· τὰ μὲν διὰ τῆς τῶν σιτιστῶν θυσίας δηλούμενα· ἄρτος γάρ ἐστιν ὁ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θυόμενος· τὰ δὲ παλαιὰ διὰ τῶν ταύρων σημαινόμενα, καὶ διὰ τῆς καινῆς θυσίας μετενηνεγμένα πρὸς τὸ θεϊότερον. Ἀπεστάλησαν οὖν ἄλλοι δούλοι, οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι, κηρῶσαι ταῦτα καὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ἐτι μακροθυμούντος ἐπ' αὐτοῖς τοῦ Δεσπότου· ἀλλ' ἀκούσαντες ἐκεῖνοι, οἱ μὲν οὐδὲ προσέσχον, ἀγροῖς καὶ ἐμπορίαις, γῇ καὶ τοῖς γηίνοις ὀλοσχερῶς προσηλωμένοι· οἱ δὲ καὶ τοὺς κήρυκας κρατήσαντες, τὸς μὲν ὕβρισαν, τοὺς δὲ ἐλιθοβόλησαν, πάντας δὲ, ὅσον τὸ εἰς τὴν αὐτῶν ἤκον πρόθεσιν, καὶ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. «Ὁργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς φησιν πέμψας ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν»· ἐπεὶ γὰρ καὶ μετὰ τὸ παρ' αὐτῶν ἐξεργασμένον πάθος ἐτι μακροθυμῶν, ἀπέστειλε τοὺς πρὸς μετάνοιαν ἐκκαλουμένους, ἀμνηστίας ἐπαγγελομένους, καὶ μεγάλων εὐαγγελιζομένους ἀγαθῶν ἐπίδοσιν, ἐγγύας τε τούτων καὶ ἀρραβῶνας διδόντας, καὶ πίστεις ἀσφαλεῖς, οἱ δὲ μὴ μόνον οὐ μετενόησαν οὐδὲ προσέσχον, ἀλλὰ καὶ

ὕβριν ἀνταπέδωκαν, καὶ φόνοις ἡμείψαντο τοὺς Ἐθαγγελιστάς· πέμπει δικαίως ἔπειτα τοὺς ἀπολέσοντας αὐτοὺς, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐμπρήσοντας. Τίς δὲ οὐκ οἶδε ταῦτα τετελεσμέτα φανερώς ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἣν καὶ πόλιν φονέων νῦν εἰκότως ἐκάλεσεν;

Ἐπεὶ δὲ οἱ κεκλημένοι πολλάκις πρότερον καὶ νῦν, ἐκεῖνοι μὴ μόνον ἀνάξιους ἑαυτοὺς τῆς κλήσεως ἐδειξαν, ἀλλὰ καὶ ἀξίους ὀργῆς θείας καὶ πανωλεθρίας· κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως πρὸς τὰς ὁδοὺς ἀπελθόντες οἱ αὐτοὶ δοῦλοι, τουτέστιν οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι, συνήγαγόν φησιν ὅσους εὖρον πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἐπλήσθη ὁ οἶκος ἀναχειμένων· οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ ἐξ ἐθνῶν κλητοί· μία γὰρ πόλις ὑπῆρχε τηνικαῦτα τοῦ Θεοῦ ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς αὐτοῦ οἶκος ὁ τοῦ Ἰσραὴλ· οἱ δὲ ἔξω τούτου, οἵτινές ποτε τὰ ἔθνη ἦσαν, εἰς τὰς ὁδοὺς ἦσαν οἷον ἐρριμμένοι, πολλὰς καὶ διαφόρους οὐσας· τοιαῦτα γὰρ αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ τὰ δόγματα. Πονηροὺς δὲ φησι καὶ ἀγαθοὺς τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς εὕρημένους καὶ συνειλεγμένους, διὰ τὸ τῆς ἐν αὐτοῖς προαιρέσεως διάφορον, ἀφ' ἧς οἱ μὲν ἐκλεκτοὶ γίνονται, τῇ πίστει τρόπον ἐπιδεικνύμενοι καὶ βίον συνάδοντα, οἱ δὲ τῶν ἐκλεκτῶν ἐξωθοῦνται, βίον βεβιωκότες αἰσχρόν τε καὶ πονηρόν, καὶ πρὸς τὴν πίστιν ἀπάδοντα· δείκνυσιν δὲ τοῦτο διὰ τῶν ἑξῆς· «Εἰσελθὼν γὰρ φησιν ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀναχειμένους», τουτέστι τοὺς ἀπὸ τῶν κεκλημένων προσελθόντας. Εἰσέλουςις δὲ ἐστὶν αὐτοῦ πρὸς τὸ θεάσασθαι καὶ ἀνακρίναι τοὺς ἀναχειμένους ἢ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μελλούσης κρίσεως ἐκφανσις. «Εἰσελθὼν οὖν ὁ βασιλεὺς φησιν, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἐνδυμα γάμου». Ἐνδυμα τοῦ πνευματικοῦ γάμου ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἣν ὁ μὴ ἐνδυσάμενος ἐντεῦθεν, οὐ μόνον ἀνάξιος τῆς θείας ἐκείνης εὐρεθήσεται παστάδος, ἀλλὰ καὶ δεσμῶν

καὶ μαστίγων ἀρρήτων πειραθήσεται. Εἰ δὲ καὶ ψυχῆς ἐκάστης ἐνδυμα τὸ σύζυγον ὑπάρχει σῶμα, ὁ μὴ τοῦτο φυλάξας, ἡ ἀποσμήξας ἐνταῦθα δι' ἐγκρατείας καὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης, ἀχρεῖον ἔξει τότε καὶ τῆς ἀφθόρου παστάδος ἐκείνης ἀνάξιον, καὶ τοῦ ταύτης ἐξωσθῆναι παραίτιον. Ἐλέγξας γὰρ φησι καὶ καταισχύνας ὁ βασιλεὺς τὸν μὴ ἀξίως τῆς κλήσεως ἐσταλμένον ἐκεῖνον, εἶπε τοῖς διακόνους· «Δῆσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτόν», τουτέστιν ἀφύκτοις τοῦτον περιβαλλόντες δεινοῖς, χωρήσατε τῆς κατοικίας καὶ συναυλίας τῶν εὐφραϊνομένων, «Καὶ ἐκβάλετε αὐτόν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων». Δῆται γὰρ χεῖρας καὶ πόδας δικαίως ὁ καὶ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα σειραῖς τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ σφιγγόμενος, καὶ ἐκβάλλεται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον πορρωτέρω Θεοῦ γινόμενος, ὡς μὴ φωτὸς ἔργα πράξας ἐνθάδε· ἐκεῖ δὲ φησιν ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· οὐ γὰρ σκότος μόνον, ἀλλὰ καὶ πῦρ ἐστὶν ἀσβεστον ἐκεῖνο τὸ σκότος· πρὸς δὲ καὶ σκολήκων ἀκοιμήτων ἐμπλησμένον.

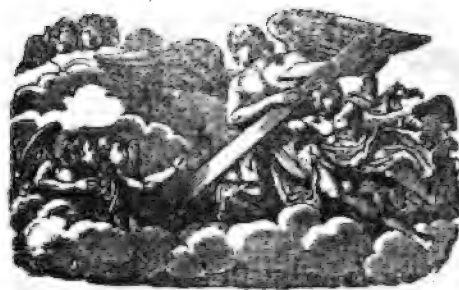
Κλαυθμὸς οὖν ἐκεῖ καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, διὰ τὰς ἐπικειμένας καὶ ψυχῆς καὶ σώματος καταπτομένας ἀφορήτους ὀδύνας, διὰ τὰς ἀτελευτήτους οἰμωγὰς, διὰ τὸν ἀληκτον καὶ ἀνόνητον ἐκεῖ μετὰμελον· καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπήγαγε· «Πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»· δεικνύς ὡς οὐχ εἷς ὁ τῶν δεινῶν ἐκείνων ληψόμενος τὴν πείραν, ἀλλ' ἀπλῶς πᾶς ὁ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ὁμοίαν φαυλότητα περιεκείμενος· διὰ γὰρ τοῦ ἐνὸς τούτου παρέστησεν ὁ Κύριος ὁποῖοί τινές εἰσιν οἱ πονηροὶ τῶν κληθέντων καὶ προσελθόντων καὶ βαπτισθέντων, καὶ μὴ μεταβληθέντων ἐπὶ το κρεῖττον, μηδὲ διὰ τῆς μετανοίας τὸν ἐκ τῶν πονηρῶν ἡδονῶν τε καὶ παθῶν ρύπον ἀποθεμένων. Ἀλλ'

ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἀπεκδυσώμεθα τὸν ἀπὸ τῆς μέθης καὶ τοῦ κόρου τῆς γαστρὸς διεσπασμένον, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἀκρασίας ἐπιλωμένον χιτῶνα, καὶ ἐνδυσώμεθα κατὰ τὸν Ἡσαίαν (1), ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης δι' ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης· ἀποδυσώμεθα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνδυσώμεθα τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ· ἀπεκδυσώμεθα τὴν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας παντοίαν τοῦ βίου περιβολὴν, ὡς ἐνώπιον τῶν θείων ὀφθαλμῶν ἀσχήμονα καὶ κατὰ-

κριτον. Ἐνδυσώμεθα δὲ ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, ταπείνων, μετριοφροσύνης, πραότητα· καὶ σπουδάσωμεν διὰ πάντων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν, βεβαίαν ἡμῶν τὴν κλησιν καὶ ἐκλογὴν ποιῆσθαι· οὕτω γὰρ ποιοῦντες τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς συναυλίας τῶν αἰδίως εὐφραινομένων οὐκ ἀστοχήσωμεν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ αἰωνίου καὶ οὐρανίου νυμφίου τῶν ἡμετέρων πνευμάτων Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρέπει δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(1) ΗΓ. ΕΖ, 10.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ

Τῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ βίβλῳ Ὁμιλιῶν τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν
Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.	Σελίς III
ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης τὸν Παλαμᾶν τοῦ ἀγιοτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυροῦ Φιλοθέου.	α΄.
ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης τὸν Παλαμᾶν, τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυροῦ Νείλου.	πζ΄.
ΟΜΙΛΙΑ Α΄. Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης· ῥηθεῖσα μετὰ τρίτην ἡμέραν τῆς πρὸς Θεσσαλον. ἐπιδημίας.	4
ΟΜΙΛΙΑ Β΄. Εἰς τὴν κατὰ τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.	5
ΟΜΙΛΙΑ Γ΄. Εἰς τὴν κατὰ τὸν στυγμένον Ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.	14
ΟΜΙΛΙΑ Δ΄. Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· καὶ περὶ εὐσπλαγγίας καὶ εὐποιίας.	18
ΟΜΙΛΙΑ Ε΄. Εἰς τὴν Ἰσακπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ καὶ περὶ σωφροσύνης, καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτῃ κακίας.	25
ΟΜΙΛΙΑ Ϛ΄. Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ὡς ἐν ἐπιτόμῳ.	31
ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄. Ἐτέρα, περὶ νηστείας.	36
ΟΜΙΛΙΑ Η΄. Περὶ πίστεως· ἐν ᾗ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ὁμολογίας ἐκθεσις.	39
ΟΜΙΛΙΑ Θ΄. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς Νηστείας καὶ Προσευχῆς.	43
ΟΜΙΛΙΑ Ι΄. Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν ἐν Καπερναοὺμ λαθόντα παρὰ τοῦ Κυρίου Παράλυτον· καὶ πρὸς τοὺς ἀκαίρως ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἱεραῖς συνάξεσιν.	47
ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄. Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν.	53
ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄. Ἐν τῇ τετάρτῃ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς Κυριακῇ, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸ κατ' αὐτὴν ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἔνδον λογισμῶν.	63
ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄. Τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἐλεημοσύνης.	68
ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄. Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.	72
ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄. Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν Βατίων.	77
ΟΜΙΛΙΑ ΙϚ΄. Περὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, καὶ τῶν δι' αὐτῆς κεχαρισμένων τοῖς ὡς ἀληθῶς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι· καὶ ὅτι πολυτρόπως ὁ Θεὸς δυνάμενος τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος λυτρώσασθαι τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως ταύτῃ μᾶλλον ἐχρήσατο τῇ οἰκονομίᾳ· ῥηθεῖσα τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ.	82
ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ΄. Δεικνύσα τὸ τοῦ Σαββάτου καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς μυστήριον· καὶ εἰς τὸ τῆς καινῆς Κυριακῆς Εὐαγγέλιον.	96
ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ΄. Τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων· ἐν ᾗ καὶ ὅτι, πρώτη τὸν Κύριον ἡ Θεοτόκος εἶδεν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα.	103

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'. Εἰς τὸ κατὰ τὴν Σαμαρείτιδα τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον· καὶ ὅτι δὲ καταφρονεῖν τῶν παρόντων.	408
ΟΜΙΛΙΑ Κ'. Εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ὁγδὼν ἐωθινὸν Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ ὅτι μεγάλων δωρεῶν ἀξιοθήσονται, οἱ μέχρι τέλους μετ' εὐλαβείας ἐν ταῖς ἱεραῖς συναξέσι παραμένοντες.	416
ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ καὶ πῶς ἀναπληροῦται τὸ νομικὸν Σάββατον.	420
ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'. Εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν· ἐν ᾗ καὶ περὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν.	425
ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'. Εἰς τὸ δέκατον ἐωθινὸν Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ κατ' αἴσθησίν τε καὶ νοῦν πρὸς τὸν ἀντικείμενον ἡμῖν πόλεμον.	430
ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ'. Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τελεσθεῖσαν φανέρωσιν καὶ διανομὴν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος· ἐν ᾗ καὶ περὶ μετανόιας.	435
ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ'. Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πάντων.	444
ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ'. Ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ περὶ πνευματικοῦ θέρους.	446
ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ'. Ἐκφωνηθεῖσα καὶ αὕτη ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῖν λογικοῦ θέρους.	454
ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ'. Ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.	456
ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ'. Ἰπόθεσιν ἔχουσα τὸν κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν Καπερναοὺμ λαθόντα παράλυτον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης.	464
ΟΜΙΛΙΑ Λ'. Ἰπόθεσιν ἔχουσα τοὺς κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν οἰκίᾳ ἀναβλέψαντας τυφλοὺς· ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἔστι πίστιν ἔχειν ἀληθῶς χωρὶς τῶν ἔργων τῆς μετανόιας.	467
ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ'. Ἐκφωνηθεῖσα ἐν λιτῇ τελομένη κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Αὐγούστου.	472
ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ'. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον τῆς ἐνάτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ πειρασμῶν.	478
ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ'. Περὶ ἀρετῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν· καὶ ὅτι ὁ κόσμος, οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστιν, οὐ τὰ κτίσματα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ διὰ τῆς πρὶν χωρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ. Ἐκφωνήθη ἐν Λιτῇ.	484
ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ'. Εἰς τὴν σεπτὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ παράστασις ὅτι τὸ κατ' αὐτὴν φῶς ἄκτιστον ἐστίν.	489
ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ'. Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου Μεταμόρφωσιν· ἐν ᾗ παράστασις, ὡς εἰ καὶ ἄκτιστόν ἐστι τὸ κατ' αὐτὴν θεϊότατον φῶς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐσία τοῦ Θεοῦ.	494
ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'. Εἰς τὸ τῆς δεκάτης πρώτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ὑπόθεσιν ἔχον τὴν παραβολὴν τὴν λέγουσαν, αἰμοιωθήη ἡ βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συναῖραι λόγον· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἀνεξικακίας καὶ συμπαθείας.	200
ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'. Εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς παννυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπρθένου Μαρίας.	205
ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ'. Εἰς τὸ πρῶτον ἐωθινόν· ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ θεῖον βάπτισμα σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ καὶ τὴν τήρησιν ἔχειν σπεύδει τῶν θεῶν ἐντολῶν.	214
ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ'. Ῥηθεῖσα ἐν λιτῇ γενομένη διὰ τὴν ἀθήν καὶ ἀθρόαν τοῦ θανάτου τηνικαῦτα πληγὴν.	216
ΟΜΙΛΙΑ Μ'. Εἰς τὸν πάνσεπτον τοῦ Χριστοῦ Πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην.	221
ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ'. Εἰς τὸ τῆς δεκάτης τετάρτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου· εἰς τὴν παραβολὴν τὴν καλοῦσαν εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ· ἐν ᾗ πρὸς τοὺς λέγοντας, διατί ἐκάλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς μηδαμῶς, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούοντας· καὶ διατί ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους.	230.

ΠΙΝΑΞ

τῶν ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ κυριωτέρων πραγμάτων κατὰ Ἀλφάβητον.

Α

Ἀβραάμ ἐχρημάτισε πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν. Σελίς 54.
 Ἀγάπη· ἔργα τίνα εἰσὶ 25.
 Ἀγγέλοις ἐγκαταλέγει τοὺς νηστεύοντας ἡ ἀληθὴς νηστεία 38.
 Ἀγῶνες τοῦ θείου Γρηγορίου ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κατὰ τοῦ ἐκ Καλαβρίας Βαρλαάμ κζ'.
 Ἀδελφὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 4.
 Αἰσθησις περιεκτικωτάτη ἐστὶν ἡ φαντασία 187.
 Ἀκινδύνος ἐγείρεται κατὰ τῆς εὐσεβείας μ'. Ἀκινδύνου δόγματα μγ'.
 Ἀμερὴς καὶ ἄληπτος ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία 199.
 Ἄμικτον χρὴ πάσης κακίας τὸν τῆς νηστείας καιρὸν συντηρεῖν 32.
 Ἀμπελῶν Κυρίου Σαβαῶθ τίνες· εἰσὶ 154.
 Ἀναβίσεις τοῦ λογισμοῦ ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ 60.
 Ἄναρχον ἔργον τοῦ Θεοῦ ποῖον ἐστὶ 99.
 Ἀνθίστασθαι δεῖ τὸν πιστὸν τῇ συνέσει τῆς πίστεως, καὶ χαίρειν τῇ ἐλπίδι 93.
 Ἀνθρακία τί λέγεται 132.
 Ἀντίθετος ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου 6.
 Ἀπαλλάττονται τῆς Ἀκινδύνου αἱρέσεως οἱ Πελοποννήσιοι μζ'.
 Ἄπαντες κοινῶς εἶχομεν τὴν ἐκ τοῦ προπάτορος ἀράν 25.
 Ἀπαρχὴ τοῦ Πνεύματος τί ὀνομάζεται 94.
 Ἀπερινόητον μυστήριον ἡ σύλληψις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ θεανθρώπου Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις 72.
 Ἀποκάλυψίς· τίνος τῶν κατὰ τὴν θαυμαστὴν Λαύραν τοῦ Ἀθανασίου μοναστῶν περὶ τοῦ θείου Γρηγορίου πδ'.
 Ἀπὸ ποίων στομάτων ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοῦ οὐ δέχονται ὕμνον 146.
 Ἀσίβεια διαφέρει ἀνομίας 165.
 Ἀτοπία μεγίστη τὸ λέγειν μὴ δεῖν γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τοὺς κολασθησόμενους 234.
 Αὐτεξούσιον ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον 200.

Β

Βασιθὴλ πῶς ἐρμηνεύεται 112.
 Βαρλαάμ εἰς Κωνσταντινούπολιν λς'.
 Βάτος καὶ λαβὶς ἐστὶν ἡ Παρθενομήτωρ 76.
 Βιζία ἦν ἡ πνοὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ τίνες προεῖπον περὶ αὐτῆς 136.

Γ

Γαβριὴλ ἦν ὁ εὐαγγελισάμενος ταῖς Μυροφόροις τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ 105.
 Γάμον τί λέγει· Γάμους διατί λέγει καὶ οὐχὶ γάμον 232.
 Γεννήτρις τῆς ἀπαθείας ἐστὶν ἡ ἐγκράτεια 48.
 Γεῦσις τῆς ἁμαρτίας ἐστὶν ἡ ἐν τῷ λογισμῷ τῆς κακίας ἀρχή 191.
 Γῆ παραβάλλεται ἡ ψυχὴ 184.
 Γνόφον τί ἐννοεῖ ὁ μέγας Διονύσιος 197.
 Γονεῖς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου β'.
 Γρηγόριος τὸν μονήρην βίον ἀσπάζεται ἡ· Γρηγόριος μετακαλεῖται εἰς Κωνσταντινούπολιν λς', λή. Γρηγόριος μετὰ τὴν ἐξορίαν λαμβάνει πάλιν τὴν ἐδραν τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίας νά, νδ'. Γρηγορίου καταδρομὴ ὑπὸ Ἀκινδύνου μγ'. Γρηγορίου ὑποστροφὴ εἰς Θεσσαλονίκην ξ', ξγ'. Γρηγορίου αἰχμαλωσία καὶ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ξβ', ξγ'. Γρηγορίου θύματα ζῶντος καὶ μετὰ θάνατον κς', νβ', νς', ξδ', ξγ', ξέ, ό, οά, οβ', ογ', οέ, ος', οζ', οθ', π'. Γρηγορίου θάνατος, καὶ ἐκφορὰ αὐτοῦ ξβ', ό, πγ'.

Δ

Δαίμοσι συντάσσοντο οἱ πρὸς γοητείας χωροῦντες 177.
 Δακτυλίδιον καὶ ὑποδήματα τί ἐννοοῦσι 16.
 Δεῖ τῇ νηστείᾳ προσεῖναι τὴν ἐγκράτειαν 35.
 Διὰ λόγου τελεῖται ἡμῖν ἡ πρὸς Θεὸν θυσία 52.
 Δια τί ἡ ταπεινὼσις ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ὕψος δικαιοσύνης, ἡ δὲ οἷσαι κατάγει αὐτὸν πρὸς βυθὸν τῆς ἁμαρτίας 5.
 Διατί κόσμος καλεῖται τὸ πᾶν 33.

Διατί κατά πάντα ὑπήκοος τῷ νόμῳ γίνεται ὁ Λεωπό-
της Χριστός 26.

Διατί ὁ ἄνθρωπος μετὰ πέντε τὰ δημιουργήματα ἐ-
πλάσθη 33. 146.

Διατί ἄνθρωπος γέγονεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός καὶ Λόγος
88.

Διατί ὁ Χριστὸς προσφορὰν ἐκυτῷ καὶ ἀπαρχὴν προσή-
νεγκε τῷ Πατρὶ ὑπὲρ ἡμῶν 89.

Διατί ἔσθι ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν ὁ Κύριος 122.

Διατί πάντων τῶν ἁγίων τὴν μνήμην ποιεῖται ἡ Ἐκ-
κλησία 145.

Διατί τὸ, παράγων, δις εἴπεται 169.

Διατί τοὺς μαθητάς ἠνάγκαζεν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβῆναι
179.

Διατί λέγει τὰ, καθήσει, καὶ συναχθήσονται, καὶ ἀ-
φοριεῖ 202.

Διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰσχωρεῖ ἡ δυσσεβεία, καὶ διὰ τῆς
δυσσεβείας ἡ ἁμαρτία 42.

Διὰ τίνων ὁ Χριστὸς ὑπερυψώθη παρὰ Θεοῦ, καὶ πῶς ἡ-
μᾶς σώσει 126.

Διδασκαλία περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου Πνεύ-
ματος 41.

Διατριβὴ τοῦ θεοῦ Γρηγορίου ἐν Θεσσαλονίκη 187.

Διαφέρει ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγά-
πης 185.

Διάφορος ἡ προσευχὴ τοῦ Τελώνου 8.

Δι' ἐνός ὁ Χριστὸς ἴασατο τὸν διπλοῦν ἡμῖν θάνατον,
καθάπερ ὁ διάβολος δι' ἐνός προυξένησεν ἡμῖν αὐ-
τόν 94.

Διπλοῦν τὸ εἶδος τῆς προσευχῆς 7. Διπλοῦν τὸ εἶδος
τῶν πειρασμῶν 182. Διπλοῦν τὸ τῆς ἐλεημοσύνης
καλόν 201. Διπλοῦν τὸ τῆς ἐνεργείας κήρυγμα τῶν

Ἀποστόλων 137. Διπλοῦς ὁ ἐν ἡμῖν πόλεμος 133.

Διπλοῦν περιτείχισμα ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια 44.

Διπλοῦς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος 144.

Δοκίμιον τῶν πιστῶν εἰσὶν οἱ πειρασμοί 179.

Δόξα τῶν Μασσαλιανῶν περὶ προσευχῆς, καὶ ἀνασκευῆ
αὐτῆς 1'.

Δύο ἡμῖν ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάρις περιποιεῖ-
ται κβ'.

Δώρα τῆς νηστείας. 34.

E

Εἰκὼν ἱσταται τῷ θεῷ Γρηγορίῳ καὶ ναὺς αὐτῷ ἀνεγεί-
νεται π'.

Εἰς τέσσαρα διηρεῖτο ἡ νύξ. 180.

Ἐλαιὸν ἐστὶν ἡ ἀγάπη. 22.

Ἐνδυμα γάμου ἐστὶν ἡ ἀρετὴ. 234.

Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν τὸν Θεόν
112.

Ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον 138.

Ἐπινδύτης τί ἐστὶ 132.

Ἔργοις δεικτέον τὸν παρὰ Θεῷ ὑπεύθυνον καὶ μετα-
νοοῦντα, ὅτι ἡ παρ' ἄλλων ὕβρις καὶ ἀτιμία δικαία
ἐστὶ καὶ φορητὴ 10.

Ἐτοιμα πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ποῖα γεγένασι
233.

Εὐχὴ τί ἐπονομάζεται 7.

Εὐωδία Χριστοῦ εἰσὶν οἱ Χριστιανοί 186.

Ἐωθινὰ τίνα λέγονται 130. Ἐωθινὰ καὶ ὀρθρινὰ διατί
λέγονται 131.

Z

Ζιζάνειαι τίνας εἰσὶ 153.

H

Ἡ ἁμαρτία φυγαδεύει τὴν ἀγάπην 3. Ἡ ἁμαρτία
πολλὰς ἐπήνεγκε καταστροφὰς γενικὰς τε καὶ με-
ρικὰς 19.

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶ κτιστή. 192.

Ἡ διαφορὰ τῆς γνώμης εἰς δύο διέτετε τὴν μίαν φύσιν
13.

Ἡ ἐκ τῆς νεφέλης φωνὴ τί ἐδίδαξε 198.

Ἡ ἐν πνεύματι περιτομὴ τῆς καρδίας 67.

Ἡ ἐφ' ὕψηλοῦ οἰκοδόμησις τοῦ ἱεροῦ τύπος ἦν τῆς
ἱερᾶς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως 6.

Ἡλίου φωτὶ παρεικάζεται τὸ θεῖον φῶς κβ'.

Ἡμεῖς διαφέρομεν μυρμηκῶν, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν 231.

Ἡ νηστεία ἀνακαινίζει τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον 14.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τιμᾷ τοὺς ἁγίους 145.

Ἡ πορνεία μεγίστης καταδίκης ἐστὶν ἀξία 218.

Ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις καὶ ἀνάληψις, ἀνάστασις καὶ ἀνάληψις ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως 121.

Θ

Θάνατος ψυχῆς τί ἐστὶ 85. Θάνατος τῆς μητρὸς τοῦ Γρηγορίου ιζ'. Θάνατος Θεοδότου λβ'.
Θεὸς καὶ προσκωνητός ἐστιν ὁ τύπος τοῦ Σταυροῦ 91.
Θεολογία περὶ Χριστοῦ 131. 137. 145. 153.
Θεολογία περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος 136. 137.
Θεοπτεία τοῦ Ἀβραάμ 55.
Θέρμη τις διὰ τῆς μελέτης τῶν ἱερῶν βιβλίων ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ τοῦ Χριστιανοῦ 120.
Θεριστὰι τοῦ πνευματικοῦ θερισμοῦ τίνες εἰσὶ 150. 152. 153.
Θέρος παρ' ἡμῖν ἐστὶν αἰσθητὸν καὶ λογικόν 147.
Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἐστὶν ἡ ἀρετὴ ιθ'.

Ι

Ἰακώβ τύπος ἦν τοῦ Σταυροῦ 56.
Ἰάματα τῶν ἐναντίων ἐστὶ τὰ ἐναντία 129.
Ἰδιον τοῦ διαβόλου ἡ ὑπερηφάνεια, τῶν δὲ ἀγγέλων ἡ πρὸς Θεὸν ταπεινότης 9.
Ἰερουσαλὴμ πῶς ἐρμηνεύεται 44. 130.
Ἰμᾶτισμὸν τί ἐννοεῖ 207.
Ἰσαὰκ τύπος ἦν τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ 56.
Ἰχθὺς καὶ μελίσσιον κηρίον, ᾧ ἔφαγεν ὁ Ἰησοῦς τί σημαίνουν 123.
Ἰωάννης ὁ βαπτιστής Πρόδρομος ἦν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ 227.
Ἰωάννης ὁ ὑπέρμαχος τῆς αἰρέσεως τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου ἀλίσκεται καὶ καταστρέφεται ν' .
Ἰώβ τις πῶς ἐγένετο συνήθης καὶ ὁμιλητὴς τῷ Γρηγορίῳ ιη'.
Ἰωνᾶς τύπος ἦν τοῦ προαιωνίου Λόγου τοῦ Θεοῦ 220.

Κ

Καίσαρ εἰς τέσσαρα διέτελε τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡρώδου 223.
Κατὰ τίνα σταυροῦται ἡμῖν ὁ κόσμος 55.
Κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, πῶς εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς σῶμα περιεκείμενος 102.
Κεφαλὴ καὶ πρόσωπον ἀναγωγικῶς τί σημαίνουν 36.
Κίνδυνος ἐν θαλάσσῃ καὶ ἀπαλλαγὴ τοῦ Γρηγορίου ιθ'.

Κληρονομίαν πρὸς ποίους παρέχει ὁ Κύριος 22.
Κλητὸς τίς ἐστὶ 230.

Λ

Λαλιά διαφέρει κραυγῆς 65.
Λευκόν ἐστὶ τὸ γράμμα τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος 196.
Λιμὸς τί ἐστὶ 14.
Λογικὰς τρυγόνας τίνας λέγει 27.
Λύσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου, τί σημαίνει 51.
Λύχνῳ παρεικάζεται ἡ ἐκάστου ψυχὴ 3.

Μ

Μαθητὴν οὐκ ἀρκεῖ τὸ βάπτισμα μόνον ποιῆσαι 214.
Μαρία ἡ Μεγδαληνὴ ἀπόστολος γίνεται τοῖς Ἀποστόλοις 118.
Μαριάμ πῶς ἐρμηνεύεται 74.
Μέγα ἱαμα τῆς ἀμαρτίας ἐστὶν ὁ Πῶς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ 19.
Μέθη τί ἐστὶ 217.
Μεῖζονα ἰσχὺν ἔχει ἡ ἀρετὴ 5.
Μελέαγρον τί ἐστὶ 228.
Μελὶ πνευματικὸν λέγει τὴν λύπην 163.
Μελίσσιον κηρίον παρεικάζεται ἡ εὐαγγελικὴ φωνὴ 161.
Μεταβάσις τοῦ Θεοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν Λαύραν τοῦ Ἀθανασίου ιγ'.
Μίαν σαβδάτων τί ἐννοοῦσιν οἱ Εὐαγγελισταί 105.
Μόλυσμα κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ πορνείων 29.
Μόνη ἐστάθη μετὰ τὸ Θεοῦ καὶ παντὸς ἀνθρωπείου γένους ἡ Θεοτόκος 207.
Μόσχος σιτυνός ἐστὶν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός 16.
Μυροφόροι τίνες εἰσὶν 104.
Μυστήριον μέγα ὁ τοῦ Σταυροῦ λόγος 61. Μυστήριον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐστὶ τὸ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως 190.
Μωϋσῆς πῶς ὁρᾷ τὸν Θεόν 32. Μωϋσῆς τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ προανέδειξε 57.

Ν

Νηστεία ἀληθὴς ποία ἐστὶ 45. Νηστεία ἐντέλλεται τῷ ἀνθρώπῳ κατὰ πρῶτον 33. Νηστεία καὶ προσευχὴ

συνφῶδ' ἐστὶ 63. Νηστεία καὶ ἀκρασία ἐναντία πρὸς ἀλλήλα, ὡς ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος 68.
 Νίκης σύμβολά ἐστι τὰ βάρια 80.
 Νόμος ἐλευθερίας τίς ἐστὶ 214.
 Νοσώδης ὁ Αὐγουστός, μὴν 177.

Ο

Ὁ ἀναγεννηθεὶς δυνάμει ἐστὶ σύμμορφος τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ 95.
 Ὁ ἀπολιμπανόμενος τῶν κατὰ Κυριακὴν ἱερῶν συνάξεων ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ 101.
 Ὁ διπλάσιασμός τοῦ, ναί, ναί· καὶ οὐ, οὐ· τί σημαίνει 128.
 Ὅδοι Κυρίου τίνες εἰσι, καὶ τίνες διεστραμμένοι 119.
 Οἱ ἀθετοῦντες τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα, οὐ λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ τὰ αἰτήματα 217.
 Οἶκος Θεοῦ εἰσιν οἱ χριστιανοί 151. 152.
 Οἱ παρὰ τῷ μνήματι παρακαθιζόμενοι ἄγγελοι, τί ἐδείκνυν 117.
 Ὁλέθριόν ἐστι τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος 2.
 Ὁμολογία ὁρθόδοξος περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος 41.
 Ὁ παρὰ τῇ τοῦ Σιλῶα κείμενος παραλυτικὸς καὶ μὴ ἔχων ἄνθρωπον, ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία ἡ μὴ ἔχουσα ποιμένα. 3.
 Ὁποῖόν τι πάσχει ὁ ἡμέτερος νοῦς 226.
 Ὁ πονηρὸς διάβολος κατὰ μικρὸν ὑποτίθεται τὴν ἀμαρτίαν 14.
 Ὁπου δεσμὸς ἀγάπης πάρεστιν, ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστός 71.
 Ὁρατὰ καὶ ἀόρατα, πάντα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε 200.
 Ὁργὴ τί ἐστὶ 89.
 Ὁρεσιὰς ἐλέγετο πρότερον ἢ νῦν Ἀδριανούπολις οὔ.
 Ὁροφός ἐστι τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς 51.
 Ὁ Σταυρὸς ἦν ἐν τοῖς προγενεστέροις, καὶ τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἐνηργεῖτο ἐν αὐτοῖς 54.
 Ὁ τοῦ Αὐξεντίου βουνὸς ποῦ κεῖται 16'.
 Οὐ ἐλπίς ἐπιστροφῆς, ἀπόγνωσις· οὐκ ἔχει χώραν 127.
 Οὐ κτίσμα τῇ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου 191.
 Οὐρανῷ ὁμοιάζει ὁ ἱερὸς ναὸς 203.
 Οὐσία ἡμῶν ἔμφυτος καὶ περιουσία ἐστὶν ὁ ἡμέτερος νοῦς 14.
 Ὁφίς ὁ νοητὸς στερεῖται ζωῆς, καὶ πνεῦμα νεκρὸν γίνεταί 176.

Π

Παθὼν ὁρμαυθὲς ἀνήδονος 187.
 Παλαιγενῆς ἡ ἀρετὴ 13.
 Παμμήχανος ὁ διάβολος 31.
 Πάνδεινον τὸ τῆς ἀκολασίας δαιμόνιον 65.
 Πάντων τῶν δεινῶν ἐστὶν ἡ ἀμαρτία 172.
 Παπίκιον τί ἐστὶ θ'.
 Παράδειγμα τῆς χηρείας· ἔστω τοῖς χηρεύουσιν Ἄννα ἡ τοῦ Φανουήλ 27.
 Παράλυτος, λέγεται ἡ ψυχὴ ἐκάστου χριστιανοῦ 162.
 Παρὰ τίνων κατῳκεῖντο τὰ Σίχημα 109.
 Πειρασμοὶ τίνα λέγονται 182.
 Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος 139.
 Πικρὰ τὰ τῆς πορνείας ἐπιτίμια 29.
 Πιστεύειν εἰς τὸν Θεὸν διάφορόν ἐστι τοῦ, πιστεύειν τῷ Θεῷ 39.
 Πίστις δικαιοῦσα ποία ἐστὶ 40.
 Ποθητέα ἡμῖν ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδός 129.
 Ποία θέα ἐστὶν ἀναίρεσις ἀμαρτίας 133.
 Ποία ἡ κατὰ Θεὸν λύπη 164.
 Ποῖαι πτωχεῖαι εἰσιν ἄξιαι μακαριότητος 175.
 Ποίους ἐμποιεῖ ὁ διάβολος τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους μέθην 36.
 Πολῖται τῆς μακρᾶν τοῦ Θεοῦ χώρας εἰσιν οἱ δαίμονες 15.
 Πολλαπλὴ ἡ ἐν Χριστῷ ἀνακαίνησις 93.
 Πολλαχῶς διαιρεῖται ὁ εἰς κόσμος τῇ διαφόρῳ χρήσει 13.
 Πολλῶν πονηρῶν παθῶν αἰτία ἐστὶν ἡ τρυφή 186.
 Πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς τίνας λέγει, καὶ διατί 234.
 Πότε μετὰ δόξης πολλῆς φανήσεται ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ 20.
 Πότε ὁ Ἰησοῦς κατώκησεν εἰς Καπερναοὺμ 48.
 Πότε ὠφελεῖ ἡ πίστις 171.
 Ποῦ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα δέχεται ὁ θεῖος Γρηγόριος 15'.
 Πρεσβύτερον υἱὸν τίνας ἐννοεῖ 16.
 Πρόβατα καλεῖ τοὺς δικαίους, καὶ ἐρίφους τοὺς ἀμαρτωλούς 21.
 Προηγείται τῆς μετανοίας ἡ ἐπίγνωσις 160.
 Προηγείται τῆς θείας κρίσεως τὸ ἔλεος καὶ ἡ μακροθυμία 18.
 Προσευχὴ τί ἐστὶ 6.

Προστάτης ψηφίζεται ὁ θεὸς Γρηγόριος διακοσίων ἀ-
δελφῶν εἰς τὸ ἅγιον ὄρος κέ.

Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὁρώμενον καὶ μὴ ὁρώμενον τί ἐστὶ 57.
Προτιμότερα ἢ ἐκ τῆς διδασκαλείας ὠφέλεια καὶ τῶν
ἀναγκαίων χρεῶν 114.

Πρώτη πάντων ἀνθρώπων ἡ Θεοτόκος εἶδε τὸν Κύριον
ἀναστάντα 104.

Πύον ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις 155.

Πῶς ἀνάλωσε τὴν ἡν ἔφαγε τροφὴν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 123.

Πῶς δεῖ τιμᾶν τοὺς ἁγίους 145.

Πῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν 32.

Πῶς εὐκόλως ὁ θεὸς Γρηγόριος τὰ καθεκάστην μαθή-
ματα ἀπεστομάτιζε 5.

Πῶς ὁ ἄνθρωπος εἰσέρχεται εἰς τὴν θείαν κατάπαυσιν 99.

Πῶς ὁράται ἡ ἐν τῷ σώματι ἀνακαίνησις 94.

Πῶς οἱ χριστιανοὶ συλλαμβάνουσι τὸν πρὸς Θεὸν φόβον
καὶ πόθον 185.

Πῶς ὁ χριστιανὸς δέχεται τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν 144.

Πῶς ὡς ὁ ἥλιος ἔλλαμψε τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἐπὶ
τὸ Θαβώριον ὄρος 195.

Γ

Σ

Σάββατον λέγει ὁ Φαρισαῖος τὴν ἐβδομάδα τῶν ἡμερῶν 8.
Σημεῖον τῆς μαθητείας ἡμῶν πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν
ἐστὶν ἡ ἀγάπη 81.

Σκότος ἀντιθετόν ἐστιν ἡ ἁμαρτία 170.

Σπόρος λέγεται ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας 148.

Σταυρὸς τί ἐστὶ 59. 144.

Συμεὼν ὑπαντᾷ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὸ ἱερὸν 193. 271.

Σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους οἱ Εὐαγγελισταὶ Ἰωάννης καὶ
Λουκᾶς, καὶ οὐδεμίαν διαφωνίαν ἔχει ὁ 2ξ πρὸς τὸν
ὁκτώ 190.

Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ Βαρλαάμ μ'. Σύ-
νοδος κατὰ Ἀκινδύνου μ'. Σύνοδος ἐτέρα νη'.

Συντετριμμένος λόγος ποῖος ἐστὶ 194.

Τ

Τὰ μετὰ τὴν παράβασιν δεινὰ 73.

Τὰ μνήματα τῆς ἐπιθυμίας ἐστὶν ἡ ἀναστήλωσις τῆς
θείας ὁργῆς 45.

Τὰ πρὸς τὸν Ἀλζαρον ῥήματα τοῦ Κυρίου ἦν ῥήματα
δεισιπτείας καὶ αὐτοκρατορίας 79.

Τετάρτη φυλακὴ τῆς νυκτὸς ἀναλογεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ
δευτέρα παρουσία 184.

Τῇ δικαιοσύνῃ κατεβλήθη ὁ διάβολος 83.

Τζιμισχὴς ὁ ἐκ Βεβροίας πβ'.

Τὴν τιμὴν τῆς ὁγδόης ἡμέρας εἰσήγαγε καὶ ὁ Μωϋσῆς 100.

Τῆς τοῦ Ἀαρὼν στολῆς οἱ κώδωνες τί ἐσήμαινον 68.

Τί δεικνύται διὰ τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ τί διὰ τῆς ἀ-
γίας Πεντηκοστῆς 109.

Τί ἐδήλου ὁ κρίθινος ἄρτος τῶν μετὰ τοῦ Γεδεὼν 44.

Τί ἐστὶ τὸ, Μετεμορφώθη 192.

Τίνα ἀπέβλεπον πρὸς κληρονομίαν τῆς αἰωνίου μακαρι-
ότητος 21.

Τίνα ἐποίησεν ὁ φιλάγαθος Δεσπότης πρὸς βελτίωσιν
ἡδῶν, καὶ ὁδηγίαν ἡμῶν πρὸς ἀρετὴν 12.

Τίνα ἐστὶ παράστασις τοῦ ἀληθῶς πιστεῦσαι ταῖς ἐπαγ-
γελίαις τοῦ Χριστοῦ 40.

Τίνα ζῶν ὑποστήσονται οἱ ἁμαρτωλοὶ μετὰ τὴν ἀνά-
στασιν 149.

Τίνα τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ κηδεμονίας, ἃ ἀπεδείξατο
πρὸ τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς ὁ Δεσπότης καὶ Ποιητὴς ἡμῶν 12.

Τίνα τὰ ἔργα τῆς μετάνοίας 174.

Τίνα τὰ πρῶτα τῆς λογογραφίας τοῦ θεοῦ Γρηγορίου κέ.

Τίνα φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος περὶ τῆς κατὰ νοῦν Σχο-
λῆς καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης τικτομένων κ'.

Τίνες ἀναληφθήσονται ἐν νεφέλαις 130.

Τίνες εἰσὶν οἱ μίσθιοι, καὶ τίνες οἱ υἱοὶ 15.

Τίνες διὰ νηστείας θεόπται ἐγένοντο 68.

Τίνες καὶ πόσοι ἦσαν οἱ ἐπ' ἀρετῇ περιβεβημένοι πρὸ
τοῦ νόμου 57.

Τίνες οἱ στενάζοντες ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει 22.

Τίνες τῶν πτωχῶν καὶ πλουσίων ἀδελφοὶ Χριστοῦ τοῦ
Θεοῦ ἡμῶν εἰσὶ 22.

Τίτι τρέπω ὁ Χριστὸς ἐτροπώσατο τὸν διάβολον 90.

Τίνος ἔνεκεν ὁ Θεὸς ἐυλόγησε καὶ ἡγίασε τὴν ἐβδόμην
ἡμέραν 98.

Τίνος ἔνεκα ἐν φυλακῇ ἔθετο τὸν Ἰωάννην ὁ Ἡρώδης 224.

Τίνων τὸ διδάσκειν, καὶ τίνα ἴδια τῆς θείας χάριτος 213.

Τίνων σίμβολα ἦν, ἃ εἶδεν ὁ θεὸς Γρηγόριος καθ' ὕπνον λθ'.

Τί ὁ θαμνηδὼν κατὰ πρῶτον μᾶλλον πάσχει 64.

Τίς ἐκ τὸν ἄξιον θείας ἐπισκοπῆς ποιεῖ 111.

Τίς ἡ ἀληθὴς καὶ θεάρεστος νηστεία 69.

Τίς κατὰ σάρκα περιπατεῖ 59.

Τίς ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς 173.

Τίς ὁ θέλων ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς κατὰ τὸν προφητῆνα-
κτα Δαβὶδ 77.

Τίς ὁ πιστεύων 171.

Τίς προέειπε περὶ τοῦ ἤχου τοῦ πληρώσαντος τὸν οἶκον,
οὗ ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ 136.

Τί τὸ ποιῆσκει τοῦς Ἰσραηλῖτας ἀναξίους τῶν πλῃκῶν 217.

Τί ὑποδεικνύει τὸ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος· καὶ τὸ,
εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία 80.

Τί ὑπεμφαίνει τὸ ζεύγος τῶν τρυγόνων, καὶ τί οἱ νεο-
σοὶ τῶν πεισιτέρων 27.

Τὸ, ἀκολουθεῖν Χριστῷ, δηλοῖ τὸ, ζῆν κατὰ τὸ Εὐαγ-
γέλιον αὐτοῦ 58.

Τὸ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, τὴν Θεοτόκον ὑπεμφαίνει 104.

Τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, πῶς ἐρ-
μηνευτέον 19.

Τοὺς μὴ διδόντας τῷ θεομένῳ οὐχ' ὡς ἄρπαγας, ἀλλ' ὡς
μὴ διδόντας καταδικάζει 70.

Τρεῖς εἰσιν αἱ πτωχεῖαι 175.

Τρόμος τί ἐστὶ 176.

Τρόπος ἐνοικήσεως τῆς ἐνυποστάτου δυνάμεως τοῦ ἱ-
ψίστου 206.

Τύπος τοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ ἐτάφη ὁ Χριστός, ἐστὶν ὁ
ναός 119. Τύποι τῶν μυστηρίων τίνα ἦσαν 214.

Υ

Ποὺς Θεοῦ τίνας ἐκάλεσεν ἡ ἀγία Γραφή 28. 38. Τιοὺς
Θεοῦ ἐποίησεν ἡμᾶς ὁ Ἰησοῦς Χριστός 125, 155.

Ποὺς Ἀβραάμ τίνας λέγει 81.

Ἰπὸδειγμα τῆς μὲν ἀρετῆς Ἰωάννης, τῆς δὲ κακίας ὁ
Ἡρώδης 226.

Ἰποστατικῶς ἡμᾶς ἐδικαίωσεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 26.

Ἰπὸ τίνων δεῖ αἱρέμενον τὸν ἐξυμολογούμενον φέρεσθαι
πρὸς Κύριον 51.

Φ

Φανέρωσις τῆς παναγίας Τριάδος εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ
Ἰησοῦ Χριστοῦ 87.

Φαρισαῖος οὐ πρὸς Θεὸν, ἀλλὰ πρὸς ἐαυτὸν προσή-
χετο 7.

Φευκτεία ἡ πορνεία 30. Φευκτέον τοὺς μὴ παραδεχομέ-
νους τὰς τῶν Πατέρων ἐξηγήσεις 189.

Φιλία πρὸς τὸν κόσμον γίνεται διὰ τῆς τοῦ σώματος ἀ-
γάπης 186.

Φόνου γεννήτωρ ἐστὶν ὁ φθόνος 218.

Φροντιστήριον θείας φιλοσοφίας ποῦ συνεστήσατο ὁ θεὸς
Γρηγόριος ις'.

Φυλαὶ τῆς γῆς τίνας εἰσὶ 19.

Φωστῆροι παρεικάζονται οἱ Ἀπόστολοι, Πέτρος καὶ Παῦ-
λος 157.

Χ

Χιὼν λευκὴ μόνον ἐστὶν, οὐχὶ καὶ στίλβουσα 196.

Χοίρους τίνας λέγει 15.

Χρηματισμοὶ τοῦ θεοῦ Γρηγορίου ιβ', ιε', κδ', λη.

Χρῆσις μόνον τοῦ κόσμου τοῦτο ἔστω τοῖς πιστοῖς, ἀλλ'
οὐ καὶ κατέχρησις 115.

Χριστῷ συμβασιλεύουσιν οἱ δίκαιοι 150.

Ψ

Ψιλὸν ἄνθρωπον οἱ Φαρισαῖοι ἐδόξαζον τὸν Ἰησοῦν
Χριστόν 50.

Ψυχὴ καὶ ἄγγελος ἀσώματα ὄντα οὐκ εἰσὶ παντα-
χρῶ 113.

Ω

Ωσαννὰ, πῶς ἐρμηνεύεται 80.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ.

Της βιογραφίας.

Οἶόν τε σιλίς α. οἶόν τε σιλ. β'. ὑποχαλῶν βραθυμίαν τινὰ σ. γ'. κρατοῦντάς τε σ. δ'. κρυμοῖς ε. ζῆσόν με πατράσι, τούτῳ, σπου-
δαίον τε ζ'. γεμῆν. ἡλλοιωσθαί τισι ή. τφόντι θ'. μηδοπωσοῦν ι. ἤτησαν, κοινῇ τε ια. θεωρίαν ιβ'. η, τοῦτό μοι ιγ'. πρῶός εἰμι, ἐγφμαι,
ὑπέρ ιδ. οὐπω ιή. πόλλ' ἕτερα, εἶναι ιθ'. θαῖά τε, ἔστι τοῖς κγ'. τοῦτ' αὐτό κς'. στύλον, σωματικῆς κζ'. ἥρεῖτο κθ'. ἀμιληκότων, θαῖόν
τε λα. τρέχω, φησίν, λί. συνφδόν λς'. προθεσμίαν λζ'. καθωρᾶτο μδ'. ἄθλοί τε μγ'. πόσφ μᾶλλον μς'. νῆσοί τε, η μή. ἑαυτῇ νά.
πύργον νή. ἡξιούμεθα, ἀποφικισμένοις ξδ'. ἐπειπὼν ζδ'. ἀρχιερεῦσί φημι ξζ'. τῶν ξθ'. γεμῆν ο. παρεπόμενον οδ'. ἀλουργίδας ογ'. ης ος'.
οὐ μά οθ.

Τῶν ΜΑ'. Ὁμιλιῶν.

Πᾶσιν ἔστι, Ἐκκλησίαν, ἐπαγγέλλεται σιλ. 1. καταδαφίζεται, χεῖρὸν τί σοι 2. οὖν 3. εἰδὼς 6. γάρ ἔστι 7. συγκατασπᾶ 8.
δχημα γάρ 9. καταφεύγης 10. χρῆζει 12. βραθυμίας, προσφικισμένοις, ὑστερογενέις, εἶπε, οὖν 13, ἀρχιληστής, εἰδίδου, υἱός 15. παραγ-
γέλλει, ἤνιξατο 19. ὅρον 20. εἰδωκατέ μοι 21. βίγουντων, ἀγαπᾶν, πυρὰν 23. ὁ ἀσυμπ. ἐξ ὧν 24. οὐχ ὑπόστασιν 25. σώματός τε, ὧν
ἔστι, κατὰ τὸν, πάντες, τίνεις; 26. προκαταγγέλλων, καταγγέλλων 27. ψαῶ, πόσφ μεῖζ, ἔσθθιν τε, διτῶν 28. ὀφείποτε, παραγγέλλει 29.
ἀφφρίθη, ἡχμαλώτισσε, ἐξωλόθρευσε 30. ἀρετὴν ἔστιν 31. καί, κύκλω 32. ἐνικυσσιάν, αὐρα 34. ἀντιρρόπου, ἐν τῇ 35. ἀνασταταμένη,
παραγγέλλει 36. ἐπιταταμένης, ἀγωνισώμεθα 39. ὑσημίραι 41. παχεῖα 44. τῇ ψυχῇ 45. οὗτος, Ἡρώδου 48. ἐν ἡμῖν ἔστιν, ἦλον, κἀγὼ,
τῇ, πᾶσάν σου, νικήσης 53. παρὶλθης, παῖδά σου 56. ὄχλον, παραγγέλλει 58. ἡμῶν ἔστιν 59. ἀπαρίσκονται 61. ἀποκατηλλάγημεν, ἔ-
στησαν 62. οἷς 63. πρῶτόν τε 64. ὑπὲρ 66. συνηλικιώτης, ἔστη 68. δι, δφς 70. θεοδίδακτοί ἔστε, προσφικισμένων 71. πνεῦμά ἐς 72.
καταγγελλόμενος, ἄψαυστα 74. η 75. βῆμά σου 76. ἀντισοικίσαι, οὗτοι 78. ἡδευ 79. πτωχεία, πρῶός εἰμι 80. πρεσβῦται 81. οὗτος
82. ἥπερ 83. ἀποφικισμένης, βῆμά σου, συλλαβούσά τε 84. πρῶτός μου 86. ἐπαγγέλλεται, ὁ 87. ἐνέπιτομεν 88. τῇ 89. ἡχμαλώτισ-
σιν, ἀράτου 90. η 91. αἶμα 92. ὑποβολή, ἀντικαθίστασθαι 93. ἀναστήσονται μὲν γάρ 95. ἀποχωρησάντων, γεννῶτο, οἶον 97. οὗτος,
ἀπὸ 98. ὤμοσα, 99. εἰσάγουσα 100. ἔστη 101. ὦδε, τῇ, συνερχώμεθα 102. οὐπω 103. ὀρίζοντός, ἡδει, ἤφικαντο, αὐται, μύρον 104. ἡ-
νίφκαι 105. ἀπαγγέλλουσα 107. οἶά περ, τῇ, χεῖράς τε 108. οὗτος, πόσφ 114. ἐξαγγέλλειν 117. ἤφικαντο, ἀντισοικίσθη 118. ἀπαγ-
γέλλουσα, ναῖ 119. πᾶσάν σου, παραγγέλλει, ἡρεμούσαν, 120. ἐν ἡ 122. η 125. ἐξάκουστον 137. γλώσσά μου, πνεῦμά μου 138. ἔ-
λεγε 139. παραδῶ τις 144. οἶον 146. ὧν 150. διαῖρα 154. αὐτός ἔστι 155. χεῖράς σου, χωρίσαι 159. οἶκόν σου 163. μετανοοῦντα
164. ἐπηγγέλλετο, ἐπαγγελλόμενος 165. οὖν 167. ὧν 170. οὐχ ὁ 173. προσαναγγέλλων 176. ὑπὲρ 181. ἀρχιερεὺς ἔστιν 183. ἄπερ
εἰσιν 184. κατὰ Παῦλόν εἰσι, καταγγέλλουσι, οἶόν τις 186. ἐπροοικισάμην 189. τῇ 190. γεῦσις ἔστιν 191. Χρυσόστομος 192. περι-
στελεῖ 195. Οὗτος, 198. ἔστη, ἐπιγνώμην τε 199. συνᾶραι, ἡ γνώσις σου 200. παρῆησά 201. συνᾶραι, ἀποδῶ 202. οὐχ ὑπῆκ. 203.
ἀψαύστων 205. εἴξαα 206. γῆ 208. ἀγαπή 210. παραγγέλλει 218. ἀπανάμενος 219. ἐπαγγελλόμενος, ὅδε 210. πλησιαιτέρος,
προκαταγγέλλει 212. ἀποτοῦσί τε 226. δοχεῖά τε, τῷ 229. οὖν 232. ταῦρό μου 233. τετελεισμένον 234.

